RIKSDAGENS

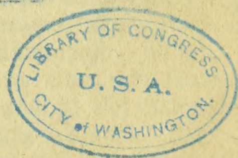
PROTOKOLL

VID

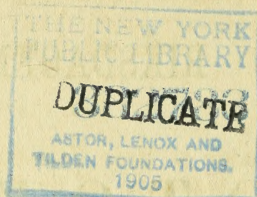
LAGTIMA RIKSMÖTET ÅR 1871.

ANDRA KAMMAREN.

TREDJE BANDET.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS ISAAC MARCUS,
1871.

Lördagen den 15 April 1871.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Efter tillkännagifvande af Herr Talmannen, att Herr Statsrådet Bergström anmält sig till aflemnande af en Kongl. Maj:ts proposition, framträdde nu bemälde Herr Statsråd och öfverlemnade till Herr Talmannen Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående upplåtande till Skede socken af två qvadratref jord från länsmansbostället ett halft mantal Ekekull Lillegården N:o 3 till skolhusplan och planteringsland för en folkskola.

Herr Talmannen mottog den Kongl. propositionen, under förklarande, att Kammaren skulle åt densamma lemna grundlagsenlig behandling.

§ 2.

Justerades protokollet för den 8 äfvensom protokollsutdrag för den 13 innevarande månad.

§ 3.

Föredrogs Bevillnings-Utskottets memorial N:o 4, i anledning af återremiss i vissa delar af Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 2, angående allmänna bevillningen.

Häröfver yttrade sig:

Herr Hæggström: Såsom af den utlåtandet vidfogade reservation kan inhemtas, har Utskottet fattat sitt beslut med allenast en rösts majoritet. Vore Utskottets sålunda tillkomna förslag riktigt, vill det synas, som om Andra Kammaren betoges sin rätt att jemväl besluta i frågan. 71 § Regeringsformen föreskrifver, att båda Kamrarne skola rösta öfver bevillningsfrågor, deruti de icke fattat sammanstämmande beslut. Att, såsom Utskottet föreslagit, låta saken förfalla, vore, efter min tanke, alldeles orätt, ty jag kan icke inse att Andra Kammaren på det sättet komme i åtnjutande af sin grundlagsenliga rätt att besluta i ämnet. Jag vågar derföre hemställa till Kammaren, att Kammaren nu verkligen ville fatta ett beslut i frågan, och för min del önskar jag, att man dervid i så måtto frånginge sitt förra beslut, att man inskränker stadgandet till att allenast afse jernvägsbolag och låter saken i afseende å kanalbolag falla, emedan, efter hvad man sagt, så många betänkligheter och svårigheter skola möta att fördela dessa sednare bolags inkomster på hvardera af deras särskilda stationer. För min del tror jag väl icke att dessa svårigheter äro af

så stor betydelse, men det torde kanske ändock vara klokast att, på sätt jag haft äran föreslå, inskränka beslutet endast till jernvägsbolag.

Herr Forssbeck: Såsom reservant inom Utskottet i denna fråga, torde det tillåtas mig att äfven yttra några ord. Jag anser, för min del, Kammarens rätt vara lederad, då den icke fått fatta beslut uti en bevillningsfråga, och jag anhåller fördenskull att Kammaren ville, med stöd af 71 § Regeringsformen, nu fatta sitt beslut i ämnet, emedan detsamma efter min åsigt rörer sättet för tillämpning af bevillningens grunder. Ingen kan väl nemligen vilja påstå, att om Gefle—Dala-banans bevillning upptages på *ett* ställe, den blir densamma, som om den upphemtades på 4 à 5 olika stationer, emedan i sednare fallet de särskilda kommunerna, genom hvilka banan löper, nog skulle veta att bevaka sitt intresse vid hvarje station.

Jag instämmer sålunda för min del i Herr Hæggströms yrkande att Kammaren måtte fatta beslut, och att detta beslut endast måtte afse jernvägsbolagen, beträffande hvilka de minsta svårigheterna torde möta för beslutets tillämpning.

Herr Almquist: Reservanterne hafva i sin reservation ansett det vara nödvändigt, att ett beslut fattas af Andra Kammaren uti ifrågavarande afseende, dels derföre att, om så ej skedde, Kammaren skulle beröfvas sin grundlagsenliga rätt att i en bevillningsfråga fatta beslut, dels ock derföre att en ny bevillningsförfattning vid hvarje riksdag skall antagas. I det sednare afseendet anser jag dock för min del reservanterne hafva något misstagit sig. Ty Riksdagen har år 1869 beslutat, att 1868 års bevillningsförordning skulle blifva gällande för 1869 och alla kommande år, intill dess förändring deri blefve beslutad. Med anledning af detta beslut har ock Kongl. Maj:t i dess fastställelse af författningen förklarat, att densamma skall gälla intill dess en ny bevillningsförordning beslutas; och i följd deraf kan, efter min uppfattning, Riksdagen icke vara ovilkorligen skyldig att för hvarje år antaga en ny bevillningsförordning.

Hvad sjelfva saken beträffar hafva reservanterne såsom stöd för sin åsigt framhållit 71 § Regeringsformen, som, efter det nästföregående §§ stadgat om gemensam votering i vissa fall, säger: "på enahanda sätt förfares jemväl der Kamrarne sig icke förena om grunderna för någon bevillning, sättet för deras tillämpning eller bevillningens fördelning till utgörande"; och det är hufvudsakligen vid sista momentet af denna paragraf som reservanterne hållit sig eller att, då skiljaktiga åsigter uppstå om bevillningens fördelning, frågan skall afgöras genom omröstning i båda Kamrarne. Jag kan dock icke tro, att Regeringsformen härvid afser en sådan fråga som den nu föreliggande, hvilken, efter min uppfattning, endast gäller ett reglementariskt stadgande, utan berörda stadgande måtte hafva en helt annan betydelse och afse hela bevillningsbeloppets fördelning på olika slag af beskattningsföremål, såsom fastighet, kapital, näringar etc. Men på denna fördelning har förevarande fråga icke det ringaste inflytande. Enligt 27 § i gällande bevillningsförordning är nemligen hvarje bolag skyldigt att aflemna noggran uppgift på behållningen af

dess rörelse under det näst föregående året, hvilken uppgift lägges till grund för bolagets beskattning för det löpande året. Om nu denna beskattning påföres bolaget på *ett* ställe eller fördelas på flera stationer, lärer väl hela bevillningsbeloppet i allt fall blifva detsamma. Jag har derföre, i likhet med flertalet af Bevillnings-Utskottets ledamöter, ansett, att Regeringsformens stadgande i den åberopade paragrafen icke gäller sådana speciela eller reglementariska bestämmelser som den hvarom här är fråga. Denna åsigt har äfven gjort sig gällande vid en föregående riksdag, nemligen 1865 och 1866 årens, då den gamla Riksdags-ordningen ännu gällde, hvilken föreskref, att, när samtliga Riksstånden icke i bevillningsfrågor kunde förena sig om beslutet, frågan skulle afgöras i förstärkt Stats-Utskott. Det inträffade då i ett likartadt fall, att vid första behandlingen inom Stånden två Stånd stadnade emot två, hvilka återförvisade ärendet till Utskottet. Detta anmodade häruppå sistnämnda två Stånd att fatta beslut; och när ärendet i detta skick återkom till Stånden, vidhöllo Presterskapet och Bondeståndet sitt förra beslut, och med dem förenade sig Ridderskapet och Adeln, hvaremot Borgareståndet stadnade i särskild mening. Saken återgick nu än en gång till Bevillnings-Utskottet, som i dess härefter afgifna betänkande förklarade, att frågan icke kunde anses såsom en bevillningsfråga af beskaffenhet, som i 71 § Regeringsformen omförmäldes, vid hvilket förhållande Utskottet ansåg, att någon vidare åtgärd från dess sida icke kunde ifrågakomma. Och dervid läto Stånden då bero. Härutaf synes framgå, att Riksdagen tillförene ansett sådana detaljfrågor som den föreliggande icke vara i 71 § Regeringsformen afsedda och sålunda icke heller kunna blifva föremål för gemensam votering.

Detta har i sin mån varit ett bidragande skäl till Bevillnings-Utskottets förevarande hemställan; och den har redan blifvit af Första Kammaren godkänd, en omständighet, hvarpå jag ber att få särskildt fästa Herrarnes uppmärksamhet, enär vid sådant förhållande, äfven om denna Kammare nu fattar ett annat beslut, sådant icke lärer komma att till någon åtgärd föranleda.

På de skäl jag nu anfört anhåller jag att Kammaren måtte bifalla Utskottets hemställan.

Herr Rylander: Jag har äfven inom Utskottet varit af samma tanke som reservanterne; att jag icke anmält min reservation kommer sig helt enkelt deraf, att jag på erhållen permission företog en resa till hemmet dagen efter fattade beslutet. Jag anser ock fortfarande, lika med reservanterne, att Riksdagen är skyldig att hvarje år uppgöra en ny bevillningsförordning, och att denna fråga rörer sättet för bevillningsgrundernas tillämpning samt bevillningens fördelning, hvarföre jag äfven, i likhet med reservanterne, är af den mening, att Kammaren genom bifall till Utskottets förslag skulle betagas sin rätt att besluta i frågan. Jag förenar mig alltså i Herr Hæggströms yrkande.

Herr Ehrenborg: Denna sak synes mig verkligen vara af tvistig beskaffenhet, och det kan med fog sägas vara tu tal om densamma; men det är då af vigt att komma till större klarhet deri, än vi nu ega. Olika

prejudikat kunna anföras för den ena och andra meningen, eller huruvida denna fråga är en bevillningsfråga eller icke. För min del anser jag den vara en bevillningsfråga. 60 § Regeringsformen uppräknar de fem slag af bevillningar, vi hafva, nemligen tull- och accismedlen, postmedlen, chartæ sigillatæ-afgiften, bränvinsbränningsafgiften samt *hvad hvarje Riksdag dessutom särskildt såsom bevillning sig åtager.* Reservanterne hafva redan i sin reservation erinrat derom, att Bevillningsförordningen ingalunda är af civillags natur, utan bör årligen uppgöras. En talare här bakom mig har väl nämnt, att den nuvarande författningen gällt i flera än ett år, men detta är ett undantagsförhållande, ty grundlagen säger att, om mot förmodan Kamrarne icke skulle blifva ense om en ny bevillningsförfattning, blir den gamla fortfarande gällande. Riksdags-ordningens 65 § och Regeringsformens 69 § stadga i hvilka fall gemensam votering skall ega rum; och Regeringsformens 71 § uttalar sig i detta hänseende närmare, då den säger, att det är i sådana ärenden, som röra *sättet för tillämpningen af grunderna* för någon bevillning *eller* bevillningens fördelning. Detta "*eller*" kan jag, för min del, icke betrakta såsom utmärkande, att det förra skulle vara liktydigt med det sednare, utan jag anser det förra hafva en vidsträcktare betydelse. Mig synes att *allt*, som rörer sättet för tillämpningen af bevillningsgrunderna, i följd af detta stadgande kan blifva föremål för gemensam votering, och icke blott sådant, som har ett direkt inflytande på sjelfva bevillningsbeloppet, eller som kan med siffror uttryckas, och hvarigenom bevillningen direkt ökas eller minskas. Detta bekräftas ock af analogien med de andra frågor, som enligt 65 § Riksdags-ordningen kunna blifva föremål för gemensam votering, nemligen frågorna om Riksbanken och Riksgälds-kontoret. Der stadgas nemligen i 69 och 70 §§ Regeringsformen och 65 § Riksdags-ordningen, att genom gemensam votering skola afgöras frågor icke blott om nämnda verks utgifter och inkomster, utan äfven om deras styrelse och förvaltning. I detta fall är det sålunda icke blott sifferfrågor, som på det sättet afgöras, utan äfven frågor som röra tillämpningssättet. Den åsigt jag sålunda hyser har äfven förut gjort sig gällande, ehuru icke alltid. Vid 1870 års riksdag egde t. ex. gemensam votering rum angående upphäfvandet af frankeringstvång å bref och om antagande af medelporto för smärre paketer. Deremot lät 1869 års Riksdag, efter det Kamrarne stadnat i olika beslut, förfalla frågan om, huruvida bränvinstillverkningsafgiften skulle få per posto insändas till vederbörande myndighet. Såväl den ena som den andra af dessa frågor var otvifvelaktigt ett bevillningsärende. Vid sista riksdagen var den nu föreliggande frågan äfven å bane, och Kamrarne stadnade jemväl då i olika beslut, i det att Utskottets afstyrkande utlåtande bifölls af Första Kammaren, men af denna Kammare afslogs. Då fick frågan förfalla. Utskottets majoritet saknar således ingalunda prejudikat för sin mening, men jag kan dock icke anse den vara riktig. Är min uppfattning rätt, så är frågan icke att anse såsom förfallen, med mindre den antingen blifvit af båda Kamrarne afslagen eller, i händelse af olika meningar, sedan sammanjemkning deraf misslyckats, sliten genom gemensam votering. En sammanjemkning af de olika meningarne kan ej ske, och likaledes ej någon gemensam votering, förrän båda Kamrarne fattat beslut, hvadan Utskottet, efter mitt förmenande, derom bort anmoda Andra Kammaren.

Då man emellertid nu förfarit på sätt som skett, och Utskottets majoritet har prejudikat för sin åsigt, synes det mig icke vara skäl att vidare bråka med denna fråga, så mycket mindre som tvifvel torde kunna uppstå om det vore alldeles grundlagsenligt att återremittera formfrågan, och det äfven torde möta svårigheter att nu företaga sjelfva saken till slutligt afgörande, då den icke står på föredragningslistan. Det lämpligaste torde derföre blifva att till framtida efterrättelse allenast uttala ett ogillande af Bevillnings-Utskottets uppfattning, och jag hemställer således, att Kammaren ville, med ogillande af Utskottets memorial, låta dervid bero.

Herr Ifvarsson: För min del kan jag icke godkänna Bevillnings-Utskottets ifrågavarande memorial, utan jag tror, att Utskottet bort hemställa till Kammaren att fatta beslut, emedan, efter min uppfattning, frågan är af beskaffenhet att icke kunna förfalla. Kammaren kan nemligen utan tvifvel under alla omständigheter icke hafva mindre rätt, sedan den återremitterat ett utlåtande, än förut, utan den bör sålunda äfven nu hafva rätt att besluta i frågan, hvarefter, om så erfordras, gemensam votering deröfver bör anställas. Att frågan angår sättet för bevillningens fördelning till utgörande, lärer väl icke kunna bestridas; och just derföre måste, om Kamrarne stadna i olika beslut derutinnan, densamma afgöras genom gemensam votering.

En annan fråga är, huruvida det kan vara skäl att häruti fatta ett annat beslut än Första Kammaren. För min del anser jag väl, att så kan vara. Men då vid återremissen några betänkligheter uttalades mot Utskottets ändringsförslag i afseende på svårigheten att tillämpa det, samt jag icke har mig bekant, att något bättre förslag nu är till hands, och jag sjelf icke heller är beredd på något sådant, får jag hemställa, att, med ogillande af det nu föredragna Utskottets memorial, Kammaren ville afslå Utskottets i dess utlåtande N:o 2 gjorda framställning uti ifrågavarande hänseende. Saken reglerar sig då lätt; och man har på det sättet icke godkänt det nu föreliggande förslaget. Skulle här komma att framställas något förslag, som Kammaren finner ändamålsenligare än mitt, skall jag visserligen icke motsätta mig detsamma, men för närvarande anser jag det vara lämpligast att, såsom jag föreslagit, med ogillande af detta memorial, afslå Utskottets utlåtande N:o 2, dertill Kammaren, efter mitt förmenande, nu har lika god rätt som förut.

Herr Almquist: De näst föregående talarne hafva fästat sig vid, att, om Bevillnings-Utskottets åtgärd skulle godkännas, Kammaren skulle komma att beröfvas sin rätt att fatta beslut uti ifrågavarande afseende; och det kan visserligen vara sannt. Bevillnings-Utskottet har dock egnat frågan en allvarlig pröfning. Dervid var det för Utskottet nödigt att i främsta rummet göra sig klart reda för, huru ärendet slutligen skulle komma att afgöras, om Bevillnings-Utskottet nu anmodat Kammaren att fatta beslut, sedan Första Kammaren redan afslagit frågan. Är den af Utskottet hyllade åsigten riktig, nemligen att frågan icke kan blifva föremål för gemensam votering, så, för den händelse att Kammaren, sedan den sålunda blifvit anmodad att fatta beslut, skulle godkänt motionen, hade ingen påföljd deraf kunnat uppstå, då Första Kammaren afslagit den-

samma, och gemensam omröstning deröfver, efter hvad nämndt är, i sådant fall ändock icke kunnat ske. Att hemställa, det Kammaren måtte fatta beslut, fastän detsamma icke kunde till någon åtgärd föranleda, ansåg Utskottet olämpligt; och derföre kom Utskottet efter moget öfvervägande till det resultat, som det föreliggande memorialet utvisar.

En ärad talare här näst framför mig har erkänt, att prejudikater finnas både för och emot i detta afseende, och att Bevillnings-Utskottet derföre icke saknat skäl för sin åtgärd, men han uppräknade tillika åtskilliga förhållanden, på grund hvaraf han ansåg frågan vara af beskaffenhet att böra komma under gemensam votering, och bland annat att Riksdagen egde rätt att i fråga om sättet för tillämpningen af bevillningens grunder genom gemensam omröstning afgöra saken, i händelse af Kamrarnes olika beslut. Han syntes härvid afse, att ifrågavarande motion skulle komma att tydas derhän, att den kunde sättas i sammanhang med grunderna för bevillningen. Det kan jag för min del icke gå in på. I 7 § af gällande Bevillnings-förordning uppgifves nemligen hvilka dessa grunder äro. Det skulle väl taga för lång tid att här uppräkna dem. Men jag ber att i korthet få angifva några af desamma. De upptaga först ett bestämmande af hvad som skall räknas till beskattningsbar inkomst, vidare när afdrag får ega rum, huru bevillningen bör beräknas, vare sig med ledning af föregående eller det löpande årets förhållanden o. s. v. Dessa grunder angifva sålunda helt andra förhållanden såsom dem hvarefter bevillningen bör beräknas, när och huru stort afdrag af årsinkomster får ega rum såsom bevillningsfritt belopp m. m. Och till dessa grunder lärer väl förevarande fråga svårligen kunna hänföras. Det skulle derföre bero derpå, om densamma kunde komma under den afdelning i Regeringsformens 71 §, som afhandlar bevillningens *fördelning* till utgörande. Jag tror dock näppeligen, att motionen afser något sådant, utan ber jag att, såsom ytterligare skäl för den åsigt jag jemte öfriga medlemmar af Utskottets majoritet hyllat, få erinra, att motionen helt och hållet synes afse en önskan att inom de särskilda kommunerna få tillgodogöra sig vissa andelar af de kommunal-afgifter, hvarmed bolagen äro skyldiga att på grund af sina inkomster bidraga. Motionen härleder sig sålunda icke från missnöje med det sätt, hvarpå *bevillningen* för det närvarande fördelas, utan utgör endast och allenast ett sträfvande från kommunernas sida att komma i åtnjutande af de kommunalafgifter, de anse sig tillkomma. Jag kan således icke finna annat, än att det framgår redan af motionens syfte, att det icke är en egentlig bevillnings- utan en kommunalfråga, det här gäller.

Man har erinrat om, att det är Riksdagens rätt att sjelf bestämma om bevillningen, och att annan sådan icke kan påläggas, än den Riksdagen sig åtagit. Jag ber i anledning deraf att få fästa uppmärksamheten på, att det här icke är fråga om att rubba Riksdagens rätt att besluta i detta hänseende. Ty här gäller det endast att bestämma, *hvar* bevillning bör påföras bolag, men icke att besluta någon förändring, i fråga om huru stor bevillning de skola till staten erlägga. Denna fråga kan äfven derföre, efter mitt förmenande, icke hänföras till egentliga bevillningsfrågor. Dock vill jag ingalunda dermed neka till, att den kan vara af ganska stor vigt och äfven hafva skäl för sig.

Det har här blifvit yrkadt, att Bevillnings-Utskottets utlåtande skulle med ogillande läggas till handlingarne. Jag hemställer dock, om det kan vara skäl att fatta ett sådant beslut, då åsigterna härstädes visat sig vara så delade och Medkammaren dessutom godkänt Utskottets åtgärd. För min del anser jag intet dervid kunna åtgöras, och då sednare talare medgifvit, att det endast är fråga om formen för beslutet, hemställer jag fortfarande om godkännande af Utskottets framställning.

Herr Rundgren: Jag har begärt ordet med anledning af det yrkande, som här blifvit framställdt, att man skulle med ogillande lägga förevarande betänkande till handlingarne. Detta är en åtgärd, hvarigenom man visserligen för tillfället kan hjelpa sig ifrån saken, men den har dock ingen annan betydelse, än att man för ögonblicket fogar sig i omständigheterna, utan att vilja bestämdt uttala sig med afseende å hufvudsaken. Frågan är dock naturligtvis af största vigt, och jag vågar derföre tro det vara vida bättre att göra sig fullt reda för densamma och fatta ett bestämdt beslut deruti, än att vidtaga en så obestämd åtgärd som att med ogillande lägga utlåtandet till handlingarne.

En af de invändningar, som utaf reservanterne blifvit framställda, är den, att Bevillningsförordningen icke är någon civillag, i afseende hvarå det gäller, att man skall förblifva vid det gamla, till dess en förändring blifvit beslutad. I detta afseende har likväl den upplysning redan blifvit oss meddelad, att med den nu gällande Bevillningsförordningen af år 1868 det förhåller sig så, att Riksdagen beslutat, att densamma skall fortfara att gälla, till dess ändring deri blifvit gjord. Sålunda har i sjelfva verket med denna förordning inträffat, att genom Riksdagens eget begifvande densamma antagit karakteren af civillag i alla de frågor, der icke grundlagen uttryckligen föreskrifver att gemensam votering skall ega rum. Märken väl, mine Herrar, jag säger icke, att den derigenom *blifvit* civillag, men att genom detta stadgande i 1868 års förordning den tillsvidare antagit karakteren af sådan lag, så att hvad man icke ändrar deruti fortfarande är gällande.

Den andra anmärkningen, som af reservanterne blifvit gjord, är den, att 71 § Regeringsformen skulle lägga hinder i vägen för ett sådant sätt att behandla denna fråga, som nu egt rum, och man har med kursiv stil hänvisat på nämnda paragrafs stadgande i afseende å sättet för grundernas tillämpning och om bevillningens fördelning. Om jag icke alltför mycket misstager mig, bör likväl, efter den utredning en talare här lemnat, frågan om att det i detta fall skulle gälla en fördelning af bevillningen kunna anses förfallen, emedan hvar och en erkänner, att det här icke rörer en sådan fördelning, som Regeringsformen afser. Återstår sålunda af denna reservanternas anmärkning icke annat än uttrycket, sättet för grundernas tillämpning. Men månne det här kan vara fråga om *sättet* för tillämpning af grunderna för en bevillning? Här torde vara fråga om *rummet* för denna tillämpning och ej sättet, nemligen huruvida bevillning skall åsättas bolag på ena eller andra stället. Meningen är ju icke att genom en förflyttning till olika orter förändra sättet så, att staten skulle förlora något genom bevillningens fördelning på olika håll, eller den enskilde derigenom göra någon vinst, utan sättet lärer väl komma

att blifva detsamma, vare sig att bevillningen åsättes ett bolag vid dess hufvudkontor eller det sker i flera olika distrikt, såsom man yrkat.

Således har, efter mitt förmenande, äfven denna anmärkning förfallit. Då så är förhållandet, när hvar och en vet och erkänner, att den fråga, som i sjelfva verket beröres af Utskottets förslag, icke egentligen gäller statens bevillning, utan afser en kommunalaffär och kommunalbeskattningen, kan man väl icke genom att föra frågan till den punkt, dit man synes vara böjd att bringa den, vilja tvinga Riksdagen till gemensam votering öfver vissa kommunalfrågor. Om man nemligen, för att åstadkomma förändring i fördelningen af kommunalskatterna, vill göra en förändring i bevillningsförordningen, så är ju detta i sjelfva verket ett sätt att nödga Riksdagen till att i kommunalfrågor, der Kamrarne fattat olika beslut, verkställa gemensam votering. Ur denna synpunkt anser jag det vigtigt, att frågan blir klart och tydligt utredd och bestämd, på det man icke måtte få makt att i saker af sådan vigt sammanblanda staten och kommunernas intressen och genom en sådan sammanblandning framkalla gemensam votering i frågor, som egentligen beröra de sednare. För min del yrkar jag derföre, att den anmälan, som af Bevillnings-Utskottet här blifvit gjord, måtte helt enkelt på vanligt sätt läggas till handlingarne.

Herr Hedin: Herr Talman! Väl finner jag det förklarligt, att åsigterna kunna vara skiljaktiga, ja äfven intressena stridiga i den sakfråga, som är förknippad med den nu föreliggande formfrågan; men jag vill hoppas, att inga intressen skola vara nog mäktiga att, i enlighet med Bevillnings-Utskottets förslag, åstadkomma en kränkning af grundlagen eller undanknuffa lagstadgade former för riksdagsärendens behandling. Jag beklagar, att den enskilda konversationen i Kammaren nyss, under det utförliga försvaret för Utskottets memorial, vann en sådan styrka, som om Kammaren fruktat att blifva öfverröstad af den ärade talaren; jag hindrades derigenom från att uppfatta mer än spridda delar af hans anförande.

Bland skäl för Utskottets hemställan har anförts och af Norrköpings-representanten upprepats det förunderliga, att bevillningsstadgan antagits att gälla, tills den ändras eller upphäfves. Så vidt jag vet, är detta det vanliga förhållandet med all verldens lagar och författningar. Men att denna stadga derigenom skulle förvandlats till en civillag, der ifrågasatt ändring skulle vara förkastad i och med ena Kammarens afslag, är en oväntad nyhet. Som bekant, får t. ex. ett ordinarie anslag utgå, intill dess det blir af Riksdagen upphäfdt, men hittills har väl ingen påstått att, sedan fråga derom väckts och Kamrarne stadnat i olika beslut, förslaget derigenom förfallit, utan afgöres dess öde, enligt grundlagen, genom gemensam votering, der ej sammanjemkning lyckas. Och till samma kategori af frågor, som ej få förfalla, höra ju, jemlikt § 71 Regeringsformen, sådana som angå grunderna för bevillning, sättet för deras tillämpning eller bevillningens fördelning till utgörande. Man har bestridt, att nu är fråga om vare sig bevillningens grunder eller om dess fördelning. Må så vara! Men om här ej är fråga om "sättet för tillämpning" af grunderna, så finner jag mig ej i stånd att fatta, huru en sådan fråga någonsin skall kunna förekomma, eller hvari den skall bestå. Jag hörde af den ärade utskottsledamot, som nyss hade ordet, att Utskottet sysselsatt sig med spe-

kulationer öfver vissa eventuela svårigheter. Utskottet hade i min tanke gjort bättre, om det tillsvidare undanskjutit dessa bekymmer och bemödat sig om ett grundlagsenligt förfarande, således till en början uppmanat Kammaren att fatta beslut i sakfrågan, hvarefter först de der bekymmersamma eventualiteterna kunna inträda. I likhet med flera föregående talare får jag yrka, att Kammaren, i enlighet med sin grundlagsenliga rätt, fattar beslut i de till Utskottet återförvisade punkterna.

Herr Anders Andersson från Bohuslän: Jag förenar mig i det yrkande, som Herr Hæggström framställt, med undantag af hvad angår kanalbolag, för hvilka det är mycket lättare att fördela bevillningen än för jernvägsbolag.

Herr Hægermarck: Till de skäl, som af föregående talare anförts för den åsigt, att förevarande fråga bör afgöras genom gemensam votering, i händelse af Kamrarnes olika beslut, ber jag att få lägga ytterligare ett. I sådant ändamål vill jag åberopa hvad 1870 års Bevillnings-Utskott yttrade i anledning af i enahanda syfte då väckta motioner. Utskottet säger nemligen uti utlåtandet N:o 3, pag. 4, att "de af motionärerne, ur synpunkten af kommunernas rätt och fördel, föreslagna ovilkorliga föreskrifter angående bolags påförande af bevillning, böra sålunda anses vara af behofvet föga påkallade, men skulle deremot kunna ganska störande inverka på den lätthet i *tillämpningen* och den säkerhet för ett riktigt *utgörande* af bevillningen för bolags inkomst till staten, som förordningens nuvarande stadganden förläna", och på grund deraf afstyrkte Utskottet *då* de väckta motionerna, hvilka deremot, sedan de vid innevarande riksdag förnyats, *nu* föranledt Utskottet att tillstyrka de föreslagna förändringarne.

Jag har velat andraga detta såsom ett ytterligare skäl för åsigten, att denna fråga, enligt 71 § i Regeringsformen, skall, der så behöfves, afgöras genom gemensam votering; och förenar mig med dem, som yrka, att det nu föredragna betänkandet måtte, med ogillande, läggas till handlingarne.

Herr Carl Ifvarsson: Om man kunde fullständigt och klart utreda denna fråga, vore det mig kärt. Jag vet ej, om jag kan lyckas deri, men skall försöka.

Jag vill då först bemöta en talare, som yttrat att bevillningsförordningen skulle hafva antagit civillags natur. Det behöfs ej många ord för att vederlägga detta antagande. Ty äfven om man vill förutsätta, att bevillningsförordningen skall gälla, till dess en annan dylik blifvit satt i stället, så lär detta icke ändra bevillningsförordningens natur. Den är bestämd i grundlagen och kan icke ändras ens genom ett riksdagsbeslut. Ty om ett sådant beslut skulle fattas, så strider det emot grundlagen och kan således icke lända till efterrättelse.

Att bevillningsstadgan har gemensamhet med kommunallagarne kan nog med skäl sägas. Men frågan är icke om ändring af kommunallagarne, utan om ändring af bevillningsförordningen, och den bör derföre som bevillningsfråga behandlas. Jag anser äfven detta vara ganska tydligt.

Hvad vidare angår frågan om sjelfva *sättet*, så ber jag att i ändamål att förtydliga denna del af frågan få uppläsa några paragrafer af grundlagen. Uti 69 § Regeringsformen stadgas, att, om Kamrarne fatta stridiga beslut, "skola Kamrarne hvar för sig rösta om de olika beslut, hvari hvardera förut stadnat; kommande den mening, som dervid erhåller de flesta ledamöters af båda Kamrarne sammanräknade röster, att gälla såsom Riksdagens beslut." Derefter stadgas uti 71 § att "på enahanda sätt förfares jemväl der Kamrarne sig icke förena om grunderna för någon bevillning, *sättet för deras tillämpning*, eller bevillningens fördelning till utgörande." Nu heter det vidare i 63 § Riksdags-ordningen, till hvilken Regeringsformen hänvisar: "hvad Kamrarne sammanstämmande besluta, det vare Riksdagens beslut. Blifva Kamrarne ej, efter den behandling ofvan är nämnd, om ett beslut ense, skall frågan, utom i de fall 65 § upptager, anses hafva för den Riksdagen förfallit." Och hvilka dessa fall äro angifves i 65 §, som tillika bestämmer huru vid gemensam votering skall förfaras. Bland dessa fall uppräknas frågor om statsutgifter och bevillning.

Jag tror derföre, att, om man jemför dessa grundlagsparagrafer, så skall formen framstå fullkomligt klar och bestämd, hvarföre ingen tvist derom bör kunna uppstå. Jag tror också att, om än frågans afgörande genom gemensam votering skulle vara mer eller mindre öfverensstämmande med en del enskilda intressen, så bör man ändå hålla strängt på grundlagens föreskrifter härutinnan och dessa äro otvifvelaktigt, att frågan bör genom gemensam votering afgöras. Jag yrkar derföre, att Kammaren måtte, med ogillande af Bevillnings-Utskottets ifrågavarande memorial, uttala såsom sin åsigt, att frågan icke kan förfalla, utan onekligen hörer till sådana fall, der enligt grundlagen gemensam votering skall företagas.

Herr Sjöberg: Denna fråga torde numera vara temligen utförligt behandlad, och den tid, som redan blifvit använd på densamma, skulle kanske, med hänsyn till det stora arbete, som stundar, kunnat bättre användas, i synnerhet då Första Kammaren godkänt Utskottets uppfattning af ämnet, och det således icke lärer kunna leda till någon hufvudsaklig åtgärd i saken, ehvad beslut än denna Kammare fattar. De skäl Utskottet anfört. synas mig tillräckliga för frågans bedömande. Dessa skäl hafva ytterligare blifvit utvecklade af Herrar Almquist och Rundgren, och jag skulle icke hafva begärt ordet, derest det icke förefallit mig, som om hvad sålunda blifvit anfördt icke vunnit den uppmärksamhet, frågans principiela vigt synes förtjena.

Striden gäller väl nu egentligen tolkningen af paragraferna 69 och 71 uti Regeringsformen, jemförda med paragrafen 65 i Riksdags-ordningen; men de skäl, som från motsidan anförts till ogillande af Utskottets utlåtande, hafva icke kunnat rubba den öfvertygelse, jag från början haft i denna fråga, eller att frågan icke gerna kan, ur någon synpunkt betraktad, blifva föremål för så kallad gemensam omröstning af Kamrarne. Jag kan icke finna att frågan berör hvarken grunderna för bevillningen, sättet för deras tillämpning eller bevillningens fördelning till utgörande. Ty för staten är det likgiltigt, om ett visst beskattningsbelopp faller på den eller den kommunen, då statens rätt deraf icke är beroende. Om också ordalagen

i 71 § Regeringsformen skulle vara mindre tydliga, vill det dock synas, som om 65 § Riksdags-ordningen skulle lemna en bestämd ledning för frågans bedömande; och denna sednare lag lärer väl, enligt den grundsats, som i slikt fall följes, böra, såsom varande yngre än Regeringsformen, tillerkännas företräde i det afseende, hvarom fråga nu är. Denna sistnämnda grundlagsparagraf säger helt enkelt, att, bland annat, frågor om statsutgifter och bevillning skola, derest Kamrarne stadna i olika beslut, afgöras genom omröstning på sätt i detta lagrum stadgas.

Orsaken till de olika åsigter, som angående tolkningen af grundlagen i detta fall råda inom Kammaren, torde väl egentligen härröra från den omständigheten, att grunderna för den kommunala beskattningen stå i det närmaste samband med föreskrifterna i bevillningsförordningen angående allmänna bevillningen. Men, om man i och för ordnandet af den kommunala beskattningen vill åstadkomma vissa förändrade föreskrifter rörande jernvägs- och kanalbolag, hvarom fråga uppstått, så bör man väl icke ändra den förordning, som bestämmer grunderna och sättet för utgörande af bevillning till staten, utan söka åstadkomma ändring i kommunallagen. Ty, om nu Kammaren för sin del skulle anse denna fråga böra afgöras genom sådan votering, som i 65 § Riksdags-ordningen föreskrifves, så vet jag i sanning icke hvilken annan del af bevillningsförordningen, eller af t. ex. förordningen om bränvinstillverkning eller af andra författningar, som röra de olika slagen af bevillning, icke skulle på lika god grund kunna blifva föremål för sådan votering. Det torde dock icke kunna bestridas att vissa bestämningar i bevillningsförordningen, t. ex. om stället för taxerings- eller pröfningskomités sammanträden jemte en mängd likartade stadganden, som skulle kunna till öfverflöd anföras, icke böra undergå en dylik behandling.

I fråga om bevillningsstadgans egenskap af att i vissa delar utgöra ekonomisk lag lärer väl icke heller meningsskiljaktighet böra ega rum. Kongl. Kungörelsen den 8 September 1868, som meddelar den sednast utfärdade fullständiga bevillningsstadga, innehåller samma inledande ord, som alltid förut, såvidt jag kan minnas, varit begagnade som ingress till Kongl. Maj:ts kungörelse i detta ämne. Denna ingress är af följande lydelse: *"att sednast församlade Riksdag, jemte det den, efter granskning af statsverkets behof, åtagit sig en allmän bevillning"* — och så vidare — *"tillika uti skrifvelse den 15 nästlidne Maj, med anmälan om de af Riksdagen för dess del beslutade ändringar i nu gällande bevillningsstadga och dertill hörande instruktion för taxeringsförrättningarne, underdånigst anhållit att Wi ville låta till allmän efterrättelse kungöra samma stadga."* Vidare, och efter det nämnda stadgas lydelse blifvit meddelad, säger Kongl. Maj:t uti slutet af kungörelsen, att Kongl. Maj:t, efter pröfning af de i denna stadga med dertill hörande bilagor meddelade bestämmelser, såvidt de äro af beskaffenhet att grundlagsenligt erfordra Kongl. Maj:ts godkännande, funnit godt desamma i nåder gilla och bifalla. Det synes häraf tydligt framgå, att bevillningsstadgan för att i vissa delar blifva gällande fordrar godkännande af Kongl. Maj:t.

En ärad talare, Herr Ehrenborg, om jag minnes rätt, har erinrat om innehållet af 70 § Regeringsformen, der det talas om att i frågor rörande Riksbankens styrelse och förvaltning Kamrarnes stridiga beslut

skola genom omröstning af båda Kamrarne afgöras. Detta stadgande torde väl ej hafva någon tillämplighet på förevarande fall. Vi måste besinna, att beträffande Riksbankens styrelse och förvaltning Riksdagen är den enda lagstiftande makten, och vid sådant förhållande finnes ju icke annan utväg än den nyss nämnda, att i frågor af denna beskaffenhet slita Kamrarnes olika beslut. Här deremot är fråga om en hel mängd reglementariska föreskrifter, som måste vara föremål för Kongl. Maj:ts ekonomiska lagstiftningsmyndighet.

Då slutligen, hvad det formela af detta ärende angår, Utskottets utlåtande endast innefattar en anmälan, lärer väl icke heller förefinnas orsak att med ogillande lägga detta utlåtande till handlingarne, såsom här påyrkats; utan hemställer jag att Kammaren måtte helt enkelt besluta, att ifrågavarande anmälan skall läggas till handlingarne.

Herr Rundgren: Då en talare framställt en argumentation mot mig i anledning af mitt förmenta yttrande att bevillningsförordningen genom 1868 års stadgande, att densamma skall gälla för följande år, skulle antagit karakter af civillag, så får jag fästa uppmärksamheten på att jag tvänne gånger upprepade, att jag icke med mitt yttrande afsåg att den blifvit civillag eller antagit civillags natur, utan att Riksdagen genom detta stadgande gifvit en vederläggning åt det som reservanten mot förevarande Utskotts-betänkande uttalat, nemligen att "ny bevillningsförordning måste uppgöras hvarje riksdag, om den äfven göres lika med den gamla" och att dess stadganden gälla endast för den period, för hvilken den blifvit uppgjord. Det är detta, som är undanskjutet genom 1868 års beslut.

För öfrigt har jag af de Herrar ledamöter, som önska att detta betänkande må läggas till handlingarne med ogillande, icke hört ett enda skäl framläggas, som utvisar att här är fråga om grunderna för bevillningen. eller sättet för grundernas tillämpning. Här är, jag upprepar det, fråga om reglementariska bestämmelser om *rummet*, der stadgan skall tillämpas, men icke om *sättet* för tillämpningen. Och jag ber den, som gitter, att svara mig på följande fråga: är det meningen att sättet för bevillningsförordningens tillämpning skall blifva annat, derföre att det sker på flera olika jernvägs- och kanalstationer, då det deremot nu sker på ett enda ställe, eller är det meningen att grunderna för tillämpningen skola blifva oförändrade? Så länge icke denna fråga är besvarad anser jag att något hufvudsakligt argument icke framkommit emot Utskotts-betänkandet och således att all grund är borta för att med ogillande lägga detsamma till handlingarne.

Öfverläggningen förklarades slutad. Derunder hade yrkats dels att memorialet måtte läggas till handlingarne, dels att Kammaren, med ogillande af Utskottets uttalade åsigt, måtte till slutligt afgörande företaga 1 och 2 punkterna i Utskottets betänkande N:o 2 och dels slutligen, att Kammaren, med ogillande af Utskottets uppfattning, ville låta vid Utskottets afgörande bero.

Sedan propositioner afgifvits på dessa yrkanden och Herr Talmannen

förklarat sig hafva funnit ja öfvervägande för det först anförda yrkandet, begärdes votering.

Till kontraproposition antogs det yrkande nedanstående voteringsproposition utvisar:

Den, som vill att Bevillnings-Utskottets nu föredragna memorial N:o 4, skall läggas till handlingarne,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med ogillande af Utskottets yttrade åsigt derom, att någon åtgärd icke kunnat af Utskottet vidtagas i anledning af Andra Kammarens återremiss af 1:sta och 2:dra punkterna i Utskottets betänkande N:o 2, beslutit till slutligt afgörande företaga nyssnämnda tvänne punkter.

Sedan denna voteringsproposition blifvit justerad och anslagen, företogs omröstningen. Densamma utföll med 61 ja mot 103 nej, i följd hvaraf *till slutligt afgörande nu företogos 1:sta och 2:dra punkterna i Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 2, nemligen:*

Punkten 1.

Herr Carl Ifvarsson: I öfverensstämmelse med de åsigter jag förut under diskussionen uttalat, hemställer jag att frågan måtte för denna riksdag förfalla.

Vidare anfördes ej. Jemlikt detta yrkande blef Utskottets hemställan i denna punkt af Kammaren afslagen.

Punkten 2.

Herr Carl Ifvarsson: I öfverensstämmelse med mitt förra yrkande och i anledning af Kammarens nyss fattade beslut, yrkar jag afslag å denna punkt.

Efter detta yttrande afslogs äfven denna punkt.

§ 4.

Föredrogos och lades till handlingarne Lag-Utskottets betänkanden:

N:o 17, i anledning af återremiss af Utskottets utlåtande N:o 8, i anledning af ej mindre Kongl. Maj:ts nådiga proposition om antagande af en författning angående förändrad lydelse af 2 Kap. 11 § Strafflagen, än äfven enskilda motioner i samma ämne; och

N:o 18, i anledning af återremiss af Utskottets utlåtande N:o 15, i anledning af väckt motion om ändring i Kongl. Förordningen den 14 April 1866, angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

§ 5.

Föredrogs Lag-Utskottets utlåtande N:o 19, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om antagande af en förordning angående sparbanker.

Vid *§ 1 af Utskottets förslag till lag* i ämnet anförde

Herr Rylander: Det kan icke nekas, att sparbankerna äro de mest lyckade inrättningar i bankväg, som vårt land eger. Med förvåning mottog jag derföre den Kongl. proposition, som för denna bankrörelse föreslog en mängd reglementariska föreskrifter, hvilka jag icke kunnat undgå att finna alltför stränga.

Utskottet erkänner i motiveringen, att man icke kunnat märka, att någon sparbank icke uppfyllt sina förbindelser och säger äfven, att det kanske icke är så lätt att ingå i lagstiftning på detta område. Utskottet har också något förmildrat det Kongl. förslaget, ett åtgörande hvarför jag är Utskottet tacksam, men det är min fullkomliga öfvertygelse, att hela förslaget bör undertryckas, såsom icke nödigt eller nyttigt. Jag hemställer derföre om afslag å föreliggande Utskottsbetänkande.

Herr Per Nilsson i Kulhult: Liksom föregående talare, tror jag att ett lagstadgande som detta är både obehöfligt och onyttigt och att det verkar förlamande på sparbanksväsendet.

Såsom af Lag-Utskottets utlåtande synes, funnos år 1840 endast 60 sparbanker, men år 1868 216 stycken med ett kapital af mer än 46 och en half million riksdaler. Denna utveckling har dock sparbanksväsendet ernått utan att någon lag i det hänseendet varit gällande, men man har, det oaktadt, såsom Utskottet äfven erkänner, icke afhört någon förlust för insättare. Jag tror derföre, att den föreslagna sparbankslagen, om den blefve gällande, skulle verka förlamande och måhända tillintetgöra den vackra idé, som ligger till grund för dessa inrättningar, äfvensom verka hinderligt för de personer, som offra tid och omtanke för detta ändamål.

Utskottet yttrar på sidan 9, att Utskottet anser komiterades förslag, "med den noggranna kontroll och de stränga reglementariska föreskrifter, det underkastar sparbankerna, gifva anledning att befara, derest detsamma blefve lag, att det skulle, i stället att befrämja sparbanksväsendets utveckling, verka förlamande på den enskilda företagsamheten, det medborgerliga nit, som hittills i afseende å sparbankernas inrättande och förvaltning visat sig verksamt, och att allmänheten, som hittills, då den anlitat sparbankerna, varit hänvisad på sin egen omtanka, skulle, förlitande sig på den kontroll, sparbankerna voro underkastade, hvälfva skulden för möjligen inträffande förlust på de offentliga myndigheterna eller på lagstiftningen, och Utskottet har således delat den åsigt om komiterades förslag, som i den Kongl. propositionen och Herr Justitie-statsministerns anförande till statsrådsprotokollet i frågan uttalas." Då Utskottet så tydligt uttalat sig mot antagandet af ut-

förliga

förliga stadgar i detta afseende, behöfver jag blott hänvisa till Utskottets egna yttranden, äfvensom jag till stöd för min åsigt åberopar Justitie-statsministerns yttrande till statsråds-protokollet den 23 December sistlidet år.

För öfrigt har jag från östra Göinge härad, der det finnes tvänne sparbanker, fått mig tillsänd en opinionsyttring från såväl insättare som principaler och underskrifven af omkring 50 personer. De anse lagstadgande för sparbanker vara öfverflödigt och menligt inverkande på sparbanksintresset. Jag vill emellertid icke trötta Kammaren med att uppläsa det temligen långa manuskriptet, utan blott åberopa detsamma såsom stöd för det yrkande jag gör, nemligen att föreliggande lagförslag icke måtte af Kammaren godkännas, hvarpå jag anhåller om proposition.

Herr Ribbing: Af de två föregående talarne har, i allmänhet uttryckt, blifvit yrkadt rent afslag å hvarje förslag till lag rörande sparbankerna, och det af uppgifvet skäl att det nu föreliggande lagförslaget, äfven, såsom orden föllo sig, i den beskedliga form det blifvit framstäldt, vore hvarken behöfligt eller nyttigt, enär det hittills visat sig, att sparbankerna alltid skötts ordentligt och ärligt samt till insättarnes fördel, utan skulle lagen tvärtom utöfva ett förlamande inflytande på sparbanksväsendet. De ärade talarne hafva härmed vidrört en fråga af mycket stor vigt; det är verkligen, i detta fall liksom i andra likartade, icke lätt att finna ett lagom mellan för mycket eller för litet reglementerande. Att man genom för mycket reglementerande, genom alltför minutiösa föreskrifter hindrar den fria verksamhetens utveckling i loflig riktning är otvifvelaktigt; men å andra sidan synes mig de ärade talarnes uppfattning af lagens förhållande till denna den fria verksamheten inom samhället och af dess medlemmar vara något för trång. Lagen stiftas icke blott för att skydda, der redan skäl äro för handen att frukta och misstänka, att brott och orättvisor skulle begås; den stiftas jemväl med afseende derpå att gifva offentligt uttryck och erkännande från statens sida af en loflig verksamhet inom staten, att, för att så uttrycka mig, upptaga denna verksamhet bland dem till staten hörande och af densamma ordnade. Det är denna synpunkt af lags och laga stadgandens betydelse, som eger sitt uttryck i den bekanta regeln, att lagen bör kodifiera hvad som är allmänt bruk och loflig sed. Endast genom att upptagas i lag och såsom lagligt, *erkännes* sådant bruk af staten såsom en till den hörande eller af *dess* medborgare utöfvad verksamhet, på samma gång denna verksamhet dermed också erhåller lagligt skydd. Att således en lag, derföre att den är lag för denna verksamhet, skulle verka hämmande och förlamande på dess utveckling, det strider mot vanligt begrepp och erfarenhet af allt hvad lag heter. I sådant fall skulle man ju aldrig våga stifta en lag för vinnande af ordning och form åt en loflig och i sig sjelf nyttig verksamhet, endast af fruktan att i och med detsamma qväfva densamma. Konsten är, såsom sagdt, blott att finna ett lagom mellan ett för mycket eller för litet af lagstiftning, att icke hindra det lofliga och riktiga i en befintlig verksamhet eller icke komma med band och reglementen, som äro främmande för denna verksamhet och motverka den, men ej heller undandraga densamma det erkännande, den stadga och fasthet samt det skydd och den ordning, hvilka den i samhället endast *genom* lag och såsom *erkändt* laglig kan vinna.

Betraktar jag det lagförslag, som nu föreligger, så vågar jag påstå, att man, långt ifrån att anse det hafva gått för långt i reglementerande, fastmer har goda skäl till att i detsamma göra ännu några tillsatser, utan att derföre behöfva befara att i lag hafva stadgat något för sparbankernas verksamhet hämmande eller förlamande, eller att deri hafva infört föreskrifter, som vore främmande för hvad som redan i praxis vore för handen och gjort sig gällande. Det farligaste stadgande i detta fall skulle, förmodar jag, anses vara den begränsning i användandet af reservfonden, som är föreskrifven. Men jag tror, att en sådan reservfond redan vid de flesta sparbanker finnes och att dess befintlighet, närmast i ändamål att gifva säkerhet åt sparbanken sjelf, är erkänd såsom behöflig. Vidare fruktar man möjligen stadgandet om skyldigheten för sparbankerna att träda i konkurs, då de äro cessionsmessiga; detta är dock blott en tillämpning af hvad som gäller i detta afseende mot hvarje annan person och inrättning; — och slutligen kanske stadgandet om Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes rättighet att nödga till cession, när cessionsställningen är gifven. Det åter är endast att gifva laga kraft åt hvad som i afseende på cessioner är i lag stadgadt och hvarförutan detta stadgande icke hade annan betydelse än en vänlig uppmaning, ej den af lag. Jag kan sålunda icke anse, att dessa lagstadganden ingripa störande i den praxis, som redan finnes, utan de endast, att jag så må säga, formulera och framställa densamma såsom lagenlig och af lag bestämd; och i sådant fall synes mig af redan anförda skäl både nödigt och nyttigt, att staten erkänner och i sitt hägn och skydd upptager en inom densamma offentlig, loflig och nyttig verksamhet och med detsamma gifver lagligt skydd åt alla dem, som hafva beröring med denna verksamhet — detsamma som åsyftas med all civillag.

Men för min del och såsom min reservation utvisar har jag just med afseende på denna uppfattning af lagens betydelse icke funnit det af Kongl. Maj:t framlagda och af Utskottet till hufvudsakligaste delar gillade förslag tillfyllestgörande. Hvad är det som företrädesvis afses att skydda och ställa i säkerhet medelst en lagstiftning rörande sparbankerna? Enligt min uppfattning, insättarnes rätt och säkerhet för deras insatta medel — ett skydd, som är nödvändigt öfverallt inom staten, men som, enligt mitt förmenande, isynnerhet bör komma i fråga, då det gäller sådana inrättningar som sparbankerna, der de flesta bland insättarne äro barn, tjenstehjon, qvinnor och fattiga arbetare, med ett ord sådana, som hvarken hafva rättighet, tid eller förmåga att sjelfva lagligen bevaka sina fördelar. Här om någonsin bör staten med fullt skäl uppträda såsom beskyddare genom lag och laga ordning. Är denna uppfattning riktig, då blir vidare fråga: på hvilka moment bero insättarens rättsliga trygghet? För min del svarar jag, att den beror på tre moment: för det första, att sjelfva affärsrörelsen bedrifves på ett betryggande sätt och, särskildt hvad angår sparbankerna, att den utöfvas med hufvudsakligt afseende på full säkerhet och icke med hänsyn förnämligast å hastig och stor vinst; för det andra att det finnes fullt qvalificerade personer, som representera detta bolag, hvilka man vet hafva att göra med affären och stå för den, och för hvilka man har förtroende; och för det tredje — detta blott såsom subsidiärt och sekundärt — att om, trots dessa båda moment, genom olyckor eller tillfälliga omständigheter affären icke går efter beräkning,

man då har ställt så till, att man icke genast står på bar backe, utan har något i reserv att tillgå, samt att, om hela företaget skulle gå omkull, man dock har samma slags form för dess utredning som för utredningen af alla andra affärsföretag. Jag sade att detta tredje moment, ehuru vigtigt, dock i vigt står efter de tvänne första, är subsidiärt; och jag kan upplysa detta med ett exempel eller en analogi.

Icke går jag t. ex. in i ett ångbåtsbolag för att bilda reservfond eller i nödfall få konkurs å bolaget, utan jag går in i afsigt att på ändamålsenligt sätt bedrifva en affär, och mitt beslut härvid bestämmes i hufvudsaklig mån af att i spetsen för bolaget stå solida män, skickliga både att anskaffa duglig ångbåt och ordna dess turer på lämpligt sätt. Men derjemte är jag visserligen angelägen om reservfondens bildande för att hafva något att tillgå i händelse af olycka.

Af dessa trenne vilkor för insättarnes i sparbank säkerhet finner jag emellertid hvarken det första eller det andra på något ställe i Kongl. Maj:ts proposition vidrörda eller stadgade. Hufvudmän *kunna* få finnas; måhända äfven meningen är att sådana *skola* finnas, men ingenstädes i Kongl. Maj:ts förslag finnes *föreskrifvet* att så bör vara — och jag ber er, mine herrar! härvid dock påminna er, att i de flesta sparbanker finnas de redan, att sålunda, om man såsom konstitutivt för all sparbank föreskrifver, att den skall ega hufvudmän, man dermed alls icke stadgar något oerhördt eller ovanligt, utan gjorde endast ett stadgande om hvad i de flesta fall varit och är gällande. Och likaså: det finnes i § 1, — hvarom nu egentligen är fråga, ehuru jag lika med de föregående talarne och efter deras exempel yttrar mig öfver det hela — visserligen taladt om ett reglemente, som skall aflemnas till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande. Hvad skall han göra med det? Läsa det, förmodar jag, men ingenting vidare.

Denna offentliga myndighet skulle det väl dock ligga närmast att pröfva detta reglemente och stadfästa detsamma, såsom *vilkor* för sparbanks inrättande — på det man sålunda skulle ega en garanti för lämpligheten i sjelfva sättet af affärsrörelsens bedrifvande — en åsigt, som står i full öfverensstämmelse med Högsta Domstolens yttrande och förslag till § i detta hänseende: att Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes pröfning bör ega rum, och att denna pröfning ej bör inskränkas till undersökning, om sparbanksstadga befinnes öfverensstämma med den särskilda författningen samt med lag och författningar i öfrigt, utan jemväl bör afse lämpligheten af stadgans bestämmelser i de delar, der lag och författningar lemna sådan pröfning öppen och bestämma, att den bör ske. En sådan pröfning kan väl icke heller anses alldeles obehöflig och skadlig. Det kan ju inträffa, att personer vilja stifta en sparbank, personer som äro förträffliga menniskor och patrioter — det bevisar deras ädla och uppoffrande nit att för medborgares bästa underkasta sig ett ofta mödosamt besvär utan att deraf draga den ringaste vinst, — men hvilka egenskaper icke medföra förmågan att skrifva en lag eller innebära vanan att handhafva eller ordna en större affärsverksamhet; att ega förenämnda goda vilja och karakter är ett, att ega öfning i affattande af lag och reglemente, omdöme och säker blick vid affärer, ett annat. I samma mån som sparbanksväsendet utbreder sig i landet, och det har det lyckligtvis gjort äfven till aflägsnare och mindre landsorter, i samma mån har man

oftare att förvänta inträffandet af en sådan omständighet, att i en ort icke någon person finnes med den färdighet och vana, som nyss antyddes. Vid sådant förhållande vore det en ren tjenst åt dessa patrioter, om den offentliga myndigheten, då fråga var om bildandet af en sparbank, egde att bedöma det reglemente, enligt hvilket man ville utöfva den nyttiga och oegennyttiga verksamheten.

Hvad åter angår hufvudmän, skulle man kanske anse, att stadgandet om att sådana skola finnas vore öfverflödigt, och för sådan åsigt hemta särskildt stöd af Utskottets yttrande, att få om ens några fall inträffat, då sparbank icke gått lyckligt eller då den förorsakat insättarne förlust. Denna uppgift beror kanske på bristande kunskap i hithörande ämnen. Ty det är icke omöjligt att framdraga exempel, som visa att det icke alltid gått så väl med sparbankerna, icke med sådana der hufvudmän funnits, men med sådana der de icke funnits. I dessa sednare banker har det endast varit en styrelse, som tagit mot penningarne och satt in dem hos någon grosshandlare eller bankir, som sedermera har gjort konkurs. Utan att i öfrigt vilja anföra exempel, kan jag, med afseende på den längre tid, som förflutit sedan det inträffade, nämna ett. När på 1840-talet Ryttmästaren Hammarsköld rymde och det efter honom blef konkurs, kom äfven en af honom vid bruket stiftad sparbank in med i denna. Der fanns ingen hufvudman annat än han sjelf; men det bevisar att det kan vara nyttigt att hafva stadgadt om att sådana skola finnas och om deras åligganden.

För min del önskar jag således, att lagen skall innehålla stadganden om dessa hufvudsaker, nemligen om garanti för ett ändamålsenligt bedrifvande af affären genom ett ändamålsenligt, vederbörligen pröfvadt reglemente samt om den garanti som ligger i att bestämda personer stå i spetsen för hela företaget och om deras åliggande och laga skyldighet såsom sådana — dessa personer må för öfrigt vara vissa individer eller utgöras af en persona moralis, t. ex. kommunen. Utskottet har redan i sin inledning nämnt hurusom det i Norge och Preussen fordras, att sparbanksstadgarne godkännas af den offentliga myndigheten, samt vidare hurusom i Preussen kommunen sjelf är hufvudman och detta med ovilkorlig ansvarighet i sista instansen för ersättande af alla förluster. Denna föreskrift är dock betydligt strängare än den jag föreslagit.

Härtill kommer slutligen, såsom sagdt, att man bör stadga bildandet af en reservfond, men — väl att märka — att man då ock *tillika* bör stadga åtgärder, genom hvilka det förra stadgandet med säkerhet kommer till verklighet: i och genom lagen tillförsäkrar sig om att denna fond med säkerhet uppbringas till och bibehålles vid sitt egentliga belopp. Nu är det visserligen sannt, att i Kongl. Maj:ts förslag står i en paragraf, att om bildande af reservfond eller dess bibehållande vid 10 procent uraktlåtits, men någon olycka inträffar, skola de, som felaktigt förhållande finnes ligga till last, en för alla, ersätta insättarne den förlust, som genom nyssnämnda uraktlåtenhet kan drabba dem. Men först och främst torde vara ganska svårt att visa i hvad mån förlusten, der sådan inträffar, uppstått *i följd af* uraktlåtenhet att bilda och vidmakthålla reservfonden. Dertill kommer att, går sparbanken raskt framåt och gör lysande affärer, så torde man väl, under förhoppning att bankrutt ej behöfver befaras, lätt

nog riskera att reservfonden icke hålles så högt uppe, som stadgas, då, under sådana förhållanden någon fara för den eventuela följdens — den gemensamma ersättningsskyldighetens — inträffande ej synes vara för handen. Hela detta stadgande om reservfondens hållande till 10 procent af insatta medel är, såsom det nu står, blott en vänlig anvisning, ett råd; någon nytta eller betydelse såsom lag får det aldrig förrän också stadgas påföljd för öfverträdelse af detsamma. Skall en sådan nytta och karakter tillkomma densamma, så synes mig detta endast på det sätt kunna vinnas, att, der reservfonds medel mot stadgande derom blifvit använda, ovilkorlig återbäringsskyldighet fastställes, oberoende af bevis om, huruvida skada åstadkommits för insättarne genom medlens tillgripande, samt att rätt lemnas Konungens Befallningshafvande att i laga ordning göra denna laga påföljd gällande.

Jag har, på sätt som skett, för att icke behöfva besvära Kammaren med flera anföranden i detta ämne, velat uttrycka min tanke öfver detsamma i sin helhet. Denna min mening är i korthet följande. När sparbanksrörelsen nått den utveckling i vårt land, att den representerar ett kapital af närmare 50 än 40 millioner R:dr, så anser jag tiden vara inne för staten att, genom att i lag godkänna och fastställa denna verksamhet, gifva ordning, form och säkerhet åt densamma. Men lagen skall vara sådan, att, liksom den å ena sidan ej skall onaturligt binda verksamheten, det är, ej innehålla mera eller annat, än hvad *de facto* finnes vid hvarje väl ordnad sparbanksinrättning; så dock, å den andra, ej sakna något hufvudmoment bland dem, som för uppnående af ändamålet med hela lagen, är oundgängligen nödigt. Såsom sådana hufvudmoment har jag nämnt en garanti för insättarens säkerhet genom ett ändamålsenligt och lagenligt reglemente; genom stadgande om, att hufvudmän skola finnas och om deras allmännaste åligganden och deras ansvarighet, denna sednare för öfrigt så lindrig som möjligt; slutligen genom stadgande om laglig påföljd för oriktigt användande af reservfonden. Det är dessa tre tillägg jag hade önskat skulle hafva blifvit intagna i Utskottets förslag. Hvad angår den nu föredragna första paragrafen, så får jag anhålla om bifall till densamma med den redaktion deraf, som jag i min reservation föreslagit.

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern Adlercreutz: Hvar och en som allvarligt och utan förutfattad mening granskar det utaf Kongl. Maj:t till Riksdagen öfverlemnade förslaget till sparbankslag och Lag-Utskottets i den närmaste öfverensstämmelse härmed stående förslag, synes mig icke gerna kunna undgå att finna, att man med den aldra största omsorg velat undvika alla sådana reglementariska bestämmelser angående sparbanksförvaltningen, hvarigenom den hittills visade beredvilligheten att deråt egna sina oegennyttiga tjenster skulle kunna tillintetgöras eller på något sätt minskas. Lagens mening har varit att förebygga de grofva missbruken vid förvaltningen och de svåra olyckor, som en dålig administration af dylika inrättningar möjligen kan medföra samt vidare att meddela föreskrifter för ordnandet af de genom sparbanksväsendet uppkommande rättsförhållandena. Då deremot utaf de två föregående talarne blifvit helt allmänt yttradt, att förslaget innehölle för

stränga reglementariska föreskrifter, så synes det mig, att för den möjligen blifvande diskussionen i frågan det vore särdeles nyttigt och önskligt, att dessa representanter eller andra med dem liktänkande ville uppgifva hvilka föreskrifter af denna beskaffenhet finnas i lagen föreslagna, så att en diskussion derom särskildt måtte kunna uppstå. En af desse talare har till och med påstått, att hela författningen skulle vara obehöflig och onyttig. Men så länge fältet är öppet äfven för de gröfsta missbruk, samt rättsförhållanden finnas, som ej af lag äro ordnade, kan författningen omöjligen sägas vara obehöflig i sin helhet, om man också kan anse att densamma i den form, hvari den framkommit, eller till någon viss del är olämplig. I detta yttrande ligger således för mig ett ytterligare skäl till den önskan jag nyss uttalat. Vidhållande de åsigter, som af mig nu och förut till statsråds-protokollet blifvit uttalade, måste jag anse förslaget ändamålsenligt, till dess det blifvit visadt, på hvad sätt de nämnda åsigterna blifvit i förslaget lemnade å sido. Att, då det, såsom nu är händelsen, är fråga om att genom lagstiftningen ordna förhållanden, hvilka förut fått fritt och utan all inblandning från statens sida utveckla sig, olika meningar om den omfattning lagen bör hafva, skola framträda, är ganska naturligt. Vid sådant förhållande har det för mig varit särdeles tillfredsställande att, efter den synnerligen sorgfälliga granskning Utskottet underkastat Kongl. Maj:ts förslag, Utskottet dock icke funnit skäl att i detsamma göra andra ändringar och tillägg än några ytterst få och obetydliga. En reservant från denna Kammare har emeltid uti ett af honom framlagdt lagförslag yrkat, i afseende på den nu förevarande paragrafen, att sparbanksreglemente skall, innan sparbankens verksamhet tager sin början, af Konungens Befallningshafvande vara pröfvadt och godkändt. Men hyser man betänkligheter vid att uti en af Konung och Riksdag stiftad lag begränsa förvaltningens frihet, så måste, synes det mig, betänkligheterna mot att lägga en sådan makt uti länsstyrelsernas händer vara ännu större. Man skulle på detta sätt få öfver tjugu särskilda myndigheter, åt hvilka det skulle vara lemnadt att bestämma vilkoren för sparbankernas verksamhet, allt efter de olika åsigter de kunna ega om behofvet och lämpligaste sättet för administrationen af dessa inrättningar. Hvarthän ett sådant stadgande skulle kunna leda, lärer utan svårighet inses, det skulle ju kunna vara klart, att en eller flera af de ifrågavarande myndigheterna vore af samma åsigter som sparbankskomitéen och äfven ville göra dem gällande. Följden deraf blefve möjligen den, att icke allenast icke några nya sparbanker i de orterna inrättades, utan äfven att åtskilliga bland de redan befintliga, hvilka icke ville foga sig efter de vilkor Konungens Befallningshafvande föreskrefve, måste upphöra med sin gagnande verksamhet. För att en sådan föreskrift, som af reservanten är föreslagen, ej endast skulle stadna på papperet, utan äfven i verkligheten vinna tillämpning, så måste också något äfventyr vara stadgadt för dem, hvilka, utan att reglementet blifvit af Konungens Befallningshafvande faststäldt, drifva sparbankrörelse. Ett dylikt äfventyr finnes visserligen äfven af reservanten föreslaget genom föreskriften i tolfte paragrafen, att hufvudmän och styrelseledamöter skola, i sådant fall, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld vara ansvarige för återbetalningen af de i banken insatta medlen. Mot

ett stadgande af detta innehåll hyser jag dock stora betänkligheter, och jag ber att i det afseendet få hänföra mig till hvad en ledamot af Konungens Högsta Domstol yttrat vid behandlingen af sparbankskomitéens förslag. "Det är nemligen," säger han, "en stor skilnad i de begge begreppen att *ansvara för sin förvaltning af en inrättning* och att *ansvara för hvad denna inrättnings tillgångar icke förslå till dess skulder.* — — — Grunden till ett sådant stadgande skulle vara antagandet, att det vore ett fel, förtjent att med en sorts civil straffpåföljd beläggas, att låna sin verksamhet åt en befintlig sparbanksinrättning, som ej hade fastställda stadgar; att den oegennyttiga verksamhet för allmänt väl, som nu är en berömvärd förtjenst, borde näpsas såsom obehörig, om den fortsättes efter tillkomsten af en författning, som dock måste låta sådana ej privilegierade inrättningar kunna qvarstå och verka i det allmänna."

Då vidare af den talaren frågats hvad Konungens Befallningshafvande skall göra med de reglementen, som enligt Kongl. Maj:ts och Utskottets förslag skola till honom inlemnas, så ber jag att såsom svar härpå få erinra, att de genom honom blifva tillgängliga för det offentliga. Finner Konungens Befallningshafvande dem vara af beskaffenhet, att de medföra synnerlig våda för insättaren, så är han i tillfälle och af sin embetspligt manad att derom meddela kännedom åt alla dem, hvilka kunna verka rättelse i det felaktiga förhållandet eller i orterna meddela de upplysningar och varningar, som kunna finnas behöfliga. För min del anser jag särdeles önskligt, både att en sparbankslag kommer till stånd, och att denna första paragraf blir antagen, vare sig sådan den utaf Kongl. Maj:t är föreslagen eller med den af Utskottet tillstyrkta obetydliga förändringen.

Herr Gumælius: Då jag för min del icke kan godkänna förslaget till sparbankslag, sådant det här föreligger, så beror detta icke derpå att jag instämmer i den vid början af öfverläggningen af andra framställda anmärkningen, att det skulle innehålla för många och för stränga bestämmelser. Jag tror tvärtom, att, *om* en sparbankslag skall stiftas — något hvarom meningarne dock kunna vara delade — så kan den näppeligen göras mera knapphändig, än den nu framlagda; men åtskilliga bestämmelser finnas dock i densamma, i hvilka jag icke kan förena mig, och deribland en af, såvidt jag kan förstå, mycket genomgripande natur.

Jag må först säga, att jag verkligen är tveksam, huruvida icke allt, som från lagstiftningens sida bör i afseende på sparbanksväsendet göras, lämpligen kan inskränkas till ett åläggande för sparbankerna att afgifva offentliga redogörelser, och jag tror, att en sådan enkel föreskrift, som den i Danmark enligt Utskottets uppgift gällande, är ganska lämplig, såsom lemnande det bästa och säkraste skyddet mot missbruk och mest tillvaratagande insättarnes intresse. Jag har derföre med glädje sett det af Utskottet i detta afseende föreslagna tillägget till Kongl. Maj:ts förslag, ehuru jag icke, såsom jag sednare vill söka visa, till fullo kan deri instämma.

Jag öfvergår nu till hvad jag anser för den vigtigaste delen af lagförslaget, den femte paragrafen af detsamma, angående vilkoren för sparbanks ställande under utredning. Paragrafen stadgar i detta afseende följande: "Finnas sparbanks tillgångar hafva genom olyckshändelse eller

förlust å rörelsen så nedgått, att de, efter afdrag af annan skuld, motsvara endast nittio procent af insatta medel med derå upplupen ränta, skall sparbankens verksamhet genast afbrytas och sparbanken ställas under utredning". Ett stadgande, sådant som detta, anser jag vara detsamma, som att legalisera ett annat förhållande för sparbanker än för alla andra bankinrättningar, all annan affärsrörelse. Man skulle härigenom få i lag bestämdt, att sparbankernas styrelser skola — hvilket de hittills aldrig tilltrott sig — ega rätt att sköfla icke allenast bankens reservfond, utan också tio procent af insättarnes medel, innan någon utredning af bankens affärer behöfver företagas. Jag har redan vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition fäst uppmärksamheten på denna sak, och jag ber att dervid nu få något ytterligare uppehålla mig. När, enligt bok, tio procent af de insatta penningarne äro förlorade, då har sparbanken efter all anledning redan kommit in i en mängd konkurser, då har sparbanken kanske nödgats inköpa intecknade fastigheter till högre pris, än de under en tryckt tid åter torde kunna afyttras, och då har man sannolikt dragit sig för att afskrifva de förluster, som med temlig visshet kunna motses, men kanske först efter långsam utredning, efter ett eller annat år, kunna till siffran uppgifvas, och banken har då i verkligheten icke 90 procents tillgångar, om ock de finnas på papperet upptagna, utan kanske knappast 80, sedan förlusterna blifvit utredda och afräknade. Dertill komma nu utrednings- och konkurskostnaderna. Så drifva också sparbankerna vanligen sin rörelse inom en jemförelsevis trång krets, hvadan det är alltför troligt, att, då verksamheten plötsligen afbrytes, detta åstadkommer en stor rubbning i affärsförhållandena i den orten och föranleder ytterligare förluster för sparbanken. Sålunda kan det hända, att, sedan sparbanken enligt bok förlorat 10 procent af sina insättares medel, väl kanske ytterligare 30 procent medtagas af förluster, dels redan åsamkade, ehuru ej till siffran beräknade, dels orsakade af utredningen, dels också genom konkurskostnaderna; och det är åtminstone ej otänkbart, att, om ifrågavarande stadgande blir lag och vinner olycklig tillämpning, sparbanks-insättare kunna få nöja sig med att återbekomma 60 procent af sina åt banken anförtrodda sparpenningar. Är det således ett vilkor för att få en sparbankslag, att ett stadgande, sådant som det nu vidrörda, skall i lagen inflyta, så biträder jag obetingadt deras åsigt, hvilka yrka heldre ingen lag, än en så förderflig. Utan någon sparbankslag alls har det aldrig kommit till så svåra förvecklingar, som den nu ifrågavarande bestämmelsen skulle kunna föranleda.

Man invänder naturligtvis, att det finns en del sparbanker, hvilka i sin begynnelse ännu icke hafva någon reservfond; men då är att märka, att de som hafva det intresse för sparbankssaken att börja en sparbanksinrättning, de tillse nog, att det icke går på tok under första tiden åtminstone, innan de hunnit något samla; har deremot en reservfond kommit till stånd, så kan man visserligen anse, att insättarne i denna fond ega en viss säkerhet, men denna blir naturligtvis i alla fall otillräcklig och den största garantien måste fortfarande ligga i förvaltningens duglighet och redbarhet. De enskilda bankerna och folkbankerna hafva i sina reglementen den föreskriften, att så fort reservfonden och tio procent af grundfonden äro borta, så skola de upplösas; men deras grundfond har gent emot insättare naturen af reserv-

fond. Tryggheten för delegare i privatbanker och folkbanker är således mycket större än för sparbanksinsättarne, och detta fastän behofvet af säkerhet i detta afseende ovilkorligen fordrar, om icke att förhållandet skall vara det motsatta, så åtminstone att den enes rätt skall vara lika mycket betryggad som den andres. Jag skulle för min del anse, att i denna paragraf bör införas ett stadgande i den riktningen, att, om reservfonden är förtärd och man nödgas gå in något på insättarnes medel samt sådan brist icke skyndsamt blir fylld, så skall sparbanken sättas under utredning. Jag tror nemligen, att det bör åligga bankens hufvudmän och den kommun, inom hvilken hon är belägen, att se till att en sådan brist icke uppstår, och om den finnes, söka så bemedla, att den blir godtgjord.

En sådan föreskrift skulle vara vida sundare än att lagligen låta en bankruttmässig rörelse fortgå, och insättarne under tiden, utan att på laglig väg kunna förekomma det, få sätta till en dryg del af sina penningar. Paragrafen, sådan den nu är, är för mig verkligen ett kardinalskäl att yrka antingen en återremiss af förslaget i dess helhet, såvida något hopp kunde finnas att få en förändring i den nu antydda riktningen, eller ock, om någon utsigt härtill ej finnes, afslag å detsamma, med uttalande derjemte af den önskan, att en allmän föreskrift måtte lemnas af det innehåll, att sparbankerna borde vara förpligtade att offentligen redogöra för sin ställning. Under förutsättning att förslaget kommer att återremitteras, ber jag emellertid att få i största korthet genomgå några af de öfriga paragraferna.

I afseende på den första paragrafen synes mig redaktionen af densamma icke så fullt lycklig; jag tror icke, att det försök till definition af begreppet sparbank, som här blifvit lemnadt, står ett riktigt förhållande till sparbankernas rörelse, nuvarande utveckling och ställning och ännu mindre till hvad man har att hoppas och vänta att de skola blifva. Der står nemligen, att sparbank har till ändamål att mottaga "smärre" penningebelopp. Ja, visserligen *företrädesvis* smärre, men de större och väl rotade sparbankerna bruka icke och behöfva ej heller tillbakavisa äfven större belopp. Jag har sjelf i åtskilliga sparbanker sett insättningar i tusentals R:dr göras. Jag vet visserligen, att detta förfarande icke öfverensstämmer med sparbankskomitéens åsigter i detta afseende, men jag tror dock, att goda och fullgiltiga skäl tala till detsammas fördel. I samma paragraf står vidare, att medlen skola för insättarnes räkning förräntas och genom räntans läggande till hufvudstolen ytterligare förkofras. Men många sparbanker hafva stadgat och lära väl vidhålla, att sparbanken blott för vissa klasser af insättare beräknar ränta på ränta, medan de öfriga få, likasom deponenter i enskilda banker, sjelfva uttaga sina räntor och draga försorg om att göra dem fruktbärande genom ny insättning eller annorledes.

De två följande paragraferna handla om offentliga redogörelser för sparbanksförvaltningen. Jag skulle i det afseendet vilja hemställa, om det kunde vara nödigt, att Konungens Befallningshafvande offentliggjorde sådana uppgifter, som här omtalas, äfven i det fall då banken redan sjelf gått i författning om ett sådant offentliggörande och dess uppgifter äro fullt riktiga, hvilket Konungens Befallningshafvande är i tillfälle pröfva. Det måste då vara en alldeles öfverflödig åtgärd att ånyo genom Konungens Befallningshafvandes försorg meddela dem åt allmän-

heten, helst som detta meddelande, sådant Utskottet tänkt sig detsamma, skulle blifva mycket vidlyftigt. Utskottet har nemligen föreslagit, att revissionsberättelsen jemte det yttrande af bankens styrelse, hvartill densamma gifvit anledning, skola till Konungens Befallningshafvande insändas för att af honom kungöras. Ett sådant kungörande af möjligen vidlyftiga handlingar kan äfven blifva ganska kostsamt. Skall sparbanken betala utgifterna för kungörandet, äfven om han redan förut låtit offentliggöra sin ställning? Något stadgande härom finnes visserligen icke i lagen, men efter hvad jag förmodar, blir detta händelsen. För öfrigt, om både revisionsberättelsen och bankstyrelsens yttrande derom skall offentliggöras, så bör också, hvilket reservanten från Upsala äfven föreslagit, det i anledning af revisionsberättelsen af stämman fattade beslutet, beträffande de gjorda anmärkningarne och svaren derpå, bifogas; och framför allt bör det ställas så, att i detta vidlyftiga offentliggörande ingår ett meddelande om bankens rörelse och ställning, hvilket ej i förslaget stadgas.

I afseende på reservfondens användande, hvarom talas i fjerde paragrafen, vågar jag hysa den åsigten, att det är bättre, att, då sakens ställning är god, då reservfonden hunnit till ett fullt betryggande belopp, höja räntan för insättarne och derigenom ytterligare uppmuntra dem till sparsamhet. Jag vet visserligen, att tanken om möjligast hög sparbanksränta af mången bestrides, men jag har aldrig kunnat fatta, på hvilka giltiga skäl. Deremot anser jag det vådligt att legalisera någonting sådant som att för främmande ändamål en del af bankens vinstmedel skulle få bortplottras. Det skulle derigenom kunna hända, att man påskyndade den i femte paragrafen omtalade katastrofen; det kunde t. ex. låta tänka sig, att man bokförde sina tillgångar, så att man verkligen egde rätt att taga af vinstmedlen, under det att en god del af tillgångarne möjligen vore fingerade, bestode uti t. ex. fastigheter, hvilka vid köpet af en eller annan anledning blifvit öfverbetalda, eller i konkurser bevakade fordringar, för hvilka utdelning ännu ej blifvit lemnad och som således till det verkliga värdet ej kunde beräknas.

I sjette paragrafen finnes någonting stadgadt om hufvudmän. Jag har icke i någon af de föregående paragraferna, sett någon bestämmelse om, att en bank skall hafva "hufvudmän", och det har derföre förefallit mig något besynnerligt, att de så der oförberedt komma fram. Sparbanker finnas — jag känner sådana — der hufvudmännen utgöres af samtlige insättarne eller deras målsmän; men der ett sådant förhållande förefinnes, der är hufvudmännens solidariska ansvarighet gent emot insättarne icke särdeles mycket värd.

I sjunde paragrafen förekommer ett något besynnerligt uttryck, då der talas om sparbank, "inrättad för stad, som ej *tillkörer* landsting." Detta "tillhörande" kunde förtjena sitt eget kapitel, men jag vill icke rida på ord, utan går vidare.

Tionde paragrafen är den som af alla synes hafva gjort Utskottet den största mödan. Paragrafen är ganska vidlyftig; hon innehåller icke mindre än fem moment, under det att icke flera än tre finnas i någon af de öfriga. Emot densamma har, som vi finna af betänkandet, en reservation blifvit af en ledamot i Utskottet angifven, i hvilken reservanten haft tillfredsställelsen se trenne andra af Utskottets ledamöter "instämma",

medan ytterligare två behagat "instämma i det af reservanten framställda förslaget" — en skilnad sådan man kan vänta i ett betänkande från Lag-Utskottet allena. För min del får jag säga, att hela denna paragrafs utstrykande icke skulle göra mig något synnerligt bekymmer; jag tror verkligen, att den är en af de minst väsendtliga i hela förslaget. När en sparbank upplöses, finnes det nemligen, efter all sannolikhet, icke mycket att dela.

Jag har nu framställt några anmärkningar vid lagförslaget. Blir det återförvisadt till Utskottet, så tror jag, i likhet med representanten från Upsala, att det vore nyttigt och nödigt att i lagen intoges en påpekning om de hufvudsakliga bestämmelser, som ej böra saknas i ett sparbanksreglemente, allt enligt reservationens § 2, dock måhända med ett par ändringar deruti. Jag har nemligen äfven i hans förslag saknat hvarje bestämmelse om hufvudmän, hvilka dock omtalas. Jag är också af olika mening med honom i afseende derpå, att han säger reglementet böra innehålla någon föreskrift om det belopp, hvarje insättare högst må hafva i banken på en gång innestående. Jag tror icke att derom lämpligen något kan stadgas. Hvad som i det afseendet är lämpligt för en ny sparbank, är det icke för en äldre, som under längre tid t. ex. 20 eller 30 år drifvit rörelsen och således redan hunnit en viss grad af utveckling. I afseende på de öfvergående stadganden samma reservant föreslagit vill jag endast anmärka, att bestämmelsen att de nuvarande sparbankerna skulle vara pligtiga att sednast efter två års förlopp ställa sig den nya förordningen till efterrättelse, icke gerna kan antagas. Det finnes åtskilliga sparbanker, hvilka hafva den föreskriften i sina reglementen, att någon ändring i dem icke får ske, utan att hafva blifvit godkänd vid tvänne på hvarandra följande årsstämmor. Derför bör reservantens förslag om 2 år ändras till 3. Slutligen vill jag tillägga, att jag ej heller kan instämma i den förutsättning, hvarunder han föreslagit denna bestämmelse, att nemligen sparbankernas reglementen ovilkorligen skulle af Konungens Befallningshafvande fastställas. Något stadgande derom tror jag icke vore önskligt.

Jag yrkar återremiss af den nu föredragna paragrafen, likasom ock sedermera af hela den återstående delen af betänkandet.

Herr Kolmodin: Herr Talman! mine Herrar! Då ännu ingen bland dem, som inom Lag-Utskottet tillhört majoriteten, yttrat sig i denna fråga; så tager jag mig friheten att i korthet redogöra för de åsigter, som inom Utskottet gjort sig gällande i afseende på det föreliggande lagförslaget.

Jag måste dock anmärka, att de flesta af dessa synpunkter redan förut blifvit berörda af Herr Justitie-statsministern.

Utskottet har nemligen aldra först måst fästa sig vid, att det icke vore bristande trohet i uppfyllandet af ingångna förbindelser å sparbankernas sida, som vållat, att man nu ansåge tiden vara inne för att medelst lag ordna sparbanksväsendet.

Tvärtom har detta utvecklat sig med stor framgång, och sparbankerna hafva öfver hufvud taget visat goda resultat äfven med afseende på den förmåga, de ådagalagt i att uppfylla sina förbindelser mot insättarne.

Motivet har först och främst varit att söka i betydligheten af de belopp, som numera befinnas under sparbankernas vård. Då man sett på dem, har man tyckt, att dessa 46 och en half millioner, hvilka för våra förhållanden utgöra en stor summa, äro öfverlemnade att förvaltas åt personer, om hvilkas förmåga och insigt att i alla stycken leda dylika affärer, man dock icke kunde hafva någon fullkomlig visshet. Detta är ett af skälen; ett annat är, att man tagit i betraktande, att sparbankerna under närvarande förhållanden, om de så vilja, kunna inhölja sin verksamhet i det djupaste mörker. De äro icke skyldiga att för allmänheten och ännu mindre för några myndigheter framlägga resultaterna af sin förvaltning af det ombetrodda kapitalet. Med allt detta måste man dock oaflåtligt fasthålla, att sparbankerna inrättats hufvudsakligen till de mindre bemedlade klassernas gagn och skötas af personer, som af sitt arbete icke hafva den minsta materiela vinst, utan endast tillfredsställelsen att på detta sätt gagna sina medmenniskor.

Uti detta förhållande ligger naturligtvis det aldra vigtigaste skäl, att vid en lagstiftning på detta område, der lag förut ej förefunnits, iakttaga den största granlagenhet, just gent emot de personer, hvilka på detta sätt offra tid och krafter på en så gagnelig verksamhet. Det kunde lätt inträffa, om man här uppträdde med alltför mycken omständlighet och skärpa, att följden blefve, att de, som redan tagit på sig bördan, tröttnade, under det att inga nya arbetare skulle finnas hågade att träda in på detta fält. Derföre föredrog Lag-Utskottets majoritet också, vid jemförelsen mellan Kongl. Maj:ts förslag och komiterades, det förra, och har funnit få anledningar att göra någon ändring i detsamma. Lag-Utskottet trodde, att det skulle vara i det närmaste tillräckligt, att, såsom här af en talare blifvit antydt, införa offentlighet med afseende på sparbankernas förvaltning, så att hvar och en för sparbanken intresserad utan svårighet kunde få kännedom om hvilka personer, som sköta banken, samt om bankens ställning för hvarje år, hvilken skulle genom revisionsberättelsens publicerande framläggas.

Man trodde sig vid beträdandet af det nya lagstiftningsområdet böra framgå i den riktning, som angifvits i Kongl. Maj:ts proposition, och man ansåg sig för närvarande ej böra öfverskrida den derstädes uppdragna gränsen. Derför har Lag-Utskottet i 1 § också icke, såsom några bland reservanterna yrkat, fordrat, att sparbanksreglemente ovilkorligen skall fastställas af Konungens Befallningshafvande. Herr Justitie-statsministern har redan visat, att om det här vid lag icke, såsom i Norge, blefve regeringen utan flera olika myndigheter, som skulle granska reglementena; så skulle de mest förunderliga olikheter uppkomma såsom resultat af denna granskning. Lag-Utskottet ryggade just på grund af detta förhållande tillbaka för en dylik anordning, synnerligast som det skulle förefalla ganska svårt för gamla bolag, hvilka kanske i 20 à 30 år bedrifvit sparbanksrörelse till insättarnes gagn och belåtenhet, att se sig nödsakade att ändra sina reglementen, som under en lång tidrymd visat sig fullt ändamålsenliga, blott emedan Konungens Befallningshafvande alldeles icke behagade gilla dem.

Jag kan icke tro, att det skulle vara lämpligt att i en lag, som är afsedd att gälla för både gamla och nya sparbanker, intaga denna be-

stämmelse såsom någonting oeftergifligt. Dessutom har Lag-Utskottet trott, att i fall det med afseende på en lagstiftning, sådan som denna, skulle, till att börja med, blifva ett "för litet" af bestämmelser, så vore detta vida bättre, än om man genast råkade in på ett "för mycket". Är ett "för litet" för handen, så kommer nog erfarenheten att ådagalägga detta, och man kan då, sedan lagstiftningens väg en gång på detta område är beträdd, efter moget öfvervägande göra de tillägg och rättelser, som äro behöfliga. Har man deremot från början reglementerat för mycket, då inträffar ganska lätt, såsom en talare under diskussionen antydt, att lagstiftningen utöfvar ett förlamande och dödande inflytande på den sak, man skulle ordna och befrämja. Derför tror jag, att anfallet mot Utskottet öfver hufvud taget har varit obefogadt, emedan det är en nödvändighet, då man inträder på ett nytt lagstiftningsområde, att iakttaga försigtighet, isynnerhet då man icke har fakta som bevisa, att det motsatta förfarandet i ett visst gifvet fall är en nödvändighet, utan hemtar alla sina skäl derför endast från rent theoretiska resonnementer. En talare här bakom har förklarat, att han vid detta tillfälle tänkt på Riksbankens oförmåga att täfla med de enskilda bankerna och uttalat en förmodan, att det skulle blifva samma förhållande med sparbankerna, om den föreliggande förordningen antoges.

Felet, om ett sådant förefinnes, ligger väl uti reglementet för Riksbanken, hvilket för mycket genom bokstafven binder fullmäktige. Detta är dock icke fallet här; denna lag är icke något reglemente, utan lemnar just åt sparbankernas styrelser att med största frihet uppgöra sina reglementen, på det att dessa inrättningar må kunna röra sig med all erforderlig sjelfständighet. Dessutom har man sagt, att hvarje lagstiftning på detta område, om än så lindrig, skulle verka ytterst förlamande.

Derpå har den ärade representanten från Upsala redan svarat, i det han visade, att, då man i lag ger stadga åt det, som redan genom gammal häfd exsisterar, så är det icke för att förlama utan för att lifva och ordna. För att taga ett exempel, vill jag endast påminna om aktiebolag. Här har lagstiftningen, långt ifrån att verka förlamande, låtit aktiebolagen utvecklas med all möjlig lifaktighet och styrka. Vi hafva ju för närvarande en ren aktiesvindel. Ett annat exempel föreligger i de enskilda bankerna. Man kan väl icke säga, att lagstiftningen på dem haft något förlamande inflytande; åtminstone har jag ej hört någon sådan klagan i denna Kammare. Herr Professor Ribbing yttrade, då han förordade sin reservation, att han i Utskottets förslag saknar hvarje stadgande om, att hufvudmän nödvändigt måste finnas. Der förekommer verkligen icke något sådant stadgande, men jag kan, uppriktigt sagdt, icke föreställa mig, att en sparbank kan exsistera utan hufvudmän. De kunna visserligen samt och synnerligen vara styrelseledamöter, men då äro de faktiskt på samma gång hufvudmän. Det kan finnas sparbanker, hvilka utanför detta antal af styrelseledamöter hafva personer, som garantera sparbankens soliditet och besluta öfver dess angelägenheter, och lagen förutsätter verkligen begge dessa förhållanden. Äfven härutinnan vill lagen lemna den största frihet, och för min del kan jag icke inse, att detta länder till någon skada. Herr Justitie-statsministern har redan besvarat Professor Ribbings anmärkning, att det första vilkoret för en väl ordnad sparbank, det nemligen att

rörelsen bedrifves med största möjliga säkerhet, icke fått sitt uttryck i lagen, emedan ingen fastställelse utaf reglementet genom Konungens befallningshafvande är föreskrifven. Jag vill endast tillägga att reglementets inlemnande till nämnda myndighet är ett påtagligt "gif akt" åt densamma att hafva ett vaksamt öga på de sparbanksinrättningar, hvilka genom felaktiga reglementen från början angifvit sig såsom mindre ändamålsenliga och just derigenom visat sig böra underkastas en noggrannare kontroll. Herr Ribbing yttrade vidare, att det skydd, som lemnades reservfonden, derigenom att man, i händelse den användes mot lagens stadgande, gjorde bankens hufvudmän och styrelseledamöter solidariskt ansvarige för bankens förbindelser, icke medförde tillräcklig säkerhet. Jag tror för min del, att man just härigenom har en ganska betydande säkerhet. Jag är viss på, att enskilda personer ej gerna skola utsätta sig för risken att blifva solidariskt ansvarige för alla i en sparbank insatta medel. Herr Ribbing har sjelf i sin reservation icke haft något annat korrektiv att uppställa mot dem, som utan fastställda reglementen öppna sparbanksrörelse. Det är efter min uppfattning en inkonseqvens, då han här klandrar en bestämmelse, hvars fulla betydelse han erkänner i sitt eget förslag.

Med Herr Gumælius instämmer jag deruti, att den stadgade offentligheten rörande sparbanks förvaltning är det förnämsta i Kongl. Maj:ts förslag, och derefter stadgandet om reservfonden och Konungens Befallningshafvandes samt landstings eller stadsfullmäktiges rätt att öfvervaka förvaltningen och granska räkenskaperna. Herr Gumælius har särskildt vändt sig mot 5 §, som handlar om det fall, då sparbanksstyrelse måste afbryta rörelsen till följd af bristande tillgångar. Han har sagt, att detta torde komma att dröja länge nog, om man skulle vänta, till dess räkenskaperna utvisade ett sådant missförhållande, som det i lagen förutsatta. Paragrafen säger dock, att man skall uppskatta tillgångarne, således icke taga dem efter de siffror, direktionen behagar skrifva i sina böcker, utan genom en verklig uppskattning af lånesäkerheter och öfriga handlingar beräkna ställningen. Man åstadkommer icke en sådan uppskattning genom att helt simpelt kasta ögat i boken, utan det måste bero på en noggrann granskning och värdering af sparbankens tillgångar och förbindelser.

Att man stadnat vid 90 procent kommer sig deraf, att man icke förbisett den stora rubbning, hvilken större sparbankers upplösning skulle föranleda, och hvilken man i det längsta velat undanskjuta. Man måste i detta fall å ena sidan beakta insättarnes billiga anspråk och å den andra se till, att man ej i onödan föranleder en kalamitet, som onekligen skulle framkalla stora svårigheter i den ort, hvarest den inträder. Att, såsom Herr Gumælius föreslagit, sluta upp med rörelsen, när reservfonden till sitt hela belopp måst användas, vore att sluta upp, innan någon verklig förlust vore för handen. Detta vore utan tvifvel att bryta af affärerna väl tidigt. Herr Gumælius har också sedermera formulerat ett förslag, enligt hvilket något af insättarnes kapital skulle få vara medtaget, innan sparbank skulle behöfva underkastas tvångsupplösning. Detta är dock ett särdeles obestämdt stadgande, synnerligast som de 10 procent, hvilka äro förslagna, väl kunna kallas för "något af insättarnes kapital". Det är påtagligt, att han velat hafva en annan siffra, t. ex. 9, 5 eller 2 procent, men jag måste bekänna, att jag sväfvar i fullkomlig ovisshet om hans

egentliga tycke i detta fall. Jag tror alltså, att, om ingen annan punkt föranleder till återremiss, så bör *denna* icke blifva en orsak till en sådan åtgärd. För min del anser jag detta stadgande vara försigtigt och välbetänkt, då en sparbank, trots en liden förlust, redan inom år och dag, genom noggranhet och trohet i förvaltningen, kan tänkas blifva i stånd att göra rätt för sig, medan deremot genom dess för tidiga upplösning stora olyckor skulle kunna uppstå.

Herr Gumælius har vidare anmärkt, att man i § 1 gifvit en felaktig karakteristik på sparbanker, då man sagt, att de äro afsedda att "mottaga smärre penningebelopp". Han har dock sedermera medgifvit, att de "företrädesvis" mottaga sådana. Denna anmärkning bör således ej gifva anledning till någon redaktionsförändring; ty man har i denna lag lemnat sparbankerna full frihet att röra sig och sjelfva bestämma huru stora belopp de vilja mottaga.

Med afseende på Herr Gumælii yttrande om obehöfligheten af stadgandet om revisionsberättelsernas offentliggörande genom Konungens Befallningshafvandes försorg, emedan åtskilliga sparbanker af sig sjelfva verkställa detta, vill jag blott anmärka, att lagens mening är, att *alla* sparbankers revisionsberättelser skola för allmänheten framläggas, och stadgandet åsyftar just att bestämma, huru det skall tillgå med de många bland dessa inrättningar, som nu icke offentliggöra resultaten af sin verksamhet. Den ärade talaren vände sig äfven mot det föreslagna användandet af reservfonden, när densamma öfverstiger 10 procent; men han hade icke något förslag att framställa. Han meddelade blott sin privata mening, att förslaget skulle leda till anlitande af reservfonden mera än nödigt och nyttigt vore. Jag har förut sagt, att dessa män, som stå i spetsen för sparbankerna, icke hafva någon materiel vinst af sin möda; det torde då icke vara för mycket att skänka dem den tillfredsställelsen, att med det öfverskott af vinstmedlen, som icke för insättarnes säkerhet är behöflig, få verka för allmännyttiga eller välgörande ändamål. Han förklarade också, att han icke kunnat hitta något stadgande rörande hufvudmännen, förrän han öfverraskades af att finna dem omtalade i 6 §. Om han sökt, hade han emellertid hittat hufvudmännen uti 2 §, ty redan der nämnas både hufvudmän och styrelseledamöter. Den som söker han finner, och här ligger felet påtagligen uti brist på ihärdighet vid sökandet! Han har äfven till sist velat taga ut 10 § såsom öfverflödig. Jag måste derföre nu yttra mig om den, ehuru jag hade tänkt, att först längre fram under diskussionen uttala min mening om denna paragraf. Jag har nemligen reserverat mig mot Utskottets förslag i den punkten. Den är både lång och omständlig, men motsvarar det oaktadt icke sitt ändamål. Stadgandet, att behållningen skulle användas till befrämjande af ny sparbanks uppkomst, hade sin fulla tillämplighet, i fall man, såsom i Kongl. Maj:ts förslag, öfverlemnade denna behållning åt landstingen; men då man lemnar initiativet att bestämma öfver användningen af dessa medel åt hufvudmännen, hvilka naturligtvis intressera sig för den ort, de tillhöra, så synes ett dylikt stadgande olämpligt, emedan det svårligen kan ifrågakomma, att man upplöser *en* sparbank, för att sedan på samma ställe omedelbart derefter inrätta *en annan*. Uti 2 mom. stadgas, att öfverskottet, i händelse den upplösta sparbanken omfattat ett helt län,

skall öfverlemnas till vederbörande landsting. Här inträder alltså en ny egare, som berättigas att utan alla vilkor stoppa medlen i sin ficka.

Det förefaller mig dock ganska obilligt och godtyckligt att på detta sätt öfverlemna så väl reservfond som öfverskottsmedel åt en för hela saken fullkomligt främmande korporation.

Ej bättre är förhållandet med 3 mom. Der har Lag-Utskottet icke med ett ord angifvit den grund, efter hvilken fördelningen skall ske mellan de der omnämnda kommunerna. Detta hafva dock komiterade gjort; de hafva nemligen föreslagit, att öfverskottet skulle fördelas i proportion till den insättning, som från de särskilda kommunerna blifvit gjord året före upplösningen. Under vissa förhållanden skall åter behållningen, enligt Utskottets förslag, tillfalla den kommun, der sparbanken haft sitt säte. Detta stadgande i 4 mom. synes mig lika ohållbart som det nyss anförda rörande landstingen. Mom. 5 anser jag alldeles öfverflödigt. Då man till Kongl. Maj:ts pröfning hänskjuter afgörandet af det sätt, hvarpå styrelsen eller hufvudmännen må använda dessa medel, så bör det väl kunna antagas, att Kongl. Maj:t skall vaka öfver iakttagandet af sådana vilkor och bestämmelser, som af stiftare kunna vara uppställda eller vid särskilda donationer fästade. Då jag alltså icke vill, att paragrafen skall uteslutas, yrkar jag bifall till min reservation. Det fall af en sparbanks upplösning, som förekommer Herr Gumælius så otänkbart, kan verkligen mycket lätt inträffa; ty flera mindre sparbanker pläga rätt ofta sammansluta sig med en större, hvarvid en verklig utredning af affärerna måste ega rum. Sedan jag nu yttrat detta, torde det vara klart, att jag önskar en förändring af 10 §, men vill bifalla Utskottets förslag i alla öfriga delar. Då emellertid endast 1 § är föredragen, inskränker jag mig för närvarande till att yrka bifall till densamma.

Herr Lamberg: Herr Talman! mine Herrar! Det torde vara allmänt kändt och erkändt, att sparbanker äro högst nyttiga och välgörande inrättningar, och det torde icke heller kunna bestridas, att deras förvaltning är i allmänhet god, samt att deras verksamhet lemnar goda resultat. Vid sådant förhållande synes det mig ligga vigt derpå att, då man vill stifta en lag för sparbanker, noga tillse, att icke lagstiftningen, genom att lägga band på dessa inrättningars fria verksamhet, kommer att medföra mera skada än gagn för sparbanksväsendets befrämjande och vidare utveckling.

Största delen af de sparbanker, hvilkas reglementen blifvit af Kongl. Maj:t fastställda, äro, om jag icke alltför mycket misstager mig, berättigade att, då besparingsfonden öfverstiger fem procent af insatta medel med derå upplupen ränta, använda öfverskottet till sådana allmännyttiga och välgörande ändamål, hvarom sparbankens principaler vid allmänt sammanträde finna nödigt att bestämma. Då sådana sparbanker finnas, som ega rätt att disponera större delen af de besparade fonderna för nyttiga eller välgörande ändamål, att under längre tider utgå, finner åtminstone jag för min del det vara ganska betänkligt att rubba detta förhållande och göra en inskränkning i denna rättighet, innan den tid, under hvilken bidraget till sådant ändamål skall utgå, tilländalupit, ty utan

tvifvel

tvifvel skulle detta leda till den följd, att det skulle uppstå stor svårighet att finna lämpliga personer, som skulle vilja, såsom hittills egt rum, utan någon lön eller andra förmåner åtaga sig bestyret med sparbankers förvaltning. Enligt mitt förmenande är det just den för kommunen fördelaktiga rättigheten till fri disposition af reservfonden, som i så hög grad framkallat och vidmakthåller det allmänna intresset för dessa banker. Då jag alltså icke kan inse behofvet och nyttan af Lag-Utskottets ifrågavarande förslag, får jag för min del yrka rent afslag å Utskottets hemställan.

Herr Samuel Jonsson: Jag är alldeles af samma tanke, som den näst föregående talaren, att alltför stränga reglementen för sparbanker skulle medföra svårighet att finna dugliga personer, beredvillige att utan lön åtaga sig bestyret med sparbankers förvaltning. I min hemort finnes en sparbank, och jag är öfvertygad derom, att nämnda svårighet skulle med afseende å denna sparbank blifva ganska stor. Jag får isynnerhet fästa uppmärksamheten å första punkten i 7 § af Utskottets lagförslag, hvilken punkts bestämmelser skulle, i händelse förslaget upphöjes till lag, komma att väcka särdeles stor ovilja i landsorten och — jag fruktar det — medföra den verkan, att sparbankerna skulle helt och hållet upplösas. Jag anser, att den nu rådande friheten i dispositionsrätten öfver sparbankernas reservfond icke medför någon risk för insättarne. I min hemort utgöra sparbankens hufvudmän nära två hundra personer. Dessa sammanträda årligen samt välja styrelseledamöter och revisorer. Finna revisorerne vid granskningen, att förvaltningen icke skötes med tillbörlig omsorg eller att någon felaktighet i organisationen förefinnes, anmärka de ett sådant förhållande, och sparbankens hufvudmän äro då redo att sjelfve omhändertaga sparbankens angelägenheter.

Jag anser för min del, att vi icke böra lemna vårt bifall till Utskottets förslag. För den händelse, att utlåtandet återremitteras till Utskottet, har jag velat fästa dess ledamöters uppmärksamhet på första punkten i 7 §, men för närvarande yrkar jag afslag på Utskottets hemställan.

Grefve Sparre: Det motstånd, som ifrågavarande förslag till författning angående sparbanker, äfven i den oskyldiga form det nu har, fått röna i denna Kammare gifver — jag måste erkänna det — ett stöd åt den åsigt, som vid förslagets framläggande gjort sig inom regeringen gällande, nemligen att i lagen icke borde inrymmas stadganden rörande sparbankernas förvaltning, som möjligen kunde väcka motstånd. Men just det mottagande lagförslaget fått röna utgör ett slående bevis derpå, att man på detta sätt i allmänhet icke lyckas åstadkomma en tillfredsställande lagstiftning. Då jag för min del icke kan godkänna och deltaga uti en så beskaffad lagstiftning, der, på sätt jag under diskussionen hört uppgifvas, lagen skulle till sina verkningar befinnas temligen oskyldig, så utgör detta orsaken, hvarföre jag, under fullt erkännande af den regeringen genom att taga initiativet i denna sak tillkommande förtjenst, likväl finner mig föranlåten att framställa några anmärkningar mot det Kongl. förslaget.

Endast den omständighet, hvilken redan blifvit af föregående talare vidrörd, att de i sparbankerna för närvarande insatta medel uppgå till det betydliga beloppet af mer än 46,000,000 R:dr, utgör utan tvifvel ett tillräckligt skäl för representationen att fästa sina ögon på denna till landets lycka så kring sig gripande institution som sparbankerna, ehuruväl det förhållande, att dessa banker hittills haft så stor framgång samt kunnat utan veterliga olycksfall och utan skada för det allmänna öfver hufvud taget så väl förvaltas, skulle kunna gifva stöd för den åsigt, att de lagstiftande makternas ingripande på detta område icke är för närvarande af behofvet påkalladt. Men en klok statsförvaltning väntar icke med vidtagande af åtgärder för att förekomma olyckor, till dess att erfarenheten visat, att olyckorna redan inträffat, utan hon bör förutse, att, då en sådan mängd af sparbanker uppstått och fortfarande ökas, det skall kunna inträffa, att en och annan af dessa banker illa förvaltas, och då synes mig lagstiftningens uppträdande vara fullt berättigadt. Att likväl förslaget röner motstånd, synes mig vara en följd deraf att hvarje ny fråga behöfver sin tid för att vinna insteg, och att det finnes en viss obenägenhet att underkasta sig statens kontroll. Denna omständighet och detta motstånd kunna dock icke utgöra tillräckliga skäl för mig att icke uttala min åsigt om, huru beskaffad ifrågavarande lag bör vara för att kunna anses uppfylla sitt ändamål.

Det skulle eljest lätteligen kunna inträffa, hvad i Högsta Domstolen vid granskning af det utaf den i frågan nedsatta komité uppgjorda förslag yttrats, nemligen, att, så länge sparbanksinstitutionen är helt och hållet en privat anstalt, det beror på den enskilde, som vill åt denna inrättning anförtro sina besparingar, att sjelf pröfva bankens säkerhet och förmåga att uppfylla sina förbindelser, och att staten, vid inträffande förluster för insättarne, deruti icke har någon skuld och ansvarighet, men att förhållandet ställer sig helt annorlunda, sedan staten för sparbankernas verksamhet stiftat lagar, hvilka allmänheten måste tro innebära tillräckliga garantier mot förluster och i hvilka lagar den enskilde, som i sparbank insätter sina penningar, anser sig hafva fullkomlig trygghet derför att hans penningar icke förskingras. Just i denna omständighet ligga bindande skäl derför, att staten, då den vill genom lagstiftning ingripa i den enskilda verksamheten för sparbanksinrättningar och gifva allmänheten garantier för att denna verksamhet skall uppfylla sitt ändamål, stiftar sådana lagar, att de garantier, de utlofva, icke äro blott skenbara. Detta är anledningen dertill, att jag för min del icke kan obetingadt lemna mitt bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga förslag, och Utskottet hade äfven vid den första föredragningen af lagförslaget beslutat att omredigera detsamma i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det af Herr Ribbing framställda förslag, men det kom ett rykte till Utskottet, att man redan i det nuvarande Kongl. förslagets bestämmelser ansågs hafva gått för långt, och detta gjorde att Utskottet uppgaf sin första afsigt. Jag tror, då jag förutser att lagförslaget i allt fall icke kommer att antagas, att det hade varit riktigare att framlägga ett förslag, som innehölle erforderliga garantier för betryggande af allmänhetens rätt gent emot sparbanksinrättningarne, äfven med fara att det komme att röna motstånd; och jag måste bekänna, att det af Kongl. Maj:t nu framlagda förslag icke sy-

nes mig innefatta fullständiga säkerhetsmått i detta afseende. Det meddelar egentligen blott straffbestämmelser för vissa öfverträdelser af föreskrifterna, såsom påföljden för underlåtenhet att icke lägga den å sparbanksrörelsen uppkommande vinst till reservfonden eller att icke afbryta sparbankens verksamhet då tillgångarne så nedgått att de, efter afdrag för annan skuld, motsvara endast nittio procent af insatta medel med derå upplupen ränta, och den rättighet, som är medgifven Konungens Befallningshafvande, att förbjuda fortsättning af sparbankens verksamhet och förordna om densammas ställande under utredning, får han icke utöfva förr än det befinnes att rörelsen gått med förlust. Men om det är en erkänd sanning, att det är en klok statsförvaltnings uppgift att i lagstiftningsväg söka så vidt möjligt förekomma sådana olyckor, förefaller det mig sorgligt, att lagstiftningen uppträder först sedan en kris uppstått, hvilkens afhjelpande är omöjlig. Jag hyser den öfvertygelse, att i samma mån som sjelfstyrelse hos svenska folket allt mera vinner rot, man skall komma till insigt derom och erkänna sanningen deraf, att lagar måste finnas äfven för sjelfstyrelsen, samt att kommuner eller de enskilda personer, som vilja stifta sparbanker, måste underkasta sig de lagar, som statsmakterna anse nödvändiga för den allmänna rättssäkerheten i förhållande till dessa inrättningar; och man måste dock erkänna, att alla sådana institutioner, i hvilka tjenstefolk, mindre bemedlade och minderårige uppmanas att insätta sina penningar, måste framför andra omhägnas af statsmakterna. Detta är skälet dertill att jag icke kan i allmänhet tillstyrka bifall till den Kongl. propositionen, utan heldre ansluter mig till den mening, som hufvudsakligen framställts af Herr Ribbing och öfverensstämmer med det af komiterade afgifna samt af Högsta Domstolen granskade och i väsendtliga delar godkända förslag.

Här har blifvit anmärkt, att ibland de bestämmelser, hvarigenom det sistnämnda förslaget skiljer sig från det Kongl. förslaget, är just den bestämmelse i det förra, att sparbanks reglemente skall till Konungens Befallningshafvande inlemnas och af denna myndighet fastställas. Man har deremot invändt, att det vore illa att göra sådant beroende af Konungens Befallningshafvandes godtycke. Men då, enligt Herr Ribbings förslag, i sjelfva sparbankslagen skulle inrymmas bestämmelse om hvad reglementet bör innehålla, så kan man icke med skäl säga, att det kommer att bero på Konungens Befallningshafvandes *godtycke* att vägra eller bifalla fastställelse å reglementet, lika litet som man kan säga att det beror på Kongl. Maj:ts godtycke att vägra sanktion åt ett reglemente för aktiebolag eller bankbolag, då det finnes en lag, åtminstone för bankbolag, som utgifva kreditsedlar, hvilken lag bestämmer hvilka föreskrifter skola i reglementet intagas. Det anmärktes vidare mot Herr Ribbings förslag, att detsamma skulle stadga solidarisk ansvarighet för sparbanks hufvudmän, men Herr Ribbing har redan visat, att sådan ansvarighet icke skulle komma i fråga i annan händelse, än då skada eller förlust uppstått i följd af något beslut, som innefattat en öfverträdelse af lagens bud, och äfven jag finner ett sådant stadgande om ansvarsskyldighet för lagöfverträdelse vara med rättvisans fordringar öfverensstämmande.

Jag anser, då diskussionen i denna fråga redan blifvit långvarig, mig icke behöfva alltför mycket upptaga Kammarens tid. Förutseende, att

lagförslaget nu icke vinner bifall af denna församling, tror jag likväl, att behofvet af lagbestämmelser för sparbankernas verksamhet för närvarande kan i någon mån afhjelpas, derigenom att Kongl. Maj:t använder sin lagstiftningsrätt i ekonomiska och administrativa frågor. De vigtigaste preventiva försigtighetsmått i det Kongl. lagförslaget äro stadgandena om publikation af revisionsberättelsen och styrelsens i anledning af densamma afgifna förklaring äfvensom om tillvaron af en reservfond. Beträffande sistnämnda stadgande, tror jag dock, att detsamma redan finnes i de aldra flesta reglementen för sparbanker, åtminstone i dem jag sett. Tillämpningen af de flesta öfriga stadganden i lagförslaget inträder först sedan sparbankens tillvaro är på det allvarsammaste hotad. Åtskilliga andra anmärkningar mot förslaget hafva föregående talare upptagit, hvarföre jag icke behöfver vidröra desamma.

Jag får slutligen förklara att, om Kammaren bifaller lagförslaget, jag icke kan anse detta skadligt; ja att det möjligen kan vara till gagn att hafva denna lag heldre än ingen sådan. Men jag har velat tillkännagifva min åsigt, att, om en lag för sparbanker skall kunna anses medföra åsyftad nytta, den bör vara fullständig, och jag har vid flera tillfällen förklarat, att jag aldrig blir vän af halfmesyrer.

Herr Wijk: Sparbanksväsendets utveckling i vårt land på de 50 sednaste åren är en särdeles glädjande företeelse, och det belopp, 46,500,000 R:dr, hvartill enligt Statistiska centralbyråns tidskrift det vid slutet af år 1868 i sparbanker insatta kapital uppgick, och hvilket belopp antagligen numera efter sparbankernas stora tillväxt under de sistförflutna åren icke understiger 50,000,000 R:dr, är en siffra af så mycket större betydelse, som man anmärkt att sparbanksinstitutionen är mindre utvecklad hos oss än i våra grannländer — Danmark och Norge. Denna anmärkning synes mig icke fullt befogad, då man tager i betraktande att sparbankerna i dessa länder i allmänhet äro de enda anstalter, som till förräntande mottaga den stora allmänhetens besparingar, hvaremot hos oss de enskilda bankerna härtill erbjuda tillfälle i de flesta delar af landet.

Om man vill opartiskt jemföra sparbanksväsendets utveckling i de respektive länderna, så tror jag, att man bör utöfver det kapital af 50,000,000 R:dr, som våra sparbanker förvalta, taga i beräkning de medel våra enskilda banker innehafva på depositionsräkning, och resultatet blifver då för vårt land särdeles tillfredsställande.

Då sparbanksväsendet erhållit en sådan utveckling, som nu är fallet, uppställer sig frågan, huruvida staten bör träda emellan för att reglera sparbankernas verksamhet i ett eller annat hänseende och för att betrygga insättarnes rätt, då dessa personer till största delen utgöras af de minst bemedlade och sådane, hos hvilka man icke kan med någon sannolikhet förutsätta tillvaron af sådan insigt i ekonomiska förhållanden, att den kan stadga ett tillförlitligt omdöme om anstalternas säkerhet. För min del anser jag statens mellankomst i detta hänseende vara både fullt befogad och högeligen af behofvet påkallad. Tillämpningen är dock svår. Såvidt jag vet, har man hittills valt två olika vägar för statens uppträdande på detta område. Det ena sättet är det, som blifvit på sednare tiden användt i England, der staten börjat öfvertaga sparbankernas verksamhet och vid

samtliga sina postanstalter emottager penningeinsättningar. Enligt min tanke är detta sätt det bästa möjliga, om blott det kan i tillräcklig utsträckning genomföras; men tillämpningen af denna princip i vårt land måste väl anses hardt när omöjlig. Det andra sättet är att lemna åt den enskilda företagsamheten och kommunalandan att frambringa de vackra resultaten och att inskränka statens tillsyn öfver sparbanksinstitutionen derhän, att densamma, utan att lägga band på dessa inrättningars fria verksamhet, likväl så mycket som möjligt betryggar insättarnes rätt och säkerhet. Det är svårt att i detta hänseende undvika att göra för mycket eller göra för litet. Genom att göra för mycket, hvilket jag anser vara fallet med såväl Herr Ribbings som den för sparbanksväsendets ordnande tillsatta komités lagförslag, vinner man icke fullt betryggande garantier, men man bibringar allmänheten den tro, att staten genom en sådan lag tillräckligt sörjt för insättarnes säkerhet, hvilket åter har till följd att vid inträffande förluster skulden derför hvälfves på lagstiftningen. Kongl. Maj:ts regering har, enligt min åsigt, handlat klokt deruti, att den icke antagit komiterades förslag utan inskränkt sig till att framlägga ifrågavarande lagförslag. Detta förslag reglerar flera förhållanden af icke ringa vigt, som hittills varit obestämda, såsom laga forum för sparbank, att en reservfond skall finnas och i hvilket förhållande densamma skall stå till de insatta medlen, ansvarsskyldighet för sparbanks hufvudmän eller styrelse och hvem reservfonden skall tillhöra och huru densamma skall användas, då sparbanken upphör. Derutöfver föreskrifver det Kongl. förslaget, att hvarje sparbank skall årligen till Konungens Befallningshafvande för offentliggörande ingifva förteckning å de personer, hvilka, såsom hufvudmän eller styrelseledamöter, handhafva bankens förvaltning — en bestämmelse, som är, enligt mitt förmenande, desto mera behöflig, som kännedomen om de personer, hvilka omhänderhafva en sparbanks förvaltning, för allmänheten innebär en moralisk garanti för bankens säkerhet och rätta skötsel. Till dessa bestämmelser har Utskottet fogat föreskrift, att revision af sparbanks räkenskaper skall årligen förrättas och publiceras.

Jag anser således det nu föreliggande förslaget vara godt och vill för min del tillstyrka dess antagande, ehuru jag förbehåller mig att mot en viss punkt längre fram i förslaget få, då denna punkt föredrages, framställa en anmärkning. Jag yrkar emellertid bifall till 1 § i Utskottets förslag.

Herr Agardh: För min del tror jag, att representationen bör vara regeringen tacksam, derföre att hon i denna fråga framlagt ett förslag till lag. Jag anser nemligen, att det är af vigt att för sparsbanksförvaltningen någon lag finnes; men å andra sidan tror jag äfven, att man bör noga se till, i hvilken riktning denna lag affattas. Om jag ej misstager mig, så — fastän jag villigt erkänner att jag är en klen lagstiftare — tror jag dock det kan sägas, att hvarje lag bör afse tvänne särskilda, båda ganska vigtiga, syftemål: det ena att utgöra rättesnöre för det enskilda fallet; det andra att likasom utöfva ett uppfostrande inflytande på samtid och efterkommande; så att lagstiftaren genom sjelfva den riktning, i hvilken lagen är skrifven, söker frambringa ett godt resultat i det stora hela. Jag tror ej att jag misstager mig, då jag påstår, att vi för närvarande

ganska litet känna till huru t. ex. Dracos, Solons och Lycurgi lagar i hvarje enskildt fall voro beskaffade; men de qvarstå berömda i historien derföre, att Athéns och Spartas folk under dessa mäns lagstiftning blefvo hvad de voro; det är dessa folks allmänanda — utmärkt hvar i sin riktning — som gjort lagarne berömda. Jag tror likaså, att i vår tid man kan skrifva en fattigvårdslag, så att den vore ett mästerstycke i juridiskt skriftställeri, men hvilken likväl skulle kunna hafva den verkan, att den gjorde största delen af folket till fattighjon; och på samma sätt skulle man äfven kunna få en mästerligt affattad konkurslag, men som dock skulle kunna förvandla flertalet af svenska folket till misshushållare och vinglare; och jag fruktar nästan att vi redan äro på god väg i dessa riktningar. Jag erinrar mig, att Macaulay på något ställe i sin bok "Englands Historia" omtalar, hurusom, under perioden af de stora religionsoroligheterna, tvänne särskilda lagar emanerade. Den ena af dessa var ett mästerstycke af juridisk och logisk konseqvens, men vid dess tillämpning befanns den vara opassande för sin tid, hvarföre den ock genast glömdes. Den andra lagen var full af undantagsfall och inkonseqvenser, men gjorde en omätlig nytta för sin tid. Orsaken till skilnaden i dessa båda lagars värde torde böra sökas deri, att det var en utmärkt jurist, som skref den första af dessa lagar, men deremot en utmärkt statsman som skref den sednare. Det var ock ur denna synpunkt betraktadt, enligt mitt förmenande, fullkomligen riktigt, att den sednast föreslagna lagbyrån sattes under inflytande af den främste ledamoten af Kongl. Maj:ts regering.

Om jag nu frågar, hvad skulle verkningarne i det hela och för framtiden blifva deraf, att vi antoge den föreslagna sparbankslagen, så tror jag att svaret på denna fråga skulle erhållas derigenom, att vi sökte besvara en annan fråga, nemligen den: på hvad sätt eller under hvilka förhållanden hafva våra nuvarande sparbanker uppstått? Jo, under den fullkomligaste frihet att handla! Denna fulla handlingsfrihet har utan tvifvel haft flera särskilda fördelar med sig. Först och främst ser jag deruti den fördelen, att man haft rättighet att, efter olika förekommande omständigheter, inrätta sina sparbanker på olika sätt och icke behöft skrifva alla sparbanksreglementen efter en och samma norm. Det kan nemligen finnas anledning att göra dessa helt olika hvarandra. I Lund finnes icke mindre än tre sparbanker, hvilka efter olika grunder äro upprättade; i den ena af dem finnes t. ex. icke några hufvudmän, utan blott en stor direktion af omkring 30 ledamöter, hvilken rekryterar sig sjelf och som hittills åtminstone till ledamöter i densamma utnämnt de lämpligaste personer, som den kunnat finna. En annan sparbank deremot i samma stad, i hvars direktion jag äfven sjelf är ledamot, har en mängd sådana hufvudmän. De ega derjemte andra olikheter, dem jag dock här bör förbigå. Det kan nu finnas mångahanda anledningar att skrifva ett sparbanksreglemente på olika sätt och utveckla institutionen i olika riktningar; och just derföre torde det vara nödigt, att man i detta afseende medgifver så stor frihet, som med god ordning kan förenas. Jag vågar vidare fästa uppmärksamhet derpå, att denna frihet är en mycket mäktig häfstång för den menskliga företagsamheten; denna frihet gör nemligen, att menniskan *gerna* eller åtminstone mera *villigt* uträttar allt det goda hon kan och bör; hvaremot det är med mera motvilja, som hon gör hvad som det skrifna budet åläg-

ger henne såsom ett tvång; mången har frivilligt åtagit sig ett stort arbete, hvilket, om det varit pålagdt såsom en skyldighet, icke utan motsträfvighet skulle blifvit utfördt. Det finnes en gammal latinsk vers, hvilken jag måhända icke borde citera i denna Kammare, men den är verkligen så målande i detta fall, att jag ej kan undgå att uttala densamma. Den lyder så: *tendimus in vetitum semper petimusque negata,* d. v. s. vi äro så beskaffade, att vi i allmänhet sträfva efter och åstunda just det som är oss förbudet. På grund af denna den menskliga naturens fallenhet för att frivilligt göra mycket, som man åtminstone mindre gerna fullgör under känslan af något tvång, anser jag ock att man bör noga akta sig för att lagstifta allt för mycket i afseende å sparbankerna, då man hittills sett, att dessa institutioner kunna utveckla sig på ett särdeles förstjenstfullt sätt. Om vi likväl, och utan aktgifvande på detta antydda grunddrag i den menskliga naturen, nu skulle besluta oss för en mera positiv och i detalj gående sparbankslagtiftning, så är det visserligen icke min tanke, att de nuvarande sparbankerna skulle upphöra att finnas till, men följden deraf skulle måhända blifva, att sparbanksstyrelserna småningom skulle öfvergå i händerna på *betalda* styrelseledamöter. I den mån den nuvarande handlingsfriheten förlorades, skulle benägenheten att åtaga sig arbete och ställa sig i ansvar för emottagna medel minskas; man skulle säga till sig sjelf: hvartill skall det väl tjena att spara, då vi icke fritt få disponera öfver de besparade medlen? Följden af sparbankslagstiftningen kunde således blifva den, att sparbanksdirektionerna miste lusten att längre gratis förvalta insättarnes medel, och i stället för obetalda funktionärer med ett stort intresse för sparbanksinrättningen, skulle man få betalde tjenstemän med ett stort intresse för sparbankslöner.

Herr Justitie-statsministern behagade nämna, att, om någon af Kammarens ledamöter hade några särskilda anmärkningar att framställa mot det föreliggande förslaget, han gerna skulle höra hvaruti dessa bestode. Det är på denna grund som jag i största allmänhet ber att få nämna några ord angående 4, 5, 6 och 10 punkterna af det föreliggande förslaget. Hvad först beträffar den 4 §, som innehåller föreskrift derom, att all å sparbanksrörelse uppkommande vinst skall ingå i en reservfond, så må jag till en början säga, att detta ordet *vinst* skulle vid tillämpningen visa sig vara ett obestämdt begrepp. Då det vidare i samma paragraf heter, att denna reservfond ej får disponeras, förrän den öfverstiger 10 procent af de insatta medlen, så kan mot detta stadgande anmärkas, att det kan med största lätthet eluderas, för såvidt man skulle förutsätta, att det funnes en direktion, som vore så beskaffad, att den ville bereda sig disposition öfver reservfonden; ty då icke någon paragraf föreskrifver, att insättarne nödvändigt skola hafva 5 procent i ränta på de insatta medlen, så kunde ju en så beskaffad bankstyrelse endast behöfva tillkännagifva, att sparbanken dädanefter endast gåfve t. ex. 3 procent i ränta, hvarigenom sannolikt skulle vinnas, att alla insatta medel ganska snart skulle blifva uttagna. Jag tror alltså, att man icke vinner det, som man med detta stadgande ville vinna. Beträffande vidare den 5 §, så har redan mot densamma af Herr Gumælius flera, som jag tror, ganska riktiga anmärkningar blifvit framställda. Jag ber likväl att få tillägga några ord om densamma. Der står nemligen, att sparbankens verksamhet skall

afbrytas, så snart genom olyckshändelse eller *förlust å rörelsen* dess tillgångar *så nedgått*, att de motsvara endast 90 procent af de insatta medlen. Är det verkligen möjligt att bestämma tiden, när en sparbanks medel nedgått till denna procent? När gjordes förlusten? Om sparbanken har utlånt t. ex. 100,000 R:dr på lånedokument, hvilka sedermera befinnas ega intet värde, skedde då bankens förlust vid den tid lånet utlemnades, eller först då, när man fann att lånehandlingarne saknade allt värde? Den sparbank i Lund, uti hvars direktion jag sjelf är ledamot, lemnar stående lån på 2½, 5 à 10 år, ja, till och med på 20 år, om säkerhetshandlingarne anses utomordentligt goda. Låtom oss nu antaga, att efter 20 års förlopp det upptäcktes, att de skuldsedlar, mot hvilka ett dylikt stående lån erhållits, befunnes vara af noll och intet värde, så frågar jag, när tillskyndades väl banken denna förlust? Jag tror att detta icke kan bestämmas. Vidkommande den 6 §, hvaruti stadgas: "underlåtes hvad i § 4 eller 5 är föreskrifvet, vare hufvudmän och styrelseledamöter, hvilka i sådant afseende felaktigt förhållande finnes ligga till last, en för alla och alla för en, insättarne ansvarige för deras fordringars fulla gäldande"; så vågar jag fästa Herrarnes uppmärksamhet på, huru svårt det i praxis skall blifva att afgöra, hvem som är skulden till, att stadgandena i § 4 och 5 af reglementet öfverskridas, under antagande att en så beskaffad förlust å lånedokument uppkommit, som den jag nyss antydt. Jag skall tillägga ytterligare: För några år sedan skänkte en sparbank i Skåne, jag tror att det var i Gjerts härad, ett stipendium, hvaraf räntan skulle tillfalla en inom häradet född fattig studerande yngling vid Lunds akademi. Jag vill antaga, att sparbanken haft den föreskrifna reservfonden, när den gjorde nämnda disposition för ett välgörande ändamål; men om nu denna bank efter t. ex. 10 års förlopp ansågs, till följd af en så beskaffad förlust som den jag påpekat, vara på obestånd; om åtskilliga af sparbanksdirektionens ledamöter dött eller eljest från styrelsen afgått, skola då de återstående anses skyldiga utbetala den nämnda dispositionen, som onekligen i sin mån minskat sparbankens tillgångar? Jag tror, att det ännu finnes något som kallas proclama, hvarigenom alla fordringar hos ett sterbhus komma att inom natt och år bevakas. Blir det väl möjligt att bibehålla stadgandet härom, om man mot sparbanksdirektionen kan gå retroaktivt till väga? Och hvem tro väl Herrarne skall vilja vara styrelseledamot eller hufvudman i en sparbank, om man riskerar att på detta sätt, efter möjligen för lång tid sedan beviljad decharge, utsättas för ytterligare kraf. Hvad slutligen den 10 § beträffar, så öfverensstämmer jag med Herr Kolmodin deruti, att den bör förändras och att åtskilligt uti densamma torde saklöst kunna utgå.

Jag skall icke vidare inlåta mig på lagförslagets detaljer; jag har, med hvad jag yttrat, endast velat antyda, att jag tror att deri befintliga bestämmelser, som lägga band på den fria dispositionsrätten för lofligt ändamål, böra ur förslaget försvinna. Deremot tror jag att det mål, man genom dessa bestämmelser velat vinna, skulle kunna ernås på annat sätt; jag föreställer mig sålunda, att man mycket gerna kan uti en sparbankslag hafva bestämmelser, som åsyfta att revisionen skärpes, hvarföre jag ock icke skulle hafva något emot att Konungens Befallningshafvande hade rättighet att utnämna en revisor vid hvarje sparbank. Jag skulle så

mycket heldre gå in härpå som jag är lifligt öfvertygad derom, att en sträng revision icke blott länder till säkerhet för insättarne, utan att den äfven utgör, så att säga, den bästa säkerhetsventil för direktionens ledamöter och för hela bankrörelsen. Vidare tror jag, att man, så långt möjligt är, bör söka gifva offentlighet åt revisionsberättelsen. Jag öfverensstämmer slutligen med dem, som anse att den hufvudsakligaste garantien för dessa inrättningar ligger uti de personers karakter, som utgöra deras styrelse. Äro dessa hederligt folk, så kan man nästan undvara ett sparbanksreglemente; äro de det icke, så kan svårligen något reglemente göra tillfyllest, och det är derföre jag äfven anser det vore önskligt att styrelseledamöternas namn årligen publicerades.

På grund af hvad jag nu tagit mig friheten anföra, vågar jag anhålla, att hela det föreliggande förslaget måtte till Utskottet återremitteras, på det att Utskottet må taga i förnyadt öfvervägande, huruvida icke lagförslagets föreskrifter kunde uppställas så, att de icke komma att motverka hvarken uppspirande af nya sparbanksinrättningar eller den fortgående utvecklingen af de äldre.

Herr Statsrådet Berg: Det förslag till sparbankslag som innehålles i Kongl. Maj:ts nu föreliggande proposition, och hvilket hufvudsakligen af Utskottet blifvit tillstyrkt, har i denna Kammare blifvit utsatt för klander i tvänne särskilda riktningar. Å ena sidan har man ansett det innehålla allt för många bestämmelser, hvilka skulle vara obehöfliga och till en del skadliga; å andra sidan åter har man förmenat, att dessa bestämmelser voro otillräckliga och beredde alltför liten trygghet och garanti för dem som i sparbankerna insatte sina medel. Det är naturligt, att i en fråga sådan som denna, det är ganska svårt att lagstifta, och den siste talaren har äfven i väsendtlig mån sökt påvisa åtskilliga af dessa svårigheter. Han yttrade nemligen, att hvarje lag borde icke allenast vara så uppställd, att den uppfyllde rättvisans och billighetens anspråk, utan äfven i viss mån hafva ett uppfostrande ändamål. Jag medgifver, att jag ej rätt förstår hvad han menar med detta uppfostrande ändamål, i synnerhet som han straxt derefter förklarade, att den menskliga naturen i allmänhet vore böjd för att motsätta sig hvarje tvång och sålunda ogerna underkastade sig att fullgöra hvad lagen föreskref. I öfverensstämmelse med denna åsigt ansåg talaren det icke vara skäl att på något sätt inskränka sparbankernas frihet, enär de, hvilka hade tillkommit just genom fri verksamhet, skulle såsom en tvångsåtgärd betrakta hvarje försök att genom laga föreskrifter lägga band på deras fria utveckling. Det oaktadt ville han dock för dessa inrättningar föreskrifva offentlighet och årlig revision äfvensom något tredje stadgande. Men då han synes vara så rädd för hvarje det minsta band på sparbankernas frihet, så borde konseqvensen hafva fordrat att han ej heller hade förordat dessa inskränkningar deri. Jag tror väl, lika med den ärade talaren, att det skulle på sparbankernas nyttiga verksamhet ega ett förlamande inflytande om man genom reglementariska föreskrifter sökte lägga band på deras rätt att fritt sköta sig sjelfva, hvarje frihet har dock sina gränser. Insättarens rättigheter måste äfven beaktas, och några stadganden böra således finnas, på det att dessa må kunna öfvervaka att sparbankernas verksamhet ej må

leda till annat mål än det som med desamma egentligen åsyftas. Nu är således frågan den, om förslaget i detta hänseende gått längre än vederbort? Jag tror det ej. Jag tror ej att någon af de sparbanker, hvilka äro måna om sitt eget anseende och det allmännas förtroende, skall anse sig oskäligt bunden i sin verksamhet genom de föreslagna bestämmelserna, hvarigenom dem endast ålägges att till Konungens Befallningshafvande inlemna ett exemplar af det för sparbanken antagna reglemente, att uppgifva de personers namn som ansvara för bankens verksamhet, att årligen anställa revision samt insända revisionsberättelse till Konungens Befallningshafvande, som sedermera bör densamma offentliggöra, samt slutligen att ej använda den vinst, som af sparbanksrörelsen uppstår, förrän densamma uppgått till ett belopp som anses innebära trygghet för insättarnes fordringar. Meningarne kunna väl vara delade, huru stort detta belopp bör vara, men att de sparbankens principaler eller direktionsledamöter som tillfälligtvis äro utsedde att förvalta bankens angelägenheter, skulle tillåtas att fritt disponera hela denna vinst utan att derigenom insättarnes rättigheter alltid sågos tillgodo, lärer väl ingen vilja ifrågasätta, Jag tror ej ens att någon af de nuvarande sparbankerna skulle vilja tillskansa sig en sådan rättighet. Man har sagt, att icke någon skulle vilja ingå såsom styrelseledamot i en sparbank, derest han efter en längre tid kunde underkastas ansvarighet för insatta medel. Men något sådant ansvar kommer ju icke i fråga, såvida han uppfyller föreskriften att ej obehörigen använda vinstmedlen eller fortsätta rörelsen, sedan banken uppenbart är på obestånd; sparbankens styrelseledamöter eller principaler äro ej egare till bankens medel. De äro endast tillsatte att dem förvalta, och redan enligt nu gällande lag, huru ofullständig den än är, lärer icke en sådan förvaltare ega att förskingra de honom anförtrodda medel, utan att kännas skyldig att derför lemna ersättning. För min del kan jag således icke tro, att någon af de sparbanker som nu finnas, och bland hvilka jag antager att de flesta, ja alla, förvaltas på ett sätt som ingifver förtroende och trygghet, skulle vilja upphöra med sin gagnande verksamhet heldre än att underkasta sig de måttliga föreskrifter förslaget uppställer angående dels offentlighet och revision dels vinstens förläggande till reservfonden och denna fonds bibehållande, till dess den motsvarar ett visst belopp af insättarnes fordringar.

Men, säger man, dessa föreskrifter måste dock vara öfverflödiga, eftersom de nuvarande sparbankerna, utan desamma, kunnat tillvinna sig ett så allmänt och rättvist förtroende. Man bör dock härvid besinna, att friheten möjligen kan urarta till sjelfsvåld, och att en styrelse för någon af de nu så väl förvaltade bankerna framdeles kan, om den ej af lagens bud kontrolleras, komma att inlåta sig på svindlande affärer. Man bör ej heller tänka blott på de nuvarande bankerna, utan äfven på sådana, som framdeles kunna uppstå. Låtom oss t. ex. antaga, att några personer slå sig tillsammans och bilda en sparbank, utan att omtala hvem som står i spetsen för företaget, och utan att lemna ringaste garantier för bankens verksamhet. Om nu allmänheten, förledd af fagra löften om större vinst, än på andra ställen kunde erhållas, lockades att i en sådan bank insätta sina penningar, så vore det i sanning sorgligt, om denna rörelse finge ohejdadt utan all kontroll fortsättas och om insättarne när

de sedan ville utfå de insatta medlen, skulle mötas af det svar, att det icke funnes någon, som, enligt lag, vore ansvarig för utbetalande af deras fordringar, och att de finge skylla sig sjelfva, då de ej på förhand gjort sig underrättade om den föregifna bankens beskaffenhet och brist på garantier. Jag tror derföre att man bör begagna sig af just den närvarande tidpunkten, då alla befintliga sparbanker väl förvaltas, för att ordna förhållandet på ett sätt, som utan att förhindra dessas ändamålsenliga utveckling, må, såvidt ske kan, förekomma att icke andra sparbanker framdeles må till följd af bristande kontroll åstadkomma skada. Såsom jag förut nämnt har man från en annan sida anmärkt, att lagförslaget skulle sakna tillräckliga garantier för att förekomma olyckor och förluster. Jag medgifver detta, men det ligger verkligen utom möjlighetens område att lagstifta så att, under alla förhållanden, dylika olyckor kunna förekommas.

De tillägg till författningen, som i sådan syftning föreslagits, synas ej heller af beskaffenhet att i någon mån uppfylla detta ändamål. Man har nemligen väl yrkat att sparbanksreglementet borde fastställas af Konungens Befallningshafvande, att i sparbankslagen borde meddelas föreskrifter om hvad detta reglemente skulle innehålla, samt att sålunda i reglementet skulle bestämmas vilkoren för insättningar och uttagningar, medels utlåning o. s. v. Jag hemställer nu, huruvida derigenom någon ytterligare garanti för insättarne att återfå sina penningar kommer att vinnas? Men deremot skulle dessa bestämmelser komma att lägga band på den frihet, som jag anser bör finnas för dessa inrättningar att utöfva sin verksamhet i enlighet med tidens olika vexlingar. Det har vidare blifvit yttradt, att det vore en särdeles lätt sak att eludera lagförslagets bestämmelser angående reservfonden, derigenom att hufvudmännen nedsatte räntan så lågt att alla insättare uttogo sina medel och reservfonden således blefve för hufvudmännen disponibel. Om så i en framtid skulle ske, så har dock lagen icke motverkat sitt ändamål, ty detta är icke, åtminstone ej i främsta rummet, att hindra hufvudmännen att bereda sig oskälig vinst, utan att bevara insättarne från förlust, och för dessa sistnämnde skulle ju ej någon förlust uppstå, om de i tid droge sig tillbaka och till fullo uttoge sina penningar ur banken. Derjemte torde böra erinras, att den efter sparbankens upplösning återstående behållningen enligt Kongl. Maj:ts förslag icke finge fritt disponeras af bankens styrelse, utan borde öfverlemnas till de särskilda kommunerna för bildande af ny sparbank eller annat allmännyttigt företag; men just deri att sålunda, när en sparbank upplöses, rättigheten att disponera öfver dess återstående tillgångar skulle tillkomma icke bankens hufvudmän, utan kommunen, har man emellertid äfven velat se ett fel. Jag ber dock att härvid få framställa den frågan, hvilken under nuvarande förhållanden en sådan dispositionsrätt må anses tillkomma? Jag har sjelf varit ledamot i en sparbank, som blifvit väl förvaltad, och jag erinrar mig att inom densamma uppstod en liflig dispyt, huru det stora öfverskottet skulle användas och hvilken skulle ega att derom besluta. Denna fråga: hvem rår om en sparbanks öfverskottsmedel, är i sanning ganska vansklig att enligt nu gällande lag besvara. Insättarne äro ju endast bankens fordringsegare och kunna, sedan de till fullo utfått sina fordringar med ränta, ej hafva något vidare anspråk på bankens tillgångar, och ännu mindre böra de,

som icke i banken insatt några penningar, ega rättighet att uppbära den vinst som af rörelsen uppkommit. Bankstyrelsens ledamöter äro, såsom jag förut antydt, ej bankens egare, utan endast sysslomän, hvilka skola göra reda för de medel de emottagit. Att denna vigtiga fråga ej längre lemnas af lagen obesvarad synes således, vid den utsträckning sparbanksrörelsen numera erhållit, vara af högsta behof påkalladt, och något lämpligare och billigare svar, än det framställda förslaget derå gifver, torde svårligen kunna utfinnas.

Jag tror följaktligen, att det nu föreliggande lagförslaget, på samma gång det uppfyller en befintlig brist i lagstiftningen, sökt gå tillväga med all den varsamhet, som kan vara erforderlig; och jag kan icke föreställa mig, att de nuvarande sparbankerna skola rygga tillbaka för de anspråkslösa fordringar, förslaget å dem uppställer.

Herr Per Nilsson i Kulhult: Jag vill visserligen icke förneka, att ju icke det af Lag-Utskottet här framlagda förslag till förordning angående sparbanker, i och för sig betraktadt, kan vara ganska "oskyldigt", men går man tillbaka till den källa hvarur detsamma flutit eller det författningsförslag, som blifvit uppgjordt af dertill utaf Kongl. Maj:t förordnade komiterade och är bilagdt den Kongl. propositionen, kan man vara frestad tro, att under nämnda förslag dock ligger en afsigt att bereda framgång åt ett annat sträfvande, hvilket icke är lika oskyldigt.

Jag håller för öfrigt före, att allt vidlyftigt reglementerande i detta fall verkligen är obehöfligt och opåkalladt. Sparbanksväsendet har utan annan kontroll än den sparbankerna frivilligt underkastat sig hittills egt bestånd och utvecklat sig på ett glädjande sätt och i en högst märkbar grad. Sparbankerna hafva också alltid varit beredvilliga att till offentligheten äfvensom myndigheterna lemna uppgifter om sin ställning. Något missbruk i förvaltningen har icke heller, så vidt jag vet, egt rum eller varit öfverklagadt. Vid sådant förhållande och då man känner, huru olika, i fråga om bankväsendet i allmänhet, uppfattningen är angående dess ändamål, och huru mäktigt det enskilda bankintresset allt mera blifvit, kan man svårligen värja sig från den föreställningen, att äfven bakom detta lagförslag ligger något, som kallas "privatbanksintresse", och att detsamma är afsedt att i en framtid verka såsom en hämsko på de små och dock så gagneliga sparbankerna. Jag anhåller, att härvid få uppläsa några rader ur en adress, som, innehållande en opinionsyttring i denna fråga, jag från min hemort erhållit. Det heter der bland annat:

"Sparbank är icke att betrakta annorlunda än såsom enskild öfverenskommelse mellan två personer, dervid den ene har det förtroende till den andre att lemna honom sina penningar, förvissad, att dessa för hans räkning i emottagarens vård skola icke blott förvaras utan äfven förökas. Sådan deposition var före sparbankers uppkomst, som kändt är, mycket vanlig, hvarvid dock någon gång inträffade att förtroendet missbrukades till deponenternas skada. Men liksom det, änskönt sådan ledsam erfarenhet, aldrig föll staten in att kontrollera dylika depositioner man och man emellan, bör icke heller staten kontrollera sparbanker, aldraminst som dessa aldrig missbrukat det dem visade förtroende, ty med lika stor

eller lika liten rätt skulle staten kunna blanda sig i den enskildes penningeaffärer och förbjuda honom låna, under förebärande att han satte sig förmycket i skuld. Sparbank är såsom *affärsverksamhet* af så enskild art, att för den är nog lagstiftadt i handelsbalken. Obehörigheten af denna lag framträder ännu mera om man jemför den med den sjelfstyrelse-princip, som vår tid hyllar: skall det blifva allvar med denna sjelfstyrelse, så akte man sig för reaktionära lagar, men den lag är reaktionär, som ställer under embetsmyndighets kontroll ett *kommunalt företag*, hvilket en sparbank med sin vidsträckta verksamhet måste anses vara, och då den icke afser den enskildes utan kommuners vinning."

Jag delar den mening, som mina kommittenter sålunda uttalat, och jag anser äfven för min del, att staten icke bör med sin lagstiftande myndighet ingripa på detta område, der den enskilde hittills fritt fått röra sig.

Jag tror, att detta är så mycket mindre berättigadt eller påkalladt af behofvet, som jag icke föreställer mig att någon sparbank kan hysa motvilja att frivilligt och utan lagstiftningstvång offentliggöra sin ställning. Åtminstone vet jag, att den sparbank, som är i verksamhet inom det härad jag representerar, sjelfmant aflemnar exemplar af revisionsberättelsen till Landshöfdinge-embetet i länet och till ortens tidningar. Denna berättelse visar tydligen, huru sparbanken förvaltas och förkofras; att den har full soliditet samt att den åtnjuter folkets förtroende. Öfvertygelsen om det stora gagnet af dessa inrättningar har äfven gjort sig allt mera gällande hos allmänheten, och om denna angelägenhet får ostörd fortgå, är jag öfvertygad, att vi snart skola komma derhän, att en sparbank finnes i hvarje kommun.

Deremot befarar jag att Lag-Utskottets författningsförslag, om detsamma blefve lag, i stället för att befrämja skulle komma att hämmande inverka å sparbanksväsendets utveckling och sålunda motverka det syftemål, som uppgifves vara anledningen till dess framläggande. I öfrigt instämmer jag villigt i Herr Agardhs yttrande, hvad beträffar hans anmärkningar i afseende å vissa delar af detta förslag. Deremot kan jag icke med honom instämma i det yrkande, han slutligen framställde om återremiss, utan yrkar jag för min del afslag å betänkandet i sin helhet, så mycket heldre, som jag hoppas, att detta äfven skall blifva Kammarens beslut.

Jag anser mig slutligen icke böra alldeles med tystnad förbigå ett yttrande, som nyss fälldes af en ärad professor på Upsala-bänken och hvilket syftade derhän, att tankegången hos dem, som här uppträdt emot det förevarande författningsförslaget, vore oredig och oklar. Jag erkänner gerna, att vår tankegång icke kunnat vara så logisk och så eminent i alla delar, som hos den lärde professoren. Sådant är icke heller att begära. Men jag vågar dock föreställa mig, att inom det praktiska lifvet det är möjligt att förvärfva en erfarenhet, som icke är utan sin vigt och sin betydelse, om man också icke kan mäta sig med honom i teorien; — men detta är naturligtvis hans ensak. Jag anhåller således om proposition å afslag på betänkandet.

Herr Forssbeck: Jag erkänner med tacksamhet Lag-Utskottets bemödande att söka utarbeta en god sparbankslag och jag förnekar icke

heller behofvet af en sådan lagstiftning. Till ännu större tacksamhet anser jag mig dock förpligtad mot regeringen för den upplysta och omsorgsfulla pröfning, som egnats åt det af komiterade uppgjorda författningsförslaget och derföre att regeringen i detta förslag gjort högst väsendtliga förbättringar i ändamål att betrygga insättares rätt och säkerhet, utan menlig inverkan å den enskilda företagsamheten. Det förtjenstfulla förslag, regeringen sålunda framlagt, har nu blifvit ytterligare modifieradt af Lag-Utskottet, men jag kan dock icke i alla delar lemna detsamma mitt godkännande.

Hvad särskildt § 7 i författningsförslaget beträffar, ber jag att, för att icke vidare upptaga tiden, nu få i korthet förklara, att jag för min del icke anser densamma vara användbar för en ordnad sparbanksstyrelse i våra bygder. Det är en känd sak, att de sparbanksdirektioner och gode män, hvilka hittills haft dessa angelägenheter om händer, med största nit och högsta redbarhet arbetat för sparbankernas utveckling och förkofran, utan att åtnjuta ringaste ersättning för sin osparda omtanke och sin möda. Skulle nu, på sätt § 7 bestämmer, granskning af sparbanksräkenskaper och förvaltning verkställas af vederbörande Landshöfdinge-embete eller dess ombud, lärer detta väl icke aflöpa utan kostnader, och hvem skulle i sådant fall betala dem? Förmodligen skulle de komma att utgöras af sparbanksmedlen, hvilka i sanning icke tåla vid sådana afbränningar. Jag tror, af detta skäl och andra, hvilka jag för tidens vinnande icke nu vill vidröra, att förslaget i denna del icke bör antagas, och då en återförvisning af ärendet icke lärer kunna lämpligen ifrågakomma med utsigt att vid denna riksdag åvägabringa ett fullt antagligt lagförslag, finner jag mig vid sådant förhållande föranlåten att yrka rent afslag å hela betänkandet.

Herr Granlund: Ehuru diskussionen hittills omfattat hela lagförslaget, tror jag dock icke, att vi ännu kommit längre än till frågan, *om* vi skola hafva en särskild sparbankslag eller icke.

Jag må bekänna, att det var med verklig förvåning jag straxt efter frågans föredragning fann, att det förslag till förordning angående sparbanker, som Lag-Utskottet framlagt, rönte ett sådant motstånd, som här visat sig. Ja, man har till och med gått ända derhän, att man påstått, att, om detta förslag blefve lag, det skulle verka "förlamande" på sparbanksväsendets vidare utveckling genom att göra den enskilda företagsamheten likgiltig för dess befrämjande. Jag delar icke denna mening. Tvärtom föreställer jag mig, att den lagbundna ordning, som författningsförslaget afser att införa i sparbanksväsendet, skall verka till ett stegradt förtroende till dessa inrättningar genom den ökade trygghet för insättares rätt, som derigenom tvifvelsutom åstadkommes.

Man har sagt, att inom detta område en fullkomlig frihet vore synnerligen förmånlig och borde oförkränkt bevaras. Detta må också i viss mening vara en sanning. Men å andra sidan bör man ej heller förbise, att denna *frihet* kan missbrukas. Det är verkligen, mine Herrar, icke heller utan, att jag har mig bekant, att en sparbank funnits neråt landet, som måste till följd af några missförhållanden upphöra. Huru liqvidationen skett, känner jag icke; men att brist uppkom, vet jag, och orsaken

var saknad af i lag stadgade kontroller. Erfarenheten har således redan vitsordat nödvändigheten af den åtgärd från den lagstiftande myndighetens sida, som här åsyftas.

Man har äfven förmenat, att staten icke skulle hafva någon "moralisk" ansvarighet för de förluster, som möjligen kunna drabba delegare i dessa inrättningar, så länge för dem någon lagstiftning icke finnes, utan de förblifva hänvisade till sin egen omtanke. Jag hyser dock icke så ringa tvifvel om riktigheten af en sådan åsigt. Jag tror för min del, att det verkligen kan med skäl ifrågasättas, huruvida icke staten träffas af ett moraliskt ansvar för de olyckor, som kunna inträffa, just då staten *icke* stiftar någon lag i afsigt att förekomma dem, så vidt sådant kan på lagstiftningens väg åstadkommas. Hvarföre har staten haft sig angeläget att i afseende å förvaltningen af andra bankanstalter, der den förmögne deponerar sina stora kapitaler, föreskrifva vissa garantier genom en särskild banklag? Skall det månne vara mindre i sin ordning att bereda de insättare, om hvilka här nu är fråga, samma trygghet? Detta är så mycket mer nödvändigt, som desse vanligen bestå af medlemmar af de mindre bemedlade samhällsklasserna, af omtänksamma föräldrar, som vilja göra små besparingar för sina barn, tjenstefolk med flera. Eller ligger det icke just derföre större vigt uppå, att några garantier finnas, att de bankinrättningar, som af dessa anlitas, eller sparbankerna, skötas på ett i lag till sina hufvudgrunder stadgadt sätt, som derföre icke bör menligt ingripa i sparbankernas nyttiga och välgörande verksamhet. Såsom sådant kan man väl svårligen klandra det föreliggande förslaget.

En talare har framhållit, att genom antagandet af § 6, sådan den här lyder, sparbankernas principaler skulle kunna åläggas att återbetala förluster, som inträffat för ända till tio år tillbaka. Man får dock härvid icke förbise det stadgande, som förekommer i början af paragrafen och hvaraf man finner, att en sådan ansvarighet *icke* tillkommer förvaltare af sparbank, för så vidt de icke *underlåta* hvad som är föreskrifvet i § 4 eller 5, och en sådan uraktlåtenhet lärer icke gerna vara antaglig, då det äfventyr, som dermed är förenadt, icke är ringa och förhållandet dessutom finnes här tydligen angifvet. Så gamla anmärkningar lära för öfrigt svårligen kunna förekomma, då denna sparbankslag föreskrifver årliga revisioner, hvilka väl också hittills skett.

För öfrigt inskränker ju förslaget på intet sätt den frihet, som vid bildande af sparbanksinrättningar vederbörande för närvarande åtnjuta, att uppgöra sina reglementen efter olika orters olika behof och förhållanden.

Långt ifrån således, att förevarande förslag till förordning angående sparbanker, om det antages och blifver lag, skulle, såsom man från vissa håll framhållit och befarat, verka "förlamande" och åstadkomma svårighet att till styrelseledamöter erhålla nitiska personer, emedan intresset för dessa välgörande institutioner skulle minskas hos dem, som hittills haft dessa åligganden, derföre att lagliga bestämmelser finnas att iakttaga. Utan att dessa på minsta sätt, såvidt jag kan uppfatta, lägga något hinder i vägen för sparbankernas fria utveckling allt framgent, hvilket säkert af oss alla önskas, tror jag att de flesta sparbanksstyrelser skola anse det för en fördel och lättnad i sitt ansvarsfulla uppdrag, att det finnes i lag stadgade

föreskrifter för deras verksamhet. Jag har dock härmed icke velat säga att icke våra sparbanker hitintills i allmänhet skötas på ett förtjenstfullt sätt.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Rylander: Jag har egentligen begärt ordet endast för att besvara en fråga, som Herr Justitie-statsministern framställde då han nyss hade ordet. Han ställde nemligen en uppmaning till moståndarne af det föreliggande lagförslaget att uppgifva de delar, hvaruti detta förslag kunde anses komma att verka skadligt. Med anledning häraf ber jag få nämna, att en sådan förutsättning om förslagets menliga följder isynnerhet gäller §§ 4 och 10.

Hvad § 4 beträffar, anser jag för min del, att grundade invändningar kunna framställas emot den der förekommande bestämmelsen, att, när reservfonden öfverstiger 10 procent af insatta medel med derå upplupen ränta, öfverskottet må kunna användas för allmännyttigt eller välgörande ändamål.

Att omgärda med lagens helgd och stränghet ett sådant stadgande synes mig vara lika olämpligt som opåkalladt. Såvidt jag kan finna bör väl frågan om det sätt, hvarpå den uppkomna behållningen skall användas, vara en sak, som det tillkommer sparbanks stiftare och principaler att, utan någon fingervisning eller något intrång från den lagstiftande myndighetens sida, fritt bestämma. Också är jag öfvertygad, att, om ett sådant stadgande blefve gällande, detsamma skulle komma att utöfva ett högst menligt inflytande på sparbanksväsendets utveckling och förkofran, för så vidt som jag icke kan föreställa mig, att någon derefter gerna skulle utsätta sig för äfventyret att bilda ny sparbank, då lagstiftningen betager honom möjligheten att fritt förfoga öfver den behållning, som kan uppkomma såsom följd af hans arbete, hans nit och hans möda.

Jag är sjelf ordförande i en sparbanksdirektion. Jag kan meddela att vi iklädt oss de förpligtelser, som här finnas föreskrifna. Vi hafva ett af Kongl. Maj:t fastställdt reglemente; vi hafva bolagsstämma årligen; vi hafva vidare stadgad revision af bankens förvaltning samt föreskrift att grundfonden skall vara större än här är föreslaget innan utdelning får ske och slutligen hafva vi låtit offentliggöra en resumé af sparbankens ställning. Följaktligen skulle vi kunna saklöst gå in på största delen af de bestämmelser, hvilka lagförslaget innehåller. Men i det af mig redan anmärkta hänseendet eller beträffande den i nyssnämnda paragraf intagna föreskriften, huru öfverskottet skall användas, är författningsförslaget, enligt mitt förmenande, oantagligt och bör icke godkännas. Jag tror, att ett sådant stadgande icke skulle komma att verka nyttigt, emedan jag befarar, att våra sparbanker i dylikt fall möjligen kunde komma att skötas mindre oegennyttigt, än för närvarande är förhållandet.

Det andra stadgandet, mot hvars innehåll jag hyser betänkligheter, är, såsom jag nämnde, det, hvilket återfinnes i § 10, hvilken afser att reglementera i fråga om sättet för användande af den behållning, som kan uppstå, sedan sparbank blifvit upplöst. Jag kan lika litet i detta afseende som i det af mig förut berörda inse, hvarföre bestämmelserätten skall bero af andra än principalerna. Vid sådant förhållande och då jag icke

kan

kan finna annat, än att den föreslagna förordningen i nu anmärkta delar är onödig samt till och med skadlig för sparbankers uppkomst och verksamhet, yrkar jag afslag å betänkandet.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Man har sagt att det föreliggande författningsförslaget skulle vara mycket "oskyldigt". Jag vill icke heller förneka att detta omdöme kan vara riktigt, i fråga om vissa delar af nämnda förslag, men jag vågar påstå att andra delar finnas, hvilkas innehåll, om det rätt begrundas, just icke torde kunna sägas vara af så alldeles oskyldig natur. Sålunda medgifver jag, att de första paragraferna innefatta bestämmelser som äro ganska välbetänkta, men jag tror derjemte, att hvarje sparbanksstyrelse, som är mån om beståndet och utvecklingen af inrättningens verksamhet och som vet sina skyldigheter, icke skall underlåta att i reglementet intaga dylika föreskrifter, utan att i lagstiftningen något derom blifver särskildt påpekadt eller bestämdt, hvarföre jag anser hvarje reglementerande i dessa hänseenden vara obehöfligt.

En af ledamöterna i det Utskott, som behandlat frågan och framlagt detta förslag, har visserligen förklarat, att detsamma ingalunda härflutit ur något slags misstroende till sparbankernas förmåga att uppfylla sina förbindelser, eller redbarheten hos de personer som förvalta deras angelägenheter, utan vore, har han sagt, egentliga motivet, det betydliga belopp, uppgående till omkring femtio millioner R:dr, öfver hvilket samtliga sparbanker i riket numera disponerade och hvilket belopp i betydande grad årligen ökas. Förslaget skulle således endast afse att bereda insättarne juridiska garantier. Logiken i en sådan tankegång är dock för mig svår att fatta. Erkänner man, hvad som icke torde kunna bestridas, att några anmärkningar hittills icke förekommit mot missbruk i sparbankernas förvaltning, lika litet som förlust för insättarne uppstått, hvilken anledning har man väl då att låta staten med sin lagstiftande myndighet ingripa i dessa klanderfria förhållanden. Så vidt jag förstår, kan för en sådan åtgärd ingen annan rimlig orsak finnas än den man förnekar, eller ett bristande förtroende till sparbanksdirektionernas förvaltning. Ty om man verkligen ansåge, att dessa direktioner skötte sina ansvarsfulla åligganden på ett i allo redbart och tillfredsställande sätt, hvad behöfdes då att söka på lagstiftningens väg, för åstadkommande af några "garantier" för betryggande af insättarnes rätt och säkerhet? På sätt jag redan yttrat, saknas emellertid allt fog för en sådan misstillit till sparbankernas förvaltning. För min del har jag icke heller hört något missnöje uttalas öfver denna förvaltning, och vid sådant förhållande kan jag icke anse nödigt att staten ingriper på detta område, som hittills varit fritt öfverlemnadt åt den enskildes företagsamhet och nit. Dessutom tror jag rättast vara, att låta dessa gagnrika institutioner utveckla sig, på samma sätt som de uppkommit, fria och oberörda af alla hämmande band från lagstiftningens sida. Jag är förvissad att de derigenom skola bäst förkofras, och allt framgent såsom hittills medföra goda resultat.

Jag öfvergår nu till den del af lagförslaget, som jag anser vara till sitt innehåll sådant, att det icke bör antagas. I detta hänseende utgör i synnerhet föremål för mitt klander den afsigt som förslaget temligen

otvetydigt lägger i dagen, att insätta Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och landstinget till ett slags öfverstyrelse öfver sparbankerna och deras verksamhet. Jag tror verkligen att insättarne i dessa banker äro nog myndige och förståndige, att de kunna sjelfva granska och kontrollera, huruvida sparbanksdirektionerna fullgöra sina åligganden, på ett sätt som är betryggande för insättarnes rätt och i öfrigt med god ordning öfverensstämmande. Jag anhåller att få fästa uppmärksamheten uppå, att de som anlita dessa inrättningar för vården af sina besparingar icke ensamt tillhöra den arbetande och allmogens klass, som står på vetandets lägre ståndpunkt, utan att bland dem finnes mycket klokt och förståndigt folk, hvilka lika väl som Kongl. Maj:ts Befallningshafvande eller landstinget äro i stånd att öfvervaka förvaltningens gång, och att hafva ögonen öppna för dess brister.

Här har yrkats återremiss. Jag tror dock att Lag-Utskottet åt denna fråga redan egnat så mycken omsorg och noggran pröfning, att en återförvisning af ärendet till Utskottet icke torde hafva för sig mycken utsigt att medföra ett förändradt resultat. Efter hvad jag hört uppgifvas, har behandlingen af frågan upptagit något öfver en hel månad af Utskottets tid. Härtill kommer, att för närvarande hos Lag-Utskottet hvila frågor, hvilka äro af långt större vigt för landet och taga i anspråk vida större omtanke och ompröfning, och jag befarar att, om Kammaren skulle besluta att återlemna den förevarande frågan till Lag-Utskottet, behandlingen af dessa ärenden deraf skulle röna en menlig inverkan. I betraktande häraf anser jag för min del, att någon återremiss af betänkandet icke bör ega rum. Om det skall vara nödvändigt att lagstifta för sparbanksväsendet, lärer väl brådskan dermed icke vara så stor, att icke frågan utan någon olägenhet kan hvila ännu ett år. Den tål nog att tänka på! Dessutom anser jag den icke böra af oss slutligen afgöras, förr än vi fått inhemta bättre kännedom om folkets tänkesätt, samt derefter något mera öfvervägt hvad som kan vara att göra beträffande denna för detsamma så vigtiga angelägenhet. Jag yrkar alltså för närvarande afslag å det förevarande lagförslaget i sin helhet, emedan jag ej kan godkänna det i den form det nu föreligger oss.

Herr Jöns Pehrsson: Utan tvifvel är redan nog taladt i denna fråga, men jag anhåller dock att för några ögonblick få upptaga Kammarens tid, särskildt med anledning af det yttrande i saken, som nyss afgafs af den värde representanten från Gotland. Jag kan nemligen på intet sätt gilla hans sätt att tolka §§ 5 och 7 af lagförslaget, emedan en sådan tolkning, enligt mitt förmenande, skulle föranleda dertill, att de ombud som Kongl. Maj:ts Befallningshafvande enligt sistnämnda paragraf ega att utse, skulle få den mest despotiska makt, som någon makt haft i Sverige. Och skulle detta utgöra grundtanken i dessa stadganden, hemställer jag till eder, mine Herrar, hvad följden skulle blifva, om de gjordes gällande. De ingripa på det betänkligaste sätt i sparbanksdelegares rättigheter, då de medgifva en utom sparbanken stående myndighet att helt enkelt förbjuda fortsättning af sparbankens verksamhet och förordna, att densamma skall ställas under utredning och liqvidera. En sådan åtgärd kan komma att verka högst skadligt på insättarnes rätt, i synnerhet om liqvidations-

beslutet träffar en sparbank, som drifves med stora kapital. Ett tvärt afbrott af en sådan banks verksamhet kan medföra ett helt annat resultat, än man här afsett med stadgandet. Jag anser också, att det vore mycket illa att legalisera en sådan bestämmelse, som § 5 innehåller derom att sparbankens verksamhet skall genast afbrytas, då tillgångarne råkat nedgå till 90 procent af insättningarnes belopp. Sådant bör, efter min föreställning, icke komma i fråga att stadga i allmän lag. Åtminstone bör det icke komma i fråga på annat sätt eller under annat vilkor, än att sparbankens fordringsegare sammanstämmande äro öfverens att banken af sådan anledning skall upphöra. Allraminst bör det vara i lag medgifvet Kongl. Maj:ts Befallningshafvande eller hans ombud att derom bestämma äfven gent emot fordringsegarnes protest.

Vidare har jag fästat mig vid ordställningen i § 1 och särskildt vid det der begagnade uttrycket: "smärre penningebelopp". Huru detta uttryck skall tolkas, vet jag icke. Enligt mitt förmenande, borde det icke heller stå der, då det är allt för obestämdt. Ty hvad som är ett stort penningebelopp för dagakarlen kan tvärtom af den store penningekarlen anses vara ganska litet. 10,000 R:dr äro för den förra en betydande förmögenhet, men gälla troligen för den sednare icke mycket. Jag anser det vara så mycket mindre lämpligt att begagna ett så obestämdt uttryckssätt som man tyckt sig finna, att komiterades betänkande, hvilket ligger till grund för detta lagförslag, gått i den riktning, att de välgörande institutioner, om hvilka nu är fråga, eller sparbankerna, skulle, i mån som de utvecklat sig, allt mera hafva blifvit en nagel i ögat på andra bankinrättningar och att de derföre borde för framtiden så ordnas, att de också skulle blifva ett slags penningeanstalter likasom dessa. Och fastän Utskottet kommit till ett mildare författningsförslag, än både komiterade och regeringen och reservanterna framställt, anser jag det ändock icke vara skäl att antaga detta förslag på grund af de förhållanden och omständigheter jag nu antydt och särskildt i betraktande af den despotiska makt öfver sparbanksväsendet, som §§ 5 och 7 af Utskottsförslagets åt Kongl. Maj:ts Befallningshafvande eller hans ombud velat inrymma. Jag tror derföre, att för närvarande något annat icke är att göra än att afslå hela betänkandet, hvilket jag äfven yrkar.

Herr Carlén: Jag har, såsom Herrarne behagade observera, afgifvit en mycket kort reservation mot Lag-Utskottets förevarande utlåtande — så kort att den icke innehåller ett enda ord utöfver tillkännagifvandet att jag är reservant — och, ehuru jag icke onödigtvis vill upptaga Kammarens tid, kan jag dock naturligtvis nu icke vara lika kort. Jag anser mig nemligen skyldig att angifva min ståndpunkt vid frågans bedömande och de skäl som föranledt mig till reservationens anmälande.

Från början har jag trott, att en sparbankslag icke borde utsträcka sina bestämmelser utöfver ordnandet af de rättsliga förhållandena mellan insättarne och sparbankens styrelse. Från denna synpunkt betraktad har inledningen till Kongl. Maj:ts nådiga proposition i ämnet förefallit mig särdeles tillfredsställande; men i sjelfva lagförslaget har jag trott mig finna några brister, bestående i utevaron af några stadganden om åtskilligt, som i min tanke verkligen tillhör det rättsliga gebitet, såsom om

sparbanksböckernas bevisningskraft, om hufvudmäns tillvaro och förpligtelser, samt om ett och annat dylikt. Då likväl tankarne här synas vara temligen eniga om att förslaget redan innehåller för många lagbestämmelser, så vill jag nu icke vidare upptaga tiden med att yttra mina betänkligheter vid dess möjliga ofullständighet i afseende på de juridiska bestämmelserna.

I afseende åter på lagförslagets administrativa stadganden, så får jag erkänna, att jag finner det vara ganska märkvärdigt att så många af Kammarens ledamöter påstått att, om desamma antoges, sådant skulle lägga så tunga band på dessa bankers verksamhet, att de icke vidare skulle operera med nödig frihet. Så vidt jag kan finna, är det blott i en enda paragraf något verkligt band blifvit lagdt på de välvillige män, som kunna vilja ställa sig i spetsen för bildandet af en sparbank; och för att gifva skäl för detta mitt påstående vill jag, med Kammarens tillåtelse, i korthet genomgå förslaget paragraf för paragraf.

1:sta §:n innefattar ingen annan skyldighet för sparbanksstyrelse än att till Konungens Befallningshafvande inlemna sitt reglemente och uppgifva sin residensort. Den skyldigheten är väl ej synnerligen betungande.

2:dra §:n tillförbinder styrelsen att uppgifva namnen på principaler och styrelseledamöter, och jag gissar att ej heller tungan deraf skall kännas förqväfvande.

3:dje §:n föreskrifver att revision skall ega rum och offentliggöras, hvilket ju alla anse nödigt.

4:de §:n innehåller stadganden om reservfonden, och den kan ju lätt ändras, om man anser den olämplig.

5:te §:n förordnar att banken skall försättas under utredning, så snart tio procent af insatta medel förlorats; och om man erkänner att insättarne ega *någon* rätt, lärer väl detta stadgande ej vara annat än antagligt.

6:te §:n innefattar endast juridiska bestämmelser om hufvudmännens och styrelsens ansvarighet. En sådan finnes redan nu och måste väl finnas. Det är således ingen nyhet, blott ett närmare bestämmande och ordnande af hvad nu är obestämdt och oordnadt.

7:de §:n medgifver Konungens Befallningshafvande och landstinget rätt att öfvervaka förvaltningen, så vidt bankens och insättarnes rätt angår, och hvarje samvetsgran styrelse lärer ingenting lida deraf.

8:de och *9:de §§:erna* innehålla blott bestämmelser om formen.

10:de §:n afgör den nu olösta, eller kanske olösliga frågan om användande af sparbankens medel i det sällsynta fall, att sparbank upphör.

11:te §:n är i min tanke temligen öfverflödig, till och med olämplig i denna lag, då den handlar om andra inrättningar än sparbanker, men den är bestämdt mycket oskyldig; och

12:te §:n ändtligen sammanhänger med den 4:de §:n och kan ändras på samma gång som denna, derest man så vill.

Af denna korta analys hoppas jag en hvar skall finna, att, med undantag af fjerde paragrafens stadgande om reservfonden, uti hela detta förslag ingenting finnes, som oskäligt binder någon varande eller blifvande sparbank uti dess fria verksamhet. Vid sådant förhållande, och då man väl i alla fall torde medgifva, dels att sparbankerna icke äro stiftade för

sina styrelsers skull, utan för insättarnes, dels ock att den nu befintliga saknaden af juridiska garantier, betryggande insättarnes rätt, icke längre utan fara kan fortfara; så synes det, som om företrädesvis de, hvilka mest nitälska för den gagneliga sparbanksrörelsen, borde vara måne att förslaget ej faller, hvarvid de ju kunna tillförsäkra sig, t. ex. genom återremiss af fjerde punkten, de modifikationer, som kunna anses erforderliga. Genom de rent juridiska bestämmelserna kan, så vidt jag förstår, ingenting förloras, men insättarne och banken skulle blifva, åtminstone i någon mån, betryggade mot förluster. Att förluster i sparbank egt rum är ett faktum. Det finnes, efter hvad jag har mig bekant, en sparbank, som på sina utlåningar eller genom sina förvaltares försumlighet eller oärlighet, jag vet ej hvilketdera, förlorat 20 à 22 tusen R:dr, samt en annan, som förlorat icke mindre än 134,000 R:dr, och möjligen hafva andra bland Kammarens ledamöter kännedom om liknande forhållanden på andra ställen. Inom Utskottet meddelades af en utaf Utskottets ledamöter den upplysning om en sparbank, att dess direktionsmedlemmar under den kris, som för icke längesedan till följd af flera på hvarandra följande svåra år uppstod, mot hvarandras inbördes borgen lånade upp alla bankens medel och endast derigenom voro i stånd att uppehålla sig; en Guds lycka var, att icke hela banken ramlade på kuppen. Man må betänka, att dessa banker, ehuru de anses hafva uppkommit endast för främjandet af ett välvilligt syfte, likväl äfven lägga en stark makt i händerna på dem, som förestå dem, synnerligast i en aflägsen landsort, ty af föreståndaren blifva ganska många menniskor beroende, och han kan lätt, om han så vill, gynna sina vänner genom att förhjelpa dem till lån, som de annars kanske ej kunnat erhålla. Om sådant äfven icke skulle hafva hittills ofta inträffat, så har man åtminstone ingen säkerhet, för att det icke när som helst kan inträffa.

Jag har endast några ord att tillägga, med anledning af den undervisning, som den lärde representanten från Lund behagade gifva oss; och jag erkänner villigt, att om vi i Lag-Utskottet haft kännedom om det sätt att stifta lagar, hvilket han både på svenska och latin rekommenderade, sådant skulle gjort vårt arbete synnerligen lätt och beqvämt, om metoden eljest vore så alldeles riktig. Metoden var den, att, eftersom det skulle ligga i menskliga naturen en så stark drift att göra hvad som är förbjudet, borde man förbjuda hvad man önskade skulle ske och tvärtom. Om Lag-Utskottet varit förståndigt nog att följa denna metod, så hade hela dess besvär kunnat inskränka sig till föreslående af en enda lagparagraf, ungefär så lydande: "Sparbanksstyrelse vare förpligtad att stjäla insättarnes medel"; ty då vore man ju, enligt den lärde talarens theori, fullt säker att alla insättarne finge sin rätt.

Herr Jöns Andersson: Uti det härad jag har äran representera stiftade vi år 1839 en sparbank, som af folket på orten blifvit med mycket förtroende omfattad och på grund deraf redan sett sig i stånd att gifva insättarne 5½ procent ränta, under det att räntan ursprungligen var bestämd till endast 5 procent. Vi hafva äfven bildat en reservfond, från hvilken vi redan lemnat 30,000 Riksdalers anslag till en jernväg genom häradet, 7,000 R:dr till inköp af norska hästar för införande af

en förbättrad hästrace, samt 6,500 R:dr till byggandet af boställshus åt provincialläkaren, och det oaktadt hafva vi ännu tillräckligt qvar i denna fond för att betrygga bankens soliditet. På våra utlånade medel hafva vi åtminstone hittills icke förlorat ens så mycket som hundra riksdaler. Min erfarenhet ger mig derföre anledning att icke önska något ytterligare reglementariskt band å våra sparbanker, hvarföre jag äfven anser mig hafva fullt skäl att yrka afslag på Lag-Utskottets förslag i förevarande betänkande.

Herr Hedin: Jag ber endast få tillkännagifva, att jag, ehuru icke till betänkandet antecknad såsom reservant, likväl inom Utskottet reserverat mig mot sjunde paragrafen i förslaget.

Herr Lamberg: Jag ber endast få fästa Kammarens uppmärksamhet å det egna förhållande, som skulle komma att ega rum med åtminstone en sparbank, nemligen staden Ystads, i fall denna författning blefve antagen. Staden Ystads sparbank har nemligen med stöd af sitt af Kongl. Maj:t fastställda reglemente, ibland andra dispositioner för nyttiga och välgörande ändamål, anslagit 400 R:dr att årligen och för all framtid, så länge denna sparbank eger bestånd, utgå såsom stipendium åt en student vid Lunds akademi. Jag frågar nu, huru det skulle komma att gå med denna donation, om Utskottets förslag antoges? Så vidt jag kan se, hade man då icke vidare någon garanti för att sparbanken alltid skulle vara i stånd eller ega full frihet att utbetala årsbeloppet, så vida dess reservfond ej uppgår till öfver 10 procent af insättarnes kapital med ränta. Således, och ehuru jag i öfrigt anser förslaget temligen moderat, kan jag dock icke finna hvarken gagneligt eller behöfligt att antaga detsamma, och får jag derföre fortfarande yrka afslag derå.

Herr Falk: Med den erfarenhet jag såsom medlem i två sparbanksdirektioner, den ena för Falu stad och den andra för Kopparbergs län, har om sparbanksväsendet, tror jag att det för sparbankerna skulle vara godt och nyttigt om förevarande lagförslag antoges, hvarföre jag för min del endast ber få tillkännagifva, att jag instämmer med dem som yrkat, bifall till Utskottets utlåtande.

Under den nu slutade öfverläggningen hade yrkanden blifvit framställda: dels på bifall till Utskottets förslag, dels på afslag derå samt antagande i stället af motsvarande paragraf i det författningsförslag Herr Ribbing framlagt uti sin vid utlåtandet fogade reservation, dels vidare paragrafens återförvisning och dels slutligen afslag. Propositioner gåfvos på dessa yrkanden och då Herr Talmannen förklarade ja öfvervägande för bifall till Utskottets förslag, begärdes votering, i anledning hvaraf och sedan afslag antagits till kontraproposition omröstning försiggick enligt följande voteringsproposition:

Den, som godkänner första paragrafen i det förslag till förordning angående sparbanker, som af Lag-Utskottet blifvit framställdt i dess utlåtande N:o 19,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är den ifrågavarande paragrafen i Utskottets förslag af Kammaren afslagen.

Omröstningen utföll med 74 ja mot 82 nej, i följd hvaraf Utskottets förslag blifvit af Kammaren afslaget.

§ 2 af Utskottets förslag.

Herr Per Nilsson i Kulhult: Under åberopande af de skäl, jag anförde vid behandlingen af första paragrafen af Utskottets nu föreliggande förslag, tillåter jag mig yrka afslag jemväl å nu föredragna paragraf.

Herr Rylander: Jag har begärt ordet blott för att tillkännagifva, det jag, i enlighet med hvad jag förut i ämnet yttrat, kommer att rösta för afslag äfven å den paragraf i Utskottets utlåtande, hvarom här nu är fråga.

Vidare anfördes ej. Paragrafen afslogs.

Härefter begärdes ordet af Herr Gustafson, som anförde: Då såväl den nu föredragna som de efterföljande paragraferna stå i nära samband med de tvänne föregående, och Kammarens ledamöter haft tillfälle att vid föredragningen af dessa uttala sina åsigter, så hemställer jag, huruvida det icke vore lämpligt, att samtliga de återstående paragraferna uti förevarande förslag på en gång föredragas, synnerligast som Kammaren påtagligen kommer att fatta enahanda beslut angående dem alla.

I öfverensstämmelse med Herr Gustafsons hemställan, som af Kammaren bifölls, skedde nu gemensam föredragning af samtliga återstående paragraferna i Utskottets förslag; och blefvo alla dessa paragrafer afslagna.

Kammarens ledamöter åtskiljdes nu klockan 3 e. m., men sammanträdde åter

Kl. 6 e. m.

§ 6.

Föredrogs och bifölls Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 9 (i samlingen N:o 25), i anledning af en utaf Herr J. Rundbäck väckt motion om tillägg till Kongl. Förordningen den 18 Juni 1864, angående utvidgad näringsfrihet; skolande, jemlikt 63 § 3 mom.

Riksdags-ordningen, detta beslut, genom utdrag af protokollet, Medkammaren delgifvas.

§ 7.

Föredrogs Stats-Utskottets memorial N:o 43, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut uti åtskilliga frågor rörande anslagen under Riks-statens sjunde, åttonde och nionde hufvudtitlar.

De i detta memorial föreslagna voteringspropositioner godkändes.

Vid föredragning dernäst af Stats-Utskottets memorial N:o 44, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om anslag till ett kasernetablissement för Svea artilleriregemente, blef berörda förslag till voteringsproposition af Kammaren godkändt.

§ 8.

Föredrogs Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 5, angående vilkoren för tillverkning och försäljning af bränvin.

Punkten 1.

Herr Rundgren: Jag har ansett mig böra uttala min åsigt i denna fråga, ehuru jag fruktar, att den icke delas af många, men 1854 års bränvinslagstiftning har varit af allt för stor betydelse för vårt land, har gifvit en allt för stor vändning åt det *bättre*, för att icke all uppmärksamhet förtjenar fästas vid ett förslag, som åsyftar en förändring i denna lagstiftning.

Jag räknar bränvinslagstiftningen till våra försvarsfrågor. Vi hafva genom densamma sökt värja oss mot en mäktig, inre fiende, och vi hafva derutinnan i väsendtlig mån lyckats.

Det fanns ett indelningsverk, som tungt hvilade på vårt jordbruk, nemligen husbehofsbränningen och småpannorna, och det indelningsverket sög musten ur jordbruket och förlamade i många hänseenden nationen. Då reste sig vid 1853—1854 årens riksdag representationen såsom en man för att bekämpa denna inre fiende och lyckades också att kufva honom.

Utskottet erkänner på 39 sidan af förevarande betänkande, att hufvudändamålet med hela den nyare lagstiftningen är hämmande af rusdryckens missbruk, likasom Utskottet på samma sida säger, att de nu föreslagna förändringarne åsyfta att medverka till upprätthållande af allmän ordning och sedlighet.

En författning, som har den karakter och betydelse att söka hämma rusdryckens missbruk, bör man utan tvifvel endast med stor betänksamhet rubba. De väsendtligaste punkterna i 1854 års lagstiftning äro den högre skatten, bestämmandet af ett högt minimum, indelningen i terminer och skattens erläggande förskottsvis.

Nu föreslår Utskottet i förevarande betänkande såväl nedsättning af minimum som terminernas flyttande in uti hvarandra och i den punkt, kring hvilken öfverläggningen nu rör sig, förskottsafgiftens borttagande för den, som ej vill erlägga den, samt bränvinets uppläggande på nederlag.

Det är väl sannt, att bränvinsbränning är en loflig handtering, men att man dock betraktat densamma såsom stående i ett undantagsförhållande, visar sig ej blott uti de kontroller på tillverkningen, som man ansett nödiga att bibehålla, utan äfven i den kontroll på det tillverkade bränvinet, som, enligt förslaget i förevarande punkt, skulle ega rum, derest skatten icke i förskott blifvit erlagd.

Jag frågar då, månne, när man ej anser, att denna handtering bör vara fri, man har fullt skäl att öfvergå till detta nya system med borttagande af förskottsafgiften?

Betydelsen af denna afgifts erläggande i förskott bör icke blott vara att lemna staten garanti för åtnjutande af sin rätt, utan jemväl att försvåra och i någon mån förhindra ett allmänt utbredande af bränvinstillverkningen. Klart är att den omständighet, att en del af skatten måste erläggas i förväg, har denna verkan, men likasom småpannorna genom sin stora utbredning spredo rusdrycken i små qvantiteter, så skulle genom varans läggande på nederlag öfverallt i socknarne densamma spridas vida omkring i landet, och kan väl detta vara något så synnerligt gagneligt eller eftersträfvansvärdt? Månne man icke bör aktgifva på budet: "inled oss icke i frestelse", och månne man icke genom att öfverallt utbreda sådana bränvinsnederlag möjligen skulle framkalla bedrägerier, eluderingar af lagen och sådana förhållanden, som i moraliskt hänseende skulle förstöra folket?

Ur denna synpunkt har jag betraktat saken och derföre ansett mig pligtig att uttala min mening; och yrkar jag alltså afslag å Utskottets hemställan i förevarande punkt, samt bibehållande af nu gällande stadganden i detta afseende.

Herr Rylander: Den föregående talaren utgick från den åsigten, att man borde försvåra bränvinstillverkningen. Jag tror, för min del, att icke någon handtering finnes i vårt land, som blifvit så illa handterad och på hvilken man lagt så många hinder och band, som bränvinshandteringen.

Åsigterna i detta afseende torde dock på sednare tider icke obetydligt hafva förändrat sig.

Här är nu endast fråga om att åt dem, som icke vilja betala skatten förskottsvis, gifva rätt att upplägga sitt tillverkade bränvin på nederlag och att derigenom undanrödja en till bränvinshandteringens tryckta ställning väsendtligt bidragande orsak.

Jag anser derföre, att det skulle vara ganska orätt af Kammaren att icke bifalla Utskottets förslag i förevarande punkt, och jag kan, för min del, ej annat än på det högsta önska bifall till detsamma.

Herr Peter Andersson: Då bränvinsproducenten är den ende näringsidkare, som måste betala skatten i förväg, anser jag, att han bör

befrias från denna på hans handtering tryckande börda. Staten riskerar derigenom ingalunda att gå miste om sin rätt, då bränvinet, i händelse tillverkaren icke vill erlägga skatten i förskott, kommer att inläggas i magasiner, som stå under Konungens Befallningshafvandes tillsyn och vård. Den förste talaren ansåg, att en sådan åtgärd skulle kunna förorsaka trassel och äfven gifva anledning till försnillningar och bedrägerier, men jag tror icke att man behöfver befara något sådant.

Utskottet har nu, för att befrämja näringens kraftigare utveckling och på samma gång på ett förnuftigt sätt ordna beskattningen, föreslagit, att den tillverkare, som icke vill erlägga skatten i förskott, eger att inlägga sitt bränvin på nederlag. Jag är Utskottet särdeles tacksam för detta förslag och tillstyrker detsammas antagande, då derigenom statens rätt icke förnärmas och producenten vederfares en honom länge förvägrad rättvisa.

Herr Johan Erik Eriksson: Utskottets förslag åsyftar att få en tillökning på bränvin, men då hittills icke någon brist på denna vara visat sig, oaktadt den nu gällande lagstiftningen sökt att inskränka tillverkningen, så är det visst icke skäl att stifta en lag, som skulle hafva en ökad produktion till följd. Ju mera bränvin produceras, ju mera missbruk inträffar, som har till följd förökad fattigdomstunga, hvilken börjar blifva en större börda än samhället förmår bära den.

Jag inskränker mig till att instämma med Herr Rundgren och yrkar afslag å Utskottets hemställan.

Herr Åstrand: Då denna fråga sistlidne riksdag förevar, hade den blifvit ställd i sammanhang med fråga om förändring i utskänkningslagen och detta var orsaken, att Utskottets förslag i ämnet af mig icke kunde understödjas. Vid denna riksdag är detta icke förhållandet, utan förevarande punkt berör endast tillverkningen.

Jag kan icke föreställa mig, att den föreslagna lagstiftningen i ringaste mån skulle främja ett öfverdrifvet bruk af bränvin, i händelse man beviljar en så billig eftergift, som att den, hvilken producerar bränvin, berättigas att icke erlägga tillverkningsskatten förr än varan utgår i marknaden, det vill säga, får rätt att upplägga den i magasiner på derför af staten bestämda ställen. Om en sådan fördel beredes tillverkaren, nödgas han icke att, såsom ofta nu sker, kasta sig i armarne på större grossörer, som villigt förskottera skatten mot hög procent.

Jag tror, att den nu varande lagstiftningen haft ett menligt inflytande på bränvinshandteringen i dess helhet. Det har många gånger blifvit upprepadt, att så snart någon ort inom landet varit lycklig nog att få en öfverproduktion på säd och potatis, men kommunikationernas beskaffenhet föranledt svårigheter vid afsättningen, så har bränvinshandteringen blifvit nödvändig, såsom det bästa sätt att tillgodogöra sig öfverskottet.

Vi hafva sett, att jordbruket skördar stor vinst af denna handtering, som i form af drank till jorden återför en del af de näringskrafter, man beröfvat henne. Om nu bränvinstillverkaren icke tvingas att för tidigt utsläppa sin vara i marknaden, är det klart att den påpekade vinsten

blir större för jordbruket, och jag tror icke att beviljandet af en sådan rättvisa åt producenten skulle medföra de menliga följder, som en föregående talare befarade. Om jag kunde föreställa mig detta, skulle jag visst icke understödja Utskottets förslag. Jag tror deremot, att den föreslagna lagstiftningen verkligen är af behofvet påkallad, och kommer att medföra väsendtliga fördelar, utan att framkalla något vidrigt resultat genom den större tillgången på bränvin och, på grund häraf, vill jag bifalla Utskottets förslag.

Om vidare exporten underlättas genom förhöjning af restitutionsafgiften, kan och bör exporten blifva af stor betydelse och skall i sin mån främja handel och jordbruk. Följden af en större tillverkning bör då icke blifva att en större qvantitet bränvin konsumeras inom landet.

Hade under sistlidna vinter icke så många brännerier funnits i Östergötland, hade jordbrukarne tillskyndats stora förluster genom skämd potatis. Inom ett bränneri tillverkades 53,000 kannor bränvin och sedan December månads början användes dertill hufvudsakligast icke annat råämne än frusen potatis, som eljest varit fullkomligt värdelös. Någon till föda duglig produkt blef således icke befolkningen fråntagen.

Jag tror således, med hänsyn till hvad jag nu anfört och på de grunder, som af Utskottet blifvit anförda, att Utskottets förslag är ganska behjertansvärdt och att Kammaren bör bifalla detsamma.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Jag hade icke väntat något motstånd i denna Kammare mot Utskottets förslag i förevarande punkt, som åsyftar att bereda lättnad och borttaga tryckande hinder för en näring, som bereder staten en af de betydligaste inkomster, som någon näring i landet lemnar. Vill man fortfarande påräkna stora inkomster af denna näring, så måste man bereda den behöflig lättnad och befrämja åt densamma alla de fördelar, som äro möjliga, utan att derigenom vålla staten någon förlust, eljest torde det i framtiden kanske snart nog kunna hända, att statens inkomster betydligt komma att förminskas.

På grund häraf och i öfrigt på de skäl, som dels af den siste talaren, och dels af Utskottet blifvit anförda, yrkar äfven jag bifall till Utskottets förslag.

Grefve Sparre: Redan sistlidne riksdag, då denna fråga förevar, tillstyrkte jag det förslag, Bevillnings-Utskottet då afgifvit, och jag är fortfarande af samma mening. Jag känner icke någon orimligare lag, än den, som pålägger producenten, i det ögonblick han tillverkar sin vara, en skatt, uppgående till två tredjedelar af varans försäljningsvärde. Följden af nuvarande stadgandet om skattens erläggande i förskott är, att producenterna falla i händerna på förläggare i städerna, som suga märgen af dem och icke lemna dem den ringaste behållning, ty de kontrakter, som uppgöras emellan bränvinstillverkarne och förläggarne, äro ofta af den beskaffenhet, att både produkten och vinsten stadna hos de sistnämnde.

En lagstiftning, som befordrar sådant, kan väl ej vara riktig, och vi vilja väl icke försvåra landtmannens ställning och hindra honom från att på bästa sätt tillgodogöra sig sina produkter.

Såsom skäl mot förslaget har man framkastat åtskilliga farhågor, att detsamma, derest det blefve lag, skulle framkalla bedrägerier och försnillningar. Men man behöfver väl icke befara, att den verkställande makten är så vanmäktig i afseende på kontrollerna eller så slö, att den icke håller hand öfver lagens efterlefnad.

Genom att underlätta tillverkningen befrämjar man äfven, såsom förut blifvit framhållet, exporten af bränvin, och det är klart, att det är fördelaktigare för landet, om vi exportera sprit än spanmål, ty landet får då behålla affallet, som återgifves åt jorden. Men genom att uttaga skatten på förhand omöjliggör man exporten, ty varan fördyras derigenom, att på densamma lägges räntan på skatten, plus provisionen till förläggarne.

Det är väl sannt, att exportören genom restitution återfår den erlagda skatten, men penningarne till skatten hafva legat borta under flera månader, och han har dessutom, som sagdt är, fått erlägga provision åt den, som förskotterat honom penningarne dertill.

På dessa grunder anser jag den förändring, Utskottet föreslagit, både billig och gagnande och får alltså yrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Sjöberg: Hurudan än uppfattningen för öfrigt må vara i denna fråga, vill jag hoppas, att jag icke står alldeles ensam om den mening, att det hade varit lyckligast, om frågan nu icke förekommit. Jag har naturligtvis ingenting emot, att Bevillnings-Utskottet anstäldt sina betraktelser i ämnet, men jag skulle oändligt gerna hafva sett, att förslaget fått hvila på Utskottets bord till nästa riksdag eller ännu längre, och det med så mycket större skäl, som det icke torde kunna förnekas, att de andra frågor, som i dessa dagar äro föremål för Riksdagens behandling — för att ej tala om den, som på förmiddagen här förevar — allt för väl kunna tarfva all vår tid för en grundlig, ärlig och samvetsgran pröfning.

Såsom hufvudsakligt skäl för den föreslagna förändringen anföres det tryck, som den nuvarande lagstiftningen utöfvar på bränvinsproduktionen. Jag vill visserligen icke neka, att ur teoretisk synpunkt många och befogade anmärkningar kunna framställas mot formen för den nuvarande bränvinstillverkningsbeskattningen; men när man i så bevekliga ordalag talar om detta tryck, torde det vara nog att endast erinra, att det hittills synes hafva gått ganska väl att producera bränvin, ty icke lärer väl någon hafva slagit sig på denna näringsgren endast af lutter patriotism, utan att han ock funnit sin fördel dervid. Kan det under sådant förhållande vara tjenligt att nu helt och hållet öfvergifva en bepröfvad säker grund för att skaffa staten en inkomst, som den så väl behöfver, och har man noga öfvervägt de olägenheter, som skulle uppstå genom att beträda den väg, Utskottet anvisat? Jag borde visserligen i det förra afseendet känna mig lugnad, när den föregående ärade talaren, hvilken är chef för styrelsen uti en del af Sverige, der både loflig och oloflig bränvinsbränning bedrifves, från sin höga administrativa ståndpunkt försäkrat oss, att ingen fara vore vid att bifalla Utskottets förslag. Men jag, som äfven deltagit i en länsstyrelse, fastän i en mindre hög ställning, vågar likväl påstå, att erfarenheten tillförene lagt i dagen de vådor, en förvänd bränvinslagstiftning kan medföra, och skola vi åter gifva oss in på en sådan äfventyrlig lagstiftning är det fara värdt, att, snart sagdt, hvarje del af landet skall vid en

ytterligare utsträckning af bränvinstillverkningen komma att få erfara denna lagstiftnings följder på det mest känbara sätt. Jag vill fråga: hvilken är den kontroll man erbjuder i stället för den, hvilken man är sinnad att nu kasta öfver bord. Jag kan icke finna, att man anvisat någon, som kan anses vara tillfredsställande, utan tvärtom har man genom Utskottets förslag, derest det varder till lag upphöjdt, gifvit anledningar till försnillningar och bedrägerier af flera slag — för att nu icke tala om den svindlande fart, hvarmed denna produktion skall komma att bedrifvas, då man tager bort det enda verksamma korrektiv deremot, som består uti skattens betalande i förväg.

Jag tror mig nu hafva angifvit några af de skäl, som böra tala för ett afslag å Utskottets framställning, och vill derföre för denna gång icke längre upptaga Kammarens tid, helst min närmaste granne begärt ordet, och jag är högeligen intresserad af att få höra hans försvar för Utskottets mening, hvilket möjligen kan komma att gifva mig anledning att än en gång uppträda i frågan.

Friherre Fock: Då det gäller att besluta angående en lagstiftning af den beskaffenhet som den nu ifrågavarande, är det gifvet, att hvar och en måste gå till väga med den yttersta varsamhet. Den fråga, som nu föreligger, eller om rätt till nederlag af bränvin, är dock icke ny. Den har blifvit väckt åtskilliga gånger, pröfvad, uppskjuten och verkligen, såsom den siste talaren yttrade, redan ganska länge hvilat på Utskottets bord. Vill man göra sig reda för den verkliga betydelsen af denna fråga, måste man söka få klart för sig beskaffenheten just af det tryck den nuvarande lagstiftningen utöfvar på brännerihandteringen. Och jag ber Herrarne ursäkta, om jag dervid ser mig nödsakad att upprepa hvad som många gånger tillförene blifvit anfördt, men som ännu en gång synes behöfva omsägas. När man nemligen genom 1855 års lagstiftning i ämnet sökte förekomma det onda, som rusdryckens missbruk dittills framkallat, var det väsendtliga i denna lagstiftning, enligt mitt förmenande, ingalunda det höga tillverkningsminimum, eller terminsindelningen eller förskottsbetalningen, utan det väsendtliga låg uti borttagandet af husbehofsbränningen. Hvad som vidare verkade välgörande i det angifna syftet, var att man fördyrade bränvinet, och detta åstadkoms på tvänne sätt. Det ena, eller, att jag så må säga, positiva sättet medelst en hög beskattning, och det andra af mera negativ art, genom att man å bränvinsbränningen utöfvade det *tryck*, hvarom den föregående och den förste talaren yttrade sig. Man inlade nemligen trenne olika värden i den tillverkade varan, råämnets eget värde, skatten och, om jag får begagna mig af ett uttryck, som jag dock icke använder i elak mening, trakasseriernas tredje element. Dessa utgjordes af bestämmelserna om förskottsbetalning, terminerna och den korta tillverkningstiden, hvilka alla omständigheter fördyrade varan på ett maskeradt eller doldt sätt. Samma ändamål hade likväl 1854 års Riksdag äfven kunnat uppnå, om den gjort tillverkningen mera fri, såsom Bevillnings-Utskottet nu föreslagit, och i stället pålagt den en högre skatt, förutsatt nemligen, att man tillika bestämt tillräckliga kontroller.

Om det också må vara en undantagslagstiftning, som gäller i fråga om bränvinshandteringen, bör man likväl, så vidt möjligt är, undvika

onaturligheter deri. Men den lagstiftning är dock onaturlig, deri man infört sådana elementer, som dem jag nyss berörde. Olägenheten af detta sätt att gå till väga eller inläggandet af dessa så att säga döda kostnader i bränvinets värde har ock varit den, att vår industri i denna väg står efter andra länders, derföre att den icke är i stånd att åstadkomma export af sprit. Man har nemligen ej ansett sig böra bevilja större restitution än för den erlagda skatten af 50, 60 à 70 öre, allt efter som denna skatt varierat; och i följd häraf har den sprit, som förts ombord på svenska fartyg, haft ett värde, innefattande icke blott råmaterialets och fabrikskostnaderna, utan äfven dessa döda kostnader, som staten icke kunde ersätta. Härigenom omöjliggjordes till en början exporten nästan helt och hållet, och en följd deraf har varit att under rikare år, då vi haft god potatesskörd, en stor öfverproduktion egt rum af bränvin, som nästan uteslutande konsumerats inom landet. Detta är en väsendtlig olägenhet, hvarpå jag icke nog kan fästa Herrarnes uppmärksamhet. I Nordtyskland finnas vissa trakter, som äro ganska ofruktbara, t. ex. trakten omkring Berlin och upp emot Stralsund, men dessa tillverka ofantliga qvantiteter sprit, som hufvudsakligen gå till Frankrike och Italien, och derifrån till icke obetydlig del komma på våra bord under benämningen vin. Att afhjelpandet af den olägenhet, hvarom jag nämnde, är af största vigt, torde väl icke kunna bestridas, och jag tror icke heller att någon egentligen har bestridt det. Men man påstår att, om Bevillnings-Utskottets förslag skulle blifva lag, de stora fördelar, 1855 års lagstiftning medfört, skulle komma att äfventyras. Hvarigenom skulle då detta komma att ske? Har väl Utskottet föreslagit en återgång till husbehofsbränningen? Nej, ingalunda. Utskottet har bibehållit ungefär samma minimum. Det har väl borttagit termin-indelningen, men det har bibehållit samma utsträckning i tid som förut. Deremot har Utskottet tagit bort förskottsbetalningen och föreslagit, att den, som vill upplägga bränvin på nederlag, må åtnjuta samma förmåner som importörer, att bränvinstillverkaren får samma rätt som den som inför sådant på nederlag. Man har i detta hänseende föreslagit samma bestämmelser som de, hvilka gälla i Norge redan sedan 1848 och der icke visat sig medföra några vådliga verkningar, samma åtgärder som i Finland, hvilket land ända tills för några år sedan haft samma lagstiftning i detta hänseende som vi. Kan väl detta komma att här visa sig mera vådligt? Jag tror det icke.

De svårigheter, som förespeglats såsom följder af förslaget, äro hufvudsakligen, att det skulle lemna anledning till försnillningar och bedrägerier af alla slag. Men hvaruti skulle då de bestå? Jo, svarar man, naturligtvis deruti, att tillverkaren skulle lurendreja bränvinet ur nederlagsmagasinet Det har sig väl dock icke så alldeles lätt att verkställa, om, såsom här uppgifvits, dessa magasin ställas under offentlig kontroll och tillsyn liksom brännerierna nu för tiden, och, för min del, är jag öfvertygad, att denna kontroll ock verkligen skall kunna med önskadt resultat utöfvas.

Man har redan från början af den nya lagstiftningen bränmärkt denna handtering såsom, snart sagdt, skamlig och olofiig; och man skulle måhända på det sättet genom lagstiftningen kunna komma ända derhän, att handteringen utöfvades blott af personer, som ville bryta mot lagen. Man må förbjuda handteringen, men tillåter man den, så bör den ock få

ega rum under så fria former som med iakttagande af nödig kontroll är möjligt. Väl säger man, att det skulle ligga i denna rätt till nederlag en lockelse, en farlig frestelse; men jag kan icke förstå, huru frestelsen derigenom skulle kunna blifva större än den för närvarande är för hvarje egare af ett bränneri, hvarmed ju samma förhållande eger rum. Vi hafva ju dessutom redan en nederlagsrätt. I den dag som i dag är, och just derföre att det är denna dag, ligga på nederlag i brännerierna 30,000 à 40,000 kannor obeskattadt bränvin och de få ligga der i 8 dagar. 14 dagar härefter ligga åter andra 30,000 à 40,000 kanoner likaledes på nederlag; och det utan annan tillsyn, än att nyckeln till magasinet förvaras hos närmaste kronobetjent, som efterskickas, när bränvinet skall uttagas. Under hela vintern har på detta sätt mera än en million kannor bränvin legat på dylikt nederlag; och så har tillgått under många år, utan att, mig veterligen, staten förlorat något derpå.

Jag har hört sägas, att den ifrågasatta förändringen skulle vara så stor och genomgripande, att den innebure en omstörtning af sjelfva grunderna för lagstiftningen i ämnet. Jag kan dock icke finna, att någon enda grund derigenom kommer att förändras, utan grunderna blifva precist desamma som förut: offentliga kontroller, tillverkning inom bestämda gränser, en hög beskattning, bestämd af det verkliga tillverkningsbeloppet. Med ett ord, alldeles såsom förut. Ingen lärer väl heller vilja påstå, att man förändrade grunderna för tull-lagstiftningen, när man medgaf rätt att lägga införda varor på nederlag. Det ansågs på sin tid vara en ganska oskyldig förändring; och enligt mitt förmenande äro grunderna för bränvinslagstiftningen lika väl bibehållna efter antagande af Bevillnings-Utskottets förevarande förslag, som är fotadt på alldeles samma grunder som Särskilda Utskottets vid 1853—1854 årens riksdag. Större förändringar än den nu föreslagna hafva sannerligen blifvit genomförda i denna lagstiftning sedan år 1855. Då medgafs bränvinsbränning icke under längre tid än 2 månader af året. Tänken eder, mine Herrar, om bränningen nu varit inskränkt till allenast 2 månader och ett Bevillnings-Utskott skulle hafva dristat sig till att föreslå tidens utsträckning till 7 månader. Det hade måhända kunnat kallas ett jättesteg. Här är ingalunda fråga om någonting så storartadt, men ändå tycker man steget vara för stort.

Jag kan för det närvarande icke erinra mig, att det är något vidare att anföra i frågan, utan inskränker mig derföre till att helt enkelt yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Lyttkens: Herr Talman! mine Herrar! Man har här talat om det stora tryck, som nuvarande lagstiftning utöfvar på bränvinsbränningen och att Utskottet i det föreliggande förslaget till ny förordning i ämnet afser lättnad för denna näring. Så vidt jag kan förstå, skulle denna lättnad utgöras af befrielse från att erlägga skatten i förskott för hvarje halftermin, som nu är fallet, d. v. s. uti räntan på det belopp, som erlägges i förskott. Men då Utskottet i sitt förslag äfven förordar en med 10 öre per kanna ytterligare förhöjd skatt, så får jag förklara, att den förespeglade lättnaden, nemligen att ej behöfva förskottera bränvinsskatten, på långt när icke motsvarar den med 10 öre förhöjda afgiften. Då jag emellertid längre fram under öfverläggningen kommer att tala

mot all förhöjning i bränvinsbränningsskatten, vill jag nu endast inlägga min protest deremot. De vådor, som Herr Sjöberg befarade af nederlagsrättens beviljande, äro icke heller så helt och hållet tagna i luften utan till alla delar befogade.

Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på att det är tvänne intressen, som böra tagas i betraktande vid lagstiftningen för bränvinsbränningen, nemligen bränvinsbrännarens och konsumentens. I sjelfva verket länder likväl Utskottets förslag till ändringar i nuvarande förordningen ingendera till någon lättnad, ty i sista hand är det konsumenten, som får betala förhöjningen i skatten, och för bränvinsbrännaren är, såsom jag förut haft äran yttra, nederlagsrätten till ingen fördel i jemförelse med den förhöjda skatten. Dessutom är den föreslagna ändringen i försäljningslagen ej i det allmänna bästas intresse utan tvärtom.

Herr Rundgren: Den talare, som hade ordet näst efter mig, uttryckte sin förvåning öfver att denna punkt kunde möta något motstånd. En annan talare, som står på samma sida som han, har förklarat som sin åsigt, att vid behandlingen af bränvinslagstiftningen bör förfaras med yttersta varsamhet. I detta uttalande torde också ligga en förklaring öfver den omständigheten, att man kan finna motstånd äfven i en fråga, som för den förste talaren är så klar.

En tredje talare har sagt, att man genom det nuvarande sättet för skattens utgående har gjort näringen nästan omöjlig. Det är ordagrant hans yttrande. Det vore väl märkvärdigt om man angående en näring, som genom sin beskattning lemnar staten en väsendtlig del af dess inkomster, skulle kunna säga, att lagstiftningen gjort den omöjlig. Bortåt 14 à 15 millioner kannor bränvin är ganska respektabelt, och en näring, som har en sådan produktion, är icke omöjlig. Dermed är också besvaradt hvad som en talare midt emot yttrade om, att man genom nuvarande lagstiftning liksom bränmärkt bränvinstillverkningen. Jag får säga, att det då är bra många, som icke äro rädda för att bränmärkas, ty, som sagdt, bränvinstillverkningen har pågått ganska mycket under nuvarande lagstiftning.

Samme talare betecknade det i nuvarande lagstiftningen stadgade sättet för skattens utgående i förskott såsom trakasseri. Jag förstår egentligen icke, att en så enkel åtgärd, som att på förhand uttaga en skatt, kan anses såsom trakasseri från statens sida. Om deremot personer, hvilka icke ega tillgångar till näringens bedrifvande, likväl befatta sig dermed och således icke kunna inbetala skatten i förskott, utan att sjelfva kasta sig in i trakasserier, så är detta icke trakasseriernas fel, utan personernas eget fel. Jag tror derföre, att man icke kan hänföra denna sida af bränvinslagstiftningen till medel för trakasseri.

Det är påtagligt, att bland andra syften med lagstiftningen i detta hänseende, äfven afsetts att bränvinshandteringen måtte mer och mer blifva en fabriksrörelse och således den jordbrukande befolkningen mera få tillfälle att egna sin uppmärksamhet åt de binäringar, som med modernäringen, jordbruket, stå i naturligt sammanhang. Vi hafva på sednare tider sett hvilka stora hjelpkällor jordbrukarne kunna bereda sig genom t. ex.

mejeribolag,

mejeribolag, föreningar för åstadkommande af gödboskap för export m. m. Sådant är af oberäknelig nytta för jordbruket och bör uppmuntras, men deremot bränvinstillverkningen öfvertagas af medborgare, som deråt egnat studier och ega tillräckliga medel för att sköta den såsom fabriksnäring.

Här har blifvit yttradt en farhåga, att Utskottet skulle vilja återföra den gamla husbehofsbränningen. Jag vill härvid göra den anmärkningen, att om Utskottet icke velat återföra husbehofsbränningen i den skala, uti hvilken den förut existerat, så är det naturligt, att man, ju mera man bereder lättnad åt denna näring, ju mera återgår man just till husbehofsbränningen.

En aktad talare har förundrat sig öfver, att man kan tala om befarade försnillningar, och han förklarade att det ligger tillräcklig kontroll i de bestämmelser, som Utskottet föreslagit. En föregående talare har till en del redan på förhand upptagit denna invändning till besvarande, och jag tror icke, att den som hyser farhågor i dessa hänseenden egentligen blir lugnad af denne sistnämnde talares framställning, att det i dag ligger 30,000 à 40,000 kannor bränvin på nederlag och om 14 dagar också 30,000 à 40,000 kannor.

Det är betydlig skilnad emellan dessa qvantiteter och de enorma massor af bränvin, som skulle komma att ligga på nederlag, i händelse föreliggande förslag antoges. Klart är, att så länge det icke finnes nederlagsmagasin på vissa ställen, utan de skola finnas hos hvarje bränvinstillverkare, kontrollen måste blifva ytterst kostsam, och stora farhågor förefinnas att en myckenhet bränvin på det sättet kommer att undansnillas från beskattning. Uti sådant förhållande tror jag mig hafva tillräckligt förklaradt, hvarföre Utskottets förslag möter motstånd, och jag måste erkänna, att åtminstone mina farhågor icke blifvit lugnade genom de uttalanden i motsatt riktning som skett.

Jag yrkar fortfarande afslag.

Herr Petter Andersson: En talare på Stockholmsbänken har yttrat den åsigten, att den nuvarande bränvinslagstiftningen skulle vara så bra för bränvinstillverkaren. Han hade icke afhört klagomål deröfver. Men om han kände förhållandena riktigt, skulle han komma till en motsatt åsigt. Jag tillåter mig nämna, att för icke länge sedan funnos inom det härad, der jag bor, 14 brännerier, nu endast 5, och af dessa äro tvänne på väg att reduceras. Om bränvinsbränningen vore så lönande, som Stockholmstalaren tror, skulle väl ej brännerierna reduceras, synnerligast som bränneriegarne äro solida män och materielen af beskaffenhet att vara begagnelig i flera år.

Samme talare hyste farhågor att bedrägerier skulle blifva följden af nederlagsrättens beviljande. Med den stränga kontroll, som i sådant fall är föreskrifven, kan jag icke inse att något bedrägeri gerna kan komma i fråga. Samme talare vände sig ytterligare mot en aktad ledamot här på Elfsborgsbänken med åtskilliga insinuationer, hvilka jag anser mindre passande och icke hade väntat sådana från det hållet och derföre hoppas att han sjelf besvarar.

Jag fortsätter mitt yrkande om bifall.

Herr Almquist: Herr Talman! mine Herrar! Utskottet har vid behandlingen af denna fråga utgått från den åsigten, att bränvinsbränning, liksom hvarje annan loflig och gagnande handtering, ej bör beläggas med svårare bördor än andra näringar. Som vi veta tryckes dock för närvarande bränvinstillverkningen af en ytterst tung och onaturlig lagstiftning. Bland de bestämmelser, som mest trycka på denna näring, är den, att skatten skall erläggas i förskott. Med anledning deraf afgaf förlidet års Bevillnings-Utskott förslag till förändring i bränvinslagstiftningen i det afseendet, att det tillverkade bränvinet skulle få uppläggas på nederlag såväl vid brännierna som vid tullnederlagsplatserna och skatten kunna få erläggas först då varan uttogs till konsumtion. Inom Kamrarne rönte detta förslag ett ganska starkt motstånd, men om man genomgår protokollen för denna öfverläggning, så synes det att betänkligheterna mot förslaget egentligen inskränkte sig till ogillande af den vidsträcktare nederlagsrätten vid tullplatserna och till ogillande af den i sammanhang dermed föreslagna förändringen i bränvinsförsäljningsförordningen. Då så var förhållandet och Utskottet icke kunnat frångå, att bränvinstillverkningen fortfarande har samma berättigade anspråk på lindring i åtskilliga nuvarande bestämmelser, som då framhöllos, hufvudsakligen beträffande skattens erläggande i förskott, så ansåg sig Utskottet skyldigt, att vid uppgörandet af förslag till ny förordning fästa särskild uppmärksamhet på denna omständighet. Med anledning häraf och då flera motioner i enahanda syfte denna riksdag afgifvits, hvilka blifvit till Utskottets behandling hänskjutna, ansåg sig Utskottet böra tillstyrka införandet i förordningen af den bestämmelsen, att, derest bränvinsbrännaren icke vill förskottsvis inbetala tillverkningsafgiften, han må ega rätt att inlägga bränvinet på nederlag vid bränneriet och der behålla sin vara, tills han finner med sin fördel förenligt att densamma afyttra. Det synes, som om man borde göra denna eftergift, då man kan taga för gifvet, att de stränga band, som att börja med lades på bränvinsbränningshandteringen, hade sitt ursprung deri, att vid öfvergången från det förra till det nuvarande systemet stränga bestämmelser voro af nöden för att förändringen skulle med säkerhet kunna genomföras och statens rätt betryggas. Men sedan lagstiftningens tillämpning en längre tid fortgått, och det visat sig att det hufvudsakliga syftemålet dermed, nemligen förminskning af sjelfva bränvinsbränningen och inskränkning af konsumtionen af bränvin inom landet och deraf följande förbättring i sedligt afseende till väsendtlig mån uppnåtts, så måste tiden vara inne att medgifva lindring i eller lättnad vid utgörandet af beskattningen för bränvinstillverkningen. Från den åsigten har Utskottet utgått, då det tillstyrkt att bränvinstillverkaren må ega rätt att, utan erläggande af skatten på förhand, sitt bränvin å nederlag vid bränneriet behålla, med vilkor att varan underkastas kontroll, och med skyldighet för egaren att erlägga en nederlagsafgift, som afser att motsvara de kostnader, som staten måste vidkännas för uppsigten vid nederlagsmagasinet.

Det har emot detta förslag blifvit erinradt, att då bränvinsbränningen under den tid, som fortgått sedan den nya lagstiftningen infördes, bedrifvits i den utsträckning, att dess beskattning utgjorde en stor del af statens inkomster, man deraf skulle kunna sluta, att näringen ej är

för hårdt beskattad och således ej kan anses vara i behof af lättnad, äfvensom att det vore bättre, om de produkter, som åtgå för bränvinstillverkning, direkt användes till jordbrukets förbättring. Jag ber deremot få anmärka, att det visst är sannt, att bränvinsbränningshandteringen bedrifves i ganska stor utsträckning, men att med nuvarande beskattning den icke lärer lemna någon synnerligt tillfredsställande behållning. Jag har hört mer än en bränvinstillverkare förklara, att vinsten af handteringen icke kan anses öfverstiga det affall, d. v. s. den "drank" som bränneriet lemnar till ladugården. Om man också måste erkänna, att detta är en fördel, och en ganska stor, så gäller dock detta endast de mindre brännerierna. Men Utskottet har trott, att det skulle vara en stor ekonomisk fördel för landet, om bränvinstillverkningen kunde så bedrifvas, att export af sprit kunde åstadkommas. Fördelarne af en sådan produktion äro uppenbara. Under nuvarande förhållanden förädlas endast ganska obetydligt af varan för export till utlandet. Men då sprit skulle på den utländska marknaden betinga sig ungefär samma pris som i annat fall råvaran, om den uti motsvarande större qvantitet exporterades, så är det en gifven fördel, om man kan inom landet förädla råvaran och exportera den som sprit. Ty då exportvärdet i sådant fall skulle uppgå till samma belopp som de för produkten använda råvarorna jemte tillverkningskostnaden, så skulle affallet återstå såsom ren vinst vid spritfabrikationen, hvilket vore ganska betydligt.

Det är härvid anmärkt, att Utskottet icke föreslagit sådan kontroll i detta afseende, så att det ingifver den trygghet, som sig bör. Ja — det är väl möjligt, att noggrannare bestämmelser kunde göras än dem Utskottet föreslagit, men det synes som det skulle vara tillräckligt, om den tillverkade varan upplägges i magasin, hvilkas beskaffenhet af Konungens befallningshafvande är pröfvad och godkänd, och ställes under uppsigt af en särskild tillsyningsman, som har nyckeln till nederlagsstället. Visst kan i detta fall, liksom i andra, underslef uppstå och föranleda förlust för staten, men man bör väl ej rygga tillbaka derför, att missbruk kunna ega rum och faror uppstå, om saken i öfrigt är riktig och god. Jag tror således, att de anmärkningar, som i detta fall äro gjorda, icke äro så betydande, att de böra föranleda till afslag. Och då, på grund af hvad jag redan i korthet anfört, jag anser det vara både för bränvinstillverkaren och staten förmånligt, om den föreslagna förändringen införes, så yrkar jag bifall till Utskottets hemställan.

Herr Forssbeck: Om jag möjligen i denna fråga under föregående Riksdagar gått "öfver märket" som man säger, må detta mig ursäktas, ty jag har ansett mig verka ej blott i fosterlandets, utan äfven till stor del i svenska medborgarnes intresse, då denna näring i många orter, der lokala förhållanden sådant oafvisligen fordra, utgör ett nödvändigt medel för jordbrukarens existens, genom en möjlighet att på detta sätt tillgodogöra sig jordbrukseffekter, som annorledes ej kunna komma i marknaden. Den åsigten måste ovilkorligt erkännas såsom riktig, att bränvinsbränningen, liksom hvarje annan loflig handtering, ej bör genom onaturliga band så försvåras, att den måste duka under, ty må den heldre alldeles förbjudas, än genom en långsam pina bringas till en säker död.

Men då denna näring redan drager en fjerdedel af alla statens intrader, och då budgeten utan bränvinsskatt svårligen kan fyllas, bör man väl tillse, att ej genom en onaturlig beskattning förtrycka en näring, om hvars tillvaro såsom statsintrad man är i det största behof. Det har blifvit yttradt af Pastor Rundgren, att om den föreslagna lindringen af Riksdagen bifalles, skall i och med detsamma bränvinshandteringen återgå till den gamla institution, som kallas husbehofsbränning. Så blifver dock icke förhållandet. Jag har i min motion yrkat nedsättning af minimum till 100 kannor per dygn, men så förfärligt lärer väl ej Sveriges folk supa, att detta kan kallas husbehof. Hvarföre ett lågt minimum är för jordbruket af behofvet påkalladt, det är för affallets skull, hvilket utgör en värdefull utfodring, men för att hafva häraf fullkomligt gagn måste bränningen oafbrutet fortfara. Det måste, mine Herrar, ej vara en ringa jordbrukare, som under 7 månader kan tillverka 100 kannor per dygn, ty detta gör 18,200 kannor, och härtill åtgå utom malt cirka 2,500 tunnor potatis. Jag har ej lyckats att neddrifva minimum lägre än till 200 kannor och således återstår ännu mycket att önska. Om jag i jordbrukets intresse drifvit dessa fordringar, har detta likväl ej uteslutande varit fallet, ty äfven i national-ekonomiskt hänseende finnes en stark driffjeder till en bättre bränvinslagstiftning, och denna driffjeder är *export*. Jag hoppas, mine Herrar, att om min motion bifalles, den dag skall komma, då jag i stället för detta bränvin, som nu sticker så illa i mångens näsa, skall kunna i utbyte lemna eder fräsande champagne och välluktande oljor och säkerligen derjemte en nationalvinst af millioner, men då måste lagstiftningen så ändras, att vi ej, liksom nu, tvingas att sjelfva ursupa hvarje droppe. Jag vill ej vidare upptaga Kammarens tid, fullt förvissad att erhålla bifall till den lindring, som under 10 år varit yrkad, och som verkligen är af billighet påkallad. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag om nederlagsrättens beviljande och upphörande af förskottsskatten.

Herr Sjöberg: Det anförande, som min granne till höger haft, har icke kunnat häfva de betänkligheter jag hyser mot Utskottets nu ifrågavarande förslag. Han inlät sig i en historisk utredning af ämnet, hvilken otvifvelaktigt hade mycket intresse i och för sig, och särskildt talade han om en befarad återgång till husbehofsbränningen, hvilken jag, liksom han, anser hafva varit i högsta grad förderflig. Men dervid torde dock böra erinras, att denna husbehofsbränning icke stod i strid med den då för tiden gällande lag för bränvinstillverkningen, och att denna sednare blef förderflig endast till följd af den stora utsträckning, den fick.

Man klagar öfver, att vår bränvinslagstiftning är en undantagslagstiftning; men det är ju förhållandet i alla länder, der en sådan lagstiftning finnes. Den är och måste vara underkastad undantagsförhållanden.

En talare har oriktigt uppfattat ett yttrande, som jag fällde under mitt föregående anförande. Jag sade, att det tryck, som man påstår den nuvarande bränvinslagstiftningen utöfva på bränvinstillverkaren, i sjelfva verket icke är så stort, och jag har blifvit föranledd till detta antagande

af det faktum, att bränvinstillverkningen i trots af detta tryck eger bestånd, ja till och med är blomstrande. Hade man visat, att denna näring icke kunde existera, då vore lagstiftningen tryckande, men då förhållandet icke är sådant, saknas skäl för den så ofta förekommande uppgiften, att detta tryck är så betungande.

De förändringar lagstiftningen för tillverkning af bränvin undergått efter år 1855, då den stora reformen i denna lagstiftningsgren infördes, hafva otvifvelaktigt åsyftat att bereda lättnad för näringen. En sådan är också det af Utskottet föreslagna upphörandet af terminsindelningen; men då Utskottet ställt sig på denna ståndpunkt, hvarföre då begränsa tiden för tillverkningen och förbjuda den under fem månader af året? Huru kan Utskottet, som ju vill förvandla bränvinsbränningen till en fabriksnäring, försvara en sådan begränsning? Den lägger ju hinder i vägen för en rationel fabrikation. Jag vågar antaga, att till och med min ärade vän och granne till höger blir mig svaret skyldig åtminstone i detta afseende.

Hvad förhållandet i grannländerna beträffar, så torde det vara mindre riktigt att deraf draga slutsatser, då man vill bedöma lämpligheten af föreliggande förslag. Om jag icke är alltför illa underrättad, så har bränvinstillverkningen i Norge aldrig haft någon stor utsträckning. Hvad särskildt Finland beträffar, så är det allmänt bekant, att tillverkningen der är begränsad till ett visst maximum för hela landet.

Man talar om offentlig kontroll! Hvad innefattar denna, af Utskottet föreslagna kontroll? Kan det kallas för kontroll, att flera nederlagsmagasin stå under en enda tillsyningsmans bevakning, ofta med stora afstånd mellan de olika lokalerna, isynnerhet som det icke torde kunna förnekas, att vi sakna en landtpolis i egentlig mening.

En annan fråga, som jag antydde i mitt förra anförande, är den om förhållandet mellan statens inkomst af bränvinstillverkningsskatten och den föreslagna förändringen. Huru skall beräkningen af denna inkomst, hvilken beräkning redan förut varit så omtvistad, ställa sig, derest Utskottets mening af Riksdagen godkännes? Följden af förslagets antagande blefve säkerligen en minskning af flera millioner uti den nu af Kongl. Maj:t beräknade bränvinsskatten, och till en sådan minskning lämpar sig icke väl en tid, då man måste nära nog bottenskrapa statens kassakista för att erhålla medel till bestridande af de utomordentliga statsutgifter, som i den närmaste tiden förestå.

Men jag vill nu hålla mig till det formela af frågan. Vore det så orimligt att begära, att förslaget i sin helhet lemnades till en väl behöflig utredning af Kongl. Maj:t? Hade det icke varit mera konseqvent, att Utskottet, som icke tilltrott sig kunna föreslå ett stadgande angående nederlagsrättens utsträckning äfven till andra orter än tillverkningsstället, utan i afseende derå föreslagit aflåtande af en underdånig skrifvelse, också hemställt, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t äfven i den del, hvarom nu förevarande punkt handlar, anhålla om ett lagförslag till nästa riksdag. Det tyckes mig vara billigt, att den som rörande lämpligheten af Utskottets förslag hyser farhågor i mer än ett afseende förunnas anstånd med frågans afgörande åtminstone till nästa riksdag eller till dess regeringen kunde blifva i tillfälle att uttala sin mening, såvida det

å andra sidan icke kan visas, att dessa farhågor äro alldeles ogrundade. Jag för min del hyser sådana betänkligheter vid antagandet af detta förslag, och det oaktadt jag står under den nära inflytelsen af åsigterna hos min sidokamrat, han, som varit Bevillnings-Utskottets spiritus rector i denna fråga.

Jag har förut anmärkt, att, så vidt jag kan förstå, staten i sjelfva verket har ganska ringa säkerhet för att utfå skatten i fall Utskottets förslag antages. Det är också förnämligast ur denna synpunkt som man kan befara svårigheter vid tillämpningen af en sådan lag. Jag har icke fått svar på min fråga om den säkerhet, staten må anses ega mot de försök att kringgå eller gäcka lagen, hvilka antagligen icke skola uteblifva.

Jag måste således fortfarande yrka, att Utskottets förslag ogillas, ehuru jag har föga utsigt att vinna detta mål, då förslaget redan är antaget i Första Kammaren, och det är hvar och en bekant, hvilket mäktigt inflytande Första Kammarens beslut i allmänhet utöfvar på denna Kammare.

Herr Granlund: Efter den utgång denna fråga fick förliden riksdag, hade man icke väntat sig att den nu skulle återkomma. För min del hyser jag samma åsigt nu som då, att nederlagsrätten kommer att medföra många förvecklingar. Jag vill nu endast i korthet påpeka ett par omständigheter i detta afseende. Sålunda tror jag kostnaden för den nödiga kontrollen, såväl från Konungens Befallningshafvande som den tillsatte uppsyningsmannen kommer att öfverskrida de afgifter, som man för meddelandet af nederlagsrätten hade att hemta från bränvinstillverkarne. Jag frågar dessutom, huruvida det kan vara lämpligt att, innan man beslutat sig för den nu föreslagna förhöjningen i tillverkningsskatten à 10 öre per kanna, på förhand genom denna punkts antagande nedsätta skatten med omkring 4 à 5 öre per kanna. Ty det är klart att statens inkomster komma att förminskas med detta belopp, dels genom ränteförlusten på den hittills i förskott utgående bränvinsskatten, dels genom den af mig nyss antydda dyrheten i kontrollen. Och jag tror att en åtgärd, som leder till ett sådant resultat, är så mycket mindre lämplig nu vid en tidpunkt, då staten till följd af större utgifter behöfver alla de inkomster den har att påräkna från detta håll. Men, mine Herrar, tron I att fördelarne af nederlagsrätten kommer tillverkarne till godo? Nej, det är partihandlarne, som komma att till större delen draga vinsten deraf, och det är egentligen för dem som staten kommer att blifva förläggare, ty dessa depositionsbevis öfver på nederlag lemnadt bränvin komma naturligtvis i affärslifvet att blifva föremål för spekulation och köpslut, och det blir betydligt beqvämare för dem som i stort spekulera på bränvin att göra upp större affärer medelst köp af dessa, som naturligtvis representera endast omkring en tredjedel af det kapitalvärde som ligger i bränvinet och hvilka två tredjedelar staten räntefritt håller till handa när så påfordras. Jag ber dessutom att få påpeka en annan omständighet, den nemligen att staten, under det bränvinet är lagdt på nederlag i magasinen, ikläder sig en betydlig risk, ifall eldsvåda inträffar och förtär upplagen. Något vederlag mot denna risk har staten icke att vänta. Jag

upprepar, att jag i denna fråga hyser samma åsigt nu som sistlidet år, och yrkar derföre afslag å punkten.

Herr Engman: Såsom representant för ett län, der, såvidt jag vet, bränvinsbränning icke idkas och såsom sjelf icke varande och förmodligen ej heller blifvande bränvinsbrännare kan jag naturligtvis icke hafva något eget intresse i denna fråga. Men såsom representant har jag ansett det vara min skyldighet att icke stillatigande låta frågan passera, och det är orsaken hvarföre jag nu begärt ordet. En representant från Stockholmsbänken har ansett, att frågan icke bort förekomma till behandling vid denna riksdag, utan hvila på Utskottets bord till nästa riksdag, och detta derföre att frågan var ny och ännu outredd. Så är likväl icke förhållandet. Jag hade vid 1866 års riksdag äran att vara ledamot af Bevillnings-Utskottet, som just då hade en sådan fråga som denna till behandling. Jag hade då Herr Forssbeck till sidokamrat och vi tvistade om nederlagsrätten. Vi hade då i Utskottet 4 ledamöter af det gamla Preståndet, som gjorde allt möjligt för att lägga bojor på bränvinstillverkningen och särskildt motsatte sig det nu ifrågavarande förslaget. Samme talare, som nyss yttrade sig, var samtidigt ledamot af Preståndet och Bevillnings-Utskottet och förordade då den föreslagna aflöningen af 8 R:dr per dag åt bränvinskontrollörerna äfvensom deras förseende med kost och husrum. Detta gaf mig anledning att fråga de värde prelaterne huru mycket de betalade sina adjunkter per dag, under det de sjelfve befunno sig vid Riksdagen och bråkade om bränvinsbränning; och om studierna voro desamma för en adjunkt som för en bränvinskontrollör; men de blefvo mig svaret skyldiga. Då emellertid ingen annan näring i vårt land erlägger skatt i förskott till staten, så vet jag icke hvarföre just bränvinsbränningen skall göra det, och jag yrkar derföre bifall till det nu framlagda förslaget.

Grefve Sparre: Jag ber om ursäkt att jag ännu en gång begär ordet i denna fråga. Men den är vigtigare än mången af dem, som nu så käckt påyrka dess uppskjutande, tyckes fatta. Det torde vara kändt, att jag sjelf temligen hårdt förfar med lönbränningen inom det län, hvars styrelse är mig anförtrodd. Men under det jag med uppmärksamhet följt denna lönbränning och försökt att ytterst noga hålla hand deröfver, har jag, jag måste erkänna det, funnit lagen i detta hänseende vara allt-för grym och hård och just derföre innebära frestelser till dess öfverskridande; och jag har under de studier jag gjort i detta hänseende, samt under mina försök att undanrödja deraf uppkommande missförhållanden, kommit till den tanke, att föreskrifterna i detta afseende äro för folket hårdare, än vi i allmänhet fatta och känna. Det är ganska lätt för personer, som aldrig befatta sig med bränvinsbränning, att göda boskap till anläggande af mejerier m. m. Någon förskottsskatt i detta hänseende ifrågasättes aldrig. Men så är icke förhållandet med bränvinsbrännaren, och kan han icke erlägga sin skatt, så kan detta lätt blifva orsaken till hans framtida ekonomiska förderf. Kan blott staten pressa ut sina fordringar och på så sätt få sina inkomster, så är det för henne likgiltigt huruvida folket kan berga sig eller ej. Detta är likväl, enligt mitt för-

menande, lagstiftaren icke värdigt. Man känner kanske icke till hvilka hårdast drabbas af dessa bränvinsskatter. Det är icke bränvinstillverkarne; de kunna köpa sin vara, och för den som har pengar, för honom brister icke varan. Men för hvarje ny svårighet en skatt lägger på bränvinstillverkningen, hvad är det som faller i pris? Jo, det är potatisen. Ju större svårigheter, som uppställas för bränvinstillverkaren, desto mindre kan han betala för råvaran, och vi veta litet hvar att den råvara, som härvid mest användes, är potatis. Och hvilka äro de som försälja denna potatis? Jo, det är dessa små jordegare, hvilkas hela egendom består i några magra sandbackar, hvarest det icke växer något annat än potatis. Det är sålunda denna vara, som man genom skärpningar i bränvinslagstiftningen oupphörligt nedsätter i pris och på samma gång derigenom förminskar de tillfällen till den nödtorftigaste bergning, som dessa fattiga torpare, dessa stackars backstugusittare hafva genom sin potatisodling. På detta sätt går det till, då man endast tänker på statens finansiela intresse. Skola vi dessutom göra det svårare för den svenska näringsidkaren än för utländingen att försälja sin vara här? Är det icke sannt — jag vädjar till den värde representanten på Stockholmsbänken — att köpmannen, som upplägger utländsk sprit på nederlag, slipper erlägga tull derför, under det den inhemske näringsidkaren, som köper sprit, får erlägga skatt derför? Kan man tänka sig någonting orimligare än att säga åt producenten: innan du får tillverka din vara, måste du erlägga skatt derför, och, det att märka, dertill en skatt, som uppgår till två tredjedelar af försäljningsvärdet. Detta anser jag vara detsamma som att göra näringen omöjlig. Så gerna kunde man helt och hållet förbjuda den. Men om vi vilja tillåta den, så anser jag det icke vara lämpligt att vidtaga åtgärder, som leda ungefärligen till samma mål och med detsamma bereda lättnader åt den utländska producenten, som här vill försälja sin vara. Man har sagt det vara omöjligt att iakttaga kontrollen. Jag måste bekänna, att jag ansåge staten bra vanmäktig, om den icke skulle kunna utöfva denna kontroll och, då det gäller en vara, hvars beskattning bereder staten största delen af dess inkomster, icke skulle kunna tillse att hvad som inlägges i magasinen eller på nederlag der blefve qvar. Vore den verkställande makten så utan kraft att utöfva tillsyn, så stode det sannerligen illa till i vårt land. Man har vidare sagt, att vidtagandet af den nu föreslagna åtgärden vore detsamma som en återgång till husbehofsbränningen. Jag kan för min del inte begripa, hvad detta förslag har med husbehofsbränningen att göra. Utskottets förslag går ut på att icke tillåta någon tillverkning af bränvin till mindre belopp än 200 kannor dagligen, och jag vill väl icke förmoda, att här i landet finnas så starka supare, att 200 kannors daglig tillverkning kan anses för husbehofsbränning. Jag har, mine Herrar, haft allt för allvarlig erfarenhet af de olägenheter, det nuvarande tillståndet medför, att icke på det lifligaste önska framgång åt ett förslag som kunde i någon mån afhjelpa dessa olägenheter. Jag har sett huruledes dessa förläggare i städerna taga behållningen från bränvinsproducenten och kanske litet till ändå. Ty, mine Herrar, det är alldeles klart, att den, som skall sälja sin vara innan han har den, den som skall låna penningar för att betala i framtiden, för den blifva alltid penningarne dyra. Om vi än lyckligtvis hafva haft några goda

år, så böra vi väl derföre icke ställa så till, att landtmannen icke kan med någorlunda frihet röra sig, eller vidtaga sådana åtgärder, hvarigenom en näring, som lagstiftaren likväl icke anser sig böra förbjuda, hardt när omöjliggöres. Så har dock, det måste vi erkänna, förhållandet varit i fråga om bränvinsbränningen, icke allenast genom att belägga den med en ofantlig skatt, utan äfven derigenom att man föreskrifvit denna skatts betalande på förhand; och detta är, jag upprepar det, så mycket olämpligare som staten genom denna näring beredes sina största inkomster, och då den samma näring åsatta skatten likväl alltid i sista hand träffar den fattigaste delen af samhällets medlemmar.

Herr Schmidt: Ehuru jag tror, att detta betänkande i denna punkt ej vinner Kammarens bifall, kan jag likväl ej underlåta att, i händelse förhållandet verkligen skulle blifva det motsatta, vid densamma göra en liten anmärkning. Jag anser nemligen, att efter orden: "— att nederlagsmagasinet förblifver under af Konungens Befallningshafvande förordnad tillsyningsmans vård och uppsigt" borde införas ett tillägg af det innehåll, att bränvinsbrännare, som ej betalt afgiften i förskott och ändå vill upplägga bränvinet på nederlag, skulle vara skyldig att assurera detsamma och aflemna assuranshandlingarne till vederbörande bränvinskontrollör, hvarigenom, i händelse af olycka, kronan alltid vore om sin rätt tillförsäkrad. Det kan nemligen inträffa, att i nederlag magasineradt bränvin, för hvilket skatten ej blifvit betald, öfvergår från tillverkarens ego till andra eller tredje mans o. s. v., och att någon af de sednare egarne, som derå tagit försäkring, i händelse af olycksfall gör anspråk på ersättning för den honom derigenom tillskyndade förlusten, eller också att tillverkaren, om olyckan träffar honom, derigenom blir urståndsatt att erlägga afgiften. Begge dessa förhållanden kunna gifva anledning till trakasserier och framkalla en mängd rättegångar. För att undvika dessa vore det, som jag nyss nämnt, bäst att ålägga bränvinstillverkaren skyldighet att assurera det på nederlag upplagda bränvinet. Min önskan är således att proposition på ett tillägg af detta innehåll måtte af Herr Talmannen framställas, ehuru, efter hvad jag hört, Första Kammaren redan bifallit punkten i oförändradt skick.

Friherre Fock: Jag har blott några ord att tillägga till hvad jag förra gången yttrat. Här har blifvit sagdt af en talare midt emot, att ett af ändamålen med den nuvarande bränvinslagstiftningen skulle vara att af bränvinstillverkningen framkalla en fabriksnäring. Om så varit förhållandet, har detta mål fullkomligt förfelats, ty någon egentlig fabriksnäring utgör brännvinsbränningen icke i Sverige och kan aldrig komma att blifva det under en lagstiftning sådan som den nuvarande, men möjligen om det af Bevillnings-Utskottet nu framlagda förslaget antages. Detta i förbigående. Jag har begärt ordet egentligen för att med några ord besvara min granne till venster, på hvilken jag, oaktadt grannskapet, ej lyckats utöfva någon inverkan. Han har nemligen sagt, att denna näring äfven i andra länder är underkastad undantagsbestämmelser. Ja, det är sannt, men den är icke i något annat land underkastad så beskaffade bestämmelser som i vårt, t. ex. den att bränvinsbrännaren skall be-

tala skatt för en vara som *ännu* icke blifvit tillverkad eller för en som möjligen aldrig blir tillverkad. Detta får dock bränvinsproducenten i Sverige göra. Här gjordes mig också den frågan, hvarföre Utskottet begränsat tillverkningstiden till blott sju månader om året. Ja, ibland gör man för litet, ibland för mycket, och får naturligtvis anmärkningar för båda delarne. Jag kan verkligen icke, som sagdt var, besvara den frågan, ty enligt mitt förmenande hade Utskottet gjort riktigast, om det föreslagit en fullt fri handtering året om, det erkänner jag gerna. Men om jag för min del icke varit så särdeles ifrig för den saken, så har det varit derföre, att jag, med kännedom om förhållandena, insett, att af ett sådant förslag icke något annat resultat skulle följa, än ett möjligen mer eller mindre långt samtal inom Kammaren om lämpligheten häraf. Men äfven om denna förändring blifvit utaf Riksdagen bifallen, så tror jag ändå icke, att hon hade ledt till något resultat, ty bränvinsbränning kan under sommaren, dels af ekonomiska, dels af tekniska skäl, hos oss icke i allmänhet med fördel bedrifvas. Hvarföre, säger man vidare, har Utskottet icke öfverlemnat frågan om nederlagsrätten i dess helhet, äfven denna delen deraf, till Kongl. Maj:t, då Utskottet ju i den följande punkten föreslagit att till regeringen hänskjuta frågan om den mera utsträckta nederlagsrätten, rättighet till nederlag af för export afsedt bränvin? Jag ber att beträffande denna anmärkning få fästa uppmärksamheten derpå, att Utskottet behandlat tillverkningslagen alldeles fullständigt, egentligen endast för såvidt det rör förhållandena på sjelfva bränneriet. När man går från bränneriet, först då har Utskottet icke velat gå längre i *sitt* förslag. Det har varit tillverkningen, omfattande just hvad hon förut omfattat, som Utskottet sysselsatt sig med, och i det afseendet är förslaget fullständigt. Min högt ärade vän och granne till venster slutade med att förklara, det jag skulle hafva varit Utskottets spiritus rector och i sådan egenskap tagit den förnämligaste delen uti detta, som han behagade uttrycka sig, särdeles ofullständiga och oefterrättliga förslag. Jag får för min del förklara, att jag icke kan tillräckna mig denna förtjenst, och anhåller äfven uttryckligen att ingen annan måtte göra det. Förslaget är i alla väsendtliga delar detsamma som det af Bevillnings-Utskottet vid förlidet års riksdag afgifna, och hvilket icke var resultatet af en ensam persons inom Utskottet arbete, utan berodde på ett ganska träget samarbete Utskottets alla ledamöter emellan. Hvad beträffar de anmärkningar, som i öfrigt äro gjorda, torde jag icke behöfva bemöta dem, utan vill blott, i anledning af den siste talarens yttrande om nödvändigheten af assurans å på nederlag upplagdt bränvin, erinra att ett stadgande derom tillhör en följande punkt i betänkandet och torde således ej vid den nu förevarande böra tagas i betraktande.

Herr Lyttkens: När vi komma till den sextonde punkten, då kan det vara på sin plats att föreslå ett dylikt stadgande som det en talare på andra sidan, Herr Schmidt, påyrkat, och hemställer jag derföre till honom huruvida han icke kan finna skäl att återtaga detta yrkande.

Herr Sjöberg: Jag skall icke tillåta mig att vidare för någon längre stund upptaga Kammarens tid. Jag har begärt ordet egentligen

endast med anledning utaf ett yttrande af min granne till höger; men, innan jag besvarar en anmärkning af honom, vill jag i förbigående förklara för en min vän deruppe på Norrlandsbänken, att jag anser mig hafva i allmänhet reda på hvad som i denna lagstiftningsgren hittills varit och för närvarande är stadgadt, samt att de förhållanden, som i detta afseende böra komma under öfvervägande, icke heller äro mig alldeles främmande, likasom att det icke är mig obekant hvad Bevillnings-Utskottet vid nästlidna riksdagen i detta ämne föreslag.

I förbigående torde jag äfven få anmärka, att en annan talare, Herr Grefve Sparre, på ett särdeles anslående sätt framhållit ett visst slag af potatisproducenter, hvilka han benämnde backstugusittare, och funnit att — om jag fattade hans anförande riktigt — dessas rätt skulle vara i väsendtlig mån beroende utaf det beslut, Kammaren kunde i denna fråga komma att fatta. Jag må bekänna, att jag verkligen är till den grad okunnig, att jag icke hittills förstått, att bränvinstillverkningsafgiftens erläggande i förskott kan hafva ett så ofantligt inflytande på backstugusittarnes ekonomiska vilkor, men jag är tacksam för upplysningen, hvilken — jag förmodar det — torde vare ny för flere än för mig. Hvad nu beträffar min ärade grannes till höger yttrande i anledning deraf, att jag antagit honom hafva varit Utskottets spiritus rector i denna sak — en benämning, som jag trodde snarare skulle vara för honom smickrande, än motsatsen — så vill jag erinra, att jag icke yttrat mig så omildt om förslaget i allmänhet, som han förmenar. Jag har anmärkt, att jag fann kronans rätt ganska litet bevarad genom det förslag, Utskottet afgifvit, och den anmärkningen behöfver ju icke upptagas så illa, i synnerhet vid det förhållandet att, som jag förmodar, det högt aktade Bevillnings-Utskottet icke gör anspråk på att anses ega några djupare juridiska insigter. Vidkommande de rationela åsigterna, hvilka här blifvit mycket omtalade och som skola vara våldförda genom den nuvarande lagstiftningen, så måste jag återkomma till den anmärkning jag redan en gång förut gjort, eller att dessa rationela åsigter äro betydligt våldförda just genom den af Utskottet föreslagna begränsning af tillverkningstiden, en begränsning så väsendtlig, att hon, efter hvad ju erfarne bränvinstillverkare och andre sakkunnige tillförene alltid anmärkt och påstått, kan anses vara ett verkligt hinder för en så kallad rationell bränvinsfabrikation. Jag har för öfrigt icke bestridt, att de grunder, hvarpå Utskottets förslag hvilar, kunna hafva företräde framför den nuvarande lagstiftningen; jag har trott mig böra fästa uppmärksamheten företrädesvis på det betänkliga uti att, utan närmare utredning af ämnet i hela dess vidd, i närvarande stund kasta sig in i alldeles nya förhållanden. Jag har i öfrigt velat uttala min åsigt, att Bevillnings-Utskottet ej kunnat åstadkomma någon tillfredsställande tillverkningslag, för så vidt nemligen denna innefattar afvikelser från den nu gällande, och detta är fortfarande min öfvertygelse, utan att jag derföre vill bestrida riktigheten af deras mening, hvilka hålla före, att man icke af Utskottet får begära för mycket. Att önska ett uppskof i frågan kan vid sådant förhållande ej vara för mycket begärdt, och det är detta, jag hufvudsakligen åsyftat. Vill man göra en framställning till Kongl. Maj:t om en proposition, byggd på de af Utskottet uppgifna grunder, så har jag ingenting deremot och mot en återremiss af betänkandet

i annan syftning ej heller; men, sådant förslaget nu är, vill jag åtminstone med min röst icke bidraga till dess antagande, och, då jag icke har någon utsigt att vinna Kammarens deltagande för en återremiss, måste jag fortfarande yrka afslag å denna punkt.

Herr Schmidt: Då jag, sedan jag förra gången hade ordet, inhemtat, att det finnes en annan paragraf i förslaget, der det af mig föreslagna tillägget rätteligen bör hafva sin plats, så anhåller jag att få taga tillbaka det yrkande jag då gjorde och framdeles, då den punkten kommer, förnya detsamma.

Öfverläggningen var slutad. Herr Talmannen upptog de yrkanden, som blifvit gjorda dels på bifall och dels på afslag å Utskottets hemställan. Den förra propositionen fann Herr Talmannen vara med öfvervägande ja besvarad, men då votering begärdes, blef densamma företagen enligt en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Bevillnings-Utskottet hemställt i första punkten af dess betänkande N:o 5,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets ifrågavarande hemställan afslagen.

Röstsedlarne visade 84 ja mot 76 nej, och hade alltså Utskottets hemställan bifallits.

Punkten 2.

Herr Petter Andersson: Enligt hvad för mig blifvit uppgifvet skall Första Kammaren hafva återremitterat denna punkt uti den i densamma angifna syftning, och hemställer jag på grund häraf att äfven denna Kammare måtte återremittera densamma och anhåller om Herr Talmannens proposition på denna hemställan.

Vidare anfördes icke. I öfverensstämmelse med Herr Petter Anderssons yrkanden blef denna punkt till Utskottet återförvisad.

Punkterna 3—13.

Utskottets hemställanden under dessa punkter, jemte bithörande §§ i det vid betänkandet fogade författningsförslag, biföllos.

14:de punkten i betänkandet och i sammanhang dermed 1:sta momentet af författningsförslagets 11 §.

Herr Lyttkens: Utaf det ofta upprepade skälet, att tillverkningsskatten hufvudsakligen drabbar den fattigaste delen af befolkningen och alltså är en konsumtionsskatt lagd på dem som minst äro i stånd att

utgöra den, och då skatten redan nu är så ovanligt hög, att lurendrejeri derigenom befordras, så måste jag för min del yrka afslag å Utskottets hemställan. Men då, till följd af Kammarens nyss fattade beslut angående första punkten, kronan onekligen skulle komma att genom den s. k. Schwindung och mistandet af räntan å de penningar, hvilka hittills måst för tillverkningen förskottsvis erläggas, göra en förlust i inkomst af sammanlagdt ungefär 5 öre per kanna, så vågar jag, med afslag å Utskottets hemställan, föreslå att skatten höjes med ett motsvarande belopp, eller från 70 till 75 öre, hvilket är allt som, efter min mening, kan och bör för närvarande medgifvas.

Herr Rylander: Jag har inom Utskottet ej kunnat biträda det slut, hvartill det i denna punkt kommit. Jag har nemligen trott, att full ersättning för den eftergift, som enligt Utskottets förslag skulle beviljas bränvinstillverkarne, skulle vinnas, om skatten höjdes till 75 öre, och har således instämt i den af Herr Hæggström afgifna reservationen, till hvilken jag nu anhåller om bifall.

Herr Hæggström: Jag har nödgats anmäla min reservation mot den af Utskottet föreslagna skattesiffran. Utskottet säger visserligen i motiveringen, att det icke åsyftat något annat än att lemna staten ersättning för den förlust hon genom afdraget för den så kallade Schwindung och serdeles genom borttagandet af skyldigheten att i förskott erlägga tillverkningsafgiften komme att vidkännas; men ingen enda motionär har tilltrott sig att föreslå någon förhöjning i skatten å denna vara, ehuru det visst icke saknats motioner, åsyftande högre beskattning på åtskilliga andra konsumtionsartiklar, såsom t. ex. mjöl m. fl. Ingen enda motion har, som sagdt, i år framkommit om ökande af tillverkningsskatten å bränvin, och de förslag som vid förra riksdagen derom väcktes, såväl af Kongl. Maj:t som af enskilde motionärer, blefvo allesammans afslagna. Opinionen i denna fråga synes således i allmänhet vara rakt motsatt den af majoriteten inom Utskottet uttalade. Jag kan för min del ej heller finna något giltigt skäl, hvarför, om skatten nödvändigt skall förhöjas, denna förhöjning bör blifva större än de åt tillverkningen beviljade förmånerna. Ty det måste väl medgifvas, att fabrikatet redan är så högt beskattadt, som det tål vid, och skulle förhöjningen blifva så stor som Utskottet tillstyrkt, så är det temligen troligt och i full analogi med hvad som förr i det afseendet iakttagits, att tullen å spritvaror äfven kommer att förhöjas, ehuru denna tull redan nu är så hög, att många deraf lockas till lurendrejeri, hvilket naturligtvis i ännu högre grad skulle blifva förhållandet, om tullen än ytterligare höjdes — och detta kan väl ändå icke vara någon fördel. Man har sagt, att en förhöjning från 70 till 80 öre skulle vara nödvändig för att ersätta staten den förlust, som blir en följd af de åt tillverkarne nu medgifna fördelar. Huru stor denna förlust kan komma att blifva är dock ej så svårt att kalkylera. Den uppgår ej sammanlagdt till mera än cirka 4 öre per kanna. Det är visserligen sant, att genom nederlagsrätten staten under öfvergångsperioden någon tid kommer att lida ränteförlust, men denna förlust kan dock ej blifva så stor och uppväges dessutom af den indirekta vinst som sedermera kom-

mer staten till godo, då skatten naturligtvis måste komma att jemnare än nu inflyta. På hösten, då bränvinsbränningen alltid är lifligast och störst, skrinläggas inom ett par månader flera millioner riksdaler i ränterierna, der de en lång tid få ligga räntelösa, och derigenom att de dragits ur rörelsen åstadkomma en mer eller mindre kännbar tryckning för de öfriga näringarne. Då bränvinsförbrukningen i medeltal utgör 13,000,000 kannor per år, så måste månadtligen omkring 1,000,000 kannor uttagas från nederlaget och derå belöpande skatt äfven månadtligen inflyta i statskassan, utan att, som hittills, hafva något känbart, ej sällan menligt inflytande på penningetillgången och de deraf beroende näringarne.

Jag har af dessa skäl och då jag af Utskottets motivering tyckt mig finna, att Utskottet i afseende på grunden för förhöjning varit af samma åsigt som jag — att den ej borde blifva större än det belopp som motsvarade den minskning i statens inkomster, som blefve en följd af de åt tillverkningen beviljade förmåner — kommit till det resultat, att skatten ej borde förhöjas med mera än 4 à 5 öre, och yrkar jag således, i likhet med den nästföregående talaren, afslag å Utskottets hemställan och afgiftens höjande från 70 till 75 öre per kanna bränvin af normal styrka.

Herr Almquist: Vid afgifvandet af det förslag, som nu föreligger till afgörande beträffande skattens förhöjande från 70 till 80 öre per kanna, har Utskottet utgått från den åsigten, att man först måste tillse, att de af staten åt bränvinstillverkarne beviljade förmåner, nemligen dels borttagandet af skyldigheten till afgiftens erläggande i förskott, dels den hvilken för den så kallade Schwindung blifvit medgifven, icke skulle föranleda till någon uppoffring för staten, och å andra sidan att bränvinet genom den nya lagstiftningen ej måtte falla i pris och superiet således tilltaga. Ty hvad man än må säga derom, att det är bränvinstillverkarne, som äro ansvarige för skatten och i första hand betala den, kan man dock icke förneka, att det ytterst är konsumenten som får vidkännas densamma. I öfverensstämmelse med dessa, i hela den nyare bränvinslagstiftningen gällande åsigter och med fäst afseende å de många olägenheter i såväl sedligt som ekonomiskt afseende, hvika ett alltför billigt pris å denna vara kan medföra, har Utskottet ansett sig böra å ena sidan taga i öfvervägande statens anspråk och behof ur rent finansiel synpunkt betraktade och å den andra att bränvinet ej skulle komma att sjunka i pris genom de förmåner som kunde komma att medgifvas bränvinstillverkarne, utan att de fördelar han erhölle måtte så nära som möjligt motsvaras af den ökade beskattningen. Hvad nu beträffar den uppoffring staten skulle komma att göra, har man svårt att säga, huru högt den kan bestiga sig. Den kommer till att börja med att bestå i en gifven ränteförlust, då staten icke, såsom nu är fallet, kan beräkna att få hela skatten i förskott. Men då nederlagsrätten blir tillämpad och bränvinet till större del eller mindre kan längre eller kortare tid, ända till första Oktober påföljande år, komma att ligga på nederlag, så är det alldeles gifvet, att den brist i statskassan, som uppstår under tiden då man afvaktar skattens inflytande, måste på ett eller annat sätt fyllas, och detta lärer icke låta sig göra utan ränteförlust under den tid det beräknade skattebeloppet måste från annat håll anskaffas, hvilken förlust bör genom

motsvarande förhöjning i tillverkningsafgiften godtgöras. Jag medgifver, att det är svårt att beräkna, huru stor denna förhöjning bör vara, men antager man att nederlagsrätten begagnas i hela dess utsträckning, så uppkommer härigenom en icke så obetydlig förlust eller uppoffring för staten. Man har visserligen ansett, att genom den nederlagsafgift, hvilken längre fram i betänkandet är föreslagen af 1 öre per kanna för det bränvin som på nederlag uppläggеs, statens omkostnader för uppsigten vid nederlaget skulle blifva betäckta; men detta kan ej så noggrant beräknas, hvarföre någon minskning i statens inkomster af bränvinsproduktionen äfven på detta sätt torde uppstå; hvarförutom förluster genom brandskada och andra möjligen inträffande olyckor icke torde kunna helt och hållet förebyggas. Om ock genom den föreslagna förhöjningen i afgiften någon liten behållning för staten skulle uppkomma, kan det väl ej anses med klokhetens fordringar öfverensstämmande att till förebyggande deraf nedsätta den nu föreslagna skattesiffran, då en förminskad inkomst för statsverket af hvarje tillverkad kanna bränvin derigenom möjligen skulle kunna inträffa, hvilket icke lärer vara meningen; heldre må någon tillökning i statens inkomster härigenom uppstå. Hvad beträffar de föreslagna förmånerna för bränvinstillverkarne, måste man anställa en kalkyl för att utröna hvad som desamma verkligen kunna för dessa medföra.

Om man antager, det bränvinsbrännarne till förskottsliqvider af den nu bestämda skatten måste skaffa sig en förlagsman, så lärer, efter hvad från flera håll uppgifvits, det icke vara ovanligt att denne betingar sig 10 procent ränta å den försträckning han lemnar, utom förbehåll att få köpa och bestämma priset å det tillverkade bränvinet; antages derjemte att denna försträckning begagnas under 6 månader, så blir räntan på nuvarande skattebelopp 70 öre per kanna under 6 månader för hvarje kanna . . . . 3,5 öre

härtill kommer 3 procents Schwindung af det tillverkade bränvinet, hvarigenom en skattenedsättning uppkommer på hvarje kanna af . . . . 2,1 „

eller tillhopa 5,6 öre;

men en ännu större fördel lärer bränvinsbrännaren kunna beräkna deraf, att han, oberoende af förlagsman, kan till hvilken han behagar försälja sitt bränvin, då han ej mera behöfver anlita sådan för försträckning af skatten; hvadan en tillökning af 10 öre per kanna i tillverkningsskatt säkerligen utan olägenhet kan af bränvinstillverkaren erläggas emot åtnjutande af de förmåner Utskottet haft för afsigt bereda honom genom det förslag Utskottet framlagt. Skulle bränvinet ej ligga på nederlag i sex månader, blir visserligen någon nedsättning i kalkylen en följd deraf, men skulle export af sprit genom den nu föreslagna lagförändringen kunna med fördel åstadkommas, är ganska sannolikt att nederlagsrätten kommer att den beräknade tiden begagnas, men skulle ock någon inskränkning deraf uppstå, blir detsamma af proportionsvis ganska ringa inflytande. Af dessa skäl har man ansett sig böra föreslå en förhöjning af skatten med tio öre, ty, som jag nu sökt visa, denna förhöjning är behöflig för att icke statens inkomster af bränvinstillverkningen skola förminskas — och äfven om de skulle i någon mån stiga, så ligger deri ingenting ondt — producenterna

blifva derigenom ej i någon väsendtlig mån betungade och, slutligen, bränvinet faller ej heller derigenom i pris, och de olägenheter, som ett prisfall för med sig, en större konsumtion med thy åtföljande vådor för befolkningen i moraliskt och sedligt hänseende förebyggas. Dessa äro skälen för Utskottets hemställan. Jag för min del vågar tro, att de äro fullkomligt giltiga, och jag är öfvertygad om, att tillverkarne sjelfva äfven äro af samma mening: kunde man skåda in i deras innersta och se hvad de tänka om denna förhöjning, så skulle de ej kunna neka till att de rätt gerna vilja betala den högre skatten mot erhållande af de fördelar, man nu velat bereda dem.

På grund af det nu anförda vågar jag anhålla om bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Då jag vid första punkten af detta betänkande yttrade mig, framgick deraf, att jag önskar den näring, hvarom detta betänkande handlar, all den lättnad samt befrielse från allt hvad som kan lägga hinder i vägen för dess utveckling, som är möjligt och hvaraf den så väl är i behof, utan att derigenom för landet eller staten beredes några skadliga följder, och vill jag äfven nu, i hvad på mig beror, medverka härtill, i det jag yrkar afslag på den ifrågasatta förhöjningen i bränvinstillverkningsafgiften. De skäl, som föranledt Utskottet att föreslå denna förhöjning, äro att förskaffa staten ökade inkomster till ersättning för den förmenta förlust, som skulle komma att drabba densamma i följd af nederlagsrätten samt i förening dermed anstånd med tillverkningsafgiften och det medgifna afdraget för Schwindung. För min del är jag öfvertygad derom, att staten icke lider minskning i sina inkomster, derigenom att tillverkningsafgiften fortfarande bestämmes till 70 öre för hvarje kanna bränvin af normalstyrka, och aldra minst vinnes målet att erhålla högre inkomster genom skattens höjande, ty det är en af erfarenheten bekräftad sanning, att ett slikt förfarande leder till ett motsatt mål. I afseende på rättigheten för bränvinstillverkare att upplägga den tillverkade varan på nederlag och att först i samma mån som varan förbrukas erlägga skatten, så tror jag icke, att staten härigenom gör någon förlust, synnerligast som Utskottet föreslagit en särskild afgift för rättigheten att låta bränvinet ligga på nederlag äfven efter tillverkningstidens utgång. Jag anser det vara likgiltigt för staten, antingen bränvinsskatten under en viss tid ligger hos tillverkaren i bränvinet eller i landtränteriet. För att dock betrygga staten för möjliga förluster i detta fall, tror jag för min del, att man handlat mera rättvist genom att lägga en högre afgift på rättigheten till nederlag än genom att höja tillverkningsafgiften. Man måste nemligen besinna, att denna skatteförhöjning kommer att trycka äfven sådana bränvinstillverkare, som icke vilja begagna sig af nederlagsrätten. Det innebär en orättvisa att blifva beskattad för ett ändamål, hvaraf man icke har någon fördel. Deremot om man höjer afgiften för nederlagsrätten med ett visst belopp, till exempel 2 à 3 procent, så erhåller staten härigenom förökade inkomster för betryggande af möjliga förluster, och afgiften drabbar då endast dem, som begagna sig af denna rättighet. En förhöjning i detta afseende skall jag icke för min del komma att motsätta mig,

i den

i den händelse tillverkningsafgiften ej kommer att höjas. För öfrigt tror jag, att den fördel, som näringen med rätta blifvit beviljad genom första punktens bifallande, skall leda till en ökad tillverkning och i följd deraf en högre inkomst för staten.

Beträffande afdraget för Schwindung, så är jag öfvertygad derom, att detta afdrag är öfverensstämmande med billighet och rättvisa, men att en medgift i detta afseende icke kan utgöra giltigt skäl för bränvinsskattens förhöjning. Om än någon förlust för staten uppkommer genom detta afdrag, så bör staten underkasta sig densamma, enär det icke är rättvist, att bränvinstillverkaren skall betala skatt för en vara, som han visserligen i första hand får emottaga, men som genom afdunstning försvinner, innan han hinner öfverföra den till köparen. Till bevis om betydelsen af denna Schwindung tillåter jag mig nämna, att om man, samma dag som bränvinet blifvit afprofvadt, forsslar detsamma till afsättningsorten, som ej behöfver vara särdeles aflägsen, t. ex. en à två mil, så uppkommer en förlust af minst en kanna på hvarje hundratal kannor i följd af denna afdunstning, och denna förlust ökas ej obetydligt ju längre bränvinet emellan tillverkningen och levereringen till köparen hos tillverkaren ligger qvar. Det torde således vara ganska obilligt, att staten erhåller skatt för en vara, som producenten väl tillverkat, men i sjelfva verket ej erhållit.

På dessa skäl yrkar jag afslag å Utskottets hemställan i denna punkt och fordrar afgiftens bibehållande vid dess nuvarande belopp, eller 70 öre per kanna.

Herr Petter Andersson: Då jag anser den nuvarande tillverkningsafgiften redan vara öfver höfvan hög, kan jag för min del icke godkänna Utskottets hemställan om bränvinsskattens förhöjande till 80 öre per kanna bränvin af normalstyrka. Jag ser icke något skäl till den ifrågasatta förhöjningen. Utskottet har väl anfört åtskilliga skäl derför, men dessa finner jag icke vara fullgiltiga. Ett af skälen till afgiftens förhöjning skulle vara den förlust staten får vidkännas genom bestämmelsen om afdrag för Schwindung med tre procent af det uppmätta och till normalstyrka reducerade kannetalet bränvin. Denna gärd åt rättvisan hade bort tillkomma bränvinstillverkningen redan då nu antagna beskattningsgrund blef i lag bestämd. Det är nemligen allmänt kändt att bränvinet, då det afprofvas och uppmätes i färskt tillstånd och låg temperatur, sätter sig sedermera och förlorar i både volym och styrka, och utgör alltså denna omständighet icke skäl till skatteförhöjning. Utskottet har vidare åberopat nederlagsrätten såsom skäl till skatteförhöjningen. Denna rätt är visserligen af stort gagn för tillverkaren, men han får också betala en afgift för densammas begagnande. Jag anser derföre detta icke heller utgöra något skäl till förhöjningen.

Utskottet säger slutligen, att staten kommer att göra förlust i följd af nederlagsrätten. Men den nästföregående talaren har tydligen visat, att detta antagande icke håller streck.

Jag önskade helst, att tillverkningsafgiften måtte bibehållas vid dess nuvarande belopp, men då många röster höjt sig deremot, vill jag inskränka mitt yrkande till att instämma i deras mening, som föreslå skattens höjande till 75 öre per kanna bränvin af normalstyrka.

Herr Åke Andersson: Då jag redan långt förut kommit till den erfarenhet, att den nuvarande bränvinstillverkningsafgiften är för hög, hvilket förhållande ådagalägges deraf, att lurendrejeriet med bränvin, synnerligast på Skånska kusterna, de sednare åren gjort betydliga framsteg, och detsamma skulle genom den föreslagna skatteförhöjningen komma att ännu mera florera, vill åtminstone icke jag med min röst bidraga till framkallandet af flera lagbrytare i detta afseende än hittills, utan yrkar afslag på Utskottets förslag.

Herr Ola Bosson Olsson: Ehuru Kammaren redan genom sitt beslut om nederlagsrätt för bränvin och den fördel, som är dermed förenad, beredt ifrågavarande näringsgren en väl behöflig lättnad, vill jag likväl icke höja tillverkningsafgiften med det belopp Utskottet föreslagit. Denna afgift är, såsom förut äfven visats, redan nu öfver höfvan hög, och jag anser, att, om någon verklig fördel skall beredas bränvinstillverkaren genom nederlagsrätten, en förhöjning i bränvinsskatten icke bör ega rum. Men jag finner äfven ett annat skäl för mig att motsätta mig förhöjningen, nemligen att det allt mera tilltagande lurendrejeriet med danskt bränvin, som redan i flera år egt rum, skulle tillväxa i samma mån som afgiften höjes i Sverige, och vi icke kunna erhålla någon konvention med Danmark angående utförsel af bränvin från detta land. Då exportörer af bränvin från Danmark ega rättigheten till drawback vid utklareringen, är det klart att smugglingen häraf uppmuntras. I följd af farvattnets smalhet mellan Helsingborg och Helsingör är smugglingen lätt att verkställa. Jag ber att få lemna några sifferuppgifter till bevis om lurendrejeriets tillväxt. År 1866 blefvo ej mindre än 137 personer vid domstol i Helsingborg lagförda och öfverbevisade om lurendrejeri. År 1867 uppgick antalet till 120, år 1868 till 132 och år 1869 till 159. Dessa utgjordes till största delen af bränvinssmugglare. Härvid är dock att bemärka, att dessa siffror visa antalet af dem, som ertappats och öfverbevisats om nämnda brott. Man kan med all sannolikhet antaga, att detta antal mångdubblas, om man dertill räknar alla dem, som undgått upptäckt eller icke kunnat öfverbevisas. Såsom jag förut nämnde, är det just på denna grund jag motsätter mig en förhöjning i tillverkningsafgiften, hvarföre jag yrkar afslag på Utskottets hemställan.

Herr Per Nilsson i Kulhult: Hufvudsakligen på de af föregående talare anförda skäl för afslag på en skatteförhöjning, som skulle medföra tillväxt i antalet lurendrejeribrott, instämmer jag med dem, som yrka afslag på Utskottets hemställan i denna punkt.

Friherre Fock: Då jag i denna punkt delat Utskottets majoritets mening, torde Kammaren på förhand veta, i hvilken riktning jag nu kommer att yttra mig, nemligen för bifall till Utskottets förslag. Såsom det egentliga skälet emot bifall till den af Utskottet föreslagna förhöjning i tillverkningsafgiften för hvarje kanna bränvin har man här åberopat det antagande, att hvarje förhöjning i tillverkningsafgiften kommer att drabba den fattigare delen af befolkningen i vårt land. Denna omtanke om de fattigare klasserna kan, enligt min åsigt, göra sig mera

gällande i en annan riktning af bränvinslagstiftningen, nemligen i afseende på lagen om bränvinsförsäljning, ty det är egentligen denna lags bestämmelser, som medföra, så att säga, en orättvisa mot den fattige, på hvilken förordningen om bränvinstillverkning deremot icke utöfvar något menligt inflytande. Till detta skäl har särskildt af representanter från Skåne fogats påståendet, att förhöjning i tillverkningsafgiften skulle öka lurendrejeriet med bränvin. Jag ber att få lemna några på officiela handlinvar grundade uppgifter i detta afseende. Den danska exporten af bränvin är till siffran temligen noga bekant, just af den anledning, som näst den siste talaren omnämnde, eller att drawback erhålles, så snart bränvinet lemnat dansk hamn, i följd hvaraf man kan taga för gifvet, att icke en enda kanna utföres från Danmark utan att rättigheten till drawback begagnas. Under loppet af de sista åren har exporten vexlat mellan 400,000 och 550,000 kannor om året. Detta är den stora danska exporten. Nu är att bemärka, att en del af detta bränvin förtullas i Sverige; en annan del insmugglas till Norge, hvilket är ganska sannolikt, ty detta lands kuster äro särdeles passande för lurendrejare, och tillverkningsskatten är der högre än i Sverige. En del inlurendrejas möjligen till och med åter till Danmark. Jag kommer nu till en märklig omständighet, som just utgör grunden dertill att danska staten motsätter sig hvarje förändring i författningen om drawback. Denna omständighet är, att en stor del af det exporterade bränvinet åtgår för att proviantera fartygen i Sundet. Af denna anledning motsätta sig Danskarne en förändring af lagen i detta hänseende, och någon ändring har ej heller egt rum, ehuru det är sannolikt, att de eljest icke varit obenägne att gå våra önskningar i detta fall till mötes. På grund af dessa förhållanden tror jag, att man saknar skäl att vägra förhöjning i tillverkningsafgiften blott af fruktan att lurendrejeriet skulle derigenom ökas. För öfrigt visa de af samme talare anförda siffror, hvilkas riktighet jag ej betviflar, att den sednaste förhöjningen i bränvinsskatten från 60 till 70 öre per kanna icke utöfvat någon verkan på smugglingens storlek. Det bränvin, som insmugglas från Danmark, införes på helt små kärl, icke öfverstigande 15 kannors rymd och oftast mindre. Eftertänken, mine Herrar, hvad det vill säga att insmuggla 100,000 kannor bränvin till exempel på kärl af 10 kannors rymd. Jo, dertill behöfvas icke mindre än 10,000 kärl. Karakteren af denna rörelse, huru förderflig i moraliskt afseende den än är, är dock icke sådan, att den kan taga några afskräckande dimensioner i qvantitativt hänseende i förhållande till bränvinstillverkningsafgiften.

Man har äfven påstått, att denna afgift är öfver höfvan hög förut. Jag bestrider riktigheten häraf, ty skatten har till fullo utgått och icke föranledt större import af spritvaror än förut. Hade skatten varit för hög, skulle ett sådant förhållande naturligen haft till följd, att den inhemska tillverkningen nedgått och vårt behof af spritvaror måst fyllas af utlandet. Beträffande denna afgifts storlek i våra grannländer, så är densamma i Norge större än hos oss; den uppgår der till omkring 85 öre per kanna och derutöfver. I Finland varierar skattens belopp från minst 72 öre till högre siffror. Dervid är dock att bemärka, att rättigheten till bränvinsbränning försäljes å auktion till den högstbjudande, i följd hvaraf det inträffar, att skatten der kan betydligt stiga. Jag vill icke åberopa

förhållandet i England, der skatten belöper sig till några riksdaler per kanna. Det synes således icke vara skäl att taga exempel från utlandet till anledning att motsätta sig förhöjning i vår tillverkningsafgift.

Hvad min åsigt i denna fråga beträffar, så betingas den väsendtligen af det skäl, att, om jag å ena sidan icke gerna ser, att priset å bränvin förhöjes, så vill jag å andra sidan icke heller glädja mig åt detsammas nedsättning, och detta af sedliga skäl. Min öfvertygelse är att den lindring, som blifvit tillverkare af bränvin beredd, genom det af Utskottet i första punkten af detta betänkande framställda och af Kammaren nu bifallna förslag och genom vissa andra föreslagna bestämmelser, såsom om afdrag för Schwindung m. m., är af beskaffenhet att sänka priset på bränvin, så att detsamma, ehuru tillverkningsafgiften höjes till 80 öre per kanna, dock i detalj icke blir dyrare än förut. Jag tror mig veta detta på grund af den kännedom jag eger både om förhållandena i allmänhet och särskildt om betydelsen af Schwindung. Man måste äfven taga i betraktande hvad den föreslagna reformen i afseende på tiden för tillverkningsafgiftens erläggande kommer att kosta statsverket. Om denna reform icke genomförts, så skulle efter förhållandet i medeltal under sednaste åren tillverkningen af bränvin under de sista trenne månaderna af innevarande år hafva uppgått till 8,000,000 kannor. För denna tillverkning skulle erläggas en skatt af 5,600,000 R:dr. Detta vore en inkomst, som Statskontoret egde att uppbära under nämnda tid. Nu deremot, efter denna reform, tillverkas visserligen de 8,000,000 kannor bränvin, men dessa ligga på nederlag och skatten utgår först i samma mån som detta bränvin förbrukas. Om man nu antager, att 4,500,000 kannor af detta bränvin icke förbrukas, utan förblifva liggande på nederlag, så uppstår derigenom för staten en minskning i inkomst för innevarande år af emellan 2 och 3 millioner Riksdaler. Utskottet har ej heller med tystnad förbigått detta förhållande. Denna förlust kan staten icke någonsin få ersatt, ty ingen lärer vilja påstå, att statens inkomster skola nästa år eller något annat år hädanefter ökas, om tillverkningsafgiften då är lika hög som nu. Först då kan staten erhålla någon ersättning för denna förlust, när vi beslutat att all bränvinsbränning och all förbrukning skall upphöra, men icke lärer detta inträffa i vår tid. Jag har förut haft tillfälle förklara, att jag hyser stort förtroende dertill, att bränvinstillverkarne icke skola göra sig skyldige till någon undansnillning eller något bedrägeri vid begagnandet af denna nederlagsrätt, men icke kan man våga hysa den förhoppning, att *intet* brottsligt förfarande i detta fall skall ega rum, och att *ingen* förlust för staten derigenom skall inträffa.

Jag yrkar bifall till Utskottets ifrågavarande förslag, hvilket jag på det varmaste förordar.

Herr Liss Olof Larsson: Då jag under föregående riksdag, då denna fråga äfven var före, yttrade mig i denna sak, så hade jag ej nu ämnat begära ordet, emedan jag hade trott, att sedan 1:sta punkten af betänkandet blifvit bifallen — ett bifall, hvars följder jag önskar måtte blifva mera lyckliga för vårt land, än jag föreställer mig — äfven de öfriga punkterna skulle utan någon egentlig diskussion af denna Kammare antagas. Och minst hade jag väntat, att de, som hafva ett stort intresse

för att få den punkten bifallen, skulle uppträda med yrkande om afslag å den nu föredragna. Men då så icke skett, ber jag nu få nämna några ord. Mig synes nästan som om grannlagenheten fordrade, att bränvinsbrännarne numera borde låta såväl denna, som öfriga punkter af betänkandet passera utan anmärkning, emedan jag tror, att många af dem, hvilka röstat för bifall till den första punkten, gjort detta under den förutsättning, som jag nyss nämnde, och detta i synnerhet hvad denna punkt beträffar.

Man har fästat sig vid, att staten genom tillverkningsskattens höjande med 5 öre ej skulle komma att förlora något, äfvensom att genom samma skatts utgående med 80 öre per kanna staten skulle få större inkomster än förut. För min del kan jag ej anse att något förskräckligt eller farligt ligger deruti, utan anser jag det tvärtom såsom en särdeles glädjande företeelse, om statens inkomster på ett eller annat sätt förökas, i synnerhet nu, när det erfordras så stora utgifter. Men oafsedt detta ber jag att få framhålla en annan omständighet, nemligen hvad som möjligen skulle blifva resultatet derutaf, att denna Kammare för sin del bestämde denna skatt till 75 öre per kanna. Jag var händelsevis inne i Första Kammaren i dag, då denna fråga derstädes afgjordes, och jag fann då, att man nästan enhälligt beslöt sig för nämnda skatts förhöjning till 80 öre. Om man nu möjligen i denna Kammare med några få rösters pluralitet bestämde sig för denna skatts utgående med 75 öre, så skulle följden deraf blifva, att en voteringsproposition för båda Kamrarne måste uppsättas och godkännas, hvarefter en gemensam omröstning komme att verkställas, och resultatet af densamma torde icke vara tvifvelaktigt, då, såsom jag redan nämnt, Första Kammaren temligen enhälligt omfattat Utskottets tillstyrkande utlåtande i denna del. Jag skulle derföre i detta fall vilja vädja till de af denna Kammares Herrar ledamöter, hvilka yrkat en nedsättning i den af Utskottet föreslagna skattesiffran, huruvida de icke af grannlagenhet skulle vilja bespara oss detta besvär med uppsättande af omröstningsproposition samt derpå följande gemensam votering, hvars resultat ju redan på förhand kan anses temligen gifvet. Då härtill kommer, att den korta tid af Riksdagen, som ännu återstår, väl mycket ändamålsenligare kan användas, än att vi ånyo skulle ytterligare sysselsätta oss med denna fråga, så får jag för min del yrka bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Ola Månsson: Vid öfverläggningen af den första punkten i detta betänkande, angående nederlagsrätt, blef det ifrågasatt, huruvida denna rätt till nederlag skulle medföra någon egentlig förmån för bränvinstillverkarne eller alldeles ingen. För min del anser jag, att visserligen någon fördel genom denna rättighet beredes dessa industriidkare, men ej tror jag att man bör köpa denna fördel så dyrt, som genom att, såsom nu föreslås, förhöja bränvinstillverkningsskatten med ytterligare 10 öre per kanna. Jag kan derföre för min del ej tillstyrka nämnda skatts förhöjning med mera än högst 5 öre per kanna, hvilket belopp jag anser den förutnämnda förmånen ungefärligen vara värd. Med 5 öres förhöjning per kanna röstar jag alltså för denna skatts utgående med 75 öre

per kanna, och anhåller jag vördsamt hos Herr Talmannen om proposition å detta mitt yrkande.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats dels bifall till Utskottets förslag eller bränvinstillverkningsafgiftens höjande till 80 öre, dels afgiftens bestämmande till 75 öre och dels slutligen densammas bibehållande vid dess nuvarande belopp, eller 70 öre. De å bifall till dessa yrkanden afgifna propositioner besvarades med blandade ja och nej. Propositionen på bifall till Utskottets förslag förnyades och förklarades nu af Herr Talmannen hafva blifvit besvarad med öfvervägande ja. Då emellertid votering äskades, blef, efter fattadt beslut att yrkandet på tillverkningsafgiftens bestämmande till 75 öre skulle uppställas såsom kontraproposition, följande omröstningsproposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Bevillnings-Utskottet hemställt i 14:de punkten af dess Betänkande N:o 5, eller att tillverkningsafgiften för hvarje kanna bränvin af normalstyrka må bestämmas till 80 öre,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren bestämt tillverkningsafgiften för hvarje sådan kanna bränvin till 75 öre.

Voteringen utföll med 75 ja mot 58 nej, hvadan Utskottets förslag bifallits.

Emot detta beslut anmälde Herr Ola Månsson reservation.

Härefter föredrogs och bifölls

2 mom. i författningsförslagets 11 §.

Vidare fortsattes föredragningen af Betänkandet, hvars

Punkter 15 och 16

Biföllos.

Punkten 17, jemte 13 § i författningsförslaget:

Friherre Fock: Jag anhåller endast att få fästa uppmärksamhet derå, att i sista momentet af den föreliggande 13 § insmugit sig ett förvillande tryckfel, hvari jag hemställer att rättelse må ske. I slutet af första meningen af nämnda moment förekomma nemligen följande ord: "äfvensom befintligt *uppmätt* bränvin". Af hela meningens sammanhang inses tydligt att här bör stå: "äfvensom befintligt *ouppmätt* bränvin". Det är endast om rättelse i detta tryckfel jag velat göra en hemställan till Kammaren.

Med förbehåll om rättelse af det anmärkta tryckfelet sålunda att de i författningsförslagets 13 § sista mom. förekommande orden: "äfvensom befintligt uppmätt bränvin" borde ändras till: "äfvensom befintligt oupp-

mätt bränvin", blefvo förevarande punkt i betänkandet jemte dithörande paragraf i författningsförslaget af Kammaren bifallna.

Punkterna 18 och 19, jemte 14 och 15 §§ i författningsförslaget.

Biföllos.

Punkten 20 i betänkandet och i sammanhang dermed 16 § i författningsförslaget.

Herr H. Schmidt: Jag tillåter mig att ånyo framställa en liten anmärkning i samma riktning, hvaruti jag redan vid första punktens behandling yttrade mig, men hvartill jag sedan dess funnit ytterligare skäl att återkomma. Det skulle ju kunna hända, att en bränvinsbrännare, för att undslippa den föreskrifna skattens erläggande, en vacker dag eller natt först behagade i smyg tappa ut allt sitt bränvin, bortföra det och derefter tända eld på hela nederlagsmagasinet. Till förekommande häraf tager jag mig friheten anhålla om att ett ytterligare moment till den föreliggande 16 § måtte tilläggas af följande lydelse: "att den bränvinstillverkare, som ej har betalt skatten i förskott och vill lägga det tillverkade bränvinet på nederlag, måtte förpligtas att assurera detta till ett värde *af minst hvad skatten utgör* och aflemna assuranshandlingar till kontrollören eller vederbörande, så att, i händelse af eldsvåda eller annan möjligen inträffande olycka, staten ej måtte förlora skatten för det upplagda bränvinet".

Och anhåller jag vördsamt hos Herr Talmannen om proposition å detta mitt yrkande.

Friherre Fock: Med anledning af den siste talarens anmärkningar mot denna punkt anhåller jag att med några få ord få förklara det resultat, hvartill Utskottet i denna punkt kommit. Om en assurans af på nederlag liggande bränvin skall ske och ersättning för denna assurans utgår till Kronan hvad skatten beträffar, så kan tvänne fall inträffa: det ena är att bränvinet verkligen förefunnits i nederlagsmagasinet och derstädes brunnit upp. I sådant fall, och om detta kan bevisas, synes det verkligen icke vara skäl att staten fordrar någon skatt för det bränvin, som sålunda uppbrunnit, lika litet som staten fordrar skatt för det bränvin som exporteras. Det på nederlagsmagasinet uppbrunna bränvinet åstadkommer nemligen hvarken något godt eller ondt, och måste nödvändigt ersättas antingen genom ny tillverkning eller genom ny införsel. Det andra fallet, som kan inträffa, vore det, som jag föreställer mig att den siste talaren förutsatte, nemligen att bränvin blefve olofligen från nederlagsmagasinet uttaget, och nederlagsegaren sedermera uppbrände magasinet. Ja, i fall det verkligen skulle finnas något assuransbolag, som i sådant fall utbetalar assuransen, så skulle jag icke hafva något emot att bifalla den af den siste talaren gjorda framställningen om ett tillägg till förevarande 16 §. Men mig synes och äfven Utskottet delade denna åsigt, att under sådant förhållande icke någon assurans går ut, men bränvinstillverkaren är likväl i sådant fall ansvarig för skattens erläggande,

och Kronan har ju då sin fordran qvar. Detta har varit orsaken till Utskottets beslut, men derest skärpta föreskrifter i ifrågavarande hänseende anses nödiga, så kan jag naturligen ej hafva något deremot, men hemställer i sådant fall att den föredragna punkten må till Utskottets förnyade handläggning återförvisas.

Herr Lyttkens: Jag ber endast att få förena mig i den siste talarens yrkande om återremiss af den nu föredragna punkten.

Herr Sjöberg: Äfven jag anhåller om återremiss af den nu föredragna punkten, på det att Utskottet må komma i tillfälle att taga i närmare öfvervägande de stadganden, som uti denna punkt afses. Jag gör detta så mycket heldre, som Herr Friherre Fock nyss medgifvit, att äfven Utskottet anställt betraktelser öfver samma fråga, som den af Herr Schmidt nu väckta; och det torde alltså vara skäl att Utskottet söker att om möjligt, åstadkomma ett annat förslag till redaktion af ifrågavarande § 16, hvilket må kunna innefatta bestämningar, ledande till större säkerhet för det allmännas rätt.

Herr H. Schmidt: Till följd af den af Herr Friherre Fock nyss gjorda erinran, anser äfven jag det vara bäst att nu återremittera denna punkt, hvarföre jag ock, med frånträdande af mitt förra yrkande, anhåller att få förena mig i nyssnämnde talares förslag, på det att Utskottet genom en återremiss af denna punkt må komma i tillfälle att formulera ett tillägg till förevarande paragraf, hvarigenom statens rätt må blifva betryggad.

Öfverlägggningen var slutad. Punkten med dithörande författningsparagraf blef, enligt hvad nu yrkats, till Utskottet återförvisad.

Punkterna 21—32, jemte motsvarande §§ i författningsförslaget.

Biföllos.

Punkten 33.

Herr Lyttkens: Då Utskottet ej föreslagit några straffbestämmelser för undansnillning af bränvin från nu föreslagna nederlagsmagasiner, får jag föreslå att de straffbestämmelser, som äro föreskrifna i 36 §, äfven komma att tillämpas på dem, som göra sig skyldiga till sådan försnillning, hvarföre jag får yrka återermiss af 36 §, för att redigeras i den af mig påyrkade syftning.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan biföllls.

Punkterna 34—37.

Biföllos.

Punkten 38.

Herr Rylander: Med åberopande af de uti min utlåtandet bifogade reservation anförda skäl, får jag vördsamt anhålla om punktens återremitterande, för att vinna de förändringar i Utskottets förslag angående försäljningslagen, som med syftningen i Herr A. F. Pettersons motion, så vidt denna angår indragning till statsverket af de särskilda afgifterna å *utminutering* af bränvin, kunna vara öfverensstämmande.

Herr Almquist: Då Utskottet föreslagit en underdånig skrifvelse med anhållan det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande såväl frågan om nederlagsrättens utsträckande till alla för nederlag af bränvin lämpliga platser, som äfven frågan om de särskilda afgifternas å tillverkning och försäljning af bränvin sammanslående till en enda gemensam tillverkningsafgift med deraf följande förändrade stadganden angående försäljning af bränvin och andra spirituösa drycker, så har Utskottet icke ansett sig nu böra göra någon särskild hemställan om förändring i den af motionären önskade riktning, utan trott det vara lämpligare att lemna saken tills vidare oafgjord, så att Kongl. Maj:t vore oförhindrad på en gång föreslå alla härmed sammanhang egande ändringar. Jag hemställer derföre om afslag å motionen och bifall till Utskottets Utlåtande i frågan, då det för närvarande torde vara oegentligt att annorlunda besluta.

Öfverläggningen var slutad. Kammaren biföll hvad Utskottet hemställt.

Punkterna 39—41.

Biföllos.

Punkten 42.

Herr Wijk: Jag ber att mot det detta af Utskottet här väckta förslag få nedlägga min protest. Förslaget afser helt enkelt att frånrycka stadskommunerna en del rättigheter, som i nu gällande bränvinslagstiftning blifvit dem tillförsäkrade, att ordna utminuteringen och utskänkningen af bränvin inom deras respektive områden. Det är tvänne syften, som, genom beviljandet åt städerna af denna rättighet, blifvit afsedda, det ena att bereda dem inkomst genom den dem tillkommande afgiften, och det andra att lemna dem tillfälle ordna försäljningsväsendet på sätt, som de anse i sedligt hänseende bäst och lämpligast. Det sednare syftet är naturligtvis det vigtigaste, och följden af att beröfva dem denna rätt skulle för dem kunna medföra de sorgligaste följder. Jag kan icke finna skäl att ändra nu gällande stadgande, och ehuru jag icke är bland dem, som anse vår bränvinslagstiftning som ett mönster af fullkomlighet, är den dock efter min uppfattning bättre än de flesta andra länders, hvarpå jag nyligen sett ett utländskt omdöme af stor betydelse. I England, ett land der man är lika ömtålig om sina fri- och rättigheter som hos oss, har man nemligen, efter det att befolkningen kommit på nära

nog samma ståndpunkt, hvarå vårt folk befann sig vid tidpunkten för nuvarade författnings första införande, så att bränvinskonsumtionen i en betänklig grad tagit öfverhand, funnit sig föranlåten vidtaga de kraftigaste åtgärder för motverkande af detta sorgliga förhållande, och ett lagförslag i detta syfte har af regeringen blifvit parlamentet förelagdt. Vid inlemnandet af detta förslag framhöll inrikesministern huruledes inom landet funnes ett oproportionerligt stort antal försäljningsställen i antal uppgående till ett på hvarje 182 af befolkningen och att isynnerhet från arbetarnes sida, hvilkas välfärd här stode på spel, en stark agitation uppstått för att få bort denna samhällskräfta; och dervid omnämnde han såsom synnerligen goda och ändamålsenliga den svenska försäljningslagens bestämmelser, hvilka vunnit efterföljd på flera ställen af kontinenten, t. ex. i Würtemberg, samt hänvisade till de välgörande resultat, som deraf erhållits. Jag kan således icke finna skäl att antaga den af Utskottet föreslagna förändringen, som visserligen skulle leda till ökad konsumtion af bränvin och fördel för bränvinsbrännaren, men deremot lända till ofantlig skada för landets sedliga intressen, hvarföre jag får anhålla om proposition å afslag till Utskottets betänkande i nu föredragna punkt.

Herr Forssbeck: Det är icke meningen att genom detta stadgande på något sätt förtaga städerna deras rätt att ingripa i ordnandet af sina angelägenheter, hvad beträffar utskänkningen och utminuteringen af bränvin, icke ens att beröfva dem de inkomster de af dessa näringar uppbära, utan endast att försöka bringa dem derhän, att de icke kunna monopolisera bränvinshandeln och derigenom förskaffa sig en oskäligt stor inkomst af krogarne. Städernas förkärlek för dessa sistnämnda etablissementer har i verkligheten visat sig vara ganska stor. Sålunda finnas för närvarande i Göteborg icke mindre än omkring 40 krogar, hvaremot utminuteringsställenas antal endast är cirka 20. Hvarföre, mine Herrar, viljen I då icke så gerna indraga en del af dessa krogar, som ingenting annat äro, än eländet sjelft i dess högsta potens, och i stället öka utminuteringsställenas antal? Krogen är lastens tillhåll. Der fostras suparen, då deremot på minuteringsstället ej dessa spritdrycker få förtäras, utan vanligen hemtagas; och får blott husmodren hand om flaskan, så försvinner faran, ty hon tager nog vård om både suparen och bränvinsflaskan. Det säges att man i England använder de skarpaste medel för att motverka det öfverhandtagande bränvinssuperiet, och vilja vi följa detta föredöme, så böra vi just söka reducera krogarnes antal och åtminstone icke hafva flera sådana än utminuteringsställen. Således vill jag i motsats mot den förste ärade talaren yrka punktens återremitterande, med önskan att Utskottet vid förnyad behandling af frågan måtte komma till ett sådant resultat, att krogarnes antal bestämmes alldeles lika med utminuteringsställenas. Jag vet icke hvarför man skall omhulda en rörelse, som hvarje menniska, med någon liten kännedom derom, måste anse vara den förderfligaste och fulaste af alla menskliga näringar.

Herr Granlund: Efter den utgång förslaget till ny försäljningslag sistlidne riksdag fick, hade man väntat att denna stridshandske mellan stad och land nu icke skulle åter hafva blifvit utkastad. Hvar och en, som

vill vara opartisk, kan icke annat än medgifva, att det sätt, hvarpå försäljningen af spirituosa i städerna handhafves, nu är bättre än någonsin tillförene. Hvarföre då vilja upphäfva de lagbestämmelser, hvilka man utan tvifvel närmast har att tacka för ett så lyckligt förhållande, och på hvilkas bibehållande ligger vida större vigt än man vid första påseendet kan föreställa sig? Här är fråga om att jemte de utminuteringsställen, som genom enskilda bolag äro bildade i städerna, uppsätta andra, som genom auktion skola utbjudas; men det behöfves i sanning icke mer än ett enda nytt sådant ställe för att motverka alla de förut befintliga goda resultat, ty man skulle icke kunna kontrollera de nya på samma sätt som de gamla, hvilka innehafvas af bolag vanligtvis för kommunernas räkning. Vi veta att redan nu lagen kan kringgås genom s. k. salning, vid försäljning af 15 kannor, men huru mycket mer skulle icke detta blifva fallet om några bränvinstillverkare sloge sig tillsammans om ett eller flera utminuteringsställen i städerna och der åstadkomme, hvad som Utskottet i sina motiver framhållit såsom skäl, att hålla spirituosa tillhanda för ett billigare pris. Men tror man att den åberopade konkurrensen, som är nyttig i de flesta fall, här vore nyttig?

Dessa utminuteringsställen skulle just med sitt nedsatta pris åstadkomma hvad man trott sig förekomma, den öfverklagade salningen, ty dylika utminuteringsställen skulle genom den mindre salning der skulle uppstå förvandlas till krogar, helst deras innehafvare såsom icke egande annat syftemål, än högsta möjliga afsättning, minst torde tänka på stadens förökade fattigvård, genom superiets tilltagande. En täflan i detta fall skulle ännu mer föröka det klandervärda supandet på gator och gränder från medhafda kärl.

Det skulle väl icke vara rätt att påtvinga städerna sådana ställen, för att motverka den syftning man nu söker att åstadkomma genom väl ordnade försäljningsställen.

Jag yrkar afslag på denna punkt.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Den förste talaren, som yttrade sig öfver denna punkt, undrade hvilka skälen för detta Utskottets förslag kunde vara, men man behöfver verkligen icke länge söka efter dessa skäl, för att finna åtminstone ett, som torde vara alldeles tillräckligt för hvad Utskottet i denna fråga åtgjort. När man nemligen vet huruledes städerna genom bildande af bolag för minuterings- och utskänkningsrättigheterna derstädes för närvarande på ett nästan obehörigt sätt undandraga landstingen och hushållningssällskapen de andelar i afgifterna utaf nämnda rättigheter, hvilka rättvisligen borde tillkomma dessa institutioner, och som stundom uppgå till flera tusentals Riksdaler, så torde väl detta vara skäl nog för vidtagande af den åtgärd Utskottet här föreslagit.

En talare har sagt, att, om Utskottets förslag bifalles, skulle bränvinstillverkaren komma att bilda utminuteringsbolagen, icke allenast på landet, utan äfven i städerna. Jag har visserligen under diskussionen öfver det föreliggande betänkandet i afton hört mycket skarpa tillvitelser och ett visst misstroende emot dessa industriidkare i afseende på öfverträdelser emot den nu antagna tillverkningslagen, men icke skulle jag vänta något sådant i afseende på ordnandet af minuterings- och utskänknings-

bolagen i städerna. Jag vill emellertid tillbakavisa dessa oberättigade misstankar, och tror att man ej har något att frukta af bränvinstillverkaren, hvarken i ena eller andra fallet. Om än dessa så mycket fruktade tillverkare skulle komma att bilda några af de bolag, hvarom här är fråga, kunna de vara lika aktningsvärda som de, hvilka nu förefinnas.

Samme talare har äfven uppmanat denna Kammare att i den nu föreliggande frågan handla opartiskt, och jag anser mig bäst ådagalägga detta, då jag, instämmande med Herr Forssbeck, anhåller om punktens återförvisande till Utskottet, isynnerhet då jag tror det vara ganska rättvist, att utskänknings- och minuteringställena i städerna blifva lika många. Det torde snarare i min tanke vara ett mindre antal utskänknings- än minuteringsställen, då, på sätt Utskottet föreslagit, det rådande missbruket, som jag förut påpekat och som lärer förefinnas i betydande grad, till sin väsendtlighet skulle hämmas.

Herr Lamberg: I likhet med Herr Wijk och på de af honom anförda grunder anhåller jag få yrka afslag på Utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr Helander: Herr Forssbeck har velat upplysa oss, stadsrepresentanter, om förhållandena i städerna, och ehuru jag icke vill upptaga tiden med att vederlägga honom, kan jag dock icke underlåta att nämna, det jag tilltror oss att känna förhållandena på nämnda ställen bättre än han. Hvad en talare här i närheten yttrade om att landstingen och hushållningssällskapen undandragas sina andelar i afgifterna, kan möjligen i förra tider hafva haft något skäl för sig, men hvad jag bestämdt vet är att i den främsta stad, jag har äran representera, sådant icke är händelsen. Att det af Utskottet föreslagna stadgandet skulle i ringaste mån kunna verka till vinnande af det mål, som föresväfvat Utskottet, kan jag icke alls finna, ty klart är väl, att, om man äfven derigenom lyckas bringa saken derhän, att två särskilda utminuteringsställen till namnet innehafvas af två olika personer, ingenting hindrar dessa att sinsemellan hafva öfverenskommit om ett sådant arrangement, ehuru i verkligheten den ena personen ensam innehar båda ställena. Från den nyssnämnda staden, som jag representerar, kan jag ytterligare anföra den erfarenheten, att så länge vi hade mer än ett minuthandelsställe och skilda personer innehade dem, så sökte dessa att underbjuda hvarandra i fråga om priserna, hvilket vållade att superiet fick en ganska stor utbredning; men sedan vi numera icke hafva mer än ett enda, så har det visat sig att detta verkat ganska godt i sedlig riktning. Jag finner således intet skäl att ändra nu gällande stadgande, utan instämmer med dem som yrkat afslag å Utskottets hemställan.

Herr Printzensköld: Då jag i allo delar Herr Wijks uppfattning i denna fråga, hade jag icke ämnat falla Kammaren besvärlig med något särskildt yttrande, såvida jag icke dertill blifvit föranledd genom det yrkande om återremiss, som af en föregående talare gjordes i syftning att erhålla förslag om bestämmandet af utminuteringsställenas antal i städerna till lika många som utskänkningsställena, ty då, förmenade talaren,

skulle nog städerna, som af minuthandeln ej kunde skörda någon särskild vinst, se till att krogarnes antal blefve så ringa som möjligt. Det förvånar mig visst icke, att modet hos mången vuxit i samma förhållande som segern, men detta mod visar sig här stå i för uppenbar strid mot sedlighetens intresse. Huru skulle det nemligen vara möjligt att i en större stad, som t. ex. Göteborg, hafva så få krogar som nödigt vore, för att ej minuthandeln komme allt för mycket i flor? Man skulle i sjelfva verket genom ett sådant stadgande, som utan tvifvel föranledde minskning i krogarnes antal, icke desto mindre föröka detsamma, ty utminuteringsställena blefve då sannolikt, mer än hittills, förstuckna krogar genom anlitande af den så kallade salningen. Skulle tillika, medelst de föreslagna auktionerna, utminuteringen komma i händerna på personer, som icke vore stadsboar, utan bränvinsbrännande jordegare, de der således ännu mindre skulle draga i betänkande att af grannlagenhet mot samhället och nitälskan för dess sedliga förkofran uppdrifva handeln, så vore ju sedligheten i samma mån ännu mindre tillgodosedd.

Jag yrkar afslag på Utskottets utlåtande.

Herr Rylander: Med anledning af förste talarens yttrande, att man här ville beröfva städerna deras rätt att ordna bränvinshandeln inom sina områden, ber jag få erinra, att när denna rätt lemnades dem, så var det icke meningen att de deraf skulle hafva sådana fördelar, som de sedan vetat förskaffa sig. Han talade äfven om de väl ordnade bränvinsförsäljningsbolagen i städerna, och jag får då säga att jag har mig bekant huruledes dessa bolag förutom krogarne skaffat sig särskilda försäljningsställen, der man får hemta så små qvantiteteter som minst 10 tum, ehuru i lag intet stadgande derom finnes. Jag tror att dessa ställen lemnat Göteborgs stad ett par hundratusen R:drs inkomst, och jag vet att de hafva sålt 70,000 kannor mer än krogarne. Att dessa bolag sålunda äro till för att skaffa städerna stora inkomster, kan hvar och en lätt finna. Men man bör motarbeta ett sådant monopol, och jag finner icke att Utskottet i detta syfte begått någon öfverdrift, hvarföre jag, som för närvarande icke vill gå fullt så långt som Herr Forssbeck eller fordra att krogarnes och utminuteringsställenas antal bestämmes lika, inskränker mig att yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Appeltofft: I motsats mot en föregående talare tror jag, att Utskottets förslag i denna del är ganska välbetänkt. Det skulle nemligen, enligt min öfvertygelse, komma att bestämdt motverka den nu så mycket öfverklagade salningen. Orsaken till den under sådan benämning kända och begagnade utvägen att eludera författningens föreskrifter är ingen annan än den, att städerna hittills kunnat monopolisera den mindre bränvinsförsäljningen och derigenom öfver höfvan fördyrat förbrukningen af denna vara. Genom det stadgande, som Utskottet här föreslagit Riksdagen att införa i förordningen, skulle detta missbruk för framtiden förebyggas och af detta skäl anhåller äfven jag om bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Samuel Jonsson: Jag hade icke ämnat uppträda emot hvad

Utskottet i den nu föredragna punkten föreslagit, men då jag finner, hurusom herrar stadsboar sjelfva icke tyckas vara belåtna med det undseende för den rätt, städerna i förevarande hänseende för närvarande obehörigen åtnjuta, som Utskottet af billighetsskäl ådagalagt genom sitt här framlagda bemedlingsförslag, hvilket är mycket mildare, än det jag ansett böra till införande i förordningen ifrågakomma, har jag ansett mig böra, på skäl, som förut blifvit anförda af de talare, hvilka i hufvudsaken dela den mening, jag tagit mig friheten uttala i min motion, instämma med dem, som yrkat återremiss af den nu föredragna punkten.

Herr Petter Andersson: Att städernas representanter skulle motsätta sig det ifrågavarande förslaget, var att vänta. Åtminstone väntade jag det. Icke heller är det just underligt, att de icke gerna vilja gå in på dess antagande, ty genom den hvarje stad tilldelade rätt att till bolag öfverlåta all försäljning af bränvin, så i minut som genom utskänkning, skörda städerna nu en oskälig vinst både på tillverkarens bekostnad och på bekostnad af dem, som förbruka denna vara. Dessa bolag hafva, med begagnande af den maktöfvervigt de sålunda erhållit, ställt så visligen till, att för närvarande i snart sagdt hvarje stad finnes endast en säljare och en köpare af bränvin, och denne köpare är vanligen ingen annan än bolagets disponent. På sådant sätt kan det lyckas bolaget att nedpressa priset för producenten till den ytterliga grad, att, sedan denne frånräknat den förskottsvis erlagda skatten för tillverkningen, i det närmaste ingen behållning blir för honom sjelf öfrig af hela hans fabrikation. Men på samma gång bolaget sålunda trycker ned priset så djupt som möjligt å den inköpta varan, aktar det icke för rof att drifva upp detsamma till en oskälig höjd vid utminuteringen och utskänkningen. Då varan i skatt till staten drager en afgift af 70 öre per kanna, får förbrukaren erlägga till staden 1 Riksdaler för hvarje kanna bränvin. Detta är åtminstone förhållandet inom den stad, i hvars närhet jag har mitt hem, och troligen är det ungefär detsamma öfver hela landet. Jag hemställer till herrar stadsrepresentanter sjelfva, om sådant kan vara rätt. Jag tror verkligen, att tiden kan vara inne att söka åstadkomma en förändring i denna del af bränvinslagstiftningen; och då jag icke är fullt nöjd med det förslag Utskottet i sådant syfte här afgifvit, ehuru jag icke vill förneka, att detsamma innebär en ganska väsendtlig förbättring af det närvarande tillståndet, förenar jag mig med dem, som yrkat återremiss.

Herr Granlund: Med anledning af en talares yttrande, att det stadgande, som Utskottet här framlagt, skulle minska den öfverklagade salningen, vill jag icke bestrida, att han i detta sitt antagande i visst hänseende kan hafva rätt, för så vidt han afser minimum vid försäljning i parti, eller femton kannor, men det finnes för närvarande en salning, som är mycket betänkligare och mycket mera utbredd, då flera slå sig tillsammans om köp af det lägsta beloppet vid minuthandeln, ett stop bränvin, och annullera utskänkningsbolagets rätt.

Det hufvudsakligaste skäl motionären anfört till stöd för sitt förslag är, att bolagen allt för mycket höjt priset på varan och att detta pris bör nedsättas. Detta skäl anser jag dock för min del icke vara mycket

värdt. Äfven om, med begagnande af den rättighet till bränvinsförsäljning, som Utskottet velat inrymma jemväl åt andra än det egentliga bolaget, bränvinsbrännarne slå sig tillsammans och öfvertaga utskänkningen, tror jag icke att priset ändå skulle falla.

Man har vidare förmenat, att städerna, genom det sätt hvarpå de begagna sin rättighet att idka bränvinsförsäljning för egen räkning genom bolag, tillskansa sig oskälig vinst. Men jag ber er, mina Herrar, besinna att af dessa inkomster tre femtedelar tillfalla vederbörande landsting och hushållningssällskap samt att således icke mera än tre femtedelar återkomma till städerna, under det att på stadskommunerna faller hela tungan af den fattigdom, som i allmänhet är den beklagliga följden af krogarnes tillvaro.

Slutligen har man sagt, att bolagen tvinga producenterna att åt dem sälja varan till lågt tryckta priser. Huru kan man komma fram med ett sådant skäl. Detta är ju en ren affär. Om bolagen vilja köpa till så lågt pris som möjligt, är detta visserligen ingenting att förundra sig öfver. Anser producenten det erbjudna priset icke lemna honom någon behållning, lärer han väl icke acceptera detsamma. Icke är han väl så enfaldig eller liknöjd om sin egen fördel, att han af courtoisie mot bolaget säljer sin vara billigare, än hvartill han ser sig i stånd. Han har ju sin fria vilja. Jag yrkar fortfarande afslag.

Herr Hjelm: För min del anser jag, att det af Utskottet här framlagda förslaget till stadgande är välbetänkt och välbehöfligt. I mindre städer finnes för närvarande vanligen blott en enda bränvinsförsäljning, som innehafves af ett så kalladt bolag, till hvilket, enligt nu gällande lagstiftning, städerna egt att öfverlåta all försäljning af bränvin, så väl i minut som genom utskänkning. På sådant sätt saknas all konkurrens, och bolagen veta äfven betjena sig derutaf. Denna är dock icke mindre nödvändig här än inom affärslifvets förhållanden i öfrigt, så vida förbrukaren icke skall obehörigen uppskörtas af bolagens vinstbegär. Till följd af den närvarande anordningen i detta hänseende står ock på åtskilliga ställen bränvinet konsumenten 50 à 75 procent högre i pris, än varan verkligen kostar och bör kosta efter naturligt pris. Funnes täflan skulle sådant prejeri kunna förekommas; och då nu föreslagna stadgandet just afser att bereda en möjlighet dertill för framtiden, yrkar jag för min del bifall till Utskottets förslag i här föredragna del af betänkandet.

Herr Falk: Jag anhåller endast få tillkännagifva, att jag instämmer med Herr Wijk och på de skäl han anfört yrkar afslag å den nu föredragna punkten af betänkandet.

Grefve Sparre: Om jag förut i afton påyrkat förändring i fråga om tillverkningsafgiftens erläggande i förskott, var det derföre, att jag fann en sådan bestämmelse utgöra en onaturlig tillställning, som omöjliggjorde näringens uppblomstring; men det var alldeles icke min mening att åvägabringa någon sänkning af priset på bränvinet och gå tillbaka till de förhållanden, som i detta hänseende egde rum före år 1853.

Jag tror, att de bränvinsförfattningar, som då tillkommo, i allmänhet verkat ganska välgörande och att den förhöjning i priset å denna vara, som blef en följd af bränvinstillverkningslagen, medfört gagn. Jag tror att bränvinsförbrukningen derigenom minskats, och att de bolag, som i städerna öfvertagit utminuteringen och utskänkningen af spirituosa, i icke ringa mån bidragit till det lyckliga resultatet af bränvinslagstiftningen så till vida, som de åstadkommit större ordning i sedligt hänseende och motverkat demoralisationen. Åtminstone är detta min erfarenhet. Hvad åter beträffar den omständigheten, att städerna skulle fästa väl mycket afseende å den inkomst utöfvande af bränvinsförsäljningen för egen räkning genom bolag kan för dem medföra, fäster jag uppmärksamheten uppå, att, såsom vi veta, emot ett sådant sträfvande numera uppställts ett ganska kraftigt korrektiv genom den rättighet, som Kongl. Maj:ts Befallningshafvande erhållit att till en sådan anordning vägra bifall. Man må för öfrigt icke föreställa sig, att städerna äro så likgiltiga för det rena sedlighetsintresset, att de skulle medverka till superiets ökande för vinstens skull.

Lika med flera talare anser jag, att den åtgärd, som här blifvit föreslagen, skulle alldeles motverka hvad man velat åstadkomma genom dessa bolag och föranleda till ett tillbakagående i motsatt riktning genom att åter nedtrycka priset på denna vara. Då jag förmodar, att det icke kan vara Kammarens mening att vilja sålunda återinföra det gamla tillståndet, hvarifrån det kostat representationen så stora ansträngningar att befria landet, vågar jag således hoppas, att ett förslag, som tvifvelsutan skulle komma att medföra ett dylikt resultat, må blifva af Kammaren afslaget. I sådan syftning anhåller jag äfven hos Herr Talmannen om proposition.

Herr Tenger: Jag har blott begärt ordet för att förklara, att äfven jag kommer att rösta för afslag å betänkandet i denna del.

Herr Wijk: Min uppmärksamhet har blifvit fästad derå, att, sedan Kammaren godkänt nästföregående punkt, den rättighet, som för närvarande är städerna tillförsäkrad att till bolag öfverlåta utminuteringen af bränvin, hädanefter skulle upphöra. Jag finner, att denna anmärkning är riktig och jag anhåller derföre att få förändra mitt nyss framställda yrkande derhän, att till ifrågavarande paragraf af bränvinsförsäljningslagen måtte fogas ett nytt moment af följande lydelse: "Hvad som i föregående moment är stadgadt om försäljning af gälle äfven om minuthandel med bränvin".

Herr Grenander förenade sig med Herr Wijk.

Herr Leijer: Då det ser ut, som det vore ett slags skyldighet för hvarje stadsrepresentant att gifva sin mening till känna i denna fråga, ber jag först och främst få nämna, att den stad, jag representerar, icke har något sådant bolag, som här åsyftas. Vidare inser jag fullkomligt, att, hvad än må hafva varit afsedt med den reglering af bränvinsminuteringen och utskänkningen, som egde rum, då den nu gällande försäljningslagen

lagen stiftades, med densamma meningen icke gerna kunde vara, att städerna skulle tillskansa sig så stora inkomster på denna väg, som de förstått att sig bereda. Men derjemte har icke heller undgått min uppmärksamhet, att, om rättigheten för städerna att till bolag öfverlåta försäljningen af denna vara borttages, landet deraf näppeligen skulle skörda någon vinst, ty skatten, som tillfölle landstinget, blefve väl densamma.

Emellertid anser jag verkligen författningen icke hafva den egenskap, som densamma enligt mitt förmenande borde ega; men jag hoppas och önskar, att en gång, snart nog måhända, äfven den del af Herr Forssbecks vid sistlidne riksdag i förevarande ämne afgifna motion, som afsåg införande af en gemensam skatt för tillverkning och försäljning af bränvin, hvarom nu blott ett skrifvelseförslag till Kongl. Maj:t förekommer, men jag för min del anser vara en riktig åtgärd, må blifva lag; och under denna förutsättning gör jag intet yrkande.

Herr Wedberg: Efter den diskusson, som här egt rum rörande den nu föredragna delen af betänkandet, är det ej svårt att förutse utgången, och det lärer icke tjena mycket till att här yttra sig, synnerligen då man tillhör de, i denna stund åtminstone, såsom det tyckes, så hatade stadsrepresentanternas antal. Just i sådan egenskap kan jag dock ej underlåta att med några få ord i protokollet nedlägga en protest mot förslaget att förneka städerna att på fördelaktigaste sätt i angifvet syfte få ordna denna för dem så vigtiga angelägenhet.

Det förhåller sig med dessa utskänkningsbolag, hvilka här åsyftas, ungefärligen på samma sätt som med de enskilda bankerna. De väcka afund genom sin vinst. Det är också en sanning, att de på många ställen hemta ganska stor fördel af sin rörelse och en vinst som är *synbar*. Den väcker derföre helt naturligt uppmärksamhet, men jag vågar påstå att denna vinst äfven användes till sådana ändamål som såväl för de respektive kommunerna som för det allmänna äro nyttiga och välgörande, och detta har icke ens af Utskottet förnekats. Under förutvarande förhållanden, då försäljningen var åt enskilde öfverlåten, var deremot vinsten *mindre* synbar, men jag betviflar, att den derföre var mindre betydlig. Den var blott icke så lätt att kontrollera. Jag tillhör ett samhälle, Eskilstuna, der vi, i sedlighetens intresse och ej med beräkning af *någon* enskild inkomst för bolagets medlemmar, bildat ett sådant bolag, hvarom här är fråga. Inom denna stadskommun finnes som kändt en arbetspersonal af mer än 2,000 personer, och jag kan försäkra eder, mine Herrar, att, sedan detta bolag kom till stånd och började sin verksamhet, har superiet märkbart aftagit och försäljningen af bränvin är ej hälften så stor som förut, under det att bolaget ändock erlägger i försäljningsafgift ett belopp, som är omkring tre gånger större än det, som först utgick af de enskilda personer, som då hade utskänkningen om händer.

Om nu Bevillnings-Utskottets förevarande förslag, mot hvilket jag med vemod finner att ingen enda reservation blifvit afgifven, komme att antagas, skulle detsamma i tillämpningen säkerligen komma att motverka i stället för att befrämja detta ändamål. Med uttalande af min förhoppning, att Andra Kammaren icke skall vilja medverka till ett sådant resul-

tat, slutar jag med att förklara, att jag instämmer i det yrkande Herr Wijk framställt.

Herr Helander: Jag anhåller endast att, med anledning af hvad under öfverläggningen förekommit, sedan jag för en stund sedan hade ordet, få meddela, att jag vill förändra mitt då framställda yrkande om afslag å föredragna punkten derhän, att jag i stället instämmer med Herr Wijk och följaktligen yrkar bifall till hans amendement.

Herr *Granlund* förenade sig i Herr Wijks sednare förslag.

Herr Hæggström: Det förvånar mig icke, att den siste talaren förklarade sig hafva med vemod funnit, att emot det förslag Utskottet här framställt ingen enda af dess ledamöter afgifvit reservation. Emellertid är detta dock icke så underligt, enär Utskottet icke gerna kunnat komma till annat resultat, än det som här i betänkandet föreligger Kammaren. Ty i fjol, då inom Utskottet diskuterades frågan om en sammanslagning af de för tillverkning och försäljning af bränvin stadgade särskilda afgifter till en enda bränvinsskatt, kom Utskottet äfven in på resonnement om dessa utskänkningsbolag i städerna och yttrade derom följande: "Derjemte måste det visserligen erkännas, att stadskommunerna, genom rättigheten att till ett enda för dess räkning bedrifvet bolag öfverlemna en minuthandel med och utskänkning af bränvin samt att sålunda i sin hand monopolisera den mindre försäljningen af en ännu allmän förbrukningsvara, erhållit en godtycklig makt att beskatta icke endast sina egna, utan stundom äfven kringliggande landskommuners medlemmar, hvilken icke sällan blifvit alltför hänsynslöst utöfvad och framkallat berättigade klagomål, på samma gång den äfven kunnat förleda stadens myndigheter att af omsorg för de finansiela intressena förbise det egentliga syftemålet med öfverlemnandet af denna vidsträckta rättighet." Denna motivering för Utskottets i ämnet afgifna förslag blef, så vidt Utskottet kunnat finna, vid ärendets föredragning då icke på något sätt vederlagd och jag har ej hört att det skett nu heller.

Vid sådant förhållande synes det mig vara ganska förklarligt, att Utskottet jemväl i år sökt formulera ett förslag till stadgande, som kunde i någon mån lägga hinder i vägen för den makt, som i förevarande hänseende blifvit lagd i stadskommunens händer och hvilket — säga hvad man vill — aldrig från början varit meningen att åt den inrymma.

För min del tror jag således, att Utskottet har rätt i sin uppfattning nu likasom förut; och då Kammaren redan godkänt den 41:sta punkten af betänkandet och den nu föredragna 42:dra synes mig utgöra ett temligen redigt korollarium af förslaget i nämnda punkt, finner jag i detta förhållande ett ytterligare skäl för mig att påyrka bifall till betänkandet i denna del.

Herr Gumælius: Jag ber endast få fästa uppmärksamheten derpå, att åtskilliga städer hafva genom särskildt upprättade, behörigen fastställda kontrakt för ett tretal af år bortslutat all bränvinsförsäljningsrätt, öfver hvilken de egt att förfoga. Så är t. ex. förhållandet i min hem-

ort, i Orebro; der har sistlidne höst börjat tillämpas ett sådant kontrakt, som är afsedt att gälla för en tid af trenne år.

Herr Uhr: Då städernas representanter så enhälligt och snart nog mangrant uttalat sig för afslag å ifrågavarande punkt, så vill jag å min sida äfven uttala min önskan och förhoppning, att landsbygdens representanter skola vid voteringen lika enhälligt rösta för bifall till densamma.

Med Herr Uhr förenade sig Herr *Tjernlund.*

Herr Ljunggren: Innan vi skrida till votering, vill jag bemöta Herr Uhrs uppmaning med att fästa uppmärksamheten på, huru illa det skulle se ut, om ett förslag, sådant som detta, tillvunne sig Kammarens bifall. Då vi nu hafva en författning, som åsyftar att hämma bränvinsflödet och sedeförderfvet, så passar det illa i stycke att antaga ett förslag, som mångfaldigar utminuteringsställenas antal, hvarigenom denna så kallade salning, som åstadkommer så mycket ondt, blifver vida allmännare än den nu är.

Herr Berg: Herr Peter Andersson har behagat lemna en högst egen skildring af det sätt, hvarpå bränvinsförsäljningen skulle vara ordnad i Carlskrona, och dervid kastat en skugga på samhällsinstitutionen derstädes. Då denna stads representant nu ej är tillstädes, torde jag, som eger noggran kännedom om verkliga förhållandet, få upplysa, att Herr Peter Anderssons uppgifter äro lindrigast sagdt oriktiga; och det har väckt min billiga förundran att han kunnat framkomma med så grundlösa påståenden. Han har äfven tillåtit sig häntydningar om att i flera andra närbelägna städer förhållandet skulle vara enahanda med det af honom osannfärdigt uppgifna i Carlskrona, och då dessa närbelägna städer äfven måste inbegripa min hemort Carlshamn, ber jag att få nämna, att bränvinsförsäljningen derstädes visserligen är upplåten åt ett bolag, men att detta bolag erlägger så höga afgifter för rättigheten, att det icke har någon nämnvärd vinst på affären.

Jag har endast velat lemna dessa upplysningar; instämmer för öfrigt uti hvad Herr Wijk i saken anfört och förenar mig i hans yrkande.

Herr Peter Andersson: Jag har begärt ordet med anledning af hvad den siste talaren yttrade, och jag vill förklara, att jag till alla delar vidhåller hvad jag nyss uppgaf. Jag är sjelf bränvinsbrännare, och det har ofta händt, då jag utbjudit bränvin till köpmän i Carlskrona, att desse sagt: "nej, vi kunna icke köpa det; erbjud disponenten för bränvinsbolaget detsamma, ty han är den ende som kan inköpa bränvin här på platsen, emedan bolaget ensamt har rätt att utskänka och utminutera sådant."

Öfverläggningen förklarades slutad. Derunder hade yrkats först och främst bifall till Utskottets förslag, dernäst ärendets återförvisning, vidare afslag å Utskottets hemställan samt antagande af Herr Wijks förslag, och slutligen afslag utan något bifogadt motförslag. Propositioner framställ-

des å dessa yrkanden, och fann Herr Talmannen ja öfvervägande för bifall till Herr Wijks förslag. Votering blef emellertid begärd, och då, vid Herr Talmannens förklarande, det han funnit yrkandet på återremiss dernäst hafva de flestes mening för sig och följaktligen böra uppställas såsom kontraproposition, jemväl härom äskades omröstning, företogs nu, efter det att bifall till Utskottets förslag antagits till motproposition i voteringen om kontraproposition, först omröstning för kontrapropositionens bestämmande, enligt följande voteringsförslag:

Den, som till kontraproposition i voteringen öfver 42:dra punkten i Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 5 antager deras mening, som yrka återremiss,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är till kontraproposition antaget yrkandet på bifall till Utskottets förslag.

Då denna votering utföll med 61 ja mot 63 nej, erhöll den derefter för hufvudvoteringen uppsatta omröstningspropositionen följande lydelse:

Den som, med afslag å Bevillnings-Utskottets hemställan i 42:dra punkten af dess betänkande N:o 5, vill att till det i samma betänkande anmälda författningsförslags 10 § skall fogas ett nytt moment af följande lydelse:

"Hvad i föregående moment är stadgadt om utskänkning af gälle äfven för minuthandel med bränvin",

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets hemställan i förevarande punkt af Kammaren bifallen.

Sedan denna proposition blifvit justerad och anslagen, företogs omröstningen, hvilken visade 43 ja mot 83 nej, och hade allså Utskottets hemställan blifvit af Kammaren bifallen.

Punkten 43.

Herr Carl Aron Jönsson: Den underdåniga skrifvelse, Utskottet i denna punkt förordat, anser jag icke kunna medföra någon egentlig nytta. Visserligen tror jag, att, om Riksdagen aflåter en sådan skrifvelse, Kongl. Maj:t skall med anledning deraf sedermera för Riksdagen framlägga ett förslag i det syfte Utskottet förordat; men jag föreställer mig, att statsverket aldrig skall få ett sådant öfverflöd af penningar, att dessa icke kunna användas bättre än till aflösning af gästgifveriernas utskänk-

ningsrätt. Äfven är jag öfvertygad att landet icke skall vinna på en sådan aflösning, ty det är ju ingenting, som hindrar kommunen att, sedan aflösning beviljats, öfverlemna utskänkningsrättigheten åt just samma gästgifvare. I min hemort fanns en gästgifverirörelse, som af taxeringskomitéen blef uppskattad för 1,500 kannors utskänkning; och med anledning deraf afsade gästgifvaren sig utskänkningsrättigheten, men, då kommunen några dagar derefter beslöt att försälja utskänkningsrätten, inropade samma gästgifvare å auktion densamma till ett belopp af 403 kannor; och han kan nu således icke heller beskattas för högre belopp.

På grund af dessa skäl, och då jag dessutom anser, att man icke bör besvära Kongl. Maj:t med skrifvelser i ämnen af så ringa vigt som detta, yrkar jag afslag å Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Hæggström: Såsom synes af den reservation, jag afgifvit mot Utskottets hemställan i denna punkt, har jag icke kunnat instämma i det slut, hvartill Utskottet kommit.

Utskottet anför, att utskänkningsrätten "blef vid 1853—1854 årens riksdag gästgifverierna medgifven, uteslutande på den grund, att de flesta hemman, som varit till gästgifverier anslagna, onekligen förvärfvat ett högre värde genom den dittills ovilkorligt medföljande utskänkningsrättigheten och att, om densamma genom ett penndrag upphäfdes, skulle mången, som köpt eller i arfskifte öfvertagit ett dylikt hemman, verkligen komma att lida en oförskyld förlust." Samma åsigt har alltsedan nämnda riksdag städse gjort sig gällande allt intills nu, ty alla försök, som blifvit gjorda att borttaga dessa rättigheter, hafva gång efter annan strandat till följd af Riksdagens upprepade afslag å sådana framställningar. Jemväl sistlidne Riksdag godkände de af dåvarande Bevillnings-Utskott anförda skäl, och då dessa skäl hafva bestämt min åsigt i denna fråga samt äfven förtjena att af en hvar noga öfvervägas, tillåter jag mig att här upprepa desamma. Utskottet säger nemligen: "Lika med motionärerne anser visserligen Utskottet den gästgifveri å landet under vissa vilkor medgifna rätt till utskänkning utgöra en ganska betydande inskränkning i kommunernas beslutanderätt i fråga om bränvinsförsäljningens ordnande, men likväl finner sig Utskottet lika litet nu, som vid flera föregående riksdagar, då förslag i enahanda syfte varit föremål för pröfning, kunna tillstyrka densammas upphäfvande, då denna åtgärd otvifvelaktigt skulle göra ett ingrepp i eganderätten, hvilken icke ens af de från detta privilegium härrörande olägenheter kunde försvaras."

Denna fråga kan likasom de flesta andra ses från olika synpunkter, men man bör taga sig till vara från att kränka någons rätt. Under nästa vecka förekommer till afgörande den vigtigaste frågan under denna riksdag, nemligen Kongl. Maj:ts förslag om försvarsverkets omorganisation. Detta förslags varmaste anhängare hålla strängt på att rotehållarnes skyldigheter icke i någon mån skola minskas eller lindras, emedan sådant skulle innebära en orättvisa mot öfriga samhällsklasser, som skulle i samma mån drabbas af större uppoffringar för landets försvar, men deremot vill man genom nu förevarande förslag beröfva jorden en henne tillförsäkrad förmån, som numera visat sig vara ganska värdefull och väl behöflig och som tillkommit såsom en slags gengäld för den dessa hem-

man åliggande skyldigheten att hålla gästgifveri. Dessa åsigter stå icke i någon konseqvens med hvarandra; och jag för min del anser, att, om man håller på den ena satsen, så bör man också hålla på den andra.

Då de motioner, som vid föregående riksdagar blifvit väckta i samma syfte som den här ifrågavarande, blifvit af Bevillnings-Utskottet afstyrkta, och Utskottets hemställan jemväl af Riksdagen godkänts, så kan det icke annat än förundra mig att Utskottet ansett sig nu kunna framkomma med ett sådant förslag som detta. Och ännu underligare föreföll det mig, att, då jag inom Utskottet, bland hvars ledamöter 13 äro desamma som i fjol, yrkade att Utskottet nu skulle göra enahanda hemställan till Riksdagen som förra året, och då jag påyrkade votering för detta förslag, så fick jag icke understöd af flere än tre ledamöter. Jag kan ingalunda inse något skäl, hvarföre man nu skulle frångå de åsigter, som godkändes af förliden Riksdag, hvarföre jag, i förhoppning att Kammaren skall vidhålla sitt förra beslut, yrkar afslag å Utskottets förevarande hemställan.

Herr Liss Olof Larsson: Jag får erkänna, att jag blef förvånad, då jag förnam den siste talarens resonnement, att, emedan Riksdagen i fjol och föregående år afslagit framställningar af lika beskaffenhet som den förevarande, Riksdagen, äfven i år torde förfara på enahanda sätt. På sådana grunder skulle ju äfven hela nu föreliggande betänkandet hafva bort af Riksdagen afslås, enär detsamma innehåller en del bestämmelser, hvilka förut icke inom Kamrarne kunnat tillvinna sig bifall, och likväl har samme talare så varmt förordat bifall till detsamma.

Densamme talaren uppläste de af 1870 års Bevillnings-Utskott i denna fråga anförda motiv, hvilka han jemväl åberopat i sin reservation såsom stöd för sin mot Utskottets afvikande mening; men äfven Utskottet har ju i detta betänkande upptagit samma motiv, i det Utskottet sagt, att det icke kan vara med rättvisa öfverensstämmande att beröfva gästgifverierna den utskänkningsrättighet, som nu är dem tillerkänd. Utskottet har på den grund afslagit min motion, men i stället tillstyrkt en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om en utredning rörande gästgifveriernas ifrågavarande rättighet, om och under hvilka vilkor densamma må kunna inskränkas eller aflösas. En talare har sagt, att man icke borde besvära Kongl. Maj:t med skrifvelse i ett ämne af så ringa vigt, som detta. För min del får jag säga, att jag tillmäter detta ärende långt högre vigt än många andra, deri vi beslutat underdåniga skrifvelser. Frågan gäller här nemligen att söka göra alla kommuner likställda inför lagen. Alla kommuner, som icke äro olyckliga nog att hafva sådana privilegierade gästgifverier, hafva rätt att bestämma, huruvida bränvinsutskänkning får inom dem ega rum eller ej; men en sådan rättighet har man beröfvat de kommuner, hvilka inom sig hafva ett eller flera sådana gästgifverier, ty der kan bränvinsutskänkning få utöfvas, vare sig kommunen vill det eller ej.

Jag kan icke godkänna Utskottets motivering, men då jag anser det vara bättre att erhålla något än intet, vill jag icke motsätta mig den föreslagna skrifvelsen, i synnerhet som jag hoppas, att den begärda utredningen skall medföra det gagn, att man genom densamma skall komma till den insigt, att gästgifveriernas utskänkningsrätt icke, såsom

man vill låta påskina, är att betrakta såsom ett privilegium. Detta privilegium, påstår man, skulle vara medgifvet och fästadt vid de hemman, som äro till gästgifverier anslagna, såsom en godtgörelse för deras skyldighet att underhålla gästgifveri. Nu har emellertid, efter hvad jag har mig bekant, inträffat, att då en gästgifverirörelse flyttas från ett ställe till ett annat, man icke dess mindre fortsätter med bränvinsutskänkningen å det ställe, der gästgifveriet förut var beläget, och kommunen står härvid alldeles maktlös.

Jag får säga, att då den föreslagna skrifvelsen afser endast en utredning af förhållandet och icke, såsom man antydt, att någon aflösning af ifrågavarande rättighet skall från statens sida verkställas, kan jag icke finna något skäl, hvarför man skulle afslå skrifvelsen. Skulle någon aflösning ifrågakomma, så vore det väl kommunen, som, i händelse den ville befrias från gästgifveriernas bränvinsutskänkningsrättighet, finge åtaga sig de med en aflösning af densamma förenade kostnader, hvilket tydligen angifves i Utskottets betänkande. Om kommunerna vilja åtaga sig sådant, så kan väl Riksdagen icke hafva något deremot att anmärka, enär ingens rätt derigenom förnärmas.

Jag kan försäkra, att det finnes ingen paragraf i hela bränvinslagen, af hvilken innevånarne i min hemort äro så intresserade, som af denna; ty på den utgång, denna fråga får, beror möjligheten för våra kommuner att kunna på ett för dem tillfredsställande sätt ordna sina angelägenheter och upprätthålla ordning och skick, hvartill naturligtsvis hvarje kommun sträfvar; och då jag icke kan förmoda att Riksdagen vill motverka detta sträfvande, hoppas jag och jag bönfaller derom, att den föreslagna skrifvelsen måtte af Kammaren bifallas. Jag hoppas detta så mycket mer, som, sedan man beredt så stora lättnader för dem som tillverka bränvin, man icke skall motsätta sig ett förslag, som går ut på att i någon mån skydda de kommuner, hvilka det önska, att icke öfversvämmas af den vara de tillverka.

Herr Lyttkens: Ehuru jag till fullo inser det ädla i motionärens sträfvanden, så kan jag likväl icke lemna mitt samtycke till det sätt att lösa frågan, som han föreslagit, enär man derigenom skulle liksom vilja göra den åsigten gällande eller antaga såsom princip, att staten skulle inköpa krogar. Nog har man hört talas om, att staten uppträder såsom industriidkare, ja till och med, såsom fallet varit vid denna riksdag, att den handlar med gamla mynt, men att vilja det staten skulle inköpa krogar, det hade jag icke kunnat tänka mig. I händelse man vill, att den gästgifverierna nu tillerkända utskänkningsrättighet skall aflösas, så är det väl utom all fråga bäst, att kommunerna sjelfva draga försorg om denna aflösning, ty dels blir densamma i sådant fall betydligt billigare än om staten skulle ombesörja aflösningen, och dels kan kommunen, då den sjelf kommer i besittning af utskänkningsrättigheten, vara fullt förvissad att någon sådan rättighet icke kommer att utöfvas utan kommunens samtycke. Skulle åter staten åtaga sig berörda aflösning blefve följden otvifvelaktigt den, att alla gästgifvare innan kort inkomme med begäran att, naturligtvis för högt pris, få försälja sina utskänkningsrättigheter, och, sedan detta skett, skulle de nog veta att snart på ett eller

annat sätt återförskaffa sig rätten att utskänka bränvin. Jag förenar mig med Herr Hæggström och yrkar afslag å hvad Utskottet i denna punkt föreslagit.

Herr Almquist: Bland de skäl, man här anfört för afslag å Utskottets hemställan i denna punkt förekommer äfven att, då vid föregående riksdagar motioner i enahanda syfte, som ifrågavarande framställning, städse blifvit af Bevillnings-Utskottet och Riksdagen afslagna, Utskottet icke heller nu bort hafva tillstyrkt annat än rent afslag af motionärens framställning. Jag ber dervid att få erinra att, då förnyade framställningar riksdag efter riksdag göras i ett ämne, man måste antaga att detta ämne är af stor betydelse eller åtminstone uppfattas så af den ort motionärerna tillhöra. Af sådant skäl synes det äfven vara ett Utskotts pligt att på något sätt tillmötesgå de år efter år uttalade önskningarne, och tillse, huruvida de öfverklagade olägenheterna må kunna afhjelpas; och detta har äfven varit Bevillnings-Utskottets uppfattning vid uppställandet af ifrågavarande förslag.

Utskottet har icke föreslagit, att den gästgifverierna nu tillkommande utskänkningsrätt skall upphäfvas, utan endast hemställt, att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda om och under hvilka vilkor berörda utskänkningsrätt må kunna inskränkas eller möjligen aflösas, samt derefter i detta hänseende till Riksdagen afgifva förslag. Det kan väl icke vara någon Riksdagens ledamot emot, att man får denna sak utredd och erhåller kännedom om, huruvida denna utskänkningsrätt är att betrakta såsom ett privilegium för gästgifverierna, hvilket icke kan dem fråntagas, eller huruvida det icke är en möjlighet för de kommuner, som anse, att denna utskänkningsrättighet verkar hämmande på kommunernas sträfvanden att ordna sina ekonomiska och sedliga förhållanden, att på något sätt blifva derifrån befriade. Om vid denna utredning skulle befinnas, att ifrågavarande utskänkningsrättighet verkligen är att anse såsom ett privilegium eller en sådan rättighet att den icke kan genom ett lagstadgande fråntagas gästgifverierna, är det af nöden att på något sätt bereda rättelse i detta afseende. För sådant ändamål har Utskottet ifrågasatt, huruvida icke en aflösning skulle vara det lämpligaste sättet att blifva utaf med ifrågavarande särskilda utskänkningsrätt. Men då blir frågan, huru denna aflösning skall ega rum. Utskottet har icke tänkt sig, att densamma skulle drabba staten, utan föreställt sig, att aflösningen skulle kunna ske genom att medgifva gästgifvare att under vissa år få åtnjuta utskänkningsrättighet, utan afgift, på det att han genom denna förmån skall kunna göra sig skadeslös för förlusten af den särskilda utskänkningsrätten. Man har äfven tänkt sig, att om kommunen, för att befrias från den olägenhet, som vållas densamma genom gästgifveriernas utskänkningsrättighet, skulle vilja underkasta sig någon uppoffring, det ej bör densamma förmenas att på sådant sätt befria sig från utskänkningsställe inom kommunen.

Huruvida ifrågavarande utskänkningsrättighet må anses vara fästad vid gästgifverihemmanen såsom ett dess privilegium eller om den icke kan från dem skiljas är en annan fråga, som jag för närvarande icke vill bestämdt yttra mig öfver, men jag ber dock att derom få nämna några ord:

Gästgifveriernas särskilda utskänkningsrättighet är icke särdeles gammal, utan härleder sig från den tiden, då vi erhöllo den nu gällande bränvinslagstiftningen. Ursprungligen, d. v. s. enligt stadgandet i 1734 års lag, hade gästgifvare ingen annan utskänkningsrättighet än att försälja öl och vin. Sedermera erhöllo gästgifvare så småningom, såsom jag vill minnas omkring 1813 eller 1814, rättighet att hålla bränvin till salu, men denna försäljningsrätt var ganska inskränkt. Ännu i 1845 års författning om vilkoren för bränvins försäljning heter det i 42 §, att försäljning af bränvin under en kanna icke vore lofgifven vid andra gästgifvaregårdar eller andra näringsställen än sådana, hvarest mat alltid och ovilkorligt derjemte måste vara att tillgå. I samma paragraf heter det desslikes: "Jordbrukare må dock obehindradt kunna till underhafvande och sådane personer, som hos dem förrätta arbete, försälja ett ringare qvantum, men icke under ¼ kanna åt hvar". Således medgafs gästgifvare att utskänka bränvin endast vid måltider å gästgifvaregårdarne, men icke eljest, en rättighet, som då icke kunde vara af särdeles stor betydelse, då hvarje arbetsgifvare egde rätt att åt sina arbetare och underhafvande utskänka ¼ kanna bränvin. I 57 § af nämnda författning stadgades derjemte: "För de gästgifverier, hvilkas innehafvare vilja i minut försälja bränvin och andra brända eller distillerade spirituösa drycker, kommer att i afseende å denna försäljningsrätt, utom den vanliga bevillningen, erläggas från 6 till och med 50 R:dr Banko.". Således skulle gästgifvaren, om han ville hafva rättighet att försälja bränvin i minut, för en dylik rättighet erlägga särskild skatt. Förmånen att vid gästgifvaregård få utminutera bränvin var sålunda ej någon gästgifverihållningen omedelbart åtföljande rättighet, utan berodde på särskild ansökning och särskild beskattning.

Dessa stadganden, som sålunda ganska betydligt inskränkte bränvinsutskänkningen vid gästgifverierna, fortforo att vara gällande ända till dess den år 1855 utgifna förordningen angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller distillerade spirituösa drycker trädde i verkställighet. Först genom denna förordning medgafs gästgifvare den särskilda utskänkningsrätt, hvarom här nu är fråga.

Huruvida ifrågavarande utskänkningsrättighet är att anse såsom ett privilegium eller icke, derom hafva meningarne varit och äro mycket delade, i det somliga anse densamma icke alls vara af privilegii natur utan gerna kunna genom lagstiftande myndighet återtagas från gästgifverierna. Andra hysa dock en motsatt åsigt. I följd deraf synes det mig vara af ganska mycken vigt, att få förhållandet med denna rättighet till fullo utredd, enär derpå beror, såsom jag redan nämnt, möjligheten för kommunerna att blifva befriade från det hinder vid ordnandet af deras ekonomiska och sedliga angelägenheter, som bildas af oftaberörda utskänkningsrättighet. Jag anser således, att den föreslagna skrifvelsen har ganska mycket skäl för sig och anhåller till följd deraf, att Kammaren måtte bifalla hvad Utskottet rörande denna punkt i betänkandet hemställt.

Öfverläggningen förklarades slutad. Mellan de båda yrkandena på bifall till Utskottets hemställan samt på afslag derå, anställdes, då begäran derom gjordes, omröstning enligt följande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad Bevillnings-Utskottet hemställt i 43:dje punkten af dess betänkande N:o 5,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets hemställan i förevarande punkt afslagen.

Omröstningen utföll med 84 ja mot 26 nej, och hade alltså Utskottets förslag bifallits.

Punkten 44.

Herr Westerdal: Jag finner med ledsnad att Utskottet helt och hållet missuppfattat syftet med min motion.

Sedan Utskottet i början af sitt utlåtande i denna punkt åberopat 1 mom. af 14 § i Kongl. Förordningen den 21 Maj 1869, säger Utskottet, att jag i min motion föreslagit, att detta moment skulle erhålla en förändrad lydelse. Detta är icke händelsen, ty jag har föreslagit att 14 § måtte *till sitt 1 mom.* erhålla följande lydelse: "Med undantag af bränvinstillverkaren, som af egen vara ej eger rätt afyttra mindre belopp än femton kannor, må ingen å landet försälja bränvin eller andra spirituösa drycker utan kommunens medgifvande, hvarom framställning göres hos kommunalstämmans ordförande, som deröfver infordrar kommunalnämndens utlåtande och sedermera hörer församlingen."

Jag har således icke yrkat borttagande af eller förändring uti nuvarande första momentet i §, utan att framför detta skulle införas det stadgande, jag föreslagit, hvaraf följer att det nuvarande första momentet skulle oförändradt qvarstå, men blifva det andra i ordningen uti paragrafen.

Nu har Utskottet först och främst såsom skäl för sitt afstyrkande af mitt förslag anfört, att detsamma skulle afse att helt och hållet upphäfva Konungens Befallningshafvandes beslutanderätt i afseende å bränvinsförsäljningens ordnande inom landtkommun. Men när jag icke afsett borttagande af nuvarande första momentet, torde detta skäl för afslag helt och hållet förfalla. Således återstår endast det andra skälet för afslag, eller att mitt förslag skulle medföra betydande inskränkning i den partihandeln nu lemnade frihet. Jag är derföre benägen att inskränka mitt förslag på det att detsamma måtte vinna Utskottets bifall, och får derföre yrka återremiss af punkten, i syfte att erhålla ett så lydande stadgande: "Köpman å landet må icke försälja bränvin eller andra spirituösa drycker utan kommunens medgifvande, hvarom framställning göres hos kommunalstämmans ordförande, som deröfver infordrar kommunalnämndens utlåtande och sedan hörer församlingen."

Friherre Fock: Då Herr Westerdals förslag, om jag rätt uppfattat detsamma, afser en inskränkning i landthandlares rätt att försälja spirituösa drycker, skulle ett stadgande i detta afseende vara åtföljdt af ansvarsbestämmelser och således, för att kunna afgifvas, erfordra behandling af Sammansatt Lag- och Bevillnings-Utskott. Då nu Bevillnings-Utskottet

föreslagit en särskild skrifvelse till Kongl. Maj:t, för att anhålla om ett förslag till förändrade stadganden angående försäljning af bränvin och andra spirituösa drycker, så synes mig ett stadgande af den beskaffenhet, Herr Westerdal föreslagit, icke vara af behofvet påkalladt, hvarföre jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Punkten bifölls.

Punkterna 45 och 46.

Biföllos.

Punkten 47:

Herr Jonas Jonasson: Den ärade talare, som först hade ordet vid behandlingen af första punkten af förevarande betänkande, yttrade, att 1854 års bränvinslagstiftning afsett att bekämpa en farlig inre fiende, nemligen husbehofsbränningen och småpannorna. Detta kan väl vara sannt i fråga om tillverkningslagen, men vår gällande lag angående försäljning af bränvin har deremot framkallat flera inre fiender och haft många olycksbringande följder för vårt land. Tillverkningslagen öfverträdes mera sällan, kanske blott *en* gång då försäljningslagen öfverträdes *tusen* gånger. Orsaken är icke att söka i något annat än de låga straffbestämmelser, som äro utsatta för brott mot försäljningslagen. Om för oloflig bränvinsförsäljning stadgades samma straff som för lönbränneri, skulle den skadliga handteringen snart försvinna.

Utskottet har icke egnat mycken tid åt behandlingen af min motion och ej heller synnerligen motiverat sitt afslag. Jag undrar dock icke mycket härpå, ty lönkrögeriet ligger i fabriksbränningens intresse.

Det händer icke sällan på landet, att lönkrögeriet framkallar slagsmål, mord, laster och brott af allahanda slag. Lönkrogen drager till sig den fattige arbetarens sista skärf, och i utbyte får han förstörd helsa och förslappade krafter, samt faller inom kort fattigvården till last.

Föga har lagstiftningen uträttat för att förekomma och straffa denna skadliga handtering. Då på landet ting hållas endast tre gånger om året, kan lönkrögaren drifva rörelsen flera år innan han slutligen blir dömd, och får med blott några dagars fängelse vid vatten och bröd umgälla sitt brott, om han icke vill betala de lindriga böterna. Så fort han utstått sitt straff, skyndar han att åter börja sin handtering, och på detta sätt tillväxa med hvarje år de för folket så skadliga lönkrogarne. Huru skall man nu kunna förekomma allt detta elände, all denna demoralisation? Jo, endast genom förhöjda straffbestämmelser.

Jag beklagar på det högsta, att Utskottet icke egnat mera uppmärksamhet åt min motion. Jag yrkar derföre återremiss af punkten, på det att Utskottet må komma i tillfälle att använda mera tid på denna vigtiga fråga.

Herr Rylander: Jag tror, att Kammarens ledamöter, om de se efter hvad motionären föreslagit, skola finna, att Utskottet handlat riktigt

då det afstyrkt hans motion. Han har föreslagit yttest stränga straffbestämmelser för dem, som olofligen försälja bränvin, och hvad skulle följden blifva, om ett sådant förslag antoges? Jo, endast att fängelserna blefve öfverfulla, och detta torde icke vara öfverensstämmande med de humana åsigter, som numera i lagstiftningen gjort sig gällande. Jag yrkar derföre bifall till Utskottets hemställan.

Öfverläggningen var slutad och punkten bifölls.

Punkten 48.

Herr Ljunggren: För min del anser jag den skrifvelse, som Utskottet föreslagit, vara mindre välbetänkt och detta hufvudsakligen af trenne orsaker.

För det första skulle, derest tillverknings- och försäljningsafgifterna sammansloges, smuggleriet af bränvin i förfärande grad tilltaga. Det har af en representant från Skåne omtalats, att den olofliga införseln af danskt bränvin på Skånes kuster redan nu lönar sig mycket väl och bedrifves i stor skala. Om nu tillverknings- och försäljningsafgifterna skola sammanslås, fordrar rättvisan att tullen höjes i samma mån, och deraf blefve naturligtvis följden att smuggleriet skulle tilltaga.

Det andra skälet, som talar mot den ifrågaställda sammanslagningen af de olika afgifterna, är att, i händelse densamma komme till stånd, en betydlig vinst förflyttades på några få händer. Jag har nyligen i en tidning sett uppgifvas, att det bränvin, som för närvarande finnes på lager hos herrar handlande, uppgår till 12 millioner kannor. Om nu afgifterna sammanslås, bör, i följd deraf, priset på bränvin stiga så mycket per kanna, som försäljningsafgiften förut varit, och således skulle i hast 4,800,000 R:dr skänkas åt herrar handlande, som hafva bränvin på lager. En sådan förflyttning af egendom anser jag, för min del, icke lämplig.

Det tredje skälet mot afgifternas sammanslagning är att derigenom en stor förlust skulle tillskyndas städerna, hvilka beräknat försäljningsafgifterna såsom en väsendtlig del af sina inkomster. Förlitande på dessa afgifter, hafva de upptagit stora lån för produktiva ändamål eller för andra vigtiga angelägenheter, såsom till exempel för anläggning af jernvägar, hvilka, som bekant är, icke på minst femton år lemna någon ränta å anläggningskostnaden. Borttagandet af försäljningsafgifterna skulle således vara ett hårdt slag åt både stora och små städer. För det samhälle jag tillhör, hvilket sannolikt har den högsta kommunalskatt af alla Sveriges städer, skulle detta slag vara särdeles känbart.

Då vi nu förut sökt sätta statens finanser i en svår ställning genom ett beslut, hvarigenom tillverkningsafgiften kan komma att inflyta, icke i början af bränningsperioden, utan först långt efter det densamma tilländagått, och då, såsom en föregående talare visat, staten derigenom tillskyndas en förlust, som icke kan ersättas, torde det icke vara skäl att sätta jemväl städernas finanser på obestånd.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra, får jag yrka afslag å Utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr Rundgren: Vid denna sena timme torde det icke vara skäl att yttra sig vidlyftigt; och jag skall derföre endast bedja att få säga några få ord. Det har här redan blifvit tillkännagifvet, att man anser den nuvarande tillverkningsafgiften för hög, och att man hyser stora betänkligheter vid att i fråga om nederlagsafgiften tillägga de 10 öre Utskottet föreslagit. Det måste vid sådant förhållande förefalla så mycket mera förunderligt, om man nu skulle tillstyrka en skrifvelse i det syfte, att sammanlagda skatten för tillverkning samt minutering och utskänkning skall betalas af tillverkaren. Det är vidare märkligt, att hvad som på denna sida i betänkandet ordas om "det sedliga syftet" alldeles icke förekommer vid första punkten. Så snart man kommer in på frågan om städernas rätt, stöter man sålunda på detta "sedliga syfte." Men man talar aldrig derom, då det gäller att borttaga de olägenheter tillverkningen medför. Så heter det här, att det sedliga syftet icke får underordnas beräkningar på finansiela förmåner. Men i afseende å första punkten måste man vända om satsen och säga, att de finansiela förmånerna icke få underordnas det sedliga syftet. Jag tror, för min del, att det vore en stor orättvisa mot städerna att anse, det de, med det nuvarande sättet för beskattningen, i allmänhet ordnat minuterings- och utskänkningsrörelsen så, att det sedliga syftet motverkas. Tvärtom synes det genom de nästan allestädes bildade bolagen ådagaläggas, att man sökt ordna bränvinsförsäljningen så, att man så litet som möjligt förfelar det sedliga syftet.

Då man vidare vid frågan om gästgifvaregårdarne begärt utredning, om icke en aflösning af deras rättigheter skall ega rum, vill det synas, som om, när man på fullt allvar afser, att tillverknings- och försäljningsafgifterna skola förvandlas till en enda, man äfven bort tänka på, att städerna ock härvidlag ega rättighet att fordra, det en inkomst, som förut tillhört dem, icke med ett enda penndrag borttages.

Mycket mera kunde väl vara att härom säga; men då klockan nu är half 1, vill jag inskränka mig till att endast yrka afslag å den föredragna punkten.

Herr Johan Erik Eriksson: Jag vill blott tillkännagifva, det jag för min del yrkar afslag å Utskottets ifrågavarande skrifvelseförslag, ty jag tror icke, att upplysningen och bildningen ännu äro så allmänna, att det för närvarande kan vara nyttigt att införa den förändring i lagstiftningen angående bränvinsförsäljning, berörda skrifvelse afser.

Herr Wijk: Ehuru den nu gällande lagstiftningen angående bränvinsförsäljning genom de beslut, som vid 41 och 42 punkterna i betänkandet blifvit fattade, efter min öfvertygelse lidit betydligt, tror jag dock att denna lagstiftning i öfrigt är fotad på så goda grunder och lemnat så välgörande resultat, att en sådan skrifvelse som den här föreslagna icke är berättigad. Till detta skäl kan jag icke undgå att lägga den farhåga, som väckts hos mig genom yttranden, som afgifvits från skånska bänken, vid diskussionen om tillverkningsskattens höjande till 80 öre, nemligen att smugglingen derigenom skulle komma att tilltaga. En ytterligare stegring af tillverkningsskatten till 1 R:dr eller derutöfver, som

den föreslagna skrifvelsen afser, skulle nemligen, efter mitt förmenande, ännu mycket mera uppmuntra till denna olagliga handels bedrifvande; och detta är, såsom jag nämnt, ett ytterligare skäl för mig att yrka afslag å Utskottets hemställan.

Friherre Fock: Det skulle vara ogranlaga att vid denna sena timme upptaga Kammarens tid med långa öfverläggningar och föredrag, så mycket mera som det här endast är fråga om aflåtandet af en skrifvelse. Jag skall derföre endast bedja att få med några ord angifva hvad som bestämt mig för det förslag, förevarande punkt innehåller. Det är nemligen den oegentligheten, att vår lagstiftning för det närvarande bestämmer trenne olika afgifter, nemligen tillverknings- samt minuterings- och utskänkningsafgift, i följd hvaraf priset på varan måste komma att stå i ett omvändt förhållande till köparnes betalningsförmåga. Detta anser jag kunna förekommas genom en sammanslagning af afgifterna. Man har såsom skäl häremot framdragit smugglingen. Men ett annat ondt finnes, som är ännu värre; och då man säger mig, att genom den föreslagna förändringen smugglingen skulle få ett premium, svarar jag, att med nu gällande lag är det lönkrögeriet, som har ett sådant premium. Smugglingen idkas endast i landets utkanter. Men lönkrögeriet bedrifves öfver hela landet. Smugglingen är demoraliserande endast för dem, som dermed sysselsätta sig. Lönkrögeriet åter demoraliserar icke blott lönkrögarne sjelfva utan äfven alla dem, som besöka sådana lägenheter; och att det onda, det åstadkommer, icke är att förbise, skall jag med en enda siffra visa. Det taltes om huru många personer det är, som här i landet sysselsätta sig med smuggling. Men veten I då, mine Herrar, huru stort antalet af lönkrögare är? Jo, år 1867 voro, enligt officiela berättelser, öfver 1,800 lönkrögare åtalade; och händelsen gör nu, att detta är ungefär samma antal som det af lagliga utskänkningsställen inom vårt land, städerna deri inberäknade. Detta slags handtering har nu sitt förnämsta premium i de särskilda afgifterna. Jag tror, att den visat sig vara farligare än lurendrejeriet, och att frågan härom hade förtjenat en bättre utredning än den som kan ega rum emellan klockan 12 och 1 på natten. Man han här åter fört talet på städerna och frågan om deras rätt till ersättning eller vederlag för de inkomster, hvaraf de skulle komma att gå förlustiga. Utskottet har ingalunda blundat härför; men ingen röst har inom detsamma höjt sig för att skära bort städernas inkomster.

Jag tror, att hvad jag nu haft äran nämna skall vara tillräckligt för att visa, det Utskottet icke helt och hållet sett bort ifrån det finansiela syftet i denna fråga, och anhåller derföre om bifall till Utskottets förslag.

Herr Helander: I anseende till den sena timman på dagen och de ihållande ropen på proposition vill jag inskränka mig till att yrka afslag å den ifrågavarande punkten.

Herr Falk: På de af Herr von Stockenström i hans reservation anförda skäl anhåller jag om afslag å ifrågavarande punkt.

Herr Granlund: Man har mer än en gång inom Riksdagen yttrat, att täta rubbningar i lagstiftningen icke skulle vara ändamålsenliga. Jag hemställer, om det då kan vara skäl att besluta en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om ytterligare förändringar, då man ju redan förut vid detta plenum beslutat åtskilliga ändringar uti ifrågavarande lag. Sedan Bevillnings-Utskottet på sednare tiden blifvit lyckliggjordt med åtskilliga krafter, som tillika ega stor erfarenhet i fråga om bränvinslagstiftningen, har det framkommit med en mängd förslag och projekt, af hvilka åtminstone somliga icke torde kunna anses så lyckligt funna. Hvad särskildt den nu ifrågavarande punkten angår, bör den icke hafva stort hopp om framgång; och såsom bevis härför ber jag endast att få erinra om förra Riksdagens diskussion och beslut i ämnet, då en sådan sammanslagning, som den nu ifrågasatta, icke godkändes af en större majoritet.

När man så nyligen fattat ett sådant beslut, kan det då vara skäl att i en skrifvelse nu åter uttala sig i alldeles motsatt syfte? För min del tror jag det icke och yrkar derföre afslag å ifrågavarande punkt.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Jag har begärt ordet, endast derföre att jag hörde representanten från Norrköping framhålla, att bifall till Utskottets ifrågavarande förslag skulle komma att tillintetgöra det sedliga syfte, man med denna lagstiftning skulle afse att vinna. Jag kan dock icke fatta, att något sedligt syfte är afsedt med försäljningslagen, så länge denna lag är baserad på bemödandet att bereda vederbörande kommuner vinst och inkomster genom denna handtering; och det lärer väl icke bära vittne om ett sedligt syfte, att ju högre man lyckas uppbringa bränvinsförsäljningen, desto större blir denna vinst. Snarare tror jag att det sedliga syftet skulle vinnas, derest staten toge denna inkomst af försäljningen, likasom den nu uppbär vinst af tillverkningen. Det var derföre, efter mitt förmenande, ett stort misstag man begick, när man gjorde kommunernas inkomster beroende af bränvinsförsäljningen. Skulle det stadgande, man nu åsyftar, kunna föranleda en återgång härifrån, synes det mig vara allt skäl att bifalla Utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad. Herr Talmannen gaf proposition såväl på bifall till Utskottets förslag som på afslag derå, och fann ja öfvervägande för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad Bevillnings-Utskottet hemställt i 48 punkten af dess betänkande N:o 5,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets hemställan i förevarande punkt af Kammaren afslagen.

Den härefter företagna omröstningen utföll med 63 ja mot 37 nej, i följd hvaraf Utskottets förslag bifallits.

§ 9.

Föredrogs Första Kammarens protokollsutdrag N:o 125, med delgifvande af Kammarens beslut i afseende å dess Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 1, rörande ändring i förordningen den 7 December 1866, angående vilkoren för försäljning, till förtäring på stället, af vin, öl, kaffe m. m.

Herr Sjöberg: Jag anhåller, Herr Talman, att ifrågavarande betänkande måtte remitteras till denna Kammares Tredje Tillfälliga Utskott, för vinnande af den mångsidigare utredning, som torde vara nödvändig för en sorgfällig behandling af denna fråga.

Vidare anfördes ej. På sätt Herr Sjöberg yrkat, blef, med stöd af 63 § 3 mom. Riksdags-ordningen, ärendet, för vidare utredning, hänvisadt till Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskott.

§ 10.

Föredrogos men blefvo för andra gången bordlagda:

Lag-Utskottets utlåtanden N:is 20 och 21, samt

Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 10 (i samlingen N:o 26).

§ 11.

Till bordläggning anmäldes den under § 1 här ofvan omförmälda nådiga proposition äfvensom nedannämnda, under detta sammanträde inkomna ärenden:

Konstitutions-Utskottets memorial N:o 6, angående det hvilande förslaget till ny Föreningsakt mellan Sverige och Norge;

Stats-Utskottets memorial och utlåtanden:

N:o 45, i anledning af erhållen återremiss å mom. *e* och *f* af Stats-Utskottets utlåtande N:o 40;

N:o 46, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående understöd af allmänna fattigvårdsmedel åt arbetsföra svenska medborgare, hvilka i nödställd belägenhet aflemnas å svensk gränsort;

N:o 47, i anledning af väckt motion om anslag för uppsättande af ett kungörelseblad under benämning: "Sveriges allmänna tidningar";

N:o 48, i anledning af väckt motion angående vidtagande af åtgärd för att åstadkomma större fullständighet af "Svensk författningssamling" och om anslag för detta ändamål;

N:o 49,

N:o 49, i anledning af Statskontorets underdåniga berättelse angående statsverkets spanmålsrörelse, undsättningsfonden och f. d. magasinsfonden;

N:o 50, angående förändradt stadgande om räntebärande obligationers uppköpande af Riksgälds-kontoret;

N:o 51, angående uppkomna besparingar å medel, afsedda för inlösning af Riksgälds-kontorets obligationer och räntekuponer;

N:o 52, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående försäljning af en Göteborgs hospital tillhörig qvarnlägenhet i Forss ström af Ahle härad och Elfsborgs län;

N:o 53, i anledning af väckt motion angående eftergift af Kronans rätt till danaarf efter åtskilliga inom Westerviks samhälle aflidna personer; och

N:o 54, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse med öfverlemnande af förteckningar öfver de för statsverkets räkning utarrenderade egendomar.

§ 12.

Herr Talmannen tillkännagaf, att, enligt inlemnadt läkarebetyg, Herr *Anders Persson* från Hallands län tills vidare vore af sjukdom förhindrad att från hemorten, der han med begagnande af honom beviljad ledighet nu vistades, åter begifva sig till hufvudstaden.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $^3/_4$ 1 på natten.

In fidem
H. Husberg.

Måndagen den 17 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollsutdrag för sammanträdet den 15 i denna månad.

§ 2.

Föredrogs och blef till Stats-Utskottet hänvisad Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående upplåtande till Skede socken af två qvadratref jord från länsmansbostället ett halft mantal Ekekull Lillegården N:o 3 till skolhusplan och planteringsland för en folkskola.

§ 3.

Började föredragningen af Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående landtförsvarets ordnande, samt i anledning af de inom Riksdagens båda Kamrar i samma ämne väckta motioner. Efter det att *1:sta Punkten* blifvit uppläst yttrade:

Herr Statsrådet Abelin: Herr Talman! mine Herrar! De åsigter jag hyllar i denna fråga äro eder alla genom mitt offentliga uppträdande i tal och skrift äfvensom genom mina enskilda yttranden väl bekanta. Då jag nu, detta oaktadt, med anledning af hvad i föreliggande Utskottsbetänkande förekommer, nödgas påkalla en stunds uppmärksamhet från eder sida, anhåller jag att hvad jag kommer att yttra, äfven der det möjligen skiljer sig från åsigterna hos majoriteten inom Kammaren, må anses endast såsom ett uttryck utaf en af pligtkänsla förestafvad önskan, att bidraga till ett fördomsfritt och oväldigt bedömande af den stora hufvudfrågan: åstadkommande af ett fäderneslandet betryggande försvar.

Ser jag då först till de allmänna åsigter Utskottet uttalat rörande den grund, hvarpå försvaret nu borde byggas, så finner jag med tillfredsställelse, att Utskottets ledamöter enhälligt omfattat denna samma grund som Kongl. Maj:t för landtförsvarets ordnande uppställt och hvilken jag vid flera tillfällen tillåtit mig framhålla, såsom den för våra förhållanden lämpligaste och såsom den, under närvarande tidpunkt, enda möjliga för att med tillbörlig skyndsamhet sörja för vår trygghet. Ser jag deremot till betänkandet i dess särskilda delar, så måste jag beklaga att denna stora fosterländska angelägenhet, för jemförelsevis underordnade intressen,

icke synes hafva blifvit tillmätt ett så öfvervägande afseende, att icke omsorgen för dem tillvällat sig ett inflytande, som hotar att splittra åsigterna och verka uppskof med frågans afgörande till en oviss framtid. Det är under sådana förhållanden af yttersta vigt att frågan, vid behandling inom Kamrarne, uppfattas från sin allmänna stora betydelse, och att en hvar, som delar ansvaret för frågans utgång, gör sig fullkomligt klart att det är fosterlandets heliga sak, det svenska folkets högsta angelägenhet, han har om händer och att vid behandlingen deraf tvistefrågan om mer eller mindre berättigade anspråk på förändrad fördelning af hittills utgjorda bidrag till försvaret lemnas åsido. Med denna uppfattning af frågan har jag i min mån sökt att verka för det stora målet och med denna samma uppfattning för ögonen vill jag fortgå på den beträdda vägen.

Då jag nu öfvergår till en öfversigt af Utskottsbetänkandet, och dervid hufvudsakligast fäster mig vid dess första punkt, är det under förhoppning att under diskussionens lopp få anledning yttra mig öfver de öfriga.

Utskottet föreslår i utlåtandets första punkt, att indelningsverket (så vidt dermed förbindes åliggande för viss jord eller lägenhet att anskaffa, utrusta och underhålla hästar och manskap till arméen eller flottan) må upphöra efter en öfvergångstid af 15 år från den ökade värnepligtens inträdande, och Utskottet ställer i sammanhang dermed åtskilliga bestämmelser, hvarigenom rust- och rotehållare, efter att under nämnda tid hafva antingen in natura fullgjort sitt åliggande eller med en till någon del mot besväret svarande afgäld löst sig från detsamma, skulle för alltid och helt och hållet från detta sitt nuvarande åliggande befrias. Gå vi nu något framåt i Utskottets utlåtande, så finna vi att Utskottet i dess 9:de punkt föreslår att den stamtrupp, som genom indelningsverkets upphörande komme att försvinna, skulle ersättas genom en *på landet* förlagd stam af samma styrka och med samma organisation som den af Kongl. Maj:t föreslagna. Häraf framgår tydligen — jag ber att derpå få lägga särskild vigt — att Utskottets förslag icke tillkommit på grund af någon från Kongl. Maj:t skiljaktig uppfattning af det principielt rätta eller orätta i de militära grunderna af Kongl. Maj:ts förslag, ej heller i någon olika uppfattning om det lämpligaste i sättet för truppens utdaning och förläggning, utan endast af den omständigheten att soldatens underhåll är ett åliggande för viss jord, hvars egare från detta åliggande vilja bli befriade. Såsom skäl för sina yrkanden framhåller Utskottet: orättvisan af indelningsverkets bibehållande vid sidan af en utsträckt värnepligt; rustnings- och roteringsbördans ojemna tryck, samt indelningsverkets olägenheter. Den bevisning Utskottet sökt åstadkomma för giltigheten af det först anförda skälet utgår från det *antagandet* att frågan om indelningsverkets bibehållande samt om en utsträckt allmän värnepligt stå i det närmaste samband med hvarandra; men Utskottet har härvid på förhand *antagit* just hvad som ålegat detsamma — för så vidt det derpå velat stödja några anspråk — att bevisa. Det är för tillvaron af detta samband mellan en grundskatt på jorden och en personlig värnepligt, som Utskottet åberopar knektekontraktens lydelse.

Hvad i sammanhang dermed anföres anser jag mig likväl så mycket

heldre böra förbigå, som jag redan gifvit mina åsigter i denna del tillkänna och som reservanterna på ett klart och tydligt sätt ådagalagt halten af Utskottets bevisning och de konseqvenser, som deraf framginge.

Utskottet öfvergår härefter till en framställning af det ojemna i indelningsverkets tryck, framhållande behofvet af lättnader i jordbruksnäringen och åberopar att alla de myndigheter, som yttrat sig i frågan, erkänt billigheten utaf en lindring i roteringsbördan.

Utan att nu vilja, genom att ingå i bedömande af det mer eller mindre berättigade uti anspråken på en lindring i roteringsbördan, återupprepa hvad jag härutinnan tillförene yttrat, vill jag endast erinra att försök till en reglering af denna börda blifvit gjorda genom ett af regeringen till 1869 års Riksdag framlagdt förslag. Huru detta mottogs och huru det affärdades, deraf torde flertalet af denna Kammares medlemmar ega ett lifligt minne och sålunda äfven erinra sig, att tillmötesgåendet från regeringens sida icke rönte det erkännande från Riksdagen, hvarpå det likväl, särdeles från denna Kammare, kunde ega anspråk. Då nu emellertid Utskottet i sitt utlåtande så till vida skänkt uppmärksamhet åt detta förslag, att det förklarat det ega sådana brister att det *måste* komma att falla, må det tillåtas mig att i minnet återkalla de förnämsta dragen af detsamma. Bygdt på grundsatsen: "samma pligt, samma börda", var likväl dess antagande icke obligatoriskt, dess enkla grund var bostad för soldaten på hemmanets egor och 45 kubikfot spanmål i lön; den uppgifna qvantiteten spanmål, motsvarande ett belopp af 90 R:dr, var ej heller, äfven der kontrakten antoges, ett rust- och rotehållarnes åliggande att utbetala; det fixerade beloppet utgjorde blott den maximigräns, hvartill rotehållarens samtliga utgifter till soldaten kunde komma att belöpa sig, men rotehållaren var lemnad frihet att inom detta belopp uppgöra med soldaten om så billiga vilkor han kunde betinga sig och att förvandla den såsom normal uppgifna lönen i hvilken eller hvilka arter af natura-prestationer, hvarom han och soldaten kunde öfverenskomma; förslaget medgaf rust- och rotehållare att under alla förhållanden få från sig aflyftad den ojemnaste af alla soldathållet vidlådande bördor, rekryteringen, hvilken skulle, der rotehållaren derpå ingick, läggas uti statens händer, hvarigenom äfven staten skulle blifva i tillfälle ej allenast att välja de för yrket lämpligaste rekryterna utan ock att bestämma en gräns för soldatens ålder uti tjensten och såmedelst skaffa sig en garanti derför att institutionen skulle på bästa sätt uppfylla sina militära ändamål; förslaget var dessutom egnadt, och detta var ej dess minsta förtjenst, att till ömsesidig båtnad reglera förhållandena mellan rust- och rotehållare och soldaten, i det det kom alla de ovissa besvär, hvilka nu som oftast gifva anledning till tvister och missförstånd och hvilka, mer än något annat, torde verka missnöje med institutionen, att försvinna. Med ett ord, detta förslag, om det än hade sina fel och behöfde undergå en och annan modifikation, angaf likväl den enda väg, hvarpå frågan, enligt mitt förmenande, till det stora flertalets belåtenhet kan lösas, ty den lättar rust- och rotehållares besvär och reglerar förhållandena mellan dem och soldaten, på samma gång som den, utan att rubba institutionens sociala värde, möjliggör de förbättringar i militäriskt hänseende hvaraf institutionen kan anses vara i behof.

Utskottet har, i sammanhang med sitt omnämnande af detta förslag, uttalat sin förundran deröfver, att nu, då det ifrågasättes gifva värnepligten en större utsträckning än år 1869 var förhållandet, något förslag till lindring i rustnings- och roteringsbördan icke förekommit och Utskottet anger äfven den antagliga förklaringsgrunden till ett sådant förfarande vara, att ett lämpligt lindringsförslag vore hardt nära omöjligt att åstadkomma. Att Utskottet icke så alldeles funnit den rätta, bör vara klart af hvad jag redan yttrat med afseende å det till 1869 års riksdag framlagda förslaget. Grunden för regeringens nu anmärkta uraktlåtenhet härutinnan är djupare än så och beror icke blott af det öde nämnda förslag vid Riksdagen rönte, utan på den omständigheten, att regeringen icke kunde vid en tidpunkt då försvarsfrågan är landets mest brännande fråga framlägga ett förslag, som, för så vidt det skulle kunna tillfredsställa de högt uppdrifna anspråken å ena sidan, vore egnadt att uppväcka ett berättigadt missnöje å den andra och såmedelst alstra en oenighet, som kunde göra en skyndsam lösning utaf frågan omöjlig och slutligen derföre att regeringen måste betrakta denna likasom hvarje större fråga från det stora allmännas intresse, ej från det enskildas.

Utskottet framhåller sedermera indelningsverkets olägenheter och stöder sig dervid på landtförsvars-komitéens yttrande, men Utskottet underlåter dervid att framhålla alla af denna komité för samma institution åberopade fördelar, hvilka förekomma denna komités ledamöter så öfvervägande, att de obetingadt och enhälligt förorda institutionens bibehållande.

Utskottet berör först den ekonomiska sidan och framhåller, efter komitéen, de kända och erkända olägenheterna af de i aflöningssättet ingående många ovissa besvären; men dessa olägenheter äro af natur att kunna afhjelpas och skulle alla genom antagandet af det utaf Kongl. Maj:t föreslagna normalkontraktet komma att försvinna. "Indelta soldatens tjenstgöring är dyr," säger man, "ty antingen han tjenstgör eller icke, skall han hafva sitt underhåll," men månne icke så i viss mån blir förhållandet med hvarje annan stamtrupp, om kostnaderna än under olika former utgå. Månne nemligen icke staten kan sägas ega utgifter för den värfvade garnisonssoldaten, äfven då han icke tjenstgör, eller huru anse de kostnader, som utgå för byggande och underhåll af dessa kaserner, hvilka måste beräknas för en vida större styrka, än den under vanliga förhållanden tjenstgörande, huru underhållet och vården af persedlar för dem som icke tjenstgöra, huru omkostnaderna för underhåll af den styrka, som utöfver den till tjenstgöring beräknade vistas uti garnisonen m. m. Men huru vill Utskottet underhålla sin egen tilltänkta stamtrupp? Meningen är ej, det se vi utaf utlåtandet, att hålla den i ständig militärisk verksamhet, ty den skall, i likhet med den indelte rotesoldaten, förläggas på landet och, som det vill synas, i likhet med denna få sin utdaning uti läger; men månne Utskottet tänkt sig att erhålla en sådan, med skyldighet att underkasta sig alla de förpligtelser tjensten ålägger honom, utan annan ersättning än ett knappt tillmätt underhåll under de dagar han är i tjenstgöring? Jag förmodar Utskottet icke bygger befintligheten af sin stamtrupp på så lösa grunder.

Soldatens relativa dyrhet bör dessutom, enligt mitt förmenande, bedömas icke efter hans tjenstgöringsdagars antal, utan efter den nytta man väntar sig af honom, och erkänner man att denna kan blifva lika stor af den indelta som af hvarje annan kantonerad eller garnisonerad soldat, så måste man äfven erkänna, att den indelte soldaten är den ojemförligt billigaste. Till underhållet mellan mötena bidrager han till största delen sjelf genom att med egna händer odla den jord, han fått sig tillagd; det förment dyra underhållet, det som utgör hans väsendtligaste löneförmåner, är såmedelst hufvudsakligast en frukt utaf hans eget arbete. Hvad man på honom offrar mellan tjenstgöringstiderna, det återgäldar han till större delen genom sitt arbete i produktionens, i samhällsutvecklingens tjenst. Huru man än må se saken, så är och förblir han den jemförelsevis billigaste soldaten.

Innan jag nu går att till bemötande upptaga hvad Utskottet anfört om de olägenheter indelningsverket i militäriskt hänseende skulle medföra, ber jag öppet få förklara, att jag ingalunda anser denna indelta institution eller rättare det system, jag velat derpå bygga, såsom det starkaste af alla organisationssystem, eller såsom den enda grunden för ett antagligt sådant; men att jag är lifligt öfvertygad och tror mig genom uppställda jemförelser och anförda skäl i öfrigt hafva bevisat, att ingen organisation med motsvarande fasthet och med samma berättigande till förtroende kräfver så ringa offer i direkta utgifter, i förlorad arbetskraft och i personlig tunga.

Vänder jag mig nu mot de af Utskottet anförda militära olägenheterna, så möter mig till en början påståendet om "ryttarens och knektens beroende utaf rust- och rotehållaren". Huru detta i egentligen militäriskt hänseende kan bli en olägenhet, har jag svårt att fatta, då rust- och rotehållaren icke eger i sin makt att hindra soldaten från utgörande af de öfningar eller kommenderingar, hvartill han kan blifva kallad, och då vanligen rust- och rotehållarne, långt ifrån att lägga hinder i vägen för hans hastiga fortkomst till de utsatta samlingsplatserna, oftast välvilligt och utan att dertill vara förbunden befrämjar fortkomsten.

Man framhåller vidare såsom en olägenhet indelte soldatens långa tjenstetid och förmenar, att han af sin myckna tjenstledighet lockas tjena allt för länge. Härvid är likväl att märka, att den långa tjenstetiden, långt ifrån att den af denna komité, från hvilken uttrycket citeras, betraktades såsom en olägenhet, tvärtom ansågs såsom en högst väsendtlig fördel, hvarpå jag såsom bevis vill anföra följande ur komitéens utlåtande hemtade yttrande: "i militäriskt hänseende eger den indelte soldaten ett afgjordt företräde, dels emedan han frivilligt tagit krigstjenst, hvilket i allmänhet måste förutsätta mera lust och håg för saken, men isynnerhet emedan han valt denna tjenst såsom lefnadsyrke, hvilket, fastän hans årliga öfningstid är kort, gör att han alltid, äfven då han är tjenstfri, känner sig tjena, gör hans tanke mera förtrolig med yrket och ej främmande för dess faror, ställer honom i ett närmare förhållande till befälet, sammansluter honom mera med den trupp han ständigt tillhörer, stärker hans disciplin och trohet mot fanan, ingifver honom känslan af att verkligen vara krigsman, eller samma känsla som utgör officerens värde, samt bildar genom allt detta just de militäriska egenskaper, hvilka äro så dyrbara för en stamtrupp och gör den så lämplig att vara ledare för yngre man-

skap, såväl under fredliga förhållanden som under krigets alla pröfvande tjenster.“

Längre fram i komitéens betänkande står det vidare: “i betraktande af allt detta, måste komiterade anse indelningsverkets olägenheter vida öfvervägas af förmånen att redan vara en gammal och känd inrättning, som uppfyller det ändamål, man utomlands söker vinna genom nya konstlade åtgärder, hvilka mer eller mindre aflägsna sig från några af bevärings-författningens hufvudsyften, men hvartill man varit nödgad för att undgå denna författnings stora militäriska brist: den, att icke kunna bilda duglige stamsoldater, så framt icke tjenstetiden är ganska lång, såsom i Frankrike och Österrike, men hvarvid ändå komme att saknas soldater i mannaåren — en armés veteraner.“

Hvem är det ock väl, som, med kännedom om den svenska ungdomens sena utveckling, skulle vilja neka att ju icke vistandet under fanorna flera år, efter den för rekryts antagande vanliga åldern, är nödigt för att hos soldaten utveckla den fysiska styrka, den stadga i lynnet och den moraliska kraft, utan hvilkas befintlighet i ledet hoppet om framgång ej kan vara stort. Oaktadt emellertid den längre tjenstetiden under vissa förutsättningar icke ansetts som en olägenhet, har jag likväl hållit före, att det vore till fördel för arméen, om åldern uti tjensten genom lag begränsades. Kongl. Maj:t har ock till Riksdagen gjort framställning i denna syftning, utan att Riksdagen dertill lemnade sitt bifall. Reformen är emellertid lätt att genomföra och kan, med tillmötesgående från Riksdagens sida, när som helst sättas i verket utan afseende å indelningsverkets vara eller icke vara.

Utskottet uttalar dessutom såsom sin åsigt: “att man hos den indelte soldaten, som egentligen kan betraktas såsom ett slags jordtorpare, svårligen skall finna en i militäriskt hänseende tillräckligt god och intelligent anda.“ Jag tillstår, att jag ej har rätt fattat meningen med detta ofta upprepade uttryck om bristande intelligens hos den indelte soldaten. Anser man då icke “intelligens“ kunna existera utan högre bokliga kunskaper, eller är intelligens omöjlig att förvärfva, der man ej varit lycklig att i ungdomen få idka trägna studier, eller skall den omständigheten att man brukar en mindre jordlott vara ett kriterium derpå att både förstånd och kunskaper saknas? I sanning, mine Herrar! Jag kan ej rätt fatta detta, ty intelligens, som är liktydigt med förstånd, fattningsgåfva och begrepp, kan existera utan mycket bokvett, och ett godt förstånd tillegnar sig lätt kunskaper, äfven sedan dess innehafvare lemnat barnaåldern, särdeles då dessa kunskaper, såsom inom det militära yrket, fordras på det praktiska området; och bådadera, både förstånd och praktiska kunskaper, få, genom ett ständigt deltagande i landtmannalifvets omsorger, blott tillfällen till näring och till utveckling. Tvingas icke denne den mindre jordbrukaren, hvilken genom eget arbete måste sörja för sin utkomst, att genom rådighet och fintlighet draga sig ur oförutsedda förhållanden; uppöfvas icke, genom hans vistande i skog och mark, hans ortsinne till en ofta förvånande grad och, genom hans sysselsättningar på fältet, hans vana att bedöma afstånd och att finna utvägar, sådana som af inga läroböcker kunna inhemtas, för utförandet af jord- och timmerarbeten m. m. — allt egenskaper, som för kriget äro af ovärderlig betydelse. Den ofta tanklöst upp-

repade frasen, att indelte soldaten är dum, omöjlig till initiativ, oemottaglig för undervisning m. m., har jag med förtrytelse afhört, icke blott derföre att omdömet orättvist drabbar en klass af medborgare, den jag lärt mig akta och värdera, utan derföre att det drabbar den stora massan af svenska folket; ty då det svårligen kan förnekas, att indelte soldaten är ett urval af den del utaf vår landtbefolkning, som representerar de djupa leden, den stora massan af nationen, huru vågar man då stämpla dessa soldater såsom typer utaf dumhet, klumpighet och enfald? Det är att emot svenska nationen utkasta en grof förolämpning, emot hvilken jag aldrig skall upphöra att varmt protestera. Må man af det anförda icke tro, att jag anser den indelte stamsoldaten i allmänhet ännu besitta tillräckliga egenskaper för att föra äfven det lägre befäl, som kan blifva manskapet anförtrodt, eller att icke en stam skulle, med afseende hufvudsakligast å behofvet af befälskrafter, kunna på fördelaktigare sätt utbildas. Men hvad som än hindrar att gifva den indelte soldaten den utbildning, som erfordras, icke är det de hos honom inneboende egenskaperna. Men huru vill Utskottet då åstadkomma denna intelligentare cadre, denna utmärktare stamtrupp på 24,000 man? Månne genom att tvinga ynglingar med skolbildning att taga anställning såsom stamsoldater (ty på frivillighetens väg lära de icke kunna sålunda åstadkommas) eller genom att rekrytera dem ur samma klass som nu, men genom någon längre tids studier och öfningar under förläggning i garnison hos dem utbilda de erforderliga befälsegenskaperna. Det första förmodar jag Utskottet likväl finner outförbart, och det andra lärer Utskottet, efter hvad det vill synas, ej hafva för afsigt att åstadkomma. Det vill synas som skulle Utskottet anse allt vara väl beståldt med stamsoldaten, blott han beröfvas det egna hemmet, blott han mellan de tider, då han egnar sig åt uppfyllandet af sina militära pligter, i stället för att njuta af den fria mannens sjelfverksamhet och höjas af de känslor, som deraf födas, blir en annans tjenare; blott han, i stället för att vara "jordtorpare", blifver torparedräng — och allt är slutligen väl beståldt med stamsoldaten, blott rotehållaren ej behöfver bidraga till hans underhåll.

Utskottet upptager vidare de politiska olägenheterna af Indelningsverket, hvilka skulle bestå deri, att nationen, genom befintligheten af indelta arméen, möjligen skulle anse sig i någon mån frikallad från vapenpligt och sätta hela sin förtröstan till arméen; under det Utskottet likväl på samma gång påpekar, *att, enligt det framlagda Kongl. förslaget, beväringen måste betraktas såsom utgörande nästan uteslutande arméens trupper.* Men framgår detta sednare såsom resultat af det Kongl. förslagets antagande, och svårligen lärer det af någon kunna förnekas, så har Utskottet ock med detsamma visat, att de förut anförda politiska olägenheterna af indelta arméens fortfarande och bibehållande icke kunna befaras.

Utskottet sammanfattar slutligen skälen, hvarföre Indelningsverket efter en öfvergångstid borde upphöra och egarne af berustad och roterad jord derefter befrias från sina förbindelser till staten, och det förnämsta utaf dessa är "just" detta, att Utskottet *ansett* att rust- och rotehållare böra, så länge indelningsverket bibehålles, befrias från beväringstjenstgöringen.

Då emellertid detta skäl, såsom vid många tillfällen visats, befinnes

ohållbart vid blotta betraktandet af bestående förhållanden, då vidare de angifna olägenheterna af indelningsverket äro mera skenbara än verkliga och ingalunda kunna jemföras med dem, som skulle framgå af ett stamsystem i andra här möjliga former, och då slutligen Utskottet förklarat: "att det nuvarande politiska beståndet ej gör rådligt att uppskjuta med försvarets ordnande", men vid sidan af denna sanna uppfattning af situationen velat göra hvarje åtgörande i den stora fosterländska frågan beroende af antagande af ett förslag, som, till förmån för endast jordegare, kränker både statens och andra samhällsmedlemmars rätt samt sålunda icke kan af någon regering, som känner sina pligter, accepteras, så lärer förkastelsedomen öfver Utskottets förslag dermed vara gifven — en förkastelsedom, som Kammaren icke lärer underlåta att uttala.

Friherre Ericson: Jag yrkar afslag å Utskottets förslag och bifall till min reservation på de skäl, som der finnas anförda och ber att få taga Kammarens tid i anspråk en stund för några allmänna anmärkningar i ämnet.

Ordnandet af vårt försvar har som bekant länge stått på dagordningen. År från år har denna angelägenhet tillvunnit sig större och större intresse och särdeles har den sednaste tidens händelser utomlands bringat detta intresse till sin höjd. Om således intresset för frågan är större än någonsin förut, så är också enligt min tanke chancerna för en tillfredsställande lösning just nu större än de någonsin varit eller måhända på länge blifva.

Den stötesten, mot hvilken de föregående förslagen alltid strandat, har varit anskaffningssättet för den blifvande stammen. Skall den indelta arméen bibehållas och blifva denna stam, eller skall en stam på nya grunder ordnas?

Om frågans ställning behöfver jag icke påminna, då det föreliggande Utskottsbetänkandet lemnar en fullständig utredning i det hänseendet. Å ena sidan utdömes på grund af militära och statsekonomiska skäl det nuvarande indelningsverket; å andra sidan försvaras det. Å ena sidan framhålles omöjligheten af att på indelningsverket tillämpa åtskilliga vigtiga militära garantier för att få dugliga stamsoldater; å andra sidan bestrides detta; å ena sidan anföres till och med att ur rättslig synpunkt indelningsverkets bibehållande vore oförenligt med införande af en sådan värnepligt som Kongl. Maj:t föreslagit; å andra sidan bestrides denna uppfattning på det lifligaste.

När så diametralt motsatta åsigter göra sig gällande och stå mot hvarandra i form af majoritet i den ena Kammaren mot majoritet i den andra Kammaren, och ingen domare öfver dessa olika fraktioner inom Riksdagen finnes, så torde intet annat sätt att lösa frågan vara möjligt, än att ömsesidigt uppoffra individuela, mer eller mindre ensidiga föreställningssätt och gå hvarandra till mötes för att ernå hvad alla önska: ett godt försvar för landet.

En ytterligare uppmaning till ett sådant tillmötesgående ligger i den militäriska sidan af frågan. På sednare tider har nemligen den sida af saken mer och mer trängt sig i förgrunden och intagit det rum, som den med rätta tillkommer. Man har vid bedömandet af lämpligheten hos den

ena eller andra stamorganisationen att påminna sig, att beväringsmanskapet icke numera är endast förstärkningsmanskap, utan kommer att utgöra den egentliga arméen. Det är först genom antagande af nya värnepligtslagen detta blir förhållandet, då deremot hittills den indelta arméen varit sjelfva arméen och beväringsmanskapet endast betraktats som ersättningsmanskap — jag beder att i detta hänseende få påminna om att för icke länge sedan — vid en tidpunkt, då Sverige riskerade att komma i krig — förde de trupper, som då användes och till och med skickades utomlands, icke någon beväring med sig. Förhållandena blifva nu helt och hållet förändrade. Beväringen blir nu den verkliga arméen och den indelta arméen hädanefter icke en särskild armé, utan befäl och ledare för den nya nationalarméen, och det torde icke behöfvas synnerligen stora insigter i ämnet för att förstå att denna nya rol för den indelta truppen tager helt andra och olikartade krafter i anspråk än hvad förut varit fallet.

Man har framhållit, att, då vi antaga en sådan värnepligt, som Kongl. Maj:t föreslår, der icke legning eller friköpning finnes och der således alla ynglingar måste inträda i ledet, så ställa sig fordringarne på de män, som skola vara ledare och befäl, högre än hittills, då organisationen icke varit sådan, då legning och friköpning varit tillåtna och således de elementer fråntagits beväringen, som kräfva ett mera intelligent och skickligt befäl, i fall truppen skall bära den nödvändiga aktningen och respekten för detta sitt befäl. Man har såsom en följd af anskaffnings- och underhållssättet för den indelta arméen dragit i tvifvelsmål, huruvida denna slags stam skulle kunna uppfylla dessa de nya förhållandenas kraf. Man har framhållit de solklara olägenheterna ur militärisk synpunkt af att rust- och rotehållare rekrytera och att karlen får för länge tjena qvar, olägenheter, som man icke utan rust- och rotehållares medgifvande kan undanrödja och man har på grund af dessa förhållanden kommit till den uppfattningen, att indelta arméen visserligen i afseende å anskaffningssättet kan anses hafva gifvit ett vackert resultat genom att skaffa dugliga karlar *i ledet,* men uppställer ganska betänkliga svårigheter för att bilda dugliga män *framför ledet.*

Slutligen har man anmärkt, att, då Kongl. Maj:ts förslag innebär en så vidt utsträckt öfning för arméen som 82 à 90 dagar, eller omkring trenne månader, befälet naturligtvis måste vara sysselsatt icke blott under dessa trenne månader, utan derjemte under den tid, som är nödig för att underhålla dess skicklighet att föra befäl, således genom deltagandet i befälsöfningar, befälsskolor, skjutskolor, timmermansskolor m. m.; så att 4 à 5 månader årligen skulle åtgå i och för tjenstens utöfvande och denna tid skulle infalla hufvudsakligen på sommaren, man med skäl kan ifrågasätta, huruvida det kan vara lämpligt att detta folk, som är af öfningar sysselsatt just den tid af året, då jorden skall skötas, tilldelas jord som lön, en jord, hvilkens skötsel de således måste öfverlemna till främmande händer. Jag för min del anser icke detta aflöningssätt för det rätta.

Dessa militära olägenheter hafva gifvit anledning till en gemensam reservation af 5 utaf Särskilda Utskottets ledamöter från Första Kammaren. Dessa reservanter: Friherre De Geer, Grefve Hamilton, Friherre

Stjernblad, Herrar Wijkander och Nisser böra i frågan tillerkännas den största vigt. Man kan icke rättvisligen beskylla dessa herrar för någon omotiverad omstörtningslusta, icke heller för att utan skäl opponera mot Kongl. Maj:ts förslag och icke heller för felande sakkunskap. Emellertid hafva dessa herrar förklarat sig på militära skäl icke kunna hålla på indelningsverket, utan de facto föreslagit dess upphörande, förmedelst medgifvande af ständiga vakansafgifter, hvilket inom en icke aflägsen tid skulle leda derhän, att alla rotar betalade vakansafgifter — således den effektiva rustningens och roteringens förvandling till en grundskatt. När män i deras ställning uttalat sig i sådan riktning — och jag ber Herrarne särskildt uppmärksamma detta — så torde väl de, som icke varit eller äro i tillfälle att fullständigt bedöma hithörande förhållanden, kunna ega anledning tro, att indelningsverket är föråldradt och på billiga grunder bör, i det allmännas intresse, afskaffas. Om man äfven så lifligt önskar frågans snara afgörande, bör man dock icke under uttryck af dagens opinion fatta ett förhastadt beslut. Det är visserligen representantens pligt att akta på allmänna opinionen, men äfven att akta sig för att gifva vika för den tillfälliga och ofta konstlade opinionen. En sådan opinion har bildat sig till förmån för indelningsverkets bibehållande, förnämligast — såsom jag tror — genom upphetsning af samma press, som, under det förgångna årets verldshistoriska händelser, genom sitt oförståndiga uppträdande i en utländsk fråga, lätt kunnat inleda oss i förvecklingar och obehag, och hvilken nu, när en inländsk fråga af vigt föreligger, i stället för att med lugn behandla denna fråga och uppmana till endrägt och sämja, har, så vidt i dess förmåga stått, bidragit att stifta split och oenighet, missämja och misstro medborgare emellan.

Man har äfven sett framställas råd till Konungen att upplösa Riksdagen och särskildt Andra Kammaren i den händelse, att frågan icke skulle få den lösning, som Regeringen anser för landet nyttigast. Om detta råd skulle hafva någon annan betydelse än att förekomma inom tidningspressen, så tror jag att det är det sämsta råd, man kunnat gifva Konungen. Ty så nära, vi nu stå en lycklig lösning af frågan, lika långt skulle vi aflägsna oss från målet, om Konungen skulle följa ett dylikt råd. Den, som gifvit eller skulle komma att gifva ett dylikt råd, skulle dermed afgifva det mest eklatanta bevis på sin fullkomliga obekantskap med den *verkliga* stämningen i landet och på landet, ty om rådet skulle följas, torde Regeringen komma att få erfara hvad det vill säga att befinna sig öga mot öga med en *verklig* opposition af Sveriges besutna befolkning.

Jag tror emellertid — jag upprepar det — att närvarande tidpunkt är lämplig att lösa frågan.

Det har i dessa dagar man och man emellan omtalats, att Kongl. Maj:ts regering skulle vara villig att acceptera det förslag, som blifvit af reservanterne från Första Kammaren afgifvet. Jag vet ej om det är rätta förhållandet eller endast ett rykte. Men om det skulle vara sannt, så tror jag för min del icke att det nu skulle lösa frågan. Om ett dylikt förslag år 1869 från Regeringen blifvit framställdt, skulle det varit *sannolikt* att det då vunnit Riksdagens bifall. Äfven år 1871 om ett sådant förslag kommit i den Kongl. Propositionen skulle det *möjligen* haft

någon utsigt att blifva antaget, men jag fruktar det — det är nu *för sent.*

Jag yrkar bifall till min reservation.

Herr Statsrådet Bergström: Herr Talman! Om någonsin vid Riksdagen till afgörande förekommit en fråga utaf beskaffenhet att kunna och böra förena skilda meningar till ett för fosterlandet nyttigt beslut, så är det visserligen den förevarande, angående ordnandet af vårt försvarsväsende. Den är för vårt land af så stor och genomgripande betydelse, att ingen medborgare kan eller bör för densamma vara ljum och likgiltig. Man berättar, att en stor och vis lagstiftare uti ett af forntidens samhällen utfärdade en lag, att ingen medborgare finge vara neutral i angelägenheter, som rörde hans land. I sanning, den angelägenhet, hvilken vi nu hafva att behandla, är så vigtig, att oss icke göres behof af en dylik lag för att förmå oss, för att förmå hvarje svensk att nitälska för en lycklig lösning af den stora fosterländska frågan. I detta ögonblick står hela svenska folket i spänd bidan på det beslut, vi skola fatta. Detta svenska folk, som under förflutna århundraden vetat att värna om sin sjelfständighet, fordrar, har rätt att fordra, att vi, dess lagliga representanter, sätta det i tillfälle att äfven för framtiden kunna göra detta. Härtill fordras blott enighet; och hvarföre skulle vi icke kunna vara eniga? Hos en hvar af oss — derom, Herr Talman! är jag innerligt öfvertygad — glöder i djupet af hjertat elden, den heliga elden af kärleken till fosterlandet. Måtte denna eld slå ut i full låga för att lysa och värma våra öfverläggningar! Då misströstar jag icke derom, att de skola få en god och lycklig utgång.

Hvarföre skulle vi icke kunna blifva öfverens?

Det finnes ju så många moment i frågan, i afseende å hvilka vi alla äro ense. Först och främst äro vi ense derom, att vårt försvarsväsende för närvarande icke befinner sig i sådant skick, att vi med lugn och trygghet kunna emotse framtiden vidare; äro vi ense derom att *något måste göras* för att åstadkomma ett fullt betryggande försvarsväsende. Detta är redan tvänne vigtiga förutsättningar, i afseende hvarpå ingen meningsskiljaktighet råder inom denna Kammare eller bland svenska folket. Beträffande sättet att förstärka vårt försvar, äro ytterligare alla ense derom att det bör ske på folkbeväpningens, på den allmänna värnepligtens grund. Jag tror vidare, att alla äro ense derom, att för närvarande, då det gäller att uppföra det nya försvarets byggnad, man icke kan kasta bort det bestående indelningsverket, att man, för närvarande åtminstone, måste begagna detsamma. Inom den oorganiska verlden kräfver, såsom man vet, kristallisationen, denna det oorganiskas dunkla, omedvetna sträfvan till organisation, en kärnpunkt, hvartill det kan ansluta sig. En sådan kärnpunkt för den nya organisationen af vårt försvarsväsende utgör indelningsverket. Dertill måste den stora folkhären ansluta sig, såvida den icke af brist på stöd skall stadna i utvecklingen.

Om detta allt äro vi särdeles ense. Det, hvarom någon skiljaktighet förefinnes, är frågan om, när och på hvad vilkor indelningsverket skulle bortfalla. Det har funnits en tid, då man i god ro kunde diskutera denna fråga; men så vidt jag förmår fatta omständigheterna, är denna tid nu-

mera förbi. I närvarande stund gäller det framför allt att få till stånd lagen om den allmänna och utsträckta värnepligten; och sådant utan alla vilkor. Först sedan denna för vårt nationela oberoende högvigtiga, nödvändiga institution blifvit en verklighet, må man låta indelningsverket undergå behöfliga modifikationer och ändringar. När detta af så många klandrade indelningsverk en gång i tiden befinnes hafva spelat ut sin rol, när allmänna meningen utdömt detsamma, då skall intet förmå att upprätthålla detsamma. Men denna tidpunkt är, enligt mitt förmenande, ännu aflägsen. Den dag, som är, skådar ännu denna institution lifaktig och lifskraftig; och så länge den ännu eger denna lifskraft är den också mäktig af utveckling. Det är just derföre, som jag anser Utskottets förslag att göra antagandet af beväringslagen beroende på vilkoret af indelningsverkets upphäfvande inom 15 år, icke lända till fosterlandets sanna bästa. Andra vilkor för antagande af nämnda lag kunna ock uppställas; men jag förklarar öppet att ännu icke *något* dylikt vilkor framställts, som från regeringens ståndpunkt befinnes antagligt.

Utskottet har i sitt betänkande inlåtit sig på den privaträttsliga stridsfrågan, huruvida icke knektekontrakten skulle lägga hinder i vägen för värnepligtslagens antagande. Jag har redan haft tillfälle att vid 1869 års riksdag uttala min åsigt om det förkastliga i denna uppfattning; 73 och 80 §§ Regeringsformen ådagalägga, att knektekontrakten icke äro af privaträttslig utan af offentligrättslig natur; och det vore olyckligt, om Utskottets uppfattning vore riktig, olyckligt, om vår förmåga att förstärka försvaret skulle vara beroende af särskilda landskapsmenigheters samtycke.

Jag slutar med en uppmaning till Kammaren att behjerta sakens stora vigt, att lyssna till folkets manande röst och att antaga beväringslagen utan vilkor. Sker detta, så må man sedan göra hvilka framställningar som helst om modifikationer, om ändringar, om lindringar af rustningen och roteringen. Jag är fullkomligt förvissad att Kongl. Maj:ts regering skall åt desamma egna den största uppmärksamhet och den samvetsgrannaste pröfning. Hufvudsaken är emellertid att beväringslagen redan vid denna riksdag blifver ovilkorligen antagen.

Herr Kallstenius: Om jag rätt bedömer det inflytande, som Kammarens beslut angående nu föredragna punkt kommer att utöfva på det slutliga afgörandet af denna Riksdagens obestridligt vigtigaste fråga, *försvarsfrågan,* så uttalar jag endast en oemotsäglig sanning, då jag säger, att Kammaren nu går att afgifva det för fosterlandet mest betydelsefulla och ödesdigra beslut, som den närvarande tiden affordrar densamma. Det måtte då vara tillåtet att hysa den förhoppning, det alla enskilda önskningar, att hvarje egennyttig beräkning må vid detta rådslag intaga det sista rummet och att, som sig bör, ädel och uppoffrande fosterlandskärlek, offervillighet till det som för ändamålets vinnande är oundgängligt, lidelsefri och klar åskådning och alla goda krafter i öfrigt måtte enigt samverka till denna frågas lösning, så att vår urgamla frihet och sjelfständighet måtte blifva fullt betryggade och att detta dyrbara arf från hugstora fäder må af oss kunna till kommande slägten oförskingradt öfverlemnas. Förvisso finnes ingen på detta rum, som icke lifligt känner denna önskan, och från landets skilda delar hafva ingått och ingå till

oss dagligen de mest otvetydiga försäkringar derom, att allt Sveriges folk känner och önskar detsamma. Att då, med vissheten derom för ögonen och under förhanden varande förhållanden, längre bida vore att illa motsvara vårt fosterlands kära, kraftiga och öfver sina stora minnen med skäl så stolta folks förtroende. Att längre tveka vore lika felaktigt som möjligen till sina följder olycksbringande. Vike således såväl all förtröstansfull sorglöshet för den kommande dagen som hvarje skymt af klenmodighet, om sådan finnes, och må vi prisa oss lyckliga att vi kunna fortgå med att fullborda det oss förelagda värfvet, i det lugna medvetandet att svenska folket nu som hittills både kan och vill försvara sig!

Att under sådana omständigheter den talare, som näst före Herr Statsrådet och chefen för Civil-departementet hade ordet, kunnat säga, "att man sökt uppväcka split och oenighet till men för denna frågas ändamålsenliga lösning" och att detta förnämligast skett genom "upphetsning från samma press, som under det förgångna årets verldshistoriska händelser, genom sina oförståndiga uttalanden i utländska frågor, försökt inleda oss i förvecklingar och obehag," samt "att denna press i stället för att med lugn behandla denna stora fosterländska fråga och uppmana till endrägt och sämja, skulle hafva försökt att stifta split och missämja", kan jag icke förstå. Af alla tecken, som hittills visat sig, synes ju, att man i landets opinion har ett verkligt stöd för den åsigten, att stunden att göra något för vårt försvar nu är kommen, att den är allvarlig och att den måste begagnas. Så har ock den större, och jag vågar säga bättre delen af pressen angifvit sakförhållandet, och tack skyldig är man i sanning den för de utmärkta, sakrika och utredande artiklar, för hvilka den öppnat sina spalter; sannt är nog, att härifrån gifvits ett par undantag, som ej så fördomsfritt uppträdt, och menade den värde talaren dem, så är jag villig att med honom instämma. Skulle möjligen derutöfver något split finnas, så vågar jag tro, att det i och från början utgått från just denna Kammares majoritet, vid tillsättningen af detta Särskilda Utskott, som sedan dragit försorg om dess vidmakthållande. Utskottet har emellertid i början af sitt betänkande ofelbart hyllat de tänkesätt jag nu angifvit, då det på sjette sidan af betänkandet säger: "Det är efter moget öfvervägande af alla hit hörande förhållanden, som Utskottet funnit sig böra omfatta och i sitt förslag tillämpa den af Kongl. Maj:t för landtförsvarets ordnande uppställda grund *att "svenska arméen skall bestå af stam, innefattande befäl och trupp samt af beväring"*; och hade Utskottet fortgått i den riktning det på denna och nästföregående sida angifvit, så är jag förvisso öfvertygad, att Utskottet, vid slutet af sitt arbete, kunnat med skäl utbrista: "Nu är allt godt!" Men redan på den nästa sidan och alltigenom på de följande bemödar sig Utskottet att, på allt upptänkligt sätt och tvärt emot de åsigter det på de tvänne föregående sidorna uttalat, resonera bort den stam, som redan finnes.

Det må väl dock kunna sägas att denna känsla af behofvet af ett mera utbildadt och bättre försvar än det nuvarande är mera allmänt delad äfven i denna Kammare, då, såsom förhållandet nu är, vid föredragningen af denna punkt, den första i utlåtandet, redan för en stund sedan öfver 60 talare anmält sig, under det att vid 1869 års riksdag, under hela behandlingen af det dåvarande Försvars-utskottets Betänkande i denna fråga,

endast 69 talare yttrade sig. Kan icke äfven detta angifva att inom Kammaren intresset för denna fråga, tankarne om sättet för dess lösning må vara delade, dock är ganska stort?

Utskottet har, som jag nyss nämnde, allvarligt och efter noggrant begrundande förklarat, att för betryggandet af vårt försvar fordras oundgängligen såväl stam som allmän värnepligt; men huru har Utskottet fullgjort sin skyldighet att afgifva ett förslag om den saken? Jo så, att i den föredragna punkten föreslås först och främst borttagandet af den nu befintliga stammen och det utan att Utskottet i dess ställe föreslår någon annan än den lösa, som å pag. 46 anvisas. Sedan nemligen Utskottet der först sagt, att vilja vi ett starkt försvar, så måste vi således hafva en tillräcklig stamtrupp och denna dessutom så organiserad, att den kan fullständigare öfvas etc. samt att den bör vara så förlagd, "att en mobilisering hastigt kan försiggå och att anknytelsepunkterna mellan stamtruppen och landets befolkning blifva lika många samt minst lika goda som hittills," så säger Utskottet längre ner på samma sida i nionde punkten: "att, i den mån vakansafgifter inflyta *eller Riksdagen dertill anvisar medel*, en reglering måtte ske af infanteriregementens och korpsers nummerstyrka" etc., och uti tionde punkten: "att, i mån af afgången inom nuvarande indelta kavalleri och vakansafgifternas inflytande, Kongl. Maj:t må för dessa afgifter och *de medel, Riksdagen kan för ändamålet anvisa*, uppsätta värfvadt kavalleri" etc. Nåväl, om det också under dessa 15 år, som skulle erfordras innan indelningsverket slutligen vore borta och medan derunder ännu en eller annan af den gamla stammen finnes qvar samt för de afgångne vakansafgifter inflyta, kan blifva möjligt för Kongl. Maj:t att vidmakthålla en stam, sådan som den Utskottet sjelft erkänner vara behöflig, så frågas: hvar äro vi då om 15 år med en stam? Hela den gamla är då borta, inga vakansafgifter ingå då mera till statsverket och den af Utskottet tänkta nya stammens tillvaro är beroende på någonting så vanskligt, som den hos hvarje sammanträdande Riksdag för tillfället rådande föreställningen om dess större eller mindre behöflighet, af de anslag Riksdagen hvarje år kan vilja dertill gifva och således, enligt all antaglighet, af en votering Kamrarne emellan, hvars utgång, som man vet, rätt ofta kan vara beroende af förhållanden, som ganska litet hafva att göra med den fråga hvilken omröstningen gäller, ja, man kan rätt gerna säga, af slumpen? Endast denna omständighet skulle för mig vara ett alldeles tillräckligt skäl att underkänna detta Utskottets förslag. Många andra, för samhällets bestånd vådliga satser förekomma dock i detta betänkande och jag hade tänkt att något utförligare yttra mig derom, men då en så stor mängd talare, hvilka allesammans längta efter ordet, redan blifvit anmälda och den förste talaren redan underkastat detsamma en utförlig kritik, så torde jag nu kunna inskränka mig till att i temligen allmänna ordalag uttala mina tankar derom. Jag har under de år, som denna fråga stått på dagordningen, sökt att så godt jag kunnat, sätta mig in i densamma, läst allt som varit att läsa, hört allt som på detta rum derom blifvit sagdt, och får uppriktigt förklara, att denna forskning än mera stadgat den öfvertygelsen, som jag redan från början egde, att indelningsverkets bibehållande vore ett nödvändigt vilkor för en starkare försvarsorganisation hos oss och att, hvilka åsigter derom man än må

hafva, det minst lämpliga ögonblicket för ett beslut om dess borttagande eller sönderbrytande väl måtte vara det närvarande, innan man nemligen fått erfara verkningarne af en utsträckt värnepligts tillämpning. Den frågan kan med skäl tagas i öfvervägande först då resultatet af värnepligtens införande, i den utsträckning Kongl. Maj:t föreslagit och Utskottet tillstyrkt, hunnit visa sig, men ingalunda bör detta ske dessförinnan och aldraminst nu så långt på förhand.

Då jag således är öfvertygad om, att den indelta stammen bör bibehållas, så måste jag yrka afslag å denna punkt, men då emellertid densamma sannolikt kommer att till Utskottet återremitteras, anser jag mig böra yttra något om de grunder, på hvilka Utskottet, efter min tanke, torde böra fortsätta sitt arbete. Den så många gånger framhållna och af Utskottet äfven accepterade åsigten derom, att de i några af de så kallade knektekontrakten förekommande orden "frihet från utskrifning" skulle skydda rote- och rusthållare för sig, barn och tjenstefolk från allt vidare deltagande i landets försvar, än det som på grund af kontraktet utgjordes genom rotesoldaten och att det således vore en orättvisa mot rote- och rusthållarne, att ålägga dem ett personligt deltagande i försvaret, d. v. s. värnepligt, är enligt min tanke ej allenast grundfalsk utan ock så fullkomligt i tal och skrift vederlagd, så att de, som derutaf ej kunnat öfvertygas, väl knappast för skäl äro tillgänglige.

Omöjligt kan jag godkänna, att desse jordegare ega någon rätt till befrielse från denna hvarje medborgares pligt, att med lif och gods försvara sitt land, eller att de, för åtagandet af en sådan pligt, ega någon rätt till befrielse från något annat eller liksom någon *ersättning derför.* Men af skäl, som jag framdeles vill utveckla, anser jag det vara ekonomisk klokt att tillse det de ej med en ny börda nedtryckas till skada för utvecklingen af denna landets vigtigaste näring, jordbruket, och att således, vid åtagandet af en sådan tillökning i jordbrukarens bördor, som en utsträckt värnepligt kommer att medföra, han må, i den mån som skäligt och möjligt kan vara, lindras i sin nuvarande roteringsbörda, och jag tager mig således friheten att för Kammaren framlägga ett förslag, med syfte att reglera de ömsesidiga förhållandena mellan rust- och rotehållarne och deras soldater, och tillåter jag mig att nu uppläsa detsamma Det lyder sålunda:

"I ändamål att lindra rote- och rusthållarnes besvär och att ställa dem samt soldaten i mindre beroende af hvarandra skola, så snart en, på grund af Kongl. Maj:ts derom till Riksdagen gjorda förslag, utsträckt allmän värnepligtslag börjat tillämpas samt nu redan mellan rote- och rusthållare med deras soldater ingångna kontrakt ej derföre utgöra något hinder, följande bestämmelser gälla, tills Konung och Riksdag annorlunda besluta, nemligen för

Rotehållet.

A) Den årliga roteringskostnaden bestämmes i ett för allt till soldatlön af 100 R:dr R:mt att utgå på följande sätt:

1:o *a*) der bostad med eller utan jord nu är till soldaten kontraktsenligt

enligt upplåten, vare rote fortfarande skyldig att enahanda förmåner soldaten tillhandahålla, med åliggande för roten att bekosta nybyggnad äfvensom att tillsläppa materialier till påsynta reparationer; och skall roten mot fullgörande af dessa skyldigheter åtnjuta motsvarande afdrag å soldatlönen efter kompromissuppskattning;

b) befinnas vid sådan uppskattning dessa soldaten lemnade förmåner öfverstiga 90 R:dr, eger roten disponera den jord, som ej fordras för fyllande af beloppet; understiger åter lägenhetens årliga värde 90 R:dr, skall roten till soldaten utgifva skilnaden i penningar eller deremot svarande spanmål, efter årets markegång inom länet; dock att denna skilnad i sin helhet eller till större eller mindre del efter öfverenskommelse mellan roten och soldaten kan förvandlas i andra naturaprestationer, såsom foder, bete, vedbrand m. m.; och

c) 10 R:dr insättas årligen för soldatens räkning i sparbank, och eger soldaten att dem jemte upplupen ränta vid sitt utträde ur tjensten disponera; men i händelse han med döden afgått, tillhandahållas medlen hans sterbhus; och

2:o de rotar, hvilka nu till soldaten hvarken lemna torp eller bostad, betala i ett för allt till statsverket 100 R:dr R:mt i vakansafgift, der de ej heldre vilja utgöra soldatlönen i enlighet med hvad som i ofvanstående punkt 1:o säges.

B) Utöfver ofvan stadgade skyldigheter är roten fri från alla utgifter och besvär af hvad namn och beskaffenhet de vara må i och för sin soldats underhåll, och skall staten således bekosta all soldatens beklädnad och utredning äfvensom städja, lega samt fyllnad i lönen, der sådan erfordras åt soldaten, hvaremot staten öfvertager rekryteringen; samt

C) *För så vidt det skulle inträffa, att någon rotehållare icke finnes villig att ingå på dessa här ofvan gjorda bestämmelser, må det honom icke förvägras att vid sina hittillsvarande rättigheter och skyldigheter förblifva.*

Rusthållet.

Samtliga ofvanstående bestämmelser gälla jemväl för rusthållare med afseende på ryttares eller soldats aflöning, och ega

a) rusthållare med effektiv rusttjenst, för dennes uppehållande i öfrigt jemte ryttarens ekipering, att uppbära rusthållen nu anslagna räntor m. m.; samt

b) rusthållare vid afsutet kavalleri att framgent åtnjuta rusthållen anslagna räntor m. m., emot erläggande derför, så länge de icke utgöra effektiv rusttjenst, af årlig i penningar bestämd hästvakansafgift äfvensom bekostande af soldatens beklädnad och utredning.

Båtsmanshållet.

Hvad om rotehållet nu är stadgadt gäller i tillämpliga delar äfven om båtsmanshållet.

Jag anhåller att med några få ord få tydliggöra några utaf dessa bestämmelser, då jag naturligtvis, för att undvika onödig vidlyftighet, varit angelägen om att göra förslaget så sammanträngdt som möjligt.

Lönen till soldaten är bestämd till 100 R:dr i ett för allt. Det är

naturligt att denna siffra är den mest brännande delen af hela förslaget, och den har derföre varit särdeles svår att bestämma. Man har dock ansett sig icke kunna taga den, så att säga, ur luften, utan trott sig, vid dess bestämmande, åtminstone böra söka en någorlunda pålitlig grund, hvarpå man ställde sig. Utaf förslaget framgår otvifvelaktigt att afsigten ingalunda är att gifva någon ersättning hvarken åt den ena eller andra af de jordbrukare, hvilka nu bära tungan af indelningsverket, för åtagandet af den utsträckta värnepligten. Detta har åtminstone ej varit min mening. Min ståndpunkt är nemligen den, att, som jag nyss angifvit, de icke hafva någon sådan rätt dertill. Jag erkänner ej någon sådan rätt i allmänhet, och aldraminst kan jag erkänna, att dessa besutne jordbrukare skulle, för åtagandet af något för vårt lands försvar så behöfligt, som en större värnepligt än den nuvarande, erhålla ersättning, då de kanske icke sjelfva skulle tveka att pålägga de under dem stående, uteslutande af sitt eget arbete beroende samhällsklasserna denna ökade börda, eller skyldigheten att för fäderneslandets försvar offra mera af den för deras uppehälle behöfliga arbetskraft och tid än hittills. Af detta skäl och då de förras ställning i ekonomiskt afseende väl i allmänhet är mycket bättre än de sednares, kan jag således icke tillerkänna dem, som rust- och rotehållare betraktade, någon rätt till ersättning. Utgår jag deremot från den synpunkten — och denna är i min tanke den enda riktiga — att, som jag nyss haft äran angifva, enär jordbruket för vårt land är en så ofantligt vigtig näring, så bör man, då stora organisationsplaner förehafvas och nya bördor för deras realiserande måste af en och hvar åtagas, se till, att dessa så fördelas, att denna näring deraf icke blir alltför mycket tryckt, utan kan tidsenligt fortgå i utveckling till nytta för hela vårt land, då kommer jag till den slutsatsen, att hvad som i det afseendet kan bidraga till lättnad för densamma både kan och bör göras, och den siffra — 100 R:dr — som här är föreslagen, innebär otvifvelaktigt en stor lättnad för henne. Hon är grundad på det förslag, som vid 1869 års riksdag afgafs af Kongl. Maj:t, och detta är ett af de skäl, hvarför hon här blifvit föreslagen. Den lindring som i henne innefattas är dock större än den 1869 års Kongl. förslag innebar, ty i henne är inbegripet allting som kan komma att drabba en rote- eller rusthållare i dess kostnad för soldaten. När dessutom tages i betraktande, att medelkostnaden vid rotehållet, enligt "komiterades för rådplägning rörande ifrågaställd lindring af roterings- och rustningsbördan" beräkningar, utgör 126 R:dr 32 öre, enligt Carl XI:s kontrakt 117 R:dr 62 öre samt vid rusthållet, för kavalleriet 120 R:dr 21 öre och för infanteriet 132 R:dr 46 öre, så torde ej med skäl kunna förnekas, att ju icke denna siffra medför en rätt betydlig lindring. Såsom vidare i 1:o a bestämmes skola de rotar, som för närvarande lemna torp eller bostad åt sina soldater, dermed fortfara och för dessa prestationer från den bestämda lönen afräkna kostnaden för byggandet och underhållet af de erforderliga husen och hvad jorden årligen anses afkasta. Allt detta afdrages ifrån den för roteringskostnaden bestämda summa, för såvidt lägenhetens värde öfverstiger 90 R:dr. Understiger den deremot detta belopp, så skall roten till soldaten utgifva skilnaden i penningar, eller deremot svarande spanmål efter länets markegångspris. Den lindring, som här tillägges rotehållaren,

är således icke obetydligt större än enligt 1869 års förslag. Derjemte har äfven blifvit sörjdt, för att alla små och ovissa besvär, hvarmed rotehållaren nu pinas, må kunna bortfalla, och att således ingen anledning till klagomål eller misshälligheter mellan rotehållaren och soldaten må kunna uppstå, der icke rent af oredlighet å ena eller andra sidan förefinnes. Vidare är i punkten a) föreskrifvet att torp skall lemnas, men icke ovilkorligen detsamma som nu är upplåtet, utan endast att *enahanda* förmåner som nu äro soldaten beviljade skola honom fortfarande tillkomma, d. v. s. torp med jord, om nemligen sådan nu finnes, annars ej. Rotehållaren är således oförhindrad att utbyta det nuvarande torpet mot ett annat. Om t. ex. torpet ligger inne i egorna, så är det honom obetaget att i stället lemna ett annat, beläget i utkanten af dem, eller ett sådant som med mindre olägenhet kan af roten afstås. Den farhåga en del af rotehållarne, de, som bo på slättbygden, kunna hafva mot torpens bibehållande, hoppas jag således skall vara i väsendtlig mån undanröjd. Afdraget å soldatlönen, hvartill roten, mot fullgörande af dessa skyldigheter, är berättigad efter uppskattning af lägenheten, skall enligt samma punkt bestämmas genom kompromiss. Jag har tänkt mig dennas sammansättning sålunda, att en af kompromissarierna skall utses af rotehållaren, en af chefen för det kompani, till hvilket soldaten hörer, och en af landstinget, för hvilket ändamål, efter behofvet, en eller flera personer, skulle inom de olika häraderna af länet af landstinget utses. Desse trenne ledamöter skulle således utgöra den domstol, hvarom här är fråga. Stadgandet i punkten c) torde måhända äfven böra tydliggöras. Här är visserligen föreskrifvet, att insättningen skall ske i sparbanken, men denna föreskrift är dock icke afsedd att vara ovilkorlig, utan kan insättningen lika väl göras i någon annan penningeförräntande anstalt, om detta skulle anses förmånligare eller anstalten är för rotehållaren tillgängligare. Hufvudändamålet är att soldaten, då han träder ur tjensten och skall börja ett annat förvärf, må hafva ett litet kapital, hvaröfver han kan disponera, eller, om han före tjenstetidens slut aflider, ett sådant må tillfalla hans efterlefvande enka och barn. Blir en sådan bestämmelse införd, så lära nog vederbörande tillse, att den äfven iakttages, och att soldaten eller hans efterlefvande familj, men ingen annan, kommer i besittning af kapitalet. Meningen är, att han på detta sätt skall blifva befriad från allt beroende af den kommun han tillhör, ej ligga densamma till last, utan tvärtom, då han från tjensten afgår, hafva en samlad penning att dermed börja en ny verksamhet.

Vidare ber jag att få fästa uppmärksamheten på punkten B. Der talas om att staten skulle, utöfver de kostnader den nu har för soldaten, öfvertaga rekryteringen. Jag har ansett mig böra särskildt vidröra detta, synnerligen derföre att vid 1869 års riksdag gjordes några anmärkningar öfver en motsvarande bestämmelse uti det då afgifna Kongl. förslaget. Dessa anmärkningar voro dock, enligt min tanke, af så underhaltig beskaffenhet och af så ringa betydelse, att jag vågar försäkra att, om det icke finnes bättre skäl mot den saken, så måste den vara ofantligt bra. Endast fyra talare yttrade sig då emot densamma, såsom af denna Kammares protokoll för den 17 April samma år kan inhemtas, och något annat svar påkalla ej deras anmärkningar.

På punkten C anhåller jag slutligen att få fästa Kammarens synnerliga uppmärksamhet. Der är föreslaget, att hvarje rotehållare, som icke vill ingå på detta förslag, skall ega fullkomlig frihet att blifva qvar vid det gamla, om han finner detta för sig förmånligare. Vill en rote, som blifvit ställd på vakans, fortfarande utgöra vakansafgiften, så skall han dertill ega rättighet. Jag erkänner visserligen, att denna afgift numera på många ställen är för låg, och att dess bibehållande således för de vakanta rotarne är en stor förmån, men då staten för viss tid afsagt sig rättigheten att ånyo ålägga dem effektiv rotering och denna tid för en del af dem, enligt uppgjorda kontrakt, ej upphör förr än år 1897, så kan det icke vara skäl att nu öka denna deras börda, då en annan skulle tillkomma, äfven om den nuvarande vore mycket lindrig, utan har jag tänkt mig, att de må qvarblifva vid sin rätt, så länge kontraktstiden räcker. I öfrigt har jag angående rote- och rusthållet ingenting att tillägga.

Hvad båtsmanshållet beträffar, har i sista punkten blifvit föreslaget, att om detsamma skulle i tillämpliga delar gälla hvad om rotehållet blifvit tillstyrkt. Något förslag angående denna del af indelningsverket föreligger icke nu till afgörande, och jag anser mig derföre endast böra uppmana dem af Kammarens ledamöter, hvilka i det afseendet kunna hafva något förslag att framställa, att under den blifvande diskussionen yttra sina tankar om båtsmanshållet. Orsaken hvarföre denna punkt blifvit intagen har varit, att jag trott mig göra båtsmansrotehållarne en tjenst, genom att bereda dem tillfälle att uttala sin uppfattning om denna del af frågan.

Då jag slutligen nu anhåller om afslag å den nu föredragna punkten, så gör jag detta för att få densamma till Utskottet återremitterad i den syftning det af mig nu framställda förslaget innehåller.

Herr Grenander: För den, som älskar freden såsom ett grundvilkor för nationernas lycka och afskyr kriget såsom den bittraste frukten af menskliga förvillelser, är det långt ifrån angenämt att behöfva deltaga i öfverläggningar om en arméorganisation efter utvidgad plan och att hafva varit med om att votera millioner till mordverktyg af ändamålsenligaste konstruktion. Men frågan om vårt försvarsväsendes ordnande och stärkande kan icke längre utan fara undanskjutas, ty man måste göra sig både döf och blind för att kunna förneka, att detta i egentligaste mening är en lifsfråga, på hvars snara lösning svenska folkets nationella tillvaro *kan* bero; och obestridligt sannt synes mig gälla om staten så väl som om individen: “att den som knotande öfverräknar hvad ära och frihet kosta honom om året, är redan ovärdig beggedera, ty de materiela rikedomarne äro endast medel och kunna ej få en ädlare användning, än att tjena till bevarandet af andliga skatter — skatter för hvilka ej lifvet sjelft är ett för högt pris; samt att förklaringen att vi ej hafva råd att värna om vår exsistens, är ett fattigdomsbevis, utstäldt ej åt vårt lands materiela hjelpkällor, utan åt vårt folks moraliska kraft och sedliga värde“.

En och annan, som förmodligen anser sig ega mer än vanligt politiskt förstånd, säger visserligen, att ingen fara hotar den närmaste framtiden, att freden till och med för många år är betryggad, och att således ingen ksyndsamhet är af nöden. Denna förutsägelse kan dock endast ge-

nom sin karakter af ren profetia göra anspråk på att blifva trodd, ty den kan icke såsom slutsats härledas från gifna förhållanden.

Lemnar man nemligen det profetiska området och ställer sig helt enkelt på den vanliga betraktelsens ståndpunkt, så visar det sig, att det närvarande tillståndet i Europa, om också för ögonblicket temligen lugnt på ytan, dock i djupet är upprördt och alldeles saknar garantier för en bestående fred. Våldet har trädt i rättens ställe och löper, som det synes, tyvärr ingen fara att hejdas på sitt triumftåg. Af den solidaritet, som förut aldrig helt och hållet saknats inom det europeiska statssystemet, (om denna benämning fortfarande får begagnas), finnes knappast qvar ett spår, åtminstone icke då det är fråga om att sätta en gräns för olagligheterna och förtrycket. De ord, Kongl. Maj:t i sitt sednaste trontal yttrade, att rättstillståndet i Europa hvilar på osäkra grundvalar, emedan traktaterna icke längre omgifvas af samma helgd som tillförene, dessa ord kunna icke bestridas utan samma våld mot sanningen som mot traktaterna.

Den som, med sådana förhållanden för ögonen, likväl finner fredsutsigterna nu synnerligen goda och således afråder från all skyndsamhet vid försvarsfrågans ordnande, han borde också, för så vidt han ville vara konseqvent, ständigt föra samma språk, om också vår Herre förlänade honom ett mer än hundraårigt lif. Han *måste* konseqvent föra det, åtminstone till dess vi fått ett krig på halsen, ty då först vore faran enligt hans åsigt faktisk, men då komme också tanken på försvaret *för sent.* Nej, mine Herrar, om något i den vägen skall göras, måste det börjas snart, ty det lär väl ej kunna blifva färdigt i en handvändning.

Men, heter det från ett annat håll (der man också gör anspråk på mycken politisk vishet), hvartill skulle det tjena att använda stora summor på någonting så onyttigt som vårt försvarsväsen? Sverige är för litet och fattigt för att på egen hand kunna försvara sig, det är blott en munsbit för en öfvermäktig fiende. Och de finnas, som till den grad satt sig in i denna för hvarje sannt fosterländskt sinnad svensk man förhatliga tankegång, att de redan trösta sig dermed, att vi ej skulle få det sämre såsom en främmande makts undersåtar, och att det kunde vara lika bra för vårt land att vara ett storfurstendöme som ett sjelfständigt rike. Att ens ett ögonblick polemisera mot sådana tröstegrunder skulle vara en förnärmelse mot denna församling. Jag vill blott erinra derom, att ett folk, sådant som det svenska, hvars frihet är så djupt rotad, och som med ståndaktighet har kunnat uthärda allt utom förtryck, säkerligen skulle få mycket svårt att inse fördelarne af att stå under främmande öfverherrskap, isynnerhet som ett sådant herrskap otvifvelaktigt skulle låta betala sig mycket dyrt och således öka skatterna till oerhörda belopp. Ty med svenska folkets urgamla rätt att sig sjelf beskatta, vore det naturligtvis då slut. Men vi skola hoppas att det aldrig kommer till en sådan ytterlighet. Säkert synes mig vara, att det ej behöfver göra det, om vi ej fegt öfvergifva oss sjelfva. Ty vår nations krafter äro icke att förakta, om de blifva väl använda i fosterlandskärlekens tjenst och vårt lands geografiska läge och öfriga naturförhållanden äro i hög grad gynnsamma för ett försvarskrig. Redan öfverförandet hit af en större armé måste vara förenadt med ofantliga svårigheter och skall knappast äfven-

tyras af den mest roflystne fiende, i fall han vet att en väl öfvad och modig svensk styrka skall stå färdig att taga emot honom på hvarje punkt, der han ämnar landstiga. Men vet deremot en sådan fiende, att vårt försvar är så underhaltigt, att vi ej hafva annat göra än öfverlemna oss åt den förstkommande, då är att befara att hans besök ej skall uteblifva. Ty huru fattigt Sverige än säges vara, torde det väl finnas någon spekulant, som ej försmår det, om det blott kan erhållas till skäligt pris. Men det är vår pligt, mine Herrar, att, i hvad på oss ankommer, tillse, att detta pris ej ställer sig lågt, utan tvärtom blir afskräckande högt.

I korthet, Sverige *kan* försvara sig och derför *bör*, ja *måste* det utan uppskof sättas i försvarstillstånd.

Frågan blir då, huru detta på ändamålsenligaste sätt skall ske. Af de förslag, hvilka i denna syftning blifvit för Riksdagen framlagda, gifver jag obetingadt företrädet åt det af Herr Krigsministern utarbetade. Icke som skulle jag tilltro mig att säga detta vara det från alla synpunkter yppersta, som kunnat uttänkas (för att våga fälla ett omdöme i sådant afseende saknar jag naturligtvis nödiga specialinsigter), utan emedan jag anser det hafva den stora förtjensten att vara det efter närvarande förhållanden lättast utförbara och dock, som det vill mig synas, betryggande. Hade Riksdagen sagt till Krigsministern: vi anhålla att ni ville framlägga ett förslag till arméorganisation efter en plan, som ni anser vara den bästa möjliga, ni behöfver hvarken taga i betraktande kostnaderna eller tiden, inom hvilken det skall vara färdigt; framför allt se vi ej på priset, blott vi få den bästa vara; om Riksdagen hade sagt så, då hade, mine Herrar, derom är jag öfvertygad, vi otvifvelaktigt fått ett ännu bättre förslag än det nu framlagda Kongl. förslaget, men också långt dyrare; ty det är så, att de bästa varorna sällan äro de billigaste. Men nu hade ej Krigsministern fått ett så beskaffadt uppdrag. För honom var frågan, ej att framlägga något, som skulle väcka alla fackmäns beundran, utan fastheldre något som, på samma gång det var tillfyllestgörande för vår trygghet, kunde hafva utsigt att blifva antaget af Riksdagen. Och vid utarbetandet måste således statsmannen och den militäriske organisatören handla i öfverensstämmelse med hvarandra. Detta är *den* synpunkt, från hvilken förslaget hufvudsakligen måste bedömas, om man vill låta det vederfaras rättvisa.

Det är egentligen mot den grund, hvarpå det är bygdt, nemligen indelningsverket, som anmärkningarne riktas. Det är icke min mening att upptaga Kammarens tid med försök att åstadkomma en vederläggning af flere eller färre af dessa anmärkningar. Frågan är så grundligt och talangfullt diskuterad vid enskilda sammanträden, i tidningar och i broschyrer, att knappast något nytt skäl för eller mot torde kunna framdragas. Det som på öfvertygelsens väg kan åstadkommas måste redan vara gjordt, om det *kunnat* göras. Hvarken Särskilda Utskottets eller de i dervid fogade reservationer intagna förslag tyckas mig så tillfredsställande som det kungliga, enär de, enligt mitt förmenande, icke lika väl och snart som detta kunna leda till det åsyftade målet. Vi skulle derigenom visserligen blifva af med indelningsverket och detta är väl i åtskilligas ögon dessa motförslags stora förtjenst, men i stället få en armé, om hvars ovissa värde skäligen torde kunna hysas stora farhågor. Nej, mine Herrar, skall man kasta indel-

ningsverket öfver bord, då måste man vara beredd på att sätta något bättre eller åtminstone lika godt i dess ställe, och detta blifver då äfven för de befriade rust- och rotehållarne säkerligen dyrare, än ett landtförsvar, ordnadt på sätt det Kongl. förslaget innehåller. Är det åter meningen att begagna sig af fosterlandets försvarslösa tillstånd, för att, vid lösningen af frågan om dettas förbättrande, uppställa vilkor om enskild fördel, då är en sådan egna nyttans förblindelse i hög grad att beklaga.

Utan tvifvel kunna många befogade anmärkningar göras mot indelningsverket; men deraf följer icke, att det helt och hållet måste upphäfvas. De anmärkta bristerna kunna ju småningom afhjelpas.

Om skattetungans fördelande för vårt försvar hafva vi ju tillfälle att framdeles bestämma *inom oss*. Måtte vi *nu* endast för verlden *utom oss* enstämmigt och ovilkorligt visa, att vi vilja försvara oss, för att söka derigenom göra oss förtjente af och åt vårt älskade fosterland bereda fredens välsignelse!

Hvad fosterlandets väl nu kräfver, det är, enligt mitt förmenande, att med förbiseende af enskilda intressen antaga det Kongl. förslaget såsom på en gång jemförelsevis billigt, lätt utförbart och ändamålet motsvarande.

Jag yrkar alltså afslag å Särskilda Utskottets utlåtande och — då icke heller det i dag framlagda, indelningsverket bibehållande förmedlingsförslaget synes mig bygdt på fullt rättvis grund — bifall till Kongl. Maj:ts proposition angående landtförsvarets ordnande.

Herr von Geijer: Herr Talman! Mine Herrar! Då jag går att begära ordet vid behandlingen af Särskilda Utskottets här, delvis, afgifna betänkande rörande landtförsvarets ordnande, gör jag det ej utan föregånget begrundande, efter måttet af mina insigter.

Nog länge — åtminstone innan denna fråga kommit på dagordningen, på sätt den sedan några år det varit — har jag, inom mig, kommit till den fasta öfvertygelse, hvilken jag också här, under förliden riksdag, vågade uttala, att indelta arméen varit och i sin tillvaro alltid vill förblifva, vida mer ett hinder mot, än ett stöd för det nationela försvarets utveckling på den som nödvändig nu erkända grund, beväringens militära utveckling.

Med afseende å sättet för indelningsverkets borttagande tänkte jag mig då intet annat som det rätta än en aflösning mot perpetuela, fast lindriga vakansafgifter; och befann mig sålunda redan då, i väsendtligaste mån, på den ståndpunkt i frågan, hvilken uttalas i de fem reservanternas afgifna reservation mot Utskottets förslag.

Jag hyste vidare den föreställning, att dessa vakansafgifter, i förening med redan befintliga eller ökade anslag till indelta arméens och beväringens vapenöfvande, skulle gifva nödiga medel för åtminstone begynnelsen till den nationens vapenöfvande, hvarur en fullständig omorganisation af landtförsvaret skulle kunna utgå.

Att jag dervid ej fäste tanken på behofvet af någon annan stam än den, som skulle utgöras af ett yrkesskickligt, åt sitt militära värf sig uteslutande egnadt befäl, erkänner jag, liksom jag ännu, inom mig, ej tror

på det militäriskt riktiga af en fristående stamtrupps bildande, och detta minst för ett litet folk.

Men då Regeringen och Representationen öfverensstämma i denna åsigt om stamtrupps nödvändighet, och jag erkänner att öfvergången från den nuvarande indelta stammen fordrar sådant, så kan för stunden ej vara fråga om det principielt riktiga, utan endast om det faktiskt nödvändiga; och jag biträder alltså, och med förhoppning om realisation, åsigten om nödvändigheten af nuvarande indelta stammens utbytande mot en annan sådan.

Utan att våga tillmäta mig någon som helst militär insigt, i detta ords verkliga mening, skall jag dock påstå, att, om stamtruppsprincipen skall kunna erhålla någon militärisk betydelse, så måste den ej allenast upphöra att vara indelt som nu, utan ock slutligen alldeles upphöra att vara indelt, både till namn och form, och slutligen förläggas i garnison; för att der, under längre eller kortare tid, med oafvänd uppmärksamhet på det militära ändamålet, utdanas. Vidare vill jag påvisa nödvändigheten häraf, för att någonsin kunna erhålla ett väl öfvadt och åt sitt vigtiga yrke hängifvet armébefäl, i stället för ett åt landtbruk eller sysslolöshet hänvisadt sådant.

Denna del af försvarsfrågans ordnande är så vigtig och så erkänd, att mig synes det hela svagt, om man ock kunde tänka sig organisationen i alla andra delar stark. Det förefinnes utan tvifvel ett mycket stort antal personer i landet, hvilka med förbiseende af indelta arméens militära hufvudändamål, älska denna armés orubbade qvarblifvande i dess nuvarande form, derföre att de i densamma se ordningsmaktens oförlikneliga stöd i sista instansen.

Konungamakten behöfver soldater, säger en af Sveriges störste historieskrifvare, och detta må erkännas; men att de böra vara indelta finnes ingenstädes omnämndt. Vi lefva under så lyckliga förhållanden, att vi ej än kunna ens tänka oss, i vårt land, de mäktiga attentater mot samfundsordningens bestånd, hvilka stundom förete sig i Europas större stater; men om sådana rörelser en gång kunna vinna insteg, synes mig ordningens upprätthållande genom militärmaktens hjelp vara vida osäkrare och svårare med en armé, som, i stället att stå under fanan, ligger isolerad och kringspridd och sålunda ej på så sätt kan sägas vara i hand.

Jag uttalar detta nu derföre, att jag förväntar mig den bemärkning, att det kan finnas besynnerligt, att jag med värma omfattar förslaget till bildandet af en stamtrupp sådan som de fem reservanterna den föreslagit, på samma gång jag förkastar lämpligheten af den närvarande indelta formen.

I många hänseenden kan denna nya form för indelta arméen ej blifva bättre än den närvarande; men den möjliggör öfvergång till en bättre sammansättning, och jag uttalar här, hvad jag tror en och hvar i alla fall bär inom sitt bröst, den tanken nemligen, att åtminstone stamtruppen framdeles skall förläggas i garnison. Skygga vi, ännu i lång tid måhända, tillbaka för den tanken att låta hela beväringen utbildas i garnison, synes mig dock, att vi redan nu må hafva mod att dit tänka oss förlagd den stamtrupp, vi tänka oss som nödvändig.

Då erfarenheten visar, att med våra konstitutionela förhållanden sällan någon större reform, om än så nödvändig ansedd, om än så mogen i representationens eget medvetande, lyckats vinna Riksdagens majoritet för sig, förr än Regeringen ingått på denna åsigt, tagit frågan om hand och framlagt den som sitt förslag, så hyste jag den förhoppning att Regeringen redan för några år sedan skulle hafva, ingående på åsigten om nödvändigheten af indelningsverkets aflösning, framlagt ett förslag till landtförsvarets omorganisation, eller åtminstone som preliminär åtgärd, ett förslag till indelta arméens förändring från en stamtrupp, sådan den nu är, till en stamtrupp på annat sätt aflönad och sammansatt.

Regeringen tog visserligen, vid denna tidpunkt och från dess ståndpunkt, frågan allvarligen om hand; men de komitébetänkanden, hvilka i följd deraf afgåfvos och hvilka i det väsendtligaste ligga till grund för Chefens för landtförsvaret underdåniga anförande af den 31 December 1868, synas alla vilja ådagalägga, att indelningsverket, från så väl nationel och militärisk som social och ekonomisk synpunkt, förtjenar att bibehållas och vårdas.

Likasom jag ej kan erkänna riktigheten af dessa påståenden, finner jag tvifvelsamt huruvida denna historiska utredning medfört åsyftad nytta. För min del tror jag tvärtom, att intet mera bidragit att försvåra frågans lösning, än just den vidlyftiga juridiskt-kamerala behandling ämnet fått. Det synes snarast, som om meningsskilnaden härigenom erhållit mycken näring, utan att man kan spåra nödvändigheten af den föregångna utredningen för att komma till Utskottets förslag, sådant det här föreligger, eller till innehållet af reservationerna.

Det är sålunda jag, utan att mera vilja kasta blicken tillbaka på sättet för indelningsverkets uppkomst, hvilket i alla fall nu är nogsamt kändt, endast och allenast vill se framåt till sättet för indelningsverkets försvinnande, i och för det riksvigtiga ändamålets vinnande: utvecklingen af våra militära krafter.

Sättet för nuvarande indelta arméens utbytande mot en annan, tillsvidare indelt armé, angifves dels i Utskottets förslag, dels i de fem Utskottsledamöternas reservation och dels i den af Friherre Ericson angifna.

Då jag, för min del, kommer att yrka rent afslag å Utskottets förslag och likaledes ej kan ansluta mig till, hvarken den af Herr Björnstjerna afgifna, mer än varsamma reservation, eller till det af Herr Kallstenius nyss gjorda förslaget, så återstår endast att betrakta de tvänne omnämnda reservationerna: den ena af Friherre De Geer, Grefve Hamilton, Friherre Stjernblad, Herr Wijkander och Herr Nisser, samt den andra af Friherre Ericson.

I principen för aflösningssättet skiljaktiga, hafva dock dessa båda reservationer så vigtiga beröringspunkter, att man väl skulle kunna hysa förhoppning på en sammanjemkning, om utlåtandet blefve återremitteradt i sådant syfte.

Den väsendtligaste, den betydelsefullaste öfverensstämmelsen emellan de begge ifrågavarande reservationerna är onekligen den, att de gemensamt uttala den förmening, att nuvarande indelta arméen, på grund af militära skäl, må anses alldeles otjenlig som stamtrupp för en mera verklig beväring.

Hade nu, på sätt jag förväntat, de fem reservanterne, jemte erkännandet af rust- och rotehållarnes skäliga rätt att få utbyta ovissa, i framtiden, helst i förening med utsträckt allmän värnepligt, lätteligen odrägliga, och i alla fall ofta i erläggningssättet odiösa prestationer, mot deras värde i penningar — också uttalat, att de, i likhet med hvad både Regering och Riksdag förut förklarat, erkände, att vid sådan förvandling en lindring i afgiften borde tillerkännas rust- och rotehållarne, så hade, efter min mening, en sammanjemkning varit än lättare att åstadkomma.

Jag kan för min del ej i ringaste mån ifrågasätta statsmakternas fullt beslutande rätt att göra aflösningen obligatorisk, och delar i denna enda del Utskotts-majoritetens uppfattning om sättet för frågans lösning; men om den kan lättare lösas genom erbjudande af valfrihet åt rust- och rotehållarne — och jag tror det nästan — biträder jag äfven denna bestämmelse i de båda reservationerna, ehuru den militära slutorganisationen derigenom skulle kunna komma att fördröjas längre än önskvärdt är. Lyckligtvis gifver erfarenheten vid handen, att dylik förvandling af naturaprestation till penningeafgift, om ock frivillig, dock fullständiggöres hastigare än man först befarar.

Jag tillstår således, att jag egentligen mest är benägen för frågans lösning, på sätt de fem reservanternes förslag innebär; dock med nedsättning i årliga vakansafgiften af åtminstone en femtedel, ja möjligen än mera af uppskattade värdet å rustnings- eller roteringsbesväret; och detta emedan jag tror detta sätt i och för sig vara det lättaste, billigaste och innebärande den äldsta tanken.

Men då detta förslag väl ej lärer kunna utan vidare vinna framgång, gäller väl slutligen också här, som vid så mången annan frågas lösning, att den största eftergiften kommer att ske från den sida, som har den bättre rätten för sin mening. På denna förutsättning och psykologiska erfarenhet hazarderade konung Salomo helt visst sin sedan så berömda dom.

Jag erkänner det jag anser, att de fem reservanterne här hafva den fullständigare, den klarare rätten på sin sida; men, som sagdt, just derföre förmenar jag — om denna angelägna fråga skall kunna lösas — att just de komma att gifva den största eftergiften, eftergiften i principer, då väl äfven vore att förvänta ett vidare tillmötesgående, med afseende på amorteringssättet och de framtida garantierna, från deras sida, hvilka hålla på denna form för aflösningen.

Medgifver man en betydligare nedsättning i ständiga vakansafgifterna eller ingen nedsättning vid amorteringen, torde skilnaden i ekonomiskt hänseende ej blifva så särdeles betydlig.

Ur militärisk synpunkt är mig likgiltigt hvilken af de tvänne reservationerna som blefve antagen. Jag skulle med glädje emotse hvilkendera som helst, emedan stamtruppens derpå följande utbildning måste i båda fallen på enahanda sätt utveckla sig till det mål jag nödvändigt förutser, och som är vilkoret för så väl befälets som beväringens militära utdaning, ja, vilkoret för hela omorganisationen af landtförsvaret.

Säkert nog länge har jag redan haft ordet. Jag skall derföre sluta, anförande reservanternes ord, pag. 53: "Huruvida tidpunkten, då indelningsverket må anses föråldradt, ligger närmare eller fjermare, är en fråga, öfver hvilken vi sakna anledning att yttra oss" — men instämmande i de

derpå följande, der det heter: "men visst synes det oss vara, att han nalkas, i den mån den allmänna värnepligten blifver försvarets väsendtligaste källa". Stunden nalkas sålunda i sanning! Måtte den snarligen gå i uppfyllelse!

Jag anhåller om återremiss i syfte och i förhoppning, att en sammanjemkning af de tvänne omnämnda reservationerna inom Utskottet måtte kunna åvägabringas.

Herr Åstrand: Den fråga, som i dag utgör föremål för behandling, är icke ny för representationen. Den har återkommit flera gånger under de sednare åren och dervid blifvit bragt å bane såväl af regeringen som af enskilde motionärer i Riksdagens båda Kamrar. Jag vågar dock påstå att, om än det således icke är första gången detta vigtiga ämne nu förekommer, har dock aldrig förut hela landets uppmärksamhet blifvit i så hög grad som nu riktad på oss och våra förhandlingar.

Då Riksdagen vid början af detta riksmöte beslöt tillsättandet af ett Särskildt Utskott för landtförsvarets ordnande, hyste troligen hvar och en de bästa förhoppningar, att den utredning och sorgfälliga uppmärksamhet, Utskottet skulle egna åt denna fråga, skulle leda till framläggandet af ett förslag af beskaffenhet att kunna af de fleste bifallas. Jag vet ej hvilket intryck Utskottets nu föreliggande förslag gjort på Riksdagens öfrige ledamöter, men hvad mig sjelf beträffar, får jag öppet förklara, att det på mig haft en nedslående verkan. Jag har visserligen i motiverna till Utskottets förslag funnit många och stora ord om offervillighet, fosterlandskärlek, hotande faror och nödvändigheten i följd deraf att så ordna vårt försvar, att det kan motsvara tidens kraf, men hvarken i Utskottets eller Första Kammarens reservanters förslag, ej heller i Friherre Ericsons reservation har jag funnit ett tillfredsställande svar på dessa stora ord.

Enligt min tanke måste man i denna sak taga hänsyn till två omständigheter. Den första och vigtigaste är att erhålla ett verkligt godt försvar, och den andra att bilda detta försvar, så att det står i proportion till våra tillgångar. Beträffande den första frågan har Utskottet uttalat den mening, att den stam, som nu utgör grunden för vårt landtförsvar, icke längre är krigsduglig, och att man skulle kunna erhålla en mera intelligent stamtrupp genom att värfva densamma här och der i landet. Jag har icke i Utskottets betänkande kunnat finna något bevis för riktigheten af detta antagande. Huru kan man tro, att befolkningen i lederna skulle erhålla mera intelligens, derigenom att man, på samma gång man bildar en ny stam, förklarar, att den skall upphöra att vara indelt? Af hvilka personer skulle den nya stammen komma att bestå? Jo, sannolikt till största delen af män ur arbetsklassen, och utan att vilja förneka arbetarnes intelligens, tror jag dock icke, att den stam, man vill bilda, erhåller mera intelligens derigenom, att hon icke är fästad vid en viss jordtorfva utan ställes på rörlig fot. Jag underkänner denna hypotes, och jag tror icke, att någon af de Utskottets ledamöter, som efter mig komma att yttra sig i denna fråga, skall kunna öfverbevisa mig derom, att denna hypotes är riktig.

I afseende på kostnaden för vårt landtförsvar har Utskottet uttalat den åsigt, att man borde lägga en mera billig och rättvis grund för en jemn fördelning af de ökade bördorna, än som nu är förhållandet. Jag

erkänner riktigheten af denna sats, men jag är också öfvertygad derom, att hvar och en, som noga genomläst Utskottets betänkande, lätteligen funnit, att den slutsats Utskottet dragit icke motsvarar dessa vackra premisser. Man har uppgifvit, att för ernående af detta resultat vore nödvändigt att undanrödja det real-onus, som indelningsverket nu lägger på den roterade och berustade jorden. Men om så sker, begå vi icke då en orättvisa emot andra kategorier af medborgare, hvilka till en del komme att bära de bördor vi vältrat från egna skuldror? Eller skulle vi icke döma i egen sak?

Af denna Kammares ledamöter äro nemligen närmare tre fjerdedelar, och af hela representationens medlemmar fem sjettedelar rust- och rotehållare. Samtlige dessa skulle dock på långt när icke af indelningsverkets borttagande skörda någon vinst. Der jordtorp äro åt soldaten upplåtna, skulle denna vinst endast tillfalla stamrotarne, för så vidt jord till dessa torp blifvit lemnad å rotens mark. Nu uppgår dock antalet af de hemman i vårt land, som äro stamrotar, blott till 7,000 à 9,000. Men den vinst, som dessa rotar skulle genom bekommande af soldattorpen erhålla, blefve endast ögonblicklig och tillfölle allenast de nuvarande egarne af dylika hemman; hvaremot deras efterträdare i eganderätten skulle komma att erlägga den högre bevillning, som i följd af en förändring i berörda afseende måste drabba hela folket. Den egentliga skatten skulle således blifva större och icke mindre än för närvarande, enär ingen, vare sig vid köp eller skifte af hemman, å hvars egor soldattorp är beläget, af detsamma beräknat någon inkomst.

Man bör icke förbise, att Utskottet, oaktadt sitt myckna ordande om en allmän lindring i nuvarande försvarsbördan, helt och hållet lemnat utan afseende en annan kategori af skattskyldige, nemligen en stor del af rusthållarne, och jag kan icke finna något skäl, hvarföre icke äfven deras rätt bör tillgodoses. Då en rusthållare förvärfvat sitt hemman i förväntan att den lag, som då låg till grund för beskattningen, fortfarande skulle ega bestånd, så anser jag att, om rusthållaren vid detta aftal erhållit en förmån, han är i sin goda rätt, då han fordrar att afseende derå fästes vid en blifvande omdaning af rusthållsskyldigheten. I Utskottets betänkande förekommer dock ej ett ord, som häntyder derpå, att Utskottet egnat denna minoritet den minsta uppmärksamhet.

Utskottet uttalar äfven den satsen, att det, genom att ålägga rust- och rotehållarne under den föreslagna öfvergångstiden af 15 år att för ledigblifna nummer erlägga vakansafgift, visat, att rust- och rotehållarne icke vilja afhända sig indelningsverkets börda och vältra densamma på andra klasser. Är denna börda, såsom Utskottet säger, orättvis, hvilken rättsgrund ligger då till stöd för skyldigheten för den rote, som genom soldatens afgång först blir ledig, att vänta till dess de öfriga rotarne äfven blifva lediga, för att komma i åtnjutande af rättvisa? Om jag således ogillar det slut, hvartill Utskottet kommit, så ogillar jag icke mindre det förslag, som de 5 reservanterne af Första Kammarens ledamöter inom Utskottet framställt. Jag tror, att erfarenheten gifver vid handen, att förslag om de in natura utgående skatters förvandling i penningar icke i allmänhet mottagas med välvilja, och något annat än en sådan förvandling åsyftar icke nämnda förslag. Vi hafva ett minne deraf i reglerin-

garne af presterskapets löneförmåner, hvilka icke utfallit efter förväntan; och man önskade nog att kunna återföra presterskapets aflöning till det ursprungliga sättet, om det blott icke vore för sent.

Det af Friherre Ericson uppgjorda förslaget öfverensstämmer med Utskottets, med den skilnad likväl att det förstnämnda tillägger ytterligare 13 års respit för hoppet att kunna försvara oss. Friherre Ericson föreslår nemligen att, sedan rust- och rotehållares nuvarande årliga onus för indelningsverket på ett visst föreskrifvet sätt uppskattats och värderats, en femtedel af detta onus skall vid införandet af en utsträckt värnepligt efterskänkas, men att rust- och rotehållaren, för tillgodonjutande af denna eftergift, skall å den återstående kapitalskulden årligen i 28 års tid erlägga 7½ procent, deraf 6 procent beräknas såsom ränta och 1½ procent såsom amortering. Men just denna tillökning i räntan är räntan på afdragets kapitalbelopp, och således är hvarken den ena eller andra formen någon verklig aflösning.

Jag tror, att vi ej skola kunna med öppen blick möta andra skattdragande samhällsklasser, om vi i främsta rummet sätta våra egna intressen, utan att taga hänsyn dertill, att den börda, vi vilja från egna skuldror afvältra, kommer att drabba andra medborgare. Äfven jag påyrkar en eftergift af eller lindring i rust- och rotehållarnes nuvarande börda för indelningsverket, och att en reglering af denna tunga tager sin början i samma ögonblick, som en utsträckning i den allmänna värnepligten vidtager; men jag fordrar att denna reglering blir *billig*. Jag tror, att denna fråga lyckligast erhållit sin lösning i det bemedlingsförslag, som i dag till Kammarens ledamöter utdelats. Enligt detta förslag utgöres roteringsskyldighetens hufvudsakligaste börda af torpen. Den årliga roteringskostnaden bestämmes nemligen i ett för allt till soldatlön af 100 R:dr. Om vid uppskattning af en kompromiss det befinnes, att torpets årliga värde uppgår till 75 R:dr samt den roten åliggande nybyggnads- och reparationsskyldighet värderas till 15 R:dr, eller tillhopa 90 R:dr, så skulle roten vara befriad från vidare prestationer med undantag af det belopp af 10 R:dr, som årligen skulle för soldatens räkning i sparbank insättas. Befinnes torpet och dermed förenade förmåner öfverstiga 90 R:dr, eger roten fri dispositionsrätt till den öfverskjutande jorden; understiger torpets värde detta belopp, måste roten fylla bristen. I Skåne, der soldattorp icke finnas, skulle det åligga roten att kontant utgifva denna lön 100 R:dr, men med öppen lemnad rätt för roten att utgöra denna lön på ofvan angifna sätt. Dessutom inrymmer detta förslag frihet för rotehållaren att välja mellan åtagandet af de nya onera och qvarblifvandet vid hittillsvarande skyldigheter, och om, såsom en talare vid 1869 års riksdag uppgaf, rotens nuvarande kostnad för soldatens underhåll i Skåne i allmänhet understiger 100 R:dr, skulle dessa rotar dermed vara befriade från vidare utskylder. Jag har likväl hört uppgifvas, att för somliga rotar i Skåne den årliga kostnaden för soldaten uppgår till 130 R:dr förutom bostad, och för sådana rotar skulle alltså en icke obetydlig lindring uppstå. I Dalarne, der soldattorp icke heller finnas, stiger kostnaden till långt högre belopp, men då befolkningen der i allmänhet är fattigare än i det öfriga Sverige, äro rotarne ock i mera behof af denna lindring, äfven om den för dem blir större än för rotar i andra

provinser. Detta förslag innehåller icke någon bestämmelse om antalet ledamöter i denna kompromiss eller sättet för deras utseende. Då Utskottet, i händelse dess förslag icke antages utan denna fråga kommer att till Utskottet återremitteras, antagligen skall egna den största uppmärksamhet åt de anföranden, som komma att åtfölja denna remiss, för att af desamma finna grunderna för ett nytt förslag, har jag ansett mig böra tillkännagifva, att jag tänkt mig denna kompromiss böra utgöras af 3 ledamöter, deraf roten väljer ett ombud, kompanichefen, som är den lämpligaste att uppträda såsom Kronans värderingsman, blir den andra ledamoten, och landstinget utser ett ombud, antingen för hvarje socken eller för hvarje härad. Vid skiljaktiga meningar inom denna kompromiss skulle de flestas åsigt gälla såsom beslut. Om uppskattningen och värderingen af torpet verkställes af en dylik kompromiss, behöfva icke rust- och rotehållarne äfventyra, att torpets värde sättes allt för lågt och att deras rättigheter i öfrigt trädas för nära.

Jag har full anledning att tro, att af de torp, som till ett antal af 18,104 nu äro upplåtna till landtförsvaret, största delen eger ett värde, som vida öfverstiger 100 R:dr. Jag hemtar stöd derför i den så kallade lindringskomitéens betänkande, af hvilket man kan inhemta, att åkerarealen vid dessa torp i medeltal inom ett län uppgår ända till 4$\frac{66}{100}$:dels tunnland.

Om detta bemedlingsförslag antages till grund för ett nytt förslag, så är jag öfvertygad derom, att ingen skall kunna med något rimligt skäl förebrå Riksdagen för mannamån, och att majoriteten dömt till sin egen fördel; men om man deremot bifaller Utskottets förslag eller Friherre Ericsons reservation, kunna vi, enligt min tanke, icke med lugnt medvetande möta en sådan erinran, hvilken ovilkorligen då kommer att till oss ställas.

Man har här framställt det påståendet, att den indelta soldaten icke skulle blifva ett tjenligt befäl för hela den stora arméen, som egentligen utgöres af allt vapenfört manskap, om han förblifver bofast man. Jag kan dock för min del ej finna, huru detta argument rimligen kan framställas. Månne soldaten blir mindre duglig militär, derföre att han är bofast, än om man gör honom snart sagdt till en lösdrifvare, och derföre att han får eget tak öfver hufvudet, än att årligen inhysas än hos den ene och än hos den andre i hela landet? Blir icke hans öfningstid densamma? Till denna sista fråga måste man obetingadt gifva ett jakande svar; men resultaten af ett stadigtvarande och ett kringflackande lif blifva dock i moraliskt afseende väsendtligen olika. Man skulle sannolikt icke hos soldaten i den stam Utskottet föreslagit återfinna den punktlighet, det ordningssinne och den fosterlandskärlek, som i så hög grad utmärka den indelte soldaten, och hvilka egenskaper kunna anses hafva tillhört honom allt ifrån den tid, då han erhöll eget hem i torpet. Men detta inträffade egentligen först efter Carl den tolftes krig, hvilka med den gamla stammen bortrensade de densamma vidlådande loseder, om hvilka våra dombböcker i slutet af sjuttonde seklet lemnade talrika vittnesbörd. Må vara att den indelte soldaten saknar rörlighet, man denna brist beror på den långvariga tjenstetiden och kan lätt afhjelpas genom en bestämmelse derom, att han icke får qvarstå i ledet längre, än till dess han uppnått 35,

37 eller 40 års ålder, eller hvilken annan tidpunkt, som bäst lämpar sig efter omständigheterna. Men icke må man påstå, att den indelte soldaten är mindre duglig militär, derföre att han är bofast.

Några anse, att en stamtrupp skall vinna större duglighet i militäriskt afseende genom densammas förläggande i garnison. Men är då vår ekonomiska ställning för närvarande så god eller våra tillgångar i allmänhet så rika, att vi ega eller kunna hoppas erhålla tillräckliga statsinkomster att kasernera en stamtrupp af 24,000 man? Jag betviflar detta.

Det finnes äfven en annan omständighet, hvilken icke bör alldeles lemnas utan afseende, den nemligen huruvida vi föredraga att lemna våra söner att utbildas för försvaret åt en garnisonerad stamtrupp, heldre än att anförtro dem i detta hänseende åt den indelte soldaten. Jag tror icke, att vi böra välja det första alternativet, ty äfven om våra söner då skulle kunna uppnå större krigsduglighet, hvilket dock är högst problematiskt, skulle de dock sannolikt derbredvid inhemta mycket annat, som vi helst skulle se att de icke fingo lära.

Vilja vi bringa denna fråga till ett lyckligt slut vid innevarande riksdag, hvartill vi äfven hafva förnummit manande röster i de sednaste ödesdigra tilldragelserna i ett annat land än vårt, skola vi lyckligast och säkrast uppnå detta mål på försonlighetens väg. Jag vet väl, att en del af dem, som nu stå på rust- och rotehållarnes sida, utgöres af sådana, som blifvit mest förbisedda eller betungade, nemligen de skånska rusthållarne, helst augmentsräntan i Skåne är lägre än i någon annan provins, men å andra sidan är den skånska jorden befriad från stora bördor som jorden i det öfriga Sverige drager. Skilnaden är så stor, att t. ex. ett hemman i Westmanland betalar 90 gånger mera i utskylder än ett hemman i Skåne. Då detta är allmänt kändt och det icke kan betviflas, att icke skåningarne äro lika beredvillige till offer för fosterlandet som innevånarne i det öfriga Sverige, samt att de förra, just med hänsyn till sin jords större bördighet och den större lätthet de ega att kunna afsätta sina produkter, utan att klaga, vilja bidraga att dela den börda, som hela landet nu måste vidkännas, så tror jag för min del, att man icke har att befara att från detta håll få höra några missljud.

Vi veta hvad vi ega, men icke hvad vi få, om en ombildning af landtförsvaret sker i så radikal syftning, som Utskottet föreslagit. Men om det visar sig under en öfvergångstid af 15—28 år, att den allmänna värnepligtslagen och sättet för befolkningens öfvande i vapen äro så goda, att en stam kan ur denna beväring bildas, är det icke sannolikt, att Kongl. Maj:t då skulle komma att till Riksdagen framlägga ett förslag om indelningsverkets totala afskaffande, i händelse denna sekelgamla institution då befinnes icke längre behöflig? Jag anser detta vara otvifvelaktigt och ovedersägligt, men att nu på förhand tilltro sig kunna säga att indelningsverket är odugligt och måste afskaffas till hvad pris som helst, är att framkomma med lika lösa och ohållbara som till sin riktighet obevista och obevisliga yrkanden.

Jag är så förvissad derom att — oaktadt man icke funnit någon olycklig påföljd af de olika sätten att rekrytera, som nu nyttjas i Skåne, Dalarne och Jemtland, der jordtorp i allmänhet icke tilldelas manskapet — det nuvarande sättet för stammens utbildning och aflöning är det

bästa, att jag med största glädje skulle helsa en antydan derom, att all jord i riket borde roteras lika. Hade Utskottet stödt sitt förslag på en sådan grund, skulle jag varit den förste till att på det varmaste understödja en sådan, efter min uppfattning, fosterländsk och, för vårt försvarsväsendes lugna utveckling, lycklig tanke, men härom finnes icke ett ord i hela betänkandet. Detta vittnar också icke om någon täflan att åtaga sig bördor för fosterlandets försvar, utan snarare om att undgå desamma, lika godt sedan af hvem eller hvilka dessa bördor skola öfvertagas och utgöras. Jag ber, att Utskottet tager äfven detta i noggrannt öfverväggande i händelse af en återremiss.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra, anhåller jag om återremiss i syfte att erhålla ett nytt förslag, afseende lindring i indelningsverkets tunga på de grunder för reglering af rust- och rotehållarnes skyldigheter, hvilka finnas angifna i ofvannämnda promemoria och derå redan Herr Kallstenius framställt yrkande om proposition, men i öfriga delar öfverensstämmande med det Kongl. förslaget.

Herr Lars Ersson: Herr Talman! mine Herrar! När några vigtigare frågor skola af våra Riksdagar behandlas, genomlöper en oro om rätta lösningen af dessa hela svenska folket. En sådan oro förspordes, innan representationsförändringen gått igenom, och vidare när frågan förekom, åt hvilka håll våra jernbanor skulle dragas. Petitioner och opinionsyttringar hafva vid båda dessa tillfällen lemnats såväl till regeringen som den enskilde riksdagsmannen.

Den nu föreliggande frågan rörande försvarsväsendet är otvifvelaktigt en fråga, öfver hvars rättvisa lösning en hvar kan känna sig orolig; så är åtminstone förhållandet i landsorten, derför har folket också nu sammanträdt på möten för att utbyta tankar i frågan samt gifva sina riksdagsombud del af dessa. Äfven i den valkrets, som af mig representeras, hafva sådana folkmöten hållits, och man har tillsändt mig utdrag af de vid mötena förda protokoll, försedda med flera hundrade namnunderskrifter. Dessa mötens resolutioner gå alla ut derpå, att allmogen vill offra lif och gods, om det gäller att försvara ett älskadt fosterland, men detta med ett vilkor att försvarsbördan delas lika på alla medborgare. Som första punkten af Utskottets nu föreliggande betänkande handlar om indelningsverkets afskaffande, och de tankar som uttalats i den petition från större delen af komitenterna i min valkrets jag nu håller i min hand, utgöra ett uttryck af mina egna åsigter i denna fråga, anhåller jag att ur nämnda skrifvelse få uppläsa följande:

"Herr Riksdagsman!

Med oro hafva vi tagit del af det Kongl. armé-organisationsförslaget, ej såsom vi ej med själ och hjerta skulle vilja i behofvets stund uppoffra både lif och gods för vår urgamla nationalsjelfständighet, men derföre att vi i detta förslag ingalunda kunna finna några säkra grundvalar för befrämjande af detta helgade mål. Det torde nemligen väl ej kunna förnekas, att ett samhälle först då utvecklat den största möjliga motståndsförmåga,

måga, då alla dessa särskilda försvarskrafter tillvaratagits och stå *lika* spänstiga till återstöt. Hafva vi nu så god råd på försvarsförmåga, att vi fortfarande utan fara kunna undvara denna alla medborgares lika sammedverkan, som ensam möjliggör utvecklingen af hela den nationela kraften? Om så ej är, är det väl då rimligt att i enlighet med förslaget låta en stor del af våra försvarskrafter stå obegagnade, ty det ligger ovilkorligen ett obegagnande af försvarskraft i vissa samhällsklassers befrielse från deltagande i kostnaderna för stammens anskaffande och underhåll, och om nu omständigheterna oafvisligen fordra det fulla användandet af denna nationela kraft hel och hållen, men indelningsverket ställer sig såsom ett afgjordt hinder deremot, så säger ju sjelfva sunda förnuftet, att det måste bort, såvida vi verkligen på fullt allvar vilja förskaffa oss åtminstone den möjligast största trygghet. Men lika visst som ett samhälles bärighet af bördor är beroende af dessas jemna fördelning, så att bärigheten är störst, då fördelningen är jemnast, lika obestridligt är ock att samhället först då vandrar rättfärdighetens väg, då det följer samvetets röst och låter äfven den ringastes rätt aktas. Det kan lika litet för samhället som för individen i längden gå väl, om så ej sker. Derföre, då förslaget kränker ingångna fördrag eller kontrakt och ej fäster det ringaste afseende vid de dyrköpta rättigheter, som af indelningsverkets stiftare blifvit rust- och rotehållarne högtidligen tillförsäkrade, så måste det äfven ur allmänna rättskänslans synpunkt förkastas.

Knektekontraktens vilkor kunna omöjligen bortresoneras. Visserligen har man ofta så i tal som i tryck hört upprepas, att de särskilda jordskatterna måste bibehållas eller aflösas, och att det vore en present att efterskänka dem, då de bestämt hemmanens bytesvärde; men skulle också ej den tomma ihåligheten af denna favoritfras vid första grundligare granskning framkalla den glada öfvertygelsen, att den endast är de privilegierade samhällsförvärfvarens sista nödhjelpsskäl — och som sådan får man väl hafva barmhertighet med den — så måste man dock i fråga om roteringen särskildt hafva anspråk på åtminstone så pass mycken konseqvens, att satsen tillämpas såväl i det ena som andra fallet. Då man derför säger, att det vore en present *till* rust- och rotehållarne att utan lösen upphäfva indelningsverket, emedan roteringen numera skulle vara ett real-onus, som inverkat på hemmanens pris, så måste man väl också säga, att motsvarande frihet från vidare utskrifning deremot är en real-förmån, hvars borttagande utan ersättning återigen vore en present *af* rust- och rotehållarne, då denna förmån lika väl måste betraktas såsom höjande hemmanens bytesvärde och detta precist lika mycket, som roteringen sänkt det.

Och då man betänker, att de öfriga samhällsklassernas utskrifningsskyldighet aldrig lagligen upphört, utan än i dag qvarstår obegränsad, till dess också den genom likartad öfverenskommelse inskränkes och ordnas, så frågas: Hvari ligger nu den största egennyttan, antingen deri att fortfarande vilja undandraga sig deltagande i en aldrig i lag upphäfd *lika* skyldighet, eller deri att yrka på respekterandet af en lagligen förvärfvad rättighet, och dertill en rättighet som hemmansegarne alls icke voro angelägna om att med det vissa knektehållet sig tillköpa, utan hvilken rättighet tvärtom Carl XI fick göra sig mycket besvär att få dem att antaga,

och som de slutligen ingingo på endast för sin sjelfbevarelses skull och af omständigheternas tvång, hvarom de talrika ödeshemmanen den tiden bäst vittna. Det tyckes derföre i sanning ej vara för mycket begärdt att fordra som vilkor för rust- och rotehållarnes deltagande i den utskrifning efter folkmängd, som innefattas i en allmän folkbeväpning, att indelningsverket eller den ordnade gårdtalsutskrifningen först utan lösen upphäfves, eller också att dess kostnader indelas lika på alla samhällsklasser i mån af skatteförmåga."

Nästan i samma anda äro motiverna till Utskottets betänkande hållna. Det torde tillåtas mig också nämna, att Södermanländingarne, åtminstone de, hvilka jag har äran att representera, särdeles fästat sig vid och likasom tagit fasta på den del af det throntal, hvarmed Hans Maj:t Konungen öppnade denna Riksdags förhandlingar, som vidrör traktaters helgd. Förenämnda skrifvelse lyder nemligen i denna del sålunda:

"Det är emellertid med glädje vi förnummit de högsinta tankar om *aftalets* helgd, som vår ridderlige Konung i sitt throntal uttalat, och det är också med full förtröstan till att det verkligen var kungsord, som vi blicka upp till honom, då vi äfven på våra inre angelägenheter och särskildt på fördragen mellan Kronan och rust- och rotehållarne tillämpa hans ord: "att det politiska rättstillståndet kan anses hvila på osäker grundval, då traktater ej omgifvas af samma helgd som tillförene".

Slutligen skulle vi önska, att Herr Riksdagsman anslöt sig till Kapten Mankells förslag, ej derföre att det gifver rust- och rotehållarne full rätt, men emedan det åtminstone i princip erkänner denna rätt och öppnar vägen att genom ömsesidigt tillmötesgående ändtligen en gång komma fram till det efterlängtade målet: ett betryggadt försvar."

Iifrågavarande del af throntalet har Herr Grenander nyss uppläst, men inlagt deri en helt annan mening, än den jag eller åtminstone de, som tillsändt mig denna skrifvelse, kunna dela. Sådan är den allmänna tanken hos folket, det vill säga allmogen i den del af Södermanland, för hvilken jag är representant, och antagligen äfven i hela Södermanland, att vi vilja offra lif och gods för vår sjelfständighets bevarande genom ett tidsenligt och kraftigt nationalförsvar, men icke göra större uppoffringar derför än dem, som fordras af andra samhällsmedlemmar. Såsom ett ytterligare bevis på folkets tankar, tillåter jag mig anföra ett samtal, som under min hemresa vid sistlidne påskhelg uppstod mellan mig och 12 à 15 unga karlar, dem jag träffade vid en jernvägsstation. Dessa unga män voro i begrepp att emigrera till Amerika. Då jag tillsporde dem om anledningen dertill och frågade, om de icke kunde erhålla arbetsförtjenst i fäderneslandet, utan måste söka densamma i främmande land, så svarade de, att tillfälle till arbetsförtjenst nog funnes äfven i Sverige, men att här vore svalget mellan arbetsgifvare och arbetstagare så stort, att arbetaren betraktades icke såsom en fri man utan fastmera såsom en maskin, på hvilken husbonden kunde trycka så mycket han behagade, men att förhållandet icke vore sådant i Amerika. Derjemte ansågo de, att den svenske arbetaren vore styfmoderligt behandlad af staten, ty ehuru han måste skatta till såväl kronan som kommunen, tillkom honom ändock icke någon rösträtt, hvarken i politiskt eller kommunalt afseende. En ung bond-

son yttrade desslikes, att han nog nu kunde få stadna hemma och mottaga hemmanet af sin fader, men att han dertill saknade all lust, enär skattebördan ökades år från år till den grad, att folket redan dignar under densamma, och att, om det Kongl. armé-organisationsförslaget blefve af Riksdagen antaget, detsamma skulle hafva till följd, att hvarje bonde blefve soldat och dessutom måste aflöna en man bredvid, och till en sådan uppoffring saknade han lust och ej heller någonsin kunde få förmåga dertill. Dessa ord voro bittra men sanna. Dessa yttranden af de unga männen, samt det beslut de fattat att emigrera, kunna anses såsom preludierna till den stora durchmarsch öfver oceanen af Svenskar, som sannolikt kommer att ega rum, så framt icke folkets billiga fordringar respekteras. Jag ber dem besinna detta, som nu känna antingen blott en ringa eller alldeles ingen tryckning af försvarsbördan. Må äfven städernas innevånare betänka, att, om fienden infaller i vårt land, så lärer det komma att i främsta rummet gälla *deras* skinn. Fienden bombarderar och bränner i första rummet städerna. Han kan visserligen äfven förhärja landsbygden och uppbränna vår gröda, våra åbyggnader, verk och inrättningar på landet, men vår jord kan han ändock icke fråntaga oss, och af denna anledning synes det mig ligga i städernas intresse, såsom det ock är deras oafvisliga skyldighet, att lika mycket som landet bidraga till fädernejordens försvar. Jag yrkar bifall till Utskottets betänkande i denna punkt.

Herr Abraham Rundbäck: Herr Talman! mine Herrar! Man har kallat den föreliggande frågan för "den stora fosterländska frågan". Och i sanning, om någon fråga framför andra förtjenar att benämnas stor och fosterländsk, så må det väl vara den, som afser värnandet af vår frihet, vår sjelfständighet och vår nationela tillvaro, den som berör våra högsta och heligaste intressen, och deribland det som ligger till grund för alla andra, intresset af sjelfuppehållelse och sjelfbevarelse. Derföre afvaktar också hela landet med spänd förbidan Riksdagens beslut i denna fråga, ty hvar och en, äfven den ringaste, känner liksom instinktmessigt, att på detta beslut kanske hela vår framtida välfärd hänger.

Med denna uppfattning af frågans vigt och betydelse måste jag på det högsta beklaga, att hon af en stor del utaf Riksdagens ledamöter, synnerligast inom denna Kammare, blifvit betraktad, icke för hvad hon är, en försvarsfråga som gäller hela landets dyrbaraste intressen, utan fastmer såsom en simpel skatteregleringsfråga, afseende allenast enskildas fördelar; att det icke i främsta rummet varit tal om uppoffringar för fosterlandet, utan fastmer om eftergifter för en särskild klass af medborgare; och att man icke vill åtaga sig ett enda dagsverke för det allmännas väl, förrän man betingat sig full, ja, mer än full godtgörelse derför. Jag beklagar vidare, att man vid lösningen af frågan om vårt försvars stärkande börjar med att rifva ned den arméorganisation man har, blott derföre att den är obeqväm för ett enskildt intresse, och att i det ögonblick, då staten ser sig om på alla håll efter tillgångar till bestridande af sina ökade utgifter för försvarsväsendet, man vill inleda ordnandet af detta försvarsväsende med att beröfva staten 65 à 90 millioner, som den för detta ändamål eger.

Särskildt beklagar jag, att Utskottets majoritet, just denna Kam-

mares förtroendemän, som ansetts värdiga det högförtroende uppdrag, som kanske blifvit gifvet inom denna Kammare, att denna majoritet, säger jag, icke heller förmått eller velat se denna fråga från en allmännare synpunkt än rust- och rotehållareintressets, eller från en upphöjdare än helt simpelt portemonnäens. Till bevis härför är nog att anföra, att Utskottet använder icke mindre än 21 sidor i början af sitt utlåtande blott för att framställa och söka motivera åtskilliga vidtgående anspråk på eftergifter till en viss samhällsklass' förmån, och att det derefter först på 29 sidan kommer till sjelfva försvarsfrågan eller till lagen om den allmänna värnepligten. Men tror man väl, att Utskottet ens här tillstyrker denna allmänna värnepligt obetingadt, derföre att saken är för fosterlandet nödvändig? Nej visst icke! Endast på det vilkor anser Utskottet sig kunna tillstyrka detta medels användande till landets försvar, att de förut uppställda enskilda anspråken tillfredsställas. Sker icke detta, så må det gå med fosterlandet, huru det kan. Det är en sak, som icke synes angå majoritetèn i Utskottet.

Efter dessa preliminära erinringar ber jag att litet mer i detalj få granska Utskottets högst märkvärdiga betänkande. Jag får då först förutskicka den allmänna anmärkningen, att i detsamma premisser och konklusioner icke stå i något sammanhang med hvarandra, utan att Utskottet rent af genom ett saltomortale kommit till sina resultat. Befogenheten af detta mitt påstående hoppas jag utan svårighet kunna visa Kammaren. Följer jag nemligen gången af utlåtandet i ordning, så finner jag först på 12 sidan, såsom konklusion af den föregående utredningen, följande sats: "på ofvanstående grunder anser Utskottet således, att en ökad värnepligt jemte bibehållandet af det nuvarande indelningsverket *ej är med full rättvisa öfverensstämmande.*" Utskottet vågar således här icke säga, att indelningsverkets bibehållande jemte den utsträckta värnepligten är *orättvist*, utan endast att det icke är fullt rättvist. Men hvad borde då hafva följt häraf? Väl icke att hela indelningsverket skulle upphäfvas, utan endast att i detsamma borde göras nödiga rättelser och jemkningar, så att det kunde blifva med full rättvisa öfvererensstämmande. Ingen skatt drabbar ännu folket i något land fullt rättvist, men ingen rättänkande kan väl derför påstå, att alla skatter böra rent af upphäfvas. Dernäst söker Utskottet ett argument för sina anspråk i den ojemna fördelningen af den ekonomiska krigsbördan. Sålunda heter det på 14 sidan, "att den ekonomiska krigsbördan för det närvarande högst ojemnt trycker, ej allenast de olika samhällsklasserna, utan dessutom äfven är högst ojemnt fördelad inom rust- och rotehållareklassen," och härifrån vill nu Utskottet hemta ett nytt bevis derför, att indelningsverket bör upphäfvas. Hvad nu detta påstående vidkommer, så må jag aldra först bekänna, att jag icke kan begripa, med hvad rätt Utskottet vågar påstå, att indelningsverket olika trycker de olika samhällsklasserna. Ty då detsamma är ett onus på jorden, och alla samhällsklasser nu ega rätt att besitta all slags jord, är det alldeles falskt att säga, det blott en eller vissa samhällsklasser drabbas af detta onus. Vidare vill jag med afseende på ojemnheten i trycket erinra derom, att, likasom den enskilde aldrig kan lägga på sig en börda så, att den alldeles lika trycker hvarje atom af hans kropp, likaså lär man väl ej heller kunna öfver hela samhällskroppen alldeles

lika fördela trycket af en skattebörda. Men derföre att detta icke kan ske, bör man väl icke ega rätt att påyrka borttagandet af hvarje sådan börda? Äfven den moderna beskattningsgrunden af bevillning på uppskattad inkomst lider af samma fel, att icke trycka alla i proportion lika hårdt. Löntagaren, hvars inkomst kan på öret beräknas, är med afseende på denna beskattning utan gensägelse i en ofördelaktigare ställning än t. ex. handlanden, näringsidkaren och kapitalisten. Men om jag såsom löntagare derföre skulle vilja framställa den fordran, att all bevillning borde upphäfvas, så skulle Herrarne skratta mig midt i ansigtet. Likaså skall den lag om allmänna värnepligten, som Utskottet sjelf föreslagit, nödvändigt komma att trycka den ene olika mot den andre. Sålunda skall här finnas en kanske stenrik medborgare, som antingen har inga barn eller ock blott flickor, der en annan som har blott en son, och vid sidan af dem en tredje, som kanske eger 5, 6 eller flere söner och dertill är fattig. Men på grund af denna olikhet kan det väl icke falla någon in att vilja bestrida tillämpningen af värnepligtslagen, om den i öfrigt anses nödvändig. Af dessa exempel framgår således uppenbart, att man icke, såsom Utskottet gjort, eger rätt att utdöma en skattebörda på den grund, att den möjligen icke trycker alla lika. Allt hvad man i dylika fall med rätta kan fordra, är att man skall lindra och jemna, om sådant befinnes skäligt.

Men för att komma till total eftergift af indelningsverket, som är Utskottets mål, kunde denna väg af partiela lindringar icke beträdas, och derföre säger Utskottet nu på 16:de sidan:

"De svårigheter, som sålunda möta hvarje försök att åstadkomma en sådan lindring i indelningsverkets börda, som på samma gång är rättvis och utförbar, synas böra öfvertyga en hvar, att lindring ej kan åstadkommas." När man läser detta, borde man hafva rätt att vänta, det Utskottet granskat och undersökt alla möjligheter för lindring och funnit dem alla oantagliga. Men tittar jag i den föregående delen af utlåtandet, så finner jag att Utskottet framhållit endast tre möjligheter, nemligen den af Herr Krigsministern år 1869 angifna, att bestämma normala roteringskostnaden till 100 R:dr årligen, samt vidare två andra utvägar, föreslagna af en motionär, Herr Mankell. Några andra möjligheter komma icke i fråga, oaktadt mångfaldiga sådana kunna både tänkas och uppgifvas. Men märkligare än denna uppenbara brist i bevisningen äro de skäl, på grund af hvilka ingen af dessa tre uppgifna utvägar för lindrings åstadkommande anses kunna begagnas. Den första, af regeringen år 1869 angifna, affärdar Utskottet helt hastigt med att säga, det den skulle komma att "särdeles ojemnt och alldeles slumpvis träffa den indelta jorden;" och att den derföre icke kan antagas. Likväl är det alldeles samma Utskott, som på sidan 21, föreslår alldeles enahanda normalbelopp för hvarje rote under öfvergångstiden. Detta påminner skarpt om det bekanta: "när *jag* dricker, är det rätt." Vidare säger Utskottet straxt derpå, med afseende på den andra lindringsutvägen: "ej heller tror Utskottet, att ett förslag om kontant statsbidrag för att understödja de hårdast tryckta rotarne numera skulle vinna Riksdagens bifall." Huru vet Utskottet det? Ett sådant förslag har ännu icke varit före hos Riksdagen, som således icke heller kunnat uttala sig derom. Dessutom kan jag icke erkänna Utskot-

tets subjektiva tro, såsom en afgörande auktoritet i frågan, huru mycket den ock må betyda i Utskottets ögon. Derefter omnämner Utskottet det tredje af Herr Mankell uppgifna lindringsförslaget, som jag medgifver vara högst opraktiskt, och hvilket kanske just såsom sådant blifvit framstäldt för att så mycket lättare kunna affärda detsamma, nemligen att sammanslå två eller flera rotar för hållande af en soldat.

Men kostligare än detta förslag är dock det skäl Utskottet anför för att visa dess olämplighet. Detta skäl lyder nemligen så, att en dylik anordning "icke för all framtid kan åstadkomma en jemn fördelning af bördorna". Men hvilken anordning i verlden är väl sådan, att den för everldliga tider kan anses motsvara det ändamål, hvarför den tillkommit? Att derföre säga, att en åtgärd nu icke passar, derföre att den icke passar för alla tider, det är att säga ingenting, för att om saken använda det lindrigaste uttryck som kan begagnas.

Sedan Utskottet nu emellertid på detta sätt hoppat öfver alla förslag till lindringar och jemkningar i indelningsverket för att komma närmare det åtrådda målet, eller eftergift af hela tungan af indelningsverket, säger det vidare på samma sida: "Denna eftergift kan då ej vara någon annan än det andra alternativet, som af 1867 års Riksdag ifrågasattes, nemligen: *att det nu på rote- och rusthållare hvilande besvär* (underhållet af en del af stamtruppen) *må aflösas samt jemväl på andra samhällsklasser fördelas*". Ja, det der låter höra sig! Men om man tror att Utskottet sedan med ett enda ord talar om aflösning eller i en enda rad framställer förslag till en sådan, så bedrager man sig storligen.

Tvärtom säger Utskottet på följande rad, "att hvad som här fordras är således en skattejemkning". Förut har jag hos Utskottet anmärkt brist på logik, men här visar sig äfven brist på kännedom om språket; ty svårligen skall någon annan än Utskottet kunna göra ordet aflösning likbetydande med skattejemkning. Vidare tillägger Utskottet: "och prejudikat på dylika, nemligen skattejemkningar, finnas". Hvilka äro väl, tror man, dessa prejudikat, som Utskottet anför? Jo! ett par från Norge och Danmark under föregående århundradet, och dessa skola nu visa oss hvad vi för närvarande böra göra i Sverige!

Slutligen heter på 18:de sidan: "billighetsskäl tala således, likasom prejudikater, för indelningsverkets afskaffande". Hvem hade kunnat tro att efter den föregående motiveringen här skulle komma dessa ord "indelningsverkets afskaffande?" Säkerligen ingen, som har blott en aning om hvad logik och logisk bevisning vill säga.

Och härmed tror jag mig nu hafva bjudit tillräckliga skäl för mitt påstående vid början af denna granskning af Utskottets utlåtande, att i detsamma saknas allt sammanhang emellan premisser och konklusion, och att förhållandet dem emellan är ungefär detsamma som mellan frågan och svaret i "goddag! yxeskaft".

Jag vill nu särskildt fästa mig vid de billighetsskäl, hvilka påstås tala för indelningsverkets upphäfvande. Efterser jag dervid, hvilka dessa skulle vara, så finner jag på föregående 17:de sidan allt hvad Utskottet derom anfört i de korta orden, "att det skulle vara mycket svårt för jordbrukaren att lemna sina söner ifrån sig och i stället lega andra arbetare." Men månne icke med afseende på den föreslagna värnepligtslagen samma

billighetsskäl tala för alla andra samhällsklasser, för torparen och yrkesarbetaren m. fl. lika väl som för jordbrukaren? Jag skall för öfrigt be att få betrakta saken ur billighetssynpunkten äfven från några andra sidor. Är det då först billigt, att den, som köpt ett roteradt hemman och dervid fått ett indelningsbördan motsvarande afdrag på köpeskillingen, nu ytterligare skall få denna börda helt och hållet aflyftad? Hvarför skall han, mer än jag eller hvilken annan som helst, få en sådan skänk? Må han då icke med lika rätt äfven kunna göra anspråk på att få ett förut till enskild person afsöndradt undantag från hemmanet?

Det enda skäl, som rotehållaren möjligen framför andra kan åberopa för att åtkomma soldattorpet, är det som Nordtyska Förbundets berömda kansler lär hafva anfört för Hannovers annektering, nemligen att "det låg så väl till"; men något rättsskäl är dock icke detta. Vidare vill jag fråga, om det kan vara billigt mot alla öfriga medborgare i landet, att rust- och rotehållarne ensamma skola hafva en skänk af några tjog millioner, under det alla andra få vidkännas samma tillökning i skyldigheter mot fosterlandet som de? Vi, som icke äro rust- och rotehållare, äro i närvarande stund icke mera skyldiga än någon annan att åtaga oss en utsträckt värnepligt. Men för det att vi icke knota öfver eller vägra att bringa fosterlandet detta offer, skall det derföre anses billigt, att vi derutöfver skola betala andra för samma fosterländska skyldighets fullgörande? Och särskildt frågar jag, om det kan anses billigt att gifva den besutne rotehållaren, han må vara bonde eller grefve, ersättning för hans ökade besvär, under det tjenstedrängen, torparen, handtverkaren och i allmänhet den obesutne arbetsklassen icke får ett öre. Dessa höra dock äfven till folket, hvarom jag ber att få påminna den näst föregående talaren, som yttrade sig så rörande om folket, men dervid tycktes glömma, att andra hörde dit än endast rust- och rotehållarne.

Hvad vidare angår den ersättning, som rust- och rotehållarne nu vilja betinga sig såsom vederlag för den utsträckta värnepligtens åtagande, så borde väl densamma, om den i öfrigt vore befogad, stå i någon sorts proportion till tillökningen i besväret. Detta är dock, såsom jag skall visa, ingalunda förhållandet. Ty hvad är det nu för ett nytt besvär, som rust- och rotehållarne skola åtaga sig jemte öfrige medborgare? Jo inalles 52 dagars vapenöfningar eller, om helgdagarne på denna tid räknas ifrån, högst 45 dagsverken. Antages nu den åldersklass, som skall genomgå denna ökade vapenöfning årligen, till 20,000 man, så blir alltså summan af alla dessas på ökade vapenöfningar offrade dagsverken 900,000. Vore nu också alla beväringsynglingar söner till rust- och rotehållare, så blefve det i alla fall bra stor ersättning för dessa dagsverken, om de skulle betalas med 3 à 4 millioner årligen. Men om man drager ifrån beväringens summa städernas beväring samt alla dem på landet, hvilka icke få del af den ifrågasatta skänken af indelningsverket, d. v. s. söner af embetsmän, jordegare utan roteringsskyldighet, torpare, backstugusittare, handtverkare samt den tjenande klassen m. fl., så återstår sannolikt en mycket ringa del af sådana, som äro söner af rust- och rotehållarne. Antager jag emellertid, att dessa utgjorde ända till en tredjedel af hela beväringen, så skulle af dem uppoffras 300,000 dagsverken, och om indelningsverkets kostnad eller skänken till dem antages årligen utgöra 3,250,000

R:dr, såsom Krigsministern år 1869 uppgifvit, så skulle hvarje dagsverke betalas dessa söner af rust- och rotehållarne med nära 11 R:dr, och om förbemälda kostnad upptages enligt Herr Mankells beräkning till 4,500,000 R:dr årligen, skulle hvarje dagsverke betalas med 15 R:dr, i begge fallen med mer än representanterna i denna Kammare hafva i arfvode för hvar dag — och vid sidan deraf skulle den fattige beväringsynglingen icke få ett öre för utgörande af alldeles samma besvär. Vore sådant billigt?

Slutligen ber jag i afseende på billigheten få fästa uppmärksamheten derpå, att denna skänk icke kommer jordbruket i dess helhet till godo, utan blott de nuvarande egarne af den roterade eller berustade jorden (och icke ens alla dessa); ty man skall icke inbilla sig, att den, som nu får soldattorpet till skänks, lemnar samma skänk till sin efterträdare, i händelse af hemmanets försäljning, utan den nye egaren får nog betala en i samma mån förhöjd köpeskilling, och dessutom blir naturligtvis hans hemman, efter öfvergångsårens förlopp, högre taxeradt och beskattadt, hvarigenom han utöfver räntan på den förhöjda köpeskillingen får större skatter både till staten och kommunen. Genom indelningsverkets upphäfvande komma således de blifvande egarne snarare att göra en förlust än en vinst. All vinsten stadnar nemligen i dens hand, som mottager skänken. Nu kan det visserligen sägas, att man må unna den nuvarande innehafvaren detta, och det må så vara, men jag vill då först hafva utredt, om denna är en så utmärkt och oegennyttig medborgare, att han förtjenar en så stor skänk. För min del tror jag det icke.

Sedan jag nu dels granskat motiveringen i Utskottets förslag och dels i sammanhang dermed visat det obilliga i detta förslags antagande, ber jag att äfven få yttra några ord om den bestämmelsen i den föredragna första punken, att indelningsverket skall upphöra efter 15 år. Hvarifrån har Utskottet fått dessa 15 år? Svaret på denna fråga har Utskottet sökt lemna på 19:de och 20:de sidorna; men huru tillfredsställande detta svar är, det må Kammaren sjelf bedöma. Först anföres för öfvergångstidens utsträckning till 15 år det skälet, att den vigtigaste delen af värnepligten derunder hinner erhålla tillbörlig stadga. Således är det ändock blott en del af värnepligten, som under denna tid hinner vinna stadga; men skulle man efter den angifna grunden bestämma öfvergångtidens längd, så vore det väl åtminstone skäl att utsträcka den så långt, att *hela* värnepligten derunder hunne få full och tillbörlig stadga. Vidare heter det straxt derefter: "att de med nuvarande soldater ingångna kontrakt binda rust- och rotehållarne". Detta skäl borde väl Utskottet minst af alla hafva nämnt; ty skall man hålla sig vid Utskottets åsigt, att hela tungan af indelningsverket är orättvis, så skulle väl deraf följa, att hvarje rote borde blifva fri från sin roteringskostnad, så fort dess soldat afgår, och att, om detta sker snart, den icke bör vänta i hela 15 år för att blifva denna kostnad qvitt. Men kanske hafva de 15 åren blifvit valda, derföre att alla kontrakten då utelupit? Nej visst icke. Enligt Herr Mankells uppgift i hans motion hafva om 15 år blott $\frac{3}{5}$ af de nuvarande soldaterna afgått. För $\frac{2}{5}$ af den nuvarande indelta stammen gälla sålunda efter öfvergångstidens slut deras kontrakt med rotarne och först efter 25 år antagas alla nuvarande nummer hafva afgått. Hvarföre icke då heldre bestämma öfvergångstiden till 25 år? Huru skola de lagligen upprättade

kontrakten mellan rotarne och de qvarvarande soldaterna om 15 år upphäfvas? Genom soldaternas afskedande, säger Herr Mankell i sin motion, men ett lagligt aftal lär man väl icke så vigt komma ifrån, ty om soldaterna också äro blott simpla karlar i ledet, så räcker dock lagens skydd äfven till dem. Nej! skulle, enligt Utskottets förslag, de i tjenst qvarstående soldaterna efter 15 år icke längre få sitt underhåll af rotarne, så måste nog staten öfvertaga dem på indragnings- eller pensionsstat. Staten skulle således vid den här föreslagna öfvergångstidens slut få på en gång 12,000 man att pensionera; ty så många finnas då efter Herr Mankells uppgift qvar vid sina kontrakt och i tjenst. Och detta blott för att rotehållarne om 15 år må vara helt och hållet fria från alla roteringsutgifter. Utskottet anför vidare ett annat skäl för de 15 åren, nemligen att indelningsverkets upphäfvande är en skattefråga. Ja, det måtte vi veta, sedan Utskottet i hela föregående betänkandet talat om detsamma. Och för att staten må få tid på sig att utreda och ordna denna skattefråga, heter det vidare, får man lof att anslå denna tid af 15 år. Men hvarföre skall icke skatteregleringen kunna försiggå på kortare tid t. ex. 5 eller 10 år? Och om 15 år för denna orsaks skull anses erforderliga, kan man då icke lika gerna antaga, att 20 eller 25 år behöfvas? Så kommer slutligen ännu ett skäl, hvilket — risum teneatis amici! — ordagrant lyder som följer: "Dessutom har Utskottet ansett att, genom bestämmandet af en öfvergångstid, under hvilken de förra förbindelserna fullgöras, rust- och rotehållaren får tillfälle att visa dels ett tillmötesgående med de andra samhällsklasserna, dels att personlig egennytta svårligen kan förestafva de flestas önskan om indelningsverkets afskaffande". Således äro de 15 åren föreslagna för att bereda rust- och rotehållarne ett tillfälle att visa generositet och ädelmod samt gifva ett vackert prof på fosterlandskärlek, hvilket sedan för all framtid skall lända dem till heder. Jag beundrar i sanning Utskottets förmåga att icke endast bevisa rust- och rotehållarne rättvisa och billighet, utan äfven derutöfver bereda dem ett dylikt tillfälle att visa sig högsinnade och ädelmodige. Men detta hindrar mig dock icke att finna förslaget om öfvergångstidens utsträckning til 15 år vara helt och hållet godtycklig.

Af hvad jag i det föregående anfört torde framgå, att jag icke kommer att rösta för bifall till Utskottets här framställda förslag, hvilket jag finner allt för otillfredsställande motiveradt samt äfven eljest utan all rim och reson.

I sammanhang härmed ber jag få yttra några ord om en af reservanternes, Friherre Ericsons förslag. En föregående talare har sagt, att detta förslag skiljer sig från Utskottets endast i afseende på tiden, och deri har han enligt min åsigt fullkomligt rätt. Den ärade reservanten har mycket riktigt karakteriserat Utskottets förslag såsom ohållbart samt visat, att det är baseradt på en orimlig grund; men för alldeles enahanda brister i sitt eget förslag har han icke haft öga. Han inhöljer visserligen saken i en mängd omsvep i form af räntor, amorteringar, 7½ procent o. s. v.; men om hela förslaget icke är en humbug eller ett försök att vilseleda andra, hvilket jag naturligtvis ej kan antaga, så måste jag tro, att den värde reservanten är hemfallen åt ett rent sjelfbedrägeri. Det gifves två kännetecken på en verklig aflösning, det ena att den, som aflöser, ger något

mer än räntan, för att skulden måtte försvinna, och det andra att den, som mottager aflösningen, skall vid aflösningstidens slut hafva någon valuta qvar. Återfinner man dessa båda kännetecken här? Till en början icke det första, och detta på den enkla grund, att $7^1/_2$ procents årlig ränta å $^4/_5$ af ett kapital alltid blir lika med 6 procents årlig ränta å hela kapitalet. Antaga vi t. ex., att en rotes årliga onus blifvit uppskattadt till 125 R:dr, så utgör först $^4/_5$ deraf 100 R:dr, hvilket sednare belopp, kapitaliseradt efter 6 procent, gifver en kapitalskuld af 1,666 R:dr 67 öre, hvarå åter årliga räntan, efter $7^1/_2$ procent, belöper sig till 125 R:dr, d. v. s. samma belopp hvartill rotens årliga onus först blef uppskattadt. Är det ändock någon som tror, att den föreslagna s. k. aflösningen är förenad med ökade afgifter, så behöfver han endast läsa 7:de punkten i Friherre Ericsons förslag, hvilken lyder sålunda:

"7:o) Att rust- och rotehållare, som ingått på aflösningen, fortsätta att hålla nu tjenande karl och häst tills afgång inträffar, men att ingen ny rekrytering eller remontering må för sådana nummer ega rum. Sålunda fullgjord rotering eller rustning räknas lika med kontant erlagd ränta och amortering."

Om således i dag en karl antages, som är 20 år gammal och tjenar tills han blir 48, så erlägger roten under tiden till staten icke ett enda öre. Icke heller finner man i Friherre Ericsons förslag det andra kännetecknet på en verklig aflösning. Ty hvad staten får in af roten i vakansafgift, det får staten åter gifva ut för soldatens aflöning, ja kanske ännu mera. Ty i den mån penningevärdet sjunker och arbetslönen höjes, är möjligt, att vakansafgiften, som inbetalas, icke blir tillräcklig för soldatens aflönande. Efter de 28 årens förlopp är det således sannolikt, att staten icke har en skilling i behåll af de nuvarande tillgångarne för stammens underhåll och aflöning.

Mot såväl Utskottets förslag som Friherre Ericsons och Friherre De Geers m. fl. reservationer, har jag dessutom ännu att anföra ett skäl, och detta det aldra vigtigaste, att de nemligen alla gå ut på att taga bort den indelta stammen, som vi känna till, och som vi akta och hafva skäl att akta, för att i stället gifva oss en annan, hvars blifvande karakter vi icke känna, men för hvilken vi hafva allt skäl att hysa farhågor. Ty utan hem och härd skall denna stam sannolikt blifva en "lösdrifvarestam", såsom tidningarne äfven kallat den; och att en sådan skall i militäriskt afseende blifva dugligare än vår nuvarande indelta armé vågar jag betvifla; men säkert är, att den förra i socialt och sedligt hänseende skall stå flera grader under den sednare. Just emedan den indelta soldaten eger hem och egen härd, samt sålunda har tillfälle att bilda familj och lefva under familjelifvets förädlande och stärkande inflytande, just derigenom blir han förtrogen med lifvets högsta pligter och med lifvets renaste känslor och derföre både i krig och fred så pligttrogen och pålitlig som trots någon stamsoldat i verlden. Genom sin ställning såsom familjefar och medborgare midt ibland det öfriga folket lefver han sig för öfrigt in i samhällsordningen och blir älskare och derigenom äfven en dugtig försvarare af densamma, vare sig det gäller i krig eller i fred — ty äfven under den sednare kan fosterlandet emellanåt behöfva försvarare. Han

blir sannerligen, mine Herrar! icke en kommunalsoldat, såsom Paris' nationalgardister.

Mot den ärade representanten från Malmö, som yttrade att inga andra stamsoldater duga än sådana, som genomgå längre öfningar i garnison, ber jag särskildt få erinra, att man vid ordnandet af försvaret bör tillse, att detsamma blir godt, icke blott för kriget, utan äfven för freden. Ty freden är dock det normala tillståndet, och derföre bör man inrätta armé-organisationen på sådant sätt, att den äfven och väsendtligen tjenar fredens intressen. Och hvilken stam kan väl motsvara denna fordran bättre än den indelta, hvars soldater nästan hela året om egna sig åt jordbruket eller andra produktiva sysselsättningar?

På grund af hvad jag nu yttrat, torde Herrarne inse, att jag helt och hållet står på Regeringens sida i fråga om indelningsverkets bibehållande; men när det nu icke finnes någon utsigt att få dess förslag igenom, utan i sammanhang med några lindringar, som å ena sidan kunna vara billiga för rust- och rotehållarne, och som å andra sidan icke kunna vara äfventyrliga för sjelfva institutionen, så vill jag yrka återremiss, i syfte att det här af Herr Kallstenius först framställda lindringsförslaget följes, samt att för öfrigt Kongl. Maj:ts förslag antages.

Herr Key: Jag ber först och främst få begagna ordet för att protestera mot det oerhörda anskri, som en stor del af tidningspressen upphäft, i det den antingen skrämt upp sig sjelf och landet, såsom om krigsfaran omedelbart stode för dörren, eller också på förhand stämplat majoriteten inom denna Kammare, det s. k. landtmannapartiet, hvilket man gjort solidariskt med ett ensidigt och egennyttigt rust- och rotehållare-intresse, såsom ofosterländskt, trångbröstadt, kommunistiskt, ja, till och med rent af fiendtligt emot landets väl. Jag ber att få protestera mot allt detta ur djupet af min själ och att få erinra denna press, att en hvar, som vill bevisa för mycket, han slutar med att bevisa för litet. Om dessa tidningsskrifvare äfven hafva varit ledde af en varm fosterlandskänsla, hvilket jag så mycket mindre vill förneka, som jag sjelf gör anspråk på samma bevekelsegrund för mitt handlingssätt, så påstår jag dock, att bredvid allt deras känslosvall legat så mycken advokatyr, så många öfverdrifter, så många misstag, så mycken ensidighet, att en reaktion icke skall uteblifva, den *måste* komma; den rena, klarögda sanningen skall gent emot dem taga ut sin rätt, och detta långt förr än de sjelfva kunna ana. Antingen har denna tidningspress alldeles glömt bort eller också har den aldrig haft reda på vår svenska historia, huru lång tid alla nya organisationer som den ifrågavarande erfordrat, hvilka strider och hvilket arbete de kostat. Indelningsverkets fullständiga genomförande erfordrade en tid af 46 år. År 1682 tog det nemligen sin början. Uplands och Stockholms län erhöllo förnyade kontrakt 1725 och Dalarne 1728.

Jag har i dessa dagar med synnerligt intresse läst en dagbok, som fördes af en representant vid 1682 års riksdag. Den är högst upplysande, emedan den visar interiören af hvad som vid denna riksdag tilldrog sig, då, såsom jag nämnt, början gjordes med indelningsverkets införande. Striderna voro så heta, att "när bönderna" — så står det ordagrant — "med presterskapet voro sammankomna, hotade bönderna dem, som intet

ville vara enige med sig, att häfva dem utom fönstren", och, tillägges det, "såsom Kongl. Råden sågo sorlet vara mäkta stort, bönderna voro många och presterna icke en tiondedel deremot, alltså var Gref Stenbock benägen att gå upp till Kongl. Maj:t, föreställandes ogörligheten och taga deröfver Kongl. Maj:ts betänkande."

Det var emellertid, mine Herrar, samma män och deras söner, som sedan följde Carl XII i döden. Dessa voro icke bättre än så, i fråga om åtaganden af nya bördor, liksom jag är fullkomligt öfvertygad att, när det på allvar gäller försvara vårt fosterland, vi icke skola vara sämre än de.

Jag ber att få taga ett annat exempel. Beväringslagens införande, när skedde det? Jo, landtvärnets förstörelse, 1809 års revolution, Gustaf IV Adolfs afsättning och förlusten af Finland, allt detta hade förutgått, och ändock blef det uppror i Skåne och i Södermanland. — Nej! man omgestaltar icke hela vårt försvarsväsen med några månaders tidningsskrik. Derföre, när Herr Civilministern nyss i sitt vältaliga och varma anförande uppmanade oss att "lyssna till folkets röst", så får jag förklara: att, för så vidt tidningarne skola anses representera "folkets röst" i denna fråga, så representera de icke ens opinionen i de städer, i hvilka de utgifvas.

Mine Herrar! vi få icke glömma en annan sak, nemligen nutidens kommunikationsmedel. Hvarken vår stads eller vår landtbefolkning behöfver stadna ett ögonblick längre qvar än den sjelf vill; våra arbetare äro icke längre några "glebæ adscripti", af omständigheternas makt trälbundna vid den torfva, der de föddes. Nutidens jernvägar och ångfartyg, poster och telegrafer sätta dem i tillfälle att meddela sig med slägtingar och vänner på andra sidan Atlanten samt förflytta sig till dem. Att pålägga folket bördor mot dess vilja och söka att med lock eller pock tvinga det dertill, går icke längre för sig, ty en hvar har nu medel att frigöra sig när han vill. Erkänner man detta, och det kan ej förnekas, så är det väl värdt att beakta, att om våra motståndare säga sig kunna åberopa opinionen i städerna, ehuru jag påstår att den tillverkats kanske blott för ett ögonblick af dem, som der ledt opinionsmötena, t. ex. af sådana der opartiska och lugna skolkarlar, som talaren nyss, min granne här till venster, eller af professorer, embetsmän, fabrikanter och kannstöpare, ja på ett ställe af ett helt konsistorium, så kan jag och mina kamrater från landsorten deremot åberopa hundratals bref, som visa att folket är särdeles bekymradt, oroligt och uppskrämdt, samt der och hvar i orterna funderar på att i massa söka arbetsförtjenst i Tyskland och Danmark eller att emigrera till Amerika. Från en enda socken i Småland hafva sålunda 200 familjer lagat sig i ordning att gå till Amerika.

Man har sett i en af hufvudstadens tidningar frågas: "hvarför går icke något krigsrop genom Norge?" Och denna fråga har jag icke sett besvarad af dem som anse Sveriges undergång gifven, om icke arméorganisationen blir genomförd nu i April i stället för i sommar eller höst. Det qvarstår emellertid som ett faktum, att, under det man i Norge är alldeles lugn, så söker man hos oss att uppröra en storm i ett glas vatten.

Jag ber nu att få öfvergå till hvad med frågan eger mera direkt sammanhang. Man har så ofta yttrat, att vi hafva att lära af de sednaste

verldshändelserna. Jag tror att vi haft att lära litet hvar, både de som hyllat satsen: "litet men godt", de hvilka påyrkat motsatsen: "mycket men dåligt", och de som försvarat det bestående, d. v. s. indelningsverket, troende att detta i olikhet med alla andra menniskoverk kan och bör förblifva evigt beståndande. Satsen "litet men godt" var en militärlek, som tystnade för verklighetens öfverväldigande dimensioner; satsen "mycket men dåligt" är utdömd till och med i sitt mönsterland Schweitz. Indelningsverket, för hvilket man här hör så varma försvarare, vill jag underkasta en något vidlyftigare granskning.

Enligt min åsigt är det först och främst alldeles för fåtaligt och saknar all elasticitet, all utvidgningsförmåga. Utan tvifvel lämpligt på Carl XI:s tid, då staters öden afgjordes med 20 à 30,000 man, är det icke längre lämpligt i våra dagar; nu är det massor, verkande med den fulländade maskinens snabbhet och precision, oaktadt sin massa, som erfordras både till anfall och till försvar.

Indelningsverkets soldat är vidare för gammal och för litet öfvad. Nåväl, säger man, då bör tjenstetiden förkortas och öfningstiden förlängas; och detta tror man går som en dans att dekretera, utan något afseende på de ökade bördor, som härigenom påläggas rust- och rotehållare. Man tänker icke ens på hvad det för dessa innebär att låta karlen vara borta huru länge som helst, icke heller på de kostnader, som en oftare förnyad städja och lega skola medföra.

Indelningsverket är ytterligare, enligt min tanke, för dyrt, ty om man använder den indelta soldaten till hvad han egentligen är afsedd för, och detta hela året om eller 365 dagar, så kostar han lika mycket som hvarje värfvad soldat i hela Europa, men derutöfver hvad torpet är värdt; ser man saken så, och detta torde väl vara det rätta, d. v. s. soldaten såsom använd, så är han, näst Englands soldat, den dyraste i Europa.

Den indelte soldaten är vanligen äfven gift, således, under det man i andra länder sparar den gifte soldaten för reserven, tager man hos oss deremot den gifte först, och när denne stupar, så falla hans efterlemnade hustru och barn fattigvården till last. Jag hemställer till herrarne litet hvar: hvilken skilnad för fattigvården i orterna det skulle göra, om ett regemente af ogifte män eller ett regemente af våra indelte soldater skulle stupa i ett fältslag!

Den indelte soldaten är icke heller nog intelligent. Det är förgäfves man här söker säga tvärtom, ty hans intelligens tages aldrig i betraktande vid tillsättningen, utan i valet mellan tvänne lika långa, stora och ståtliga aspiranter, så tager man den som har de minsta anspråken, sak samma för öfrigt, om han är en "*Sven Dufva*" eller ej. Jag är derföre alldeles öfvertygad att, om allmänna värnepligten kommer att tillämpas såsom nu är föreslaget, skola studenten, vetenskapsmannen, industriidkaren och embetsmannen aldrig underkasta sig denna indelte soldats ledning, utan han skall i stället borsta deras stöflar och gå deras ärenden, så vida han icke är för stelbent dertill.

Den indelte soldaten förorsakar vidare ett stort slöseri med statsmedel, ett gagnlöst förspillande af försvarsuppoffringar, ty det är alldeles gifvet, att en menniska icke kan vinna mer än en viss grad af öfning

och färdighet, och att han således någon gång måste hafva nått höjdpunkten. För närvarande anser man en rekryt fullbildad, sedan han öfvats i 104 dagar; låt nu vara att dertill skulle åtgå 2 à 3 år, så hinner han dock sedan icke längre. Toge man då en soldat och öfvade honom i 9 år, för att vinna en soldat icke blott med öfningens stadga, utan äfven med årens stadga, samt sedan släppte honom ut i landstormen, och så vidare undan för undan, så skulle vi för samma pris, som *en* enda indelt soldat kostar under dess tjenstetid af 20 à 30 år, i stället få *tre* soldater, hvar och en mera duglig än våra nuvarande, och dessutom finge vi på detta sätt en tillräcklig och ypperlig kader för landstormen, så att beväringen hvarken behöfde sakna nödig ledning eller fosterlandet stå blottadt på öfvade soldater.

Man har ock sagt, att den indelte soldaten skulle vara dynastiens stöd och det orubbliga värnet mot inre oroligheter; har dynastien icke sitt stöd hos folket, så skall den förgäfves söka hålla sig uppe endast på sina soldaters axlar. Dessutom, ehuru jag dermed visst icke vill kasta någon skugga på vår indelta armés redbarhet och heder, så påstår jag, att äfven denna institution såsom alla andra stora historiska institutioner gjort sig skyldig till inkonseqvenser. Jag behöfver väl knappast erinra, huruledes befälet reste hem under sjuåriga kriget för att deltaga i riksdagskäbblet dels för, dels emot hofpartiet. Var Uplands regemente, inkalladt af sin chef, den fanatiske mössan Friherre Rudbeck, på väg hit för att blifva thronens och dynastiens stöd år 1772? Reste Pechlin att sätta sig i spetsen för Jönköpings regemente i afsigt att understödja Gustaf den tredje? — Var Anjalaförbundet något dynastiens stöd? Voro icke hvälfningen år 1809, vestra arméens hittåg och palatsrevolutionen ett verk uteslutande af arméen, och frågade man sig icke efteråt med oro man och man emellan: har det varit några underrättelser från Toll, hvad vet man om honom? ty det var en afgjord sak, att om Excellensen Toll satt sig i spetsen för kontrarevolutionen till förmån för den afsatta dynastien, så hade ett blodigt och kanske ovisst inbördes krig varit i gång. Jag upprepar: att jag icke anfört dessa historiska händelser för att derigenom söka kasta någon skugga på vår armé. Tvärtom, år 1809 räddade den vårt land från undergång, men detta skedde just derigenom, att den *icke* då var dynastiens stöd.

Man har äfven anfört såsom något särdeles betryggande, att indelningsverket är fastkedjadt vid våra grundlagar. Vilja ej våra efterkommande försvara Sverige, så kunna vi sannerligen ej göra det från våra grafvar med efterlemnade grundlagsparagrafer. Lifvet är för de lefvande och äfven dess ansvar.

Man har talat om rust- och rotehållarnes egennytta, och hvilka hafva härvid varit högljuddast? Jo, man har hört skolkarlar, tjenstemän, säteriegare, fabrikanter, kapitalister, stadsinnevånare, alla, med ett ord, som i det förflutna haft fördelar af indelningsverket, känna sin patriotism djupt upprörd öfver att rust- och rotehållarne skulle få en fördel i framtiden genom denna institutions upphörande. För att fördöma dem som *hittills förlorat* men nu skulle *vinna*, äro ej de lämplige, som skulle *släppa till* af hvad de förut *tillskansat sig*. "Tag först bort bjelken ur ditt öga, innan du vill borttaga grandet ur din broders", heter det äfven här.

Man säger, att den med rust- och rotehållet förenade börda icke är ett personal- utan ett realonus, en i jordegendomen intecknad skuld, som jordinnehafvaren är skyldig att vidkännas, hvem, han än är. Låt så vara, ehuru deremot kan mycket invändas, men om innehafvaren sålunda icke är berättigad till *eftergift af bördan*, hvarföre, då staten eger andra ej personliga utan lika mycket intecknade fordringar — som den ej tagit ut — hvarföre äro nuvarande innehafvarne, då försvaret kräfver mera och nya offer, berättigade att *bibehålla fördelarne?* Tager staten ut sin fordran af den ena gäldenären till den yttersta skärfven, så bör hon äfven göra det af den andre, innan hon fordrar mera af någon. Detta ställer frågan på sin rätta punkt.

Nu kan man fråga: hvad vill Ni i försvarsfrågan? Jag svarar: framför allt dela på saken. Såsom rust- och rotehållare är jag personligen beredd till hvilka eftergifter och uppoffringar som helst; och jag får i förbigående, för att icke missförstås, tillägga, att jag utom berustad och roterad jord innehar åtskilliga andra förmögenhetskategorier, hvilka nu icke drabbas af utgifter för vårt försvarsväsen, och hvaribland några nyanlagda verk icke ens ännu äro taxerade, så att, om jag här i Stockholm kunde sitta och göra upp en räkning, vet jag verkligen icke, om jag skulle vinna eller förlora på indelningsverkets upphäfvande, och jag skulle icke heller vilja veta det, för att åtminstone inför mig sjelf förblifva fri från misstanken om att tala i eget intresse. Deremot vill jag icke såsom folkrepresentant göra obilliga och onödiga uppoffringar, utan jag måste se till godo äfven de många intressen, som stå under strecket, och är ur denna synpunkt mycket tveksam, om man i afseende på allmänna värnepligten kan gå längre än till 1869 års förslag, att beväringen skulle öfvas 60 dagar på mötet och resten i hemorten. I stället är jag alldeles på det klara att vilja medverka till hvilka ansträngningar som helst för att få en duglig stam, och har i detta hänseende tänkt att sedermera framlägga ett af mig och några vänner uppgjordt förslag, såvida icke någon af dem förekommer mig. Hufvudsumman deraf är att stamsoldatens tjenstetid skulle räcka i nio år, att han skulle utgå ur beväringen genom legning, och att öfningstiden skulle blifva, sedan första årets beväringsexercis blifvit fullgjord, andra året . . . . 90 dagar
tredje året . . . . 180 dagar i garnison
samt vidare under sju på hvarandra följande år 30
dagar årligen . . . . 210 dagar

480 dagar.

och således, oberäknadt förberedande öfningar i hemorten, men med tillägg af första årets beväringsexercis — summa 510 dagar.

För 120 år sedan skref den berömde Montesquieu i sin "De l'esprit des lois" några tänkvärda ord, som i öfversättning lyda sålunda: "En ny slags sjukdom har utbredt sig öfver Europa och framför allt angripit våra furstar, förledande dem att underhålla ett öfverdrifvet antal soldater. Denna farsot tilltager vissa tidsperioder i styrka och blir då i högsta grad smittsam. Så snart en enda stat har ökat sin härsmakt, förökar hvar och en af de omgifvande grannarne genast sin, och härigenom åstadkommes ingenting annat än gemensam ruin. Hvarje monark underhåller i fredstid fullt

ut så mycket trupper, som han vore i stånd att uppsätta, i händelse staten hotades med krig på lif och död; och detta tillstånd af allas misstroende emot och vaksamhet på alla kallas för fred! — Också äro de europeiska staternas finanser så förstörda, att om en enskild skulle befinna sig i samma penningeställning som våra stormakter, så skulle han icke ega bröd för dagen. Vi äro fördenskull, såsom stater betraktade, fattiga och utblottade, ehuru vi disponera öfver hela verldens rikedomar och handel, och snart nog skola vi, för att ega tillräckligt med soldater, nödgas att blifva soldater allihop.“ Är icke detta, som om det vore skrifvet i går?

Om man nu frågar sig hvad som ger anledning till den nuvarande upprörda stämningen i vårt land, så kan man visserligen med skäl påstå, att största anparten deraf är tillkonstlad för att liksom med öfverrumpling framtvinga ett bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Men den sak måste kännas stå på svaga grunder, hvilken man fruktar icke skall bestå inför en mogen pröfning och en lugn besinning. Emellertid kan icke förnekas, att en försvarsfeber genomgår Europa, och att tiderna äro betänkliga. När Krimkriget rasat, skildrade en af våra yngre skalder huru Frankrikes och Rysslands örnar drabbade samman; han skildrade huruledes Galliens örn efter vunnen seger flög vidare allt högre upp i rymden, och han tillade

“Ur hans vinge föll på stranden
Mellertid en fjäder ned;
Men ett barn med späda handen
Grep den — skref i lösa sanden:
Nu har verlden fred!“

Äfven nu hafva örnar drabbat samman i den väldigaste tvekamp, och äfven nu är freden skrifven i lösa sanden; *nu* råder ännu mera osäkerhet för fredens bestånd än någonsin förut i vår verldsdel, och detta kan ursäkta den hetsighet, som i denna fråga gjort sig gällande. Jag vågar dock tro, att om vi icke intaga någon särskildt utmanande hållning, så hafva isynnerhet *vi* ingen direkt anledning att befara något krig, och jag tog mig vid riksdagens början friheten att framställa en förfrågan derom till vår regering, hvilken, såsom Herrarne torde minnas, blef till vår tillfredsställelse besvarad. Vi kunna således i allt lugn diskutera frågan, och om den icke nu blifver löst, så ser jag ingen förfärlig olycka deruti, under förhoppning att den då blir så mycket bättre löst ett år härefter.

Herr chefen för Landtförsvars-departementet uppmanade för en stund sedan Kammaren att icke tveka att uttala sin förkastelsedom öfver Utskottets förslag, och sade att man borde se frågan ur dess allmänstora betydelse. Han tillade, att 1869 års förslag icke fått det erkännande, hvartill det varit berättigadt. Å andra sidan torde man kunna säga, att 1867 års Riksdags framställning om indelningsverkets aflösning och bördans fördelning, jemväl på andra samhällsklasser, icke af Regeringen rönt den uppmärksamhet och det erkännande, som *den* förtjenat.

Jag vill sluta med att tillägga, det jag skulle helst se, om, genom återremiss af Utskottets betänkande i hvad det rör förevarande punkt, en sammanjemkning kunde ega rum, så att denna fråga blefve verkligen

nöjaktigt

nöjaktigt löst, om möjligt redan vid innevarande riksdag, men tillika ber jag uppriktigt få förklara, att om jag sättes i nödvändighet att välja mellan Utskottets förslag och Kongl. Maj:ts, så röstar jag heldre för det förra.

Herr Lindström: Det har alltså kommit derhän, att lösningen af denna stora, vigtiga och med otålighet afvaktade fråga nu skall försiggå. Vårt nya representativa statsskick skall visa ett prof på, huruvida de beräkningar och förhoppningar, man ställde på detsamma vid dess genomförande, icke komma att svikas. Vid ett sådant tillfälle måste det anses ursäktligt, om, när de stridiga andarne skola drabba tillsammans, hårda och bittra ord komma att fällas; och jag för min del är den förste att ursäkta sådant, då jag sjelf möjligen icke är mäktig af det lugn och den besinning, som erfordras för att icke begå samma fel. Jag vill derföre redan på förhand anhålla om öfverseende, i händelse mina yttranden i denna fråga kunna förefalla något hårda.

När det Särskilda Utskott, hvars opus nu föreligger till behandling, tillsattes, voro verkligen våra förhoppningar icke synnerligen stora på den produkt, man af detsammas verksamhet hade att vänta, men alla voro vi dock sannolikt öfvertygade, att, hurudan än denna produkt skulle blifva, hvar och en, när frågan slutligen skulle lösas, skulle visa sig beredvillig att göra de offer, som den vigtiga saken förtjenar och kräfver. Jag hemställer då till alla dem, som fördomsfritt och oväldigt vilja betrakta denna sak, huruvida det förslag, som Utskottet framlagt, är i ringaste mån egnadt att tillfredsställa dessa förhoppningar och den allmänna meningen i landet. Man väntade, att detta Utskott skulle behandla den Kongl. Maj:ts proposition, som afsåg att bereda åt landet ett annat och bättre ordnadt försvarsväsende än det nuvarande. Utskottet har verkligen icke, emot hela svenska folkets uttalade mening, vågat annat än att erkänna, att vårt försvar är i ett ohållbart skick och att något måste göras till ett bättre, men hvilket är då det skick, som Utskottet anser för det bättre? Utskottet erkänner, att det närvarande ögonblicket är kritiskt, att den allmänna ställningen i hela Europa befinner sig på den punkt, att man icke längre kan suspendera denna vigtiga frågas afgörande. Utskottet har också välvilligt lyssnat till Kongl. Maj:ts framställning och landets högt uttalade önskningar samt med några modifikationer tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts förslag till ny beväringslag. Dermed anser sig Utskottet troligen hafva fullgjort sin skyldighet, och om Utskottet stadnat dervid och endast uttalat, att den nya organisationen borde bestå af stam och beväring med en utsträckt tjenstetid, då hade man icke haft skäl till klagan. Utskottet nöjer sig dock icke dermed, utan förer in frågan på ett område, der den icke har att göra, och hvilket haft till följd, att hufvudfrågan blifvit så förvriden, att man icke lätteligen kan reda sig ur de svårigheter, som deraf blifvit en följd. Vi stå här nära nog som på ett marknadstorg för att med hvarandra dagtinga och köpslå om, huru den ene eller andre skall få tillräcklig ersättning för fullgörandet af sin medborgerliga pligt. Det är i detta svåra dilemma Utskottet satt oss, i det Utskottet, under erkännande att något måste göras, tillika förklarat, att

detta icke bör ske, med mindre än att full ersättning beredes de samhällsklasser, som genom de föreslagna åtgärderna skulle blifva lidande, och att således dessas samtycke bör köpas. Till trots af den siste värde talarens lifliga protester emot, att någon egennytta skulle vara rådande hos dessa särskilda samhällsklasser, hvilka här vid denna frågas behandling utgöras af rust- och rotehållare, förklarar jag att, om jag än icke vill bestämdt påstå, att en sådan egennytta verkligen finnes, jag likväl tror mig kunna säga, att det egna intresset härvidlag spelar en ganska stor rol, och att det bortskymmer det mål, som bör utgöra hufvudsaken åtminstone för hvarje sann patriot.

Hvad beträffar det myckna tal, som här försports om de tryckande och ojemnt fördelade bördorna, så tyckes detta tal vid första påseendet vara i någon mån berättigadt, men vid närmare undersökning framgår, att, så berättigadt det än må synas vara, det dock icke kan i frågan tillerkännas vitsordet af skäl, snarare svepskäl. Nekas kan icke, att bördor hvila på jordbruket, hvilkas motsvarighet ingen annan näring i vårt land kan uppvisa, men låtom oss härvid icke glömma, att jordbruket är ett, och jordbrukaren ett annat, och derföre icke tala om, att en samhällsklass är tryckt, derföre att jorden är belastad med skatter. När Utskottet och alla de, som hysa en lika uppfattning med detsamma, säga och erkänna, att landet måste göra något i uppoffringsväg för att åstadkomma ett bättre försvar, så kan jag för min del icke förstå, huru sådant skall låta sig göra, med mindre än att alla deltaga lika i de nya offer, som för ändamålet erfordras. Har Kongl. Maj:t i sin förevarande proposition begärt något annat, än att de bördor, som blifva en följd af den nya organisationen, skola lika och rättvist fördelas på alla samhällsklasser? Nej, visst icke; men man tyckes nu vilja begagna sig af tillfället för att såsom vilkor för åtagande af de nya bördorna föreskrifva, att en del befintliga bördor skola aflyftas. Om nu desse, som hysa sådana tänkesätt, anse tillfället så gynsamt att skaffa sig eftergifter, så kan jag icke förstå, hvarföre de icke sträcka sina anspråk än längre, än de gjort, och jemte indelningsverkets upphäfvande äfven fordra t. ex. grundräntornas aflyftande.

Det torde förtjena att tillses, huruvida den börda, om hvilken man här talar, verkligen är en börda i den mening, att dess aflyftande bör göras till vilkor för antagande af det förslag, som här föreligger, att alla i landet skola utan undantag vara underkastade lika värnepligt. Om man kunde visa, att de rust- och rotehållare, som innehafva hemman och dermed följande skyldighet att utgöra rustning och rotering, verkligen besuttit dessa hemman från den tid, då närvarande bördor pålades, då kunde skäl finnas för den mening, jag nyss antydde, men här i landet finnes icke någon innehafvare af roteringsskyldig jord, som ärft eller förvärft någon sådan jord utan berörda skyldighet. Att nu aflyfta rustnings- och roteringsbördan kan således icke gerna vara annat än en ren present åt rust- och rotehållare för att förmå dem att göra något mer än hittills för sitt fosterlands försvar. Jag talar icke här, såsom man kanske misstänker, i penningeintressets namn eller såsom förmögenhetens representant, utan jag talar i namn af alla dem, hvilka jag anser mig representera, nemligen svenska folket; och då jag hör, att man vill från en samhällsklass, jordbrukarne, aflyfta en börda, hvilken man för vinnande af ett åsyftadt mål

i stället vill lägga på andra medborgare, måste jag undersöka, huruvida detta kan vara med rättvisa öfverensstämmande. Det ligger hardt nära att antaga, att i ett sådant försök att fördela bördorna, som här föreslagits, spåras en anda af hvad man kallar kommunism. Sjelf är jag rotehållare, och det finnes kanske i denna Kammare få, hvilkas egendom tryckes så hårdt af roteringsbördan som min, men skulle nu denna börda utan min förskyllan helt plötsligt aflyftas, så får jag säga, att, ehuru jag derför borde känna mig tacksam, jag dock icke kan förstå, att jag gjort mig förtjent af en sådan fördel. Jag skulle anse det som en ganska värdefull present, gifven åt mig personligen, ty om jag dagen derpå ville afhända mig egendomen, skulle jag nog veta att för densamma betinga mig så mycket högre pris än jag sjelf för densamma betalt, som motsvarades af det värde, egendomen erhållit genom att en derå hvilande tunga under min eganderättstid derifrån aflyftats. Jag kan således icke finna annat än att afskaffandet af rustnings- och roteringsskyldigheten är en gåfva och ingenting annat, gifven åt de rust- och rotehållare, som för närvarande finnas i vårt land, men hvilken för blifvande innehafvare af f. d. rustnings- och roteringshemman icke blifver af något värde, enär det är klart, att tillvaron eller upphäfvandet af ett onus å en egendom skall vid köp eller försäljning af densamma inverka på köpeskillingen. Deraf framgår äfven haltlösheten af hvad man här yttrat, att ifrågavarande börda trycker så tungt på jordbrukaren, att han deraf hindras att rätt sköta sin jord, eller att på egendomens skötsel nedlägga så stora kostnader, som han, i händelse detta onus icke betungat honom, varit i tillfälle göra, ty genom bördans aflyftande erhåller visserligen den nuvarande egaren ökade inkomster, men i nästa stund säljer han egendomen till förhöjdt värde, och då blir förhållandet naturligtvis precist detsamma som förut. Enda skilnaden blir, att bördan, som förut utgått till Kongl. Maj:t och kronan, sedermera utgöres till någon enskild person. Är det icke vår skyldighet såsom representanter att, när vi skola afväga de bördor, som trycka de olika samhällsklasserna, och skifta bördorna på ett rättvist sätt, tillse icke blott deras rätt, hvilka man här påstått skulle blifva de egentligen lidande, utan äfven söka att bevara deras rätt, hvilka nu icke bära någon del af den börda, som skulle dem påläggas till följd af Kongl. Maj:ts förslag? Hafva vi icke skyldighet att tillse äfven deras intressen, som icke äro jordegare, nemligen alla dessa fattiga arbetare på landet, hela den stora arbetsbefolkningen i städerna, äfvensom der boende näringsidkare, tjenstemän m. fl., eller med ett ord de samhällsklasser, på hvilka skulle läggas icke blott den ökade värnepligten, utan äfven tungan af den skatt, som måste utgå till följd af den föreslagna nya organisationen.

När man vid talet om under förflutna tider lidna oförrätter särskildt betonar, att tillfället skulle vara särdeles lämpligt att godtgöra någon del af dessa oförrätter, så måste man taga i betraktande, att sådan godtgörelse borde hafva bestridts af dem, som, på den tiden orättvisorna begingos, deraf hade fördel, och icke läggas på efterkommande generationer, såvida man icke här vill tillämpa den satsen, att fädernas missgerningar skola straffas inpå barnen.

Man har i afseende på rättvisan af de anspråk, som nu från regeringens sida ställas på rust- och rotehållare, talat om de kontrakt och

förpligtelser, som finnas emellan rust- och rotehållare å ena och staten å andra sidan, och man vill med dessa kontrakt i hand påstå, att rust- och rotehållare icke hafva någon skyldighet att utöfver indelningsverket åtaga sig nya bördor till landets försvar, af hvad slag de vara må. Jag vill icke relevera striden om innehållet af dessa kontrakt, hvilken af en och annan ledamot blifvit vidlyftigt omförmäld, jag vill blott påminna om, att dessa kontrakt äro högst olika affattade, ty under det en del af dem möjligen kunna åberopas till försvar för den mening, att ökade bördor icke kunna åläggas, så finnas många andra, som icke äro af sådant innehåll, ja i somliga provinser finnas icke ens knektekontrakt upprättade. Dessa kontrakt må emellertid innehålla hvad som helst, man må tillskrifva dem hvilken betydelse man vill, ett synes dock klart, nemligen att de icke kunna befria rust- och rotehållaren från förpligtelsen att, när landets väl sådant kräfver, åtaga sig ökad värnepligt; eller hvarföre kunde man icke med framgång åberopa dessa kontrakt vid genomförande af vår nuvarande beväringslag? Vore det icke rättast och bäst att erhålla ett bestämdt stadgande derom, att hvarje svensk innebyggare skulle vara skyldig att göra sitt bästa till fäderneslandets försvar, eller skulle man verkligen hafva mod att en gång när faran står för dörren träda fram och med knektekontraktet i hand påstå: detta värjer mig från att behöfva kläda blodig skjorta för fädeneslandet?

När man här talat om, huru orättvist och ojemnt den börda, indelningsverket pålägger, är fördelad, har man förbisett en väsendtlig omständighet, nemligen att denna börda hvarken var tung eller ojemnt fördelad när den pålades, utan har blifvit det sedermera till följd af inträffade omständigheter, hvilka icke berott på regeringen eller lagstiftningen att afhjelpa, utan härrört af den enskildes oförmåga att dem förekomma. Här finnas nemligen åtskilliga hemman i landet, som bära en rustnings- eller roteringsbörda, som är obetydlig i förhållande till hemmanets afkastning, men hvilken kanske var eller ansågs vara ganska betydlig, när den pålades. Härmed förhåller det sig så, att denna jord, sedan nämnda börda pålades, kommit i händerna på driftige personer, som förstått upparbeta densamma och åstadkomma bättre kultur samt derigenom fördubblat och mångdubblat egendomens värde, till följd hvaraf den ursprungligen pålagda bördan numera är jemförelsevis obetydlig. Andra hemman kunna finnas, för hvilka åter roteringsbördan nu kännes olidligt tung, härrörande deraf, att deras skötsel vårdslösats, och jorden utsugits, hvaraf följden blifvit att hemmanen från att ega flera tusen R:drs värde stå på gränsen att blifva nära nog ödehemman.

Aflyfta indelningsverket, och dörren är öppnad äfven för öfriga på jorden hvilande grundskatters aflyftning. Jag skulle visst icke hafva något deremot, blott jag icke dermed beginge en orättvisa mot öfriga samhällsklasser. Det skulle vara lyckligt om vi här i Sverige kunde upptäcka en guldgrufva, som satte oss i stånd att på en gång aflyfta alla skattebördor, men tilldess något sådant inträffar, måste vi fortfarande underkasta oss desamma. Detta har jag velat uttala, då fråga är om denna sak, betraktad ur rättvisans synpunkt.

Det finnes dock en annan synpunkt, hvarifrån ifrågavarande ämne kan betraktas, nemligen klokhetens. Jag frågar då: kan det vara klokt

att, när fråga är om något så vigtigt, som att försvara vår frihet och sjelfständighet, vårt nationela oberoende, inlåta oss på experimenter sådana som Utskottet och en del reservanter föreslagit. Man vill kasta bort hvad man har, icke derföre att det bestående visat sig vara odugligt, utan derföre att det icke öfverensstämmer med det egna hufvudets infall för stunden. Jag kallar detta att spela udda och jemnt om fäderneslandets väl och jag kan för min del icke taga del deruti eller gifva till spillo en institution som, ett storverk för sin tid, enligt hvad vi förnummit af röster från främmande länder, der anses så förträffligt, att man, om sådant vore möjligt, skulle vilja införa detsamma. Visserligen har man hört militärer såväl klandra som berömma detta indelningsverk, men de fackmän, hvilka hafva velat utdöma detsamma, hafva hyst och uttalat en sådan åsigt, icke derföre att denna institution af dem anses oduglig, utan derföre att de, hänförde af schweitziska och andra mönster eller egna fantasiskapelser, trott sig finna detsamma behäftadt med en mängd brister, af hvilka dock ingen är af beskaffenhet att icke kunna med lätthet afhjelpas. Det har dock stundom händt, att sådane, hvilka en gång velat kasta indelningsverket öfver bord, sedan de genom jemförelse med förhållanden i främmande länder, genom resor och dylikt utbildat sin öfvertygelse, ändrat åsigt och blifvit varma anhängare af detsamma samt förklarat, att Sverige skulle begå snart sagdt en galenskap, om det afhände sig denna institution, som af andra länder anses eftersträfvansvärd och hvilken, i händelse den varit införd i Frankrike, måhända föranledt en annan utgång på det krig, som nyligen rasat. Hvad är det då, man nu vill sätta i stället för den indelta stammen? Endast från en talare har jag hört ett ogillande af den stamtrupp-idé Kongl. Maj:t uttalat. Samme talare yttrade något om nödvändigheten af att ersätta en sådan stamtrupp, vare sig genom ökad värnepligt eller genom att åtaga sig besvärliga vapenöfningar, garnisonstjenst m. m., såsom förhållandet är i Preussen. Således tyckes han vilja hos oss införa det preussiska systemet. Han försäkrade oss om att han ville hafva en indelt stam, och hvarföre? Jo, såsom jag tror, derföre att man på det sättet bäst kommer ifrån saken. Det enda sättet, sade han, att i stället för en sådan stam åstadkomma något, som man i farans stund kunde lita på, vore att låta de värnepligtige beredas en sådan ökad öfning som den indelta stammen för närvarande har. Finnes det likväl af de rust- och rotehållare, som sitta i denna Kammare, någon, som tilltror sig kunna förmå svenska folket att åtaga sig en sådan skyldighet, som den att 2 à 3 af de föreslagna åldersklasserna skola öfvas 500 dagar, hvilken öfningstid var den minsta som, enligt talarens åsigt, erfordrades för ett kraftigt försvar? Nej, man vill säkert icke något sådant, när man icke ens vill åtaga sig 82 dagars vapenöfning utan särskild ersättning och betalning. Man tyckes nemligen ännu icke hafva kommit till någon rätt insigt om hvad man är skyldig sitt fosterland, och af hvad som förelupit i denna fråga, kan man draga den slutföljd att, såsom jag redan nämnt, här i grund och botten endast är fråga om, huru mycket man skall hafva i ersättning för fullgörande af sina medborgerliga skyldigheter. Då emellertid man genom bifall till Utskottets förslag endast bygger beslutet på lösa förutsättningar, synes mig ett så-

dant bifall icke heller ur klokhetens synpunkt kunna försvaras, hvarföre jag icke vill till ett sådant beslut bidraga.

Hvad värde den nuvarande arméorganisationen har såsom en indelt stam förstår jag verkligen icke rätt bedöma, men så mycket synes mig dock vara klart, att, då den nuvarande indelta stammen till stor del består af allmoge, densamma skulle kunna verka lika mycket godt som den värnepligtiga åldersklass, hvilken, enligt hvad här föreslagits, skulle träda i dess ställe och hvilken äfven till 9/10 skulle bestå af allmoge. Om man nu tillvitar den nuvarande indelte soldaten bristande rörlighet m. fl. fel, som här omtalats, har man då rimligtvis mer att vänta i detta afseende af den nya organisationen, som till största delen komme att bestå af samma folkklasser som den indelta arméen.

Sedermera uppstår äfven en annan fråga: vill man åtaga sig de ökade bördor, som skulle följa af sådana förändringar, som t. ex. de af Herr Mankell eller Särskilda Utskottet föreslagna? Har man betänkt, hvilka dessa bördor skola blifva, eller huru sakerna skola gestalta sig, när dessa såsom öfvergångstid föreslagna 15, 20 eller 28 år förlupit, när vi stå utan indelningsverk? Man skall då finna, att en börda, som förut kunnat uppskattas till 3,000,000 R:dr, kommer att uppgå till denna summa minst två gånger. Man torde invända: hvarje tid bör sörja för sig, vi behöfva icke draga omsorg om morgondagen. Jo! mine Herrar, det är vår pligt som representanter och som medborgare att tänka på våra efterkommande. Dessutom skulle ganska lätt kunna inträffa, att man efter de 15 årens förlopp finge se sig om icke allenast efter den indelta stammen utan äfven efter medel att bekosta hvad som skulle träda i densammas ställe, och detta är en faktor, som icke bör lemnas ur beräkningen när man vill betrakta saken ur den ekonomiska synpunkten.

Vill man se efter, huru förhållandena komma att gestalta sig under den närmaste tiden, om Utskottets förslag bifölles, så finner man, att vår armé skulle bestå af en olikartad blandning af indelta soldater och af soldater värfvade kanske bland städernas lösa befolkning, hvaraf skulle uppstå ett så blandadt och tillkrångladt system, att jag fruktar det icke skulle dröja länge innan man ångrade sig.

Det är en af de stora förtjenster, som finnas hos indelningsverket, att den soldat, som nu går i ledet, träder fram såsom en i sin ort bofast man. Detta fördelaktiga förhållande, hvars nytta så ofta i både tal och skrift framhållits, vill man nu upphäfva, för att i dess ställe sätta något annat, som man icke vet huru det skall slå sig ut.

Beträffande de ökade bördorna, om hvilka jag nyss talade, bör man icke lemna ur sigte, att det kan såsom ganska säkert antagas, att den aflösning och städja, som åt den nye soldaten skulle af staten betalas, blir betydligt högre än hvad man enligt nu gällande grunder får i sådant afseende utgifva. Bör man då vidtaga dessa genomgripande reformer, vid hvars genomförande möter oss en dålig stam och mångdubbelt större kostnader än de uppoffringar svenska folket förut fått i pekuniert hänseende för sitt försvarsväsende utgifva.

Om än icke, såsom man påstått och jag förut berört, den nuvarande soldaten besitter nog rörlighet och liflighet, icke lärer man väl kunna på-

räkna dessa egenskaper i högre grad hos städernas slödder och lösa befolkning, som antagligen skulle bilda den blifvande soldatesken. De för en god soldat nödvändiga egenskaperna måtte väl bero på något annat än att han utses af rotehållaren eller antages af befälet. Sådant måste väl bero på de öfningar och den lärotid soldaten får genomgå, på det sätt hvarpå hans uppfostran ledes, eller med ett ord på, att hela försvarsväsendet har en god organisation från a till z, från början till slut. Om man också kan hafva rätt i det påståendet, att icke allt är väl beståldt med den nuvarande organisationen, indelningsverket, så har dock icke här ifrågasatts något bättre, och af Kongl. Maj:ts förevarande proposition hafva vi ju förnummit, att afsigten är, att åt den indelta stamtruppen gifva ökad färdighet och att, såvidt möjligt är, undanrödja de brister, man anmärkt emot indelningsverket.

Jag för min del bekänner, att jag icke bäfvar tillbaka för de ord, man här hört uttalas, att tvedrägt, ja uppror skulle uppstå, derest vi återvände till våra hemorter, efter att hafva ökat beväringsskyldigheten genom antagande af den nya värnepligtslagen, utan att derför hafva betingat någon lindring i rustnings- och roteringsbördan. Om så olyckligt skulle inträffa — och jag tviflar icke, att de finnas, som skulle vilja göra sitt till för att framkalla dessa olyckor — så får man underkasta sig dessa sorgliga, men dock alltid öfvergående omständigheter. Jag tror dock icke, att folket skall göra sig skyldigt till någon af de förespeglade ytterligheterna, om blott de, hvilka det vederbör, göra sig mödan att upplysa folket derom, att det beslut, som fattats, är oundgängligen nödvändigt för att åt samma folk bereda tillfälle att i ostördt lugn få arbeta på sina fredliga värf, att försvara sina tegar, sin sjelfständighet, sitt nationela oberoende. Om vi deremot återvända hem med tal om att ordning och fred råda i Europa, att ingen fara för oss är för handen samt att vi kunna sofva lika lugnt på vår hufvudkudde som hittills, men folket det oaktadt finner, att vi ökat värnepligten, då skola vi kunna uppbesvärja en storm, hvars följder kunna blifva svåra nog; men om vi såsom ärlige representanter följa vår pligt och underrätta våra medborgare om nödvändigheten af det fattade beslutet, tror jag icke svenska folket skall deremot uppresa sig.

Den talare, som näst före mig hade ordet, protesterade, bland annat, mot det sätt, hvarpå de allmänna tidningarne i denna fråga uppträdt, och påstod att desamma icke kunde betraktas såsom organer för den allmänna folkviljan. Långt mera betydelse i detta hänseende tillskref han dessa i representanternas fickor förvarade adresser. Han stadnade dock i stöpet vid att bevisa, att hans mening och dessa mångas som i adresserna fått sitt uttryck bättre uttala det allmänna tänkesättet. Hans röst i denna Kammare, eller folktalarens, bör icke förblandas med folkets röst i dessa angelägenheter. Det behöfves kanske, att vi bringas till branten af det elände, hvartill ett krig skulle föra oss, för att öfvertyga folket om nödvändigheten att göra något, för att i tid vara rustade och derigenom kunna bevara en fred, som af alla anses önskvärd.

Hvad beträffar de der 200 emigranterna, som den värde representanten omtalade skulle utvandra från en enda socken i den provins han tillhör, så tillmäter jag detta faktum, så sorgligt det än är, ej den betydelse, att

det bör inverka på de beslut vi nu gå att fatta. Emigrationen, sådan den hittills uppträdt, är icke alltid ett bevis uppå att folket saknar sysselsättning eller tryckes af skatter, som de ej förmå bära, utan fast heldre derpå, att många blifvit fattade af en äfventyrarelusta att söka sig om på andra håll, hvilken icke blir mindre, man må göra hvad man vill, såvida man icke lyckats upplysa folket om galenskapen af dessa irrfärder till främmande länder samt öfvertyga dem om att de hafva andra och högre pligter mot sig sjelfva och sitt fosterland än att lemna det. Den tilltagande emigrationen är visserligen ett bedröfligt förhållande, men jag skulle knappast beklaga, om personer lemnade fäderneslandet, som icke bättre kände sin skyldighet emot detsamma än att de för de offers skull de måste åtaga sig för landets försvar lemnade den jord, som dem fostrat har. För sådana skrämskott viker jag icke.

Man har här framställt den fråga, huru vi, när vi återvända till våra hem och ställas öga mot öga med våra kommittenter, skola kunna försvara vårt beteende, i händelse vi ordna vårt försvar på sätt Kongl. Maj:t föreslagit. Hvad kan man härmed mena annat än att dessa 70 à 80,000 rust- och rotehållare, som finnas i Sverige, möjligen skola helsa oss med missnöjda blickar. Jag frågar dock icke efter, hvilka blickar, som från det hållet kastas på mig. Jag tror, att Sveriges fyra millioner innevånare betyda mer än dessa 75,000 rotehållare, och jag hoppas att det skall dröja länge innan detta rust- och rotehållare-intresse skall bilda en stat i staten. Jag tror nog, att rust- och rotehållare skulle känna sig synnerdeles belåtna och tacksamma, om för dem öppnades möjligheten att, såsom godtgörelse för det de vilja åtaga sig ökad värnepligt, efter någon tid befrias från dem nu åliggande rustnings- och roteringsskyldighet, men då torde man, å andra sidan, från alla deras sida, hvilka icke äro rust- och rotehållare, med lika mycket fog kunna fråga: hvad skola då vi få för ersättning för det äfven vi iklädt oss utsträckt värnepligt? För min del anser jag likväl, att ett sådant tal icke å någondera sidan kan försvaras, och jag tror, att när det gäller att göra sin pligt, man icke har rätt att ställa sig som på ett marknadstorg och, i det man gifver med ena handen, ängsligt sträcka ut den andra för att få godtgörelser innan man släpper något ifrån sig.

Man skulle kunna till mig ställa samma fråga som den siste talaren om sig sjelf framställde: hvad vill jag? Nämnde talare yttrade dock aldrig, hvad han egentligen ville. Han talade vidt och bredt, protesterade häftigt, men slutade med att endast förklara, att han skulle gå in på en sammanjemkning, dock endast under förutsättning att en sådan icke skulle verka någon rubbning i de grunder *han* ansåg ett fast försvar böra stödja sig på eller inskränka något af de eftergifter han ansåg nödiga för att rust- och rotehållare skulle kunna ingå på någon förändring. Jag deremot skulle kunna helt enkelt sammanfatta mitt svar på nämnda fråga i att helt enkelt förklara, att jag icke finner något af de föreslagna sätten att lösa frågan om vårt försvarsväsendes ordnande så tillfredsställande som det af Kongl. Maj:t föreslagna, och jag skulle, derest jag hade den ringaste utsigt till framgång, yrka bifall till detsamma. Af allt hvad jag i detta ämne läst eller åtminstone af hvad som innefattas i föreliggande betänkande finner jag icke något mera i all sin korthet upplysande och

förklarande än den af Herr Björnstjerna afgifna reservationen, hvilken stödjer sig på de af Kongl. Maj:t föreslagna grunder; men, såsom jag nämnt, det lärer icke vara möjligt att kunna för dessa åsigter vinna framgång. Det är klart, att eftergifter måste göras å såväl ena som andra sidan, men jag fruktar dock, att, hvilka eftergifter man än må göra å den sida jag tillhör, vi dock alltid skola mötas af detta förhatliga "non possumus", som vi så ofta sett framgå ur voteringsurnan i denna Kammare. Herr Kallstenius har i sitt amendement föreslagit högst väsendtliga eftergifter, och jag måste säga, att jag finner dessa gå ganska långt. Mine Herrar! ni må gerna härvid le huru mycket ni behaga, ett faktum är dock, att dessa eftergifter äro betydliga, och jag vet icke, på hvad sätt jag och andra rust- eller rotehållare deraf gjort oss förtjente. Om man sätter sig på sina höga hästar och, i likhet med Utskottet och Friherre Ericson, vill hafva en total aflösning, vill blifva qvitt indelningsverket, utan att veta hvarken beskaffenheten af eller kostnaderna för det vi i dess ställe skola erhålla, då fruktar jag, att sista villan blir värre än den första. Jag förklarar ännu en gång att jag gerna vill gå så långt som möjligt i eftergifter, men att jag aldrig skall bidraga till något beslut, som kan rubba grunderna för vårt indelningsverk, ty rubbas grunden, så störtar hela byggnaden och vi få blott spillrorna qvar. Utskottets förslag är blott ett Babels torn, som skall gifva anledning till förbistring, split och tvedrägt.

Jag kan eller vill icke nu säga mitt sista ord i frågan, ty jag hoppas på återremiss af densamma, och att jag således ännu en gång kommer i tillfälle att få yttra mig i ämnet. Jag vill derföre blott tillråda, att man på ett klokt, försigtigt och varsamt sätt beräknar hvad man i denna sak gör. "Dixi et salvavi animam meam". Jag har talat och räddat min själ, och slutar med den önskan, att Kammaren på det kraftigaste måtte ogilla och förkasta Utskottets förslag.

Efter det att öfverläggningen sålunda fortgått till kl. 3 e. m. åtskildes nu, på Herr Talmannens hemställan, Kammarens ledamöter, men sammanträdde åter

Kl. 6 e. m.

§ 4.

Den i förmiddagens sammanträde började öfverläggningen rörande 1:sta punkten af Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1 fortsattes nu, och lemnades ordet åt:

Friherre af Schmidt: Den nu föreliggande frågan om landtförsvarets ordnande, hvilken redan under flera år varit behandlad af begge statsmakterna och dessutom af särskilda delegationer, synes ännu i denna dag vara en högeligen svårlöst fråga, att döma såväl af Särskilda Utskottets betänkande som af den diskussion, som här i dag egt rum. För min del är jag hvarken optimist eller pessimist. Jag hoppas visserligen, att vi måtte få åtnjuta fredens

lugn, jag hoppas, att landets odling, att näringarnes och industriens utveckling må få fortgå i ostörd fred; men jag kan icke hängifva mig åt en säkerhetssömn, som kan komma att stå oss mycket dyrare än de offer, hvilka nu äskas för ändamålets vinnande. Många ibland oss, mine herrar, torde erinra sig huru år 1847 Cobdens fredsläror gjorde sin rund i Europa, och huru det inom sex månader derefter brann i vår grannes hus och elden rasade i innanredet af flera andra Europas hus. Det torde sålunda kunna vara skäl att bereda sig på kriget, medan freden räcker. Låtom oss derföre icke uppskjuta till morgondagen hvad som i dag kan göras, utan förenom oss i beviljandet af de offer, Kongl. Maj:t af oss fordrar för fredens betryggande.

Varm vän, som jag är af indelningsverket, kan jag för min del icke biträda Utskottets förslag. Det kullslår nemligen helt och hållet denna inrättning, som dock blifvit kallad "en perla i Carl XI:s krona", som blifvit berömd, att ej säga afundad af utländingar och som än i dag af flertalet fackmän anses såsom den bästa byggnad, till hvilken vi kunna foga den nya byggnaden af vårt försvar, d. v. s. bibehålla den indelta arméen såsom stam för beväringen.

På förmiddagen i dag har jag hört en talare, herr von Geijer, hylla en annan plan för vårt försvars organisation. Han instämde nemligen i den första af de reservationer, som finnas bifogade Utskottets utlåtande. Men, mine Herrar, han antydde på samma gång öppet hvad han ansåg skola blifva följden af detta förslags antagande. Det vore nemligen att införa garnisonstjenstgöringen förr eller sednare, att beväringen nödgades uppoffra en stor del af sin tjenstetid i garnisoner, för att utbildas till en duglig linietrupp.

Tron I då, mine Herrar, att detta skulle vara nyttigt för dem, tron I, att det skulle medföra mindre kostnader, än vi nu få vidkännas för vårt försvar? Nej, säkerligen icke! Då, om icke förr, skulle kostnaderna för rust- och rotehållare, äfven om dessa kostnader fördelades på andra samhällsmedlemmar, komma att utgöra en vida tyngre börda än den de nu bära och den föreslagna. Med djup aktning för öfvertygelsen hos de herrar och män, hvilka afgifvit denna första reservation, kan jag derföre icke öfvertyga mig om nyttan af deras förslag och således icke heller deruti instämma. Det försök till lösning af frågan, deras förslag innebär, skulle kunna misslyckas; och då kan det möjligen vara så ställdt, att vi icke kunna gå tillbaka till det gamla och åter bereda den nu med passande bostad försedda stamsoldaten samma förmån.

Den siste reservanten vid betänkandet hembär jag min erkänsla, derföre att han velat finna en förmedling emellan de olika förslagen. Men hvarken hans motivering eller det resultat, hvartill han kommit, kan jag godkänna. Jag fruktar nemligen, att derigenom samma förhållande skulle uppstå, om ock först efter en längre tid, nemligen att beväringen blefve garnisonerad. Och då jag kommer till frågan om rusthållet, finner jag dessutom, att hans förslag i afseende derå icke är bygdt på samma grunder som gjort sig gällande för honom beträffande rotehållet. Mången skulle derföre kunna anse, att en mannamån häruti vore begången, för att icke använda ett ännu starkare uttryck.

Af det nu anförda framgår, att jag icke kan sluta mig till någon annan mening än den reservants, som antagit Kongl. Maj:ts proposition i ämnet.

Skulle, hvilket jag medgifver vara fallet, rust- och rotehållare komma att ytterligare betungas genom en längre öfningstid för indelta soldaten, finnes en skälig billighet uti att afseende derå fästes; och jag är öfvertygad, att Kongl. Maj:t icke heller skall underlåta att göra det. Exempel på att lindringar tid efter annan medgifvits sakna vi icke. Så skedde år 1840 genom mötespassevolansens borttagande och vid en sednare riksdag har beklädnadsbidraget upphört o. s. v. Utan tvifvel kunna vi derföre vänta Kongl. proposition om lindringar i ett eller annat hänseende.

För min del anser jag det icke vara oss värdigt att uppställa vilkor för antagandet af en lag om utsträckt värnepligt, då landets försvar oundgängligen kräfver densamma. Innan jag slutar, ber jag att få erinra om några ord af Esaias Tegnér, som han i Frithiofs saga lägger i kung Beles mun:

"Låt styrkan stå som dörrsven vid landets port
Och friden blomstra inom å hägnad ort".

En dylik uppfordran, mine Herrar, har landets Konung nu ställt till oss; och det tillkommer oss att noga sentera densamma, så mycket heldre som det ju är för oss sjelfva, för att freda våra hustrur och våra barn, våra hem och härdar, som dessa uppoffringar af oss kräfvas. Hurudant svaret på Kongl. Maj:ts framställning än må blifva, huru denna uppfordran till oss än kommer att åtlydas, domen deröfver skall gifvas af samtid och efterverld.

Herr Mankell: De hufvudfaktorer som ingå i lösningen af den vigtiga frågan om svenska arméens ombildning, så att den blir i möjligaste mån betryggande för landets försvar, äro följande, samt torde böra behandlas i nedanstående ordning.

Arméen är för liten, den måste ökas; derom äro alla ense och äfven angående siffran äro meningarne icke delade. De flesta militära auktoriteter hafva kommit öfverens om att den bör ökas från de 50,000 man, som nu möjligtvis skulle kunna uppställas, till 80,000 à 100,000 man.

Likaledes äro alla ense om, att denna tillökning endast kan ske genom *utsträckning af värnepligten i tvänne riktningar*, nemligen derigenom att icke blott beväringsöfningarne förlängas, utan äfven åldersklasserna ökas för att erhålla tillräckligt manskap för så väl arméen som ortförsvaret.

Emellertid invecklas frågan derigenom, att rot- och rusthållarne, som representera flertalet af Sveriges jordbrukande befolkning, anse att värnepligten icke bör och kan utsträckas till den grad, som är behöflig, utan att på samma gång *lindring* sker i deras besvär, och detta anse de billigt af tvänne skäl.

Det första skälet hvilar på historisk grund och ligger deruti, att de förmena, det knektekontrakt tillförsäkra dem frihet från den ytterligare utskrifning, som skulle ligga uti den utsträckta värnepligten.

Det andra skälet, som är af nationalekonomisk natur, är det, att jordbruket, redan förut ensamt eller företrädesvis tryckt af många bördor och skatter, skulle ytterligare betungas och lida af den utsträckta värnepligten.

Om det nu skulle visa sig, att någon lindring icke är utförbar, så inträder den fjerde hufvudfaktorn, eller frågan om *indelningsverkets aflyftande;* och dermed förenar sig äfven naturligt frågan huruvida detta aflyftande skall ske *med eller utan aflösning* samt i sammanhang dermed frågan angående aflösningens belopp och öfvergångstiden.

Derefter kommer frågan, huruvida man skall hafva stam eller icke, d. v. s. allenast befälskader, eller befälskader med stamtrupp, eller en blandning af båda systemen och i sammanhang dermed, huruledes befälskadern eller stamtruppen skola sammansättas.

Ändtligen kommer frågan om den *årliga kostnad,* som landet kan bära, och slutligen såsom den sista faktorn, det *öfvergångssätt,* som kan anses blifva mest betryggande för försvaret.

Jag vill nu för tillfället endast vidröra de två faktorer, som angå lindringen eller aflösningen af indelningsverket, samt se till, huru dessa frågor under de sednaste åren utvecklat sig. Härvid torde vara lämpligast att såsom utgångspunkt taga 1867 års Riksdags beslut.

Såsom Herrarne torde påminna sig, var indelningsverket denna riksdag nära sitt slut. Det då tillsatta Försvars-Utskottet hade med sällspord enighet erkänt att indelningsverket borde mot billig aflösning aflyftas och anförde derför flera vigtiga skäl, som kunna läsas i Utskottets betänkande.

Emellertid kom det denna gång ej så långt, och orsaken härtill var att i sista stunden oenighet mellan Kamrarne uppstod i afseende på några mindre vigtiga detaljer. Denna Riksdag beslöt dock att ingå till Kongl. Maj:t med hemställan, huruvida icke indelningsverket, om sådant befanns nödvändigt för värnepligtens utsträckning, kunde lindras eller ock aflösas och jemväl på andra samhällsklasser fördelas.

Genom detta beslut inkom, såsom ett nytt element, *frågan om lindringen.* Den i följd af denna Riksdags beslut tillsatta s. k. Lindringskomitéen väckte åter då en ny fråga, nemligen den om lindringens *berättigande.* Komitéens majoritet förnekade väl detsamma ur historisk synpunkt, men erkände dock, ehuru för öfrigt icke välvilligt stämd mot rote- och rusthållare, att lindringen ur nationalekonomisk synpunkt var berättigad, såsom ledande till en lättnad för jordbruket. Ordalagen i komitéens utlåtande den 27 Maj 1868 voro följande: "Jordbruksnäringen, hvars fortkomst för vårt land är af största vigt, behöfver lättnader för att till allmänt gagn kunna vinna bättre och hastigare förkofran; desto heldre bör den i möjlig mån besparas tillökning i bördorna; och enär den utvidgning af allmänna värnepligten, som för vårt försvarsväsende är nödvändig, icke kan ega rum utan kostnader, af hvilka berörda näring äfven måste drabbas, hemställa komiterade af sådan anledning och såsom öfverensstämmande både med statens bästa och billighet mot de roteringsskyldige, att, i sammanhang med värnepligtens utsträckning, den lindring i roteringsbesväret, som möjligen kan beredas utan andra samhällsmedlemmars oskäliga betungande, måtte blifva medgifven."

Af de genom 1867 års Riksdag antydda alternativ valde regeringen till 1869 års riksdag lindringen och föreslog värnepligtens utsträckning från 30 dagar till 60, mot den lindring, som nu här blifvit påyrkad af åtskilliga talare.

Äfven regeringen erkände lindringens befogenhet ur nationalekonomisk synpunkt. Chefen för Landtförsvars-departementet yttrar i sitt memorial den 31 December 1868:

"Jordbruket, landets modernäring, redan betungadt af grundskatter m. fl. utlagor, kämpande mot en karg natur och ofta arbetande under ogynsamma omständigheter, synes utan tvifvel vara i behof af den lindring, som med tillfredsställande af statens behof kan vara förenlig, utan allt för stora uppoffringar från dess sida samt andra samhällsklassers oskäliga betungande".

Regeringens förslag vann emellertid icke framgång vid Riksdagen. Det då tillsatta Försvars-Utskottet förnekade till och med möjligheten af alla sorts lindringar och tillstyrkte indelningsverkets upphörande mot aflösning, samt landtförsvarets ordnande på grund af allmän värnepligt och rättvis fördelning af bördorna.

Olyckligtvis fattade samma Riksdag likväl ej något bestämdt beslut samt kunde icke bestämma sig för något af de alternativ, som 1867 års Riksdag framställt. Den ogillade Kongl. Maj:ts lindringsförslag, men icke sjelfva lindringsprincipen. Än mindre yttrade Riksdagen sig *mot* indelningsverkets aflyftande, men biföll icke Utskottets förslag, emedan i detsamma stamprincipen var för litet framhållen.

Hvad skulle man nu, under sådana förhållanden, kunnat vänta af en konstitutionel regering? För min del får jag bekänna, att jag med temlig visshet väntade, det regeringen antingen skulle framlägga ett lämpligare lindringsförslag, än det vid 1869 års riksdag framställda, eller också, om regeringen ansåg lindring overkställbar, skulle välja 1867 års Riksdags andra alternativ och föreslå indelningsverkets aflyftande.

Men hvad har regeringen nu gjort? Den har icke valt någon af dessa utvägar, den har begärt dubbelt så lång beväringsöfning som förut, men icke ifrågasatt att skänka en enda vittens lindring; den har ännu mindre talat ett enda ord om indelningsverkets aflyftande eller ingifvit någon förhoppning derom. Den har utan vidare förklaring frångått sin förut uttalade åsigt om lindringens befogenhet; den har alldeles lemnat å sido hela den sociala och nationalekonomiska sidan af saken och försökt afhugga knuten i stället för att lösa den.

Huru skall man kunna förklara ett dylikt beteende, enligt min åsigt både inkonseqvent och inkonstitutionelt samt ingalunda värdigt en regering som vill bibehålla sitt anseende. Jag kan, för min del, icke förklara regeringens handlingssätt på annat sätt, än att den litat på tillfälliga bundsförvandter, antingen på den skrämsel för kriget och den segrande parten, som man med pressens tillhjelp försökt sprida, eller också på den goda årsväxten under de sednaste åren, hvilka omständigheter skulle göra denna Kammare benägen att gå in på hvad som helst. Jag har visserligen från statsrådsbänken hört förklaras, att orsaken till regeringens handlingssätt skulle vara den, att regeringen nu, då försvarsfrågan är en så brännande fråga, icke velat, genom att tillstyrka lindring i bördorna

för *en* klass af medborgare, stöta andra berättigade intressen vid hufvudet. Hvilka äro då dessa andra berättigade intressen? Månne deras, som ej vilja öfvertaga en del af den börda, från hvilken de hittills varit eller vetat befria sig, eller deras, som regeringen sjelf vid 1869 års riksdag förklarade berättigade? Det ser nästan ut, som ömheten för de förra var större, än för de sednare.

Har regeringen emellertid väl betänkt följderna i händelse dess eget förslag skulle segra? Har den besinnat det djupa missnöje, som säkert skall blifva rådande i landet, när den ökade värnepligten och de ökade skatterna, som blifvit *påtvingade* massan af befolkningen, börja visa sina verkningar? Har den tagit i betraktande det misstroende, som skall alstras hos nationen, när den finner, att regeringen så lätt ändrar åsigter och godtyckligt ombyter planer, att den vid *en* riksdag yrkar lindring i indelningsverkets börda och vid *en annan* icke vill höra talas derom? Allt detta bådar icke godt för framtiden.

Mången bryr sig visserligen icke om emigrationen, utan anser den hafva sin grund endast i äfventyrslusta hos dessa 20,000 till 30,000, som årligen lemna fäderneslandet. Detta må så vara, men man bör betänka att många stadna qvar. Och när dessa en gång börja fatta och känna hvad en ökad värnepligt och ökade skatter betyda, då kan det hända att missnöjet blir så stort att indelningsverket faller långt förr än det gör om man nu antager det, enligt min åsigt, moderata förslag, som Utskottet framställt.

Låtom oss nu mot regeringens inkonseqventa och inkonstitutionela handlingssätt å ena sidan, å den andra sätta dessa rote- och rusthållares, hvilkas sjelfviskhet och egennytta man icke kan finna nog starka uttryck att skildra? De hafva sagt: Ehuru vi, enligt regeringens och alla öfriga auktoriteters medgifvande, hafva oförtydbar rätt till dubbel lindring, afstå vi dock för fäderneslandets skull gerna från anspråket på lindring och åtaga oss den ökade värnepligten samt bibehålla, det oaktadt, i femton år vår gamla börda; men, sedan dessa år tilländagått, fordra vi rättvisa och att alla folkklasser gemensamt skola öfvertaga den börda, som vi ensamma under 200 år orättvist burit, och af hvilken vi efter nämnda öfvergångstid i alla fall lära återfå vår dryga andel; och detta fordra vi med så mycket mera skäl, som flera af dessa samhällsklasser genom sin intellektuela öfvervigt under förgångna tider vetat att helt och hållet eller delvis befria sig från bördan, och andra deraf icke alls varit tryckta.

Jag ber, mine Herrar, att ännu en gång få upprepa, det dessa samhällsklasser, som nu så frikostigt mot rote- och rusthållarne utkasta beskyllningar för egennytta och vinstbegär, vid lägliga tillfällen förstått afskudda sig åligganden i afseende på försvaret, hvaraf de nu eljest ganska känbart skulle tyngas. Så har adeln och frälsejorden utan aflösning befriat sig från skyldigheten att uppsätta den så kallade adelsfanan, eller 400 ryttare; och på samma sätt hafva äfven städerna förfarit, då de, allenast mot erläggandet af en ringa vakansafgift, befriat sig från båtsmanshållet. Borgerskapets och flottans rotehåll lyckades redan före indelningsverkets införande under fred undslippa med hälften så stor roteringsskyldighet, som arméens rotehåll, mot skyldigheten att i krig upp-

sätta så kallad dubblering. Men år 1748 sattes städernas båtsmanshåll på vakans, och när vargeringen år 1810 afskaffades, befriades äfven hela det roterade båtsmanshållet, således äfven städernas, från dubblering mot åtagande af förstärkningsmanskap. År 1839 skedde ytterligare den förändring, att vakansafgiften förvandlades till en bevillningsafgift, som numera nedsjunkit till en obetydlighet.

Sammaledes befriade sig innehafvarne af prestboställen redan före indelningsverket från de bördor, som nu hvila på rust- osh rotehållarne ensamt.

Det torde derföre icke passa dessa klasser att beskylla *dem* för opatriotiska sträfvanden, som nu endast yrka på bördans jemnare fördelning. Om en sådan reglering vidtoges, blefve rättvisa skipad; men om för hårdt motstånd sättes mot rote- och rusthållarnes billiga anspråk, så kan det hända att fordringarne blifva retroaktiva samt att motståndarne få åter sin andel i bördan. Och då få vi se, hvad de derom skola säga.

Uti rote- och rusthållarnes fordringar ligger således rättvisa, och rättvisa är detsamma som statsklokhet. Blott den samhällsinrättning, som är grundad på rättvisa, kan i längden ega bestånd; men det tjenar till intet att söka upprätthålla en murken institution, som ej har denna fasta grundval.

Åtskilliga talare hafva förordat det lindringsförslag, som af regeringen vid 1869 års riksdag blef framstäldt och då på goda grunder förkastades. Jag skall anhålla att i korthet få redogöra för skälen härtill. Enligt Kongl. Maj:ts förslag antogs den indelta soldatens normallön till 100 riksdaler och till dennas utgörande skulle rote- och rusthållarnes skyldigheter begränsas. Men detta lindringsförslag hade det felet, att afseende ej blifvit fästadt vid den ojemna fördelningen af indelningsverkets tunga, såväl efter rote- och rusthållens olika *taxeringsvärde*, som efter deras *årliga kostnader*. Den sistnämnda vexlade allenast vid ett regemente emellan 513 riksdaler och 67 riksdaler; och de rotar, som hade en kostnad af öfver 100 riksdaler skulle få nedsättning, äfven om de, i förhållande till sitt taxeringsvärde, icke voro hårdt tryckta, då deremot alla rotar, hvilka årligen betalade under 100 riksdaler, äfven om de voro så fattiga, att nämnda summa vore för dem särdeles betungande, icke finge någon lindring, utan blott, såsom man naivt nog kallat det, frihet att vidblifva sina gamla förbindelser.

Detta var skälet, hvarför 1869 års Riksdag icke kunde gilla Regeringens förslag, och jag tror, att Regeringen sjelf erkänt riktigheten af detta skäl, då den icke nu återkommit med något likartadt lindringsförslag.

Om en lindring skall kunna ske på rättvist sätt, så måste den verkställas efter årliga kostnadens förhållande till rote- och rusthållshemmanens taxeringsvärde, så att de hemman, som hafva största årliga kostnaden i förhållande till taxeringsvärdet, få största lindringen, men de, som hafva jemförelsevis mindre kostnad, få mindre eller kanhända alls ingen lindring. Ehuru denna method för lindringen torde vara den enda rättvisa, så hyser jag för min del stora tvifvelsmål, om ens densamma är praktiskt utförbar; och jag har derföre kommit till samma resultat som 1869 års Försvars-Utskott, att det nemligen synes vara omöjligt att föreslå en sådan lindring, som på samma gång är rättvis och praktiskt utför-

bar. Och är detta händelsen, då blir indelningsverkets aflyftande det enda sättet, på hvilket försvarsfrågan kan lösas.

Jag beklagar, att den representant från Wexiö icke är tillstädes, som under förmiddagen så häftigt anföll Utskottet, särskildt derföre att detsamma ej framställt något annat lindringsförslag. Sjelf kunde han dock ej uppgifva något dylikt, hvilket väl ej varit för mycket, då klandret var så bittert. Om han närmare tänkt på saken, torde han möjligen funnit, att några andra sätt, än de ofvan antydda, näppeligen kunna uttänkas, samt att äfven de i sin praktiska tillämpning så väsendtligen skulle rubba indelningsverket, att derigenom i det närmaste dess upplösning föranleddes.

Man har i denna Kammare mycket klagat och beskärmat sig öfver att Utskottets förslag skulle försvaga vår försvarsstyrka och blottställa fäderneslandets sjelfständighet. Hvad har då Utskottet föreslagit? Jo, samma utsträckta värnepligt, som Kongl. Maj:t, och indelningsverkets bibehållande i femton år — således båda de hufvudgrunder, på hvilka Kongl. Maj:ts förslag hvilar. Vidare har Utskottet föreslagit en ny stam, lika stor som den indelta stammen; och, om Utskottet i fråga om denna stams sammansättning icke träffat det rätta, så torde detta icke allt för strängt böra tillräknas Utskottet, då man hört så många stridiga åsigter i denna fråga.

För min del tror jag, i likhet med Friherre Ericson och de fem reservanterna i Första Kammaren, att vakansafgifterna vida lämpligare skulle kunna användas till aflönande af skickligt underbefäl och i allmänhet till bildande af en stark befälskader än till uppsättande af ny stamtrupp i den afgångnas ställe.

Jag ber slutligen få framhålla, att Riksdagen redan till anskaffande af materiel beviljat tolf millioner och troligen kommer att bevilja ännu mera; och om Riksdagen dertill nu antager Utskottets förslag, så tror jag, för min del, att Riksdagen gjort *allt*, som för närvarande kan och behöfver göras för ökande af vår försvarskraft.

Äfven under det osannolika antagandet, att någon fara skulle kunna uppstå genom indelningsverkets borttagande, så kommer ju detta, efter Utskottets förslag, i alla händelser icke att ske förr än efter femton års förlopp; och de Riksdagar, som under denna tid sammanträda, torde nog finna utvägar att förebygga nämnda fara.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Rundgren: I min ställning skulle man kunna hysa vissa betänkligheter att yttra sig, då man begärt och fått ordet så nära efter den talare, hvilken på förmiddagen meddelade ett utdrag från förhandlingarne vid 1682 års riksmöte, af det oroande innehåll, att "bönderna hotade häfva presterna ut genom fönstret". Lyckligtvis tillade han, att "det var samma allmoge, som sedan följde Carl XII in i döden". Från dess sida möta mig således inga faror, och jag har derföre den fulla tillförsigten, att det skall tillåtas mig i afton komma ut den vanliga vägen genom dörren.

Samme talare framkallade äfven hos mig en annan betänklighet, då han

han förklarade, att efter beväringslagens antagande år 1812 uppror utbröto både i Skåne och Södermanland. Men äfven i fråga härom kände jag mig lugnad, eftersom våra öfverläggningar nu icke angå värnepligtslagen, utan indelningsverkets aflyftande från jordbruket.

Slutligen sökte han både hos mig och andra väcka betänkligheter genom hänvisning på den starka emigrationen, hvilken i Småland tagit den utsträckning att, enligt talarens uppgift, 200 familjer derstädes nu skulle stå i begrepp att lemna fäderneslandet. Är detta förhållande en verklighet, så kan det visserligen vara mycket beklagligt. Men för mig är svårt att inse hvad denna emigretion har med föreliggande fråga att skaffa, då talaren icke i någon mån konstaterade, att den stod i sammanhang med indelningsfrågan och värnepligten, om hvars befintlighet på Riksdagens bord väl dessa personer sakna all kännedom. Mina betänkligheter äro således häfda, och jag vågar derföre med godt mod yttra mig i frågan.

Glädjande är det att finna, hurusom motionären, efter hans nyss anförda yttrande och såsom man jemväl finner af Utskottets utlåtande, står i fråga om värnepligtens utsträckning på alldeles samma grund som Kongl. Maj:t. Men i afseende på uppfattningen af försvarsfrågan förefinnes dock en högst väsendtlig skiljaktighet emellan dessa båda auktoriteter. Mig förefaller att man, med all respekt för motionären, kan på honom tillämpa hvad som förmäles om den store Archimedes, att nemligen han, som under Syracusas belägring var sysselsatt med sina matematiska beräkningar, efter stadens intagande öfverraskades af en romersk soldat, hvilken rusade in i hans rum och trampade på de på golfvet uppritade figurerna. "Förstör icke mina figurer", sådan var Archimedis tillsägelse till honom. På samma sätt förhåller sig den ärade motionären. Obekymrad om landets rop på åtgärder till dess försvar, ropar talaren och motionären endast: "förstör icke *mina* figurer", dermed menande sina rust- och rotehållare. Ty sedan han klarligen ådagalagt, att vi för betryggande af vårt försvar behöfva en betydligt utsträckt värnepligt, återkommer han städse till nödvändigheten af indelningsverkets aflyftande såsom vilkor.

Sådan är ock den genomgående grundtanken i Utskottets utlåtande. Man erinras härvid ovilkorligen om ett annat yttrande af samma Archimedes: "Gif mig en punkt utom jorden, och jag skall sätta den i rörelse". Det är nemligen denna fasta punkt utanför indelningsverket, som Utskottet och motionären oupphörligen sökt, utan att finna den. Man har sökt denna punkt inom *lagens* område, men på den vägen icke kommit längre, än att indelningsverket "ej är med *full* rättvisa öfverensstämmande". Man har sökt punkten inom *billighetens* område, men icke kunnat komma längre än till lindring och jemnande af roteringsbördan. Man har sökt samma punkt inom *nyttans* område, men icke kunnat finna någonting annat att sätta i den indelta soldatens ställe än en stam utan rot i den svenska jorden. Man har sökt sin punkt inom den *praktiska verklighetens* område, men icke funnit någon annan utväg än att lägga jordens realonus på dem, som icke ega jord, och att utfinna det nya systemet att amortera kapitalet genom att betala räntan. Man har slutligen sökt punkten inom *framtidsutsigternas* område, men dervid icke kommit längre

än till en öfvergångstid af 15 eller 28 år, icke till den omedelbara aflösningen i den närvarande tiden.

Öfverallt således ett sökande, utan att finna. Men genom det sist omförmälda perspektivet i framtiden, har man beröfvat hela sin argumentation all styrka och fasthet. Laglighet, billighet, nytta och praktisk verklighet har man kastat öfver bord för det närvarande, och dermed ådagalagt sin svaghet. För min del vill jag derföre icke beträda den samma vägen, att *söka* en punkt, när vi redan ega den. Men hade jag den samma öfvertygelsen som Utskottet och motionären, att vårt indelningsverk vore odugligt, då skulle jag sannerligen icke såsom Utskottet eller reservanten tillstyrka dess bibehållande ännu i 15 eller 28 år.

Jag sade att vi redan hafva *den* punkt för vårt försvar, som Utskottet söker. Här, när det gäller försvaret, kan icke någonting annat vara det rätta än att, såsom vid all sund utveckling, bygga på den gamla grunden, och ett sådant byggande är tillika ett sant patriotiskt. Och patriotism, men icke enskilda intressen, gäller det nu i sanning. I fråga härom hvarken vill eller behöfver jag taga några stora ord i munnen. Jag ser saken lugnt, men i detta lugn ligger ett stort allvar. Kriget har talat och gjort frågan allvarlig.

Detta situationens allvar är ock af Utskottet erkändt genom dess förord för värnepligtslagen. Men Utskottet har velat köpslå, och i föreliggande punkt är priset öppet angifvet, det lilla priset af 60 millioner till några tusen rust- och rotehållare. Tänk, mine Herrar! om jag och de samhällsklasser, som med mig äro i samma kategori och som nu skola åtaga oss nya bördor för landets försvar, skulle vilja sätta upp ett pris för detta åtagande. Mitt och deras indelningsverk är de stora uppoffringar vi måste göra för våra barns uppfostran och kunskaper. Dessa barn skola nu lika med alla träda in i ledet, och deruti ligger den största rättvisa. Men visserligen måste man väl erkänna, att uppoffringen af deras tid blir dyrbarare än andras. Tänk, mine Herrar! om de arbetande klasserna, de som endast hafva sina händers arbete att lefva af, skulle vilja sätta upp ett pris för sitt åtagande af den utsträckta vänepligten. Deras indelningsverk är deras tjenster, deras arbete; afbrottet deri är för dem ganska kännbart. Men hvarken vi eller de skola sätta upp något pris, och när det gäller, tror jag icke heller att någon annan skall våga det.

Hvad jag värderar i vårt indelningsverk är, att vi dermed hafva ett krigarstånd, som tillika är medborgare med eget hem, och derigenom har stöd och samband med nationen. "Freden är ju det normala", har en talare sagt. Nutidens krig, äfven de förfärligaste, sådana som det nyss afslutade emellan verldens bäst rustade nationer, är af kort varaktighet, måste afslutas på några få månader. Skola vi rusta oss för krigets eventualitet, så böra vi alltså göra det så, att vi under freden hafva minsta möjliga olägenhet af våra krigare. Men att, såsom Utskottet föreslår, hafva under freden en talrik *rörlig soldatkast*, som saknar nyss antydda stöd, eller en lika talrik *garnisonerad trupp* med alla dess olägenheter, det är icke att göra krigaren i fred angenäm.

Den nuvarande indelta soldatens goda egenskaper har Utskottet å sid. 54 väl skildrat. Olägenheterna af volontärsystemets alltför stora utsträckning hafva reservanterna sid. 57 framställt. Jag vill således icke

trötta genom att nu upprepa dem. De af Herr Björnstjerna sid. 67 uttalade åsigter delas af mig. Helst ville jag således yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag i försvarsfrågan. Men om man kan göra några lindringar och jemkningar i roteringsbördan, så att den blir mindre tryckande, der den nu verkligen är betungande, anser jag den frågan väl förtjena att tagas i förnyadt öfvervägande.

Jag yrkar alltså afslag på den föredragna punkten, och återremiss af de punkter, som dermed stå i sammanhang.

Herr Kinmanson: Ofta har blifvit åberopadt, att för vårt lands försvar bör finnas, jemte beväring, äfven en aflönad stamtrupp. Till hvad härom nu blifvit sagdt, får jag ytterligare anföra ett förhållande, hvilket icke må lemnas utan uppmärksamhet. Den långa öfningstid, som måste blifva nödvändig för en beväring, tillika afsedd att ersätta en stamtrupp, har inom vissa stater visat sig kunna föranleda till utbildande af ett tryckande militärvälde. Måhända skulle något sådant på ett eller annat sätt, mer eller mindre, kunna äfventyras äfven här, så vida icke en fast organiserad och aflönad yrkesstam förefunnes, hvarigenom beväringens tjenstgöring i garnison kan undvikas och vapenöfningen inskränkas inom måttlig begränsning.

Utskottets pluralitet och en reservant af Andra Kammaren hafva, ehuru på olika vilkor, föreslagit indelningsverkets upphäfvande inom utsatt kortare eller längre tid. De hafva väl i stället upprättat en stamtrupp, men så beskaffad att hvarken dess tillvaro eller dess ändamålsenlighet kan anses fullt betryggande, lika litet under öfvergångstiden som efter det indelningsverket skulle hafva upphört. Undvikande att upprepa hvad redan blifvit härom yttradt, vill jag blott tillägga en erinran angående den karaktersskilnad, som företer sig emellan indelningsverkets stam och den, som Utskottet uppställt. Denna sistnämnda stamtrupp blef ej längre tillhörig det särskilda landskapet, hvars regemente nu i sådan egenskap ständigt består och fortlefver. Den nya stammens trupper förlorade alldeles den för vårt land vackra egendomligheten, att hvarje dess regemente har sin historia med sina minnen från forna krig och från slagfälten. De nya regementena åter blefvo blott numererade med ovissa förläggningsställen och ovisst bestånd.

Om också indelningsverkets institution skall komma att erfara tidens förändrande makt och en gång förlora sin betydelse, är det likväl oemotsägligt, att dess rubbning genom verkställighet af de omförmälda organisationsförlagen skulle göra försvaret icke starkare utan svagare, icke fast utan svigtande; och detta ensamt må vara nog för att, utan att gå tiden i förväg, nu motsätta sig indelningsverkets borttagande på de vilkor, som blifvit föreslagna.

Reservanten från denna Kammare har jemväl afgifvit förslag till indelningsverkets aflösning, men detta förslag är icke aflösning mera än till namnet och motsvarar icke hvad i begreppet deraf måste innefattas. Derjemte bör rättvisligen en åtgärd i sådant syftemål samtidigt afse alla de bördor, som vidhäfta indelningsverket; hvaremot det ifrågavarande förslaget utesluter från aflösningen allt hvad som rörer hela båtsmanshållet, så väl det hvilket effektivt utgöres, som det för hvilket betalas vakansafgift.

I betraktande häraf, och då det af Första Kammarens fem reservanter framlemnade förslag icke torde hafva utsigt att inom denna Kammare blifva godkändt, kan, efter min mening, något annat icke återstå för att redan vid innevarande riksdag vinna en önskvärd lösning af den angelägna frågan, än att, såsom ock i alla händelser vore mest ändamålsenligt, besluta om åtgärder till underlättande och lindring af indelningsverkets åligganden och till deras utgörande på ett för försvaret sjelft mera lämpligt sätt. Förhandlingarne vid 1869 års riksdag bevisa ej att en förmedling icke kan ske; och den föreslagna beväringslagen påfordrar en sådan stamtruppens utveckling, som otvifvelaktigt måste framkalla förändringar till roteringens och rustningens förmån. Det må ock vara tillåtet hafva den förhoppning, att man till fäderneslandets gagn önskar på försonlighetens väg gå hvarannan till mötes, iakttagande alla medborgares rätt och billiga anspråk. Ett förmedlingsförslag har redan blifvit till sina allmänna grunder framlagdt af en representant från Södermanland. Väl synas erinringar kunna göras emot vissa delar deraf, såsom de under punkten 1 mom. *a* samt punkten 2 upptagna; men det tillhör Utskottet att, vid förnyad pröfning, söka undanrödja dem. Jag hemställer således, att Kammaren ville i förenämnda syftning dit återremittera detta ärende.

Herr Printzensköld: Det är i denna fråga så mycket taladt och skrifvet, att det knappt återstår något nytt att ens tänka. Men då denna fråga måhända är den vigtigaste som svensk Riksdag någonsin haft att behandla, anser jag mig nu böra med några ord antyda mina åsigter i densamma. Från militärisk synpunkt hyser jag den öfvertygelsen, att indelningsverkets bibehållande är lämpligast, emedan man endast ur denna institution kan få en duglig stamtrupp. Att, såsom nu är föreslaget, på annat sätt bilda en dylik trupp skulle vara att göra den antingen till lösdrifvande eller garnisonerad, och begge delarne innebära en moralisk fara för truppen samt det sednare dessutom faran af ett politiskt militärvälde, något som aldraminst denna Kammare lärer vilja eftersträfva. Här har visserligen på förmiddagen blifvit sagdt, att den indelta soldaten saknar tillräcklig intelligens; men jag tror ingen kan visa, att den af Utskottet föreslagna soldaten i ringaste mån skall blifva *mera* intelligent; förhållandet torde snarare blifva motsatsen; vidare har man sagt, att den indelta soldaten vore för dyr, enär han, om han användes i tjenstgöring hela året, dessutom medförde kostnaderna för roten; det må vara sannt, men ett sådant användande lärer icke komma i fråga annat än i krigstid, och i krig blifva alla soldater dyra. Här äro från samme talare jemväl åtskilliga andra invändningar gjorda mot den indelta soldaten, men jag vill förbigå dem såsom alla af mindre betydelse. Jag böjer mig i allt fall icke för denna auktoritet, men gör det gerna och villigt för den kunnige fackmannen och skulle, om det således blefve fråga om indelningsverkets afskaffande, vara med derom blott det skedde mot en verklig om ock billig ersättning. Häraf framgår, att jag icke kan gilla Utskottets förslag, som hvarken är rättvist eller billigt, utan endast ett djerft försök att i ett kritiskt ögonblick tillskansa en viss samhällsklass betydliga fördelar på andras bekostnad. Att jag icke är ensam om denna min åsigt synes nog ej blott af de olika meningarne i denna Kammare, utan ock ännu

tydligare af opinionen i landet. Ty, säga hvad man vill, så *finnes det en sådan opinion*. Jag är icke den, som hyser särdeles stort förtroende till dessa "folkmöten", som framkallas än här, än der, både på landet och i städerna — ett sådant har nyligen hållits i den stad jag representerar — men dessa möten i städerna måtte dock kunna få gälla minst lika mycket som de från motsatta sidan på landsbygden tillkonstlade mötena. En talare på förmiddagen har sagt, att pressen icke skulle vara en tillräcklig mätare af opinionen och aldraminst i denna fråga. För min del har jag aldrig gått pressens ärenden, aldrig skrifvit hvad man egentligen benämner en tidningsartikel, men måste dock erkänna att *pressen är en makt;* och jag är öfvertygad, att om ifrågavarande talare i denna sak haft pressen på sin sida, skulle han icke underlåtit att åberopa den till sitt stöd. Samme talare yttrade också, att pressen i denna sak af situationen gjort "en storm i ett vattenglas"; jag tilltror mig icke i något fall ega någon profetisk förmåga, men det *vet* jag, att mången *politisk storhet*, som trott sig om att kunna besvärja en *dylik* storm, i sjelfva verket varit så liten, att han *till och med dervid* tagit sig vatten öfver hufvudet. Man har sagt att indelningsverket är en orättvisa. Må vara, att indelningsverket, då det tillkom, var en, om än öfverenskommen orättvisa, men man må icke tro, att man kan undanrödja en gammal orättvisa, genom att begå en ny, ändå större och mera djupgående; och att Utskottets förslag innefattar en sådan, det anser jag vara så tydligt ådagalagdt, både i tal och skrift, att jag icke dervid nu vill uppehålla mig. Jag medgifver dock, att indelningsverket utgör en tryckande tunga på rotehållarne, derföre att den är så ojemnt fördelad dem emellan, och derföre att andra samhällsklasser äro derifrån alldeles befriade; och jag skulle derföre önska, att så stor lindring som möjligt kunde komma rotehållarne till del. Men jag beklagar, att ett sådant anspråk blifvit väckt i sammanhang med frågan om värnepligtslagen och såsom vilkor för dess antagande, ty sådant är hvarken klokt eller värdigt. Jag skulle således helst se, att Regeringens förslag blefve bifallet och derigenom stamtruppen så ordnad, att indelningsverkets afskaffande eller aflösning, när helst sådant kan och bör ske, hvarken försvårades eller omöjliggjordes. Men då hvarje utsigt till framgång åt regeringens förslag synes mig försvunnen, och då jag ännu tänker så högt om Försvars-Utskottet, att jag hoppas detsamma måtte på grund af de i ämnet utbytta åsigterna och med ledning af dessa kunna och vilja framlägga ett förmedlingsförslag, så förenar jag mig med dem, som yrka återremiss å den föredragna punkten.

Herr Peter Petersson: Jag anser försvarsväsendet vara den vigtigaste och kostsammaste institution landet eger. Försvarets betryggande och underhåll bör derföre, enligt min tanke, bekostas af det allmänna. Genom indelningsverkets utvidgning eller förstoring har jag alltid ansett vara den enda väg, på hvilken man skall ernå målet att bereda landet ett kraftigt och starkt försvar, nemligen på det sätt att den krigsstyrka man anser sig behöfva, med undantag af befäl och beväring, indelas på all landets jord, undantagandes boställs- och stadstomtjord, efter åsatt taxeringsvärde efter 2:dra artikelns bevillning; och är jag förvissad att, derest det bestämdes att för hvarje 20 à 30,000 Riksdalers taxerad

inkomst skulle anskaffas och aflönas en krigsman, på sätt förhållandet är inom den ort jag representerar, den så kallade stammen skulle blifva tillräckligt stor och, öfvad efter behag, äfven tillförlitligt stark. Den öfriga förmögenheten inom vårt land, af hvad namn den vara må, skulle, för befrielsen att underhålla ständig krigsman, efter samma förhållande med en viss procent hvarje år erlägga afgift till staten. På detta sätt blefve utgifterna för försvarsverket utjemnade; ingen annan skulle drabbas af utgifterna, än den som hade någon egendom att försvara; landets unga befolkning, deribland en stor del fattige, finge, efter fullgörande af den nu bestämda exercisen, ostördt blifva vid sina yrken och sysselsättningar, hvarigenom således ej mindre vårt jordbruk än äfven de öfriga näringarne kunde vinna icke obetydlig fördel. Då nu emellertid något förslag i det af mig angifna syftet, till antagande innan man beslutar sig för den nya värnepligtslagen, icke är ingifvet och ej heller torde blifva det vid denna riksdag, hade jag önskat att saken kunnat uppskjutas till ett kommande riksmöte. Men efter hvad det synes, lärer det vara nödvändigt att ombildningen af vårt krigsväsende ju förr dess heldre kommer till stånd; så måste jag fördenskull ansluta mig till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Hæggström: Herr Talman! Mine Herrar! Det har redan blifvit påpekadt, att vi alla äro ense derom, att vårt försvar är otillräckligt, och att mycket måste göras för detta försvar. Alla äro vi derjemte ense om, att, för ernående af ett kraftigt och fullt betryggande försvar, det erfordras en tillräcklig, fullt öfvad stam jemte en betydligt utsträckt värnepligt; och slutligen äro vi alla ense om att värna och bevara vårt dyrbaraste arf, vår frihet och sjelfständighet.

Så långt räcker enigheten, men då vi skola välja bästa medlet för detta vigtiga ändmåls ernående, då skiljas våra åsigter, då äro vi icke längre ense. Jag och sannolikt många med mig finna dock detta alls icke underligt, ty naturligtvis måste i en så vigtig fråga som denna olika åsigter söka göra sig gällande, naturligtvis måste hvarje representant söka framhålla det, enligt hans åsigt, bästa sättet att nå det mål, vi alla eftersträfva, men att vi dervid skulle komma till en stam, sådan som Utskottet föreslagit den, det förefaller mig dock mycket underligt.

Den, som lagt märke till de vackra ord, hvarmed Utskottet inleder sitt utlåtande, har deraf icke rimligen kunnat emotse det förslag, som Utskottet i den nu föredragna punkten kommit fram med.

Utskottet börjar, som Herrarne väl bemärkt, inledningen med följande sanna, manliga och kraftigt anslående ord:

"Under en tid af djupt allvar, då de stora europeiska staternas maktställning undergått en förändring, hvars följder ingen torde kunna beräkna, då inom nästan alla länder försvarsväsendets ordnande blifvit en lifsfråga, för hvars lösande uppoffringar göras i ett omfång, som endast af den yttersta nödvändighet kan förklaras och rättfärdigas, och då en ny erfarenhet med gripande vältalighet vittnar om fosterlandskärlekens och den personliga tapperhetens otillräcklighet att värna ett land, der de ej finna stödet af en under freden utbildad skicklighet i krigets yrke, har Sverige icke kunnat utan oro betrakta det tillstånd, hvari vårt försvar sig befinner."

Härmed erkänner Utskottet, att fosterlandskärleken och den personliga tapperheten i och för sig äro otillräckliga att värna ett älskadt fäderneslànd, hvarom ock de sednaste månadernas händelser hafva lemnat ett sorgligt, men tilltalande vittnesbörd. Då Utskottet i fortsättningen af denna så väl började inledning redogör för den del af Kongl. Maj:ts nådiga proposition i ämnet, som angår stammen, så framhåller Utskottet icke allenast nödvändigheten af att en stam måste finnas, utan påpekar äfven hurudan den bör vara, nemligen en "stam med djupa rötter, som fasthåller rörliga, smidiga och fruktbärande grenar". Hvad Utskottet härmed egentligen menar, är ej lätt att fatta, ty icke kan väl den stam, som Utskottet nu föreslagit och som skulle uppspira under en öfvergångsperiod af 15 år, kallas en *stam med djupa rötter?* Kan man ej då med större skäl säga, att vårt indelningsverk just fostrat och fortfarande vidmakthåller en stam, som har djupa rötter?

En talare på förmiddagen upplyste, att det erfordrades icke mindre än 46 år för att organisera vårt indelningsverk, som nu bestått cirka 200 år, hvaraf framgår, att den stam, vi redan genom denna institution ega, är långt säkrare och haft bättre tid på sig att "slå djupa rötter", än den Utskottet nu bjuder oss såsom fullt utbildad efter 15 års förlopp.

Den sednare, af Utskottet föreslagna, med kontant aflöning och utan hänsyn till om manskapet har fast bostad eller icke, skulle naturligtvis, säga hvad man vill, komma att nära nog dela lösdrifvarens öde. Denna soldatesk skulle icke ens kunna jemföras med backstugusittaren, som åtminstone har tak öfver hufvudet. Visserligen skulle soldaten få sin årliga lön, men detta vore också allt. Af en Kongl. Maj:ts nådiga proposition lära vi hvad det vill säga att hafva folk, som icke äro *bofasta.* Kongl. Maj:t har nemligen, såsom vi veta, af Riksdagen begärt ett anslag, om jag minnes rätt, af en million riksdaler för uppförandet af en kasern för Svea artilleriregemente. Och hvilka skäl har då Kongl. Maj:t härför anfört? Jo, bland annat och i främsta rummet, svårigheten att hålla denna värfvade trupp i manstukt, om den icke är samlad på ett ställe. Då svårigheterna således i detta afseende med värfvade trupper redan äro stora i en hufvudstad med dess utvecklade polisväsende, huru skulle det då taga sig ut i landsorten, om den, med den obetydliga polis som der finnes, öfversvämmades af denna stam af 24,000 lösa personer utan fast bostad eller ens tak öfver hufvudet, som Utskottet bjuder på? Jag tror, att landsbygdens, ja äfven städernas representanter böra besinna sig två gånger, innan de taga emot dessa 24,000 lösa karlar och kasta bort den stam af bofasta personer, som nu finnes. Man har sagt, att klagan skulle försports deröfver, att den indelte soldaten icke skulle vara en god medborgare. Gå vi till brottmålsannalerna, skola vi högst sällan, om någonsin finna en indelt soldats namn inskrifven i dessa; men släpp dessa 24,000 värfvade soldater vind för våg på landsbygden och i städerna, då fruktar jag, att vi få se ett helt annat resultat.

Af hvad jag nu yttrat framgår, att jag är vän af indelningsverket. A propos vänner till indelningsverket, så förvånar det mig, att de, hvilka förklara sig vara detta, så ofta komma med retsamma uttryck mot dem, som hufvudsakligen uppehålla och bära bördan af indelningsverket. Jag hörde i dag på förmiddagen en representant

från Göteborg säga, att rust- och rotehållarne alltid komma med sitt "non possumus". Den värde representanten måste hafva glömt hvad som passerade den 4 sistlidne Mars, då i denna Kammare med *sällspord* enighet icke 1, 2 eller 3, utan många millioner R:dr anslogos till krigsmateriel. Om pluraliteten, som just utgöres af de rote- och rusthållare, om hvilkas oginhet beträffande uppoffringar för försvaret den värde Göteborgsrepresentanten ordat så vidt och bredt, att modersmålet tröt honom och latinet måste tillgripas, ej velat göra de uppoffringar, som affordrades den, så hade utgången varit en helt annan än den lyckligvis blef. Här lemnades då millioner med gladt mod och efter moget öfvervägande, och ändå vill man påstå, att dessa rust- och rotehållare alltid komma med sitt non possumus. Emot en sådan oförsynt beskyllning protesterar jag på det bestämdaste. Jag upprepar, att jag är en vän af indelningsverket. Men då jag säger detta, så tillåter jag mig på samma gång bestämdt förklara, att jag anser deras anspråk befogade, som vilja hafva lindringar i den tunga, som nu är kastad på endast en näringsgren eller jordbruket. Från flera håll, ganska högt uppifrån, hafva vi hört den sats uttalas, att dessa rust- och rotehållare äro berättigade till lindringar, och att deras anspråk verkligen äro befogade. Lika omöjligt som jag anser det vara att vinna pluralitet för Kongl. Maj:ts proposition eller Utskottets förslag, lika visst anser jag dem, som envist och ensidigt hålla på endera af dessa ytterligheter, arbeta på ett uppskof i denna för fäderneslandet så ytterst vigtiga fråga. Ett sådant uppskof anser jag dock vara högst farligt, och jag tror mig icke behöfva framlägga många bevis eller skäl derför. Jag behöfver blott påminna Eder, mine Herrar, om den aldra sista tidens häpnadsväckande tilldragelser, äfvensom fästa Eder uppmärksamhet på, att om man vill organisera landets försvar, så går detta icke med ett penndrag, utan dertill fordras många, många år.

Ett bemedlingsförslag har äfven här i dag blifvit framställdt för att möjligen åstadkomma en lindring i och jemnare fördelning af de bördor indelningsverket ådrager det af andra skatter tungt belastade jordbruket. Jag får dock bekänna, att de lindringar, som finnas i detta förslag, äro så små, att det fordras särskild skarpsynthet att kunna upptäcka, hvari de bestå. Den deri föreslagna siffran af 100 R:dr ligger så nära som möjligt medelmarkegångspriset för en soldats underhåll under de fem åren 1865—1869, hvilket pris utgör 100 R:dr 80 öre, en siffra som jag icke hört af någon jäfvas. Jemför man nu siffran i bemedlingsförslaget, 100 R:dr med medelmarkegångspriset för ett soldatnummer 100 R:dr 80 öre, så finner en hvar, att lindringen komme att utgöra 80 öre, och denna lindring torde lämpligast böra reduceras till sitt rätta värde eller 0. För min del skulle jag gerna vara benägen att gå in på ett förmedlingsförslag, om siffran ställde sig något annorlunda. Jag föreställer mig, att 80 R:dr skulle kunna anses utgöra en verklig lindring. 80 R:dr tror jag skulle motsvara hvad en soldat komme att kosta efter den nya värnepligtslagens antagande; ty om man nu kan aflöna en soldat med 100 R:dr eller till och med mindre, så torde man kunna beräkna, att lönebeloppet nedgår till 80 R:dr, då man hade anledning förmoda, att många togo lön och värfning heldre än att fullgöra 82 dagars exercis utan aflöning, under den bästa tiden för arbetsförtjenst. Man må erinra sig, att dessa 82

dagar komme att utgå på våren, hvaremot beväringsynglingarnes nuvarande 30 dagars öfning är delad till hälften på våren och hälften på hösten. Härtill bör läggas, att soldaten alltid kan tillgodogöra sig 9 à 10 månader af året för sitt eget förvärf. Jag kan således icke finna annat, än att soldaten ovilkorligen skall blifva billigare än hittills, förutsatt att den nya värnepligtslagen antages. Man frågar mig tvifvelsutan, huru jag kommit till denna siffra af 80 R:dr. Jag vill såsom svar härå påpeka, att under det den ena anser 100 R:dr för billigt, har jag hört den andre anse 50 R:dr vara närmare billigheten. 80 R:dr är således dock en siffra mellan ytterligheterna, i det närmaste motsvarande blifvande soldatlön, och om den ej är den exakt rättaste, så förklaras detta deraf, att någon fullkomligt riktig siffra icke kan uppställas, då man ger sig in på billighetens område.

Jag yrkar med afslag å den föredragna punkten återremiss, på det Utskottet må komma i tillfälle bearbeta de af Herr Kallstenius framställda förmedlingsförslaget, men med den skilnad att den under Litt. A. för soldaten bestämda siffran 100 R:dr nedsättes till 80 R:dr och det till 90 R:dr bestämda beloppet nedsättes till 70, likasom ock att den i andra punkteu af Utskottets förslag till 100 R:dr föreslagna vakansafgiften nedsättes till 80 R:dr. Då jag emellertid nu förklarar mig varm vän af indelningsverket, så återstår endast för mig att säga, att derest jag nödgas votera mellan Kongl. Maj:ts proposition, som jag icke kan antaga, då den icke erbjuder de lindringar, som böra komma rote- och rusthållare till del, och Utskottets förslag, som är ändå orimligare, jag då kommer att rösta för det sednare, icke derföre att jag önskar indelningsverkets afskaffande, som ej heller äfventyras, då man har full visshet om att Kongl. Maj:t aldrig skall bifalla detsamma, utan derföre att jag. då Kongl. Maj:ts förslag i sitt nuvarande skick är lika oantagligt som Utskottets nödgas välja af två onda ting det minsta.

Herr Englander: Östra Wärends domsaga, som jag har äran representera, är just icke något ibland de bättre lottade kommittentskapen inom Kronobergs län, men jorden är nästan lika hårdt berustad och roterad som öfriga delar af landet. Der finnes sannerligen ingen enda bonde, som har råd subskriberà en 12 R:drs än mycket mindre en 25 R:drs middag — det kan jag högtidligt försäkra — men detta oaktadt har jag icke hört den minsta klagan öfver indelningsverket såsom sådant. Tvärtom anses det såsom någonting nödvändigt, som måste vara. Men hvad man med skäl klagar öfver är, att rotebördan är så ojemnt fördelad, att hemman med mycket olika taxeringsvärde dock äro fullkomligt lika roterade, att frälsesäterier icke deltaga i roteringsskyldigheten, att städerna hafva en obetydlig rotering, och att embets- och tjenstemän, kapitalister och näringsidkare icke bidraga till landets försvar på annat sätt än såsom beväringsskyldige; och vid kavalleriregementena i mitt kommittentskap klagas öfver den onödiga lyxen och ombytligheten i uniformen. Af hvad jag nu anfört framgår, att jag anser folkets klagan både rättvis och billig äfvensom jag tror det varit helsosamt om dessa missförhålla den hade blifvit utjemnade, innan nya fordringar och mera utsträckta värnskyldigheter ifrågasatts.

Såsom exempel på huru hårdt mitt kommittentskap är roteradt, vill jag anföra ett enda rotehemman, som ligger i mitt granskap och som jag känner nästan lika väl som egna egor. Detta utgöres, som vanligt är i den orten, af 1½ mantal och har ett uppskattningsvärde af 29,000 R:dr. Det dertill hörande soldattorpets underhåll visar följande siffror:

Torpets årliga värde 75 R:dr; sommarbete för 2:ne kor och 3 får 15 R:dr; 600 kärfvar löf 2 R:dr; 36 lass ved 5 alnar lång (lasset skall enligt föreskrift hafva en omkrets af 5 alnar) à 50 öre 18 R:dr; 1 tunna råg, 1 dito korn 28 R:dr; 2 skäppor malt 5 R:dr; årlig lön 4 R:dr 50 öre; 3 skålpund ull 4 R:dr, 3 d:o lin 90 öre; julkost 6 R:dr; qvarnskjuts 6 gånger årligen 4 R:dr, dito till kompanisamling 3 R:dr; ökar till åkerjordens höst- och vårkörsel 15 R:dr; hägnadsmateriel 2 R:dr; årliga husreparationer 5 R:dr; skjuts för torpsynemännen 2 R:dr; eller tillsammans 189 R:dr 40 öre. När jag härtill lägger hemmanets ordinarie ränta 145 R:dr; taxeringsbevillningen krono- och tertialtionde, smör, yste och sämja, så uppgår denna rotes årliga utgifter, utom till kommunen, till ungefär 2 procent af dess uppskattningsvärde, då deremot embets- och tjenstemannen, kapitalisten och näringsidkaren icke betala mer än 1 procent till staten. Jag hemställer till de Kammarens herrar ledamöter, som i dag yttrat sig i denna fråga och talat om egennytta med flera granlåter, om man med skäl kan kalla det för egennytta eller snikenhet hos rust- och rotehållaren, att han vill hafva detta onus något utjemnadt. Jag kan icke inse, att häri ligger någon orimlig och obillig fordran. Visserligen göres den invändningen, att rustning och rotering är ett onus, som uteslutande tillhör jorden efter dess nuvaranda indelning och genom kontrakter och öfverenskommelser befästats. Men om man aldrig så litet eftertänker och besinnar, att dessa kontrakter äro under en enväldig Konungs styrelse tillkomna och under tider fortsatta, då den jordbrukande allmogens klagomål ganska litet eller intet påaktats både vid riksdagar och annorstädes, så kan man med skäl sätta i fråga, huruvida dessa öfverenskommelser äro så synnerligen rättvisa. Om så ock varit förr, hafva nu andra tider och andra förhållanden inträdt, som fordra derefter lämpade åtgärder, så i ena som andra hänseendet. Hade dessa påpekade ojemnheter varit utjemnade, tror jag icke Kongl. Maj:ts förslag, just sådant det föreligger, skulle hafva mött någon ovilja. Men sådant det nu är framlagdt fruktar jag för, att, i fall det antages, det af den roterande allmogen skall emottagas med stort bekymmer.

Jag fruktar icke några upproriska rörelser ibland min beskedliga allmoge, men jag fruktar att utvandringsströmmen skall få allt för starkt tillflöde af den närande befolkningen, om förslaget oförändradt antages; och då denna kärna af folket flyttat till andra verldsdelar, hvad har man sedan qvar? Jo, den tärande, och vi veta hvilka som kunna räknas dit. Af hvad jag nu anfört kan man lätt sluta till, att jag håller på indelningsverket, och att jag aldrig skall lemna min röst till dess afskaffande, förrän jag i sådant afseende fått uppdrag af mina komittenter. Detta blir mitt oryggliga beslut, lika väl som jag ej kan gilla Kongl. Maj:ts förslag sådant det nu föreligger. Hvad jag önskar och hvad folket i mitt kommittentskap isynnerhet önskar är, att all jord utan undantag, vare sig privilegierad eller ej, bör utgöra rotering. Skulle dertill embets- och tjen-

stemän, kapitalister och näringsidkare i sin mån och efter billiga grunder få bidraga till landets försvar, så tror jag något motstånd icke skall möta för en utsträckt värnepligt och ingen draga i betänkande att sluta sig till de åsigter som Kongl. Maj:t uttalat, hvilka efter mitt förmenande äro de enda som trygga vår sjelfständighet och frihet. Jag har härmed icke velat gifva den ringaste häntydning på klander, vare sig mot Kongl. Maj:ts eller Utskottets förslag. Kongl. Maj:t har, enligt min öfvertygelse, icke kunnat välja något annat alternativ, helst den privilegierade jordens egare uteslutande hålla på sina så kallade rättigheter. Då de gifvit efter, kan Kongl. Maj:t komma i tillfälle att framkomma med förslag, som vi rotehållare kunna och böra antaga. Jag vill icke heller klandra Utskottets betänkande, ty jag har derigenom kommit till klarare insigt om mycket som förut varit för mig otydligt. Jag vill icke heller hafva sagt, att mitt kommittentskap vill undandraga sig en utsträcktare värnepligtskyldighet; nej långt derifrån! det skall, derom må hvar och en vara öfvertygad, gå lika långt i uppoffringar för sin sjelfständighet och frihet som hvarje annat af landets kommittentskaper. Ifrån hedenhös har Wärend vetat häfda sin sjelfständighet och frihet, och jag hoppas afkomlingarne icke urartat ifrån fäderna, utan att äfven de skola veta sina skyldigheter. Jag har härmed, ehuru osammanhängande, uttalat mina och mina kommittenters åsigter såsom rote- och rusthållare, och det må äfven tillåtas mig uttala mina egna åsigter om arméinstitutionen. Jag är ingen vän hvarken af indelt eller värfvad armé, icke heller af allmän folkbeväpning — det är efter min åsigt den fabelns Midgårdsorm som gnager Ygdrasils rötter, och jag kan aldrig frigöra mig från den tanken, att om Europas regenter och styresmän, efter den utkämpade striden mot Napoleon I och efter den heliga alliansens afslutande i Wien, lika mycket vinnlagt sig om sina undersåtars intellektuela väl, som de vinnlagt sig om sina arméers organisering, soldaternas dressering och uniformering och i uppfinnandet af dessa djefvulska mördareinstrumenter som kallas krigsmateriel, så hade krig numera varit omöjliga, och vi i denna stund icke varit samlade här för att öfverlägga om vårt försvarsväsende, och ej heller skulle Europas folk med feberaktig oro nu äflas för att beväpna sig till tänderna för att liksom lurpassa på hvarandra.

Med anledning af hvad jag nu anfört, yrkar jag återremiss af den föredragna punkten, på det ett sammanjemkningsförslag måtte kunna uppgöras och frågan erhålla en för landet lycklig lösning till allmän belåtenhet.

Herr Helander: Om jag kunde anse det vara Kammaren värdigt att på detta rum kritisera tidningspressen, så skulle jag också gerna vilja kritisera det anfall, för hvilket denna press under förmiddagen varit af ett par talare utsatt. Jag är emellertid af en annan åsigt i detta fall än de, och medgifver villigt att ett sådant förfarande ej hör till den vigtiga sak som nu afhandlas, samt vill derföre inskränka mig till att uttala min tacksamhet för de sakrika och upplysande artiklar, som i denna fråga varit synliga i hufvudstadens mest framstående publicistiska organer. Min afsigt har varit att, såvidt jag förmått, söka visa den rätta halten af Utskottets motiv och förslag. Detta arbete har emellertid redan blifvit

på ett synnerligen förtjenstfullt sätt undangjordt, dels af de fem reservanterna från Första Kammaren, dels af flere bland de talare, hvilka före mig haft ordet. Hvad som i den vägen ännu kan återstå att uträtta, hoppas jag, att de flera än femtio talare, hvilka efter mig begärt ordet, skola sig åtaga, och skulle detta emot förmodan ej blifva händelsen, så är det ingen omöjlighet att än en gång få yttra mig. Jag vill derföre nu inskränka mig till att för Kammaren endast tydliggöra min ställning till frågan. Jag är af den öfvertygelsen, att värnepligtslagen bör utan vilkor antagas, och indelningsverket, såvidt möjligt är, åtminstone tillsvidare orubbadt bibehållas, d. v. s. jag ansluter mig i det närmaste till Kongl. Maj:ts förslag, mot hvilket jag för min del ej har något annat hufvudsakligt att erinra, än att det icke varit åtföljdt af något förslag till sjöförsvarets ordnande, hvarigenom båda dessa vigtiga frågor kunnat på en gång gemensamt behandlas. För öfrigt anser jag det visserligen icke för en riksolycka, om i framtiden indelningsverket skulle aflösas; men alldeles nödvändigt måste det vara, att detta ej sker förr än den nya organisationen vunnit sådan fasthet, att nödig trygghet för vårt lands tillvaro såsom sjelfständig stat icke äfventyras. Då jag emellertid kan såsom en möjlighet antaga, att Kamrarne stadna i olika beslut och följaktligen inser vigten utaf, att Utskottet, då det ånyo kommer att behandla ärendet för att, såvidt möjligt är, söka sammanjemka meningarne, för det nya förslaget eger någon ledning af den föregående diskussionen inom Kamrarne, så tror jag det vara riktigt, att en hvar af oss uttalar sitt omdöme äfven om de förslag, hvilka dels uti reservationerna, dels under diskussionen blifvit framställda. Hvad beträffar det förslag, som afgifvits af de fem reservanterna från Första Kammaren, så må jag bekänna, att jag endast i yttersta nödfall skulle vilja biträda detsamma, hufvudsakligen af det skäl att den af dem föreslagna stamtruppen skulle åstadkommas på ett sätt, som gör att han, enligt min tanke, skulle förlora största delen af det militära värde han såsom stam borde ega, han skulle nemligen komma att stå på så lösa fötter, att han i sjelfva verket skulle blifva föga annat än en bättre art af lösdrifvare-korps. Friherre Ericsons förslag kan jag ej anse för annat än en något förbättrad upplaga af Utskottets, och detta sednare åter måste jag för min del frånkänna allt värde. Ett ytterligare förslag har i dag framkommit — ett förmedlingsförslag — och jag erkänner, att, såvida icke mitt främsta yrkande vinner Kammarens bifall, så kommer jag att omfatta detta. Nu är det emellertid min afsigt att påyrka bifall till Herr Björnstjernas reservation, såsom till innehållet närmast öfverensstämmande med Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Rylander: Att vårt land för sin sjelfständighet behöfver förökade försvarskrafter, erkänner jag lifligt, och frågan derom har länge stått på dagordningen. Det förslag Kongl. Maj:t vid en föregående riksdag afgifvit tillstyrkte äfven någon lindring i den börda rust- och rotehållsskyldigheten medför, och man har derför ej kunnat blifva annat än smärtsamt berörd, då man vid innevarande riksdag fått mottaga en Kongl. proposition, i hvilken ej ett enda ord om någon lindring förekommer, och detta, oaktadt orsaken hvarför det Kongl. förslaget år 1869 ej vunne Riksdagens bifall just var den, att den då föreslagna lindringen ej an-

sägs tillräcklig. Här har från statsrådsbänken i dag blifvit yttradt, att vi skulle vädja till folkets röst. Jag har, såsom representant, gjort detta, men hade det skett äfven från regeringens sida, så är jag säker på att ett annat förslag än detta framkommit. Kontrakter innehålla alltid förbindelser såväl å den ena sidan som den andra och kunna ej ensidigt rubbas af den ena parten. Rust- och rotehållarne hafva ärligt uppfyllt sina åligganden — ingen, tror jag, skall kunna förneka detta — men det oaktadt vill regeringen, utan att sjelf göra det ringaste medgifvande, pålägga dem en börda, hvarifrån de tydligen äro befriade. Ett sådant förfarande måste jag för min del anse orättvist. Man har sagt, att hemmanen öfvergått till sina nuvarande egare med dessa skyldigheter. Detta är sannt, men rättigheterna hafva också förvärfvats på samma gång som skyldigheterna, d. v. s. rust-, och rotehållarne skulle för sina egna personer, barn och tjenstefolk vara befriade från utskrifning, och det är just den rättigheten som man nu vill tillintetgöra. Rust- och rotehållarne hafva blifvit beskylde för egennytta. Den beskyllningen är dock orättvis, isynnerhet då den kommer från dem, hvilka sjelfva i förhållande till rust- och rotehållarne ingenting bidraga till landets försvar. Här har blifvit taladt om, hvad inflytande en lindring i rust- och rotehållarnes skyldigheter skulle för de från indelningsverkets börda nu befriade medföra. För min del får jag säga, att, ehuru jag besitter en så beskaffad jord, att det för mig alltid skulle vara en fördel att indelningsverket bibehölles, jag dock icke kan vara så partisk att endast se på min egen nytta och lemna rättvisans och billighetens kraf alldeles å sido. En talare på Smålandsbänken har i särdeles häftiga ordalag klandrat Utskottets förslag. Jag tror dock att, om han uppsatt betänkandet, hvarken motiveringen eller förslaget skulle hafva blifvit bättre än det nu är, och jag är Utskottet särdeles taksam för den sakrika motivering, det här framställt. En talare från Södermanland har framställt ett så kalladt förmedlingsförslag, som jag anser vore det sämsta förslag Kammaren kunde antaga, och jag kan således ej annat än på det lifligaste tillstyrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Carl Isak Bengtsson: Huru hårdt roteringsbördan trycker i min hemort, har redan utaf en af mina länskamrater blifvit fullt tillräckligt beskrifvet; och det är verkligen beklagligt, att så snart rust- och rotehållarne försöka att få den aldra minsta lindring, så mötas de af hån och begabberi, särdeles från ett håll der ingen kunnat vänta sig något sådant. Jag har dock för min del ej hört så mycket klagas öfver roteringsbördan, som fast mera öfver den alltför mycket utsträckta värnepligten, och jag kan i det afseendet anföra, att jag nu i dagarne fått från 43 hemmansegare i min hemort mottaga en skrifvelse, hvari ovilkorligen påyrkas lindring i roteringsbesväret, såvida värnepligten skall förökas. Hvad följden äfven i ett annat afseende kan blifva, derom är jag äfven i tillfälle att anföra ett talande exempel. Då jag efter påsken reste hit upp till Stockholm på jernväg, så reste på samma gång mellan 70 och 80 personer från min hembygd, och deribland flere *unga* hemmansegare, till Amerika. Jag frågade dem, hvarföre de ville begifva sig till det främmande landet och lemna ett fädernesland, som de dock alla höllo så kärt. Svaren voro visserligen olika, men dock ej i ett afseende: allesammans

klagade de öfver de tunga skatterna och fruktade den nya börda man nu vill pålägga dem. Att de reste innan de fått veta utgången kan jag ej gilla; men hurudan den kommer att blifva, det är ej svårt att förutse.

Jag kan med min röst ej bidraga till värnepligtens utsträckning, med mindre än att Utskottets förslag i denna punkt bifalles.

Herr Thorell: Då jag, efter hvad jag nu vill tillkännagifva, kommer att rösta för Utskottets förslag, så gör jag icke detta från egennyttans synpunkt. Taxeringsvärdet å mina fastigheter uppgår till 130,000 R:dr. Ibland dem finnas två mantal säteri och ett halft mantal rå och rör, sammanlagdt uppskattade till 95,000 R:dr. Värdet af den icke privilegierade jord jag eger uppgår till 35,000 R:dr, och vid sådant förhållande tror jag icke, att någon skall vilja beskylla mig för att handla af egennyttiga bevekelsegrunder. Om indelningsverket skulle blifva aflöst och ersättas med en värfvad stam, skulle nemligen mitt bidrag till kostnaderna för denna alltid blifva mycket större, än dem jag nu i och för indelningsverket måste vidkännas. Jag hoppas således blifva fritagen från alla dylika beskyllningar. Jag tror, i likhet med en representant på Smålandsbänken, att om all nu icke roterad jord, alla fastigheter i städerna och alla kapitaler blefve roterade efter samma proportion, som den nu roterade jorden, så skulle vi få en stående armé, så stor att värnepligtsskyldigheten kunde nedsättas till tio år; och en sådan rotering måste jag för min del anse rättvis, ty det finnes många värnepligtiga, som ej hafva ett grand att försvara annat än sina egna personer. Derest Kongl. Maj:ts proposition nu icke bifalles och Kongl. Maj:t till nästa riksdag skulle inkomma med ett förslag i den syftningen, så skulle det verkligen vara mycket glädjande att höra, om fosterlandskärleken hos indelningsverkets anhängare svallade lika högt då som den nu gör. Jag förmodar, att de icke skulle undgå att visa den konseqvensen, då de nu påstå att indelningsverkets aflösning är en orättvisa. Till sist vill jag, med anledning af ett yttrande af en talare på Göteborgsbänken, att han vore färdig att göra eftergifter, vördsamt uttala den tanken, att dessa eftergifter icke måtte vara så stora, då han ju kort förut sagt, att Herr Kallstenii förslag i det afseendet gått alldeles för långt. Vakansafgiften är nu vanligen 110 R:dr per rote, och då måtte väl en nedsättning till 100 R:dr ej varit för mycket. Samme talares uppmaning till representanterne att yttra sig ärligt i denna fråga är ej heller — jag anser mig ej kunna underlåta att säga det — hvarken granlaga eller i någon mån befogad. Jag förmodar, att vi allesammans, utan några uppmaningar från hans sida, såväl i detta som andra fall både veta att uttala vår öfvertygelse och äfven göra det.

Herr Forssbeck: Med en viss oro motser svenska folket sin framtid: den enighet och fosterlandskärlek, som hittills utgjort ett grunddrag hos detta folk, har, fruktar jag, vid detta tillfälle råkat ut för en svår stötesten, ty det ser nästan ut som de blifvit förbytta i egennytta. Den ståndpunkt, hvarpå jag i denna fråga befinner mig, har jag flera gånger förut, såväl på våra allmännare sammankomster som enskildt utvecklat, så att i det afseendet anser jag mig nu ej behöfva vara mångordig. Jag

håller på en stark, fast stam, med fasta bostäder, men vill lindringar i indelningsverket, ja, så stor lindring i rust- och rotehållarnes tunga som med institutionens bibehållande kan erhållas; jag kan icke fördraga denna stam, som man nu vill sprida kring Sverige, ty på samma gång man tager alla händer från jordbruket under den tid, då de bäst behöfvas, blifver den stam, som nu är i fråga att bildas, af allt för lös beskaffenhet både att hastigt kunna mobiliseras, och att ega den fosterländska stadga som så väl behöfs; och hvad detta vill säga i militäriskt afseende, derpå har erfarenheten från Wermland lemnat ett talande bevis. En talare har nyss sagt, att då öfningstiden kommer, så händer ej sällan att dessa soldater måste hemtas från alla möjliga håll och få sedan i fängelse försona brottet mot disciplinen, och att ej i rätt tid inställa sig. Om detta skulle blifva förhållandet i hela landet, så beklagar jag oss — må vi då heldre vara utan stamförsvar, än att värfva 24,000 man af denna beskaffenhet. Ställningen hos oss är för öfrigt nu sådan, att — jag blyges för att erkänna det — en del af nationen måste försvara den andra delen, och just den som dock bäst har råd att försvara sig sjelf. En stor del af Sveriges jord är nu befriad från skyldigheten att skatta till försvaret, men att häruti ligger någon rättvisa eller billighet, kan jag sannerligen icke förstå; tvärtom, det är just rättvisan som fordrar att såväl den privilegierade jorden som städerna ej skola frånkännas rättigheten att deltaga i landets försvar, det är för dem en verklig skam att icke göra det. Må vi derföre utjemna denna olikhet, må all privilegierad jord, städerna, kapital och arbete, hvar och en i sin mån deltaga i försvaret, och jag är öfvertygad att oenigheten i denna Kammare skall af sig sjelf försvinna som en luftbubbla.

Jag kan ej gilla hvarken Utskottets förslag eller Friherre Ericsons. Ty hvem garanterar väl att om 15 eller 23 år, äfven om vi som nu äro här församlade, allesammans befunne oss qvar der vi nu sitta, vi då skola besluta detsamma som i dag — opinionerna kunna ju hastigt nog vexla — och vid den tiden torde vi nog behöfva icke allenast indelningsverket, utan ännu större krafter. Det kunde då kanske hända, att vi förklarade: "Nej, ni rust- och rotehållare, fastän ni under en bestämd tid fullgjort hvad ni skulle göra för att blifva indelningsverket qvitt, måste detta dock fortfara, ty statens säkerhet fordrar det." Detta är en tanke, som ovilkorligen tränger sig på en och hvar. Jag får i det fallet sjelf nämna, att jag vid 1865 års riksdag röstade med stor acklamation för flottans delning, men för några dagar sedan var jag lika ifrig för de tvänne vapnens förening. Finner man, att indelningsverket fortfarande är behöfligt, så torde man nog också, oafsedt det beslut vi nu fatta, behålla detsamma.

Här har yttrats ej blott af en talare på Stockholmsbänken, utan äfven från flera andra håll, att orsaken till den stora emigrationen, som för oss är en kräfta, ett verkligt tidens tecken, skulle vara de tunga skatterna och fruktan för den utsträckta värnepligt, som nu står för dörren. Huruvida talaren på Stockholmsbänken verkligen så noga öfvervägt sina ord, hvad beträffar den sist anförda orsaken, betviflar jag, ty annars hade han väl antagligen bort komma ihåg, att han sjelf föreslagit en vida längre öfningstid för beväringen, än regeringen gjort, då han förordat 114

dagar i stället för 82 enligt regeringens förslag; och då är det väl Herr Mankells förslag, snarare än regeringens, som skulle orsaka emigrationen. Det är icke här, som vi böra söka orsakerna till utflyttningen, utan snarare i begäret efter ombyte och möjligen i agitationerna af en press, som kanske icke alltid uppfyllt de fordringar man på densamma har rätt att ställa.

Jag kan icke fördraga denna värfvade soldatesk; de blifva aldrig medborgare, utan blott en lös befolkning. Hvad jag isynnerhet fruktar är, att de kunna komma att spela samma rol som strelitzerna i Ryssland och prætorianerne i Rom, af- och tillsätta regenterna och utbjuda thronen, som vore den en handelsvara. Måtte Gud bevara vårt land för ett dylikt plågoris! Jag vill på inga vilkor gå in på en sådan anordning.

Här har blifvit nämndt af en talare på Norrlandsbänken, att genom Herr Kallsteni förslag rust- och rotehållaren endast skulle få en lindring af 80 öre per nummer. Jag kan icke förstå, hvarifrån talaren tagit denna siffra, om icke från medelpriset af den nuvarande rotehållskostnaden; men denna uppgår dock i allmänhet till 150 à 180 R:dr. Herr Kallstenii förslag skulle således för flertalet af rotehållarne medföra en lindring af bortåt 100 R:dr, och den lindringen kan väl ej kallas obetydlig. De rotehållare, som ej ville gå in på förändringen, skulle ju dessutom få blifva qvar vid det gamla. Presenten är emellertid ganska vacker, äfven om den blott är femtio Riksdaler, och medför äfven den fördelen, att soldaten och rotehållaren ej komma i någon beröring med hvarandra, hvarigenom således all anledning till trakasserier är undanröjd.

Af hvad jag nu sagt framgår, att jag, med afslag å Utskottets förslag, yrkar att densamma måtte återremitteras i den syftning Herr Kallstenius föreslagit. Måtte vi allvarligt besinna, att det endast bör vara kärleken till fosterlandet utan några biafsigter, som dikterar det ödesdigra beslut vi vid detta tillfälle komma att fatta.

Herr Jöns Pehrsson: Herr Talman! mine Herrar! Man skall sannerligen mer än en gång förundra sig öfver den taktik, som desse talare dels på förmiddagen och åtminstone en på eftermiddagen begagnat i denna fråga; man skall förundra sig öfver, att de, som rättvisligen utgifva sig för att föra bildningens talan, kunna föra ett sådant språk, som min kamrat till venster på förmiddagen och en fabrikant på Göteborgsbänken och sednast den kyrkans tjenare, som nyss hade ordet, hafva fört. Men just i hans omtalade figurer var mera sanning än han sjelf anade. Ingen klass utaf svenska medborgare — det torde vår historia nogsamt bevisa — har fått vidkännas en sådan tunga som rust- och rotehållarne. Huruvida detta tillstånd kommer att fortfara, skall visa sig just i denna fråga, och jag gratulerar herrarne, om vi skulle kunna tvingas på samma sätt, som de tre stånden gjorde med Bondeståndet vid 1859 och 1860 års riksdag; och jag gratulerar herrarne, om ni icke snarare tvinga oss till motstånd. Någon har här förut sagt, att dessa figurer äro goda att hafva; detta är en sanning. Jag tror icke, att det anstår sådane män, som de nämnda, att på detta sätt håna en hel folkklass. Jag vet visserligen, att man på ett rum, på predikstolen, har rätt att göra detta der, hvarifrån han kan kalla oss kreatur, men han måste då erkänna sig vara detsamma.

detsamma. Dock tror jag icke, att frågan skall vinna tillmötesgående, om diskussionen skall föras på detta sätt. Jag fäster mig icke mycket vid hvad min kamrat till venster sagt; med den som är oefterrättlig vill jag icke längre byta ord. Utaf representanten från Göteborg kunde man, med kännedom om hans stora förmåga att yttra sig, vänta, att hela Utskottet skulle blifva massakreradt i hans fabrik, men då skulle följden blifvit att hans rust- och rotehållareintresse icke vore värdt en enda pris snus af hans egen vara. Vidare beklagar han, att det finnes en klass af medborgare, som icke ega så mycken fosterlandskärlek, att de vilja stadna qvar i landet och låta behandla sig af de andra klasserna efter godtycke. Jag undrar, om desse trenne herrar hafva samma fosterlandskärlek, då en fråga förekommer om att något litet utsträcka den politiska och kommunala rösträtten. Jag tviflar på, att de då hafva samma tunga i munnen. Jag kan icke underlåta att påpeka det oskickliga uti dessa representanters försök att väcka animositet mot detta rust- och rotehållare-intresse, men jag är säker på, att folket nog vet, hvar det har sina män; det inser alltför väl att handen är Esaus, men rösten är Jacobs; folket låter icke lura sig så lätt.

Jag öfvergår nu till dem, som yttrat sig om frågans återremitterande. Jag kan icke se det ringaste motiv till denna sak, ty om frågan återremitteras, så kommer den utan tvifvel att genomgå den vanliga processen att återkomma från Utskottet till Kammaren mer eller mindre oförändrad; måhända vill man uppskjuta frågans afgörande på den grund att man fruktar att nu lägga sin sedel i urnan. 63 § Riksdags-ordningen stadgar uttryckligen, att om en fråga återremitteras, så är det endast för att vinna ytterligare utredning i ämnet; hvilken utredning kan man mera fordra, än detta så väl skrifna betänkande innehåller. Jag ser således häruti endast ett försök att åstadkomma splittring, och det skulle blifva samma resultat som förut, att man skulle tvingas till votering. Stundens allvar kräfver derföre, att man fattar ett noga öfvertänkt beslut. Det har förundrat mig, att Herr Civilministern i sitt anförande kunde fälla ett sådant yttrande som han gjorde. Jag kan icke tro, att hans öfvertygelse säger honom, att vi skulle, så att säga, nappa på den kroken regeringen utlagt, att nemligen först antaga beväringslagen, hvarefter vi sedermera nog skulle få lindringar uti roteringsbördan. Den, som aldrig så litet ögnat i svenska Riksdagens historia, har sett, att detta lofvades redan vid riksdagarne 1809, 1810 och 1812. Hela Bondeståndet uttalade då den förhoppning, att Kongl. Maj:t skulle i detta fall gå deras önskningar till mötes. Efter nära 60 år stå vi på ungefär samma ståndpunkt som då. Således kan jag för min del icke finna annat än att afsigten är att, sedan man blott fått penningar nog och dertill den nya beväringslagen, så må nationen åtnöja sig med de nya bördor, som blifvit densamma pålagda; detta är den klara och tydliga meningen. Jag tror alltså, att man måste skrida till målet, och det sker genom att afgöra denna punkt utan någon slags återremiss. Om Första Kammarens ledamöter verkligen vilja gå oss till mötes, så är det enligt Riksdags-ordningen mycket väl tillåtligt att komma med sammanjemkningsförslag, men detta kan dock svårligen ske, utan att en eller båda Kamrarne fatta beslut i frågan.

Åtskillige talare hafva ordat vidt och bredt om den stora fördel, som skulle tillkomma jordbrukarne; jag skulle glädja mig, om de i fråga om beväringslagen vore lika medgörliga. Herrarne torde erinra sig, att jag vid ett gemensamt möte å Stockholms börs yttrade några tankar i detta hänseende; och jag tror, att det vore särdeles nyttigt att visa något tillmötesgående mot dessa klasser; alla borde under öfningstiden få 40 à 50 öre om dagen i ersättning. Man kan visserligen säga, att mycket penningar dertill skulle gå åt, det är sannt, men en stor del af dem som erhölle penningar finge taga ur den ena och lägga i den andra handen. Jag anser att det vore väl, om denna tanke kunde realiseras, men jag har derom föga hopp.

Skulle denna stora fråga kunna nå sin lösning, så är det nödvändigt, att man bestämmer sig för, huruvida man vill bibehålla indelningsverket eller icke. Betraktar man frågan ur den stora fosterländska synpunkten, så kan aflösning icke genast komma i fråga, ty det är omöjligt för detta lilla samhälle att hoppas kunna försvara sig utan att grunda sitt försvar på allmän folkbeväpning; detta måste hafva varit hufvudorsaken, hvarför Utskottet sätter aflösningstiden till 15 år för att landet icke skall lemnas försvarslöst. Jag tror heller icke att rotehållarne skulle vilja detta. Säga hvad man vill, så är det just dessa rotehållare, som utgöra sina nuvarande skyldigheter under de femton åren, och de få således alldeles ingen skänk; de tvärtom göra sina skyldigheter i dubbelt mått. Om det på rättslig väg kan bevisas, att rust- och rotehållare enligt kontrakt icke äro berättigade till någon eftergift i sina förbindelser, hvad har då gifvit åtskillige talare här anledning till att vilja göra eftergifter? Jag tror att svenska allmogen är mycket stolt — och det är äfven jag; jag tror, att den icke tager emot en nådegåfva. Frågan om eftergifter och sjelfva försvarsfrågan stå föröfrigt med hvarandra icke i något sammanhang. Det är helt naturligt, att, om fienden kommer hit, så måste hvarje man, utan afseende på någon lag, skynda till rikets försvar; men detta är ett helt annat förhållande, än hvad som nu afses. Man vill nemligen genom beväringslagen tvinga hvarje beväringsyngling att utgöra en del af den stående arméen, och man synes hafva för afsigt, att äfven vilja skicka dem utom riket i händelse af anfallskrig. När föredragning af denna punkt förekommer, så vill jag äfven i detta afseende yttra några ord; den föredragna punkten har alldeles icke något sammanhang med beväringslagen, men under diskussionerna har hvarje talare berört betänkandet i sin helhet — hvilket för öfrigt kanske varit nödvändigt — derföre har jag också ansett mig kunna göra det.

Man har sagt, att, om indelningsverket afskaffades, så skulle det blifva en förfärligt stor börda på de öfriga samhällsklasserna; men ett enda exempel skall visa, att, om man vill rättvisa och jemnlikhet i beskattningen, så behöfs det ingenting mera än att den privilegierade jorden betalar i proportion lika mycket, som nu utgår från den icke privilegierade; då skulle inkomsterna fullt ut betäcka indelningsverkets kostnader. Jag anser, att denna olikhet i beskattningsväg, detta oefterrättlighetstillstånd icke alltid kan så förblifva, såvida icke vårt älskade fosterland skall gå under i split och strid mellan medborgare. Det lärer väl icke i vårt land finnas några auktoriteter, som kunna bestämdt afgöra,

hvilkendera parten har rätten på sin sida, antingen de som vilja bibehålla indelningsverket eller de som yrka dess afskaffande. Detta kan först afgöras genom framtidens dom. Säkert är att man från de högre samhällsklassernas sida icke har att vänta något tillmötesgående, ty det finnes inga, som så strängt hålla på sina rättigheter, som de. Deremot lär väl ingen kunna påstå, att desse rotehållare, som icke äro värde någonting, utan endast benämnas figurer, voro omedgörlige, då det begärdes anslag till vårt försvar. Jag tror heller icke, att de skola blifva omedgörlige, då det blir fråga om en utsträckt värnepligt; men, mine Herrar, då kan man väl med rätta fordra, att äfven dem visas tillmötesgående.

Det förslag, som uti Utskottet blifvit afgifvet af reservanterna från Första Kammaren, skulle, om det antoges, mycket öka svårigheterna, oafsedt de absurditeter, som uti sjelfva förslaget förefinnas. Friherre Ericsons förslag är väl ungefär detsamma som Utskottets, fastän han vill att rote- och rusthållarne skola utgöra sina skyldigheter i 12 à 13 år längre än Utskottet velat. Vidare har här i dag utdelats ett så kalladt medelförslag; för min del får jag förklara, att utaf alla, som ännu framkommit i den vägen, har intet förefallit mig sämre än detta; och om något skulle kunna sägas förfäkta egna intressen, så skulle det just vara detta förmedlingsförslag; det vill jag dock icke tro. Det säges deruti med afseende på rusthållet, att rusthållare vid afsutet kavalleri framgent skola få åtnjuta de åt rusthållen anslagna räntor m. m. Det lärer väl icke vara obekant, att man vid en del rusthåll, då kavalleriregementena blefvo afsutna, genom förbiseende glömde att indraga de augmentsräntor, de hittills haft; man kan icke begära, att dessa i all framtid skola få bibehållas. I min hemort finnas verkligen hemman, som hafva mera i augmentsräntor än alla hemmanets årliga onera.

Utaf all den ilska, som de, hvilka föra bildningens talan, framburit i hufvudstadens och landsortens tidningar, har åtskilligt, såsom jag redan sagt, nedträngt i denna Kammare, och man har till och med börjat att tala om, att man sjelf är rotehållare, hvilket t. ex. representanten från Göteborg antydt; jag tillåter mig att i detta afseende likna honom; jag vill nämna att äfven jag är rotehållare, men i likhet med honom endast i en viss grad, ty jag har mycken egendom, som icke är roterad; äfven extra roterad jord och ingen skall väl då med skäl kunna tillvita mig att tala i eget intresse, men jag ställer mig gerna i bredd med dem, som uppbära detta skymfliga ord, att beskyllas för egennytta, ty det är i sanning oförtjent. Vill man nu verkligen lösa denna försvarsfråga, så gör man enligt min tanke klokast uti att antaga Utskottets förslag; gör man detta, så lofvar jag å andra sidan — och jag tror också, att många andra både skola lofva och hålla det — att, om också med en eller annan modifikation, antaga beväringslagen, och då tror jag för min del, att Andra Kammaren har visat, att de vilja ett verkligt landets försvar, och då får framtiden fälla utslaget öfver oss och våra motståndare.

Man kan icke nog förundra sig öfver de uttryck man här får höra öfver beskaffenheten af den stam, som Utskottet föreslagit. Man har kallat den en lösdrifvarestam och mera dylikt. Uti den armé, som vi redan hafva, finnas sannerligen också många, som ej äro bofasta;

jag menar officerare och volontärer. Huru skall man förklara att regering och myndigheter tilltro sig att hafva reda på sju åldersklasser, splittrade i stad och på landet, under det vi icke anses kunna hålla den här föreslagna stamtruppen i styr. Finnes någon konseqvens i ett sådant påstående, så förstår jag sannerligen icke hvad konseqvens är; tror man sig kunna samla beväring och landstorm, när så behöfves, så bör man väl också kunna tilltro sig att hålla denna stam i schack. Vore det icke för att tills vidare lugna dem, som kanske med förskräckelse motse bristen på en stående armé, så skulle jag icke för närvarande gå in på en så stor stående styrka, men nu gör jag det mycket gerna, och jag tror att den föreslagna stammen kan blifva fullt ut lika bra, ja mycket bättre än den nuvarande indelta arméen. Jag vet, att man på många orter har svårt att anskaffa soldater; mången gång antager man dertill sådana personer, som en jordbrukare icke skulle vilja antaga uti sin tjenst. Om det hos dessa kan finnas så stor intelligens, som man talat om, lemnar jag derhän. Detta är likväl olika på olika orter. Det finnes emellertid ett oeftergifligt vilkor, som jag icke kan gå ifrån, nemligen det, att, så länge rust- eller rotehållare skall aflöna soldat, så måste han ovilkorligen ega rätt att anskaffa densamme; ty det vore den största olägenhet att på sin egendom hafva boende en soldat, antagen utan rotehållarens hörande, hvilket detta medlingsförslag föreslår; ingen skulle väl vilja vara med om allt detta.

Om det vore någon utsigt att få frågan snart afgjord, så skulle jag icke vara så långtrådig, men då så många talare ännu anmält sig — och Gud vet huru många dagar skola gå åt, innan vi sluta — så har jag besvärat mer än vanligt. Jag har vid något föregående tillfälle, jag minnes ej vid hvilken riksdag, uttalat den åsigt, att jag aldrig trodde det skulle låta sig göra att antaga regeringens förslag på grunden af indelningsverkets bibehållande i orubbadt skick. Denna tanke vidhåller jag ännu, och jag tror, att det skulle blifva den olyckligaste händelse som kunde inträffa för vårt land. Det är således regeringens pligt att gå den delen af befolkningen till mötes, som fordrar detta, hvilket jag anser utaf rättvisan påkalladt. Jag vill icke häntyda på, att vårt försvar skall grunda sig på vare sig städer eller fabriker, utan på helt andra och vigtigare förhållanden, nemligen vår frihet och sjelfständighet. Jag påminner mig hafva läst uti Riksdagens handlingar att, då förnyad stadga för utskrifning år 1812 antogs, så fanns det i alla Sveriges städer icke fullt 233,000 innevånare, men redan då ansågs, att de borde mera deltaga i landets försvar än som skedde; att de sedan ansenligt förökat sig genom fabriker, handel med mera dylikt, är allom väl bekant. Jag tror alltså, att om dessa Herrar tänkte något på saken, så skulle de nog gerna vilja deltaga uti bördorna tillika med landsbygdens innevånare, uti de kostnader, som äro erforderliga för landets försvar. Detta kan dock aldrig ske, förrän indelningsverket blifvit afskaffadt; då kan den behöfliga krigsstyrkan anskaffas och dess underhåll bekostas utaf landets alla innebyggare i mån af förmåga. Förrän detta mål uppnås skola vi säkerligen blifva vittne till många strider, som skola utkämpas på detta rum och vid hvilka valurnan skall blifva den afgörande skiljedomaren. Jag återkommer nu till hvad jag förut yttrade, att jag tror att dessa olika herrar gerna skulle vilja nedsätta oss till blott

och bart figurer vid Riksdagen; något förstånd måste väl dock finnas bland alla dessa representanter. Man har användt en ganska besynnerlig taktik mot en ledamot här i Kammaren, som man väl aldrig förlåter, nemligen Herr Mankell; men den tid kan kanske komma, då han får erfara rättvisa, men den tiden få vi väl länge vänta på.

Sedan jag nu uttalat mina tankar i ämnet, kan man finna, att jag kommer att yrka bifall till Utskottets förslag, och jag tror, att bifall härtill är det enda möjliga sätt att lösa frågan vid denna riksdag. Blir detta denna Kammares beslut, så kan Utskottet inkomma med ett förmedlingsförslag, om Första Kammaren vill lämpa sig efter detta, och då är det möjligt, att den stora frågan får en för alla tillfredsställande utgång.

Herr Granlund: Då jag i denna vigtiga fråga går att yttra några få ord, så ber jag till en början att få tillkännagifva: att jag gör det alldeles oberoende deraf att jag är stadsrepresentant och tillika rotehållsskyldig — jag gör det såsom medlem af mitt fosterlands lagstiftande församling — samt att jag anser att hvar och en af oss endast från denna synpunkt borde betrakta den föreliggande frågan. Men det är med vemod man förnummit, att några föregående talare och isynnerhet den, som hade sednast ordet, gjort bittra anfall mot dem, som vågat hysa en annan uppfattning af frågan än den, hvilken de sjelfva gjort till sin uppgift att till det yttersta försvara. Ingen af oss kan förneka, att, oaktadt alla de stora uppoffringar vi under en 56-årig fred gjort för vårt försvarsväsende, detta dock för närvarande befinner sig i ett ganska otillfredsställande skick, och många röster från både stad och land hafva uppmanat oss att ej sky de uppoffringar, som äro nödvändiga för ett tidsenligt ordnande af detsamma. Då man påstått, att städerna skulle vilja undandraga sig dessa uppoffringar, så är detta helt enkelt allt annat än öfverensstämmande med sanningen; tvärtom hafva städernas innevånare genom en mängd fosterländska adresser varmt och öppet förklarat sig redobogna till uppoffringar i detta hänseende, men de hafva derjemte ansett det ej vara rättvist och billigt, att en stor del af landets jordegare skola befrias från de skyldigheter i och för landets försvar, hvilka hittills ålegat dem och under 200 år tillhört den jord de ärft eller förvärfvat, med kännedom om att en sådan skyldighet var förenad med dessa hemmans besittning. Om man sålunda å ena sidan vill som stamtrupp bibehålla indelningsverket, har man ej heller velat bestrida, att en del af jordbruksidkarne för närvarande äro betydligt tryckta af dessa och flera onera. Men ej må man, derföre att man erkänner att någon obillighet å det ena hållet förefinnes, vilja söka åstadkomma rättvisa genom att utöfva en ännu större orättvisa på det andra hållet.

Utskottets förslag angående en så kallad aflösning inom 15 års tid af indelningsverket kan jag ej gilla. Detta förslag innehåller ingen aflösning, utan helt enkelt att under 15 år fortsätta fullgörandet af samma skyldighet; icke kan man deruti spåra någon amortering. Men då föregående talare härom så fullständigt yttrat sig, vill jag ej vidare derom orda. Att vi böra söka att erhålla ett mera utbildadt försvar, derom tror jag vi ock inom denna Kammare äro ense, men sättet, det är derom vi tvista, synnerligen hvad den ekonomiska sidan beträffar.

Tvisten gäller indelningsverkets vara eller icke vara; om vi skola borttaga det gamla bepröfvade, derföre att satsen, "hvad föråldradt är skall falla", här bör tillämpas. Månne vi uti en kontant aflönad stamtrupp hafva garantier att få något bättre?

Man har gjort denna indelta armé, som man nu vill bortkasta, åtskilliga tillmälen; man har sagt, att den icke hos de värnepligtige skulle såsom stam få den respekt och lydnad, som vederbör, då hos denna trupp icke kan finnas den intelligens som hos en ny stamtrupp. Men hvarifrån skulle väl den nya stammen rekryteras, månne icke ur samma leder som den gamla, hufvudsakligen från jordbruksarbetarens, och icke blir den mera intelligent derför, att staten öfvertager hans aflöning? Månne den icke komme att bestå af samma element som den nu indelta stamtruppen? Månne den indelta soldaten är mindre intelligent, derföre att han har några tegar att bruka och skörda af den jord han har till pligt att värna och försvara? Att fråntaga soldaten den fasta bostad han nu har och hänföra honom till de så kallade rörlige, tror jag icke skall verka till fördel hvarken för honom eller den kommun han tillhör.

Man har till och med velat kasta mörka skuggor öfver denna indelta soldats pålitlighet mot sitt fosterland, då man talat om Anjalaförbundet med flera konspirationer. Men månne detta var den indelta soldatens verk? och jag tror det är om dem vi tala? Våra regementens historia, de i arsenalerna som segertroféer förvarade fanor vittna om många ärorika segrar — vittna om att vår indelta armé med heder häfdat det svenska namnets ära såsom en tapper nation, och månne icke dessa sägner om den svenska arméens ihärdighet och mod till någon del åt oss bevarat freden? Det var icke utan mogen öfverläggning detta indelningsverk bildades, dertill, enligt hvad en föregående talare yttrat, 46 år åtgingo; och bakom detsamma ligger nära tvänne seklers erfarenhet huru det fyllt sin pligt, det är ej rätt att, äfven om man ej anser detta indelningsverk böra bibehållas, man vid dess borttagande gifver det en oförtjent orlofssedel.

I likhet med flere föregående talare kan ej jag finna det vara lämpligt att fråntaga soldaten hans jord och torp och derigenom betaga det bättre tillfälle som gifves honom att bereda sig ett hem. Jag vill dock ej derföre, som föregående talare sagt, likna honom vid en lösdrifvare. Men vi veta litet hvar, att penningen är odryg, och för min del är jag öfvertygad, att, derest en aflösning af den nuvarande stamtruppen på så sätt komme till stånd, våra soldater på äldre dagar till någon del skulle komma att falla de särskilda kommunerna till last.

Här har äfven blifvit framlagdt ett bemedlingsförslag, hvilket man vid första påseende påstått, att det knappast synes vara ett sådant, men hvilket dock vid närmare betraktande befinnes innehålla en verklig förmedling. Jag tror dock, att man borde hafva nedsatt den årliga roteringskostnaden till 80 R:dr i stället för 100 R:dr. Betraktar man närmare Herr Kallstenii förslag, så finner man att, genom detsammas antagande, alla de mindre, nu förhatliga besvär, som åligga rust- och rotehållarne, komme att försvinna. Jag har af flere rotehållare hört, att såsom det mest förhatliga af rotehållarnes onera anses det sätt, hvarpå de af kompanibefälet inom de särskilda rotarne vid syner och andra förhållanden vid rust- och rotehållsskyldighetens fullgörande behandlas. I det nu fram-

lagda förmedlingsförslaget finnes intet som kan gifva anledning till dylika trakasserier. Soldaten erhåller enligt detsamma ett torp och, är detta litet eller större, så får han äfven årligen betala detsamma i förhållande till lägenhetens storlek genom sin lön -- och man har derjemte i detta förslag dragit försorg om soldatens framtid genom att stadga, att årligen 10 R:dr af hans aflöning skulle afsättas för att bereda honom ett kapital vid afskedstagandet. Då nu erfarenheten visat, att många af soldaterna vid afskedstagandet och en framskriden ålder i någon mån fallit rotehållarne till last, så är jag deremot öfvertygad om, att detta mindre ofta skulle ske, derest det nu framlagda bemedlingsförslaget antoges. Jag kan ej gilla, att rust- och rotehållarne efter 15 års förlopp skulle helt och hållet befrias från de skyldigheter, som nu åligga dem, samt att således alla soldattorpen, hvilka ofta genom den indelta soldatens flit och omtanke blifvit uppbringade till ett på många ställen flerdubbelt värde, än hvaruti de till en början lemnades, skulle nu efter 15 år utan ersättning återgå i rust- och rotehållarnes ego. Jag kan ej gilla hvad de, som hän föregifva sig föra folkets talan, vilja påstå, att folket i massa skall komma att emigrera, derest Kongl. Maj:ts förslag nu antoges. För min del kan jag ej tro, att emigrationen sker af politiska orsaker, och att missnöjet uti landet skulle vara så stort öfver det nu framlagda förslaget. Nej, mine Herrar, det är en annan orsak, som föranleder denna emigration, och det är, att vi ej kunna betala våra arbetare härstädes med så stor aflöning som den de kunna få t. ex. i Amerika. Det är egennyttan, men en ädel egennytta, den nemligen att af sina händers verk draga den största fördel, som drifver den arbetande klassen i ett fattigt land att utflytta till ett annat som är rikare, men genom antagandet af Utskottets förslag, att hela stamtruppen skulle af staten aflönas, blefve väl, jemte de personliga uppoffringar värnepligten fordrar, ännu drygare bördor pålagda den mindre bemedlade klassen genom en förökad bevillning.

Som jag redan sagt, torde detta bemedlingsförslag verkligen lända till lindring och fördel för de flesta rust- och rotehållare. Då härtill kommer, att denna roteringsskyldighet om en soldat i många trakter ofta fördelas på 6 à 8 åboar, så kan väl ej bördan vara så synnerligt svår, när den gemensamma skyldigheten på ett bestämdt sätt regleras. Icke äro väl ändå bördorna af försvarsverket nu så fasligt tryckande, som man påstår, emot fordna tider. Om vi tänka oss hvad våra förfäder ledo under de många och långa krigen, och hvilka uppoffringar de underkastat sig för landets försvar, hvaribland den ofta svåra kronoskjutsningen, hvarifrån man i de flesta orter nu är befriad, ej var det minst tryckande; så tror jag ej att vi hafva skäl att ställa vår klagan så högt. Och ej heller kan man med skäl påstå, att klagomål angående denna sak äro allmänna inom landsorterna. Jag kan åtminstone intyga, att, då jag under Påskdagarne var på besök i min hemort och derstädes samtalade med flera rust- och rotehållare, en sådan allmän klagan ej afhördes, samt att många ansågo vårt indelningsverk vara bättre behålla än ett ovisst annat, hvars kostnad man ej kunde beräkna.

På grund af hvad jag nu yttrat, anhåller jag om återremiss i det syfte, som innehålles i det af Herr Kallstenius framställda förslaget, dock

med den modifikation af detsamma, att den årliga roteringskostnaden nedsättes från 100 R:dr till 80 R:dr.

Herr Sven Brolin: Af motiven för Utskottets förslag äfvensom af den utredning denna fråga i öfrigt erhållit, framgår tydligt och klart, att indelningsverket blifvit rust- och rotehållarne påtvingadt, under det att deremot innehafvarne af öfriga hemman äfvensom andra samhällsklasser undgått åliggandet att deltaga i denna bördas utgörande. Det ifrågavarande tryckande besväret hvilar alltså icke på någon billig eller hållbar grund. Vi hafva ju alla lika behof af skydd emot rikets fiender; hvad kan då vara mera rättvist, än att kostnaderna för vårt försvarsväsendes ändamålsenliga ordnande äfven blifva i förhållande till hvars och ens förmögenhet på alla medborgare lika fördelade? En sådan reglering kan väl icke ske på annat sätt, än att afseende fästes å rust- och rotehållarnes yrkande att på billiga vilkor få indelningsverket aflöst. Jag yrkar på denna grund bifall till hvad Utskottet i den föredragna punkten föreslagit, på samma gång jag likaledes ber att få tillstyrka, det försvarsverkets ordnande i öfrigt må komma att verkställas i enlighet med de förslag det Särskilda Utskottet uppställt äfven i afseende å de öfriga punkterna af dess nu föreliggande utlåtande.

Herr And. Andersson från Skaraborgs län: Äfven denna gång hade det måhända varit rättast af mig att icke upptaga Kammarens tid med något anförande i ämnet, utan endast inskränka mig till att vid den blifvande omröstningen aflemna min voteringssedel; men i denna stora och, i afseende å vårt försvarsväsendes ändamålsenliga utveckling, vigtiga och maktpåliggande fråga mana mig dock min pligt och skyldighet såsom representant att öppet och oförtydbart tillkännagifva min åsigt i saken; och det är derföre som jag för några ögonblick utber mig Kammarens uppmärksamhet.

Efter den utgång försvarsfrågan vid de närmast föregående riksdagarne erhållit, förefaller det mig i sanning ganska besynnerligt, att såväl regeringen som ock de flesta af Första Kammarens ledamöter i det Särskilda Utskottet för denna frågas behandling visat sig fästa allt för ringa uppmärksamhet vid de föregående Riksdagarnes tydligt uttalade önskan i afseende å landtförsvarets ändamålsenliga omorganisation. Men beklagligt nog är detta ingenting nytt; så har det städse hittills varit, och så kommer det väl äfven framgent att förblifva, så länge beskattningen och öfriga onera och skyldigheter så ojemnt som nu drabba de olika samhällsklasserna i vårt land. Att detta missförhållande är en följd af forna tiders privilegier, hvilkas åtnjutande af vissa samfundsmedlemmar på de öfrigas bekostnad vår tid med fullt skäl anser oberättigadt och förkastligt, torde väl näppeligen någon kunna förneka; likasom ock hvar och en måste medgifva, att det är just denna ojemna fördelning af skattebördorna, hvilken bidrager att upphetsa det ena intresset mot det andra och ställa den ena delen af folket i vapen mot den andra. Låtom oss derföre se till, om det ej är möjligt att så småningom aflägsna och undanrödja orsakerna till dessa missförhållanden. Låtom oss söka taga bort dem på något lämpligt sätt, som icke allt för mycket gör intrång hvarken

på den enes eller andres rättigheter, och först derefter skola vi finna, att ej längre den ena delen af folket anser sig böra ständigt vara på sin vakt mot de öfrigas obilliga anspråk, och i dessa oroliga och kritiska tider kan det verkligen mer än eljest vara af största gagn och nytta att vi visa oss vara ett enigt och endrägtigt folk.

Den egentliga striden gäller nu, huruvida vi böra fortfarande bibehålla indelningsverket, af hvars bördor de svenska jordbrukarne nu snart i 200 års tid varit tryckta och betungade, under det att de öfrige samfundsmedlemmarne från detta onus helt och hållet, eller till största delen, varit befriade. På sednare tider har man dock, i följd af förändrade förhållanden, ansett indelningsverket vara otillräckligt i och för ordnandet af vårt försvarsväsende; hvarföre man ock framhållit nödvändigheten af en vida mer utsträckt och allmän värnepligt för landets försvar. Då man nu vill, att vi skola åtaga oss denna utvidgade värnepligt, hade jag äfven hoppats, att jordbrukarne på ett eller annat sätt skulle slippa ifrån det onus, som indelningsverket hittills pålagt dem; men denna vår önskan har, nu som förr, blifvit besvarad med ett bleklagdt nej. För att närmare framställa detta missförhållande i en bild, så må jag säga, att det förefaller mig med motståndet mot rust- och rotehållarnes billiga anspråk på lättnad i sina tunga bördor ungefär på samma sätt, som om den, hvilken är sjuk eller har en tung börda att bära, frågar en annan, som har makt att hjelpa honom, om ej denne skulle vilja bidraga att underlätta hans börda, men dervid får till svar: du skulle visserligen kunna slippa ifrån den börda som tynger dig, men likväl ej på andra vilkor, än att någon annan öfvertager en del af din börda; men den som härutinnan skulle kunna hjelpa dig, vill det icke, ty han är van att gå lätt och ledigt sin väg fram utan att tyngas af dylika mödor; du och dina förfäder deremot hafva ju allt sedan 200 år tillbaka burit dylika bördor, och derför bören I äfven allt framgent bära dem; och ären I ej nöjde dermed, skolen I få ännu en börda till att draga uppå.

Ingen kan förneka att vårt fäderneslands försvar är för oss alla en lifsfråga, men om det stora kraf, som fäderneslandet i detta hänseende ställer på sina söner, för en del af dem blir allt för mycket tryckande, är det då ej fara värdt, att detta skulle kunna bidraga till att afsvalna den fosterlandskärlek, som inom hvarje medborgares bröst bör finnas så varm? Den talare, som under förmiddagens sammanträde sednast hade ordet, framställde en alldeles ny artikel i vår salighetslära, då han sade, att han, i och med detsamma han afslog Utskottets förlag, ansåg sig hafva frälsat sin själ. För min del undrar jag verkligen huru våra öfrige theologer skola uppfatta denna nya sats i religionsläran; det torde dock måhända lyckas lika väl äfven för andra theologer som för denne talare, ty som man vet, bära ju alla vägar till Rom, såvida man rätt allvarligt föresätter sig att det är just dit man vill komma.

Samme talare yttrade äfven, att indelningsverket är vår stolthet och prydnad. Ja, detta är hans uppfattning, men från rotehållarens ståndpunkt betraktadt, företer sig saken helt annorlunda. När till exempel turen kommer till en fattig hemmansegare att för året nödgas föda och underhålla en nummerhäst vid ett indelt kavalleriregemente, och då han till och med stundom nödgas sälja sin enda ko för att kunna förskaffa sig

foder för denna nummerhäst, då har han i sanning ej skäl att betrakta detta indelningsverk såsom en stolthet för vårt land, lika litet som han för sin del kan anse våra militärers granna uniformer, till hvilkas betalande äfven han i sin mån måste bidraga, för vårt lands prydnad och stolthet.

Under den förberedande strid, som nu i denna fråga pågår, har man ej sparat på tillvitelser mot sina motståndare; man har till och med velat måla svenka allmogens och dess representanters vapensköld, och på densamma ansett sig böra inrista orden: egennytta, råhet och dolskhet. Jag vill för min del hoppas och tro, att det endast varit af obetänksamhet eller öfverilning, som denna brandfackla blifvit utslungad, och enligt min tanke är detta icke det rätta medlet att föra denna stora fråga närmare sin lösning; ty här vid lag behöfves, om någonsin, ett ömsesidigt tillmötesgående samt enighet och sämja, som allena kan leda saken till ett för oss alla lyckligt resultat.

För några veckor sedan yttrades vid behandlingen af en fråga i denna Kammare de orden: "kunskap är makt." Ja väl, ingen kan neka att den år från år allt mer stigande folkupplysningen äfven kan blifva en makt, ja, en makt starkare än måhända någon nu ens kan ana, och tidsandan sträfvar äfven till ett sådant mål. Det är väl sannt, att allmogen ej kan komma att uppnå till fullo samma bildningsgrad, som de, hvilka redan i sin ungdom varit i tillfälle att förskaffa sig ett större mått af theoretiskt vetande; men ej torde någon vilja tro, att allmogen och dess söner icke älska sitt fäderneslaud lika högt som trots någon af dem, som tillhöra det högre samhällslagret. Såsom vi veta, var det just en af våra största konungar som hade till valspråk: Gud och Sveriges allmoge; och vi veta äfven, hvilka storverk han med dessa makters tillhjelp förmått utföra. Omöjligt är det ej heller, att än en gång de tider torde varda kommande, då man ånyo behöfver taga i anspråk den djupa betydelsen af detta valspråk; och må man derföre ej nu genom split och tvedrägt ställa så till, att vår förhoppning i detta hänseende må svikas och komma på skam.

Jag vill ej längre upptaga Kammarens tid. Af hvad jag yttrat framgår tydligt och klart, att jag för min del yrkar bifall till Utskottets förslag i den föredragna punkten.

Herr Jonas Jonasson: Jag skulle visserligen kunna inskränka mig till att bifalla Utskottets förslag; men då den nu föreliggande frågan är för vårt land och folk så vigtig och genomgripande, att den förtjenar all möjlig uppmärksamhet, så ber äfven jag att i största korthet få yttra några ord i ämnet.

Under förmiddagens sammanträde yttrades af en talare, att Utskottet i sin motivering skulle hafva inlagt förolämpningar eller förebråelser emot den indelta soldaten och hela vårt krigsväsende för öfrigt. Ehuru jag för min del icke kan finna, att i Utskottets utlåtande en sådan ringaktning mot våra krigare uttalas, så tror jag dock, att Utskottet för sin del kunnat hafva de största skäl att så göra; ty då vi efter en nära 60-årig fred och efter att årligen hafva uppoffrat omkring 20 millioner för vårt försvarsväsende, likväl befinna oss så godt som utan allt försvar, så kan jag ej annat anse, än att detta redlösa tillstånd måste häntyda på en

särdeles stor misshushållning med statens medel, och att man har allt skäl att klandra, att vi, oaktadt alla dessa oerhörda utgifter, likväl nu nödgas åtaga oss ännu vida större sådana, för att bringa vårt försvar i ett tidsenligt skick. Deremot anser jag mig af min känsla uppmanad att för det Särskilda Utskottet betyga min lifliga tacksamhet för den omsorgsfulla utredning detsamma egnat åt denna vigtiga fråga, och jag skattar särskildt denna Andra Kammare lycklig öfver att Utskottet kommit till ett så lyckligt resultat, som nu varit händelsen, och hvaraf man torde få hoppas att den stora och vigtiga frågan tagit ett stort steg mot en slutlig lycklig lösning.

Herr Civilministern yttrade i förmiddags, att svenska folket på sina representanter för närvarande ställa den fordran, att denna fråga nu måtte lösas på ett för folkets sjelfständighet betryggande sätt. Äfven jag instämmer i denna hans önskan; men jag må tillägga, att folket derjemte fordrar, att i och för denna frågas lösning ej blifva ännu ytterligare betungadt med skattebördor, ty i sådant fall anser detta folk, att det ej är mycket att tacka för, att man nu söker komma till en sådan lösning af frågan, att derigenom än ytterligare bördor läggas på det skattdragande folket. Folket fordrar äfven af sina representanter, att dessa noga må fästa afseende vid den tryckta ekonomiska ställningen i landet, och att representationen, genom att hopa ytterligare skatter till dem, som redan under århundraden tryckt det svenska jordbruket, ej må tvinga den svenska allmogens söner att lemna detta land, der de ej längre förmå att lifnära sig för de dryga skatternas skull i och för vårt försvar. Om nemligen, såsom det är att förmoda, emigrationen i högst betydlig grad kommer att tilltaga genom de stora uppoffringar vi nu nödgas underkasta oss för betryggande af vårt försvar, så torde äfven ändamålet med dessa uppoffringar till stor del få anses vara förfeladt. Folket fordrar, med ett ord, af sina representanter, att rustnings- och roteringsbördorna nu må lyftas från jordbruket, och att omkostnaderna och uppoffringarna för försvaret må på alla landets samhällsklasser jemnt och lika fördelas i förhållande till storleken af hvarje medborgares egendom eller enskilda förmögenhet. Först under detta vilkor är det, som det svenska folket gerna och villigt vill offra lif och gods för att värna och försvara ett älskadt fosterlands sjelfständighet och frihet.

En ärad talare från Elfsborgs län uttalade på förmiddagen en varning till Kammaren, att man ej blott borde aktgifva på utan äfven akta sig för opinionens yttringar och stundom öfverilade hetta i detta ämne. Jag instämmer med honom deruti, att den tid just nu är inne, då vi noga böra gifva akt på landets opinion i denna fråga. Men må vi äfven se till, att vi ej missuppfatta denna opinionens yttringar; må vi ej genom allt för stort motstånd mot folkets berättigade önskningar väcka den björn som sofvit i århundraden, och framkalla en opinionsstorm, hvars följder ingen torde kunna beräkna. Det torde icke heller vara tvifvelaktigt, hvarthän folkets opinionsyttringar syftat vid de här och der i landsorten hållna folkmötena angående denna fråga, såvida man nemligen gör sig besvär med att vilja rätt förstå dessa opinionsyttringar. Men, mine Herrar, Riksdagen behöfver äfven akta sig för hvarje hetta i diskussionen och, utan att fatta brådstörtade beslut, i lugn och utan öfverilning be-

handla denna vigtiga fråga, samt ej låta skrämma sig och se spöken på ljusa dagen, ty någon fara står ju ej nu för dörren. Men må Riksdagen äfven besinna, att det ej lönar mödan att spänna bågen för högt, ty då kan den brista; och om nu ett förhastadt beslut komme till stånd, torde man ej kunna beräkna, hvilka följder deraf kunde komma att uppstå.

En ärad talare från Wexiö yttrade jemväl under förmiddagens sammanträde i ett visserligen ganska vidlyftigt, fastän — jag vågar påstå det — ej så särdeles intressant föredrag, att man i denna Kammare velat betrakta denna för vårt land så vigtiga fråga från *penningens*, men icke från *fosterlandskänslans* synpunkt. Han ansåg, att den fattige jordbrukaren ganska väl vore i stånd till att ej blott göra alla möjliga penningeuppoffringar för försvaret, utan att det jemväl vore billigt, att han dessutom aflönade en soldat för landets försvar. Ehuru denne talare är en man af ganska stor bildning inom det andliga området, synes han dock hafva förglömt de bestraffande ord, som vår gudomlige mästare uttalat om visse skriftlärde, då han säger: "de lägga bördor på folket, hvilka det icke kan bära, men sjelfva vilja de icke röra dem med ett finger." Samma ärade talare ansåg sig likväl visa en viss liberalitet, då han påstod, att städerna vore villiga att, utan all ersättning, åtaga sig en utsträckt allmän värnepligt. Detta vore, enligt hans förmenande, en icke ringa uppoffring af städerna, hvilka dock i sjelfva verket lefva på andras bekostnad. Då slutligen samme ärade talare inlät sig på en ganska vidlyftig kritik öfver Utskottets motivering, så föreföll mig, i sanning, hela hans argumentation innehålla lika redigt svar på tal som det välbekanta helsningsutbytet: "Guds fred!" "Yxskaft!" Men jag beklagar, mine Herrar, om man vid de högre lärdomsskolorna skulle få lära sig att så skeft uppfatta och förvränga andras yttranden. Om så vore förhållandet, anser jag dubbelt så mycket nytta vunnes, om man endast offrade hälften så mycket penningar på elementarskolans utveckling, som dem, hvilka man nu med så frikostig hand slösar på våra högre bildningsanstalter.

Det har äfven blifvit yttradt, att det ej skulle vara för skattebördornas skull, som folket i stora massor emigrerar ur landet; och såsom stöd för detta påstående har man sagt, att man sällan ser, att tjenstemän lemna fäderneslandet, utan de trifvas ju godt, oaktadt äfven de hafva skatter att utgöra. Jag får härvid endast erinra, att nog händer det ibland, att äfven tjenstemän finna sig föranlåtne att utbyta fosterlandet mot en främmande jord; men då så sker, är orsaken dertill någon helt annan än skattebördan, som trycker dem. Vi se nemligen ofta, huru de, efter att genom vinglerier hafva skuldsatt sig på ett sätt, hvarur de ej längre kunna reda sig, helt enkelt anse det bästa sättet för att komma från sina skulder eller bedrägerier vara att taga till flykten öfver oceanen. Helt annat är deremot förhållandet med den jordbrukande delen af vårt land; de älska den fädernetorfva, som gifvit dem näring, och de vilja nog af alla krafter bidraga till fosterlandets värn och beskärm; men då, såsom nu många synas vilja, man, förutom de bördor som redan nog hårdt trycka rust- och rotehållarne, äfven vill pålägga dem den utsträckta allmänna värnepligten, så må man ej förundra sig öfver, om detta kan komma att högst betydligt öka emigrationen från vårt land. Fördelades deremot bördorna för landets försvar billigt och rättvist på alla

samhällsklasser, och kunde städernas innevånare förmå sig att gå jordbrukarne till mötes i deras billiga anspråk på en jemnt och lika fördelad beskattning, så är jag för min del fullt och fast öfvertygad om, att detta i väsendtlig mån skulle bidraga att undanrödja hvarje tvistefrö och återställa enighet och sämja inom landet.

Jag upprepar, att jag på det varmaste tillstyrker bifall till Utskottets förslag.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Herr Talman! mine Herrar! Jag skall icke länge upptaga Kammarens tid i detta ämne, men af skyldig aktning icke allenast för mig sjelf, utan äfven för svenska folket, anser jag mig böra uttala min åsigt i denna stora och fosterländska fråga, och jag hoppas äfven, att de flesta representanter i denna Kammare skola göra detsamma. Då jag börjar med att yrka bifall till Utskottets förslag i den föredragna punkten, har jag dermed redan tillkännagifvit min ställning till frågan. Men jag tillstår då på samma gång, att det är med blandade känslor jag här uppträder, då jag aldrig hittills på detta rum hört så skarpa tillvitelser som i dag riktas mot den svenska allmogen, en samfundsklass af den arbetande befolkningen i landet, till hvilken jag anser för en ära att kunna räkna mig. Vore verkligen dessa tillvitelser berättigade, skulle jag i sanning ej anse mig värdig att längre bibehålla min plats inom denna lagstiftande församling. Men jag anser mig böra på det kraftigaste tillbakavisa alla dessa skymfliga tillmälen och förebråelser mot det stora flertalet af det svenska folket som städse gjort sig kändt för sin aktning och lydnad för lagarne, och hvilket folk jag är stolt öfver att med allt skäl kunna försvara mot dylika insinuationer. Att detta svenska folk i farans stund vetat att bevara sin ära och kraftfullt försvarat och värnat sitt lands sjelfständighet, derom bära nogsamt våra häfder vittnesbörd, och det skall helt säkert ännu en gång, om fara skulle hota oss, genom att uppfylla sina pligter mot fosterlandet, värna och bevara dess ära, frihet och sjelfständighet. Det torde då vara för mycket sagdt, då man vill tillvita detta folk brist på fosterlandskärlek. Men jag ber dem af eder, mine Herrar, hvilka i denna fråga velat tillvita oss, representanter, som taga denna Sveriges allmoge i försvar, att endast egennyttiga motiv skulle ligga till grund derför, att med handen på hjertat uppriktigt svara oss, huruvida icke de sjelfva ledas af egennytta. Jag tror, att, om de allvarligt ransakade sitt eget inre medvetande, de skulle finna, att på botten af detsamma låge mången gnista af egennytta dold, och att det är just denna deras egen egennytta, som nu gifver sig uttryck i hårda och skarpa ord mot den svenska allmogen och dess representanter.

Hvad nu rote- och rusthållarnes intressen beträffar, så torde det väl ej vara mer än billigt, att vi, som äro representanter af deras intressen och önskningar, äfven söka uttala och försvara rättmätigheten af desamma. När vi nemligen hafva kontrakt, upprättade mellan den svenska allmogen och en längesedan hädangången Konung, och då genom dessa kontrakt den svenska allmogen blifvit tillförsäkrad om att, för åtagande af indelningsverkets bördor, i all framtid varda befriad för vidare utskrifning af hvad namn som helst af manskap till hären, för såväl sig sjelfva,

som sina söner och tjenare, hvilket man nu benämner med andra ord, eller allmän värnepligt, så frågar jag Eder, mine Herrar, om det ej är både rättvist och billigt att försvara sådana rättigheter, utan att derför illa bemötas, och att dessa kontrakter noggrannt skola uppfyllas och iakttagas, både af representationen och Konungen. Allas rätt bör respekteras, ty "när väld på tinget råder är ofärd nära".

En talare på ministerbänken har i denna fråga yttrat så stora sanningar, att jag för min del gerna vill underskrifva dem. Han har nemligen till denna Kammare sagt, att man i denna fråga bör höra folkets öppet och tydligt uttalade röst, jag vill nu göra detsamma då jag uppmanar Kammaren att lyssna till folkets röst, och jag är öfvertygad om, att, derest man, utan att förvillas af förutfattade meningar, vill lyssna till denna röst, man skall finna att, om ej fullt, helt nära 99/100:delar af den klass af folket, hvarom jag här talat, nemligen allmogen, samt ganska säkert ett öfvervägande stort antal af öfriga folket står på vår sida. Men jag beklagar i sanning, att regeringen icke redan förut velat aktgifta på och lyssna till denna folkets enstämmigt uttalade önskan. Jag kan för min del ej tro, att vår Konung, som visat så stor frihet för sitt folk och som af samma folk är så högt uppburen och älskad, derest han till fullo egt kännedom om de bördor som för närvarande trycka den svenska allmogen och de tankar som i denna fråga i allmänhet äro gällande i landet, skulle hafva låtit ett förslag i sådan form som skett uti nu föreliggande fråga till Riksdagen framkomma. Men orsaken till att så skett, är att söka deruti, att Konungen i sitt råd ej kan vara omgifven af någon af dem, hvilka representera denna klass af det skattdragande folket, och hvilka skulle kunna underrätta Konungen om den verkliga ställningen i landet. Skola vi i verkligheten förskaffa oss ett kraftigt försvar, så böra vi äfven se till, att det kan ske på ett sätt, som gör att det kan blifva älskadt och aktadt i landet; men detta sker icke derigenom, att försvarsväsendet ordnas på ett sätt, som till den grad trycker det redan hårdt betungade folket, att det verkar raka motsatsen till hvad man vill, och blir för folket i stället endast en förhatlig börda. Intet försvar kan vara godt, om ej folket är enigt, och intet folk kan vara enigt, som ej får draga bördan af landets skatter jemnt och i mån af förmåga.

Man har äfven sagt, att de, som nu yrka bifall till Utskottets förslag vilja kasta bördan för försvaret på andra samhällsklasser, hvaraf största delen skulle falla på sådane som stå under dem, som nu bära densamma. Det skulle således vara rust och rotehållarne, som gjorde sig saker till denna orättvisa; men jag frågar eder, mine Herrar, är det icke just I, förslagets motståndare, som, utan att sjelfva hittills betala ett öre eller åtminstone i mycket ringa mån bidragit till den indelta arméens underhåll, nu ytterligare viljen pålägga oss ännu en börda till de många vi redan bära för vårt försvar, utan skälig lindring, och om det nu föreliggande förslaget blir antaget, lära väl de arbetande klasserna, eller de värnepligtiga, ej blifva mera betungade då, än om de af eder till framgång önskade förslagen blifva antagna; ty allmän och utsträckt värnepligt fordras af oss alla. Man har äfven sagt, att man ej skulle komma att få höra något klagomål från Skåne och detta landskaps allmoge, derest Kongl. Maj:ts förslag blefve lag. Detta tal vederlägger denna allmoge sjelf och har således sparat dess re-

presentanter detsamma. Jag hänvisar i detta hänseende endast till de tusentals namnunderskrifter från Skåne, hvilka finnas upptagna å de adresser, hvilka derifrån blifvit hit uppskickade och kunna läsas i dag i en af hufvudstadens tidningar.

Man har äfvenså velat tillvita Utskottets förslag det stora felet, att det skulle komma att förskaffa oss en armé af lösdrifvare, och att soldaten, enligt detsamma, skulle blifva förslöad och liknöjd endast derföre, att han, till följd af förändringen, ej skulle komma i åtnjutande af ett torp. Vore detta resonnement riktigt, så borde en stor del af vår indelta armé allaredan vara lösdrifvare; ty som man vet, har soldaten både i Skåne och på flera andra ställen i landet ej nu något torp af roten; och dock kan jag försäkra, att den indelte soldaten i Skåne likväl är lika duglig och pålitlig som på andra ställen i landet. Skulle man deremot antaga ett system i enlighet t. ex. med Herr Kallstenii förslag, så skulle visserligen äfven den indelta soldaten i Skåne, under sin tjenstetid, komma i åtnjutande af en torplägenhet; men så snart han tjent ut sin tid, skulle han der, som annorstädes, kastas ut på backen och blifva utan tak öfver hufvudet, samt då sannolikt i många fall komma i fattigstugan. Men jag frågar: kan väl sådant inträffa enligt Utskottets förslag, då soldaten erhåller en kontant aflöning, hvaraf han kan årligen afsätta en del för att under tjenstetiden förskaffa sig en egen stuga och derigenom för gamla dagar få tak öfver hufvudet för sig sjelf och sin familj?

De skäl jag nu vidare skulle kunna hafva att anföra till försvar för Utskottets förslag, så väl som för afslag å öfriga här framlagda förslag i denna fråga, öfverlemnar jag nu till min ärade länskamrat, som näst efter mig kommer att få ordet, och som bättre än jag kan utföra dem. Jag vill nu endast till slut på det varmaste bedja Kammaren att till Utskottets förslag i den föredragna punkten lemna sitt bifall, hvilket jag tror skall komma att lända fosterlandet till stor nytta i framtiden.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Då jag nu går att yttra mig i denna vigtiga fråga i afsigt att, så godt jag förmår, försvara det förslag till dess lösning, Särskilda Utskottet här framlagt, kan jag icke undgå att förutskicka den anmärkningen, att för mig likasom för de öfrige ledamöter af Utskottet, hvilka medverkat till dess beslut, våra motståndare gjort oss mödan af detta åliggande lättare, än vi haft anledning förmoda. Det är nemligen eljest vanligt, då man vill underkänna ett af ett Utskott afgifvet betänkande i något ämne, att man ingår i en verklig och så mycket som möjligt uttömmande kritik af den motivering, Utskottet anfört, för att sålunda kunna ådagalägga ohållbarheten af den grundval, på hvilken Utskottet byggt sitt utlåtande, samt i och med detsamma styrka befogenheten af yrkandet om dess ogillande. Och då det ämne, Särskilda Utskottet haft att handlägga är af en så hög nationel betydelse och af en så genomgripande vigt för fosterlandets nutid och framtid som frågan om ett tidsenligt ordnande af dess försvar, är det naturligt, att Utskottet haft ökad anledning förvänta ett fullständigt iakttagande från motståndarnes sida af en dylik förpligtelse. En sådan kritik har emellertid icke blifvit gjord. Visserligen har från statsrådsbänken och af de fem reservanterna i deras gemensamma reservation försök gjorts att framkomma med en motbevisning,

men jag vågar säga, att de dervid just icke gått på sjelfva saken eller mycket grundligt till väga. Ännu mera legert är det bevisningssätt, som begagnats af en värd talare från Wexiö, hvilken förklarade, att Utskottet kommit från premisser till konklusion genom ett saltomortalsprång i sin bevisning. Jag är icke så lärd som denne talare, att jag kan göra saltomortalsprång i bevisningen, ty jag har icke lärt några eqvilibristiska bevisningskonster, och jag kan således icke heller följa hans rörelser i bevisningsväg. Som jag uppfattade hans tal, så innehöll det endast hans omdöme, men ingen bevisning för riktigheten af detta omdöme eller mot riktigheten af de fakta Utskottet framlagt för sina slutsatser. Jag tror emellertid, att den bevisning *Utskottet* åstadkommit, vid en oväldig granskning skall hålla profvet, och jag har anledning till denna tro äfven deraf, att jag hört densamma bedömas af personer, som icke delat Utskottets åsigter, men hvilka ändock lofordat dess bevisning och förklarat, att den vore god och bindande. Deremot torde det fattas något uti det, som förebragts från motståndarnes sida.

Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet har sålunda, bland andra skäl för indelningsverkets bibehållande, jemväl åberopat det förhållandet, att roteringskomitéens samtlige ledamöter tillstyrkt indelningsverkets bibehållande.

Det kan dock icke vara honom obekant, att desse ledamöter såsom ledning för sitt arbete tilldelades en promemoria, hvilken innehöll åtskilliga punkter och bland dem äfven en — om jag icke minnes orätt — den andra, som meddelade komitéen bemyndigande att afgifva förslag till aflösning af indelningsverket. Då komitéen diskuterade de särskilda punkterna i denna promemoria, var Herr Krigsministern närvarande och förklarade, att komitéen kunde förbigå andra punkten. Följaktligen kunde komitéen i fråga om indelningsverket yttra sig hvarken angående dess bibehållande eller dess upphörande. Vid sådant förhållande synes det icke heller vara skäligt att skjuta denna komité framför sig, såsom den der skulle hafva önskat indelningsverkets fortsatta bestånd, då komitéen förmenats att inlåta sig på denna fråga och att derom afgifva yttrande.

Man har äfven klandrat oss, som här vidhålla och förfäkta det förslag Särskilda Utskottet framlagt i den nu föredragna första punkten af betänkandet, och tillagt oss personliga bevekelsegrunder såsom motiv för vårt handlingssätt. Man har talat om egennytta och köpslagande med mera dylikt i samma anda. Och man har sagt, att vi skulle representera det så kallade rotehållare-intresset. Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet har icke ansett sig böra för detta enskilda intresse lemna ur sigte eller sätta tillbaka det allmänna bästa, och han har förklarat, att han derföre icke framkommit med förslag till aflösning af de bördor, som indelningsverket medför för rust- och rotehållarne. För min enskilda del har jag alltid betraktat roteringsskyldigheten eller indelningsverket gent emot utskrifningen till krigstjenst såsom en ren rättsfråga. Jag har gjort det till följd af den kännedom om vilkoren för indelningsverkets tillkomst, som jag varit i tillfälle att mig förvärfva. Jag har haft så mycket större anledning att fasthålla denna synpunkt, som jag styrkts i min öfvertygelse om dess riktighet genom samtal med personer, på

hvilkas

hvilkas omdöme jag litat och haft rätt att lita. Innan jag vid 1867 års riksdag väckte motion om antagande af nya grunder för de allmänna vapenöfningarnes utgörande eller införande af allmän värnepligt samt indelningsverkets upphörande, rådgjorde jag med en jurist, hvilken anses såsom en auktoritet, och visade honom konceptet till motionen. Efter genomläsningen gillade han detsamma, utan att dervid göra någon enda anmärkning och han yttrade, att, om jag blott höll mig vid rättsgrundsatsen, det, enligt hans åsigt, icke vore möjligt annat, än att jag skulle segra till slut. Jag har också troget bibehållit denna ståndpunkt och det är äfven från den jag utgår, vid det slutliga bedömande af denna fråga, som jag hoppas nu förestår. Jag tror fortfarande att, då aftal skett mellan tvänne parter, detta må nu vara mellan enskilda personer å båda sidor eller mellan staten, å den ena sidan, och enskilda medborgare, å den andra, aftalet i hvilketdera fallet som helst skall anses vara lika förbindande. Om regeringen vill hålla sina kontraktsenligt gjorda löften skola ock enskilda fullgöra sina kontraktsenligt åtagna förpligtelser. Men i händelse regeringen, i strid med hvad den lofvat, vill ålägga rust- och rotehållarne utskrifning under namn af en utsträckt allmän värnepligt, då anser jag, att regeringen i och med detsamma, och för så vidt som indelningsverket ändock bibehålles, å sin sida icke hållit kontraktet i helgd och dermed äfven löst oss från våra förpligtelser. Nu har visserligen Herr Civilministern i dag yttrat den åsigt, som han uttalade redan vid 1869 års riksdag, att knektekontrakten icke vore af privaträttslig beskaffenhet. Men låt äfven vara, att de äro af statsrättslig natur, så är af honom dock medgifvet, att kontrakten hvila på *rättslig* grund, och den fråga, som vi här hafva att behandla, är således — hvad jag just alltid påstått den vara — en *rättsfråga*. Och om vi äfven betrakta den såsom en sådan, tror jag, att vi icke länge skola behöfva förvilla oss om hvad som är rätt eller orätt i afseende å tolkningen.

Uti kontrakten af år 1682 för de då roterade provinserna äro ordalagen tydliga. Jag vill nu icke upprepa dem, helst jag antager, att de böra vara kända af hvar och en, som vill göra sig reda för frågans beskaffenhet. 1867 års lindringskomité förnekar visserligen — pag. 65 i dess betänkande —, att försäkran om utskrifningsfrihet förekommer för provinserna Skaraborgs, Elfsborgs, Kronobergs, Jönköpings, Calmar och Wermlands län, eller för Skåne, Bohuslän och Jemtland. I sitt anförande till statsrådsprotokollet den 31 December 1868, pag. 28—30, söker Herr Krigsministern äfven att försvara detta påstående, jemväl hvad angår Westerbottens län. De allmänna bladen hafva ock härom haft åtskilligt att förmäla i samma riktning, men jag vill icke här fästa mig vid eller anföra något af de uppgifter, som i dem förekomma. Jag vill i förbigående endast nämna, att jag der sett bland annat uppgifvas i en tidningsartikel, att den så kallade utskrifningsfriheten skulle tillkomma endast 6,000 rotehållsnummer. Det kan måhända vara intressant för Kammaren att veta, huru lindringskomitéen kommit till det resultat, som betänkandet angifver. Då komitéen samlades, lemnades sekreteraren uppdrag att upprätta en tablå, som visade hvad rotehållarne vore skyldige att betala till de indelta soldaternas underhåll. Detta gjorde äfven sekreteraren och an-

förde i vissa kolumner år och data å knektekontrakten. Med ledning af dessa kontrakt, hvilka innehöllo stipulationer rörande indelta soldatens förhållande till roten, har lindringskomitéen fått sitt yttrande, att någon utskrifningsfrihet icke finnes för mer än fem provinser. Härvid bör likväl anmärkas, att äfven andra knektekontrakt finnas, hvilka reglera rotehållarnes förhållande till *staten*, och i dem äro dessa friheter omtalade. Komitéens yttrande är således egentligen föranledt af ett förbiseende hos dess pluralitet, ithy att den litade på en tablå, som sekreteraren uppgjort för ett annat ändamål. Så gick emellertid komitéen till väga. Herr Krigsministern försvarade detta påstående, ehuru han i reservationer mot komitéens betänkande kunnat finna vederläggningen deraf, och tidningsskrifvare och brochyrförfattare hafva tagit detsamma för godt och spridt påståendet såsom en ovederlagd sanning kring land och rike.

Frågan är emellertid alltför vigtig, att den icke bör utredas, och efter som jag dertill nu har tillfälle, skall jag söka att godtgöra komitéens försummelse och anhålla att få meddela åtskilliga kontrakt och stadganden äfven för andra provinser än de fem, som medgifvits hafva kontraherad utskrifningsfrihet, vid hvart och ett af dem angifvande den källa, hvarifrån jag hemtat dem.

Jag tillåter mig alltså åberopa för Skaraborgs län 1684 års kontrakt angående det stadiga knektehållet, hvarigenom i punkt 1 Ridderskapet och Adeln samt gemene allmogen sig påtagit att hålla regementet komplett till 1200 man, undantagande vid smittosamma sjukdomar, missväxt, krig eller annat slikt; samt i punkt 13, hvari stadgas, att: "eftersom utskrifningarne och dess besvär nu upphöra", så skulle inhyseskarlar och lösdrifvare tagas och komma rotarne till lisa och understöd, när afgång sker.

Det finnes i Sigfrid Gahm Perssons samling af Kongl. Stadgar, Förordningar, Bref och Resolutioner angående Svea Rikes Landtmilice till häst och fot, I del., pag. 498, 502.

Vidare ber jag få anföra för Elfsborgs län kontrakt med Ridderskapet och Adeln samt gemene allmogen uti Elfsborgs län och på Dahl om det ständiga knektehållets inrättande den 10 December 1685, uti hvars 14:de punkt förekommer enahanda stadgande som för Skaraborgs län.

Finnes bland stadganden rörande rotehållaren och soldaten vid indelta infanteriregementena, sammandragna af Forsberg, art. 9, pag. 17.

För Kronobergs, Jönköpings och Calmar län finnes ett Kongl. Bref af den 25 Januari 1684, hvarigenom Landshöfdingen Friherre Hans Clerck i Calmar län befalles "att göra allmogen såväl som Ridderskapet och Adeln i höfdingedömet den propositionen, om de icke äfven som de andre deras grannar i Jönköpings och Kronobergs län samt andra provinser skulle hafva lust att heller antaga det vissa knektehållet, än alltid och årligen de många besvär och omkostnader underkastade vara, som utskrifningarne medbringa, så ofta som på Regementet något manskap brister, tagandes anledning härtill deraf, att merbemälda deras grannar, så väl som de andre provinserna, till att undslippa allt sådant, det vissa knektehållet gerna vedertaget, med hvad flere remonstrationer och persvasioner, som I dertill tjenliga kunna pröfva".

Konung Carl XI, som af många blifvit berömd, att icke säga beundrad, såsom skapare af indelningsverket, befallde således Landshöfdingen

i Calmar län att proponera, remonstrera och persvadera allmogen såväl som adeln derstädes att åtaga sig indelningsverket emot utskrifningsfrihet, likasom förut skett i Jönköpings och Kronobergs län. Kontrakt för Jönköpings län lära icke mera finnas att tillgå; men om kontrakten finnas eller gått förlorade, så, då det vissa knektehållet är infördt i dessa län samtidigt och under samma regent samt emot samma löfte som i flera andra provinser, lärer väl detta Kongl. Bref böra gälla som fullt bevis att utskrifningsfriheten äfven i dessa län är gällande.

Åberopade Kongl. Bref finnes hos Gahm, 1 del., pag. 360.

Hvad beträffar Wermlands län blef år 1688 den 25 Juni upprättadt och den 18 November stadfästadt kontraktet om det vissa knektehållet i Wermland. Detta kontrakt innehåller i första punkten: "Påtage vi oss uti denna provinsen Wermland allt stadigt att underhålla 1200 man, uti de härader, som för detta utskrifningarne varit underkastade" — och 13:de punkten: "I fall vi i längden detta knektehåll intet skole kunna hålla, så äro vi förpligtade att underkasta oss utskrifning, som för detta vanligit varit".

Finnes hos Forsberg, art. 16, pag. 9 och 18; Gahm. 2 del. pag. 193 och 197.

I Skåne uttogos penningar vid utskrifningarne i stället för manskap, hvilket synes af Kongl. Brefvet den 9 Augusti 1693 och den 17 November 1698 samt den 2 November 1833 jemte flera författningar, som finnas, de här åberopade, hos Gahm, 3 del. pag. 331, 4 del. pag. 985; Forsberg, 18 art. pag. 7.

Antagligen var det till följd af skåningarnes danska sinnelag i gamla tider, som Konungen heldre af dem uttog penningar än manskap. Man ser nemligen af Kongl. Brefvet den 25 Juli 1692, hos Gahm 3 del. pag. 116, att i Sverige skulle värfvas till de skånska regementena, i Kongl. Brefvet den 13 Februari 1700, hos Gahm 4 del. pag. 1202, att då fick värfvas endast 20 skåningar till hvarje kompani, och af Kongl. Resolutionen den 1 Mars 1717, att först då finge skåningar utan åtskilnad om de bodde i skogsbygden eller på slätten antagas till sventjenare vid rusthållen. Provinsen undergick extra rotering år 1811, och den ordinarie roteringen fastställdes till hufvudgrunderna den 21 Oktober 1817. I Kongl. Maj:ts Proposition den 23 Mars 1813, angående roteringen i Skåne (afgifven till General-guvernören och Landshöfdingarne i de båda skånska länen, som skulle göra de extra roteringsskyldige derstädes följande propositioner), heter det vid slutet: "Skolande rotehållarne för öfrigt icke med några vidare utgifter af hvad namn de vara må i och för roteringen belastas samt äfven njuta befrielse för de hittills vanliga utskrifnings- eller rotepenningar". Således frihet för utskrifning i den form, som der varit vanlig. Denna Kongl. Maj:ts Proposition finnes icke i tryck, men jag har i Riksarkivet af densamma tagit en bestyrkt afskrift, hvilken jag här har tillgänglig för de Kammarens ledamöter, som vilja taga kännedom om förhållandet. Då jag skref min reservation mot lindringskomitéens betänkande, hade jag mig icke bekant detta förhållande, hvilket bestyrker, att utskrifningsfriheten gäller äfven för denna provins.

Bohusläns regemente var ursprungligen rytteri och rusthållarne i allmänhet befriade från utskrifning, hvilken befrielse för desse icke kan

hafva gått förlorad genom regementets förvandlande till roteradt infanteri. En del af den vid indelningen tilldelade räntan fingo rotehållarne, i anseende till hemmanens svaghet, behålla.

I Kongl. Brefvet den 15 Augusti 1777, angående norra sqvadronen af detta regementes förändring till infanteri, förekommer:, "Och ehuru Vi nogsamt erinre Oss, att allt det öfriga infanteriet anskaffas och lönas af landets innevånare på ofvannämnde sätt, endast för att vara fria för utskrifning till landets försvar, utan eftergift af någon penning i de ordinarie hemmansräntor eller andra kronoutskylder, så hafve Vi likväl — —"

Detta Kongl. Bref finnes hos Forsberg, art. II, pag. 15.

Att rusthållarne i Bohus län (så väl som Halland) hade frihet för sig, sventjenaren och nödigt manskap vid gården från utskrifning synes af Kongl. Brefvet den 13 Maj 1685. Finnes hos Gahm 1 del. pag. 530. Uti stadfästelsen den 6 Januari 1739 på det år 1685 slutna båtsmanskontraktet i Bohus län, 14:de punkten, synes att utskrifningen och dess besvär då skulle upphöra. Intaget hos Modée, 2 del. pag. 1373.

Jemtland uppsatte ursprungligen dragoner, och blefvo rusthållarne i kontrakt den 7 September 1688, fastställdt den 15 November 1689, försäkrade "de vilkor och förmåner, som rusthållarne annorstädes i riket äro förunte, jemväl årligen att njuta på hvar dragon 20 daler Silfvermynt ränta."

Finnes hos Gahm, 2 del. pag. 314, 317.

I fråga om Westerbottens län är uti Drottning Christinas Bref den 16 April 1649 i anledning af allmogens i Wester-Norrland anhållan, "att dem nådigst efterlåtas måtte fri hålla ett komplett regemente till fot, och deremot njuta för rotering och utskrifning de friheter, som undersåtarne uti Öster- och Wester-Dalarne förundte och efterlåtne äro" förklaradt, att allmogen "skall vara förundt och efterlåtit, att hålla till Vår och Kronans Krigstjenst 1056 gemena knektar med korporalerna, såsom skall bemälte allmoge vara förpligtat att gifva frihemman till 96 Öfver- och Under-Officerare, så ock Regimentsofficerare efter ordningar och skola härunder vara förestândne och begripne alla de hemman och rotar, som presteroch borgerskapet i bemälte socknar bruka och inga specialprivilegier och friheter för roteringen och utskrifningen med benådade äro; Härjemte hafva vi bemälte allmoge i Westernorrland nådigast beviljat och försäkrat, att de häremot skola aldeles vara frie och exempt för utskrifning och utskrifningspenningar"; etc.

Kongl. Förordningen den 31 Mars 1696 innehåller: "Det hafver väl samtliga Allmogen i Westerbotten, efter det med Hennes Maj:t Drottning Christina ingångna kontrakt af den 16 April 1649 alt stadigt sedan hållit ett complet regemente af 1056 man corpraler och gemena knektar; men som samma regemente intet på några vissa rotar varit indelt, så är derigenom åtskilliga oredor och stridigheter socknarna emellan uppvuxne, — — På det nu alt sådant måtte ur vägen rödjas — — —; Ty hafver Kongl. Maj:t för nödigt funnit det allmogen i Westerbotten, skulle, som annorstädes här i Riket, blifva uti vissa rotar till det tal knektar, som ofvan bemälta Drottning Christinas kontrakt innehåller, nemligen 1056 korporaler och gemena, indelt, på det således en likhet med detta knektehållet öfver hela landet vara måtte. och den ena ej

mera än den andra dermed betungas; — — Alltså hafver Commissionen i anledning af högstbemälte Kongl. Maj:ts Nådiga Instruktion, sådant punktvis till vidare Kongl. Maj:ts stadfästelse författat, som följer, nemligen:

1:o. Sedan som allmogen uti Westerbotten, efter sjelfva roteringsverkets innehåll, på 1056 rotar äro roterade och indelte, Regementet ock till samma tal är completteradt, så blifver allmogen å Kongl. Maj:ts vägnar, härmed försäkrat att intet mera manskap än ofvanbemälte antal vid hvarjehanda afgång fordras eller uttagas skall, hvaremot igen allmogen sig påtagit alt stadigt att hålla Regementet complett vid ofvanbemälte antal 1056 man korporaler och gemena.“ Carl XI:s fastställelse härå är daterad ofvannämnde dag den 31 Mars 1696. Forsberg, art. 13 pag. 7, 8, 9, 10 och 30.

Jag öfvergår nu till frågan om rusthållet och dess förpligtelser och jag skall, med förbigående af stadganden som gifvits för särskilda provinser snart visa, att rusthållarne i hela riket genom flera särskilda Kongl. Resolutioner blifvit förklarade fria från utskrifning, hvilken frihet således äfven gällde Jemtländingarne.

I Riksdagsbeslutet af år 1683 den 3 Januari, § 22, är, utom det i föregående § 21 gjorda förbehåll om frihet för utskrifning mot åtagande af det vissa knektehållet, beslutad “af allmogen, som utskrifningen ännu underkastade äro“ en utskrifning i stället för den som beviljades 1680 för året 1683, med vilkor att densamma måtte ske “efter hvar tionde af manskapet, öfver dem allena som utskrifningen angår, och intet de, som rustnings-, båtsmans eller ett visst knektehåll nu undergifne äro.“

Här hafva vi således, mine Herrar, ett Riksdagens beslut som stadgar, att rust- och rotehållare äfvensom båtsmanshållet skola vara fria från utskrifning. Det finnes hos Gahm, 1 del. pag. 194.

I Kongl. Resolutionen den 3 Januari 1683 §§ XXXIV. XLI förklaras, att “Kongl. Maj:t kan ingen förändring göra med den friheten, som Rustningshållarne för detta haft vid utskrifningarne, hvarken med talet på manskapet, eller talet på hemman, som derutinnan hafva njutit någon förmån, utan dermed måste förblifva alldeles efter utskrifningsinstruktionerna.“ Den finnes hos Gahm, del. 1 pag. 201.

I Reglementet den 5 Januari 1684, § 5, bestämmes att “Officerarnes Hästehemman anses lika som rusthåll, och njuta samma rätt och vilkor, undantagandes utskrifningen eller knektehållet, men det hemmanet, som officeraren sjelf bor uppå, är fritt“ etc. Det finnes hos Gahm, del. 1 pag. 330, och visar att officerarens boställshemman såväl som rusthållshemmanen äro fria för utskrifning och knektehåll, från hvilken frihet hästhemmanen äro undantagna.

Resolutionen den 19 November 1680 innehåller, bland annat, att på ryttarehemman bestås allenast bonden, ryttaren eller sventjenaren med en dräng och en pojke fri för utskrifning. Den finnes hos Gahm, 1 del. pag. 51.

Resolutionen den 24 November 1680 förklarar, att rusthållare både för sina egne personer, deras sventjenare och dessutom en dräng och en pojke för rotering och utskrifning skola vara befriade, samt alla gårdar,

för hvilka gemen häst löper, samma vilkor åtnjuta. Det finnes hos Gahm, 1 del. pag. 57.

Det kan måhända intressera någon här att höra huru Carl XII, då han aldra bäst behöfde manskap för att rekrytera sin armé, ändock respekterade den frihet från utskrifning, som, enligt hvad jag här ofvan visat, blifvit rust- och rotehållarne uttryckligen tillförsäkrad.

Kongl. Värfningspatentet öfver hela Riket den 21 Juli 1718 innehåller sålunda: "att såsom till Rikets oumgängliga behof och säkerhet nödigt är, att krigsmakten ju förr ju heller, till ett tillräckligt antal blifver bragt; och Wi såsom det billigaste och lättaste sättet dertill, och till de värfvade Regementernas förstärkande, för denne gången i nåder hafve för godt funnit, att utur hvart och ett län ett visst antal dugiligit manskap, af sådant folk, som icke äro Rusthållare eller Rotebönder, icke heller deras uti kompagnierullan inskrifne Vargeringskarlar, skall anskaffas, och igenom Wåre Landshöfdingar samt deras dertill förordnade kronobetjenter anvärfvas, och att så framt intet tillräckligt antal således kan erhållas, de öfriga genom lottning uttagas. Det igenfinnes hos Gahm, 4 del. pag. 1634.

Till Landshöfdingen i Kronobergs län skrifver Carl XII i Kongl. Brefvet den 21 Juli 1718, angående det nya värfningsmanskapets anskaffande: "Såsom Wi till de Värfvade Regementernas completterande, i nåder hafva för godt funnit på sådant sätt att uppbringa det dertill nödiga manskapet, att utur hvart och ett Län ett visst antal uttages, hvilket Landshöfdingen först på hvart och ett fögderi efter dess folkrikhet fördelar, och sedan på de uti hvart fögderi utsatte möten på sådant sätt uttager, att värfningspenningarne läggas uti vissa högar på bordet, och folket uppmuntras godvilligt att stiga fram att dem emottaga. Men skulle intet så många sig godvilligt angifva, som erfordras, att Landshöfdingen då de öfriga genom lottning uttager, från hvilken lottning ingen, utan allenast Rusthållare och Rotebönder med hvarje sin uti Compagnie-Rullan inskrifne Vargerings-karl får befrias, skolandes hvar karl, som för infanteriet genom lottning uttagas, få ett hundrade daler kopparmynt, men hvar som sig sjelfvilligt angifver, tio daler kopparmynt mera i lega, och hvar karl, som till kavalleriet eller dragonerna genom lottning tages, på femtio daler; men de som sig sjelfvilligt angifva, sextio daler kopparmynt i lega, hvaraf karlen tillhålles, att anskaffa sig de smärre persedlarne, som skjortor, halsduk, skor och strumpor, så framt han tillförene med sådana persedlar ej är försedd. Härjemte Wi för omkostningarne vela bestå Landshöfdingen tjugo daler kopparmynt för hvar karl som ställes utur länet, och kronofogden äfven så mycket för hvar karl, som utur fögderiet, samt dessutom för hvar karl till fot 8 öre silfvermynt, och för hvar karl till häst 6 öre silfvermynt åt Landshöfdingen månadtligen, ifrån det karlen anskaffas, till dess han till Regementet ankommer, hvaremot Landshöfdingen måste rekrutera all den afgång, som på bemälte manskap, under samma tid kan tima, skolandes officeraren, som till länet sändes, alla sådana medel betala; alltså och emedan Wår nådiga vilja är, att utur Edert anförtrodda län 228 man skola uppbringas; Ty hafve I sådant etc. — — — Skulle I ännu kunna sammanbringa mera manskap, än ofvan till befalt är, skall Oss sådant till särdeles nådigt välbehag lända.

Emellertid och till att göra Eder saken så mycket lättare; Ty foge Wi härhos Wårt nådiga öppna Påbud, hvilket I, till hvar och ens efterrättelse om Wår egen nådiga vilja, behörigen hafva att kungöra.“ Detta bref igenfinnes hos Gahm, 4 del. pag. 1635.

Till Landshöfdingen Hamilton aflät Carl XII ett svar angående de som äro fria från den nya värfningen, hvilket svar, dateradt Strömstad den 14 September 1718, lyder som följer: “Till nådigt svar uppå Eder underdåniga skrifvelse af den 22 nästlidne månad, hvarutinnan I underdånigst förfrågen, huruvida Bruksfolket, de ringare Borgare i städerna, som inga särdeles kronoutskylder göra, samt Djäknarne vid skolorne och bönder på de Krono- och Frälsehemman, som ej äro underkastade rotering, kunna befrias ifrån denne värfning, länder, det hafven I att ställa Eder vår nådiga ordres till underdånig efterrättelse, hvaruti förmäles, att ingen är ifrån lottningen fri, undantagande Rusthållare och Rotebönder med hvarje sin i kompagnierullan inskrifne Vargeringskarl; kommandes det för öfrigt på Eder an, att uttaga sådana som bäst kunna umbäras, allenast den anbefalta summan blifver full.“ Detta Kongl. svar återfinnes hos Gahm, 4 del. pag. 1638.

Här se vi således, att Carl XII i en tidpunkt, då han var i nära nog den svåraste belägenhet, som troligen någon svensk regent varit eller kan komma att sig befinna, då han måste vidtaga så stränga åtgärder, som dessa bref omförmäla, samt vidkännas särskilda uppoffringar till landshöfdingar och kronofogdar, för att få så mycket manskap som möjligt, och då ingen annan var fri för tvångsvärfningen, så respekterade han ändock rust- och rotehållarnes rätt.

Hvad slutligen beträffar *båtsmanshållet*, hänvisar jag till Instruktionen den 1 December 1635, som finnes såsom bilaga N:o 1 vid det nyligen utdelade betänkandet af den 4 December 1868 angående båtsmanshållet, för Göran Gyllenstjerna, hvilken föreskrifver, i § 6, att ackordera i Södermanland om båtsmanshållet och lofva emot dettas antagande försäkra hvardera rotehållaren alldeles utskrifningsfri njuta en dräng och en pojke, samt vidare i § 10, att försäkra alla, som ville ingå på kontraktet, skulle njuta en dräng och en pojke hvardera så väl som sig sjelf fria för utskrifningen.

Instruktioner af enahanda innehåll blefvo samma dag utfärdade för åtskilliga andra personer till Öster- och Westerbotten, Ångermanland, Helsingland och Gestrikland, Roslagen, Upland, en del uppräknade städer, Wermdö, Öster- och Westerhanninge, Östergötland, Småland och Öland.

Dessa äro de första officiela handlingar jag känner, hvilka tillförsäkra båtsmanshållet frihet från utskrifning. Sedermera hafva tillkommit åtskilliga andra författningar, hvilka jag dock icke nu anser mig behöfva här upptaga.

För att bedöma sjelfva rättsfrågan torde i öfrigt böra nämnas, att de utskrifningar af tre-, fyra- och fem-männingsregementen, hvilka egde rum i Carl XII:s tid, ingalunda ansågos såsom någon rust- eller rotehållare åliggande skyldighet. Hela åtgärden var ett nödtvång, som af omständigheterna endast kunde ursäktas. Just dessa utskrifningar synas mig emellertid bevisa, bättre än allt annat, att detta indelningsverk, som man än i dag med ifver och envishet sträfvar att upphöja till ett mön-

ster af en god arméorganisation, i sjelfva verket icke uthärdade den första allvarliga pröfning det underkastades. Några helt korta data äro tillräckliga att ådagalägga detta förhållande. År 1682 inrättades indelningsverket. 1683 års Riksdag ansågs institutionen i afseende på rytteriet så förträfflig, att den icke fann någon förbättring af densamma vara behöflig. År 1700 började såsom vi veta Carl XII:s krigiska lif. År 1701 — eller redan året derpå — nödgades likväl Carl XII, tvärtemot de allmogen gifna försäkringarne, anbefalla uppsättningen af tremänningsregementen, och dylika befallningar utöfver indelningsverkets tillgångar anlitade han under hela sin tid. Häraf framgår ju alldeles klart och oförtydbart, att det så högt beprisade indelningsverket icke mäktade att uthärda det första prof, hvarpå dess duglighet sattes, och jag kan gerna tillägga, att detsamma *aldrig* bestått något prof. Man har berömt den indelta soldaten såsom någonting utomordentligt i militäriskt hänseende. För min del tror jag icke, att han förtjenar loford hvarken mer eller mindre än andra svenska medborgare. Det är ju en urgammal sats, att svensken är född till soldat. Vi vilja gerna antaga att så är och tvifvelsutan ligger deri icke så liten sanning. Vårt land har äfven haft sin storhetsperiod, men under denna tid, då de svenska härarne ilade från seger till seger och slogo den tidens bästa härar — då fanns icke något indelningsverk och då skuro vi likväl våra största lagrar. För Carl XII:s segrar fordrades vida mer af landet än hvad detta indelningsverk kunnat lemna.

Att rusthållarne för uppsättning af det nya manskap, hvarom Carl XII, till följd af indelningsverkets bristande förmåga att svälla ut efter behofvet, nödgades förordna, tilldelades särskild godtgörelse, synes af resolutionen den 3 Juni 1719, intagen hos Modée, 1 del. pag. 97, af hvilken framgår, att somliga rusthållare fått ersättning för det sista tremänningsmanskapet och andra blifvit lofvade sådan ersättning.

I Resolutionen den 25 Maj 1720, hvilken återfinnes hos Modée, 1 del. pag. 173, utlofvas undersökning angående ersättning, som en del af allmogen erhållit för det sista tremänningsmanskapet, under det att en annan del fått alls ingen godtgörelse.

Resolutionen den 17 Februari 1723, hos Modée, 1 del. pag. 370, innehåller bland annat följande: "Den begärda ersättningen för uppsatte tre-, fyra- och femmänningsregementen, måste lemnas till rikets bättre tillstånd."

I Kammar-kollegii arkiv har jag funnit ett qvittens, hvilket visar, att sådan ersättning äfven blifvit uttagen. Om detta än icke är någon handling, som kan inverka på Kammarens beslut, så är den dock, för bedömande af rusthållares rättigheter och skyldigheter i den fråga som föreligger till pröfning, ett intressant dokument och med Kammarens tillåtelse skall jag derföre anhålla att få uppläsa detsamma. Det lyder som följer: "Som för rusthållen under Majorens Compagnie Gran N:o 91, Giörlinge N:o 92 och Giörlinge N:o 93 efter den anno 1712, ankomne Kongl. Maj:ts Allernådigste Befallning, är præsterat en Tremännings Ryttare vid nam Nils Jacobsson Hellbergh med häst, jemväl Monderingsmedlen 214 Daler 12 kopparmynt, betalte; Altså låter Landt-Räntemästaren Velbetrodde Gustaf Rinman, i afreckning på des Bekostnad, till Interessenten

uti samma rustning, som är Arrendatoren Anders Ljungblom för N:o 93 af de utaf Kongl. Stats-Contoiret, till Treemenningarnes afbetahlning anslagne medel för år 1714 och 1715 affölja Tjugu En och Tvåtriididels Dahler Sölfvermynt, emot behörigt qvittens. Upsala den 25 Juni Anno 1716.

P. RIBBING.

Ebbe Buhrman.

Ofvanstående Assingnation är riktigt betalt och qvitteras upsalla d. 25 Junii 1716.

Trem. N:o 46. *Anders Liungblom.*

Originalet till ofvanstående reversal finnes i Sandbergska samlingarne, bandet Z om Militieväsendet, 3 fol. 2577.

Allt detta bevisar således, att uppsättning af tremänningsregementen icke var någon rusthållarnes skyldighet, utan att de gjorde detta utöfver sin pligt endast till följd af den farliga belägenhet, hvari fäderneslandet genom en enväldig Konungs krigslystnad råkat.

Det sista knektekontrakt, som mig veterligen afslutades, är dateradt den 12 December 1733, och således under frihetstiden. I detsamma förekommer samma stadgande, som i öfriga kontrakt, att så och så många man skola uppsättas mot frihet från utskrifning. Ordalagen äro här visserligen icke alldeles lika med de förut begagnade, men den bestämmande meningen är tydligen densamma. Det återfinnes hos Modée, 2 del. pag. 1015 och 1016, och lyder sålunda: "Stadfästelse öfver kontrakter med allmogen i Österbottens län angående det ständiga knektehållet.

"Som Kongl. Maj:t för godt funnit att i Österbotten, i stället för den ditintills brukliga utskrifningen, som mångfaldiga besvär och utgifter förorsakat, låta inrätta en viss ständig knekterotering likasom uti andra län; så är — — —

1:o. De förbehålla sig dervid, att intet mera manskap när afgång sker, än dessa 1,200 man af dem fordras eller uttagas må."

Utskrifningsfriheten har alltså ännu i sednare tider varit gällande såsom vilkor för dem som ingått på ständigt knektehåll. Denna omständighet visar, att hvad Regeringsformerna af 1719 och 1720 innehålla om förbud för Konungen att utan Ständernas bifall verkställa utskrifning var en inskränkning i den makt Konungen under enväldet haft, att när som helst, efter hvad grund som helst, och utan Riksdagens hörande verkställa utskrifning, samt angick den del af rikets innevånare som då ännu voro underkastade utskrifning, och icke, såsom våra motståndare velat påstå, hela rikets befolkning, innefattande jemväl den del af allmogen som ingått på det vissa knektehållet. De upprättade kontrakten, som försäkra om utskrifningsfriheten, stadfästades ytterligare genom ifrågavarande grundlagar och blefvo således icke förändrade eller rubbade hvarken till sitt innehåll eller i sin tillämpning.

Skyldigheten att göra krigstjenst har, så vidt jag kunnat finna, i hvarje land och hos hvarje folk ursprungligen varit rent personlig. Sedermera har skyldigheten att underhålla krigsfolket lagt på jordbruket såsom den första näringsgren, som kunnat uppstå, efter det folken upphörde att vara nomader, och emedan följaktligen ingen annan då fanns

att beskatta för detta ändamål. Jag skulle kunna med många exempel bestyrka riktigheten af detta mitt påstående, att vid vissa tidpunkter skyldigheten att bekosta härens underhåll i alla länder under någon tid ålegat jorden. Sålunda har England haft en indelt armé. I Turkiet har ända till år 1826 funnits ett indelningsverk genom å jorden indelta ryttare. Utskottet har i sin motivering i korthet erinrat derom, att våra grannländer — Danmark och Norge — i omkring 200 år haft hvart och ett sitt indelningsverk, hvilket till och med har burit samma benämning som vårt, och legat fördeladt på vissa gårdar; att det först varit ett realt onus och sedermera blifvit blandadt dels realt och dels personelt onus samt ändtligen att detsamma i slutet af förra århundradet blef helt och hållet borttaget från jorden. Men ingalunda har der ens satts i fråga någon aflösning eller ersättning från jorden för befrielsen derifrån. Det är endast hos oss man anser sig icke kunna nog betunga jordbruket, utan att fordra friköpning från skyldigheter som till följd af oförtydbara kontrakt och lagar utan sådan friköpning böra försvinna. I våra grannländer har man helt enkelt utan något vidare återgått till den rättvisaste grund, som finnes, och till den skyldighet, som enligt min föreställning är den mest naturliga, den nemligen, att hvarje medborgare skall under en viss tid af sitt lif, då han är duglig dertill, vara pligtig att försvara landet med sin person samt i öfrigt bidraga till de kostnader försvarsväsendet kräfver i mån af sin förmögenhet och sin inkomst.

Äfven i vårt grannland åt öster, i Finland, har man haft indelningsverk alldeles likadant som vårt, tillkommet vid samma tid, under samma lagar samt med samma vilkor som det vi hafva, och äfven der är man sysselsatt med införande af allmän värnepligt likasom hos oss, men vilkoren här och der, hvari indelningsverket och värnepligten ställas till hvarandra, äro så olika som möjligt. I början af detta år såg jag i en här utkommande tidning (Aftonbladet N:o 20 för den 25 Januari) under rubriken "Finland" förekomma meddelande derom att Kejsaren af Ryssland den 12 i samma månad till General-guvernören öfver Finland aflåtit ett af Minister-statssekreteraren Grefve Armfelt kontrasigneradt reskript, hvilket lyder sålunda: "Till vår generalguvernör öfver Finland! I anledning af uppkommen fråga att till alla samhällsklasser i kejsardömet utsträcka omedelbara deltagandet uti beväringsskyldigheten, hafva vi tagit i öfvervägande billigheten af att, *i stället för nuvarande indelningsverket*, införa ofvannämnda värnepligt jemväl i vårt storfurstendöme Finland, under iakttagande af de i landet gällande lagar och författningar. Till följd häraf hafva vi velat anbefalla eder att i tid vidtaga nödiga åtgärder, för att förbereda en omfattande pröfning af denna angelägenhet med hänsyn att, i förhållande till landets folkmängd och penningetillgångar, uppställa skarpskyttebataljoner."

Till och med i Ryssland ämnar man således borttaga indelningsverket och i stället införa allmän värnepligt. Men lika litet der som i Danmark eller Norge talar man om någon aflösning, som rotehållarne skulle erlägga för att blifva befriade från detta besvär. Det är endast i Sverige, som man påyrkar en aflösning såsom vilkor för rust- och rotehållarnes befrielse från en skyldighet, för hvilken de lagligen borde utan några vidare uppoffringar från sin sida åtnjuta befrielse. Om frågan kunde slitas

såsom en vanlig rättsfråga inför domstol, är jag intet ögonblick tvifvelaktig på hvilken sida rätten skulle stadna, i all synnerhet som, med hvad jag redan anfört, jag tror mig hafva tydligen visat, att rust- och rotehållarne lagligen äro ovilkorligen berättigade att utan aflösning blifva fria från rustnings- och roteringsbördans tunga, då de åtaga sig utskrifning under namn af allmän värnepligt. Så långt vilja emellertid rust- och rotehållarne ej gå i sina rättmätiga anspråk. De inse, att en så genomgripande förändring af hela vårt försvarsväsende, som nu är i fråga, icke kan bringas till stånd på ett eller på några år, utan att densamma måste genomföras småningom och på sådant sätt, att den ena försvarsorganisationen växer bort under det att en annan växer upp, och att de nya förhållandena endast efter en lämplig öfvergångstid kunna inträda. Ett annat tillvägagående skulle åstadkomma en rubbning i vårt försvars styrka, som ingen fosterlandsvän kan önska. Genom en öfvergång, sådan Utskottet föreslagit, då hvarje nummer vid karlens afgång blefve med dugligare manskap besatt, försvagades ingen gång den del af arméen, som vi benämna stam, hvaremot försvaret genom den talrika och öfvade beväringen komme i ständig tillväxt. Och då, med fullt erkännande af detta naturliga, nödvändiga och enda sätt för den stora reformens åvägabringande, dessa rust- och rotehållare, för att underlätta densamma, förklara sig villige att under öfvergångstiden låta det bestående förhållandet fortfara och ikläda sig skyldigheter, från hvilka de lagligen borde vara befriade — då får man såsom vederlag härför höra framkastas uttryck, som för dem innebära en personlig skymf. Då talar man om egennytta och framträder med andra beskyllningar af samma eller ännu värre beskaffenhet — beskyllningar, hvilka, å rust- och rotehållarnes vägnar, jag får med förakt tillbakavisa. Jag vågar med bestämdhet påstå, att, om någonstädes egennyttan här gör sig gällande, det åtminstone icke är på *vår* sida. *Den* samhällsklass kan icke kallas *egennyttig*, som utrustar hela stammen och, då det blir fråga om att mångdubbla dess börda, säger: "mine Herrar, mine bröder, vi orka icke mera. Skola vi kunna stå ut med den nya börda man vill pålägga oss, måste vi befrias från den gamla." Skall man tala om egennytta, kan jag deremot icke finna annat, än att denna finnes i rikt mått hos dem, som sagt: "vi hafva varit fria hitintills. I hafven ensamme burit bördan. Nu få äfven vi en börda, som blir tung för oss. Nu bör den blifva dubbel för er." Så uppfattar jag saken och min rättskänsla säger mig, att min uppfattning icke är oriktig.

För öfrigt har under denna långvariga och vigtiga öfverläggning åtskilliga yttranden förekommit, hvilka jag funnit anmärkningsvärda och fördenskull antecknat mig till minnes. Jag skall dock endast fästa mig vid ett eller annat af dem för att icke allt för länge taga i anspråk Kammarens tålamod.

En talare har sålunda, bland annat, förmenat, att rustnings- och roteringsbördan tryckte *jorden*, men att *jordbrukaren icke* vore tryckt deraf. Jag undrar, huru det skulle taga sig ut, om man skulle tillämpa den satsen på andra näringar. I så fall skulle man naturligtvis söka att på detta sätt beskatta någon näring, som visat sig vara bland de mera lönande. Man skulle ju möjligen kunna hitta på någon fabrikation, på

hvilken man förtjenar millioner på några år, socker t. ex. eller något annat fabrikat, som inbringade lika mycket eller mera, och man kunde ju bestämma att egaren af fabriken skulle prestera en soldat för hvarje hundra eller tusen skålpund, eller annat visst belopp af tillverkningen. Det skulle visserligen möta någon svårighet att fördela soldaterna rättvist på fabrikerna, men alltid kunde man väl finna på någon utväg, som blefve nästan så rättvis, som indelningen på de särskilda jordegendomarne. Om emellertid ett sådant indelningsverk blef inrättadt, och fabrikanten, jemte soldaterna som underhöllos för fabriken, skulle sjelf med sina dugligaste fabriksarbetare göra krigstjenst, vill jag verkligen fråga den värde talaren, om näringen icke derigenom skulle komma i betryck och näringsidkaren lida betydligt. Jag skulle ingalunda blifva förvånad, om han sade: "jag finner mig icke vid detta arrangement. Andra böra lika med mig deltaga i kostnaden för vårt försvar." Men han skulle troligen blifva öfverraskad om man då bemötte hans missnöje med sådana svar som att det har blifvit din skyldighet, som åligger fabriken, och den skyldigheten är så gammal, att det vore en orättvisa mot andra om de skulle bidraga till sådant underhåll. Värnepligten blir lika för alla, som för dig, och de löften om frihet från utskrifning, mot hvilka din företrädare åtog sig soldatunderhållet, äro föråldrade, de gälla icke vidare för dig. Det går icke an att så der "spela udda och jemnt om fosterlandet" eller att "mäkla med sina skyldigheter och rättigheter". Det är din skyldighet att hålla soldaten, min rättighet att slippa bidraga dertill. Om hela afkastningen af din fabrik medtages och du får intet till ditt uppehälle, så är det väl ett tryck på fabriksnäringen, men icke är du tryckt för det. I alla hänseenden bekymrar sådant icke mig. Ett sådant indelningsverk, som det här supponerade är icke att eftersträfva, men en åtgärd i den riktningen skulle kunna vara den talaren till någon nytta, ty den kunde tjena att bibringa honom en insigt i saken, hvaraf han synes vara i fullkomlig saknad, likasom så mången annan.

Samme talare tröstade sig till slut med utropet af en latinsk sentens. Jag kan icke latin, men han visade mig och öfriga här, som äro lika okunniga deri som jag, den uppmärksamheten att öfversätta den. Den skulle betyda: jag har talat, jag har räddat min själ. Han har således varit i själavåda och blifvit räddad, men *hvar* han tagit räddningen, talte han icke om. Här finnas de, som tro sig rädda sin själ på mycket olika sätt och söka räddningen hos mycket olika makter. Jag undrar likväl verkligen om det var hans *själ* som var i fara med hänsyn till frågan om *indelningsverket.* Jag befarar, att det var något annat, som stod på spel och som skulle blifva räddadt — en kassakista eller något dylikt. Men jag hoppas och tror, att om han *dermed* förstod sin själ *den* själen icke skall räddas, ty jag betviflar alldeles icke, att hvad som är rätt skall göra sig gällande till sist. Om det än vid denna riksdag lyckades att i frågan genomdrifva ett beslut, hvarigenom han trodde sig hafva kommit ännu närmare räddningen, är jag säker att detta beslut skulle åstadkomma ett missnöje så allmänt och starkt att detta missnöje måste framkalla en reaktion, som hade till följd att den själ han trodde sig hafva räddat skulle komma i ännu större våda än den någonsin varit tillförene.

En annan talare hade åtskilliga indelningsverk att omtala. Ett indelningsverk hade efter hvad han uppgaf han och hans vänner, hvilket bestod i deras barns uppfostran, — likasom icke rust och rotehållarne också hade barn att uppfostra. Äfven de hafva således ett indelningsverk motsvarande talarens; men detta vilja de icke öfverlemna. Om de än icke förmå bibringa sina barn en sådan uppfostran att de kunna uppnå samhällets högsta platser, utan måste nöjas att åt dem förvärfva tarfliga kläder och nödtorftig föda samt hafva hopp att de skola blifva goda medborgare; så anse de detta deras indelningsverk skyddadt. De öfverlåta åt den talaren, som befarar att bifall till den föredragna punkten i utlåtandet skulle förstöra hans indelningsverk, att betrygga detsamma bäst han kan, och tro att han gör det, i någon mån åtminstone, om han efter en rättvis grund bidrager till kostnaderna för landets försvar.

Han sade ock, att arbetaren äfven hade ett indelningsverk, eller det som ligger i hans arbete. Jag önskar och tror, att vi alla äro delegare i detta indelningsverk, emedan vi alla äro arbetare, hvar och en i sin stad, äfven den som arbetar i Herrans vingård. För öfrigt erinrar jag mig att samme talare, då härom qvällen fråga var om vilkoren för tillverkning och försäljning af bränvin, yttrade att så länge småpannorna funnos qvar voro de ett indelningsverk, som sög musten ur landet. Ja det indelningsverket hafva vi nu blifvit utaf med, och jag önskar hjertligen att vi må snart befrias äfven från andra indelningsverk, hvilka likaledes "suga musten ur landet".

De fem reservanternas förslag finner jag icke antagligt. Jag är dock dessa reservanter tacksam för en del af den motivering, hvilken förekommer i deras reservation och hvaruti de klart ådagalägga indelningsverkets odugligbet i militäriskt hänseende. De hafva härmed fyllt den lucka, som förefanns i Utskottets motivering, och understödt Utskottets förslag att organisera arméen med en stam af annan beskaffenhet än den som kan erhållas af gamla jordtorpare och husmän. Men deras förslag kan jag ändock, såsom sagdt är, icke godkänna, derföre, att det belopp, som enligt detsamma skulle af rust- och rotehållarne betalas, är obestämdt, beroende på undersökningar och uppskattningar, hvilkas resultat är ovisst och kunde blifva mycket olika på olika ställen. Att Konung och Riksdag skulle besluta derom anser jag icke betryggande. Jag tror mig hafva skäl till att icke göra det, både af det sätt hvarpå regeringen gått till väga i denna fråga samt af den erfarenhet man haft tillfälle inhemta under Riksdagens behandling deraf, och icke minst under denna diskussion. Ingen bör underkasta sig en utgift, hvars belopp han icke känner och hvilket kunde komma att bestämmas möjligen ej från rättens synpunkt, utan kanske från behofvet hos den bestämmande.

Dessutom skulle denna betalningskyldighet förblifva fästad vid jorden för all framtid och sålunda förvandla roteringsbördan till en bestämd grundskatt, hvarigenom den finge en egenskap som den nu icke har. Visserligen kan indelningsverket benämnas ett realonus, men det är ett onus af den natur, som i det kamerala språket benämnes allmänna besvär; och så mycket förstånd hafva vi, att vi akta oss för att få en sådan skyldighet förvandlad till en grundskatt, emedan den i sådant fall icke åter kan aflyftas på annat sätt än genom aflösning. Derföre kan jag icke, äfven

om vederlaget för roteringen hade varit till beloppet bestämdt, gilla de fem reservanternas förslag.

Sedermera återstår Friherre Ericsons reservation. Den lindring, som der föreslås, lider af samma fel som jag redan antydt med afseende å den förutnämnda reservationen, derutinnan, att den lemnar beloppet obestämdt, emedan detta skulle bero på undersökningar, hvilkas resultat är ganska ovisst. Det har något förundrat mig, att Friherre Ericson velat framkomma med ett sådant förslag. Ty han omnämner sjelf de förslag till ett fullständigt ordnande af vårt försvarsväsende genom införande af allmän värnepligt och indelningsverkets aflösning, som förelegat representationen vid riksdagarne åren 1867 och 1869, och om dem yttrar han att de icke kunde blifva antagna af Riksdagen i anseende till den obestämda formuleringen, "då man icke kunde göra sig någon föreställning om huru en sådan aflösning skulle i ekonomiskt hänseende gestalta sig". Men kan jag väl göra mig någon mera säker föreställning om det finansiela resultatet af det förslag, Friherre Ericson i sådant hänseende afgifvit? Visserligen icke. Det är endast i femte punkten af förslaget, hvilken innehåller att med nya ordinarie roteringen, som nu betalar ständiga vakansafgifter, skall förhållas lika som med de effektivt roterade hemmanen; och att länets medelmarkegångspris för rotevakansafgifter åren 1861—1870 skall beräknas såsom rotens nuvarande onus. Denna punkt, som är den enda hvilken innehåller något bestämdt rörande beloppet af den ersättning som skulle utgifvas, visar hela oantagligheten af förslaget. Roteringstungan, ehuru utgående från en skyldighet som är allestädes lika, från skyldigheten att ställa en soldat i ledet, är, som vi veta, mycket olika på särskilda ställen och mellan markegångsprisen är jemväl mycken skiljaktighet. Jag har förskaffat mig uppgifter på markegångsprisen å vakansafgift för hel soldatrote i alla länen för åren 1861—1870 och vill på olikheten i dessa pris angifva ett enda exempel i tvänne till hvarandra gränsande län. Medelpriset är i Stockholms län för dessa år 169 R:dr 33 öre och i Södermanlands län 64 R:dr 76 öre R:mt.

Om Friherre Ericsons förslag gillades och medelmarkegångspriset för rotevakansafgifterna lades till grund för beräkningen af rotarnes årliga onus, skulle följaktligen komma att inträffa den oegentligheten och orättvisan i afseende å kostnadsbeloppet, att af tvänne grannar, boende på hvar sin sida af gränsen, den som hade sin egendom inom Södermanlands län, skulle slippa undan med en årsutgift af 64 R:dr 76 öre, under det att den andra, derföre att han råkade att hafva sin jord några alnar inom Stockholms läns område, skulle nödgas att erlägga en årlig afgäld af 169 R:dr 33 öre. Af denna anledning jemte andra, som jag förbigår, kan jag alltså icke biträda hans förslag. Vidare hafva vi fått emottaga en promemoria med förslag till reglering af rote- och rusthållarnes samt soldatens ömsesidiga förhållanden till hvarandra, hvilket förslag har blifvit af många berömdt under diskussionen. För min del kan jag icke finna, att det är värdt så mycket beröm. Deremot finner jag, att det icke skyr för kostnaderna. Deruti föreslås, att den årliga kostnaden skall bestämmas i ett för allt till soldatlön af 100 R:dr R:mt att utgå på det sätt, bland annat, att "der bostad med eller utan jord nu är till soldaten kontraktsenligt upplåten, skall roten fortfarande vara skyl-

dig att enahanda förmåner soldaten tillhandahålla." Nu är förhållandet att i kontrakt eller förordningar för nästan alla provinser i riket äro intagna förbindelser för rotehållarne att anskaffa bostad åt soldaten. Dessa bestämmelser om bostad äro således "*kontraktsenligt*" med få undantag gällande för alla rust- och rotehållare. Emellertid har i verkligheten redan länge en godvillig öfverenskommelse på flera ställen egt rum, hvarigenom särskilda lönevilkor, dels i spanmål och dels i penningar, blifvit bestämda, såsom ersättning för bostaden på hvilken soldaten i sådant fall icke haft anspråk. På sådant sätt har uppkommit det förhållandet med t. ex. de båda skånska infanteriregementena, att, ehuruväl hvartdera består af 1,000 man, alla "kontraktsenligt" berättigade till bostad, i norra skånska infanteriregementet endast 196 soldater åtnjuta bostad och i det södra regementet blott 175. Vid skånska husarregementet, som består af 1,000 nummer finnas endast 32 torp och vid skånska dragonregementet, 1,000 nummer, 55 torp. Efter detta förslag skulle dock rust- och rotehållarne vid dessa regementen blifva tvungna att tillhandahålla bostad jemväl åt hela det öfriga stora flertalet. Oafsedt kostnaden, vore en dylik åtgärd så mycket mera olämplig, som både rust- och rotehållarne och soldaterna funnit sig belåtna med det nuvarande arrangementet, hvartill kommer, att vi gjort den erfarenhet, att de soldater, som på detta sätt haft kontant eller spanmålslön i ett för allt, gemenligen varit i de bästa bergningsvilkoren. De hafva varit hänvisade mera uteslutande till sin egen omtanke och derföre icke kunnat gifta sig utan att hafva förvärfvat sig den mera säkra trygghet för framtida bergning, som består deri att ega ett hem. Den, som flyttar in i rotestugan, gifter sig utan vidare betänkande och får barn. Då karlen afskedas eller dör blifva hustru och barn husvilla samt falla ofta fattigvården till last. Jag har mig väl bekant att man i vissa orter, t. ex. vid Uplands regemente, genom kontrakt vid soldatens antagande tillförbinder roten att då soldaten får afsked "bereda honom och hans enka för återstående lifstid nödig boplats och lemna till begagnande en täppa af vidpass 1 qvadratrefs vidd eller att fritt bebo soldathusen och begagna dithörande täppa". Men en sådan förbindelse är stridande mot gällande författningar och ett af de många det indelta aflöningssättet åtföljande ingrepp i rotehållarens lagliga rättigheter, som han såsom den svagaste parten gentemot militärbefäl och embetsmyndigheter måste underkasta sig, hvilka ingrepp han svårligen undgår så länge detta aflöningssätt i någon form qvarstår.

Slutligen innehåller samma förslag, att staten skulle öfvertaga rekryteringen. Det kan gå an att vara rust- och rotehållare så länge man vet med hvilken karl man har att göra, men skulle staten öfvertaga rekryteringen och sätta upp de indelta regementena, *kunde* det hända, att vi kunde få oss på halsen sådant manskap, som vi skulle bedja Gud bevara oss ifrån. Jag nämnde häromdagen vid ett enskildt sammanträde der många af Kammarens ledamöter voro tillstädes och jag upprepar, att, då båtsmansindelningen inrättades i Blekinge skickade Carl XI dit från andra orter manskap, som demoraliserade befolkningen, och af trovärdiga personer har jag hört, att denna för 200 år sedan verkställda rekrytering skulle vara en af orsakerna till den grofva brottslighet som ännu är rådande delvis i den provinsen. Jag vill visser-

ligen icke påstå att sådant skall inträffa, om staten öfvertager rekryteringen i fredliga och lugna tider, eller såsom regel då man har tid att öfvertänka saken och välja rekryter. Men om jag tänker mig en sådan armé på fältfot, att något regemente under striden blifvit helt och hållet upprifvet och måste på hvad sätt och vilkor som helst skyndsamt åter göras fulltaligt, hvad blir följden efter krigets slut? Jo, regementet kommer hem och med detsamma folk, hvilka rotehållarne icke önska att emottaga i rotestugorna. För min enskilda del kan jag således på intet sätt understödja Herr Kallstenii förmedlingsförslag, och jag vill hoppas det ingen, som har blick för hvad framtiden kan medföra, skall undgå att inse den fara som ligger i en organisation, hvarigenom en fredlig allmoge kan blifva påtrugad att i sina hem och bostäder mottaga en demoraliserad soldatesk.

Man har klandrat den stam, som Utskottet föreslagit, och man har kallat den en stattorparestam, en lösdrifvarestam med mera dylikt. Jag tror dock icke, att Utskottets förslag i detta fall är förtjent af så mycket klander. Jag har nyss omtalat, att hos oss såväl som på andra ställen i landet det går mycket bra att hafva en indelt stam förutan torp; och jag föreställer mig att något hinder icke bör möta att öfver allt i landet införa samma method med samma goda påföljd. Visserligen har man såsom ett dåligt och afskräckande exempel häntydt på beskaffenheten af Wermlands fältjägare. Jag har i detta hänseende mig bekant, att den hos oss aldra högst stående militärpersonen för några år sedan i en skrift uttalade om denna korps det omdöme, att den, "fastän med ringa kostnad, framstår för en hvar opartisk såsom en trupp och ett befäl, förtjenande det högsta loford". Icke tror jag heller, att den är så dålig som man påstår, ehuru den måhända icke kan i moraliskt hänseende jemföras med de indelta regementena i allmänhet. Deremot är det, mine Herrar, en annan omständighet, som är egnad att väcka ganska mycken förundran deröfver att Wermlands fältjägare verkligen kunna vara sådana de äro. De hafva nemligen endast 36 R:dr i lön, hushyra och allt inberäknadt. Hvad skall man då af dem begära! Vill man betala ordentligt, kan man nog äfven vid denna trupp få fullkomligt lika godt folk som vid någon annan. Om detta regemente för närvarande icke uppfyller alla billiga anspråk, är således felet möjligen deri, att man icke tillsläppt tillräckliga medel för ändamålet. Så vidt jag vet, hafva vederbörande icke gjort några framställningar om ökade anslag till manskapets aflöning vid ifrågavarande regemente; och jag får erkänna, att, om något förslag i sådan syftning blifver Riksdagen förelagdt, jag åtminstone för min del icke skulle dertill neka bifall. Det har intresserat mig att vid sednaste statsrevision, då jag hade tillfälle dertill, taga reda på huru förhållandet egentligen kunde vara med dessa Wermlands fältjägare, och jag påträffade dervid bland annat ganska noggranna anteckningar öfver dem, som kommit till mötet, och dem som uteblifvit. Jag fann då, att vid regementsmötet år 1868 endast tre uteblifvit utan laga förfall. Af dessa tre uppgafs en vara rymd till Amerika, och sådant händer ju bland de indelta soldaterna äfven. Många bland manskapet hade ända till 14 mil från sitt hem till mötesplatsen. Att godt folk finnes i denna korps, kan man för öfrigt sluta sig till af den omständigheten, att sådana finnas, som der tjenstgjort från 14 och ända till 30 år. Jag tror således icke, att en sådan organisation,

nisation, som vunnit tillämpning med afseende å Wermlands fältjägare, är så förkastlig som man velat påstå, om blott man bättre såg till godo folkets ställning i ekonomiskt hänseende, än nu är förhållandet. En sådan organisation har Utskottet emellertid icke afsett med den stamtrupp af 24,000 man, som, enligt Utskottets förslag, skulle komma att fortfarande upprätthållas. Utskottet föreslår nemligen, att dessa skulle vara förlagda i orterna och i afseende å vilkoren ställas i ungefärlig paritet med de indelta soldaterna i Skåne, och då det der visat sig att man kan erhålla godt folk *utan* torp lejda och med kontant lön i ett för allt, betviflar jag icke att samma sätt skall lyckas jemväl i öfriga provinser. Befälet kan då vid beväringsmönstringarne uttaga dem, som hafva lust att underkasta sig mera utsträckta öfningar mot viss lön och bestämd tjenstetid, som icke bör vara så lång som den indelta soldatens. Det är antagligt, att många beväringsynglingar, som icke bundit sig vid något synnerligen fast lefnadsyrke, gerna skola omfatta tillfället att mot betalning underkasta sig den ökade öfning, som fordras af stamsoldaten i stället för att fullgöra sina beväringsöfningar för intet. Min öfvertygelse är således, att den reform i systemet, som Utskottet ansett böra för framtiden ega rum, skall medföra goda följder och ingalunda vara omöjlig att genomföra på ett sätt, som länder till landets båtnad och till ett kraftigt värn för dess sjelfständighet. Men så länge man envisas och vill att indelningsverket skall till evinnerlig tid bibehållas, befarar jag att vi aldrig med denna föråldrade och för vår tids förhållanden olämpliga organisation till grund skola mäkta åstadkomma något tidsenligt, tillfredsställande och godt försvar.

Af allt hvad jag nu tagit mig friheten anföra framgår klart, att jag tillstyrker obetingadt bifall endast till det förslag, Särskilda Utskottet afgifvit i den nu föredragna delen af dess betänkande, och anhåller jag följaktligen hos Herr Talmannen om proposition i sådan syftning.

Då ytterligare ett stort antal af Kammarens ledamöter låtit anteckna sig för afgifvande af yttranden rörande den under föredragning varande punkten, hemställde Herr Talmannen, att den vidare öfverläggningen i ämnet måtte uppskjutas till det sammanträde, som blifvit anslaget att hållas i morgon förmiddag; och blef detta Herr Talmannens förslag af Kammaren bifallet.

§ 5.

Med ingifvet, af Herr Talmannen nu uppläst läkarebetyg hade Herr Palander styrkt, det han af sjukdom vore urståndsatt att lemna sitt hem och alltså tills vidare hindrad att deltaga i Kammarens förhandlingar.

Kammarens ledamöter åtskiljdes klockan 11 ¼ e. m.

In fidem
H. Husberg.

Tisdagen den 18 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Herr Talmannen meddelade, att Riksdagsmannen för Risinge samt Hellestads och Tjellmo domsaga Herr Henrik Vult von Steijern sistlidne gårdag härstädes aflidit.

Jemlikt 28 § Riksdags-ordningen beslöt Kammaren, att underdånig anmälan skulle göras hos Kongl. Maj:t om den inom Kammaren sålunda yppade ledighet.

§ 2.

Vid nu fortsatt öfverläggning angående 1:sta punkten af Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående landtförsvarets ordnande, samt i anledning af de inom Riksdagens båda Kamrar i samma ämne väckta motioner, yttrade

Herr Per Nilsson i Kulhult: Då vi nu på denna nya dag återigen upptaga behandlingen af denna för vårt fosterland så vigtiga fråga, och en lång öfverläggning synes förestå innan frågan blifvit bragt till en lycklig lösning, så vill jag uttala den varma önskan och förhoppning, att vi icke vidare måtte få höra sådana bittra uttryck återupprepas, som de hvilka i går uttalades af en ledamot på Smålandsbänken. Män, hvilka såsom han äro satte till lärare och hafva åtagit sig att bibringa upplysning och bildning åt landets ungdom, borde aldra minst göra sig skyldiga till sådant, dock har denna representant och äfven andra tillåtit sig att med löje och hån bemöta de goda skäl Utskottet anfört, då det sökt visa indelningsverkets olämplighet; och jag kan icke annat än på det allvarligaste protestera mot dylika utfall.

En talare, som förordade bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande förslag, har till stöd för sin mening åberopat den allmänna opinionen i landet. Med anledning deraf vill jag säga, att opinionen i landet fullt ut lika väl kan åberopas till stöd för Utskottets förslag, ty allmänhetens åsigter om denna fråga äro lika delade som de visat sig vara inom denna Kammare. Den opinionsyttring, för hvilken Lunds professorer och andra embets- och tjenstemän så lifligt agiterat i afsigt att bereda framgång åt Kongl. Maj:ts förslag i dess helhet, synes icke afse fosterlandets sanna väl i främsta rummet, utan man synes hafva skäl att tro, att bevekelsegrunden för densamma snarare varit den lumpna egennyttan.

Ville man i denna sak taga hänsyn till opinionsyttringar och adresser, så vore det ingen svårighet att erhålla många sådana i samma riktning som Utskottets förslag, ty genom Lundaprofessorernas adress blef det klart, att de nya bördorna egentligen skulle komma att drabba den jordbrukande befolkningen, och från Skånes landtbefolkning hafva flera adresser hitsändts till denna provins representanter och dessa adresser, som varmt förorda Utskottets mening, äro undertecknade af flera tusen personer. Jag vågar påstå att dessa opinionsyttringar äro af fullkomligt lika betydelse som den, hvilken utgått från Lund.

Jag vill tillbakakasta de beskyllningar, som uttalats såväl emot Utskottets majoritet, som mot dem af denna Kammares ledamöter, hvilka hafva omfattat den åsigt, som nämnda majoritet hyst; och det kan icke annat än beklagas att personer, som anses skola stå högt på bildningens trappsteg, låtit sådana beskyllningar komma sig till last.

Jag skall icke längre upptaga Kammarens tid, emedan så många talare i går hafva fullständigt uttryckt min mening i frågan, och jag anser det icke vara behöfligt att ånyo upprepa detsamma. Jag slutar derföre med att yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Åke Andersson: I motsats till det hårda och från vissa håll skoningslösa bombardement, som i går egde rum härstädes intill sent på aftonen, börjar striden i dag ganska skonsamt, synnerligen derföre att det fallit på deras lott, som äro minst utrustade, att i dag framträda såsom förposter. Jag kan, i likhet med den föregående talaren, endast anses såsom en svag förpost, men jag har såsom förpost antagit ordet *rättvisa* till fältrop och *enighet* till lösen. Tillämpa de med mig liktänkande dessa orden under stridens fortsättning och således hålla sig på rättvisans och billighetens grund och låta enigheten, hvaruti styrkan består, göra sig gällande, hoppas jag att vid bataljens slut segren skall vara vår. Låt oss icke tappa bort rättsgrunden, ty då hafva vi på samma gång tappat bort vår säkra stödjepelare i förevarande fråga.

Redan vid 1867 års riksdag, då Herr Sven Nilsson första gången väckte motion om indelningsverkets afskaffande, blef det tydligt och klart utredt att rust- och rotehållare, på samma gång de åtogo sig skyldighet att underhålla ryttare eller soldat, befriades från utskrifning för all framtid, såsom den talare, hvilken i går afton sist hade ordet, ytterligare tydligt ådagalade, och hvilket knektekontrakten gifva vid handen; och de kunna, enligt min öfvertygelse, således med skäl motsätta sig en vidare utsträckt värnepligt, derest man icke vill först befria dem från det ojemnt tryckande onus, som de genom indelningsverket hafva sig pålagdt. Innehafvarne af rust- och roteringsskyldig jord kunna således icke påtvingas en allmän värnepligt utan genom våld — jag ber om ursäkt att jag begagnar detta ord — och det torde icke nu vara möjligt att emot allmogens vilja genomdrifva värnepligtslagen, ehuru det vid 1859—1860 årens riksdag lyckades emot dåvarande Bondeståndets vägran och trots dess lifliga protest att ålägga ökade vapenöfningar för beväringen.

Men, mine Herrar, då det nu är nödvändigt att omordna försvaret, så att fosterlandet må vara betryggadt, så måste vi från ömse sidor gå hvarandra tillmötes. Jag tror också, att Utskottet på rust- och rote-

hållarnes vägnar åt de andra samhällsklasserna räckt ut sin hand så långt det bort, ja, kanske till och med ännu längre. Jag hade föreställt mig att en öfvergångstid af tio år varit alldeles tillräcklig för att det nya systemet skulle hinna växa in i det gamla, men det tjenar naturligtvis till ingenting att framställa ett sådant yrkande, utan får jag låta mig nöja med hvad Utskottet föreslagit. När sålunda medgifvanden skett från den ena sidan, borde man väl också få vänta sig sådana från den andra. Sker icke detta, så torde de rustande hafva rätt att få förblifva vid de rättigheter och skyldigheter, som af ålder kommit dem till del, utan att åtaga sig någon utsträckt värnepligt, ty hvad är denne annat än en utskrifning i ordets rätta bemärkelse?

Det är af vigt att denna fråga afgöres så, att vårt lands framtida sjelfständighet må blifva värnad, men det är äfven af lika vigt att man söker utjemna bördorna så mycket som möjligt på det att icke inre split och oenighet må uppkomma samhällsklasserna emellan. Påläggas bördor som äro större, än att folket förmår bära dem, hvilket skulle inträffa, om Kongl. Maj:ts eller reservanternes förslag antoges, så blir följden den, att en stor del af de närande klasserna öfvergifva sitt fädernesland, och split och oenighet uppstå bland de qvarvarande, så att det till och med kunde inträffa, att vi — hvad Gud dock förbjude — komme att upplefva sådana tilldragelser, som år 1811 passerade i Skåne och somliga andra rikets provinser.

Vill man, såsom en talare på Smålandsbänken i går föreslog, fördela indelningsverkets bördor på *all* jord efter taxeringsvärdet — statsjorden undantagen — så skulle jag icke hafva något emot bibehållandet af denna institution, ty bördan blefve då jemnare fördelad och hvilade icke ensamt på en viss klass bland jordbrukarne. Uppställde då städerna ett antal trupper efter sina taxeringsvärden, så tror jag vi skulle få en stamtrupp, tillräckligt stor för vårt försvar, och kunde under sådant förhållande spara våra söner och tjenare, hvilka med vemod skall åtaga sig den skyldighet, man nu vill pålägga dem. Men om ett sådant förslag skulle framkomma, så fruktar jag, att, om man än föreslog en öfvergångstid på 10 eller 15 år, man från dem, som försvara indelningsverkets fortvaro, skulle få höra helt andra tankar uttalas.

Såsom jag redan sagt, anser jag, att Utskottet i sitt förslag visat ett stort tillmötesgående från rotehållarnes sida. Under öfvergångstiden blifva bördorna för dem visserligen mycket tryckande, men då de veta att de efter denna tid skola befrias från att bära tyngre bördor än andra samhällsklasser, skall detta gifva dem kraft och mod att under öfvergångstiden arbeta på en förhoppning.

Jag tecknade mig i går till minnes åtskilligt för att besvara en och annan talares uttryck, men deruti blef jag förekommen af de tvänne talare, som i går afton sist hade ordet. Jag kan således sluta med att yrka bifall till Utskottets förslag i den föredragna punkten.

Herr Carl Ifvarsson: Jag vill på förhand tillkännagifva, att, då jag uppträder för att yttra mig i denna fråga, jag icke hyser det ringaste anspråk på att mina ord skola hafva något inflytande på densammas utgång. Ett sådant anspråk skulle från min sida vara ganska förmätet,

synnerligast då fackmän och andra personer, som riktigt arbetat sig in i frågan, hafva utredt densamma bättre än jag skulle kunna göra; och om jag äfven ville försöka detta, så skulle man möjligen tro, att jag dertill drefves af någon slags författarekärlek. Men en sådan känsla är långt ifrån mig. Jag har icke annan afsigt än att få min mening bevarad i protokollet, och då denna fråga öfverallt i landet följes med den största uppmärksamhet, vill jag uttala de åsigter jag om densamma hyser.

Då jag sökt att erhålla ett bestämdt omdöme i detta vigtiga ämne, har för mig först och främst uppstått denna fråga: är det nödvändigt att ordna vårt försvarsväsende så, att det blifver bättre och starkare än hittills? Denna fråga tror jag alla besvara med ett enstämmigt ja; åtminstone har jag icke hört någon enda upphöja sin röst deremot. Tid och omständigheter mana nemligen alla att, medan tillfälle gifves, betrygga vårt försvar, och jag har funnit alla ense om att någonting bör snart göras.

Den fråga, som derefter framställer sig, är denna: *huru* skall detta ske? Finnes det någon annan utväg att förstärka försvaret än att anlita den allmänna beväringen, d. v. s. införa en allmän ordnad folkbeväpning? Enligt min öfvertygelse måste härtill svaras, att detta är den enda möjliga utvägen. Man kan visserligen säga, att beväringsinrättningen är i viss mån beroende på beskaffenheten af den stam, som kommer att bibehållas eller att nybildas, och detta är påtagligen riktigt; men hurudan denna stam än må blifva, tror jag likväl att beväringsinstitutionen måste anlitas vida mera än hittills, eller att värnepligten måste utsträckas så väl med hänseende till tiden som till hvarje medborgare. Jag vill dock icke nu vidare orda om detta, emedan det närmast hörer till den fråga, som sednare förekommer, nemligen den, angående lagen för allmänna värnepligten. Hvad jag sagt har jag yttrat endast derföre, att frågorna både om beväringslagen och den blifvande stammens beskaffenhet hänga nära tillsammans med den nu förevarande och att denna sednare utgör, så att säga, kärnpunkten för densamma.

Skulle jag kunna antaga att indelningsverket lemnar den möjligast bästa stam, så skulle jag också säga, att vi måste bibehålla detsamma, ty det vigtigaste syftemålet är, att vi måtte erhålla ett kraftigt försvar; men jag tror icke att man behöfver befara att en värfvad stam, om den aflönas af staten och lämpligen fördelas öfver hela riket, derföre skall blifva sämre, än den indelningsverket erbjuder. Jag anser nemligen att Utskottet och reservanterne, med undantag af en enda, hafva visat så goda skäl för indelningsverkets afskaffande att jag är böjd antaga att den stam, de vilja sätta i stället, skall till och med blifva bättre. Men om än denna stam icke skulle blifva bättre än den nuvarande utan endast jemngod med densamma, så finnas ändock så många skäl, som tala för indelningsverkets afskaffande, att jag i alla fall anser, att man bör på allt sätt verka för att få det bort. Detta skulle i kameralistiskt hänseende vara en icke ringa fördel och dessutom skulle detta beständiga trassel emellan rotehållaren, å ena, och soldaten, å andra sidan, komma att upphöra; och det vore icke af så litet värde att få reda i allt detta.

Dessa omständigheter och äfven flera andra tala för indelningsverkets afskaffande, och jag är fullkomligt ense med mig sjelf om att det bör

upphöra. Öfvergångstiden, under hvilken detta bör genomföras, vill jag icke yttra mig om, den må bero på och bestämmas efter omständigheterna, ty hufvudsaken är den, att man må blifva qvitt denna institution och komma på det rena med frågan.

Det sades under gårdagens diskussion, att den indelta soldaten är i alla afseenden utmärkt. Jag bestrider ingalunda, att så är fallet, utan tror, att han verkligen är en god soldat, och anser ett sådant omdöme smickrande icke blott för honom sjelf utan äfven för rotebonden, derföre, att det visar dennes förmåga, att anskaffa dugliga karlar; men jag kan icke heller frånkänna befälet samma goda förmåga, och — hvad soldaten sjelf angår — så måtte väl denne icke blifva mindre god derföre, att han ej besitter ett torp, som icke tillhör honom sjelf, utan rotehållaren. Soldaten plägar ofta utarrendera rotens torp och sjelf antaga drängtjenst eller skaffa sig eget hem, men jag har icke hört att sådana soldater derföre äro sämre i tjensten, än de, som sjelfve bruka soldattorpet.

Flere af båtsmännen i min hemort innehafva icke torpen, utan de, som äro ogifte, gå merendels såsom drängar eller arbetare mellan tjenstgöringstiderna, och de, som äro gifte, äro oftast angelägne om att så snart som möjligt skaffa sig egen jord, på det att icke deras hustrur och barn skola stå på bar backe, när de sjelfve falla ifrån.

Angående sjelfva vilkoren för indelningsverkets afskaffande anser jag mig böra yttra några ord och vill dervid fästa uppmärksamheten på huru angeläget det är att, vid dessa vilkors bestämmande, icke förnärma någons rätt. Härvid menar jag egentligen den enskildes, ty om staten för vinnande af ett stort ändamål skulle komma att i någon mån träda emellan, hvilket torde blifva nödigt i detta, som i så många andra fall, då reformer genomföras, så tror jag detta destomindre vara obilligt, som det allmänna derpå vinner i flera andra hänseenden. Om man således å ena sidan bör tillse att rote- och rusthållare icke lida orätt, bör man dock å den andra äfven tillse att icke det allmänna, således andra samhällsmedlemmar, öfver höfvan betungas i och för vinnande af detta ändamål. De utredningar, som i afseende på rote- och rusthållares rättigheter och skyldigheter äro vidtagna, äro visserligen vidt omfattande; men de synas mig dock ingalunda vara så fullständiga, att man endast af dem kan bilda sig ett säkert omdöme om det absolut rätta i detta hänseende. En sådan utredning skulle möjligen icke heller kunna åstadkommas, och om den kunde det, så skulle den antagligen fordra en så lång tid och så stora uppoffringar, att hvarken försvarsväsendets ordnande kan så länge undanskjutas eller det torde löna mödan. Staten må då heldre träda emellan på ett mera kraftigt sätt än uppoffra tid och penningar på småaktiga undersökningar; och jag tror således, att Utskottet i princip handlat rätt, då det tillstyrkt frågans afgörande, så att säga summariskt, om det ock icke lyckats träffa det rättaste eller lämpligaste i öfrigt, hvarom meningarne äro delade. Då, såsom här är fallet, sjelfva grunden, på hvilken man skall bygga, dessutom är tvistig, så är det ock helt naturligt, att rättsfrågan icke kan vara eller blifva klar, helst då ingen skiljedomare finnes. Somlige påstå att rotehållsskyldigheten är helt och hållet beroende af kontrakter emellan staten och rotehållarne, hvaraf naturligtvis måste följa att när ett kontrakt häfves å ena sidan det ock måste vara kraft-

löst å den andra. Om nu denna mening är riktig, så har Utskottet gått för långt in på rotehållarnes rätt, då det föreslagit en öfvergångstid af 15 år, under hvilken rotehållarne utan ersättning skulle utgöra både den gamla och nya skyldigheten. Många påstå, på helt andra skäl, att rotehållarne icke ega rättighet ens till lindring, långt mindre till befrielse från rotehållen, såsom följd af den ifrågavarande arméorganisationen. Hafva dessa sednare rätt i sina påståenden, så har Utskottet ställt sig för mycket på rotehållarnes sida, då det icke föreslagit någon vidare aflösning af rotehållsskyldigheten, än blott den ökade värnepligt, som drabbar äfven andra, samt nuvarande roteringsskyldighets utgörande under ofvannämnda tid. Tvisten om hvilken eller hvilka, som i detta hänseende hafva rätten å sin sida, kan antagligen icke lösas på annat sätt, än genom ett billigt tillmötesgående å ömse sidor, och om något sådant hade förnummits, skulle jag för min del tillstyrkt det, emedan jag tror att Utskottets förslag icke oförändradt leder till frågans lösning; men som saken nu står, så kan Utskottets förslag vara lika godt, som något annat.

Jag kan icke annat än beklaga, att regeringen, då hon framlagt förslag om försvarsväsendets ordnande, icke i sammanhang dermed tagit omhand frågan om indelningsverkets aflösande eller lindrande. Representationen, och i synnerhet Andra Kammaren, har förut uttalat så pass bestämda meningar derom, att regeringen icke saknat skäl för framläggande af förslag i ämnet. Hade regeringen afgifvit förslag om indelningsverkets afskaffande och detta varit bygdt på billiga grunder, så är jag öfvertygad om, att de nu så olika meningarne kunnat sammanjemkas. Nu vill det emellertid synas, som denna maktpåliggande fråga icke skulle kunna lösas under denna riksdag, då det icke finnes något förslag, omkring hvilket en majoritet vill sammansluta sig; ty jag kan icke föreställa mig att försvarsväsendet skulle kunna ordnas på sätt nu föreslagits innan indelningsverkets vara eller icke vara blifvit afgjordt, och innan man bestämt vilkoren för detsammas afskaffande, i fall man nemligen beslutar sig för detta.

Det bör kanske också nämnas att frågans lyckliga lösning försvårats genom den hållning en del af pressen antagit angående densamma, ty då pressen sökt bearbeta det allmänna tänkesättet till förmån för den utsträckta värnepligten och förordat ett kraftigt nationalförsvar, har den dervid gått tillväga på ett sätt som uppväckt oro i landet. Många hafva nemligen fruktat att kriget stode för dörren och att det gällde att skyndsamt ordna försvaret för att gå ut mot fienden, och andra hafva föreställt sig att den utsträckta värnepligten och de ökade kostnaderna skulle bringa en stor del af landets innevånare till ruin. Ynglingar hafva beredt sig till att i god tid lemna fäderneslandet, på det att de måtte undgå att använda hela sin ungdomstid dels på vapenöfningar och dels i krig. Den besutne bonden har mångenstädes tänkt på att sälja sin jord, medan den ännu hade något värde, ty han har trott att så tunga bördor skulle erfordras för försvaret, att värdet å fasta egendomen skulle i väsendtlig mån förminskas. Allt detta är i hög grad bedröfligt, och vi hafva, enligt min tro, att tacka vissa tidningar derför till en väsendtlig del. De som talat genom dessa hafva otvifvelaktigt ett stort ansvar för att frågan befinner sig i det skick hon nu gör; ty om dessa hade talat med lugn och icke gått till öfverdrift eller ställt sig på en ensidig ståndpunkt, så hade det

verkat välgörande och något verkligt nu kunnat göras för försvarets ordnande. De hafva deremot fordrat uppoffringar, som befaras öfverskrida folkets förmåga, och detta har verkat i hög grad uppskrämmande på ganska många. Det vore derföre för frågans lyckliga lösning högeligen önskligt, om pressens sätt att uppträda i denna fråga hädanefter kunde blifva opartiskt och lugnande, så att allmänheten återfördes till lugn och kunde bli i tillfälle att, utan påtryckning af pressen, med mera sans bedöma frågan, hvarefter man kunde motse opinionsyttringar, som uttryckte folkets verkliga mening och som kunde förtjena afseende vid frågans pröfning, hvilket jag icke vill tillerkänna åtskilliga af dem, som här omnämnts, emedan de efter bearbetningar och agitationer blifvit tillkonstlade. Den opinion, som på detta sätt åstadkommes från ena eller andra hållet, kan icke länge ega bestånd; och om man skulle afgöra denna fråga i öfverensstämmelse med de önskningar, som uttalas af en sådan opinion, så finge man snart känna svåra olägenheter, hvilka, sedan en motsatt opinion trängt in till samhällets innersta rot och isynnerhet sedan tillämpningen af den förstnämnda kommit i fråga, skulle växa till verkliga faror. Man må derföre gå varsamt tillväga i denna sak och vara angelägen om att icke stöta den ena eller den andre allt för hårdt för hufvudet eller pålägga för tunga bördor. Jag säger med afsigt "för tunga bördor", och tänker dervid på att man vill bibehålla indelningsverket, på samma gång som den allmänna värnepligten så väsendtligen utsträckes, som här är i fråga; ty det är ju klart att indelningsverket i så fall skall hädanefter blifva ännu mera betungande, emedan den indelta styrkan, för att blifva en lämplig stam, måste hafva mycket vidsträcktare öfningstid.

Hvad beträffar såväl indelningsverket som öfriga onera, hvilka trycka olika på olika samhällsklasser, så vill jag med få ord nämna, att jag önskar, det man måtte så fort som möjligt undanrödja eller på lämpligt sätt utjemna dem, ty så länge dessa olikheter äro till, så finnes det också misstroende och afund på alla håll. Samhället kan icke förr komma till det lugn, hvartill det skulle komma, om alla samhällsklasser stode i ett riktigt förhållande till hvarandra. För att uppnå detta mål, som för samhället vore en vinst, hvilken icke kan skattas nog högt, må man från ömse sidor visa beredvillighet; och må ni, mine Herrar, som utgöra Konungens råd, hafva detta mål för ögonen och sätta eder i spetsen för detsammas uppnående!

Af hvad jag nu yttrat framgår, att jag anser att den nation, som vill blifva i stånd att försvara sig i farans stund, måste vara *enig;* och vi må derföre alla verka härtill! *Förutan* denna *enighet* — vi må ordna försvaret hur som helst — få vi endast ett svagt försvar, men *med* densamma skall vårt folk, utan allt för stora uppoffringar, blifva starkt och ega både vilja och kraft att värna sin sjelfständighet.

Jag slutar derföre med att göra den vördsamma framställningen till eder samtliga mine Herrar, att verka för det stora mål: *enighet.* Må vi på allt sätt söka befrämja detta, men må vi dervid också se till att — huru svårt detta än kan vara — ingens billiga anspråk, ingens rätt förnärmas. Sträfva vi alla allvarligt härtill, så hoppas jag att den dag icke skall vara långt aflägsen, då Sveriges Konung icke längre behöfver söka sitt stöd än hos den ena och än hos den andra samhällsklassen. Det

hette en gång för lång tid sedan, att Konungen "stödde sig på Gud och Sveriges allmoge". Jag hoppas, och jag önskar, att den dag snart skall randas, då Konungen kan säga, hvad som är ännu mer, att han stöder sig på Gud och hela Svenska folket.

Med Herr Carl Ifvarsson förenade sig Herr *C. A. Jönsson.*

Herr Statsrådet Bredberg: Herr Talman! mine Herrar! Under gårdagens sammanträde hörde jag från flera håll, att det hos mången väckt förvåning och gjort ett smärtsamt intryck, att regeringen, då hon framställt så stora anspråk på nationen för åstadkommande af ett kraftigt försvar, icke samtidigt dermed föreslagit någon lindring i rust- och rotehållarnes bördor. Detta ger mig anledning att påminna om de tidsförhållanden, i hvilka vi lefva. En enskild person kan visserligen sluta sig inom sig sjelf och, i den lugna föreställningen att någon fara ej är att vänta, icke bry sig om att taga kännedom om yttre förhållanden; men för den, som har det ansvarsfulla förtroendet att deltaga i regeringen, kan detta icke vara tillåtet, utan han måste hafva blicken öppen för hvad som tilldrager sig inom det politiska området, och han skulle, enligt min åsigt, illa vårda sitt kall, om han icke gåfve akt på tidens tecken. Dessa tecken äro nu sådana att regeringen icke kunnat möta Riksdagen utan att begära stora uppoffringar för ordnandet af landets försvar.

Här erinrades i går om hvad Montesquieu i förra århundradet yttrade derom, att, när den ena makten rustar sig, så gör också den andra detsamma. Alla tiders erfarenhet bekräftar riktigheten af detta påstående; och när så förhåller sig, må jag väl vara berättigad att fråga: då *alla* andra makter rusta sig, bör då *en enda* icke göra det?

I sammanhang härmed vill jag upptaga en anmärkning, som gjorts med anledning deraf att Kongl. Maj:t icke till norska Storthinget framställt lika omfattande och genomgripande förslag i och för försvarsväsendet, som till svenska Riksdagen. Jag har visserligen icke plats i Konungens råd, då norska ärenden der handläggas, och kan således icke lemna ett fullständigt svar på denna anmärkning; men jag vill dock, till bemötande af densamma, erinra om, att det Storthing, som nu är samladt, inleder en ny ordning såsom det första af de *årliga* Storthingen, inför hvilket frågan om försvarets omdanande svårligen kunnat framläggas utan att upptaga en alltför stor del af Storthingets med sjelfva arbetsordningen och andra ärenden upptagna tid. En omständighet, som jemväl torde observeras, är den, att den budget, som af Storthinget nu uppgöres, afser endast tre månader, och det lärer icke varit lämpligt att för denna korta tid företaga de anordningar, som för en omfattande reglering af försvarsverket blefve nödvändiga.

Då, hvad vårt land beträffar, tänkande män inom alla samhällsklasser funnit nödvändigt att förstärka nationalförsvaret och tillika ansett att detta bör ske genom införande af allmän värnepligt, så framställer sig för litet hvar den frågan, huruvida dessa värnepligtige, som bestå af landets ungdom, kunna undvara eller lämpligen ersätta en stam, och huruvida vi nu skulle kunna bortkasta eller väsendtligen försvaga den stam, som vi redan ega och som under alla förhållanden visat sig aktningsvärd och aktningsbjudande. För min del kan jag icke annat än anse att detta ej låter sig göra, aldra minst nu, då denna stam är nödvändig för att den

ytterligare styrka, som skall utgöra, så till sägandes, kronan i försvaret, må kunna utbildas omkring densamma.

Här har blifvit ifrågasatt, om man verkligen står på rättslig grund, då man vill införa allmän värnepligt, utan att samtidigt upphäfva indelningsverket. Det första och enklaste svaret härpå är, såsom hvar och en torde finna, att under den tid af tvåhundra år som detta indelningsverk funnits till, hafva åtskilliga andra institutioner i afseende å folkets deltagande i försvaret blifvit af representationen införda vid sidan af indelningsverket. Ett stort exempel härpå är den i början af detta århundrade införda beväringsinrättningen. Och ingen lärer väl kunna tänka sig såsom en möjlighet, att ett sådant aftal afslutats mellan Konung och folk, när indelningsverket inrättades, att detta ömsesidigt antogs under vilkor att Sverige aldrig framdeles skulle förstärka sitt försvar, äfven om angränsande länder mångdubblade sina stridskrafter. Man kan icke tänka sig, att Konungen och folket, när de genom sina ombud afslöto knektekontrakten, skulle hafva menat: "detta göra vi nu för alla tider, och vi förpligta oss att aldrig i verlden, med eller utan ömsesidigt bifall, göra något annat och mera derjemte för rikets försvar, hvad än andra makter omkring oss må företaga." Ett sådant aftal skulle nemligen hafva varit ungefär ett sådant, som kallas pactum turpe — ett nesligt aftal — och jag tilltror icke Carl XI och svenska folket på hans tid att hafva velat afsluta ett sådant.

Hvad vidare beträffar deras påstående, som sagt, att knektekontrakten skulle lägga hinder i vägen för allmänna värnepligtens införande, i det att dessa skulle, såsom en ersättning för den tunga indelningsverket medförde, utlofva, att ingen vidare *utskrifning* skulle komma i fråga, så vill jag först och främst erinra, att hvarken beväring eller allmän värnepligt, i den mening vår tid uppfattar desamma, voro kända, då knektekontrakten skrefvos. Om man tänker sig in i den tidens förhållanden, skall man, som jag tror, finna en stor skilnad emellan utskrifningarne och nutidens allmänna värnepligt. Ty under det en yngling vid den tiden just som bäst var sysselsatt vid plogen eller med andra fredliga värf, kom helt oförväntadt en utskrifning, som utkallade hvar tionde, tolfte eller femtonde man, och han kastades då in i regementet, ofta för att nästa ögonblick föras ut i krig, utan insigt i krigsyrket, utan den förberedande öfning, som ger fasthet i rörelserna och derigenom en viss grad af trygghet i sinnet, och utan att ens känna sitt befäl eller det öfriga manskapet i ledet. Beväringsynglingen deremot känner sitt befäl; han vet på förhand sina pligter och har tillfälle att utveckla de färdigheter, som i en strid erfordras. Derigenom är hans ställning, när det gäller, icke så litet fördelaktigare.

Då en utsträckt värnepligt nu nödvändigt påkallas af tidens kraf, och man föreslår att den skall omfatta hvarje stånd, såväl stad som land, såväl jordbrukare som icke jordbrukare, då de ökade bördorna med ett ord fördelas på nationen *i dess helhet*, kan då någon med rätt säga, att häruti ligger något, som gifver skäl för *några vissa* att uppställa vilkor för värnepligtens antagande? Ett sådant dagtingande kan väl icke ur rättslig synpunkt försvaras.

Jag lemnar för närvarande derhän, om några lindringar för den rust-

nings- och roteringsskyldiga jorden nu kunna medgifvas. Låter sådant sig utan skada verkställas, så skall det för regeringen vara ganska kärt. Åtskilliga icke obetydliga lindringar hafva ock redan blifvit medgifna, såsom t. ex. afskaffandet af mötespassevolansen och beklädnadsafgifterna, och äfven vid 1869 års riksdag föreslog regeringen ytterligare lindringar. De två år, som sedan dess förflutit, hafva icke gifvit regeringen anledning att ånyo framkomma med ett dylikt förslag, ty utsigterna hafva blifvit ännu mindre fredliga.

Önskligt vore, om, på sätt den siste talaren yttrade, enighet inom representationen kunde uppnås, ty enighet är, såsom han så sannt uttryckte sig, det första vilkoret för ett kraftigt försvar. Kan denna enighet och denna kraft vinnas genom att bereda lindring i jordbrukets bördor, dessa må nu vara huru gamla och häfdvunna som helst, så är detta, som sagdt, kärt för regeringen; och jag vågar antaga, att, om fullkomlig trygghet kan åt landet bevaras genom något bland de lindringsförslag, som åtskilliga representanter här framlagt, om ett af dessa förslag möjligen i den syftning, som Herr Kallstenius i går utvecklade, lyckas tillvinna sig Riksdagens bifall, och såsom dess mening frambäres till Kongl. Maj:t, det också skall vinna ett välvilligt gehör inom regeringen.

Herr Carlén: Jag anhåller att, i likhet med den talare, som näst den föregående yttrade sig, få förklara att jag begärt ordet, icke i den förmätna förhoppning, att mina ord komma att väga något i afgörandets vågskål, utan derför att jag anser det vara en representants pligt att i en fråga af den vigt och betydelse, som den förevarande, öppet uttala sina åsigter, på det att, icke blott komitenterna, utan alla, som intressera sig derför, må veta, hvar de hafva sin man.

Det är alltid en synnerligt angenäm pligt att göra sina motståndare rättvisa, att kunna egna dem sin högaktning och erkänsla, och jag fullgör endast en sådan skyldighet, då jag hembär Utskottet min tacksamhet för de särdeles vackra och väl valda ord, hvarmed det inledt sitt betänkande. Dessa ord tåla väl att höras ännu en gång och, som de icke äro många, tager jag mig friheten uppläsa dem.

Utskottet säger: "Röster, dels varnande mot en befarad likgiltighet och ett förbiseende af tidens kraf, dels manande till kraftiga ansträngningar, hafva höjt sig i landets alla delar, och om än meningarne i ett eller annat afseende varit delade, kan man dock med visshet säga, att de varit och äro eniga i fordran, att försvarsfrågan äfven hos oss må erhålla en *snar*, fullständig och betryggande lösning."

Bättre och kortare har man icke kunnat teckna sinnesstämningen i landet och situationen för dagen, och dessa ord förtjena så mycket större erkännande, som de från Utskottets sida innebära en stor sjelfförsakelse, ty Utskottet har, som det synes mig, med dem fällt sin egen dom. Kan väl någon af Utskottets ledamöter inbilla sig, att Utskottets förslag verkligen innebär utsigter till en "*snar*" lösning af den stora och vigtiga frågan, kan väl någon af dem föreställa sig, att Första Kammaren först och Kongl. Maj:t dernäst skall ens någonsin antaga förslaget? Jag är så mycket mera förvissad om att få ett *nej* till svar, som jag nu hört åtskilliga Kammarens ledamöter, hvilka sjelfva dock instämt i Utskottets

förslag, uttryckligen förklara att det skett, för att vinna ett uppskof med hela saken.

I min tanke har Utskottet felat derutinnan, att det allt för mycket sammanblandat den så omtvistade frågan om indelningsverkets vara eller icke vara med det af alla erkända behofvet af ordnandet och förstärkandet af vårt försvar på folkbeväpningens grund. Felet har dock icke ursprungligen varit Utskottets, utan legat hos den motionär i frågan, som lyckats att företrädesvis vinna gehör hos Utskottet. Men jag tror mig med skäl kunna fråga, om just denna motionär förtjenat sådant gehör, icke derföre att jag ifrågasätter hans fosterlandskärlek, ty den är utan tvifvel lika stor som någon annans, ej heller derför att jag tviflar på hans insigter, ty de äro visserligen större än de flesta ibland oss ega, utan derför att jag anser mig ega fog att betvifla hans *åsigters* fasthet. En man, som det ena året säger, att indelningsverket är ett nästan oundgängligt vilkor för bildandet af en för våra förhållanden lämplig stam, och det andra året påstår att det nödvändigt bör förkastas, som vid början af riksdagen fordrade 114 dagars vapenöfning för beväringen och ett par månader derefter nöjer sig med 82 dagar — en sådan man kan väl hafva *goda insigter*, men *fasta åsigter* har han icke, och på hans ord kan man i min tanke icke bygga.

Nu hafva emellertid frågorna blifvit sammanblandade och man måste derföre betrakta dem i sammanhang med hvarandra.

Jag får dervid först förklara att, okunnig som jag är i den yrkesmessiga delen af frågan, jag endast efter mycken tvekan yttrar mig om indelningsverkets bibehållande eller afskaffande.

Emellertid tror jag att i denna fråga, som i så många andra, ingår så mycket allmängiltigt och för vanligt sundt förstånd fattligt, att äfven andra än fackmän hafva rätt att i densamma bilda sig en öfvertygelse, och jag tror att frågan om indelningsverket har många sådana momenter.

Dervid har jag, oaktadt allvarliga bemödanden, icke kunnat komma till det resultat, att det skulle vara lämpligt och nyttigt att nu borttaga indelningsverket. Detta har jag beklagat, då jag hört så många röster inom representationens djupa leder sådant allvarligt yrka. Det är icke angenämt för någon representant och minst för mig, som haft och har så mycken beröring med det egentliga folket, att i detta afseende icke kunna ingå på de åsigter, som, efter hvad jag tyckt mig finna, en stor del af vår jordbrukande befolkning hyser.

Det hufvudsakliga skäl, som bestämt mig för indelningsverkets bibehållande, grundar sig dels på den erfarenhet jag eger om den indelta soldatens skaplynne, och dels på de iakttagelser i afseende på det svenska folklynnet i allmänhet, som jag under en mångsidig beröring med folk af alla samhällsklasser haft tillfälle att göra.

Ingen bestrider den indelta soldatens stora härdighet och tålsamhet; och det är gifvet att han skall förvärfva sig denna genom sina sysselsättningar både före och efter antagandet. Ingen bestrider heller, tror jag, den moraliska styrka, som ligger i den omständighet, att han är bofast och brukar sin egen torfva under familjlifvets stärkande inflytande. Allt detta befordrar det sedliga allvaret, under det hans arbete stärker

kroppskrafterna och bidrager att utveckla den fyndighet, som under många förhållanden är så nödvändig för soldaten.

I svenska lynnet och isynnerhet hos dem, som vistas på landsbygden, ligger stor trängtan efter den egna torfvan, det fasta hemmet och den trygga bostaden; och jag är fullt öfvertygad att den, som ej hyser en sådan längtan, icke på långt när är så mycket värd, då det gäller att försvara fäderneslandet.

Om man tänker sig tvänne personer, lika bildade och för militära ändamål lika utrustade, men den ene mera benägen för ett kringstrykande lif; så är väl möjligt att detta vagabondlynne tillhör den mera intelligenta naturen, men att den sedliga kraften, förmågan af uthållighet och uppoffringar i högre grad finnas hos den andre, derom är jag fullt förvissad. Man jemföre i detta afseende stattorparen med jordtorparen, dagsarbetaren med fast hem med arbetaren utan sådant hem, och jag tror att man skulle gifva mig rätt i min uppfattning.

Man har sagt, att den indelta soldaten, i följd deraf att han har en egen torfva att bruka och hufvudsakligen sysselsätter sig härmed, icke kunde anses besitta tillräcklig intelligens för att utgöra stam för vårt försvar, ty dels rekryteras han från samhällsklasser, som sakna högre vyer, och dels kunna hans sysselsättningar, jordbruksarbeten i liten skala, icke bibringa honom sådana. Man har vidare sagt, att en större intelligens skulle vara alldeles nödvändig för en stam, som skulle utgöra icke blott mönster utan äfven styre för en beväring, som uti sig innefattade många intelligenta krafter. Det är mycket möjligt att jag misstager mig i min uppfattning af stammens väsendtligaste betydelse; men jag har kommit till det antagande, att stammens hufvudsakliga uppgift är att vara soldater, män i ledet, och icke befälsämnen; och jag har derjemte kommit till den slutsats, att i allt fall till en stam, så liten som Sverige kan uppsätta, skulle sannolikt icke längta personer med större boklig kunskap och den högre intelligens, kvilken gjorde dem skickliga att användas till högre befäl för beväringen.

Kan man väl föreställa sig, att personer med högre bildning, som från barndomen åtnjutit en vårdad, förfinad uppfostran, gerna skulle ställa sig i ledet för att icke blott derstädes göra verklig soldattjenst, utan äfven fullgöra alla de öfriga pligter, som i vårt land fordras af våra krigsmän? Bland dessa pligter finnes en, som för den bokligt bildade ej är särdeles angenäm, nemligen att alltemellanåt göra en slags gendarmeritjenst. Ty jag ber eder komma ihåg, mina Herrar, att vi icke ega någon gendarmerikorps, utan måste använda soldaten till fångbevakning, marknadsvakt, bevakning å fästningar och, när sådana sorgliga händelser inträffa, äfven till undertryckande af oordningar och upplopp. Hvar och en måste vid sådana tillfällen vara beredd att stå i ledet, och jag tror att, bland de så kallade intelligente, ganska få skulle vara hågade att åtaga sig en sådan tjenstgöring. Man kan visst säga, att denna olägenhet skulle kunna undanrödjas genom att skaffa en särskild gendarmerikorps, men detta skulle medföra en betydlig kostnad, och jag betviflar att en sådan korps skulle vara så betryggande och uppfylla sina åligganden på ett så humant sätt som den indelta soldaten.

Vi lefva i en så lycklig tid, att vi knappast hafva aning om att nå-

got angrepp mot allmänna säkerheten och ordningen skulle kunna ske, vare sig ofvanifrån eller nedifrån; men sådana beklagliga händelser hafva dock inträffat äfven i detta århundrade, och ingen kan veta om de ej åter kunna upprepas. Jag frågar då, om det, under sådana olyckliga förhållanden, icke skulle vara mera betryggande att hafva den indelta soldaten att lita på, än en värfvad eller garnisonerad trupp?

Flera finnas i denna Kammare, som erinra sig ett tillfälle för några år sedan, då vi hade att befara dylika oordningar. En talare här på detta rum, jag tror nästan på samma plats, der jag nu står, en talare, som alla hörde med nöje, för att icke säga förtjusning, karakteriserade situationen på det sätt, att han sade, att, om icke det händt som hände, så hade Stockholms gatstenar varit färgade af blod.

Det var ett oförsigtigt yttrande och dertill ändamålslöst, ty situationen var betydligt förändrad, då han fällde detsamma, men det innebar dock en sanning, hade åtminstone sannolikheten för sig. Till och med regeringen erkände det, då den vid ifrågavarande tillfället — det var vid representationsförändringens genomförande — inkallat indelta trupper för att skydda representationen. Man litade antagligen icke på garnisonen. Under lugna tider är man alltför benägen att endast le åt dylika farhågor, men det är verkligen icke någon säkerhet för, att icke löjet kan bytas i sorg, och att sådana händelser ännu en gång kunna inträffa, att den inre ordningen eller friheten hotas, och vi kunna väl då icke gerna tänka oss en trupp, som bättre skulle kunna skydda oss för hvad som både ofvanifrån kunde komma och nedifrån varda försökt, än den pligttrogne, på en gång medborgerligt sinnade och fast disciplinerade indelta soldaten.

En annan orsak, hvarför jag nu håller på indelningsverket och motsätter mig Utskottets förslag, är, att det sistnämnda kastar oss in i något mycket ovisst. Det är väl icke skäl att utbyta ett erkändt godt mot något ovisst bättre, och än mindre skäl lär det väl vara att utbyta ett erkändt godt mot något förmodligen sämre.

Om vi bibehålla den indelta soldaten, så veta vi oss hafva för den blifvande beväringen en kärnfast stam, kring hvilken den med trygghet kan sluta sig. Låt vara att denna stam är behäftad med en eller annan bristfällighet, att den ej lemnar tillgång på dugliga befälsämnen, eller i annat hänseende lemnar andra önskningar ouppfyllda — visst är, att den i det väsendtliga uppfyller sin bestämmelse och att den i moraliskt afseende utgör det bästa element att blanda med beväringen; och det vore väl icke skäl att just under denna brytningstid, då fråga är att införa en så utsträckt värnepligt, äfven införa nyheten af en alldeles opröfvad stam och sända våra söner att tjena i ledet tillsammans med personer, som i sedligt hänseende omöjligen kunna erbjuda de garantier, som den indelta soldaten gör.

Inom denna Kammare finnes mycken konservatism och mycket reformatoriskt begär blandade med hvarandra. Om äfven, som jag tror, konservatismen i sjelfva verket är det öfvervägande elementet, alstras dock af sammansättningen ett konservativt-reformatoriskt lynne, för hvilket det borde vara främmande att kasta bort något väsendtligt dugligt, som man eger, mot något, som för alla är, minst sagdt, dunkelt. Ty hvarken Ut-

skottet eller reservanterne, eller någon af de talare, som hittills yttrat sig, hafva tecknat den stamtrupp, Utskottet vill hafva, i så bestämda drag, att man kan bilda sig en föreställning om dess blifvande skaplynne. Skulle denna trupp blifva en garnisonerad trupp, så hafva vi helt nära icke särdeles uppmuntrande profstycken på sådant manskap; skulle den åter blifva värfvad, men med fritt val af bostad, så hafva vi ett exempel på en dylik trupp i Wermlands fältjägare, af hvilka vid mötestidens början halfva kompaniet *kan* saknas på sin plats, om sådant också ännu ej händt.

Ett tredje skäl, som bestämt mig för indelningsverkets bibehållande är att, om vi besluta detsammas upphörande, det blir absolut omöjligt nu få den vigtiga försvarsfrågan löst. Vi böra nemligen icke förbise, och vi äro dock icke *så* maktfullkomlige, att vi förmå ensamme lösa densamma, att vi endast utgöra en hälft af representationen, och att hvarken den andra hälften eller regeringen skulle gilla vårt beslut. Kongl. Maj:t sjelf, hans krigsminister och de öfrige rådgifvarne hafva förklarat att de hålla på indelningsverket och det är således gifvet att, om vi antaga Utskottets förslag, vi med detsamma hafva sagt att vi för närvarande icke vilja någon förstärkning af vårt försvar.

Nu säger man: "låt så vara, men vi kunna icke på samma gång bibehålla indelningsverket och antaga en utsträckt värnepligt och detta af tvänne skäl."

Det ena är det rättsliga skälet, hvilket i går grundligt utvecklades af min ärade granne till venster, fast jag beklagar att jag af opasslighet var hindrad att afhöra hela hans anförande. Innan jag yttrar mig om detta skäl, ber jag att till en början få förklara, att jag icke hör till dem, som i ringaste mån klandra hans och öfrige liktänkandes uppträdande härutinnan. Det har icke ett ögonblick kunnat falla mig in att han och öfrige representanter, som yrka indelningsverkets aflyftande, skulle göra detta af egennyttiga bevekelsegrunder. Tvärtom tror jag, att deras yrkande härleder sig från den lifligaste känsla för det rätta.

Rote- och rusthållarne utgöra icke någon statsmakt, hafva ingen egen stämma här; och det kan derföre icke vara annat än aktningsvärdt att föra deras talan, synnerligen då det sker med fara att utsätta sig för beskyllningar för egennytta. Likvisst tror jag att de representanter, som föra denna talan, misstaga sig i afseende å den rättsliga sidan af frågan. Vid föregående riksdagar har denna sida blifvit så fullständigt utvecklad, att jag endast behöfver i korthet angifva mina åsigter i detta afseende. Det är gifvet, att alla kontrakt äro lika bindande för båda kontrahenterna. Klart är således, att kontrakt emellan kronan och den enskilde äro lika bindande för kronan, som för den enskilde. Nu innehålla knektekontrakten, att rote- och rusthållare, mot skyldighet att uppehålla indelningsverket, skulle vara befriade från "utskrifning". Allt hänger således på begreppet *utskrifning.* Efter den så många gånger framlagda utredningen och juridiska bevisningen betyder i knektekontrakten detta ord *utskrifning* icke något annat, än uttagande af manskap till fyllande af den stående arméens behof. Om således i juridiskt hänseende detta ord icke kan annorlunda tolkas, hafva rote- och rusthållare ingen rätt att på grund af knektekontrakten söka undandraga sig ökad värnepligt. Jag tror att om den jurist, hvilken Herr Sven Nilsson åberopade och hvars auktoritet

han tillmätte så högt värde, blefve satt i en domstol, skulle han icke heller komma till annat resultat. Och i allt fall, äfven om denna tolkning skulle vara felaktig, lärer väl förhållandet, såsom en representant från Halland jemväl anmärkt, vara det, att saken i allt fall ej dermed är lagligen afgjord till rote- och rusthållarnes fördel. Dervid förekommer nemligen den omständighet, att lagstiftande makten, Kongl. Maj:t och representationen, öfverflyttat frågan från privaträttens till statsrättens område genom bestämmelserna i 73 och 80 §§ Regeringsformen. Må vara, att denna öfverflyttning skedde våldsamt, den har dock skett, regeringen och representationen hafva redan begått denna våldsamma gerning, och emot statsmakternas beslut hafva rote- och rusthållarne icke laglig rätt att fordra indelningsverkets aflyftande, om de också kunna af billighetsskäl påyrka detta. För min del erkänner jag dock icke de billighetsskäl, som anföras för aflyftande utan allt vederlag, ehuru jag är mycket benägen att medgifva en sådan lindring, som så småningom leder till den likställighet i skattebördor, som af representanten från Halland blifvit framställd såsom i framtiden önskvärd.

Det synes mig nemligen vara en af regeringens och representationens förnämsta skyldigheter, att i allt sitt görande och låtande hafva klart för sig det mål, att så småningom upphäfva alla skiljaktigheter i beskattningen emellan olika samsällsklasser och olika jord. För min del önskar jag detta lifligt och har tyckt mig förmärka, att åsigterna i detta afseende äro ense. Men detta utjemnande bör, såsom jag redan sagt, ske så småningom, så att ingen känner sig lida och ingen gör en obehörig vinst, som icke bör tillkomma honom ensam, utan åtnjutas af generation efter generation. Fortgår man på den banan konseqvent, men varsamt, så tror jag att de obehöriga anspråken snart skola upphöra och saken reglera sig sjelf.

Den värde representanten från Halland yttrade, att han af hvad i förevarande fråga förekommit icke märkt något tillmötesgående i nu antydda riktning. Det är sannt, om man fäster sig vid Utskottets förslag, ty *der* finnes icke något tillmötesgående, hvilket jag deremot påstår finnes till icke ringa grad i Herr Kallstenii förslag.

De, som yrka indelningsverkets upphäfvande, kunna klandra detta förslag, ty det fasthåller tillsvidare indelningsverket, men de, som yrka lindring, måste erkänna, att det innebär ett stort steg framåt i detta afseende. Enligt detta förslag skulle 10 à 12 millioner med ett enda penndrag efterskänkas, och detta måtte väl vara ett tillmötesgående, som ej är så ringa. Det är dessutom affattadt i samma anda, som Kongl. Maj:ts till 1869 års riksdag afgifna proposition, och vi hafva under denna öfverläggning hört från statsrådsbänken, att regeringen är villig att taga det i välvillig pröfning och att i allmänhet ingå på ett lindringsförslag. Dermed har således äfven regeringen visat sig benägen för tillmötesgående. Vid sådant förhållande, och då frågan om indelningsverkets vara eller icke vara är så omtvistad och då ännu ingen eger klart begrepp om den nya stam, som skulle sättas i dess ställe, synes mig temligen antagligt, att för närvarande något annat sätt att lösa försvarsfrågan icke finnes, än att gå i den riktning, det omförmälda förslaget anvisar.

Här

Här har talats många stränga ord, här har hotats med upplopp i Skåne och andra provinser, om värnepligtslagen skulle antagas utan aflösning af indelningsverket. Lyckligtvis begagnar man ofta stora ord, utan att hafva någon allvarlig mening dermed, och jag hoppas att detta äfven nu varit fallet. Möjligen har man äfven förbisett hvad den föreslagna utsträckningen i värnepligten egentligen vill säga och sålunda betydligt öfverdrifvit tungan deraf. Eller finnes det väl någon, som verkligen anser det vara en så oerhörd uppoffring, att under ett helt lif, som kan räcka i 82 år, offra *82 dagar* för att göra sig beredd till fäderneslandets försvar? Detta är hela den förfärliga börda, som nu är fråga om. Man hotar med att folket skall emigrera, om det blir nödsakadt att i tre år, under fyra veckor årligen öfva sig i vapnens bruk, och — detta är det löjliga i saken, huru sorglig den i öfrigt må vara — man säger att menniskorna skola, af fruktan för 82 dagars öfning, emigrera till *Tyskland*, der de i stället få ligga i garnison i *tre år!* Jag får tillstå, att jag, om så hände, för öfrigt anser att detta skulle vara ganska lyckligt. Låt den representant, som hotat med emigration till Tyskland, få sina ord bekräftade och hvad skulle då ske? Jo, hans utvandrande beväringsynglingar komma till Tyskland, få der i tre år göra garnisonstjenst och lära sig den strängaste disciplin. Jag är öfvertygad, att de dermed få nog af det nya fäderneslandet, och så återkomma de såsom fullfärdiga stridsmän, och vi behöfde sedan icke oroa oss öfver brist på befäl.

Jag har varit lycklig nog att kunna gifva Utskottet beröm för de ord, hvarmed det inledt sitt förslag. Jag är äfven lycklig nog att nu till slut få gifva Utskottet mitt fulla erkännande för dess eget bedömande af den förfärliga tunga, som skulle ligga i denna till 82 dagars öfning utsträckta värnepligt.

Utskottet yttrar sig på följande sätt, och jag ber eder, mine Herrar, lägga märke till dessa väl sagda ord: "Då Utskottet klart och lifligt känner de stora fördelar, som en utsträckt allmän värnepligt kan bereda nationen, ej blott i *ekonomiskt* och *militäriskt* hänseende utan äfven i *socialt*, derigenom att vapenöfningarne, då de blifva allmänna, så att alla klasser, utan afseende på samhällsställning, bildningsgrad eller förmögenhetsvilkor i dem deltaga, måste blifva *i hög grad egnade att utbilda befolkningens såväl fysiska krafter som en allmän anda af medborgerlighet* och, då de blifva utsträckta till längre tid och med ordning och allvar ledas, skola, genom disciplinens bättre inpräglande och strängare öfvervakande, hos nationen uppamma *en ökad aktning för lagarne samt vana vid ordning och uppmärksamhet på sig sjelf och sina pligter*, då har Utskottet med glädje helsat det förslag till kungörelse angående allmänna värnepligten, som blifvit af Kongl. Maj:t till Riksdagen aflemnadt".

Jag får försäkra att, om jag sutte på bänken här midt emot och innehade portföljen för krigsdepartementet, skulle jag finna mig så belåten med detta vitsord, att jag skulle finna den platsen lika angenäm som den hittills antagligen varit oangenäm. Yttranden sådana, som att en ökad värnepligt skulle hos nationen uppamma ökad aktning för lagarne, vana vid ordning och uppmärksamhet på sig sjelf och sina pligter, innebära en

sådan kompliment åt den utsträckta värnepligten, att Herr Krigsministern sjelf icke kunnat säga någon bättre.

Jag skulle nu kunna sluta, om jag icke funnit en anteckning som jag gjort under diskussionens gång. Det är endast ett namn, som uttalades af en aktad vän, representanten från det vackra Tjust. Han nämnde "*Sven Dufva*" och talade om honom såsom en personifikation af vår indelta soldat. Den ärade talaren yttrade sig icke i särdeles välvilliga ordalag om denna personifikation af den indelta soldaten och ansåg honom särdeles olämplig att leda hans och annat intelligent folks söner.

Hvem var då denne Sven Dufva, som skulle vara en typ af vår indelta soldat? Några af Herrarne känna det kanske ej. Jag tillåter mig att upplysa derom. Skalden beskrifver honom såsom son af en gammal krigare, som sjelf plöjde sin torfva och var omgifven af nio barn, bland hvilka Sven var yngst. Den ärade talaren, som, efter hvad jag trodde, hitintills icke haft synnerligt stor förkärlek för "intelligensen", hur mycken intelligens han än sjelf besitter, blef med ens en intelligensens förkämpe och hånade vår Sven Dufva, derföre att han icke var någon särdeles intelligent man. Sanningen deraf måste erkännas, ty skalden skildrar honom på följande sätt:

"Sven Dufva växte upp likväl, blef axelbred och stark,
Slet ondt på åkern som en träl och bröt upp skog och mark,
Var from och glad och villig städs, långt mer än någon klok,
Och kunde fås att göra allt, men gjorde allt på tok."

Ja, han gjorde allt på tok — det får ej fördöljas — men det kom sig deraf att han af naturen var en smula dum, och det felet är väl ej typiskt för den indelta soldaten, förmodar jag. Det torde tillåtas mig att få erinra om att dumhufvuden finnas inom alla klasser, icke minst bland de boksynte. Dumheten hos Sven Dufva, den dumheten att "göra allt på tok" ledde dock ej till så tokigt resultat, som Herrarne skola få höra. Hans andra goda egenskaper, just de som tillhöra den indelta soldaten i allmänhet och hvilka skalden så målande skildrar, öfvervägde vida det lilla naturfelet. Vår Sven blef soldat, sattes i ledet, och en gång, då hela finska arméns räddning berodde på att hindra en rysk trupp att öfvergå en bro, blef Sven Dufva, jemte ett tjog andra indelta soldater, beordrad att antingen rifva bron eller slåss till sista man. Den lilla truppen ryckte fram och från den motsatta stranden stormade den ryska kosackhorden ned på bron. Redan vid första salfvan stupade åtta af Sven Dufvas kamrater:

"Då var ej godt att dröja mer, man svigtade en hvar,
Ännu en åska, och man såg blott fem kamrater qvar.
Då lydde alla, när det ljöd "gevär i hand reträtt!"
Sven Dufva blott tog miste han och fälde bajonett."

Med fälld bajonett stod han ensam qvar, den gamla indelta soldaten — dock nej, gammal var han säkert ej, sannolikt under 40 år, just så gammal som våra indelta soldater få vara. Den ene kosacken efter den andre stormade fram, den ene efter den andre stupade för hans bajonett.

Ändtligen kom generalen sjelf, general Sandels, och såg den ojemna kampen.

"Bra, Bra!" han ropte, "bra, håll ut min käcka gosse du,
Släpp ingen djefvul öfver bron, håll ut en stund ännu!
Det kan man kalla en soldat, så skall en Finne slåss,
Fort gossar, skynden till hans hjelp! Den der har räddat oss."

Den der har räddat oss! så sade om den indelta soldaten General Sandels. Han var en general af slagfälten, han, och då må förlåtas mig om den generalens ord inför mig betyda något mera än generalernas af Riksdagens Andra Kammare.

Den indelta soldaten räddade oss då. Låten honom, mine Herrar, ännu en gång rädda oss, om det behöfves, i förening med våra söner, hvilka, huru intelligenta de än må vara, ej behöfva blygas för hans föresyn!

Herr Magnus Svensson: Jag inskränker mig till att yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Sven Magnusson: Jag vill endast tillkännagifva, att jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Kolmodin: Det har varit med ganska stor tvekan, som jag begärt ordet i förevarande fråga, icke allenast till följd af de skarpa meningsskiljaktigheter, som framträdt såväl i Utskottets betänkande, som här under öfverläggningen, utan ock derföre att jag, som ej eger några specialkunskaper rörande detta ämne, finner det vågadt att yttra mig derom, synnerligast då jag besinnar dess vigt för hela vårt land. Men då å andra sidan hvarje representant är förbunden att, så godt sig göra låter, bilda sig en åsigt i de frågor, som förekomma till behandling, har jag efter förmåga sökt att motsvara denna förbindelse, och anser det derjemte, i betraktande af ärendets stora betydelse, nära nog som en pligt för hvar och en att offentligen uttala den uppfattning, till hvilken han kommit.

För min ringa del är jag fast öfvertygad derom, att den enda försvarsorganisation, som i farans stund kan skänka oss verklig trygghet, är den, som grundar sig på ett rent värnepligtsystem. Jag vill härmed icke hafva sagt, att det preussiska systemet bör oafkortadt antagas: ty jag har af fullt sakkunnige män hört uppgifvas, att utbildningen af en soldat kan ske på vida kortare tid än tre år, samt att den långa öfningstiden i preussiska arméen afser, att inom hela samhället utbilda den specifikt preussiska andan, hvilken för oss icke kan vara något eftersträfvansvärdt. Man skulle ju möjligen kunna inskränka tiden till den i Danmark antagna. Jag nämner detta, utan att dermed vilja försöka att uttala något definitivt omdöme.

Ville man öfvergå till ett sådant verkligt värnepligtssystem, så får jag förklara, att jag skulle anse det vara rätt och klokt handladt, om man då medgåfve indelningsverkets upphäfvande så skyndsamt, som den nya organisationens utveckling det medgåfve. Statsmakterna hade ju då

sjelfva förkastat det gamla och beslutit sig för ett helt och hållet nytt försvarsväsende, och jag skulle för vinnande af det stora målet ej vilja företaga en mer eller mindre kinkig vidräkning de särskilda klasserna emellan.

Det skulle förefalla mig särdeles besynnerligt, om, när stormakterna — till och med sjelfva Ryssland — gripa till värnepligtsystemet, de mindre staterna skulle kunna åsidosätta detsamma, ehuru de endast *genom det* kunna tänka att på egen mark med någorlunda jemnbördig styrka kunna möta en anfallande fiende.

Man har sagt, att detta system skulle vara för dyrt för oss, att landet icke mäktar att draga det. Jag vill af hjertat önska, att vi icke under ganska sorgliga omständigheter förr eller sednare få detta påstående vederlagdt, i det vårt kära Sverige, efter många lidanden fattigare vordet ännu, ser sig nödsakadt att gripa till den organisation, vi nu i klenmodighet skjuta ifrån oss.

Nu är emellertid alls icke fråga om en så genomgripande reform, och jag får derföre förklara, att jag icke i utbyte mot en ringa förändring, sådan som 52 dagars förlängd vapenöfning för vår beväring, vill bortkasta indelningsverket. Man har, så vidt jag kan fatta, gjort alldeles för stor affär af hela organisationsförslaget, som i sjelfva verket endast afser att konservera och utveckla det redan befintliga, och derföre hafva ock de stora anspråken kommit fram.

Jag vill icke inlåta mig på någon utredning af sjelfva rättstvisten; den öfverlemnar jag åt våra jurister, men så mycket anser jag mig tryggt kunna uttala, att det antagande, som genomgår Utskottets förslag och hvilket jag funnit uttryckt i åtskilliga skrifter, att nemligen knektekontrakten skulle befria rote- och rusthållarne från all annan skyldighet att deltaga i landets försvar, än den som genom indelningsverket blifvit dem ålagd, att detta antagande, säger jag, skulle leda till sådana orimligheter, att det omöjligen kan vara riktigt. Det skulle ställa innehafvarne af dessa knektekontrakt såsom en makt öfver både regering och riksdag samt för statsmakterna omöjliggöra all lagstiftning rörande försvaret, med mindre rote- och rusthållarnes särskilda begifvande kunde vinnas. En försvarare af denna åsigt har rent af förklarat, att "knektekontrakten trädt i stället för pligten att personligen deltaga i fäderneslandets försvar". Från den pligten kan dock, efter mitt begrepp, en vapenför man icke befrias genom något annat kontrakt, än det han slutar med döden, då han utandas sin sista suck i striden för hem och härd. Hela vår historia vittnar dessutom emot den ofvannämnda tolkningen. Under Carl XII:s envälde, under frihetstiden och under vårt närvarande konstitutionela statsskick visa många omständigheter, att man icke gifvit knektekontrakten en sådan betydelse, som den nyaste exegetiken vill tillägga dem.

Under sådana förhållanden kan jag ej tänka på att bortkasta indelningsverket mot den tillökning i värnepligten, hvarom nu är fråga, ehuru jag gerna skulle vara med om att upphäfva detsamma, så snart vi i utbyte fått en annan, vår sjelfständighet fullt betryggande arméorganisation. Jag kan således icke rösta för Utskottets förslag.

Af min tillförene uttalade åsigt torde klart framgå, att jag måste betrakta samtliga här föreliggande förslag såsom öfvergångsförslag, från

hvilka vi måste nalkas och förr eller sednare komma till den punkt, jag antydt.

Jag vänder mig då först till Kongl. Maj:ts förslag, som grundar hela den framtida arméorganisationen på indelningsverket, sådant det är. En talare på Stockholmsbänken har sagt, att först en motionär och sedan Utskottet obehörigt sammanblandat frågan om indelningsverkets "vara" och "icke vara" med frågan om en utsträckt värnepligt. Detta är ett misstag. Dessa frågor hafva varit sammanblandade med hvarandra allt sedan 1867 års riksdag, då frågan om indelningsverkets upphäfvande först allvarsamt bragtes på tal. De framträdde dessutom förenade i Kongl. Maj:ts till 1869 års Riksdag aflåtna nådiga proposition. Både regering och riksdag hafva således långt före detta så fast sammanknutit dessa frågor, att det icke berott hvarken på Utskottet eller den åsyftade motionären, om de på nytt framträdt i innerligaste förening. Sedan jag i förbigående yttrat detta, återvänder jag till det Kongl. förslaget, mot hvilket jag aldra först vill anmärka, att det helt och hållet saknar karakteren af ett öfvergångsförslag. Det lägger, såsom jag nyss ofvanför yttrat, indelningsverket såsom en fast och orubblig grund för vårt försvarsväsende i framtiden. Om emellertid detta fortfarande skall baseras på denna grund, så skola utom hindret för folkbeväpningens utveckling många olägenheter uppstå. Det låter icke förneka sig, att indelningsverket för rote- och rusthållare medför, utom sjelfva den pekuniära bördan, en myckenhet af trassel, obehag och tidspillan, som svårligen kan uppskattas och som lyckats göra det så illa anskrifvet hos den stora allmänheten, som dagens diskussion nogsamt gifver vid handen. Skall nu indelningsverket blifva den egentliga grunden för den nya försvarsorganisationen, så måste det, om soldaten skall utbildas efter nutidens fordringar, för rote- och rusthållare medföra kostnader och besvär långt utöfver de nuvarande förhållandena. Här har redan blifvit antydt, att soldatens längre frånvaro från torpet skall pålägga roten en utvidgad vård om detsamma, och jag tror för min del, att indelningsverket i den ställning, man nu vill gifva det, skall i längden komma att tillskynda rote- och rusthållare större kostnader, än man för närvarande kan förutse.

Den fasta och orubbliga ställning, som Kongl. Maj:t i sitt förlag tillmätt indelningsverket, gör således, att jag mot detta förslag hyser stora betänkligheter. Jag vill ej borttaga tiden med att upprepa allt det klander, hvilket, så från ekonomisk som militärisk synpunkt, kommit indelningsverket till del, men jag tror, att detta klander, om det ock under stridens hetta blifvit måladt i nog starka färger, i sjelfva verket eger rätt mycken befogenhet.

Hvad de fem reservanterna från Första Kammaren angår, så förefaller det mig, som om de skulle till fullo dela min uppfartning af indelningsverket, att det ej i längden kan vara lämpligt såsom stam för vår armé; men jag får bekänna, att de synas mig hafva stannat på halfva vägen, dels genom den stränga uppskattning, de yrkat af kostnaderna för rustning och rotering, och dels derigenom att, enligt deras förslag, vakansafgifterna skulle öfvergå till en fullständig grundskatt. Det är klart, att i ett land, der kapitalen äro så tunnsådda som i vårt, skola de flesta rotar och rusthåll blifva nödsakade, att, till följd af den höga uppskattnin-

gen, fortfarande utgöra rotering och rustning in natura. Likaledes torde det vara föga välbetänkt, att i en tid, då så mycket talas om grundskatternas aflösning, med ett så betydligt belopp öka densamma. Ju *större summa*, som *på en gång* skall aflösas, desto större måste svårigheterna blifva för jordegarne under tiden för amorteringen.

I detta afseende innehåller Friherre Ericsons reservation tvänne grundsatser, som äro förtjenta af uppmärksamhet, den ena att indelningsverket icke bör kastas bort, utan medelst verklig amortering aflösas, och den andra att denna amortering skall försiggå inom en ej alltför kort tid. Dessa principer äro uttalade i motiverna till hans reservation, och om man ock kan hafva delade tankar om det sätt, hvarpå han tillämpat sina grunder, så tror jag dock, att sjelfva grunderna äro fullt antagliga. Man kunde dertill lägga en tredje, den nemligen att aflösningsvilkoren böra vara billiga, emedan i annat fall hela operationen af skäl, jag nyss ofvan antydt, kommer att stadna på papperet. Utan att således ingå i något försvar för de siffror Friherre Ericson uppställt i sitt yrkande, anser jag dock hans reservation förtjent af uppmärksamhet, såsom angifvande en väg, på hvilken frågan skulle kunna vinna sin lösning med iakttagande af såväl billighetens som rättvisans kraf.

Jag har emellertid en anmärkning af annan art mot Friherre Ericsons förslag. Den härleder sig möjligen från min obekantskap med rusthållets natur. Det har emellertid förefallit mig, som om det i Friherre Ericsons reservation visades väl mycken välvilja mot rotehållarne, under det att rusthållarne deremot behandlades med en temligen hårdhändt stränghet. Rote- och rusthållen synas mig för resten så skiljda till sin natur, att de svårligen kunna behandlas gemensamt, då fråga är om aflösning. Detta vill jag hafva anmärkt blott i förbigående, emedan jag saknar tillräcklig kännedom om dessa förhållanden.

En talare har nyss yttrat, att hufvuddraget hos denna Kammare skulle vara ett konservativt-reformatoriskt element. Jag tror, att detta träder fram just i de här anförda grundsatserna: *intet bortkastande af indelningsverket, utan detsammas aflösning under loppet af en längre tid.*

Jag vill nu något vidröra de anmärkningar, som blifvit framställda emot den stam, som under nu antydda förhållanden skulle sättas i stället för den indelta arméen. Man har sagt, att denna stam skulle komma att bestå af idel lösdrifvare, hvilka skulle sprida sig öfverallt i landet och ställa till oordningar. Vi hörde dock i går af representanter från Skåne, att i den provinsen finnas flera tusen soldater, hvilka icke hafva torp och dock bilda en ordentlig och laglydig samhällsklass. Vi hafva inom hvarje kommun på landet så kallade gerningsmän, smeder, skomakare, skräddare med flere, men icke har staten ålagt kommunerna att förse desse handtverkare med bostäder, för att förebygga deras hemfallande till lösdrifveri och oordentlighet. Här är således alls icke meningen och icke någon fara för handen heller, att en armé af lösdrifvare skall komma att bildas. Soldaten skall blifva lika bofast som tillförene och, såsom representanten från Wexiö önskade, få njuta all den trefnad och blifva delaktig af all den förädling, som familjelifvet kan skänka, samt detta under *eget tak* i ordets fulla bemärkelse. Då kan man fortsätta den idylliska målning, den ärade representanten påbörjade, och tillägga: hurusom familjen, vid husfadrens möjliga

frånfälle, har tak öfver hufvudet och slipper att, såsom nu ofta är händelsen, utkastad från rotens torp söka sin hjelp hos fattigvården. Inom den kommun jag tillhör befanns för några år sedan, då statistisk uppgift infordrades rörande båtsmanshållets inverkan på fattigvården, att medlemmar af afskedade båtsmänsfamiljer utgjorde halfva antalet af de personer, som erhöllo understöd.

En talare på Stockholmsbänken har sagt, att vagabondlynnet skulle tillhöra mera begåfvade och intelligenta naturer. Jag har ej tid att inlåta mig på en psykologisk undersökning rörande detta förhållande, utan vänder mig heldre mot den anmärkning, han i sammanhang med sitt nyss anförda påstående riktade emot de stackars tilltänkta stamsoldaterna. Dessa soldater skulle alls icke duga till den inre ordningens upprätthållande utan skulle komma att likna de kommunalsoldater, hvilka nu innehafva herradömet i Paris. Jag tror ej, att soldaterna i Skåne eller Dalarne, ja icke ens Wermlands mycket omtalade fältjägare gifvit ringaste anledning till dylika farhågor.

Jag vill icke upptaga tiden med att bemöta åtskilliga yttranden, som jag antecknat under gårdagens diskussion, men jag kan dock ej med tystnad förbigå, hvad en högt ärad representant från Calmar län med största eftertryck uttalade. Han förklarade först, att vi, såsom de gamla Carolinernas ätteläggar, i nödens stund nog skulle skicka oss lika manhaftigt som desse våra stamfäder; men nästan i samma andetag kom han in på emigrationen och meddelade, att 200 familjer, skrämda af den utsträckta värnepligten, ämnade öfvergifva sitt fädernesland. Jag förmodar, att han ej bland Carolinernas afkomlingar inräknar dessa, som jagas på flykten genom hotet af 82 dagars exercis. Skulle de åter vara ättlingar af de gamla Caroliner, så måste i sanning blodet hafva blifvit bra mycket utspädt under tidernas lopp. Deras utvandring synes ej väsendtligen nedsätta våra försvarskrafter; ty vid krigstillfällen torde de ej med fördel kunna användas.

Jag får bekänna, att jag ej kan begripa denna utomordentliga förskräckelse för öfning i vapnens bruk. Finnes det någonting förskräckande, så är det väl att, sjelf oöfvad, tillhöra en oöfvad armé i farans stund. Hafva vi ej helt nyss sett, huru det går med oöfvade och odisciplinerade skaror, som ställas emot en väl öfvad fiende? Hafva vi redan förgätit, huru dessa sammanrafsade mobilgardister i Frankrike stridde med utmärkt tapperhet, men dukade under *af brist på öfning och manstukt.*

Öfning måste vi först och främst hafva, och den, som flyr, för att undgå den militäriska öfning, som erfordras för fosterlandets försvar, är ej värd att hafva ett fosterland.

Ett par ord till slut! Hufvudsaken i denna fråga är dock icke hvarken rustning eller rotering, utan helt enkelt åstadkommandet af ett starkt och betryggande försvar för vårt land. Dertill fordras ej blott uppoffring af tid och penningar, utan, hvad kanske mera är, offret af många högstämda anspråk, många enskilda tycken och länge närda önskningar. Vilja vi nu icke gå in på kompromissens väg och der träda hvarandra till mötes, så torde vi komma att disputera så länge, tills den behagliga tiden är förbi och ofärden hinner oss. Under trycket af stora olyckor, skola vi då alls icke kunna fatta, huru dessa små tvistepunkter,

som nu skilja oss åt, kunde förhindra afgörandet af en så vigtig sak, som ordnandet af vårt lands försvar.

Vilja vi åter på fullt allvar sammanjemka våra åsigter, så måste vi först och främst lägga bort de stolta och bittra orden. Dessa utgöra ej ett säde, ur hvilket endrägten växer upp. Det finnes ju intet hinder, att ännu vinna en tillfredsställande lösning af den stora frågan.

Då jag emellertid ej kan till fullo gilla något af de framlagda förslagen; så måste jag naturligvis yrka, det den föredragna punkten måtte till Utskottet återremitteras.

Herr Sjöberg: Det torde med skäl kunna sägas, att efter den långa öfverläggning, som redan förevarit i detta vigtiga ärende, det knappast kan vara något tvifvel underkastadt, att meningarne äro så bestämda, att diskussionens vidare förlängning icke skall medföra någon förändring af den åsigt, en hvar numera fattat. Då jag emellertid begagnar mig af det tillfälle att yttra mig, hvilket jag i går förbehöll mig, har jag sålunda dermed icke något annat syftemål än det enda, som synes återstå för dem, hvilka icke redan yttrat sig, nemligen att afgifva en trosbekännelse. Min skall hafva åtminstone den förtjensten af att vara ganska kort.

De olika förslag, som blifvit Riksdagen underställda genom Särskilda Utskottets utlåtande och detsamma åtföljande reservationer förefalla mig, i sin helhet betraktade, föga tillfredsställande och båda föga godt för en lycklig lösning af frågan i hennes närvarande skick. Den meningsskiljaktighet, som varit rådande inom Utskottet, har ty värr gått vida längre, än man från början hade anledning att befara och, långt ifrån att utreda frågan, snarare ännu mera invecklat densamma. Hvad man skulle kunna anmärka mot Utskottets pluralitet synes mig hufvudsakligen vara, att den betraktar saken företrädesvis utur synpunkten af rust- och rotehållarnes egen fördel. De anmärkningar mot indelningsverket, denna pluralitet framställt, stå också i det närmaste samband med de påståenden, den anser sig böra genomdrifva; hvaremot samma pluralitet bjudit oss på ett förslag, hvars värde jag åtminstone icke förstår att uppskatta. Knappast bättre synas mig de fem reservanterna inom Utskottet hafva löst sin uppgift medelst framläggande af ett förslag, som också grundväsendtligen skiljer sig från det af Kongl. Maj:t afgifna, ehuru de onekligen i sin bevisning varit Utskottsmajoriteten öfverlägsna. Då jag nu, så vidt jag förmår, sökt göra mig reda för Utskottets utlåtande i sjelfva hufvudfrågan, å ena sidan, och, å den andra, de från detsamma afvikande meningar, en del Utskottsledamöter uttalat, kan jag icke neka, att af allt detta icke något förefallit mig mera tilldragande än den reservation en före detta ledamot af Konungens Råd afgifvit. Denna reservation har tilltalat mig såväl genom sitt klara innehåll som genom sin enkla och sammanträngda form; och troligen äro de icke få inom denna Kammare, hvilka gerna skulle hafva sett, att de tankar, som innefattas i samma reservation, kunnat göra sig gällande inom Utskottet.

Emellertid vill det synas, som om ett strängt fasthållande af det så kallade indelningsverket eller de grunder, hvarpå det hvilar, icke vidare är möjligt. Jag har icke den lyckan att vara hvarken rusthållare eller rotehållare, men jag har dock varit i tillfälle att på nära håll se detta

indelningsverk och de många invecklade förhållanden det medför, och jag måste erkänna, att, efter min uppfattning, detsamma, betraktadt från administrativ och ekonomisk synpunkt, är behäftadt med icke så få svagheter. Min ungdomskärlek för denna vördnadsvärda institution har sålunda under tidens lopp aftagit; men då det nu är fråga om att sätta något annat i stället, synes mig att man måste gå till väga med den yttersta varsamhet. En talare icke långt härifrån målade i går uti starka och gripande drag de betänkliga följder, som, enligt hans förmenande, skulle uppkomma genom antagande af Kongl. Maj:ts förslag. Han yttrade, bland annat, att införandet af den nya värnepligtslagen skulle betydligt vidga svalget emellan arbetsgifvare och arbetstagare. Han framställde vidare en skildring af den utvandring i massa, hvilken denna lag skulle medföra, med särskild antydan om att äfven rust- och rotehållare i allmänhet skulle lemna fäderneslandet. Jag hoppas och vågar till och med antaga, att en värnepligtslag, sådan som den föreslagna, icke skall hafva med sig så bedröfliga följder; och svårt är att inse, huru en lag, som icke gör någon skilnad till personen, utan är lika och ovilkorligt gällande för alla, skulle kunna öka afståndet emellan arbetsgifvare och arbetstagare. Hvad rust- och rotehållarne särskildt beträffar, lära de väl icke af denna orsak öfvergifva fosterjorden, men under dem finnes en talrik samhällsklass, på hvilken den ifrågavarande lagen kan tänkas komma att utöfva ett inflytande, som möjligen i en framtid skulle i någon mån kunna blifva en bidragande orsak till den så mycket öfverklagade emigrationen.

En talare på andra sidan af detta rum, hvilkens föredrag så ofta och med så mycket berättigande lifvar Kammaren, vidrörde några förhållanden vid 1682 års riksdag och den opposition mot roteringens åtagande, hvilken hos den tidens Bondestånd gjorde sig gällande. Vi hafva numera, Gudi lof, kommit så långt i fördragsamhet, att man icke behöfver befara, att olika meningar skola medföra sådana exempel af lidelsefull uppbrusning, som dem denne talare omnämnde, och jag är derföre förvissad om, att vi efter denna frågas afgörande få ostörde lemna detta samlingsrum på den vanliga vägen.

Det torde emellertid vara gifvet, att en kompromiss emellan de stridande meningarne bör, så vidt möjligt, tillvägabringas. Jag föreställer mig, att de ledamöter af denna Kammare, hvilka hafva frågans öde i sin hand, skola gå oss andra så mycket till mötes, att ett jemkningsförslag må kunna åstadkommas, och att vi sålunda kunna uppnå det mål, som ju eftersträfvas af oss alla.

Här kan ju icke vara fråga om större eller mindre fosterlandskärlek. Säkert lifvar den alla i lika hög grad, och under ett sådant förhållande bör ett förslag att förlika de skiljda åsigterna icke vara omöjligt, så mycket heldre som alla äro ense om, att landet ovilkorligen kräfver ett försvar mera betryggande än det närvarande.

Jag förenar mig således med dem, som för åstadkommande af ett sådant förslag yrkat, att nu förevarande utlåtande måtte till Utskottet återförvisas; och jag vågar uttala den förhoppning, att de fleste inom denna Kammare skola medgifva billigheten af detta yrkande.

Herr Ribbing: I en fråga af den utomordentliga vigt som den

nu föreliggande har äfven jag önskat att få tillkännagifva min åsigt och, då jag ej är vän af blotta försäkringar, anhåller jag om litet tålamod från Kammarens sida, för att anföra skäl för samma min åsigt och dermed tillika, för den händelse denna ej sammanfaller med Utskottets, åtminstone antydningsvis gifva tillkänna, ej allenast *att* jag önskar en rättvis och billig lösning af den föreliggande uppgiften, utan ock *i hvilken riktning* en sådan enligt min tanke är möjlig och bör sökas. Äfven detta sista anser jag nemligen såsom en skyldighet, då denna Kammare är samlad för att ernå praktiska resultat med sina öfverläggningar och beslut, ej blott för att i allmännare ordalag utsäga vackra önskningar. För öfrigt vill jag erinra, att, då det är 1:sta punkten af Utskottets betänkande som är föredragen, detta mitt yttrande kommer att blifva ett skärskådande af hvad Utskottet föreslagit oss att göra och besluta, samt ett anförande af skälen för eller emot för oss att följa detta förslag.

Det ligger i sakens natur, att med den utsträckning, som nutidens krig erhållit, hvarje arméorganisation i sjelfva verket måste blifva en organisation af dels stam eller aktiv styrka, dels reserv, värnepligtige, beväring eller hvad man vill kalla det. Kongl. Maj:ts förslag innefattar dessa båda vilkor eller fordringar för arméorganisationen, och Utskottet erkänner och angifver mycket riktigt detsamma och skälen dertill på sidan 21 i betänkandet.

Det är vidare gifvet, att vid förhandlingarne angående detta förslag, liksom vid hvarje fråga om arméorganisation, öfverläggningen och pröfningen komma att innefatta tvänne saker, nemligen dels af förslagets militära ändamålsenlighet, dels af de ekonomiska och rättsliga anordningarne dervid. Och det är klart, att dessa båda sidor eller frågor till hvarandra stå i det förhållande, att den militära, eller ordnandet af en duglig krigsstyrka, är målet; den ekonomiska och rättsliga åter är medlet att vinna detta mål. Då Utskottet skall yttra sig och Kammaren besluta öfver den föreslagna arméorganisationen, är det således både det förras pligt att afgifva utlåtande öfver ordnandet af arméen från båda dessa sidor, och vår att taga saken och det dervid af Utskottet föreslagna i betraktande från samma dubbla synpunkter. Dervid må jag börja med den militära, den som utgör ändamålet.

Huru skall vår krigsstyrka ordnas för att vara ändamålsenlig? Efter moget öfvervägande, säger Utskottet, sid. 6, har det funnit, att hos oss och med våra förhållanden bör landtförsvaret bestå af beväring och från denna särskiljd stam, således i full öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts förslag. Angående beväringen säger Utskottet, sid. 22, att det anser den nuvarande beväringsinstitutionen ofullständig och otillräcklig, hvadan Utskottet med glädje helsat Kongl. Maj:ts proposition om utsträckt värnepligt, samt att Utskottet tillstyrker bifall i det väsendtliga till Kongl. Maj:ts för Riksdagen framlagda förslag till lag angående denna utsträckta beväringsskyldighet; men — tillägger Utskottet — med *vilkor* likväl för detta bifall, att indelningsverket, d. v. s. den nu befintliga stammen, skall upphäfvas. Detta är just hvad som innehålles i den föredragna punkten. När således Utskottet å ena sidan anser, att stam är nödvändig, och denna åsigt på icke mindre än 3 ställen i betänkandet kraftigt betonas, men å den andra, såsom vilkor för att ändamålsenligt ordna beväringen: det ena nödvändiga elementet i vårt försvar, uppställer upphäfvande af stammen:

det andra lika nödvändiga elementet, sådan vi *nu* hafva denna, så är det naturligt att man måste fråga: Hvar hafva vi då den stam, som skall sättas i stället? Eller med andra ord: hvilken stam skola vi, enligt Utskottets åsigt, besluta oss för?

Herr Mankell i sin motion behöfver ej besvara denna fråga, ty motionären har uttryckligen sagt, att endast specialvapnen behöfva stam, som bör vara värfvad, hvaremot infanteriet såsom stam endast behöfver en stark befälskader. Den ersättning för stammen, som infanteriet skall erhålla, säger han, bör bestå af vissa klasser utaf de värnepligtige, hvilka skola erhålla en "nödtorftig rekrytbildning", — sid. 37, motionen N:o 130; — och hvad han med sistnämnda uttryck menar, har han närmare förklarat, sid. 64 af sin motion, der det heter, att man skall efterskänka något af den eljest nödiga krigsbildningen, emedan man vid utbrott af krig kan med den aktiva arméen "vika undan" tills den erhållit den bristande öfningen, och han prisar att den skandinaviska halföns kringflutna läge och vidsträckta yta medgifver *utrymme* till ett sådant undvikande. Den ersättning, Herr Mankell vill gifva oss för vår indelta armé är således visserligen en *oduglig* ersättning, — ty så kallar jag den aktiva armé, som just då den skall uppfylla sin uppgift, försvara landet och mota fienden, i stället släpper in den i landet, under prisande såsom en lycka att landet är så vidsträckt, att fienden kan komma långt in, utan att utrymme saknas för arméen till "undvikande" för nödig öfning. Men emellertid, såsom sagdt, dock en ersättning för den afskaffade stammen.

Helt annorlunda blifva förhållandet och uppgiften för Utskottet. Utskottet gillar icke för sin del Herr Mankells åsigt om ersättning för vår indelta stam. I dess betänkande anföres på sidan 45 en uppgift på stammens och beväringens öfningstid i särskilda Europeiska länder. I Schweitz uppgifves öfningstiden till 110 à 120 dagar, och Utskottet uttalar sedermera ett skarpt klander, i fall man ville nöja sig, i stället för stam, med en beväring, som blott hade denna öfningstid af 110 à 120 dagar, det vill säga en sådan som precis motsvarar Herr Mankells 114; hvartill ytterligare kommer, att Utskottet ändå inskränkt denna öfningstid till 82 dagar, i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag om en beväring *under förutsättning* af en tillräcklig stam. Jag frågar då ännu en gång: hvar är denna af Utskottet såsom nödvändig erkända stam? *En* sådan återfinnes i Utskottets betänkande, nemligen den *successivt* afgående indelta arméen, således en bortdöende stam. Enligt Herr Mankells uträkning skulle den dö bort på 25 år, men Utskottet antager, att den i ständigt förminskad skala skall fortlefva i 15 år. Redan denna omständighet gör emellertid, att vi med densamma ej kunna vara belåtna. Redan efter fem år skulle endast två tredjedelar vara qvar, efter tio år skulle blott en tredjedel qvarstå, och under det trettonde och fjortonde året hade vi så godt som ingenting, tills vi *efter* femtonde året vore fullständigt utan. Denna bortdöende stam är således icke stort att bygga på, vore den än aldrig så bra, just derför att den är bortdöende.

Återstår således att se oss om efter en annan stam, och om denna andra stam har Utskottet afgifvit förslag på sidan 46. Kongl. Maj:t skall "anskaffa" den, och det på sådant sätt att den blir bättre än den dåliga indelta arméen. Under diskussionen har "ur militärisk synpunkt" mot

indelta arméen vanligen, såsom hufvudfel, blifvit angifvet, att den icke är nog “intelligent“, och detsamma säges i betänkandet. Den nya skall vara mera intelligent. Man nyttjar ofta vissa främmande ord såsom ett slags skiljemynt, utan att göra sig reda för betydelsen deraf. Jag har derföre tänkt efter, huru jag på svenska skulle kunna öfversätta det, hvars brist skall uttrycka indelta soldatens egentliga fel. Jag har dervid kommit till: “förståndig och rådig“ eller för att begagna ett vulgärt uttryck “snabbtänkt“; det vore således det som saknades hos den indelta soldaten. Kan man då med rätt säga, att han är motsatsen, oförståndig och rådvill, trögtänkt? Det vore åtminstone en slät artighet mot alla rust- och rotehållare, som skaffa så underhaltiga soldater. Men påbördar man indelta soldaten dessa dåliga egenskaper, så gör man på samma gång största delen af svenska folket till lika oförståndigt, rådvillt, trögtänkt, ty indelta soldaten är tagen ur detta folk, ur den i inskränkt bemärkelse så kallade arbetande klassen. Och hvad värre är, jag ser ej, huru den nya soldat, Utskottet har tänkt sig, skulle blifva qvitt samma dåliga egenskaper: han skulle nemligen också nödvändigtvis till aldra största delen tagas ur samma arbetande klass. Hvarföre? af det enkla skäl, att ingen annan af Sveriges folkklasser skulle räcka till att bilda en stamtrupp af 24,000 man. Min tro är emellertid, att, om också icke indelta soldaten är något ideal, han likväl eger ganska godt förstånd och rådighet äfven; att vidare, om ytterligare utveckling af dessa goda egenskaper behöfves, denna skall vinnas genom mera omvårdnad vid vår ungdoms uppfostran; och att, om denna ungdom sålunda blifvit mera “intelligent“, intelligensen ej förflyktigas derföre, att man blir *indelt* soldat, utan, der den verkligen finnes, sitter qvar hos denne lika väl som hos den värfvade.

Vi må nu återvända till efterforskande af den nya stammen. Konungen skall, såsom sagdt, anskaffa den. Men på hvad sätt och genom hvilka medel? En grundplåt har Utskottet anvisat honom. Den utgöres af vakansafgifter utaf 2,322 båtsmansnummer, och vidare af successivt ledigblifvande rust- och rotehåll i mån utaf afgång. Om man nu med Utskottet beräknar 100 R:dr för rote i vakansafgift och antager att, enligt Herr Mankells uppgift, 4 procent af indelta soldaterne och båtsmännen årligen afgå, får således Kongl. Maj:t till en början $\frac{1}{25}$:del utaf vakansafgiften à 100 R:dr för 2,322 båtsmansnummer . . R:dr 9,288: —,
och af effektivt roteradt infanteri, 21,432 rotar, och
d:o d:o kavalleri, 3,409 rotar, tillsammans 24,841 „ 99,364: —,
således tillsammans R:dr 108,652: —,

som således utgöra de medel, för hvilka Kongl. Maj:t skall börja med att anskaffa den nya stammen: 24,000 man infanteri, och värfvadt kavalleri till samma styrka som nu — enligt 9:de och 10:de punkterna af Utskottets betänkande! Dock, det är sannt, Utskottets förslag anvisar i 9:de punkten ännu en tillgång: penningar “i den mån — — Riksdagen anvisar medel.“

Antager man nu — med Herr Mankell och Utskottet, ehuruväl båda uppenbarligen beräknat kostnaden för den *värfvade* soldaten och kavalleristen alldeles för lågt — antager man emellertid, att hvarje infanterist

kostar blott 100 R:dr per år och hvarje kavallerist 340 R:dr, så behöfs årligen för 24,000 man infanteri . . . . R:dr 2,400,000: —
och effektivt kavalleri till samma styrka som nu, eller
3,400 man . . . . „ 1,156,000: —
Summa R:dr 3,556,000: —

3,556,000 R:dr behöfver således Kongl. Maj:t efter den lägsta beräkning för att åstadkomma den stam, Utskottet föreslår, och 108,652 R:dr, eller i rundt tal 109,000 R:dr får han att använda för ändamålet det första året. Denna tillgång ökas sedermera visserligen för hvart år af de 15 första med vakansafgifterna af $\frac{1}{25}$:del utaf samtlige rust- och rotehåll, till dess efter 15 år *ingenting* alls för ändamålet utgår, — mer än hvad "Riksdagen kan komma att bevilja."

Det första fel, jag vid denna nya stam, ehuru blott i förbigående, vill anmärka, är det redan af andra talare påpekade, att den icke är bofast. Den har blifvit kallad en stam af lösdrifvare. Jag vill, med afseende på hvad af andra talare i detta hänseende blifvit anmärkt, gerna medgifva, att de goda egenskaper i sedligt och medborgerligt hänseende, man hos vår indelta och bofasta soldat berömmer, ingalunda *nödvändigt* skola saknas eller efterträdas af motsatta dåliga hos den, som icke har sig eget hem anvisadt; men såsom lika ovedersägligt torde dock å andra sidan få medgifvas, att anvisning på ett eget hem och familjelif är en styrka, en hjelp i sedligt och medborgerligt hänseende, motsatsen en frestelse och en fara i motsatt riktning. — Det är bättre och tryggare att understödja och skaffa garantier för sedlig och medborgerlig anda, än att inleda i frestelser till motsatsen.

Ett andra fel, som jag ock i förbigående vill anmärka mot den nya stamtruppen, är att dess anskaffande kommer för sent. Utskottet anmärker sjelft såsom första skäl, hvarför indelningsverket icke genast skall aflösas, utan 15 år förut förflyta, "att under tiden icke krigsstyrkan må försvagas", ty, heter det, först under nämnda tid kan "beväringen vinna tillräcklig styrka". Detta sednare yttrande är hemtadt ur Herr Mankells motion, och *han* har rätt att säga så, då han icke vill hafva annat infanteri än beväring. Men Utskottet, som säger att krigsstyrkan skall bestå af stam *och* beväring, har icke rätt att säga, att *beväringens* öfvande skall ersätta stammen. Skall den gamla stammen, för säkerhetens skull, endast så småningom aflösas, då skall, för att ändamålet må vinnas, den nya stammen *genast* bildas. Men dertill finnes icke ett runstycke, icke ens den omtalda otillräckliga grundplåten, förr än i den mån och efter det den gamla soldaten afgår, då först börjar den grundplåt, nemligen vakansafgifterna, att inflyta, som Utskottet vill ställa till Kongl. Maj:ts disposition för att bilda den ofta omtalade stammen.

Men min förnämsta anmärkning gäller dock sjelfva *befintligheten* af denna nya stam. Hvar är den, denna i sina fogningar starka "ram", denna "cadre", af hvilken de uppkallade stridskrafterna skola omslutas, denna "stam" med djupa rötter, som fasthåller rörliga, smidiga och fruktbärande grenar, — hvar är den och hvad — annat än en skugga? Nog har sättaren och tryckaren ordentligt i trycksvärta satt den på papperet, men den är och förblir icke desto mindre i verkligheten en sönderflytande

skugga, så länge icke Kongl. Maj:t eger medel att organisera den. Om Utskottet på samma gång som om stammen ock hemställt, att Riksdagen måste, utöfver nu till Fjerde hufvudtiteln utgående anslag, för framtiden anvisa och garantera Kongl. Maj:t ett förslagsanslag af 3,556,000 R:dr årligen — med afdrag under de 15 första åren af inflytande vakansafgifter för rust- och rotehåll — i ändamål att från papperet till verkligheten öfverflytta den stam, som Utskottet föreslagit, att Kongl. Maj:t skall anmodas att anskaffa: då, anser jag, hade Utskottet gjort hvad det bort göra. Nu åter reducerar sig det förslag till arméorganisation, Utskottet framlagt, i militäriskt afseende, till att det tillråder Riksdagen att antaga den del af Kongl. Maj:ts proposition, som handlar om värnepligt, d. v. s. antaga lämplig armé-organisation i den del, som vi nu icke hafva bra, men att, såsom vilkor, bortkasta indelningsverket, d. v. s. bortkasta den andra nödvändiga del af landtförsvaret, vi redan ega, *utan* att kunna på annat sätt än till en obestämd framtid hänskjuta frågan om ersättning för det vi bortkastat. — Är Riksdagen beredd att, med bifall till Utskottets förslag i denna del, anslå och för framtiden garantera en årlig utgift, utöfver nu till försvaret utgående sådana, af 3,500,000 R:dr?

Må man ordna försvaret på grunden af blott beväring, eller med särskild stam och beväring, hvilket som är det bästa; jag skall ej sätta mig emot någotdera, blott vi få ett *verkligt* försvar. Men i förra fallet fordrar jag, att, om vi skola taga ett nytt, vi taga ett sådant, hvars duglighet är pröfvad i verkligheten, ej blott medelst uträkningar eller försäkringar på papperet. Detta åter är blott det Preussiska systemet: *det* har visat sig duga, ej något annat. Blir oss åter detta system för dyrt, må vi då bygga på den grund, hvars verkliga duglighet vi sjelfva pröfvat: den indelta arméen såsom stam!

Den andra sidan af frågan berör de *ekonomiska och rättsliga anordningarne.* Utskottet lemnar i detta afseende dels en historisk redogörelse om krigsmaktens bildande i Sverige, i afsigt att dermed ådagalägga, att värnepligtens eller beväringsinstitutionens påläggande äfven på rust- och rotehållare skulle mot dessa innebära en *orättvisa.* Drag ur arméorganisationens historia i Sverige anföras, från Gustaf I:s tid till och med indelningsverkets stadfästande af Carl XI, och Utskottet kommer genom sina betraktelser i detta hänseende till den slutsats, att det så kallade rotehållet, såsom en fortsättning eller ersättning för utskrifningarne, i sjelfva verket utgör "en tillämpning af den gamla skyldigheten till allmän värnepligt", sid. 8, 9. Detta är nu visserligen riktigt såvida, som all arméorganisation har sin grund i, är *utbildad* ur den allmänna skyldigheten för hvar och en att bidraga till fosterlandets försvar, hvilken skyldighet har sitt första *uttryck* i den allmänna värnepligten. Deremot är det fullkomligen falskt, att deltagande i och upprättande af den aktiva eller, såsom vi kalla det, den indelta arméen skulle *utgöra,* sammanfalla med den allmänna värnepligten. De drag ur svenska arméorganisationen, Utskottet anför, äro i sjelfva verket drag ur historien om, huruledes från och med Gustaf I den stående, aktiva arméen blifvit utbildad genom *åtagande af svenska folket,* intill dess denna utbildning fullbordades af Carl XI genom indelningsverket, det är, genom att såsom ett realonus fästas vid den ofrälsta jorden. Före Gustaf I fanns en stående armé dels af kavalleri,

som underhölls genom den adeliga rusttjensten, dels af värfvadt infanteri. Med Gustaf I började, som sagdt, denna stående armé, först infanteriet, sedan delvis ock kavalleriet, att bildas genom åtagande af landet, nemligen af den del af landets innevånare, som icke genom rusttjenst eller af andra skäl derifrån blefvo befriade. Detta onus utgick från början efter hufvudtal — hvad Utskottet kallar *mantal* — d. v. s. efter folkrikheten inom hvarje ort, och det är på denna beräkningsgrund för skyldighetens utgörande: att tillsläppa folk till den stående arméen efter hufvudtal — det är härpå Utskottet lägger så mycken vigt i sin försökta bevisning. Hvad *betyder* då härvid detta hufvud- eller mantal? Det betyder normen och den närmaste beräkningsgrunden för utgörande af det åliggande, som här är i fråga, åliggandet att medgifva "utskrifning" för bildande och vidmakthållande af den stående arméen. Att åter denna skyldighet icke kan sammanfalla med den personliga skyldigheten att värna fosterlandet, är redan deraf klart, att, då man ju från början egde denna utskrifningsskyldighet så, att en soldat skulle presteras för fem eller sex män, d. v. s. hvar femte eller sjette låta utskrifva sig, så vore detta ju blott fullgörande af en femtedel eller en sjettedel af den allmänna skyldigheten att försvara fosterlandet, den allmänna *personliga* värnepligten. Det är vidare deraf klart, att utskrifningen betyder att låta kronan uttaga folk *för uppsättande och vidmakthållande af regementen*; den allmänna värnepligten den tiden bestod deremot uti hvar mans skyldighet att gå från hus och hem för att värna fosterlandet; men denna folkhär bestod icke af regementen, utan regementena voro hvad vi nu kalla indelta arméen, eller just ifrågavarande ram eller cadre. Detta är den laga, historiska betydelsen af "utskrifning": att vara skyldighet och medgifva uttagande af en viss procent af den manliga befolkningen för uppsättande och vidmakthållande af regementen, hvilken definition uttryckligen står att läsa i 1634 års Regeringsform, förutom på många andra ställen. Men till yttermera visso stadgar samma Regeringsform i 31 momentet — om jag minnes rätt — skyldighet för officerare att, *jemte* tjenstens utöfvande vid regementet, *tillika*, när landets behof sådant kräfde, organisera ortförsvar, förutom regementet. Detta ortförsvar åter lär väl vara den gamla "landstormen" eller den personliga skyldigheten, hvilken således uttryckligen sättes bredvid den genom utskrifning uppsatta arméen och regementena.

Det är denna historiska och laga betydelse af ordet "utskrifning", man måste känna, för att bedöma betydelsen af de bestämmelser, som i de så kallade knektekontrakten innehållas; utan insigt härom, hjelpa äfven de mödosammaste forskningar om att Carl XI befriat rote- och rusthållare från "utskrifning och *dermed* sammanhängande besvär" till intet: *den* utskrifning, hvarom dervid var fråga och från hvilken befrielsen skedde, var *den*, som förut *fanns*. Men med denna betydelse af utskrifning för ögonen finnes åter intet skäl att hemta ur historien för rust- och rotehållare att, på grund af sin roteringsbörda, undandraga sig allmän värnepligt, låt ock vara i den form som nu är i fråga. Öfvergången från utskrifningstvånget till rustning och rotering är helt enkelt öfvergången från denna *särskilda* skyldighets utgörande efter *en* norm och närmaste grund, till dess utgörande efter en *annan* sådan: efter hemmantal. Med qvarhållande af

nämnda betydelse af utskrifning låter sig ock förklara de undantag för rote- och rusthållare, som gjordes, när t. ex. Carl XII befallde uppsättande af de så kallade tre- och femmänningsregementena: vid dessa åtgärder af våld och nöd är det begripligt, att han i det längsta ville skona just dem, som fått löfte att slippa utskrifningar, hvilka dock nu anbefalldes. *Utan* qvarhållande åter af denna utskrifningarnes historiska betydelse blifva samma undantag obegripliga — ty icke ega de skäl för sig såsom undantag från den personliga värnepligten.

Utskottet har vidare och för det andra vändt sig till betraktande af det *närvarande* af rote- och rusthållet och kallar denna betraktelse en *billighetssynpunkt* för roteringens upphäfvande. Herr Mankell betraktar äfven detta närvarande af indelningsverket, eller det onus, som åligger rust- och rotehållare nu, och kallar också detta för en "orättvisa, som måste försonas". Jag vill här icke tala om, huruvida det från början *var* rätt eller orätt, att adel och prester fingo lindring och befrielse från att bidraga till rustning och rotering. Frågan gäller nu icke detta, utan hvad som *nu* är af denna börda rättvist eller orättvist. Herr Mankell anser, såsom sagdt, denna börda äfven för det närvarande vara en orättvisa, nemligen mot vissa jord- eller egendomsnaturer, såsom orden läsas i hans motion, sidd. 26, 27, 32, hvilken orättvisa mot samma jordnaturer nu måste "försonas", visserligen, säger Herr Mankell sjelf, sid. 29, genom en *skänk* åt de förorättade jordnaturernas nuvarande innehafvare, på andras bekostnad. Helt annorlunda ställer sig saken deremot för den, som inser att endast *personer*, ej ting, kunna ega rättigheter, således och endast de förra förorättas, lida orättvisa. Med denna insigt ställer sig Herr Mankells ifrågavarande förslag om indelningsverkets upphörande utan ersättning på följande sätt. En person, adelsman eller prest, som lefde för 200 år sedan, begick, i det han förskaffade sig frihet från roteringsskyldighet, en orättvisa mot en bonde, som den tiden lefde och egde ett ofrälst hemman. Nu finnes en annan person, som innehar samma frälsehemman eller säteri. Han har köpt och betalt det efter det värde det har såsom frälst; *han* har således dervid ej orättvist mot någon förfarit. Nu skall *han* emellertid betala den skadeersättning eller utgöra det straff, som den, hvilken dog för 200 år sedan, hade gjort sig förtjent af. Har denne nu lefvande person gjort någon orätt? Nej, han har köpt sin egendom i laga ordning. Men brottet skall försonas, man griper och straffar alltså den, man får tag uti. *Hvem* skall han godtgöra för brottet? Hvem skall han betala till? Den personen, som led orättvisan? Nej, han dog för 200 år sedan. Men det finnes en annan person, som nu innehar det ofrälsta hemmanet och som för detsamma betalt det värde, egendomen har *såsom* ofrälst jord. *Han* har således icke lidit någon orättvisa, men skall likväl hafva upprättelse. Alltså — A. har förbrutit sig mot B., ergo skall C. betala skadeersättning till D. Det är rättvisa enligt Herr Mankells åsigt!

Utskottet har icke fattat saken så. Det säger för sin del att indelningsverket trycker för hårdt och ojemnt; och detta utgör en *billighetsgrund* till ändring. Utskottet har anfört auktoriteter för *att* trycket är för hårdt och ojemnt — Krigsministern, komitéer, o. s. v. — men ganska ärligt med citerande af deras yttrande, och citerat det af *dem* föreslagna botemedlet:

medlet: lindring. *Att* detta är det indicerade botemedlet tyckes ock vara nästan sjelfklart: trycker en börda för tungt, huru skall det hjelpas? genom lindring; ojemnt? fördela den då jemnare, det är billigt, det är statsklokt. Utskottet synes också för sin del vara benäget för sådana åtgärder, att döma af vissa uttryck på 13 och 15 sidorna af betänkandet. Men, säger Utskottet, de svårigheter, som möta hvarje försök att åstadkomma en sådan lindring i indelningsverkets börda, som på samma gång är rättvis och utförbar, äro sådana, att de visa lindringen och utjemnandet vara *omöjliga*. *Derföre* återstår blott aflösning. Beviset härför är, att, emedan krigsministerns förslag till lindring af år 1869 icke befunnits lämpligt och emedan det alltid kommer att ändå finnas enskilda ojemnheter vid indelningsbördan, *derföre* är *all* lindring, allt utjemnande omöjliga. En sådan bevisning synes mig icke tillfyllestgörande. Deraf att *ett* försök är gjordt, men misslyckats, följer icke att hvarje lindring är omöjlig, icke heller deraf att ej all ojemnhet kan *fullständigt* utplånas; — men dermed återkommer jag till billighetens ståndpunkt.

Jag får då förklara, att, på samma gång jag anser en lindring i ifrågavarande hänseende vara billig och eftersträfvansvärd, håller jag densamma ock för möjlig, möjlig nemligen om man å ömse sidor dertill har god vilja och derjemte finner sig i det vilkor, som är oeftergifligt vid hvarje lindring, det nemligen, att *lindring* af en börda icke kan ske på sådant sätt, att bördan försvinner eller icke alls kännes samt att lindring icke heller kan ske på sådant sätt, att den blir fullkomligt lika för hvar och en utan undantag. Sådant står visserligen icke i mensklig förmåga att åstadkomma, men det begär icke heller den, som verkligen är nöjd med lindring och icke nyttjar uttrycket för att dermed blott dölja fordran på total befrielse.

Herr Mankell anmärker, att den enda, rätta normen vid indelningsbördans fördelning är taxeringsvärdet. Andelen af bördan skall stå i proportion till taxeringsvärdet. Men för att tillämpa denna norm, finnas tvänne metoder, nemligen att börja antingen med taxeringsvärdet och *efter* detta åsätta indelningsskyldighet, eller också, *om* roteringsskyldigheten redan finnes, att börja med beräkning af dess tyngd och derefter åsätta jorden ett högre eller lägre taxeringsvärde. Det förra skulle vara möjligt, om icke roteringen redan förefunnes. Nu återstår endast det sednare, men är lika ändamålsenligt. Vill man hafva en viss proportion mellan tvänne storheter, så kan man nemligen taga hvilken som helst till fix och den andra till rörlig. Är då detta så alldeles uraktlåtet hos oss redan nu? Det finnes en paragraf i gällande bevillningsstadga eller rättare i instruktionen för taxeringsförrättningarne, som lyder: "då fast egendoms värde beräknas efter inkomsten, så bör afseende fästas vid dess grundskatter och öfriga onera, så att den med större sådana belastade uppskattas lägre än en annan, lika god." Men ytterligare jemkningar kunna göras och skola göras, om å ömse sidor finnes god vilja, och finnes den, så skola vi ock i enighet kunna bära de nödvändiga bördorna fram till fosterlandets altare.

Jag har talat om billighet och om god vilja att fördraga bördor och hjelpa hvarandra med deras bärande. Man skall dervid måhända säga

mig: bevisa din tro med dina gerningar; bevisa, att du också vill bära bördan för landet. Mitt svar på en sådan uppmaning är: detta *hafva* jag och de med mig i samma ställning varande redan bevisat, då vi t. ex. utan anmärkning eller yrkande af ändring medgifvit att enligt gällande bevillningsförordning § 2 jordbruksfastighet skattar 3 öre för hvarje 100 riksdalers värde, annan fastighet betalar bevillning efter 5 öre, men inkomst af kapital och arbete 100 öre eller 1 procent. Vi *hafva* vidare visat det genom den nyss af mig upplästa § 6 i instruktionen för taxeringsnämnden. Men vi *vilja* ytterligare visa det äfven för framtiden, och detta just genom att föreslå och påyrka väsendtliga lindringar i roteringsbesväret. Jag hänvisar i sådant afseende till Herr Kallstenii för Kammaren framlagda förslag, med eller utan den modifikation, som Herr Hæggström deri föreslagit. Detta *är* en lindring af betydligt belopp. Det borttager från rotehållaren all den utgift för soldaten, hvilken nu åligger den förre *utom* torpet: lega och årslön, som per medium torde kunna uppskattas från 20 till 50 procent af soldatens nuvarande inkomst. Det begränsar hans skyldighet i afseende på torpets storlek till värdet af en fix summa, och på samma gång försvinna de af Herr Kolmodin särskildt omtalade och accentuerade obehagliga kollisionerna emellan rotehållare och soldat genom att ställa dem oberoende af hvarandra; ty roten har icke reparationer och dylikt att prestera, utan endast torpet eller, der kontant aflöning nu finnes i stället för detta, dess fixerande till motsvarande belopp. Ändtligen: de, som finna det bättre att blifva vid det närvarande, kunna få göra det och, väl att märka, dessa, som ej få lindring, äro de, som utgifvit minsta beloppet för soldaten, alltså nu äro jemförelsevis minst tryckta. Mig förefaller detta såsom ganska väsendtligt. Det är i sjelfva verket en skattejemkning. Ja väl; jag medgifver, att de historiskt gifna förhållandena understundom förändra sig så, att billigheten fordrar en sådan, men samma billighet fordrar då alltid ock, att jemkningen måste ske så småningom, ej så, att någon *annan* deraf krossas, eller, för att citera ett yttrande i dag af Herr Carl Ifvarsson, man må se till att när man vill afhjelpa en orättvisa, detta ej sker så, att man skapar en ny. Måtte vi häri komma till ett beslut; måtte vi nu kunna besluta oss för att vara ense och hjelpa hvarandra att bära bördan. Eller skall det, i fall vi besluta oss enligt Utskottets förslag, en gång om oss heta: de voro frikostiga på beröm åt sina förfäder, för det desse gingo man ur huset till fäderneslandets försvar; de vore ej heller njugga i att utfärda invisningar — af hvad "riksdagen kan komma att bevilja" — att infrias af deras efterkommande; men sjelfva ville de icke åtaga sig någonting. Och hvad skulle landet säga om vi följde Utskottets förslag? För det första: hafva vi verkligen erhållit någon fullmakt af rust- och rotehållare att ställa dem utanföre, gentemot fäderneslandet, ackorderande om det pris, de vilja betinga sig för att med oss deltaga i ökade ansträngningar för dess försvar, — hafva vi, säger jag, af dem fått någon fullmakt till att sätta dem i sådan ställning, enligt mitt omdöme att tillfoga dem denna djupaste skymf? Nej, svarar jag och detta ej blott enligt mina förmodanden, utan med svaret hemtadt ur fakta: uttalanden från alla delar af landet. Och, hvad oss sjelfva angår, vi äro ju dock svenska folkets representanter. Konungen och hans regering hafva hemställt till Riksdagen om beviljande af hvad

Utskottet sjelft erkänt och förklarat nödvändigt för fosterlandets försvar. Det är i sanning en ärofull plats, Utskottet med detta erkännande och denna förklaring gifvit Regeringen; jag skall ej bestrida den rätten till densamma. Men i detta fall, i fråga om fosterlandskärlek — och nemligen en fosterlandskärlek ej blott i ord, utan i verk och gerning, när fosterlandet är i behof för att vara tryggadt till sin existens — i detta afseende fordrar jag af svenska folkets representanter och *för* desamma, att de må ega en plats *bredvid* Konungen, ej *under* honom, minst *emot* honom.

För att få ett verkligt försvar ordnadt — ej ett sådant blott på papperet, — det vill, med våra förhållanden, säga ett på bibehållande af indelningsverket grundadt;

men tillika få väsendtliga lindringar i utgörande af rotering och rustning föreslagna:

derföre anhåller jag om återremiss af den ifrågavarande punkten af Utskottets betänkande.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Det måste erkännas att flere af de talare, hvilka i dag yttrat sig, och bland dem i främsta rummet den aktade representanten från Halland, betraktat den nu föredragna framför alla andra vigtiga samhällsfrågans behandling ur den, efter min tanke, riktiga synpunkten, att vi icke böra försöka att öfverbevisa hvarandra om det principielt rätta eller orätta i den mening, som en hvar af oss omfattar, utan tvärtom bemöda oss att så sammanjemka och förena de olika åsigterna, att vi kunna komma till ett sammanstämmande enigt beslut, som leder till frågans praktiska lösning, på ett tillfredsställande sätt och utan uppskof. I en sådan fråga, som denna, kan det tydligen ej gå an, att låta afgörandet bero endast på den mer eller mindre starka opinion, som vid voteringen kan tillvinna sig de flesta rösterna; här gäller framför allt att, såvidt möjligt, åstadkomma enighet äfven emellan förut stridiga meningar. Hvad vi här måste hafva till ögonmärke är uteslutande att, snarast möjligt, på det bästa sätt, hvarom vi nu kunna blifva ense, komma till lösningen af den frågan, huru vårt försvar skall för framtiden på ett för fosterlandet fullt betryggande sätt ordnas och förstärkas; men det målet vinnes ej, om split och söndring framkallas inom samhället genom ett våldsamt undertryckande af den ena eller andra meningen, derföre att den icke öfverensstämmer med den för dagen rådande majoritetens åsigter eller intressen. Jag tror derföre, att det är alldeles nödvändigt, att vi nu här söka att genom ömsesidiga eftergifter bringa de stridiga opinionerna till sådan öfverensstämmelse, att full enighet och samdrägt må visa sig finnas vid de definitiva beslutens fattande, både emellan representationens begge delar inbördes och emellan dessa och den andra statsmakten.

Den fråga vi då i främsta rummet böra för oss uppställa är, huruvida det verkligen är alldeles likgiltigt, om vi uppskjuta försvarets ordnande till den ovissa framtiden, eller om det icke fast mera är i hög grad angeläget att vi nu genast afgöra och besluta derom på ett sådant sätt, att fäderneslandets sjelfständighet och frihet inom möjligast korta

tid må i någon väsendtlig mån blifva bättre betryggad, än för närvarande är förhållandet.

För min del hyser jag lifligt den öfvertygelsen, att hvarje dröjsmål i sådant afseende är både förderfligt och farligt, och jag har derföre med stor ledsnad hört från flere af de representanter, hvilka i allmänhet anses som ledare af majoriteten i denna Kammare, likasom en antydan derom, att de nu vilja skjuta ifrån sig frågans afgörande till en annan tidpunkt. Jag kan sannerligen icke förstå afsigten härmed; ty då icke heller de förneka nödvändigheten deraf, att våra försvarskrafter erhålla en betydlig förstärkning, kan jag ej begripa, hvarföre man ej i den dag som är skulle kunna låta oss få göra hvad som af alla erkännes vara högst behöfligt. En talare, bland andra, som yttrat sig i sådan syftning, har sagt, att det väl icke brådskar så särdeles mycket, ty en fråga, sådan som denna, kan icke lösas genast, utan endast efter en längre tids förlopp. Men vi hafva verkligen redan ganska länge under loppet af ett halft århundrade, fastän hittills fåfängt, försökt oss härmed, och de maningar den sednare tidens tilldragelser gifvit oss om angelägenheten af att "icke längre dröja att göra oss redo att kunna försvara vårt land" äro sannerligen hvarken få eller betydelselösa; vi hafva under det sednaste årtiondet sett huru det ena folket inom vår verldsdel efter det andra blifvit genom den förstörande inverkan af plötsligt utbrutna våldsamma politiska oväder, för hvilkas motstående inga förberedelser varit gjorda, såradt i sitt aldra innersta, beröfvadt sköna, ädla delar af dess land, och bragt nästan till undergångens brant, och vi skulle icke röras deraf, utan vara lugna och likgiltiga och icke inse nödvändigheten, att snart göra något för att skydda oss mot deras öde, vi skulle dröja till dess, såsom densamme talaren nämnde, någonting särdeles uppskakande hade föregått, någonting sådant inträffat, som t. ex. det, att en tredjedel af vårt land blifvit oss frånryckt, eller till dess vi sett en stor del af vår ungdom förgås i elände, genom krigets fasor, sedan vi genom vårt bristande förutseende eller vår ovårdsamhet om deras utbildning till krigsduglighet blottställt dem derför! Jag tror för min del att det är att handla förståndigt och klokt, och att rätt taga vara på vårt fosterlands dyrbaraste intressen, om vi i tid sörja för att icke några sådana olyckor må inträffa, som man trott behöfvas för att väcka oss ur vår säkerhetssömn.

Betraktar jag nu saken i dess särskilda momenter, så möter mig i främsta rummet den frågan, om vår nuvarande försvarsorganisation verkligen är så svag, att det är nödvändigt att nu förstärka densamma genom så omfattande och kraftiga åtgärder, som dem, hvilka Kongl. Maj:t föreslagit. Meningarne härom äro, vågar jag tro, icke delade, och att så är, det måste väl framstå klart för en hvar, som betänker hvilka stora härmassor, som alltid hållas fullt rustade hos de folk, hvarifrån möjligen en dag ett anfall skall blifva riktadt emot oss; ty ingen, som det gör, lärer väl kunna påstå att, om vi en gång af något bland dessa folk blifva anfallne — hvilket jag hoppas aldrig må inträffa — de till användande genast färdiga stridskrafter, som vi nu ega, i ringaste mån kunna anses tillräckliga att försvara hela vårt vidsträckta land. Det måste derföre erkännas såsom en beklaglig sanning, att vi för närvarande befinna oss i en sådan ställning — med hänseende till vårt försvar — att, äfven

det minsta vindkast af en från andra sidan Östersjön uppkommen krigsstorm kan slå ikull hela vår gamla svenska samhällsbyggnad; och det är den klara insigten härom och det djupt kända medvetandet, att, om en sådan olycka skulle inträffa, skulden derför då måste falla på det nu lefvande manliga slägtet, som alltför liknöjdt dröjt att skaffa skydd deremot, som framkallat dessa starka från alla håll framträngande maningsrop, att vi måste stå upp, för att i tid så hägna om vårt land — detta folkfrihetens urgamla tempel i norden — att det må kunna stå tryggt på sin grund, utan att rubbas af blifvande skakningar. Må vi således icke längre uppskjuta att göra hvad vår pligt kräfver, och det är, att folk och regering och representation nu sluta sig alla tillsammans i den fasta manliga föresatsen, att nu, just nu, fullborda hvad som kanske i den närmaste framtid *måste* vara gjort, om vi skola kunna få någon nytta derutaf.

I afseende å sättet för den förstärkta arméorganisationens utförande fordrar man nu, ifrån en del af denna Kammare, att det stöd för vårt försvar, vi så länge haft i den indelta stamhären, icke mera skall finnas, och vill att vi i denna stund skola besluta att denna gamla stam efter en kort tids förlopp skall upphöra att vara till. Att fatta ett sådant beslut, utan nödig varsam förberedelse och under en tidpunkt, då den politiska ställningen i vår verldsdel befinnes i hög grad osäker, är dock — fruktar jag — att ikläda sig ett tungt ansvar, innan man ännu vet hvad det är, som skall sättas i stället, och innan man är viss om att det nya, man vill bygga upp, är eller kan blifva någonting fastare än det gamla, som man vill nedrifva. För min del tror jag visserligen, att vi både kunna och böra öfvergå från den nuvarande organisationen af vår stamhär till en annan, byggd på en successiv utveckling af den allmänna värnepligtens grundsats, och anser också att denna sednare skulle i en framtid kunna blifva starkare än den förra, men kan endast under det vilkoret, att det sker småningom och steg för steg, så att den för hvarje arméorganisation nödiga fasta sammanhållningen aldrig må förloras, vilja dit öfvergå. Huru detta skulle kunna ske och den nya stammen blifva organiserad, har jag visserligen för mig sjelf sökt göra klart, men deraf följer ingalunda, att jag för min egen eller andras drömbild skulle, utan fullmogen pröfning af det nya och vunnen visshet om huru det i verkligheten skulle låta utföra sig, vilja uppoffra något som redan finnes och som jag för min del dock måste anse för ett gammalt bepröfvadt godt, och jag tror ej heller att någon annan bör vilja våga göra det. Den, som vill hafva något annat nytt och bättre, bör derföre nu endast se till, att hindren för detsammas blifvande införande må undanrödjas; och det är i detta afseende, för att utan upplösning eller upphäfvande af det gamla kunna bemedla öfvergången till det nya, som jag tror att vi böra söka att förlika våra meningar, hvad den rent militära organisationsfrågan angår.

Den ekonomiska delen af frågan, angående aflyftning, aflösning eller lindring af den börda, som genom indelningsverket hvilar på en del af jorden, utgör också en stor svårighet, som först måste slitas innan arméorganisationens utförande kan vinnas. Att från juridisk synpunkt inlåta mig på att undersöka hvad som är rätt eller orätt i nämnda hänseende,

det vill jag, just derföre att jag framför allt önskar enighet, nu icke göra; dock måste jag här säga, att, huru man än från båda sidorna olika må uppfatta den lagliga rätten, man dock alltid måste beakta äfven den häfdvunna, och i följd deraf fästa ett noggrant afseende å befintliga eganderättsförhållanden, ej blott å dem, som på grundvalen af den förra under en långt aflägsen tid hafva uppstått, utan också å dem, som sedermera utvecklat och stadgat sig under den sednares inflytelse. Men att hvarken Utskottet eller reservanten från denna Kammare uti sina framställningar tillbörligen hafva beaktadt denna dubbelsida af den ekonomiska frågan, och att derföre mycken godtycklig orättvisa i de från nämnda håll afgifna förslagen uppenbarat sig, det tror jag mig lätt kunna visa då ett gynnsammare tillfälle dertill yppar sig. Men det är också ur andra synpunkter i sjelfva verket ganska svårt, att utan föregående omsorgsfulla undersökningar kunna inlåta sig på hvad Utskottet föreslagit; ty då man, såsom Utskottet, anser, att hela bördan af indelningsverket bör lyftas bort utan ersättning i stället för att blott delvis lindras, uppstår naturligtvis genast frågan om huru det stora bidrag till arméens underhåll, som förut utgjorts af jorden ensam, skall blifva ersatt när det i en nära framtid upphör att utgå — och hvilka nya beskattningsgrunder för sådant ändamål böra användas och huru desamma skola slå sig ut vid sin tillämpning. Man har visserligen helt enkelt förklarat, att skattebördans öfverflyttning bör ske så, att en hvar kommer att skatta i förhållande till sin egande förmögenhet, och således i öfverensstämmelse med nu gällande grunder för den allmänna bevillningens utgörande; men att härigenom full rättvisa vid beskattningen skall vinnas, detta är, som jag vågar tro, ett misstag. Många andra förhållanden böra dervid tagas i betraktande, och den för helt annat ändamål än att utgöra grund för all skattebeläggning i landet uppgjorda bevillningsförordningen måste då först revideras i sådan riktning, att den kommer att hvila på mera bestämda, riktiga och billiga grunder än den för närvarande gör. Men dertill finnes nu ej att tillgå den längre tid, som för en sådan revision måste anses behöflig.

Då man emellertid nu från den ena sidan bestämdt påyrkar, att indelningsverket skall aflyftas, såvida värnepligten skall utsträckas, och å den andra lika bestämdt förnekar rättigheten till ett sådant yrkande, så kan jag icke finna huru — då tvänne så starka meningar kämpa med hvarandra — frågan om ordnandet af vårt försvar på säker grund, som måste erkännas stå högt öfver sådana stridigheter, skall kunna lösas på annat sätt än genom en kompromiss. Och hvari skall då denna kunna bestå? Jo, efter min uppfattning endast deruti att söka åstadkomma en skälig lindring af den hittills uteslutande på jorden hvilande indelningsbördan. Detta har förut flera gånger skett i andra fall, ej blott hvad beträffar jordbruket, utan äfven för andra näringar; och hvarföre skulle man då icke äfven nu för ett så godt ändamål som att åstadkomma den enighet emellan samhällsklasserna, som för en mycket större och angelägnare frågas lösning är nödvändig, kunna göra ett försök dertill, och detta så mycket mera som det ej kan nekas att billigheten fordrar att ett sådant steg nu göres, då man genom inskjutande i den indelta arméen af ett element, som icke förut tillhört densamma, men hvars upptagande deri

måste framkalla nya ökade fordringar på stamtruppens duglighet, vill bilda en ny och starkare krigshär? Vid sådant förhållande är det ej skäl att så strängt hålla på att alla de äldre förpligtelser, en del samhällsmedlemmar nu äro underkastade utöfver dem för alla gemensamma icke i någon mån skola få förminskas. Att bereda dem, hvilka hittills burit den största tungan af försvaret, någon nedsättning i den börda, som nu besvärar dem, är således, efter min tanke, ej någon dagtingan med de enskilda intressena, utan en handling af på en gång klokhet, billighet och rättvisa. Men att å andra sidan, derföre att man nu skall åtaga sig någon jemförelsevis mindre betydlig tillökning i beväringens tjenstgöringstid, uppgående endast till en 50 dagar, vilja på en gång aflyfta hela indelningsverkets börda, detta synes ej hvarken ur rättslig, militärisk eller statsekonomisk synpunkt kunna försvaras. Vidhåller man emellertid strängt denna fordran, så anser jag för min del det icke vara möjligt att för närvarande komma till någon lösning af frågan; men vill man deremot å ömse sidor medgifva de jemkningar billigheten fordrar, så är det icke någon omöjlighet att komma till ett lyckligt resultat.

En reservant från denna Kammare och fem reservanter från den Första hafva i detta afseende framställt tvänne förslag. Hvad det förra beträffar, så kan jag icke finna något skäl, hvarför man skulle stöta allt hvad detsamma innehåller ifrån sig. Det är nemligen alldeles klart, att då reservanten föreslår Riksdagen att medgifva, att den hittills varande indelningsbördan skall minskas med en femtedel, så är ju detta endast en åtgärd till åstadkommande af en sådan lindring som äfven af dem, som motsätta sig Utskottets förslag, fast i en annan form här nu påyrkas eller medgifves, och för dem, som vilja att tungan af indelningsverket skall på alla samhällsklasser fördelas, öppnar ju reservantens förslag en lämplig utväg dertill. Att införa nya grundskatter eller besvär strider mot tidens riktning och de grundsatser, som i den nyare beskattningslagstiftningen gjort sig gällande, och följaktligen kan något skäl ej förefinnas att pålägga den nu befriade jorden, fastigheterna i städerna och det rörliga kapitalet några nya särskilda onera. Det enda sättet, hvarpå en utjemning lämpligen kan ske, är således att låta en nedsättning af en vid särskildt beskattningsföremål fästad grundskatt motsvaras af en allmän förhöjning af bevillningsafgifterna. Gör — i förevarande fall — man detta, så blir påföljden den, att på samma gång en femtedel af kostnaden för soldatens underhåll borttages från rust- och rotehållarne åläggas genom förhöjd bevillning en motsvarande skattetillökning visserligen till någon del äfven för den jord, som åtnjuter lindringen, men i större förhållande för hvarje annan fastighet i stad och på landet samt för hvarje person, som till staten erlägger bevillning efter andra artikeln. Emot reservantens förslag till lindring bör således ingenting kunna anmärkas, och icke heller emot *det sätt*, hvarpå, under förutsättning att lindringen först är medgifven, indelningsbördans aflösning genom årlig afbetalning sedan skulle verkställas. Men på skäl, som jag förut anfört, anser jag det vara obetänkt och farligt att under förhanden varande förhållanden fatta beslut att den indelta arméorganisationen skall upphäfvas — och härmed sammanhang egande del af reservantens förslag kan jag således icke bifalla.

Enligt mitt omdöme är det bästa som nu kan göras, att, såsom de fem reservanterna i Första Kammaren föreslagit, fixera soldatlönens värde inom något visst belopp, som sedan icke får öfverskridas, samt låta rekryteringsbestyret af armébefälet öfvertagas, men vid värdebeloppets bestämmande göra den eftergift, som reservanten i Andra Kammaren ifrågasatt. Jag finner dock icke nödvändigt föreskrifva att lönebidragen från rotar och rusthåll ovilkorligen skola utgå endast i penningar utan må derom kunna bestämmas att de, allt efter hvarje orts sed, skola få utgå antingen endast i penningar eller genom anvisande af en torplägenhet eller med penningar och spanmål, med ett ord, inom en viss bestämd värdegräns, men såsom det för hvarje ort finnes bäst passande.

En sådan åtgärd medför efter min åsigt betydande fördelar, både i ekonomiskt och militäriskt afseende, och man bereder derigenom ett lättare tillfälle för öfvergång både till den nya arméorganisation, som mången här åsyftar att införa, och till indelningsbördans framdeles möjligen skeende aflösning. Då man på det uppgifna sättet till nedsatt värde fixerat beloppet för de aflöningsbidrag, som från rotar och rusthåll böra utgå, bereder man icke blott de rustnings- och roteringsskyldige en omedelbar förmån, utan man bestämmer också grunden för en aflösning genom amortering, som sedan när som helst särskildt kan beslutas, och då man öfverflyttar rekryteringen på befälet, tager man derigenom bort det svåraste hindret för en ny, mera krigsduglig stams utbildande ur den nuvarande indelta. Jag är nemligen öfvertygad om, att i samma stund som armébefälet får ett visst aflöningsvärde från hvarje rust- eller rotehåll till sitt fria användande och dermed får besörja stamtruppens både rekrytering och underhåll, skall sjelfva början af öfvergången till en föryngrad, men alltid lika fast härbildning vara gjord, och denna sedan kunna åstadkommas utan alla våldsamma rubbningar, nästan omärkligt och med bibehållande vid de provincielt omdanade nya korpserna af alla de stora minnen, som äro förenade med den indelta stammens organisation och tillhöra de särskilda regementen eller korpser, hvaraf densamma nu består.

Ett sådant förmedlande organisationsförslag, som jag nu antydt, skulle, jag vågar tro det, kunna lösa tvistefrågan, och detta genast redan vid denna riksdag; och äfven den, som allvarligt vill indelningsverkets upphäfvande, kan vinna det målet lika gerna på detta sätt, som på det, hvilket Utskottet föreslagit. Hufvudsaken är ändå att saken icke blifver uppskjuten till en kanske oviss framtid, utan nu afgöres. Skulle likväl majoriteten inom denna Kammare hafva fattat den bestämda föresatsen, att icke medgifva någon utsträckning af värnepligten, med mindre än att indelningsverket inom en kortare tid upphäfves, må då detta tydligen uttalas, så att frågan sedan står för alla klar och bestämd och man vet hvad man har att rätta sig efter. Den, som en gång uttalat den öfvertygelsen att indelningsverket icke till sina hufvudgrunder bör rubbas, skall visserligen svårligen beqväma sig till en ändring deri; men andra försök skola då komma att göras, hvilka dock — och detta är just olyckan — måste komma att föranleda mycken tidsutdrägt, innan de föra till något resultat, ty — det hoppas jag — ett sådant beslut, som man *nu* vill att vi här genast skola fatta om indelningsverkets omedelbara upphäfvande, kan hvarken af representationen i dess helhet eller af regeringen uppfattas

annorlunda än som blott och bart en meningsyttring, som icke kan leda till någonting, innan man genom utarbetande och framläggande af ett nytt arméorganisationsförslag, som hvilar på annan grund, har fått fullt klart för sig hvad man verkligen vill sätta i stället för det, som nu förkastas.

För att koncentrera hvad jag nu yttrat i afseende på möjligheten af frågans lyckliga lösning genom en förmedling af stridiga åsigter redan vid denna riksdag har jag uppsatt ett särskildt förslag, till hvilket jag nu icke vill begära något bifall, då så många andra olika förslag redan blifvit framställda, men som, i den händelse Utskottets hemställan skulle blifva, såsom äfven jag önskar, återremitterad, dock torde i någon mån kunna bidraga till att få den vigtiga frågan löst så fort som möjligt, och som, om det också icke härtill får tjena, åtminstone skall i protokollet förvara huru jag tänkt, att de svårigheter, som möta för ett snart afgörande, skulle kunna undanrödjas.

Förslaget lyder sålunda:

1:o) Att samtlige rust- och rotehållare skola vara berättigade att i stället för skyldigheten att anskaffa och underhålla karl få utgöra ett till visst värde på följande sätt bestämdt årligt lönebidrag:

a) Detta lönebidrag bör bestämmas särskildt för hvarje regements- eller korpsområde,

dels så, att detsammas värde kommer att motsvara fyra femtedelar af den medelkostnad för rote- eller rusthåll, hvartill hela underhållet för en soldat, ryttare eller båtsman för närvarande inom orten uppgår; och

dels så, att det, med stöd af förut inom orten gällande kontrakt eller der häfdvunnen sed, må få utgöras *antingen* genom upplåtelse af till viss afkastning uppskattad torplägenhet jemte en kontant lönefyllnad derutöfver *eller ock* genom en i spanmål och penningar eller endast i penningar bestämd årlig afgäld, med eller utan dermed förenad rätt till bostad eller boplan på rotens eller rusthållets ego-område.

b) Angående lönebidragets värdebelopp och det alternativt bestämda sättet för detsammas utgörande, bör, med tillämpning af i förestående moment meddelade föreskrifter, direkt öfverenskommelse träffas emellan Kongl. Maj:t genom Arméförvaltningen å den ena och vederbörande rust- och rotehållare å den andra sidan, och dervid antagna bestämmelser skola blifva för orten gällande, intill dess någon deri inverkande ändring i rustnings- och roteringsbördan af Konung och Riksdag gemensamt beslutas; dock med hvarje enskild rust- eller rotehållare förbehållen rätt, att sednast vid näst efter inträffande vakans få afgöra, om han vill fortfara att sjelf anskaffa och underhålla karl eller åtaga sig att för framtiden utgöra det för orten fastställda lönebidraget.

2:o) Vid i förestående punkt meddelade bestämmelser skola följande vilkor och förbehåll vara fästade:

För hvarje rust- och rotehåll, af hvars egare det för orten fastställda lönebidraget utgöres, skall Kongl. Maj:t ega, att genom vederbörande regements- eller korpsbefäl låta antaga en soldat, ryttare eller båtsman, som, under förpligtelse att vara boende inom det kompaniområde, som han tillhör, skall aflönas dels genom det från roten eller rusthållet utgjorda lönebidragets oafkortade användande dertill, och dels, i den mån sådant be-

höfves, genom en kontant lönefyllnad, som med dertill särskildt anordnadt anslag af allmänna statsmedel bör bekostas.

Då jag icke ansett de i reservationerna föreslagna komitéerna vara rätt lämpliga för sitt ändamål, har jag deremot trott, att det icke skulle vara svårt för Kongl. Maj:t och rotehållarne att direkt med hvarandra träffa öfverenskommelse om lönebidragens bestämmande till värde och beskaffenhet inom de olika orterna, om tillfälle dertill beredes. Sådant har skett redan vid indelningsverkets tillkomst; frågan derom behandlades då såväl i de särskilda orterna som vid riksdagen, och orterna fingo då sjelfva efter vissa bestämmelser uppgöra de sedan gällande kontrakten och det har äfven låtit sig lätt göra, att tid efter annan träffa sådana aftal om vakansafgiftens erläggande. För att lugna dem, som frukta för en kringirrande lös stam, har jag också föreslagit, att det från viss rote- eller rusthåll utgående lönebidraget skall indelas till uppbärande af viss soldat med åliggande för denne, att vara boende inom det kompanis område som han tillhör; och dessa bestämmelser anser jag vara så mycket mera skäl fasthålla som någon ny, fullt god duglig arméorganisation, uti hvilken stammen skall utgöra den fasta sammanhållande delen, efter min tanke ej heller är möjlig i någon annan form, än den att både stamsoldaten och stambefälet skall vara boende midt ibland den beväring, för hvilken han skall utgöra stam och kunna användas såsom ledare. Efter värdesiffrans fixering skulle det äfven blifva lättare att, — om man än vidare, än nu är påtänkt, skulle vilja utveckla de värnepligtiges öfningar och det då befunnes möjligt att inom beväringens led kunna erhålla både fullt pålitliga och dugliga soldater och ett väl utbildadt underbefäl, — sedan kunna i lugn öfvergå till en annan arméorganisation än den nuvarande; men skulle i det afseendet någon slags opinionsyttring böra gifva sig tillkänna eller något beslut i denna Kammare fattas om införandet af ett annat system för framtiden, om majoriteten på allvar derom voro ense, så kunde detta vinnas genom en underdånig begäran till Kongl. Maj:t, att han ville taga i öfvervägande, huruvida icke en öfvergång till en ny stam kunde successivt ega rum och i sammanhang dermed förslag afgifvas till indelningsbördans aflösning på lämpliga och billiga grunder. Jag säger icke att jag för min del skulle vilja vara med om att föreslå att något sådant nu begäres, utan jag menar blott att de, som hafva den åsigten att indelningsverket är såsom arméorganisation föråldradt och bör afskaffas samt att tungan af detsammas underhåll i sammanhang härmed bör aflyftas, skulle kunna göra en underdånig framställning af sådan syftning, men i stället för tillfället nöja sig med den nedsättning af en femtedel af soldatunderhållets förutvarande kostnad, som här varit föreslagen. Aflösningen skulle sedermera i alla fall framdeles kunna ske på de af Friherre Ericson föreslagna eller några andra vilkor, när rätta tiden dertill vore inne; men hela frågan om indelningsverkets indragning och rättigheten att få den bördan aflöst skulle på detta sätt blifva en framtidsfråga, som icke under denna farliga tidpunkt behöfde afgöras eller ställas i bindande sammanhang med den påträngande nödvändigheten att få vårt försvar ordnadt och betryggadt. Genom den utväg jag föreslagit och hvilken jag velat få uti protokollet antecknad, har jag, då jag icke kan veta huruvida frågan om beredande af ett mera betryggande försvar för vårt land redan i dag eller först ef-

ter många års förlopp skall blifva löst, velat åtminstone för min del tillkännagifva, huru densamma i min tanke just i denna stund på ett fullt tillfredsställande sätt skulle kunna afgöras. Jag slutar med den förklaring, hvarmed jag började, att det framför allt är nödvändigt att de olika meningarne icke strida med hvarandra utan förena sig om att vinna ett gemensamt resultat och att detta måtte ske så fort som möjligt. Jag tror att hvarje dags uppskof är af stor fara och föranleder till ett stort ansvar, hvilket jag åtminsone icke vill draga öfver mig.

Herr Statsrådet Bredberg: Herr Talman! mine Herrar! Genom ett och annat vänligt meddelande har jag förnummit, att slutet af mitt förra yttrande i dag gifvit anledning till missuppfattning. Jag yttrade, att, om ett lindringsförslag, möjligen i det syfte som Herr Kallstenii i går, vunne Riksdagens bifall och såsom dess mening frambures till Kongl. Maj:t, det också skulle kunna påräkna välvilligt gehör inom regeringen. Herr Kallstenii förslag och åtskilliga andras gjordes under förutsättning af återremiss för att först behandlas af Utskottet. Man har således icke tänkt, att denna Kammare och ännu mindre att representationen i sin helhet skulle utan vidare förberedelse antaga ett sådant förslag; och då kan man väl icke föreställa sig, att det skall kunna omedelbart pröfvas af regeringen och minst, att det förslag, som i går framlades, redan i dag skulle kunna utan vidare antagas. Jag kunde icke yttra något sådant, och detta har aldrig heller varit min mening. Men hvad jag yttrat, med den kännedom jag eger om min Konung och mine kolleger, är, att en framställning från representationen om sådana lindringar, som kunde ske utan att förstöra vårt försvarsväsende, skulle vinna allvarligt och billigt gehör och tagas i sorgfälligt öfvervägande. Detta är allt hvad jag velat och kunnat säga.

Herr Per Nilsson i Espö: Då denna fråga är den vigtigaste af dem, som förekommit till Riksdagens behandling under vårt nuvarande representationssätt, borde det icke väcka någons förundran, att diskussionen i detta ämne emellanåt antagit någon hetta. Så går det till i alla öfverläggande församlingar under behandling af stora frågor. Man har här ordat så mycket om fosterlandskärlek, och skulle det icke vara kärleken till fosterlandet, som i denna för fäderneslandets väl så vigtiga fråga dikterade hvars och ens åsigter och inverkade på hans beslut, så vet jag sannerligen icke, i hvilken annan fråga denna känsla skulle tala högt bland oss.

Men under denna diskussion hafva rust- och rotehållarne eller de, som stå på deras sida, blifvit af motpartiet stämplade såsom egennyttiga varelser. Detta påstående har dock redan i gårdagens eftermiddagsplenum blifvit så fullständigt vederlagdt af Herr Sven Nilsson i Österslöf, att jag icke nu behöfver upptaga detta till besvarande. Några yttranden från motpartiets sida må det dock tillåtas mig att vidröra och att emot desamma nedlägga min allvarligaste och kraftigaste protest. Man säger nemligen, att indelningsverket icke är något annat än en grundskatt. Jag bestrider på det högsta riktigheten häraf. Grundskatt måste anses vara något helt annat än ett verk och en inrättning för försvaret, och

detta förhållande synes mig äfven hafva blifvit till fullo af Utskottet utredt genom dess förslag i fjerde punkten af nu föreliggande utlåtande "att hufvudsakligen lika grunder må tillämpas för rusthållaren under öfvergångstiden, och den till rustningens upprätthållande anslagna ränta eller tionde derefter återgå till statsverket." I denna punkt ligger skilnaden mellan indelningsverket och en grundskatt klar och tydlig. Indelningsverket är således blott en inrättning för landets försvar. Upprätthållandet af denna inrättning har ursprungligen ålegat hela folket och alla samhällsklasser, men i tidernas lopp hafva så småningom de mäktigare intressena och de privilegierade klasserna förstått att afskudda sig sin andel i bördan. Jag vill ej trötta Kammaren med historien om det sätt, hvarpå detta afskuddande tillgick, men hvar och en, som blott vill kasta en blick i Utskottets betänkande och andra officiela handlingar, skall erfara detta. Men ända till den nuvarande tiden har det dock ej kunnat falla någon in, ej en enväldig konung, ej heller frihetstidens aristokratiska välde, att förklara indelningsverket såsom en grundskatt. De fem reservanterna af Första Kammarens ledamöter inom Utskottet vilja dock, att den enda lindring i roteringsbördan, som de vilja medgifva, skall bestå uti att ålägga de andra klasserna jordbrukare en grundskatt genom att såsom sådan bibehålla och fördela indelningsverkets börda. Att man bör betrakta indelningsverket i och för sig sjelf och icke i sammanhang med en grundskatt, derpå har denna Riksdag gifvit ett eklatant bevis, då den förklarat att Nyeds och Skinnskattebergs bergslager skulle roteras. Dessa bergslag ega likväl lika stora privilegier, som det ypperliga frälset i Sverige och hvilken annan fastighet som helst. Med samma rätt, som dessa kunna roteras, kan man äfven lägga rotering på all fastighet, både den som tillhör landet och den som städerna ega. Om ett dylikt förslag framställes, är jag öfvertygad derom att detsamma icke skulle väcka så mycken ovilja och så stort motstånd, som att bibehålla indelningsverkets börda för dem, hvilka ännu icke kunnat afskudda sig det tunga oket. Flera talare hafva yttrat sig om obilligheten deraf, att rust- och rotehållarne vilja från sina skuldror aflyfta denna börda och förmena, att de gerna kunna låta det förblifva vid det gamla; men de hafva dervid icke tagit i betraktande, att indelningsverket då orubbadt bibehålles, ehuru hvar och en inser, att det är otillräckligt till vårt försvar. Om det Kongl. förslaget vinner Riksdagens bifall, skulle denna börda ännu mera trycka på rust- och rotehållarne, särdeles de förstnämnda. Rotehållarne hafva kunnat frigöra sig från skyldigheten att bekosta soldatens mundering. Så är dock icke förhållandet med rusthållarne; denna börda vidlåder dem ännu. Rusthållaren åligger således att hålla häst och karl, och, om vapenöfningstiden utsträckes, blir trycket af bördan ännu mera känbart, enär munderingen under en längre tjenstgöring är utsatt för större nötning. Man ser hvilka bördor dessa ofta återkommande uniformsförändringar bära i sitt sköte; de åstadkomma icke den nytta, som motsvarar kostnaden. Vid dessa uniformsförändringar har man icke till hufvudsakligt ändamål att anskaffa goda och hållbara beklädnadspersedlar, utan endast att erhålla vackra och moderna uniformer. Vid persedlarnes anskaffning kan det icke heller tillåtas rusthållaren att sjelf ombesörja detsamma på det billigaste och mest ändamålsenliga sätt,

utan kompanichefen bestämmer både priset å persedlarne och hvar de skola beställas, och sedan återstår för rusthållaren intet annat än att betala. De tid efter annan återkommande befallningarne om regementenas förseende med nyare vapen lägga äfven stora tyngder till den förut hårdt tryckande bördan på rusthållarne. Nyligen har man anskaffat nya sablar åt dragonerna och på samma sätt, som det tillgår med uniformspersedlarne, förständigat rusthållarne att inköpa dessa vapen. Nu är det åter nödvändigt igen att skaffa dragonerna nya pistoler och andra vapen. Om det fallet kunde inträffa, att man erhöll vapen, som kunde användas, och icke nödgades kasta ut stora summor till detta ändamål för att efter några års förlopp anskaffa nya vapen, vore dermed ändock något vunnet, men nu är det icke otänkbart, att de nya vapnen befinnas sämre än de kasserade. Genom en förlängd tjenstgöringstid skulle äfven i detta afseende bördans tryck på rusthållarne ökas.

Man har under diskussionen i denna fråga ordat om pressens hållning, folkmöten och de petitioner, som från flera delar af landet blifvit uppsända till ledamöter af Riksdagen. Jag sätter ej mycket förtroende hvarken till det ena eller till det andra. Folkets sunda omdöme om det rätta är det enda att hålla sig vid. Bland andra petitioner har man tillstökat från Skåne en sådan, som cirkulerade så länge, att den fick namn af professorslistan och de fleste, som undertecknat densamma, äro i sjelfva verket professorer, adjunkter, docenter och andra akademiska medborgare, och blott här och der i landsorten har man lyckats få några rusthållare att underskrifva sina namn. Jag känner några af dessa rusthållare, men jag vill icke nu tala om dem. Emellertid väckte denna lista så stor förskräckelse bland allmogen, att underrättelsen derom spred sig som en blixt rundtomkring i orterna, och inom några få dagar erhöll jag ifrån rust- och rotehållare inom Oxie, Skytts och Wemmenhögs härader den petition jag nu håller i min hand, ställd till Malmöhus läns riksdagmän i Andra Kammaren. Jag vill icke upptaga tiden med att uppläsa densamma. men jag ber att få nämna att den endast är en protest emot professorslistan. Nu kan man visserligen framställa den invändning: hvad betyder denna petition mera än den andra? Den är visserligen försedd med 1,080 namnunderskrifter, men ega dessa namn större betydelse än de, som finnas å professorslistan? Jo, jag känner en stor del af de förra och vet att de män, som underskrifvit den petition jag håller i min hand, ega sundt omdöme och icke äro några lockebarn. Flere af de personer, som undertecknat äro sådana, som hafva extra rotering, hvaraf kan inhemtas, att den allmänna andan inom provinsen är sådan, att man, under erkännande af det obilliga, som ligger i en ojemn fördelning af roteringsbördan, vill bidraga till lindring deri äfven med uppoffring af enskilda intressen och fördelar. Det var med största glädje som jag i gårdagens plenum hörde Herr Statsrådet och Chefen för Civil-departementet yttra, att, om Riksdagen antoge Kongl. Maj:ts förslag, regeringen sedermera skulle taga i öfvervägande de lindringar i roteringsbördan, som skulle kunna ifrågakomma. Jag betviflar visst icke, att denna ärliga och trofasta hand skulle med kraft och energi söka fullgöra detta löfte, om det skulle komma i fråga att påfordra detsammas uppfyllande, men jag är lika mycket öfvertygad derom, att de privilegierade intressena då skulle uppresa sig der-

emot och utveckla så stor motståndskraft, att hvarje förslag om någon lindring i detta afseende icke vunne framgång. Bevis för detta påstående ligga i våra riksdagshandlingar. Vid 1809 års riksdag, då vår grundlag stiftades, afgaf Bondeståndet den lifligaste protest emot införandet af 114 § Regeringsformen och nekade Talmannen att underskrifva grundlagen. Hela Ståndet uppkallades då till Kongl. Slottet, hvarest det fick emottaga de allvarligaste föreställningar och förmaningar af regenten. Framställningen häraf läses i Chr. Naumanns Statsförfattningsrätt 1 bandet, 318 och följande sidor. Der visar sig hvad som finnes offentliggjordt i denna sak. Men huru uppfylldes det löfte, som då gafs Bondeståndet? Man har sedan den tiden icke sett, att de privilegierade klasserna eller regeringen framkommit med något förslag om några större jemkningar. 1856 års riksdag gifver oss ett ytterligare vittnesbörd härom. Dittills var den mindre jordbrukaren tillförsäkrad om rätten till husbehofsbränvinsbränning. Vid behandlingen af denna fråga hördes i de tre andra Stånden så många röster uttala den försäkran att, om Bondeståndet ingick på husbehofsbränningens upphörande, det skulle erhålla lindring i sina skattebördor. Huru har det gått med detta löfte? Jo, hvarje tal om lindring i en ojemnt tryckande börda bemötes med ett nej, ett bleklagdt nej. Man må gerna invända, att husbehofsbränningen hade ett menligt inflytande på egendomsvärdet; men dess afskaffande hade dock till följd en ny utgift för folket, derigenom att det icke kunde sjelf fylla sitt behof af bränvin, utan måste köpa detsamma samt använda sin potates till kreaturens utfodring. Så stor förlust har det orsakat de mindre jordbrukarne, att egendomarne fallit så i pris, att de icke mera kunna uppstiga till sitt egentliga värde. Just med sådana minnen för ögonen vill man gerna tänka sig litet före, innan man åtager sig nya bördor, och folket, som är beredvilligt till nya uppoffringar just när det gäller det älskade fosterlandets väl, hysa denna betänksamhet och uppställa ifrågavarande vilkor icke af egennytta utan derföre, att de se sig hafva rättvisan på sin sida.

Här har man framlagt så många förslag till jemkning och bemedling; men hvad dessa förslag, synnerligast dem, som tryckta utdelats till Kammarens ledamöter, angår, ville jag kalla dem heldre för salongsförslag än praktiskt utförbara förslag. Om man granskar huru de skulle taga sig ut i praktisk tillämpning, så finner man, att landet skulle ständigt öfversvämmas af kompromisser, syner och andra förrättningar i sådan mängd, att våra nuvarande tjenstemän icke skulle blifva tillräckliga för ombesörjandet af alla dessa förrättningar.

Ehuru mycket ännu kunde återstå för mig att anföra, vill jag dock icke längre upptaga Kammarens tid, utan inskränker mig till att yrka bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Gustafson: Då jag begärt ordet i denna fråga, har det ingalunda skett derföre, att jag trott mig kunna, genom det obetydliga jag har att anföra, inverka på andras förut fattade öfvertygelse; men jag har ansett det vara min pligt att låta till protokollet anteckna mina tankar i detta för vårt fosterland så utomordentligt vigtiga ämne.

Jag ber då till en början få nämna, att, enligt min åsigt, sednare

tiders politiska tilldragelser i vår verldsdel kraftigt mana oss att skyndsamt ordna vårt försvarsväsende på ett sådant sätt, som är med tidsförhållandena och vårt lands tillgångar förenligt. Ett uppskof härutinnan *skulle kunna* medföra de sorgligaste följder för vårt fosterland, och jag är derföre fullkomligt öfvertygad, att vi redan denna riksdag skola, utan afseende på några enskilda intressen å ena eller andra sidan, kunna öfverenskomma om ett beslut, som tillfredsställer landets fordringar och hedrar den svenska representationen.

För min enskilda del må jag öppet bekänna, att jag hyst stora betänkligheter vid indelningsverkets borttagande; jag har trott, att man icke skulle handla politiskt klokt uti att icke låta detta fortfarande utgöra grundvalen för vårt försvar. Men *då* personer med framstående militäriska och statsmannainsigter, bland hvilka personer jag tillåter mig att särskildt nämna de fem reservanterne i Första Kammaren, icke dragit i betänkande att föreslå den indelta soldatens och kavalleristens försvinnande; *då* jag vidare numera är öfvertygad derom, att vi ej i den närmaste framtiden skola kunna blifva ense om ett förbättradt försvar, derest vi vilja bygga detta på annan basis än indelningsverkets aflösning; samt *då* jag för det tredje hoppas, att en ännu större enighet och samdrägt, än hittills egt rum, skall blifva inom representationen rådande, derest indelningsverket, som icke så sällan varit ett tvistefrö, borttages, har jag trott mig böra låta mina betänkligheter vika. Häraf följer dock ingalunda, att jag vill ingå på Utskottets utlåtande i denna punkt, hvilket, enligt mitt förmenande, icke är bygdt på fullkomligt rättvis grund. Jag kan för min del icke godkänna Utskottets uppfattning, att man skulle begå *en orättvisa, ett våld* emot de nuvarande indelningshafvarne genom att pålägga dem, liksom öfriga medborgare, en utsträckt värnepligt med indelningsverkets bibehållande. Visserligen vill jag medgifva, att, när indelningsverket infördes, man icke gick rättvist till väga, ithy att man ej fördelade dess bördor lika på rikets samtlige innevånare; men icke kan jag finna, att den då begångna orättvisan godtgöres på sätt, som Utskottet föreslagit, derigenom att man förklarar, det *de nuvarande* rust- och rotehållarne skola efter femton år blifva befriade från ifrågavarande, på deras fastigheter hvilande onus. Dessa rust- och rotehållare hafva nemligen redan af sina företrädare i eganderätten, och dessa återigen af sina och så allt igenom, blifvit godtgjorda för denna statens inteckning i deras fastigheter derigenom, att de för dessa erlagt en lägre köpeskilling än de kommit att göra, derest fastigheterna icke graverats af denna inteckning.

Deremot anser jag *billigheten* ovilkorligen fordra, att staten, vid indelningsverkets aflösning, icke utkräfver hela värdet af rote- och rusthållet, ty, enligt min åsigt, kunna icke jordbrukarne, hvilka redan förut äro hårdt beskattade, tåla vid såväl att till fulla beloppet aflösa indelningsverket som att fullgöra den nu föreslagna utsträckta värnepligten. Jag ansluter mig således för närvarande till det af Friherre Ericson i i hans reservation framlagda förslag, hvilket af dem, som i detta utlåtande förekomma, mest tillfredsställer mig. Dock kan jag icke helt och hållet godkänna detta. Så t. ex. synes mig det af honom angifna sättet för rust- och rotehållens uppskattning icke lämpligt; jag finner detta icke innebära tillräckliga garantier. Skulle man likväl vilja bibehålla det, torde

man böra bestämma ett minimum och ett maximum, hvarunder och hvaröfver värdet af rust- och rotehållen icke finge beräknas, på det att å ena sidan statens samt å andra rust- och rotehållarnes säkerhet icke måtte äfventyras. Åtskilliga andra väsendtliga anmärkningar skulle jag kunna hafva att göra emot detaljerna i detta förslag, men, då det icke torde vara lämpligt att nu på rak arm godkänna detsamma hvarken oförändradt eller med modifikationer, anhåller jag, att den nu föredragna punkten måtte blifva till Utskottet återremitterad, på det att Utskottet måtte komma i tillfälle till Riksdagen inkomma med ett förslag i den af Friherre Ericson, i hans reservation, angifna syftning.

Innan jag slutar, ber jag få nedlägga min protest emot det sätt, hvarpå diskussionen i detta ämne under gårdagen i allmänhet fördes på detta rum. Man kan icke annat än på det högsta beklaga, att personer, äfven de som stå på höjden af bildning, tillåta sig tillvitelser och personliga förolämpningar. Jag tror för min del, att diskussionen icke vinner härpå; och säkert är, att de personer, hvilka tillåta sig dylikt, derigenom icke förvärfva sig sina motståndares aktning, hvilket dock är ett nödvändigt vilkor för att kunna i någon mån inverka på dem.

Herr Hierta: Jag börjar med samma anmärkning, som den siste värde talaren gjorde, att allt hvad som nu kan ytterligare sägas i denna fråga, icke skall ändra densammas utgång, och således hade det kanske varit rådligast för mig att icke begära ordet på denna sena timma, då många ledamöter vanligen hysa en fullt berättigad längtan efter mera substantiel njutning än den, som kan erhållas vid åhörandet af ett yttrande i en sak, så uttömd som denna. Men jag har för min del, likasom de flesta, ett behof af att uttala min tanke i frågan, isynnerhet som denna tanke i någon mån afviker från de meningar, kring hvilka hufvudgrupperna samlat sig under den föregående öfverläggningen.

Jag tänker dervid icke inlåta mig på försök att bedöma fördelen eller olägenheterna af centralförsvaret, som en föregående lärd talare sysselsatt sig med att afrätta. Detta system har haft sin tid och, om det än icke numera anses lämpligt, så var det dock utgånget från militäriskt vetenskapliga grunder och omfattades på sin tid af många, som ansågos tillhöra landets skickligaste militärer. Jag vill icke heller sysselsätta mig med försök att bedöma, huruvida indelningsverket bör existera eller icke, emedan jag tror, att det icke tjenar till något att i en om än så lång afhandling framställa sina tankar derom, då detta numera icke torde rubba någons öfvertygelse. Deremot anser jag det icke vara utan vigt att söka framställa min åsigt rörande sjelfva frågans så att säga taktiska ställning.

För att icke behöfva gå för långt tillbaka i diskussionen, ber jag endast att få upptaga ett yttrande af den näst siste talaren, nemligen Herr vice Talmannen, som lade mycken vigt derpå, att det icke går an att uppskjuta frågans afgörande till en aflägsen tidpunkt. Jag ber då att härvid få anmärka, att åtminstone jag icke hört någon tala om att uppskjuta denna sak till en *aflägsen* tidpunkt, men månne icke frågan är af så stor och omfattande vigt, månne den icke innebär så många spörjsmål i organiskt och finansielt hänseende, att den väl tål att tänka på något längre

än

än för dagen? Jag tillåter mig härvid att erinra om en anmärkning, som jag gjorde, då den Kongl. propositionen om statsverkets tillstånd och behof remitterades. Denna Kongl. proposition ankom till Riksdagen redan före den nu föreliggande om landtförsvarets ordnande, men likväl finnas i den förstnämnda förutsättningar om fordringar på penningeanslag, som ega sammanhang med detta ordnande.

Vid det tillfället förklarade en bland Konungens rådgifvare, att dessa fordringar icke utgingo från eller stodo i sammanhang med någon farhåga derom, att landet vore utsatt för öfverrumpling af någon af dess grannar, utan blott afsågo behofvet och nödvändigheten af att kunna åstadkomma en respektabel neutralitet, — och äfven sjelfva propositionen gaf vid handen, att, i enlighet härmed, meningen icke vore att *brådstörta* försvarets iordningsättande, utan låta detta hafva sin lugna gång under sex, sju eller nio år, jag minnes nu icke noggrannt hvilketdera, under det man likväl vid öfverläggningen härstädes sökte att göra en påtryckning på representationen om angelägenheten af att *genast* bevilja hvad regeringen begärt i anslagsväg. Jag tillät mig då att framkasta den frågan, huruvida den nuvarande politiska ställningen kunde anses vara sådan, att man behöfde på en gång bevilja allt, som regeringen för försvarets ordnande begärt, och jag tog mig äfven friheten att söka besvara denna fråga från den ståndpunkt, hvilken jag ännu innehar. Jag tror nemligen, att regeringen i ett så vigtigt spörjsmål som detta, hvilket gäller icke blott ökade anslag, utan äfven en omorganisation, som lägger betydligt ökade skyldigheter på en stor del af befolkningen, icke kan med skäl finna det vara ohemult begärdt, om man önskar att få tänka på saken något längre än ett ögonblick. Huru har då sedermera denna fråga i sin vidsträcktare omfattning blifvit behandlad. Jag vågar icke tillmäta mig att kunna gissa hvarifrån det kommer, men lika fullt är det kändt för Kammaren, att de flesta påtryckningar, som kommit utifrån genom pressen, skett i den syftning icke blott att Riksdagen bör taga i moget öfvervägande hvad regeringen föreslagit, utan äfven att denna pröfning bör företagas just *nu*, och att Riksdagen bör just nu lemna sitt bifall till Kongl. Maj:ts proposition, vid äfventyr att stora vådor annars äro att befara. Från flera håll i pressen hafva otaliga sådana uppmaningar framkommit med allt mera stegrad ifver, i samma mån som tiden för ärendets pröfning nalkats; och jag ber att till bevis härpå få uppläsa några uttryck ur ett par tidningar från de sista dagarne, hvarutaf kan inhemtas, huru man från vissa håll vill söka stämpla dem, som i denna fråga icke vilja gå brådstörtadt tillväga, utan önska något andrum, såsom ledda blott af egennytta och nära nog ovärdige folkets förtroende. — För några dagar sedan fick man i en viss tidning se en artikel af en person, som uppgifves vara en landstingsman. Jag ber att få uppläsa en liten del af denna artikel, af följande innehåll: "Ett af de ögonblick, som såväl i den enskildes som nationernas lif fordra afgörande handling, är nu inne för att bringa till slutlig lösning den vigtigaste frågan inom vårt statslif, den om ett bättre ordnande af vårt fosterlånds försvar. Den har länge nog stått på dagordningen. Svenska folket väntar af dess representanter ett bestämdt beslut. *Det kan ej längre med tålamod tillåta någon slags upp-*

skofspolitik. Klart svar måste gifvas, *huruvida Sveriges folkrepresentation vill en förbättrad arméorganisation eller icke.* Detta svar må blifva ja eller nej, det må affattas efter hvad fosterlandets väl kräfver eller *efter hvad egennyttan eller biafsigter förestafva. Svar måste gifvas.* Om svaret af folkrepresentationen blifver nej, måste man genom nya vals förordnande förvissa sig om folkets tänkesätt, och detta så ofta, till dess sig ofördydbart visar hvad svenska folkets vilja är. *Vill det häfda sin sjelfständighet, måste det besluta en försvarsorganisation, som skyddar dess frihet.* Förnyade afslag på framställningar härom kunna ej annorlunda tolkas, *än såsom antydan, att Sverige vill göra sig till ett byte för den första inkräktare, som anmäler sig.*"

Jag bör kanhända särskildt anhålla om ursäkt, för det jag inom denna Kammare citerar utdrag ur en tidningsartikel; men jag hoppas att det icke skall anses alldeles olämpligt, ifall det citerade innefattar ett koncentreradt uttryck af den häftighet, hvarmed man från flera håll framförallt yrkar på att saken skall så att säga ögonblickligt afgöras. Jag tager mig då friheten anmärka, att artikelförfattaren låtsar, som om det icke funnes någon, som önskar en förbättrad organisation af vårt landtförsvar, men likväl kan önska någon besinningstid för afgörande af en så omfattande fråga; och när man läser sådana uppmaningar, som denna artikel innehåller, kan det verkligen vara litet skrämmande för en sjelf att våga begära att få tänka på saken.

I en annan tidning, som i viss mån skall vara af officiel egenskap, lästes i går morgse följande: "Det är i dag den stora frågan skall afgöras. Representationen *skall i dag afkunna domen öfver vår nationela tillvaro och domen öfver sig sjelf.* Den folkförsamling, som icke visar sig vilja underordna de enskilda intressena, huru mäktiga de än må vara, under omsorgen för fosterlandets trygghet, ära och oberoende, *den folkförsamlingen har spelat ut sin rol och ohjelpligt förlorat nationens förtroende.* Vi kunna dock icke tro, *att vår Riksdag skulle vilja göra en dylik moralisk och politisk bankrutt.*"

Jag vill icke trötta med flera citater, men Kammaren kan redan af det nu anförda finna, huru hetsiga ansatserna varit mot representationen att icke tillåta sig något uppskof, det är, med ett ord sagdt, alldeles som om fienden stode för dörren. Frågan är dock denna: Är faran så stor, att vi icke hafva rätt att få betänka oss? Jag tror icke detta och jag ber derföre att få yttra ännu några ord angående detta kapitel. I flera af hufvudstadens dagliga tidningar har man nemligen också med ytterlig ifver sökt förklara nödvändigheten deraf, att nu genast afgöra frågan *på den grund, att hela landet redan skulle hafva uttalat sig för,* om icke den Kongl. Propositionen i dess helhet, så åtminstone och hufvudsakligen den nya värnepligtslagen. Och hvarpå grundas nu detta påstående? Jo, på åtskilliga telegram angående hållna folkmöten och de åsigter, som dervid skola blifvit uttalade. En talare på andra sidan har redan yttrat sig om beskaffenheten af det s. k. professorsmötet i Lund och huru stor betydelse kan fästas vid de dervid uttalade åsigter, såsom uttryck af hela svenska folkets tänkesätt. Men jag skall be att få tillägga en anmärkning om hurudant förhållandet med dessa folkmötens beslut i allmänhet

är att anse såsom opinionsyttringar i afseende på det nu föreliggande Kongl. förslaget särskildt.

Vid alla dessa folkmöten har man uppställt vissa frågor, på hvilka jag tilltror mig kunna påstå oss ega ett temligen noggrannt genomgående prof i frågorna vid det folkmöte i försvarsfrågan, som för ett par dagar sedan hållits i Göteborg. Redogörelsen för detta möte finnes i följande till Aftonbladet ankomna telegram: "Göteborg den 14 April, kl. 1,30. Det i går afton hållna mötet i försvarsfrågan var temligen talrikt besökt.

Första frågan: "Anser mötet vår krigsmakt till lands och vatten för närvarande vara i det skick, att landet kan värna sin sjelfständighet?"

besvarades af mötet med enhälligt *nej.*

Andra frågan: "Anser mötet, att vårt försvar bör hufvudsakligen grundas på allmän värnepligt, utan rätt till lega och friköpning?"

besvarades med lika enhälligt *ja.*

I afseende på tredje frågan: "Bör denna beväringsarmé förses med stam, eller icke? Och, i förra fallet, bör denna stam vara värfvad, eller bör dertill användas vår nuvarande indelta armé?"

uppstod en vidlyftigare diskussion och beslöts, att denna diskussion skulle få gälla såsom svar på frågan.

Fjerde frågan: "Äro mötets medlemmar för sin del beredda att underkasta sig de personliga besvär och uppoffringar, som ordnandet af ett kraftigt försvar kan erfordra?"

besvarades med enhälligt *ja.*"

Nu tager jag mig friheten att upprepa och nästan påstå, att innehållet af detta telegram kan ungefärligen betraktas vara ett program för de flesta andra mötens öfverläggningar och att en liten granskning af ifrågavarande folkmötes beslut skall kunna angifva, om man kan af dessa korta telegram hemta stöd för det påståendet, att svenska folket redan definitivt yttrat sig om den här under öfverläggning varande saken. Hvad nu den första frågan angår, så tror jag, att icke någon besvarat densamma annorlunda, än man gjorde i Göteborg, och *att alla äro ense derom, att mera måste göras för försvaret, än man hittills gjort,* för att få detsamma i ett tillfredsställande skick. Hvad den andra frågan beträffar, så tror jag, att icke heller om denna punkt olika meningar yttrats, och att således folkmötets svar i den punkten icke heller behöfver framhållas såsom ett påtryck mot någon likgiltighet hos representationen i detta afseende. Vidkommande den tredje frågan, så heter det derom i telegrammet, att mötet beslöt, att den vidlyftiga diskussion, som derom uppstått, skulle få gälla såsom ett svar på frågan; men man får icke veta någonting om diskussionens innehåll och kan således icke få någon kännedom om beskaffenheten af mötets beslut. Jag tror det icke behöfvas någon särdeles vidlyftig deduktion för att ådagalägga, att denna fråga just är en af kärnpunkterna i hufvudfrågan, och likväl har densamma icke blifvit besvarad på annat sätt, än att diskussionen skulle få anses vara ett svar på frågan. I afseende slutligen på den fjerde frågan, "om mötets medlemmar vore beredda att underkasta sig de uppoffringar, som ordnandet af ett kraftigt försvar kan erfordra", så innehåller icke heller detta något annat, än hvad hvar och en af representationens medlemmar utan afseende på olika meningar i öfrigt besvarar med *ja.* Dertill kommer dock den frå-

gan: Hvari bestå då dessa uppoffringar, huru långt skola de sträcka sig? och om svaret härpå äro alla icke ense, men, framför allt, icke ligger uti svaret något uttalande derom, att saken nödvändigt skall ögonblickligt afgöras. Jag har velat lägga vigt på detta, derföre att man påstår, att svenska folket redan uttalat sin opinion i en bestämd riktning. Jag tager mig friheten att erinra Kammaren (hvilken erinran dock sannolikt icke är behöflig), att beträffande alla dessa möten så är det väl möjligt, att en och annan af deltagarne deri genom tidningarne fått del af den Kongl. propositionen om landtförsvarets ordnande, men knappast troligt att flertalet hunnit blifva bekanta med det Särskilda Utskottets Betänkande och de detsamma åtföljande reservationerna. Om denna förmodan är riktig, så hemställer jag huruvida man kan för ett sådant häftigt anlopp mot Riksdagen, att den skall vara skyldig att afgöra frågan utan allt dröjsmål, åberopa såsom ett stöd, att hela landet redan uttalat sin opinion, då knappast en hundradedel eller en tusendedel af befolkningen varit i tillfälle att ens förskaffa sig kännedom om Utskottets Betänkande och reservanternas särskilda förslag, enär detta betänkande ännu knappast varit i sin helhet aftryckt i någon tidning och kännedomen derom åtminstone icke är allmänt spridd i riket. Af hvad jag nu yttrat, må dock ingen se ett begär hos mig att vilja underkänna uttrycken af den allmänna opinionen eller svenska folkets röst, hvarpå jag lägger den högsta vigt. Men jag ber att få göra skilnad mellan det här förevarande fallet och ett sådant, som inträffade t. ex. före den nuvarande representationens antagande, då svenska folkets röst, der den uttrycktes genom folkmöten, verkligen var ett resultat af en långsamt mognande öfvertygelse och en mångårig erfarenhet om de svårigheter och missbruk, hvartill den gamla representationen gifvit anledning. Det behöfdes då icke en framställning från regeringen för att åstadkomma en allmän opinion, den fanns redan, men då denna framställning kom, måste dock förslaget till grundlagsändringen hvila från den ena riksdagen till den andra, innan det kunde afgöras, och under tiden var det således möjligt för hvar och en att taga del af detta förslag och derom bilda sig en noggrann öfvertygelse; men detta har varit fysiskt omöjligt med det nu föreliggande förslaget. Då man betraktar allt detta, vet jag sannerligen icke, huru man skall karakterisa hela den ifver, som visat sig för att saken genast skall för dagen afgöras, och jag har tagit mig friheten fästa uppmärksamheten derå samt anhåller, att detta måtte tjena till ursäkt, att jag i likhet med en ärad representant från Halland önskar att rådrum måtte lemnas för frågans allvarliga begrundande. Jag vet icke annat skäl eller motiv för den hättighet, hvarmed det, såsom man ser, drifves på sakens afgörande nu genast, än hvad berättas hafva blifvit af en ledamot af Stats-Utskottet från Första Kammaren yttradt, nemligen, att man bör passa på medan vinden blåser åt det hållet, ty sedermera kan det blifva osäkert att få sin önskan uppfylld.

Såsom ett ytterligare svar på frågan, huruvida det kan anses vara oberättigadt att begära ett rådrum med sakens afgörande, hvilket rådrum jag för min del icke önskar längre än till nästa år, så hemställer jag om icke denna mellantid ganska väl kan behöfvas för vederbörande för att vidtaga nödiga förberedande åtgärder till frågans lösning,

utan behof att derföre hafva definitivt bestämt omfånget af de skyldigheter, som svenska folket underkastar sig. Man måste nemligen komma ihåg, att det här icke blott gäller en allmän värnepligt och utsträckning i tiden för beväringens vapenöfningar, utan äfven ombildning af befälet och penningeanslag till materielen. I afseende på det sistnämnda har ej något parti haft en olika mening med ett annat om att bevilja det nödvändiga. Alla äro ju i det afseendet beredvilliga till uppoffringar och hafva redan visat detta vid pröfningen af den Kongl. propositionen om statsverkets tillstånd och behof och det torde således vara tillräckligt mycket att göra, äfven om vi nu icke afgöra den mest brännande frågan. Men en särskild stor anledning och måhända den största, till ett uppskof ligger i svårigheten, att icke säga omöjligheten, att nu komma till ett bestämdt resultat med den stora meningsskiljaktighet, som förefinnes.

Jag må säga, då jag nu öfvergår till sjelfva Utskottets betänkande, att, oaktadt man icke lär kunna förneka rättmätigheten af de bekymmer, som af rust- och rotehållarne blifvit för representationen yppade, i afseende på den ökade tunga, som genom den nya värnepligtslagen skulle dem åläggas, jag måste bekänna, att jag icke anser Utskottet hafva löst sin uppgift på fullt berättigadt sätt. Jag tror nemligen, att det hade varit Utskottets skyldighet att yttra sig öfver Kongl. Maj:ts proposition om värnepligtslagen, äfven utan att dervid binda frågan om indelningsverkets aflösning såsom vilkor. Då Kongl. Maj:t framställde proposition till Riksdagen, huruvida representationen ville ingå på antagandet af en ökad värnepligt under den förutsättning att indelningsverket skall bibehållas, så var det, enligt min tanke, representationens oafvisliga skyldighet att gifva ett rent svar om eller huru mycket den härutinnan ville antaga, och ett sådant svar måste, enligt mitt förmenande, lemnas, om en återremiss kommer att ega rum. Svaret härpå i Utskottets nya betänkande må nu blifva antingen ett ja eller ett nej, så är det dock nödvändigt att icke kringgå frågan, men detta har dock nu på visst sätt skett. I sammanhang härmed ber jag att få uttala min åsigt rörande *vilkoret*, som här blifvit så mycket ventileradt, nemligen, om rust- och rotehållarne äro berättigade till indelningsverkets aflösning, utan att lemna full ersättning derför till Statsverket. Utskottet har sjelf å sidan 10 i dess betänkande förklarat, att indelningsverket är ett real-onus. Man har under diskussionen här i Kammaren gjort skilnad mellan ett så beskaffadt real-onus och en grundskatt. Jag tilltror mig icke kunna fullständigt utreda detta; men då man erkänt indelningsverket vara ett real-onus och då grundlagen i 73 och 80 §§ tydligen tillägger representationen rätt att öka krigsmakten utöfver det nuvarande indelningsverket, så skulle, i händelse Riksdagen biföllc Kongl. Maj:ts proposition, inga äldre öfverenskommelser kunna befria någon särskild klass ifrån efterkommandet af detta bud; ty i alla samhällen måste finnas en högsta makt — och denna är här de båda statsmakternas gemensamma vilja — som eger att förordna om åläggande af alla allmänna skyldigheter. Det bör visserligen icke förundra, att rust- och rotehållarne önska undandraga sig den börda, som i nuvarande förhållanden pålägges dem, och alla, som hafva en börda, kunna hysa en dylik önskan, men detta berättigar dem icke att ensidigt stipulera en sådan befrielse såsom ett vilkor för att yttra sig om ett af den ena statsmakten

till den andra framstäldt förslag, ty man har rätt att säga ett klart *ja* eller *nej* till den utsträckta skyldigheten, men icke något vidare. Frågan blir då i detta afseende, huru den Kongl. propositionen skall besvaras eller hvad som skall inträffa, om den besvaras med *nej*. Svaret blir då i värsta fall, att man får stadna vid det närvarande. Såsom provisoriskt måtte icke heller det närvarande tillståndet vara alldeles utan betydelse för försvaret, synnerligast om Konung och Riksdag skulle vilja komplettera detta försvar inom en cadre af mindre dimensioner än den nu föreslagna. Man synes nemligen hafva förbisett, att någon viss tid för beväringens vapenöfningar för närvarande icke är bestämd och att det således ankommer på regeringen, såvida hon erhåller anslag dertill, att utsträcka dessa öfningar, så långt hon behagar, och redan med dessa ökade öfningar, om de äro nödvändiga, skulle vi sannolikt erhålla ett bättre försvar än nu. Jag vill icke ingå i några politiska betraktelser, ehuru jag tror, att det icke skulle möta så särdeles stora svårigheter att visa, att Sverige icke har mycket att frukta för ett fredsbrott, då det synes temligen klart att ingendera af våra två så mäktiga grannar skulle tillåta den andra att sätta sig i besittning af någon del af vårt land för att derigenom tillvinna sig herraväldet öfver Östersjön, och Englands intresse icke heller kunde tillåta det att vid ett sådant tillfälle förblifva en likgiltig åskådare. Jag vill icke inlåta mig i närmare betraktelser häröfver, men jag tror, att man deraf kan hemta stöd för sitt resonement, huruvida det är angeläget att just nu göra de yttersta ansträngningar för vårt försvar, hvilket åter vore helt naturligt, om, som man från vissa håll söker förespegla, vi hotades af en öfverhängande krigsfara.

Man torde påminna sig, huru det hette i trontalet vid riksdagens öppnande: "Väl har krigslågan hittills varit begränsad till de två från början stridande folken, men anledningar att befara hennes vidare kringgripande saknas icke. Traktater, ingångna för ordnande af de särskilda staternas inbördes förhållanden, omgifvas icke af samma helgd som tillförene, och det politiska rättstillståndet kan alltså anses hvila på osäker grundval." Det är icke min afsigt att framställa något klander mot trontalets innehåll, derföre att den tid, då det framkom, var synnerligen upprörd; men jag hemställer till edert öfvervägande, mine Herrar, om I icke ansen, att redan den korta tid, som sedan förflutit, gjort sinnesstämningen i allmänhet betydligt lugnare. Jag tager mig friheten erinra om det intryck, som vid riksdagens början mot en och annan förorsakades af sådana berättelser som då sattes i gång, t. ex. om ett preussiskt geheimeråd, som sades hafva besökt Carlskrona antagligen för att taga noga reda på ställningen derstädes, och om den fruktan som man genom denna historia sökte åstadkomma, att preussarne sannolikt skulle vilja bemäktiga sig Carlskrona, kanhända att denna berättelse äfven hade en liten andel i anledningen till anslaget för Carlskronas befästande. Jag hemställer, om icke denna fruktan sedermera någorlunda dunstat bort, och jag tror, att, om oss beredes tillfälle att någon liten tid uppskjuta afgörandet af det nu förevarande ärendet, så kommer sannolikt sjelfva den basis, hvarpå det häftiga anloppet blifvit grundadt, eller förutsättningen af faran för krig, att till största delen försvinna. Jag vill icke anföra åtskilliga andra omständigheter utifrån, som också tala för en förändring i ställningen

Jag anhåller blott att få påminna om, huruledes den stora tyska riksdagen i sin adress till den nye kejsaren uttryckligen och varmt yttrat sin önskan om att numera få komma i åtnjutande af en varaktig fred, under åberopande af att Tyskland genom sina framgångar i det sista kriget uppnått det dermed sökta ändamål och i öfrigt vunnit så mycket, att det icke vidare behöfver eller önskar inblanda sig i andra länders angelägenheter. Jag tror också, att åsynen af alla dem, som från det sednaste kriget med stympade lemmar återkommit till Tyskland, bidrager att befästa denna önskan om en varaktig fred och lagt en stor och allvarlig mening under den af riksdagen uttalade opinionen. Hvad de mindre staterna beträffar, så lärer det ej komma i fråga för någon af dem att anfalla oss. Hvad sjelfva folken beträffar, så betviflar väl ingen, att de alla utan undantag önska och sucka efter fred och efter minskning af militärbördorna. Deraf kommer man väl icke genast till en allmän afväpning, men jag tror för min del, att det nuvarande politiska tillståndet i Europa icke företer några sådana anledningar till farhågor för vårt land under den närmaste framtiden, att vi icke ega tid att i lugn tänka på ordnandet af vårt försvar.

Det är under dessa förutsättningar, som jag anhåller om denna punkts återremitterande till Utskottet, och jag tillåter mig dervid uttrycka den önskan, att Utskottet måtte yttra sig öfver hufvudfrågan i den Kongl. propositionen och således uttala sin åsigt om i hvad mån den nya värnepligtslagen kan tillstyrkas eller icke, äfven under den af regeringen antagna förutsättningen af indelningsverkets bibehållande.

Härmed afslöts öfverläggningen för förmiddagen och Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. 3 e. m., men sammanträdde åter

Kl. 6 e. m.

§ 3.

Öfver den under föredragning varande första punkten af Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, fortsattes än vidare öfverläggningen; och afgåfvos yttranden af följande ledamöter:

Grefve Posse: Angående förevarande fråga äro nu alla ense i en punkt, nemligen att landets försvar för närvarande är ordnadt på ett sätt, som icke är tillfredsställande, samt att det åligger regering och representation att samverka till åstadkommande af en organisation af försvarsväsendet sådan, att den kan betrygga landets frihet och sjelfständighet. I afseende på sättet för denna organisations genomförande äro meningarne deremot mycket delade. Det sista krigets erfarenheter hafva öfvertygat de fleste, att hvarje lands försvar numera måste ordnas på helt annat sätt, än tillförene. Man har för icke så länge sedan trott de stående härarne med sina aktningsbjudande veteraner bäst betrygga en

fast arméorganisation. De nya tidernas materiel och krigföringssätt hafva deremot föranledt den uppfattning, att till antalet mindre, ehuru väl öfvade och väl beväpnade trupper icke äro till fyllest, utan att hvarje krig hädanefter måste utkämpas af stora truppmassor, öfvade enligt reglorna för en ny krigskonst och beväpnade med den förträffliga krigsmateriel sednare tiders uppfinningar numera erbjuda. Stora truppmassor kunna naturligtvis icke åstadkommas af ett litet folk, annorledes än genom införande af fullständig folkbeväpning.

Jag vågar antaga, att man i vårt land är nära nog ense derom, att omorganisation af vårt försvarsväsende måste ske, i förening med allmän folkbeväpning, utan lega eller friköpningsrätt. Till följd af indelningsverket, som hos oss är egendomligt, måste naturligtvis frågan om en ny arméorganisation blifva mera svårlöst i vårt land än i något annat. Det blir nemligen en oafvislig nödvändighet att taga i öfvervägande, huruvida en folkbeväpning kan förenas med den gamla institutionen, d. v. s. huruvida den kan på lämpligt sätt så ordnas, att den organiskt sammansmälter med indelningsverket. De äro icke få, som hysa den åsigt, att en sådan förening är omöjlig; och för min del vill jag nu genast tillkännagifva, att jag sluter mig till denna åsigt såvida det visar sig, att representationen verkligen är villig att på fäderneslandets altare bringa de tunga offer af både penningar och personliga tjenstbarheter, hvilka utan tvifvel erfordras för en stark arméorganisation, grundad på allmän värnepligt. De skäl för min uppfattning, som jag ber att få åberopa, äro i främsta rummet, att det synes mig opraktiskt ifrågasätta en arméorganisation på två olika linier, en åtgärd, som aldrig kan medföra den fasthet i sammansättning eller den homogenitet i afseende på arméens beskaffenhet, som är önsklig. Vidare att det förefaller mig ganska tvifvelaktigt, huruvida den indelta truppen är rätt lämplig som befäl och ledare åt en folkbeväpning, hvilken i sig upptager landets intelligenta ungdom. Slutligen synes det mig antagligt att en sådan dubbel organisation, hvilken omfattar 2 olika element, ganska lätt kan föranleda att den omsorg, som visas arméens öfning och utrustning, icke blifver fullt lika stor för beväringen som för stamtruppen.

Med denna uppfattning om olämpligheten af en sådan kombinerad organisation, måste jag naturligtvis mycket beklaga, att Kongl. Maj:ts förslag icke blott förutsätter, såsom grund för omorganisationen, bibehållandet af indelningsverket, utan gör det alldeles bestämdt till oafvisligt vilkor. Man har ofta under de sednare åren behandlat frågan om indelningsverkets aflösning, och *då* har alltid den åsigt blifvit framställd, att detsamma vore en militärorganisation af den förträfflighet, att den såsom sådan ovilkorligen måste bibehållas. Denna uppfattning har emellertid, som jag finner, under frågans fortsatta behandling efter hand blifvit i väsendtlig mån förändrad. Så finner jag, att af ledamöterna i det Särskilda Utskottet denna riksdag majoriteten ansett indelningsverket kunna undvaras. Äfven de 5 reservanterne af Första Kammaren hafva delat denna uppfattning, endast med den skiljaktighet, att de i stället för majoritetens förslag om aflösning föreslagit ständig vakansafgift. Men Herrarne torde finna, att i båda fallen, antingen man aflöser indelningsverket eller man ställer det på ständig vakans, har man uppgifvit institutionen såsom en

militärisk nödvändighet. Såvidt jag rätt uppfattat de öfriga förslag, som blifvit såväl i Utskottet som under diskussionen framställda, så äro alla, med undantag af det Herr Björnstjerna i sin reservation afgifvit, ense derutinnan, att indelningsverket såsom militärisk nödvändighet kan öfvergifvas. Äfven Herr Kallstenii förslag afser upphäfvandet af rust- och rotehållares skyldighet att anskaffa torp, hvilket just är en af de förpligtelser, som är för indelningsverket utmärkande. Vid detta förslag har jag från början icke fästat mig synnerligen, emedan detsamma, enligt min uppfattning, icke innebär någon förbättring, utan snarare en försämring, ehvad man nu ser saken från rust- och rotehållareintresset eller från den rent militära sidan, och skulle jag icke heller hafva vidrört detsamma, om icke på förmiddagen inträffat, att en ledamot af regeringen, under yttrande, att, i händelse den Kongl. propositionen bifölles, Kongl. Maj:t *sedermera* ville taga i öfvervägande de lindringar, som för indelningsverket kunde medgifvas, tillika framhållit Herr Kallstenii förslag, hvaraf jag och många med mig dragit den slutsats, att förslaget väckt regeringens uppmärksamhet. Om således (med undantag af ett eller Herr Björnstjernas förslag) alla de hittills framställda åsigterna gå ut på, att indelningsverket kan såsom militärisk institution undvaras, så tror jag att frågan om dess aflyftande inskränker sig till frågan om sättet, huru detta bör och skall ske. För min enskilda del har jag den åsigt, att det bör aflyftas genom en aflösning och icke, såsom de 5 reservanterne föreslagit, genom ständig vakansafgift. Jag tror vidare, att denna aflösning bör ske på ett fullt rättvist sätt, så att ingens rätt derigenom förnärmas. Utskottets förslag till aflösning är obilligt och kan af mig icke gillas. Jag vill likväl icke dölja min öfvertygelse, att detta så mycket klandrade förslag icke bör uppfattas såsom ett sista ord i frågan; att det endast afser att öppna vägen för en kompromissuppgörelse och att Andra Kammarens majoritet framdeles, då frågan kommer i det skick, att en sammanjemkning mellan de olika meningarne kan ega rum, skall finnas villig antaga fullt rättvisa grunder för aflösningen. Den synes med tillbörlig försigtighet afvakta huruvida Medkammaren skall finnas villig att visa ett för frågans lösning alldeles nödvändigt tillmötesgående.

På samma gång jag yrkar att aflösning skall ske på sådant sätt att ingens rätt förnärmas, anhåller jag likväl att få fästa uppmärksamhet derå, att när fråga är om aflösning af ständiga onera (det må vara indelningsverk eller grundskatter), så är väl uppenbart och obestridligt, att sådan icke *kan* ske sålunda, att hela den årliga räntan eller prestationer kapitaliseras och deremot svarande belopp utbetalas. Det torde väl knappast kunna antagas att någon skulle finnas villig ingå på sådana vilkor; åtminstone förefaller det mig osannolikt att någon skulle anse med sin fördel öfverensstämmande att utbetala ett ouppsägbart kapital, som han endast är pligtig att årligen förränta. Det ligger enligt mitt förmenande i sakens natur, att om aflösning skall kunna ske, måste en eftergift medgifvas och detta så mycket heldre som räntetagaren antagligen icke vinner den minsta fördelen då han kommer i besittning af ett kapital, hvilket, enligt nu bestående rättsförhållande icke är åtkomligt. Det är redan af Kongl. Maj:t erkändt, särskildt hvad indelningsverket beträffar, att det bör få åtnjuta en lättnad, motsvarande en femtedel eller 20 procent. Detta

medgifvande grundar sig, enligt min åsigt, icke endast på den omständigheten, att det onus, som är ifråga att aflösas, har under tidernas lopp blifvit drygare än det varit från början då det ålades, utan äfven på den uppfattning, att staten både kan och bör medgifva att en årlig ränta aflöses med ett kapital, som icke till fullo motsvarar räntan.

Bakom denna fråga ligger utan tvifvel en annan, som ofta varit föremål för representationens, om icke grundliga, så åtminstone ofta förnyade behandling, nemligen den om aflösning af grundskatterna. Då jag nämnt detta, vill jag äfven tillkännagifva min mening, att både denna fråga och den om indelningsverkets aflösning äro så vigtiga, att de otvifvelaktigt inom närmaste framtiden både böra och äfven måste blifva lösta, det finnes så många både politiska, administrativa och statsekonomiska skäl, som tala härför att båda statsmakterna säkert skola medverka till dessa frågors afgörande på ett för landet tillfredsställande sätt.

Då jag nu, för att återkomma till ämnet, på rent *militära* grunder har den uppfattning, att vid införande af utsträckt värnepligt indelningsverket bör aflösas, så är jag tvungen vid afgifvande af min röst understödja det förslag, som bland de framlagda närmast tillfredsställer mig; och jag får då förklara, att jag hufvudsakligen delar den uppfattning af frågan, som blifvit framställd i Friherre Ericsons reservation. Han utgår från den åsigt, att en femtedel af roterings- och rotekostnaden bör efterskänkas, återstoden kapitaliseras efter 6 procent och detta kapital årligen förräntas med 7½ procent, deraf 1½ procent bör anses som amortering.

På samma gång jag godkänner hufvudgrunderna i detta förslag, nödgas jag ogilla vissa detaljbestämmelser, hvaribland företrädesvis den, som afser sättet att genom särskild uppskattning utröna rust- och rotekostnaden för hvarje nummer. För min del tror jag att ett medelpris kan och bör bestämmas för hvarje särskildt regemente. Reservanten har uppenbarligen icke *vågat* anlita denna utväg och har deri handlat försigtigt, emedan äfven om han med den största samvetsgranhet föreslagit en summa, skulle han otvifvelaktigt fått här uppbära förebråelse för ett godtyckligt tillvägagående. Jag tviflar emellertid icke att, om frågan kommer tillbaka till Utskottet, detsamma skall utfinna både en summa och en lämplig beräkningsgrund för den aflösningen. Min uppfattning af denna fråga är således, att, för den händelse jag nödgas med min röst bidraga till ett definitivt beslut, jag, på de grunder ofvan blifvit framställda, kommer att lemna min röst åt Friherre Ericsons förslag.

På samma gång hyser jag tillika den förhoppning, att båda Kamrarnes beslut må utfalla så, att de slutligen må kunna sammanjemkas och att vi från Utskottet hafva att motse ett förslag, som någorlunda kan tillfredsställa de olika meningarne och derjemte upprätthålla hvarje rättsgrundsats.

Herr Dahm: Med erkännande af den vigtiga grundsatsen, att ingen lag bör stiftas rörande en så vigtig fråga som denna, utan att förut vara af allmänna opinionen gillad, hafva åtkilliga talare, en i går från Tjust, och en i dag å Stockholms-bänken, lagt synnerlig vigt vid att det anskri, såsom de båda yttrade sig, hvilket under dessa månader hörts i hela landet, påkallande en ny lag för folkbeväpningen, icke skulle haft

någon mer betydande källa, än från några tidningar, några skolkarlar, industriidkare och tjenstemän, o. s. v. En annan talare har äfven yttrat, det den ifriga uppmaning, som inom pressen å sednare tiden varit synlig och ställd till Riksdagen, att just nu lagstifta i denna fråga och afgöra lagen om folkbeväpningen, icke hade någon synnerlig grund i folkmeningen. Han frågade: "är faran verkligen så stor?" och han besvarade den sjelf tydligt och klart med ett: "jag tror det icke." Han yttrade vidare, att folkmötena betydde föga, och att tidningarne icke heller betydde mycket; och han betviflade att svenska folket yttrat sig i denna fråga. Hade detta tvifvel uttalats rörande folkets mening om någon annan fråga, så skulle jag icke hafva förvånat mig deröfver — och en folkrepresentant får visserligen snart lära att icke blifva förvånad — men jag erkänner, att jag här blef förvånad, ty, så vidt jag finner, har svenska folket i denna fråga yttrat sig tydligare, klarare och högre än i någon annan. Hvad var det annat än att tala högt, när svenska folket för 10 à 12 år sedan började inrätta skarpskytteföreningar i hela landet? Jag tror att icke mindre än 40,000 man sålunda uppställdes. Nåväl, kom icke detta af känslan utaf större behof af försvar inom landet? Och var icke detta en yttring af hela folket? Jag vågar derjemte påstå, att den, som något umgåtts med folk under sednare tider, icke deltagit i något sällskap, der icke just denna fråga varit samtalsämnet och der icke det lifligaste intresse visat sig för ett skyndsamt ordnande af försvarsväsendet. Kan man väl antaga att tidningarne skulle vågat trötta folk med detta ideliga tal, dessa vidlyftiga och grundliga afhandlingar om försvaret, om de icke känt i luften, att deras yttranden varit uttryck af den allmänna meningen? Och likväl kan denne gamle publicist tala om att folket icke har talat! Jag erinrar mig huru för 40 år sedan en tidning uppstod, som väckte mycket uppseende inom landet — jag läste dess ledande artiklar flitigt och de voro mina första politiska studier — och som klarare och bestämdare än dittills någon annan förklarade sig uttrycka svenska folkets, åtminstone de nio tiondedelarnes opinion. Så uppfattade man saken då; men nu, när ett mycket stort antal tidningar, som redigeras med ännu större talang, med stöd af på folkmöten öfver hela riket gjorda uttalanden, framställa sina åsigter i denna vigtiga fråga, då har folket icke talat alls! Han yttrade vidare, att svenska folket har icke mycket att frukta för ett fredsbrott, emedan Sveriges grannar stå till hvarandra i det förhållande, att de icke unna hvarandra att oroa oss; och skulle än detta slå fel, så finnes en annan garanti, nemligen dessa stympade krigare, som återvändt från Frankrike och nu i Tyskland vandra kring, predikande fred med sina lytta lemmar. Men tillfrågar man historien, så får man af henne veta att Rom förde krig i hundratals år och fick hem soldater, som gingo kring med stympade lemmar, men som ändock icke predikade fred. Likaså i Sverige under den tid vi voro en krigförande makt, och likaså i Frankrike, der Napoleons stympade invalider predikade krig mera än någon annan, men alldeles icke fred. Kunde man likväl öfvertyga oss, att allt omkring oss vore fredligt, hvad vore då den naturliga slutsatsen af detta? Icke att vi skulle utrota indelningsverket och taga bort roteringen och rusthållet, icke att införa värnepligten, utan att nöja oss med hvad vi hafva, emedan det vore fullt tillräckligt för våra

dåvarande behof. Den, som på detta argument grundar sitt hopp om indelningsverkets upphörande, missräknar sig således. Men det torde vara bäst både för mig och andra att lemna alla funderingar om freden å sido, när vår nyaste historia predikar mord och krig, utan taga lärdom häraf så att vi känna, det vi och vårt folk ingen stund gå säkra för ett angrepp mot vår sjelfständighet. Att folket emellertid vill bereda sig till försvar, behöfver jag icke här för Herrarne bevisa, ty den som icke känner detta i luften och inhemtat det under umgänget med sina medborgare, den kan jag icke öfvertyga. Jag tror ock att denna folkets lust att väpna sig är i hög grad berättigad och kommer af två skäl, det första klokhetens, emedan man inser att det kostar mer att vara ett underkufvadt folk än ett sjelfständigt, det andra af moralisk natur, emedan, om vi icke äro och få förblifva frie svenskar, så kunna vi icke uppnå den höga menskliga utbildning, som måste vara såväl individens som nationens högsta mål.

En talare från Hallandsbänken yttrade i dag några ord, som jag vill taga fasta på, ty de voro så riktiga, att vi alla kunna instämma i dem. Han uttalade nemligen en förmaning att för det första gå varsamt till väga och för det andra att undvika all missämja. Jag skrifver under på detta yttrande. Den första satsen var klok, och den kan öfversättas med: "spänn icke bågen för högt"; ty, då man det icke gör, är man varsam. Den andra innebar, att man skulle gå hvarandra till mötes på halfva vägen, ja mer, om det gäller, för att lösa en så vigtig fråga som denna, hvilken gäller försvaret, ja, tillvaron af det land, der vi föddes, der vi lekte och vårdades som barn och der vi lärde af våra fäder att handla som redlige män; det land, hvars språk vi bäst känna och med hvars vanor och bruk vi äro så sammanvuxna, att vi icke utan smärta kunna slitas derifrån. Denna fråga gäller således det vigtigaste vi ega, och vi skulle icke kunna sämjas om densamma! Vi skulle kifvas om några lumpna riksdaler, och lemna den uppgiften olöst! Jag åtminstone förstår ej att svenske män skulle kunna handla så. Nej, mine Herrar, låt oss förena oss och göra jemkningar i hvad som helst, blott det är ledande till målet! Här äro jemkningsförslag framlagda, och min ringa insigt gör, att jag icke kan uttala mig för det ena eller det andra. Måtte andra i detta afseende vara klokare än jag! Men hvad jag inser vara alldeles nödvändigt för vårt land, är att vi snart jemka oss samman, så att någonting gagneligt blir gjordt.

Jag hörde med smärta i går att representanter ansågo sig behöfva frisäga sig från ett fel, hvilket misspryder en representant kanske mer än någon annan, och jag beklagar att något sådant behöfde komma i fråga. Såsom erfarne män böra vi likväl veta att man icke med ord kan försvara sig emot sådana beskyllningar, så att icke den en gång väckta misstanken står qvar. Här gäller att bevisa sanningen af sina ord med sina gerningar. Ett tillfälle till sådan gerning förestår snart, när vi genom omröstning skola afgöra denna fråga. Må vi då förklara oss antingen för Kongl. Maj:ts förslag, som enligt min uppfattning är riktigast och nyttigast för landet, eller för något af de jemkningsförslag, som här blifvit framlagda. Då vore saken alldeles klar och ingen behöfde frisäga sig från den egennytta, som blifvit honom tillvitad. Som jag emellertid icke

har någon utsigt att vinna understöd för min åsigt, att regeringens förslag bör antagas, så förenar jag mig med dem som yrkat återremiss till Utskottet.

Herr Liss Olof Larsson: Sedan en så lång diskussion redan pågått och derunder omkring 50 talare yttrat sig i frågan, är det svårt att finna några ytterligare skäl för eller emot, hvilka icke redan blifvit uttalade. Det fordras åtminstone större förmåga än min att uppleta sådana. Men jag har ändock ansett mig böra uttala min tanke i saken, emedan jag icke vill i tysthet lägga min voteringssedel i urnan och derigenom fritaga mig från det ansvar, som hvar och en bör bära för sin röst i en så vigtig fråga.

För lösandet af denna fråga har å ena sidan blifvit föreslaget indelningsverkets aflösning eller lindring, men å den andra har man sagt: låt oss först åtaga oss allmänna värnepligten i utsträckt grad, så skola vi sedan tala om huruvida några lindringar i indelningsverket äro af nöden, och se till om sådana äro påkallade af billighet och rättvisa mot dem, som tryckas af denna tunga. Det är mycket märkvärdigt, att på samma gång man säger, att indelningsverkets uppkomst icke var alldeles så rättvis, och att derföre våra anspråk för en längre tid tillbaka icke skulle hafva varit oberättigade, men att indelningsverket numera är rättvist på grund af ålder eller häfd, man på samma gång vill att vi skola uppskjuta frågan om lindring eller aflösning ännu några år och göra frågan ännu mer svårlöst.

Jag tror, när man ställer frågan så, att en orättvisa blir rättvisa derföre att den är gammal, det icke är stort skäl för oss, som tryckas af bördan, att genom ett uppskof göra denna orättvisa ännu mer till en rättvisa. Jag tror den tidpunkt nu är förbi, när man kunde locka folket till hvad som helst genom några tomma förespeglingar, och att tiden nu är inne att få våra anspråk tillfredsställda derutinnan, att frågan om indelningsverkets upphörande eller bibehållande först afgöres, innan något vidare bestämmes om den utsträckta värnepligtens införande, synnerligast när man tager i betraktande hvad som passerat under de förra riksdagarne.

Af hvad som i går och i dag under diskussionen förekommit har jag antecknat ett och annat mig till minnes, och ehuru jag till en del blifvit förekommen i besvarandet deraf, så återstår likväl ännu något och jag ber derföre att för en stund få taga i anspråk Kammarens tid för att besvara något deraf. Från statsrådsbänken uttalades i går — och jag fäster dervid större vigt än vid hvad som uttalas från enskilde representanter i Kammaren — att ett enskildt intresse hotade att tillintetgöra vårt försvar, men att ingen, som älskade fosterlandet, kunde underlåta att afslå Utskottets förslag. Från samma håll togos med synnerlig värme våra indelta soldater i försvar mot beskyllningen att icke ega tillräcklig utbildning och intelligens för att leda vårt folk, när detta skulle träda under vapen. Det skulle hafva varit önskligt om den högt ärade talaren varit lika mån att taga rust- och rotehållarne i försvar; men mot dem tvekade han icke att utslunga beskyllningar för bristande fosterlandskärlek och pligtkänsla, och att de endast beherrskas af egennytta; jag tillbakavisar sådana be-

skyllningar, de må komma från hvilket håll som helst, ty att dessa beskyllningar äro mycket obefogade, derom är jag lifligt öfvertygad, och ser man efter i Sveriges historia, så skall man finna att svenska folket aldrig undandragit sig fullgörandet, när det gällt, af denna hvarje medborgares heligaste pligt, den att försvara sitt lands sjelfständighet, åtminstone har icke det egentliga folket, jag menar de som härvid varit de lydande, låtit något sådant komma sig till last, och för feghet eller förräderi stå de obefläckade inför historien. Gifve Gud att historiens blad vore lika rent, lika obefläckadt hvad de befallande beträffar — jag menar dem, som skolat leda folket till striden, der skall man deremot kunna upptäcka åtskilligt, som icke ländt dem till heder. Jag vill ej tala om förlusten af Sveaborg och dylikt — ämnet är för sorgligt att vidröra — desse befallande hafva dock ställt så att de alltid fått uppbära de största fördelarne af sina underlydandes mod och ansträngningar, ty de hafva icke endast haft ersättning under den tid de gått i striden, utan de hafva äfven sedan för sig och sina efterkommande fått eller tagit dels privilegier, dels besittningsrätt till dessa stora egendomar, som under en lång följd af år icke bidragit till landets försvar. Månne desse nu vilja uppoffra sina på folkets bekostnad vunna fördelar och nedlägga dem på fosterlandets altare? Jag har icke hört dem göra något sådant erbjudande, och till dess tillåter jag mig säga, att, om egennytta finnes på någondera sidan, så är den åtminstone icke minst på deras som uppställa såsom vilkor för fullgörandet af sin heligaste medborgerliga pligt, att en viss klass medborgare skola, utöfver hvad de sjelfva vilja åtaga sig, gemensamt draga en särskildt börda af försvaret; och detta, när det gäller en sak, som, om någon, bör vara gemensam för alla. Gör oss en gång likställiga i fråga om skyldigheter och rättigheter, åtminstone i hvad landets försvar beträffar, och man skall då få se om det är hos rust- och rotehållare eller om det är hos de privilegierade, som man skall finna den största beredvillighet att göra uppoffringar för försvaret.

Man har talat om 1869 års lindringsförslag; jag får blott säga om detta, såväl som om dem, hvilka nu af åtskilliga talare blifvit framställda, att det är att gifva stenar när man begärt bröd.

Äfven från andra håll hafva samma beskyllningar gjorts, som de jag redan förut antydt, nemligen att vi äro ofosterländska och att vi vilja köpslaga om landets försvar och att vi ej vilja göra något för detsamma. Jag tillåter mig dervid fråga: göra vi då inga uppoffringar för landets försvar, utan hafva vi lemnat det så helt och hållet handlöst? Offra vi icke årligen mer än 20 millioner riksdaler på vårt försvar, hvilket, i förhållande till våra tillgångar, efter mitt sätt att se, icke är en så obetydlig summa. Och hafva vi icke utöfver de ordinarie anslagen vid denna riksdag redan beviljat flera millioner för ordnandet af försvaret? Är man då berättigad att säga det vi icke vilja göra något i den vägen? Dessutom, uppoffra vi icke en dyrbar tid derpå genom våra beväringsynglingars exercis? Men huru hafva dessa medel — denna tid, som varit afsedda för öfningar, blifvit använda? mycket vore derom att säga, men det hör icke hit, jag har blott velat påpeka detta, ty om vi, som det ofta uppgifves, äro alldeles försvarslösa, så drabbar ansvaret derför icke ensamt oss, som hafva att tillsläppa medel, utan någon orsak till det sorgliga för-

hållandet får och bör äfven sökas hos dem, som haft att för det afsedda ändamålet använda de beviljade medlen; och tiden, som varit anslagen för beväringsöfning, hur har den blifvit använd. Om jag före min egen beväringstid — jag har nemligen undergått tvänne års beväringsmöten — hade tviflat, huruvida öfningarne vore afsedda mer för landets nytta än för vederbörandes nöje, så blefvo dessa tvifvel under denna tid fullständigt häfda; ty större delen af tiden användes till paradöfningar och för att lära sig göra vacker honnör för befälet, att sätta tummen rätt på "skrufven", som det hette; att slå i gevären så att det skallrade dugtigt; att stampa hårdt i marken när man marscherade o. s. v., då deremot skjutöfningarne inskränkte sig till aflossandet af tre — säger tre skarpa skott, per man, under de 30 så kallade öfningsdagarne. Jag hade dock trott, att skjutöfningarne skulle utgöra en hufvudsak. Jag vill ej med detta hafva sagt, att det icke nu kan vara bättre ställdt med dessa öfningar, men jag har framhållit dem sådana de varit för ej så länge sedan, och jag tror att mycket ännu återstår att göra i den vägen.

En annan talare från statsrådsbänken uppmanade oss att lyssna till folkets röst och antaga det framlagda förslaget till ny värnepligtslag, utan att på samma gång fordra indelningsverkets aflösning. Det är icke lätt att säga från hvilket håll folkets röst låter trognast och sannast höra sig. Den ärade statsrådsledamoten torde hafva ansett tidningspressen såsom ett uttryck af folkets röst; men å andra sidan hafva vi sett att isynnerhet de representanter, som tillhöra allmogeklassen, satt sig emot den nya lagens antagande, så vida icke indelningsverket på samma gång aflöstes, och vi böra väl kunna förutsätta att desse, som äro födde och boende bland folket, skola hafva fullt så god kännedom som pressen, huruvida folket har lust och förmåga att åtaga sig denna nya tunga med eller utan någon lindring i den gamla. Jag beklagar för min del, om landets regering hemtar sin kännedom om landets ställning och önskningar från det nämnda hållet, jag menar tidningarne, ty då förvånar det mig icke, att regeringen ofta nog misstager sig vid bedömandet af folkets tänkesätt rörande de allmänna frågorna. Pressens förhållande härvidlag skulle jag närmast vilja likna vid t. ex. den, som först går och tänder eld på ett hus, samt sedan springer och ropar på hjelp, sägande: nu är det fara å färde och nu får ni skynda att hämma den.

Man har kallat den af Utskottet föreslagna stammen för en lösdrifvarstam. Jag protesterar på det bestämdaste mot ett sådant yttrande, med hvilket man på samma gång uttalar domen öfver en stor del af vår nuvarande armé. Ty som man vet befinnes redan nu en stor del af arméen uti samma förhållande, som den föreslagna nya stammen, nemligen pe som sakna denna förträffliga egenskap att hafva torp. Här har förut upplysts att så är förhållandet i Skåne, och jag vill ytterligare upplysa, att samma äfven gäller om regementet inom den provins, bland hvars representanter jag har äran räkna mig, ty der finnes icke ett enda soldattorp, men jag vågar lika fullt tillbakavisa beskyllningen att detta skulle vara något lösdrifvarregemente och att det är sämre än de, som hafva torp.

I går talades om en Sven Dufva, och man ville likna vår armé vid denna och deraf sluta att den icke vore så förträfflig. I dag har en an-

nan talare deremot framställt samme Sven Dufva såsom högsta fullkomligheten utaf en indelt soldat, samt omnämnt, att, när det kommenderades till reträtt, så lydde han icke, utan stod qvar när de andra retirerade, och det lyckades derigenom för honom att den gången hejda fienden; men jag frågar om det vore önskligt att vi hade en stam lik denne nu omtalade hjelte, ty det kunde ju då lika lätt hända att när man t. ex. en annan gång kommenderar en armé till anfall, den gjorde tvärtom och i stället sprunge tillbaka? Bevare oss Gud för en sådan stam.

Det förvånar mig äfven att i Kongl. Maj:ts proposition först läsa, att den indelta arméen är alldeles nödvändig för vårt försvar, men sedan, då der på samma gång talas om Gotland, som har ett farligare läge än fastlandet och således behöfver ett starkare försvar, finna, att man icke äfven der sökt åstadkomma någon sådan der förträfflig indelt armé. Der låter man sig nöja med allmän värnepligt.

En talare frågade i går: "När man vill taga bort en grundskatt, hvarföre icke så gerna taga bort alla grundskatter på samma gång?" Utan att medgifva, det indelningsverket är någon grundskatt, svarar jag honom, att vi äro icke vana att vinna allt på en gång, utan vi få nöja oss med ett litet steg om sender till billighet och rättvisa.

En talare frågade vidare, om vi trodde, att en fiende skulle så respektera våra knektekontrakt, att han icke skulle angripa oss. Jag frågar tillbaka, huruvida talaren tror, att fienden hyser någon respekt för våra frälsebref eller de stadganden, som tillskapa privilegier? Jag tror, att fiendens känsla i båda dessa fall skall vara enahanda. Samme talare yttrade äfven, att det skulle vara önskligt, om vi påträffade en guldgrufva för att derigenom sättas i tillfälle att på en gång aflyfta alla grundskatter. Jag tror, att vi ega en sådan guldgrufva, ehuru den är svår att öppna, och det är de privilegierade klassernas åläggande att med dem, som betala dessa grundskatter, gemensamt bidraga till hvad som erfordras för fyllande af statens behof. Denne talare sade vidare, att folket möjligen skulle blifva oroligt, om den nya beväringslagen antogs, utan att indelningsverket på samma gång upphäfdes, och att det i sådant fall vore vårt åliggande att lugna de upprörda sinnena. Jag vet, att detta är vår skyldighet, hvilken vi nog skola veta att uppfylla, men jag måste då äfven säga till folket: under nuvarande förhållanden hafva vi icke något att förvänta, vi må hafva aldrig så rättvisa och billiga anspråk. Han anförde äfven, att emigrationen endast vore att betrakta såsom en äfventyrslusta. Jag tror likväl icke att så är förhållandet, och tillbakavisar ett sådant påstående. Jag hyser nemligen den öfvertygelse, att en stor del af dem, som flytta från sitt fädernesland, äro lika sanna fosterlandsvänner som någon af oss, men att de drifvas till ett sådant steg derföre, att de icke se någon möjlighet att bereda sig och de sina utkomst i fosterlandet, och måste derföre uppsöka ett annat land för att kunna försörja sig.

Såväl här i Kammaren som af flera reservanter inom Utskottet hafva förslag framlagts derom, att en uppskattning skulle göras af den tunga, som för närvarande bildas af hvarje soldat-rote, och att man i öfverensstämmelse med denna uppskattning skulle betala någon viss afgift antingen, såsom här i Kammaren föreslagits, för all framtid, eller, på sätt en

reservant hemställt, under vissa år. Den börda, som, enligt dessa förslag, skulle uppkomma, blefve lika orättvist och ojemnt fördelad som den nu är. Jag vet icke, huru förhållandena äro i andra delar af landet, jag känner endast huru ställningen är i min hemort. Der finnes icke någon bestämd normallön stadgad för soldaterna, utan lönen bestämmes för hvarje gång en soldat antages och räcker blott under dennes tjenstetid. Häraf följer, att soldaternas löner variera ganska mycket. Om man t. ex. skall antaga en soldat under ett år, då skörden varit god och riklig arbetsförtjenst erbjudes, så fordrar äfven soldaten större lön, då han deremot, i händelse han antages under ett svårt år, då arbetsförtjensten är klen, får nöja sig med mindre belopp. Af hvad jag nu anfört framgår, att, om den tunga, hvarje soldatrote i närvarande ögonblick medför, skulle uppskattas i en viss afgift, som för all framtid skulle utgå, sådant skulle medföra stora orättvisor, då den blifvande afgiften naturligtvis skulle blifva beroende på den tillfälliga omständigheten, att den ene soldaten varit dyrlegdare än den andre. Jag vill påpeka äfven ett annat förhållande. Om man såsom soldat anskaffat en duglig karl med framstående egenskaper och till följd deraf måste gifva denne större lön, än om man antagit hvilken som helst, d. v. s. den som man fått för minsta betalningen, så skulle man, derföre att man varit oegennyttig nog att se på det allmänna bästa framför egna utgifter, för all framtid nödgas att underkasta sig större uppoffring än som varit fallet, om man vid soldatens anskaffande mindre sett på dugligheten än på det pris, hvartill han stode att erhålla. Den ojemna fördelning af bördan och de orättvisor, som vidlåda indelningsverket, derigenom att en del har ganska ringa rotering, under det andra hafva en ganska dryg, skulle genom antagande af nämnda förslag fortfarande komma att ega rum, hvarföre jag anser dem oantagliga.

Man har yrkat, att Kammaren skulle återremittera frågan utan att dervid göra något bestämdt uttalande vare sig för Utskottets eller något annat af de framlagda förslagen. Jag kan för min del icke förutse hvad resultatet af en sådan återremiss skulle blifva inom Utskottet, men nog tror jag, att det skulle blifva svårt för Utskottet att, med ledning af diskussionen i denna Kammare, kunna få utrönt hvilken åsigt majoriteten i Kammaren hyllar. Jag anser således, att det är nödvändigt, att man voterar om de olika yrkandena, som här framställts, för att få se frågans ställning här i Kammaren, och då tror jag äfven, att, om Utskottet sedermera försöker en sammanjemkning, det är till mycken nytta för Utskottet att dervid hafva till ledning huru många ledamöter, som grupperat sig kring de olika förslagen.

Det är möjligt, att man slutligen, på en eller annan röst när, lyckas genomdrifva värnepligtslagen, utan att någon förändring i indelningsverket på samma gång vidtages. Jag skulle beklaga om så sker, ty derigenom skulle vårt försvar blifva sämre än förut. Om det nemligen är en sanning, att enighet gifver styrka, så måste deraf följa, att i oenighet och missnöje ligger svaghet, och då jag är öfvertygad, att oenighet, split och tvedrägt komma att uppstå, om det Kongl. förslaget bifalles, anser jag mig äfven berättigad att säga, det vårt försvar skulle försämras. Jag vill dock icke vidare orda om nödvändigheten af enighet, ty härom har Herr Carl

Ifvarsson redan så varmt och fullständigt talat, att jag endast behöfver ansluta mig till hvad han yttrat. I likhet med honom tviflar jag icke på vår förmåga att försvara oss och värna vår frihet, men såsom vilkor derför anser jag, att vi böra vara ett enigt folk, som drager lika bördor och jemnt fördelade rättigheter och skyldigheter, och om så sker, skall ingen makt i verlden kunna kufva oss.

Man har här talat så mycket om egna intressen, köpslagande, ofosterländska tänkesätt m. m. dylikt, men man har ej nämnt ett ord om vår förmåga att bära ytterligare bördor, utom dem vi redan bära, man har med ett ord icke gifvit akt på, att det finnes en gräns i det fallet, utöfver hvilken man icke kan gå. Jag anser, att, när det gäller att försvara fäderneslandet, ingen uppoffring bör vara för stor, och är villig att derför göra hvilka offer som helst, men då man i sina fordringar öfverskrider gränsen af det möjliga och på våra försäkringar att vi äro oförmögne att bära en skattebörda möter oss, på sätt en talare här gjort, med det påstående, att hvad vi anföra endast är svepskäl, då måste jag protestera. Jag hade icke ämnat uppdraga någon skildring af tillståndet i den provins, jag tillhör, då jag mer än en gång tillförene sökt skildra något deraf, men nu finner jag mig dertill föranledd af omförmälda påstående, hvilket är fullkomligt oberättigadt och väckt min förvåning, i synnerhet i betraktande af från hvilken talare det kommit. Jag vill som exempel taga en socken i öfre delen af Dalarne. Denna socken består af något mer än 47 mantal och underhåller 82½ soldater. Dessa kosta sammanlagdt omkring 11 à 12,000 R:dr om året. Hvarje rote består af omkring $\frac{1}{32}$ mantal och uppskattas i värde till 10,000 R:dr, och hela kommunens fastighetsvärde uppgår till 826,500 R:dr. Hvar och en af nämnda rotar innehåller, enligt det i kommunen sist upprättade skiftet, efter hvilket skatten utgår, endast omkring 16 tunnland öppen jord, efter hvad det blifvit mig meddeladt. Det oaktadt bestiga sig sammanlagda utgifterna för rotehållet och de å jorden hvilande utgifterna för hvarje rote till ett belopp af 6 à 700 R:dr om året, hvilket gör något mer än 1,000 R:dr på mantalet. Man skulle kunna tro, att det vore en präktig jord, som förmår bära en sådan tunga, men jag behöfver endast erinra om, att den af mig omförmälda kommunen är belägen i en ort, der frosten mycket ofta förstör den knappa grödan, som den idoge och sträfsamme arbetaren framtvingat ur den magra jorden. Folkmängden i samma kommun uppgår till cirka 4,400 personer och hvar fjortonde der mantalsskrifven mansperson är soldat och hvar fjortonde person har fattigunderstöd. Jag skulle kunna anföra åtskilliga dylika exempel. I den nämnda kommunen anser man en familj vara välbergad, om den har råd att skaffa sig salt strömming till sitt hafrebröd, och man skulle anse en person såsom en stor slösare, om han begagnade sofvel till rågbrödet. Man knotar icke der, om tullen höjes på kaffe och socker, ty dessa artiklar betraktar man som kuriositeter, icke såsom nödvändighetsartiklar, man har icke råd att hålla sig sådana saker. Likafullt sträfvar och arbetar dervarande befolkning och underkastar sig de största uppoffringar för att kunna draga sig fram och behålla den kära torfva, den ärft af sina förfäder. Jag tror, att en hvar måste medgifva, att denna befolkning står vid gränsen af det möjliga i fråga om uppoffringar och att den icke är mäktig att bära några ytter-

ligare bördor. Jag får säga, att den kommun, jag omnämnt, icke är den, som jag tillhör, men äfven om den kommun, jag tillhör, icke är så särdeles lyckligt lottad, så får jag, såsom ett bevis på egendomarnes värde derstädes, nämna, att om man erbjöde mig till skänks en egendom der, med vilkor att jag skulle begagna den, skulle jag utan ringaste tvekan säga nej. Man kan få till begagnande öfvertaga egendomar derstädes utan att erlägga någon arrendeafgift, och blott emot skyldighet att ikläda sig ansvaret för de å egendomen hvilande onera. Man torde härvid säga, att en sådan egendom borde öfvergifvas, då den icke har något värde, men jag får då svara, att hur mager och usel jorden än må vara, och huru belastad med skatter den än är, så är den likväl kär för den, som innehar densamma och som ärft den af sina förfäder, och egaren söker att bibehålla den i sin ego så länge som möjligt. Om han åter ser, att detta bibehållande går utöfver hans förmåga, så återstår för honom icke något annat val, än att antingen gå en oundviklig fattigdom till mötes, eller ock vidtaga en annan utväg, som i Dalarne mycket anlitas, nemligen att realisera alla tillgångar för att derigenom sammanbringa en summa, nog stor att betäcka öfverfarten till Amerika. Man kan visserligen säga, att det betyder föga, om några personer i en landsdel skulle lemna landet, till följd af ett beslut, som rör hela riket, och det är icke derföre jag anfört nämnda förhållanden, utan derföre, att hvar och en måste medgifva, att det skall kännas hårdt för dessa fattiga personer att rent af tvingas slita sig lösa från ett fosterland, hvilket de älska lika mycket som någonsin den, hvilken befinner sig på samhällets höjder. När jag lemnat denna skildring, har jag velat vända mig emot talaren på Göteborgsbänken, enär han föranledde mig härtill, då han ansåg sig befogad att säga, det påståendet om hårda skatter och oförmåga att bära nya bördor utan att lindring i de gamla medgifves, endast äro svepskäl. Det förundrade mig, såsom jag redan nämnde, att höra detta yttrande från en representant för Göteborg, rörande hvilken stads förhållanden jag skaffat mig några upplysningar, som jag skall bedja att få meddela. Göteborgs stad eger ett taxeringsvärde af mer än 54 millioner R:dr, och dessutom eger Göteborg en beskattningsbar inkomst af 15½ millioner R:dr. Man skulle af dessa stora summor kunna sluta till, att Göteborg med något betydligare belopp bidrager till landets försvar och indelningsverkets upprätthållande, men vill man efterforska, skall man finna, att staden Göteborg icke betalar mer än 5 à 6,000 R:dr om året i och för indelningsverket genom den vakansafgift de erlägga för 80¾ båtsmän. Då nu den kommun, jag förut omtalat, med ett taxeringsvärde af något öfver 800,000 R:dr, bidrager till indelningsverket med ett belopp af icke mindre än omkring 11 à 12,000 R:dr, så hade jag verkligen icke trott, att den ärade talaren skulle vilja säga åt sina motståndare: allt hvad ni anfört om tryckande skatter är endast svepskäl.

Man påstår, att det är en skänk, som vi fordra, när vi begära indelningsverkets upphäfvande. För min del kan jag icke medgifva sanningen af detta påstående. Oaktadt allt hvad man här anfört, har man icke kunnat hos mig i någon mån rubba den öfvertygelsen jag hyser, att vi befinna oss på fullt rättslig grund, när vi säga, att då vi åtaga oss ökad värnepligt, så äro vi icke skyldige att underhålla indelningsverket.

När jag yrkar bifall till Utskottets förslag anser jag, att jag och de med mig liktänkande erbjuda landet en skänk, dertill drifna af fosterlandskärlek, i det vi, utan att dertill hafva någon skyldighet, åtaga oss att under 15 år underhålla indelningsverket, till dess den nya organisationen hinner växa upp och utan några rubbningar träda i stället för den gamla och på det att landets försvar icke skall äfventyras. Vi hafva äfven gjort detta erbjudande, för att dermed förmå våra motståndare att, lika med oss, fullgöra sin pligt såsom svenska medborgare, det vill säga, att lika med oss deltaga i och fullgöra den pligt, som bör vara för oss alla gemensam och för oss alla dyrbar, pligten att försvara fäderneslandet. Jag förutser dock, att något tillmötesgående från denna sida hvarken här eller i Medkammaren i denna fråga kommer att visa sig, ty så har diskussionen hittills gestaltat sig, hvilket jag på det högsta beklagar, och jag befarar derföre, att frågan vid denna riksdag skall falla. Jag beklagar detta, emedan vårt försvar derigenom kommer ännu någon tid att befinna sig i samma dåliga skick som förut, och jag hade icke velat möta mina kommittenter med det sorgliga meddelande, att försvarsfrågan är olöst, och att försvaret således är lika otillfredsställande. Jag skall det oaktadt, när jag återvänder hem, icke, såsom åtskillige talare påstått, hysa någon fruktan för att möta mina kommittenter, ty äfven om desse skulle vara af olika tanke med mig, hvilket de dock icke äro, så behöfver jag icke rädas, när jag känner med mig, att jag röstat i öfverensstämmelse med min djupaste öfvertygelse; och det är denna öfvertygelse jag nu följer, då jag yrkar bifall till Utskottets förslag. För detta mitt yrkande skall jag icke bäfva inför mina kommittenter och jag står inför både samtid och efterverld trygg i den öfvertygelsen, att jag handlat som en sann fosterlandsvän, samt att, i händelse några olyckor uppstå till följd af vårt bristfälliga försvarsväsende, det icke är jag och de med mig liktänkande, som derför bära ansvaret, utan våra motståndare, som icke velat gå oss i ringaste mån till mötes.

Herr Tenger: Af allt som blifvit anfördt under den innehållsrika och upplysande diskussion, som under dessa tvänne dagar härstädes egt rum, har ingenting kunnat i någon mån rubba den åsigt jag hyser i denna fråga. Jag är nemligen öfvertygad om, att, då vi ovilkorligen behöfva en väl öfvad stam, denna stam är att finna i vårt nuvarande indelningsverk. Jag har vid genomläsandet af Kongl. Maj:ts proposition i detta ämne funnit den deruti framställda organisationsplanen betryggande för vårt lands sjelfständighet, och jag anser att uti Kongl. Maj:ts förslag icke fordras större bördor, än som kräfvas för uppnående af detta stora ändamål, hvarföre jag också är benägen för bifall till detta förslag. Och då, såsom jag under diskussionen förnummit, flere bland de talare, som påyrkat indelningsverkets bibehållande, hafva förenat sig om det af Herr Kallstenius framställda förslag, så vill äfven jag, under yrkande om afslag å Utskottets hemställan uti denna punkt, förena mig uti nyssnämnda förslag.

Herr Appeltofft: I afseende på den föreliggande frågan tänker jag hvarken att yttra mig om behöfligheten att bibehålla den indelta

soldaten såsom stamtrupp eller icke, enär jag ej kan bedöma den saken, utan förlitar jag mig i detta fall helt och hållet på regeringen; ej heller vill jag inlåta mig i tvist, huruvida rotehållarne ega juridisk rätt att emot åtagande af en utsträckt värnepligt blifva från indelningsverket befriade, ty derom är så mycket anfördt både i tal och skrift, så många skäl och bevis anförda för och emot, att jag för min del tror, att, om de motsatta partierna kunde alldeles opartiskt bedöma frågan, de skulle nödgas erkänna att dess afgörande i full öfverensstämmelse med rättvisan vore ganska svårt. Af så väl de enskilda öfverläggningar, som af hvad under diskussionen i denna Kammare blifvit anfördt, framgår tydligen, att striden här gäller indelningsverkets upphäfvande eller icke, och häruti synas partierna stå så skarpt emot hvarandra, att någon sammanjemkning ej tyckes vara möjlig. Följden blir således den, att antingen segrar regeringens förslag, och rotehållarne blifva, trots deras protester och med öfvertygelse att en orättvisa blifvit mot dem begången, ålagda en ny börda till dem, som redan förut nog hårdt trycka dem, eller ock segrar Utskottets förslag i denna Kammare, hvilket deremot torde hafva föga sympatier i Första Kammaren, och frågans lösning kommer således att undanskjutas till en obestämd framtid, till möjligen oberäknelig skada för landet. Som jag förut nämnt, vill jag icke inlåta mig på den juridiska frågan af saken, men det gifves en annan sida än den juridiska, som ingen, hvilken uppriktigt önskar ett bättre försvar, borde förbise, enär det torde vara det enda sätt att nöjaktigt lösa frågan — jag menar billighetens. Det är många frågor, som på den vägen blifvit lösta, som i viss mån hafva någon likhet med denna, jag vill blott erinra om regleringen af gatuläggning och gaslysning i städerna. Detta onus har af ålder tillhört husegarne. Detta sednare fullgjordes så, att ett talgljus placerades i en lykta öfver husets port. Då man nu började anse reformen i detta afseende behöflig, och husegarne å sin sida funno det vara obilligt, att de ensamme skulle bekosta det, som för öfriga innevånarne var af lika mycket gagn, och derföre begärde befrielse från detta onus; hvad, mine Herrar, svarade man dem då? Månne man svarade: "det är ju den största egennytta att begära blifva fria från ett realonus, som ej tillhör er, utan huset; ni har köpt det med detta onus och lärer väl ej underlåtit att derför betinga eder billigare köpevilkor; att nu efterskänka det, vore ju en ren present åt nuvarande egare, men vill ni betala hvad det nu kostar eder, så äro vi nog liberala att med eder vilja dela den förökade kostnad, som af förändringen blir en följd." Nej, mine Herrar, så svarade man icke, utan man ansåg billigt, att hvad som var till gemensam fördel, äfven gemensamt bekostades och häruti handlade man klokt, ty man möjliggjorde derigenom nödvändiga förbättringar. En lindring af rotehållsbördan borde väl af ingen kunna med skäl bestridas. 1867 års riksdag har erkänt den, och den derefter tillsatta komitéen har yttrat: "att i öfverensstämmelse både med statens bästa och billighet mot de roteringsskyldige, en lindring i roteringsbesväret måtte blifva dem medgifven i sammanhang med värnepligtens utsträckning", och slutligen har Herr Chefen för Landtförsvars-departementet sjelf adopterat denna åsigt i sitt år 1869 för Riksdagen framlagda förslag. Ingendera af nu föreliggande förslag utgår från denna synpunkt. I Kongl. Maj:ts förslag

igenfinner man icke ens den lindring för rotehållarne, som dem medgafs år 1869, utan har dertill öfningstiden för beväringen blifvit ökad från 60 till 82 dagar, ett icke obetydligt onus för landtbrukarne, som under sommartiden till och med hafva svårt att få lega folk och dertill måste umbära sina påräknade biträden för bestridande af göromål, hvilka icke kunna till behaglig tid uppskjutas eller inskränkas. Utskottets förslag vidrör icke heller någon lindring i roteringen, utan dess totala upphäfvande efter 15 år. Om nuvarande rotehållare skola åtaga sig den påyrkade utsträckta värnepligten och derjemte bibehålla indelningsverkets börda i 15 år, så få största delen hemmansegare betala efterkommandes fördel, utan att deraf sjelfva njuta ringaste gagn. Äfven detta förslag tror jag icke skulle i landet med välvilja omfattas. Då nu det tredje sättet att lösa frågan, nemligen genom lindring i roteringen, svårligen vid denna riksdag torde kunna komma under öfverläggning, så skulle jag vilja föreslå, att frågans afgörande uppsköts till en kommande riksdag och att ett förslag i denna syftning då framlägges. Jag har ett annat skäl för denna framställning, som icke torde vara utan betydelse, det nemligen, att den stora allmänheten icke gjort sig reda för vigten af denna fråga. Väl har en och annan kännedom om Kongl. Maj:ts år 1869 framlagda förslag, men såsom jag förut visat, skiljer det nuvarande förslaget sig väsendtligen derifrån. Man skall möjligen svara mig att opinionen i landet har funnit ett tillräckligt uttryck i de många folkmöten, som hållits och som jag fruktar äfven inverkat på Kongl. Maj:ts framställning, men härpå kan jag tryggt svara, att dessa folkmöten hafva långt ifrån den betydelse, man vill tillägga dem. Hvar och en, som närmare känner förhållandena, vet huru der tillgår; några få personer, som på förhand stadgat sin öfvertygelse, utlysa ett möte, uppträda der för en större eller mindre publik och utveckla saken enligt sina åsigter. De fleste af dem, som på kallelse infunnit sig, hafva ingen sakkännedom och derföre svårt att yttra sig i frågan, hvaraf slutliga resultatet blir att, då proposition framställes, besvaras den kanske af en tiondedel, under det de nio tiondedelarne åtnöja sig att svara hvarken ja eller nej och först efter ett sådant möte börja de närmare tänka på frågan. Den, som således vill grunda ett omdöme rörande allmänna opinionen på dessa folkmöten, den gör sig ganska säkert skyldig till ett svårt misstag. Stora sociala reformer böra genomföras på öfvertygelsens väg och icke genom tvång eller öfverraskning. Då folket får en sann öfvertygelse om nödvändigheten af en förökad börda, emottager det den icke blott utan knot, utan med välvilja, då deremot hvarje börda, som pålägges det, emot dess öfvertygelse om densammas rättvisa och billighet, mottages med ovilja och fullgöres af nödtvång till föga gagn för saken. Man har ansett af högsta vigt att frågan redan vid denna riksdag erhölle sin lösning, troligen i den förhoppning, att den, under de ännu lifliga intrycken af händelserna i Frankrike, skulle få en gynsammare lösning. För min del tror jag att ett uppskof till nästa riksdag medför ingen fara, vare sig för frågans lösning eller för vårt försvar. Vi hafva beviljat de af regeringen såsom nödiga ansedda medel till ökandet af vår krigsmateriel, så att anskaffningen häraf kan fortgå, oberoende af denna frågas lösning vid innevarande riksdag. Denna löses säkrare och bättre, om den stora allmänheten får tillfälle att derom

taga närmare kännedom. Jag skulle således önska, att frågan uppskjutes till nästa riksdag, samt att en skrifvelse aflåtes till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan att till nästa riksdag få emottaga ett till lindring i rotebördan ledande förslag.

Friherre Gripenstedt: En föregående talare har ganska riktigt anmärkt, att frågan, huruvida vårt försvarsväsende för närvarande befinner sig i ett tillfredsställande skick öfverallt och enhälligt vid folkmöten och andra tillfällen, der allmänna ärenden afhandlats, blifvit med "nej besvarad". Då det sålunda allmänt erkännes, att vårt försvarsverk icke är tillfredsställande, och då det icke heller af någon lärer förnekas, att landets trygghet är det som i främsta rummet bör ligga hvarje folk om hjertat, så är det obestridligen en allvarlig och vigtig stund, då denna fråga hänskjutits till representationens pröfning och beslut, hvilket beslut också helt visst kommer att antecknas i våra häfder. Men oaktadt det sålunda förefinnes en fullkomlig enighet vid bedömandet af vårt försvarsverks nuvarande otillräcklighet, så råder det likväl ett temligen stort lugn och en viss tröghet för åvägabringande af några förändringar i det tillstånd man öfverklagar. Man låter i förevarande fall, likasom så ofta vid andra tillfällen, invagga sig i allehanda föreställningar, som göra ett hastigt och beslutsamt ingripande öfverflödigt. Man säger, att ingen fara hotar oss: att de politiska förhållandena, som i allmänhet visserligen kunna vara betänkliga, likväl icke för oss innebära någon våda, åtminstone icke för den närmaste framtiden; och man får derjemte, från ett och annat håll, höra den invändningen, som man minst borde vänta sig, att, *om* någon af våra mäktiga grannar vill påföra oss krig, skulle våra försvarskrafter i allt fall blifva otillräckliga, så att de uppoffringar, vi underkasta oss för vårt försvar, ändock icke skulle leda till ett lyckligt slut, utan vara gjorda förgäfves. Ja! Man låter stundom, till och med mer eller mindre genomskinligt förstå, att det skulle ligga en särskild slags fara uti att ega ett kraftigt och väl ordnadt försvarsverk, emedan detta kunde blifva en frestelse att följa en mera äfventyrlig politik, och sålunda bidraga att inleda landet i krig vid andra tillfällen, än då sådant af rätter nöd föreskrifves. För min del kan jag icke gilla någon af dessa invändningar. Det synes mig vara förmätet, då någon tilltror sig kunna se så klart in i framtiden, att han med någon säkerhet kan förutsäga, att ingen fara är för handen, och det måste således för hvar och en vara en skyldighet att göra sig beredd på hvad som kan inträffa. Detta påbjudes af den vanligaste försigtighet, och det vore, enligt min tanke, att illa vårda sig om sitt lands framtid, om man uppsköte handlingen dervid till sista stund. Hvarthän sådant leder visar oss historien genom många varnande exempel, och vi hafva helt nyligen sett ett dylikt af den förfärliga beskaffenhet, att man måste bäfva vid blotta tanken på, att sådana olyckor skulle kunna komma att någon gång öfvergå vårt fosterland.

Såsom nyss sades, kan jag ej heller gilla deras mening, hvilka klenmodigt påstå, att vårt land icke förmår försvara sig äfven om det ville uppbjuda hela sin förmåga dertill. Vi böra erinra oss, att vi i detta, likasom i flera andra fall, äro gynnade af lyckan, i det att vårt land har en sådan belägenhet, att det icke är lika lätt att angripa och öfversvämma

detsamma, som de flesta andra länder, hvilka ligga öppna för en fiendes tilltag. Om man skulle tänka sig, att här endast kunde vara fråga om en strid på lif och död, en strid, som ej kunde antagas sluta förr, än den ena parten låge fullkomligt krossad och tillintetgjord; om, säger jag, fråga endast vore om en sådan strid, och denna skulle utkämpas af oss allena intill slutet, utan att någon annan makt ville räcka oss en hjelpsam hand: då medgifver jag att sannolikheten för en lycklig utgång, efter mensklig beräkning, vore emot oss. Men, mine Herrar, dessa alternativ böra vi icke tänka oss, ty ingen nation kan väl gerna hafva intresse af att påföra oss ett sådant krig. Deremot är det ganska möjligt, att af en eller annan anledning någon främmande makt skulle vilja tvinga oss till handlingar, dem vi sjelfva icke vilja medgifva, eller skulle söka att på oss utöfva ett oberättigadt inflytande; men den fiende, som skulle vara sinnad att sålunda våldföra vår frihet och deraf påräknar någon fördel, skall helt visst afväga värdet af denna fördel mot storleken af de uppoffringar, som erfordrades för att ernå densamma. Finner han dervid, att det motstånd, som kan förväntas, är så allvarsamt, att det för vinnande af en slutlig seger sannolikt skulle erfordras långt större offer, än som kunde ersättas af den åsyftade fördelen, så skall han utan tvifvel afstå från att oroa oss; och det är just ett sådant perspektiv af kraftigt motstånd å vår sida och stora uppoffringar å angriparens, som vi böra framhålla mot dem, som möjligen skulle vilja blifva våra fiender.

Slutligen lärer väl aldraminst något afseende böra fästas vid den antydda vådan i fråga om riktningen af vår utländska politik, som förmenas skulle kunna uppstå genom ett fullständigare ordnande af vårt försvarsväsende. De tider äro lyckligtvis förbi, då ledningen af landets öde icke med lagliga medel kunde af folket sjelf bestämmas.

Jag ser således icke något skäl och icke heller någon rättighet för oss att uppskjuta med ordnandet af vårt försvar, så att det må blifva betryggande för vår sjelfständighet. Likväl har man vid den åtgärd, som enhälligt erkännes dertill vara erforderlig, nemligen anlitande af den allmänna värnepligten, velat förknippa vilkor om större eller mindre eftergifter och förmåner. Man utsmyckar visserligen detta handlingssätt med allehanda vackra benämningar, såsom att det skulle vara en rättvisa, en billighet, en hjelp åt vår betryckta modernäring, med flera andra dylika talesätt, som onekligen klinga vackert. Men, mine Herrar, på botten af allt detta ligger dock ett faktum, som omöjligen kan bortresonneras eller bestridas, nemligen det, att dessa vilkor för många innebära en enskild fördel. Man har här med stor förtrytelse, som måhända hos många kan vara rättmätig, velat tillbakavisa tillvitelsen om egennytta, och jag anser mig icke heller på något sätt berättigad att påstå, att det är egennyttan, som här bestämmer någons handlingssätt, ty jag skulle då våga mig in på ett område, som icke kan af menniskor med säkerhet bedömas, och som derföre bör vara fridlyst, nemligen bevekelsegrunden för deras handlingar. Endast Gud och vårt eget samvete kunna derom vittna. Det låter alltså icke bevisa sig att bevekelsegrunden härvid lag är begär efter vinst, men det står dock fast, att de vilkor, man uppställt, skulle medföra en ganska stor fördel för många. Jag ber er, mine Herrar, att noga skilja mellan dessa två begrepp: egennytta och enskild fördel, ty det är en väsendt-

lig olikhet dem emellan. Man är icke berättigad påstå, att det är egennyttan, som i allmänhet bestämmer menniskors handlingssätt, men man kan likväl med visshet säga, att den enskilda fördelen dervid utöfvar ett stort, om också omedvetet inflytande; ty så länge penningar och penningevärden utgöra medlet för menniskan att uppnå många af dess önskningar, skola de också eftersträfvas, likasom äfven å andra sidan hvar och en söker att blifva fri från en afgift eller en skyldighet, som medför pekuniera uppoffringar. Att för den som är pligtig att hålla soldat, det skulle vara en fördel att få denna pligt efterskänkt, och att fördelen häraf vore aldra störst, om detta efterskänkande skedde fullständigt och genast, och icke fördröjdes tills efter 15 eller 28 år — detta lärer väl af ingen kunna bestridas. Men äfven om en sådan öfvergångstid bestämmes för indelningsverkets afskaffande, innebär detta icke någon förändring i sakens natur, utan endast ett uppskof med skänkens åtnjutande; ty det är och förblir alltid en skänk, då man befrias från en skyldighet, utan att genom något tillskott hafva inlöst densamma.

I afseende på sjelfva ämnets utredning synes mig föga eller intet vara öfrigt att önska. Icke allenast under den nu fortgående diskussionen, utan ock i en mängd upplysande ströskrifter, hvilka under den närmast förflutna tiden utkommit, samt slutligen — sägom det öppet — ej minst genom ett stort antal sakrika uppsatser i de större, bättre tidningarne, hvilka, jag för min del, i strid med föregående talares åsigt, funnit på ett synnerligen förtjenstfullt sätt hafva behandlat den vigtiga frågan, hafva alla dertill hörande omständigheter och förhållanden, för hvar och en som derom velat taga kännedom, blifvit långt utöfver vanligheten fullständigt utredda. Framför allt synes mig detta vara händelsen med den del af frågan, som rörer den förmenta orättvisan af indelningsverket och de närvarande rust- och rotehållarnes anspråk att derifrån blifva befriade. Jag skall icke trötta Kammaren med att upprepa de skäl, som blifvit anförda för att visa den fullkomliga grundlösheten af dylika anspråk och påståenden; de äro så klara och ovederläggliga, att också icke annat än de mest banala fraser kunnat deremot andragas.

Såsom resultat af ärendets utredning finner jag för min del tre satser vara obestridliga, och dessa vill jag derföre här nämna. Den första är att vårt försvar måste ordnas och förstärkas, så att det bereder landet den politiska trygghet, som för hvarje sjelfständigt folk är det första vilkoret för dess tillvaro såsom sådant. Den andra är att, när så förhåller sig, när vi behöfva föröka våra försvarskrafter, så böra vi i första rummet taga vara på hvad vi hafva och icke bortkasta eller på lättsinnigt sätt förspilla de otillräckliga tillgångar vi för närvarande ega, helst när det visat sig att hvad man nu vill förstöra under långa och svåra tider med ära bestått profvet. Och den tredje lika klara satsen är den att, när nu *utöfver* detta redan befintliga något måste göras för att värna samhällets, vår egen och efterkommandes trygghet, så bör detta tillägg, denna ytterligare uppoffring, på ett rättvist och jemlikt sätt på alla fördelas.

Om jag tager dessa tre enkla satser till utgångspunkt och tillämpar dem på de förslag, som nu föreligga, kommer jag vid valet dem emellan till det resultat, att det af Kongl. Maj:t framlagda är det, som i främsta rummet synes erbjuda en tillfredsställande lösning af frågan. Deremot

kan jag aldra minst godkänna det af Utskottet framlagda förslaget, som vill att indelningsverket, denna dyrbara del af vårt försvasväsende, skall efter 15 år efterskänkas; och jag kan icke heller gilla den af en ledamot inom Utskottet i detta förslag gjorda modifikation, som äfvenledes skulle bereda rust- och rotehållare samma skänk, fastän tiden för dess mottagande skulle uppskjutas något längre eller i 28 år. Likväl vill jag, dels för att visa tillmötesgående, och dels derföre att jag anser att klokheten föreskrifver att någonting bör göras, på det att man må komma till ett önskligt slut i frågan, icke motsätta mig att några lämpliga lindringar i rust- och rotehållarnes skyldigheter tillvägabringas, så mycket heldre som i sammanhang dermed äfven vissa brister, som nu vidlåda indelningsverket, lättast skulle kunna afhjelpas.

Åtskilliga förslag hafva blifvit framställda i detta afseende, men af dem torde det egentligen vara två, som ådragit sig den mesta uppmärksamheten. Det ena är det, som framlagts af de fem reservanterna i Första Kammaren, och hvilket, efter hvad jag tror, man i allmänhet tolkat något oriktigt. Man har nemligen ansett detta förslag vara liktydigt med indelningsverkets tillintetgörelse. För min del kan jag dock icke medgifva riktigheten af en dylik tolkning och jag tror ej heller, att deras mening, hvilka framställt förslaget, varit sådan. Dermed afses efter deras åsigt, lika väl som efter min, ingalunda indelningsverkets tillintetgörelse, utan man har endast åsyftat dess reformerande. Man har erkänt, att indelningsverket är behäftadt med vissa brister såväl i militäriskt som i politiskt och socialt hänseende; och dessa har man sökt afhjelpa i sammanhang med den allmänna regleringen deraf. Utan tvifvel är detta ett vackert syfte. Men om man vid detta försök att lösa frågan också icke kan sägas hafva alldeles misslyckats, har man likväl måhända kommit för långt, så att den vinst, som skulle erhållas å ena sidan, icke blott motväges utan kanske till och med öfverväges af olägenheter å andra sidan. Derom är just frågan; och för min del är jag så tveksam om svaret derpå, att jag ej vågar förorda detta sätt att reformera indelningsverket och deri åstadkomna en viss lindring, nemligen så att detsamma utbytes emot en fix skatt, ty jag fruktar att rubbningen i hela institutionen skulle blifva så stor att sjelfva beståndet deraf äfventyras, hvartill jag för min del icke vill medverka.

Det andra försöket att bereda denna lindring, som jag tror vara af både billighets- och klokhetsskäl påkallad, är det förslag, som i denna Kammare i går framställdes af Herr Kallstenius; och jag får förklara, att jag för min del finner detta förslag mera antagligt än det nyss omnämnda, som framställts af reservanterna i Första Kammaren. Det synes mig nemligen klart att för mängden af rot- och rusthållare en ganska betydlig lindring derigenom skulle uppkomma. Och om äfven till följd af enskilda omständigheter en sådan fördel på ett eller annat ställe icke skulle kunna uppnås, har förslaget för sådant fall ganska förtänksamt uppställt det alternativ, att man skall ega att förblifva vid det gamla, och det innebär sålunda en säker garanti mot, att man derigenom aldrig skulle kunna komma i en sämre ställning. än för närvarande. Jag tror dessutom att det tilläfventyrs vore möjligt att på denna väg än mera kunna närma sig det sökta målet eller att, utan allt för stor förlust för det all-

männa, något lindra de nuvarande bördorna, derigenom, att den siffra, som här blifvit uppställd, nemligen 100 R:dr — och som jag för min del visst icke anser vara i allmänhet för hög — skulle kunna bestämmas på ett annat sätt, så att man dervid mera toge de bestående förhållandena i de särskilda orterna till utgångspunkt och deretter satte dessa afgifter något olika för olika regementen och korpser. En sådan olikhet skulle, enligt min tanke, icke komma att medföra några väsendtliga olägenheter, men skulle ytterligare bidraga till vinnande af hvad man önskar, nemligen en billig lindring.

Fastän viljans redskap sviker mig vid försöket att något fullständigare utveckla min mening, kan jag likväl icke lemna detta ämne, utan att för ett ögonblick vidröra en omständighet, som här blifvit med stor bitterhet framhållen af åtskilliga talare, nemligen obehörigheten deraf att man skulle vid sitt beslut misstänkas vara influerad af de egna intressena. Att det för rust- och rotehållare vore en ganska betydlig fördel att komma ifrån en sådan afgift som knektehållet, derom torde väl icke vara något tvifvel, eller kunna tvistas. Men såsom jag redan förut haft äran yttra, jag tror dock icke, att man är berättigad deraf draga den slutsatsen, att det blifvande beslutet skall komma att bestämmas endast af begäret efter egen fördel, d. v. s. af egennytta. Å andra sidan har man vid tillbakavisandet af denna tillvitelse bedt dem, hvilka framhållit den omständigheten att rotehållarne skulle komma att göra en vinst på förslagets antagande, lägga handen på hjertat och förklara, huruvida de sjelfva äro frie från alla egennyttiga beräkningar. Man har uppgifvit dem, som högljuddast påstås hafva ropat på försvarsverkets ordnande på den gamla grunden, d. v. s. utan eftergifvande af rust- och rotehållares skyldigheter, och dervid nämnt skolmän, akademici, industriidkare, stadsrepresentanter o. s. v., förmenande att dessa vore i frågan lika intresserade som rust- och rotehållare. Den ofantliga skilnaden i detta hänseende är emellertid uppenbar och jag tillåter mig att i det fallet yttra ett ord för egen räkning. Jag dömer ingen annan: jag har dertill ingen rätt och ingen håg. Men jag får förklara, att, hvad mig sjelf beträffar, så, fastän jag är stadsrepresentant, är det så långt ifrån, att jag har något eget intresse vid att motverka den föreslagna förändringen, att mina enskilda fördelar tvärtom ganska kraftigt hänvisa mig till raka motsatsen. Det skulle måhända se ut som fåfänglighet i fall jag ville närmare utveckla de speciela omständigheterna i detta hänseende och jag skall ej göra detta; men jag kan försäkra, att jag personligen skulle göra en icke ringa vinst på detta förslags genomförande. En annan talare har sagt, att han icke gjort någon uträkning huru det för honom skulle slå sig ut. Detta var något oväntadt från det hållet, då vi alla känna huru ofta han förut med särdeles lätthet här framlagt uträkningar öfver både ett och annat, hvilka varit vida klyftigare än denna, som icke bort göra honom stort hufvudbry. Den, som har ett visst antal rust- eller rotehåll, vet nog huru högt kostnaden härför årligen kan uppskattas, och vare sig att man antager den ena eller andra siffran, är det lätt att sedan räkna ut, huru stor vinsten blir om dessa afgifter efterskänkas och derifrån afdrages den obetydliga tillökning i bevillningen som å andra sidan kan uppkomma. Fastän, såsom jag nämnt, jag personligen skulle hafva en icke obetydlig vinst af en

förändring, som ginge ut på efterskänkande af kostnaderna för indelningsverket, får jag likväl förklara, att blotta tanken på att taga emot en sådan vinst till skada för det allmänna är för mig ytterst motbjudande.

På den ståndpunkt jag i denna fråga intagit, nemligen att jag anser vårt försvar bristfälligt och i behof icke allenast af alla de tillgångar det nu eger, utan rätt mycket derutöfver, samt framför allt har behof af det dyrbara stöd som indelningsverket deråt lemnar, är det också alldeles klart, att, om jag, för enskild vinning, eftersträfvade något, som efter denna min uppfattning skulle hafva till påföljd, att mitt land ginge miste om dess väsendtligaste tillgång i försvarskraft, så skulle ett sådant handlingssätt i mina ögon icke kunna anses annorlunda än såsom ett slags förräderi; och jag vill ytterligare tillägga, att äfven om en dylik vinst, mot min vilja, tillfölle mig, skulle jag anse dessa penningar besmitta mina händer. Detta är min känsla och min öfvertygelse; och jag vill derföre på det varmaste önska, att vi alla måtte vara på vår vakt, och icke låta utsigten till egna fördelar på minsta sätt inverka på de vigtiga beslut som snart skola fattas, utan att vi alla, endast med fosterlandets väl för ögonen, måtte vara redobogne att åtaga oss de uppoffringar, som erfordras.

Huruvida det må anses vara absolut nödvändigt att fatta ett afgörande beslut i frågan just i detta ögonblick, derom vill jag icke bestämdt yttra mig. Jag tror dock, att i en sak af denna beskaffenhet ett uppskof väl kan vara farligt, men icke till något gagn, och att, då man klart och tydligt inser hvad som bör göras, ett manligt sinne också fordrar, att man utan tvekan fattar sitt beslut och sålunda fullgör sin pligt mot fäderneslandet. Men å andra sidan vill jag icke gå så långt i misströstan, att jag anser allt förloradt, om icke nu frågan i sin helhet blir så reglerad, som man helst skulle önska. Det gläder mig, att i fråga om materielen mycket blifvit gjort för iståndsättande af vårt försvar vid denna riksdag — mera än vid någon föregående — samt att beträffande specialvapnen åtskilligt godt och nyttigt ännu torde komma att vidtagas, innan Riksdagen åtskiljes. Och jag hoppas slutligen, att äfven för den händelse, att i sjelfva organisationsfrågan det icke skulle lyckas nu förena meningarne, det arbete, som derpå blifvit nedlagdt, icke skall vara förspildt, utan att den sakrika utredning, som egt rum i detta afseende, måtte hafva bidragit att fästa den allmänna uppmärksamheten på detta ämne, som för oss är af en så utomordentligt stor betydelse, samt att vägen sålunda blifvit röjd och tänkesätten utbildade till större mognad, så att den tid snart skall vara inne, då en slutlig reglering af frågan kan åvägabringas.

Såsom slutsats af hvad jag sålunda anfört, får jag för min del tillstyrka, att ärendet måtte till Utskottet återremitteras, helst för att vinna bifall till Kongl. Maj:ts proposition, men derest icke sådant låter sig göra, i det syfte Herr Kallstenii förslag innebär.

Herr Östman: Under en följd af år har behofvet af ett förbättradt försvarsväsende varit insedt. Icke allenast Kongl. Maj:t, utan äfven svenska folket har, manadt af fosterlandskärlek och frihetskänsla, uttalat sin benägenhet för att, om ock med större uppoffringar, åstadkomma en starkare landtarmé och bättre försvar än vi för närvarande ega. Både re-

gering och folk hafva således insett behofvet af bättre ordnade försvarskrafter. Den strid, som med alla dess fasor så nyligen pågått på kontinenten, har injagat en panisk fruktan, att vi äfven kunde blifva ett rof för en inkräktande fiende. Det allmänna ropet har blifvit "*ett starkare försvar*", möten hafva blifvit hållna snart sagdt i alla landsändar, den allmänna rösten har uppfordrat oss representanter att framför allt samverka för ernåendet af ett starkt och ändamålsenligt landtförsvar. Det Särskilda Utskott, som fick sig ålagdt att lösa detta svåra problem, har nu framlagt frukten af sitt mödosamma arbete uti det betänkande, som under denna dags lopp granskas af båda Kamrarne och som bör blifva grunden eller underlaget till försvarskrafternas ordnande. Det är sannt, att representanten icke kan åtalas för sitt görande och låtande, men han står dock under opinionens dom; och ett hårdt ansvar drabbar honom, om han icke vid valet af sin voteringssedel har fäderneslandets sanna bästa till ögonmärke.

Såväl före som under riksdagens lopp hafva folkmöten, hvilka af representanten böra noga beaktas, blifvit hållna snart sagdt i alla landsändar, dervid man enhälligt uttalat sin åsigt, att landtförsvaret bör förstärkas medelst en utsträckt värnepligt. De fleste önska dervid bibehållandet af en stam, men mötenas program skilja sig dock derutinnan från hvarandra, likasom meningarne här vid Riksdagen ock äro delade. De som icke hafva någon känning af voteringstungan vilja, att detta onus skall bibehållas. Andra deremot, som tryckas af densamma, anse det rättvist, att efter en lämplig öfvergångstid, det vill säga, när en stamtrupp kan bildas ur beväringens egna leder, detta onus fördelas lika på alla samhällsklasser och beskattningsföremål, en grundsats, som Försvars-Utskottet tillstyrkt. Till ett sådant tillstyrkande har Utskottet ledt sig på sann historisk grund, och det är således icke en frukt af tillfällets nycker. Vill man betrakta saken oväldigt, kommer man äfven till den öfvertygelsen, att Utskottet på förhand vederlagt alla inkast deremot.

Vi veta nemligen, att när större delen af jordbruket för nära tvåhundra år sedan åtog sig roteringen, tillförsäkrades det att för alltid vara fritt från utskrifning. Den roterade jorden har aldrig brustit i sitt åtagande, men icke dessmindre blef en allmän värnepligt 1812 införd, dock under löfte att lindring i rustningen och roteringen skulle ega rum.

Detta löfte har hittills icke blifvit infriadt; och det lärer nu icke vara för tidigt, att de, som så länge haft sig detta onus ålagdt, i den närmaste framtiden få lindring deri. Af sådan anledning yrkar jag bifall till det föreliggande betänkandet.

Herr Nordenskiöld: Under den diskussion, som i går och i dag egt rum angående det föreliggande förslaget, hafva många olika åsigter blifvit uttalade; och det skulle vara svårt att ibland dem finna någon enda punkt, om hvilken alla äro ense. I ett afseende torde dock enigheten vara temligen fullständig, kanske endast med ett enda undantag, nemligen af vår alltid ungdomligt sangviniske ålderspresident; och det är i den åsigten att de politiska förhållandena i Europa för det närvarande äro så hotande, att hvarje nation, som vill bibehålla sin sjelfständighet, måste se till, huru den kan med vapen i hand försvara densamma. När

så är förhållandet, är den naturliga följden deraf, att Sverige måste söka så organisera sitt försvar, att det kan med framgång möta en anfallande fiende, eller ännu heldre skaffa sig en så respektabel försvarsstyrka, att fienden icke anser för rådligt att anfalla oss. Denna åsigt torde vara temligen allmän och äfven delas här inom Kammaren; men när så är och då Kongl. Maj:t framlagt ett förslag till värnepligtslag, som i det hela blifvit gilladt, borde hela frågan kunna temligen lätt och utan synnerliga strider afgöras. Beklagligtvis har dock denna fråga om försvarsväsendets ordnande blifvit sammanställd med en annan fråga, lika svårlöst som vigtig, nemligen den om indelningsverkets afskaffande, om borttagande af ett realonus, som trycker vårt jordbruk, visserligen hårdt, men med tvåhundraårig häfd. Äfven jag hyser den åsigten, att man bör, så vidt möjligt är, söka underlätta jordbruket, söka befria det från de bördor, som trycka detsamma; och jag tror, att detta är en fråga, af beskaffenhet, att icke kunna falla, aldraminst i en representation, så sammansatt som vår. Men att göra den till ett vilkor för att vi skola försvara vårt land, att förklara, det vi äro villiga att offra lif och blod för fosterlandet, men "*med vilkor*", det kan ej vara fosterländskt, ej riktigt, ej det svenska namnet värdigt, och för min del kan jag icke gå in på något sådant. Jag tror ej heller att de skäl, man derför åberopat, hålla streck. De rent militäriska skälen vill jag, då desamma af indelningsverkets motståndare knappast blifvit på allvar anförda, förbigå — jag kan ej heller på något sätt tillmäta mig kompetens att upptaga och utreda dem. Men det finnes två andra skäl, som här så mycket oftare anförts och tröskats med. Det ena är det, att man säger att rust- och rotehållare genom sina gamla knektekontrakt vunnit befrielse från vidare utskrifningar. Jag har försökt studera skälen för och emot en sådan åsigt, men icke lyckats komma till full klarhet. Jag vill dock gerna medgifva, att genom knektekontrakten rotehållarne tillförsäkrats frihet från utskrifningar, *men från utskrifningar sådana dessa voro i fordna dagar;* deremot kan jag ingalunda anse, att den skyldighet att undgå utsträckta vapenöfningar, som Kongl. Maj:t här föreslagit, är någon utskrifning. Icke kan det vara en utskrifning, att använda åttiotvå dagar af sitt lif till vapenöfning. Dessa öfningar skola dessutom säkerligen blifva ganska nyttiga för hvar och en och komma utan tvifvel att både i fysiskt och psykiskt hänseende utbilda vår nation samt sålunda, långt ifrån att skada oss, tvärtom verka i hög grad gagneligt, så gagneligt, att hvar och en, som blifver underkastad den, för de pekuniera förluster, han derigenom kommer att tillskyndas, får en riklig ersättning genom den vana vid skick och ordning, vid att lyda och befalla, han derunder förvärfvar. Hvad är för öfrigt dessa åttiotvå dagars skolgång att tala om, i jemförelse till exempel med en läkares långvariga kurs, som kan räcka sina tjugo år, innan han får någon förtjenst, eller om man icke vill räkna hans skolstudier med, åtminstone i tio år. I Preussen öfvas folket i vapen under tre år; och man hör äfven derifrån en högljudd klagan öfver den ekonomiska förlust, de hårda vilkor och dylikt, det preussiska militärsystemet medför. Men hvad hafva icke dessa tre års öfningar gjort för Preussen? Jag delar visserligen till fullo de allmänna sympatierna i afseende å de sista politiska tilldragelserna i vår verldsdel, men jag måste dock skänka min beundran åt Preussen och erkänna, att

det i viss mån är den första nationen i Europa. Och likväl hade massan af dess befolkning ännu för sjuttio år tillbaka märken efter lifegenskapens bojor. Denna dess utveckling beror till stor del på dessa vapenöfningar, som hvar man, hög och låg, måste underkasta sig.

För närvarande äro de fordringar, som ställas på en medborgare, helt andra än i fordna dagar. Man måste nu kunna läsa och skrifva bättre än en klerk eller räkenskapsförare fordomdags. I detta hänseendet hafva fordringarne sålunda betydligt ökats, och ingen förundrar sig deröfver. Men då vi lefva i nittonde seklet, skulle man kanske kunna tro, att fordringar på skicklighet i vapnens bruk skulle hafva förfallit. De sista årens bedröfliga erfarenheter hafva dock lärt, att den ständiga fredens tid än är långt borta, att ännu år 1871 Sveriges medborgare, för att uppfylla sina medborgerliga pligter, behöfva hafva en viss kännedom om vapnens handterande; och då så är, eger ock staten rätt att fordra detta lika väl som skolgång eller som en nödtorftig kristendomskunskap. Denna tvungna vapenöfning kan väl dock icke jemföras med den utskrifning, man här så mycket talat om.

Det andra skälet, som Utskottet åberopat för indelningsverkets afskaffande efter femton år, är "jordbrukets tryckta ställning". Men hvad betyder väl det? Väl har jag hört talas om, att en person med betryckt ekonomisk ställning går under, om han icke hjelpes snart, åtminstone inom några få år, men att det sker, derest icke hjelpen kommer förr än efter femton år, det har jag aldrig hört, och efter tjugoåtta år ännu mindre. Är jordbruket tryckt, kan efter mitt förmenande någon lindring för detsamma vara både berättigad och önsklig, om också ej ur statsrättslig, dock ur statsekonomisk synpunkt. Men är detta förhållandet, bör väl denna lindring komma nu genast och bördan icke stå qvar under femton år, för att först derefter försvinna. Det kan nemligen hända, att det då, när gärden efter dessa femton år försvunnit, kan blifva svårt nog att ersätta den. Och få af de nu lefvande jordbrukarne torde komma i tillfälle att begagna sig af denna lindring. För att visa denna jordbrukets tryckta ställning, har man här från många håll talat om emigrationen. Bland annat har jag ock hört detta talet från Smålandsbänken, från en representant, som gerna genom citater brukar ådagalägga sina kunskaper i historien. Men hvad han i detta fall citerat, bevisar endast att han läst historien med föga öppen blick. I motsats mot honom, har jag af historien lärt, att en stor emigration utgör ett bevis, ingalunda på tryck och nöd, utan på en frisk lifskraft hos det folk, från hvilket den utgår, kanske allenast med ett enda undantag — Irland. Detta är ganska lätt att med exempel visa. Så utsände Grekland under sin blomstringstid, när denna lilla halfö var för verlden hvad Europa är nu, kolonier åt alla trakter. När dessa i sin ordning kommit till blomstring, utgingo derifrån nya kolonier, och från dessa åter nya. Sedermera kom Romarnes tid. Under deras välmaktsdagar skickade de ock ut kolonier åt alla håll. Men då staten föråldrades upphörde helt och hållet emigrationen. Vidare hafva vi Spanien och Portugal, der det för närvarande är ganska klent beställdt, och derifrån man *nu icke emigrerar.* Men det fanns en tid, då dessa länder voro rika och blomstrande, och de utsände då kolonier i mängd öfver verldshafvet. I hvilket land är emigrationen

nu större än i England, och det på en tid, då ingen lärer förneka, att det är på höjden, om icke af sin politiska, så åtminstone af sin ekonomiska magt. En enda skuggsida finnes i denna emigrationens historia; och det är Irland, men här ega ock i afseende å jordfördelningen undantagsförhållanden rum, som icke ega eller egt sitt motstycke i något annat land. Äfven i det beprisade Amerika eger en ständig emigration rum i de trakter, hvarest ett större lif pulserar. Men från andra trakter, t. ex. det spanska Amerika eller det franska Canada, emigrerar man icke. Der är dock lifvet inrättadt efter gammalt europeiskt mönster. Jordegaren bibehåller der gerna sin torfva och med den sin fattigdom, sin håglöshet och andliga slöhet.

Emigrationen hos oss, om den ock i enstaka fall är framkallad af nöd och brist, bevisar sålunda dock i det hela, att här finnes en frisk lifskraft. I vårt broderland Finland deremot eger ingen emigration rum, oaktadt sju svåra år uttömt dess hjelpkällor och der åstadkommit en nöd och ett elände, hvarom vi lyckligtvis icke kunna göra oss en föreställning.

En representant ifrån Skåne garanterade, att nittionio hundradedelar af befolkningen voro för indelningsverkets afskaffande. Jag tror dock för min del, att det var en något farlig garanti, han dervid åtog sig. Om vi antaga, att det finnes 75,000 rust- och rotehållare, som jemte deras qvinnor och barn hafva en direkt fördel af indelningsverkets afskaffande, så återstår dock minst 90 procent af Sveriges befolkning, som föga hafva något annat intresse dervid, än den utsigt de derigenom erhålla till ökade skatter, och detta intresse torde allt vara af negativ art. De nittionio hundradedelarne torde sålunda blifva ganska ringa till antalet och lemna en väl stor prutmån.

En annan talare ifrån Dalarne gaf oss en af sina vanliga tablåer derifrån, en dyster skildring af fattigdom och nöd, och af ett yttrande här bakom mig finner jag att skildringen slagit mycket an på en af våra stadsrepresentanter. Denne sednare åtminstone borde dock någon gång hafva besökt en aflägsnare del af sin egen valkrets, han skulle der mött taflor vida dystrare och tröstlösare än Herr Liss Olof Larssons.

Jag har ock varit i Dalarne. Jag har såsom minerolog besökt många trakter deraf, långt aflägsna från den vanliga stråkvägen, och derunder lefvat och vistats i allmogens boningar. Vanligen har jag väl der funnit torftighet, men dock förnöjsamhet och till och med stundom ett visst välstånd. En och annan gård kunde väl finnas, der förhållandet var annorlunda, men det var torparens och backstugusittarens, och de lära väl ej erhålla någon lindring i sin fattigdom genom indelningsverkets afskaffande.

Oaktadt jag sålunda anser det vara allt skäl att kraftigt taga ihop med aflyftande af de bördor, som trycka vårt jordbruk, beklagar jag dock att man dertill begagnat det tillfälle, som förslaget om utsträckt värnepligt nu tyckts gifva; och för min del skulle jag helst yrka afslag å Utskottets hemställan i öfrigt och antagande af värnepligtslagen, med föresats att vid en kommande riksdag efter min förmåga bidraga till en reglering af bördorna. Jag tror ock, att Kammaren skulle kunna utan fara för framtiden fatta ett sådant beslut. Majoriteten här har en stor makt. Den kan genomdrifva sina åsigter, om de hvila på en sund och rättvis grund.

grund. Men *en* sak är det dock, som den icke kan. Den kan nemligen ej fortfarande bibehålla den makt den för det närvarande eger, om den genom voteringssedlarne genomdrifver en orättvisa och en obillighet och på det sättet bereder sig en fördel som vilkor för en åtgärd, nödvändig för fosterlandets sjelfständighet. Väl kan den segra i urnan, men på sådana segrar kommer den dock i längden att förlora, segern blir snart ett hjelplöst nederlag.

Oaktadt jag sålunda helst skulle se, att Utskottets ifrågavarande framställning afsloges, fogar jag mig likväl uti en återremiss deraf, och jag beklagar icke heller, om denna åtgärd skulle komma att leda till ett jemkningsförslag, hvarigenom de olika intressen, som nu stå i strid med hvarandra, blefve förmedlade.

Herr Lithner: Då man i en öfverläggning, sådan som denna, fått ordet den femtiotredje i ordningen, så är det naturligt att man i sjelfva verket icke kan hafva något att tillägga till hvad som under den ämnet uttömmande diskussionen förekommit. Jag skulle derföre ock hafva afstått ifrån ordet, derest jag ej ansett frågans vigt vara af den beskaffenhet, att den ålägger hvar och en representant att i densamma tillkännagifva sina åsigter, på det att han i detta fall må stå på det klara med sina kommittenter och inför protokollet, som en gång torde kunna blifva föremål för forskningar. Jag vill derföre icke gifva mig in på något försök med bevisning, vare sig ur privat- eller statsrättslig synpunkt eller ur militärisk, utan endast kort och godt angifva min ståndpunkt. Skulle jag dervid icke kunna undvika att upprepa något af hvad som under de två dygn, diskussionen redan pågått, här förut blifvit sagdt, må detta ursäktas.

För att genast sätta mig in i saken, får jag tillstå, att jag icke kan anse den, icke aflösning, utan afkastning af rust- och rotehållares börda, som af Utskottet blifvit föreslagen, vara rättsligen befogad. Jag hörde väl i går, huru den förnämste motionären i frågan påstod, att han ställt sig helt och hållet på rättens ståndpunkt. Jag hörde honom åberopa auktoriteten af en jurist, som vi icke känna. Jag hörde honom säga, att om de knektekontrakt, han höll framför sig, också icke voro af privaträttslig natur, de dock hade en statsrättslig betydelse. Jag anser det likväl genom den utredning, som egt rum i den offentliga diskussionen, i de allmänna bladen och äfven här, vara till fullo ådagaladt, att något rättsenligt anspråk på den äskade eftergiften icke är till finnandes. Men jag skall icke uppehålla mig härvid.

Hvad som för mig dock har större vigt än dessa tvister om juridisk rätt är fäderneslandets behof af ökadt försvar, af ökade krafter att, om faran hotar, värna det gamla Sveriges frihet. Under intrycket af den känslan, finner jag mig för egen del beredvillig att gå in på allt, blott fosterlandet blifver betryggadt; men jag känner mig i förlägenhet att efter det myckna, som här väl och patriotiskt blifvit yttradt, finna uttryck för det sätt att se saken, hvilket är mitt. En bild faller mig dock före, en bild som säkerligen icke är främmande för någon ibland oss, allmogens män och allmogens söner; jag är sjelf en allmogens son. Af den utredning ämnet erhållit under denna diskussion och den som förut egt rum uti

tidningarne, synes det vara klart, att de personer, som innehafva jord under rust- eller rotehållningsskyldighet, innehafva den i det närmaste under enahanda förpligtelse som en person, hvilken enligt svensk bondesed af sin fader eller moder fått öfvertaga en egendom med skyldighet att lemna föräldrarne underhåll och skydd på ålderdomen, hvilket i Norrland kallas födoråd, i andra orter bär andra namn. Skilnaden är endast den, att den person, som i detta fall är berättigad till födorådet, är den gamla modren Svea. Nu förefaller det mig, att lika litet som någon rättsligen kan påstå, att den, som emottagit en jordegendom med denna skyldighet till födoråd, ensidigt och utan behörigt medgifvande kan afkasta sig denna förbindelse, lika litet lärer det väl med hänsyn till fosterlandet kunna vara allvar uti påståendet, att det är rättsenligt att afskudda sig den förbindelse, man åtagit sig emot denna gamla moder. Jag är öfvertygad, att vi alla i sjelfva verket äro genomträngde af kärlek till den gamla modren och ingalunda vilja svika henne i nödens stund, säkerligen minst de som bruka torfvan med egna händer. Men det kan inträffa, att brödratvister uppstå af den beskaffenhet, att den af bröderne, som fått jorden på sin lott och blifvit ombetrodd den årliga utgiften till modren, säger till de andra bröderne, som fått annat arf: I ären rikare än jag; och derföre, innan jag fullgör min förbindelse emot vår moder, måsten I dela med Eder åt mig af Edert kapital. Det är möjligt att ett sådant yrkande, gjordt med beräkning på de andra brödernes kärlek till modren, kan hafva åsyftad verkan och lyckas, det är ock möjligt, att det kan hafva billighetsskäl för sig; men rättsenligt blir det aldrig. Det är således, så vidt jag förstår, endast ur synpunkten af billigheten, som frågan om indelningsverkets aflyftande tål att betraktas. Man säger likväl: denna fördelning var från början icke rättvis, och den omständigheten att orättvisan är gammal lärer icke nu göra den rättvis; och en talare från Dalarne, som gjort sig till målsman för detta bevisningssätt, har sagt, att det vore märkvärdigt, om det orätta kunde blifva rätt, endast derföre att det är gammalt. Men den talaren har antagligen antingen icke hört eller icke beaktat hvad Herr Ribbing erinrade, att de förhållanden, under hvilka den förmenta orättvisan tillkom, nu icke mera existera, och att, om man ville tillämpa den sats, Dalasonen sökte göra gällande, uppställningen skulle blifva sådan, att A har begått en orättvisa mot B och derföre skall C betala till D. Det lärer icke kunna förnekas, att hvar och en, som nu innehafver en jordegendom, emottagit densamma med de onera och förbindelser, som nu vidlåda den, och derföre kan uti innehafvandet af denna jord alldeles icke ligga något berättigande, något på sträng juridisk rätt grundadt anspråk att kräfva deras afskaffande. Herr Liss Olof Larsson har ock sagt, att pressen i denna fråga betett sig ungefär som den, som först sätter eld på ett hus och sedan ropar på hjelp, för att släcka elden. Men jag hemställer till den värde talarens och till Kammarens öfrige medlemmars omdöme, om det icke varit vida rättare att säga, det pressen betett sig så, att den varskott och påpekat den eldfara, som uppstått genom sjelfantändning.

Det har ock blifvit sagdt, att man måste betänka, huru indelningsverket tillkommit; och derföre att detta skett under en envåldsregering, har man tagit det för gifvet, att det var med envåldsregentens vilja, som

det så blifvit lagdt på allmogen. Men den, som läser knektekontrakten och öfriga dithörande handlingar, skall lätteligen finna, att i de flesta fall indelningsverket och knektekontrakten tillkommit, icke till följd af ett allena bjudande bud af en allena styrande, utan på grund af allmogens egen önskan och för att få reglerad sin skyldighet att med lif och blod värna fäderneslandet. Oaktadt detta skett under envåldstid, härleder det sig sålunda icke ursprungligen ifrån regenten, utan från allmogen; med andra ord derföre att det tillkommit under enväldet, må man icke taga för gifvet, att ett våld blifvit begånget.

Efter dessa korta reflexioner, dermed jag sökt visa, huru från rättslig synpunkt oberättigade dessa anspråk på en total afkastning äro, får jag emellertid till Herrarne samt- och synnerligen hemställa, om icke af hela den diskussion, som under dessa två dagar pågått, det visat sig, att anbud blifvit gjorda på lindringar och eftergifter, men att man svarar, på samma sätt som Utskottet, att som lindringar icke äro möjliga, måste man tänka på en aflösning eller afkastning.

Jag frågar dock om ett sådant sätt att möta villigt och uppriktigt gjorda anbud kan anses lojalt. Kan detta sätt att gå till väga vara ett exempel för samtid och efterverld af en enig nation, inom hvilken alla äro villiga att räcka hvarandra handen till landets försvar? Jag tror det icke. I fråga om dessa lindringar eger jag för min enskilda del allt för liten kunskap för att bestämdt kunna ansluta mig till något af de förslag, som här i detta afseende blifvit framställda. I går har Herr Kallstenius väckt ett förslag i sådant syfte; Friherre Ericson har i sin reservation jemväl framställt ett sådant förslag, och slutligen har vår aktade vice Talman framlagt ett. Alla dessa förslag torde väl ändock, derest de verkligen innefatta försök till en öfverenskommelse, vara värda att tänka på; de kunna åtminstone föranleda till en återremiss till Utskottet, och först sedan detta då förklarat sin mening om det ena eller det andra sättet att ordna saken, kan tiden möjligtvis vara inne att intaga en bestämd position i frågan. Men så länge detta icke skett, så länge man icke försökt att komma till en utredning af saken, är man icke fullt berättigad att säga, att man icke kan komma till ett beslut om försvarsverkets organisation på mer än ett sätt. En talare har visserligen sagt, att om man vill bygga ett nytt hus, så rifver man det gamla i grund. Men det kan då hända, att den som så går till väga gör sig ett onödigt och dyrbart besvär, ty ofta kan den gamla grunden vara god och den nya sämre. Utskottet har nu föreslagit en ny grund, på hvilken vårt försvar skulle ordnas. Utskottet har nemligen föreslagit, att indelningsverket skulle afkastas efter femton år, och under tiden en värfvad stam bildas — att vi skola hafva en stam, derom äro vi ense — som skulle blifva mera krigsduglig och mera användbar för sitt ändamål, än den indelningsverket lemnar oss. I afseende på denna den indelta soldatens större eller mindre lämplighet har man yttrat sig både på skämt och allvar. Man citerar än den ena än den andra författaren, man citerar till och med poemer. En talare har ur Fänrik Ståls sägner citerat "Sven Dufva", och då han i honom sett typen af vårt fosterlands försvarare, har en annan talare med vanlig snedighet försökt drifva detta in absurdo. Han säger nemligen, att då Sven Dufva förmåddes "att göra allt, men gjorde allt på tok", så kunde det ju hända, att han

gjort reträtt, der han skulle fälla bajonett. Den värde talaren må dock ihågkomma, att Sven Dufvas höghet, som möjligen kan kallas tokighet, låg deri, att han stod der han stod; att han, utan att fråga efter huruvida han hade någon skyldighet att stå qvar, då icke kamraterna stodo qvar, ändå stod på sin plats; den bestod deri, att han heldre löpte fara att blifva nedskjuten, än att vika från sin pligt. Men på tal härom, kan jag icke underlåta att fästa mig vid samme talares klagan deröfver, att under fordna tiders strider helt andra än allmogens söner fått bära äran af landets försvar. Denna klagan tror jag icke är berättigad. Jag tror, att så länge svenskt folk, svensk historia och svenskt språk lefver, skall aldrig folket upphöra att bära äran för de uppoffringar det gjort för landets försvar. Men denna klagan är något uppblandad; deri ingår äfven ett annat moment, som tyckes nästan sätta äran i bakgrunden. Man nöjer sig nemligen icke med att tala blott om äran att hafva stått såsom en man för fosterlandet, utan man beklagar sig också deröfver, att man icke på samma gång fått några fördelar. Jag har alltid, vid betraktandet af de minnen vår historia har att bevara af vår allmoges patriotism och fosterlandskärlek, ansett det såsom den vackraste sidan, att under det herremännen sletos om fördelar på fosterlandets bekostnad, så afsåg allmogen, när den reste sig, intet annat än fosterlandets försvar. Jag tillstår derföre, att det på mig gjort ett sorgligt intryck att höra en talare från den stolta dalaallmogen klaga öfver, att hans fäder ej fingo dela fördelarne, samt på grund af den orättvisa, som under gångna århundraden i detta fall skulle skett, nu finna tiden inne för rotehållarne att se sig till godo. Då han så starkt, som han gjort, betonat det orätta i herremännens öfvergripande af fördelarne under förra tider, så har han ju fällt domen öfver allt öfvergrepp på andras bekostnad.

På tal om historiska minnen, finner jag det ej underligt, att hos oss lefde qvar den tanken, att om faran hotar, vi gå alla "man ur huse". Men tyvärr hafva tiderna förändrat sig. Krigskonsten har nått en oerhörd utveckling, och den sista tidens vittnesbörd från Frankrike visar tydligt, att en här, sammanbragt af landets befolkning, utan öfning, måste duka under för de öfvade arméerna; och häraf drager jag den slutsats, att en allmän nationalbeväpning, så beskaffad som Utskottet tänkt sig den, så litet som möjligt öfvad och så litet som möjligt tyngande på statsbudgeten, i sjelfva verket aldrig skall bli annat än kanonmat, eller möjligtvis skott-tafla för fiendens kulsprutor. Frågan är nu icke den, huruvida alla äro färdiga att gå man ur huse — jag befarar icke att någon skulle svika — utan snarare huruvida vi i tid böra vara betänkta på att förskaffa oss sådana egenskaper, att vi icke gå ut i striden endast för att offra oss, utan äfven för att rädda vårt fosterland. Vidare har det förekommit mig besynnerligt, att Utskottet icke på något sätt berört den frågan, huru efter öfvergångstidens slut det skall gå till att uppsätta och underhålla den af Utskottet föreslagna stammen. Jag föreställer mig, att efter dessa femton års slut komma stora anslag att begäras; men hvar taga dessa anslag? Det blefve då ingen annan utväg än att kasta denna tunga börda på våra efterkommande, och äfven ur denna synpunkt torde det vara skäl att besinna sig två gånger, innan man går in på Utskottets förslag. I allmänhet är, om jag ej bedrager mig, just den sidan,

som stöder Utskottets förslag, då det gäller anslag till jernvägar eller andra företag af industriel beskaffenhet, föga benägen att upptaga lån, och skälet dertill anföres oftast vara en farhåga att skuldbelasta efterkommande. Men nu synes man vilja gå till väga på annat sätt, man tänker icke på hvilken förfärlig beskattning för uppsättning och underhåll af en stor stamtrupp, den efter femton år lefvande generationen får att bära.

En talare från Dalarne har frågat, om det är rätt att förebrå den ena eller andra sidan för mindre beredvillighet i afseende på landets försvar. Jag tror, lika med honom, att detta icke är rätt, och beklagar hvarje ord, som häntydt på en dylik förebråelse; ty jag tror, att vi alla äro lika lifvade af fosterlandskärlek. Samme ärade talare skrifver likväl på sin sidas räkning alla de uppoffringar, som under föregående riksdagar blifvit gjorda, då han säger: vi uppoffra allting, vi underkasta oss skyldigheten att exercera beväring o. s. v., utan att tänka på att vi alla deltagit i dessa uppoffringar.

Herr Kolmodin har erinrat om en sak, som är värd erinran, nemligen att endast hårda pröfningar göra folket villigt att i broderlig enighet underkasta sig uppoffringar. Detta är mycket sannt; historien lemnar derom vittnesbörd. Jag vill endast nämna Carl XII:s påbud om uppsättning af tre-, fyra- och fem-männingsregementen, äfvensom beväringsinstitutionens införande efter 1809 års pröfningar. Men jag frågar eder, mine Herrar, om det är skäl att vänta på dessa pröfningar, om det är skäl att efter 60 års oafbruten fred under oupphörliga tvister om inbördes rättigheter år från år skjuta undan den stora frågan att sätta oss i stånd att försvara oss mot hvad möjligen komma kan.

I dag på förmiddagen har en talare, hvars ord betyda mycket i denna Kammare, anslagit den sträng, att någon så synnerlig stor fara icke vore för handen. Han har dervid stödt sig på politiska kombinationer; han har till och med trott på kejsar Wilhelms förklaring till Riksdagen, att det nog skall blifva fred hädanefter. Det förundrar mig verkligen, att Herr Hierta med sin mångåriga erfarenhet kan sätta en *så* fullkomlig tillit till ett dylikt yttrande, då han erinrar sig att under den i Frankrike gjorda öppna förklaringen, att "kejsardömet är freden", kriget likväl på fullt allvar förbereddes. Han har vidare sagt, att ställningen i Europa i denna stund är lugnare än i Januari, och han hoppas att slutligen hvarje moln på den politiska horisonten skall vara försvunnet. För min del anser jag ingenting vara olyckligare, än då ett folk, efter den möjliga situationen för tillfället, hvilken knappt är beräknelig, låter söfva in sig i säkerhet och tror att, derföre att en strid är slutad, icke en annan kan uppstå. Herr Hierta har vidare sagt, att de två stora grannstater, som möjligen skulle kunna hafva intresse i att anfalla oss, icke kunna tillåta, den ene den andre, att taga ett sådant steg. Men den värde talaren borde dock påminna sig, att dessa samma grannstaters historia visar ett annat sätt att gå till väga med folk, som tvista om inbördes rättigheter, och det sättet är att dela helt enkelt, såsom de gjorde med Polen.

Hvad de ifrågasatta lindringarne beträffar, så anser jag, att rust- och rotehållares begäran om sådana, när behofvet af ett förstärkt försvar blifvit så erkändt af svenska folket, att man också går in derpå, skall röna fullt erkännande, icke ur rättslig synpunkt, utan ur billighetens och stats-

klokhetens; och jag är villig att, snart sagdt, gå in på hvilken lindring som helst, endast vi kunna få ett försvar, nog starkt att värja oss mot möjliga fiender. Men just derföre att jag är af denna åsigt, tror jag att vi icke böra så tvärt fatta ett definitivt beslut, utan att ännu en gång försöka en sammanjemkning af de stridiga åsigterna. Jag är fullkomligt öfvertygad, att om det skulle finnas ett intresse inom Kammaren, som tror sig vara mäktigt nog att i dag eller i morgon genomdrifva en så beskaffad afkastning af indelningsverket som Utskottet föreslagit, så skall deras styrka visserligen icke förminskas genom en eller annan veckas uppskof för att ytterligare tänka på saken. Jag tror, att frågan icke ur någon synpunkt skulle lida på en återremiss, och vi gjorde oss derigenom berättigade till det omdöme af fosterlandet och af alla dem, som hafva sina ögon riktade på oss, att vi först efter mogen pröfning fattat det afgörande beslutet.

På tal om fosterlandet och de i dess särskilda landsändar i denna fråga uttalade meningar, så har jag här i min hand en adress i ämnet. Den är från ett samhälle, som i fordna tider varit underkastadt krigets fasor. Men efter den mördande kritik öfver adress- och petitionsväsendet, som på förmiddagen afgifvits af en talare, besynnerligt nog en person, som skulle kunna kallas för den fria svenska pressens fader och beskyddare och alltid lemnat sitt understöd, der folkets röst sökt göra sig gällande, så vill jag icke göra någon affär af denna adress, utan endast nämna, att den är underskrifven af 150 personer. Jag för min del önskar endast att få något rådrum för ytterligare öfvervägande af frågan och för erhållande af ett jemkningsförslag, i hvilket syfte, utan att kunna angifva någon bestämd riktning, jag yrkar återremiss.

Herr Uhr: För att förkorta tiden skall jag instämma i den ingress, hvarmed den siste talaren började sitt anförande, då han nemligen sade sig ej vilja tala om andra saker, än rörande hvilka han ansåg sig ega befogenhet att yttra sig. Så långt äro vi ense, men då han sedan säger, att han icke vill se frågan ur rättens synpunkt och slutligen förklarar, att han icke vet hvad han vill, der skiljas vi. Jag skall deremot hålla mig till rätten, nemligen det som jag anser vara rätt. En talare har sagt, att Utskottet i sin motivering gjort så stora språng; men jag tror, att det var talaren sjelf, som gjorde språng, då han nemligen läste upp hvad som står på 6:te sidan i Utskottets betänkande, men hoppar öfver hvad som står på den 7:de. Jag skall taga mig friheten läsa hvad som står der:

"Utskottet antager nemligen för gifvet, att hvar och en medgifver att det nuvarande indelningsverket eger sin rättsliga och sociala grund uti de förbindelser, som, medelst de så kallade knektekontrakten blifvit ingångna emellan Kongl. Maj:t och kronan å ena samt landskapens menigheter å andra sidan. Medelst dessa kontrakt förbundo sig nemligen menigheterna att anskaffa och underhålla ett visst antal soldater mot förmån att befrias från vidare "utskrifning och alla dervid hängande besvär, ehvad namn de helst hafva kunna", hvilket synes af ordalagen i den "Kongl. konfirmationen öfver det med allmogens fullmäktige vid denna riksdag slutna kontrakt om det vissa knektehållet. Stockholm den 5 December 1682" och hvaruti det står: "allt förthy gifves dem deremot uppå Kongl. Maj:ts vägnar härmed den fullkomliga försäkring att så länge på deras

sida intet fel förspörjes, det som utlofvadt är att efterkomma, de, deras barn och folk, hvilka till gårdarnes kultur och bruk samt till ersättande af manskapets afgång nödvändigt kunna behöfvas, för *utskrifningar och alla dervid hängande besvär, ehvad namn de helst hafva kunna, samt fördubblingar* och våldsamma värfningar, *nu och i tillkommande tider vara alldeles qvitte och befriade.*"

Härifrån vill jag icke hoppa, här vill jag stadna; här visas tydligt, att rust- och rotehållare äro i sin fulla rätt, då de, vid fråga om ytterligare utskrifningar eller utsträckt värnepligt, också fordra att blifva befriade från de skyldigheter, som de åtagit sig genom knektekontrakten. Jag har under diskussionen hört en talare yttra, att det skulle vara bra, om man roterade äfven all oroterad jord. Hvilken rättvisa det ligger deri, kan jag icke finna; men han håller sig väl som den siste talaren icke vid rätten och har möjligen funnit stöd härför uti ett här afgifvet yttrande af en lagkarl, som nemligen sade, att man icke hade rätt att åberopa lag och rätt. Skulle vi icke få stödja oss på lagen, så stode vi snart rättslösa. Man har sagt, det man icke hört något motstånd eller klagan i landsbygden mot indelningsverket. Nej, någon egentlig klagan förspörjes icke deröfver, men man må ej förundra sig, att rotehållarne, om de måste underkasta sig utsträckt värnepligt, också önska blifva befriade från sina gamla knektekontrakt, och att den nya bördan icke må drabba dem hårdare än nödigt är. Här har mycket talats om tillmötesgående från den ena eller den andra sidan. Jag kan just undra, om icke tillmötesgåendet är störst på deras sida, som försvara rotehållarnes sak, då de underkasta sig denna nya tunga under femton års tid, under det likväl den gamla pålagan, roteringen, står qvar. Jag anser, att den nya stammen skulle kunna bildas till och med på mindre än femton år, men min mening derom låter jag dock falla; af två onda ting väljer man det minsta, och Utskottets 15 år är mindre än regeringens all framtid. Jag kan icke fatta, hvad det är för skilnad emellan regeringens och Utskottets förslag. Regeringen vill hafva utsträckt värnepligt med bibehållande af den gamla roteindelningen och den gamla stammen, under det Utskottet föreslår utsträckt värnepligt också med bibehållande af den gamla stammen, fastän endast under 15 år. En regeringsledamot har i dag yttrat, att om, sedan den utsträckta värnepligten kommit till stånd, rotehållarne sedermera skulle komma till regeringen och begära lindringar i sina skyldigheter, så skulle regeringen gerna lyssna till dem. Jag undrar just, om det kan vara en rättvisare och lämpligare mildring och fördelning, än att under den tid af 15 år, roteindelningen ännu skulle finnas, bilda en ny stam, i hvilkens underhåll äfven den oroterade jordens egare finge deltaga. Man har sagt, att den indelta soldaten är den billigaste, men jag vill fråga, om icke tvärtom den indelta soldaten är den dyraste man kan hafva? Han skall icke blott under sin tjenstgöring hafva kost och kläder, utan han skall äfven hafva bostad och lön, den sednare lika stor, antingen han gör något eller icke. En talare har sagt, att det vore rent förräderi att vidtaga en åtgärd, hvarigenom staten ginge miste om sina inkomster. Just detta yttrande bevisar, att det är mindre fråga om stammen än om inkomsterna. Skulle också den inkomsten, som ensamt inflyter ifrån den nu roterade jorden, försvinna, så förlorar väl staten derföre icke sina inkom-

ster, det skulle då naturligtvis blifva ett gemensamt, bland alla lika fördeladt sammanskott. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Almquist: Det är med tillfredsställelse jag af det Särskilda Utskottets nu föreliggande betänkande funnit, att Utskottet godkänt och antagit de af Kongl. Maj:t till Riksdagen framlagda grunder till försvarsväsendets ordnande, eller att svenska arméen skall bestå af stam, innefattande befäl och trupp, och af beväring. Likaså har det varit tillfredsställande för mig att finna, det Utskottet anser att af denna stam 24,000 man infanteri skola förläggas på landet spridda inom de särskilda provinserna. Slutligen har jag jemväl med tillfredsställelse funnit, att Utskottet understödt och till de flesta delar godkänt Kongl. Maj:ts förslag till värnepligtslag, hvarigenom Utskottet således förklarat, att det anser landtförsvaret ovilkorligen tarfva en tillökning, sådan detta förslag afser att åstadkomma. Men deremot är det oroande och beklagligt att erfara, att Utskottet såsom vilkor för antagandet och tillämpningen af denna värnepligtslag föreslagit, att indelningsverket efter femton år från den ökade värnepligtens införande må upphöra. Såsom varm vän af den indelta arméen, hvilken jag mer än tretio år tillhört, har det gjort mig djupt ondt att finna detta uttalande från Utskottets sida, så mycket mer som Utskottet och flere reservanter yttrat klandrande och ogillande omdömen om detta indelningsverk, hvartill jag anser att den indelta arméen icke har gifvit några skäliga anledningar. Jag vill här upptaga endast några af de många skäl Utskottet anfört till stöd för sitt omdöme och förslag att såsom vilkor för den nya värnepligtslagens antagande påfordra indelningsverkets indragning efter en öfvergångstid af femton år från införandet af en utsträcktare värnepligt. Hvad då beträffar de af Utskottet anförda rättsliga skälen för dess framställning, så förbigår jag för det närvarande desamma, men ber att framdeles få yttra min åsigt derom, och upptager nu först de anmärkningar Utskottet haft att göra mot indelningsverket såsom militärisk institution. Dessa anmärkningar äro egentligen affattade i tre afdelningar. Det är nemligen dels ur ekonomisk, dels ur militärisk och dels ur politisk synpunkt som Utskottet ansett indelningsverket icke numera vara lämpligt eller kunna motsvara de anspråk man af en arméorganisation och af en stamtrupp anser sig kunna fordra. Från den ekonomiska synpunkten har Utskottet sagt, att den indelta soldaten är för dyr; han har aflöning för hela året, men tjenstgör endast några få dagar under detsamma och åtnjuter då särskildt underhåll af staten. Detta är visserligen sannt; men han är dock tjenstgöringsskyldig hela året om, då han påkallas, och hans aflöningsförmåner uppgå, åtminstone i allmänhet, endast till så inskränkt belopp att han deraf icke annat än undantagsvis kan anses åtnjuta nödtorftigt uppehälle. I den utredning, som åstadkommits för att visa hvad indelningsverket kostar, har såsom medelsiffra för en indelt soldats årliga underhåll uppgifvits en summa af 126 R:dr och några öre. På 126 R:dr lefver sannerligen ingen af våra indelta soldater, synnerligen om han dertill har hustru och barn att försörja. Denna aflöning kan således icke anses tillräcklig att betrygga soldatens utkomst, utan endast såsom ett bidrag dertill, hvarför han måste genom arbete söka förvärfva sig hvad derutöfver er-

fordras för en nödtorftig bergning. Men äfven med antagande att denna aflöning vore högre än hvad mot soldatens tjenstgöring kan anses svara, så är Utskottet mig likväl svaret skyldigt på den frågan, huruledes man skall få en stamsoldat förlagd på landet för bättre pris än den indelta. Jag kan icke tänka mig någon sådan möjlighet, synnerligast med de högre anspråk man härefter måste ställa på stamsoldaten. Skulle man nödgas medgifva denne rättighet att under årets lopp vistas hvar han behagade och funne för sig förmånligt, äfven om detta vore inom något begränsadt område, och endast hafva skyldighet att vid vissa öfningstider inställa sig till tjenstgöring, då han förlades i läger, så skulle han visserligen kunna erhållas till lika lågt eller billigare pris än det angifna, men då befarar jag, att man får sådana stackare, som vi måste bedja Gud bevara oss ifrån. Vill man hafva en duglig, pålitlig och kraftfull karl, så kommer han säkerligen att kosta långt utöfver den summa, hvartill den indelta soldatens underhåll är beräknadt. Jag tror derföre alldeles icke, att det ur besparingens synpunkt kan vara skäl att indraga den indelta stamtrupp vi nu ega och i stället värfva soldater, som med kontanta penningar aflönas och förläggas på landet, utan att der ega fast bostad eller bestämd vistelseort. Här har af en talare under gårdagen blifvit yttradt, att den nya stamtrupp, som skulle uppsättas, borde vara värfvad och garnisonerad. Antoge vi denna grundsats, blefve sannerligen underhållet dyrt, ty vi hafva sett hvad gardestrupperna kosta — visst icke mer än hvad som oundgängligen tarfvas, men likväl tre gånger så mycket som den indelta truppen. Hvad Utskottet anfört till stöd derför, att den indelta soldaten anses för dyr, och att indelningsverket, från ekonomisk synpunkt betraktadt, bör upphöra, synes mig alltså icke bevisande; jag vågar åtminstone, på grund af hvad jag anfört, vara af en motsatt åsigt. I sammanhang med den ekonomiska bördan har Utskottet sagt, att den indelta soldaten har en mängd ovissa förmåner och pretentioner, som, ehuru icke så kännbara, likväl alstra obehag, trassel och ovilja mellan rotehållaren och soldaten. Detta har jag de sista dagarne hört upprepas från flera olika håll, hvilket mycket förundrat mig, ty jag har under min långa militärtjenstgöring snart sagdt aldrig hört talas om sådant. Det är dock möjligt, att dylika missförhållanden kunna finnas, men genom några lämpliga anordningar skulle väl dessa ovissa besvär kunna borttagas och derigenom alla anledningar till tvister och misshälligheter i detta afseende undanrödjas.

Härefter har Utskottet anfört flera skäl för sin åsigt, att den indelta soldaten ur militärisk synpunkt numera icke vore lämplig, hvaribland hufvudsakligast såväl af Utskottet, som ock i tal och skrift blifvit åberopadt, att den indelta soldaten icke besitter den intelligens, som numera fordras af stamsoldaten, om han skall kunna utbildas till underbefäl och till ledare för en talrikare, med bättre naturgåfvor och högre kunskaper utrustad beväring. Denna anmärkning har äfven under dagens lopp flera gånger blifvit framställd, och en aktad talare har sökt göra reda för hvad man bör förstå med ordet intelligens i det fall som nu är i fråga. Jag tror, lika med honom, att man begagnar detta uttryck, utan att göra sig fullt reda för hvad man dermed afser. Den intelligens, som jag anser erfordras hos stamsoldaten är ett sundt begrepp och ett utbil-

dadt förstånd och så mycken kunskap, att han kan fatta och förstå hvad tjenstgöringen fordrar, för att jemväl åt andra kunna bibringa hvad han i detta afseende vet, och genom en sådan intelligens förvärfva aktning och förtroende af dem han är afsedd att undervisa och leda. Derjemte vill jag fästa uppmärksamheten på den väsendtliga skilnaden emellan den hittills varande indelta soldaten och stamsoldaten, sådan han hädanefter kan och bör blifva. Till en början må vi komma i håg, att folkskolorna icke länge varit begagnade. Beklagligt nog användas de ej heller ännu särdeles allmänt, men jag hoppas att med hvarje dag de skola blifva allt mer och mer besökta. Har ynglingen förvärfvat sig de kunskaper, som folkskolan kan meddela honom, då har han redan kommit så långt, att han är tillgänglig för det högre mått af kunskap, som under tjenstetiden kommer att bibringas honom. Man må derjemte komma ihåg, att det nu icke är som fordom. Soldaten har numera icke blott sitt gevär att sköta, han skall äfven utbildas till en duglig, sjelftänkande krigare. Man har redan sedan några år beträdt denna väg. Vi hafva numera årliga korporalsskolor, timmermansskolor och underbefälsskolor m. m. Afsigten lärer väl vara, att, om icke alla, åtminstone de flesta soldater skola lemnas tillfälle att bevista någon af dessa skolor och der ej endast bibringas de för tjensten nödiga kunskaperna utan ock meddelas undervisning i sådana ämnen, som kunna bidraga till hans förståndsutveckling i allmänhet. Jag tror således, att den indelta soldaten, med den utveckling folkskoleväsendet numera fått, med den uppodling hans förstånd derigenom skall erhålla och de tillfällen, som i tjensten beredts honom att inhemta kunskaper, ovilkorligen skall få tillräcklig intelligens, såväl för att i sin mån medverka till beväringsynglingarnes utbildande för deras krigiska kall som ock att ingifva dem aktning och förtroende till hans person och låta dem finna, att de i honom kunna påräkna både säker ledning och ett fast stöd. Hvar skulle man i öfrigt taga stamsoldaten, om han värfvades och förlades på landet? Månne icke af samma svenska folk? Skall väl stamsoldaten, derföre att han värfvas och kastas lös på landsbygden, blifva bättre än den som har viss bostad och bestämd verksamhet? Jag tror det icke. Jag är deremot fullkomligt öfvertygad, att samma duglighet vi hafva att förvänta af den värfvade soldaten kunna vi också påräkna af den indelta, och för visso i ännu högre mått. Jag är sålunda öfvertygad att, hvad beträffar fordringar på intelligens och den indelta soldatens förmenta underlägsenhet i förstånd, uppfattning och kunskaper, det icke finnes den ringaste fara. Man säger, att karlen är beroende af sin rust- och rotehållare. Jag förmår icke fatta hvad detta kan hafva för inflytande på den militära dugligheten. Han skulle också vara beroende af aflöningssättet; jag erkänner det till viss grad; men detta kan dock icke hafva egentligt inflytande på hans militära duglighet. Efter min öfvertygelse befrämjas fast heldre den militära dugligheten mer af en bestämd verksamhet och stadig vistelse, mellan vapenöfningarne, i kretsen af den beväringsungdom, hvilken han skall leda och öfvervaka under den verkliga tjenstgöringen, än om detta samband mellan öfningstiderna alldeles upphör. Det är sannt, att rotehållaren har rättighet att antaga soldat; men jag har sällan funnit, att annat än duglige och bra karlar, blifvit antagne genom rotehållarne. Stå rotehållaren och befälet i ett vänskapligt och godt förhållande

till hvarandra, så är jag alldeles förvissad, att den förstnämnde såsom hittills kommer att anskaffa fullt dugligt folk. Hvarifrån tagas då dessa karlar? Jo, från våra egna leder. Det är ganska många af den fastighetsegande allmogens söner, som ingå i ledet, isynnerhet är detta förhållandet i det län jag numera tillhör. Dessa måtte väl vara fullt lika dugliga som andra, och jag kan icke fatta huru eller hvarest man skulle få bättre ämnen till stamsoldater, om aflöningsförhållandena ordnades på annat sätt än hvad nu är fallet. Man säger slutligen, att den indelta soldatens långa tjenstetid gör honom i militäriskt hänseende oduglig. Ja! Det är sannt att då han blir gammal eller kommer till en viss ålder, han icke vidare kan blifva lämplig till militärtjenstgöring, helst med de fordringar som hädanefter torde komma att ställas på homom. Men denna olägenhet har Kongl. Maj:t sökt afhjelpa genom att i sitt organisationsförslag föreslå en kortare tjenstetid och bestämmelse derom, att soldaten skall vara skyldig att årligen insätta någon mindre del af sin aflöning i sparbank, hvarigenom han, mer oberoende af framtida lefnadsomsorger, kan, tidigare än hittills, skiljas från tjensten.

Slutligen har man påstått, att indelningsverket i politiskt hänseende skulle vara mindre lämpligt, derföre att genom detsamma icke tillräckligt samband skulle finnas mellan stam och beväring, samt emedan rust- och rotehållarne som underhöllo den indelta soldaten, skulle anse sig derigenom hafva fullgjort sin förpligtelse till staten, hvad försvaret angår, och icke nog allvarligt uppfatta beväringsinrättningens betydelse. Jag kan icke förstå detta, ty tillämpas lagen på ett sätt som öfverensstämmer med dess både bokstaf och anda, så lärer alltnog det samband mellan stam och beväring som afses också snart blifva verklighet, samt rust- och rotehållare komma att kraftigt påminnas om sina olika skyldigheter till försvarsverket. Möjligen har ett mindre samband hittills egt rum den indelta truppen och beväringen emellan, då den sednare endast tjenstgjort kortare tid och efter öfningstidens slut varit fri från alla militära band; men helt annat blefve ju förhållandet genom antagandet af Kongl. Maj:ts förslag, efter hvilket beväringen ej endast skall öfvas vissa år, utan ock inmönstras vid samt fortfarande tillhöra ett visst kompani och bo i samma trakt och litet emellan vara tillsammans med stamsoldaten, bland andra tillfällen, vid de årliga målskjutningsöfningarne. Han skall nemligen tjenstgöra icke allenast under tre års möten utan ock de öfriga beväringsåren, under tvänne dagar årligen samlas till skjutöfningar, tillsammans med och under stamsoldaten. Dessutom blir ett helt annat förhållande, då beväringskarlen vet, att hans beväringspligt icke upphör med beväringsmötets slut, utan att han fortfarande en längre tid är krigstjenstskyldig lika med den indelta soldaten. Jag är derföre fullkomligt öfvertygad, att fastare samband än nu genom det nya förslaget skall åstadkommas mellan trupp och beväring, och att den politiska fara man i berörda afseende framhållit saknar all betydelse. Jag anser sålunda, att de skäl Utskottet anfört till stöd för den indelta arméens upphörande hvarken från ekonomisk, militärisk eller politisk synpunkt kunna tillmätas någon större betydelse eller gifva anledning till rubbande af vårt sekelgamla, väl bepröfvade, på sannt fosterländsk grund bildade indelningsverk.

Efter min uppfattning skall den indelta soldaten både lättare införlifvas med den beväring, för hvilken han är afsedd, samt befinnas vida pålitligare och säkrare än hvad man kan påräkna af en värfvad, kontant aflönad stamsoldat. Jag vill dock icke gifva denne sednare en sådan benämning som jag här hört flere talare göra, men hvad jag kan säga är, att jag tror att denne soldat, hvarken som medborgare eller krigare, kan komma att jemföras med den indelta soldaten.

Jag ber nu att få återgå till den rättsliga sidan af frågan. Den har blifvit så fullständigt å ömse sidor afhandlad, att jag dermed icke länge vill upptaga Kammarens tid. Men jag bör säga, att jag hyllar deras åsigt, som anse att de rättsliga anspråk, man framställer på att blifva befriad från roteringsskyldigheten i och med detsamma värnepligten utsträckes, icke äro berättigade. Men här är ett annat förhållande att iakttaga, nemligen att om den nu ifrågasatta organisationen går igenom, så komma vida större anspråk att ställas på stamsoldaten och vida större urskiljning vid antagande af karlen blifva af nöden än hittills. Och i samma mån man eftersöker dugligare folk samt påkallar trägnare och ansvarsfullare tjenstgöring af soldaten, stegras hans fordringar i aflöningsväg. Derjemte bör man betänka, att rotehållaren i vissa fall genom den längre tid soldaten nödgas vara frånvarande från roten kan anses förlora något af det gagn han eljest af honom kunnat påräkna, samt att, då en kortare tjenstgöringstid än hittills bör för soldaten bestämmas, han äfven derföre möjligen kan blifva något dyrare; helst bestämmelsen att han årligen skall i sparbank insätta 10 R:dr något minskar de förmåner han till sitt uppehälle har att påräkna, ehuru denna besparing framdeles kommer honom och hans familj till godo samt derigenom betryggar denne att ej behöfva falla fattigvården till last.

Under dessa förhållanden och då bördan af indelningsverket för rotehållaren sannolikt kommer att kännas något tyngre hädanefter än hvad den nu är, anser jag för min del, att man bör söka bereda sådana lättnader i densamma, som kunna anses motsvara den tillökning, hvilken deri kan komma att föranledas genom den nu förestående förändrade organisationen af försvarsverket, på det att, på sådant sätt, man må i vänskap, enighet och förtroende kunna uppgöra denna stora och vigtiga fosterländska fråga. Jag är sålunda af den åsigten, att indelningsverket bör och måste bibehållas, om vi skola få ett fullt betryggande försvar, men kan icke erkänna några rättsanspråk från rotehållarnes sida på eftergifter hvad roteringen beträffar, men vill gerna ur billighetens synpunkt medgifva sådan lindring deri, som af den nu förestående utsträcktare beväringspligten och de ökade fordringarne af stamsoldater kunna påkallas. För att i detta afseende kunna få ett förmedlingsförslag framstäldt som kunde vinna Riksdagens bifall, yrkar jag återremiss af punkten. Vida mera kunde visserligen i denna sak vara att säga — och jag har i det afseendet gjort ganska vidlyftiga anteckningar, men tiden är så långt framskriden, att jag icke anser mig berättigad att vidare upptaga Kammarens tid, isynnerhet som efterkommande talare nog lära till bemötande upptaga de yttranden, som under diskussionen blifvit för bifall till Utskottets hemställan anförda. Jag anhåller således om återremiss af punkten.

Herr Engman: Såsom ledamot af det Utskott, hvilket haft den nu föreliggande frågan till behandling, vill jag anhålla att för en stund få taga Kammarens tid i anspråk, synnerligast då jag tillhör majoriteten inom Utskottet, hvilken det under några månader varit en så angenäm sysselsättning för hela den svenska tidningspressen att behandla — ett förhållande visserligen smickrande för oss, som varit föremål derför, men hvilket i det stora hela, hoppas jag, ingenting skall inverka på den nu föreliggande frågans afgörande, ty "profeterna äro döde", och att vänta att en uppenbart partisk tidningspress, som tyckes hafva tagit på entreprenad att genomdrifva den af regeringen framlagda beväringslagen, med bibehållande af indelningsverket oförändradt, hoppas jag, endast kommer att tillhöra de fromma önskningarnes antal.

Beträffande derefter den nu föredragna punkten i betänkandet, hvilken väl egentligen är så att säga sjelfva brännpunkten, skall jag, då man från snart sagdt alla håll tyckes vilja påtvinga rust- och rotehållarne den nya beväringslagen med fortfarande skyldighet för dem att på sina svaga skuldror nästan ensamma underhålla den svenska arméens stamtrupp, tillse huru och på hvad vilkor denna skyldighet tillkommit. Såsom representant för en del af båtsmanshållet, vill jag derföre en stund sysselsätta mig med tillkomsten af detta, och anhåller jag att i det afseendet få uppläsa några yttranden i det af den för utredning af frågan om lindring i båtsmanshållet tillsatta komité afgifna betänkande. Efter att i korthet hafva redogjort för de för anskaffande af det för flottan behöfliga manskapet före Konung Gustaf II Adolfs tid vidtagna åtgärder, yttrar komitéen: "Mera verksamt egnade Konung Gustaf Adolf sig åt ordnandet deraf. Genom en instruktion den 12 September 1623 för dåvarande Landshöfdingen i Finland, Nils Bjelke, befallde konungen, att, oberäknadt städernas båtsmän, derstädes skulle i landsorterna uppsättas och hållas två kompanier båtsmän, hvartdera till en styrka af 400 man. Denna författning är af vigt, såsom visande de först följda grunderna för införandet af ett ständigt båtsmanshåll. Landshöfdingen skulle begifva sig ut i skärgården och der socken för socken tingta med allmogen, hållandes dem före, att på det Kongl. Maj:t och Kronan måtte hafva stadiga och vissa båtsmän och landet deremot för idkeliga utskrifningarne blifva förskonadt, Kongl. Maj:t funnit för godt, att åt alla dem, som ville hålla en båtsman åt Kongl. Maj:t och kronan, öfverlåta ett hemman fritt, som räntade 18 daler i vissa och ovissa persedlar. Räntade något hemman mera, det skulle till kronan utgöras, räntade det mindre, så skulle bonden erhålla fyllnad af andra räntor eller ock läggas honom ett annat litet hemman till hjelp. Den bonde, som toge båtsman till sig, skulle blifva fri för all utskrifning, gärd, landshjelp, byggnadspenningar m. m. Deremot skulle bonden hålla båtsmannan alltid redo till kronans tjenst samt försörja honom med sex månaders kost i sådana persedlar, som bonden och båtsmannen bäst kunde förena sig om, eller, derest de icke voro ens, gifva båtsmannen 18 daler hvart år, när han droge på tåg, dels uti vissa till värdet uppgifna matvaror och dels uti penningar. Hemma hos bonden skulle båtsmannen hafva kost emot skyldighet att derför tjena bonden och vara honom lydig till arbete; och skulle bonden, om båtsmannen dog, sätta en annan i hans ställe. Detta allt skulle Landshöfdingen framställa för

allmogen och underrätta dem, huru lätt det för dem vore att de blefvo fria från utskrifning samt andra tungor och besvär. Vill allmogen sätta sina egna söner och mågar till båtsmän, skulle det stå dem fritt, äfvensom, derest någon ung bonde sjelf ville tjena som båtsman och besitta hemmanet samt om sommaren bruka det genom sin hustru och sina barn, det skulle vara honom medgifvet. Derjemte stadgades, att indelningen skulle göras efter viss ordning och officerare tilldelas större räntor.

Lika instruktioner utfärdades vid samma tid för Landshöfdingen i Upland, Gabriel Oxenstjerna, hvars län äfven omfattade Södertörn, samt för Ståthållaren på Åland, Stellan Mörner. I den förra orten borde, såsom i Finland, två kompanier och på Åland ett sådant, hvartdera på 400 man, uppsättas." Vidare heter det: "Den ofvannämnde af Konung Gustaf Adolf anbefallda båtsmansindelningen i vissa orter synes likväl aldrig hafva fullständigt gått i verkställighet. Måhända befanns den icke fullt ändamålsenlig eller saknades erforderliga tillgångar af hemman och räntor. Men efter hans död beslöt Förmyndareregeringen för hans omyndiga dotter, Drottning Christina, att ställa båtsmanshållet på ständig rotering. Denna åtgärd hade redan på några ställen blifvit försökt. På Åland hade sålunda allmogen år 1612 fritagits från utskrifning, emot skyldighet att utrusta 100 båtsmän, men aftalet derom var allenast tillfälligt, ty snart derefter finner man utskrifning i denna ort hafva egt rum. Men enligt Kongl. brefvet den 12 Oktober 1619 hade skärkarlarne i Skällviks socken i Östergötland vunnit lika befrielse, emot vilkor att framgent för hvar rote hålla en båtsman vid Stockholms skeppsgård, hvilka karlar de sjelfve skulle löna och kläda. Nu föreskref regeringen år 1634 att under båtsmanhållet skulle läggas och roteras de utmed sjösidan belägna socknar och landsdelar, deribland äfven Öland och Tjusts härad, i hvilka orter knektarne skulle tagas till båtsmän, och uppdrogs genom instruktioner af den 1 December samma år åt utsedda skepps-officerare att med tillhjelp af ståthållarne i orterna härom afhandla med allmogen. Fyra bönder, så skattesom krono-, borde hålla en duglig båtsman samt, då han under vintren vore hemförlofvad gifva honom hemkall, emot skyldighet för honom att arbeta hos roten; skolande helst två helgärds- och två halfgärdsbönder sammansättas om en båtsman. Der allmogen bejakade detta, skulle dem försäkras, att hvarje bonde skulle för sig sjelf samt för en dräng och en pojke vara befriad från utskrifning. Om båtsmannen dog, borde rotehållarne åter fylla hans plats med annan duglig karl. I lika måtto skulle uppgöras med frälsebönderna, dock så att desse inom den såkallade frihetsmilen från adelns sätesgårdar skulle blifva tolf och utom densamma åtta om underhållet af en båtsman.

Till ständigt båtsmanshåll inroterades i följd häraf vissa sjösocknar i provinserna Upland, Södermanland, Östergötland, Småland med Öland, Westergötland, Helsingland, Medelpad och Ångermanland äfvensom Åland och orter i Finland. Af det sjöfolk, hvilket sålunda erhölls, samt städernas båtsmän och ett antal förhyrda, bildades till tjenst på flottan tre båtsmansregementen och tre kompanier bösseskyttar, hvilka år 1638 utgjorde en styrka af tillhopa 3,379 man utom befäl". Slutligen säger Utskottet: "Med iakttagande af detta ökade åliggande för rotehållaren och i öfverens-

stämmelse med särskilda instruktioner för utsedda kommissarier, blef derefter under de närmast påföljande åren roteringen för det ständiga båtsmanshållet dels jemkad och dels ånyo upprättad i de gamla svenska provinserna Småland, Gotland, Öland, Östergötland, Westergötland, Södermanland, Upland med Roslagen och Norrland. Lika litet som tillförene blefvo likväl härvid några verkliga kontrakt med rotehållarne uppgjorda om åliggandet att i stället för utskrifning hålla visst manskap, utan deras skyldighet i detta hänseende synes hafva betraktats såsom redan åtagen. Endast med innebyggarne i de norrländska orterna slötos skriftliga aftal om båtsmännens aflönande och underhåll, hvilka af Kongl. Maj:t den 2 Mars 1688 faststälides, hvaremot för de öfriga af omförmälda provinser föreskrifter i sådant afseende meddelades genom en den 23 Maj 1690 utfärdad Kongl. Förordning".

Genom åberopande af motiven uti det föreliggande betänkandet och de af mig upplästa ytterligare skäl och bevis hoppas jag, att det är fullkomligen klart, att rust- och rotehållarnes rätt blifvit kränkt, då de jemte indelningsverket blifvit påtvingade beväringstungan, och det är mot denna tungas ytterligare utsträckning, med skyldighet att fortfarande nästan ensamme underhålla stamtrupp, som jag, i egenskap af ombud för en ort, som uppgjort kontrakt om båtsmanshållet, nu protesterar. Ty något annat än en utskrifning är ej hela beväringssystemet. Rotehållarne hafva å sin sida oryggligen hållit hvad uti kontrakten å andra sidan föreskrifvits och stå derföre på fullt laglig grund, då de yrka indelningsverkets upphäfvande, hvilket borde inträffa på samma gång som den nya beväringslagen träder i verkställighet.

Men då man i sådant fall skulle, att börja med, få ett svagare försvar, och allt för stora rubbningar uti försvarsväsendet derigenom skulle på en gång åstadkommas, har man ansett sig böra föreslå en öfvergång af 15 år för den nya stammens införande, under det man genast åtager sig en förökad värnepligt, medförande så utsträckta öfningar som ända till 90 à 100 dagar. Det finnes ingen rimlighet, och det är icke ens tänkbart, att den svenska jordbrukaren förmår i framtiden bära både indelningsverket och den sålunda förökade värnepligten. Är det väl t. ex. någon rimlighet, att i Norrland, der sommaren räcker högst 4 månader om året, den kraftigaste delen af den manliga befolkningen under nära hälften af denna tid skall nödgas ligga och exercera, under det att jorden dessutom ensam får underhålla stamtruppen? Jag tror det sannerligen icke, jag tror att man bör akta sig för att under freden så utarma folk och land, att det ingenting finnes att försvara då kriget möjligen kommer. Det kan då falla mången in att tänka: "låt städerna, fabriksidkarne, bankerna, skeppsredarne, kapitalisterna, försvara sig sjelfva, under det den jordbrukande befolkningen får försvara sig!" Vi få då se, om fienden börjar att anfalla de jordbrukande rotehållarne, derföre att det är dessa som underhålla stamtruppen i vår armé. Jag tror knappast detta, jag tror att, om fienden en gång kommer i landet, han nog skall göra början med sjöstäderna och söka göra sig till godo hvad som finnes uti der befintliga kassakistor. Det kan då hända, att kassan går sin kos, innan man hunnit sammandraga den af jordbrukarne underhållna stammen, och tager fien-

den då en eller annan tidningsskrifvare med, så vill jag önska dem lycka på färden.

En talare på Göteborgsbänken trodde, att svenska folket ej skulle rygga tillbaka för att försvara sina tegar. Ja det är sannt, men om de äro lika villiga att försvara vissa millionärers kassakistor, det tviflar jag mycket på. Bäst är att folket försvarar tegarne och millionärerne kassakistorna. Vi få då se hvad som är mest begärligt för fienden och hvem som mest förlorar härpå. Samme talare var mycket mån om de fattiga arbetarne, hvilkas talan han i går påstod sig föra; men låtom oss aflöna den stående arméen efter bevillningen för inkomst, då kommer den fattige arbetaren att betala endast några öre, millionären deremot några hundra R:dr, som han nu fortfarande vill lägga på den svenska jordbrukaren, rotehållaren. Sådan är millionärens patriotism, men den kan väl icke kallas för egennytta, eller huru?

Flere talare hafva framhållit, att Utskotts-majoriteten velat sätta en lösdrifvarestam i stället för den indelta stammen, som under 15 år skulle småningom sönderfalla. Om desse talare hade läst de föreskrifter Utskottet föreslagit i afseende på skyldigheten för beväringens och landstormens första uppbåd att anmäla flyttning från en kommun till en annan, hvilka föreskrifter jag ber att nu få uppläsa, så tror jag att omdömet blifvit mildare. Utskottet säger i § 14 af beväringslagen: Dessa listor (förteckningar på de beväringsskyldige) skola inom den 15 påföljande Januari för granskning öfversändas till vederbörande pastorsembeten, hvilka genom anteckning å dem böra upplysa, dels om någon af deri upptagne beväringsskyldige aflidit eller afflyttat till annan ort, som, då den är känd, bör uppgifvas, dels om och hvilka beväringsskyldige, utom de å listorna upptagne, efter mantalsskrifningen inflyttat i församlingen — —" och i § 41: "Hvad i afseende å beväringen är stadgadt i § 14 om listors upprättande gäller ock i fråga om landstormen." Jag tror, att de häraf skola finna, att det ingalunda är Utskottsmajoritetens mening att släppa den blifvande stammen på lösare fötter än beväringen och landstormens första uppbåd, och jag ber dem låta alla farhågor i det fallet försvinna.

Man säger, att Utskottet ingenting velat göra till betryggande af vårt försvar. Detta är den fullkomligaste osanning, ty då Utskotts-majoriteten föreslagit antagandet af beväringslagen och en lika stor stamtrupp som den nuvarande, hvad är det då regeringen derutöfver begär? Jo, anslag och bibehållandet af skyldigheten för jordbrukarne att ensamme underhålla stammen, svarar man. Anslagen äro med sällspord enighet beviljade, och om regeringen verkligen vill hafva ett kraftigare försvar, så borde hon å sin sida vara tacksam för hvad Utskottet nu tillstyrkt och ej envist uppträda som målsman för adel, prester, borgare och penningemän. Hon hade bort besinna; att dessa samhällsklassers maktfullkomlighet stäcktes betydligt i December 1865, tack vare den man som satt sitt namn under detta betänkande.

En talare midt framför mig har talat om oegennytta. Jag vill dock erinra, att under de sednaste åren en reglering af prestlönerna skett, hvarigenom presternas inkomster på många ställen vuxit med ungefär en

tredjedel

tredjedel af hvad de voro förut, under det tjenstgöringen fortfarande är densamma som förr. Här kan man väl ej tala om egennytta, och när har väl en sådan funnits hos dessa andans män, vare sig i denna fråga eller någon annan.

Skola och vilja vi försvara oss — och jag för min del vill, att vi skola göra det — så låtom oss då underhålla stamtruppen i proportion till hvars och ens förmåga och i förhållande till hvad han för öfrigt skattar till statens allmänna behof. Såsom ett exempel på hvarthän regeringens förslag skulle leda, vill jag anföra förhållandet i Jemtland. Detta län är nu indeladt till 929 rotar stamtrupp, bevillningssumman uppgick år 1869 till 28,304 R:dr 66 öre, under det att Stockholms stad, med ungefär dubbelt så stor folkmängd som Jemtland, samma år erlade en bevillning af 380,240 R:dr 63 öre. Vid sådant förhållande och då Stockholm har mångdubbelt mer att försvara än Jemtland, så borde det också i mycket större mån än denna provins bidraga till försvaret: då Jemtland uppsätter 929 soldater, så bör Stockholm, hvars bevillning är ungefär 13½ gånger så stor som Jemtlands, uppställa 13½ gånger så många soldater eller 12,544 man, under det att det nu endast betalar vakansafgift för några hundra båtsmän. En regering, som hade velat tillse, att alla dess undersåtar blefve lika beskattade i förhållande till hvars och ens förmåga att bära bördan, skulle också hafva föreslagit detta. Så har dock ej skett, man vill fortfarande lägga den största bördan på den svagaste hästen, de som icke vilja göra på samma sätt, dem beskyller man för att handla af egennytta. Ja, lycka till! Jag vill för min del försvara ett älskadt fosterland och en folkkär Konung, men låt bördan häraf blifva jemnt fördelad, jag skall då vara den förste som röstar för beväringspligtens utsträckning. Men såsom frågan nu står måste jag yrka bifall till den nu förevarande punkten i Utskottets betänkande.

Herr Jöns Rundbäck: Herr Talman! mine Herrar! Oaktadt jag icke vågar hysa den förhoppning att kunna påräkna Kammarens uppmärksamhet, enär jag är den femtiosjunde talaren i ordningen och aftonen för öfrigt är så långt framskriden, så anser jag mig dock ega en viss skyldighet att äfven tillkännagifva min åsigt i denna vigtiga fråga.

Jag vill icke med stora ord och vackra sentenser, som en och annan talare här, uppehålla tiden; jag vill endast i korthet upprepa hvad jag yttrade, då den Kongl. propositionen remitterades till Försvars-Utskottet, nemligen att jag anser nödigt, att vårt försvarsväsende ordnas och att det är min lifligaste öfvertygelse, både att vi böra och kunna försvara oss. Lika som jag är viss derom, att, för den händelse någon fara skulle hota den kära fosterjorden, vi då lika som våra fäder skola söka afvärja den genom att likasom då slå på sköldarne och följa dit Kungen och dit äran går.

Efter denna korta inledning skall jag endast yttra några ord med afseende på denna punkt. Jag vill dock icke, emedan jag icke i detta fall är sakkännare, uppehålla mig vid frågan om indelningsverket, betraktadt ur militärisk synpunkt. Endast det vill jag anmärka, att andra länders arméer och många militäriska skriftställare, såväl inländska som ut-

ländska, hvilka kunna betraktas som fullt kompetenta domare, hafva lemnat tillräckliga bevis för att indelningsverket ur denna synpunkt icke kan betraktas som bästa medlet för erhållande af militärisk esprit de corps, utan vågar jag derföre vara af den mening, att man kan helt säkert få lika goda soldater utan torp såsom aflöning, ty att detta slags aflöning skulle medföra några militära talanger, tror jag ingen på fullt allvar skulle vilja försvara.

Hvad angår förhållandet med våra soldater, ryttare och båtsmän, betraktadt från statsekonomisk och social synpunkt, så vill jag ingalunda frånkänna dem de dygder, man velat tilldela dem; men jag ser icke något hinder, att den af Utskottet föreslagna stammen kan blifva fullt ut lika god och krigsduglig som den nuvarande. Men jag vågar säga, att då man till stöd för den indelta soldatens duglighet vill framdraga exempel af Sven Dufva, så är denna jemförelse icke till soldatens fördel, ty "Dufva" var, ehuru en vacker karakter för öfrigt, en mäkta enfaldig karl. Han kunde visserligen fås, som det heter, att göra allt, men gjorde allt på tok. Då han sålunda stod på den omtalade spången och det kommenderades "gevär i hand, reträtt", så tog han som vanligt miste och fällde sin bajonett. Det är emellertid icke osannolikt, att, om man vid detta tillfälle kommenderat "framåt march", han då vändt om och sprungit åt motsatt håll. Sådana egenskaper borde man icke påbörda den svenska soldaten, ty de innefatta allt annat än beröm.

Det finnes tvänne skäl för att den nya stamsoldaten skall blifva lika god som den gamla, hvilka man förut icke nämnt. Det första är den ofantliga vigt man lägger vid disciplinen, såsom Utskottet säger på sidan 5: "Men om stridskrafterna skola kunna hållas ordnade äfven under det med samhällsbandens upplösning hotande krigstillståndet, så måste en del af krigsmakten *en längre tid* underkastas disciplinens stränga lagar; endast derigenom kan krigslydnad inskärpas, befäl och trupp danas samt sanna militäriska egenskaper utvecklas; och om dessa för krigaren så nödvändiga egenskaper bättre inskärpas hos en del af arméen, så kan den öfriga delen, intill dess krigstillståndet inträder, mera ostörd egna sig åt fredliga yrken, åt utvecklingen af nationens såväl andliga som materiela krafter," och vidare säges på sidan 22, att "vapenöfningarne genom disciplinens bättre inpräglande och strängare öfvervakande skola hos nationen uppamma en ökad aktning för lagarne samt vana vid ordning och uppmärksamhet på sig och sina pligter". Är detta sanning, hvilket jag aldrig hört militärer förneka, och man nu vill tilldela den nya stamsoldaten och beväringen en längre öfningstid än den nuvarande, hvarigenom man hos honom inskärper bättre disciplin och dymedelst större duglighet, så anser jag, att man, om man vill söka bevisa att den nuvarande indelta soldaten är bättre, råkar i en återvändsgränd.

Det andra skälet är, att tidens riktning, enligt hvad jag tror mig hafva funnit, syftar derhän, att arbetet må blifva fritt, likasom aftalet derom. Beträffande detta mitt påstående anhåller jag få närmare förklara mig. Som det nu är, händer det ofta, att en soldat blifvit detta för att kunna gifta sig, ty han föreställer sig att, så snart han kommer i kronans tjenst, skall han få sin goda bergning. Men som denna i sjelfva verket är alltför knapp, så blir han om några år fattig, slö och knotande; hans torp kan icke längre föda honom. Just härutinnan ser

jag en af indelningsverkets största skuggsidor. Gifver man honom deremot tillräcklig aflöning för den tid han tjenstgör och låter honom sedermera sjelf försörja sig, så måste han arbeta, han nödgas använda sina egna krafter, han blir mindre likgiltig, han kan då försörja sig vid egen härd, ty den härd, hvaraf han då kommer i åtnjutande, blir verkligen hans egen, hvilket icke var händelsen med torpet. Jag tror mig för öfrigt kunna bevisa, att äfven om man vill gifva stamsoldaten 2 R:dr om dagen för den tid han verkligen tjenstgör, så skall han blifva billigare än nu den indelta. Således bör den nya soldaten ur dessa synpunkter blifva bättre än den gamla. Vill man dessutom göra såsom Statsrådet och Chefen för Civil-departementet föreslog vid 1868 års riksdag, nemligen bilda en besparingsfond genom att afsätta någon del af lönen, som han hade vid afskedet att påräkna, så vore det också ett medel att betrygga soldatens framtida bergning. Emellertid, det kan icke nekas, åstadkommes en stor rubbning genom indelningsverkets aflösning, likasom det skulle vara en stor orättvisa, om det efter den utsräckta värnepligtens införande skulle stå qvar; men att utfundera ett jemkningsförslag mellan dessa tvänne ytterligheter är i sanning ingen lätt sak, och efter mitt förmenande hafva hvarken reservanterna eller Utskottet funnit rätta sättet. För min egen del vågar jag i detta hänseende hysa min särskilda tanke, och jag vill i det följande framlägga denna.

Om tvänne personer tvista, och man i det omtvistade fallet icke bestämdt känner hvad som är lag och rätt, och ingen domare finnes öfver dem — då är otvifvelaktigt bästa sättet att afgöra saken medelst en kompromiss. Om då frågan, såsom t. ex. denna, är tvistig och invecklad, tror jag att kompromissarierna skulle slita tvisten på det sättet, att de ådömde begge parterna rättvisa genom att gifva dem hälften hvar. Med detta vill jag säga, att enligt min åsigt borde indelningsverket afskaffas på det sätt, att rust- och rotehållarne erlade ena hälften, och att de andra samhällsklasserna tillsköte den andra, allt relativt till deras egendomsvärde. Jag vågar ock hysa den åsigt, att dessa sednare icke skulle betrakta detta såsom en börda, långt derifrån! utan såsom en politisk rättighet; ty det finnes väl ingen större och heligare rättighet än att få försvara fosterjorden. Såsom bevis för denna grundsats' riktighet, och att detta förfaringssätt hitintills iakttagits, skall jag be att få anföra några föregående Riksdagars beslut.

1791 års Riksdag beslöt, att då Bohusläns dragoner skulle afsitta, skulle detta ske mot erläggande af en afgift af 5 tunnor spanmål i 50 år. 1810 års Riksdag beslöt, att städerna och vissa landsorter skulle blifva befriade från skyldighet att hålla fördubblingsbåtsmän, som dem ålegat alltsedan 1683. 1854 beslöt Riksdagen att utsockne frälsehemman i Halland skulle åläggas betala half vakansafgift, och slutligen den 4 April 1871 beslöts i denna Andra Kammare, på grund af Kongl. Maj:ts proposition, att bergslagen skulle åläggas half rotering. Var det rätt att bergslagen skulle hafva rotering, så skulle den hafva hel, var det orätt, så skulle den hafva ingen. Billighet var skälet dertill. Och dessa beslut, mine Herrar, har Kongl. Maj:t sanktionerat. Således hafva vi tillräckligt många prejudikat.

Denna aflösning till hälften, som jag förordar, kunde naturligtvis ske

på flera olika sätt, såsom att ny indelning skedde, hvarigenom nuvarande roteringsskyldigheten fördelades på all jord och fastighet, så jemnt som möjligt, eller att rotehållarne ålades eller åtoge sig att betala half vakansafgift eller erhölle halfva roteringskostnaden af staten, för den händelse indelt soldat vidare skulle presteras. Men då dessa båda sätt skulle blifva kostsamma att genomföra och för öfrigt blifva behäftade med större delen af de olägenheter, indelningsverket och en ojemn fördelning af skattebördorna medföra, så torde dessa utvägar icke böra beträdas. Jag vågar derföre framställa ett tredje förslag, nemligen att rotehållare skulle betala halfva beloppet af roteringskostnaden, och för att få ut detta belopp, ser jag efter hvad hvarje rotehåll kostar. Ställer jag mig då på den ståndpunkt, Utskottet gjort, eller att hvarje nummerkarl skulle kosta 100 R:dr i årlig lön, så får jag, om detta kapitaliseras efter 6 procent, 16⅔ gånger, ett kapital af 1,666 R:dr 67 öre. Aflöses detta kapital till hälften med 3 procent ränta och 3 procent amortering, så går det åt för aflösningens genomförande 23½ år, vare sig denna utgöres genom effektiv rotering eller betalas kontant med 100 R:dr per år. Ett sådant sätt att lösa denna vigtiga och mycket omtvistade fråga tror jag är det enda möjliga; ty utan tillmötesgående å ömse sidor tror jag icke man kommer till rätta med hvarandra och med den vigtiga försvarsfrågan, och jag återupprepar det, jag önskar uppriktigt ett sådant tillmötesgående.

Jag yrkar alltså, att Herr Talmannen täcktes framställa proposition på denna första punkt i Utskottets förslag med den förändring, att orden 15 år måtte ersättas af 23½ år. Om Kammaren icke bifaller detta förslag, så har jag icke annat att göra än att rösta för Utskottets.

Herr Martin: Då tiden är långt framskriden, vill jag endast i korthet antyda min ställning till frågan. Jag tror ej, att våra tillgångar medgifva en sådan utsträckning af den allmänna värnepligten, som måste vara erforderlig, derest vi förkasta stamprincipen, lika litet som jag anser det öfverensstämmande med våra tillgångar och öfriga samhällsförhållanden att inrätta en garnisonerad stam. Återstår således ingenting annat än att förlägga denna stam i hela landet. Ur national-ekonomisk synpunkt skulle jag gerna se, att både indelningsverk och grundskatter i allmänhet på rättvisa och billiga grunder kunde ju förr dess heldre aflösas. Men då man, såsom sig bör, betraktar saken ej blott ur ekonomisk utan äfven från militärisk synpunkt, så tror jag för min del, att det skall blifva svårt att finna en fastare, pålitligare och i moraliskt hänseende mer kraftig stam, än den det nuvarande indelningsverket erbjuder. Man har visserligen sagt, att experimentet i Skåne med en stam utan fasta bostäder skulle hafva lyckats bra, men jag tror dock, att förhållandet blefve annorlunda, om en sådan stam spriddes öfver hela landet. För min del kan jag ej förkasta det goda vi redan hafva, innan vi kunna visa att det nya innehåller någon verklig förbättring; hvarföre jag ock instämmer med dem som yrkat återremiss af denna punkt.

Herr Ekenstam: Ehuru jag lifligt önskar att bibehålla indelningsverket i hufvudsakligen orubbadt skick, så vill jag dock för närvarande, med afslag å Utskottets hemställan, förena mig med dem, som yrkat

punktens återförvisande till Utskottet, i enlighet med det af Herr Kallstenius formulerade förslaget.

Herr Ola Bosson Olsson: Då redan 60 talare före mig yttrat sig i frågan, så kan ämnet anses temligen uttömdt. Jag har visserligen gjort åtskilliga anteckningar för att, med ledning af desamma, bemöta några af de föregående talarnes yttranden i ämnet; men, då tiden på natten är så långt framskriden och ingen synes numera lyssna till hvad som talas, så anser jag mig göra Kammaren den största tjensten med att inskränka mig till att yrka bifall till Utskottets förslaget.

Herr Jöns Andersson: I likhet med den siste talaren har äfven jag gjort några anteckningar, hvilka jag tänkte begagna mig af vid bemötandet af några föregående talares yttranden; men af samma skäl, som nyss nämndes, afstår äfven jag derifrån, och åtnöjer mig med att endast yrka bifall till den föredragna punkten; samt instämmer för öfrigt uti Sven Nilssons från Österslöf anförande.

Herr Anders Johansson: Jemte det jag tackar Utskottet för det mödosamma arbete, som Utskottet i sin sakrika utredning af den föreliggande vigtiga frågan nedlagt, så ber jag att med några ord få uttala mina åsigter i densamma.

Att den indelta soldaten icke är lämplig till stam för en tidsenligt sammansatt och utbildad beväring, det har såväl af reservanterne som af Utskottet på ett så öfvertygande sätt blifvit ådagalagdt, så att indelningsverkets bibehållande såsom stam för den föreslagna beväringen, af militäriska skäl, icke vidare lärer kunna ifrågasättas såsom varande fördelaktigt.

Beträffande rättsgrunden för rust- och rotehållare att befrias från fullgörandet af detta onus i och för åtagandet af en mera utsträckt personlig värnepligt, så alldenstund ingen lärer vilja bestrida att indelningsverket har sin grund uti de af Utskottet anförda och åberopade knektekontrakten, enligt hvilka rust- och rotehållare, såsom vederlag för rustningens och roteringens fullgörande, tillförsäkrades frihet för sig och sitt folk från utskrifningen till krigstjenst och alla dermed sammanhängande besvär, hvad namn de helst hafva kunna, så synes det mig vara en uppenbar orättvisa, såväl i juridiskt som i moraliskt hänseende, att påstå det den ena kontraherande parten skall tillförbindas fullgöra de å hans sida enligt kontraktet åliggande skyldigheter, om han icke tillika får tillgodonjuta de uti samma kontrakt jemväl tillförsäkrade rättigheter.

Reservanterne, som ej godkänna den för rust- och rotehållares rättigheter af Utskottet anförda historiska bevisning, hafva likväl å sid. 48 ej kunnat undgå att erkänna, att, om Utskottet med sin motivering velat bevisa, att vid nya skattebördors åläggande rättvisa och billighet i förflutna tider icke alltid blifvit iakttagna, skulle de deremot intet haft att anmärka. Men, säga reservanterne vidare: "det är likväl icke derom frågan nu handlar, utan huruvida rust- och rotehållare äro i besittning af några sådana rättigheter, som för den lagstiftande makten utgöra ett hin-

der att besluta om en ökad värnepligt utan indelningsverkets upphäfvande“, och komma till det slut, att så icke är förhållandet.

Låt nu vara, att reservanternes bevisning så till vida är riktig, att Riksdagens rätt står öfver rust- och rotehållarnes; men då gäller denna bevisning lika mycket att Riksdagen är uti sin goda juridiska rätt, på samma gång den har en moralisk pligt till att fördela den, enligt reservanternes erkännande, rust- och rotehållarne stundom orättvist och obilligt påförda samt å dem ensamt hvilande roteringsbördan jemväl på öfriga samhällsklasser efter inkomst och förmögenhet, hvilken grund i moraliskt hänseende är den enda naturliga och riktiga för deltagandet uti den ekonomiska kostnaden för fäderneslandets försvar.

Man må nu begagna sig af öfverlägsna förmågor till att bortresonera rust- och rotehållares juridiska rätt uti denna fråga huru mycket som helst, och må man stämpla dessa rust- och rotehållare såsom egennyttans och hånets figurer; men, mine Herrar, må vi likväl komma ihåg, att öfver den juridiska rätten, som möjligen kan förvrängas, finnes den moraliska, mot hvilken hvarken individen uti dess ringhet eller folken uti dess helhet kunna ostraffadt bryta. Kommer straffet icke utifrån, så kan det komma inifrån; och kommer straffet icke genast, så lärer det derföre icke uteblifva. Att det sig så förhåller, derom hafva vi de ojäfaktigaste bevis, såväl uti religionens sanningar som uti alla tiders historia, och kanske icke minst uti den nyaste historien om Frankrikes nuvarande öden.

På grund af hvad jag sålunda haft äran anföra, och då jag med min röst icke vill bidraga till ett beslut, som jag anser vara ett brott emot det moraliska rättsmedvetandets dom, så vill jag rösta för bifall till Utskottets förslag uti den föredragna punkten.

Herr Peter Andersson: Då frågan om införandet af en utsträckt allmän värnepligt vid föregående riksdagar varit föremål för Riksdagens pröfning, har jag förklarat mig beredvillig att med min röst bidraga till ett sådant förslag. Jag är ännu villig att göra det, men äfven nu, som tillförene, vill jag dervid fästa det vilkor, att indelningsverket antingen helt och hållet aflöses, eller åtminstone en så betydlig lindring vidtages, att denna tunga ej vidare blefve af nämnvärdt tryckande art. Som skäl för dessa mina anspråk håller jag mig till de snart 200-åriga knektekontrakten, hvilka man visserligen nu söker beröfva deras juridiskt bindande kraft, men hvilket försök jag dock hoppas ej så lätt skall lyckas. Jag hade väl tänkt att gifva ytterligare skäl för min uppfattning i denna fråga, men anser dock detta numera öfverflödigt, enär jag icke allenast förmodar utan är fullt förvissad, att alla de föregående talarne, oaktadt alla sina ansträngningar och all sin vältalighet, ej förmått rubba någons åsigt i frågan, ty den torde väl få anses ganska stadgad och bestämd hos en hvar. Åtminstone har jag för min del ej af någon bland de talare, hvilka uppträdt emot Utskottets förslag, hört några skäl framhållas, hvilka varit af beskaffenhet att gifva mig en annan öfvertygelse i ämnet. Jag vill derföre icke längre uppehålla Herrarnes tid, utan ber blott få nämna att, bland alla de för mig oantagliga förslag som här blifvit framställda, jag särskildt anser det af Herr Kallstenius formulerade förslaget vara af den beskaffenhet att, derest jag skulle nödgas välja mellan Kongl. Maj:ts och

Herr Kallstenii förslag, jag nästan tror att jag heldre skulle bestämma mig för det förra. Innan jag slutar, bör jag dock förklara, att jag ej är fullkomligt belåten med Utskottets förslag, enär jag, på grund af den sakrika motiveringen i Utskottets utlåtande, hade förväntat mig en kortare aflöningstid än 15 år. Men då jag vet, att Utskottets förslag haft kraftiga motståndare inom Första Kammaren, så har det ej varit att hoppas ett förslag, som ännu mer än det föreliggande närmat sig rust- och rotehållarnes berättigade önskningar. Jag förkastar följaktligen alla de förslag, som under diskussionens lopp härstädes framkommit, samt yrkar att Utskottets förslag, såsom det mest antagliga, måtte vinna Kammarens bifall.

Herr Hjelm: Herr Talman! mine Herrar! Vid denna sena timme, då Kammaren genom två hela dagars och två halfva nätters fortgående öfverläggningar är uttröttad, skulle jag helst hafva afstått ordet under tillkännagifvande af min ställning till den föreliggande stora frågan, såsom de två näst föregående talarne gjort; men då jag icke har någon anledning antaga, att dagens nog långa plenum dermed skulle få afslutas, ehuru det lider till midnatt, och då jag i öfrigt önskar att få något belysa frågan från den aflägsna ort jag tillhör, samt bemöta en och annan föregående talare, har jag sålunda mångfaldig anledning att begagna mig af yttranderätten.

Hvad nu den stora, föreliggande frågan vidkommer, så ställer den sig för mig uti två skiljda, dock sammankedjade afdelningar: den *rättsliga* och den *fosterländska.*

Jag beder att få tillkännagifva min ställning till det förra, min uppfattning af den sednare. Jag känner allt för väl, att många af Herrarne, i likhet med den stora pressen, hvilken häruti icke representerar den verkliga opinionen i landet, ogillar den uppfattning af rättsgrunden, som jag kommit till, och detta beklagar jag i sanning, men derföre kan jag icke frångå hvad jag af fullaste öfvertygelse tror vara sanning och rätt. Jag skall söka att bjuda skäl för mig, och jag önskar vederläggning, om sådant kan ske.

Mine Herrar! Här i min hand håller jag en liten bok. På titelbladet läses: "Stadganden rörande Wester- och Norrbottens fältjägarekorpser". På 7 och 8 sidorna finnes det så kallade "Drottning Christinas knektekontrakt" af den 16 April 1649 med allmogen i landets nordligaste tio socknar, deribland, "Umeå, Bygdeå, Löfånger, Skellefteå" o. s. v., allt till finska gränsen. Det innehåller att allmogen inom dessa 10 socknar "skulle uppsätta till kronans krigstjenst 1,056 man gemene knektar", hvaremot samma allmoge "häremot vore *alldeles frie* och exempt", som orden lyda "för *utskrifning* och *utskrifningspenningar*". Uti Kongl. Maj:ts nådiga Förordning rörande rotehållningen uti samma Westerbotten, "gifven Stockholm den 31 Mars 1696" har Carl XI accepterat och med sitt namn beseglat denna öfverenskommelse uti förordningens första punkt, der det heter: "Sedan som allmogen uti Westerbotten, efter sjelfva roteringsverkets innehold, på 1,056 rotar *äro* roterade och *indelte*, regementet ock till samma stat *är* completterat, så blifver allmogen å Kongl. Maj:ts vägnar härmed *försäkrad* att *intet* mera manskap än ofvanbemälta antal af dem vid hvarjehanda afgång fordras eller uttagas skall, hvaremot igen allmogen

sig påtagit allt stadigt att hålla regementet komplett vid ofvanbemälda antal“, som ock allmogen gjort till denna stund.

Med detta kontrakt, som tillika utgör en *konungs försäkran* till allmogen, i handen och för ögonen, och som äfven är en frivillig privat öfverenskommelse emellan två kontrahenter: allmogen å ena sidan, staten, representerad genom konungen sjelf, å den andra, vågar jag, oaktadt 80 § af 1809 års Regeringsformen, påstå, att det är af privaträttslig beskaffenhet, hvarföre jag icke kan annat än nedlägga min protest emot de här så ofta uttalade åsigterna, att kontrakten “icke nu gälla.“ Öfverenskommelser skola hållas i helgd och rätt få vara rätt, samt bonden få lita på en konungs ord. Skyldigheten att hålla soldat är här betingad af rättigheten att vara fri från den gamla utskrifningen, hvarom ock något kan läsas uti 1682 års riksdagsbeslut.

Inom mitt aflägsna kommittentskap hålla vi en soldat på mantalet. Vi äro sålunda hårdt roterade. Hemmansdelarne äro små och, såsom jordegendomar betraktade, af ringa beskaffenhet; rotehållet derefter tungt, men vi klaga icke deröfver. Allmogen är af ålder vand vid denna börda; den vet att försvar är nödvändigt, och äfven att den har en för denna, på arbetsfolk fattiga ort vigtig frihet, nemligen den att vara fri från den gamla utskrifningen, och detta oaktadt 1812 års beväringslag, hvaröfver icke heller der försports någon klagan, hvilket torde hafva sin orsak uti att denna lag betingades äfven af en motsvarande frihet. Detta kan jag icke säga, hvarken i det ena eller andra afseendet, om nu gällande beväringslag; men också motsvarades icke den fördubblade exercistiden af någon motsvarande lindring i folkets bördor. Äfvenså är *det* icke alldeles fritt för missbelåtenhet öfver det sätt, hvarpå soldaten tror sig kunna, i afseende på torpen, behandla sina rotebönder. Men skulle nu, utan soldathållets borttagande eller betydliga lindring, hvarje ung man blifva nödsakad att förspilla tillsammans *tre* månader på de militära öfningarne, och oaktadt denna nya, för en sådan ort särdeles besvärliga börda, jordegarne icke erhålla alls någon lindring i rotehållet, då befarar jag verkligen, att det missnöje man nu tyckes frukta för att framkalla hos frälsejordegarne, icke skulle uteblifva hos skattejordegarne, och det blefve i sanning en så stor börda för våra jordegare, att de icke förmådde draga den dubbla tungan. Men äfven inom denna ort äro vi lifligt intresserade för att få ett efter tidens behof ordnadt nationalförsvar. Skarpskytterörelsen tog också der sin början ungefär vid samma tid som i det öfriga landet. Försvarets ordnande är också för mig en hufvudsak, hvarföre jag icke heller vill strängt hålla på knektekontrakten; men såsom representant manar mig en annan pligt att söka betinga helgd åt billighet och rättvisa, samt sålunda yrka att afseende må fästas på det rättsliga i frågan.

När jag nu med några ord vill se denna från fosterländsk synpunkt, vill jag till en början, med afseende på det myckna talet om egennytta och bristande fosterlandskärlek, säga Herrarne, att *jag* icke begagnar ordet fosterlandskärlek för att dermed skyldra gevär. För mig har det dertill för djup betydelse.

Tid efter annan upprulla krigets åskor. En mild Försyn och en vis regering hafva bevarat oss från detta förfärliga thordön, men vilja vi

äfven allt framgent vara skyddade, så måste vi under den djupa fred vi ega förskaffa oss anseende, och dertill fordras ett ordnadt, starkt försvar, sålunda duglig materiel och en stor, alltid stridsfärdig armé. Men nu heter det, att vi sakna nödig armé, nödig flotta, nödig beväpning. Vi sakna ju sålunda verkligt försvar, och hvad kanske är ännu värre: vi hafva af ålder lärt oss att lita på vår indelta, af svenska historien icke särdeles väl ackrediterade armé, såsom tillfyllestgörande. Vi hafva visserligen efter sista fredsslutet uppoffrat millioner, täljda i tusental, på vårt försvarsverk, men de 56 fredsåren och en sednare tids uppfinningar jemte andra orsaker hafva skapat det närvarande tillståndet, och den indelta arméen med sina 5 klasser beväring motsvarar icke nu mera behofvet. Vi hafva beviljat stora summor till materiel, men vi behöfva vidare öfvadt folk i massor, och just derföre böra vi se till, att billighetens grunder följas, att icke oro uppkommer i landet och icke fordra att en tredjedel af svenska jorden, nemligen frälset, fortfarande förblifver i det närmaste fri från bördan, som sålunda skulle desto hårdare drabba de återstående två tredjedelarne, eller skattejorden och den allmänna bevillningen. Äfven jag vill sålunda ett ordnadt, starkt försvar, men, som jag redan antydt, skyldigheten att återgå till det gamla bör betingas af frikallelse från det motsvarande, som nu är.

Mine Herrar! Principielt skulle sålunda icke någon aflösning ega rum, ty indelningen är, hvad jag visat, icke någon grundskatt på jorden; men landets behof kräfver, att det nya systemet får växa in i det gamla, att landet icke kommer i saknad af försvar under öfvergångstiden, och det är *derföre* som jag vill gå in på de af Utskottet föreslagna 15 åren. Dessa 15 år hafva blifvit kallade en smaksiffra. För mig äro de det icke, ty då hvarje rote årligen kostar i medeltal 100 R:dr, och rotehållarne — allt under förutsättning att det nya nu föreliggande lagförslaget blifver antaget och genast eller med beräkningen af de 15 åren tillämpadt — vare sig i penningar eller hållande af soldat, sålunda inbetala 100 × 15 = 1,500 R:dr och hvarpå räntan af den årliga inbetalningen under samma tid plus sjelfva det erlagda kapitalet förorsakar en fond af 2,025 R:dr, hvars ränta sålunda motsvarar hvad en rote nu kostar, så betalas ju i sjelfva verket full aflösning. Jag för min del vill dock icke gifva den detta namn, utan kalla det en extra skatt — namnet gör dock icke något till saken. Vi nordbor älska vårt land och vår konung. Vi bo under ett hårdt klimat, der vi rätt ofta skörda en ringa, grånad skörd från frusna tegar. Bark- och halmmjöl, blandadt med naturligare födoämnen från lyckligare provinser, som Herrarne här nere i salen representera — begagnas långt oftare i de aflägsna hemmen än kändt är, och allårligen måste vi inköpa stora qvantiteter spanmål; ännu hafva vi svåra sår efter de föregående många missväxtåren, hvilka efter all sannolikhet komma att förnyas och skattebördorna stiga i en häpnadsväckande grad — men oaktadt allt detta, vill jag, emedan landet behöfver det, äfven för min del bifalla denna extra skatt för 15 år — men jag beder att få fästa uppmärksamheten på, att detta blifver för min ort en särdeles svår öfvergångstid. Härmed anser jag mig hafva, åtminstone för den ort jag har äran representera, tillbakavisat det myckna talet om "egennytta" af

dem, som fortfarande tyckas älska att få sitt och landets försvar till största delen på allmogens bekostnad.

Af hvad jag sålunda haft äran anföra framgår sålunda, att jag yrkar bifall till Utskottets förslag. Dermed har jag dock icke sagt, att jag gillar det i sin helhet, men väl till hufvudgrunderna.

En gentleman på Södermanlands-bänken har framlagt ett förmedlingsförslag, och i sitt anförande erkänt, att rotehållarne behöfva lindring. Många talare hafva instämt deruti. Jag är tacksam för detta erkännande. Samme gentleman har äfven i sitt bemedlingsförslag velat bereda rotehållarne en årlig lindring af 80 öre för hvarje soldatrote, enligt hvad en talare här till venster om mig utredde — hade han varit böjd att gifva enhetsriksdalern fullt, hade jag skolat tacka honom för den visade välviljan.

Af aktning för Herr Talmannen och Kammarens öfrige Herrar ledamöter vill jag icke på denna midnattstimme bemöta alla de talare, från hvars anföranden jag gjort en lång rad af anteckningar; dock kan jag icke stillatigande lemna dem alla å sido, utan, i full förvissning, att jag står på rättvisans och billighetens grund, upptaga några få till bemötande.

Herr Talman! Det har blifvit sagdt, att den af Utskottet föreslagna arméen skulle blifva "en lösdrifvare-armé". Jag för min del har det förtroende till vårt armébefäl, att, då det vid rekryteringen blifver oberoende af rotehållarne, det skall skaffa ordentligt folk och detta, förlagdt inom orterna, skall förskaffa sig värdefullare hem än hvad rotarne äro för våra indelta soldater. Vi hafva ju flere tusende man, som icke ega soldattorp, till och med hela korpser. Jag frågar, äro Wermlands jägare, en korps i Jemtland, en stor del af de skånska soldaterna samt i öfrigt de nästan vid hvarje regemente, som hafva kontant lön och sålunda icke torp, sämre soldater derför? Jag tror icke någon vågar det påstå.

En höglärd talare, som sade sig icke vara rotehållare, yttrade: "äfven vi hafva vår indelning; vi hafva våra barns uppfostran". Om — jag säger — om han dermed har velat säga: ni rotehållare behöfva icke gifva edra barn någon uppfostran, så beklagar jag hans uppfattning af det för landet och individen gagnande. Den sanna, för det praktiska lifvet nyttiga kunskapen, utkastad till hvarje man, hvarje qvinna i landet, gör detta starkt samt bereder trefnad och belåtenhet hos individen. Har han dermed velat säga, att staten behöfver män med hög bildning, så finnes derför mottaglig ungdom bland alla samhällsklasser.

En herre på Göteborgs-bänken, här straxt framför mig, yttrade att "vi vilja spela udda och jemnt om fäderneslandet", dess lycka, dess framtid, dess fria sjelfbestånd. Jag protesterar deremot på det bestämdaste. Samme talare sade sig skola komma att förtjena 25,000 R:dr på jordvärdets stigande, om indelningsverket skulle afskaffas, och det ville han icke; han skulle veta skaffa sig dem ändå. Detta sednare betviflar jag visst icke; men deremot kan jag upplysa om, att jorden icke skulle få ett högre, utan tvärt om ett lägre värde inom den ort jag tillhör, i fall den nya föreliggande beväringslagen blefve antagen. Herrarne känna, att vi der hafva en kort sommar, föga öfver fyra månader ofrusen mark. Skulle nu den föreliggande och äfven sjette punkten blifva antagen och

sålunda bondens söner och drängar hvar och en bortsätta hela 90 dagar till beväringsmöten, skulle sådan lång tid, borttagen från det produktiva arbetet, komma att hafva en särdeles menlig inverkan på jordbruket, ty en icke uppodlad eller en vanhäfdad jord stiger minsann icke i värde. På dessa fyra månader skall allt det normala jordbruksarbetet med inbergning och skörd, stängsel och odlingar verkställas samt vidare byggnader, väganläggningar, det stora trädförädlingsarbetet med sina flottningar o. s. v. utföras, hvilket allt föranleder äfven nu stor brist på arbetsfolk under somrarne, och — jag upprepar det — en tre gånger så lång exercistid skulle förvärra den redan nu nog stora bristen på arbetare, hvilket naturligtvis inverkade på egendomsvärdet.

En hel mängd andra anmärkningar ber jag att få besvara dermed, att jag fäster mina Herrar motståndares uppmärksamhet på att skilnaden mellan den föreslagna och den närvarande beväringslagen ligger icke blott uti den längre öfningstiden. Den nya beväringen skall ju närmast blifva likställig med den stående arméen och landstormen sålunda komma att motsvara den närvarande beväringen.

Herr Talman! Ännu några få ord, hvarmed jag till sist vill vända mig, icke mot, utan till statsrådsbänken och dermed uttala min tacksamhet till Herr Krigsministern för den stora möda och det djupa bekymmer han haft och har för att få den vigtiga frågan löst. Vi nordboar vilja gerna gå en älskad Regering till mötes uti hvad vi kunna, men allmogen är fattig och förmår litet; dock likt de gamla Dalamän och Helsingar älska vi billighet och rättvisa.

I anseende till den långt framskridna tiden och då ytterligare flere ledamöter låtit anteckna sig för afgifvande af vidare yttranden i ämnet, hemställde Herr Talmannen, att öfverläggningens fortsättande skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde. Med bifall härtill åtskiljdes nu ledamöterna klockan $^3/_4$ 12 på natten.

In fidem

H. Husberg.

Onsdagen den 19 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 i denna månad.

§ 2.

Fortsattes än vidare öfverläggningen angående 1:sta punkten af Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående landtförsvarets ordnande, samt i anledning af de inom Riksdagens båda Kamrar i samma ämne väckta motioner; och yttrade:

Herr Gunnarsson: Hade jag fått ordet vid den sena timman i går afton, skulle jag visserligen inskränkt mig att utan något vidare uttalande helt och hållet instämma uti och yrka bifall till Utskottets förslag. Om jag så handlat, skulle jag dock hafva svikit ett löfte, som jag gjort mig sjelf; och då jag det ej vill, om jag är i stånd att uppfylla detsamma, skall jag anhålla att nu få till besvarande upptaga några inkast, som vid början af diskussionen framställts mot betänkandet i denna del.

Jag får sålunda först tillkännagifva, att jag icke tillhör antalet af dem, som — för att begagna ett uttryck, som användts från ministerbänken — här afgifva sin förkastelsedom öfver Utskottets förslag.

Från ministerbänken har äfven blifvit fäldt ett annat yttrande, vid hvilket jag fästat mig, och jag skulle gerna hafva sett, att den, som det afgifvit, varit närvarande, så att han fått höra, att orden blifvit bemärkta jemväl af en bland de ringaste i Kammaren. Han sade nemligen, att Kammaren borde lyssna till folkets röst och åtaga sig den utsträckta värnepligt, som Kongl. Maj:t föreslagit. Mine Herrar! jag tillbakakastar eller rättare jag återgifver honom dessa ord. Jag önskar, att de, som, i likhet med honom, befinna sig på samhällets högsta platser, äfven måtte lyssna till folkets röst och erkänna *sin* värnepligt. Jag tror, att de böra göra det så mycket heldre, som jag verkligen föreställer mig, att de också hafva sig ålagd en värnepligt, som icke torde vara så lätt att fullgöra, eller skyldigheten att tillse, att rätt och billighet existera i landet; att den ena folkklassen icke tryckes af bördor mer än den andra; och att således de bidrag, som må vara nödvändiga för samhällets utveckling och bestånd samt särskildt i och för ett tidsenligt ordnande af vårt försvar, varda, så vidt ske kan, jemnt fördelade. Svårigheten häraf erkänner jag. Men jag kan icke gå så långt i detta hänseende som en talare från Små-

landsbänken, hvilken jag hörde i går förklara, att det vore omöjligt att lägga en börda på en person så, att den komme att väga jemnt. Ja, visserligen vet jag att, om man bär en börda, den kan tynga mera på den ena axeln än på den andra, men jag tror också, att, för att få den att trycka jemnt på båda axlarne, det rätta sättet icke är att lägga en *ny* börda äfven på den andra. Nej, jag tror då snarare, att man bör aflösa eller söka mildra den börda, som redan finnes, på det att en jemkning i dess tyngd må derigenom åstadkommas.

Minst hade jag dock förmodat, att diskussionen skulle uppsvinga sig, så att säga, i de högre regionerna just från dessa främsta talare. Men då detta likväl skett och då en storm derigenom blifvit upprörd, torde det förlåtas, om efterdyningar af densamma äfven på tredje dagen låta sig förnimma.

En talare framrullade ett artilleri icke för att tillintetgöra vårt kavalleri eller vårt infanteri — nej, utan för att tillintetgöra de billiga och rättvisa anspråk, som framhållits af de personer, hvilka äro skyldiga att underhålla dessa vapenslag. Han yttrade, bland annat, att det fanns en viss folkklass, som ville "rifva något till sig". Han sade i sammanhang dermed, att staten ändå hade så stora utgifter att bestrida. Det skulle således vara *statens* medel man skulle "rifva till sig". Jag må bekänna, att jag hittills icke funnit, att någon gått så långt, att han tillvitat rust- och rotehållarne begär att vilja tillskansa sig eller slösa med statens medel. Väl har jag hört dem lastas för att de varit allt för njugga; att de icke velat göra statsmedlen så rundliga, att andra samhällsklasser, som vanligen bruka "rifva" dem "till sig", skulle få nog.

Denne talare vill emellertid icke allenast tillintetgöra dessa rust- och rotehållares billiga och rättmätiga fordringar, utan han har äfven med detsamma velat göra om intet Utskottets förslag, om hvilket han förmenade, att det stode i strid med sig sjelft och vore ordfattigt. Huru ordfattigt detta förslag än må vara, är det dock affattadt i sådana ordalag, att det är begripligt äfven för den olärde. Detta kan jag betyga. Men den värde talaren, hvilken icke var ofattlig, då han sökte att vederlägga ej blott rust- och rotehållarne utan äfven Utskottet, begagnade sjelf några ord, som jag icke förstod. Jag förmodar, att det var *latinska* ord, och, om jag har rätt i denna gissning, får jag fästa hans uppmärksamhet uppå, att de latinska messorna äro förbi och att det icke går an att begagna dem inför svenska folket.

Måhända kan det synas vara nog mycket vågadt af mig att här uppträda mot dessa lärda män, men, såsom jag en gång förut yttrat, är jag icke af dem, som frukta sig. Jag ser icke heller dertill någon anledning, ty äfven om deras artilleri har ett respektabelt utseende, framslungar detsamma dock just ingenting annat än skrämskott, och med sådana projektiler förfärar man icke svenska representanter.

Vidare har han uttalat den satsen, som han äfven tycktes gilla, när han citerade densamma, att tidningarne kallat den stam, som Utskottet föreslagit, för en "lösdrifvarestam". Jag kan icke förstå, hvarföre just han skulle vilja ställa sig på den sida, som först uppfunnit och begagnat detta namn. Att vårt indelningsverk kan vara ett godt verk och att den indelta soldaten bör finnas i landet, derom tvista vi nu icke. Hvad vi

egentligen strida om — hvad som är den fråga, hvilken här skall lösas — är frågan om *aflösningssättet* för denna indelta stam. Ty, mine Herrar, hade skyldigheten att den underhålla icke hvilat på den svenska jorden eller ännu mera på en del blott af denna jord, tror jag för min del icke, att vi nu i samma fråga haft en tredje dagens diskussion. Också har under denna långa debatt en hvar velat här framdraga sina skäl och en talare från Göteborgsbänken var så lycklig, att han räddade sin själ med sitt anförande. Dertill kan jag icke hoppas att medverka. Jag önskar dock, att jag ej måtte skada densamma. Men han, som sålunda räddade sin själ, framlade förut åtskilliga skäl af den natur, som man vanligen kallar för svepskäl, i afsigt naturligtvis, att de, som föra rust- och rotehållarnes talan, skola lyssna till dessa svepskäl och låta sig däras af dem, Om än den värde talaren må hafva räddat *en* själ, har han sålunda flera själar att rädda. Ty i denna fråga om lämpligaste sättet att ordna vårt försvar påminner jag mig just ett bekant omdöme af en tysk om svenska språket, att det vore så ofattligt, emedan det hade sju själar. Jag kan nu icke uppräkna alla, men bland dem minnes jag särskildt, att han angaf menniskosjäl, djursjäl och svepskäl. Samma talare har äfven förklarat, att indelningsverkets börda icke tryckte på *jordbrukaren* och att, om den tyngde jorden, orsaken vore den, att jordbrukaren, genom vanskötsel af denna jord, deraf hemtade mindre äring än han borde kunna erhålla.

Jag tror också, att han till stöd för sitt påstående särskildt uppgaf några hemman i Westergötland. Visserligen erkänner jag att jordbrukarnes ställning i allmänhet är ganska svår och att en stor del af dem icke är i stånd att förbättra sitt jordbruk, emedan de icke hafva att tillgå andra medel än dem, som fordras för det nödiga uppehället. Emellertid förmodar jag, att, då han talar om, att vissa hemman icke bära något, han menar sådana frukter, som fordra en stark jord, såsom hvitbetor och dylikt.

Han liknade vidare behandlingen af denna fråga här i Kammaren vid köpslagandet på ett marknadstorg, der man ger med den ena handen för att taga med den andra. Ja, visserligen har jag sett, att man gjort detta, men naturligtvis har det varit för att pröfva hvarandras handlingssätt och de varor, som erbjudas, af hvilka hvar och en onekligen vill anse sin för den bästa. Härvid får jag dock bedja honom observera, att, äfven om man i handel och vandel på detta sätt gifver med den ena handen och tager med den andra, är dock detta frivilligt. Det sker icke med något tvång.

Här har ock varit fråga om våra knektekontrakt. Bland andra skäl, som anförts, finnes äfven ett så kalladt lagskäl. Är fråga om ett kontrakts bestånd eller icke, om dess laglighet eller olaglighet, finnes naturligtvis någon lag, som kan pröfva och afgöra detta. Men aldrig har jag föreställt mig, att, då en sådan pröfning varit å bane, man skulle skilja mellan rättigheter och skyldigheter. Så vidt jag kan förstå, måste *båda* tagas i betraktande, så att, om kontraktet gillas i hvad detsamma afser skyldigheterna, det förklaras giltigt äfven med hänsyn till rättigheterna. Det måste med ett ord antingen godkännas i sin *helhet* eller i sin *helhet* förkastas. Här har blifvit taladt om rust- och rotehållarnes egennytta och att det egentligen vore det egna intresset, som skulle här göra

sig gällande. Ja, visserligen kan man säga detta. Man kan nästan vänta sig hvad som helst, efter hvad man här hört framkastas från den motsatta sidan. Också har man gått ännu längre. En talare midt emot på Stockholmsbänken ville visserligen icke bestämdt påstå, att rust- och rotehållarne här kämpade ensamt för sina egna fördelar; men han sade, att det vore en obegripligt stor skänk, om de finge den lindring, som Utskottet föreslagit. Visserligen är det en sanning, att svenska folket är så tryckt af bördor, att det behöfver hvarje skänk det kan få, men en *skänk*, som det anser för en *rättighet*, en sådan tror jag icke att svenskarnas stolta sinne tager emot, äfven om den bjudes af en friherrlig hand.

Jag vill icke mycket längre upptaga Kammarens tid. Jag skall derföre snart sluta. Jag säger icke detta derföre, att jag önskade tala längre, ty jag har icke, åtminstone ganska sällan, besvärat Kammaren att lyssna till mina ord. I denna vigtiga angelägenhet kan det dock icke förundra, att jag yttrat något mera än vanligt. Då jag begärde ordet gjorde jag det icke i likhet med hvad en del talare förklarat för att *icke* uttala hvad förut blifvit sagdt, utan just för att upprepa hvad föregående talare yttrat och hvad jag hoppas, att många af de öfriga talarne efter mig skola yrka, eller bifall till Utskottets förslag.

Man har här vädjat till svenska folket, att det ville åtaga sig den nya värnepligten. Ja, visserligen vill svenska folket det. Men i och med detsamma vill det också hafva reda på de vilkor, hvarunder det skall ske. Icke tror jag, att, om folkets röst finge göra sig gällande; om en allmän omröstning i landet skulle ega rum af de personer, hvilka, enligt Kongl. Maj:ts förslag, skulle blifva skyldiga att deltaga i det aktiva försvaret, icke tror jag för min del, att detta förslag skulle obetingadt af folket godkännas. Nej, mine Herrar, varen fullt försäkrade derom. Då torde frågas: "vill svenska folket antaga Utskottets förslag?" Detta är en svårare fråga och jag tilltror mig icke att yttra mig derom i någon mera vidsträckt mån. Så mycket kan jag dock säga, att jag vet, att inom det kommittentskap jag tillhör ett flertal finnes, som skulle säga nej äfven till detta förslag. Det torde måhända synas något förunderligt, att jag kan här öppet erkänna mitt medvetande om tillvaron af en sådan obenägenhet hos majoriteten bland mina hufvudmän för ett förslag, hvilket jag såsom deras ombud på det högsta och det varmaste vill försvara. Men låt mig närmare förklara mig och upplysa om orsaken. Denna är just den, att, då fråga är om våra knektekontrakt, svenska folket anser dessa böra gälla till hela sitt innehåll eller icke gälla alls. Äro de lagenliga i det ena fallet, vill folket att de skola vara lagliga äfven i det andra. Äro de lagliga i fråga om skyldigheter, skola de vara lagliga äfven i fråga om rättigheter. Men lemnar ett sådant kontrakt mig icke skydd för mina rättigheter, böra också mina skyldigheter på samma gång försvinna.

Hvad som emellertid gör, att jag på det varmaste förordar Utskottets förslag är, att, om af en så brännande fråga som denna, der två partier stå så skarpt mot hvarandra, som här är förhållandet, någon lösning skall vara att hoppas och emotse, jag för min del är lifligt öfvertygad derom, att detta endast kan ske genom antagande af ett förmedlingsförslag, och ett sådant anser jag just Utskottets förslag vara. Måhända uppfyller detsamma icke i allo förväntningarne hos de personer, som dock biträdt det-

samma. Kanske kunde de hafva önskat ett något bättre och mera genomgripande förslag. Men just för att visa tillmötesgående hafva de gått så långt i eftergifter, som de ansett sig kunna. På sådant sätt hafva dock icke alltid de handlat, som nu motsätta sig Utskottets förslag. Ty då bränvinsfrågan var före i Kammaren yttrade en ledamot på Norrköpingsbänken, att denna var en värnepligtsfråga, emedan den afsåg att värna landet för en inre fiende. Jag säger ingenting derom. Men så yttrade han, att äfven detta var ett åliggande, som var fästadt vid jordbruket. Han ansåg väl egentligen, efter hvad jag då förmodade, att detta åliggande var ett onus, likartadt med det, om hvilket vi nu diskutera. Men låtom oss tillse, om så är förhållandet. Var verkligen det åliggande, som i förutnämnda hänseende aflyftades från jorden, ett sådant, som jordbrukarne betraktade såsom en *tunga?* Nej! utan såsom en *fördel.* Onekligen var det också en förmån, ty det medförde icke för dem någon ovilkorlig skyldighet att bränna bränvin för sina hemman, om de icke ville. Det var endast en *rättighet*, som de egde att utöfva, derest de önskade sig deraf begagna. Här deremot är icke fråga om ett: "jag vill", utan om ett: "du skall". För öfrigt är menskliga naturen gemenligen sådan, att, sedan man väl erhållit en rättighet, man icke gerna vill släppa den ifrån sig, utan ifrar för, att den skall hållas i helgd. Så var äfven förhållandet, då här förevar frågan om någon begränsning af den rätt städerna en gång meddelats att genom bolag för egen räkning idka försäljning af denna vara. Detta kändes i luften och jag anade det. Det slog icke heller fel, ty man såg vid detta tillfälle nästan alla stadsrepresentanternas platser besatta. Då, om någonsin, var det väl ett för städerna enskildt intresse man här i främsta rummet sökte att förfäkta, ehuru visserligen dessa stadsrepresentanter icke ville erkänna det. Icke destomindre rikta *de* nu i en stor fosterländsk fråga en sådan förebråelse mot landsbygdens representanter, och jag har derföre icke trott det vara olämpligt att erinra dem, huru föga de visat sig vara dertill berättigade.

Jag kunde visserligen hafva mer att säga, men jag vill icke genom något längre anförande ännu mera fördröja afgörandets stund. Och om jag kanske varit allt för skarp i mina uttryck, kan jag måhända åtminstone af de personer, hvilka sjelfva varit orsaken till denna skärpa i mina utlåtelser, hoppas och förvänta något öfverseende. Jag slutar med att för tredje gången yrka bifall till Utskottets förslag i den nu föredragna första punkten af betänkandet.

Friherre Koskull: Indelningsverkets tjenlighet såsom stamtrupp har under dessa tvänne sednaste dagars diskussion blifvit så grundligen framhållen och försvarad, att jag icke anser mig behöfva upptaga tiden med att ytterligare betona detta förhållande. Emellertid har Utskottet kommit till ett annat resultat och erbjudit oss en stam, om hvars beskaffenhet jag har svårt att göra mig något begrepp med ledning af det betänkande Utskottet meddelat oss. Denna stam skulle, så vidt jag kan inse, om en större eller mindre del deraf vore gift, komma att i bästa fall ungefärligen motsvara våra stattorpare. Om man då liknar vårt nuvarande indelningsverk vid jordtorpare, kan man lätt upptäcka den skil-

nad

nad, som eger rum emellan de båda systemen för åstadkommande af stamtrupp för vår armé, om hvilka nu är fråga. Om man åter antager, att de stamsoldater, som Utskottet vill gifva oss, icke skulle vara gifta och sakna familjelif, står den satsen qvar, att arméen skulle erhålla en stam af mera lös beskaffenhet, än som torde vara tjenlig för ändamålet. Detta med afseende å det förslag betänkandet i sådant afseende härom innehåller.

Öfvergår jag så till reservationerna och dervid först fäster mig vid Friherre Ericsons förslag, kan jag, för min del, icke finna annat, än att detsamma i sjelfva verket tillstyrker anskaffande af en stam, fullkomligt likartad med den Utskottet föreslagit. Hvad vidare beträffar det gemensamma förslag, som blifvit framlagdt af fem reservanter, tillhörande Första Kammaren, framgår af detsamma, att, sedan dessa reservanter med mycken skärpa ordat om otjenligheten af ständiga vakansafgifter på 100 R:dr, komma de likväl slutligen sjelfva till det förvånande och oväntade resultat att detta oaktadt dock förorda vakansafgifter för dem, som skulle vilja underkasta sig sådana efter en, på grund af förut skedd uppskattning, fastställd aflösningsgrund. Också betviflar jag för min del, att ett antagande af dessa herrars förslag skulle kunna medföra något lyckligt resultat. Sannolikt blefve följden deraf endast en desorganisation af indelningsverket, ty man skulle i så fall få se regementen hopkomna af de mest besynnerliga och heterogena ämnen, i det att en del nummer skulle blifva besatta med verkliga indelta soldater och andra på samma regemente deremot af antingen löst folk, eller i bästa fall stattorpare, hvilka vi förr åtminstone varit ense om att anse såsom absolut skadliga.

Af alla dessa förslag till förändrad organisation af stamsystemet, uppgifna i Utskottet dels af majoriteten och dels af reservanterna, framgår således något, som jag på intet sätt vill utbyta mot hvad vi redan ega samt lärt oss känna och högt värdera.

Den enda reservation, som härefter återstår, är den, som blifvit afgifven af Herr f. d. Statsrådet Björnstjerna och hvilken förordar Kongl. Maj:ts förslag. Äfven på detta organisationsförslag finner jag mig icke kunna obetingadt ingå, enär med den utsträckta värnepligt, som detsamma af folket fordrar, jag icke kan för mig fördölja, att rust- och rotehållarne ovilkorligen behöfva lindring och lättnad i de bördor, hvilka de äro underkastade i och för upprätthållande af vår indelta armé.

Hvad slutligen vikommer sjelfva beväringslagen, som i dag icke torde blifva föremål för öfverläggning, skall jag om innehållet af dess särskilda bestämmelser närmare uttala min mening, när den förekommer.

Af hvad jag nu haft äran yttra anser jag för min del otvetydigt följa, att man icke bör utbyta det till stamtrupp tjenliga indelningsverket mot en stam af så oviss och lös sammansättning, som dels Utskottets majoritet och dels reservanterne i allmänhet funnit lämpligt att tillstyrka. Och om än en stamtrupp, sådan de tänkt sig den, möjligen skulle kunna uppbringas till den moraliska kraft och stora duglighet, som indelningsverket besitter eller genom ökade öfningar kan komma att besitta, tror jag likväl icke, att den nya organisationen i sådant fall skulle i verkligheten medföra någon lättnad för rust- och rotehållarne, utan i stället

ökade utgifter, säkerligen uppgående till dubbla beloppet af den tunga, som nu trycker dem och från hvilken de önska att befrias.

Från Hallandsbänken yttrades i går, att det vore ledsamt, att i en så genomgripande och nationel fråga som denna något tillmötesgående icke egde rum. För min del vågar jag föreställa mig, att detta antagande icke eger befogenhet. Det torde icke kunna förnekas, att från flera håll uppriktiga bemödanden blifvit gjorda just i sådan syftning samt att åtskilliga sätt att gå till mötes befogade anspråk icke blifvit uraktlåtna. Dylika förslag till förmedling af de motsatta åsigterna hafva redan vid frågans föredragning blifvit utdelade bland Kammarens ledamöter. Ett nytt sådant framställdes af Herr vice Talmannen i går och hvem vet, om icke ännu finnas andra sätt att förlika de stridiga meningarne. För min del får jag erkänna, att jag gerna skulle se, att till lösning af denna stora fosterländska fråga kunde upptänkas äfven andra sätt till målets vinnande än hvad som i detta hänseende hittills förekommit. Jag vågar till och med tro, att jag, utan fruktan för alltför mycket klander från mina kommittenter och utan farhåga för det ansvar jag derigenom ikläder mig inför dem, kan på deras vägnar här förklara, att vi med största nöje skulle medgifva rotering äfven af säterierna och den jord, som i öfrigt varit derifrån befriad, om en sådan åtgärd kunde bidraga till bevarandet af fosterlandets framtida sjelfständighet och frihet.

Jag har härmed velat antyda, att det verkligen icke saknas sätt till en billig och befogad aflösning, om blott man med allvar och fosterländskt sinne önskar att ernå ett lyckligt resultat.

Jag vill, mine Herrar, icke längre taga i anspråk eder tid. Tvänne hela dagar hafva redan blifvit använda på öfverläggning angående första punkten af detta betänkande. Många punkter återstå ännu att afgöra och bland dem anser jag för min del alla de särskilda bestämmelserna i den föreslagna nya lagen angående den allmänna värnepligten vara af till och med större behof att taga i noggrant skärskådande än denna fråga om *indelningsverkets vara* eller *icke vara*. Fastän jag gjort åtskilliga anteckningar i ändamål att bemöta flere talare, som före mig haft ordet, skall jag således icke dermed förlänga en redan mer än någonsin långvarig diskussion. Jag vill endast erinra derom, att en talare från Tjust-bänken afslutade sitt anförande med den förklaring, att, om det blefve fråga att rösta emellan Kongl. Maj:ts och Utskottets förslag, han skulle gifva sitt votum för det sednare. Jag begagnar tillfället att från min ståndpunkt försäkra, det jag i sådan händelse kommer att rösta i motsatt riktning.

Herr Hörnfelt: I denna fråga har så mycket redan blifvit taladt för och emot, att jag utan någon vidlyftigare motivering kan inskränka mig att helt enkelt gifva mitt votum tillkänna.

Innan jag det gör, kan jag dock icke underlåta att i största korthet nämna några ord med anledning af ett par yttranden, som på den första plenidagen fälldes af tvänne talare, hvilka, bland annat, helt öppet antydde, att egennytta och småsinne skulle göra sig gällande hos dem af Kammarens ledamöter, som yrkade bifall till Utskottets förslag. Dessa båda yttranden äro så mycket mera klandervärda, som de framkommit

från personer, hvilkas samhällsställning är sådan, att man ovilkorligen från deras sida har rätt att vänta, att de skola företrädesvis representera humaniteten, bildningen och talangen samt om hvilka man följaktligen bort kunna förutsätta, att de skulle respektera andras åsigter. Man har kunnat antaga detta så mycket heldre, som de borde veta, att, om man icke kan förskaffa sig anhängare för sin åsigt på öfvertygelsens väg, man svårligen lyckas vinna medhåll derigenom, att man slungar smädelser öfver sina motståndare. Om jag på ringaste sätt kunde hafva någon aning, huruvida eller i hvad mån dessa Herrars eget votum må bestämmas af sådana motiv, som de här omförmält, eller "egennytta och småsinne", vore det kanske på sin plats att erinra om den gamla sanningen, att den känner bäst varan, som tillverkar den. Men då jag icke är i stånd att säga detta, skall jag lemna allt uttalande derom å sido. Deremot anser jag mig vara i min fulla rätt att protestera mot slika yttranden. Det torde vara en pligt för hvar och en att tillse, att inom en församling, sådan som denna, må undvikas utlåtelser af den beskaffenhet, som dessa talare låtit komma sig till last.

En ärad talare, som sent i går afton hade ordet från Wester-Norrlandsbänken, men hvilken jag nu icke ser här närvarande, anförde till stöd för sin åsigt, bland annat, att man borde komma ihåg, att här icke vore fråga om några rättigheter, utan endast om de skyldigheter, som åtfölja rust- och rotehållen, samt att följaktligen några anspråk å eftergifter dem tillgodo icke vore berättigade. Detta påstående är ett gammalt eko från våra ståndsriksdagars tid och jag tror, att det börjar blifva utnött. Åtminstone får man numera aldrig höra detta skäl åberopas, ehuru det likväl kunde vara väl på sin plats att begagna, då fråga är om löneförhöjningar eller dylikt och, om än detsamma någon gång råkar att framhållas, sker detta dock visserligen icke från den siste talarens sida.

Samme talare undrade, huru den förevarande frågan skulle regleras. Han förmenade, att man gjort de största erbjudanden från det håll han tillhör, men att rust- och rotehållarne icke vilja medgifva några jemkningar. Med anledning häraf ber jag att få fästa Kammarens uppmärksamhet på, att, om Utskottets förslag i denna del blir godkändt, hvarje anledning torde saknas att förebrå dessa intressen brist på tillmötesgående, då de derigenom skulle komma att under den bestämda öfvergångstiden af femton år offra flera millioner riksdaler till betryggande af fosterlandets försvar.

Denne värde talare yttrade slutligen, att det skulle vara detenskilda, och egna intresset, som här i Kammaren ville göra sig gällande i denna vigtiga fråga. Åsyftade han med detta uttryck något intresse, som skulle finnas hos rust- och rotehållarne, eller dem, som föra deras talan, tror jag att påståendet var temligen omotiveradt och obefogadt, enär jag föreställer mig, att man icke bör eller är berättigad att i sitt resonnement utgå från den låga förutsättning, att man här skulle förfäkta det egna intresset, utan snarare hafva den höga tanken, att vi alla åsyfta fosterlandets sanna väl. Gällde förebråelsen åter Kammaren i allmänhet, torde den hafva varit fullkomligt öfverflödig, öfvertygad som jag är, att ingen ledamot af denna Kammare skall vid afgifvandet af sitt votum taga hän-

syn till det egna intresset, utan med liflig känsla af de höga fosterländska intressen, om hvilka här är fråga.

Flere talare hafva trott sig finna, att regeringen icke, som sig bort, beaktat de framställningar och önskningar, som från representationens sida otvetydigt uttalats i denna vigtiga angelägenhet. Uti detta deras yttrande instämmer jag och finner detsamma fullt befogadt.

Ändtligen och med anledning af Herr Civilministerns uppmaning till Kammaren att i denna nationens lifsfråga afgifva sitt votum i enlighet med den röst, som han trott sig finna hos folket, får jag förklara, att jag skall ställa mig den till efterrättelse och jag tror mig icke kunna göra det bättre, än då jag tillkännagifver, att jag kommer att rösta för bifall till Utskottets förslag i denna del.

Herr Lundqvist: Då jag till fullo gillar de skäl, som Herr Sven Nilsson i Österslöf anfört förut under diskussionen, så vill jag nu inskränka mig till att endast yrka bifall till Utskottets förslag. Jag hade visserligen tecknat mig till minnes åtskilligt, som jag ämnade anföra till bemötande af hvad representanten från Norrköping yttrat, men då denne icke är nu tillstädes, så afstår jag från denna föresats.

Friherre Tamm: Då Utskottets föreliggande förslag, om det antoges, skulle i betydlig mån lända till fördel för rust- och rotehållarne, så är det ganska naturligt, att många af dessa äro benägne att lyssna till den af Utskottet anförda motiveringen för att öfvertyga sig om att de verkligen hafva rätt till så stor lättnad i sina bördor. Men hvad mig sjelf angår så kände jag genast, då detta förslag framlades, att det innebar en orättvisa mot de öfriga samhällsklasserna, och i denna åsigt har jag sedan dess blifvit ytterligare stärkt så väl genom den kritik, som Utskottets motivering under diskussionen blifvit underkastad, som ock af den bevisning, som utom Riksdagen blifvit i skrift framlagd.

Hvad beträffar det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget, så finner jag detsamma så till vida obilligt, som rust- och rotehållare enligt detsamma skulle komma att vidkännas ökade kostnader dels derigenom, att soldaterna oftare ombyttes och lega derföre också måste oftare erläggas, dels äfven derigenom, att soldaten, till följd af de ökade öfningarne, skulle hvarje år vara frånvarande från sitt torp under längre tid, än nu är händelsen. Men hvad vidkommer Utskottets förslag, så anser jag detta vara *dels orättvist*, derföre att det från en samhällsklass aflyftar en börda, som denna klass dock förbundit sig att utgöra, och i stället lägger den på andra klasser, samt *dels oklokt*, emedan det bortkastar hvad som redan finnes och som alltid befunnits godt, samt vill såsom ersättning härför inrätta någonting nytt och alldeles okändt, om hvilket vi alls icke kunna veta, huruvida fäderneslandets trygghet dermed skall kunna värnas. Detta sista fel delas med Utskottet af så väl de fem reservanterna af Första Kammaren som ock af Friherre Ericson.

Men då det, för att uppnå detta mål, är af vigt att en allmän värnepligt införes, så är jag villig att göra medgifvanden till dem, som fordra lindringar i sina bördor, såsom vilkor för värnepligtslagens antagande. Då jag detta gör, anser jag mig dock icke stå på absolut rättslig

grund, utan jag utgår från grunden af en modifierad rättvisa, för hvilket begrepp man begagnat uttrycket "billighet", som jag här finner liktydigt med godtycke, och jag gör det under förklaring att jag lägger ansvaret på dem, som förklarat sig icke antaga värnepligtslagen utan vilkor. Ett tillmötesgående torde vara desto mera nödvändigt, som vi ovilkorligen måste, medan tillfälle står oss öppet, organisera vårt försvar och icke uppskjuta dermed, tills faran står för dörren, ty den tid, som då är öfrig, lär väl blifva så knapp, att den icke medgifver annat, än att mobilisera hvad som då redan finnes organiseradt.

Då man här talat om, att det motstånd, Utskottets förslag fått röna, skulle hafva sin grund i de privilegierade klassernas obenägenhet att göra uppoffringar eller afstå något af sina rättigheter till de öfrigas förmån, så tillåter jag mig blott erinra om den icke längesedan förflutna tid, då vårt nuvarande representationssätt infördes just genom medgifvanden från de privilegierade klassernas sida. Då dessa uti en fråga, som för dem särskildt måste hafva varit af långt större vigt än den nu föreliggande kan hafva för de öfriga klasserna, visat sig beredda till uppoffringar, så snart de trodde sig dermed gagna det allmänna, så torde man desto mindre hafva rätt att påstå, att detta förslag motarbetas till följd af ett särskildt klassintresse.

Här har också nämnts, att bonden mångenstädes står i begrepp att sälja sitt hemman, af fruktan att han såsom jordegare skall komma att drabbas af allt för mycket tryckande bördor för försvaret. Men det synes mig föga troligt, att han skulle af sådan orsak sälja sin jord just nu, innan denna erhållit det högre värde, som den måste få, i fall Utskottets förslag skulle antagas. Äfven har här påståtts, att emigrationen skulle växa, om Kongl. Maj:ts förslag bifölles; men emigrationen lärer väl icke synnerligen bero på att rust- och rotehållarne ej erhålla några lindringar, utan den beror fastheldre derpå, om värnepligtslagen antages, och denna lag vilja ju alla godkänna, fastän några göra det under vilkor om eftergifter i andra hänseenden.

På grund af hvad jag sålunda anfört instämmer jag med dem, som yrkat återremiss af denna punkt; och jag gör detta i förhoppning att Utskottet derigenom må blifva i tillfälle att föreslå antagliga lindringar i rust- och rotehållarnes bördor och derefter framkomma med ett sammanjemkningsförslag, som kan lända till en god lösning af denna maktpåliggande fråga.

Herr Carl Wikström: Herr Talman, mine Herrar! Om jag varit i tur att erhålla ordet något närmare den tid, då jag begärde det, skulle jag hafva i denna sak yttrat mig något utförligare och *då* i det aldra närmaste i öfverensstämmelse med den ärade representanten för Gotlands norra domsaga, som i går hade ordet, enär af alla talare, som hittills yttrat sig, hans åsigter i förevarande fall närmast likna mina. Nu, långt fram på tredje dagen för dessa öfverläggningar, finner jag vidlyftighet, snart sagdt, olämplig, och jag hänför mig således hufvudsakligen till den angifne ledamotens af Kammaren anförande; tilläggande, att jag aldrig af det Särskilda Utskottet, annorledes än förmedelst hvad man här många gånger kallat kompromiss, väntat mig en förnuftig lösning af frågan, så snart man

icke från början kunde komma öfverens derom att skilja den militära från skattefrågan.

Men här har, under tiden för dessa öfverläggningar, förekommit åtskilligt, dels offentligen uttaladt, dels samtalsvis man och man emellan yttradt, som gör att jag — till undvikande af hvarje missförstånd och på det att det må vara en hvar, så inom som utom Kammaren, klart hvad jag i denna fråga tänker, särskildt med afseende på den nu föredragna punkten af Utskottets förslag — vill söka tydliggöra detta, och sådant kan ske i några helt korta drag. Man skall häraf äfven finna min uppfattning af de mycket omtvistade "rättsliga förhållandena", utan att jag skall tillåta mig i detta hänseende någon genomgående undersökning; men jag måste på förhand bedja om Kammarens öfverseende dermed, att jag vid denna förklaring icke kan undgå att tala om min enskilda ställning.

Min hufvudsakliga verksamhet, nu mera, och deraf beroende bergning har jag af det jordbruk, jag bedrifver på en egendom om $4\frac{25}{36}$ mantal, *alltsammans* roterad jord, för hvilken jag är skyldig att, dels ensam och dels med biträde af andra rotehållare, anskaffa och underhålla 7 soldater vid Kongl. Wermlands infanteriregemente. Jag vet således ganska väl hvad sådant onus vill säga och kan likaledes mycket lätt beräkna huru stor min fördel skulle blifva, om den nu föredragna punkten i Särskilda Utskottets förslag af Riksdagen bifölles och vunne Kongl. Maj:ts nådiga fastställelse; men man må väl derföre kunna skilja emellan hvad som är ens pligt eller ens rätt och hvad som är ens fördel — och då jag började med att säga, det jag, för den jord jag eger, har till staten en skuld, bestående i anskaffandet och underhållet af 7 soldater, så är det klart, att jag icke anser mig kunna *fordra* att blifva denna skuld qvitt, med mindre än jag betalar den *till fullo*.

En gifven följd häraf är, att jag betraktar alla andra rust- och rotehållares förhållande till staten på alldeles enahanda sätt, som jag betraktar mitt eget, och alltså icke kan godkänna *det* vilkor för antagandet af värnepligtslagen — om denna lag för öfrigt till sina bestämmelser befinnes vara för ordnandet af vårt försvar ändamålsenlig — som det Särskilda Utskottet derför uppställt.

Å andra sidan har jag icke hört någon enda talare af alla dem, som här tagit till ordet, förneka *billigheten* af en lindring i den närvarande rustnings- och roteringsbördan — tvärtom har man nästan enstämmigt erkänt behofvet af ett *väsendtligt* underlättande deraf — ; och jag tvekar icke heller att uttala *min* mening derom, att, då en utsträckt värnepligt varder medgifven, såväl regeringen som representationen har en moralisk förpligtelse till samverkan för uppnåendet af ett sådant mål.

Af hvad jag sålunda haft äran anföra är tydligt, att jag afslår den nu föredragna punkten af Särskilda Utskottets förslag samt förenar mig med dem, som påyrkat ärendets återförvisande till Utskottet, i förhoppning på och under den lifligaste önskan att dermed måtte åstadkommas någonting godt.

Herr Wennérus: Efter den långa, fullständigt uttömmande diskussion, som försiggått uti förevarande stora samhällsfråga, vill jag endast i korthet angifva den ståndpunkt, jag till densamma intager.

Jag får således härmed förklara, att jag icke skulle tveka att antaga det af Kongl. Maj:t och dess regering vid denna riksdag afgifna förslag till landtförsvarets ordnande, såsom, efter min djupaste öfvertygelse, det för landet minst tryckande och kostsamma, men deremot det för vårt försvar och vår folkfrihet mest betryggande och såsom varande det, hvilket bäst öfverensstämmer med våra egna nationela förhållanden. Då likväl förslagets antagande i oförändradt skick icke har sannolikheten för sig och då jag, med afseende på de uttalanden, som här egt rum, är benägen att, likväl med bibehållande af den grund, hvarpå detta förslag hvilar, medgifva till och med högst väsendtliga lindringar i rustnings- och roteringsskyldigheten, der pretentionerna derpå icke allt för mycket inskränka och förnärma andras rättigheter, får jag ansluta mig till dem, som yrka återremiss, dervid jag företrädesvis antager de grunder, Herr Kallstenius framställt.

Jag nämnde ordet folkfrihet. Jag är öfvertygad, att många af dem, som nu önska och påyrka indelningsverkets upprifning, inom sig erkänna och någon gång öppet uttala, att ett sådant steg ovilkorligt måste föra oss in på det preussiska militärväsendet och systemet. Jag är öfvertygad, att den sanna folkfriheten derpå intet har att vinna; och jag tror, att vi icke ega skäl att mot den frihet, som folken på andra sidan Östersjön med dess vunna glänsande krigiska bedrifter åtnjuta, utbyta den friket, som vi sjelfva, med dess fredliga idrotter, så lyckligt besitta. Jag yrkar återremiss af den föredragna punkten i Utskottets betänkande.

Herr Ola Andersson: Många äro de som med spänd uppmärksamhet afbida utgången af denna fråga, och, om jag än icke kan på densammas afgörande inverka, vill jag dock tillkännagifva huru jag ämnar rösta äfvensom anföra de skäl, hvarpå jag grundar mitt votum.

Då denna fråga afser att åstadkomma ett försvar, tillräckligt kraftigt för att värna vårt land och på samma gång alla dess innebyggares lif och egendom, så synes det mig som om den enklaste rättvisa bjöde, att kostnaden för detta försvar skulle efter måttet af hvars och ens förmåga utgöras. Denna enkla rättvisa är dock tyvärr bestridd, och detta hufvudsakligen derföre, att en del af den svenska jorden under snart tvänne sekler nästan ensam dragit denna börda. Man vill ej förstå, att, när man köper en egendom och ikläder sig de skyldigheter, som åtfölja densamma, man då icke också skulle hafva förvärfvat sig de med egendomen följande rättigheter, ej ens då, såsom nu är fallet, dessa rättigheter blifvit för all framtid utlofvade af dem, som dertill varit behörige. Missuppfattningen härleder sig påtagligen deraf, att man dagligen och stundligen sett och känt skyldigheterna, men deremot icke tänkt på rättigheterna, enär dessa naturligen icke kunnat göras gällande utan vid inträffande krig. Begreppen i denna fråga hafva måhända vidare förvillats derigenom, att just de ifrågavarande rättigheterna erhållit icke obetydliga knuffar genom beväringsinstitutionens införande.

Nu är fråga om att ålägga alla, sålunda äfven rust- och rotehållare, just dessa samma skyldigheter, från hvilka de befriades derigenom, att de åtogo sig indelningsverket. Man tycker att det borde vara tydligt att, om ej förr så åtminstone då fäderneslandets säkerhet så fordrar, alla

andra klasser och beskattningsföremål skulle vidkännas någonting, som svarade mot en del af jordens skyldigheter i detta fall, och detta desto heldre som städerna och den privilegierade jorden förstått att utan ersättning förskaffa sig lindring i, ja, till och med befrielse från sina skyldigheter. Nu har ett sådant behof inträdt, och kan man icke reglera saken på annat lämpligt sätt, så måste man borttaga indelningsverket och fördela allt lika jemnt och rättvist. Sådan är saken i sin rättvisa enkelhet. Jag har icke sett eller hört något lindringsförslag, som för mig är tillfredsställande, ty det af Herr Kallstenius framlagda må väl ingen vilja berömma för frikostighet. Jag hörde likväl nyss *ett* erbjudande, som var vackert, och detta af en man, om hvilket någonting liksom säger mig, att han verkligen menar hvad han säger.

Lyckligtvis börjar man allt mer och mer erkänna både rättvisan eller åtminstone billigheten af lindringar, något som många af dem, hvilka nu gjort sådana medgifvanden, visst icke för några år sedan skulle gjort. Icke heller har man i det af Kongl. Maj:t framlagda förslag erbjudit den ringaste lindring; deremot har redan vid början af detta riksmöte, just från Riksdagens sida gjorts det erbjudande, att nuvarande rust- och rotehållare skulle, utöfver hvad de lika med öfriga samhällsklasser uppoffra för försvaret, tillika under 15 år uppehålla den indelta stammen. Jag erinrar om detta erbjudande, oaktadt de hånliga uttryck, som derom blifvit fällda af representanten från Wexiö, en man, med hvilken jag förut under Riksdagen haft tillfälle att i åtskilligt annat utbyta åsigter. Denne talare sade, att löntagare vore mycket olyckligare än jordbrukare, enär deras löner kunde till sitt fulla värde uppskattas och beskattas, men så icke jorden. Jag har icke så litet varit med om taxeringar och dervid funnit, hvad säkerligen många med mig erfarit, att fastigheter hafva den egenskapen att kunna uppskattas både för högt och för lågt. Jag vet, att den ärade talaren ej blott har förmåga att säga hvad han tänker, utan äfven, att han tänker hvad han säger. Emellertid kan jag ej synnerdeles högt skatta den patriotism, hvilken såsom en olycka beklagar, att tjenstemännens löner kunna till sitt fulla värde beskattas; och jag tror också, att han denna gången råkade att säga hvad han icke menade. Han påstod äfven, att indelningsverket icke vore någon börda för jordbruket, enär jordegaren för sin egendom fått betala ett lägre pris. Detta är ju en förträfflig idé, som borde än vidare fullföljas, så att alla möjliga skatter lades på jorden, ty detta skulle ju — då man nemligen drar konseqvenserna ur nyssberörda yttrande — blott blifva en liten tillfällig orättvisa för en gång, nemligen för den nuvarande egaren, men icke för framtiden vålla någon tunga för jordbruket. Hvilken herrlig blomstring skulle man ej härigenom bereda åt alla andra näringar!

I går förmiddag yttrade en annan talare, att de nuvarande fastighetsegarne voro fullt godtgjorda för indelningsverkets bördor, derigenom att de till följd af detta onus betalt ett lägre pris för sin egendom. Hvem har då från deras företrädare, hvilkas rättigheter och skyldigheter de med egendomen erhållit, tagit denna minskning uti köpeskillingen, eller hvem skall vidare fråntaga de nuvarande egarne den del af egendomsvärdet, som ovilkorligen måste bortgå till följd af de alltjemt ökade anspråken på öfning och utrustning, och hvilken minskning i egendomsvärdet ovilkorli-

gen skall blifva ännu mera känbar, då man vill göra den indelta soldaten till hvad han ursprungligen icke var ämnad, nemligen till underbefäl för beväringen? Månne icke det är de öfriga samhällsklasserna, som härigenom komma att åtnjuta en fördel på rust- och rotehållarnes bekostnad?

Herr Ribbing omtalade för oss i går, hurusom jorden redan erhållit lindring derigenom att bevillningsförordningen stadgar att vid taxering af fastighet man skall taga hänsyn till densamma åliggande utgifter. Men jag vill erinra om, att detta medför en icke ens nämnvärd fördel, ty när man för en liten egendom påföres några hundra Riksdaler högre utgifter, så får man endast några öre mindre bevillning. Vidare sade samme talare, att man för jordbruksfastighet betalar blott 3 öre för 100 R:dr taxeringsvärde, men för annan fastighet 5 öre. Detta är nog riktigt, men när fråga är om kommunalutskylder, som vanligen äro några gånger större, så åsättes jordbruksfastighet en fyrk för hvart 5:te öre under det alla andra beskattningsföremål åsättas blott en fyrk för hvart 10:de öre bevillning. Sålunda tror jag att man här tagit igen skadan. Bevillningen är också, åtminstone på min ort, bland de aldra minsta af utgifterna.

Representanten från Calmar tog ej blott pressen utan äfven de *folkmöten*, som uttalat sig för Kongl. Maj:ts förslag, kraftigt i försvar. Det skulle möjligen kunna intressera någon att höra, huru samme talare sistlidne riksdag vid behandlingen af Herr Uhrs motion om rösträtten yttrade sig angående folkmöten. Protokollet innehåller härom följande: "motionären har sagt, att missnöjet har uttalat sig på åtskilliga folkmöten, och det är sannt att så varit förhållandet; men jag vågar påstå, att detta missnöje uttalat sig der, icke derför att det är rådande i så särdeles stor skala, utan derför att det genom konstgjorda medel varit upparbetadt och framdrifvet utaf sällskapet för allmänt missnöjes spridande". Sådant var Herr Dahms omdöme *då* om folkmöten. Huru olika utföll det icke *nu*? Jag tror, att man härvidlag skulle kunna tillämpa det bekanta ordspråket: "när *jag* dricker, är det rätt".

Många hafva här uppmanat till uppoffringar och försakelser för fosterlandets försvar; och jag gillar detta, men månne man icke har rätt att först vänta och fordra försakelser af de samhällsklasser, hvilka, såsom en talare häromdagen nämnde, kunna på dyra middagar slösa bort summor, för hvilka ganska många jordbrukarefamiljer skulle kunnat länge lefva nöjda och belåtna — summor, som likväl ansetts obetydliga af dem, uti hvilkas lefnadsbehof genom vanans makt ingå njutningar och beqvämligheter, hvarom flertalet af det lägre, skattdragande folket ej ens har en aning. Dock, äfven dessa, som dagligen få öfva sig i försakelser, skola — derom är jag viss — gerna ännu ytterligare göra det, blott de se att bördorna blifva rättvist fördelade. Vår högt ärade Herr Talman framsade vid ett tillfälle i början af riksdagen slutorden af en utaf våra största skalders bästa verk, och jag skulle önska att detta Tegnérs "Svea" hördes ofta, mycket ofta af vårt folk. Det kunde nemligen kanske i någon mån bidraga till att vi ännu en gång kunde blifva desse enkla svenskar, som våra förfäder voro.

Herr Statsrådet Bergström nämnde, att Kongl. Maj:t aldrig skulle antaga det af Utskottet uppställda vilkor för allmänna värnepligtens införande. Men jag vågar fullt och fast tro, att Hans Maj:t Konungen

vill se alla sina undersåter nöjda och lyckliga och att han sålunda ej skall hafva något emot, om vi kunna få kostnaderna för landets försvar rättvist fördelade, hvilket är nödvändigt, för att de, som nu mest bidraga dertill, skola med glädje vidare offra för detta stora mål, hvilket mål också Hans Maj:t Konungen helt visst på det varmaste önskar.

Låtom oss sålunda söka att i enighet och med allvar ej blott förskaffa oss ett betryggande försvar, utan äfven undanrödja sådana tvistefrön, som alltid lägga hinder i vägen för lösningen af inre samhällsfrågor; och låtom oss på detta sätt söka att uppamma och bevara denna goda fosterländska anda, som är ett så nödvändigt vilkor för en god utveckling under freden, och som är mäktig af stora ansträngningar i farans stund.

Då jag sålunda, på de skäl jag nu anfört, icke kan vara nöjd med något annat af de föreliggande förslagen, än Utskottets, och då jag, om jag än för egen del skulle vilja det, ej eger rätt att för en del af dem, jag representerar, bortskänka rättigheter, så yrkar jag bifall till Utskottets förslag uti förevarande punkt.

Herr Wedberg: Då det torde vara hvarje representants pligt, att i en för fäderneslandet så vigtig fråga, som den förevarande, öppet uttala sin mening, äfven om han i likhet med mig icke kan efter den uttömmande diskussion, som härstädes egt rum under dessa trenne dagar, hafva något nytt eller på sakens utgång inverkande att anföra, så har jag begärt ordet, för att få till protokollet antecknadt, att, ehuru jag varmt och lifligt önskar framgång åt Kongl. Maj:ts förslag, för så vidt det angår indelningsverkets bibehållande och den allmänna värnepligtslagens antagande, jag dock anser klokhet och billighet bjuda, det lindring medgifves åt dem, som nu draga tyngsta bördan af indelningsverket; och jag vill fördenskull tillkännagifva, att jag, vid den slutliga voteringen kommer att lemna min röst för återremiss till Utskottet, på det att detta må blifva i tillfälle taga i öfvervägande, bland annat, det förslag till lindringars beredande, hvilket af Herr Kallstenius blifvit framlagdt.

Herr Nils Nilsson från Blekinge: Då diskussionen så länge pågått, vill jag endast tillkännagifva, att jag för min del kommer att rösta för bifall till Utskottets förslag, och jag gör detta desto heldre, som jag i den motion, jag till denna Riksdag afgifvit angående detta ämne, uttalat mig i den riktning, som Utskottet för sin del hufvudsakligen godkänt; och då jag under den här hållna öfverläggningen icke hört fullt giltiga skäl anföras för en motsatt mening, har jag ingen anledning att frångå mina i motionen uttalade åsigter.

Herr Lindström: Herr Talman! Man lär så länge man lefver, detta är en gammal sats. Jag har under min icke så korta riksdagsmannabana lärt icke så litet, men hvad jag förut icke visste, utan först nu i denna Kammare inhemtat, det är, att man skulle förlora sina medborgares och sina medrepresentanters aktning derför, att man vågar varmt förorda något, om hvars nytta för fäderneslandet man är djupt öfvertygad och för att man gör detta på ett sätt, som är närmast öfverensstämmande med den naturliga fallenheten, eller derföre att man vågar beteckna en

sak, en situation, en idé med dess rätta namn. Är icke detta detsamma, som att man vill förneka den aktning, man är skyldig andras öfvertygelse, under det man vill behålla aktningen för sin egen. Hvad jag deremot mycket väl visste är att icke taga bravoropens sorl, stundens hänförelse eller fanatismens uttryck för annat, än hvad det är, ett öfvergående känslosvall, som icke alltid uttrycker den aktning, man känner för talaren. Mine Herrar! man har stött sig på ett uttryck, som jag fällt, när jag under öfverläggningen i denna fråga vågade framställa bilden om ett marknadstorg, der vi med hvarandra köpslogo. Om den bilden icke då, när den framställdes, var fullt träffande, så hemställer jag till eder, mine Herrar, som öfvervarit dessa dagars diskussion, om den blifvit det mer eller mindre genom den ton, som man inlagt under diskussionen. Finner man det vara en representant värdigt, att såsom argument begagna sig af hvad som förekommer i hufvudstadens skämttidningar, så får jag för min del förklara, att, om dylika argumenter användas emot mig, jag för dem blott har ett småleende till svar. Är det sannt, såsom så ofta säges, att man bör spara blixten till de stora fallen, så frågar jag: äro icke dessa stora fall för handen just i dessa ögonblick, när vi med hvarandra rådslå om fäderneslandets vigtigaste angelägenheter? Är det då att undra på, om, under den värme och hänförelse, som intager en och annan, vid känslan af det ansvar, man ådrager sig, vid känslan af hvad som kan inträffa för vårt fädernesland, man vid det muntliga talet icke väger orden så noga, som om man förut skriftligen uppsatt dem? Må vi hysa aktning för hvarandras öfvertygelse och icke allt för strängt väga orden som här talas.

Det var icke för att yttra detta, som jag för två dagar sedan för andra gången begärde ordet i denna fråga, utan för att ännu en gång försöka hvad goda skäl kunna hafva för inverkan på det beslut, som snart kommer att fattas. Jag tvekar emellertid, huruvida jag bör söka att framställa några nya skäl eller besvara sådana, som blifvit framdragna mot den mening, jag för min del vågat att uttrycka. Jag tror knappast, att det är skäl dertill, och jag kunde således afstå från ordet, desto heldre som den förklaring här afgifvits, att det är icke längre med skäl man öfvertygar hvarandra, enär hvar och en redan fattat sitt beslut; men eftersom jag fått ordet, kan jag icke underlåta, att med några erinringar i korthet bemöta hvad ett par talare här anfört. Det är icke första gången, som man i denna Kammare hört representanten från Dalarne omtala det sorgliga tillstånd, som der skulle vara rådande. Vi hafva många gånger, och särskildt hvarje gång den så kallade theaterfrågan till behandling förevarit, hört dessa sorgliga historier om de utmätningar och öfriga beklagansvärda förhållanden, som ega rum i Dalarne, hvilka historier icke kunnat undgå att på mig göra ett vemodigt intryck, dock icke ett sådant intryck, att jag derföre vill underlåta att taga i betraktande hvad som kan åligga äfven denna provins att göra för sitt fosterlands försvar. Om det berodde på mig, så skulle jag, likasom jag tror vi alla, gerna söka lindra deras besvär, hvilka känna sig betryckta. Men hvar finnes någon provins i vårt land, der det icke finnes fattiga? Icke blott i Dalarne utan äfven på andra ställen eger ju det förhållande rum, att fattigdomen och rikedomen stå bredvid hvarandra, och är icke den värde representanten sjelf

ett lefvande bevis på, att fattigdom och rikedom äfven i Dalarne stå bredvid hvarandra? När samma talare frågade städernas representanter och i främsta rummet Göteborgs, hvad städerna vilja göra för sitt lands försvar, tror jag icke, att jag behöfver derpå lemna honom något svar; jag vill blott erinra derom, att när han yttrade, att sistnämnda stad med belopp af endast 5,000 R:dr bidrog till sagda försvar, så glömde han den del af våra skatter, som kallas den allmänna bevillningen, och jag tror icke att hela Dalarne i denna del bidrager mera än Göteborg, utan snarare mindre. Detta är icke den enda uppoffring, som denna och andra städer få vidkännas; städerna få äfven draga bekymmer för alla dem, som från landet dit inflytta. Detta må också tjena såsom ett svar till den stadsrepresentant, som här framställde en likartad fråga med den, jag nyss omnämnde, och hvilket svar han lättast kunde hafva fått, om han vändt sig till den kommun, som utsett honom till sin representant.

Mine Herrar! hurudan är situationen i detta ögonblick? Med otålighet väntade vi, att derom få förnimma något mera, än hvad vi visste, när den ärade representant, som vid denna och föregående riksdagar haft så många trådar i sin hand, i går uppträdde. Hvad vi af honom fingo veta, var dock blott, att det Särskilda Utskottet ännu icke sagt sitt sista ord. När få vi då veta detta sista ord eller detta sista pris? Kanske först, när det är försent och när genom bifall till Utskottets förslag en sammanjemkning icke mera är möjlig.

Jag tackar representanten från Hallandsbänken för de lugna och värdiga ord han uttalade, när han yttrade sig om nödvändigheten af enighet och tillmötesgående. Just derföre att jag tror, det hans önskningar äro allvarligt menade, hade jag ansett önskvärdt, om han i sin ställning behagat uttala sitt sista ord, eller hurudan hans uppfattning af frågan är. Då skulle ett tillmötesgående ännu vara möjligt, men, när från den sidan, som han kanske icke tillhör, men synes tillhöra, förklarats, att alla eftergifter och lindringar, som vi på motsidan äro villiga att erbjuda, icke skulle blifva mottagna, emedan de betraktas såsom nådegåfva, då vet jag sannerligen icke huru ett tillmötesgående längre är möjligt. Då jag förra gången jag hade ordet förbehöll mig rätt att framdeles få säga mitt sista ord i frågan, så får jag nu i detta afseende förklara, att jag i anseende till ämnets vigt och nödvändigheten af tillmötesgående är beredd att göra de eftergifter, som innehållas uti det af Herr Kallstenius framlagda förslaget, ja till och med ännu större, om derigenom den stora oss föreliggande uppgiften kunde till allmän belåtenhet lösas, utan att eftergifva den grund, hvarpå nuvarande organisation hvilar — vårt indelningsverk.

Herr Key: Jag anhåller om benäget öfverseende derför, att jag ännu en gång, oaktadt diskussionen så länge fortgått, vågar upptaga Kammarens tid för några ögonblick. I sjelfva verket har så mycket blifvit anfördt mot och med, så mycket taladt i denna fråga, att svårligen någon kan göra anspråk på att framkomma med nya skäl. Men dels anser jag mig böra besvara åtskilligt, som blifvit yttradt mot mig särskildt, dels har situationen i viss mån förändrats genom den utgång frågan erhållit i Första Kammaren, och dels slutligen torde ännu något

kunna tilläggas i sjelfva frågan för dagen, Om icke ett direkt nytt, är det dock det gamla i en sammanträngd och öfverskådlig form.

Frågan om ärendets rättshistoriska del har emellertid af Herr Sven Nilsson blifvit i förgår afton så fullständigt afhandlad, att jag icke derom vill anföra något vidare, särdeles som både han och jag i den s. k. rust- och rotehållskomitéens betänkande redan förut tillräckligt deducerat frågans historiska beskaffenhet, genom anförande af gamla urkunder.

Jag vill äfven lemna åsido den större eller mindre nödvändigheten af de nya förbindelser, man vill pålägga oss, äfvensom af nödvändigheten, så hetsigt framhållen, att dessa förändringar skola ske i flygande fläng. I stället vill jag endast framställa den frågan: kan någon förneka, mine Herrar! att, om *indelningsverket skulle upphöra, de rättsförhållanden böra återinträda, som egde rum före detsammas inrättande?* Om ett mellan två personer upprättadt kontrakt upphäfves, bör icke då de förhållanden åter inträda, som förefunnos innan kontraktet ingicks? Utan tvifvel, men huru ställer sig i så fall förhållandet för rust- och rotehållare? Jo så, att de gemensamt med öfriga samhällsklasser och i mån af sin förmögenhet vore skyldiga att underhålla en värfvad armé på 30,000 man, och för öfrigt att i mån af behof underkasta sig utskrifning af hvar tionde man eller högst hvar sjette *i händelse af krig.* Kan man väl påstå, att detta onus, som motsvarar förhållandena före indelningsverkets inrättande, skulle, om det utbyttes mot indelningsverket, vara jemförligt med de fordringar, för hvilka man nu påstår, att rust- och rotehållare icke skulle vara berättigade till någon eftergift?

Jag vill framställa en annan rättsfråga. Om man bestämmer sig för att nya offer skola bringas för vårt försvar, huru skola bördorna på ett rättvist sätt fördelas? Detta kan ske svarar jag: *antingen* på det sätt att de samhällsklasser, som hittills varit gynnade, åtaga sig en proportionerlig börda, och sedan fördelas om och hvad vidare erfordras lika på alla; *eller* så att de, som hittills varit betungade af försvarsbördan, lättas för att bringas i ett lika gynsamt förhållande som de andra, och hvad sedan erfordras delas lika på alla.

Att, såsom jag i förgår yttrade, en reaktion snart skall inträda, derpå har jag sett ett bevis i hvad jag läst i en af dagens morgontidningar. Deri står nemligen citeradt ett märkligt yttrande i Första Kammaren af Hans Excellens Friherre De Geer, om hvilket jag visserligen icke vet huruvida det är ordagrant uppfattadt af referenten, men som lyder så: "att det är orättvist aflägsna all tanke på rust- och rotehållares bördor, det vore handladt liksom en resande, som, begagnande sin rätt till skjuts, ej tänkte på hästarne".

Man har här särskildt framhållit såsom ett bevis på olämpligheten af den blifvande stammen, att den icke skulle hafva torp, utan försättas i ungefär samma ställning som Wermlands fältjägare. Då jag ser en representant på Wermlandsbänken, som, om jag icke misstager mig, har sin bostad invid nämnda regementes mötesplats, så ber jag att få vända mig till honom med en förfrågan, om det är sannt, hvad här uppgifvits, att Wermlands fältjägare äro sådane lösdrifvare, att embetsmyndigheter nödgas på skiljda håll samla upp större eller mindre del af dessa soldater, för att förmå dem att infinna sig på mötesplatsen. Skulle genom det

svar, denne representant tilläfventyrs vill lemna, framgå, att nämnda uppgift om Wermlands fältjägare icke är sann, så har äfven hållbarheten af det skäl, man derpå bygdt, att den af Utskottet föreslagna nya organisationen skulle utbilda en lösdrifvarestam, helt och och hållet bortfallit.

Jag ber att med några få ord få bemöta hvad den talare, som nyss före mig hade ordet, nemligen representanten från Göteborg, behagat yttra. Han omnämnde, att man lär så länge man lefver, och beklagade sig öfver, att man skulle förlora i aktning derföre att man benämnde en sak med dess rätta namn, men skänkte åt en dylik förvillelse — sitt "småleende". Talaren häntydde härvid på ett yttrande, som han fällde i förgår, då han förliknade öfverläggningen här i Kammaren vid köpslåendet å ett marknadstorg. Jag fästade mig redan då vid detta yttrande dels för dess egendomlighet och dels derföre, att han från detta torg tycktes vilja blicka ned på oss andra marknadsfigurer, såsom en "småleende" nationel staty. Jag vet icke om det undfallit Kammaren, att Herr Lindström gerna vill spela rolen af tuktomästare mot åtskilliga i denna Kammare, och icke minst emot mig; nästan hvarje gång, jag yttrat mig, har han begärt ordet och behagat kritisera hvad jag anfört, mindre har det tyckts mig för sakens skull än för personens. Jag kan tyvärr icke tillerkänna honom den höga position han tyckes göra anspråk på som talare, utan vill som sådan snarare förlikna honom vid den rörliga vaxfiguren i butikfönstret der borta vid Drottninggatan. Det förekommer mig nemligen som om han inrättat sitt tal med mekanik, så att han kan vrida och vända det omkring åt alla sidor i Kammaren, derunder anfallande än den ena och än den andra härstädes. Jag vill icke säga, att hans afsigt härmed är att blifva mera observerad, den är, enligt hvad han sjelf försäkrat, vida högre, men hvad jag vet det är att hans onekligen betydande parlamentariska förmåga kunde bättre användas.

Till talaren på Norrköpingsbänken ber jag att få säga något, som måste vara honom välbekant, nemligen att om det är svårt för en kamel att gå genom ett nålsöga, så måste det äfven vara svårt för en huru rikt begåfvad man som helst att göra detsamma. Då han nu under sitt anförande i går nämnde, det han var glad öfver utsigten att få i lugn gå ut genom dörren, så borde han hafva nöjt sig dermed och icke sökt att genom ett nålsöga draga långtrådiga sofismer. Han yttrade: "tänk om äfven vi skulle sätta upp ett pris för *vårt* åtagande". Jag ber att deremot få invända, att emellan hans "vi" och våra "vi" är den omätliga skilnaden, att rust- och rotehållare i tvåhundra år lemnat full valuta, men hans "vi" skulle, såsom premium för ett lyckadt undgående under samma tid af deras medborgerliga skyldighet, ytterligare begära en skänk. Jag tror att det sätt, hvarpå han och flere med honom argumenterat, kommer att vida mer bidraga till frågans lösning i den syftning, jag och de med mig liktänkande vilja än vi sjelfve, ty på talaren från Norrköping och konsorter kan tillämpas den gamla latinska regeln: "quos deus perdere vult dementat" hvilken sats jag vill fritt öfversätta med: "de som skola störta ett förtryck böra tjena det."

En ärad talare och vän på Stockholmsbänken sökte vederlägga mitt yttrande om utflyttningar till Tyskland, och framhöll såsom alldeles absurdt att en sådan utflyttning skulle vara ett sätt att undgå värnepligt. Mitt

yttrande, som föreföll honom så besynnerligt, innebär dock en sanning, ty såvida man icke efter utflyttandet söker och erhåller tysk medborgarerätt, behöfver man ju icke undergå vapenöfningar i Tyskland, och, om man först, sedan man öfverskridit den värnepligtsålder här i Sverige blir föreskrifven, återvänder hit, så har man ju undsluppit fullgörandet af densamma.

En annan talare på Stockholmsbänken, Friherre Gripenstedt, ser jag för närvarande icke i Kammaren tillstädes. Jag skulle hafva önskat, att han varit närvarande, men jag ber det oaktadt att med anledning af hvad han i frågan yttrat få säga några ord. Det skulle vara ganska lätt att vederlägga den indirekta beskyllning, han mot mig uttalade, då han förundrade sig öfver, att jag, som förut så många gånger upptagit Kammarens tid med långa uträkningar, icke för mig sjelf gjort någon vinst- och förlustberäkning i förevarande fall. Jag lemnar dock en sådan vederläggning å sido. Det gjorde på mig ett vemodigt intryck att se en mäktig ande fängslad af den kroppsliga hyddans bräcklighet. Jag vill icke strida med en skugga, icke ens med ett stort namns skugga, men jag ber att få tillägga, att då under förflutna tider många hårda och bittra ord vexlats emellan denna talare och mig, jag nu i stället får beklaga de alltför skarpa uttryck, som *jag* under stridens hetta emot honom fällt. Jag beklagar dessa, på samma gång jag erkänner, att jag många gånger i denna Kammare gjort mig skyldig till utfall, som jag sedermera ångrat.

Mine Herrar! Hvad sjelfva saken beträffar, ber jag att få tillägga ännu några ord. I samma stund det nya representationssättet genomfördes, så var det för mig klart, att indelningsverkets dom var blott en tidsfråga. I "Ny illustrerad tidning" har man i bild framställt en del förfallna byggnader härstädes, hvilka snart måste lemna rum för andra byggnadsverk, och kallat dessa bilder för "det Stockholm som går". Det har förvånat mig, att våra frisinnade tidningar icke förstått att indelningsverket är en återstod af det militär-feodala och byråkratiska Sverige som går.

Man har i Första Kammaren vid diskussionen om de olika förslag, som der blifvit framlagda, slutligen förenat sig om ett af förre Statsrådet von Ehrenheim afgifvet förslag. Jag anser detta förslag icke innebära något annat än ett uppskof med hela frågan till en annan riksdag, och då Första Kammaren uttalat sig på detta sätt, så kan jag för min del icke finna annat, än att vårt uttalande bör ställa sig på en bestämd basis. Vårt folk är verkligen icke så styfsint, som man sagt, ty "det är godt i sin innersta rot och går man det till mötes, så kommer det emot", men det fordrar dock först spår af tillmötesgående, men såsom sådana kallar jag icke Herr Krigsministerns, det ena efter det andra framlagda, och det ena efter det andra förkastade förslag. Jag har sagt, att jag sjelf är beredd till större eftergifter, än hvad Utskottet föreslagit. Jag är icke heller nöjd, jag upprepar det, med Utskottets förslag, ty det är för ensidigt, och Utskottet tyckes hafva glömt att, icke blott vid sidan af, utan öfver den enskildes rätt sätta fosterlandets. Det har å ömse sidor visat sig, att om en långvarig fred skapar stora andliga och materiela krafter, *sjelfuppoffringens dygd* utvecklar den ej. I närvarande ögonblick är emellertid situationen sådan, att det icke finnes någon fana, kring hvilken vi kunna samla oss, ty en återremiss kan ju icke tjena till något. Det

enda förslag, som för närvarande bör antagas, är derföre det af Utskottet afgifna. Mine Herrar! det kommer en dag efter denna, då icke blott vår tids, utan äfven denna Riksdags, dessa dagars historia skall skrifvas, och jag är lifligt öfvertygad att man då skall säga: såsom frågan utvecklat sig var det taktiskt rätt af Andra Kammaren att antaga det Särskilda Utskottets förslag. Jag röstar för det.

Herr Gunnar Eriksson: För den, som deltagit i Utskottets behandling af denna vigtiga fråga och med sin röst bidragit till det beslut hvartill Utskottet i den föreliggande punkten kommit, är det verkligen glädjande att höra, att allt det klander, som i Kammaren uttalats öfver Utskottets förslag om indelningsverkets afskaffande, endast kommer ifrån dem och deras målsmän, som från fordna tider varit och än i denna dag äro omtänksamma nog att undandraga sig så mycket af denna börda som möjligt och kasta den på rust- och rotehållarne ensamme. Och huru är för öfrigt detta klander beskaffadt? Jo, man beskyller Utskottet och oss som försvara dettas förslag för egennytta, köpslageri och bristande fosterlandskärlek; men denna beskyllnings riktighet hafva våra herrar moståndare icke förmått bevisa oss; tvärtom hafva de derigenom visat sin egen stora egennytta.

Några af våra ärade motståndare hafva ju funnit indelningsverket så förträffligt derföre att det icke drabbar städerna och en hop frälseegendomar m. m., och hvad bevisar väl detta annat än deras stora egennytta? Jag kan icke finna eller förstå det annorlunda.

Utskottet har icke heller efter mitt förmenande lemnat rum för något klander, som förtjenar afseende, ty fastän det har föreslagit indelningsverkets afskaffande, likväl först efter 15 år, så har det dock på samma gång föreslagit upprättande af en lika stor stamtrupp, som den Kongl. Maj:t vill hafva, och samma värnepligt, som Kongl. Maj:t fordrar, har ock Utskottet tillstyrkt. Att rust- och rotehållare skola ensamme anskaffa och aflöna stamtruppen är icke med rättvisa förenligt, helst när en så betydligt utsträckt värnepligt erfordras, och jag beklagar att Konungens rådgifvare tillrådt honom att för Riksdagen framlägga ett sådant förslag som att lägga den dryga värnepligten ofvanpå indelningsverket, samt derigenom vilja lägga två bördor på en del af folket, men befria en annan del med endast en.

Några talare hafva sagt att den stamtrupp Utskottet föreslagit skulle komma att bestå af lösdrifvare, men de fakta vi nu ega i det hänseendet lemna intet stöd för detta antagande. Soldaterna vid Jemtlands häst- och fältjägarekorpser hafva nemligen inga så kallade soldattorp bland sina löneförmåner utan blott penningar till lön, men ännu har jag icke hört någon kalla dem för lösdrifvare; tvärtom kan jag tala om för Herrarne, att de fleste bland dessa soldater icke sakna torp ändå, utan äro försedde med sådana dels under full eganderätt, dels med besittningsrätt i sin och sin hustrus lifstid. Ja det finnes till och med åtskillige ibland dem som äro hemmansegare, och det måtte väl vara bra mycket bättre att ega ett hem på ålderdomen, än blifva husvilla vid tjenstetidens slut, något som vanligen inträffar med de soldater, som bebo så kallade soldattorp.

dattorp. Jag är dessutom öfvertygad derom, att mången yngling vid sitt inträde i beväringsåldern skall heldre låta lega sig till soldat, hvarför han får en årlig lön, än utan all slags ersättning fullgöra sin beväringspligt, och jag tror derföre att någon lösdrifvarestam icke skall uppstå.

Man har vidare talat om opinionen inom landet och tidningarnes opinion. Den förra känna landets representanter inom hvar sin hembygd, och den är ej sällan alldeles motsatsen till den som af tidningarne förkunnas. Huru mycket den sednare, eller tidningarnes opinion, förtjenar afseende, ber jag att få anföra med en större tidnings följande egna ord: "Det finnes nemligen i alla länder något som kallas tidningsskräfvel, som alldeles ej är något uttryck af folkets tänkesätt, knappt en tidnings egna, om hon skulle gå till doms med sig sjelf."

Jag anhåller för min del, att Kammaren måtte bifalla Utskottets förslag.

Herr Fredricson: Under den långvåriga diskussion, som pågått öfver detta ämne, har jag icke hört något giltigt skäl anföras för den meningen, att indelningsverket bör bibehållas; och derföre kan jag icke rösta för bifall hvarken till Kongl. Maj:ts proposition eller till de fem reservanternas förslag, utan jag måste för min del påyrka bifall till Utskottets hemställan. Jag sade nyss, att jag icke hört något giltigt skäl för indelningsverkets bibehållande — och det med rätta, ty när en höglärd theolog härstädes för denna mening framlade det skälet, att han och den samhällskass han tillhör också har ett indelningsverk, nemligen deras barns uppfostran, kan jag icke anse detta skäl giltigt. Månne icke vi rust- och rotehållare också hafva barn, dem vi måste uppfostra, och hvilka stundom kunna blifva lika lärde theologer som han?

För min del yrkar jag, såsom sagdt är, bifall till Utskottets förslag.

Herr Mankell: Jag hade ämnat börja med några ord till besvarande af det bakslag eller rättare den ryggstöt, som i går, då jag var frånvarande, riktades mot mig af Herr Carlén; men då han nu ej är närvarande, vill jag bespara Kammaren den tidsförlust, som derigenom skulle uppkomma. Deremot anhåller jag att få ännu en gång taga i betraktande de olika förslag till denna vigtiga frågas lösning, hvilka under dessa dagars öfverläggning blifvit framlagda. De äro fem, nemligen Kongl. Maj:ts, de fem reservanternas, Herr Kallstenii, Friherre Ericsons och slutligen Utskottets.

Beträffande först Kongl. Maj:ts förslag anser jag för min del, att det icke löser frågan hvarken i socialt och statsekonomiskt eller i militäriskt hänseende, då det å ena sidan icke erbjuder jordbruket den lättnad, som det behöfver, eller å andra sidan medgifver utbildandet af en befälskader, som motsvarar nutidens fordringar. I afseende å den sociala sidan af saken har jag väl hört det löfte uttalas ifrån statsrådsbänken, att, om Kammaren nu antager beväringslagen, regeringen välvilligt skall taga i betraktande de förslag till lindringar, som möjligen från Riksdagens sida kunna framställas. Det må dock ursäktas mig, om jag, med all skyldig vördnad för regeringen, icke kan sätta stort värde på löften från den-

samma, då den ådagalagt så liten stabilité i åsigter, att den år 1869 erkände lindringars berättigande, ehuru beväringens öfningstid då ej förökades med mer än 30 dagar, men 1871 *icke* ansåg lindringar berättigade, fastän öfningstiden utsträcktes till 60 dagar, och detta allt oaktadt nu åter framkommer med den förklaring, att den vill lyssna till de lindringsförslag, som kunna framställas. Jag fruktar för öfrigt, att om regeringen på allvar skulle försöka åvägabringa några lindringar, den snart skulle komma till samma resultat som jag, nemligen att lindringar icke äro möjliga; och då har Kongl. Maj:t fått värnepligtslagen antagen, utan att hafva lemnat oss någon grundad förhoppning om motsvarande lindringar och än mindre om en aflösning.

De fem reservanternas förslag åter har i mina ögon den stora olägenheten att icke lösa den sociala och statsekonomiska frågan, då det förvandlar indelningsverket till en grundskatt, hvarifrån man icke kan hoppas att blifva befriad. I militäriskt hänseende lemnar det väl utsigt till en bättre befälskader; men den stam, det föreslår, är det oaktadt mycket brokig och nästan den sämsta, som blifvit ifrågasatt. Den skulle nemligen bestå af tre olika slags manskap, dels indelta soldater på roten, med en lång tjenstetid, dels värfvade, med kort tjenstetid, och dels slutligen garnisoneradt manskap. En sådan stam tror jag icke kan vara önskvärd.

Deremot har särskildt i denna Kammare mycken uppmärksamhet egnats åt Herr Kallstenii förslag, hvilket hufvudsakligen är detsamma som det af Kongl. Maj:t vid 1869 års riksdag framställda. Redan ifrån början hyste jag stora tvifvelsmål angående rättvisan af de lindringar det medgifver; och jag tror det sedermera vara bevisadt, att dess antagande skulle komma att medföra än större ojemnheter, än de som nu förefinnas. Alla rotar, hvilkas årliga utgifter öfverstiga 100 R:dr, skulle nemligen då erhålla en stundom ganska betydlig lindring, oaktadt dessa rotar i allmänhet torde vara de rikare; men de rotar, hvilkas utgifter icke uppgå till 100 R:dr, skulle icke få någon lindring utan allenast frihet att förblifva vid det gamla. Då dessa rotar emellertid sannolikt utgöra flertalet, skulle det sålunda för mängden icke blifva någon lindring. Jag upprepar derföre, att jag ej förstår, huru man kan sympatisera med ett dylikt lindringsförslag, hvars oduglighet är bevisad. Skulle man vilja framlägga ett lindringsförslag, som åtminstone till principen vore fullt rättvist, så vore det, som af mig redan framhållits, nemligen att lindringen skulle rättas efter förhållandet emellan den årliga bördan och rotens taxeringsvärde. Men utredandet häraf skulle föranleda vidlyftiga undersökningar; och äfven om man dermed efter en lång tids förlopp blifvit färdig, återstod dock bestämmandet af sättet, huru lindringen skulle verkställas. Det gifves sålunda icke, såsom talaren från Wexiö påstod, tre olika lindringsförslag att välja på, utan allenast ett enda, som kan göra anspråk på att vara fullt billigt, fastän äfven detsamma är hardt nära outförbart i praktiken. Ty de enda sätten härför vore, att de hårdast tryckta rotarne erhöllo direkt understöd af statsverket eller att hela roteringen omreglerades, hvarigenom indelningsverket dock rubbades i sina grundvalar. Men för ingendera sättet torde man kunna påräkna Riksdagens bifall.

Men äfven om denna eller någon annan lindring skulle kunna verk-

ställas, så qvarstode alltid den orättvisan, att indelta jorden fortfarande ensam vore belastad med större delen af bördan, under det att andra fastigheter och kapitalvärden derifrån voro befriade.

Då således hvarje försök till lindring, om det på samma gång skall vara rättvist och utförbart, torde stöta på oöfvervinneliga svårigheter, synes en återremiss af Herr Kallstenii förslag till Utskottet så mycket mindre tjena till något, som Utskottet i alla fall af den korta tid, som återstår innan Riksdagens slut, är förhindradt att grundligen taga den invecklade frågan i öfvervägande.

Det fjerde förslaget är Friherre Ericsons. Man har med skäl anmärkt, att den deri föreslagna amorteringen icke är någon verklig aflösning, utan blott en fingerad och imaginär, samt i sjelfva verket ej innefattar annat än just hvad Utskottet föreslagit, allenast med en förlängning af tiden från 15 till 28 år, och jag får bekänna, att, om man skall vänta så länge, kan man lika gerna antaga Kongl. Maj:ts förslag; ty det är min fulla öfvertygelse, att indelningsverket i alla händelser inom nämnde tid kommer att falla.

Äfven med anledning af Friherre Ericsons förslag har man yrkat återremiss. Men jag ber att ännu en gång få anmärka, att derigenom intet resultat skulle kunna vinnas. Den återstående korta tiden och de öfriga magtpåliggande ämnena, som ännu påkalla Kamrarnes uppmärksamhet, medgifver Utskottet blott några få sammanträden; och dessa måste användas för de öfriga frågor, hvilka ännu återstå för Utskottet att behandla.

Dessutom — hvilket förslag skall af Utskottet tagas i öfvervägande: Herr Kallstenii eller Friherre Ericsons? Endast valet häraf torde vara ganska svårt. Hvartill tjenar slutligen en återremiss, då Första Kammaren redan fattat sitt beslut. Ändamålet dermed skulle väl vara att sammanjemka de stridiga meningarne; men huru skall sådant numera kunna ske? Jag måste afstyrka återremiss, såsom tjenande till alldeles ingenting.

Deremot anser jag det under för handen varande omständigheter vara af största vigt att Andra Kammaren nu, lika som Medkammaren, fattar sitt beslut; det är nödvändigt, att den tydligen uttalar sig, så att Kongl. Maj:t får veta, hvad dess pluralitet önskar. Och det enda förslag, som synes hafva någon utsigt till pluralitet, synes vara det af Utskottet framställda. Detsamma har den obestridliga fördelen, att den sociala och statsekonomiska frågan löses inom femton år. Det inför nu genast den utsträckta värnepligten och lemnar tillika under den närmaste framtiden den stam af indelta soldater, som af somliga önskas; och genom vakansafgifterna bereder det tillfälle till att, allt efter som lämpligast kan befinnas, antingen skaffa mera befäl eller öka stammen med värfvade trupper. Efter öfvergångstiden är slutligen stammen fullt homogen. Hvad man än må säga om egennyttan hos rust- och rotehållare, så lära väl de, på hvilka bördan för närvarande hvilar, få föga godt af förslagets antagande. De åtaga sig tvärtom för egen räkning en ytterligare börda, på det åtminstone deras barn må blifva fria derifrån och för dem en jemnare fördelning vinnas. Den så kallade ofantliga börda, hvaruti andra samhällsklasser framdeles ock skulle komma att deltaga, belöper sig årligen till hela fyra millioner riksdaler, och deraf återkommer på rust- och rote-

hållare ungefär hälften, om skatten utgöres genom bevillning. Det är således blott två millioner, som de öfriga åtaga sig efter 15 års förlopp, och det är väl inte så mycket att himla sig öfver.

Jag ber dessutom att få friska upp minnet hos nämnda klasser med en ny erinran, huruledes de af indelningsverket, som redan vid dess tillkomst innebar en orättvisa mot den roterade och berustade jorden, ytterligare vetat afskudda sig större delen af sin andel, hvarigenom bördan för de öfriga ytterligare ökats. Detta har hittills ingen bestridt, och jag måste således antaga förhållandet såsom erkändt och bevisadt.

Vidare vågar jag göra ett påstående, som kanske synes något djerft, men om hvars riktighet jag är fullt öfvertygad, nemligen att Utskottets förslag är det för indelningsverket under närvarande förhållanden mest konserverande. Ty om detsamma icke antages, torde indelningsverket med den snabba fart, hvarmed de sociala frågorna numera utveckla sig, hafva fallit före tilländalöpandet af de föreslagna 15 åren. För hvarje dag man uppskjuter med dess principiela afskaffande inom en viss tiderymd, förlorar det i pris, hvilken omständighet, just af dess vänner, väl bör beaktas.

Slutligen ber jag få erinra, det försvarsfrågan genom antagande af Utskottets förslag i dess praktiska del blifvit af denna Riksdag löst. Riksdagen har redan beviljat stora anslag till materiel; och då Andra Kammaren nu är färdig att äfven medgifva den ökade värnepligten, och stammen kommer att qvarstå under den närmaste framtiden, måste allt anses åtgjordt, som för närvarande kan göras för landets försättande i försvarbart skick.

På de grunder, jag sålunda anfört, vågar jag vördsamt afråda Kammaren från en återremiss och tillstyrka bifall till Utskottets förslag.

Herr J. E. Eriksson: I en fråga af sådan vigt som denna, anser jag det vara äfven min skyldighet att yttra mig, för att efter bästa förmåga bidraga till en lösning deraf. Jag, liksom utan tvifvel alla andra här församlade, önskar af hjertat, att vi måtte erhålla ett starkt försvar, hvarigenom vi kunna värna vår ära och vår sjelfständighet åt vårt älskade fosterland. Men jag önskar det likväl icke starkare, än våra ekonomiska förhållanden medgifva, ty i annat fall skulle ju landet ändock i sjelfva verket blifva svagt. Numera går det icke an att göra såsom fordom, att lita på några oöfvade massor; utan huru tappra, modiga och uthålliga svenskarne än äro — och de torde i sista hänseendet kunna täfla med hvilken nation som helst — fordras dock dertill, att de äro väl ordnade, öfvade och vanda vid disciplin. Jag önskar ock, att vi så fort som möjligt måtte komma till detta mål. Väl har man sagt, att här ingen fara är å färde. För min del vet jag väl icke heller för det närvarande af någon fara för vårt lands sjelfständighet; och väl vore det, om ingen sådan är å färde. Men just derföre är det, som vi nu böra rusta oss, så att, när faran en gång kommer, den må finna oss fullt redo. Vi hafva ett varnande exempel att hemta från Frankrike. Hade man der i tid rustat sig, skulle eländet sannolikt icke hafva uppnått en sådan höjd, som nu är händelsen. Men den oenighet, som der rådt och ännu råder, synes hafva varit den egentliga orsaken till, att rustningarne icke bedrifvits på

behörigt sätt. Det är derföre mer än önskligt, att vi kunde undvika alla slitningar och all oenighet samt förena oss i våra åsigter, gå hvarandra till mötes icke blott i ord utan äfven i handling.

För min del har jag kommit hit till riksdagen med den öfvertygelsen, som jag ännu hyser, hvad denna fråga beträffar, att våra försvarskrafter böra grundas på indelningsverket såsom stam med någon utsträckning af värnepligten, men tillika att indelningsverket bör fotas på något billigare eller tidsenligare grunder än de närvarande. Det hvilade väl kanske från början på billiga grunder, men så är dock icke nu förhållandet. Under tidernas längd hafva nemligen så många förut nästan okända industrier, näringar och andra förvärfskällor uppblomstrat, att grunderna för indelningsverket nu ej längre kunna anses fullt billiga. Jag skulle derföre för min del hafva önskat en omreglering af indelningsverket, så att icke blott den jord, som nu är tyngd deraf, utan all annan derifrån nu befriad jord, finge sin billiga andel i kostnaderna derför, och jemväl andra skattdragande skulle efter sina inkomster dertill bidraga. Så har jag tänkt mig saken; och på det sättet tror jag, att man lättast kommit till målet, derest regeringens förslag haft detta syfte. Deremot kan väl invändas, att de från bördan nu befriade då skulle komma att få gifva en skänk åt rotehållarne. Men om det ock må ligga någon sanning häruti, kan det å andra sidan sägas, att rotehållarne under en lång tid gifvit en skänk åt dem, som varit fria från roteringstungan. Vid sådant förhållande vore det ju här endast fråga om en återskänk; och gåfvor och gengåfvor, säger ordspråket, göra att vänskapen varar längst. Det invändes vidare emot en sådan reglering, likasom emot Utskottets föreliggande förslag, att ingen obillighet egentligen ligger i roteringsbördans nuvarande fördelning, af skäl att den ene jordegaren under tidernas lopp utvidgat, kanske fördubblat sitt hemman, men den andre icke verkställt några förbättringar å sitt, och att således den, som förkofrat sin jord, skulle nödgas att, i fall af en jemkning, gifva en gåfva åt den andre. Det kan väl å ena sidan så vara. Men huru är förhållandet med bevillningen? Den hvilar ju på inkomsten, men den olika grad af flit, arbete och möda, som användts för att skaffa denna inkomst, tages icke i beräkning. Det skulle ligga en sanning uti anmärkningen, derest de båda jemförda hemmanen från början varit lika, hvad bördighet och naturförhållanden beträffar. Men förhållandet gestaltar sig dock något annorlunda, när det ena hemmanet är bördigare och af naturen gynnadt i alla afseenden, så att det är lätt att vidare uppodla, medan deremot det andra hemmanet är dåligt af naturen, har en svag jordmån, är blottstäldt för froster o. s. v. Den möda, som blifvit nedlagd, kan då vara lika vid båda hemmanen, kanske till och med större vid det, som har en sämre jordmån, än på hemmanet med den goda jorden, fastän resultaten deraf utfallit till det sednares fördel. Är det icke vid sådant förhållande billigt, att den bördigare jorden, som mera kunnat förkofra sig, jemnar roteringsbördan med den svagare? Så synes det åtminstone mig. Jag vill från min hembygd framdraga ett exempel på jord, som befinner sig i den mest vanlottade ställning, som af naturen är dålig och frostländig, hvilket gör, att arbete föga förslår för att der uträtta något och vinna skördar. Jag vill göra det, ehuru en ärad ledamot från Göteborg här i dag förklarat. det han icke gerna hörde talas om nöden i

Dalarne, och en annan från Stockholms-bänken i går tyckte, att en min länskamrat i allt för bjerta färger tecknat sina taflor derifrån. Men det är väl någon skilnad på, huru en turist uppfattar förhållandena, och huru en person, hvilken lefvat hela sitt lif bland befolkningen, gör det.

Helt nära den trakt, der jag har mitt hem, finnas 22 hemman, som hålla 40 soldater. Denna trakt har under det sista decenniet skördat endast två skördar, af hvilka bröd kunnat beredas; ty då var årsväxten temligen god. De återstående åtta åren skördades blott agnar, men soldatbördan och alla andra skattebördor lågo ändå qvar. Härtill komma de svåra transporterna i denna trakt, som icke är gynnad med samma lätta kommunikationer som sydligare orter. Den trakt, hvarom jag talar, har nemligen femton till och med tjugofem mil till närmaste ort, hvarifrån man vanligast kan få köpa säd, om man eger något att köpa för; och vid transporten deraf måste man då begagna hjuldon eller släda.. Är det icke billigt, att en så vanlottad ort får någon lättnad i roteringsbördan? De öfriga delarne af den valkrets, jag representerar, äro visserligen något bättre lottade, hvad frostländigheten beträffar, ehuru endast föga, utom den sydöstligaste delen, der frosten har något mindre makt. Westerdalarne har visserligen åtnjutit anslag för att motarbeta skadorna af frosten, och dermed har visserligen något uträttats, men jag tviflar ändock på, att någon kapitalist skulle vilja nedlägga kapitaler på förbättring af jorden derstädes. Det skulle allt för mycket minska hans kassa. Under sådana förhållanden kan icke jag, representant för en fattig ort, der jag i lång tid lefvat och sett huru den, som vill sträfva och söka berga sig, får försaka stundom ända till det nödvändigaste — under sådana förhållanden kan jag icke antaga regeringens förslag uti ifrågavarande punkt, hvilket förslag skulle medföra en tillökning i värnepligten utan jemnande i roteringsbördan; ty genom denna tillökning skulle en mängd arbetskrafter, som dock äro alldeles nödvändiga för denna fattiga befolknings uppehälle, gå förlorade, hvilket allt för mycket ökade ortens onera.

Kan icke någon reglering af indelningsverket ske på det sätt jag tänkt mig densamma, nödgas jag lemna detta indelningsverk. När härtill kommer, att Utskottet, de fem reservanterne, komiterade m. fl. utdömt indelningsverket, sådant det nu är beskaffadt, och det i såväl ekonomiskt, militäriskt som politiskt hänseende, anser jag mig böra ingå på deras åsigter i fråga om en sak, den de äro bättre i stånd att bedöma än jag.

Hvad de förmedlingsförslag beträffar, som här i dessa dagar blifvit afgifna, har jag svårt att kunna bedöma deras halt och värde; men efter hvad jag förstår utaf dem, har jag deri icke funnit en sådan reglering föreslagen, hvarigenom en jemkning kan ske, så att en och hvar får sin andel af tungan, såsom det borde vara.

Jag väger sålunda emellan Regeringens och Utskottets förslag. Mot det sednare har jag dock den anmärkningen att göra, att jag önskade att Utskottet gått mera medlande till väga. Jag hade ock trott, att något mindre utsträckning i värnepligten varit af nöden, men det är likväl en svår sak att afgöra. Emellertid om jag nödgas välja emellan Regeringens och Utskottets förslag, så, oaktadt den möda jag är viss om att å det förra blifvit nedlagd (ty huru tung roteringsbördan än är, är regeringsbördan säkerligen ännu tyngre), väljer jag Utskottets. Dock, såsom den der

gerna önskar tillmötesgående från alla håll, så i ord som handling, vill jag för min del förena mig med dem, som yrka återremiss af punkten.

Friherre Fock: Den fråga, som nu hvilar till afgörande på Kammarens bord, är af den vigt och betydelse, att det icke bör vara oväntadt, om hvarje representant önskade få sin åsigt deruti till protokollet antecknad. Den omfattning, diskussionen redan erhållit, gör emellertid, att jag kan yttra mig i största korthet, helst jag lika litet tilltror mig att numera kunna vinna någon öfvertygelse, lika som att i frågan hafva något nytt att anföra.

Utskottet har för sin del omfattat den af såväl Regering som en föregående Riksdag uttalade åsigten, att vår armé bör bestå af stam, omfattande befäl och trupp samt af beväring, och nu är egentligen fråga derom, huru denna stam skall omorganiseras, underhållas och bildas. Innan man öfvergår ifrån en äldre institution, som blifvit pröfvad under århundraden så i med- som motgång, bör man väl å ena sidan hafva gjort sig noga förvissad om densammas fel och ofullkomligheter samt huruvida dessa ej äro af beskaffenhet att, utan grundens rubbande, kunna afhjelpas; samt å den andra likaledes hafva noga öfvervägt, huruvida det nya, som i stället erbjudes, lemnar säker utsigt att blifva bättre och mera betryggande. Nu har hvarken Utskottets utredning eller diskussionen här i Kammaren lemnat mig ett tillfredsställande svar på dessa frågor eller häft min tvekan, huruvida den nuvarande tidpunkten med dess invecklade förhållanden är den rätta för en stamtrupps bildande på andra grunder än de hittills följda. Men då jag oaktadt detta villigt erkänner, att både klokhet och billighet kräfva att, i sammanhang med ett starkt försvarsväsendes ordnande, lindringar, och betydliga lindringar, medgifvas i den tunga, hvarmed indelningsverket ojemnt trycker på jorden; och då äfven, om Riksdagen för sin del skulle besluta indelningsverkets upphörande, detta synes mig i allt fall icke böra ske, såsom Utskottet föreslagit, utan aflösning eller garantier för den nya stammen, utan de i sådant hänseende framställda förslag synas böra tagas under förnyad ompröfning; och då jag ej vill deltaga i ett beslut, som gör en lösning af frågan för närvarande omöjlig, önskar jag få till protokollet antecknadt, att jag förenar mig med dem, som yrka återremiss af betänkandet.

Med Friherre Fock instämde Herrar *Adlersparre* och *Grafström.*

Herr Jöns Pehrsson: Det torde behöfvas att bedja om ursäkt för det jag nu åter begärt ordet; och jag skulle sannerligen icke hafva gjort det, om jag icke väntat häftigare anfall emot mig, än som verkligen skett. Jag har dock sedermera erhållit en annan anledning att yttra mig. Frågan har nemligen nu, sedan jag förra gången hade ordet, erhållit ett annat utseende genom Första Kammarens beslut deruti, och jag har äfven ansett mig böra taga fasta på ett uttalande från statsrådsbänken, att nemligen det förmedlingsförslag, som framstälts, skulle blifva pröfvadt af Regeringen. Jag tviflar icke derpå, oaktadt man hittills föga sett af det tillmötesgående, denna Kammare haft anledning att vänta sig. Jag vill icke heller fästa mig hvarken vid Konungens uttryck i trontalet, att indelningsverket bör bibehållas, eller dervid att Krigsministern temli-

gen tydligt låtit oss förstå, att vi af honom icke hafva något förslag i annan riktning att vänta. Jag vet nemligen, att så väl konungar som ministrar äfven äro menniskor, och derföre ock kunna frångå sina åsigter. Men jag vill fästa uppmärksamheten på en annan omständighet; och det är, att öfver både regeringen och oss står vår Medkammare, och på densamma tviflar jag sannerligen vida mera, i fråga om beredvillighet till tillmötesgående, än på regeringens medlemmar. Af det beslut, Första Kammaten i går fattat, framgår nemligen otvetydigt, det den ämnade försöka att draga oss om munnen med fagra ord. Jag kan just undra, huru de Herrar, som här yrkat återremiss af betänkandet, känna sig berörde af detta beslut. Jag tror, att de skola anse sina förhoppningar till stor del svikna. Det bör ock vara en stor anledning för denna Kammare att stå såsom en man till försvar för Utskottets förslag. Det är naturligt, att den, som hyser en sådan åsigt, ändock bär aktning för andras öfvertygelse, och jag hyser derföre stor aktning för deras mening, hvilka vilja bibehålla indelningsverket af militäriska skäl, ehuru jag icke kan säga detsamma beträffande dem, som vilja det af ekonomiska anledningar.

Herr vice Talmannen förklarade, att man icke kunde bilda sig ett omdöme om den föreslagna nya stammens lämplighet, och kom till den slutsatsen, att man icke borde borttaga den gamla förr, än man blifvit öfvertygad om, att den nya vore bättre. Konseqvenserna af detta resonnement skulle blifva, att man borde hafva båda på en gång och jemföra dem med hvarandra. Tänken eder, mine Herrar, om samma logik gjort sig gällande vid representationsreformens genomförande. Men det lärer väl ändå icke vara lämpligt att resonnera på det sättet, utan man får söka att på förhand tänka ut, huru sakerna skola komma att gestalta sig, och söka att dervid komma till så stor visshet som möjligt. Här har redan gifvits stora anslag för vårt försvar; och en dag kommer väl, då man får se, huru de blifvit använda; men man har redan funnit, huru litet afseende Medkammaren stundom fästat vid hvad denna Kammare med acklamation antagit, t. ex. i fråga om uniformernas afskaffande. Derföre tror jag, man har föga att hoppas i den vägen; och det bekymrar mig visserligen. Men jag har dock funnit en glädjande omständighet deruti, att en man, hvars ord pläga väga tungt i vågskålen, erinrat om, att man bör akta äfven på denna sidans anspråk. Och jag hoppas derföre, att det en gång i sinom tid skall blifva möjligt att få en jemnare fördelning af bördan, så vidt en sådan är möjlig. Jag tror äfven, att regeringen skall veta att göra sin pligt och rätta sig efter den folkliga delens af representationen mening. Men det är ej nu första gången, man sett, att, då regeringen velat gå folkets önskningar till mötes, Första Kammaren satt sig deremot. Jag behöfver i detta hänseende endast erinra om frågorna om handels- och sjöfartsfonden, om tackjernstionden m. m. I den ställning, frågan emellertid nu fått genom Första Kammarens beslut, anser jag mig icke hafva annat att göra än tillstyrka Kammaren att förena sig om bifall till Utskottets förslag.

Herr Samuel Jonsson: Jag har velat gifva tillkänna, att jag i alla afseenden gillar det förslag, som Utskottet framlagt, samt att jag kommer att vid voteringen lemna min röst för bifall till detsamma. Jag

skulle visserligen kunna framställa åtskilliga argument till förmån för detta förslag, men anser sådant vara öfverflödigt, då flere talare före mig utvecklat saken och de många talare, som ännu återstå, troligen ej underlåta att ytterligare utreda frågan.

Jag yrkar bifall till hvad Utskottet föreslagit.

Herr P. C. Andersson: Då jag icke utan oro kan betrakta det skick, hvari vårt landtförsvar befinner sig, anser jag det nödvändigt att förstärka detsamma genom en mera utsträckt värnepligt, hufvudsakligen i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts till nu församlade Riksdag afgifna nådiga proposition.

Det Särskilda Utskott, som förberedt det Kongl. förslagets behandling af Riksdagen, har också, efter mitt förmenande, träffat den rätta grunden för frågans lösning. Införes allmän värnepligt, så bör äfven den indelta arméen successivt under loppet af 15 år indragas, så att de mellan kronan och rust- och rotehållarne ingångna knektekontrakt efter förloppet af denna tid upphöra att gälla. Den nya stam, som är nödvändig, skall under denna öfvergångstid på allmän bekostnad uppsättas och framgent underhållas.

Flere talare hafva dock med stor ifver talat för indelningsverkets bibehållande, oaktadt den nya utsträckta värnepligten införes. En stor del af rust- och rotehållarne hafva visserligen för lång tid tillbaka vetat att på ett eller annat sätt göra sig fria från sina förbindelser, men för de återstående skulle införandet af en utsträckt värnepligt tillika med indelningsverkets bibehållande utgöra en stor orättvisa, ty enligt knektekontrakten äro de, deras barn och folk för utskrifningar och alla dermed i sammanhang stående besvär befriade, så länge de fullgöra rustning och rotering.

Då nu dessa rust- och rotehållare, som nästan ensamma bekostat landets försvar i nära tvåhundra år, anse sig berättigade att såsom vilkor för åtagande af allmän värnepligt uppställa indelningsverkets upphörande efter 15 år, så har man beskyllt dem för orättvisa, egennytta och dylikt. En talare från Norrköping, Doktor Rundgren, har bland annat yttrat, att "äfven han och hans likar hafva ett indelningsverk" och det skulle vara uppfostran af deras barn. Detta utgör dock icke någon vederläggning af det rättvisa i rust- och rotehållarnes yrkande. Hafva icke äfven desse förpligtelse att efter råd och lägenhet uppfostra sina barn och skola de genom ytterligare pålagda bördor urståndsättas att göra detta? Jag hade verkligen trott, att de tider, då presterna, om icke uppenbart motverkade dock sökte hindra sann upplysning att nedtränga till allmogens barn, för längesedan voro försvunna.

En annan talare på Norrlandsbänken, som också är prest, har genom ett annat exempel sökt visa, att rust- och rotehållare med afseende å knektekontrakten endast hafva skyldigheter, men inga rättigheter. Denne talare har dock lika litet som den förre kunnat bortresonnera rättvisan. Rättvisa är i detta hänseende, att hvar och en efter de krafter och den förmögenhet, han eger, deltager i landets försvar i möjligast lika måtto.

Utaf de förmedlingsförslag, som under diskussionen blifvit framställda, kan jag icke gilla och antaga något, utan bifaller jag Utskottets förslag,

ehuru äfven detta innehåller hårda vilkor för rust- och rotehållarnes befrielse från indelningsverket.

Herr F. Pettersson: Då denna fråga nu varit under behandling i 3 dagar och man under diskussionen varit i tillfälle att afhöra flera sakrika anföranden, så kan det visserligen anses öfverflödigt att jag yttrar mig i frågan. Men som frågan likväl är af så ofantligt stor betydelse, kan jag icke stillatigande låta den passera, utan att, då jag nu erhållit ordet, gifva tillkänna, att jag instämmer i Utskottets förslag uti denna punkt.

Här hafva af åtskilliga talare framstälts skäl för afslag å Utskottets förslag om indelningsverkets upphörande. Dessa skäl äro dock, enligt min åsigt, endast inbillnings- och svepskäl. Så har man t. ex. från flera håll hört utkastas den beskyllningen, att man icke vore fosterländskt sinnad, om man icke röstade för Kongl. Maj:ts förslag. Jag vågar påstå, att man kan vara lika fosterländskt sinnad, som desse talare, ehuru man vidblifver sin öfvertygelse, att indelningsverket, såsom innebärande en orättvisa mot en viss klass af medborgare, bör afskaffas. Jag tror icke det är Kammaren värdigt, att dess ledamöter mot hvarandra slunga sådana tillvitelser.

Från ministerbänken har yttrats, att ett bemedlingsförslag af regeringen gerna skulle emotses och äfven sorgfälligt pröfvas. Frågans lösning tyckes således icke vara så brådskande, som man velat antyda, ty ett sådant bemedlingsförslag skulle ju alltid leda till tidsutdrägt. Men detta är icke min tanke. Jag tror, att man bör kraftigt och gemensamt verka till ett skyndsamt afgörande af frågan, ty hvad man begär är endast rättvisa.

Jag vill emellertid icke längre upptaga Kammarens tid, utan instämmer till alla delar i Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Stenbäck: Vid ett tillfälle som detta har man skäl att erkänna den förbindelse, hvari landet står till grundläggarne af det nu varande representationsskicket, ty detta förutan skulle den utsträckta värnepligten nu varit genom 3:ne stånds beslut det 4:de påtvingadt vid sidan af det gamla indelningsverket.

På samma gång man gifver denna gärd af rättvisa och erkänner den stora statsmannavishet, som regeringen vid det vigtiga tillfället utvecklade, kan man dock icke frånse, att en brist på statsmannavishet i denna fråga förefinnes. Det kan sägas om indelningsverket detsamma som om Göta lejon: "med öppna ögon sofver det". En 160-årig hvila efter Sveriges storhetsperiod har förorsakat denna slummer. Samma tvärsäkra position, som indelningsverket sålunda intagit, tyckes äfven dess försvarare nu vilja intaga. Det yttrades i går: "att en representant icke får förvåna sig öfver något" — icke en gång vid en parallel af Friherre Gripenstedts yttrande under Decemberdagarne 1865, om det förtroende han hyste till svenska folkets patriotism, oegennytta m. m., och hans gårdagsanförande, deruti både prolog och epilog varierade samma folks egennytta, förräderi, hemliga motiv m. m. Icke förlorar det demokratiska samhället sin utvecklingskraft, derföre att dess ledande män äro inkonseqvente. Herr Friherren har gjort nog för att vara förvissad om nationens tacksamhet och

bör icke fatta misstro till det verk, han bidragit till att skapa, då detta verk blir sin mission troget: att betrygga och utveckla sin nationella tillvaro.

Den preussiska institutionen, som för alla länder numera gäller som ett mönster, en institution, der staten är allt och individen intet — är oss föga tilltalande, ehuru vi kunna hafva mycket att lära af densamma. Grunden för vårt försvar måste vara folkbeväpning, men för att organisationen skall blifva lefvande och icke blott finnas till i rullorna, är det nödigt se till, att den hvilar på nationel basis. Sedan vi blifvit qvitt ståndsindelningen, må vi lika lagenligt afskaffa dess afart i kronoskatte och privilegierad jordnatur samt göras likställda i försvarsskyldighet och beskattningsväg, då det åter kan blifva sanning af Konung Gustafs ord: "nu är Sverige vordet en man".

Vår regering är utsatt för förvillelse om den tror, att ett homogent försvar kan dragas ur motsatta elementer. Vill icke Medkammaren och regeringen antaga det bemedlingsförslag, kring hvilket jag förmodar att Andra Kammarens majoritet kommer att förena sig, så kan ingen större tjenst göras dem, som påyrka indelningsverkets upphäfvande med 15 års aflösning, än att upplösa Kammaren.

Då vi behöfva koncentrera den nationela anda, som förefinnes, är det bäst att glömma gamla tiders lidna oförrätter. Talet om egennytta gäller, enligt min uppfattning, båda de tvistande parterna lika mycket. För egen del är jag i den ställning, att jag gör betydlig förlust på indelningsverkets upphörande, men ställer en jemnt fördelad beskattning högre än enskild uppoffring.

Ställa vi oss på indelningens juridiska ståndpunkt, äro vi tillförsäkrade lika dyrbara rättigheter som skyldigheter. Skyldigheten är att fullgöra indelningsverkets onus; rättigheten är att varda befriade från utskrifning, som är detsamma som utsträckt värnepligt. Behöfver staten den för sin existens ur synpunkt af "vara" eller "icke vara", då måste staten som en klok man i en kritisk period beställa om sitt hus, uppgöra sitt bokslut.

Såsom säker fordran upptages indelningen med pant i rote- och rusthållskontrakten; som osäker fordran den privilegierade jorden, en tillgång, som staten aldrig afhändt sig. Är det nu klokt att göra denna fordran gällande och gå retroaktivt tillväga mot skötebarnen säteri, frälse och stad, för att få all jord likställd? Denna uppfattning af frågan arbetar sig fram, ju mera ensidigt det hålles på andra partens skyldigheter.

Det har talats om rote- och rusthåll, som en stat i staten. Nekas kan ej, att genom 1866 års Riksdags-ordning den politiska röstegande makten till $^2/_3$ blifvit lagd i skattejordens händer. Medveten om sin ställning, blir den en hofsam, ej farlig makt, såvida den uti sin lifsfråga — lika beskattning — röner tillmötesgående. Hvilken politisk fraktion begagnar sig icke af konjunkturerna, då den vet att dess åsigter genom motsatta missgrepp vinner i styrka? Förevarande fråga är ett proba i detta hänseende. Ju längre staten uppskjuter det påtänkta bokslutet, med reala och grundskatter, desto större anspråk uppställer den ensidigt tryckta parten såsom qvittning i moträkning med den hittills gynnade privilegierade jorden vis à vis hufvudmannen statens fördel.

Med sådana motsatta intressen inom representationen, kan den af motparten utkastade beskyllningen för kommunism icke träffa oss, utan fastmer med större skäl kastas tillbaka. Frågan, som här är hufvudsak, nemligen försvarets stärkande, är så inblandad med frågan om beskattningen, att ingen lösning kan ske annat än på kompromissens grund.

Ett faktum är det bestående indelningsverket, men då dess innehafvare icke förverkat sin rätt, så finnes för staten ingen annan utväg än att erbjuda billig aflösning för att få värnepligtslagen antagen. Denna aflösning bör, enligt min åsigt, grundas på Friherre Ericsons förslag, deri statens rätt betryggas. Är fast bostad ur moralisk-ekonomisk synpunkt nödvändig för stammen, så må staten på sin egandejord, som förefinnes inom hvarje socken i riket, anordna ett nödigt antal soldattorp, hvarvid kostnaderna kunde bestridas med de inkomster, som till följd utaf aflösningen tillfalla staten.

På grund häraf yrkar jag återremiss af denna punkt för att få den vidare behandlad af Utskottet i det syfte jag nu angifvit.

Herr Altin: I denna stora fosterländska, Riksdagens vigtigaste fråga känner äfven jag mig manad att beträda den öppna voteringens väg; jag anser mig derföre böra i korthet angifva min ståndpunkt i frågan.

Jag hyllar regeringens förslag, emedan det bibehåller den indelta stammen och sålunda under närvarande förhållanden och för den närmaste framtiden gifver oss ett försvar, som är godt, ändamålsenligt och tillförlitligt betryggande för fosterlandets frihet och sjelfständighet.

Den öfverläggning i ämnet, hvilken nu på tredje dagen fortgår, har, långt från att rubba denna min öfvertygelse, i stället stärkt densamma. Men genom den nu föreslagna värnepligtslagens antagande inträda äfven några förändringar uti rust- och rotehållarnes ställning till den indelta stammen. Det har i anledning häraf och af andra under öfverläggningen framställda skäl ansetts billigt och rättvist, att rust- och rotehållare erhålla någon lindring uti de dem åliggande skyldigheter. För min del anser jag anspråken derpå ovilkorligen vara befogade, så framt den nya värnepligtslagen antages; då ett förslag, åsyftande en sådan lindring, blifvit af Herr Kallstenius afgifvet, ansluter jag mig dertill och yrkar återremiss af den ifrågavarande punkten i betänkandet, för att ånyo behandlas med fästadt afseende på nyssnämnda förslag.

Herr Edström: Frågans vigt har manat mig att icke låta voteringsurnan blifva det enda vittnesbördet om min delaktighet uti ärendets behandling.

Hvarken af det jag i ämnet haft tillfälle att läsa, såväl för som emot, eller af hvad jag under den uttömmande diskussionen hört framställas, har jag kunnat finna skäl för mig att frångå, utan fastmer att strängt hålla på den åsigt, jag i frågan omfattar, nemligen att roteringstungan utgör ett real-onus, som vidlåder *jorden* och från hvilket, äfven om dess ursprungliga tillkomst innebär en obillighet, det icke beror på jordegarne sjelfva, utan på statsmakterna att befria jorden. Fastän detta onus är den beskattningskathegori, som väsendtligast träffar mig personligen i egenskap af egare till roterad och berustad jord, är jag således af rättskänsla

förhindrad att understödja den för de roteringsskyldige förmånliga mening, som utgör grund för Utskottsbetänkandet.

Emellertid står jag redo att öfvergifva den förkärlek, jag hyst för indelningsverkets oförändrade bibehållande, intill dess den föreslagna nya försvarsorganisationen hunnit pröfvas och vinna någon stadga, och att böja mig för afvikande åsigter, så framt utsigt derigenom vinnes att ernå det eftersträfvade målet, nemligen frågans definitiva lösande på ett tillfredsställande sätt.

Enligt min innerliga öfvertygelse ligger en beklaglig förvillelse deri, att man vill anse den ifrågavarande *allmänna* värnepligten hafva något samband med de fordna uti knektekontrakten nämnda s. k. utskrifningarne. Dessa sednare voro tillfälliga och inskränkta inom vissa trängre gränser, olika för olika behof och vid olika tillfällen, då deremot den nya värnepligten på en gång och för framtida trygghet omfattar alla vapenföra män i hela landet.

I valet mellan föreliggande förslag, det Kongliga och det af Utskottet afgifna, samt de skiftande meningar, som jag förnummit vara rådande inom representationen, bjuder mig fosterlandskärleken att ansluta mig till det förmedlingsförslag, som blifvit af Herr Kallstenius framstäldt och som, enligt min öfvertygelse, är egnadt att ingifva förhoppning om, att flertalet af Kammarens ledamöter deri skola förena sig.

Herr Lönnberg: De många sakrika anföranden, som under de föregående dagarnes diskussion angående denna vigtiga fråga blifvit afhörda, hafva i min tanke gifvit en så fullständig utredning af de förhållanden, som böra tagas i betraktande vid frågans bedömande, att ingenting vidare torde kunna i saken anföras, såvida man icke vill upprepa hvad som många gånger förut under förhandlingarnes fortgång blifvit yttradt. Jag inskränker mig derföre till att instämma i deras mening, som yrka återremiss, på det Utskottet må taga i betraktande redan afgifna eller möjligtvis andra antagliga förmedlingsförslag.

Herr Pehr Ericsson: Jag har under den långa diskussionen icke funnit skäl anförda, som kunnat rubba den åsigt, jag vid dess början hade.

Deremot har jag fått höra åtskilligt nytt, såsom t. ex. att den i knektekontrakten utlofvade frihet från utskrifning för rust- och rotehållare icke har gällande kraft, men väl att deras enligt samma kontrakt åtagna skyldigheter fortfarande skola utgöras. Äfvenledes har jag hört, att en del personer, som ej hafva någon roteringsskyldighet sig ålagd, likväl hafva ett indelningsverk deri, att de skola uppfostra sina barn, hvaraf man skulle kunna draga den slutsatsen att rotehållarnes barn ej behöfva någon uppfostran. Jag har äfven hört, att den, som uttalar sin uppriktiga öfvertygelse, derigenom kan frälsa sin själ och mera dylikt. Jag ber att i protokollet få antecknadt, att jag vid den blifvande hufvudvoteringen kommer att rösta för Utskottets förslag.

Herr *Anders Andersson* från Wermlands län förenade sig med Herr Ericsson.

Herr Magni: Jag har icke begärt ordet derföre, som skulle jag tilltro mig kunna inverka på den förevarande frågans slutliga lösning genom att framlägga någon ny bevisning. Sådant torde efter allt, som i frågan förekommit, blifva svårt äfven för dem som hafva stor förmåga och stora kunskaper. Icke heller har jag begärt ordet för att bemöta de tillvitelser man under diskussionens fortgång behagat utslunga mot dem, som i denna fråga äro liktänkande med mig. Man har till och med hört utkastas en beskyllning för förräderi. Afsigten med ett sådant tillvägagående synes mig ligga i öppen dag och jag vill derföre låta det stå för de ledamöters räkning, som begagna sig af dylika ogrannlaga medel.

Jag älskar friheten och hatar sjelfsvåldet, det må utöfvas af hvem det vara må. Lika med hvarje sann fosterlandsvän, önskar jag att landets försvar ordnas på sådant sätt, att det blir fullt betryggande, men på samma gång icke öfverskrider våra krafter. Derföre har jag efter min ringa förmåga sökt följa den föregående strid i tal och skrift, som med afseende å sättet att ernå ett godt försvar blifvit förd, och vid öfvervägande af hvad derunder förekommit fattat den åsigt i saken, sådan den nu föreligger, som jag anhåller i korthet få till protokollet anföra.

Med anledning af de grundsatser som blifvit uttalade såväl i Försvarskomitéens betänkande som i föregående Riksdagars skrifvelser i ämnet till Kongl. Maj:t, hoppades åtminstone jag i min enfald, att Kongl. Maj:t skulle framlägga ett på billigare grunder utarbetadt förslag. Och med dessa billiga grunder menar jag utjemnande af roteringsbördan på alla samhällsklasser. Men detta hopp har på intet vis blifvit besannadt genom Kongl. Maj:ts proposition i ämnet till denna Riksdag.

Under sådant förhållande har jag försökt få för mig klart, huru man bör förstå den rättsgrund, som blifvit anförd till försvar för det Kongl. förslaget. Jag kommer då liksom alla andra till de s. k. knektekontrakten, enligt hvilka rust- och rothållare ålades ifrågavarande onus och hvilka kontrakt blifvit jemnförda med i rotehemmanen staten beviljade inteckningar. Då nu sådana kontrakt verkligen finnas, så har för mig framstått frågan: Hvarföre är kontrakt upprättadt? Hvarföre inteckning beviljad? Svaret anser jag vara i förra fallet: för att betrygga ömsesidiga öfverenskommelser; och i andra fallet: för att erhålla ett mot inteckningen svarande kapital eller dermed jemförlig fördel. Erkänner man detta, äfvensom att, enligt Kongl. Maj:ts nådiga proposition, frågan gäller, att rust- och rotehållare skola fortfarande fullgöra sina skyldigheter enligt kontrakt, men, ehuru de icke brustit i sina åligganden, icke längre skola tillgodonjuta de rättigheter, samma kontrakt tillförsäkrar dem, då framstår den frågan: är det rätt och billigt och förenligt med fäderneslandets sanna intresse att framställa sådana fordringar? Jag svarar som en lärd talare på Kalmarbänken sistlidne gårdag besvarade samma fråga — jag tviflar! Fordrar landets försvar upphäfvande af föråldrade förbindelser, så böra vi icke tveka att å ömse sidor upphäfva dem.

På de skäl jag nu anfört, yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Herr Johannes Andersson i Knarrevik: Jag vill inskränka mig till att yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Nils Larson: Då äfven jag anser mig böra uttala min åsigt angående denna vigtiga fråga, så vill jag likväl dervid, så vidt möjligt är, bemöda mig om att icke, såsom så många af de föregående talarne synts mig hafva gjort, sträcka betraktelserna alltför långt utom den punkt, eller den afdelning af ämnet, som för tillfället är föredragen. Jag vill således icke ingå på den af ingen bestridda frågan, huruvida något bör göras för att stärka vårt försvar, utan uteslutande hålla mig vid den fråga, som innehålles i första punkten af betänkandet, hvilken är den, huruvida indelningsverket skall bibehållas eller icke. Jag får då genast förklara, att jag hör till deras antal, som bifalla Utskottets förslag, och då så skarpa beskyllningar som att egennytta skulle vara bevekelsegrunden blifvit utkastade mot dem, som göra så, nödgas jag, så obehagligt det än är, härvid tala något äfven om mig sjelf, eller om min egen ställning till frågan; men jag vågar hoppas att sådant må kunna förlåtas en och hvar, som på detta sätt blifvit försatt uti den ställning, att han jemväl måste uppträda till sjelfförsvar.

Men innan jag det gör, vill jag yttra några ord i anledning af hvad en talare på Stockholmsbänken yttrade förliden afton och som tycktes gå ut på att gifva ett något lindrigare uttryck åt den mening, som förut blifvit benämnd "egennytta". Han yttrade, att det är orätt att vilja döma öfver andras bevekelsegrunder och att man ej bör för hastigt utslunga beskyllningar för egennytta, men sökte äfven bevisa och bevisade också mycket riktigt, att det kan i hvarje fråga förefinnas utsigt till att vinna fördelar. Att en sådan utsigt förefinnes i förevarande fall, deri har han otvifvelaktigt rätt. Ingen lär kunna eller ens vilja förneka, att för rotehållarne det ligger en fördel i att befrias från indelningsverket, så att de, då den allmänna beväpningen antages, icke må dubbelt emot andra betungas af försvarets börda, ty det måste ju alltid erkännas ligga en fördel i att blifva rättvist behandlad, om man också icke genom den rättvisa behandlingen skulle tillskyndas pekuniär vinst. Men det är också sannt, att det ligger en fördel uti att i fråga om försvaret slippa undan så billigt som möjligt, liksom det är en mycket stor fördel, att i mer eller mindre mån blifva försvarad på andras bekostnad. Det skulle måhända kunna ifrågasättas, huruvida våra motståndare stå så alldeles fria från all tanke på den sistnämnda fördelen; men jag skall dock lika litet som den talare, jag syftar på, har gjort det, tillåta mig att emot någon utslunga beskyllningen för egennytta, hvarmed jag för min del menar, allt slags begär att förfäkta orättfärdiga fördelar, vare sig det antingen gäller att fasthålla eller att förvärfva sådana. Jag har emellertid sålunda vitsordat att den ärade talaren har rätt i sitt påstående, att ganska betydande fördelar här äro beroende af frågans utgång, och jag har härmed endast velat något närmare göra tydligt, hvad jag tyckte mig finna att han icke nog klart eller nog öppet framhöll, nemligen att detta gäller icke blott om den ena sidan utan äfven och med lika stor styrka om den andra; och jag vill härvid allenast tillägga, att, då jag och de, som äro liktänkande med mig, lefva i den fulla öfvertygelsen, att det yrkande vi göra är grundadt på rättvisa, vi således icke kunna anse oss på obehörigt sätt söka komma i besittning af en fördel, då vi förorda antagande af Utskottets förslag.

Men som jag sade, nödgas jag tala något om mig sjelf för att, så godt jag kan, redogöra för min egen ställning till frågan och värja mig mot de hårda beskyllningarne om oädla bevekelsegrunder. Jag tillåter mig då säga, att jag visserligen är egare af roterad jord, för hvilken jag har att bestrida kostnaden för något mer än hälften af en soldatrote, men, att jag också är skattskyldig för andra beskattningsföremål och detta, för så vidt allmänna bevillningen angår, i högre grad än för den roterade jorden. Det är för mig ingen svårighet att uträkna, att genom den reform, för hvilken jag röstar, jag icke skulle komma i åtnjutande af någon pekuniär fördel, utan att det tvärtom efter all sannolikhet skulle blifva förlust. Man kan således icke mot mig åtminstone kasta denna beskyllning, att jag genom min medverkan i denna sak skulle söka en obehörig enskild fördel. En fördel söker jag dock i förevarande fall och den ligger i tillfredsställelsen att medverka till någonting som jag anser billigt och rättvist.

Det var icke egennytta och beräkning på egen fördel, som vid 1850—1851 årens riksdag föranledde mig att, vid behandlingen af en annan fråga rörande soldathållet, protestera mot den åtgärd, som då faststälides af Rikets Ständer, att nemligen en del af den roteringsbörda, som ditintills ålåg mig och alla andra med mig likställda rotehållare, som innehade äldre hemman i Jemtland, skulle från oss öfverflyttas och läggas på några eländiga nybyggen i fjelltrakten, hvilkas innehafvare icke mäkta bära denna börda. Det är en känd sak, att Jemtland från uråldriga tider varit särdeles hårdt roteradt och vid tiden närmast förenämnde riksdag hade der blifvit uppgjordt en allmän rotejemkning. Meningen var naturligtvis att i den gamla roteringen, som af båda statsmakterna — på sätt förhandlingarne under många föregående riksdagar utvisa — erkänts vara obillig, bereda lindring, dels på det sättet, att nummerstyrkan på det hela skulle i någon mån minskas, dels också på det sättet, att åtskilliga nyhemman, som förut icke varit roterade, skulle till deltagande i roteringen indelas. Jag visade då och det har sedan visat sig genom ett mål, som för närvarande ligger under pröfning hos Kongl. Maj:t, att det skedde stor orättvisa vid påläggande af rotering på de nya hemmanen. Det förhöll sig nemligen så att t. ex. inom en socken några nyhemman, hvilka i skattetal äro uppförda till 6$\frac{5}{8}$ mantal, enligt den undersökning af landtmätare, som för 2 år sedan på Konungens Befallningshafvandes föranstaltan verkställdes, i medeltal innehafva endast 10 tunnland 3 kappland åker och 56 tunnland 4 kappland "höbord" på mantalet. Dessa 6$\frac{5}{8}$ mantal hafva dock fått på sin lott att underhålla något mer än 7 soldater, och för hvart mantal utgör kostnaden för soldatens underhåll 90 R:dr, således en utgift för soldataflöningen af 90 R:dr för hvarje 10 geometriska tunnland åker, eller 9 R:dr, för hvarje tunnland af åkervidden. Det var således någonting annat än egennytta som för mig var bestämmande, då jag oaktadt den tunga rotering, som de äldre hemmanen i Jemtland förut hade, vid behandlingen af jemkningsfrågan i Bonde-Ståndet under 1850—1851 årens riksdag yttrade, att jag och de med mig likställda innehafvarne af de äldre hemmanen heldre ville fortfarande dragas med den gamla roteringen oförändrad, än att se en del af bördan lagd på dessa usla fjellhemman.

fjellhemman. Det nämnda yttrandet finnes att se uti sjette bandet af Bondeståndets protokoll vid nyssnämnda riksdag, sid. 80.

Icke heller lärer det kunna med fog sägas utmärka egennytta i min offentliga verksamhet, då jag ifrade för reform i en annan fråga, som visserligen är liten i jemförelse med den föreliggande, men stor i jemförelse med mängden af andra riksdagsärenden. Jag menar tolagsfrågan. Mina hittills fåfänga sträfvanden i denna hafva städse gått ut på att bringa de från statskassan under namn af tolagsersättning till stapelstäderna utgående anslag inom någon rimlig gräns och att således åstadkomma en väl behöflig minskning i statens utgifter till stapelstäderna, oaktadt jag i en af dessa stapelstäder sjelf är, såsom delegare i der varande bolag, skattskyldig till kommunen fullt ut lika mycket som mängden af stadens egna innevånare.

Jag hoppas, att ingen betviflar mina uppgifter, och skulle också någon göra det, så vill jag, i fall man behagar vända sig till mig, framdraga de tydligaste bevis, och det skall då blifva svårt, hoppas jag, att beskylla mig för egennyttiga beräkningar på enskild vinning, då jag biträder förslaget om att den indelta arméen må försvinna och en ny stam i dess ställe uppsättas på statens bekostnad.

Förhållandet är detsamma, enligt hvad jag med full visshet har mig bekant, äfven med flera andra ledamöter af denna Kammare, hvilka dela mina åsigter i denna fråga. De äro nemligen icke blott rust- eller rotehållare, utan äfven skattskyldige i andra afseenden, och somliga af dem äro till och med hvarken rust- eller rotehållare.

I fråga om de ständiga knektekontrakt, som äro ingångna mellan staten och enskilde, har man på mångahanda sätt försökt bortresonnera statens förbindelser och motpartens rätt enligt desamma. En af Kammarens mest framstående ledamöter, som tillika är jurist och bekläder domareembete, erkände visserligen i går, att ett aftal emellan staten å ena sidan och enskilde å den andra har fullkomligt samma privaträttsliga natur och är lika bindande för båda kontrahenterna, som om det vore ingånget emellan enskilda parter å ömse sidor, men samme talare anförde genast derefter, för att söka förtaga verkan af det gjorda medgifvandet, att det privaträttsliga i knektekontrakten redan år 1809 skulle hafva blifvit öfverflyttadt inom det statsrättsliga området genom antagandet af 80 § Regeringsformen, sådan den nu lyder, och att, om något våld dervid blifvit begånget emot rust- och rotehållarne, detta skett för så länge sedan, att vi, som nu lefva, dertill äro utan skuld. Denna paragraf innehåller dock endast indirekt medgifvande för Konung och Riksdag att genom sammanstämmande beslut kunna ändra grunderna i de ingångna knektekontrakten, och dermed är i allt fall icke sagdt, att grundlagen velat lemna dem frihet att efter eget godtycke kränka den andra partens rätt. Likväl har jag icke hört någon bestrida, att Konung och Riksdag kunna i afseende härå besluta hvad helst de vilja, ty de hafva dertill åtminstone all den rätt, som makten förlänar. Men en annan fråga är, huruvida statsmakterna böra besluta allt hvad de hafva makt till att utföra. Det finnes nemligen ännu en annan rätt än både maktens och den skrifna lagens: det är den moraliska rätten; och den rätten består äfven gent öfver både samhällen och statsmakter.

Man har vidare påstått, att roteringsskyldigheten skulle vara en grundskatt; ett onus som vore fristående från den allmänna skyldigheten att deltaga i landets försvar. Detta är advokatyr. Roteringsskyldigheten är blott en annan form för utgörandet af den försvarsskyldighet, som fanns före knektekontraktens upprättande, och det synes vara alldeles klart, att den omständigheten, att en klass af samhället, på grund af derom ingånget aftal, under någon tid fullgjort sin skyldighet i en förändrad form, icke rättsligen kan leda derhän, att denna klass skall hafva dubbel skyldighet emot andra, något som naturligen icke skulle hafva kunnat sättas i fråga, derest den ursprungliga formen varit oafbrutet tillämpad för alla.

En representant för Norrköping, Kongl. Öfverhofpredikanten Herr Doktor Rundgren, har yttrat något, som jag i största korthet vill upptaga till skärskådande. Jag är likväl ledsen öfver att icke se honom inne i Kammaren nu, ty det skulle ju kunna hända, att jag missuppfattat hans mening, och jag önskade, att han vore i tillfälle att få svara, om så vore förhållandet. Han yttrade nemligen, att han och hans likar också hafva ett indelningsverk att uppfylla, och att detta bestod i deras åliggande att uppfostra sina barn. Detta yttrande föreföll mig såsom någonting, som vore utan innehåll, utan mening. Men från den talaren har man icke skäl att tro sig höra något betydelselöst uttalas. Mening måste finnas i hans ord, och jag tror mig hafva funnit klaven till gåtans lösning. Jag vill minnas, att jag läst någonstädes, att en af våra store statsmän för något mer än 200 år sedan skall hafva yttrat: "det är nyttigt att hafva stånd i riket, på det icke alla måtte vara som ena svinafötter". Se, der tror jag att vi hafva nyckeln! den är gammal och rostad — den bär prägeln af att vara kommen ur bruk på sednare tiden — men den öppnar låset till gåtan. Jag vill icke påstå, att något slag af egennytta legat till grund för den ärade Norrköpings-representantens yttrande — och jag beder Herrarne vara öfvertygade om mitt fulla allvar, då jag säger detta — tvärtom antager jag, att han dermed syftat på någonting, som, enligt hans öfvertygelse, skall höra med till en högre statsklokhet. Han menar att, då staten behöfver icke blott sådana som bestrida den yttre vakthållningen, utan äfven sådana som förrätta högre värf, som bekläda statens högre och högsta embeten, samfundsförhållandena i allmänhet böra vara ordnade derefter, på det att staten skall kunna med mera visshet påräkna att få sina särskilda behof fyllda på bästa möjliga sätt. Det synes som hade det föresväfvat honom detta gamla, stora sociala indelningsverk, enligt hvilket den ena samhällsklassen skulle vara mera uteslutande afsedd för *ett* ändamål, den andra för ett *annat* o. s. v., eller, med andra ord, — der skulle vara Braminer och Parias. Jag hoppas dock, att dylika tankar numera äro temligen föråldrade hos oss, och jag vill derföre icke fästa vidare afseende vid dem.

En annan talare har sagt, att rotehållarnes yrkande skulle gå ut på att kasta indelningsverkets börda på den underordnade daglönaren. Men då efter Utskottets förslag kostnaderna för stammen skola bestridas af statsmedel, och den brist, som derigenom i statskassan kan uppstå, måste fyllas genom skatt enligt 2:dra artikeln i Bevillningsförordningen, så lär man icke hafva skäl att säga, det daglönaren deraf skulle betungas, eftersom han icke betalar sådan bevillning. Skulle det ovanliga inträffa, att

en daglönare betalar bevillning efter 2:dra artikeln, så är det derföre att han antingen har förmögenhet eller högre inkomster än daglönare i allmänhet, och i sådant fall lär det icke kunna sägas, att någon orättvisa eger rum.

I afseende å det inkast, man tillåtit sig mot den af Utskottet föreslagna stammen — att den skulle blifva en "lösdrifvaretrupp", så har denna anmärkning redan blifvit vederlagd af flere talare och sednast af min vän och länskamrat, Gunnar Eriksson. Jag vill blott af den erfarenhet, jag har från min hemort, upplysa om, att en soldat icke är lösdrifvare, derför att han icke har rotetorp. I Jemtland har soldaten, såsom upplyst är, icke torp af roten, utan åtnjuter hela sin aflöning i penningar, och han skaffar sig då vanligen sjelf ett torp, antingen med full eganderätt eller med besittningsrätt för lifstid. Han befinner sig då i en bättre och mycket fastare ställning än den, som sitter på ett rotetorp, enär den sednare måste gå från torpet i samma stund han erhåller afsked, såsom förhållandet lär vara med de indelta soldaterna i de flesta af rikets öfriga provinser. Denna sistnämnda omständigheten kan enligt min tanke icke annat än utöfva ett menligt inflytande på truppens duglighet, ty då befälet icke kan blunda för den olycka, som händer soldaten i samma stund han afskedas — nemligen att han blir utan tak öfver hufvudet — så torde följden oftast blifva den, att han får tjena qvar längre, än till den gräns der hans duglighet upphör.

Den ärade Stockholms-representanten, på hvilkens anförande jag i början af mitt yttrande åsyftade, sade äfven, att han väl icke ville fälla någon dom öfver andra, men att han likväl icke kunde fördölja, hurusom han för egen del skulle i sin egenskap af rotehållare tycka sig begå något, som hardt nära liknade förräderi mot fäderneslandet, om han medverkade till upphäfvande af indelningsverket. Jag skall i afseende på honom och mina motståndare i allmänhet iakttaga minst lika mycken hofsamhet och försigtighet, som han ådagalagt emot sina motståndare. Jag skall icke döma öfver deras bevekelsegrunder. Må hvar och en pröfva sig sjelf! Jag skall blott tillåta mig att antyda hvad jag sjelf tycker att jag skulle känna med mig, i händelse jag stode på deras sida och sökte försvara den sak, som de nu förfäkta. Jag får då säga, att, om jag begagnade mig utaf alla de kryphål, alla dessa svepskäl, alla dessa advokatoriska deduktioner, alla dessa sofistiska konstgrepp, hvilka i denna sak blifvit så flitigt använda af pressen och hvilka icke heller saknats under öfverläggningen inom denna Kammare, så skulle jag visserligen finna mig behöfva allt detta för att söka vinna anhängare; men jag skulle måhända också tillgripa alla dessa medel för att deruti söka någon tröst emot mitt eget samvetes förebråelser för ett handlingssätt, som jag ändå icke skulle kunna undgå att finna hårdt och orättvist.

Man har för öfrigt rätt ofta, så väl inom pressen som under diskussionens gång, hört det påståendet uttalas, att den största fosterlandskärleken förefinnes på våra motståndares sida, och visst är att der icke saknats högljudda försäkringar i sådant afseende. Detta har dock erinrat mig mycket om en öfverläggning, som jag för några år sedan åhörde inom ett af de fordna Riksstånden, då en åldrig och vördnadsvärd ledamot af samma Stånd fann sig föranledd att uttala ett varningens ord

mot missbruket af fosterlandskärlekens namn, eller emot att, såsom hans ord föllo, "alltför mycket skyldra gevär med fosterlandskärleken"; och det är icke så utan, att äfven här skulle kunna förefinnas anledning till en dylik varning. Jag skall dock icke uttala den; men hvad jag med säkerhet kan säga och hvad jag *bör* säga, det är, att det icke är så alldeles gifvet, att *den* fosterlandskärlek är den varmaste, som lättvindigast dansar fram öfver tungspetsen.

Herr Olof Olsson i Olebyn: Jag för min del skall vara mycket kort. Jag vill nemligen nöja mig med att tillkännagifva, det jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Lars Persson i Hjulsta: Herr Talman! Mine Herrar! Då jag är en ibland dem, som ej allt för mycket taga Kammarens tid i anspråk, torde det ursäktas mig, om jag i en för hela fosterlandet så vigtig fråga som denna begärt ordet för att uttala min åsigt, äfvensom få den i protokollet förvarad.

Om vårt försvarsväsende voro mera jemnt och rättvist fördeladt alla samhällsklasser emellan, tror jag ej så många röster skulle högljudt klaga hvarken öfver indelningsverk eller utsträckt värnepligt. Kan det vara billigt, kan det vara rättvist, att alla Sveriges städer erlägga för 885 båtsmän en vakansafgift af endast 60 à 70,000 R:dr, då landet i öfrigt deremot underhåller, oaktadt en del frälse och säteri äro alldeles fria, 31,648 nummer; månne icke städerna hafva nära nog lika mycket att försvara som landet dels i sina dyrbara byggnader, dels i kapital och andra dyrbarheter. Jag tror, att städer och fästningar i allmänhet äro först utsatta för anfall vida mer än den låga kojan i dalen, på landsbygden. Visserligen kan fienden äfven på landet bränna mina hus, trampa mina skördar, men de kunna icke bränna min jord; tager kriget slut, och någon befolkning är öfrig, så är man åter i tillfälle att plöja sin jord och skörda sina tegar, men de grusade städerna äro icke så lätt ånyo uppbyggda.

Klagar man öfver denna ojemna fördelning, får man genast höra, att det endast är den krassa egennyttan och svepskäl, som söka göra sig gällande. Jag tror dock, att det finnes berättiganden till klagan öfver den tryckande bördan och den ojemna fördelningen. Inom min ort finnas hela mantal, som ej hafva mer än 50 à 60 tunnland jord, men en skatt till Kronan varierande omkring 300 R:dr; tager man sedan alla kommunala prestationer med i beräkningen, så får man den honetta summan af mellan 4 och 500 R:dr. Den soldat, i hvilken jag deltager, har sig anslaget 1¾ mantal, taxeradt till omkring 8,000 R:dr. Jag kan visserligen icke upprulla en tafla med så mörka drag och skuggor som två föregående talare från Dalarne; men i ljusa färger blir den icke. Sammanräknar jag alla personer, som finnas till detta 1¾ mantal, med alla på egorna varande, så uppgå de till omkring 30, således hvar trettionde person soldat; — Dala-representanten, tror jag, om jag mins rätt, sade hvar fjortonde. Tager jag hela församlingens folkmängd i beräkning, oaktadt der finnas frälse- och säteriegare samt löntagare, som icke underhålla soldat, så blir hvar 48:de individ soldat; om jag för jemnhetens

skull säger hvar femtionde person, och man beräknar hela Sveriges folkmängd till fyra millioner, skulle det blifva en numerär på 80,000. Jag vill icke härmed hafva sagt, att detta är någon riktig beräkningsgrund; jag har endast velat uttala detta.

Redan straxt efter knektekontraktens upprättande i Westmanland blef från allerhögsta ort benäget afseende fästadt å dessa svaga rotar, hvilket visas enligt Kongl. Brefvet af den 3 Juli 1684, der det bland annat heter:

"Såsom VI befrukte, att det visse knektehållet i Westmanland icke torde så alldeles i längden bära sig förmedelst de *svaga* rotar (märk: svaga rotar), hvaraf Westmanlands regemente består, der icke de på något sätt blifva i tid understödde; Alltså hafvom VI för godt funnit, att de rotar, som i Kongsörs, Strömsholms och Salbergs läner stå, och af Oss härtill alleredan med en tunna spanmål hvar till deras knektars understöd varit benådade, skola härefter åtnjuta hvardera två tunnor, och det i anseende till de svåra dagsverken, som allmogen i bemälde län vid Kungsgårdarne och till Salbergs grufva göra måste: — — — — — — Hvarför befalles Eder härmed nådeligen, att I detta Eder till hörsam efterrättelse ställe, låtandes denna Vår förordning nu straxt i militie-indelnings- och jordeboken införas; men vederbörande rotar sådant dock icke nu straxt utan framdeles på Vår egen speciala befallning, och när VI sådant behaga, åtnjuta låta; Och efter så stor post spanmål icke lärer vara att tillgå, som härtill erfordras, så kunnen I i stället så mycket af mantals- och boskapspenningarne till 3 Daler Silfvermynt tunnan beräknadt i samma län detta Regemente anslå. Hvarmed etc.

Carolus."

Jag är öfvertygad, det mången här skall säga: ni som redan fått så mycket som två tunnor spanmål, hvad har ni att klaga öfver? Ja! jag skall i korthet söka redogöra för förhållandet. Orten, som jag representerar, är belägen omkring Strömsholms kungsgård, hvilken som vi alla veta var lifgeding till Drottning Maria Eleonora. Till denna kungsgård var orten skyldig att prestera en ofantlig mängd dagsverken, hvilka dagsverken utgjordes in natura till 1810 års riksdag, då beslut fattades att dessa skulle få lösas efter markegång; en del af dessa dagsverken hade benämning af hjelpedagsverken, som blifvit Snefringe härad påförda utöfver de dagsverken, som enligt skattläggning ingått i jordeboks och mantalsräntorna och blifvit krono- och kronoskattehemman påförda, och äfven in natura utgjorts till den förr omnämnda tiden, eller 1810. Den förstnämnda tunnan, som var anslagen för de svåra eller så kallade hjelpedagsverken, utficks in natura till omkring tre fjerdedelar och för den öfriga delen erhölls lösen efter 3 daler silfvermynt, eller 75 öre. Genom särskilda skrifvelser af den 11 Januari och 17 Mars 1830 gjordes anhållan om befrielse från dessa hjelpedagsverken i anseende till ortens hårda betryck, grundande sig på särskilda Kongl. bref och resolutioner. Detta lyckades icke, ty det heter: Rikets Ständer ha funnit för godt från 1830 års ingång och framgent befria de inom Snefringe härad belägna krono- och skattehemman från de der utöfver ordinarie skattlägg-

ningen hittills påförde 2,020⅝:dels så kallade hjelpe- eller knektetunnedagsverken till Strömsholms kungsgård under förbehåll, att den såsom vederlag härför hvarje soldatrote årligen tilldelade en tunna kronotiondesäd, eller derför bestämd lösen i penningar, från samma tid indrages och statsverket besparas. Således var här icke den *ringaste* lindring eller bidrag från staten för de svåra dagsverken till kungsgården, enär dessa hjelpedagsverken voro utöfver den ordinarie skattläggningen hemmanen påförde. Och för de återstående dagsverken, som lösas efter markegång, betalas årligen mellan 40 à 50 R:dr.

Hvad beträffar den sednare tunnan, som var donerad till svaga rotars understöd, är förhållandet detta. År 1684, då Konung Carl XI i nåder fann för godt förordna om understöd till 932 svaga rotar inom Westmanlands regemente, fanns ej kronotionde till så stort belopp tillgänglig, att dessa rotar kunde bekomma dessa tunnor in natura, utan blef bestämdt att utgå efter markegång. Markegångspriset var då 3 daler silfvermynt, motsvarande 75 öre. Att detta pris den tiden motsvarade värdet af en tunna spanmål är ostridigt, men allting förändras här i verlden, så äfven markegångspriset; men hvad som icke har förändrats, det är lösen för denna tunna spanmål, ty den dag, som i dag är, erhålles för denna tunna ej högre lösen än 75 öre, oaktadt myntvärdet under tvenne sekler så betydligt försämrats. Hvarken jag eller någon rotehållare före mig har heller ens bekommit dessa 75 öre, utan har deraf bildats en kassa, som användes till hjelp, när soldat skall legas, och det är endast på detta sätt dessa medel i ringa mån kommit oss till godo. Flerfaldiga gånger har anhållan gjorts att utbekomma denna tunna in natura, sednast vid 1868 års riksdag, då motion derom väcktes, men blef af så väl Utskottet som Riksdagen afslagen. Således i stället för 932 tunnor spanmål erhålles endast 699 R:dr R:mt. Ja! äfven detta ringa understöd har varit ifrågasatt att beröfvas oss, enär chefen för Landtförsvars-departementet vid ofvannämnda riksdag föreslog, att den af dessa medel bildade kassa skulle till Statsverket indragas, dock under förutsättning att den då föreslagna omorganiseringen af försvaret blefve genomförd; men denna omorganisering föreslog alls icke indelningsverkets upphäfvande. Något berättigadt anspråk på att indraga till Statsverket det till dessa svaga rotar tillerkända understödet kan efter mitt förmenande omöjligen förefinnas, enär det uttryckligen heter, rörande denna kassa, i ett Kongl. Bref den 28 Mars 1753, att denna kassa "är grundad på rotering och indelningsverket och med dem bör ega lika bestånd." Om jag äfven erkänner, att vi bekomma dessa 75 öre, ehuru på ett indirekt sätt, så torde dock denna hjelp, i förhållande till hemmanets förr omnämnda stora onera, vara att jemföra lika med en droppe vatten och hafvet. Härmed tror jag mig hafva visat, att vi liten eller snart sagdt ingen nytta haft eller hafva af dessa tunnor spanmål.

När nu förhållandet var sådant, att Konung Carl den XI ansåg dessa rotar för svaga, och att det, som orden heta: "intet i längden skulle bära sig", så torde svårligen kunna nekas, att det skulle blifva ännu svårare att uthärda med bibehållande af indelningsverket och en så långt utsträckt värnepligt, som den af Kongl. Maj:t föreslagna, utan någon den minsta lindring. Det har erkänts, att bördan kännes vida tyngre nu än straxt

efter indelningsverkets inrättande, och dock vilja de, som äro nära nog befriade från försvarsbördan, ej visa något tillmötesgående.

Här har blifvit framkastadt, att vi icke sköta vår jord, och att det är till följd af vanskötsel värdet af egendomen förminskas. Ja, jag vill icke bestrida detta; med de små resurser, som stå oss till buds, och de dryga onera, den inskränkta arealen och bristen på kapital att kunna bringa vår jord till bättre kultur och högre produktion, och då dertill kommer ett och annat mindre gynsamt år och dåliga konjunkturer, händer ej sällan att följden blir utmätningar, exekutiva auktioner och konkurser. Det må ingen tro, att vi få lefva ett luxuriöst lif, om vi på något sätt skola kunna hafva en någorlunda oberoende ställning. Vi få arbeta och försaka, ty med våra enkla vanor äro fordringarne små. Det är dock ingalunda någon lätt sak att på dessa svaga hemman med sina 50 à 60 tunnlands areal kunna finna nödig utkomst för sig och de sina, och derjemte årligen till kronan och kommunen betala 400 à 500 R:dr.

Jag får nu sluta med att förklara att, utan någon lindring vare sig på ett eller annat sätt, är det rent af omöjligt att kunna utsträcka värneplig-ten så långt, som Kongl. Maj:t föreslagit. Ty med bästa vilja i verlden skulle icke dessa svaga hemman kunna uthärda en sådan tryckande börda. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Dufwa: Under öfverläggningen inom Kammaren i detta ämne har man haft tillfälle att höra mer eller mindre högstämda försäkringar om egen fosterlandskärlek, mer eller mindre tydliga beskyllningar mot andra för egennytta. För min del vill jag söka underlåta att komma fram med yttranden, vare sig af ena eller andra slaget. Hvad försäkringarne om den egna fosterlandskärleken beträffar, så skulle det förefalla mig svårt att tala derom, då jag finner förhållandena sådana, att jag nödgas för den samhällsklass jag tillhör förorda mindre bördor, än dem jag fortfarande skulle vilja lägga på andra. Kanske skulle förhållandet vara helt annat, och jag känna mig mera oförhindrad att tala om min fosterlandskärlek, om jag hade en rote, och således skulle kunna tala om att man bjuder äfven mig en present som jag icke vill taga emot, och jag på detta sätt kunde framstå som en synnerligen oegennyttig fosterlandsvän. Det kunde dock hända, att, äfven om jag vore i den ställningen att ega en eller annan rote, jag skulle erinra mig att frågan här gäller skatteutgifter, hvilka ej kunna borttagas, utan måste fortfarande utgå, om än de särskilda samhällsmedlemmarne emellan fördelade efter andra grunder än för närvarande. Om nu exempelvis de bördor för fosterlandets försvar, hvilka nu trycka endast en del af våra jordbrukare, tänkas fördelade efter samma grund som allmänna bevillningen på alla samhällets skattdragande medlemmar, månne icke en persons förmögenhetsförhållanden *kunna* vara sådana, att det blir fördelaktigare att för en del af sin egendom bära den gamla bördan, än att för hela förmögenheten ikläda sig andel i den nya fördelningen? Det vill derföre synas mig, som, i fall någonting skall ådagaläggas med dessa högstämda försäkringar om oegennytta och fosterlandskärlek på grund af eganderätt till så eller så många rotar, måste de åtföljas af styrkta bokslut, utvisande hela förmögenhetsställningen, och först efter granskning af dessa skulle åtminstone jag kunna erkänna

de åberopade förhållandena såsom någon grund för dygdeprisets tilldelande. Jag tror således, att man tilläfventyrs kunde, utan att upplysningarne i sak derigenom minskades, låta diskussionen vara fri från dylikt sjelfberöm för den ena åsigten och dylikt klander mot den andra. Tyvärr har dock såväl det ena som det andra blifvit i öfverläggningen i den grad inblandadt, att en pröfning af det berättigade äfven i dessa beskyllningar om egennytta torde vara på sin plats.

Det har säkerligen icke undfallit Kammarens ledamöter, att detta tal om egen oegennytta och andras motsatta sinnelag i synnerhet låtit höra sig från ett håll, der man i andra ekonomiska frågor är så angelägen att framhålla skyldigheten att, såvidt möjligt är, förverkliga det principielt rätta. Men uti denna sak, der det gäller bördorna för fosterlandets försvar, månne väl, lika väl som i fråga om andra skatter, det principielt rätta vara en jemn fördelning af bördorna mellan alla samhällets medborgare i mån af hvars och ens förmåga. Det vore väl från nämnda håll man skulle vänta ett framhållande utaf hvad som vore principielt rätt, ett varmt nit för eller åtminstone ett märkbart bemödande att nalkas ett önskvärdt mål, särdeles då det nu icke är fråga om någon enstaka förändring i lagstiftningen, utan om ett fullständigt ordnande af landets försvar och i sammanhang dermed om den för hela landet vigtiga ekonomiska angelägenheten, huru försvarets bördor skola utgöras. Jag har dock ej funnit något tecken till sådant nit eller bemödande, utan tvärtom en total omkastning i åsigterna. Nu är det icke fråga om det principielt rätta, utan blott om att låta det bestående fortfara, derföre att det är beqvämare. För min del erkänner jag icke såsom klokt eller önskligt att i dylika frågor taga det principielt rätta till *ensam* ledning för besluten och kan således tyvärr ej heller i denna sak göra det, men icke vet jag heller, hvarför man just i denna fråga skulle företrädesvis vara berättigad att brännmärka sträfvandet efter det ur ekonomisk synpunkt principielt rätta såsom bevis på en egennyttig sinnesförfattning. Eller då man talat så mycket om denna egennytta, kan det verkligen icke finnas något annat som talar för en förändring i den nuvarande fördelningen af krigsbördorna än det enskilda vinstbegäret; hafva rättvisan, billigheten och det allmänna bästas kraf icke något i samma syfte att säga? Huru hafva de då i fordna dagar tillkommit, dessa särskilda skyldigheter, som man pålagt icke ens samtliga idkare af jordbruksyrket, utan vissa särskilda yrkesmän? Månne derigenom att man emot åtagandet skänkt dem några stora förmåner? Har man kanske gifvit dem deras hemman, mot det att de åtagit sig att hålla soldat? Nej, sedan man pålagt vissa jordbrukare bördor, från hvilka andra visste begagna tillfälle fritaga sig sjelfve, pinade man dem med utskrifningar, till dess de slutligen funno det vara en fördel att åtaga sig en annan form för skyldigheternas fullgörande, och då uppgjorde man med dem aftal om att den nya bördan skulle sättas i stället för den gamla och denna deremot för alltid försvinna. Ett sådant förhållande, att vissa idkare af ett yrke skola vara skyldige till ett onus, från hvilket de öfriga äro fria, och att bördan i allmänhet skall ligga just på de mindre och äfven i öfrigt hårdare beskattade jordbrukarne, men icke på öfriga jordbrukare eller på andra samhällsklasser, kan jag för min del icke finna vara i och för sig hvarken rätt, billigt eller nyttigt. Det vill

snarare synas att, då fosterlandets försvar är lika vigtigt för alla, ett bättre ordnande af försvarsbördan, bygdt på billigare grunder än de nuvarande, vore ett mål lika eftersträfvansvärdt och lika mycket förtjent ur ekonomisk synpunkt att behjertas, som någonsin ordnandet af andra ekonomiska förhållanden, och att man i denna sak med fullt ut lika mycket skäl borde få påyrka det i principen rätta, som då det t. ex. gäller en partiel jemkning i vårt banksystem eller något dylikt. Men sådant förklaras *nu* vara endast egennytta. Finnes det då icke någon rättsgrund för påståendet, att det aftal, som skedde för 200 år sedan, innefattar någonting, som borde tagas i betraktande vid den fråga, som nu föreligger, och har icke något gällande skäl för detta yrkande blifvit framställdt? Nekande besvarades frågan härom af en talare i förrgår, enär, sades det, den som ärft eller köpt en fastighet också har åtagit sig de densamma åtföljande skyldigheter. Efter svensk lag, som torde få anses gälla i fråga om fastigheter i vårt land, innefattar dock denna sats endast half sanning, ty här ärfves och förvärfves jorden icke allenast med dess skyldigheter utan äfven med dess rättigheter, och om uti det aftal som våra förfäder gjorde, finnes, såsom jag nyss erinrade, ömsesidiga åtaganden, finnes för jordegaren icke blott ett debet, utan äfven ett kredit, få vi icke lemna det sednare ur sigte eller glömma att fastigheten förvärfvas icke allenast med skyldigheter, utan äfven med rättigheter, och att icke någon, som förvärfvat en fastighet har förvärfvat den på annat sätt, än med lika laglig rätt till rättigheternas åtnjutande som pligt till skyldigheternas fullgörande. Hvilka äro nu dessa rättigheter? Jo, enligt knektekontrakten, frihet från utskrifningar och dertill hörande besvär. Denna rättighet för rotehållarne kan också icke med fog bestridas, men, säger man, den föreslagna allmänna värnepligten är icke någon utskrifning och icke ens jemförlig med de fordna utskrifningarne. Och representanten från Upsala, som i går utvecklade detta påstående, anförde, såsom bevis derför, 1634 års regeringsform, enligt hvilken ordet "utskrifning" endast afsåge det krigsmanskap, som erfordrades för fyllandet af regementena. Dessa finnas nu först, den föreslagna allmänna värnepligten afser ej att fylla regementena, utan att derutöfver åstadkomma en numera behöflig tillökning i försvaret, och den kan således ej anses såsom jemförlig med de fordna utskrifningarne samt har följaktligen ej med knektekontraktens stadganden att göra. Sådan var i korthet framställningen, om jag rätt fattade den. Utan att vilja uppehålla mig vid frågan om, huruvida 1634 års definition på utskrifning är den enda giltiga för tolkningen af hvad 1680-talets knektekontrakt derom innehålla, vågar jag tro, att tvistepunkten icke afgöres blott genom ett namn eller genom att betrakta den endast från den militäriska nomenklaturens ståndpunkt. Den ligger nog djupare, och vi torde ej förbise att det finnes två arter af krigsåligganden: det ena försvaret af hus och hem, då man går ur huse för att försvara den egna härden, det egna hemmet och fosterlandet, som ställes i fara af en inbrytande fiende; det andra deremot är någonting helt annat — och det är just detta som nu är i fråga — det är skyldigheten att ställa sig i ledet, för att möjligen deltaga i ett krig, som föres i främmande land, hvar som helst och för intressen, hvilka möjligen kunna vara helt andra än det heliga intresset, som är sammanbundet med försvaret af fosterjorden,

Detta åtagande, att ställa sig i ledet för att gå och föra krig hvar som helst, hvarthän det kan leda, derom vittna gångna tider, hvilkas historia visar, huru lätt det gått för sig för en mer eller mindre äfventyrlig eller hänsynslös regering att indraga folket i snart sagdt hvilka strider som helst, hvilka alls icke gått ut på fosterjordens försvar. En sådan skyldighet är också någonting helt annat än att försvara fäderneslandet mot en fiende som bryter in för att anfalla detsamma; det är den skyldigheten som orsakat att i fordna dagar såväl de "utskrifna" som knektarne fingo gå att på Tysklands, Polens eller Rysslands fält gjuta sitt blod, icke alltid af nödvändighet och icke alltid i fosterlandets sanna intresse. Men hvad skola nu våra värnepligtige göra? Skola de icke under de sju åren, från och med tjugondesjette till och med trettioandra året, hvarmed beväringstiden blifvit ökad, utan att de värnepligtige skulle tillhöra landstormen, således kunna användas äfven till annat än försvaret af fosterjorden; skola de då ej vara skyldige att gå ut i krig utom fosterjorden, i krig som föres för andra ändamål och af andra anledningar än fosterjordens försvar? skola de då icke gå in i regementena? Jag tycker mig minnas, att det i krigsministerns memorial står någonting om, att regementena skola svälla ut i krigstid, derigenom att beväringen skall fylla upp stammen. Jag hemställer således, om icke just på grund af arten af det krigsåliggande man vill pålägga de värnepligtige under de nämnda åldersåren, man med fullt skäl kan påstå att de nu är fråga om en utskrifning på 7 år, äfvensom att, om frågan skall afgöras efter 1634 års Regeringsform, det likaledes blir en utskrifning, enär den sker just i ändamål att fylla regementena. Det finnes visserligen ett annat sätt att se saken, det som min medbroder till höger framställde, att värnepligten endast innebär skyldighet till en skolgång under åttatiotvå dagar för erhållande af en för kropp och själ nyttig kroppsöfning och utbildning. Men värnepligten innefattar, som den föreslagna lagen väl visar, något vida mera än deltagandet i fredsöfningarne, den innefattar skyldigheten att under en följd af år, som det heter i 1634 års regeringsform, gå in i regementena och med dessa blifva sänd ut i krig, äfven sådana som möjligen afse allt annat än fosterlandets försvar. Och detta är sannerligen en krigstjenst just af det slag, som utskrifningen medförde och något vida annat än skyldigheten till åttiotvå dagars skolgång.

Äfven från statsrådsbänken ljöd i går ett nekande svar på frågan om rättsanspråkets befogenhet. Den method man använder för att leda sig till detta svar, var efter mitt förmenande i och för sig sjelf ganska riktig, ehuru detsamma icke kan sägas om tillämpningen, och jag anser mig derföre böra använda samma method, för att visa, om den icke tilläfventyrs rätt tillämpad medför ett annat resultat. Det sades nemligen, att man borde tänka sig, huruvida Carl XI och hans rådgifvare, om de kunde tillspörjas om den fråga, som nu föreligger till vårt bedömande, skulle ansett densamma hafva något sammanhang med den öfverenskommelse som för 200 år sedan träffades med en del af svenska folket angående roteringen, men den fråga som den ärade statsrådsledamoten ville hafva ställd till den hädangångna konungen var den, om det till följd af roteringsaftalen skulle vara förbjudet för svenska folket att i framtiden fatta beslut om en vidare utveckling af sitt försvarsverk. Det lider väl ej tvifvel, att såväl Carl XI

som hans rådgifvare skulle, om en sådan fråga till dem framställdes på densamma svara ett bestämdt och klart nej; men härmed vore alls icke någon upplysning i saken vunnen, enär icke någon ifrågasatt, att ju icke försvarsverket får utvecklas. Deremot, om tvistefrågan framställdes, om det sades: genom de åtagna knektekontrakten hafva vi fått rätt till befrielse från de hittills vanliga utskrifningarne, vid hvilka hvar sjette, hvar tionde, eller hvar femtonde man uttagits till krigstjenst. Om det nu i en framtid skulle komma i fråga att i stället utskrifva till krigstjenst alla, som uppnått en viss ålder, för att skicka dem ut i krig utom fäderneslandet och hvar som helst, är icke detta ett sådant krigsåliggande, från hvilket vi nu genom att ingå på knektekontrakten äro berättigade till befrielse? så tviflar jag icke att Carl XI skulle svara: det blefve ju en utskrifning det också, fast verkställd efter annan grund, och det är alls icke någonting som kan komma under rubriken af att "gå man ur huse", endast för att försvara den egna härden, hvarföre ock I kunnen vara förvissade om befrielse äfven för en sådan utskrifning.

Af hvad jag nu sagt torde tillräckligt följa, att jag för min del erkänner, att det för dem, som fortfarande bära indelningsverkets till landtförsvaret, icke för vissa samhällsklasser, utan för vissa individer af en viss samhällsklass betungande börda, finnes äfven rättsgrund för yrkandet, att icke en ny förpligtelse, sådan som nu ifrågasättes, skall påläggas, utan att på samma gång en förändring sker i den redan existerande. Mot detta rättsanspråk har af en domare inom denna Kammare gjorts den erinran, att ingen domstol skulle vilja erkänna detsamma eller döma i den syftningen. Om så är förhållandet, derom vill jag icke yttra mig, utan säger endast: så mycket värre för domstolarne, om i en fråga, som i sjelfva verket gäller mitt och ditt, ett befogadt rättsanspråk icke skulle kunna vinna erkännande. Men denna omständigheten afgör dock, äfven om förhållandet är sådant, icke rättsgrundens befogenhet. Det rättsanspråk jag för min del måste erkänna är det, att rote- och rusthållare, som fullgöra de i knektekontrakten åtagna skyldigheter, också äro för sina personer och för sitt husfolk, så vidt detsamma behöfves för brukandet af den roterade jorden, sådan denna var vid tiden för roteringsaftalets uppgörande, berättigade till befrielse från krigsbördor sådana som utskrifning och dylika besvär, såsom det heter i författningarne och således äfven för den i värnepligtslagen föreslagna ökade beväringsskyldighet, så vidt denna afser annan krigstjenst än det fordna gåendet "man ur huse" eller ortförsvaret. Men låt vara att det icke finnes någon rättsgrund alls — jag kan icke hafva mera orätt, tror jag, än om det skulle befinnas att så är förhållandet -- finnes det då verkligen icke någon annan grund för att erkänna och fästa afseende vid de anspråk och förväntningar, som från rust- och rotehållarnes sida afhörts?

Finnes det ej från synpunkten, icke af den enskildes fördel, utan af det allmännas nytta och bästa, grund för att något i den vägen bör göras? Eller arbetar det svenska jordbruket under så lyckliga förhållanden, är den mindre jordbrukaren verkligen i så goda omständigheter, att man kan fordra af honom icke blott andra skatter, grundskatter, särskilda bördor såsom roteringsskyldigheten, utan äfven ifrågasätta att pålägga honom ett nytt åtagande, hvarigenom ovilkorligen tillfället till

arbetsbiträde och dylikt skulle för honom försvåras? Är icke hvad vårt jordbruk mest lider utaf just det jemförelsevis ogynnsamma klimatet, hvad det mest behöfver arbetskrafter, och följaktligen borttagandet af en betydligare del af dessa under den tid, då de bäst behöfvas, en ytterligare börda, som drabbar tyngst just den mindre jordbrukaren? Är det icke just ur synpunkten af det allmännas nytta angeläget att söka åstadkomma en sådan reglering, att den ojemnt pålagda bördan åtminstone ej alltför mycket förtynges? Är vårt land verkligen på en sådan ståndpunkt, att vi kunna tänka oss detsamma blomstrande och lyckligt, om den vida talrikare delen af dess jordbrukande befolkning försättes för sitt yrkes bedrifvande i en försvårad ställning? Är väl allt detta hjelpt dermed, att man svarar: ja, för 200 år sedan åtogen I er den der bördan, nu sedan I burit den i 200 år, är det icke mera värdt att tala derom? Af regeringen erkändes dock för två år sedan, då det endast var fråga om 60 dagars öfningar, att det svenska jordbruket, kämpande med "en karg natur", och redan betungadt af grundskatter och andra utlagor var i behof af lindring i roteringstungan, om det skulle kunna bära den ökade beskattning allmänna värnepligten, sådan den då föreslogs, komme att medföra; nu synes man ej vilja veta af allt detta eller fästa minsta afseende vid de så tydligt erkända behofven. För min del tror jag dock, att det ur allmän, fosterländsk synpunkt är ett angeläget mål att icke öka bördorna för de mindre jordbrukarne, om hvilka jag talat; jag tror att man bör se till, att lifvet och förhållandena icke försvåras för dem, och jag är öfvertygad, att vårt land ej kan undvara dem, och att, om de bringas till en mer och mer ofördelaktig belägenhet, verkan deraf förr eller sednare skall låta sig på alla håll tugnt kännas. Att missförhållandet är gammalt, deri ligger ej något skäl, hvarföre det bör blifva ännu äldre, utan snarare borde man väl erkänna angelägenheten att om möjligt lindra och under inga förhållanden öka det. Ej heller är det yrkande om den gamla bördans borttagande, som nu så kraftigt afhöres, framkalladt blott af några enskilda, för sin egen fördel arbetande individer. Redan 1867 års Riksdag uttalade i sin framställning till Kongl. Maj:t om ett förändradt ordnande utaf vårt försvarsväsende, att någon mera utsträckt allmän värnepligt icke torde kunna genomföras, utan i sammanhang med indelningsverkets lindring eller aflösning. Denna åsigt var då hela representationens, ej endast vissa individers, hvilka man kunde beskylla att de af en sådan förändring hade att för sig sjelfva påräkna en fördel. Följden af denna Riksdags beslut blef Kongl. Maj:ts proposition till 1869 års riksdag om försvarsverkets ordnande, i hvilken erkändes att ökandet af beväringens öfningstid från 30 till 60 dygn borde — i anseende till de förhållanden i hvilka jordbruket i vårt land befunne sig; den karga natur med hvilken det hade att kämpa; de bördor, hvarmed det redan vore betungadt; och de svårigheter, den förlängda öfningstiden skulle medföra — föranleda en lindring i rustnings- och roteringsbördan, dertill förslag äfven af Kongl. Maj:t framställdes. Förslaget förkastades, men orsaken dertill var, som vi alla veta, icke den att representationen ogillade lindringsåsigten, utan att värnepligtsförslaget ej antogs, och att det föreslagna sättet för lindrings medgifvande ansågs ej uppfylla ändamålet. Det må väl då kunna väcka förvåning hos en hvar, att det förslag vi nu från Kongl. Maj:t fått mottaga, och i hvilken öf-

ningstiden är ytterligare utsträckt från 60 till 82 dagar, ej vidare talar om någon lindring. Har månne 1869 års karga natur blifvit mera blomstrande 1871, eller hafva tidsförhållandena så gestaltat sig, att vi nu mindre än 1869 behöfva tänka på att afskaffa hvad som kan afskaffas af gamla missförhållanden och göra hela befolkningen så nöjd och lycklig som möjligt? Jag vet icke att något sådant händt, tvärtom, mig förefaller det som skulle den sednaste tidens tilldragelser inneburit en mäktig maning, att i sistnämnda afseende göra allt hvad som kan göras. Emellertid, ordet lindring finnes icke i Kongl. Maj:ts förslag. Sedan nu yrkandet om någonting vida värre än lindring så kraftigt framträdt, skulle man väl haft skäl för förhoppning, att från regeringens sida en samverkan i bemödandet att åstadkomma åtminstone en minskning i de gamla missförhållandena vore att påräkna. En dylik förhoppning synes dock icke berättigad. Då Herr Chefen för Civil-departementet i förrgår hade ordet, yttrade han härom endast, att, om något lindringsförslag komme att till Kongl. Maj:t framställas, Kongl. Maj:t skulle deråt skänka en samvetsgrann pröfning. Jag får bekänna, att jag icke förstått meningen med dessa ord, enär jag ännu aldrig föreställt mig, att en Riksdagens framställning till regeringen skulle hos denne kunna erhålla en pröfning, som icke vore samvetsgrann. Men under gårdagen fingo vi höra en ytterligare förklaring i samma ämne afgifvas af rådkammarens främste ledamot med statsrådsvärdighet. Nu hette det, att ett förslag om lindring alltid skulle vara Kongl. Maj:t behagligt, och att, om en framställning i detta syfte skedde, den alltid skulle hos Kongl. Maj:t vinna allt det afseende, som förhållandena kunde medgifva. Detta var åtminstone något, men, tyvärr, glädjen deröfver blef icke lång. Några timmar gingo, och samme konungens rådgifvare fann sig befogad att så förklara sina ord, att han trodde sig hafva sagt, att Kongl. Maj:t skulle åt en framställning om lindring i roteringsbördan skänka ett välvilligt gehör. Jag saknar lika mycket förmåga att förstå hvad som härmed menades som med Civilministerns nyss omtalade förklaring; ty jag vill icke och kan icke föreställa mig, att någonsin en framställning från svenska folkets representanter om lindring i bördor, som ojemnt trycka en del af det svenska folket, skulle kunna hos dess regering finna ett illvilligt gehör. Och hvad betyder då den särskilda försäkringen om "ett välvilligt gehör"?

Af hvad jag nu sagt följer, att jag för min del icke anser något förslag, som utaf regeringen kan framställas om ordnandet af vårt försvar förtjena att godkännas, utan att detsamma jemväl innefattar förslag om bestämd lindring uti de hittills vissa samhällsmedlemmar pålagda bördor för försvaret. Jag trodde derföre icke, att jag skulle blifva sinnad att möjligen bifalla Kongl. Maj:ts förslag sådant det nu är. Jag har dock funnit, att jag i det fallet farit vilse, och det Särskilda Utskottet, som behandlat denna fråga, har visat mig, huru föga jag förutsåg hvad hända kunde. Ty det förslag till beslut i saken, som Utskottet framställt, är, såvidt jag förstår att bedöma, ändå mera otillfredsställande än Kongl. Maj:ts, så att, om jag blefve nödsakad att välja mellan dessa båda förslag, jag icke hade annan utväg, än att bifalla Kongl. Maj:ts Proposition. Jag anhåller att få yttra mig om Utskottets förslag från samma synpunkter,

ur hvilka jag förut betraktat saken, rättsgrundens, billighetens och den allmänna nyttans.

Jag har redan uttalat, att det efter min mening finnes rättsanspråk, hvilka dock icke sträcka sig längre, än att rust- och rotehållarne sjelfva och det husfolk, som behöfves för skötandet af hemmanen, sådana de voro vid knekteaftalets ingående, skulle vara berättigade till befrielse från utskrifning eller annan dermed jemförlig börda. Men huru har detta rättsanspråk blifvit framstäldt och omhändertaget af Utskottet? Jag högaktar den känsla, som hindrat att framställa saken endast ur rättens synpunkt, såsom ett yrkande om personlig befrielse för vissa individer från ett åtagande för fäderneslandet, som borde för alla vara gemensamt, men om, såsom jag antagit, rättsgrunden ej sträckte sig längre, än att för rotehållarne och åtskilliga andra personer vinna befrielse från utskrifning eller ökad värnepligt, kunde väl öfvergången från detta till ett annat yrkande icke blifva annan än den, att, då man afstod från anspråket på en inskränkning i värnepligten och åtog sig denna i fullt mått, man egde begära att förut åliggande skyldigheter skulle i samma mån lindras eller minskas. Språnget härifrån till yrkandet om fullkomlig frihet från alla fordna skyldigheter eller till fullständig befrielse från indelningsverket, om också först efter någon tid, kan jag sannerligen icke finna berättigadt eller erkänna vara grundadt på rättsanspråk; de skäl, som möjligen tala för indelningsverkets afskaffande, äro af annan art. Men huru blifva de efter Utskottets förslag behandlade, dessa billighetsgrunder, som ur synpunkten af den tryckande börda indelningsverket pålägger en del jordbrukare, anföras för yrkandet om behofvet af de hittillsvarande besvärens lindring, innan man stadgar ytterligare bördor? Jo, i stället för att i det afseendet söka verka derhän, att jordbrukets idkare befrias från eller erhålla lindring uti en del af dem nu åliggande besvär, för att derigenom komma i sådan ställning, att de utan svårigheter kunde åtaga sig de nya förpligtelserna, går Utskottets förslag ut derpå, att dessa jordbrukare tåla vid allt hvad af utlagor och besvär de redan hafva och ännu åtskilligt dertill, och detta icke endast för det närvarande, utan i 15 år framåt. Detta sätt att framhålla den tryckande beskaffenheten af en pålaga är verkligen eget; äro krigsbördorna redan i sin nuvarande form för jordbruket tryckande, är det sannerligen icke lätt att inse hvad nytta det allmänna, för hvilket jordbrukets förkofran är önsklig, kan hafva deraf, att jordbruket för 15 års tid tager på sig ännu tyngre bördor. Att sätta i fråga någonting sådant, är verkligen rent af ett hån mot alla billighetsanspråk; man framkallar derigenom ovilkorligen det talet, att, tål jordbruket nuvarande och nya bördor i 15 år, så lärer det nog tåla dem i 15 år till, och månhända ännu längre. Utskottets förslag tillfredsställer således, enligt min tanke, lika litet rättsanspråken som billighetsgrunderna. Är då det allmänna bästa ur någon annan synpunkt, än den ekonomiska, af Utskottet bättre tillgodosedt? Utskottet föreslår att vi nu skola besluta, att 15 år härefter, den 31 December 1886, den vigtigaste delen af vår försvarsorganisation skall upphöra att existera. Men hvad som då skall träda i stället, derom skulle icke beslutas. Vi skola således nu, okunniga om fosterlandets dåvarande ställning, besluta att det försvar, som nu finnes, då skall till väsendtlig del upphöra, utan

att vi på samma gång besluta och ordna om den försvarsorganisation, som då skall sättas i stället eller hafva någon säkerhet att till den nämnda tiden ens något beslut i det afseendet blir fattadt, — ty sådana kunna förhållandena under tiden gestalta sig, att detta icke blir så lätt, sedan man en gång lemnat saken obestämd — vi skola således äfventyra att ställa vårt land utan ordnadt försvar den nämnda dagen 15 år härefter. Att ställa så till, att man icke vet under hvilken form ett försvar skall finnas, eller om något sådant i fullt ordnadt skick ens skall existera några år härefter, detta är, efter min tanke, ett mycket besynnerligt sätt att se det allmännas bästa till godo, och till ett sådant beslut vill jag för min del icke bidraga. Slutligen finnes ännu en annan synpunkt, ur hvilken man kan betrakta Utskottets förslag, sträfvandet att åstadkomma likställighet alla svenska medborgare emellan i afseende på den ekonomiska krigsbördan; huru betryggar Utskottets förslag detta mål? Bördan af indelningsverket skall fortfara oförminskad i 15 år men då upphöra. Hvem kan emellertid säga, hurudan ställningen vid nämnda tid skall vara; kan det icke hända att på det fjortonde eller femtonde året dessa lugna tider, hvilka vi alla önska skola ständigt fortfara, likväl taga ett slut och stundens trängande behof lättast fylles genom åtgärden att låta den pålaga, som utgår, framgent fortfara? Hvem garanterar för att icke, äfven om förhållandena icke skulle blifva de nyss antydda, en sådan omkastning i maktfördelningen olika samhällsklasser emellan inom den lagstiftande och beslutande församlingen skulle mot den tiden kunna inträffa, att det läte tänka sig, att det beslut vi nu skulle fatta att indelningsverket skall upphäfvas, helt enkelt kan efterföljas af ett beslut att det skall fortfara? Jag vet nog, att de utaf Kammarens ledamöter, som finna Utskottets förslag vara så förträffligt, icke skola vilja lyssna till en sådan varning, men om man vill gå tillbaka till historien om våra skatteförhållanden och huru åtskilliga af dessa ojemna skatter blifvit ständiga, så måste man erkänna, att man har stöd af förra tiders erfarenhet som icke torde förtjena att alldeles lemnas å sido. Rättsgrunderna äro således i Utskottets förslag bortkastade, billighetsgrunderna rent af förhånade, det allmänna bästa är på ett betänkligt sätt åsidosatt, då man på en gifven tid, om hvilken man nu icke känner något, äfventyrar att ställa fosterlandet utan fullständigt försvar, och slutligen är den eftersträfvade likställigheten i skatteväg äfventyrad genom den form man velat gifva beslutet derom, enär under vissa förhållanden detta beslut, som nu skulle fattas, kan omintetgöras genom ett motsatt beslut, innan femton år förgått.

Om nu, vid frågans slutliga afgörande, man skulle ställas i valet mellan Kongl. Maj:ts förslag, hvilket jag anser förnärma både rättsgrunden och de billighetsanspråk man ur synpunkten af det allmännas nytta har att fästa afseende vid, och Utskottets nu föreliggande förslag, som icke blott gäckar båda dessa grunder, utan dertill möjligen skulle på ett ytterst betänkligt sätt kunna äfventyra fosterlandets välfärd under en kommande tid, om hvilken vi nu ingenting veta, i detta val måste jag för min del sluta mig till Kongl. Maj:ts förslag. Ett tillfälle till ytterligare pröfning af ärendet för möjlig jemkning i förslagen skulle jag med glädje omfatta; men utsigterna derföre hafva tyvärr minskats. Ännu i går hoppades jag, att vi skulle genom en återremiss kunna förskaffa oss tillfälle till

en förnyad pröfning af frågan; och kan detta under någon form ännu ske, så kommer jag att rösta derför, för att i det längsta bevara utsigten, att denna vigtiga fråga må, medan vi ännu under denna riksdag äro tillsammans, kunna vinna det ordnande, som det ur mer än en synpunkt är af vigt att icke fördröja. Skulle åter denna förhoppning befinnas omöjlig att realisera, skulle frågan ställas på uppskof, och skola vi taga på oss och fäderneslandet det äfventyr som obestridligen kan dermed vara förenadt, må det då tillåtas mig att önska att, när frågan återkommer, det må ske under en annan form, så att de förhållanden, som jemte de militäriska här äro att öfverväga, må vinna det afseende, som de verkligen ur fosterländsk synpunkt fordra. Ty om vi ställa upp aldrig så mycket folk till vårt försvar och aldrig så högt uppdrifva öfningarne, men icke väl ordna våra ekonomiska förhållanden, utan sträfva att låta gamla orättvisor fortlefva, i strid mot folkets berättigade önskningar, befarar jag ändock att vårt försvar blir bristfälligt.

Under förmälan att ytterligare flera ledamöter låtit anteckna sig till afgifvande af yttranden öfver den föredragna punkten, hemställde Herr Talmannen, att öfverläggningen, hvars afslutande alltså icke under förmiddagssammanträdet kunde medhinnas, måtte fortsättas under eftermiddagen. Med bifall härtill åtskiljdes nu Kammarens ledamöter kl. 3 1/4 e. m., men sammanträdde åter

Kl. 6 e. m.

§ 3.

Vid fortsatt öfverläggning angående Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, lemnades i följande ordning ordet åt nedan antecknade ledamöter:

Herr Leijer: Jag har just ej något särdeles nytt att tillägga i denna fråga, men då diskussionen redan tagit en sådan riktning, att den numera kan anses utgöra en öppen votering, har jag trott det vara min skyldighet att i största korthet till protokollet anteckna äfven min mening, för att angifva min uppfattning af och ställning till frågan.

Hvad som enligt min föreställning utgör hufvudfrågan är, huruvida rikets försvar nu bör förstärkas och om detta skall ske genom en utsträckt allmän värnepligt. I detta afseende synes äfven alla vara ense, ty jag har ej inom Kammaren hört några röster höjas deremot, och jag tror verkligen att denna enstämmighet sträcker sig öfver hela landet. Jag kan nemligen dervid icke medtaga i beräkningen den obetydliga meningsskiljaktighet, som i en och annan af pressens organer förekommit.

A propos pressens behandling af denna fråga, tillåter jag mig yttra några ord, enär ju denna press ej varit utan allt inflytande i detta afseende, samt dessutom flere af denna Kammares ledamöter redan förut omordat denna press, ehuru nog ensidigt.

En

En vigtig uppgift för pressen är att förarbeta stora och små samhällsvigtiga frågor, och jag anser dess organer vara berättigade att söka väcka och underhålla entusiasmen för allt ädelt och fosterländskt, likasom ock de ej äro alldeles obehöriga att bearbeta den allmänna opinionen i den riktning, de efter mogen pröfning finna vara den rätta. Men det är pressens skyldighet att mångsidigt och opartiskt, ej ensidigt och partiskt, behandla dylika frågor, samt att ej försöka undertrycka och förhåna eller smutskasta och förkättra olika tänkande genom att inlåta sig på personliga anfall och äreröriga beskyllningar, aldraminst mot rikets representanter. Lika opassande och ohöfviskt är det äfven af denna press att söka inverka på dessa representanters åtgöranden genom att, före ett besluts fattande, framkasta hotelser, vare sig i form af uppmaningar till regeringen att bestraffa deras åtgöranden, eller såsom en uppmaning till deras kommittenter att vid representanternas återkomst till hemorten mottaga dem på ett sätt, som pressen anser lämpligt. Att pressen på sådant sätt söker undertrycka representanternas grundlagsenliga rätt och skyldighet att endast följa sin egen öfvertygelse, kan ej öfverensstämma med dess sanna och stora uppgift.

Jag har ej ansett det vara opassande af mig att öppet uttala dessa ord, då jag nemligen stöder dem på den erfarenhet, att pressens åtgöranden icke äro så utan all betydelse vid denna frågas behandling. Det är nemligen en sanning, som gäller äfven annorstädes än i läkekonsten, att retmedel framkalla retning och retning en förökad spänning och en förhöjd lifsverksamhet; och det är väl ej så utan, att pressens uppträdande i denna sak varit ett retmedel, som framkallat en förökad spänning både inom representationen och hela landet. För öfrigt erkänner jag likväl, att pressen med verkligen mycken förkärlek omfattat denna vigtiga fråga och måhända mycket bidragit till dess utredande, samt att den sålunda i visst afseende verkat godt, men jag vill fråga om någon kan anse den i någon af nyssnämnda afseenden fri från klander, och man bör då ej ensidigt hvarken berömma eller tadla densamma. Jag ber Herrarne om ursäkt för denna digression från ämnet, och återgår nu till sjelfva saken.

Angående hufvudfrågan, eller en utsträckning af den allmänna värnepligten, synas, som sagdt är, alla vara ense, hvarföre jag ej derom behöfver vidare orda. Jag vill blott i detta afseende upprepa hvad en utmärkt talare på Stockholmsbänken yttrat, nemligen att "Sverige verkligen kan försvara sig". Den fråga åter, som utgör det egentliga tvistefröet, är, huruvida denna värnepligt bör åläggas *med* eller *utan vilkor* af indelningsverkets aflyftande från jordbruksnäringen. För min del synes detta utgöra tvänne från hvarandra rent skiljda frågor. Det torde vara alldeles odisputabelt, att frågan om indelningsverkets lindring eller aflyftande kunnat framträda och äfven har framträdt, utan sammanhang med frågan om förstärkandet af försvaret; följaktligen är detta en sjelfständig fråga. Likaså odisputabelt är det ock, att frågan om ett utsträckt försvar kan afgöras utan hinder af frågan om indelningsverkets vara eller icke vara, samt att således äfven detta är en sjelfständig fråga. Då sålunda hvardera af dessa frågor *kan* behandlas särskildt, så synes det mig äfven vara gifvet, att man nu *bör* bifalla den föreslagna värnepligtslagen

utan alla vilkor. Skälen dertill äro tillräckligt angifna af andra. Men i öfverensstämmelse med en talare i Första Kammaren i går anser äfven jag, att, hvad som är rätt i princip, icke alltid är praktiskt möjligt, hvilket äfven af den siste talaren härstädes under förmiddagens sammanträde erkändes, och då dessutom dessa båda frågor vid föregående riksdagar blifvit samtidigt behandlade, kan jag ej finna något olämpligt uti att äfven nu så förfara.

De fem reservanterne i Första Kammaren yttra, bland annat, följande: "Ingen mensklig inrättning *kan förblifva lämplig för alla tider*, och indelningsverkets grundläggare hafva redan under tvänne århundraden förvärfvat sig en rätt till fäderneslandets tacksamhet, som icke förringas deraf, att deras verk måhända *en gång skall anses föråldradt.* Huruvida tidpunkten derför må ligga närmare eller fjermare är en fråga, öfver hvilken vi sakna anledning att yttra oss, men *visst synes det oss, att han nalkas,* i den mån den allmänna värnepligten blir försvarets väsendtligaste källa, och att *han skulle vara inne, om* hos oss, såsom redan i Preussen och några andra länder, nämnda pligt en gång blefve krigsförfattningens enda grund." Ja, det är just derom frågan nu gäller, och tidpunkten synes derföre verkligen vara nära, nog nära åtminstone för att man bör omsorgsfullt taga i öfvervägande, huruvida den fordran som uppställes af dem hvilka äro mest tryckta bör kunna medgifvas eller icke. Jag kan ej anse mig kompetent att uppträda och med något sken af starka och bindande skäl yttra mig öfver frågan, vare sig i militäriskt, privaträttsligt eller statsrättsligt hänseende, och derföre åtnöjer jag mig med att blott ur en enda allmännare synpunkt betrakta frågan. Jag anser nemligen statsmakterna böra bevaka *allas* rätt, och då är det äfven vår skyldighet att tillse, huruvida ett sådant medgifvande åt en samhällsklass kan ske utan orättvisa mot andra. Då det gäller att aflyfta en börda, som ej kan bortkastas eller försvinna, samt då följaktligen frågan inskränker sig derhän att förflytta tyngdpunkten af denna ojemna börda från den enas axlar till en annans, som nog i sin mån tryckes af bördor, både ojemna och orättvist tillkomna, så är det gifvet, att detta icke kan eller bör ske *utan* någon slags ersättning. Men *mot* ersättning deremot kan och bör det vara billigt och tillåtligt. Då man likväl ej kan göra den fullkomligt jemn och riktig, faller af sig sjelft, att den bör vara billig för den, som deraf mest tryckes, och det är gifvet, att det verkar mindre skadligt, om förlusten på fördelningen mera drabbar staten än den enskilde. Hvad åter frågan om lindring beträffar, så hafva åsigterna härom redan förut blifvit tillräckligt uttalade både af regeringen och representationen, för att dess rättvisa skall kunna anses redan godkänd — och för att jag, äfven om jag ej erkände den, icke skulle anse mig berättigad uppträda deremot.

Men det finnes likväl dessutom äfven en annan synpunkt, ur hvilken det kanske kunde varit af vigt att denna fråga om indelningsverkets aflyftande blifvit betraktad, nemligen huruvida det är möjligt att åstadkomma en sådan amalgamation mellan dessa båda olika kathegorier, indelningsverk och beväring, att ej den strid, som mellan dem båda redan nu förefinnes, skall fortfara och möjligen gifva oss samma sorgliga skådespel, som striden emellan lilla och stora flottan, hvilken tyckes hafva slutat på ungefärligen samma olyckliga sätt som den af den beryktade Münchhausen

omtalade striden mellan vargarne, hvilka så ursinnigt kämpade mot hvarandra, att till slut endast svansarne funnos qvar af dem — och jemförelsevis torde väl ingen kunna påstå att mycket mera finnes qvar af våra flottor.

Vidkommande indelningsverkets aflösning, så föreligger nu ett förslag af Utskottet, hvilket jag för min del ej kan gilla, enär detsamma icke innehåller någon verklig aflösning, utan endast ett uppskjutande af skänken. Utskottet har blott velat bota en orättvisa genom en annan sådan.

Deremot har Friherre Ericson framlagt ett förslag, som, enligt min uppfattning, är principenligt riktigt, enär detsamma grundar sig på en kapitalisering af bördan samt en årlig amortering af denna på jordbruket hvilande skuld. Men äfven detta hans förslag är ofullkomligt; bland annat vill jag nämna den 7:de punkten af hans förslag, hvilken är af det innehåll: "att rust- och rotehållare, som ingått på aflösningen, fortsätta att hålla nu tjenande karl och häst, tills afgång inträffar, men att ingen ny rekrytering eller remontering må för sådana nummer ega rum. Sålunda *fullgjord rotering eller rustning räknas lika med kontant erlagd ränta och amortering.*" Detta är naturligtvis ingen verklig amortering. Min andra anmärkning mot Friherre Ericsons förslag gäller 9:de punkten, hvarest det heter: "att *alla inflytande ränte- och amorteringsafgifter* ställas till Kongl. Maj:ts disposition *att användas till anskaffande och underhåll af nödig stamtrupp*, till dess af Konung och Riksdag angående stammens organisation definitivt beslutats." Häraf skulle följden åter blifva den, att någon verklig kapitalbildning ej skulle komma till stånd. Detta skulle naturligtvis lätt kunna ändras derhän, att endast räntan användes, hvaremot man i det genom amortering bildade kapitalet finge en aflösningsersättning. Ingen kunde då klandra, att någon orättvisa skett, eller att rotehållarne fått en present, ty de hade då lemnat det kapital, hvartill roteringsbördan blifvit värderad.

Samma fel, att vilja bota en ojemnhet med en annan sådan, synas de båda förslagen innehålla, hvilka blifvit särskildt tryckta och bland Kammarens ledamöter utdelade; enär nemligen båda dessa förslag uppställa en och samma normalsiffra för all roteringsskyldighet, och hvarigenom olika rotar få olika stor eftergift och somliga ingen alls.

Om jag emellertid under nuvarande förhållanden skulle nödgas votera mellan Kongl. Maj:ts och Utskottets förslag, så får jag, i likhet med den siste talaren under förmiddagens sammanträde, förklara, att äfven jag måste rösta för Kongl. Maj:ts förslag, emedan, om Utskottets förslag skulle blifva lag, så har, efter min uppfattning, en orättvisa skett, som ej vidare står att ändra; hvartill kommer att, derest i politiskt hänseende sådana olyckor, som nyssnämnde talare förespådde, skulle inträffa, faran blefve lika obotlig. Om man deremot röstar för Kongl. Maj:ts förslag, och detta blefve Riksdagens beslut, så hålles derigenom frågan öppen, och man kan hoppas en bättre omorganisation framdeles. Jag hade hoppats, att, om vi beslöte oss för en återremiss, ett bättre resultat skulle kunnat åstadkommas derigenom, att, sedan nu litet hvar haft tillfälle att uttala sin mening i frågan och, genom en sådan kraftyttring, den der spänningen och öfverretningen i någon mån hunnit lägga sig, Kammaren skulle kunnat med mera lugn och sans bedöma det vigtiga ämnet. Jag är ock öfver-

tygad om, att derigenom ett bemedlingsförslag skulle kunnat framkomma, hvarom alla, hvilka äro lifvade af verklig fosterlandskärlek, skulle kunna förena sig, enär ju hvar och en, som jag hoppas, i sin mån är beredd att göra de jemkningar och eftergifter som med rättvisa och billighet äro förenliga. Då det emellertid numera är svårt att beräkna något resultat af en återremiss, anser jag det vara rättast att uttala den önskan att Kammaren behagade besluta sig för aflåtande af en skrifvelse till Kongl. Maj:t i det syfte, hvaruti Första Kammaren redan fattat sitt beslut i ämnet.

Herr Gustaf Jonsson: Då redan omkring hundra talare uppträdt i denna fråga, kan det ej falla mig in att länge taga Herrarnes tid i anspråk. Jag har ej heller begärt ordet för att repetera hvad redan af andra talare i detta mycket omordade ämne blifvit yttrat, lika litet som jag ämnar inlåta mig på repliker mot olika tänkande i frågan, ty för min del hyser jag respekt för andras öfvertygelse, likasom jag ock förväntar att min egen skall blifva respekterad. Jag har endast begärt ordet för att uttala min åsigt i den föreliggande frågan angående indelningsverkets afskaffande, såsom det af Utskottet blifvit föreslaget. Kongl. Maj:ts arméorganisationsförslag deremot innehåller åläggandet af en utsträckt allmän värnepligt på ett sådant sätt, att derigenom skulle åstadkommas en allmän nationalbeväpning utan aflyftande af ens någon del af de bördor, som för närvarande trycka vår modernäring, jordbruket. Men då man velat bygga försvaret på en ny grund, skulle man väl äfven kunna fordra, att den gamla grunden så småningom komme att försvinna. Detta är äfven hvad Utskottet sökt göra, och då, bland alla de förslag som här blifvit framlagda, ej något synes mig mera antagligt än Utskottets, vill jag instämma med dem som ansluta sig till detta sistnämnda förslag. Här har blifvit mycket taladt om fördelar och icke fördelar för de särskilda samhällsklasserna, såsom följder af det ena eller andra förslagets antagande. Men dessa fördelar böra väl ej vara så stridiga sins emellan, att man för deras skull skall söka förhindra att få frågan så fort som möjligt löst, ty ju längre afgörandets stund fördröjes, desto mera trängande blir behofvet af en reform i detta hänseende. Vill man ej beqväma sig för att göra hvad man bör, så torde det äfven blifva svårt att redan vid denna riksdag få denna fråga på ett tidsenligt och lyckligt sätt löst. Men om man förutsätter, att hos en hvar af oss finnes en sann fosterlandskärlek — jag vågar nämna detta ord, ehuru jag hörde någon talare påstå, att det ej skulle vara riktigt på sin plats att så göra — så tror jag i sanning att denna känsla, när det gäller, äfven hos oss alla skall visa sig så varm och glödande, att vi för vårt fosterland äro beredde att offra våra lif, som för oss är det dyrbaraste. Böra vi icke då äfven offra för samma ändamål det som mindre är, eller några obetydliga ekonomiska fördelar, om vi derigenom kunna bringa vårt försvarsväsende i ett bättre och tidsenligare skick? — Hvarföre ett tillmötesgående vore önskligt.

För min del vill jag förklara, att jag skulle vilja instämma till en del med den siste talaren under förmiddagens sammanträde, hvilken, efter att ganska vidlyftigt och fördelaktigt hafva uttalat sig om Utskottets förslag, likväl kom till den besynnerliga slutsats, att han gaf Kongl.

Maj:ts förslag företrädet framför Utskottets. Jag tillstyrker på det lifligaste bifall till Utskottets hemställan i den föredragna punkten.

Herr Ola Lasson: Jag har alltid betraktat svenska folket från Konungatronen ända ned till den fattigaste medborgaren såsom en enda samhällslänk eller, ännu mer, såsom en ankarkedja, och hvems är väl skyldigheten att tillse att denna kedja är jemn och stark, så att den ej brister? Jo, styresmannens eller styresmännernas, hvilka jag anser regeringen och riksdagen vara. Det är de som böra se till, att vi hafva vårt försvar i sådant skick, att vi verkligen *kunna* försvara oss. Men på samma gång Regeringen nu vill, att vi skola åtaga oss en utsträckt allmän värnepligt, så bör äfven Kongl. Maj:t se ned till folket, och se till huru dess verkliga ställning är, samt om detta folk kan bära denna förökade tunga och börda. Låtom oss kasta blicken på utlandet, t. ex. på Frankrike. Hvad är väl der den fordom så mäktige kejsaren nu utan rike? Det är som att tala om en prest utan åhörare, en köpman utan kunder. Detta är just ett bevis derpå, att man bör se till, att samhällslänken eller ankarkedjan är så sammanfogad och fördelad, att hvarje börda och tunga hvilar jemnt och lika på allas skuldror. Vore verkligen skattebördorna så fördelade, så är jag öfvertygad, att våra efterträdare, som under de följande åren uppträda på detta rum, ej skola behöfva så många dagar som vi nu för att diskutera ett sådant ämne som det nu föreliggande. Nej, då skola enighet och rättvisa komma att vederfaras alla samhällsklasser, och då skall det blifva ett verkligt nöje att deltaga i den lagstiftande församlingens arbete. Men för närvarande är det, såsom en talare yttrade härom dagen, *öga för öga och tand för tand*, då man slites om mitt och ditt och har den största svårighet för att eftergifva det minsta af egna fördelar. För mig är det väl motbjudande att erhålla nådegåfvor af andra, men om sådant är nu ej fråga, utan jag vill endast att rätt skall vara rätt, och att allmänna bördor och skyldigheter skola jemnt och lika fördelas på alla medborgare, hvilket nu icke är förhållandet.

Här har blifvit yttradt, att indelningsverket ej skulle kunna blifva beståndande, om ej soldaten finge blifva vid sin torfva, men jag frågar Eder, mine Herrar, hvilket är billigast och riktigast, att soldaten är vid sin torfva, eller att rust- och rotehållarne äro flyttbara. För min del tror jag det vara bättre, att desse sednare, som skola betala utlagorna, ega fasta bostäder. I mitt komitentskap och inom den socken, der jag har mitt rusthåll, bo på 46 tunnland 6 kappland jordområde 23 hushåll, af hvilka 19 jordegare äro rusthållare och 4 torpare, och den förnämste af dessa jordbrukare eger tre tunnland jord, hvaraf det mesta utgöres af flygsandsfält; fyra andra af dessa åboar ega deremot endast 1½ tunnland. Jag frågar: hvem vill vara förman för sådana rotar? Åtminstone icke jag. De utgöras samt- och synnerligen af obetydliga yrkesidkare, fiskare o. s. v., visserligen ganska redbart folk, men i särdeles fattiga omständigheter. Jag har talat med en soldat i Södermanland, och denne har sagt mig, att han kunde underhålla två à tre kor, hvilket knappast alla de ofvannämnde rusthållsintressenterna skulle förmå, om de sloge sig tillsammans derom. Låtom oss derföre icke fästa så mycken vigt vid denna

bestämmelse angående torpen. I min hemort finnes knappast ett enda soldattorp, och det oaktadt bestå våra soldater och dragoner af ypperligt och dugligt folk, hvilka, så snart de tagit lega, sjelfva tänka på att skaffa sig bostad, hvilket vanligen går så till, att förmannen för roten går i borgen för några hundra R:dr för soldaten, som efter några års förlopp betalt denna summa. När soldaten sedan tager afsked, har han sålunda sin egen härd. Jag tror, att detta sätt att gå till väga vid uppsättande af soldater är bättre än att, såsom Herr Kallstenius föreslagit, genast anvisa soldater bostad, i hvilket fall soldaten skyndar att gifta sig och qvarstår i tjensten 10 à 12 år, under hvilken tid barnskaran alltjemnt förökas. Då han sedermera blir bräcklig och svag, får han afsked, köres ut från torpet och faller vanligen kommunens fattigvård till last. Vida bättre anser jag det då vara att, såsom Utskottet föreslagit, låta soldaten tjena för bestämd lön. Då man slutligen påstått, att en stor del af de indelta soldaterna, exempelvis vid Wermlands fältjägare-regemente, ofta skulle uraktlåta att infinna sig vid mönstringarne, så får jag förklara, att jag aldrig hört omtalas att krigsfolket i min hemort, låtit en sådan försummelse komma sig till last.

Af hvad jag nu yttrat framgår, att jag med nöje lemnar mitt bifall till Utskottets förslag.

Herr Kjellman: Såsom inledning till hvad jag i detta ämne har att anföra, torde det tillåtas mig att uppläsa en del af motiveringen till den motion, som af mig i denna sak blifvit väckt, och hvilken motion jemväl af det Särskilda Utskottet blifvit behandlad. I denna min motion rörande rustnings- och roteringsskyldighetens skiljande från jordbruket och öfverflyttande på rikets samtlige innebyggare, har jag bland annat yttrat:

"En fråga, som vid hvarje riksdag ständigt återkommer på dagordningen, blir allt mera oafvislig och måste i enlighet med tidens kraf förr eller sednare lösas. Försvarsfrågan har en sådan natur; och för hvarje gång den faller, liknar den, för att tala med en af våra skalder, en fjeder, som, ju kraftigare den tryckes, dess mera våldsamt tager den sedan fart.

Ingen med sinne och hjerta för fosterlandets väl har velat afvisa denna fråga såsom onödig och onyttig, hvilket bäst bevisas deraf, att en stor del af svenska folket under det sistförflutna decenniet utan några från högre ort utgående antydningar i throntal eller annorledes om möjliga traktats- och fredsbrott sjelfmant klädde sig i vapen och sökte hvar på sitt sätt göra allvar af den gamla Romare-sentensen: "önskar du fred, så rusta dig till krig."

Kongl. Maj:ts regering har äfven funnit, att vårt försvar emot en främmande invasion icke kan med tillräcklig säkerhet anses vara tryggadt, hvadan så väl regeringen som folket kommit till den, jag vågar påstå det, *enhälliga åsigt*, att rikets försvar måste i grund undergå en sådan tidsenlig förändring, att Sveriges sjelfständighet må kunna anses bevarad.

Skiljaktiga meningar förefinnas deremot i denna likasom i andra vigtiga samhällsfrågor angående sättet och anskaffandet af medel till för-

svarsfrågans lösning. Regeringen har under en följd af år hört rösterna från den jordbrukande klassen, som nu *förnämligast* bär den tunga och dryga bördan af landets försvar; men Regeringen synes icke vilja på allvar lyssna till det hofsamma språk och de välmenande yrkanden, som utgå från dem, hvilka representera *kärnan af svenska folket.*

Man har i fråga om nya anslag vant sig vid en opposition eller sjelfständig och noggrann undersökning af den fraktion inom Riksdagen, som anses mest representera landets jordbruk; men man likasom rädes för att gå jordbrukarnes välgrundade önskningar till mötes, förmodligen af fruktan att äfven andra samhällsklasser i ty fall skulle vända sina fosterländska vapen emot ett *vacklande regeringssystem.*

Huru skall man annars kunna förklara, hvarföre regeringen, som länge låtit förstå, att indelningsverket bör såsom en grundpelare i försvaret bibehållas, icke söker befria den svenska jorden från rust- och roteringsskyldighet, så att alla rikets innebyggare må i frågan om försvaret likasom andra fosterländska institutioner efter bevillning till staten drabbas lika af denna tunga men nödvändiga börda.

Man hänvisar så gerna på indelningsverkets uppkomst, och förmenar att gammal häfd för staten lägger hinder i vägen för någon aflösning. Den utnötta frasen om eftergift eller present till rust- och rotehållare vill jag äfven omnämna, för att icke anses hafva glömt några af motståndarnes skäl; men emot denna ensidiga uppfattning af en samhällsangelägenhet vill jag blott ställa den frågan:

Är det från konstitutionel och nationalekonomisk synpunkt principenligt och riktigt, att man i en samhällsfråga, *som kan ställa allas lif och egendom på spel,* tager *annat* i betraktande än *likhet inför lagen,* den må gälla en kontingent af personen eller förmögenheten?

Nej och tusen gånger nej! Likheten inför lagen är den enda riktiga principen i allmänhet och särskildt i frågan om fosterlandets försvar.

Må man i dag söka förfäkta en motsatt mening på historisk grund och göra försvarsfrågan till en spetsfundig juridisk rättstvist; men i morgon kan ett dylikt pläderande vara *för sent.*

Ansvaret drabbar i sådant fall icke den, som på vilkor, uppställda i enlighet med grunderna för hvarje förnuftig kontrakts- och samhällslära, *erbjudit sig* att sätta fosterlandet i försvarbart skick, utan just den som *vägrat* att emottaga ett välvilligt erbjudande och envist hänger fast vid den åsigten, att hvad som ansetts riktigt för några århundraden tillbaka skall fortfarande tillämpas. Om svenska allmogen skulle hyst en dylik konservativ åsigt i andra samhällsfrågor, så hade Sverige nog icke varit hvad det är; och det må således icke förundra, att jordbrukarne fordra sednaste uppoffringar af landets öfrige innebyggare, att desse sednare under det ödesdigra 1870—1880-talet komma med afseende å landets försvar *i fullkomlig likställighet med rust- och rotehållarne.* Det är ett ostridigt faktum, att jordbruket under nära 200 år burit hufvudsakligaste tyngden af landets försvar, och just denna omständighet synes mig utgöra ett talande skäl för den meningen, att man *hvarken obehörigt eller för tidigt* gjort anspråken om indelningsverkets aflösning gällande. Fåfängt må man invända, att en eller annan jordbrukare skulle genom aflösningen vinna en direkt fördel; ty flertalet skulle blott vinna den rättvisan, att

jorden, som genom hvarje liten tillstötande omständighet lätt kan blifva beröfvad sin fruktbarhet och som i allt fall ständigt är föremål för en begärlig och modern beskattning, icke hädanefter blefve mera än andra landets näringar och yrken betungad af försvarsverkets onera.

Beträffande frågan om *tiden*, då anspråket framträdt, lärer väl någon preskriptions- eller fatalietid icke gerna kunna åberopas; ty i sådant fall skulle, snart sagdt, alla samhällsfrågor, som utgöra föremål för Riksdagen, vara så gamla, att de borde få i lugn gå sotdöden till mötes."

Den nu till afgörande föreliggande frågan har på sista tiden väckt den största uppmärksamhet och blifvit följd med ett verkligen ganska stort intresse. På dess snara och lyckliga lösning beror också till en viss del svenska folkets — jag hade så när sagt — vara eller icke vara. Krigskonstens ofantliga utveckling under den sednaste tiden inom en del af de Europeiska staterna har nödgat äfven oss att tänka på en ombildning af vårt nu odugliga krigsväsende. Att en sådan ombildning är af nöden, derom äro vi alla ense; ja, vi äro äfven alla villige att dertill lemna erforderliga medel, så framt nemligen de uppoffringar, som för ändamålet anses nödvändiga, komma att efter rättvisa grunder jemnt och lika fördelas på alla samhällsklasser inom landet.

Frågan gäller sålunda endast, huruvida det gamla och onaturliga indelningsverket, som isynnerhet trycker den minst bördiga delen af den svenska jorden, ännu fortfarande skall ega bestånd eller icke. Historien om denna institutions tillkomst för omkring 200 år sedan under en despotisk envåldsstyrelse är för oss alla alltför väl bekant, för att jag nu skulle behöfva upprepa den. Men huru hafva icke sedan den tiden alla förhållanden förändrats! Då funnos endast få och obetydliga städer med obetydlig handelsrörelse, inga bolag eller enskilda banker, inga stora fabriker eller kapitalister, på hvilka man kunde kasta dessa bördor för försvaret.

Då derjemte frälseegarne förklarade sig, på grund af så kallade privilegier, fritagna från en mängd utskylder, så måste allmogen och egarne af den ofrälse jorden, för att undslippa de ständiga utskrifningarne eller den allmänna värnepligten under dessa krigiska tider, åtaga sig indelningsverkets börda. Tåligt och villigt har äfven denna allmoge ända hittills fördragit och burit denna börda; men då nu åter den frågan återkommit, att vi ånyo skola åtaga oss den allmänna värnepligten, d. v. s. en förbindelse för hvarje medborgare att med sin person deltaga i landets försvar; är det ej då vår rättighet att på samma gång blifva befriade från indelningsverket, hvilket just utgjorde en lösen och ett friköp för våra egna personer i detta afseende. Jag tror icke att någon från rättslig grund skall kunna bestrida allmogen denna rättighet att nu blifva befriad från rustnings- och roteringsbördorna, ehuru jag nogsamt vet att många söka att advocera bort denna vår rättighet. Man kan äfven med skäl fråga, hvarföre icke egarne af frälsejord hittills presterat hvad de en gång för åtnjutandet af denna förmån åtagit sig; ty det är numera nogsamt bevisadt, att den så kallade rusttjenstbevillningen icke är en lösen för denna förmån.

Då nu något måste göras för att sätta vårt försvarsväsende i tidsenligt skick, borde väl alla vara villige att i mån af sina tillgångar jemnt

och lika bidraga dertill. Ingen man med rättskänsla torde väl vidare vilja påyrka, att indelningsverket fortfarande såsom en grundränta skall qvarstå för och åligga en viss del af jord, på samma gång egarne af denna jord förklara sig villige att ånyo åtaga sig den allmänna värnepligten. Riksdagen sammanträder för att stifta lagar, som skola lända till det allmännas bästa, och gifva helgd åt hvars och ens rättigheter. Vore det då ej billigt, att Riksdagen genom sina beslut sökte gifva upprättelse åt dem, som under sekler lidit orättvisa? Låtom oss göra detta, och jag är öfvertygad om, att hvar och en af landets medborgare derigenom villigt och med tålamod skall foga sig uti att uppfylla de skyldigheter, som fäderneslandets kraf af dem fordrar.

Det har så mången gång blifvit erkändt, att jordbruket är landets modernäring; hvarföre då genom en ovis och obillig lagstiftning vilja helt och hållet förlama detsamma? Jag har förut sagt, att indelningsverket är tryckande, men hvad som är ännu sorgligare är, att det trycker alltför ojemnt. Låtom oss, mine Herrar, kasta en blick på förhållandena inom vissa af vårt lands provinser, och betrakta den betungade jordbrukaren, som med svett och möda måste förtjena hvarje öre för sitt uppehälle, samt hvilken dessutom under för öfrigt mindre goda omständigheter, äfven har att kämpa med en otacksam och mindre bördig jordmån. Förhållandet är nemligen icke så, som en värd talare från Göteborgsbänken förmenat, att det är folkets egen liknöjdhet och vårdslöshet, som förorsakat jordens ofruktbara beskaffenhet. Jag kan öppet förklara — och, med kännedom om åsigterna i detta afseende hos många andra af landsbygdens representanter, tror jag mig ej vara ensam i denna min uppfattning — att, derest nu indelningsverket skall blifva beståndande och dertill en utsträckt allmän värnepligt åläggas oss, jag är fullt och fast förvissad derom, att en stor del af landets jordbrukare antingen skola gå sin ruin till mötes eller ock nödgas emigrera till ett annat land.

Jag har i min motion sökt framhålla det orättvisa i indelningsverket, allt ifrån denna institutions uppkomst, äfvensom ock huru denna börda efter rättvisa grunder bör från jordbruksnäringen aflyftas. Jag är ock tacksam mot det Särskilda Utskottet för dess omsorgsfulla pröfning och sakrika utredning af denna vigtiga fråga, och ehuru Utskottet måhända ej fullkomligt uppnått det resultat, hvartill det sträfvat att komma, får jag dock af allt mitt hjerta önska, att Utskottets förslag i den nu föredragna första punkten måtte vinna Kammarens bifall.

Herr Statsrådet Abelin: Jag har begärt ordet, för att med anledning af hvad som under diskussionen förekommit meddela några faktiska upplysningar, som — der de icke kunna rubba deras beslut i frågan, hvilka, enligt hvad det i går öppet förklarades, icke ämnade låta några skäl, huru öfvertygande de än voro, i denna deras förutfattade mening verka ändring — likväl skola, såsom jag hoppas, hos en och annan skingra någon fördom, någon på grund af vilseledande yttranden fattad oriktig föreställning.

En talare har, såsom skäl för indelningsverkets afskaffande, anfört, att "då nu mera alla bildade skola ingå i arméen, det fordras andra krafter att leda den, än dem som utgöras af de indelta trupperna". — Härvid

ber jag till en början få erinra, att, enligt Kongl. Maj:ts förslag, vid de indelta trupperna komma att fästas omkring 2,500 officerare och underofficerare, 1,300 reservbefäl (officerare och underofficerare) samt 800 volontärer, hvilka väl alla torde få räknas till den s. k. intelligensen. Dernäst ber jag få fästa uppmärksamheten dervid, att huru man än inom en folkbeväpningsarmé, der *allmän* värnepligt utgör grunden för dess sammansättning, söker ordna befälskrafterna, det omöjligen kan förekommas, att i sjelfva ledet finna personer med öfverlägsen humanistisk bildning framför den stora mängden af äfven det högre befälet; ty det är ju icke tänkbart, att alla rikt begåfvade ynglingar, der de såsom lefnadsmål uppställt något helt annat än det militära yrket, skulle, i stället för att undergå de jemförelsevis ringa öfningar, hvartill de genom lag förbindas, i ändamål att vinna anställning såsom befäl, underkasta sig de dermed förenade större uppoffringar af tid och medel och deraf följande längre afbrott i sin studiebana. Och hafva de sålunda, redan vid sitt inträde i värnepligtsåldern, en viss öfverlägsenhet i humanistisk bildning, huru då förekomma, att icke de, efter flera års fortsatta studier, eller vid den tidpunkt då de kunna i aktiv tjenst inkallas, stå i detta hänsennde öfverlägsna flertalet af det befäl, de lyda under. Men månne nu detta är att beklaga sig öfver, eller hafva vi icke exempel på, från det sista fransk-tyska kriget, huru Tysklands förnämste lärde stått i ledet och tvungits hörsamma personer, som stått långt under dem i bildning, utan att likväl sådant störande inverkat på de goda förhållandena inom arméen eller på dess framgångar; men saken är helt enkelt den, att, der den lärde vill lära sig ett yrke, måste han lära det af yrkesmannen, och att den öfverlägsenhet i kännedom af det militära yrket, som, olika inom olika grader, hos befälet är af nöden, icke ovilkorligen är beroende af höga kunskaper i öfrigt. Det myckna talet om den stora intelligens, som med de nya sakernas ordning skulle komma att träda under fanorna, har föranledt mig söka utforska, huru härmed verkligen är och i närmaste framtiden kan blifva förhållandet. Jag har för detta ändamål från regementen i olika delar af landet, deri inbegripna de regementen, å hvilka de vid akademierna studerande inmönstrats, infordrat uppgifter öfver förhållandet med skolbildningen bland de år 1870 inmönstrade beväringsskyldige. Uppgifterna, som äro upprättade med ledning af de vid approbationsmönstringarne förda rullor, upptaga trenne kategorier kunskapsgrader. Första kategorien innefattar antalet af de ynglingar, hvilkas hela skolbildning försiggått inom folkskolan och inbegriper äfven dem, som antagligen icke kommit i åtnjutande af någon slags skolundervisning; andra kategorien innefattar dem, som genomgått 4 klasser af allmänt elementarläroverk eller som anses kunna i underbyggnad med dem jemföras, och tredje kategorien dem, som vid högre elementarläroverk aflagt fullständig afgångsexamen. Med ledning af dessa uppgifter har uppgjorts en tablå, utvisande förhållandet med beväringsklassen i sin helhet, och framgår deraf följande resultat:

Om endast den exercerande styrkan tages i beräkning, tillhöra:

1:sta kategorien	 97,5	procent.
2:dra „	 2	„
3:dje „	 0,5	„

inräknas de beväringsskyldige, hvilka erlagt vapenfrihetsafgift, ställer sig förhållandet något fördelaktigare eller sålunda:

1:sta kategorien	96,5	procent.
2:dra „	2,7	„
3:dje „	0,8	„

Dessa uppgifter kunna helt naturligt icke vara fullt exakta och måhända ställer sig förhållandet i verkligheten något bättre. Visst är emellertid, att de lemna en ganska god ledning för omdömet härutinnan, och att, om de än icke tillfredsställa de öfverdrifna förhoppningarne på den s. k. intelligensen bland de värnepligtige, de likväl äro egnade betaga hvarje farhåga, att denna intelligens skulle så synnerligen lida af att stå i samma led som våra stamtrupper och till viss grad under befäl utaf någon mindre del af dem, särdeles som reservbefälsinstitutionen absorberar den största och bästa delen af densamma, och som stamsoldaten, om än från början i vetande endast likställd med den öfvervägande stora mängden af de värnepligtige, inom kort blifver, genom en ständigt fortgående utveckling, densamma öfverlägsen.

Samme talare har, såsom ytterligare skäl för indelningsverkets afskaffande, anfört, att "indelta stamtruppens hädanefter ökade öfningar skulle göra det nuvarande aflöningssättet både olämpligt och för rust- och rotehållare ytterligare betungande"; och man har hört särskildt framhållas de årligen återkommande skolorna, såsom egnade att väcka farhågor i detta hänseende. Jag ber härvid få erinra, att dessa årligen återkommande skolor fortgå alla, med undantag af centralskolan vid Carlsborg, å de vanliga mötesplatserna och under de för de ordinarie öfningarne anslagna tider, hvilka, hvad infanteriet eller den stora hufvudstyrkan af indelta arméen beträffar, icke blifvit ifrågasatta att förlängas; att dessa skolor, hvartill en jemförelsevis ringa styrka kommenderas, endast undantagsvis kunna komma att af samma soldat mer än en gång under hans tjenstetid genomgås; att de öfningar, som årligen återkomma för den stora mängden soldater, inskränka sig till 20 dagars regementsmöte, och att soldaterna blott turvis kommenderas till de öfriga möten, som i regel skola utgöras af det befäl bland manskapet, som för detta ändamål är föreslaget komma i åtnjutande af särskilda aflöningsförmåner. Hela den tid, den indelta soldaten enligt förslaget skulle komma att offra på sin öfning, utgör, om alla skolor och möten tagas i beräkning, i medeltal på hvarje man 37½ dagar och skulle, efter att de inom kompanierna delvis påbjudna målskjutningsöfningar allmänt komma till stånd, utgöra 39½ dagar. Om det emellertid ej kunde nekas, att långt utsträckta öfningar skulle verka menligt på soldatens enskilda ekonomi, liksom i viss mån äfven, under nuvarande förhållanden, på rust- och rotehållares förbindelser, så må dock ihågkommas att de, bland manskapet, som årligen kommenderas till utgörande af flera möten, äro föreslagna till erhållande af en så pass stor kontant lön, att den bör i de flesta fall fullt motsvara den förlust, de genom försummadt arbeta kunna ådraga sig, och att rust- och rotehållare icke skulle komma att, derest den af Kongl. Maj:t vid 1869 års riksdag föreslagna reglering af förhållandena mellan dem och soldaten antoges, af dessa olägenheter beröras.

En annan talare har förklarat, "att om stamprincipen skall hafva någon betydelse, så måste stamtrupperna upphöra att vara indelta utan värfvas och förläggas i garnison". Jag må tillstå, att jag ej kan dela denna uppfattning, ty om jag än ej vill förneka, att en sådan truppens förläggning borde medföra dess större utbildning i vissa militära färdigheter, så anser jag likväl icke endast dermed målet vara vunnet. Ty är det af vigt att i stammen ega ett starkt moraliskt liksom ett på kännedom af yrket grundadt stöd för de värnepligtige, så är det ock af vigt och måste förutsättas att emellan de stamsoldater och de värnepligtige, som skola med hvarandra införlifvas, existerar ett närmare ömsesidigt förtroende, alstradt genom en på förhand underhållen bekantskap och en, från de värnepligtiges sida, från hembygden medförd tillförsigt till stamsoldaterna, hvilket återigen icke vinnes eller kan vinnas, om stammen utan afseende härå anvärfves och i några få depoter inom landet förlägges för att först i det afgörande ögonblicket sammanföras med de värnepligtige, med hvilka den är ämnad utgöra ett fast och slutet helt. Huruvida under sådana förhållanden en på ömsesidigt förtroende grundad, kraftig samverkan kan stå att vinna, är mer än tvifvelaktigt.

Samme talare har anmärkt, "att stamsystemet passar aldraminst för ett litet folk". Jag är härutinnan med denne talare af en helt och hållet motsatt åsigt, och håller före att endast genom anlitande af stamsystemet det torde vara möjligt för ett mindre folk med små resurser att utan öfverväldigande uppoffringar kunna åt de för försvaret erforderliga massorna gifva tillbörlig fasthet, särdeles om, såsom här är förhållandet, detta lilla folk bebor ett vidsträckt land, som för sitt vidtutgrenade jordbruk, sin stora bergs- och skogshandtering och sina många näringar i öfrigt behöfver sina arbetskrafter sparade; ty förmedelst anlitande af stamsystemet, hvarigenom åt en, det militära yrket frivilligt hängifven del af folket öfverlemnas att tillegna sig den större krigsbildning, den strängare disciplin och den lefvande militära anda, som äro nödvändiga elementer inom hvarje armé, den der vill ega anspråk på att uppfylla sina ändamål, möjliggöres minskade fordringar på militära öfningar af den öfriga delen af befolkningen, som sålunda, utan att af dem allt för mycket hindras i sina vanliga sysselsättningar, kan, utan menligt störande afbrott, derutinnan egna sig åt fredliga förvärf. Det är denna omständighet, som förklarar att detta system, mer än något annat, med de militära fördelarne förenar äfven de ekonomiska, och att det alltså förnämligast passar för ett litet folk med små resurser. Att frågan äfven så bedömes af framstående representanter från ett annat "litet folk", hvilket, bättre än något, är i tillfälle att på erfarenhet grunda ett omdöme om det rena värnepligtssystemets fördelar eller olägenheter, derpå tillåter jag mig anföra följande såsom bevis. Uti ett bref från schweitziska generalen Dufour förekommer nemligen följande yttrande: "att så långt som möjligt förena de militära fördelarne med de ekonomiska är ett mål, dit alla sträfvanden vid upprättande af ett lands krigsförfattning böra syfta, och enligt mitt förmenande närmar sig Sverige detta svåra problem genom att skapa en kärna permanenta trupper för att utgöra befäl och lemna ett visst antal erfarne soldater uti ledet till stöd och ledning för de mer eller mindre väl öfvade och med militärtjensten mindre förtrogne värnepligtige", och han tillägger

härefter: "Eder indelta armé synes mig förundransvärdt lämplig härför". Samma åsigter har jag äfven sett uttalade uti en i Schweitz utkommande berömd militär-tidskrift.

Den sist åberopade talaren har äfven yttrat: "att indelningsverket, såsom ordningsmakt betraktadt, icke eger samma värde som en garnisonerad trupp, emedan man företrädesvis har den sednare i sin hand". Att "hafva en trupp uti sin hand" vill på militärspråket säga, att hafva *den under sin lydnad;* och då jag förmodar att talaren, med mig, kommit till den erfarenhet att, hvad på den indelte soldaten härutinnan ankommer, intet finnes öfrigt att önska, så kan talaren med sitt yttrande endast hafva afsett, att denna trupp icke är i lika grad som den i garnison förlagda för ändamålet disponibel. Men nu förhåller det sig likväl i detta hänseende — för så vidt man afser upprätthållandet af ordning annorstädes än i respektive garnisonsorter — alldeles tvärtom; ty genom den indelta truppens förläggning öfver hela landet, genom dess befintlighet i snart sagdt hvarje vrå af vårt vidsträckta land, utbreder den liksom ett nät af ordning öfver detsamma. Den står öfverallt, midt upp i sina fredliga sysselsättningar, rustad och färdig att, på de civila myndigheternas kallelse, i hvilket ögonblick som helst uppträda till ordningens upprätthållande; men huru skulle något deråt vara en möjlighet med å några få ställen uti landet garnisonerade trupper, särdeles om den väpnade styrkan behöfde anlitas uti trakter, som vore långt aflägsnade från de stora kommunikationslederna, och hvilka svåra och kostsamma transporter skulle icke häraf blifva en följd!? Såsom bevis på indelta arméens tillgänglighet för nämnda ändamål och ständiga färdighållning vill jag anföra ett färskt exempel. Vid den nyss timade eldsvådan i Strengnäs var, kort efter derom utgången kallelse, ordningsvakt af indelta soldater på platsen. Men ännu ett exempel må anföras. På en söndagförmiddag kl. 9 erhöll chefen för Elfdals kompani af Wermlands regemente -- hvilket måhända är det mest spridda kompani af alla inom mellersta och södra Sverige — befallning att med en styrka af 2 officerare och 50 man infinna sig vid Persbergs grufvor för stäfjandet af derstädes utbrutna oroligheter, och redan påföljande Tisdagsmorgon kl. 4 var kommenderingen å destinationsorten, som likväl är belägen fem mil från kompanichefens hemvist, der kommenderingen samlades. Jag har aldrig tillförene vidrört denna den indelta arméens egenskap såsom ordningsmakt; icke derföre att jag underskattar densamma, men derföre att jag ansett den vara de militära ändamålen underordnad; icke heller derföre att jag genom åberopande af denna egenskap fruktat uppkalla det spöke, som en känd militärförfattare sökt att frambesvärja, då han förklarat, att indelta arméen, i likhet med hvarje annan stående armé, vore "*ett band på folkfriheten*", ty vi inse alla, att en armé, så sammansatt, underhållen och förlagd som den indelta, endast kan blifva ett band på *laglösheten*, och vi veta alla, att vi i denna armé ega det bästa stödet för den *lagbundna friheten*, och denna arméens egenskap af den bästa ordningsmakt kan jag sålunda ej frukta att framhålla inför landets lagstiftande församling.

En annan talare har såsom skäl för indelningsverkets afskaffande anfört, att "indelta stamtruppen vore för litet öfvad, för litet rörlig och för dyr". Att den årligen återkommande öfningstiden för den indelta

soldaten är mycket kort har jag nyss ådagalagt, men antalet af hans öfningsdagar utgör dock, efter nuvarande medellängden af hans tjenstetid, 809 dagar. Öfningstiden, som detta oaktadt kan sägas vara kort, användes likväl hos oss med en flit och med ett allvar, som inom de flesta andra länder icke torde hafva sin motsvarighet; ty då våra trupper, under mötestiden, dagligen öfvas i åtta timmar och derutöfver, egnas deremot i allmänhet i andra länder vid dessa tillfällen en långt mindre tid, ja! jag har sjelf varit i tillfälle erfara huru man vid ett öfningsläger utomlands under flera veckors tid blott använde några timmar tvänne dagar i veckan till öfningar. Detta förhållande förklarar ock till en del, att våra trupper, gent emot andra länders, komma till den, med afseende å den korta öfningstiden, relativt stora skicklighet som de besitta. Jag medgifver likväl villigt, att mycket återstår ännu att i detta hänseende göra, och att mycken tid och omsorg måste ännu offras på truppens ytterligare utbildning, men jag hyser tillika den förhoppning att, sedan våra skolor i alla riktningar hunnit under någon tid framåt bära frukter och möjligen vidare utvecklats, stamtruppens öfning skall komma att visa sig fullt tillfredsställande. Hvad sedan beträffar den nu och ofta anmärkta bristande rörligheten hos vår indelta stamtrupp, så vill jag, för så vidt man ställer denna i samband med soldatens höga ålder uti tjensten, till en början hafva erinrat, att indelta soldatens medelålder är 35 år, och att sedan de några tusen, hvilka äro öfver 45 år, blifvit uttagne till depoter och till trossbetäckning m. m., endast män i sin kraftfullaste ålder återstå såsom stridande. Det vill dessutom synas, som gjorde man sig om den för trupperna erforderliga rörligheten en helt annan föreställning än den rätta. Man synes förbise, att det största, svåraste och hufvudsakligaste profvet för trupperna härutinnan består uti att genom hastiga och uthållande marscher förflytta sig från en ort till en annan, utan att dervid förtröttas eller göras otjenstbara, och att denna egenskap kan besittas utaf trupper, utan att individen derför eger voltigörens smidighet och lätthet; och såsom ett bevis derpå, att man icke alltid ansett unga soldater vara de för kriget företrädesvis användbare, tillåter jag mig anföra en auktoritet, den man svårligen här skall jäfva, nemligen vår store Gustaf Adolf, som i sina krigsartiklar föreskref, "att hvarje knekt skulle tjena i 20 år, om han icke vore sjuk eller hade varit med på tio tåg." Kriget består ej heller uti språngmarscher. Långt oftare förekommer och långt svårare är att *stå* under kritiska förhållanden, att under marscher och i läger uthärda vedermödor af alla slag, att hålla ordning i rotar och led under det dessa decimeras af de fiendtliga kulorna, att ega besinning under motgången och att då bibehålla lystring till befälets kommando samt icke låta sig bedragas af modstulenheten eller fegheten, som vid sådana tillfällen så gerna söker anledning till flykt. Detta är hvad som långt oftare fordras än det häftiga framåtrusandet, och indelta arméens krigshistoria visar, att den har kunnat allt detta, och enär indelta soldaten, lika väl nu som tillförene, utgår från och väljes ur kärnan af vår landtbefolkning, så är det blott i händelse denna befolkning skulle hafva vanslägtats, som man kan våga påståendet, att indelta soldaten förlorat dessa egenskaper, hvilka utan afseende å krigskonstens ståndpunkt eller taktikens fordringar i alla tider skola vara lika oumbärliga, lika ovärderliga och göra sig lika

mycket gällande. Hvad som anmärkts rörande den indelta soldatens relativa dyrhet anser jag mig hafva besvarat uti de ord jag härom yttrat i mitt första anförande under debatten i denna fråga; men då man påstår, att soldaten helt snart i fråga om sin militära utbildning når sin kulminationspunkt, och att allt hvad man sedan påkostar för hans sammandragning till öfning är förloradt, så innebär detta en så fullkomlig obekantskap med verkliga förhållandet, att jag ej kan lemna påståendet obemött. Det ligger nemligen ett stort misstag i den föreställningen, att soldatens hela utbildning åstadkommes under de tvänne år han har att genomgå sin rekrytskola. Åtskilliga tillfällen lemnas sedermera stamsoldaten till en fortgående utveckling dels vid de årligen återkommande underbefälsskolorna såväl å respektiva korpsers mötesplatser som å Carlsborg, der ett långt större antal soldater undervisas än det, för hvilket platser till befordran kunna beredas, dels vid de å mötesplatserna likaledes årligen återkommande skolorna för timmermän och skarpskyttar, der numera icke ett fåtal undervisas för att i de nämnda beställningarne hela sin tjenstetid qvarstå, utan der undervisningen är ambulatorisk och kurserna till tid och omfång bestämda, på det tillfälle till vidgad kunskap och färdighet i dessa för soldatens mångsidigare användning vigtiga ämnen må kunna beredas så många som möjligt. Ett icke obetydligt antal soldater beordras derjemte årligen till *befälsmötena*, der de, så långt tid och omständigheter medgifva, meddelas undervisning i befälets åligganden, så ock till *beväringsmötena*, der de, genom att undervisa och handleda yngre trupper, beredas vidare utbildning för sitt ändamål. Det är dessutom en villfarelse att tro, att dessa årligen återkommande möten, vore de än blotta repetitionsmöten, sakna allt inflytande på soldatens fortgående militära utveckling; ty de framkalla helt naturligen hans användande, vid olika tillfällen, i olika uppdrag och vidga såmedelst hans erfarenhet i flera riktningar; de åstadkomma ett närmande till befälet, af hvilket goda lärdomar i mer än ett hänseende stå att vinna, och hvarigenom å ömse sidor väckas och underhållas känslor af förtroende och aktning, hvilka i sin tur fast tillknyta detta band af gemensamma intressen och gemensam ansvarighet, hvilket allt alstrar denna kärlek till kåren, som kommer soldaten att offra allt för denna. Det är dessa förhållanden som gifva åt vår indelta armé dess egendomliga och vackra prägel, dess styrka, och de medel som offras för att stärka och befrämja dem äro i sanning icke bortkastade.

Den sist omnämnde talaren har, med erinran derom att den indelta soldaten vore gift, framhållit det olämpliga deri att "sända den gifte karlen först", förmenande, att, "om ett indelt regemente stupade, skulle alla familjerna komma fattigvården till last". Till en början ber jag få fästa uppmärksamheten på den fullkomliga obekantskap med det nya organisationsförslagets anda, som röjer sig i yttrandet att stamsoldaterna skulle skickas särskildt först i striden. Vid ett aktgifvande på förslaget bör det likväl befinnas klart, att dessa ingalunda äro afsedda utgöra ett afsöndradt helt, utan att de först genom införlifvande med beväringen bilda den egentliga arméen eller fullständiga delar af densamma. Så skulle, enligt förslaget, vid mobilisering af den större krigsfoten, infanteriregementena till ungefär ¼ utaf styrkan komma att utgöras utaf stammanskap,

och då nu 76 procent af detta manskap äro gifta, komme alltså, utaf de inom ett regemente utaf manskapsstyrkan stupade, ¼ att utgöra stammanskap och endast 76 procent af denna fjerdedel familjefäder. I öfrigt torde man mindre hafva att frukta för en ökad tunga för fattigvården utaf den indelta soldaten än af någon annan, och den omständigheten att han i allmänhet är gift — en omständighet, som jag betraktar för en så stor social fördel att undantagsförhållandet af ett krig och de olägenheter, hans egenskap af familjefader då kan medföra, icke böra ställa honom utom den lycka, hvaraf andra samhällsmedlemmar kunna fritt njuta — göra hans ekonomiska ställning i allmänhet icke sämre, ty i den mån arbetskrafterna ökas inom den idoga familjen, ökas icke sällan dermed äfven välståndet, och den omständigheten att soldaten kan erbjudas ett eget hem, hvilken förmån ofta utgör högsta målet för en redbar arbetares sträfvan, gör ock att arméen vid sig kan fästa de i moraliskt hänseende bästa krafterna.

Samme talare och med honom flere hafva uttalat den uppfattning, att de kostnader, som den af regeringen ifrågasatta nya organisationen skulle medföra, äro så stora, att farhågan för dem redan föranledt, och att verkningarne deraf skulle ytterligare föranleda mången att emigrera. Nu förorda likväl samme talare Utskottets förslag, hvilket dock förutsätter samma värnepligtslag och samma militära organisation af stammen, såsom ock, så vidt man af dess ofullständighet kan döma, samma styrka befäl och samma anordning af specialvapen som Kongl. Maj:ts förslag; med den skilnad likväl att organisationen af kavalleriet, enligt Utskottets förslag, skulle komma att blifva betydligt dyrare än nu är och enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle blifva förhållandet; med ett ord: alla de anordningar, som skulle åstadkomma ökade kostnader för försvaret, synes Utskottets förslag omfatta, hvarigenom ock tillämpningen af detsamma måste blifva minst lika dyrt som tillämpningen af Kongl. Maj:ts förslag. Men hvari skilja sig då dessa förslag så väsendtligt, att de på de mindre bemedlade klassernas ställning, på deras, som ämna emigrera, kunna hafva ett så olika inflytande? Jo, derutinnan, att den börda, som nu hvilar på rust- och rotehållare, skulle, enligt Utskottets förslag, aflyftas utan vederlag från dessa och på öfriga samhällsklasser fördelas, hvarigenom ock de klasser, som af ökade skattebördor kunde förledas emigrera och hvilka antagligen icke äro egare af berustad eller roterad jord, skulle i sin mån få ett plus i utskylder genom fördelningen på alla af den börda, som nu uteslutande hvilar och enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle komma att hvila på rust- och rotehållare. Då man nu ihågkommer, att de den rust- och roterade jorden genom indelningsverket åliggande besvär motsvara en statsinkomst af omkring fyra millioner R:dr, så synes det mig bevisa en högst besynnerlig tankegång att påstå, det de, som på grund af Utskottets förslag skulle få vara med om att i sin mån bidraga till anskaffandet af dessa fyra millioner, skulle föranledas till emigration, om ett annat förslag antoges, genom hvilket de undsluppe denna börda.

För att emellertid bevisa mitt påstående, det utförandet af Utskottets förslag skulle åstadkomma minst lika stora kostnader som Kongl. Maj:ts, och för att visa hvilka betydligt större statsutgifter det förra skulle medföra framför det sednare, ber jag att få delgifva Kammaren följande beräkning:

Den

Den värfvade soldat, hvarom i Utskottets förslag synes vara fråga, torde nemligen icke kunna beräknas till mindre kostnad än 110 R:dr om året, hvilket för den erforderliga *infanteristammen*, 24,000 man, komme att förorsaka statsverket en utgift af 2,640,000 R:dr.

För *kavalleristammen* åter, under antagande — hvartill Utskottets förslag föranleder — att den måste vara garnisonerad, kan årliga kostnaden svårligen beräknas lägre än 800 R:dr, hvilket för ett antal man af 3,409, som motsvarar det nuvarande indelta, gör en utgift för statsverket af 2,727,000 R:dr. Till bestridande af denna kostnad finnes visserligen att tillgå de rustnings- och augmentsräntor, som Utskottet afser skola till statsverket indragas, men då dessa räntors belopp blott uppgår till 1,377,000 R:dr, återstode likväl en ökad kostnad för statsverket (förutom kostnaden för uppbyggande af kaserner, stallar och ridhus) af 1,350,000 R:dr. Statsverkets ökade kostnad för den stam, Utskottets förslag synes afse, skulle sålunda komma att uppgå till 3,990,200 R:dr; hvarjemte bör ihågkommas att statsverket, genom indelningsverkets upphäfvande utan ersättning, komme att gå i mistning af de vakansafgifter af nyroterad jord m. m., hvilka nu i riksstaten finnas upptagna till ett belopp af 520,000 R:dr.

Utskottets förslag skulle således, genom indelningsverkets upphörande i hvad landtförsvaret beträffar, förorsaka statsverket en ökad direkt utgift af . . . . 4,570,200 R:dr.

Förslaget minskar antagligen icke de kostnader Kongl. Maj:ts förslag förutsätter, med mera än de 300,000 Rdr som äro beräknade för indelta kavalleriets vapenöfningar, hvarföre, med detta afdrag, de af Kongl. Maj:ts förslag uppkommande ökade kostnader böra utföras med . 2,508,000 „

då sammanlagda beloppet . . . . 7,018,200 R:dr utgör den ökade utgift, som genom tillämpning af Utskottets förslag skulle för statsverket uppkomma. Då man derjemte tager i betraktande den inverkan båtsmanshållets försvinnande skulle utöfva på kostnaderna för sjöförsvaret, så uppgå för visso de ökade årliga kostnader, hvartill Utskottets förslag medelbart eller omedelbart föranleder, till icke så obetydligt öfver 7,000,000 R:dr. Till dessa komma icke så ringa kostnader för en gång för uppbyggande af kaserner, stallar och ridhus för kavalleriet.

De emigrerande klasserna skola, såsom häraf synes, svårligen kunna anses gynnade af Utskottets förslag och det vore i sanning ej det minst besynnerliga, som tilldragit sig i försvarsfrågan, om man skulle äflas att utbetala en summa af något öfver sju millioner för att vinna ett mål, som man med afgjord större säkerhet skulle ernå med uppoffring från statsverkets sida af endast 2,808,000 R:dr, genom att antaga Kongl. Maj:ts förslag.

Man har talat om "att förslaget om införande af beväringslagen år 1812 väckte ett oerhördt missnöje inom landet" och en talare har förklarat att mycket motstånd mötte inom Bondeståndet vid genomdrifvandet af denna lag. Det skall emellertid blifva mig ett nöje att få fritaga 1812 års Bondestånd från en sådan misstanke. Jag har nemligen noga genomgått de vid behandlingen af denna fråga förda riksdagsprotokoll och deraf funnit att ingen inom hela Ståndet yttrat sig emot lagens införande och att af yttrandena från de trenne talare, som ensamme vidrörde frågan om

rustnings- och roteringsbesväret, framgått ett erkännande, att detta besvär borde fortgå vid sidan af den allmänna värnepligtens utgörande.

Såsom prof på de känslor och tänkesätt, som uppfyllde den tidens Bondestånd, vill jag ur protokollet anföra följande betecknande och tilltalande resolution på Talmannens i fråga om beväringslagens antagande framställda proposition:

"Denna Proposition blef med högljudt och upprepadt enhälligt Ja besvarad och bifallen; hvarefter Talmannen, med uttryck af de ömmaste känslor, betygade Ståndet sin uppriktiga aktning och erkänsla för den enighet och förtroende, som skall utmärka denna dag i tidens häfder, likasom den, då Hans Kongl. Höghet Kronprinsen valdes till arftagare af Sveriges urgamla Thron. Vid begge dessa tillfällen har Bonde-Ståndet förvärfvat och bekräftat dess anspråk på Hans Kongl. Höghets Nådiga omvårdnad, och säkert skall dess ädla själ icke svika Svenska Folkets hopp; säkert skall han upplyfta Sverige ur den vanmagt, hvaruti det under framfarna tider nedsjunkit. Säkert skall han föra Manhems söner till fäderneslandets försvar, med en framgång, som gifver hvarje af landets innebyggare den sälla njutning, att i dess enfaldiga hydda vara fredad från Utländskt våld eller Inhämskt förtryck, och då dess ögon slutas med växande hopp på en sällare framtid, få läggas till sina fäder med samma förtröstan som de, att dess stoft icke skall trampas af eröfrare eller slafvar. Frid och välsignelse skola hvila öfver deras minnen, som satt Fäderneslandets sjelfständighet framför alla enskildta fördelar. Lyckan och äran skola blifva deras lott, som, upplifvade af så ädla tänkesätt, känna deras förbindelse att dö för Fäderneslandet och veta att uppfylla den.

Detta med utmärkt värma och patriotisk anda utförda tal gjorde ett synbart intryck på hela Ståndet, och mottogs med glädjetårar och en utmärkt erkänsla."

Jag meddelar detta såsom bevis, bland annat derpå, att 1812 års Bondestånd erfor och visste häfda den svenska odalmannens från urminnes tider kända fosterlandskärlek.

En talare från Skånska bänken har såsom bevis för påståendet att det vore lika godt att hafva en kontant aflönad stam, som en med fast bostad, anfört exemplet af de skånska regementena. Men härvid är likväl att erinra, att dessa soldater icke så allmänt, som man skulle tro det, sakna fasta bostäder. (Så äro t. ex. vid södra regementet ej mindre än 185 soldater bosatte på rotetorp och 361 arrendera eller bruka andra jordlägenheter; och att befälet vid detta regemente betraktar soldatens bofasthet såsom en väsendtlig fördel bestyrkes deraf, att det är särdeles månt derom, att i legokontrakten införes en sådan bestämmelse, att roten, derest soldaten så skulle fordra, må vara skyldig förse honom med torp.) Samme talare, som i ett par föregående talares yttranden, rörande de mindre goda förhållanden i disciplinärt och andra hänseenden, som vore att vänta af en lös, en icke bofast stam, sett en anklagelse mot de skånska regementena, har med en viss förtrytelse tillbakavisat dessa yttranden. Hade nu dessa varit riktade mot de skånska regementena, hvilket dock påtagligen icke var förhållandet, så skulle jag hafva funnit hans uttalade ogillande öfver dessa herrars yttranden berättigadt, ty jag är

nog lycklig att af egen erfarenhet kunna vitsorda, det dessa regementen i alla hänseenden äro utmärkta; men jag vågar också påstå, att, om soldaten der stode lösgjord från alla de band, som nu genom rotehållaren förena honom med kommunen och det allmänna, skulle förhållandet icke blifva lika tillfredsställande, och jag är ännu mera viss derpå, att hvad härutinnan kan låta sig göra i det tätt bebyggda, i allo lyckligt lottade Skåne, det skulle icke utan våda kunna i andra provinser praktiseras.

Man har, på tal om olägenheterna af en löslig organisation af stammen, framhållit exemplet af Wermlands Fältjägare-regemente. Har man dervid, på sätt någon velat påstå, såsom ett faktum angifvit, att halfva styrkan af kompanierna uteblifvit vid samlingen till möte, så är sådant långt ifrån öfverensstämmande med verkliga förhållandet; men visst är, att organisationen af detta regemente är mycket lös och förtjenar ingalunda att uppställas såsom ett efterföljansvärdt exempel. Vid mötets slut lemnar truppen ifrån sig persedlar och vapen samt skingras till olika delar af landet. En del vistas mellan mötena i Norrland, sökande sig arbetsförtjenst i skogarne, en annan del går från en ort till en annan, intill dess den funnit lämpligt arbete o. s. v., hvarigenom äfven följden är och blir att man omöjligen mellan mötena kan hafva tillsyn öfver truppen eller med önskad påföljd bestämma öfver dess sammandragning. För att härutinnan kunna meddela ett fullt opartiskt vitsord, har jag vändt mig till en man, som tjenat en längre tid vid de indelta trupperna, liksom ock vid nämnda regemente, med begäran att han ville afgifva ett omdöme öfver de båda institutionernas relativa värde. Af hans utförliga, väl motiverade yttrande vill jag nu endast anföra hufvudmomenten. De skäl, som kommit honom att finna organisationen af Wermlands fältjägare-regemente "*behäftad med så många väsendtliga fel att den obetingadt bör förkastas*", sammanfattar han i följande punkter:

1:o. "*Hastig mobilisering är ej verkställbar.*"

(Med en erinran hurusom detta måste blifva förhållandet med hvarje trupp, som ej står under befälets ständiga uppsigt och icke eger fast bostad, fäster han uppmärksamheten dervid, att en uppbrottsorder på oförutsedd tid icke skulle kunna, äfven med bästa vilja från truppens sida, samla dem alla, spridda som de äro i aflägsna, icke alltid af befälet kända orter, och att endast den omständigheten, att de på förhand känna den ungefärliga tiden för mötenas början, förklarar att de så pass mangrannt, som i allmänhet sker, inställa sig till mötena.)

2:o. "*Om soldaten ej vill inställa sig vid samling finnes knappt något medel att dertill tvinga honom.*"

(Härvid upplyses, att det inträffat att flere man uteblifvit utan känd orsak och att man först lång tid efteråt erhållit upplysning derom, att en och annan aflidit eller legat sjuk i aflägsna trakter, der kommunikationer nästan helt och hållet saknats, men att flere uteblifvit, *emedan de erhållit förmånligt arbete.*)

3:o. "*Kostnaden för en stamtrupp med denna organisation kan ej ens för den närmaste framtiden beräknas Den har en stark tendens att ständigt stiga.*"

(För att åskådliggöra detta förhållande uppdrages en historik deröfver jemte anledningarne till detsamma. Härvid framhållas åtskilliga beakt-

ningsvärda förhållanden, hvarjemte uttalas en på erfarenhet grundad öfvertygelse derom, att det dugligaste och kraftfullaste folket är i allmänhet svårast att förmå rekapitulera. Vidare omnämnes, huru näringsomsorgerna ständigt följa soldaten och huru detta i förening med hans korta, obestämda tjenstetid gör att han icke med intresse omfattar sitt yrke, hvarjemte uppställes den betraktelsen, att "*ökade lönevilkor i förening med ökad värnepligt väl till någon tid kan hålla organisationen uppe, men att den icke lemnar de elementer till stam, som önskligt vore.*")

4:o. "*Organisationen, utsträckt öfver hela landet, kommer att gifva fattigvården mycket att tänka på.*"

("Då", yttras det, "med nuvarande öfningstid soldaten ej blir ledig före medio af Juli månad och ej ens då, om han blir kommenderad i underbefälsskolan, så möter stora svårigheter för honom att få ett stadigt hem och ständigt arbete. Mången kommer härigenom på obestånd och vänjes vid ett irreguliert lefnadssätt.")

5:o. "*Endast under nöd och missväxtår med åtföljande arbetslöshet är rekryteringen med säkerhet verkställbar.*"

(Härefter öfvergås till betraktelser öfver indelningsverket, hvarvid såsom resultat af jemförelsen yttras, "att för hvarje brist i den organisation, som ligger till grund för Wermlands fältjägare-regemente, indelningsverket erbjuder en motsvarande fördel.")

En annan talare från skånska bänken har missuppfattat ett yttrande af mig och derpå sökt grunda en bevisning, att jag framkommit med oriktiga uppgifter. Med anledning häraf ber jag få upplysa, att jag i mitt första anförande icke med ett ord omnämnt den så kallade rust- och roteringskomitéen, utan gällde mitt yttrande den så kallade Landtförsvarskomitéen, hvilket af sammanhanget i mitt yttrande äfven tydligt framgår och icke bort hafva undgått talaren. Emellertid tog han sig häraf anledning göra en utflykt från ämnet och in på ett fält, der jag icke ämnar möta honom.

Flere talare hafva i de fem reservanternes förslag velat se en bestämd uttalad åsigt derom, att indelningsverket borde afskaffas och på deras auktoritet byggt sin egen uttalade afsigt att rösta för dess upphäfvande. Enligt mitt förmenande hafva emellertid desse talare missuppfattat de ärade reservanterne, ty om dessa Herrar mena hvad de talat och skrifvit, och jag har ej anledning förutsätta annat, så afse de med sitt förslag endast att, i vissa uppgifna ändamål, verka derhän, "att den indelta stamtruppen *i någon män* till sin sammansättning förändras."

För att visa huru, utan att tiderna så särdeles förändrats, åsigterna kunna väsendtligen vexla, tillåter jag mig uppdraga följande jemförelse. En ärad ledamot af denna Kammare, som år 1869 uttalade sitt ogillande deröfver, att jag i mitt förslag till landtförsvarets ordnande ställt mig på en allt för bred basis, i det jag utöfver den nu befintliga indelta arméen och beväringen ifrågasatte ytterligare fem åldersklasser beväring, har nu förordat en värnepligtslag, som gör 12 till 14 åldersklasser förbundna till aktiv krigstjenst och synes på denna *bredare* basis vilja än vidare utveckla försvaret. Samme man yttrade år 1869, att man borde "ordna försvaret utan att tänka på tillökning i den redan befintliga numeriska styrkan, uteslutande genom att tidsenligt organisera och beväpna *redan tillgänglig*

stam och beväring samt genom *ändamålsenligt tillgodogörande af indelningsverkets alla tillgångar*", men förklarar nu, att indelningsverket icke låter organisera sig samman med en folkbeväpning (beväringen), och att de (indelningsverket och beväringen) utgöra tvänne linier organisationer, som icke låta förena sig. Vidare yttrade den ärade ledamoten, år 1869, att "så länge man icke tydligt och oförtydbart uttalar hvad man med allmän värnepligt menar och hvad man vill offra på fäderneslandets altare för att genom en derpå grundad arméorganisation få ett fullt tillfredsställande försvar; så länge man icke uttalar hvad man menar med en billig aflösning, hvilket också är ett sväfvande uttryck, skall jag icke med min röst bidraga till att sönderbryta det försvar vi redan ega." När man kommer och säger: "vi vilja nu, sedan vi lärt känna dem, åtaga oss de bördor för folkbeväpningen, under hvilka Preussen och flera andra länder nu sucka; *då, men icke förr, kan jag måhända finna mig nödsakad gifva min röst för upphäfvande af indelningsverket.*" Och då nu emellertid situationen mer än någonsin bjuder, att *icke* "sönderbryta det försvar vi redan ega" och oaktadt nu ingen synes vilja åtaga sig sin andel i "de bördor för folkbeväpningen, under hvilka Preussen och flera andra länder sucka", *nu* gifver denne man sin röst för och yrkar på — *upphäfvande af indelningsverket.*

Samme ärade ledamot, som numera uti indelta arméen och beväringen ser tvänne oförenliga linier, har yttrat farhågor, att vårdaren af arméens angelägenheter kunde komma att hysa olika sympatier, olika intresse för de båda linierna, de skilda organisationerna, och såmedelst komma att gynna den ena på den andras bekostnad — sådant förefaller visserligen mig otroligt, men att allt, äfven det otroliga, kan inträffa, derpå hafva vi sett tillräckliga bevis. Skulle emellertid så ske, så visar det, att denne vårdare ej rätt förstår sin uppgift och ej heller är densamma värdig.

Med förbigående af det myckna i öfrigt, som under diskussionen blifvit sagdt och återupprepadt, men äfven vederlagdt, vill jag ännu blott med några ord vidröra Herr Friherre Ericsons reservation. Då Herr Friherren deri beklagar, att man i Kongl. Maj:ts förslag till landtförsvarets ordnande saknar tillmötesgående tendenser, må det tillåtas mig erinra, att detta förslag i *allt väsendtligt* visar sådana, i det detsamma innehåller en fullständig plan till landtförsvarets ordnande, byggd på samma grunder å hvilka 1867 års Riksdag begärde få förslaget utarbetadt. Afser reservanten deremot med sin klagan det förhållandet att något förslag till lindring icke blifvit nu såsom vid 1869 års riksdag framlagdt, så vill jag erinra att, förutom de skäl jag redan anfört för den anmärkta uraktlåtenheten, reservanten sjelf funnit en rätt giltig förklaringsgrund för densamma, ock att af så det ena som det andra framgår, att uraktlåtenheten icke haft eller har sin grund i bristande benägenhet från regeringens sida att tillmötesgå hvarje från Riksdagen gjord skälig framställning härutinnan. Men syftar reservanten med sitt yttrande på ett tillmötesgående, som i sina följder skulle störande inverka på de allmänna rättsförhållandena och, i stället för att leda till det mål man söker, föra till ett tillstånd af osäkerhet och villervalla, då är, jag upprepar det, något tillmötesgående från regeringens sida icke att vänta.

Vid reservantens uttryckta åsigt rörande svårigheten att på indel-

delningsverket tillämpa åtskilliga oafvisliga militära garantier för att få en duglig soldat, torde jag så mycket mindre behöfva uppehålla mig, som det är klart att just dessa af reservanten, med rätta, såsom hufvudsakliga betecknade garantier, *rekryteringens besörjande af befälet* och en *begränsad tjensteålder*, kunna när som helst utan omstörtning af indelningsverket åstadkommas, och skulle, om det af Kongl. Maj:t till 1869 års Riksdag afgifna förslag till reglering af dessa förhållanden antoges, positivt vinnas.

Hvad jag nyss anfört rörande kostnaderna vid Utskottets förslag, gäller i allo, så vidt man af reservationen kunnat döma, äfven om reservantens. I öfrigt innebär reservantens förslag, på sätt ett par föregående talare anmärkt, icke någon *aflösning* af indelningsverket, utan ett fullkomligt efterskänkande af detsamma, och skiljer sig från Utskottets endast derutinnan, att då, enligt detta, indelningsverket skulle efterskänkas efter 15 års förlopp, skulle det, enligt reservantens, komma att efterskänkas efter förloppet af 27 år 224 dagar; ty det ligger i öppen dag att, för så vidt den af reservanten afsedda stamtrupp under öfvergångstiden skall hållas fulltalig, vid utgången af denna tid ej ett öre af den så kallade aflösningssumman kan finnas besparad.

Under diskussionen har man i öfrigt framkastat ett och annat om andra organisationssystems förträfflighet, på samma gång man gjort sitt till att bryta stafven öfver vårt eget; och det har ej så sällan förnummits, att man ansett, att, intill dess det ideal, man för sig sjelf, om än dunkelt, uppställt, med ens kunde vinnas, det icke lönade mödan offra något på förbättring af det system man redan egde. Jag tillåter mig med anledning häraf fästa uppmärksamheten derpå, att de förändringar, som blifvit föreslagna på den gamla grunden, äro alla af beskaffenhet, att, långt ifrån att hindra öfvergången till det system man under närvarande tidpunkt rätt ofta hört framhållas som det bästa, blott för oss underlätta att, *om* och *när* våra krafter kunna sådant medgifva, raskare fortgå på den beträdda vägen; men jag tillåter mig ock af samma anledning förklara, det jag håller före, att, när man, i tider då det höfves handla, ställer sig på klandrarens grund och bestrider fortkomsten af det enda, som har utsigt för sig att kunna leda till det föresatta målet, och då på denna handling kan bero att skydda det dyrbaraste man har att vårda — att man då, vill jag säga, har till medborgerlig pligt, icke blott att icke framkomma med lösa hugskott, utan att klart och tydligt visa ej allenast hvad man vill utan ock hvarthän detta leder.

Jag må slutligen tillstå, att hade man vetat framlägga ett förslag till en mera betryggande försvarsorganisation än den af Kongl. Maj:t nu ifrågasatta, och hade man visat sig verkligen vilja befrämja framgången af en sådan och ikläda sig de dermed förenade offer, så skulle jag, om jag ock än, med min uppfattning om hvad i detta hänseende länder till rikets sannskyldiga nytta, icke kunnat biträda ett förslag, gående ut på ett omstörtande af den närvarande grunden, likväl med uppriktigaste aktning för hvarje sådant allvarligt bemödande för försvarets förstärkande, villigt trädt tillbaka; men så länge man, såsom nu, långt ifrån att uppställa något bättre, endast hotar med ett obestämdt sämre, då står jag färdig att, i känslan af min pligt, med all kraft och till det yttersta bekämpa hvarje försök i sådan riktning.

Herr Hanson: Sedan diskussionen redan fortgått i 3 dagar, och då ännu omkring 40 talare återstå, så vill jag för min del icke uppehålla Kammaren alltför länge och önskar, att alla andra måtte hysa samma goda vilja. Jag inskränker mig derföre till att säga, det jag icke kan finna Utskottets förslag tillfredsställande, men att jag deremot gerna skulle vilja förena mig om Herr Kallstenii förslag, — enär jag önskar att rust- och rotehållarne måtte få all den lindring, som med rättvisa och billighet kan finnas öfverensstämmande, såvida jag icke fruktade, att detta för närvarande icke kan vinna tillräckligt understöd inom Kammaren —; hvadan jag, för att, om möjligt hålla frågan tills vidare oafgjord och under tiden sätta Utskottet i stånd att framkomma med ett bemedlingsförslag, finner lämpligast att yrka återremiss.

Herr H. Schmidt: Då af flere föregående talare den uppmaning blifvit framställd, att Kammarens ledamöter måtte öppet hvar för sig tillkännagifva sina åsigter i denna fråga och de grunder, på hvilka de stödja sig, så tillåter äfven jag mig att yttra några ord.

Mine Herrar! Sedan så många talare framställt sina tankar, *så utförligt*, dels för, dels emot Kongl. Maj:ts nådiga förslag i förevarande vigtiga fråga, finner jag alldeles öfverflödigt att ytterligare orda derom, utan vill endast i all korthet nämna, att jag, ehuru icke infödd svensk, likväl är lika varm vän af vårt svenska land som mången, hvilken här talat om sin fosterlandskärlek, derom kan jag försäkra er, mine Herrar! Jag önskar derföre lika varmt och lifligt som någon annan, att denna vigtiga fråga snart måtte till fosterlandets bästa få sin slutliga och lyckliga lösning. Men när jag hos de många talare, som här förut uppträdt, funnit så skiljaktiga åsigter rörande denna punkt, anser jag föga sannolikt, att desse kunna med ens här sammanjemkas, utan synes mig enda sättet för åvägabringandet af en sammanslutning vara det, att Utskottet tager saken under förnyad behandling, hvarföre jag förenar mig med de ärade Herrar, som yrkat punktens återremitterande.

Herr Bexelius: Af flera skäl finner jag mig föranlåten att rösta för Utskottets förslag. Dessa skäl vill jag nu icke i deras helhet angifva, enär större delen af dem redan blifvit af föregående talare framställda, men ett af dem, hvilket jag anser vara ensamt för sig fullkomligt afgörande, ber jag särskildt få andraga, det nemligen att indelnings- eller rust- och roteringstungan, lagd på endast en del af Sveriges jordegendomar, icke finner stöd i allmänna rättsmedvetandet. Derföre skall man ock förgäfves söka bygga vårt försvar på detta rust- och rotehåll; byggnaden skall, redan innan den hinner blifva färdig, börja lossna i sina fogningar, och Riksdagarne skola då få en långt svårare uppgift än den, som nu förefinnes, för att ordna och åstadkomma ett godt och kraftigt försvar.

Det påstående, som man så ofta får höra, att rustningen och roteringen vore en staten tillhörig uti de roterade jordegendomarne intecknad tillgång, är, när man tager i betraktande från hvilket håll det framställes, högst märkligt. Skulle sålunda den berustade eller roterade jordegaren vara gäldenären, så vore det väl på samma gång klart, att de icke be-

rustade eller roterade, och till och med de lindrigare drabbade jordegendomarne skulle vara fordringsegare. Då jag nu likväl i min egenskap af roterad jordegare betviflar riktigheten af fordringsanspråket, så är jag väl äfven berättigad att fråga dessa herrar säteriegare, fabriksegare och stadsfastighetsegare m. fl., m. fl.: hur var det med valutan? hvad gaf ni ut och hvad fick jag? Förr än man erhållit svar härå, och förr än inteckningen i öfrigt befunnits fullgod, lärer man väl icke böra godkänna ett dylikt fordringsanspråk.

Jag tror också, att desse sig så kallade fordringsegare skulle hafva mycket svårt att sig emellan fördela sin påstådda gemensamma fordran, ty om man frågar de utaf dem, som under den sednaste tiden uppdykt, nemligen fabriksegarne, huru stor summa hvar och en af dem till staten erlagt, för erhållande af rust- och roteringsfrihet för sin fabrik, så tror jag de skola blifva svaret skyldige; och förhållandet med de andre föregifne fordringsegarne antager jag vara alldeles enahanda.

Hade Kongl. Maj:ts förslag till utsträckt värnepligt äfven innefattat rotering af rikets hittills icke berustade eller roterade jordegendomar, och utjemning af bördan för de redan roterade eller berustade, så, ehuru ett och annat kompanibefäl tyckes hafva uppbjudit alla sina krafter för att göra denna institution omöjlig, tror jag likväl, att ett sådant förslag kunde hafva haft utsigt att blifva antaget af denna Kammare; men då nu så icke skett, och då de enskilda förslag, som blifvit inom Kammaren framlagda, väl innefatta några små utjemningar, men alldeles icke en rättvis fördelning af kostnaderna för den stående arméen på alla samhällsklasser, så kommer jag att rösta för Utskottets förslag.

Herr Jonas Samuelsson: De så kallade knektekontrakten, som emellan Kongl. Maj:t och Kronan å ena, samt landskapsmyndigheterna å den andra sidan blifvit ingångna, tillförsäkra rust- och rotehållarne den förmånen, att, så länge desse underhålla en stående armé, skola de och deras söner vara befriade från öfriga kostnader för försvaret; och ehuru dessa kontrakt i hufvudsakliga delar hitintills respekterats, försöka likväl våra mest lärde män att nu bortresonnera den åt rust- och rotehållarne sålunda medgifna rätten, under det de alls icke vilja lyssna till några förslag om lindringar i desses skyldigheter. Iakttager man icke bättre hvad som, enligt min tanke, obestridligen är rätt och billigt, så tror jag icke att man kan uppnå ett godt mål, utan följden blir den, att folket i stället kommer att misstro de män, som äro utsedde till dess representanter och sålunda borde bevaka folkets bästa.

En talare har sagt, att rust- och rotehållarnes antal uppgår till endast 75,000, och han ansåg att detta antal icke kunde mycket betyda emot hela landets öfriga befolkning. Detta kan synas vara sannt, men han glömde taga i beräkning alla dem, som äro af dessa rust- och rotehållare beroende, nemligen deras familjer och underhafvande. Hade han inberäknat äfven dessa, så skulle han kommit till en siffra, som, efter hvad jag tror, bra nära skall uppväga antalet af den öfriga befolkningen.

Då vi hafva den svenska allmogen att tacka för vårt yttre oberoende och vår inre frihet, och vi alla äro söner af denna allmoge och hafva ärft våra förfäders jord och deras fosterlandskärlek, hvarföre skulle vi då

icke lefva i endrägt och gemensamt verka för ett rättvist utjemnande af skattebördorna samt med enighet söka ordna vårt försvar, så att vi blifva tillräckligt starka, för att tillbakavisa den fiende, som ville kränka vårt dyrbara fosterlands sjelfständighet? Det är en sorglig sanning, att så länge split och oenighet råda, så länge dessa strider fortgå mellan särskilda klasser och intressen, så länge kunna vi icke heller hoppas på att få ett kraftigt försvar, äfven om vi derpå göra de största uppoffringar.

Skulle indelningsverket, mot min förmodan, förblifva orubbadt, under det värnepligtslagen oförändrad antages, så befarar jag, att ett sådant beslut skulle mera försvaga än stärka vårt land; och jag beklagar dem, som derför komma att bära ansvaret.

På grund af hvad jag sålunda anfört, kommer jag att rösta för bifall till Utskottets förslag.

Herr Lyttkens: Så vidt jag kunnat finna, har ingen under den diskussion, som nu i tre dagar härstädes egt rum, bestridt nödvändigheten att för vårt försvar hafva en väl organiserad stamtrupp, och icke heller vill jag göra det, synnerligen sedan jag hört sista anförandet från statsrådsbänken. Åsigterna härom kunna desto mindre vara delade, som ingen lärer kunna föreställa sig, att vi af beväringen, som blir för närvarande så föga öfvad, kunna påräkna ett försvar, tillräckligt kraftigt att skydda vårt lands integritet. Striden rörer sig således icke härom; utan den gäller hvem som skall aflöna den behöfliga stamtruppen.

I afseende härå får jag då säga, att jag, för min del, anser det obestridligen vara orättvist att belasta den klass, som benämnes rust- och rotehållare, med denna tunga, då desse tillika skola i lika mån som de öfriga samhällsklasserna deltaga i allmänna värnepligtsskyldigheten. Och denna orättvisa blefve desto större, som rust- och rotehållarne skulle komma att vidkännas ännu drygare kostnader än hittills, derigenom att, då bland de indelta soldaterna befäl skall bildas för de värnepligtige, måste nämnde soldat, för att dertill blifva skicklig, underkastas vida mera utsträckta öfningar, ja, till och med genomgå underbefälsskolor, och sålunda vara frånvarande från sitt torp en mycket längre tid af året än hittills, till följd hvaraf rotebonden naturligtvis får vidkännas större omkostnader. Och jag kan vid sådant förhållande icke anse annat än såsom en stor orättvisa, att talrika klasser, såsom egarne till privilegierad jord och äfven städernas invånare, skola vara fritagna från att bidraga i mån af sin förmögenhet till dessa nya tungor.

En talare på Stockholmsbänken yttrade i går, att han icke kunde mottaga en sådan skänk, som, enligt hans åsigt, indelningsverkets aflösande skulle innebära, emedan sådant, i hans tanke, innebure ett förräderi mot fäderneslandet. Jag tror att hans ord uttryckte ett ädelt sinnes sträfvan att göra uppoffringar för fosterlandets väl, men jag anser också, att man, för att uppnå ett sundt samhällstillstånd, måste akta sig för att för fäderneslandets försvar betunga särskilda klasser med tryckande bördor, under det att andra klasser äro nästan befriade derifrån. Kunde äfven dessa klasser åläggas roteringsskyldighet, såsom en talare yrkat, så skulle jag ingalunda sätta mig deremot, emedan det vore att öfva rättvisa, men

det låter sig icke verkställas, enär vi då erhölle en stamtrupp, allt för stor, för att vi åt densamma kunde gifva tillräcklig öfning.

Ett annat sätt, som också skulle lända till en utjemning af bördorna, vore det, att man bibehölle den nuvarande stammen orubbad, men förändrade aflöningssättet, d. v. s. stammen skulle vara förlagd på samma sätt, som nu af Kongl. Maj:t föreslås, men aflöningen i stället öfvertagas af statsverket. Öfvergångstiden må vara 15 år eller längre, hvilket må bero på de vilkor för aflösningen, som antagas. Jag vill för min del icke ingå i detalj i fråga om sättet för aflösningen, utan slutar med att förklara, det jag, fast jag ej gillar Utskottets förslag om sättet för aflösningens verkställande, dock med min röst kommer att understödja dem, som påyrka indelningsverkets upphäfvande, och anser att alla samhällsklasser böra bidraga till stammens aflönande.

Herr Norén: Då nu så många talare före mig yttrat sig och fullständigt utredt frågan, anser jag mig icke behöfva yttra många ord, isynnerhet som jag tillhört majoriteten inom Utskottet och sålunda bidragit till nu föreliggande förslag. Jag vill blott, med anledning af hvad här uttalats mot de af Utskottet anförda skäl, nämna, det jag anser Utskottets majoritet hafva stödt sig på fullt rättslig grund. Och jag anser, att, då en till alla samhällsklasser utsträckt värnepligt är behöflig, såsom Kongl. Maj:t också föreslagit, så måste man äfven tillse, att, då denna värnepligt medför så stora bördor, dessa icke påläggas de nuvarande rust- och rotehållarne, innan de blifvit befriade från indelningsverkets tunga, till hvilken lättnad de äro fullt berättigade, på grund af hvad som blifvit i knektekontrakten utlofvadt. Då fäderneslandets försvar nu kräfver så stora uppoffringar, så vill jag framhålla nödvändigheten af att *alla* som dertill ega förmåga böra i mån af sina krafter och sin förmögenhet dertill bidraga lika och ingen betungas mera än den andra.

Men jag vill, som sagdt, icke vara mångordig, utan inskränker mig till att yrka bifall å Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Ola Nilsson: Jemte det jag gifver tillkänna, att jag kommer att rösta för bifall till Utskottets förslag, vill jag också på det bestämdaste försäkra, att det ingalunda, såsom man här emot de med mig liktänkande påstått, är någon slags egennytta, som dikterar mitt beslut, utan anser jag fast heldre, att jag kan stödja min åsigt på fullkomlig rättslig grund.

Herr Ehrenborg: Utan att tilltro mig kunna något bidraga till den stora frågans ytterligare belysning, går jag endast att i korthet angifva min ståndpunkt.

Hvad beträffar indelningsverkets framtida vara eller icke vara, vore det för mycket begärdt, att enhvar representant skulle våga bestämdt döma emellan de motsatta åsigter, som härom hafva uttalat sig. För min del får jag förklara att jag icke funnit denna fråga ännu vara från politisk och militärisk synpunkt fullt mogen till ett afgörande. Jag har lärt mig uppskatta vårt indelningsverks förtjenster, förnämligast den att, för krigarens bekantskap och förtrogenhet med land och folk, äfven stamförsvaret är förlagdt till de särskilda orterna. Men då samma ändamål af trygghet

som nämnda dislokation i och för sig sjelf afser, motverkas af de stridiga intressen mellan rust- och rotehållare och det allmänna, hvilka genom antagnings- och underhållssättet uppstå, då, i följd af denna jemte andra olägenheter, nutidens äfven militära kraf synes fordra en förändring, samt då den i sammanhang med behofvet af en allmän och ordnad värnepligt uppkomna rättstvist svårligen lärer kunna slitas med bibehållande af indelningsverkets nuvarande form, så har jag, oaktadt icke ringa förkärlek för den vid torfvan fästade krigarestammen, måst förlika mig med föreställningen om, att denna nationelt egendomliga institution skall, såsom redan i 1867 års riksdagsbeslut angafs, i sin tid och efter hand lemna rum för något annat, som söker tillegna sig dess fördelar, men frigöra sig från dess brister.

Hvad dernäst beträffar frågan om, huruvida det samband är berättigadt, hvaruti man ställt indelningsverkets upphäfvande med den utsträckta värnepligten, då det förra gjorts till vilkor för det sednare, äfvensom frågan om vilkoren för ett sådant upphäfvande, och om den punkt, der de i denna tvistiga fråga stridande parter skola mötas, så beror naturligtvis allt detta på uppfattningen af rättsgrunden eller af den mycket omhandlade betydelsen af ordet "utskrifning" i knektekontrakten. Man *kan* svårligen mötas, så länge *hvardera* parten anser *sig* vara den som står på klar rättsgrund. Från ena sidan betraktas den rust- och rotehållarne åliggande skyldighet såsom en grundskatt eller såsom ränta å en statens, i deras fastighet, intecknade fordran, men man erbjuder dem — ehuru icke ens *detta* nu skett i Kongl. Maj:ts förslag — någon nedsättning i nämnda ränta såsom en *skänk*. Från andra sidan åter söka rust- och rotehållarne genom sina kontrakt visa, att den ordnade värnepligten såsom integrerande del i den ständiga arméen varit och är med den dem tillförsäkrade rätt till frihet från utskrifning stridande; men — de erbjuda sig från *sin* sida, att, äfvenledes såsom en *skänk* åt motparten, för någon tid villigt behålla tungan. Naturligtvis måste punkten, der man skall träffas, blifva efter de motsatta åskådningssätten mycket olika belägen, då hvardera parten anser *sig* genom hvarje uppgörelse göra eftergifter på sin *rätt*. Otvifvelaktigt *är* rättsfrågan tvistig, ja! så pass tvistig, att, om representationen hade från utlandet inkallat ett antal i beskattningshänseende ointresserade rättslärde, det icke skulle förundrat mig, om man från en sådan komité fått emottaga ett utlåtande grundadt på lika ringa röstpluralitet som det nu föreliggande. Emellertid, och då jag äfven för min del varit skyldig att härutinnan söka bilda mig ett omdöme, så får jag härmed, och utan att i ämnet något närmare ingå, endast förklara, att efter ett studium, som jag erkänner icke hafva varit långvarigt, jag visserligen funnit mera skarpsinne egnadt åt bevisningen för den förstnämnda uppfattningen, men att deremot i sjelfva sakförhållandet, sådant det för mig framstått uti rustnings- och roteringskomitéens och 1869 års Försvars-Utkotts utlåtanden med dem åtföljande reservationer, mera hos mig talat för att rust- och rotehållarne rättsligen betrakta sitt nuvarande kontraherade åliggande såsom *en omfattning af hela den personliga, ordnade försvarsskyldighet*, hvilken vid den tid, då dessa kontrakt afslutades, ansågs vara framgent tillräcklig att, utan behof af någon *organiserad* ytterligare värnepligt, betrygga vår sjelfständighet; samt att de, på grund

af kontraktens lydelse, med fog påstå sig icke rättsligen kunna, med bibehållandet af nämnda åligganden, åläggas nya bördor till arméens förstärkning. Men på samma gång jag sålunda i fråga om den ursprungliga rättsgrunden sluter mig till dem, som tyda densamma till rust- och rotehållarnes förmån, finner jag deremot uti häfdvunna förhållanden ligga de alldra starkaste billighetsskäl *emot* en alltför långt utsträckt tillämpning af denna rättsgrund. Redan i omtvistligheten af rättsfrågan har man ansett ligga ett billighetsskäl, men för mig ligger ett sådant framför allt deri, att rust- och rotehållarnes skyldighet, ehuru ursprungligen afsedd att vara hvad jag nyss nämnde, en omfattning af hela den personliga ordnade försvarsskyldigheten, *faktiskt i det allmänna föreställningssättet under en längre tid blifvit ett jordens besvär, ett real-onus, och såsom sådant betraktats och afsetts vid under århundraden träffade aftal.* Jag *har* verkligen — jag *kan* icke neka det — med köp af rotehållsskyldig jord blifvit krediterad för den kapitaliserade rotehållsskyldigheten. Säljaren, likasom jag, kände icke någon fastighetsegarens rättighet att vid behof af allmän värnepligt fastigheten skulle blifva fri. Han förespeglade mig icke något sådant, utan godtgjorde mig villigt detta kapital vid bestämmandet af köpeskillingsbeloppet. Vi voro ömsesidigt okunnige om denna *nu* mera än *då* för oss utredda rätt. Nu har visserligen för mig, såsom rotehållare, uppkommit, genom den erkända nödvändigheten af en utsträckt, ordnad värnepligt, ett särdeles gynnsamt tillfälle, att på grund af mitt kontrakts bokstaf göra en god affär; men jag *vill* icke, om ock med rätten på min sida, begagna mig af detta tillfälle till den grad, att jag skulle, tvärtemot hvad som under sekler rotfästat sig i den allmänna meningen, söka till största delen kasta på andra skyldigheten till ränteliqvid å ett kapital, som jag sjelf behåller. Jag fick en gång i ett fall, då jag icke var köpare utan säljare, från en penningeanstalt en liten alldeles oförmodad utdelning grundande sig på en afgift, som af mig längesedan blifvit erlagd för en förut egd, men dåmera genom köpekontrakt såld och frånträdd fastighet, hvarå köpebref dock ännu icke utfärdats. Jag frågade mig, om denna oväntade inkomst tillhörde mig eller köparen, såg på mitt köpekontrakt och fann frågan tvistig. Jag tillsporde flere jurister och fick olika omdömen, vände mig derefter till min köpare med hemställan om delning af den erhållna skänken, och köparen biföll och tackade. Samma väg önskade jag man här måtte beträda. Jag vill såsom rotehållare lemna en stor eftergift på den rätt som synes tillkomma mig, och jag fordrar, att, om man icke tackar, man dock icke skall obetingadt stämpla detta s. k. intresse såsom motsatt det fosterländska. Huru *mycket* som skall återlemnas, kan naturligtvis icke i en kompromissfråga af denna art noga beräknas. En del *har* redan återburits genom 1860 års beväringslag, i viss mån redan genom den af 1812, ehuru sistnämnda författning såsom bekant lemnade rust- och rotehållarne *någon* motsvarande befrielse. Ytterligare skall nu återbäras genom hvarje år vi behålla rustnings- och roteringsskyldigheten efter värnepligtens tillämpning, och vi göra det med glädje för det stora gemensamma offrets skull. Utskottets 15 år är för mig en för kort tid, jag vill gerna öka densamma med 50 à 75 procent. Således, i den så kallade *aflösningsfrågan* närmar jag mig Herr Friherre Ericsons reservation, ehuru jag ej fullt kan erkänna utgångspunkten för hans be-

räkning af aflösningstiden. I sådant syfte vill jag begära återremiss, men detta äfven af andra anledningar.

För *mig* bjuder fosterlandskärleken — jag dömer dock ingen annan — att i denna fråga och i detta vigtiga ögonblick intaga en medlande ställning och här behöfvas i sanning ytterligare förmedlingsförslag. Materialier till sådana, såväl beträffande sjelfva försvarssystemet, som i fråga om aflösningsvilkor, hafva i rikt mått lemnats under dessa dagars öfverläggningar. Mycket har från de motsatta sidorna anförts, som har varit lofvande för ett ömsesidigt tillmötesgående, och frågan *bör* icke slitas sönder derigenom att vi möjligen nu ställas mellan Kongl. Maj:ts proposition, som tagit *ingen* hänsyn till rust- och rotehållares anspråk, och Utskottets förslag, som från motsidan sätter hårdt emot hårdt. Det skulle ock icke skada, att dessa dagars diskussion blefve tillgänglig att i tryck läsas före ett slutligt afgörande. Jag tror derjemte, att några veckors uppskof mera gagnar än skadar, då jag tager i betraktande vigten af att frågan afgöres under en så gynnsam sinnesstämning som möjligt. Den normala sinnesstämningen vid försvarsfrågans behandling är den som är både varm och nykter och som jag vill karakterisera med de tyska orden: "die ruhige Heitigkeit", den lugna värmen. Under den framfarna tiden af långvarig fred hafva vi stått under försoffningens inflytelse; vid det sednaste årsskiftet måhända tvärtom under upphetsningens. Ännu i dag hotar den sednare att vara förherrskande, men om frågan lemnades olöst ända till nästa riksdag, så kan man hafva skäl befara, att åter den förra dispositionen komme till makt. Ännu ett skäl vill jag anföra för önskligheten af att frågan blifvit i Utskottet ytterligare behandlad. Man har talat om faran af en lös befolkning, och ehuru detta icke tillhör den förevarande punkten, så vill jag uttrycka såsom önskvärdt, att, när frågan återkomme, man i det nya utlåtandet fått se uppställda garantier mot att, vid en i afseende på aflösningssättet förändrad stams fortfarande fördelning på orterna, desse icke må blifva genom uppkomsten af någon lös befolkning lidande; garantier, hvilkas behöflighet erkännes å sid. 58 i betänkandet af Första Kammarens reservanter, hvilka ock uppgifvit ett sätt derför uti stadgandet om en kortare tjenstgöringstid. Men nu, efter Första Kammarens i går fattade beslut, kan visserligen en återremiss synas fruktlös och alla sammanjemkningar omöjliga. Alldeles otänkbart vore dock icke, att, då något sednare frågan till Andra Kammaren återkommer, med anmodan om besluts fattande, man kunde, sedan sinnena efter stormen stillat sig, uppfinna något förslag, som i hufvudsak vore skäligen tillfredsställande för denna Kammares majoritet, men deremot till formen hade något gemensamt med hvad af Första Kammaren beslutats, såsom t. ex. att enahanda underdåniga framställning, rörande rust- och rotehållarnes ställning, som Första Kammaren förenat sig om, beslutades af Andra Kammaren blott *för öfvergångstiden*, från det ena till det andra systemet, hvarefter ju möjligt vore, att sedermera Utskottet kunde sammanjemka meningarne i den syftning, att Första Kammaren skulle frångå en väsendtlig del af det i sak fattade beslut som Andra Kammaren icke kan biträda. Jag erkänner villigt, att något sådant har ganska ringa utsigt för sig och att således sannolikt intet godt kan genom en återremiss vinnas, men klart är, att åtminstone icke något ondt deraf kan uppkomma.

Bifalles deremot nu Utskottets förslag, så hafva vi ovilkorligen på vårt ansvar, att frågan är för denna riksdag förfallen. Skall jag, vare sig nu eller efter frågans återkomst från Utskottet, stå emellan de två, Kongl. Maj:ts proposition och Utskottets förslag, så och då jag icke är med om någotdera, måste jag rösta, om ock mot min vilja, för det, hvarigenom frågan ännu står öppen, i hopp att dess lösning år 1872 skall kunna försiggå. Gånge nu huru det vill, så misströstar jag icke att rust- och rotehållarne slutligen skola vinna en verkligt tillfredsställande seger; men, må man ej missförstå mig, icke endast eller ens hufvudsakligen genom erhållandet af en minskning i bördan; de skola vinna seger förnämligast genom ett erkännande att rättsgrunden icke varit afgjordt emot dem, att de räckt handen och gått mötes mer än på halfva vägen. De skola vinna den seger, som är störst af alla, nemligen då man öfvervinner sig sjelf.

Jag yrkar återremiss.

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern Adlercreutz: Huru lifligt öfvertygad jag är om vigten af indelningsverkets bibehållande och om ohållbarheten af de skäl, hvarpå Utskottsmajoritetens förslag i förevarande fråga hvilar, kan det dock, efter den diskussion, som här under loppet af flera dagar föregått, icke falla mig in att nu närmare ingå i en bevisning för riktigheten af denna min öfvertygelse. Jag har dock ansett mig vid ett tillfälle sådant som detta icke böra underlåta att äfven för min del lägga Kammarens ledamöter på hjertat angelägenheten af att icke fatta ett beslut, hvilket, synnerligen om det sedan göres till vilkor för åtagande af en utsträckt värnepligt, är egnadt att undanskjuta den stora fosterländska frågan om våra försvarskrafters ordnande, en fråga till hvars lösande eljest synes vara hög tid. Utskottets förslag kan icke af regeringen antagas; och dess försök, att vid den ökade värnepligtens åtagande fästa det ifrågasatta vilkoret om indelningsverkets upphörande är af den beskaffenhet, att hvarje representant, som är mån om landets väl, ja, jag vågar säga om denna Kammares anseende, borde i sanning väl betänka sig, innan han till ett sådant vilkor skänker sin röst. Spelet är nemligen väl högt; det gäller äfventyrandet af fosterlandets frihet och sjelfständighet mot insatsen å andra sidan af några ekonomiska fördelars beredande åt en här inom Kammaren starkt representerad samhällsklass på de öfrigas bekostnad. Ett sådant tillvägagående vid handhafvande af statens angelägenheter är alltför vådligt, att ej regeringen med allt allvar måste deremot uppträda.

Under diskussionen här lärer af en talare, jag tror den af Kammarens ledamöter som först hade ordet, blifvit fäldt ett yttrande, som innebar varning till regeringen att icke, i händelse det Kongl. förslaget förkastades, upplösa Kammaren. Utan att ingå i ringaste redogörelse för hvad som kan vara eller icke vara regeringens afsigt i nu förevarande fall, beder jag blott få erinra, att i våra grundlagar väl, såsom vilkor för en lycklig samhällsutveckling, förutsättes att enighet och samverkan skall ega rum mellan Konung och Riksdag, men att man dock icke tänkt sig, att denna samverkan skulle sträcka sig ända derhän, att, när fråga uppstode om en Kammares upplösning för anställande af nya val, något afseende kunde eller borde fästas å hvad Kammaren sjelf eller dess ledamöter i

den frågan tänkte eller tyckte, Den offentligen i denna Kammare framstälda varningen anser jag således hafva varit ingenting mindre än på sin plats.

Med mitt afstyrkande af det vilkorliga åtagandet af en utsträckt värnepligt, har jag ej kunnat hafva för afsigt att uttala mig emot, att underdåniga framställningar i frågan af Riksdagen göras. Sådana skola alltid, vid den fortfarande omvårdnaden om vårt försvarsväsen, vinna det afseende de vid en allvarlig granskning finnas förtjena; och förgätas bör ej, det Kongl. Maj:t redan faktiskt ådagalagt, att obenägenhet å den sidan icke förefinnes, emot sådana jemkningar i indelningsverket samt rustnings- och roteringsbördan, som kunna påkallas af billighet eller anses i militäriskt hänseende bereda fördelar.

Mine Herrar, Konungens rådgifvare hafva under detta riksmöte redan med tacksamt erkännande mottagit dyrbara prof på edert förtroende och tillmötesgående. Vi anse dessa såsom ett bevis att vi, vid utförandet af vårt ansvarsfulla uppdrag, gått i en riktning, som af svenska folket genom dess representanter gillas. Efter sorgfällig pröfning hafva vi till Riksdagen framburit det Kongl. förslaget i förevarande fråga. Vi anse fortfarande detta förslag vara det lämpligaste, och det *är* förvisso det enda, som redan nu skulle kunna komma till stånd, och bringas i utförande. Möjligheten af förbättringar deri förneka vi icke; men med bestämdhet måste vi samtlige motsätta oss godkännande af vilkor, hvarigenom med ens hela grunden skulle undanrödjas för det förslag, hvarmed vi afsett värnandet af fosterlandets frihet. Denna frihet har alltid af Svenske män varit dyrt aktad. Måtte det belut I inom kort gån att fatta äfven derom bära vittnesbörd.

Herr Olof Larsson i Nasta: Då så många talare redan uppträdt under denna öfverläggning och frågan blifvit från alla sidor tillräckligt belyst, vill jag, för att icke onödigtvis förlänga diskussionen, härmed endast tillkännagifva, att jag kommer att rösta för bifall till Utskottets förslag.

Herr Johan Erik Johansson: Jag skulle icke hafva begärt ordet i denna fråga då redan så mycket och vidlyftigt i densamma blifvit ordat, om jag icke, i egenskap af ledamot i det Särskilda Utskottet, ansett mig pligtig att med några ord angifva de åsigter, jag i ämnet hyser.

Tillsättandet af det Särskilda Utskottets ledamöter ifrån denna Kammare har i tidningspressen likasom här under diskussionen blifvit strängt kritiseradt, hårdt bedömdt och såsom ofosterländskt betraktadt; likaså Utskottets nu föreliggande utlåtande. Orsaken till dessa omilda omdömen ligger troligen deri, att icke denna, likasom Första Kammaren, till ledamöter i Utskottet insatte de intelligenta män med stora förmågor som onekligen finnas inom denna Kammare och hvilka antagligen önskat blifva invalda i Utskottet och troligen varit benägna att antaga det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget. Jag beklagar, att jag, mot min önskan, och erkännande min oförmåga att gå allas önskningar till mötes, måst deltaga i förslaget till lösningen af denna vigtiga fråga. Jag har likväl, vid bestämmande af min åsigt, sökt ställa mig på rättvisans, billighetens och

fosterlandskärlekens ståndpunkt. Jag instämmer i allo i de skäl till det framlagda förslaget, som äro anförda i Utskottets utlåtande, och ehuru de här blifvit klandrade, kan jag icke återkalla något af dem. Jag har deremot icke hört hvarken tidningar eller talare här påstå, att Utskottets ledamöter från Första Kammaren sakna hvarken intelligens, sakkännedom, eller förmåga att behandla frågan, och likväl har till min förundran ingen röst inom denna Kammare höjt sig till bifall för den af de 5 mest intelligenta ledamöterna i Utskottet afgifna reservation. Dessa kunna väl icke beskyllas för okunnighet, för ofosterländska tänkesätt, eller för opposition mot Regeringen, och likväl hafva de erkänt, att indelningsverket kan ur militärisk synpunkt upphäfvas, att stammen kan legas och aflönas af staten, ja till och med att vi derigenom få en bättre stam än den nuvarande är. Det är endast rotehållarens penningar som de fortfarande vilja åtkomma. Några bevis emot Utskottets motivering hafva de icke ens försökt att framlägga. Att åstadkomma ett för alla tillfredsställande förslag har således icke lyckats hvarken för Kongl. Maj:t, för Första Kammarens ledamöter, eller för det utom Riksdagen på ett för mig okändt sätt tillkomna tillfälliga Utskott, hvarifrån tvänne produkter nyligen sett dagen och af hvilka den ena i går blef inom Kammaren utdelad under namn af Herr Kallstenii förslag. De af Herr Kallstenius framlagda förslagen hafva samma egenskaper, som de från regeringen framkomna, nemligen att i samma mån göra sig oantagliga, som de innehålla för rotehållarne betungande bestämmelser. Flere talare hafva under diskussionen yrkat återremiss å Utskottets utlåtande, i syfte att Herr Kallstenii förslag måtte af Utskottet föreslås till antagande. Jag måste motsätta mig detta, och tager mig friheten hemställa till dessa Herrar att först återremittera det Kallsteniiska förslaget till dess upphofsmän, med uppmaning till dessa att framkomma med något förslag, som kan hafva hopp om framgång.

Jag öfvergår nu till bemötande af hvad åtskilliga talare här anfört, hvarvid jag till en början ber att få rätta en uppgift af en talare, hvilken påstod att Utskottet i likhet med hvad Herr Mankell hemställt, föreslagit 120 dagars vapenöfning för beväring. Jag hänvisar denna talare blott till hvad Utskottet i 22 § af värnepligtslagen föreslagit, hvaraf han skall finna, att Utskottets förslag i det hänseende är alldeles lika med hvad Kongl. Maj:t hemställt.

Här har af två talare påståtts, att den af Utskottet föreslagna stammen skulle blifva en lösdrifvarekorps, som saknar tak öfver hufvudet, och blir utan nödig sammanhållning. Jag anser dock att befälet nog skall draga försorg om sammanhållningen, och jag vill till nämnda talare framställa denna fråga: Saknar då den tredjedel af arméen, som nu icke har torp och boställen, tak öfver hufvudet, eller äro de lösdrifvare derför? Jag tror det icke. Det blir naturligtvis soldatens pligt och ligger i hans intresse att skaffa sig bostad under den tid han åtnjuter lön.

För att bemöta så väl hvad en talare på Östgötabänken sagt, att Utskottet icke funnit hvarken laglighetens eller billighetens ståndpunkt för förslaget om indelningsverkets upphörande, äfvensom hvad vi från Statsrådsbänken förnummit, att Carl XI:s knektekontrakt icke kan anses befria rotehållare från vidare utskrifning, vill jag taga mig friheten uppläsa

innehållet

innehållet af knektekontraktet för Westmanlands regemente af den 5 December 1682, hvilket lyder sålunda:

"Emedan Hans Kongl. Maj:t först och främst i nåder hafver förordnat, att regementet allt framgent utan någon afkortning skall bestå af 1,200 man med korporaler och gemene, och allmogen på sig tagit detsamma riktigt och ovägerligen att fullgöra, såsom indelningen, hvilken efter gårdetalet deröfver är gjord, det uttryckligen föreskrifver; alltförty gifves dem deremot, uppå Kongl. Maj:ts vägnar, härmed den fullkomliga försäkring, att så länge på deras sida intet fel förspörjes, det som utlofvadt är att efterkomma, de, deras barn och folk, hvilka till gårdarnes kultur och bruk samt till ersättande af manskapets afgång nödvändigt kunde behöfvas, för utskrifningar och alla dervid hängande besvär, hvad namn de helst hafva kunna, samt fördubblingar och våldsamma värfningar nu och i tillkommande tider vare alldeles qvitte och befriade."

Uti Kongl. Maj:ts nådigste förordning och reglemente emellan allmogen och soldaterne uti Salbergs län af den 20 November anno 1683, eller fastställelsen å knektekontraktet heter det: "Så emedan Wi befinne, att hvad som med ofvanberörde Wåre trogne undersåter således afhandlat och slutet är, länder till Wår tjenst och deras eget bästa; Ty hafvom Wi härmed oc kraft af detta Wårt öppna bref allt hvad som uti här ofvan införda instrument är ihågkommet och förmält, icke allenast gillat och bekräftat, utan ock försäkra der bredevid alle Wåre trogne undersåtare, som derunder förstås och begripas, på det kraftigaste, att de vid denna afhandlingen, nu och i tillkommande tider, skola i allo måtto säkert och ofelbart handhafde och beskyddade blifva, och ingen som deruti intresseras lida dervid något mehn eller förfång; varandes härhos Landshöfdingen anbefaldt denna således sammandragna och punctevis författade Förordningen, på sedwanligt sätt öfver hela länet att kungöra låta, och deröfwer allvarsam hand hålla att hon uti ingen måtto öfverträdd warder. Till yttermera wisso etc. etc.

Carolus. (L. S.)"

Uti Krigs-kollegii utlåtande af den 14 November 1751 synes dessutom att 932 rotar varit före knektekontraktens upprättande alldeles befriade från utskrifning under fredstid till följd af dagsverksskyldigheten vid Strömsholms kungsgård och till Sala silfververk.

Jag vill härefter framställa den frågan: Hafva rotehållarne brustit i uppfyllandet af kontrakten. Jag svarar derpå med allt fog ett obetingadt nej. Genom advokatyr hafva många och listiga försök gjorts att frånkänna kontrakten någon gällande kraft ifråga om rotehållares friheter, men att deremot behålla dem såsom fullt gällande i fråga om rotehållarens skyldigheter. Mine Herrar! I det allmänna begreppet är bland allmogen kontraktet lika gällande för båda parterna, staten och rotehållarne. Rättigheter och skyldigheter äro med egendomarne köpta eller ärfda, de äro lika gamla som knektekontrakten och skola fortlefva lika länge som indelningsverket. Advokatyr innefattar icke bevisning, den må komma från våra höglärda theologer eller filosofer, en ensidig tidningspress eller statsrådsbänken. Det är vådligt att från statens sida söka kränka vissa medborgares rätt, bryta gjorda kontrakt m. m. Det finnes ingen annan

domaremakt som kan döma i frågan, än Konung och Riksdag. Låt oss derföre göra rättvisa åt alla stånd och alla klasser, såvida vi vilja att besluten skola kunna blifva välsignelsebringande för fosterlandet.

En talare från Södermanland yttrade, att hvarje egennyttig beräkning måste undanskjutas; ja, deruti instämmer äfven jag, men jag vågar påstå, att egennyttan visar sig större från den sidan, der man icke vill gifva bidrag till den stående arméen, än från den sidan, som vill deltaga i kostnaderna för denna armé lika och under en viss tid mera än öfriga samhällsklasser. Vidare anförde samme talare, att splitet inom landet uppstått genom det sätt, hvarpå det Särskilda Utskottet blifvit tillsatt. Det är kanske sannt, att split möjligen kunnat undvikas från vissa håll, om han och med honom liktänkande personer, som möjligen kunnat godkänna det Kongl. förslaget, blifvit ledamöter i Utskottet, men då hade nog splitet kommit från annat håll, ty om Utskottet bifallit det Kongl. förslaget hade dess hemställan icke ansetts antaglig af flertalet utaf landsortens representanter, åtminstone hade jag icke kunnat bifalla en dylik hemställan. Han sade äfven, att rotehållarne icke hafva rättighet till lindring, då de icke tveka, att lägga tungan på mångfaldiga andra samhällsklasser, som stå under rotehållarne och som lefva på sitt arbete. Jag tillåter mig deremot anföra, att ingen af dessa personer, som stå under rotehållaren, kan drabbas af tungan för indelningsverkets upphörande eller för den nya stammen, ty de erlägga ingen bevillning och drabbas likasom alla öfriga samhällsklasser endast af den tillökta värnepligten. Det är vådligt, att icke säga farligt, att försöka gifva den arbetande befolkningen oriktiga begrepp om vårt försvar, jag hade icke väntat mig sådant från det hållet.

En annan talare framställde den frågan, om Utskottet trodde, att det framlagda förslaget vore antagligt. Jag får derpå svara, att det är det enda, som varit möjligt att inom Utskottet få framstäldt, enär Första Kammarens ledamöter icke visat det ringaste tillmötesgående i frågan om indelningsverket. Huruvida det är antagligt, kommer att visas genom de beslut, som derom fattas. Talaren sade äfven, att ingen visat honom, huru den stam, som skall ersätta den indelta arméen, skall se ut, och hvar den skall vistas, om den skall ligga i garnison eller spridas i flockar omkring landet. Om den ärade talaren läst 9 mom. af Utskottets Utlåtande, så hade han icke behöft framställa en sådan fråga. Jag hänvisar honom emellertid att läsa nämnda del af Utlåtandet. Att visa honom huru stammen ser ut, ville jag gerna göra, om det vore möjligt att få fotografier af personer, som lefva och blifva soldater 15 år härefter, men om han då lefver, kan han sjelf få se dem.

Här har äfven blifvit andraget, att det är omöjligt, att knektekontrakten kunna befria rotehållaren ifrån att försvara landet. Rotehållarne hafva emellertid aldrig tänkt att försvara landet med kontraktet, utan med de soldater, som de enligt kontraktet skola och vilja hålla. Det är deras söner och arbetsfolk, som de för sina gårdars bruk vilja och hafva rätt att frikänna.

Jag hörde äfven af en talare yttras, att den drygaste delen af rust- och rotehållet är torpet. Det är möjligt att så är förhållandet i talarens hemort, men icke i våra trakter; der är torpet den minsta tungan. Efter

hans åsigt skulle rotehållare icke hafva någon tunga alls, der inga torp för soldater finnas. Samma talare anförde, att om Utskottet framkommit med ett sådant lindringsförslag, som det af Herr Kalistenius framlagda, eller föreslagit, att all oroterad jord skulle roteras, så skulle han helsat förslaget välkommet. Ett så utmärkt förslag som det åberopade hade troligen icke det så mycket klandrade Utskottet förmåga att uttänka och framlägga, men om frågan nu faller, skall det blifva ett nöje för representanter att vid nästa riksdag väcka motioner om att all oroterad jord tillika med städerna måtte roteras och att alla vakanta och afsutna nummer jemte adelsfanan måtte uppsätta manskap och hästar. Det skall blifva intressant att höra, om sådana förslag då komma att helsas välkomna.

Hvad beträffar det af Herr vice Talmannen framlagda förslag, vågar jag bestrida att detsamma skall medföra åsyftade fördelar. Huru kan den orättvisa och ojemna roteringen, då soldaten för den ena roten kostar 200 à 300 R:dr och för en annan 60 à 70 R:dr, kunna rättas genom detta förslag. Om alla rotarne voro lika betungade, då kunde en femtedels eftergift anses såsom en rättelse emellan de roterade och oroterade, men i närvarande förhållanden gör det ingen rättelse rotehållare emellan.

En talare har sagt, att de större tidningarne väl utredt frågan om värnepligten och indelningsverket. Ja! för att visa hvad som skall drabba de från all tunga till indelningsverket nu befriade samhällsklasserna, om detsamma upphäfves; men de hafva icke velat eller försökt att utreda frågan om den orättvisa och ojemnt tryckande bördan för rotehållare och den genom en utsträckt värnepligt nya tungan, som utöfver deras skyldigheter drabbar dem; detta har icke varit i deras smak. Han frågade äfven: hvilken yrkar förändring i indelningsverket? Jag tager mig friheten härå svara: icke är det rust- och rotehållarne. Det är landets behof af ett starkare försvar, och regeringen genom det framlagda förslaget om utsträckt värnepligt, som påkallat förändringar i de närvarande förhållandena.

Jag har äfven hört en talare säga, att Utskottets majoritet betraktat frågan uteslutande från rust- och rotehållareintresset. Denna beskyllning tillbakavisar jag på det kraftigaste. Utskottet har betraktat frågan från statens, från fosterlandets synpunkt och haft för afsigt att åstadkomma ett starkt försvar, lika starkt som det Kongl. Maj:t föreslagit och att bereda en större rättvisa i underhållet och tungan af fosterlandets försvar, än som för närvarande eger rum.

Slutligen har Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet yttrat, att den indelta soldatens befattning med jordbruksarbete bidrager till hans goda egenskaper. Jag frågar då: kan då icke soldaten vara jordbruksarbetare, derföre att staten leger och aflönar honom? Icke leger rotehållaren sin soldat till jordbrukare, utan för att han skall försvara fäderneslandet; eller hafva de soldater, som icke hafva torp och i följd deraf icke kunna vara jordbruksarbetare, inga goda egenskaper? Jag tror, att soldaten i hvilket fall som helst kan vara lika god. Herr Statsrådet yttrade äfven, att Utskottets förslag kränker andras rätt och endast skänker fördelar åt några enskilda, och att derföre en förkastelsedom öfver Utskottets förslag bör vara gifven. Jag vågar åter påstå, att det Kongl. förslaget kränker fleres rätt, än hvad Utskottets förslag gör,

och derföre bör äfven en förkastelsedom öfver den Kongl. propositionen vara gifven. Herr Krigsministern sade vidare, att orsaken hvarför inga lindringar för rotehållare nu i Kongl. propositionen föreslagits, är, att sådant kunnat väcka oro och missnöje bland andra samhällsklasser. Tror då Herr Krigsministern att icke oro och missnöje skulle uppstå hos de förut betungade, om man ålade dem nya bördor utan någon lindring i de gamla? Då beklagar jag hans uppfattning af frågan. Jag tror att en Kongl. rådgifvare bör verka för rättvisa inom landet, utan hänsigt till den ena eller andra samhällsklassen.

Det var likväl glädjande att höra från statsrådsbänken ett uttalande, att indelningsverket icke är den enda grunden, hvarpå en stamtrupp kan bildas. Denna åsigt är således numera erkänd ifrån nästan alla håll och jag hoppas, att den skall snart hafva framgång att förvänta, oaktadt Krigsministerns sista yttrande, att icke något tillmötesgående från regeringen är att förvänta.

En annan af Statsrådets ledamöter behagade yttra, att icke något vilkor för värnepligtens antagande framkommit, som regeringen kan godkänna. Jag vågar icke säga hvilka förslag regeringen vill godkänna. Beklagligt nog har icke heller från Regeringen framkommit något förslag som af Riksdagen kan godkännas.

Om frågan vid denna riksdag faller, hvilket jag icke önskar, men som jag nu efter Första Kammarens beslut anser troligt, vågar jag likväl påstå, att af det förslag, som af Utskottet framlagts, framgår, att jag och öfriga Utskottets ledamöter, som bildat dess majoritet, verkligen velat ett starkt försvar, helst Kongl. Maj:ts förslag om allmänna värnepligten blifvit godkändt, ehuru på andra grunder än Kongl. Maj:t afsett. Ansvaret för frågans fallande skall icke, hvarken af regeringen eller den allmänna opartiska opinionen inom landet, kunna kastas på Utskottets majoritet eller på de landsortsrepresentanter, som understödja detsamma, utan måste ansvaret och följderna deraf drabba alla dem, som envist motsätta sig ett efter förmögenhet och tillgångar allmännare deltagande i den nödvändiga tungan för ett älskadt fosterlands försvar af frihet och sjelfständighet. Jag hoppas, att Regeringen, oaktadt det sista yttrandet af Krigsministern vid det förslag till allmän värnepligt, som icke länge kan låta vänta på sig, skall iakttaga alla tidens tecken och lämpa sig efter hela folkets röst och fästa afseende vid så väl den ena samhällsklassen som vid den andra, ty först när en regering åsyftar rättvisa utan alla sidoinflytelser kan den vänta att vinna framgång åt sina förslag, och först när rättvisan blifver tillämpad, är försvaret bygdt på en grund, som af landet hyllas och kan ega bestånd emot utländska så väl som inhemska fiender.

Under närvarande förhållanden måste jag yrka afslag å alla de här framlagda förslag, som afvika från hvad Utskottet hemställt. Isynnerhet måste jag motsätta mig en återremiss, då möjligheten af ett sammanjemkningsförslag genom Första Kammarens beslut är förlorad och således genom frågans återremitterande endast onödig tidsförlust uppkommer. Jag anhåller derföre om bifall till Utskottets förslag.

Herr Johannes Jonsson: Då frågan redan blifvit så fullständigt behandlad, vill jag inskränka mig till att yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Sven Andreasson: Då förevarande fråga är af så stor vigt och betydelse, anser jag mig böra yttra några ord för att uttala mina åsigter. Om nödvändigheten af ett starkare försvar äro meningarne icke delade och äfven derom, att ett starkt försvar icke kan åstadkommas utan genom allmän värnepligt, äro alla ense, ehuru det måste medgifvas, att den utsträckta värnepligten blir en stor tunga isynnerhet för de mindre bemedlade klasserna, som endast hafva sin dagspenning att lefva utaf. För att emellertid denna utsträckta värnepligt icke skall blifva alltför betungande, måste vi hafva en stam. Huruvida den indelta arméen dertill är lämplig eller icke, tillåter jag mig icke att med säkerhet bedöma, men det förefaller mig, som om den skulle vara olämplig för detta ändamål. Jag har destomera skäl att hysa denna mening, alldenstund Utskottet nästan enhälligt och flere män af facket uttalat denna åsigt.

Striden inom denna Kammare synes hufvudsakligen röra sig kring den ekonomiska sidan af frågan, huruvida indelningsverket bör aflösas mot ersättning eller om det skall utan aflösning upphöra när den nya arméorganisationen vunnit stadga.

Jag får tillkännagifva att jag bifaller Utskottets förslag, som jag anser böra omfattas ur tvänne synpunkter, rättvisans och billighetens. Ur rättvisans, derföre att indelningsverket är tillkommet enligt kontrakt, som måste hållas å ömse sidor och icke kan upplösas å ena sidan utan ömsesidig öfverenskommelse, och ur billighetens i betraktande af de stora bördor, som trycka större delen af vår modernäring, jordbruket. Vi se vid hvarje riksdag, hurusom motioner väckas om utjemnandet till andra samhällsklasser af de bördor, som nu tynga på jordbruket ensamt, såsom skjutsskyldigheten, väghållningsskyldigheten med flera. År efter år förekommer ock frågan om grundskatternas aflyftande med eller utan lösen. Jag anser för min del att grundskatterna böra aflösas mot en billig lösen, men icke utan lösen, jag finner dock att det skulle vara orimligt att förvandla indelningsverket, från hvilket onus, enligt min åsigt, rote- och rusthållarne borde befrias, då utsträcktare värnepligt inträder, till en grundskatt, som skulle hvila ganska betungande på jordbruket.

Vid 1867 års riksdag väcktes af en representant på den plats, jag nu innehar, en motion om lindring i jordbrukets bördor. Kamrarne fäste afseende å densamma och tillsatte ett särskildt Utskott till frågans behandling. Många orsaker till jordbrukets betryck framgingo af det betänkande Utskottet afgaf, men Riksdagen fann icke lämpligt att i anledning deraf vidtaga någon egentlig åtgärd. Att nu lägga en ny börda på jordbruket kan jag icke finna billigt.

En talare på Stockholms-bänken fällde i går åtskilliga yttranden, som på mig gjorde ett obehagligt intryck. Han talade om egennyttiga beräkningar, som skulle bestämma mångens beslut i denna fråga, och förklarade att *han* icke kunde misstänkas för sådana beräkningar, då han icke skulle vinna något på framgången af det förslag, han förfäktade. Med anledning häraf vill jag förklara, att jag icke heller skulle vinna

några fördelar genom det förslag jag omfattat, utan att jag snarare skulle göra en vinst, i händelse Kongl. Maj:ts förslag blefve antaget.

Det synes mig som om denna fråga icke skulle kunna lösas vid denna riksdag, då Första Kammaren redan fattat ett beslut, som icke i någon mån närmar sig de åsigter, som äro de förherrskande inom denna Kammare.

Jag yrkar emellertid bifall till Utskottets förslag å nu föreliggande punkt.

Grefve Piper: Jag skall icke med mina ord öka det patriotiska känslosvall, som under denna långa diskussion då och då brusat fram öfver Kammaren och jag vill icke försöka utreda på hvilken sida den största fosterlandskärlek eller den största egennytta befinnes, ty jag är öfvertygad att kärleken till fäderneslandet är lika stark hos oss alla och, om någon egennytta i likhet med andra menskliga svagheter finnes, så hoppas jag att det är i ringaste grad.

Jag vill derföre inskränka mig till att yrka återremiss i syfte af Friherre Ericsons reservation, icke derföre att jag obetingadt gillar det af honom framställda förslag, utan emedan det pekar åt det håll, dit jag alltid har och alltid skall sträfva, nemligen indelningsverkets upphäfvande mot verklig aflösning och jag har alltid så sträfvat derföre att vi icke, utan indelningsverkets borttagande, kunna få något godt och verksamt försvar.

Jag ber härvid få tillägga, att, då så få inom Kammaren tillstyrkt Friherre Ericsons förslag, fruktar jag att det icke kommer under omröstning. Blir då fråga att välja emellan Utskottets och Herr Kallstenii förslag, kommer jag att för närvarande föredraga Utskottets, emedan Herr Kallstenii förslag afser indelningsverkets bibehållande.

Herr Benjaminsson: Äfven jag anser det vara min skyldighet att i en fråga af den vigt och betydelse, som den förevarande, uttala min åsigt, och lika litet som någon föregående talare vill jag bestrida nödvändigheten för oss af ett starkt och kraftigt försvar. Jag anser äfven att en utsträckt värnepligt är det bästa medel att förskaffa ett sådant, men jag anser den indelta arméen i så fall vara alldeles oduglig såsom stam. Skall allmänna värnepligten utsträckas, bör indelningsverket afskaffas och en värfvad stam uppsättas.

Då ingen fiende hotar, kan väl den indelta soldaten vara tillräcklig, men när en fiende nalkas är en femtedel af vår indelta armé oduglig i fält. För min del skulle jag vara nöjd med att bibehålla indelningsverket, men då vill jag icke hafva utsträckt värnepligt, ty derigenom skulle en dubbel börda läggas på jordbrukaren. Först skulle han uppställa soldat och sedan skulle hans söner bevista många möten och under en lång tid vara frånvarande från hemmet.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Berg: I en fråga af så stor vigt och betydenhet som den förevarande torde det anses vara äfven min pligt att offentligen tillkännagifva min ställning till densamma.

Jag ställer mig nemligen på deras sida, som ifra för ett starkt och godt, fullt tidsenligt försvar, lämpadt efter våra ressurser, och grundadt på utsträckt värnepligt, i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts nådiga förslag. Jag anser derjemte, att indelningsverket bör bibehållas; dock skulle jag vilja tillstyrka att rote- och rusthållare beredas så mycken lindring som möjligt eller något utöfver hvad Herr Kallstenius föreslagit. De skäl, på hvilka jag stöder dessa mina åsigter, torde nu icke behöfva åberopas, enär de redan förut blifvit under öfverläggningen af åtskilliga talare anförda.

Här har talats om uppskof med denna fråga. För min del anser jag, att då man har klart för sig hvad man vill, skulle ett beslut om uppskof blifva det sämsta som kunde fattas. En gammal, gyllene regel är att icke till morgondagen uppskjuta hvad som i dag kan uträttas; och på det att denna vigtiga fråga må få sin lösning redan vid denna riksdag, förenar jag mig med dem, som yrkat återremiss af den nu föredragna punkten.

Herr Jan Andersson: Äfven jag är af den öfvertygelse att det är af stor vigt för oss att erhålla ett starkt och fullt betryggande försvar, men jag har icke blott af Utskottets betänkande, utan af Kongl. Maj:ts proposition och den diskussion, som här i ämnet förts, blifvit öfvertygad, att indelningsverket icke är hvad det borde vara och att det icke betryggar landets säkerhet. Jag har kommit till denna slutsats äfven derföre att jag funnit aflöningssättet för den indelta arméen högst orimligt. En tredjedel af jorden är alldeles befriad från kostnader i detta afseende och på den öfriga delen är bördan ganska ojemnt fördelad. Rusthåll finnas t. ex., som i stället för att vidkännas någon kostnad, i följd af augmentsräntor hafva vinst af sin rusthållsskyldighet. På somliga ställen kostar den indelta soldaten roten 80 R:dr, på andra åter 100 R:dr och på min ort finnas rotar, hvilkas kostnad stiger ända till 200 R:dr. Under sådana förhållanden anser jag en reglering vara af behofvet fullt påkallad och yrkar derföre bifall till Utskottets förslag. Jag hoppas att Herrar Statsråd beakta den diskussion, som här föres, och derefter för Kongl. Maj:t framlägga de med rättvisa och billighet öfverensstämmande förhållanden, som allena kunna bringa den vigtiga frågan till sin lösning.

Herr Anders Andersson från Bohuslän: Jag anser mig pligtig att i denna vigtiga fråga gifva tillkänna hvilken åsigt jag omfattar. Jag borde väl angifva motiv, men då jag icke kunnat upptäcka andra, än som redan blifvit anförda, vill jag icke besvära Kammaren med att upprepa dem. Jag inskränker mig således till att tillkännagifva att jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Gumælius: Då jag i går begärde ordet, var det min afsigt att yrka återremiss af förevarande punkt i förhoppning, att Utskottet skulle veta tillgodogöra sig det rika material, som femtio timmars mångsidig och grundlig öfverläggning inom båda Kamrarne skulle lemna. Sedan dess har Första Kammaren fattat sitt beslut och voterat mellan tvänne olika

förslag, om hvilka den väl måste känna, att intetdera hade minsta utsigt att af denna Kammare antagas. Jag beklagar, att Första Kammaren i denna fråga gått sin egen väg, snart sagdt utan att taga hänsyn till denna Kammares tillvaro. Det återstår då, sorgligt nog, för oss att, utan afseende å Första Kammarens befintlighet, fatta vårt fristående beslut.

Emellertid anser jag mig äfven under dessa förändrade förhållanden böra vidhålla min åsigt om återremiss och gifva min röst derför, i händelse återremiss skulle ingå bland voteringspropositionerna. Dermed har jag sagt att jag icke obetingadt bifaller Utskottets framställning, men icke heller kan jag oförändradt antaga Kongl. Maj:ts förslag.

Skulle vid den slutliga voteringen icke återremiss komma i fråga, men Friherre Ericsons förslag, så ämnar jag rösta för detta.

Som Herr Kallstenii förslag framkommit oförberedt, har jag, såsom icke sakkunnig, ej hunnit bilda mig någon giltig öfvertygelse om detsamma, men jag håller icke osannolikt, att, om Utskottet fått genom återremiss taga kännedom om detta förslag, det skulle hafva funnit skäl framlägga något derpå grundadt lindringsförslag, möjliggörande indelningsverkets bibehållande i en dugligare och kraftigare form än den nuvarande.

Kort sagdt: i denna vigtiga sak önskar jag heldre något än intet, heldre ömsesidiga eftergifter än ömsesidig halsstarrighet och för ögonblicket i första rummet återremiss i förmedlingsriktning.

Herr O. Wikström: Då föreliggande fråga, försvarsväsendets nödvändiga och tidsenliga ordnande, redan från alla sidor blifvit så grundligt behandlad, att blott afgörandet synes återstå, skulle minst en nykommen representant af Riksdagen, såsom jag, vågat bryta mot grannlagenheten att icke onödigt upptaga Kammarens tid, synnerligast i denna sena aftonstund. Men dels en föregående talares åberopande af en honom tillhandakommen adress med 145 namn, mest från den valkrets jag har äran representera, dels den med innehållet i nämnda adress olika mening, som är rådande, jag vågar säga hos det stora flertalet af Sundsvalls innevånare, dels ock min egen ställning till frågan mana mig att vördsammast anhålla om Kammarens uppmärksamhet för några ögonblick. Ledsen, som jag är, att i denna vigtiga fråga icke kunna hysa en åsigt, öfverensstämmande med alla mina kommittenters, vågar jag dock hoppas att det icke må anses för mig alltför förnärmande, att den del af Sundsvalls innevånare, som omfattat det Kongl. förslaget, hvilket jag icke kunnat gilla, till sin banérförare valt Kongl. Hofpredikanten Lithner, ty en pålitligare och kraftigare kunde väl i dylikt fall ej finnas, än denne min högtärade vän.

Jag får dock äran nämna, att några hundra af Sundsvalls innevånare till mig öfverlemnat en adress med anhållan att jag ville göra gällande följande deras åsigter, såvida dessa voro med mina egna öfverensstämmande:

Att den enda organisation af vårt försvarsväsende, som kan af folket gillas, är den, som hvilar på grunden af fullkomlig jemnlikhet.

Jemnlikhet i den personliga krigsbördan, så att *alla* krigsdugliga

utan undantag blifva *lika* värnepligtige och de icke krigsdugliga erlägga värneskatt.

Jemnlikhet i den ekonomiska krigsbördan, så att, *om* någon orättvisa eller olikhet finnes från gamla tider qvar, den förra skyndsammast afskaffas, den sednare afjemnas.

Vi böra ej dölja att efter måttet af vår kännedom indelningsverket synts oss så olideligen orättvist och ur försvarets synpunkt — så vida det kräfver beredvillig enighet bland folket och frånvaron af missnöje — så rent ut skadligt, att dess upphäfvande bör anses ej mindre som en billig rättvisa emot dem, hvilka i 200 år ensamme eller till största delen burit bördan af försvarsväsendet än ock som en nyttig sak.

Vid tanken på det sätt, hvarpå under de förflutna 50 åren några hundra millioner riksdaler bortkastats utan snart sagdt det ringaste gagn, har en räddhåga gripit oss och vi hafva känt behofvet att ej blott med vår folkkäre Konung yrka på den största sparsamhet, så att Riksdagen tillser att den billigaste organisation väljes, utan ock erinra om nödvändigheten af en klok och sparsam krigsförvaltning.

Hvad vi vilja är således det bästa möjliga försvar för minsta möjliga kostnad och fotadt på fullständig jemnlikhet — allt i fredens intresse.

Detta är hufvudinnehållet af en adress från en befolkning, som väl icke kan beskyllas för att i denna fråga hysa egennyttiga beräkningar. Men vid fråga om adresser, som dock icke torde böra lemnas alldeles utan afseende, såsom intyg på meningen i landet, så vida ej landets representanter anses kunna lemna den, kan jag icke underlåta att omnämna en annan adress, visserligen icke undertecknad, men säkerligen fullt betecknande för opinionen hos landtbefolkningen i Medelpad.

När jag stod i begrepp att afresa till Riksdagen, besökte mig en klok bonde, det var väl ingen Sven Dufva, men det var dock en gråhårs hedersman, jag tror nästan från Herr Lithners valkrets. Han sade till mig: "Jag ber eder å böndernas vägnar att, då ni nu reser till Riksdagen, se till, att vi kunna kraftigt försvara oss mot en fiende, men att tungan derför delas rättvist på landets alla bebyggare och icke blir större, än att vi kunna bära den — framför allt se dock till, att våra söners blod endast spilles för fosterlandets försvar och icke för en enda persons möjligen enskilda afsigter."

Jag behöfver icke strida för dessa åsigter, som jag sjelf hyllar och som här haft så kraftiga målsmän, att de, såsom jag tror, redan vunnit fullkomlig seger. Hvad mig sjelf beträffar, vill jag inskränka mig att yttra min mening endast om indelningsverket, på hvars vara eller icke vara i denna stund försvarsväsendets ordnande synes bero.

Från militärisk synpunkt är, såsom redan blifvit visadt, indelningsverket icke tillfredsställande och, såsom jag vågar tro, icke heller nödvändigt. Från rättvisans och billighetens har det länge varit mindre rättvist och efter den nu föreslagna utsträckta värnepligtens införande skulle det blifva alldeles orättvist, och på orättvisa grunder bör väl minst försvarsverket byggas, så vida man vill att fosterlandskärleken skall blifva följeslagare i striden. Att det ej heller från juridisk synpunkt kan försvaras, har en ärad talare från Skåne visat, för att icke tala om den representant från Stockholm, som på ett så lysande sätt utvecklade den

rättsliga sidan af frågan och deraf framställda premisser, hvaraf dock en konklusion följde, som jag omöjligen kunde förstå.

Slutligen får jag nämna att, oaktadt flere af mina kommittenter, så väl i Sundsvall som Östersund, uttalat sig för Kongl. Maj:ts förslag, kan jag icke gifva min röst för detsamma, och då, efter Första Kammarens beslut, en återremiss af frågan säkerligen till intet kan tjena, måste jag företrädesvis gilla Utskottets förslag, såsom bland framställda mest stödjande sig på rättvisa och billighet. Djupt och innerligt känner jag pligten att bevaka min valkrets sanna enskilda intressen, då dessa grunda sig på rättvisa, men först och sist, så länge jag har äran vara medlem af denna Kammare, skall jag känna min pligt att bevaka fosterlandets och dess bebyggares gemensamma intressen.

Herr Johannes Andersson från Jönköpings län: Jag inskränker mig till att nämna, att jag tillhört Utskottets majoritet, och som motiven för beslutet finnas upptagna i betänkandet, anser jag öfverflödigt att upprepa dem.

Jag vill blott tillägga, att jag erhållit understöd genom bref från mina kommittenter och, sedan Utskottets betänkande blifvit tryckt och bekant, har en adress kommit mig tillhanda, undertecknad af öfver 200 personer, hvilka förklara att de äro villiga att åtaga sig utsträckt värnepligt, om blott, på sätt Utskottet föreslagit, rote- och rusthållsbördan lyftes från jordbruket.

Under den diskussion, som nu på tredje dagen här pågår, har jag icke hört något skäl, som förmått rubba min öfvertygelse, vid hvilken jag således står fast; och kommer jag att nedlägga mitt votum för Utskottets förslag.

Herr Hans Andersson: Förfäktarne af indelningsverkets bibehållande göra allt sitt till för att söka bibringa oss den tron, att vår indelta soldat eger en fasthet, intelligens och krigsduglighet, som är, snart sagdt, beundransvärd, och att han icke kan ersättas medelst den stamtrupp, Utskottet föreslagit. Det är möjligt att så är och blifver; men jag tillåter mig det oaktadt fråga, huru man med sådan säkerhet kan påstå detta, då våra trupper sedan sextio år hvarken levererat en batalj eller vunnit en seger. Eller huru vet man att den stamtrupp, Utskottet föreslagit, skall blifva den indelta soldaten så mycket underlägsen? Jag för min del förstår icke hvarifrån en sådan visdom kunnat erhållas. Icke lemnar åtminstone historien bevis på att den indelta soldaten varit oöfvervinnelig, utan snarare motsatsen. Utskottets stamsoldater hafva ju ännu icke varit i elden. Hvarifrån kommer då tvärsäkerheten om deras oduglighet? Men, torde man säga, då fackmän försäkra oss, att den indelta soldaten är bättre än Utskottets stamtrupp, så måste och böra vi sätta tro till deras försäkringar. Jag ber Eder om ursäkt, mine Herrar, för det jag icke obetingadt kan sätta tro till hvarken den enes eller den andres försäkringar i en fråga sådan som denna, och detta derföre, att erfarenheten visar att alla äro menniskor inför vår Herre när allt kommer omkring och kunna misstaga sig. Kasta vi en blick på de för få veckor sedan timade händelserna i Frankrike, skola vi snart finna att så är för-

hållandet. Det var män af facket, som ingåfvo franska folket den tron, att det med Frankrikes krigare var en lätt sak att marschera till Berlin — men huru gick det? Om jag icke misstager mig var det en enda man i franska Deputerade Kammaren, som icke trodde på dessa försäkringar och som icke jublade, och denne samme man är nu franska folkets högste styresman. Hvad bevisar icke detta?

Hvad man här fruktar eller låtsar sig frukta för, nemligen den nya stamtruppens oduglighet, kan och skall troligen uteblifva, och det man icke synes frukta, det kan lätteligen inträffa.

Må derföre en och hvar ihågkomma, att ett försvar, som hvilar på billiga och rättvisa grunder, gifver enighet och långt större kraft åt försvaret än ett försvar, orättvist påtrugadt folket, och att i min tanke *ingenting* är så nödvändigt för ett starkt försvar som att aflägsna alla tvistefrön till inre misshälligheter — och det är sådana vi nu skola söka undanrödja och förebygga.

Hvad åter angår aflösningsfrågan, så vill jag blott nämna, att det förefallit mig besynnerligt, att rust- och rotehållaren kan hafva kommit i skuld för det han i tvåhundra år försvarat fäderneslandet.

Jag yrkar bifall till första punkten af Utskottets förslag.

Herr Tjernlund: Efter den långvariga diskussion, som redan egt rum i denna fråga, vill jag blott tillkännagifva min ställning och förklara att jag kommer att rösta för Utskottets förslag.

Herr Per Jonsson: Jag vill endast tillkännagifva att jag kommer att rösta för bifall till Utskottets förslag.

Herr Hans Larsson: När alla skäl äro förut så väl andragna hade jag endast ämnat tillkännagifva att jag kommer att rösta för Utskottets förslag, men sedan Chefen för Landtförsvars-departementet förklarat att indelningsverket icke bör upphäfvas, finner jag mig föranlåten att tillkännagifva hur tryckande indelningsverket är å den ort jag representerar, helst när näppeligen några andra nya skäl, efter trenne dagars diskussion, nu torde återstå.

Jag eger $\frac{10}{16}$ mantal och i Maj månad skall jag lemna tredje soldattorpet, hvart torp bestående af tre tunnland. Jag frågar då, är det väl billigt att bibehålla indelningsverket och tillika pålägga utsträckt värnepligt? Enligt det nya förslaget skulle soldaten icke stå qvar så länge som förut, hvarigenom uppkomme täta ombyten, som gjorde bördan ännu känbarare. Är det då ej med skäl rotehållarne anse denna börda odräglig att bära, synnerligen om tillika värnepligten skall ökas, hvarom vi alla äro ense, ty endast derigenom kunna vi få ett starkt försvar; men det bör icke förundra någon att vi då vilja hafva lindring i andra bördor. Första gången Chefen för Landtförsvars-departementet hade ordet, berömde han den indelta soldaten för hans fosterlandskärlek, som skulle alstras deraf att han med egna händer upparbetat den torfva han brukade. Detta är dock icke fallet, ty han tager endast en ringa del oodlad, då större delen skall vara af rotehållaren odlad och i det skick att både befäl och den lejda karlen densamma gillar och antager.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag och gör det lugnt och med fredadt samvete, emedan förslaget är med rättvisa och billighet öfverensstämmande.

Herr Westerdal: Då den vigtiga fosterländska angelägenhet, hvarom nu är fråga, redan blifvit så grundligt och af flere talare talentfullt utvecklad, behöfver jag icke vara mångordig. Det är egentligen blott en sida af saken, som är omtvistad och det är sjelfva rättsfrågan. Jag vill efter måttet af min ringa förmåga söka något belysa denna fråga.

Då Konung Carl XI med allmogen i provinserna uppgjorde knektekontrakten, ingicks ett frivilligt aftal. Kongl. Maj:t och Kronan förbehöll sig rätt att af rote- och rusthållarne fordra vissa krigstjenster mot det att motsvarande fördelar dem beviljades. Man har sagt att Kronan härigenom fått en inteckning i den roterade och berustade jorden och jag accepterar denna benämnings laglighet, men vi måste komma ihåg, att sedan kontrakten upprättades hafva rote- och rusthållarnes bördor alltjemnt vuxit utan någon motsvarande lindring och om nu till dessa bördor äfven lägges utsträckt värnepligt, så blir den ränta, de komma att betala, ännu större. Rote- och rusthållarne hafva obestridligen rätt till en lindring och jag betraktar den icke såsom en eftergift utan såsom en laglig rätt.

För att om möjligt få meningarne sammanjemkade har jag ansett mig böra förena mig med dem, som yrkat återremiss af punkten, på det Utskottet må blifva i tillfälle att föreslå en lindring för rote- och rusthållarne, som, efter min förmening, icke bör blifva för ringa.

Förenande mig med Herr Jöns Rundbäck i de åsigter, han i går uttalade, får jag till sist förklara att, om ock vid den slutliga voteringen återremiss icke skulle komma i fråga, kommer jag att rösta för Utskottets förslag.

Herr Anders Petter Andersson: Då nästan alla ledamöter yttrat sig i denna fråga och öfverläggningen således betraktas såsom en öppen votering, vill jag, utan att vidare belasta protokollet, endast tillkännagifva att jag kommer att rösta för Utskottets förslag.

Herr Kristen Assarsson: Efter den långvariga öfverläggning, som egt rum i denna fråga, har jag icke några nya skäl att framlägga, utan vill endast tillkännagifva att jag bifaller Utskottets förslag.

De beskyllningar för egennytta m. m., som så frikostigt här blifvit utkastade, återfalla svårare på de personer, som utkastat dem, än träffa dem, mot hvilka de blifvit riktade under denna diskussion.

Herr P. M. Johansson: Jag har begärt ordet endast för att gifva tillkänna att jag bifaller Utskottets förslag.

Friherre Ericson: Jag ber om ursäkt att jag ännu en gång upptager Kammarens tid, men jag lofvar att fatta mig i största korthet.

Jag har begärt ordet med anledning af ett yttrande utaf Hans Excellens Justitie-statsministern i min frånvaro. Jag hörde det således icke,

men jag har förskaffat mig kännedom om detsamma genom protokollet. Som detta dock icke är justeradt, kan jag icke garantera för att yttrandet blifvit riktigt uppfattadt, men enligt protokollet har Hans Excellens sagt, att jag skulle till Regeringen ställt en varning att icke upplösa Riksdagen. Så hafva mina ord dock icke fallit och jag instämmer med Hans Excellens att, ifall jag yttrat något sådant, hade detta yttrande varit ingenting mindre än på sin plats.

Såsom Kammaren torde erinra sig, påminde jag endast om de agitationer, som i denna fråga en tid pågått och sammanband dermed ett yttrande af pressen att Kongl. Maj:t borde upplösa Riksdagen, derest icke Kongl. Maj:ts förslag vunne bifall. Med anledning deraf uttalade jag min åsigt, att en sådan åtgärd från regeringens sida icke skulle vara lämplig, men någon varning till regeringen har jag visserligen icke tillåtit mig uttala.

Herr Brunberg: Vid föregående riksdagar har jag väckt motion om indelningsverkets aflyftning från den rote- och rusthållsskyldiga jorden samt under sistlidet års riksdag om blekingska båtsmanshållets ställande på vakans mot billig afgift, i anseende till detta manskaps obehöflighet för flottan. De två sednare årens folkmöten i provinsen Blekinge hafva af de under diskussion bragta frågor mest intresserat sig för indelningsverkets afskaffande i anseende dertill att det endast är jordinnehafvarne, som ojemnt tryckas af denna börda, hvarifrån egendom till nära fyra gånger så stort värde lyckats sig befria. En talare från Smålandsbänken har jag hört säga att han ej inom den ort han representerar afhört någon klagan öfver indelningsverkets tunga. Detta förvånar mig högligen då hans och mitt kommittentskap angränsa hvarandra och jag mer än ofta fått höra allmogens klagan öfver det olidliga båtsmanhållet. Sedan den Kongl. propositionen om allmän värnepligt kommit till landets kännedom har jag från min hemort emottagit flerfaldiga skrifvelser att sådan väl ej måtte komma till stånd med mindre än att indelningsverket först försvinner. I händelse detta sednare vilkor icke uppfylles, syfta yttranden på räddningsmedlet emigration. Jag sluter mig derföre till Utskottets åsigt uti ifrågavarande punkt, ehuru den bestående siffran 100 R:dr i vakansafgift för hvarje nummer och äfven af båtsmanshållet i Blekinge är alltför hög att under öfvergångstiden utgöra. Men med erinran om de trakasserier rusthållarne ej sällan röna från hårdhända kompanichefer och handräckningsmyndigheterna, så vill jag låta anmärkningen derom förfalla och instämmer med Utskottet.

Herr Nils Nilsson från Malmöhus län: Jag anhåller endast att helt kort få gifva tillkänna det jag kommer att rösta för Utskottets förslag.

Herr Warberg: I likhet med hvad flere talare förut yttrat anser jag det vara en hvars pligt att i denna för fäderneslandet vigtiga fråga gifva sin åsigt tillkänna innan man lägger sin röst i voteringsurnan. Såväl af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, af Särskilda Utskottets utlåtande och de dervid bifogade reservationer, som ock af alla dem, hvilka här inom Kammaren yttrat sig, finner man alla vara ense derom, att arméen bör bestå af stam och beväring, grundad på allmän värnepligt. Deremot

är man af stridiga meningar huru stammen skall utgöras. Enligt min åsigt borde Kongl. Maj:ts nådiga proposition antagas; men som den nu icke synes kunna vinna Kammarens bifall, och för att bereda någon utsigt till en lycklig lösning af frågan, vill jag förena mig med dem, som fordra lindring i rote- och rusthållarnes besvär, och yrkar återremiss i sådant syfte af den nu föredragna punkten.

Herr Magnus Jonsson: Herr Talman! mine Herrar! Jag borde väl icke vid denna sena timme upptaga Kammarens tid, men som jag icke ännu hört att någon af de föregående talarne upptagit och besvarat en del af de yttranden, som den högt ärade krigsministern vid början af öfverläggningen rörande denna fråga behagade uttala, så ber jag att med några få ord få göra det. Han yttrade, bland annat, derest jag icke missuppattade hans yttrande, att den stående arméen bestod af eller utgjorde urvalet af landtbefolkningen. Det är detta som jag vågar att på det allvarligaste bestrida, på samma gång jag ber att få upplysa honom derom — i den händelse han icke förut gjort sig reda derför — att det är endast den jordbrukande befolkningens drängar och backstugusittares söner, som låtit och låta lega sig till soldater och båtsmän, och dertill på långt när de bästa utaf dem. Ty s. k. reelt folk låter ingalunda lega sig för att gå som viljelösa verktyg i en del aristokratiske tjenstemäns händer för att skyldra gevär och deltaga i granna parader m. m., utan man får allt nöja sig med den sämre delen af folket. Anser nu den högt ärade Herr krigsministern dessa våra drängar och husmäns söner utgöra kärnan och urvalet af landets allmoge-befolkning? I så fall kan jag icke undgå att tycka det han uppskattat landtbefolkningen måhända nog lågt.

Samme ärade talare har vidare sagt, att dessa indelta soldater med egna händer upparbeta den jord de bruka. Lika med min granne till höger får jag allvarligen motsäga detta påstående, emedan numera få soldater låta lega sig med mindre de få emottaga all sin jord upparbetad samt af god beskaffenhet.

Den högtärade Herr krigsministern yttrade äfven för en stund sedan att andra länders arméer vid truppsammandragningar vanligen öfva sig endast hvar tredje dag, då våra deremot under sina öfningar arbeta åtta à nio timmar dagligen. Detta är visserligen sannt. Men bedrifvas öfningarne icke bättre än som jag hade tillfälle att höra och se under öfningstiden sistlidne sommar, om jag icke missminner mig, så är det icke mycket bevändt med dem. Då beordrades nemligen manskapet till, som det hette, en mindre fältmanöver, för hvilket ändamål proviantleverantörerne tillsades att under en à två dagar tillhandahålla torrskaffning. Men hur gick det sedan, torde någon fråga? Jo, regementet uppbröt och marscherade efter landsvägen till ett två mil aflägset herregods, hvarest befälet undfägnades inom hus med — hvad vet jag? men manskapet med minst $\frac{1}{4}$ kanna öl och 10 tum bränvin per man. Med nattlogi för gemene man var det som det kunde, men så var det ju också sommar. Dagen derpå anträddes samma väg den två mils långa återmarschen, men öfningarne — de blefvo ringa eller inga.

Ett sådant öfningssätt önskar jag, som icke vill se folket plågadt, men väl öfvadt, måtte för framtiden upphöra.

Herr Civilministern sade äfven, bland annat, det svenska folket fordrar att den oss nu förelagda värnepligtslagen antages, och att lättnader kunna och böra rust- och rotehållare framdeles beredas. Derpå vill jag endast svara, det jag tror att folkets representanter äro långt bättre i tillfälle än den högt ärade Herr ministern och tidningspressen att veta hvad deras kommittenter inom landet fordra.

Jag yrkar afslag å Kongl. Maj:ts nådiga proposition och bifall till Utskottets betänkande i hvad det afser den nu föredragna punkten.

Herr Bäckström: Jag ber att endast få gifva tillkänna det jag ämnar rösta för Utskottets förslag.

Herr O. Olsson i Mosstakan: Jag anhåller att endast få nämna det jag röstar för Utskottets förslag.

Herr Rydberg: Som tiden är långt framskriden, skall jag bedja att få yttra endast några få ord, dervid betraktande frågan mera ur militärisk än ekonomisk synpunkt. Jag får då förklara, att, beträffande regeringens förslag, jag skulle hafva gifvit detsamma min röst i fall det inneburit karakteren af ett öfvergångsförslag. Men det synes mig bära en helt annan pregel. Under det att verldshistorien i dessa dagar på sina blad inristat häpnadsväckande segrar, vunna af ett folk i vapen öfver Europas hittills mest beundrade yrkeshär; under det att alla militära auktoriteter erkänna, att det enda palladium en stat eger för sitt bestånd mot yttre våld är folkbeväpningen; under det att alla erkänna att denna sats gäller ej allenast för de stora staterna, utan äfven i än högre grad de små; under allt detta har krigsministern framlagt ett förslag, hvars grundtanke, i trots af den vidfogade värnepligtslagen, är att bibehålla och mot alla framtida rubbningar bevara vår indelta och värfvade armé. För dessa begge institutioner, för denna värfvade och indelta armé, fordras dock, enligt min föreställning, offer, så stora, att nationens krafter genom dem undandragas från beväringsinstitutionens lifskraftiga utveckling. I afseende härpå vill jag blott i förbigående uttala min förvåning deröfver, att under det man hade väntat ur krigsministerns förslag se aflägsnad hvarje utgift, som kunde anses fullkomligt obehöflig, man i förslaget icke återfinner den tanke krigsministern vid 1868 års riksdag uttalade, nemligen att åtminstone en del af gardestrupperna kunde indragas. En dylik åtgärd vore dock ur ekonomisk synpunkt af icke ringa betydelse, i betraktande af de utomordentliga kostnaderna för dessa trupper i förhållande till deras antal. Hvad den indelta arméen beträffar, så skulle genom krigsministerns förslag densamma så sammanflätas med beväringsinstitutionen, att de icke kunde skiljas åt, och på samma gång för denna institution tillintetgöras hvarje utsigt att komma till sjelfständighet, medan vi dock alla äro ense, att den rena folkbeväpningen har framtid för sig. På detta sätt sammansmält med den indelta arméen skall beväringsinrättningen här i Sverige aldrig kunna uppspira till ett träd, som bär sin krona på egen stam; och beklagligen finner jag att sjelfva rottrådarne, som skola hålla hela organismen vid lif, äro bortskurna, i det krigsministern här öfvergifvit den vackraste tanke han framhöll i 1868 års förslag till armé-

organisation och då så varmt omfattade, den tanke nemligen, som eger sitt uttryck i ungdomens undervisning i vapnens bruk. Dessa ungdomens vapenöfningar från skoltiden till beväringsåldern anser jag dock vara af stor vigt, icke blott ur ekonomisk synpunkt — *den* är kanske mindre afsevärd, ehuru jag är öfvertygad, att exercisreglementets enkla elementer kunde under denna tid inhemtas, och en stor del, åtminstone första året, af den till beväringens öfningar bestämda tiden dermed icke behöfva upptagas — utan, och än mer, ur pedagogisk och såsom jag tror äfven ur militärisk synpunkt. Det, att gossen och den uppväxande ynglingen ständigt blir påmind om att han är svensk och att han en dag, om nöden fordrar det, är kallad, att med sitt blod försvara fäderneslandet; att han i tid vänjes vid sin trupp, sitt kompani och de kamrater, med hvilka han en gång skall strida i ledet; att han vänjes vid det befäl, som skall föra honom i striden: detta kallar jag de sanna rottrådarne i all arméorganisation och i en verklig beväringsinstitution. Jag kan icke annat än beklaga, att detta särdeles vigtiga moment är alldeles utelemnadt i krigsministerns nya förslag, hvilket jag har svårt att förklara på annat sätt, än att krigsministern anser beväringsinstitutionen hvarken kunna eller böra så utvecklas, att den gör s. k. stamsoldater i ledet obehöfliga.

Hvad den ekonomiska sidan af saken angår, så kan jag fatta mig helt kort; den har redan förut blifvit så vidlyftigt behandlad. Genom att framhålla, att den ojemnt fördelade roteringsbördan är fästad vid jorden, och att den minskade köpesumma, som en jordlott har betingat i sin nuvarade egares hand, motväger och ersätter den börda, som med egandet af denna jord är förenad, har man tillbakavisat rotehållarnes klagan deröfver att roteringen skulle drabba dem som en personlig tunga. Men man förgäter, att den theori, man använder för detta ändamål och som man kallar ödeshemmanstheorien, längesedan är stämplad såsom för statens intresse förderflig. Hvarje theori pröfvas på sina yttersta konseqvenser. De yttersta konseqvenserna af denna theori hafva blifvit dragna i olika tider och i olika länder, och hvilka de äro, det hafva vi nog funnit. Man kan med den komma derhän, att, om för en ringa penning en jordlott förvärfvas, köpet dock befinnes dåligt; man kan komma derhän, att jordlottens egare känner sig som kronoslaf på egen torfva, och endast af kärlek till härden qvarhålles vid densamma. Theorien kan tillämpas derhän, att äfven denna kärlek kan slockna, och jordegaren ser sig nödsakad att lemna sitt hemman öde och fatta vandringsstafven — allt detta utan att han derföre kan sägas ha lidit någon personlig orätt. Denna theori åberopas af den ena sidans talare, under det å andra sidan dock står qvar den allmänt erkända sanningen, att folkets förmåga att bära pålagor ökas genom en jemn fördelning af skatterna. Denna sanning böra vi ock lägga så starkt som möjligt på hjertat, då det är fråga om förstärkande af landets försvar. Jag vill icke vidare upptaga Kammarens tid med denna fråga, men ber blott få erinra derom, att det argument, som åtskilliga talare begagnat till förmån för indelningsverkets bibehållande, att vi nemligen veta hvad vi hafva, men icke hvad vi få, är den vanliga konservativa invändning, som saknar all bevisningskraft, emedan den låter använda sig mot hvilken reform som helst. Det är visserligen sannt, att hvarje reform är ett steg mot det fördolda, och att man icke med den största skarp-

sinnighet

sinnighet kan leta ut alla dess konseqvenser. De hafva emellertid rätt, dessa talare — vi veta verkligen hvad vi hafva. En general och ledamot af Första Kammaren har i detta fall lemnat oss nödig upplysning, då han sagt, att *vi icke ha någon armé;* och detta trots de stora uppoffringar, som under många freds-år blifvit gjorda på den indelta hären! Då jag nu i krigsministerns förslag icke han se ett annat hufvudsyfte, än just det, att bevara och betrygga detta gamla, så tycker jag också mig veta hvad vi få. Vi få — *hvad vi hafva*, och om ett antal år härefter skall man, om detta förslag antages, kunna förnya klagoropet: vi hafva ingen armé!

För min del vill jag tillkännagifva, att, ehuru jag har många anmärkningar mot Utskottets förslag, och ehuru jag helst skulle hafva sett det deri förekommande vilkoret borta, jag vid valet mellan de olika förslagen likväl icke kan annat än välja det, som, enligt min uppfattnig, kan föra till det mål, som jag anser vara det rätta, samt att jag fördenskull förenar mig med Utskottet och lemnar min röst till dess förslag.

Herr Lamberg: Sedan snart en hvar af Kammarens ledamöter yttrat sig i denna vigtiga fråga, anser jag det äfven vara min skyldighet att angifva min ställning i densamma. Som frågan redan förut blifvit så tillräckligt utredd, är det icke min mening att nu yttra mig i detalj, och detta så mycket mindre som jag är öfvertygad att Kammaren efter denna tre dagar långa öfverläggning med otålighet afbidar utgången. Jag har begärt ordet endast för att få till protokollet antecknadt, det jag, med åsidosättande af alla enskilda intressen, på det varmaste och lifligaste önskar en sådan utgång af frågan, att vårt älskade fosterlands frihet och sjelfständighet må kunna anses bevarade. Jag hade visserligen önskat framgång åt Kongl. Maj:ts förslag, oförändradt, såsom varande, efter mitt förmenande, det bästa, men då det icke finnes någon utsigt att detta vinner Kammarens bifall, så förenar jag mig med dem, som yrka återremiss, på det att Utskottet, med särskildt fästadt afseende på Herr Kallstenii förslag, måtte beredas tillfälle att framkomma med en ny framställning i ämnet, som man kan hoppas vinna Kammarens erkännande.

Herr Carl Ifvarsson: Sedan jag första gången hade ordet i frågan, har ställningen blifvit mera klar, då, att döma af ett bestämdt uttalande från ministerbänken, äfvensom af det beslut jag hört Första Kammaren lärer hafva fattat, man icke har att vänta sig något tillmötesgående i afseende på indelningsverkets afskaffande. Jag kan icke annat än beklaga detta, ehuru jag får uppriktigt bekänna, det jag, första gången jag yttrade mig, ansåg frågans lösning, om icke omöjlig, åtminstone särdeles tvifvelaktig. Om det endast varit fråga om öfvergångstiden, hade ännu en sammanjemkning af de olika meningarne varit att hoppas, men så snart tvisten öfvergått till sjelfva hufvudfrågan, torde någon sådan sammanjemkning icke vara möjlig. Jag ser derföre ingen annan utväg än att bifalla Utskottets förslag, hvilket jag gillar till dess grunder och hvilket jag derföre ämnar gifva min röst. Hvad beträffar de här framställda bemedlingsförslagen, så anser jag intet af dem gå i den af mig angifna riktningen,

enär de alla afse att i större eller mindre mån fasthålla indelningsverket med dess trassel. Här har talats om återremiss och man kunde väl medgifva en sådan. Men jag vet icke hvartill den skulle tjena; följden kunde icke blifva annan, än att Utskottet inkomme till Kammaren med uppmaning till densamma att fatta beslut i frågan och att vi möjligen ånyo finge en tre dagars öfverläggning i densamma.

Här vore åtskilligt att svara på en talares på Göteborgs-bänken mot mig framställda anmärkningar. Jag vill blott upptaga en af dem. Han sade sig nemligen icke veta på hvilkendera sidan jag befann mig. Härpå vill jag endast svara, det jag alltid befinner mig på deras sida, hvilka jag anser förfäkta det rätta, det billiga och det allmänt nyttiga.

Jag yrkar bifall till den nu föredragna punkten.

Herr Isberg: Jag kan visserligen för min del icke godkänna den åsigt, att, på sätt här under diskussionen mer än en gång blifvit insinueradt, det skulle vara hvarje representants pligt att i denna fråga uttala sin mening till protokollet, så framt man icke har något nytt att meddela eller hyser den förhoppning att kunna inverka på sakens utgång. Hvarken det ena eller andra af dessa fall är för handen med mig; men då redan mer än två tredjedelar af Kammarens ledamöter uttalat sig i frågan, torde det icke förmenas mig, som i allmänhet intager så litet rum i Kammarens protokoll, att jemväl yttra några ord i ämnet, hvarföre jag anhåller om endast några få ögonblicks uppmärksamhet. Af allt hvad jag inom Kammaren och utom densamma läst, hört och erfarit, har jag trott mig finna, att man allmänt är ense derom, att vårt försvarsväsende ej är så väl ordnadt och så fullständigt, som önskligt vore, samt att någonting för afhjelpande af denna med olyckor hotande brist måste göras, och göras snart. Lika allmänt, eller åtminstone nästan lika allmänt,synes man vara mån derom, att vårt landtförsvar bör byggas på principen af beväring och stam; men då nu Utskottets förslag slopar den stam vi hafva i indelningsverket, utan att bjuda någon annan antaglig eller, rättare sagdt, utan att bjuda på någon alls i stället, så kan jag för min del icke tillstyrka detta förslag. Efter att i korthet hafva angifvit denna min ståndpunkt i frågan, såvidt den nu är föremål för diskussion, och efter att i sammanhang dermed hafva angifvit att jag, med allvarligt användande af de förståndsgåfvor, som kommit på min lott, icke kunnat upptäcka ens en tillstymmelse till rättsgrund för vissa jordegares anspråk att få indelningsverket efterskänkt, får jag förklara, att jag, detta oaktadt, på grund af billighetsskäl och i allmänt fosterländskt intresse, gerna vill gå till mötes hvarje begäran om lindring i denna, enligt uppgift, så hårdt tryckande tunga, änskönt jag djupt och allvarligt beklagar, att denna fråga dels framkommit under den obefogade formen af ett anspråk, dels att man sammanknutit behofvet af lindring med frågan om sättet för utgörande af — ja, rent af uppställt densamma i förenämnda obefogade form såsom vilkor för — åtagandet af en allmän medborgerlig pligt, som ej kan göras beroende af de hvarjehanda förbindelser i förevarande eller andra afseenden, som redan kunna lag- och kontraktsenligt åligga den ene eller den andre. Det är för att möjligen erhålla ett förslag i sådant syfte jag yrkar återremiss.

Herr Lindberg: Enär jag icke kan gilla de grunder, hvarpå Utskottet stödt sitt förslag, har jag ämnat yrka afslag derå. Men då en återremiss möjligen skulle kunna föranleda till ett sammanjemkningsförslag, förenar jag mig med dem, som påyrka punktens återremitterande.

Friherre Bonde: Jag ber blott att få tillkännagifva, det jag kommer att rösta för Utskottets förslag.

Herr Carlsund: Jag ber endast få tillkännagifva, det jag ämnar rösta för Utskottets förslag, för hvilket jag anser många goda skäl tala, ehuru jag nu vid denna sena timme icke anser mig böra uppehålla Kammarens tid med att framföra dem.

Herr Kallstenius: Herr Talman! mine Herrar! Jag måste anhålla om Eder tillgift derför att jag nu för andra gången tager ordet i denna fråga, och det efter en så långvarig diskussion och under denna sena timme, af hvilka båda omständigheter det är helt naturligt, att I ären otålige att komma till slutet dermed; till någon ursäkt för mig torde lända såväl frågans stora vigt som den omständighet, att jag ingen gång under föregående riksdagar, då denna fråga varit under öfverläggning, besvärat Kammaren med något yttrande:

Jag kommer dock ganska lifligt ihåg det yttrande som jag vid 1867 års riksdag, då samma fråga behandlades, enskildt fällde till en ledamot, hvilken, nu, som då, har sin plats straxt nedan för mig. Han framställde nemligen till mig den frågan: hvad säger Ni om denna sak? Det svar jag då afgaf erinrar jag mig mycket väl och det har otaliga gånger sedan dess kommit i mitt minne. Jag svarade nemligen: "Min enkla uppfattning är visserligen icke stödd på den sakkännedom om frågan, som jag skulle önska ega, men sådan den är har mitt någorlunda oförvillade förstånd bibringat mig den; och denna uppfattning är att, de må resonnera här huru mycket som helst både hit och dit, så blir det billigaste och kraftigaste sättet att ordna vårt försvar det, att bibehålla den stam, som vi nu hafva, och att derjemte efter behofvet utsträcka värnepligten. Är stammen, vår indelta armé, för närvarande i mindre tjenstbart skick, så måste vi utbilda den och göra den bättre. Detta är ovilkorligen det riktigaste på samma gång som det billigaste sättet att gå till väga".

Jag har sedan dess gjort allt för att sätta mig in uti frågan, emedan jag ansett sådant vara min pligt, för det fall att den skulle återkomma ännu en gång under det jag hade förtroendet att vara en af svenska folkets representanter.

Det var således med den största glädje som jag vid 1869 års riksdag emottog Kongl. Maj:ts proposition angående landtförsvarets organisation och hvilket förslag gick i precist den riktning, som jag två år förut i min ringhet ansett vara den rätta. Jag blef då ännu mer stärkt i min öfvertygelse, och bemödade mig ännu mer att tränga in i frågan, och har deraf sedermera ej funnit den ringaste anledning att ändra mening, utan innehar jag för närvarande samma ståndpunkt i denna fråga som vid 1867 års riksdag.

Man har nu som tillförene mot indelningsverket gjort åtskilliga anmärkningar och, ehuru de flesta sakna skäl för sig samt redan af föregående talare blifvit bemötta, torde jag dock med några ord få besvara en del af dem. Så säger man "att det, indelningsverket, tarfvar en utjemning, lika fördelning på all jord eller att all nu fri jord äfven borde roteras." Hvem önskar icke detsamma? Men huru skulle en sådan lika fördelning kunna ske utan våld mot eganderätten? knappast kunna de, som så säga, tänka sig, att man kan belasta några samhällsklasser med nya direkta skatter, för att derigenom jemna bördan till likhet för alla; icke heller kan en sådan jemnare fördelning utan orättvisa ske de indelta rotarne och rusthållen emellan; ty den stora olikhet, som här och der förekommer i taxeringsvärdet å den ena roten emot det å en annan, och hvaröfver så bittert klagas af dem, som tycka sig orättvist hafva lika stor börda på det mindre taxeringsvärdet som roten med det större, är uppenbarligen eller åtminstone i de aldra flesta fall tillkommen efter indelningsverkets inrättande, då de helt visst voro i det aldra närmaste lika i värde, och förorsakad deraf, att mera arbete och kostnad nedlagts å det ena hemmanet emot å det andra, och sådant, genom jordförbättringar ökadt, värde får, enligt vår lag, ej föranleda till grundskatternas förhöjande: ett stadgande lika klokt som nödvändigt, på det framåtskridande och utveckling må ske, då i motsatt fall all håg derför skulle förqväfvas. Kunde deremot ledas i bevis, att indelningen från början blifvit ojemnt och med mannamån verkställd, då vore en sådan klagan befogad och skäl för handen att söka undanrödja det öfverklagade missförhållandet. Men så har jag icke fattat deras mening vara, som bittrast klaga. Enligt min tanke kan en fördelning af bördorna således icke ske på annat sätt än genom successiva lindringar för dem som nu tryckas deraf. Sådana lindringar hafva ock skäl för sig vid stora omorganisationer, såsom nu ifrågavarande, då det gäller att åtaga sig mera bördor än man har förut, och de hafva äfven tradition för sig i vår historia.

Jag vågar påstå, att inrättandet af sjelfva indelningsverket var en sådan lindring, i jemförelse med de bördor svenska folket förut fingo underkasta sig för landets försvar. Det var i sanning icke någon obetydlig lindring, som då skedde, i stället för de fordna så betungande utskrifningarne. Sedan dess hafva väsendtliga lindringar flera gånger egt rum. Så skedde 1812 då rekryteringsskyldighet under krig borttogs; år 1841 upphörde mötespassevolansafgiften, således en lindring af 10 R:dr 50 öre på hvarje rotehåll; så skedde äfven 1858, då beklädnadsbidragen borttogos, hvilket gjorde något öfver 6 R:dr på hvarje rotehåll. Så synes mig äfven nu enda sättet vara att gå till väga, och jag får för min del bekänna, att jag gerna vill tillmötesgå de anspråk på billiga lindringar, som kunna framställas; och jag är öfvertygad om att de fleste inom denna Kammare äro af samma mening, äfvensom att från Första Kammaren, så illa anskrifven den än är, efter den utgång frågan der nu fått, ett sådant tillmötesgående vore att vänta, och vi hafva haft tillfälle att mer än en gång höra en sådan åsigt uttalas af regeringens ledamöter. Jag frågar då om det kan vara rätt att, då tillfälle synes kunna beredas till sådana lindringar, heldre i ett kritiskt ögonblick, derföre att man icke kan få allt hvad man vill, skjuta undan frågan och på samma gång kanske för lång tid

skjuta undan hvarje möjlighet att få vårt försvar ändamålsenligt ordnadt? Hvad tron I, mine Herrar, följden blir om tilläfventyrs Utskottets förslag bifalles af denna Kammare? Jo, att sammanjemkning emellan dessa Kamrarnes diametralt motsatta beslut blir omöjlig; att frågan således för denna gång fallit och, hvad värre är, att regeringen icke kan, så är åtminstone min uppfattning, ånyo framkomma med ett förslag, och frågan blir då ovilkorligen undanskjuten för en ganska lång tid. Men våga vi utsätta oss för detta? Jag tviflar derpå. Jag tror således den förnuftigaste vägen vara, att nöja sig med lindringar, der de behöfvas.

Här hafva under diskussionen många beskyllningar blifvit riktade mot än den ena än den andra sidan och här har från båda hållen talats om egennyttiga beräkningar. Men jag för min del tror icke att det finnes någon inom denna Kammare, som skulle låta sitt beslut ledas af sådana och jag skulle till och med kunna bevisa att så icke är fallet. Enligt hvad jag af diskussionen kunnat uppfatta har det synts mig som att dessa beskyllningar egentligen riktats mot representanterna från Skåne, och af den passionerade hetta, hvartill en af dessa under sitt anförande lyckades arbeta upp sig, kunde man vara frestad att tro, det han för sin del vore träffad af denna beskyllning. Jag beklagar på det högsta sådane personliga anfall och att de, som mest beskärma sig deröfver, liksom denne talare, vanligen mest göra sig skyldiga till samma fel, som de högljuddast öfverklaga. Jag vill tro att jag icke under mitt förra anförande låtit komma mig till last sådant och att jag äfven nu skall kunna undvika det; ja! än mera, jag skall försöka bevisa att Skånes representanter äro fullt ut lika så oegennyttiga, som hvarje annat landskaps, och detta förmenar jag skall framgå af följande utredning af rustningsbördans beskaffenhet nu i Skåne, jemförd med det förhållande, som kommer att uppstå, om indelningsverket upphäfves.

Då de begge skånska kavalleriregementena, enligt Kongl. reglementet den 7 December 1695, uppsattes, skedde indelningen till rusthåll efter samma grunder som uti det öfriga riket. Rusthållaren fick behålla sin hemmansränta till rustningens uppehållande och, der hemmanet dertill ansågs för svagt, erhöll det augmentsränta af annat hemman sig tilldelt, hvarförutan, i olikhet mot i öfriga provinser, ett mindre belopp i kronotionde äfven för rustningen blef anslaget. Till följd af de skånska hemmanens storlek och godhet behöfdes dock ett sådant tillskott mera sällan, så att vid indelningens afslutande (enligt indelningsverken för de skånska kavalleriregementena), befunnos räntorna af augmentshemman m. m. och kronotionde icke uppgå till högre belopp, än att desamma utgjorde vid

Norra regementet . . . . Daler Smt. 4,202: 24.
Södra dito . . . . „ „ 2,603: 24,

då åter räntorna af eget hemman (de s. k. rusthållsstammarne), hvilka stadnade i rusthållarens egen hand utgjorde:

Vid Norra regementet . . . . Daler Smt 59,270: 22.
„ Södra dito . . . . „ „ 60,039: 28.

Ifrågavarande räntor, ehuru, enligt detta deras primitiva belopp i Daler silfvermynt, fullt jemförliga med hvad i andra provinser blifvit till rustning anslaget, *synas* emellertid nu för tiden långt lägre än dessa, emedan de uti kronoräkenskaperna äro uppdebiterade efter kronovärdi, d. v. s.

efter en förvandlingsgrund af 2 Daler på Riksdalern; så att då t. ex. (enligt den s. k. Lindringskomitéens tabeller) en rusthållare inalles åtnjuter i rustningsersättning vid:
Lifregementets dragonkorps . . . . R:dr 421: 97,
Lifregementets husarkorps . . . . „ 274: 60 och vid
Smålands husarregemente . . . . „ 241: 55, så skulle en rusthållare vid Skånska hussarregementet icke hafva sin rustning ersatt med mer än 40 R:dr 58 öre, samt vid dragonregementet med endast 35 R:dr 48 öre.

Angåfvo dessa siffror det i verkligheten existerande förhållandet, så vore onekligen rustningsbördans tyngd i Skåne odräglig. Lyckligtvis för den rustningsskyldige jordegaren förhåller det sig icke så, åtminstone hvad den betydligare delen af rustningsersättningen, de s. k. rustningsräntorna angår. Det dem åsatta kronovärdi är endast ett fiktivt och nominelt värde. Då de alltid stadnat i rusthållarens hand måste de naturligtvis för honom ega samma värde nu, som vid indelningstiden. Helt annat är förhållandet med augmentsräntorna. Dessa hafva till rusthållarne utbetalts efter kronovärdi och utgöra numera efter penningevärdets sjunkande ett högst obetydligt belopp.

För att komma till en riktig uppfattning af förhållandet emellan rustningskostnaden och rustningsersättningen i Skåne, är nödvändigt att uppsöka det verkliga värdet af rustningsräntorna. Detta kan endast ske genom att antaga spanmålen till värdemätare. Vid tiden för indelningen var, enligt hög beräkning, en tunna spanmål (hälften råg och hälften korn) värd 3 Daler silfvermynt. Der rusthållet således var så godt, att den rusthållaren för rustningen efterskänkta räntan (rustningsräntan) uppgick till 30 Daler silfvermynt, utgjorde således rustningsersättningens värde = värdet af 10 tunnor spanmål. Det var således från detta värde staten afstod, mot rättigheten att erhålla en ryttare fullt utrustad; och det är detta värde staten har rättighet att erhålla, om skyldigheten för rusthållaren till sådan utrustning upphörde. För att finna rustningsersättningens rätta värde har man således att uträkna hvad densamma motsvarar i tunnor spanmål, samt att sedermera efter exempelvis tioårigt medelmarkegångspris öfverföra densamma i Riksdaler Riksmynt. Detta förfaringssätt bestämmes uti Kongl. Förordningen af den 30 December 1849, rörande sättet för beräkning af rätta värdet å de i knektekontrakten i gammalt dalertal utsatta beklädnadspenningar för soldaten.

Om man, på nu anförda grunder och med ledning för öfrigt af Lindringskomitéens tabeller, uppgör en kalkyl öfver värdet af rustningsersättningen i Skåne, kommer man till följande resultat:

Kalkylens grund är:
3 Daler silfvermynt . . . . = 1 tunna spanmål
2 „ „ . . . . = 1 R:dr (kronovärdi)
1 Riksdaler . . . . = $\frac{2}{3}$ tunna spanmål
1 tunna spanmål: enligt medelmarkegången 1859—1868 = 14 R:dr 65 öre.
$\frac{2}{3}$ tunna . . . . = R:dr 9,766.
alltså 1 R:dr (kronovärdi) . . . . = „ 9,766 R:mt
i nuvarande penningevärde, och då blir förhållandet vid

Norra eller Husar-regementet.

		Kronovärdi.	Verkligt värde.
Rustningsränta	R:dr	28,691: =	280,196:
Kronotionde			10,052:
Augmentsräntor			2,136:
		S:ma R:dr	292,384.

Regementet består af 1,000 nummer, rustningsersättningen per N:r således i medeltal . . . . . R:dr 292:
Rustningskostnaden per medium . . . . . „ 312.

Återstående kostnad, efter afdrag för rustningsersättningen, således 20 R:dr på ett rusthåll med ett medeltaxeringsvärde af R:dr 52,697.

Vid *Södra-* eller *Dragon-regementet* är förhållandet följande:

Rustningsräntor	R:dr	29,321:	=	286,348:
Kronotionde	„	„	=	5,057:
Augmentsräntor	„	„	=	1,100:
		S:ma R:dr		292,505.

På en rustning af 1,000 nummer utgör således rustningsersättningen äfven här i jemnadt tal . . . . . R:dr 292:
Rustningskostnaden per medium är . . . . . „ 310:

Återstående kostnad således 18 R:dr R:mt och detta på ett medeltaxeringsvärde för hvarje rusthåll af 56,786 riksdaler.

Sådant är verkliga förhållandet med rustningsbördan i Skåne, och komme rustningen att upphöra, så skulle naturligtvis räntorna ingå till statsverket och för visso kunna ej rusthållarne räkna på att få uppgöra denna liqvid efter *kronovärdi,* utan efter en beräkningsgrund som återgifver desamma deras *verkliga värde.* För sådant fall lära de säkerligen ej, om en tvist angående beräkningssättet hänskjutes till Riksdagen, hafva att, för ett billigare beräkningssätt till förmån för sina goda och så högt taxerade hemman, påräkna den likstämmighet med sig, som de nu möjligen, angående indelningsverkets afskaffande, hafva att från denna Kammares majoritet glädja sig åt, utan de få nog utgifva dessa räntor efter det högsta värde, hvartill de rätteligen kunna och böra beräknas.

Af förestående utredning torde följa, att för rusthållarne i Skåne icke finnes ringaste skäl till klagomål öfver rustningsbördans tyngd, men att dessa snarare må anses vara bland de lyckligast lottade af innehafvare utaf berustad jord i vårt fäderneslaud.

Om man nu uppgör en kalkyl (och en sådan kan verkligen på plausibla grunder försökas) öfver de kostnader, som skulle drabba ifrågavarande rusthållare, derest indelningsverket utan aflösning aflyftades från jorden och kostnaderna för den nya eller värfvade stammen, efter afdrag för de då till statsverket ingående räntorna, utdebiterades efter bevillningen på rikets samtlige innebyggare, så visar sig en sådan åtgärd lända till dessa rusthållares nackdel.

Uti generalsammandraget öfver 1865 års bevillning beräknas rikets hela fastighetsvärde till . . . . R:dr 2,456,336,146: —
annan beskattningsbar inkomst beräknas till R:dr 112,396,253: hvilket efter 5 procent motsvarar ett kapital af . . . . „ 2,247,925,060: —

Rikets hela beskattningsbara kapital således . . . . R:dr 4,704,261,206: —
eller i jemnadt tal . . . . „ 4,704,000,000: —

Indelningsverkets samtliga kostnader, inberäknade de för båtsmanshållet och efter afdrag för samtliga räntor o. s. v., som på detta beskattningsbara kapital skola fördelas, utgöra R:dr 3,640,508: 29 eller i rundt tal R:dr 3,640,000; denna kostnad fördelad på hvarje 1000:tal af rikets beskattningsbara kapitalvärde gör ett belopp af R:dr 0,773 eller, med andra ord, att hvarje berustadt eller roteradt hemman skulle för hvart tusendetal af sitt taxeringsvärde få betala något öfver 77 öre R:mt. Detta åter tillämpadt på rustningen i Skåne *skulle slå så ut:* att då nu ett rusthåll vid *Norra regementet*, med ett medeltaxeringsvärde af 52,000 Rdr (och hvilket taxeringsvärde väl icke nedginge om indelningsverket afskaffades) enligt hvad nu är visadt ej har större verklig (återstående) kostnad än 20 R:dr, det, i händelse af indelningsverkets aflyftning, skulle få på sin del efter bevillningen en kostnad af . . . . R:dr 40: 19,
samt att vid *Södra regementet* ett rusthåll, med taxeringsvärde af . . . . 56,000 R:dr och
som nu har i kostnad . . . . 18 „
skulle blifva beskattadt med R:dr 43: 28 öre, hvartill komme, på grund af ökad bevillning, ökade kommunalutskylder.

Under sådana förhållanden och då dessutom roteringsbördan i Skåne är, såsom kändt och upplyst blifvit, jemförelsevis och i betraktande af de skånska hemmanens godhet i allmänhet, emot hvad som är förhållandet uppe i landet, lindrig, så vågar jag påstå att hvarken de skånka representanterne eller deras kommittenter, som uppgifvas hafva i tusental opinerat för indelningsverkets afskaffande, med fog kunna beskyllas för egennyttig beräkning, dervid ock jag icke kan annat än hembära dem min aktning derföre att de, i öfvertygelse om nyttan för landet af den sak de drifva, icke rygga tillbaka för sådana ökade kostnader.

Jag vore visserligen i tillfälle att visa, att samma förhållande äfven existerar för de flesta rusthåll vid våra öfriga kavalleriregementen och att de i allmänhet komma att göra stor förlust om rustningen med sina räntor fråntages dem.

Jag har ganska goda materialier till hands för en sådan bevisning, men vill nu icke efter denna långvariga diskussion och då jag ser huru otålig Kammaren är, att det må blifva ett slut derpå, vidare upptaga tiden dermed. Ett par exempel torde jag dock få anföra, på det att en och hvar må, med ledning af dem, kunna anställa beräkning i sin egen sak. Så har t. ex. vid *Lifregementets dragonkorps*' Lifsqvadron, rusthållet N:o 1 Stora Ranhammar, 2½ mantal i Bromma socken, Sollentuna härad af Stockholms län, med ett taxeringsvärde af 41,000 R:dr, i
egen rustningsränta . . . . R:dr 222: 89.
augmentsräntor . . . . „ 261: 72. 484: 61.

Rustningskostnaderna äro:

remontering, hästens underhåll och sadelmundering R:dr 179: 50.
beklädnad, remtyg och beväpning . . . . „ 40: —
karlens underhåll . . . . „ 160: 80. 380: 30.

Således årlig behållning R:dr 104: 31.

Om indelningsverket upphäfves och rustningsräntorna följaktligen indragas till statsverket, så förloras nämnda årliga inkomst 104: 31, representerande efter 5 procent ett kapital af 2,080 R:dr, hvarmed rusthållet sålunda faller i värde, utom förökad bevillning för underhåll af krigsmakten, såsom nyss om de skånska rusthållen är nämndt, samt, af den förökade bevillningen sig härledande större kommunalutskylder.

Nu ett exempel vid ett afsutet kavalleri, såsom *Lifregementets grenadierkorps.* Rusthållet N:o 84 Skräddarbo, vid *Östra Westmanlands kompani,* 1 mantal i Thorstuna socken, är taxeradt till 4,815 R:dr och uppbär:

egen rustningsränta . . . . R:dr 55: —
augmentsränta . . . . „ 314: — 369: —

Rustningskostnaden utgör:

hästvakansafgift . . . . R:dr 97: 97.
beklädnad, remtyg och beväpning (enligt kompanichefens uppgift) . . . . „ 24: —
karlens underhåll . . . . „ 160: 38. 282: 35.

Således årlig behållning R:mt R:dr 86: 65,

som kapitaliserad motsvarar . . . . 1,733 R:dr
Detta rusthålls värde blir således nedsatt med mer än en tredjedel af sitt nuvarande värde om indelningsverket upphäfves och får dertill åtaga sig sin andel af kostnaden för en ny stam samt, af denna ökade bevillning härflytande, större kommunalutskylder. Om ett sådant rusthåll, af så lågt taxeringsvärde, vore i smärre delar på flere egare fördeladt och någon eller några af dessa hade intecknad skuld på sin del, så blefve han säkert ruinerad på en sådan åtgärd, och ju mindre taxeringsvärdet är på ett rusthåll desto svårare blifva bördorna, som uppstå af indelningsverkets upphäfvande, att bära. Vid samma regemente finnas många rusthåll med mycket låga taxeringsvärden, såsom t. ex. vid *Kungsöhrs kompani,* följande inom Björskogs socken af Åkerbo härad och Westmanlands län belägna:

N:o 75 Bråttgården, 1 mantal, taxeringsvärde . . . . R:dr 6,300: —
N:o 77 Aspa, taxeringsvärde . . . . „ 8,400: —
N:o 78 Berga, dito . . . . „ 7,400: — samt
N:o 81 Wirsta, ½ mantal, taxeringsvärde . . . . „ 2,300: —

Helt rusthållsnummer uppbär:

egen rustningsränta . . . . R:dr 57: —
augmentsränta . . . . „ 251: — 308: —

Rustningskostnad:

hästvakansafgift	R:dr	97: 97	
beklädnad, remtyg och beväpning	„	30: —	
karlens underhåll	„	150: 33.	278: 30.
		Årlig behållning R:dr	29: 70.

Fastighetsvärdet å detta sista blefve således, om indelningsverket upphäfves, nedsatt med 594 R:dr eller mer än en fjerdedel.

Häraf framgår, att alla egare af rusthåll med litet värde, d. v. s. den mindre förmögne, den fattige rusthållaren kommer att lida mycket mer än den, som eger rusthåll af högt värde.

En sammanfattning af den nuvarande årliga vinsten vid nu exempelvis anförda tvänne korpser för alla deras rusthållsnummer visar för den förstnämnda:

Lifregementets dragonkorps:

rustningsersättning	R:dr	213,094: 70 och
rustningskostnad	„	188,926: 92.
Således årliga vinsten	R:dr	24,167: 78;

motsvarande ett kapital efter 5 procent af R:dr 483,355 R:mt, hvarmed värdet å denna korps' 505 rusthållsnummer blifver nedsatt, om indelningsverket upphäfves, som gör ett medelfall i jemnt riksdalertal af 957 R:dr per rusthåll och för:

Lifregementets grenadierkorps:

rustningsersättning	R:dr	161,995: —
rustningskostnad	„	135,994: 99.
Årlig vinst	R:dr	26,000: 01;

kapitaliseradt à 5 procent = 520,000 R:dr motsvarande förlust.

Liknande är förhållandet vid en del andra kavalleriregementen, och vid sådana omständigheter torde vara klart, att all beskyllning för egennytta hos deras målsmän, då de fordra indelningsverkets upphäfvande, är förfelad.

Ett annat är förhållandet med rotehållet, och obestridligt är, att detsamma, för åtagandet af ett sådant tillskott i bördor, som den föreslagna värnepligtslagen skulle medföra, behöfver och bör hafva all den lindring, som kan åstadkommas utan andra samhällsklassers alltför stora betungande, och skulle, vid en sådan reglering, en och annan rote eller en del rusthåll, som ej för sin del behöfde någon lindring, icke desto mindre få en sådan, så icke är jag den, som missunnar dem en sådan.

Under diskussionens lopp har en och annan anmärkning blifvit gjord mot det af mig framställda förslag till sådana lindringar och jag försäkrar att jag icke är så egenkär, så att jag anser detta förslag vara det aldra bästa, som kan framställas, tvärtom! Men jag vågar dock påstå, att det har något värde och möjligen också så pass mycket, så att det kan vara skäl att tänka derpå, och åtminstone vill jag hafva några bättre skäl för dess oduglighet än sådana som de fleste, hvilka ogillat det, presterat och

som för det mesta bestått deri, att de med utsträckt arm och förslaget i hand ristat på det sednare, med endast den förklaring att, "det här förslaget är då alldeles odugligt." En sådan bevisning torde helt enkelt kunna bemötas på samma sätt, då jag med samma gest säger: att det duger. Några talare hafva dock, om äfven knapphändigt, angifvit sina skäl emot förslaget; så har en talare till höger om mig sagt, att lindringen bör ske efter bördans förhållande till taxeringsvärdet. Det anser jag också vara rättast, men dock i en annan mening än han säkerligen åsyftat. Han menade synbarligen det närvarande taxeringsvärdet, men min mening är, att taxeringsvärdet vid roteringsbördans tillkomst, icke det nuvarande, bör läggas till grund för lindringen.

En annan talare har, med anledning af den föreslagna kompromissen vid torpets aflemnande, utropat, "att landet på detta sätt skulle öfversvämmas af syner"; men då den nya löneregleringen väl i allmänhet ej kan ske annat än i mån af de nuvarande soldaternas afgång, och denna reglering således torde fordra en 15 à 20 år, innan den blir fullständigt genomförd, så torde ej ifrågakomma flera än 1,000 à 1,500 syner per år, som, fördelade öfver hela landet, väl ej kunna åstadkomma så förskräckligt väsen, som det talaren befarade.

En talare har sagt, "att mitt förslag i afseende på möjliga lindringar icke är bättre, snarare sämre än Kongl. Maj:ts". Jag är visserligen ganska smickrad af sammanställningen; men om talaren genomläser mitt förslag, som, jag medgifver det, till följd af sina sammanträngda satser, är något hårdläst, och dervid gör sig någon möda, skall han, det vågar jag försäkra, derur kunna draga några bättre lindringar än utur Kongl. Maj:ts förslag. Är den af mig uppställda normalsiffran, 100 R:dr, för hög, såsom ett par talare, hvilka eljest instämt i förslaget, sagt; nåväl! sätt ned den, t. ex. såsom de yrkat till 80 R:dr; sådana språng kan den suveräna Riksdagen tillåta sig, men den enskilde representanten måste, såsom jag under mitt förra anförande antydde, tillse, att han har en försvarbar grund för sitt förslag och jag skulle med rätta utsatt mig för klander, om jag uppställt en så helt och hållet godtycklig siffra.

Jag håller visst icke så strängt på mitt förslag och kan något annat sätt, att åstadkomma lindringar, uttänkas, så skall det vara mig kärt och måhända kan det af Herr vice Talmannen framställda förslaget vara användbarare; men genom dessa framställda förslag får dock Utskottet ganska väsendtliga materialier för utarbetandet af ett antagligt lindringsförslag, det vågar jag påstå. Här har blifvit sagdt, att återremiss numera, efter Första Kammarens beslut, icke skulle tjena till någonting. För min del är jag af helt och hållet motsatt uppfattning. Det är alldeles gifvet, att, om Kammaren bifaller Utskottets förslag, så är det oafvisligt, att frågan är undanträngd och att den ohjelpligen för närvarande är fallen. Sker deremot en återremiss, så kunde frågan möjligen bibringas en sådan form, att, om ock reformen ej vid denna riksdag hinner blifva fullständigt genomförd, regeringen dock en annan gång kan återkomma med förslag derom. Det är skälet, hvarföre jag anser en återremiss böra beslutas, och det besvär, som förorsakas af att ånyo få behandla frågan, torde väl vara mödan värdt. Här har visserligen under diskussionen förekommit ett och annat, som vore att svara på, men jag vill icke göra det, emedan

jag väl förstår den otålighet, hvarmed frågans slutliga utgång afbidas. Jag ber endast att få påminna om ett yttrande i går afton af en ärad talare från Bohuslän, som med värme framhöll, "att om det än en gång inträffade, att Sveriges Konung manade svenska folket till strid för landets försvar, så skulle det nu som förr slå på sina sköldar och följa honom i härnaden." Men detta är hvad svenska folket icke mera skall göra; det skall icke mera slå på sina sköldar och följa sin konung och det af det enkla skälet, att svenska folket numera icke har några sköldar att slå på. Vi hafva kommit ifrån dessa näfrättens tider, då man stred med svärd och sköld; nu nyttjas ock andra skjutvapen än pil och båge. I farans stund tror jag nog, som denne talare, att svenska folket än en gång skall följa sin Konung, men då skall det icke hafva annat än sina obetäckta bröst att slå på och just derföre tillhör det Konung och Riksdag att tillse, att det må vara rustadt till striden och icke för bristfällig öfning och dålig ledning ändamålslöst spiller lif och blod. Att under sådana förhållanden ställa frågan på sin spets, såsom åtskilliga ledamöter i Kammaren synas ämna göra, tror jag icke att man kan stå till svars för. Den som således med allvar tänker på sitt fosterlands väl, han måste behjerta situationen och känna sig angelägen om, att något göres för betryggandet af vår urgamla frihet och sjelfständighet.

I syfte att erhålla ett förslag härutinnan, är det som jag fortfarande yrkar återremiss å föreliggande punkt.

Herr *Falk* instämde med Herr Kallstenius.

Herr Ola Månsson: Det är sannerligen mindre angenämt, att nu vid midnattens sena timma hafva fått ordet i en så högst vigtig fråga som den föreliggande, då Kammarens ledamöter, efter den särdeles långvariga diskussion som trenne dagar pågått, torde börja känna sig trötta på alltsammans, något hvarom också de tilltagande rop på proposition, som från flera håll förnimmas, äfven bära vittne, och dessutom omkring etthundrafyrtiofyra talare före mig behandlat samma sak eller indelningsverkets vara eller icke vara, och jag måste erkänna, att hvad jag tänkt mig anföra redan blifvit af flere talare bättre framstäldt än jag måhända kunnat göra. Jag finner mig således föranlåten afstå från det yttrande jag i saken tänkt mig och hvilket jag desto heldre kan göra, som de åsigter jag i frågan hyser, troligen äro för en hvar inom denna Kammare bekanta, dels derigenom att jag jemte flere underskrifvit grunderna till den af Herr Mankell väckta motionen om landtförsvarets ordnande, och således i viss mån delar ödet med honom, och dels derigenom, att jag vid denna riksdag sjelf ingifvit en motion rörande båtsmanshållet, hufvudsakligt gående i samma riktning som den förra, eller att detta för sjöförsvaret bildade indelningsverk måtte efter 10 à 15 års förlopp upphöra, och hvilken motion i föreliggande Utskotts betänkande blifvit nöjaktigt besvarad.

Jag skulle visserligen hafva önskat, att något närmare få motivera det votum jag kommer att gifva, men vill dock på anförda skäl inskränka mig till, att på det lifligaste yrka bifall Utskottets förslag.

Herr Anders Fredrik Pettersson: Jag anser mig böra tillkännagifva att jag kommer att rösta för bifall till Utskottets förslag.

Herr Johan Jönsson: Efter den långvariga behandling frågan blifvit underkastad, under hvilken den blifvit från alla sidor så grundligt skärskådad att ingenting finnes att i den kunna anföra, så vill jag förena mig med dem, hvilka yrkat bifall till betänkandet.

Herr Törnfelt: Jag vill icke yttra mig om hvilket jag anser vara bäst, en indelt eller oindelt armé, ty jag tror att de kunna vara ganska goda båda två, om de med energi handhafvas, så att öfning och disciplin upprätthålles, utan endast fästa mig vid och göra afseende på hvilken som är fotad på rättvisa grunder. Jag kan icke anse indelningsverket rättvist och kan således ej heller gilla detsamma. De samhällsklasser hvilka icke deltaga i indelningsverket hafva ju under tvänne århundraden fått sitt försvar såsom en skänk, en gåfva, från dem som upprättat och uppbära detsamma. Men då är det väl alldeles afvita att vilja förebrå rust- och rotehållarne egennytta, derföre att de vilja upphöra att vidare lemna denna skänk. Under sådant förhållande kan jag icke heller förstå huru man ens kan sätta i fråga någon aflösning, som dock genom den mest hårdragna advokatyr blifvit fordrad. Hvilka äro nu de som icke deltaga i indelningsverket? Säteriegare, egare af bergsbruk, af hvarjehanda fabriker och städerna, med ett ord de samhällsklasser, hvilka besitta den största förmögenheten. Det är just dessa, hvilka egentligen hafva något att försvara, som vilja undandraga sig försvaret, hafva det som en gåfva utaf andra, men sjelfva icke ställa sig under roten. Kunna väl de andra, de som nu uppbära indelningsverket, någonsin finna sig nöjda och belåtna härmed? Borde icke tvärtom de samhällsklasser, hvilka nu äro befriade från indelningsverket, i stället för att envist motsätta sig all lindring i detsamma, ensamme nu lida, såsom rust- och rotehållarne gjort i 200 år? Huru mycket snarare borde de icke då jemte dem villigt ställa sig under oket för att gemensamt draga bördan, då den blifver lätt. Jag hyser derföre den önskan och förhoppning, att de skola vilja gå den allmänt uttalade önskan till mötes, att gemensamt med de nu icke befriade deltaga i indelningsverkets börda och när ett sådant förslag i afseende på indelningsverket, hvilket Regeringen och så många andra vilja hafva qvar och som jag icke heller vill kassera, framkommer, att nemligen alla klasser i samhället efter förmögenhet och taxering skola dertill lika bidraga, så skall jag dertill lemna min röst, men intilldess detta skett måste jag rösta för bifall till Utskottets förslag.

Herr Winkrans: Då jag anser de talrika ropen på proposition numera fullt berättigade, så ber jag endast få tillkännagifva att jag kommer att votera för återremiss i det syfte Herr Kallstenius angifvit.

Herr Kjellberg: Jag har begärt ordet för att gifva tillkänna, att jag kommer att votera för bifall till Herr Kallstenii förslag.

Herr *J. G. Brolin* förenade sig med Herr Kjellberg.

Herr Carl Johansson: Jag hade icke tänkt att begära ordet i denna fråga, men har dock gjort det af tvänne skäl. Det första är att jag aldrig förut besvärat Kammaren med något yttrande, och torde således vara fullt berättigad, det andra att jag velat vitsorda att den skildring som en talare i går lemnat om Orsa socken i Dalarne är fullkomligt öfverensstämmande med verkliga förhållandet. En Stockholmsrepresentant har visserligen sökt kritisera hans uppgifter, men då jag är bosatt inom ifrågavarande socken, så tror jag mig kunna intyga att de äro fullt riktiga. Talaren på Stockholmsbänken påstod att han icke funnit någon nöd i Dalarne, då han i egenskap af turist besökte orten, men jag undrar då hvar han tog in. Var det på gästgifvaregården, så kunde han nog der emot betalning erhålla en tarflig föda, var det på prestgården, så mådde han helt säkert ganska godt, ty vi hafva prostar, som må som små furstar, och var det hos en militär, länsmannen, kronofogden, häradskrifvaren eller någon annan statens tjensteman, så tror jag ej att der var någon särdeles brist — kanske det äfven finnes en eller annan bonde som är lycklig nog att ej behöfva lida någon sådan. Men hade han tittat in i kojorna, så skulle han nog fått se någonting helt annat. Det var i fordna dagar en dansk biskop, som försökte att kriga med dalkarlarne; det lyckades ej för honom, han kom till den öfvertygelsen, att dalkarlarne voro alldeles oöfvervinneliga, »ty de äta trä och dricka vatten». Och detta göra de ännu på många ställen. Jag har i Orsa ganska många gånger sett rotehållarne äta barkbröd, och sednast såg jag det för tre år sedan, då minst en tredjedel af dessa rotehållare begagnade nämnda surrogat. Inom mitt kommittentskap finnes flera än en socken, der ett sådant medel till lifvets uppehälle icke så sällan måste tillgripas, men då jag vet att det här i Kammaren gifves många, för hvilka jag måste bära en viss respekt, som icke vilja höra talas om den verkliga äkta fattigdomen, så vill jag i detta fall gå deras önskan till mötes, och ej vidare orda derom. Samma Stockholmsrepresentant yttrade vidare att han funnit dalfolket ganska nöjdt med sin lott. Jag vill ej bestrida att förnöjsamheten ännu är en af dess dygder, men den sjunker mer och mer för hvar dag som kommer.

Många talare hafva i ganska skarpa ordalag uttryckt sitt ogillande af Utskottets förslag, såsom innebure det ett ingrepp i eganderätten, ett försök att bryta de skyldigheter rust- och rotehållare genom kontrakt med kronan åtagit sig utgöra. Vi veta dock alla, att, der skatterna utgå efter förmögenhet, så blifva de både mera rättvisa och mera jemnt fördelade. Hvad är väl naturligare än att många, då de eftersinna den orättvisa, jag vågar kalla den så, som i många århundraden blifvit mot dem begången och aldrig synes vilja taga slut, begifva sig från fosterlandet och bosätta sig i en aflägsen verldsdel. Man har här sagt, att de som ej vilja stadna i det land der de äro födda, ej äro sitt fosterland värdiga — de kunna gerna undvaras. Jag vågar påstå att den beskyllningen är obefogad, ty nog finnes det många andra egenskaper än rikedom och fina lefnadsvanor, hvilka fäderneslandet af sin medborgare kräfver och många emigranter äro lika goda svenskar, som de, hvilka stanna qvar. Jag vill i afseende på den trosbekännelsen man här önskat att representanterna skulle afgifva såsom min innersta öfvertygelse uttala, att vi måste hafva ett för vår

sjelfständighet fullt betryggande försvar. Jag vill att vi skola underkasta oss allt hvad som derför behöfves, men jag fordrar på samma gång full likställighet för alla svenska medborgare, hvad skyldigheten till försvaret beträffar. Åtskilliga s. k. förmedlingsförslag hafva under diskussionen blifvit framställda, men jag har icke i något af dem kunnat finna den ringaste lindring och jag måste derföre förklara, att jag icke kan godkänna något enda af dem alla. Och så länge indelningsverket ej blifvit afskaffadt, så länge skall alltid ett berättigadt frö till missnöje finnas. Något godt kan icke åstadkommas annat än genom roteringens afskaffande. Jag kommer derföre att rösta för Utskottets förslag och önskar att alla andra, som ej gå i samma riktning som detta, måtte försvinna likt agnar för vinden.

Herr Statsrådet Wennerberg: Det är ingalunda i den förmätna tron att kunna rubba någons öfvertygelse som jag begärt ordet. Jag har känt det som en pligt, känt det så redan länge och vill nu blott fullgöra hvad denna pligtkänsla ålägger mig.

Den fråga, som förligger Kammaren till lösning, är af alla erkänd för stor, ja, den är väl den största, som inom en stat kan komma före, såvida statens oberoende är grundvilkoret för dess tillvaro. Som stor har den blifvit fattad af Sveriges Konung, som stor af dess allmänhet — jag vågar påstå detta, trots de yttranden, som söka att just vid *detta* tillfälle göra om intet eller nedsätta betydelsen af den allmänna meningen. Som stor måste den äfven fattas af det svenska folkets representanter, om den skall få en lösning värdigt dess vigt.

Man har helt enkelt kallat denna fråga »försvarsfrågan»; och benämningen är både sann och betecknande. Ty hvad hafva vi väl med alla dessa rustningar, befästningar, vapenanskaffningar velat? Hafva vi velat hämnas på gamla fiender? — eller injaga skräck hos nya? — eller hafva vi måhända velat skaffa oss det dyrköpta nöjet att med ett starkare vapenslammer tillfredsställa vår gamla stridslystnad? Säkerligen kunna vi alla med godt samvete härtill svara nej. Vi hafva velat försvara oss i händelse af anfall eller, hvad än mera är, vi hafva velat förekomma hvarje anfall genom att framräcka våra fredsförklaringar med väpnad hand.

Jag sade, att vi velat försvara oss; jag har sagt det med tvekan. Ty vore denna vilja lika djup, som den är allmänt, kanske lättfärdigt, uttalad, då tvistades icke här på tredje dagen om sjelfva saken, utan på sin höjd om sättet, på hvilket vi skulle göra den till verklighet. Men låtom oss icke längre bedraga oss genom att påstå, att detta är fallet. Nej, den stora frågan är klufven i tu. Hon står icke vidare ensam på dagordningen. Hennes bihang står der, jemte henne. Det allmänna och större har fått vika för det särskilda och mindre. Försvarsfrågan är neddragen i en tvekamp med en skatteregleringsfråga.

Tron icke att jag ämnar utslunga några beskyllningar för egennytta eller brist på fosterlandskärlek mot dem, som förvandlat denna fråga från stor till liten. Jag känner dertill för många af dem, som yttrat sig till förmån för denna förvandling; och jag bär för dem högaktning. De känna bäst bördans tyngd, som sucka under densamma; och de hafva väl icke

heller åsyftat eller gjort någonting annat, än hvad under andra tider andra samhällsklasser gjort före dem. Men, gjorde väl dessa det till landets skada eller gagn? Sjelfva hafven I erkänt att det skedde till landets skada, och nu viljen I likväl följa dem i spåren, nu viljen också I skada fosterlandet och ånyo unna de främmande länder, som med uppmärksamhet följa hvad här föregår, skadeglädjen att se, huru, trots alla ansträngningar, vårt fosterland skall qvarhållas i samma försvarslöshetstillstånd, hvari det så länge befunnit sig.

"Med Gud och Sveriges allmoge", har Sveriges Konung förr uträttat storverk. Låten Honom, låten Eder sjelfva göra det äfven nu! Den frågan har af edra vedersakare många gånger blifvit framkastad: Hvad har den nya representationen gjort? Svaret ligger färdigt, om I viljen det — och den frågan skall icke mera kunna framställas.

Här har blifvit Eder förespeglad en alldeles ny och ovanlig ära, som skulle stå att vinna genom det omedgörliga fasthållandet af indelningsverkets aflösning; men helt visst är denna ära lika falsk, som den är olik den, hvilken Bondeståndet förskaffade sig vid 1812 års riksdag och, som det så många gånger förut i stunder af fäderneslandets nöd vetat förskaffa sig.

Snart är den stunden inne, då I på öfligt sätt skolen framgå till de der små lätta lapparne, på hvilka måhända i detta ögonblick Sveriges öde står skrifvet. Måtte de befinnas tyngre än vanligt! Väl är det sannt, att, *efter* den votering här kommer att försiggå, vi troligtvis icke skola veta mycket mera än vi *nu* veta. Vi hafva då blott kommit inpå ett fält af nya gissningar och ny oro; men helt säkert skall icke lång tid förgå, innan vi alla skola känna bestämdt och klart, huruvida dessa tre dagars ihärdiga och allvarliga öfverläggning varit en storartad prolog till det herrliga skådespelet af ett folk, som reser sig upp för att försvara sig, eller till det hvardagliga spektaklet utaf en seger, vunnen af ett Särskildt Utskott ihop med ett enskildt intresse.

Herr Carlén: Som den siste högtärade talaren nämnt nalkas afgörandets vigtiga stund. Det skulle vara oskickligt af mig att i detta ögonblick söka till vederläggning upptaga de argument, som riktats emot mitt förra yttrande. Af argument för och emot hafva vi redan nog. Jag har också begärt ordet endast derföre, att man påstått, det en återremiss, som jag och många med mig önskat, numera icke kan komma att bära någon frukt, sedan Första Kammaren fattat ett bestämdt beslut, enär återremissen icke kan medföra något annat resultat, än en hemställan från Utskottet till oss att äfven fatta ett definitivt beslut. Detta är visserligen formelt sannt, men det oaktadt anser jag mig böra vidhålla yrkandet om återremiss och tager mig friheten uppmana alla, som yttrat sig för en sådan åtgärd, att fortfarande vidblifva densamma. Jag tror att vi ega tvänne goda skäl dertill. Det första är, att i denna stund finnes intet annat sätt att i handling protestera mot deras mening, som med rund hand vilja kasta ut öfver 60 millioner Riksdaler såsom skänk från staten till enskilda medborgare, mot dem som icke tveka att antingen ställa oss 15 år härefter så godt som utan försvar, eller ock kasta på våra dåvarande

efterträdare

efterträdare skyldigheten att betunga landet med en ökad skatt af öfver 3 millioner Riksdaler årligen. Det andra skälet är, att under de dagar, som förflyta innan Utskottets betänkande till oss återkommer, finnes en möjlighet icke allenast för oss, som instämt uti de framlagda bemedlingsförslagen, utan äfven för dem som anslutit sig till Friherre Ericsons reservation och möjligen äfven för dem, som sagt sig ämna rösta för Utskottets förslag, dock under förklaring att de ej i allt gilla detsamma, att förena sig om ett sammanjemkningsförslag, som i någon mån kunde hafva utsigt att kunna sammanföras med Första Kammarens mening. Första Kammarens skrifvelseförslag har visserligen här blifvit så tolkadt, som vore det en stridshandske, kastad mot den här mera allmänt uttalade åsigt; men begrundar man förslaget närmare, torde man deri finna en annan tanke. Enligt min uppfattning står det snarare i strid med deras åsigt, som icke på något vilkor vilja upphäfvandet af indelningsverket. Det enda verkligt giltiga argumentet mot indelningsverkets bibehållande har nemligen varit att från den stammen icke skulle kunna påräknas verkligen dugliga befälsämnen. Och nu innehåller Första Kammarens skrifvelseförslag just en önskan att stammen måtte så regleras, att detta blir en möjlighet. Såvidt jag förstår, ligger följaktligen i detsamma en anvisning, att äfven Första Kammaren är beredd att utdöma indelningsverket, om icke nu genast, dock i en ej aflägsen framtid. Då nu härtill kommer, att vi från regeringens ledamöter hört uttalanden, som visa benägenhet till välvilligt tillmötesgående, i främsta rummet visserligen för det bemedlingsförslag, som först framlades, men äfven i dag för andra, som kunna innebära antagliga medgifvanden; så synes det mig alldeles uppenbart, att det uppskof, som återremissen medför, äfven medför en möjlighet att åstadkomma ännu ett försök till frågans lösning.

Herr Norrby: Jag har begärt ordet endast för att gifva tillkänna, det jag kommer att rösta för Utskottets förslag.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: En ärad talare härintill på Stockholms-bänken har haft ett yttrande, som jag, i anseende till den vigt hans ord och omdöme ega samt det afseende många fästat vid detta yttrande, icke kan lemna obesvaradt. Han yttrade nemligen, i afseende på den här föreliggande och omtvistade rättsgrunden, att han ansåg knektekontrakten, såsom sådana och i sin egenskap af kontrakt, fullkomligt bindande för de kontraherande parterna; men han tydde dessa kontrakt så, att den utskrifning, hvarifrån rotehållarne genom dem befriades, afsåg endast "utskrifning till regementenas uppfyllande"; till följd hvaraf och då det nu icke är fråga om de dåvarande regementenas uppfyllande, den i kontrakten förbehållna och utlofvade utskrifningsfriheten icke skulle rättsligen kunna af oss åberopas såsom skäl för indelningsverkets borttagande, ifall den föreslagna värnepligtslagen varder antagen.

En annan talare bakom honom har på ett fullkomligt bindande sätt ådagalagt både att kontrakten såsom sådana äro fullt bindande och att den allmänna värnepligt, som här är i fråga att införa, har sådan egenskap, att de i kontrakten gjorda förbehåll om frihet för utskrifning deri-

genom rubbas. Jag kunde nöja mig med att åberopa hvad han i det hänseendet yttrat, om icke ämnet vore af den vigt, att det förtjenade en så fullständig och allsidig utredning som möjligt.

Det af den förstnämnde talaren gjorda påstående, att den utskrifningsfrihet, som å ena sidan förbehölls och å den andra sidan försäkrades vid det ständiga knektehållets införande, afsåg endast utskrifning till regementenas uppfyllande, har, såvidt jag har mig bekant, först blifvit gjordt af pluraliteten i 1867 års lindringskomité. Det är sedermera flera gånger framstäldt, och jag vill antaga, att talaren, utan noggrannt skärskådande af hufvuddokumenten i denna fråga, litat på riktigheten af den framställning af förhållandet, som af andra blifvit gjord. Jag vill ej tro, att han framkommit med sitt påstående, om ej så varit händelsen.

Då det emellertid är af vigt, att uppfattningen i detta fall blir redig och klar för hvar och en, vill jag anföra hit hörande innehåll af det kontrakt, som mellan af konungen förordnade kommissarier och allmogens ombud den 27 Oktober 1682 upprättades, angående knektehållet i Upland, Östergötland, Södermanland, Westmanland och Nerike. Detta kontrakt, upprättadt gemensamt för fem provinser på samma gång, faststäldt af Konung Carl XI den 5 December nyssnämnda år, anses såsom ett hufvuddokument för ifrågavarande gamla institution. Första punkten deri har följande lydelse: "Emedan Hans Kongl. Maj:t först och främst i nåder hafver förordnat, att Regementet allt framgent utan någon afkortning skall bestå af 1,200 man, med Corporaler och Gemene, och Allmogen på sig tagit det samma riktigt och ovägerligen att fullgöra, såsom Indelningen, hvilken efter gårdatalet deröfver är gjord, det uttryckeligen föreskrifver; allt förthy gifves dem deremot uppå Kongl. Maj:ts vägnar härmed den fullkomliga försäkring, att så länge på deras sida intet fel förspörjes, det som utlofvadt är att efterkomma, de, deras barn och folk, hvilka till gårdarnas cultur och bruk, samt till ersättande af manskapets afgång nödvändigt kunde behöfvas, för utskrifningar och alla dervid hängande besvär, hvad namn de heldst hafva kunna, samt fördubblingar och våldsamma värfningar, nu och i tillkommande tider vara alldeles qvitte och befriade; dock att inga underslef, androm till förfång, härvid föröfvas med en hop onödigt folks understickande och antagande på gårdarna, det Landshöfdingarne böra hafva en noga uppsigt uppå."

Här förordnas att regementet allt framgent utan afkortning skall bestå af 1,200 man med korpraler och gemene, hvilket allmogen på sig tagit riktigt och ovägerligen att fullgöra, såsom indelningen, hvilken efter gårdatalet gjord är, det uttryckligen föreskrifver. Huru kan man utan misstydning af ord och klara föreskrifter påstå, att det var för utskrifningen till eller anskaffandet af dessa 1,200 man, hvilka utgjorde provinsens regemente och som allmogen förbundit sig att fullgöra, denna allmoge nedanför i samma punkt "*deremot*" lofvades frihet för utskrifning? Påstå att på samma gång, i samma dokument och samma punkt, som allmogen åtog sig att hålla 1,200 man, den blef befriad från utskrifning till dessa 1,200 man? Att således den utskrifningsfrihet, som lofvades, var frihet från hvad de åtagit sig fullgöra och icke från något annat? Jag vågar säga att med vanligt sundt förnuft kan ett sådant påstående

icke ärligt göras, och att den, som begagnar sådan bevisning för sin sak, dermed visar sig vara bra blottad på verkliga skäl.

Det är motbjudande att inlåta sig i bevisning mot påståenden, som sönderfalla vid den ytligaste beröring; men för att icke låta några af motståndarnes skäl, äfven de mest underhaltiga, förblifva ovederlagda, vill jag uppställa såsom exempel ett förhållande, som kan jemföras med det här förevarande. Man föreställe sig två parter, som göra, icke ett aftal, genom hvilket alldeles nya förhållanden emellan dem uppstå, utan ett aftal, hvarigenom förut befintliga förhållanden regleras. Antagom således, att en husbonde för sitt behof eller sina angelägenheter har af sina underhafvande att erhålla prestationer, som äro ovissa och kunna förefalla ibland drygare, ibland lättare för den underhafvande att fullgöra. Till exempel en egendomsherre och hofveribönder. Alla dessa hofveribönder eller en del af dem öfverenskomma med egendomsherren att, i stället för hofveriarbete, då det påkallas, åtaga sig viss arbetsskyldighet, som de allt framgent, utan afkortning skola riktigt och ovägerligen fullgöra, hvaremot han gifver dem den fullkomliga försäkring, att så länge som på deras sida intet fel förspörjes det som utlofvadt är att efterkomma och uppfylla, de med deras folk skola vara frie för allt hofveriarbete och dermed följande besvär hvad namn de helst hafva kunna. Om nu denna egendomsherre, genom förändrade omständigheter, beroende af tidsförhållanden eller brukningssät, icke längre finner den vissa bestämda arbetsskyldigheten uppfylla det ändamål han afsåg, då aftalet ingicks, utan måste utkräfva ytterligare arbete af sina underhafvande; och om dessa, inseende att behofvet förefinnes, men tryggande sig vid det genom aftalet gifna löftet, innan de ingå på nya förpligtelser, begära befrielse från den vissa arbetsskyldigheten de åtagit sig i stället för den ovissa, hvarifrån egendomsherren frikallat dem, månne de ej då äro i sin goda rätt? Men om egendomsherren, häri understödd af en del underhafvande, som ingen viss arbetsskyldighet sig åtagit, men under tiden njutit samma befrielse från ovisst arbete som de, hvilka fullgjort sitt i kontraktet bestämda vissa arbete, svarar dessa: Den befrielse jag lofvade bestod endast i frihet från hjelp till det vissa arbetets uppfyllande, som I skolen fullgöra, men för annat arbete ären I icke mera fria än mina öfriga underhafvande; månne icke han och de som honom understödja, då kräfva mera än rätt är? På dessa frågor svarar jag ja, och tror att de dermed äro rätt besvarade; emedan detta svar grundar sig på en förnuftig tolkning af aftalet, bevarar dettas helgd och dermed den grundval, hvarpå nya, tid och omständigheter motsvarande, aftal kunna slutas. Är omregleringen af den stora hushållningen så nödvändig, att alla underhafvandes krafter behöfva tagas i anspråk, så lärer klokheten och omtanken för det helas bestånd och förkofran likaväl som rättvisan bjuda, att det gamla aftalet återgår och skyldigheterna blifva lika, som de ursprungligen varit.

Man kan icke, utan att våldföra ordalagens innehåll och begå brott mot en sund slutkonst, få annan mening ur de försäkringar, som blifvit gifna, än den, att de, som åtogo sig knektehållet, derigenom befriades från all annan utskrifning än det vissa antal manskap de förbunde sig att underhålla, och att regenten, bunden af sin högtidliga försäkran, icke egde kräfva personlig krigstjenst af dem, deras barn och folk, som till

jordbruket och rekryteringen af det bestämda manskapet behöfdes. I öfverensstämmelse med en sådan uppfattning innehåller kontraktet för Westerbottens län, sådant det är faststäldt den 31 Mars 1696, att, sedan regementet till det bestämda talet genom indelningen blifvit kompletteradt, "*intet mera manskap* än ofvanbemälte antal af dem" (rotehållarne) "vid hvarjehanda afgång fordras eller uttagas skall"; äfvensom i stadfästelsen den 16 Januari 1739 öfver båtsmanskontraktet i Halland, allmogen på krono- och skattehemman, "som varit underkastade utskrifning eller utskrifningspenningar" och på den då indelte båtsmansroteringen ingått och på sig tagit, försäkras dem häremot att så länge de förblifva under en sådan båtsmansindelning samt det tillbörligt och ständigt vid makt hålla, de skola befrias från den vanliga afgiften till Kronan af 2 daler silfvermynt för hvar till mogna år kommen mansperson. "Derjemte förskonas ock allmogen för *all annor* utskrifning och våldsam värfning, samt fördubblings-båtsmäns presterande."

Utaf både klara ordalydelsen och en förnuftig tydning af innehållet uti de urkunder, som ligga till grund för roteringsskyldigheten, framgår således, att den frihet, som omtalas i knektekontrakten, icke afsett frihet för utskrifning till uppfyllande af de regementen, som rotehållarne förbundit sig att uppehålla, utan att de, som på roteringsskyldigheten ingått, blifvit befriade från *all annan* utskrifning, så att *intet mera manskap,* än det de genom kontrakt och indelningar åtagit sig, kunnat eller kan, med bibehållande af kontraktens bestånd, af dem kräfvas. Rubbas kontraktens bestånd, så bortfaller dermed skyldigheten att underhålla soldat eller båtsman, ty den finnes icke annorstädes föreskrifven och är åtagen "endast för att vara fria för utskrifning till landets försvar, utan eftergift af någon annan penning i de ordinarie hemmansräntor eller andra kronoutskylder".

Från samma sida har man väl medgifvit, att den nu ifrågavarande värnepligten har en sådan karakter af utskrifning eller fördubbling utöfver regementenas uppfyllande, hvarifrån rotehållarne blifvit lofvade frihet genom knektekontrakten; men man har då påstått, att frågan, som nu föreligger, är en lagstiftningsfråga, på hvilken dessa kontrakt icke kunna hafva något inflytande, och såsom skäl för ett sådant påstående anfört, *att man icke kan kontrahera om allmänna skyldigheters utgörande.* När ett sådant påstående blifvit gjordt, torde det vara i sin ordning att egna dess behörighet någon granskning.

Ostridigt är den nu ifrågasatta värnepligtslagens antagande en lagstiftningsåtgärd, och att här således föreligger en lagstiftningsfråga. Men vid antagande af en lag komma alltid under pröfning en mängd omständigheter, som tala för lagens antagande eller tvärtom. Vid hvarje lagstiftning måste pröfvas ej mindre huruvida, genom lagens antagande, bestående rättsförhållanden varda rubbade, än om lagen är till sitt innehåll i öfverensstämmelse med erkända rättsgrundsatser. En lagstiftningsfråga bör följaktligen icke behandlas eller afgöras utan att taga i betraktande den inverkan lagens antagande kommer att utöfva på bestående rättsförhållanden. Införande af en lag, hvars behof och rättvisa äro oomtvistade, påkallar således ofta förändring i eller upphäfvande af lagar, som reglerat äldre förhållanden, så att man måste tillse ej endast huruvida den lag,

som skall antagas, är rättvis i sin grund, utan äfven huruvida icke den nya lagens antagande åstadkommer kränkning af redan gällande rätt. Då en stor del af landets innevånare anse sig genom redan gjorda och uppfyllda åtaganden nu fullgöra sådana skyldigheter, som — om erkända rättsgrundsatser få gälla — böra befria dem från de skyldigheter, som föreslås såsom obligatoriska för alla utan undantag, så är det lagstiftarens pligt att lika mycket bevara de äldre rättsförhållandenas helgd, som att bemöda sig om införande af nya. Behofvet af nya lagar må vara aldrig så trängande för ett land, så är likväl nödvändigheten att taga hänsyn till rättsförhållanden, som äro grundade på äldre lagar, af sådan vigt för rättsmedvetandet i landet, att man bör noga vakta sig för hänsynslöshet i sådana fall.

Det anförda skälet, att man icke kan kontrahera om allmänna skyldigheters utgörande, skulle innebära bevis, att de hithörande bestämmelser ifrågavarande kontrakt innehålla, äro af sådan egenskap, att de ej kunna vara föremål för aftal, således icke heller giltiga. Antagom detta skäl, att den skyldighetens fullgörande, som reglerades genom knektekontrakten, är af sådan egenskap, att derom icke kunde kontraheras, att således, oafsedt aftalets innehåll och försäkringarne om frihet för skyldighetens fullgörande, denna ännu rättsligen qvarstår, och att kontrakten icke kunna befria derifrån. Då frågas: Hvem var det som gaf försäkran om befrielse från denna skyldigheten emot de åtagna och ännu utgående förpligtelserna? Det var Konungen. Hvem är det nu som kräfver fullgörandet af skyldigheten med fortsatt bibehållande af förpligtelserna? Det är Konungen. Man ser i allmänna lifvet exempel derpå, att sådana aftal göras, att lagen icke alltid förmår tillhålla kontrahenten att fullgöra sina i aftalet ingångna förpligtelser, och finner, beklagligt nog, äfven exempel derpå, att personer finnas, som icke draga i betänkande att utkräfva sina rättigheter och undandraga sig sina förpligtelser då de kunna. Men Konungen! Väntade man sig ett sådant exempel från honom? Visserligen icke. Svenska folket har haft och har en djup vördnad för konungamakten, ett så stort förtroende till rättvisan af hvad derifrån utgår, att man ännu har exempel derpå, att personer, hvilkas rätt beror på Konungens dom, vandra från rikets aflägsnaste delar hit, för att inför Konungen personligen föredraga sina angelägenheter, i förtröstan att derigenom få rätt. Skall icke detta förtroende, denna förtröstan på det aldrabetänkligaste blifva rubbadt genom erfarenheten, att de aftal svensk konung ingått med svenska medborgare icke varda respekterade af Konungen, att han icke drager i betänkande att utkräfva sina rättigheter och undandraga sig sina förpligtelser, som blifvit gjorda i stället för dessa rättigheter. Jag tvekar ej att påstå det en sådan kränkning af för alla rikets provinser ingångna aftal, som man här förordar och vill begå, skall icke allenast hafva ett inflytande på rättsmedvetandet i landet, hvars följder ej kunna beräknas, utan jemväl förorsaka en rubbning i folkets urgamla förtroende till Konungens ord, hvaraf kan blifva helt annat än stöd för Konungens makt; och jag tror att om någonsin borde här användas den gamla bönen till Gud, att bevara sig för sina vänner.

Så gestaltar sig saken om våra motståndare än hade den juridiska rätten på sin sida, om det än vore en obestridligt riktig sats, att man

icke kan kontrahera om allmänna skyldigheters utgörande. Men de hafva icke den rätten, och den satsen, som blifvit åberopad, är icke riktig. I afseende på rätten har jag förut framlagt bevis, som jag nu hvarken vill åberopa eller föröka. I afseende på huruvida man kan kontrahera om allmänna skyldigheters utgörande vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att frågan här icke endast är om sjelfva skyldigheternas utgörande utan om sättet och vilkoren för detta utgörande. Att man hos oss kunnat och ännu kan kontrahera härom och att sådana kontrakt äfven af regeringsmakten blifvit respekterade, derpå lemnar vår historia otaliga exempel, Dessa knektekonktrakt, som ända hittills blifvit respekterade, äro icke de enda, utan mångfaldiga flera skulle kunna anföras. Jag vill anföra ett exempel, att man ännu ansett sig kunna kontrahera om utgörande af allmänna skyldigheter och taga detta - så att säga från gårdagen. Kongl. Maj:ts proposition N:o 11 till 1869 års Riksdag innehöll bland andra förslag: "att med rusthållarne vid de beridna rusthållsregementena och korpserna öfverenskommelse må träffas derom, att Kronan öfvertager anskaffning och underhåll af beklädnads-, bevärings-, remtygs-, häst- och sadelmunderingspersedlar, mot det att rusthållarne erlägga en mot besväret svarande, på sådan öfverenskommelse grundad, billig årlig afgift". Riksdagen biföll detta Kongl. Maj:ts förslag, att med rusthållarne skulle träffas ett sådan aftal, och dessa blefvo hörde öfver dem föreslagna vilkor. Om de ej ingingo derpå och om aftalet kom till stånd eller icke, hvarom så vidt jag vet Riksdagen ej ännu erhållit kännedom, bevisar dock förslaget å Konungens sida och bifallet å Riksdagens, att båda ännu anse att aftal kan träffas, det vill säga det kan kontraheras om allmänna skyldigheters utgörande. Ett annat exempel bland otaliga som kunna anföras, från tiden för de flesta knektekontraktens upprättande, att man då kontraherade äfven om andra allmänna skyldigheters utgörande och att man ännu respekterar sådana kontrakt. Kungsgården Bäckaskog hade blifvit indelt till öfversteboställe vid Södra Skånska kavalleriregementet, och den 8 December 1688 upprättades i Malmö kontrakt mellan Konungens ombud och tvänne bönder, såsom ombud för samtlige kronobönder i Ifö och Kiaby socknar, som till Bäckaskogs afvel och arbete vore anslagna, hvarigenom bönderna åtogo sig visst och noga bestämdt hofveriarbete emot 7 daler S:mt afkortning, för helt arbete, på hemmanens räntor. Detta gamla arbetskontrakt har legat till grund för böndernas rättigheter och skyldigheter i de fall kontrakten omförmäla till omkring 1830-talet, då fråga å Kongl. Maj:ts sida uppstod att utbyta arbetsskyldigheten mot bestämd spanmålsafgäld. Först upprättades kontrakt om en sådan förändring som skulle räcka i 30 år, men år 1844 upphäfdes detta, och bönderna, med undantag af en enda på ⅛ mantal Kiaby eller ett halft arbete, åtogo sig för all framtid en bestämd spanmålsafgäld mot frihet för utgörande af det arbete till Kungsgården, hvartill 1688 års kontrakt förband dem. Ehuru alla bönderna i båda socknarne, utom denne ende, blefvo ense att frångå 1688 års kontrakt och ingå ett nytt om samma allmänna skyldighet, har man icke ansett sig kunna mot denna bonde rubba det gamla kontraktet, hvilket genom en sistlidet år gifven Kongl. dom förklarats skola lända till efterrättelse. Innehafvaren af ⅛ mantal N:o 5 à 23 Kiaby fullgör ännu sitt hofveriarbete till Bäckaskog efter 1688 års kon-

trakt. Månne sådant icke utgör bevis på både att kontrakt kunnat och ännu kunna upprättas om allmänna skyldigheters utgörande, samt att sådana kontrakt böra gälla lika för båda parterna som dem ingått.

En talare har, såsom jag förut nämnt, utvecklat samma rättssatser och kommit till samma slutsats i afseende på de i kontrakten gjorda förbehåll och försäkringar samt den rätt som deraf bör följa som jag, så att jag och många med mig väntade att han skulle komma till lika resultat i afseende på Utskottets förslag; men i stället gjorde han ett "tumlettsprång" och kom, efter en häftig kritik af hvad han uppgaf vara grunden för nämnda förslag, till yrkande på afslag derå. Skälet för detta yrkande fann han, genom sin vändning, på så sätt att han antog Utskottet hafva haft och anfört andra grunder för sitt förslag än de som föranledt detsamma och finnas anförda i Utlåtandet. Sedan han förklarat sig ej vilja taga det principielt rätta till grund, yttrar han att Utskottet ej utgått från rättsgrunden och det tackar han Utskottet för. Vidare säger han, att Utskottet utgått från billighetsgrunden, men att den föreslagna öfvergångstiden af 15 år är obillig och att således äfven denna grund blifvit bortkastad. Detta är så långt ifrån hvad Utskottet anfört i motiveringen för sitt förslag att jag trodde honom ej hafva läst denna motivering, men på min förfrågan försäkrade han att han gjort det. Han måste då hafva haft tankarne på något annat; ty, sedan Utskottet förut anfört sina, i afseende på rätten, med talarens öfverensstämmande, grunder för förslaget, yttrar Utskottet att det "anser således att en ökad värnepligt jemte indelningsverket *ej är med full rättvisa öfverensstämmande*". Detta är Utskottets första och hufvudsakligaste grund för sitt förslag, och, efter att hafva betraktat ämnet äfven ur annan synpunkt samt funnit omöjligheten i att framlägga på rättvisa grundade lindringsförslag, yttrar Utskottet: "De svårigheter, som sålunda möta hvarje försök att åstadkomma en sådan lindring i indelningsverkets börda, som på samma gång är rättvis och utförbar, synas böra öfvertyga en hvar, att lindring ej kan åstadkommas, och att således den eftergift i roteringsbördan, som den utsträckta värnepligten kräfver, och som blifvit af så många auktoriteter erkänd såsom rättvis och billig, bör på annat sätt åstadkommas. Denna eftergift kan då ej vara någon annan än det andra alternativet, som af 1867 års riksdag ifrågasattes, nemligen: *att det nu på rote- och rusthållare hvilande besvär* (underhållet af en del af stamtruppen) *må aflösas samt jemväl på andra samhällsklasser fördelas.*" Utskottet har således ansett sig på rättvisa grunder böra följa det andra alternativet af 1867 års riksdags förslag, att kostnaden för stamtruppens underhåll bör jemväl på andra klasser än en del af jordbrukarne fördelas. Vidare har Utskottet funnit billighetsskäl likasom prejudikat från andra länder tala för indelningsverkets afskaffande, samt framdragit ekonomiska, militära och politiska olägenheter som indelningsverket medför. Men detta är ej af den ärade talaren upptaget till vederläggning, hvarföre jag kan bespara mig dess försvar.

Anledningen hvarföre öfvergångstiden blifvit föreslagen till 15 år har varit, utom de skäl Utskottet derför anfört, dels att denna tid blifvit uti roteringskomitéens beräkningar öfver soldatlegans medelbelopp antagen såsom soldatens medeltjenstetid, så att man kunde antaga att de aldraflesta soldaterna af gamla stammen torde vara afskedade efter samma tid; dels

ock att man, genom antagande af så pass lång öfvergångstid, ansåg förändringen icke skola verka till den rubbning i eganderättsförhållandena som många befara genom indelningsverkets borttagande. Man trodde sig kunna bemöta förebråelsen för egennytta om man föreslog en så lång tid, att förändringen icke inverkade på den indelta jordens värde, så att dess nuvarande egare deraf kunde beräkna sin vinst eller förlust. Att denna värdeförändring icke kan åstadkomma de rubbningar, hvilka många vilja skrämma oss med, vill jag söka visa med ett exempel. Och då många andra talare åberopat sina egna förhållanden och sin egen ställning till frågan, må det äfven tillåtas mig att nämna något om min ställning dertill i ekonomiskt hänseende. För ett halft mantal insockne frälse, som är indelt till en fjerdedels soldatrote, betalar jag årligen i ett för allt till soldaten kontant 25 R:dr R:mt. Detta är hela min kostnad på nuvarande indelningsverk och från hvilken hemmanet skulle komma att befrias efter 15 år. Om de förändringar i vårt försvarsväsende, som Utskottet föreslagit och i öfrigt äro nödvändiga, blifva införda, måste de kontanta utgifter som skola bestridas med skatter ökas, hvaraf följer att beskattningen för alla näringar och andra inkomster jemväl ökas, så att, oafsedt den ganska betydligt ökade tunga värnepligten, för jordbruket mer än för andra näringar, medför, hemmanet kommer att vidkännas ökad bevillning till staten, äfven efter nu gällande bevillningsgrunder. Det är dessutom temligen visst, likasom det är rättvist, att i samma mån som nuvarande beskattningsgrunder ändras, komma nya grunder att antagas för bevillningens utgörande. Man kan således, utan fara att dermed begå misstag, antaga att den minskade eller försvunna roteringskostnaden kommer att fullt utgå från mitt hemman på annat sätt eller i annan form. Men äfven om icke sådana förändringar komme att ske, vill jag fråga, om man kan med skäl påstå, att jag i närvarande stund kan beräkna någon vinst utaf en förändring i mitt hemmans utgifter som inträffar om 15 år härefter. Det skall åtminstone blifva svårt att bevisa hvaruti denna vinst skulle bestå. Om förslaget blifver antaget och jag derefter vill sälja mitt hemman, skulle jag ej få ett öre mera i köpeskilling derför, för det en afgift från hemmanet på 25 R:dr försvunne bortom 15 år. Man vet säkerligen icke, eller ens kan med någon sannolikhet gissa hvad hemmanen komma att kosta efter den tiden, eller hvilka grunder då komma att läggas till grund för skattebidragen eller inverka på köpeskillingarnes belopp. Man kan således tryggt påstå, att de så ofta upprepade farhågorna för rubbning i den indelta jordens värde äro öfverdrifna, och i alla hänseenden icke förtjena det afseende, att de böra tagas med i räkningen då det är fråga att genomföra en förändring, som för framtiden kan bereda en rättvis fördelning af bördorna till statens bestånd; och att utan en sådan fördelning, vårt försvarsväsende icke kan göras betryggande, emedan, för att åstadkomma så stora utgifter som erfordras, det är nödigt att alla bidraga efter förmåga, på det den enas undergång ej skall orsaka den andras.

Samme talare, likasom flere andra, har sagt att Utskottet ej föreslagit någon stam i stället för den gamla och att vi derföre komma att stå försvarslösa under de 15 åren. Det är verkligen mer än en förmodan att han antingen icke läst Utskottets förslag, eller, om han gjort det,

icke velat se hvad det innehåller. Han skulle annars funnit att Utskottet föreslår en infanteristam af 24,000 man att förläggas på landet i stället för den indelta. Denna stam blir alltså större än den nuvarande. Utskottet föreslår jemväl kavalleri till lika stor styrka som det nuvarande. Den nya stammen skulle anskaffas genom inflytande vakansafgifter och anvisade medel samt uppsättas i mån af afgången i den gamla, så att vårt försvar vid intet tillfälle blefve svagare än nu, utan tvärtom starkare i samma mån som den nya organisationen hinner utbildas.

Man har klandrat den blifvande stammens beskaffenhet, kallat den en lösdrifvarestam, gjort jemförelse mellan stat- och jordtorpare och framhållit Wermlands Fältjägare-regemente såsom ett afskräckande exempel mot all annan organisation för stamtruppen än en sådan som grundar sig på jordtorparesoldatens bibehållande. Jag vill ej spilla tid med att bemöta dessa talare, ty för dem som klandra hvad de ej sett och icke kunna eller vilja inse, att vår indelta soldat, med alla sina aktningsvärda egenskaper, icke motsvarar de anspråk vår tids krigssätt ställer på en god soldat, för dem gälla ej några skäl. Vidkommande Wermlands Fältjägare vill jag åberopa, hvad jag om dem yttrade för ett par dagar sedan under denna debatt.

Hvad som är sagdt om ändamålslösheten af ett beslut om indelningsverkets borttagande efter 15 år, emedan om samma 15 år kunde beslutas, att det skulle qvarstå, bör ej bemötas med annat än det, att derest man icke skulle fatta ett beslut, derföre att det kunde hända att något beslut i motsatt riktning framdeles blefve fattadt, så borde man aldrig besluta något.

Här har lofvats tillmötesgående från Regeringens sida om vi antaga värnepligtslagen. Det är goda löften, men efter de erfarenheter man haft torde det vara ursäktligt om man betänker sig innan man åtager sig sådana förbindelser, som här äro i fråga, emot blotta löften. I sitt anförande till statsrådsprotokollet den 31 December 1868, hvilket låg till grund för Kongl. Maj:ts proposition den 19 Januari 1869 angående landtförsvarets organisation, angaf Chefen för Landtförsvars-departementet kostnaden, som rusthållarne vid de beridna rusthållsregementena finge vidkännas för anskaffning och underhåll af beklädnads-, bevärings- m. fl. persedlar årligen utgöra, "enligt komiterades beräkningar, i medeltal, 40 R:dr per nummer" och yttrade: "mot det att denna summa, i vederlag för upphörande af nämnde anskaffnings- och underhållsskyldighet, årligen erlägges, skulle således staten åtaga sig detta besvär". Man antog på grund af detta yttrande att, då summan var beräknad och af Herr Statsrådet ansedd motsvara kostnaden, samt uttryckligen förklarat att *mot denna summa* skulle rusthållarne, om de ville ingå derpå, blifva befriade från den för dem besvärliga anskaffnings- och underhållsskyldigheten, icke mera af dem skulle fordras. Särskilda Utskottet tillstyrkte och Riksdagen biföll, utan ett ords anmärkning, Kongl. Maj:ts förslag. Men huru blef det tillämpadt? Då rusthållarne skulle höras om de ville ingå derpå, uppgick beräkningen af den ersättning som fordrades till omkring 53 R:dr per nummer årligen. Efter sådana, och så färska prof på värdet af gifna löften och på sättet att visa tillmötesgående, må det icke förundra om

man hyser misstro till lösa löften. Det skulle nästan vara lättsinne att icke göra det.

Bondeståndets beredvillighet vid 1812 års riksdag, att åtaga sig den då införda beväringsskyldigheten, har blifvit framhållen såsom ett berömvärdt exempel. Jag vill hvarken berömma eller klandra denna beredvillighet, men jag vill anföra ett exempel derpå, att Ståndets handlingssätt icke allestädes i landet blef ansedt såsom berömligt. Det hände nemligen, att en riksdagsman från Westergötland, som ansågs hafva verksamt bidragit till införande af beväringsinrättningen, efter hemkomsten blef af fyra, till fruntimmer förklädda karlar, ihjelslagen för denna sin förmenta verksamhet, och så allmänt var missnöjet, att mördarne aldrig blefvo röjda. På flera andra ställen i landet, var tillståndet föga bättre. Tiderna äro förändrade sedan dess, upplysningen har utöfvat sitt verk bland folket, och jag fruktar icke för våra lif; men jag tror att man icke bör förbise, att på samhällets botten hvila lidelser, starkare än man anar, hvilka man bör akta sig för att röra upp.

I anledning deraf, att en lycklig talare fann det för sig lämpligt att sluta sitt annars utmärkta föredrag med sammanställningen af "Särskildt Utskott och enskildt intresse", på ett sätt som, om jag rätt uppfattade meningen dermed, innebar en allusion derpå, att det Särskilda Utskottets arbete vore gjordt för ett enskildt intresses tjenst, vill jag endast svara, att den majoritet af Utskottet, som skall ansvara för innehållet af den föredragna punkten, tillbakavisar sådana insinuationer; och jag beklagar att de kunnat komma från ett håll, der man hade rätt att vänta mera kännedom om de förbindelser en så hög ställning medför att höja sig öfver stundens lidelser. Det Särskilda Utskottet, hvars fel är att hafva en annan uppfattning än desse höge Herrar om hvad som är rätt, har trott att rätten kräfver och att rättssäkerheten i landet befordras dermed att ingångna förbindelser och gifna försäkringar hållas i helgd.

Många talare hafva yrkat på återremiss och helt nyss gjorde en detsamma, ehuru han ansåg att den ej skulle tjena till någonting. Detta är också verkligen förhållandet, att en återremiss tjenar till ingenting såvida grundlagen skall respekteras; ty sedan Första Kammaren nu fattat sitt beslut kan Utskottet, i anledning af en återremiss från den Andra, ej göra annat än skicka tillbaka med anmodan att äfven fatta beslut. Sådant tillvägagående kan visserligen förorsaka tidsutdrägt, men frågan kommer att qvarstå på samma punkt, hvarföre jag, som ej önskar onödigt spilla en dyrbar tid, anhåller att Kammaren måtte fatta beslut.

För egen del behöfver jag väl knappt säga, att jag på det bestämdaste yrkar bifall till och kommer att rösta för Utskottets förslag.

Herr Grefve Sparre: Jag skulle icke taga Kammarens tid i anspråk på denna sena timma, om jag icke blifvit i viss mån dertill uppfordrad. Jag börjar med att tillkännagifva, att den diskussion, som i denna fråga förekommit, förefallit mig i flera afseenden hafva varit af en högst egendomlig karakter. Å ena sidan kan jag icke undgå att erkänna, att en stor del af de talare, som yttrat sig, röjt allt för liten kännedom derom, att indelningsverkets börda i somliga orter, och om jag skall vara uppriktig, äfven i den ort der jag eger fastighet icke är så stor. Men å andra

sidan torde det vara allmänt bekant, att denna börda ligger mycket tungt på rust- och rotehållarne i andra orter, nemligen en del af det län, hvars styrelse är mig anförtrodd, Dalarne, Småland och en del af Christianstads län. Vid sådant förhållande skulle jag önska, att man icke med hån bemötte anspråken på lindring i detta fall; men deremot kan jag icke heller gilla, att man försöker att begagna sig af ett tillfälle, sådant som detta, då hela landet och representationen erkänna, att en ombildning af vårt landtförsvar är nödvändig, för att tilltvinga sig eftergifter, hvilka, för så vidt de äro rättmätiga, en hvar vill medgifva. Det borde icke kunna uppstå någon tvekan derom, att man, då man har rättvisa och billighet till sina bundsförvandter, skall kunna påräkna betydliga eftergifter i roteringsbördan, och jag anser, att just det beslut som Första Kammaren fattat i denna fråga, och hvilket beslut man här vill betrakta såsom en mot Andra Kammaren utkastad stridshandske, innebär ett erkännande deraf att dessa anspråk äro berättigade. Under sådana förhållanden synes mig detta ögonblick vara illa valdt af dem, som vilja fästa vilkoret af dessa lindringar vid åtagandet af en utsträckt allmän värnepligt; men jag kan icke anse det vara möjligt, att denna Kammare skall göra sig skyldig till ett sådant förfarande. Jag har sagt att våra bästa bundsförvandter äro rättvisa och billighet, och då dertill kommer det tillkännagifvande från Konungens rådgifvares sida, att man är benägen för eftergifter, samt Medkammaren förklarat, att den vill medgifva en berättigad lindring uti ifrågavarande börda, skulle denna Kammare då behöfva tvifla på realiserandet af hvad både Regeringen och Medkammaren erkänt vara rättvist och billigt! Jag vill gerna medgifva, att under vanliga förhållanden en återremiss af denna punkt icke skulle leda till annat, än att Utskottet inkommer med ett nytt utlåtande och begär att äfven denna Kammare måtte fatta beslut i ämnet; men just hettan och ytterligheten af denna diskussion visa, att vi nu icke äro mogna att fatta beslut i ämnet. Om också icke annat skäl funnes för frågans uppskjutande, synes mig dock det skälet derför vara tillräckligt talande, nemligen att vi nu icke böra fatta ett sådant definitivt beslut, som af hela landet skulle tolkas såsom dikteradt af det enskilda intresset, hvilket aldrig bör vara herrskande i en svensk riksförsamling. Jag ber att få varna emot ett beslut, som skulle sänka representationen i den allmänna meningen, och på hvilket denna kunde vilja tillämpa skaldens ord: "När väld på tinget dömer, står ofärd nära".

Herr Hedin: Herr Talman! Redan länge har det förefallit mig, som om den diskussion, hvilken nu synes närma sig till sin afslutning, vore endast eller åtminstone egentligen en öppen votering. Efter denna uppfattning skall jag rätta mitt anförande, och följaktligen fatta mig kort.

En högtärad ledamot af denna Kammare, som tillika innehar en af de betydelsefulla platserna midt emot mig, inledde sitt varma och vackra anförande i måndagens förmiddagsplenum med en erinran om den gamla vise mannens och lagstiftarens bud, att ingen medborgare eger att vara neutral i de strider, som uppröra hans land och folk. Då jag emellertid häremot för min del vill häfda berättigandet af neutralitet i viss mening, vågar jag antaga att, när jag fått förklara denna mening, skiljaktigheten

mellan mig och den ärade talaren skall befinnas icke vara synnerligen stor. I *en* punkt är jag icke neutral, i den nemligen, att nu, ofördröjligen — jag hoppas ännu, vid denna riksdag — något verkligt och betydande *måste* göras till ordnande af vårt länge vårdslösade försvar. Deremot är jag så till vida neutral, att jag ej kan passionera mig för något af de föreliggande förslagen, utan blott är besluten att i min mån understödja hvilket förslag som helst, som innebär ett verkligt framsteg och som kan hafva någon utsigt att omkring sig samla en majoritet i Riksdagens båda Kamrar och vinna Kongl. Maj:ts bifall. Äfven derutinnan är jag neutral, att jag ej kan deltaga, vare sig å ena sidan eller å den andra, i de anklagelser och insinuationer, som här blott allt för rikligt utslungats och som neddragit debatten om den stora fosterländska frågan under, långt under den nivå, der den bort stadna från diskussionens första timme till dess sista. Det har varit ovärdigt att hota med uppror, det har varit ej mindre ovärdigt att framställa en hel samhällsklass såsom en flock af samvetslösa egoister. En anklagelse, som från flera håll uttalats med oväntad bitterhet, beder jag att få i korthet bemöta — anklagelsen mot pressen, jag räknar min obetydliga person till ära att i någon mån representera. Om denna press ej hade utfört sitt kraftiga, oaflåtliga, oegennyttiga arbete, då låge ej afgörandet af den nu förevarande frågan i den majoritets hand, som i dag är församlad på detta rum. Utan biståndet af denna press hade ej den stora händelsen i December 1865 inträffat, och då skulle, i denna stund måhända, tre stånd votera en ny beväringslag. Och hvad har för öfrigt, i försvarsfrågan, pressen varit, om ej ett eko af den röst, fosterlandskärlekens heliga stämma, som talar ur svenska hjertans djup.

Jag vill ej inlåta mig på onödiga betraktelser öfver den allmänna politiska ställningen i Europa, men anhåller att få säga ett ord om den politiska ställningen i — Sverige. Med den fråga, hvaröfver vi inom kort skola besluta, afgöres kanske äfven frågan om den politiska maktställningen i vårt eget land. Vid ett föregående tillfälle har jag erkänt, att jag betraktar såsom en af den nya Riksdags-ordningens största förtjenster, att hon legalt förlagt maktens tyngdpunkt, der den faktiskt finnes, nemligen hos landtdemokratien. Men ingen makt, hur öfverväldigande mot hvarje motstånd hon än formelt må synas, eger någon borgen för bestånd, med mindre hon utöfvas i en anda af rättvisa och högsinthet. Skulle denna Kammares majoritet en gång befinnas skyldig till motsatsen, då skall den dag ej vara fjerran, när — utan att en bokstaf ändrats i Riksdags-ordningens bestämmelser — makten glider ur de nuvarande innehafvarnes händer och Kammarens sammansättning ej oväsendtligt förändras. Att åstadkomma detta, skola moraliska inflytelser ega styrka nog.

Af hvad jag i början yttrade framgår redan min allmänna ståndpunkt i förhållande till den föreliggande frågan; men på det att ej ens en skymt af tvifvel må vara möjlig, skall jag härmed uttryckligen förklara att, der jag sättes i nödvändighet att välja mellan Kongl. Maj:ts obilliga och Utskottsmajoritetens orimliga förslag, jag skall rösta för det förra, d. v. s. att jag yrkar afslag å den föredragna punkten af Utskottets utlåtande. Jag gör det derföre, att jag vill att vi skola försvara oss. Jag är djupt och lifligt öfvertygad om, att detta ringa folk kan värna sin frihet. Ty — såsom vår störste, oförgätlige häfdatecknare har sagt — "mäktig är, hvem

ej underhandlar med sin pligt; det är den grundsats, som bevakar länders gränser och ger växt åt välden.“ Och till dem, som tala om, såsom om en ringa sak, att öfvergifva sitt fosterland, vill jag ställa den frågan, om detta fosterland är allenast Sveriges berg och mark, eller om det ej är folket, med dess odling, dess frihet, dess utvecklade rättstillstånd, dess bragder, som skalderna besjungit och historien förvarar, dess stolta namn, dess gamla ära.

Herr Sahlström: Jag vill blott tillkännagifva, att jag instämmer med dem, som yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Johan Johansson från Örebro län: Då diskussionen i denna fråga synes hafva antagit karakteren af en öppen votering, är jag ingalunda densamme som fruktar att öppet uttala min åsigt i saken, men jag vill derföre icke börja mitt yttrande med braskande fraser om fosterlandskärlek och oegennytta, emedan jag fruktar att dessa ord blifvit allt för mycket missbrukade under dessa tre dygn, som öfverläggningen pågått. Jag är visserligen icke någon varm beundrare af indelningsverket, men då man nu är öfverens derom, att för försvaret måste göras allt hvad göras kan, så inser jag icke, hvarföre vi skola obetingadt kasta öfver bord en institution, som hittills ansetts motsvara sin bestämmelse. Då man en gång vinner den erfarenhet, att indelningsverket icke är vidare behöfligt för sitt ändamål, *då* är det tid att upprifva detsamma, men icke förr. Man har, för att nedsätta den indelta arméen, bland annat, insinuerat, att den kan användas såsom ett verktyg för dynastiska intressen, men jag frågar, hvilka garantier har man då för, att den af Utskottet föreslagna nya stammen — hvilken skall blifva värfvad, och just derföre måhända mer eller mindre demoraliserad — att icke denna stam skall befinnas vara ett *mera* villigt och brukbart verktyg i maktinnehafvares hand? Jag tror, att man måste noga beakta detta förhållande och icke alldeles åsidosätta historiens mer än tillräckliga vittnesbörd derom. Men då jag sålunda försvarar indelningsverket, vill jag visserligen icke motsätta mig en billig och möjlig lindring i roteringsbördan, samt håller före, att detta skall blifva första steget mot en *verklig* aflösning af detta onus — icke endast en skenbar sådan, som af Utskottet nu blifvit föreslagen, hvilket jag för min del aldrig skulle kunna biträda. Det är för att möjliggöra sådan lindring som jag nu vill instämma med dem, hvilka yrka punktens återremitterande till Utskottet.

Herr Öhlin: Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Per Persson: Jag ber endast att få tillkännagifva, att jag kommer att rösta för bifall till Utskottets förslag.

Herr Gustaf Jonsson: Jag afstår från ordet och yrkar endast bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Bovin: Jag har begärt ordet endast för att tillkännagifva,

att jag förenar mig med dem, som yrka att, med afslag å Utskottets förslag, denna punkt måtte till Utskottet återremitteras.

Friherre Åkerhielm: Då de fleste af Kammarens ledamöter och ibland dessa äfven alla mina länskamrater yttrat sig i denna fråga samt diskussionen numera synes hafva öfvergått till en öppen votering, vill icke heller jag draga i betänkande att tillkännagifva, det jag, på den ståndpunkt frågan nu kommit, på det varmaste önskar framgång åt Kongl. Maj:ts proposition, och således i fråga om nu föredragna punkt af Utskottets utlåtande yrkar afslag.

Friherre *von Otter* och Herr *Walberg* förenade sig i detta anförande.

Herr Anders Persson från Malmöhus län: Herr Talman! Då diskussionen öfvergått till ett öppet tillkännagifvande af hvars och ens åsigt uti denna fråga och, snart sagdt, alla Kammarens ledamöter uttalat sig, vill icke heller jag undandraga mig att gifva tillkänna min ståndpunkt uti frågan, helst som jag skulle önskat vår grundlag föreskrifvit det alla frågor *skulle* afgöras genom öppen votering och en sådan härvidlag tyckes försiggå. Jag har derföre begärt ordet endast för att få tillkännagifva det jag röstar för bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Witt: Jag ber endast att få tillkännagifva, att jag förenar mig med dem, som yrka punktens återremitterande till Utskottet.

Herr Rutberg: Jag ber endast att få tillkännagifva, att jag kommer att rösta för afslag å Utskottets betänkande och bifall till yrkandet om punktens återremitterande till Utskottet.

Härmed var öfverläggningen öfver 1:sta punkten slutad. Derunder hade yrkats: *dels* bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick, *dels* bifall till samma förslag i öfrigt, men med den ändring deri, som Herr Jöns Rundbäck påyrkat, *dels* afslag å Utskottets förslag samt antagande i stället af Kongl. Maj:ts nådiga proposition i det ämne, hvarom förevarande punkt handlade; *dernäst* afslag å Utskottets förslag jemte aflåtande af en sådan skrifvelse till Kongl. Maj:t som Herr Leijer förordat; *vidare* afslag å Utskottets förslag samt bifall till Friherre Ericsons vid utlåtandet fogade reservation; *ytterligare* afslag å Utskottets förslag utan motförslag, och *slutligen* ärendets återförvisning. Propositioner afgåfvos å alla dessa yrkanden i nu angifna ordning, och fann Herr Talmannen dervid ja öfvervägande för bifall till yrkandet om punktens återförvisande. Omröstning blef emellertid begärd, och sedan Kammaren beslutit att kontraproposition skulle lyda å bifall till Utskottets förslag, så uppsattes nu, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den som vill, att *första* punkten i Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1 skall till Utskottet återförvisas,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets hemställan i förevarande punkt af Kammaren bifallen.

Omröstningen utföll med 79 ja mot 106 nej, och hade Kammaren följaktligen bifallit Utskottets förslag.

Sedan denna utgång af voteringen blifvit Kammaren meddelad, begärdes ordet af

Herr Nordenfelt, som anförde: Då jag icke deltagit i diskussionen, får jag härmed tillkännagifva, att jag reserverar mig mot det nyss fattade beslutet.

Vidare yttrade Herr Ljunggren: Jag anhåller att få till protokollet antecknadt, att jag icke deltagit i diskussionen, men att jag icke kan dela det slut, hvartill Utskottet kommit, och hvilket, från hvilken ståndpunkt som helst, är alldeles orimligt. Jag reserverar mig mot det nu fattade beslutet.

Herr Sääf: Då jag icke deltagit i diskussionen om denna fråga, ber jag att få till protokollet antecknadt, att jag reserverar mig mot det nyss fattade beslutet.

Reservationer mot beslutet anmäldes äfven af

Herrar *Grill*, *Asker*, *Kruse*, *Wijk*, *Norén*, *Hanson* och *Tranchell*.

Kammarens ledamöter åtskiljdes klockan $^{3}/_{4}$ 1 på natten.

In fidem

H. Husberg.

Torsdagen den 20 April.

Kl. 10 f. m.

Vid detta sammanträde ledde Herr vice Talmannen Kammarens förhandlingar.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

§ 2.

Fortsattes föredragningen af Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående landtförsvarets ordnande samt i anledning af de inom Riksdagens båda Kamrar i samma ämne väckta motioner.

Förekom i ordningen

Punkten 2, hvilken punkt, äfvensom *punkterna 3* och *4*.

Biföllos.

Punkten 5.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Ehuru jag erkänner, att de olika beslut båda Kamrarne fattat i afseende å det vilkor för beväringslagens antagande, hvarom här är fråga, icke äro lätta att sammanjemka, torde en förmedling af de olika meningarne icke vara alldeles omöjlig, i fall den nu föredragna punkten och öfriga ännu återstående punkter af betänkandet blifva till Utskottet återförvisade. Jag ber att få fästa Kammarens ledamöters uppmärksamhet uppå, att, ehuru jag i går qväll motsatte mig det då framställda yrkandet om återremiss, det ingalunda var min afsigt att afskära hvarje försök till sammanjemkning af de stridiga åsigterna, utan tvärtom att göra en sådan sammanjemkning möjlig, hvilken en återförvisning af första punkten enligt min öfvertygelse just skulle hafva förhindrat att åstadkomma. I en så vigtig fråga som denna måste det vara angeläget att försöka alla möjliga medel att ernå något verkligt resultat och, för att icke lemna någon utväg dertill oförsökt, anhåller jag, att Kammaren måtte till Utskottet återförvisa den punkt af betänkandet, hvilken nu är föredragen.

Grefve

Grefve Sparre: Det af en värd talare från Skåne nu framställda yrkande synes mig vara så billigt och derjemte innebära en så vacker och så riktig förklaring öfver Kammarens beslut i går, att jag med honom till alla delar instämmer. Jag tror icke, att det var åtminstone alla deras mening, som medverkade till detta beslut, att indelningsverket skulle ovilkorligen tillintetgöras, på sätt Utskottet afsett genom bestämmelsen om en öfvergångstid af femton år. För min del anser jag, såsom många talare jemväl här yttrat, att meningen med beslutet egentligen var, att Kammaren skulle i frågan fatta beslut, på det att Utskottet i enlighet med grundlagens bud måtte få tillfälle att försöka en sammanjemkning, och jag betviflar icke heller, att från de olika meningar, som representeras af de båda Kamrarne, så mycket tillmötesgående skall ega rum, att en sammanjemkning kan blifva möjlig.

Vid sådant förhållande synes det mig klart — hvad den siste ärade talaren äfven framhållit — att det vore olämpligt af denna Kammare att nu fatta beslut angående detta förslag till förordning angående den allmänna värnepligten.

Då Utskottet i den nu föredragna punkten tillstyrker, att det af Kongl. Maj:t framlagda förslag till kungörelse angående denna värnepligt icke skall oförändradt antagas och i den påföljande — om jag får taga mig friheten med Herr Talmannens *tillåtelse* att yttra mig äfven om den — att Riksdagen skulle med vilkor, att indelningsverket kommer att upphöra, godkänna den föreslagna beväringslagen, och detta tillstyrkande således blifvit gjordt under en förutsättning, som för närvarande icke inträffat — eller att ett fullständigt beslut af *hela* Riksdagen om indelningsverkets upphörande skulle blifvit fattadt — kan detsamma icke föranleda oss att nu fatta ett beslut, som just skulle ske under förutsättning, att äfven från Medkammarens sida ett sådant beslut egt rum. Dessutom synes det mig, som skulle ett sådant tillvägagående endast hafva med sig den påföljd, att, om Kammaren, under förutsättning af indelningsverkets upphörande, nu diskuterar och antager alla återstående punkter i betänkandet, Kammaren, sedan Utskottets sammanjemkningsförslag inkommit, skulle blifva tvungen att ånyo debattera och pröfva hvarje punkt, för så vidt som vid hvarje punkt beslutet gällt indelningsverkets upphörande, men något förslag derom icke rimligen kan komma att läggas till grund för en sammanjemkning af de stridiga meningarne.

Af alla dessa skäl och då efter den ovanligt omfattande öfverläggning, vi i trenne dagar haft angående denna fråga, en mycket långvarig diskussion om alla dessa punkter, hvilka ännu återstå att afgöra, icke torde kunna erbjuda synnerligt intresse, förenar jag mig med Herr Sven Nilsson och hemställer således, att Kammaren måtte till Utskottet återförvisa betänkandet, i hvad detsamma rörer förslaget till lag angående den allmänna värnepligten.

Friherre Ericson: Jag är af motsatt åsigt mot de båda sista talarne. Jag har visserligen icke varit bland dem, som i går röstade för bifall till Utskottets förslag i första punkten af betänkandet, och för min del önskade jag icke den utgång frågan då erhöll. Huru som helst har

emellertid genom det sålunda fattade beslutet denna så mycket omtvistade fråga ändtligen kommit fullkomligt på det klara, och då, om jag haft mod att taga det första steget, jag icke skulle hafva dragit mig för det andra steget, anser jag konseqvensen fordra, att Kammaren fullföljer den en gång beträdda vägen samt således angående betänkandet i dess återstående del nu fattar *bestämdt* beslut.

Icke heller vet jag, hvartill det skulle tjena att till Utskottet återlemna beväringslagen, då, såsom bekant är, Utskottet tillstyrkt Kongl. Maj:ts förslag i denna del med två förändringar.

Enär alltså en återremiss icke skulle medföra någon verklig påföljd och jag ledsamt nog tror, att frågan kan vid denna riksdag anses förfallen till följd af den förklaring, som afgifvits från statsrådsbänken, att regeringen icke ämnade emottaga något förslag, som rubbade *hufvudgrunderna* i Kongl. Maj:ts nådiga proposition i ämnet, men de principer, hvilka derutinnan gjort sig gällande hos majoriteten inom denna Kammare, just gå ut på att rubba en af dessa *hufvudgrunder*, hemställer jag, att betänkandet i öfriga delar nu må föredragas och afgöras, samt yrkandet om återremiss följaktligen förkastas.

Herr Carl Ifvarsson: Så vida jag rätt fattade Herr Talmannens framställning angående föredragningssättet, är för närvarande blott fråga om femte punkten och jag tror, att man utan särdeles fara kunde godkänna den. Om emellertid Kammaren icke vill fatta ett sådant beslut, får jag åtminstone göra den hemställan, att sjette punkten jemväl måtte föredragas, ty *der* föreställer jag mig rätta stället vara att tala om en återremiss. Under nämnda förutsättning anhåller jag således, att sjette punkten måtte i sammanhang med förevarande femte punkt föredragas och diskuteras.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Jag tycker att det är något för tidigt att nu föredraga sjette punkten, innan Kammaren beslutat, hvilken åtgärd skall vidtagas beträffande den punkt, som redan är föredragen, eller den femte. Jag yrkade återremiss af denna punkt *derföre*, att jag ansåg, att vi skulle företaga beväringslagen med dess särskilda bestämmelser till slutlig pröfning i ett sammanhang, sedan Utskottet blifvit i tillfälle att göra försök till sammanjemkning mellan Kamrarnes olika beslut i afseende å det vilkor för lagens antagande, som Utskottet här ansett sig böra föreslå. Jag vill icke heller göra något annat yrkande.

I öfverensstämmelse med hvad i nu afgifna yttranden blifvit begärdt, beslöt Kammaren, att äfven den nästföljande sjette punkten skulle föredragas i sammanhang med den femte, och sedan, med anledning af detta beslut, *sjette punkten* blifvit uppläst, anförde:

Herr Ribbing: Om någon sammanjemkning angående värnepligtslagen kan ej nu vara fråga, då denna lag icke är diskuterad eller afgjord i Andra Kammaren. Således — i det afseendet behöfves ingen återremiss. Nu är en sanning, att Utskottet sjelft föreslagit, att Riksdagen, under förutsättning af indelningsverkets upphörande, må antaga bevärings-

lagen med de förändringar, som Utskottet framställt, men Andra Kammaren har icke ännu lofvat eller beslutat att göra på det sättet. Andra Kammaren har sagt hvarken ja eller nej till beväringslagen, äfven om vilkoret uppfylles, utan det är Utskottet, som "hemställer, att Riksdagen, under förutsättning af indelningsverkets upphörande, måtte bifalla det afgifna förslaget till lag angående den allmänna värnepligten." Men det ligger ju inom möjlighetens område, att, ehuru indelningsverkets afskaffande vore beslutad, Andra Kammaren ändå icke i alla stycken godkände detta förslag till beväringslag. Jag kan följaktligen icke inse något skäl hvarföre vi skulle uppskjuta och icke nu genomgå beväringslagen. Det är klart, att genom alla beslut, som komma att lyda å bifall, vi i dessa delar godkänna beväringslagen under förutsättning af indelningsverkets upphörande. Men för att få utrönt: gillar Kammaren beväringslagen eller icke, torde det vara nödvändigt att företaga saken till undersökning och afgörande. För min del yrkar jag alltså, att Kammaren från dessa båda punkter, den femte och sjette, fortgår till granskning och beslut rörande värnepligtslagen och dessa särskilda paragrafers antagande eller icke, och detta utan något uppskof, hvilket icke tjenar till någonting.

Herr Nils Larson: Jag tillåter mig anhålla, att Kammaren icke måtte återremittera det af Utskottet här framlagda förslag till lag angående den allmänna värnepligten, utan nu ingår i pröfning af detsamma, enär en återremiss icke kan föranleda till något annat, än att Utskottet återkommer till Kammaren med hemställan, att Kammaren ville i frågan fatta beslut, då något försök till sammanjemkning icke kan af Utskottet företagas, innan båda Kamrarne i saken beslutat.

I öfrigt får jag, hvad särskildt beträffar sjette punkten af betänkandet, fästa uppmärksamheten uppå att, om Kammaren vill hafva för sig öppet att ingå i granskning af hvarje särskild del af förslaget till värnepligtslag och möjligen besluta en eller annan ändring i densamma, denna punkt icke kan godkännas på sätt Utskottet här formulerat densamma, emedan, om den antages oförändrad, Kammaren derigenom förklarat sig gilla Utskottets förslag till värnepligtslag i klump. Vid sådant förhållande och då af öfverläggningen under de trenne föregående dagarne tydligen framgått, att Kammaren velat sammanbinda beslutet i första punkten, om stammen, och beslutet angående beväringslagen med hvarandra, har jag, i öfverensstämmelse härmed, gjort förslag till en sådan uppställning af sjette punkten, att det vilkor, som man vid värnepligtslagens antagande velat fästa, blir klart uttryckt. Jag tager mig derföre friheten hemställa, att Kammaren i anledning af framställningen uti sjette punkten af Särskilda Utskottets förevarande betänkande fattar följande beslut: "Såsom vilkor för Kammarens beslut angående den allmänna värnepligten skall gälla, att den lag derom, som af Riksdagen kan varda antagen, icke må träda i kraft förr, än båda statsmakterna slutligen afgjort, att indelningsverket skall, på det sätt Kammaren för sin del beslutat, upphöra och beslutet derom träda i tillämpning."

Herr Grefve Sparre: Om Kammaren skulle, vare sig med bifall till Utskottets förslag i sjette punkten, eller i enlighet med den siste tala-

rens förslag, genomgå och antaga hvarje paragraf i beväringslagen, så och då, i anledning af Kamrarnes olika beslut angående sjelfva indelningsverket, Utskottet måste företaga försök till en sammanjemkning och derom göra hemställan, är det klart, att Utskottet, på samma gång det inkommer med detta nya sammanjemkningsförslag, icke kan undgå att ånyo framlägga sitt förslag till beväringslag, och då måste Kammaren ånyo pröfva, diskutera och antaga hvarenda paragraf i denna lag, emedan vid hvarenda paragraf är fogadt det vilkor, som den siste talaren föreslagit Kammaren att dervid fästa. Följden skulle således blifva tvänne särskilda föredragningar af hvarje paragraf. För min del finner jag det vara så uppenbart, att, då Utskottet tillstyrkt och denna Kammare sannolikt kommer att antaga beväringslagen, endast under förutsättning af det i går af majoriteten fattade beslut, men detta beslut icke ännu är Riksdagens, det rätta är, att Kammaren beslutar angående beväringslagen först efter det Utskottet framställt förslag till sammanjemkning i fråga om vilkoret. Jag kan således icke finna mig öfvertygad af de skäl, som här blifvit anförda till stöd för ett annat förfarande, utan fortsätter jag mitt yrkande om bifall till Herr Sven Nilssons förslag.

Herr Engman: Här har blifvit framställdt yrkande om återremiss af lagförslaget angående värnepligten, utan att man på samma gång sagt, hvad som egentligen skulle vinnas genom eller afses med en sådan åtgärd. Man har visserligen talat åtskilligt om möjligheten af en sammanjemkning. Hvad är det då, som skall sammanjemkas? Och finnes någon utsigt, att en sammanjemkning kan bringas till stånd? Sedan man tagit kännedom om det beslut Första Kammaren fattat angående första punkten af betänkandet och jemfört detsamma med vårt beslut i går, tycker jag verkligen, att man icke bör hafva svårt att inse, att här icke finnes något att sammanjemka. Härvid förekommer dessutom, att, för så vidt jag rätt förstår innehållet af 63 § Riksdags-ordningen, denna Kammare måste i ämnet fatta beslut, innan något försök till sammanjemkning kan af Utskottet företagas. Jag förenar mig fördenskull med Herr Nils Larson i yrkandet om bifall till hans förslag.

Herr Jöns Pehrsson: Vid en af de föregående dagarnes diskussion i försvarsfrågan framhölls med mycket eftertryck från Stockholmsbänken, att Kammaren borde med bestämdhet gifva sin åsigt tillkänna. Detta är äfven min mening och jag tror derföre att Herr Nils Larsons förslag bör godkännas, enär detsamma tydligen uttrycker, hvilket vilkor vi beslutat att fästa vid beväringslagens antagande, hvarföre jag vågar anhålla om bifall till Herr Nils Larsons förslag.

Herr Grefve Posse: Jag får på det bestämdaste motsätta mig det förslag angående återremiss, som här blifvit framställdt och förenar mig i det yrkande Herr Engman afgifvit.

Herr Carl Ifvarsson: Sedan jag för en stund sedan hade ordet, har Herr Nils Larson afgifvit förslag till förändrad uppställning af sjette punkten i betänkandet, och jag anhåller att, med anledning deraf, få till-

kännagifva, att jag finner detta förslag vara väl redigeradt och böra godkännas.

Hvad åter vidkommer nästföregående punkt, eller den femte, så, ehuru jag fortfarande tror den böra bifallas, anser jag dock, efter närmare besinnande, det vara riktigast att uppskjuta beslutet derom, till dess Kammaren genomgått beväringslagen, enär det synes mig vara olämpligt att, innan man ännu pröfvat lagen, förkara, att Kongl. Maj:ts förslag till kungörelse angående den allmänna värnepligten icke kan oförändradt antagas, då man icke med bestämdhet kan veta detta på förhand. Jag får således hemställa till Herr vice Talmannen och till Kammaren, att femte punkten må lemnas oafgjord, till dess beväringslagen blifvit i sin helhet behandlad, äfvensom att i stället för sjette punkten godkännes Herr Nils Larsons amendement samt att lagförslaget derefter föredrages och diskuteras. Jag kan icke förstå, hvartill en återremiss i klump af detta förslag skulle tjena, emedan ett sådant beslut enligt min öfvertygelse icke kunde föranleda till någon åtgärd hos Utskottet. Om deremot under pröfningen af förslaget Kammaren beslutar återförvisning af en eller annan paragraf deraf i bestämdt angifven syftning, kan Utskottet, med ledning af den öfverläggning, som i frågan egt rum, taga densamma i öfvervägande och tillse, hvad göras kan. Detta är naturligtvis omöjligt för Utskottet, om det skulle få till sig återsändt hela lagförslaget utan någon som helst antydan från Kammarens sida, i hvilka delar förändring anses böra ega rum eller i hvilken riktning. Jag anser således ett dylikt beslut vara alldeles oändamålsenligt och förnyar fördenskull min hemställan om uppskof med behandlingen af femte punkten, till dess beväringslagen blifvit genomgången, samt att Herr Nils Larsons amendement till sjette punkten måtte godkännas.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Sedan Herr Nils Larson numera framställt ett förslag till redaktion af sjette punkten, hvilket innehåller ett förbehåll, som jag tror, att en stor del af Kammarens ledamöter åstundar, får jag förklara, att jag återtager mitt yrkande om återremiss, dertill äfven föranledd särskildt af den omständigheten, att många ledamöter uttalat sin önskan att få nu företaga beväringslagen till behandling och afgörande.

Herr Nils Larson: Jag får erkänna, att jag icke varit i stånd att riktigt förstå hvad Herr vice Talmannen nyss behagade yttra angående föredragningssättet, måhända derföre att jag ej väl hörde hans ord. Efter hvad jag härifrån kunde deraf uppfatta, tycktes likväl Herr vice Talmannens mening vara, att Kammaren först skulle ingå i behandling af förslaget till lag angående den allmänna värnepligten, innan beslut fattades rörande sjette punkten. Med anledning häraf ber jag få fästa uppmärksamheten uppå, att mitt förslag till redaktion af denna punkt är uppstäldt så, att detsamma kan godkännas, *innan* värnepligtslagen företages till pröfning, och jag yrkar äfven att så måtte tillgå samt förnyar min anhållan, att proposition på mitt förslag, beträffande vilkoret för värnepligtslagens antagande, måtte nu framställas.

Herr Carlén:

Grefve Sparre: Jag instämmer i allo med Herr Carlén. Jag vill väl fråga, huru — om Kamrarne stadna i olika beslut angående värnepligtslagen; om Första Kammaren säger: "jag godkänner den, sådan den är föreslagen"; Andra Kammaren åter: "jag antager den med vilkor, att indelningsverket upphäfves" — huru, säger jag, Herrarne tänka sig möjligheten att sammanjemka sådana beslut? Deremot anser jag, att af sjelfva grundprincipen, eller indelningsverkets upphäfvande, å ena sidan, och den af Första Kammaren i den underdåniga skrifvelsen såsom dess önskan angifna lindring deri, å den andra — en sammanjemkning kan vara möjlig; och när förslag till sådan sammanjemkning inkommer från Utskottet, står det ju Kammaren lika öppet som nu att fatta beslut angående beväringslagens särskilda bestämmelser. Men då, såsom visadt blifvit, ett beslut angående beväringslagen, förbundet med beslut om indelningsverkets upphörande, icke kan sammanjemkas, anser jag fortfarande icke blott olämpligt, utan jag finner alldeles öfverflödigt att nu trötta Kammaren med föredragning af hvarje punkt, då i allt fall hela lagförslaget måste ånyo pröfvas af Kammaren, när detsamma med sammanjemkningsförslaget hit åter inkommer.

För öfrigt försäkrar jag eder, mine Herrar, att hos mig, då jag understödde den förste talarens yrkande om återremiss, icke legat någon afsigt, att Kammarens ledamöter skulle hinna mera fulltaligt samlas, likasom icke heller någon sådan tanke hos mig varit möjlig, då jag icke, i likhet med Friherre Ericson, misströstar, att Kamrarne skola kunna mötas i fråga om grundsatsen samt sålunda bringa till lyckligt slut denna vigtiga fråga.

Herr *Wennérus* förenade sig uti Herr Grefve Sparres anförande.

Herr Ribbing: Jag ber att få fästa uppmärksamheten uppå, att, så vidt jag kan förstå, vi nu icke hafva att undersöka, huruvida Första Kammarens och Andra Kammarens beslut i afseende å första punkten kan, eller icke kan, sammanjemkas. Detta skall Utskottet först undersöka och sedan Utskottet undersökt det, skola vi se efter, om vi gilla hvad Utskottet kan komma att föreslå. Följaktligen är nu icke föremål för pröfning af Kammaren den frågan: "kan, eller kan icke, angående första punkten någon sammanjemkning ega rum" — utan helt simpelt denna fråga: "skola vi antaga, eller icke, detta förslag till värnepligtslag?" — På sätt jag förut antydt och Herr Carlén sedermera jemväl framhållit.

Jag anhåller således fortfarande, att Kammaren först beslutar — icke att ordagrant antaga femte eller sjette punkterna sådana de här lyda — utan, dels huruvida Kammaren gillar det af Utskottet föreslagna vilkor, och dels att öfvergå till pröfning af de särskilda bestämmelserna i denna värnepligtslag, ty det kan ju hända, att, äfven om vilkoret godkännes, vi icke äro nöjda med hvarje punkt i densamma.

Herr Uhr: Jag har begärt ordet med anledning deraf, att det föreföll mig, som om Grefve Sparre här ville tala om den snön, som föll i

fjol. Här är fråga om att behandla värnepligtslagen och icke om någon sammanjemkning af föregående beslut. Jag frågar den ädle Grefven, huruvida han verkligen tror, att det står i Utskottets förmåga att sammanjemka ett Första Kammarens beslut med en åsigt inom denna Kammare, som ännu icke med en bokstaf uttalats. Utskottet skulle i sådant fall vara allvetande eller i stånd att liksom i luften på förhand känna hvad som här kommer att beslutas, något hvarom åtminstone vi öfrige Kammarens ledamöter sväfva i okunnighet. Nog är Utskottet sammansatt af intelligenta personer, till en stor del åtminstone, men vi hafva ju äfven hört, att många dess ledamöter förklarats sakna sundt förnuft. Således såsom jag sagt, allvetande tror jag icke Utskottet är, hvarföre jag motsätter mig den ifrågasatta återförvisningen.

Herr Almquist: Det synes mig, som om man vore på väg att här blanda tillsammans två skilda saker, nemligen godkännandet af värnepligtslagen och de vilkor man vill uppställa för denna lags antagande. Innan man bestämmer sig för de vilkor, som skola gälla för en lags antagande, måste man naturligtvis först hafva kännedom om denna lag, och sådan kännedom vinner man icke, med mindre man genomgår lagen i dess särskilda delar. Jag tänker mig denna sak sålunda. Då Första Kammaren redan godkänt beväringslagen och om Andra Kammaren äfven bifaller densamma, så hafva båda Kamrarne godkänt denna lag, Första Kammaren *utan* vilkor, men Andra Kammaren, enligt hvad jag tager för afgjordt, *med* vilkor. Vill man sedermera återremittera förslaget till Utskottet, så är det ju klart, att det är de olika besluten i fråga om vilkoren, som skola sammanjemkas, och icke något annat. Jag anser derföre, lika med Herr Ribbing, att, innan en återremiss kan ifrågakomma, båda Kamrarne böra hafva beslutat i fråga om beväringslagen, och att derföre föredragning af denna lag först bör ega rum, och, sedan detta skett, beslut fattas angående ifrågavarande 5 och 6 momenten af föreliggande betänkande jemte de deri af Herr Nils Larson föreslagna förändringar, hvarå jag vördsamt anhåller om proposition.

Herr Liss Olof Larsson: Jag skulle för min del hafva instämt i allt hvad den siste talaren anfört, såvida han icke slutat sitt anförande med att yrka att föredragningen af 5 och 6 momenten i föreliggande betänkande skulle uppskjutas, till dess beväringslagen vore genomgången; nu instämmer jag blott i förra delen af hans yttrande och kan icke instämma i dess sednare del. Jag har begärt ordet, för att påpeka innehållet af 63 § Riksdags-ordningen, der det i 2 momentet heter: "Stadna Kamrarne öfver någon fråga, deri ständigt eller i dess ställe särskildt tillsatt Utskott sig yttrat, uti hufvudsakligen eller till vissa delar olika beslut, så skall Utskottet söka att de olika meningarne, såvida möjligt är, sammanjemka och med förslag derom till Kamrarne inkomma." Jag anser, att af detta stadgande tydligt framgår, att, innan Utskottet kan företaga någon sammanjemkning, skola Kamrarne förut hafva fattat beslut på ett eller annat sätt, och jag kan icke finna annat än att, om vi nu återremittera frågan, följden skall blifva, hvad äfven här antydts, att vi få frågan åter från Utskottet, med förständigande för denna Kammare att fatta beslut. Jag

vill dessutom af ett annat skäl motsätta mig en återremiss af värnepligtslagen, ty hvad skulle man säga om oss, i händelse af en sådan återremiss? Jo! man skulle säga, att Andra Kammaren endast vill hafva bort indelningsverket, men en värnepligtslag vill den icke yttra sig öfver. Jag vill för min del åtminstone icke ådraga mig en sådan beskyllning, utan önskar att vi nu ingå i pröfning af nämnda lag. Jag yrkar således att vi nu först måtte fatta beslut öfver det sjette momentet i betänkandet, hvarom här är fråga, för min del yrkar jag afslag å detsamma, sådant det af Utskottet är uppställdt, och förenar mig till alla delar uti det af Herr Nils Larson formulerade förslag. Femte momentet tror jag deremot att det är lämpligast att uppskjuta tills värnepligtslagen är genomgången.

Herr *Sahlström* instämde med Herr Liss Olof Larsson.

Herr Carlén: Jag tar för alldeles gifvet, att det i denna Kammare aldrig förut händt, och jag hoppas, att det icke heller skall komma att inträffa, att, då ett lagförslag föreligger till behandling, man på förhand, innan sjelfva förslaget blifvit pröfvadt, antager några vilkor för lagens trädande i verksamhet. Något mera oegentligt kan man knappast ifrågasätta. Jag vill blott erinra om sparbankslagen, som vi för någon tid sedan härstädes hade om hand, och jag frågar, huru hade det tagit sig ut, om vi före pröfningen af sjelfva lagparagraferna skulle hafva sagt: "lagen antages, med det vilkor, att den skall blifva gällande först efter tio år," men sedermera förkastat hvarenda paragraf, såsom ock skedde. Utskottet hemställer i femte punkten, att Riksdagen måtte förklara sig ej kunna oförändradt antaga det af Kongl. Maj:t framlagda förslag till värnepligtslag, och Utskottet framställer sedermera ett annat sådant förslag; men innan Utskottets förslag blifvit pröfvadt och godkändt, har man väl ingenting att göra med det i sjette punkten uppställda vilkor för giltigheten af ett lagförslag, om hvilket man icke vet, huruvida detsamma blir godkändt eller ej. Det kan ju inträffa, att Riksdagen icke antager detta lagförslag, och derom kan man ju omöjligen på förhand veta någonting med fullkomlig visshet. En hvar måste ju också medgifva, att han icke förlorar något af sin rätt, derföre att beslutet om det i sjette punkten uppställda vilkor skulle fattas först efter pröfningen af lagförslaget. I enlighet härmed yrkar jag derföre att Kammaren först efter pröfningen af värnepligtslagen måtte besluta om det i sjette punkten af Utskottets förslag uppställda vilkor, samt alltså vid företagande af en sådan pröfning förbehålla sig rätt vid lagens antagande fästa sådant vilkor.

Herr Kallstenius: Jag instämmer helt och hållet med den föregående talaren, i hvad han yttrat om den femte punkten; ty det är klart, att, på det man skall kunna yttra sig om en vara, måste man väl hafva sett och pröfvat den först. Det kunde ju nemligen hända — visserligen icke troligt, men dock ej omöjligt — att Kammaren efter denna pröfning, heldre antog oförändradt Kongl. Maj:ts förslag till "lag angående den allmänna värnepligten" och då vore det naturligtvis högst olämpligt, att på förhand hafva sagt, som Utskottet föreslår, "att den ej kan antaga det

oförändradt;“ således, först beslut angående denna lag och derefter beslut öfver denna punkt; det måste vara det enda rätta.

Deremot kan jag ej instämma med samme talare, angående sjette punkten; ty, om den förhoppning, som den förste talaren yttrade sig hysa om en sammanjemkning med Första Kammaren, rörande de olika besluten om indelningsverket, har någon grund eller kan uppfyllas, och jag har i det fallet stort förtroende till hans ord, helst han är en framstående och verksam ledamot just i Särskilda Utskottet, så är det för mig klart, att hvarje sådan förhoppning försvinner, om ej det vilkor derför, som han uppställde, äfven uppfylles, nemligen att denna punkt, eller rättare sjelfva förslaget till allmän värnepligtslag, återremitteras. Aldraminst kan en sådan sammanjemkning blifva möjlig, om det af Herr Nils Larson uppställda vilkoret antages; ty med sammanjemkning lärer väl få förstås det förhållandet, att två skiljda meningar i mer eller mindre, men dock alltid någon, mån mötas, och icke, att den ena helt och hållet uppgår i den andra, såsom sistnämnde talare i sitt förslag förutsätter såsom vilkor för Kammarens antagande af ifrågavarande lag. Att detta vilkor i förevarande fall, eller att Första Kammaren skulle helt och hållet antaga denna Kammares beslut angående indelningsverket, skulle kunna uppfyllas, anser jag vara otänkbart, ja rent orimligt. Således återstår endast den möjligheten, att någon verklig sammanjemkning ännu kan ske. Om denna Kammare på förhand antager värnepligtslagen under bestämdt förklarande, såsom föreslaget är, att dess beslut om indelningsverket oförändradt blir lag, så inträffar, visserligen icke att detta Andra Kammarens beslut antages af Första Kammaren, men att möjligen någon slags sammanjemkning eller närmelse mellan de olika besluten kan af Kamrarne gillas, och då kommer denna Kammare till värnepligtslagen i den ställning, att den tvifvelsutan resonerar så: vi hafva gillat denna lag i den förutsättning, att vårt beslut om indelningsverket oförändradt blefve antaget; denna förutsättning har ej uppfylts, utan vi hafva fått behålla större eller mindre del af indelningsverkets tunga, och då måste vi i det stället hafva någon inskränkning i värnepligten. Följden blefve då, att den granskning, som nu göres, finge ånyo företagas, och att således all möda, som nu derpå nedlägges, vore förspilld, på samma gång som otvifvelaktigt, enligt hvad jag förut yttrat, ett sådant tillvägagående rent af omöjliggör en sammanjemkning.

Jag instämmer således med förste talaren i yrkandet om återremiss.

Herr Carl Ifvarsson: Jag begärde ordet med anledning af hvad en talare på Stockholms-bänken nyss yttrade, emedan jag anser nödigt att erinra om frågans beskaffenhet. Hvad denne talare nämnde i afseende på föredragningen af femte punkten öfverensstämmer fullkomligt med min åsigt, så att derom vill jag icke yttra mig. Hvad deremot den sjette punkten vidkommer, så kan jag desto mindre instämma med honom, som det icke lärer gå an att bestämma vilkoren, *sedan* lagen är antagen, så framt man vill åt dessa gifva bindande kraft. Herr Carléns förslag skulle dock kunna leda dertill. Det af Herr Nils Larson framställda förslaget passar in på sjette punkten och egnar sig mycket väl att komma under Kammarens pröfning, innan värnepligtslagen föredrages, och det bör dess-

utom hafva ganska stort inflytande på denna lags antagande eller förkastande. Jag föreställer mig emellertid, att det icke är pluralitetens mening att frångå sitt vid första punkten fattade beslut, och om det ej är det, så anser jag det vara nödvändigt att på förhand bestämmes under hvilket vilkor man beslutar sig för antagande af sjelfva lagen, på det att, om detta vilkor sedermera icke uppfylles, ej heller beslutet angående sjelfva hufvudsaken må vara bindande.

Jag yrkar derföre, att Kammaren måtte, efter det Herr Nils Larsons förslag blifvit pröfvadt, besluta om värnepligtslagens antagande.

Herr Nils Larson: Då man ännu ytterligare erinrat om det oriktiga uti att Kammaren genom ett beslut på förhand förklarar sig antaga det framlagda lagförslaget och derigenom afskär sig all vidare befogenhet att ingå i speciel granskning af detsamma, så gäller denna erinran allenast emot ett rent bifall till Utskottets hemställan i denna punkt, hvilket hitintills, så vidt jag hört, icke blifvit af någon påyrkadt. Men man har äfven påstått, att det skulle ligga någonting oegentligt uti att, på det sätt jag föreslagit, besluta om vilkoret för lagens antagande, innan man beslutat om sjelfva lagen, och att det derföre skulle vara riktigast att företaga pröfningen af lagförslaget först samt derefter upptaga frågan om vilkoret. Den talare, som gjort detta påstående, har likväl misstagit sig mycket, om han verkligen trott det gå an att efteråt komma med ett vilkor, som i mer eller mindre mån inskränker förut fattade vilkors fria beslut. Hade han varit här under sistlidne riksdag, så hade han haft erfarenhet af, att sådant icke låter sig göra. Ett dylikt försök gjordes nemligen då, i fråga om beslutet angående fortsättning af norra stambanan och i afsigt att inskränka den åt Kongl. Maj:t genom första beslutet lemnade rättigheten att bestämma spårvidden; men försöket misslyckades på den grund, att man icke fästat vilkoret vid beslutet i hufvudsaken; och det skulle säkert gå på samma sätt äfven med det vilkor, hvarom nu är fråga, om vi förfore på samma sätt. Skall ett vilkor tjena till något, så bör det derföre stadgas på förhand, eller ock samtidigt med att beslut fattas i hufvudsaken. Jag måste således fortfarande vidhålla mitt förut gjorda yrkande om bifall till det af mig framställda förslaget.

Den gemensamma öfverläggningen rörande femte och sjette punkterna förklarades slutad. I fråga om femte punkten hade yrkats dels återförvisning och dels att beslut öfver Utskottets hemställan i denna punkt skulle fattas först sedan Kammaren till pröfning förehaft och afgjort sjette punkten jemte det omedelbart efter sistnämnda punkt i utlåtandet intagna förslag till värnepligtslag.

Detta sednare yrkande blef af Kammaren bifallet, i anledning hvaraf nu upptogos de rörande Utskottets hemställan i sjette punkten yttrade meningar, nemligen dels att denna punkt måtte återförvisas, dels att afgörandet af densamma måtte uppskjutas till dess att Utskottets förslag till värnepligtslag först blifvit genomgånget och pröfvadt, och dels slutligen att Herr Nils Larsons här ofvan omförmälda förslag måtte bifallas.

Till de propositioner som framställdes på dessa yrkanden svarades

med blandade ja och nej. Då dervid ja förklarades öfvervägande för bifall till Herr Nils Larsons förslag, begärdes votering. I fråga om kontrapropositionen fann Herr vice Talmannen ja öfvervägande för det förslag som afsåg att uppskjuta beslutet öfver sjette punkten till dess värnepligtslagen blifvit pröfvad, men jemväl härom begärdes votering, och anställdes alltså, för bestämmande af kontrapropositionen, först omröstning enligt följande voteringsproposition:

Den, som till kontraproposition i hufvudvoteringen öfver sjette punkten i Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1 antager det af Herr Carlén framställda förslag, att Kammaren först efter pröfningen af värnepligtslagen beslutar om det i sjette punkten af Utskottets förslag uppställda vilkor samt alltså förbehåller sig rätt vid lagens antagande fästa sådant vilkor,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, kommer kontraproposition att lyda på återförvisande af punkten till Utskottets förnyade handläggning.

Då denna omröstning visade 61 ja mot 101 nej, blef den nu uppställda voteringspropositionen för hufvudvoteringen af följande lydelse:

Den, som vill, att Kammaren, i anledning af Särskilda Utskottets hemställan i sjette punkten af dess utlåtande N:o 1, med afslag å berörda hemställan fattar följande beslut:

Såsom vilkor för Kammarens beslut angående den allmänna värnepligten skall gälla, att den lag derom, som af Riksdagen kan varda antagen, icke må träda i kraft förr, än båda statsmakterna slutligen afgjort, att indelningsverket skall, på det sätt Kammaren för sin del beslutat, upphöra och beslutet derom träder i tillämpning,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren beslutat till Utskottets förnyade handläggning återförvisa ifrågavarande punkt.

Denna sednare omröstning utföll med 110 ja mot 57 nej, och hade Kammaren alltså fattat sitt beslut i öfverensstämmelse med det af Herr Nils Larson afgifna förslag.

Härefter öfvergick Kammaren till behandling af Utskottets *förslag till lag angående den allmänna värnepligten.*

Med förbigående af förslagets ingress, skedde föredragning af

§§ 1 och *2*, hvilka paragrafer, hvar efter annan,

Biföllos.

§ 3.

Herr Liss Olof Larsson: Jag kan icke bifalla detta moment, deri Utskottet föreslår att från skyldighet att deltaga i allmänna beväringen och landstormen skulle frikallas *ende sonen* af gamla och orkeslösa föräldrar, så länge dessa äro med honom sammanboende och af hans arbete för sitt uppehälle beroende, äfven om jag skulle erkänna riktigheten af en sådan princip, så måste jag yrka afslag å momentet, emedan jag föreställer mig att ett sådant stadgande skulle komma att mycket olika tillämpas inom olika beväringsdistrikt, då det blir fråga om att bedöma huruvida föräldrarne äro orkeslösa och äro beroende af den ende sonens arbete. Heldre således, än att bifalla ett stadgande, som i tillämpligheten kommer att möta så mycken svårighet, och som kan komma att leda dertill, att af personer, som befinna sig i precist samma omständigheter, den ene underkastas värnepligtens fullgörande, under det den andra derifrån befrias, afslår jag detsamma.

Äfven en annan omständighet gör att jag finner stadgandet olämpligt. Förslaget talar endast om *ende sonen,* men man kan mycket väl föreställa sig, att gamla och orkeslösa föräldrar hafva två eller tre söner i beväringsåldern och då skulle de icke få behålla någon af dessa hemma, utan alla måste gå i fält. Detta vore icke rättvist och då således momentet i sin tillämpning skulle möta svårigheter och icke heller är rättvist, som jag nyss nämnt, yrkar jag afslag å detsamma.

Herr Sven Andreasson: Då jag läste denna punkt öfverraskades jag af dess innehåll, att ende sonen af gamla och orkeslösa föräldrar skulle vara fri och icke någon annan. Jag finner att momentet skulle kunna gifva anledning till flera olika tolkningar och det torde blifva ganska svårt att uppdraga strecket emellan dem, som böra vara frie eller icke. Man torde få mycket svårt att komma till ett rättvist resultat och jag anser derföre stadgandet i detta moment vara olämpligt.

Vi böra väl äfven tänka på dagakarlen och den fattige arbetaren, som för sig och sin familjs uppehälle icke kan undvara en enda dags förtjenst, och hvad skulle väl han försörja sin familj med under de 82 dagar han fullgjorde sin beväringsskyldighet.

Jag tror att staten borde bereda honom någon ersättning för den tid, han sålunda ryckes från sin familj, och jag anhåller att punkten måtte i sådant syfte återremitteras.

Friherre Ericson: Utskottets förslag i förevarande moment är ordagrant hemtadt ur de värnepligtslagar, som i Europas öfriga länder äro gällande; och har Utskottet ansett det öfverensstämmande med de humana åsigter, som i lagstiftningen böra göra sig gällande, att icke i sitt förslag förbigå ett sådant stadgande, som det, att ende sonen af gamla och orkeslösa föräldrar skulle vara från värnepligt befriad. I alla Europas länder, der värnepligt finnes antagen, finnes, som sagdt är, ett sådant stadgande.

Den förste talaren anmärkte, att detta stadgande endast skulle tillgodokomma sådana gamla och orkeslösa föräldrar, som hade blott *en* son,

men att sådana, som hade två eller flera söner i beväringsåldern, icke skulle få behålla någon hemma.

Jag ber härvid få anmärka, att de värnlösa föräldrar, som hafva flera söner, i allmänhet icke äro i samma redlösa belägenhet, som de, hvilka endast hafva en son, enär man väl i de flesta fall kan antaga, att icke alla sönerna äro så nära hvarandra i åldersklasserna, att de på en gång äro borta.

Det slut, till hvilket den förste talaren kom, föreföll mig icke riktigt logiskt. Han erkände behofvet för gamla orkeslösa föräldrar att få behålla en son hemma, men slutade med att yrka rent afslag å momentet, derföre att icke stadgats det föräldrar med flere söner fingo hafva någon fri, hvarigenom alltså denna fördel icke skulle tillgodokomma någon kathegori af sådana föräldrar.

Den andre talaren ansåg att Utskottet bort fästa uppmärksamhet vid det förhållande, att en dagakarl, som har en familj, hvilken är beroende af hans arbete, borde lika väl som den ende sonen till gamla föräldrar åtnjuta befrielse från värnepligten. Jag vill härvid anmärka, att det väl torde höra till sällsyntheten, att en dagakarl eller fattig arbetare, som befinner sig i beväringsåren, är gift och har stor familj att försörja, så att talarens anmärkning icke synes berättigad under fredliga förhållanden och, när krig utbryter, får man icke taga hänsyn till sådana omständigheter, utan då måste alla ut, huru ömmande omständigheterna än må vara.

Jag yrkar bifall till det ifrågavarande momentet.

Herr Johan Erik Johansson: Jag har väl icke reserverat mig mot Utskottets förslag i förevarande punkt, men får förklara, att jag icke kan bifalla detsamma, utan förenar mig med den förste talaren och vill, såsom ytterligare skäl för afslag å momentet, framhålla den omständighet, att en torpare under värnepligtsåren t. ex. har flera minderåriga barn, hvilka han måste skaffa uppehälle, och då behöfver han lika såväl som den ende sonen till gamla föräldrar vara befriad från värnepligten i krig. För öfrigt kan ju hända, att ende sonen kunnat under en längre tid varit från sina föräldrar bortflyttad, men då krigsfara hotar, han genast hemflyttar, för att derigenom blifva befriad från krigstjenst.

Det föreslagna momentet skulle dessutom kunna leda till mycket underslef, genom anskaffande af falska bevis, att föräldrarne äro af sonens arbete beroende m. m., och som jag, när jag nyligen var i min hemort, hörde ett allmänt missnöje med momentet, får jag yrka afslag å detsamma.

Herr Sven Andreasson: Jag anhåller att, med anledning af Friherre Ericsons yttrande, få förklara, att min mening ingalunda varit, att någon vapenför man skulle vara befriad från skyldigheten att deltaga i fäderneslandets försvar, utan att min mening endast varit att fästa uppmärksamheten på den omständighet, att personer finnas, hvilka icke kunna fullgöra sin beväringsskyldighet, med mindre staten gifver dem någon ersättning.

Öfverläggningen var slutad. Paragrafen bifölls.

§ 4.

Bifölls.

Herr Talmannen uppkom och intog sin plats, hvarefter föredragningen fortsattes med:

§ 5.

Herr Mankell: Jag ber att i afseende å denna punkt få hänvisa till den reservation, jag mot densamma afgifvit, och vill härvid begagna tillfället att rätta ett tryckfel, som förekommer i samma reservation å sidan 70 i Utskottets betänkande, der det står § 26, hvilket bör vara § 25.

För min del anser jag erläggandet af värneskatt för emigranter såsom ett i förväg lagdt hinder för dem, som vilja begagna sin lagliga rätt att när som helst ändra vistelseort. Det föreslagna stadgandet skulle dessutom i praktiken vara svårt att tillämpa samt derjemte föranleda många trakasserier, hvarföre det bör ur beväringslagen utgå.

Deremot anser jag å andra sidan den påföljd vara alltför lindrig, som stadgas för den, hvilken återkommer efter beväringsårens, men före värnepligtsårens slut. Han skulle, enligt Utskottets förslag, blott blifva skyldig att i landstormen deltaga. Han skulle således öfvergå till landstormen utan att förut hafva exercerat, och kunde således, såsom icke vapenöfvad, ej fullgöra sina skyldigheter i densamma.

Enligt min åsigt bör den beväringsskyldige, som afrest till främmande länder, kanske just för att undandraga sig vapenöfningen, exercera vid sin återkomst, äfven om denna inträffar efter beväringsårens slut.

Jag har derföre framställt ett så lydande förslag:

Värnepligtig, som utflyttar, innan han fullgjort de i denna lag stadgade förpligtelser till fäderneslandets försvar, men före värnepligtsålderns slut återkommer, underkastas den påföljd, som i § 25 bestämmes.

I denna § stadgas, att beväringsskyldig, som afhållit sig från anbefaldt öfningsmöte, skall qvarstadna i beväringen ett år utöfver den tid och förty öfverflyttas, om han tillhör första klassen, till nästa års första klass, och, om han tillhör andra eller tredje klassen, till motsvarande klass för nästa år.

Skulle någon annan af Kammarens ledamöter kunna föreslå bättre ordalydelse, så är jag villig att förena mig med honom. Det torde dock blifva svårt att nu formulera en lagbestämmelse, hvarföre jag anser lämpligast, att punkten återremitteras, på det Utskottet må komma i tillfälle att taga mitt förslag i öfvervägande.

Herr *O. B. Olsson* förenade sig med Herr Mankell.

Herr Jöns Pehrsson: Denna punkt i förslaget har jag icke kunnat godkänna och skulle på det högsta beklaga, om den blefve gällande lag. Jag vill icke taga i betraktande de ofantliga besvär den skulle förorsaka regeringen, att lemna enhvar, som önskade utflytta, särskildt tillstånd, ej heller svårigheterna för den fattige arbetaren, för tjenstedrängen att skaffa

sig kommissionärer, för att få sina ansökningar på vederbörlig ort ombesörjda. Jag vill endast fästa mig vid den stora orättvisa, som ligger uti ett stadgande, hvilket gör det nästan omöjligt för den fattige arbetaren att hvar som helst söka sitt uppehälle. I moraliskt hänseende skulle det vara särdeles olyckligt, om ett sådant stadgande blefve lag, ty om ingen beväringsskyldig finge utflytta utan Kongl. Maj:ts särskilda tillstånd, skulle han nog, för att undvika de dermed förenade kostnaderna, försöka att ändock komma åstad, och blefve snart ertappad såsom en rymling och med fångskjuts transporterad till de redan förut alltför mycket befolkade fängelserna. Jag är fullt öfvertygad, att en sådan lag skulle sprida en demoralisation i landet, som blefve förfärlig i sin utsträckning. Jag tror att det är den största olycka att hafva en lag, som visar sig kraftlös. Vi veta alla, huru lätt det är, att från södra orterna på några få timmar komma öfver till utlandet, och jag är öfvertygad att, derest förevarande förslag blefve lag, ordentliga byråer der skulle inrättas, för att förskaffa emigrerande beväringsskyldige falska betyg, och lagstiftningen bör väl icke framkalla sådant.

Jag förstår icke att bedöma, huruvida det af Herr Mankell framställda förslag kan vara lämpligt, men förenar mig i yrkandet om återremiss, på det att Utskottet må kunna taga detsamma i öfvervägande.

Herr Per Nilsson i Kulhult: Jag är af samma tanke som den föregående talaren i afseende å förevarande paragraf, och likasom han anser jag, att ett lagstadgande, som skulle förorsaka rymningar och bedrägerier, icke är särdeles välbetänkt, hvarföre jag yrkar återremiss, på det att Utskottet må kunna föreslå en bättre redaktion.

Herr Magnus Jonsson: Jag vill endast tillkännagifva, att jag instämmer med Herr Jöns Pehrsson, och önskar, i enlighet med honom, att svenska folkets representanter måtte försöka lagstifta så, att befolkningen trifves i landet. Jag beklagar ett annat lagstiftningssätt och önskar derföre återremiss af ifrågavarande paragraf.

Friherre Ericson: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att ifrågavarande stadgande icke är någon nyhet, som Utskottet hittat på, utan att detsamma återfinnes i nu gällande beväringslag, i hvars 4:de § det heter: "skulle för öfrigt vid tillämpningen häraf några särskilda eller ömmande omständigheter sig förete, i anseende till sådana personer, som till krigstjenst böra utskrifvas, vilje vi på vederbörandes underdåniga anmälan uti hvarje särskildt fall vårt nådiga beslut derom taga; dock skall ingen befrielse beviljas den utskrifningsskyldige, som eger förmögenhet att annan i sitt ställe lega." Detta är det nu gällande stadgandet; och det står i fullkomlig analogi med hvad Utskottet föreslagit, som sålunda icke är nytt. Om det äfven icke kan nekas att ur principiel synpunkt anmärkningar mot en sådan Konungen öfverlemnad makt kunna göras, så har likväl Utskottet, då den funnits i föregående lag medgifven och i tillämpningen icke visat några olägenheter, icke haft någon anledning att förändra detta stadgande. Hvad Herr Mankells reservation beträffar, kan jag så mycket mindre instämma deri, då uti densamma icke lägges någon

vigt på hvad som i principielt hänseende kan vara att mot förslaget anmärka, utan endast derpå, att den värnepligtige, som vill utflytta, skall, enligt förslaget, erlägga värneskatten förut, hvilket jag anser vara så billigt, att jag icke kan annat än hemställa om Kammarens bifall till paragrafen.

Herr Jöns Pehrsson: För ögonblicket är jag väl icke i tillfälle att se hvad som stadgas i den gamla beväringslagen i detta hänseende, men jag får erinra om, att det är en väsendtlig skilnad emellan de båda lagarne, såväl i afseende på öfningstiden, som beträffande andra förhållanden.

Tidsförhållandena äro ock nu till den grad förändrade mot fordomdags, att det icke längre är möjligt att tvinga folk att stadna qvar i landet, utan den ena individen måste ega full rätt att söka sitt uppehälle i det andra landet. Skulle icke detta medgifvas, blefve måhända följderna ännu svårare, än jag redan angifvit. Man skulle otvifvelaktigt komma att alstra en mängd brottslingar, om man i missväxtår skulle vilja hindra en mängd fattiga personer från att utvandra, för att skaffa sig sitt uppehälle, personer, hvilka mången gång kunna vara alldeles urståndsatta att förskaffa sig Kongl. Maj:ts tillstånd dertill, hvilket nog måhända icke förnekades dem, derest de kunde söka det. Jag ber Herrarne derföre, att icke, genom antagande af en sådan lag, tvinga en mängd menniskor in på brottets bana, utan återremittera paragrafen till Utskottet, för att det må försöka finna en lyckligare redaktion deraf.

Under den sålunda slutade öfverläggningen hade yrkats såväl bifall till paragrafen, som återförvisning af densamma. Då ja ansågs öfvervägande för den sednare meningen, begärdes votering, hvilken alltså försiggick enligt en så lydande proposition:

Den, som bifaller hvad Särskilda Utskottet hemställt i 5 § af det lagförslag, som finnes intaget under 6:te punkten af Utskottets Utlåtande N:o 1,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är den ifrågavarande paragrafen till Utskottet återförvisad

Omröstningen utföll med 70 ja mot 71 nej. Paragrafen hade sålunda blifvit återförvisad.

§ 6.

Då Herr Talmannen, efter uppläsningen af denna paragraf, fästade uppmärksamheten derpå, att det å tredje raden förekommande ordet "anställningen" tillkommit genom tryckfel, och rätteligen borde heta "anställning", anförde

Herr

Herr Carl Ifvarsson: Det är naturligt, att det tryckfel, som i paragrafen förekommer, bör rättas; och det har förundrat mig, att ingen af Utskottets ledamöter redan fästat uppmärksamheten derpå. Jag yrkar derföre rättelse i detta tryckfel.

Efter detta yttrande bifölls paragrafen, dock med rättelse af det anmärkta tryckfelet.

§§ 7—11.

Biföllos.

§ 12.

***Mom.** 1) och 2)*

Biföllos.

Mom. 3)

Herr Åke Andersson: Af den nu föreslagna beväringslagen framgår, att ingen friköpning eller lega hädanefter får ega rum. Detta anser jag ock såsom regel vara ganska riktigt, men jag hemställer dock, huruvida det icke vore skäl att, uti ett tillägg till det föredragna 3:dje momentet, låta denna regel, likasom de flesta andra reglor, få ett undantag, dels för att icke öka det missnöje, den genomgripande reformen icke kan undgå att framkalla, och dels för att låta friheten få en så stor utsträckning, som det är möjligt att utan olägenhet gifva den. Jag gillar fullkomligt den satsen, att hvarje vapenför man bör öfva sig i vapnens bruk, för att blifva i stånd att i nödens stund fullgöra sin skyldighet att försvara fäderneslandet. Men på samma gång tränger sig den tanken på mig, som jag här måste uttala till den kraft och verkan den kan hafva, hvilket ock billigheten synes fordra, nemligen att beväringsynglingen, sedan han undergått behöriga öfningar och öfvergått till landstormen, måtte ega frihet att, i händelse af uppbåd till krig, göra utbyte med den, som ännu qvarstår i beväringsåldern. Flera skäl synas mig tala för ett sådant medgifvande. En affärsman eller fabrikant, som är i beväringsåldern, måste ju, likaväl som jordbrukaren, i händelse af uppbåd till krig, lemna sina affärer, sitt jordbruk och vilkoren för hela hans ekonomiska existens i främmande händer, till förlust icke blott för den enskilde, utan äfven till skada för det stora hela. Det torde väl ock kunna hända, att en familjefader, som nyss sett sina små barn blifva moderlösa, nu får se dem frånryckas det faderliga stödet, för att kanske öfverlåtas åt glömska. Och en fader måste i sådan händelse besitta mer än vanlig fosterlandskärlek, för att kunna lemna sina små och träda i ledet, såsom hans pligt bjuder.

Äfven andra skäl kunde nämnas, för att göra det tillägg till detta moment, som jag nu har äran föreslå, nemligen att:

Värnepligtig inom linien må, vid uppbåd till krig, ega rätt att göra frivilligt utbyte med behörigen öfvad och fullt tjenstbar man inom land-

stormens första uppbåd, dock så att den förres landstormsskyldighet genom utbytet icke blir åsidosatt.

Jag får således anhålla om proposition på detta tillägg. Jag betviflar likväl att det nu vinner någon sympati; men det är dock möjligt att det kan blifva ett ord i sinom tid.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Lika med den föregående talaren, vill jag väl låta friheten för hvar och en utsträckas så långt möjligt är, men i detta fall, der det gäller någonting så vigtigt, som fäderneslandets försvar, torde denna frihet icke böra sträckas för långt. Jag anser för min del det vara nödvändigt, att intet undantag medgifves, och yrkar derföre bifall till momentet, sådant det blifvit föreslaget.

Öfverläggningen var slutad. Momentet bifölls med oförändrad lydelse.

§§ 13—19.

Biföllos.

§ 20.

Herr Carl Ifvarsson: Jag vet icke, om det kan vara fullt riktigt, att antaga denna paragraf i oförändradt skick. Åtminstone har det förefallit mig, som om krigslagen vore nog sträng och modifikationer deri nödiga med afseende å beväringen. Jag har väl icke nog mycket tänkt mig in i ämnet, men befarar dock, att det skulle blifva för strängt att tillämpa krigslagen på beväringen, och jag har derföre velat fästa uppmärksamheten på denna paragrafs innehåll. Jag tror nog, att Utskottet granskat krigslagens bestämmelser, innan det föreslagit ett sådant stadgande som detta; och det skulle derföre vara mig kärt, om någon af Utskottets ledamöter ville göra reda för, huru dess tillämpning kommer att taga sig ut, och sålunda möjligen häfva mina betänkligheter; men kan icke det ske, skulle jag önska, att paragrafen måtte återremitteras.

Herr Jöns Rundbäck: Jag instämmer med den föregående talaren och hemställer, huruvida det kan vara nödvändigt, att beväringsynglingarne i alla afseenden ställas under krigslagen. Men för den händelse, att de skola stå under en lag, hvars bestämmelser äro så svåra, torde det ock vara en billig begäran, att de måtte få underrättelse om denna lags innehåll. Och då Utskottet i slutet af sitt betänkande föreslår, att ett exemplar af beväringslagen skall vid mönstringen tillställas hvarje beväringsyngling, anser jag, att det tillika bort föreslås, att ett exemplar af krigslagen skall tilldelas dem, för att de må få reda på sina skyldigheter. Ty att helt enkelt ställa personer under en lag, som är så litet känd som denna, kan icke vara rätt, utan kommer att medföra stor våda.

Friherre Ericson: De föregående talarne hafva framställt anmärkningar mot Utskottets i denna paragraf gjorda förslag, att beväringsynglingarne skola stå under krigslagarne, enär vissa delar af dessa lagar

skulle vara olämpliga för beväringen. Men då det icke uppgifvits hvilka delar af krigslagen skulle vara olämpliga för beväringen, är det för Utskottets ledamöter omöjligt att besvara dessa anmärkningar; ty den uppmaning, som af den förste talaren gjordes, skulle, om den efterkommes, sålunda hafva till följd, att man måste referera hela lagen; och det torde tiden näppeligen medgifva, lika litet som herrarne skulle hafva lust att åhöra det. Jag tror för öfrigt, att krigslagarne numera äro sådana, att det icke bör vara någon våda vid att ställa beväringen under desamma, isynnerhet med afseende å det humana sätt, hvarpå de numera i allmänhet tillämpas. Den sednaste förändringen i dessa lagar gick dessutom ut på att väl skärpa straffbestämmelserna för befälet, men deremot mildra dem, som angå manskapet.

Den betänklighet, den siste talaren framkastade, och som gick ut derpå, att beväringsynglingarne skola underkastas en lag, den de icke känna, torde icke hafva så mycket att betyda. Det är nemligen föreskrifvet i tjenstgöringsreglementet, att då beväring tages emot af befälet, den första åtgärd, som ifrågakommer, är att uppläsa de paragrafer af krigslagen, som beväringsynglingarne behöfva hafva reda på.

Jag tror derföre icke, att det kan vara nödvändigt att göra någon ändring i denna paragraf, men om så anses, så torde man böra uppgifva hvilka delar af krigslagarne anses böra från densamma uteslutas.

Angeläget är att samma lagar gälla för beväringen som för stamsoldaten och alldeles nödvändigt är att han står under krigslagarne — eljest kan ingen åtaga sig hålla reda på honom.

Jag yrkar bifall.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Då detta stadgande endast innehåller, att beväringen skall stå under krigslagen under sin tjenstgöring samt under marscherna till och ifrån mötesplatserna äfvensom i frågor om åtlydnad af de påbud, hvarigenom han till tjenstgöring inkallas, inser jag icke huru något undantag kan göras från denna föreskrift. Det är nemligen alldeles uppenbart, att beväringen måste stå under krigslagen under sin tjenstgöring; ty huru skulle befälet annars kunna styra den? Och äfven under marscherna tror jag det vara nödvändigt att denna lag är gällande, för att ungdomen skall kunna hållas i hand af befälet. Enahanda är förhållandet i afseende å kallelser till möten. Skulle civil lag då vara gällande, blefve det icke lätt att mobilisera beväringsbataljonerna, om de kunde slippa med att allenast betala böter för sitt uteblifvande. I afseende å Herr Rundbäcks förslag kunde det väl vara skäl att taga in ett stadgande, att äfven krigslagen borde till beväringen utdelas; men jag tror dock icke, att det är alldeles nödvändigt. Jag minnes huru, när jag sjelf exercerade såsom beväring, man läste upp krigslagen för oss, så att, om vi ville höra derpå, vi icke voro okunniga om dess innehåll. Jag yrkar bifall till den föreslagna paragrafen.

Herr Törnfelt: Herr Talman! Mine Herrar! I krig kan man aldrig komma till rätta utan att upprätthålla den strängaste disciplin, hvilken åter endast kan åstadkommas genom att såväl befäl som allt

manskap står under krigslagarne. Derföre kan jag icke medgifva någon afprutning på de värnepligtiges skyldighet att stå under nämnda lagar.

Herr Carl Ifvarsson: Enligt min tanke är det bättre att hafva en mild lag, som allvarligt tillämpas, än en hård lag, som endast med modifikation tillämpas.

Jag vill derföre hemställa till Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet om icke lindring i krigsartiklarne vore möjlig. I så fall behöfdes ingen särskild krigslagstiftning för beväringen, för hvilken samma krigslag som för stammen kunde gälla, men i annat fall tror jag verkligen, att det blir nödigt stifta särskild lag för beväringen, då jag vill minnas, att vissa bestämmelser i de så kallade krigsartiklarne äro alltför stränga att på de värnepligtige tillämpas och de beväringsskyldige ynglingarne i allmänhet icke känna innehållet af desamma.

Hvad Herr Rundbäck anfört, anser jag hafva mycket skäl för sig, ty det är angeläget, att beväringen får reda på de lagar och föreskrifter, de skola efterlefva. Jag skulle derför vilja tillägga denna paragraf ett stadgande om, att beväringsynglingarne skulle tilldelas ett exemplar af krigslagarne och önskar punktens återremitterande till Utskottet.

Herr Jöns Pehrsson: Jag hoppas att ledamöterna i Särskilda Utskottet icke skola finna sig obehagligt berörda af de anmärkningar, som man möjligen kan hafva att framställa mot ett och annat af hvad Utskottet föreslagit.

En talare på andra sidan tyckte att krigsartiklarne icke voro nog stränga. För min del vill jag gerna hafva lagar, som äro goda och som äfven efterlefvas, men vill dock göra skilnad på de lagar, som skola gälla under krig, och de lagar, som äro behöfliga under fredstid, då man öfvar sig för att blifva i stånd att vid krigsutbrott försvara landet. Jag tror derföre, att de officerare, som skola lära oss att försvara oss, ej till understöd i sina bemödanden behöfva så stränga krigslagar som i krig, i fall de nemligen behandla öfningsmanskapet på humant sätt.

Jag skulle derför önska, att denna punkt blefve om möjligt underkastad reduktion, då det ej kan anses behöfligt att hela nationen under fredens dagar ställes under krigslagarne.

Jag yrkar således återremiss.

Friherre Ericson: Då återremiss blifvit begärd, får jag fästa uppmärksamheten derpå, att sedan Första Kammaren bifallit punkten oförändrad, återremiss icke kan leda till annat resultat, än att Utskottet, med förmälan att Medkammaren bifallit punkten, anmodar Andra Kammaren att fatta beslut i frågan.

Herr Statsrådet Abelin: Svårligen lärer någon vilja bestrida, att icke beväringsmanskapet under all tjenstgöring bör lyda under krigslag. Men erkännes detta såsom oeftergifligt, huru då kunna förneka nödvändigheten deraf, att detsamma i den vigtigaste af alla befallningar eller den genom hvilken de kallas till tjenstgöring och slutligen till aktiv tjenst för kriget lär sig uppmärksamma befälets befallningar och veta att mili-

tära straff följa en uraktlåtenhet härutinnan. Det skulle dessutom innebära en stor inkonseqvens att belägga vissa militära förseelser med ansvar enligt civil lag och skulle bibringa beväringsmanskapet ett falskt begrepp rörande de militära pligterna.

Bestämmelserna i våra krigslagar äro jemförelsevis ganska milda och äro i vissa hänseenden vida mindre stränga än exempelvis i det republikanska Schweitz. Straffbestämmelserna i den nya krigslagen äro dessutom så långt som möjligt lämpade efter bestämmelserna i den allmänna lagen och hvila, liksom dessa, på latitudsystemet.

Jag hemställer om bifall till Utskottets förslag och tillåter mig fästa uppmärksamheten derpå, att de bestämmelser, som denna punkt innehåller, äro absolut nödvändiga, så vida man vid en mobilisering skall kunna påräkna, att de beväringsskyldige inställa sig under fanorna.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Det vore verkligen bra besynnerligt, om Utskottets ledamöter skulle känna sig obehagligt berörda af de anmärkningar, som göras mot Utskottets förslag. Det kan ju hända att rättelser och förändringar äro af nöden. Jag för min del skall så mycket mindre känna mig obehagligt berörd, som jag, ehuru icke reservant, likvisst i flera mindre vigtiga delar icke kunnat gilla det beslut, hvari Utskottet stadnat.

Men hvad de anmärkningar angår, som blifvit framställda mot den föredragna paragrafen, så anser jag dem vara alldeles obefogade. De allmänna bestämmelser, som deri äro föreslagna, äro alldeles nödvändiga för att upprätthålla disciplinen, hvarföre jag uppmanar mina vänner att bifalla paragrafen oförändrad.

Herr Per Nilsson i Espö: Ordning och disciplin äro de vigtigaste vilkoren för att få ett godt försvar och hvad som är af vigt vid försvaret, gäller också vid öfningarne. Jag kan således icke finna, att krigslagarne äro för stränga för att tillämpas i afseende på beväringen.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag i denna del.

Herr Engman: Inom Utskottet har jag just varit den som tyckt, att föreskrifterna i denna paragraf äro för stränga, liksom jag äfven tyckt, att bestämmelserna i §§ 33 och 43 äfven äro för stränga.

På min hemställan har Utskottet föreslagit, att ett exemplar af värnepligtslagen vid mönstringstillfället skall tilldelas hvarje approberad värnepligtig. Nu har man äfven föreslagit, att i sammanhang dermed borde utdelas bland beväringsynglingarne ett exemplar af krigslagarne. Jag för min del anser det sednare vara öfverflödigt och vill fästa Kammarens uppmärksamhet på att utdelningen af ett exemplar af värnepligtslagen, efter beräkning af 20,000 exemplar à 10 öre, skulle uppgå till 2,000 R:dr årligen och att, om det ytterligare skulle utdelas exemplar af krigslagarne, detta skulle göra en lika stor summa. Jag anser denna sednare utgift öfverflödig och yrkar derföre bifall till den föredragna paragrafen.

Öfverläggningen var slutad. Paragrafen bifölls.

§ 21.

Bifölls.

§ 22.

Mom. 1).

Herr Jöns Rundbäck: Vid remissen af den Kongl. Propositionen angående landtförsvarets ordnande, tog jag mig friheten yttra min förvåning öfver att Herr Krigsministern ur förslaget uteslutit de öfningar i hemorten, som han uti förslaget af år 1869 förordat. Jag vill emellertid icke upptaga tiden med att upprepa de skäl, jag då angaf. Jag vill endast säga, att min åsigt är den, att beväringsynglingarne lika lätt torde kunna lära sig de förberedande tekniska militära elementerna liksom skjutning genom öfningar i hemorten. Jag anser mig således hafva grundade skäl att yrka återremiss för att få paragrafen ändrad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad Herr Krigsministern yttrar i sitt underdåniga memorial den 31 December 1868, der det heter att "den under skolungdomen inhemtade kunskap i hvad till militärbildningen kan hänföras, synes derföre böra, efter utträdet ur denna ålder, underhållas och förökas genom skyldigheten att under de tvänne åren närmast före inträdet i beväringsåldern deltaga i förberedande militäröfningar, hvilka, enligt min tanke, borde i smärre, efter folkmängd och lokala förhållanden i öfrigt lämpade distrikt verkställas årligen, utan aflöning och med begagnande af egna kläder, en eftermiddag i veckan under Juli och Augusti månader".

För specialvapnen kunna måhända icke öfningar i hemorten vara till samma gagn, men jag vågar påstå det vara med rättvisa och billighet förenligt, att de beväringsynglingar, som egna sig åt dessa specialvapen, erhålla aflöning för de 30 dagar, med hvilka deras öfningar enligt föreliggande förslag skulle öfverskjuta de 60 dagar, som Krigsministern i 1869 års Kongl. förslag har ansett som för ändamålet tillräckligt. Denna dagspenning kunde bestämmas till 1 riksdaler, och då antalet af de beväringsynglingar, som komma att tillhöra specialvapnen, icke blifver synnerligen stort, blir kostnaden icke heller för staten så betungande.

Jag har dessutom en liten anmärkning beträffande skjutöfningarne att göra. Jag anser det nemligen besynnerligt, att landstormens första uppbåd icke får deltaga i målskjutningarne. Jag har föreställt mig dessa skjutöfningar som folkfester, hvari de värnepligtige borde komma att deltaga från det de vid 18 års ålder inträda i ledet tills de ur arméen utträda. Jag anser således att hvem som helst tillhörande försvaret bör ega rättighet, om icke skyldighet, att deltaga i skjutöfningarne och yrkar fördenskull återremiss å denna paragraf.

Med Herr Rundbäck förenade sig Herr *Törnfelt.*

Herr Liss Olof Larsson: För min del får jag förklara, att jag ingalunda vill undandraga beväringen den öfning, som är nödig, sedan

Kammaren genom gårdagens votering beslutat, att såsom vilkor för värnepligtens utsträckning uppsätta indelningsverkets upphörande. Men jag tror, att en del af den nödiga öfningen kan försiggå dels i skolorna, dels i mindre distrikt, på sätt Kongl. Maj:t uti nådig proposition angående ordnande af landtförsvaret vid 1869 års riksdag närmare angifvit. Det skulle blifva stor besparing både för staten och beväringsynglingarne, för staten derigenom, att under dessa förberedande öfningar ynglingarne sjelfva hölle sig både kläder och föda; och för beväringsynglingen derigenom, att han finge undangöra en del af den erforderliga öfningen i de yngre åren, då tiden ännu icke är så dyrbar för honom, som den blifver sedermera, och då, som jag föreställer mig, åtminstone ena årets beväringsmöte kunde undvaras, så skulle derjemte den ofta nog långa marschen till mötesplatserna kunna undvikas för ett år. Det finnes många, som hafva så långt till dessa mötesplatser, så att lika lång tid åtgår till dit- och hemfärden som till sjelfva öfningarne.

Herr Krigsministerns yttrande till statsråds-protokollet den 31 December 1868 är så talande i detta hänseende, att jag icke bättre än genom uppläsandet af någon del deraf kan motivera mitt yrkande. Krigsministern yttrar nemligen "för att åt de i egentlig mening krigsbildande öfningarne, som endast med något talrikare och mera ordnade trupper kunna företagas, och som först vid inträdet i beväringsåldern torde böra taga sin början, bespara all den tid, som kan blifva åt dessa öfningar anslagen, torde lämpligt vara att, på sätt äfven 1867 års Riksdag i sin underdåniga skrifvelse N:o 81, rörande landtförsvaret, ifrågaställt, en del förberedande öfningar försiggå före inträdet i beväringsåldern och, för åstadkommande af minsta möjliga kostnad och tidsförlust, i de beväringsskyldiges hemorter. Den under skolåldern inhemtade kunskap i hvad till militärbildningen kan hänföras, synes derföre böra, efter utträdet ur denna ålder, underhållas och förökas genom skyldigheten att under de tvänne åren närmast före inträdet i beväringsåldern, deltaga i förberedande militäröfningar, hvilka, enligt min tanke, borde i smärre, efter folkmängd och lokala förhållanden i öfrigt lämpade distrikt, verkställas årligen, utan aflöning och med begagnande af egna kläder, en eftermiddag i veckan under Juli och Augusti månader. För ledning af dessa öfningar torde befäl böra kommenderas ur arméens stam och, så vidt sådant läte sig göra, ur det kompani, till hvilket ynglingarne för fullgörandet af sin beväringspligt antagas blifva inmönstrade, hvarigenom tillika vunnes fördelen af en ömsesidig, redan före inträdet i värnepligtsåldern skedd bekantskap mellan befälet och de ynglingar, som af samma befäl skola krigsbildas. Om ifrågavarande öfningar under sednare året omfattade äfven målskjutningsöfningar, skulle ynglingen derigenom redan från hans första steg på den militära banan ledas till föreställningen om dessa öfningars stora vigt, och en kraftig uppmuntran gifvas till den håg för dylika öfningar, som nästan aldrig hos svenska ungdomen saknas, hvarjemte skickligheten i denna vigtiga gren af vapenöfningar skulle, utan synnerliga kostnader, hvarken för staten eller de enskilde kunna uppdrifvas till den höjd, som vid den rol skjutvapnen i nutidens krig spela, är så nödvändig, på samma gång som derigenom bereddes tillfälle att vid de vanliga

öfningsmötena företrädesvis egna tiden åt sådana öfningar, som endast vid en samlad, i taktiska enheter ordnad styrka kunna ega rum."

Jag finner dessa af Herr Krigsministern yttrade ord innebära så talande skäl för att förlägga en del af öfningarne dels till skolan och dels till mindre distrikter, så att jag icke tilltror mig kunna anföra några kraftigare bevis för ändamålsenligheten af denna anordning. Jag tror att man i så fall skulle anse dessa öfningar snarare som nationalfester än som ett arbete, i hvilket man var tvungen att deltaga. Dessutom anser jag det vara lämpligt, att man efter omständigheterna bestämmer, om dessa öfningar skola försiggå flera dagar å rad, i stället för en half dag i veckan. Ty kommuner finnas — det känna vi alla — som äro så vidsträckta, att en dag åtgår till att komma fram till skjutbanan eller öfningsplatsen och en för att återvända, så att för en half dags öfning skulle åtgå 2½ dagar, ja ofta nog derutöfver.

Jag yrkar således återremiss med uttalande af den önskan, att de större öfningarne å regementsmötesplatserna måtte inskränkas till 60 dagar, men derjemte att förberedande öfningar må företagas redan i skolorna och sedan fortsättas i hemorten, till dess ynglingen inträder i värnepligtsåldern.

Herr Johan Bergström: Angående denna paragraf har jag alldeles samma tanke som föregående två talare, med hvilka jag förenar mig. Jag tror det vara särdeles vigtigt att icke tillskynda våra näringar för stor förlust af dagsverken och då jag anser att de förslag, som af de föregående talarne i detta hänseende framställts, förtjena att väl beaktas, så yrkar jag återremiss å denna paragraf.

Grefve Posse: Sedan Kammaren i går fattat ett beslut, hvaraf tydligen framgår dess åsigt att vårt försvar bör ordnas på grund af allmän folkbeväpning, skulle det utan tvifvel inom landet göra ett mindre angenämt intryck, om det visade sig att Kammaren i fråga om öfning åt denna folkbeväpning ville inskränka den tid, som derför anses ovilkorligen nödig. Första vilkoret för dugligheten af en folkbeväpning torde väl dock vara att den får så mycken öfning som möjligt, och det får väl erkännas att en på detta sätt tillkommen armé utan öfning är nära nog värdelös. För min del hyser jag den åsigt, att den öfningstid, som i ifrågavarande paragraf föreslås, visst icke är för långt utsträckt, utan snarare är allt för ringa. Skulle det komma derhän, att arméorganisationen verkligen skall genomföras på grund af allmän värnepligt, så böra vi alla vara förberedda på anspråk af betydligt längre öfningstid än här är ifrågasatt. Då emellertid, såsom frågan nu står, det icke kan vara skäl att göra någon ny framställning i detta hänseende, så inskränker jag mig till att yrka bifall till Utskottets förslag, på samma gång jag på det lifligaste skulle beklaga, om Kammaren beslutade en återremiss i syfte att inskränka öfningarne.

Herr Carl Ifvarsson: Jag kan för min del icke helt och hållet gå in på de åsigter näst föregående talare uttryckt. Den tid, som man bör använda för beväringsynglingens vapenöfning bör vara beroende af

den stam, som kommer att uppsättas eller bibehållas. Utskottet har i en annan punkt, som vi ännu icke behandlat, föreslagit att stammen skall blifva ungefärligen lika stor som den, hvilken nu finnes, ehuru af bättre beskaffenhet än den sistnämnda. Om Utskottets förslag i afseende på stammen blir antaget, så anser jag det således icke alldeles lika nödvändigt att utsträcka beväringens öfningstid så långt som föreslås i Utskottets utlåtande. Hade deremot stammen blifvit föreslagen mindre eller kanske helt och hållet borttagen, vore förhållandet annorlunda. Då hade jag ansett att man bort gå ännu längre än Utskottet. Det är emellertid icke så mycket i afseende på öfningstiden jag velat göra någon framställning, utan fastmer derom att öfningarne måtte, såvidt möjligt, komma att förläggas i hemorten och blifva så att säga förberedande öfningar, så att icke alltför lång tid behöfver användas vid de större mötena eller för resor fram och åter. Det är hufvudsakligen detta som jag afser, och som jag ock tror hafva mycket skäl för sig. Det är dessutom af icke ringa vigt, att då det är fråga om att förändra beväringslagen och pålägga beväringsynglingen så väsendtligt utsträckt skyldighet, man icke går alltför bröstgänges tillväga, det vill säga att man icke tager ett så stort steg på en gång, som att utsträcka öfningstiden från 30 dagar till 90 dagar, och det fastän vi ämna bibehålla lika stor stam som förut. Jag tror således att krigsministerns förslag år 1868 i detta afseende både var och ännu är lämpligare än det som nu är å bane. Jag tror att man borde inskränka sig till 60 dagars öfningstid samt förlägga öfriga öfningarne till hemorten. Detta vore åtminstone för närvarande det klokaste sätt att gå tillväga. Det är möjligt att öfningstiden sedermera behöfver utsträckas, men man bör åtminstone låta några års erfarenhet visa huruvida detta blir fallet eller ej och se huru den stam kommer att blifva, som skall utbildas i stället för den nuvarande. Såsom jag har sagt, anser jag klokheten bjuda att man går varsamt tillväga. Under sådana omständigheter, och med anledning af de skäl jag nu anfört äfvensom af hvad tvänne föregående talare, Herrar Rundbäck och L. O. Larsson yttrat, förenar jag mig med dem, hvilka yrka återremiss af denna paragraf. Jag vill dock ytterligare tillägga, att om man anser en utsträckt öfningstid för beväringen erforderlig, så tror jag det blir alldeles nödvändigt att tänka på att gifva beväringsynglingen någon ersättning. Ty att uppoffra så lång tid för det allmänna torde blifva alltför kännbart, i synnerhet för den fattigare delen af dessa ynglingar, och jag skulle icke vilja att man med skäl kunde säga, det rote- och rusthållare kastat från sig bördan på den fattigare delen af landtbefolkningen. Äfven denna omständighet anser jag önskligt Utskottet tager i öfvervägande i fall icke öfningstiden i någon mån kan minskas, och det är äfven med anledning häraf, som jag yrkar återremiss i denna del af paragrafen.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Jag vill vid detta tillfälle tillkännagifva, att äfven jag önskat det öfningarne förlades i hemorten, i likhet med det beslut 1867 års Riksdag i detta afseende fattade, och i hvilket fall man kunnat hjelpa sig med något mindre öfning i läger. Men då Utskottet icke fått mottaga ett sådant förslag och det väl torde vara alldeles nödvändigt att bibringa beväringen full militärisk öfning, så tror jag vi icke kunna underlåta att bifalla denna punkt. Jag ber att särskildt få påpeka

de af eder, mine Herrar, hvilka jemte mig bestämt vilkoret af indelningsverkets aflösning, att det icke skulle passa mycket i stycke för oss, som sagt att vi vilja antaga den nya värnepligtslagen med detta ganska stora vilkor, att när lagen kommer till behandling pruta derpå, så att hvad man lemnar i stället för hvad man begärt blir ganska litet. Det är icke tillfyllest rätt handladt, nobelt är det då icke. I afseende på Herr Rundbäcks yttrande, att landstormen icke lemnades tillfälle att deltaga i målskjutningar, utan att man skulle kunna afspisa den om man så fann lämpligt, så vill jag i min ordning afspisa honom med det svar, att landstormen är berättigad att deltaga i de frivilliga skarpskyttarnes målskjutningar, till hvilka målskjutningar Riksdagen hittills lemnat årliga anslag och troligtvis fortfarande kommer att göra det. Med afseende på den gjorda anmärkningen rörande stammen, att den skulle vara för stor, så får jag förklara att jag icke anser den större än hvad som behöfves. Vi hafva fått oss tilldelad en promemoria, utvisande olika ändamål, hvartill stamtrupperna af infanteriet är afsedd. Denna promemoria visar tydligt, att den egentliga stamtruppen af infanteriet icke skulle bestå af mer än 14,000 man. De öfriga 10,000 skulle tagas till korporaler, sjukvårdssoldater, timmermän och hvarjehanda beställningspersoner. Då vi således icke hafva större stam, som kan kallas armé, och om vi tänka oss den allvarsamma sidan af saken, den nemligen att vara beredd på ett försvarskrig, och icke blott tänka på en fredsorganisation, så tror jag det vara nödvändigt att bibringa beväringen någorlunda öfning, så att man icke leder oöfvade skaror till deras förderf. Hvad de af så många såsom önskvärda ansedda förberedande öfningarne i skolorna eller hemorten angår, så ser jag icke något hinder, att äfven med antagande af detta förslag en sådan öfning kunde införas och derigenom efter någon tid åstadkommas någon inskränkning i den nu ifrågasatta öfningstiden. Vi skola hafva den tillförsigten, att, ifall erfarenheten gifver vid handen att öfningarne kunna minskas, sådant ock skall ske, så mycket mer som vi hafva prejudikat derpå att inställning förr skett i beväringsöfningarne. Jag anhåller vänligen och allvarligen om bifall till det nu föredragna momentet af paragrafen.

Herr Rylander: Hade någon inskränkning i beväringens exercisskyldighet kunnat göras genom att förlägga en del af öfningarne i hemmet eller kommunen, så tror jag att landet skulle med mera välvilja mottaga detta förslag. Jag för min del tror att den i Krigsministerns förslag 1868 föreslagna tid för beväringsöfningarne å de aflägsna exercisplatserna är fullt tillräcklig; och det är i sådant syfte jag förenar mig med dem, hvilka yrka återremiss af paragrafen.

Herr Per Nilsson i Kullhult: Då jag instämmer med de talare, som yrkat återremiss, så gör jag det i den öfvertygelsen, att förberedande öfningar i hemorten skulle vara af samma nytta för vår beväring som att nu gifva dem 82 dagars öfning, fördelade på 3 år. Tänker man sig, att ynglingarne undergå öfningar i skolorna och dermed fortfara intill beväringsåldern, så komma de icke, såsom nu är fallet, då de sammandragas i större läger, dit alldeles ovana, utan att hafva reda på hvarken höger eller venster, och utan att kunna göra de enklaste handgrepp. Jag tror

derföre att de genom en sådan förberedande exercis icke erhålla mindre öfning eller färdighet än genom Utskottets förslag, hvilket jag, om jag trodde så vara fallet, obetingadt skulle gifva min röst. En annan omständighet tror jag ock komme att väcka ovilja hos befolkningen, nemligen det stora språnget från 30 dagar till 82 dagar, som beväringen skulle vara lägrad i större trupp. Då jag dertill tror, att förberedande öfningar skulle medföra ganska stor besparing för staten som äfven för folket, kan jag icke annat än önska att ett förslag härutinnan måtte blifva afgifvet, hvarföre jag yrkar återremiss å den förevarande punkten.

Herr Forssbeck: Jag kan icke neka, att det förefaller mig underligt att, då 1869 års Riksdag föreslog beväringens öfning till 60 dagar, Utskottet likväl nu funnit nödigt att höja dessa till 82, likasom jag ock anser det vara ett fel af Utskottet, att icke fästa mera afseende på nödvändigheten af öfningar på roten eller inom kommunen. Enligt mitt förmenande är detta det enda sättet att gå till väga för att få en fullt duglig beväring. Dessutom skulle dessa öfningar blifva ett folknöje och bidraga till utbredandet af en krigisk anda bland befolkningen. Deremot har jag ingenting emot att, om krig en gång skulle inträffa, då gifva öfningarne något längre utsträckning; men om vi på detta sätt under freden utmatta oss, så blifva vi kanske så mycket mer oförmögne att föra ett lyckligt försvarskrig. Jag yrkar derföre återremiss i samma anda som Herr Rundbäck.

Herr C. I. Bengtsson: Jag instämmer med dem, som yrka återremiss, i den öfvertygelse, att man i afseende på den fråga, hvarom meningsskiljaktighet nu råder, kan stadna vid det förslag Herr Krigsministern år 1869 afgaf.

Herr Sven Andreasson: Sedan såväl en ärad talare från Göteborgsbänken i går afton, som flere talare i dag yttrat åsigter hufvudsaksakligen öfverensstämmande med mina, torde för mig föga vara att tillägga. Jag har blott velat uttala min mening derom, nemligen att förberedande öfningar i hemorten skulle enligt min uppfattning kunna förminska den tid, som nu är ifrågasatt för dessa långa beväringsöfningar. Vi veta alla huru betungande det är, såväl för den förmögne som för den fattige, att under så långa tider dragas ifrån sin verksamhet. Jag vill dock icke, då jag ej tilltror mig att fullt riktigt kunna bedöma denna fråga, nu påyrka något nytt förslag, utan har jag endast velat tillkännagifva min åsigt i densamma.

Friherre Ericson: Då åtskilliga föregående talare har fästat vigt vid öfningarnes förläggande i hemorten och motiverat sin åsigt dermed att Kongl. Maj:ts förslag år 1869 gick i den riktningen, så har jag ansett mig såsom Utskottsledamot böra angifva min åsigt i frågan. Jag trodde förr lika med Kongl. Maj:t att öfningar i hemorten skulle kunna ersätta någon del af den öfning, som nu bibringas beväringen samlad på exercisplatsen. Men jag har verkligen kommit ifrån denna föreställning. Den sednare tidens, man måste säga det, förskräckliga erfarenhet har gjort att

jag i detta fall måst ändra åsigt och att jag icke numera sätter samma värde som förr på dessa förberedande öfningar. Ju längre krigskonsten går i utveckling, dess mer nödvändigt blir det att truppen är väl disciplinerad och, såsom det på militärspråket heter, i befälets hand. Detta blir numera hufvudsaken, hvaremot åtskilliga andra saker, på hvilka man förut fästat afseende, i jemförelse med detta kan och bör stå tillbaka. En sådan sammangjutning af truppen med befälet, den moraliska kraft befälet bör ega öfver truppen, den kan omöjligen bibringas sockenvis, det måste ske i samlad trupp. Så önskligt det än vore att lättnaden kunde beredas de värnepligtige medelst en del af öfningarnes förläggande i hemorten och derigenom på samma gång besparingar för staten åstadkommas, så kan jag för min del icke med min röst dertill bidraga. De 82 af Kongl. Maj:t föreslagna och af Utskottet enhälligt förordade öfningsdagarne äro dessutom, efter den erfarenhet man vunnit på sednare tiden, blott ett minimum af öfningarne för linien. Jag ber er, mine Herrar! noga skilja på reserven och linien, och efter antagandet af en arméorganisation i den riktning Kongl. Maj:ts förslag går, så är det beväringen, icke endast stammen, som utgör linien. Jag ber att i detta afseende I måtten kasta ögonen på de uppgifter, som i Utskottets betänkande sid. 45 förekomma rörande de tider, som i andra länder anses vara nödvändiga för liniens öfningar. Der står Schweitz lägst med 110—120 dagars öfning, till hvilken tid ock Herr Mankell föreslagit att beväringens öfningar här i landet skall utsträckas. Men numera är det ingen hemlighet att Schweitz' militärorganisation i vissa delar icke är så god som man föreställt sig och att, äfven om principen är riktig — i detta fall egnas denna organisation allt mer och mer erkännande, — så finnes dock åtskilliga detaljer, i hvilka förändringar erfordras, hvaribland just den frågan om öfningstiden. Den förste talaren har föreslagit att man skulle söka åstadkomma den önskvärda minskningen i öfningstiden derigenom, att man till den längre bildningen i specialvapnen antoge sådana, som dertill voro villiga, men i stället finge någon lämplig ersättning. Ja, mine Herrar! icke är det omöjligt att få folk, när man betalar, och således blir det heller ingen svårighet att på så sätt skaffa manskap för specialvapnen; men det blefve då icke längre uppfyllandet af värnepligt utan en slags värfning, som komme att skilja sig betydligt från den öfriga värnepligten. Hvad en återremiss vidkommer, ber jag få fästa uppmärksamheten derpå, att den icke skulle leda till något annat resultat, än att Utskottet kom tillbaka med hemställan att Kammaren måtte fatta beslut i ämnet. Dessutom ber jag få påminna om en sak. Då vi jordbrukande representanter under den föregående diskussionen hafva framhållit billigheten deraf att blifva befriade från eller åtminstone erhålla lindring i det oss ensamme åliggande onus, förklarade vi högt och tydligt att, om krigsbildningen ställdes så att bördan blefve gemensam för alla, skulle vi också vara lika offervilliga. Nu torde tiden vara inne att visa att detta var annat än löst prat. Genom ett motsatt handlingssätt skulle vi gifva lastarenom rum för de så ofta gjorda, men tillbakavisade beskyllningarne för egennytta.

Jag anhåller på det allvarligaste om bifall till Utskottets förslag.

Herr Ola Andersson: Det kan möjligen med något skäl sägas,

att man någon gång lägger an på en mera vacker än oundgängligen nödvändig exercis, en liten svaghet, för hvilken sjelfva folklynnet måhända till någon del har skuld, men detta oaktadt och ehuru jag visserligen gerna skulle vilja bereda de tjenande klasserna lika mycken lindring som någon annan, kan jag likväl icke biträda yrkandet om nedsättning i öfningstiden. Då man vet att krigens utbrott numera följa omedelbart efter krigsförklaringen, så fordrar jag oeftergifligen att beväringen är så öfvad, att segern icke genom dess bristande krigsduglighet äfventyras. Jemför man den nu föreslagna öfningstiden med den i våra grannländer, t. ex. Danmark och Preussen, föreskrifna, så tror jag icke att, om försvaret skall blifva betryggande, det går an att inskränka densamma, äfven om militära öfningar blefve i skolorna införda. Här har talats om att beväringen i vissa orter skulle få så lång väg till öfningsplatsen, men vägen blir lika lång, om öfningarne räcka tio, tjugo, femtio dagar eller huru länge som helst. Här har vidare ordats om fördelen af öfningar i hemmet men dessa skulle, efter min tanke, blifva mera lek än allvar, mera kanske skada än gagna den ungdom, som just då befinner sig i slyngelåren. På dessa skäl och till dess någon, som bättre än jag förstår saken, visat att så stor utsträckning i öfningstiden ej behöfves, så biträder jag Utskottets förslag. Man skall måhända förebrå mig att jag, såsom nybörjare, företager mig en obehörig djerfhet, men icke dessmindre vill jag på det varmaste uppmana Kammaren att nu visa, likasom vi ock i fråga om anslag till försvaret visat, att vi verkligen vilja ett betryggande försvar och för detsamma göra uppoffringar, blott dessa delas lika och rättvist. Jag yrkar bifall till den förevarande punkten.

Herr Statsrådet Abelin: Den af Kongl. Maj:t föreslagna och af Utskottet tillstyrkta öfningstiden är sannerligen så kort, att jag verkligen tvekat, huruvida jag, med den erfarenhet sednare tider gifvit, skulle kunna framkomma med förslaget om densamma. Man har här framhållit, huru den år 1869 föreslagna öfningstiden var vida mindre, eller blott 60 dagar. Jag ber dock att man må ihågkomma, att det då icke var fråga om endast 60 dagar, utan om 78, då, såsom sig bör, dagarne för de förberedande öfningarne, hvilka äfven afsågos blifva obligatoriska, deri inberäknas. Hela skilnaden belöper sig således endast till 4 dagar. Jag var emellertid redan år 1868 tveksam, huruvida denna tid vore för ändamålets vinnande tillräcklig. I mitt underdåniga anförande af den 31 December 1868 till statsråds-protokollet, angående landtförsvarets ordnande, yttrade jag äfven följande: "Den sammanlagda öfningstid, som här blifvit föreslagen, utgör således, med undantag af de förberedande öfningarne, 60 dagar, fördelade på trenne år. För hvar och en, som i detta afseende eger någon erfarenhet, är det uppenbart, att denna öfningstid är ett minimum, som icke är möjligt att underskrida, såvida man verkligen vill det ändamål, hvartill öfningarne äro ett medel, eller att beväringsmanskapet skall erhålla den krigsbildning, den stadga samt den vana vid ordning, lägerlefnad och tjenstens alla delar, som utgöra nödvändiga vilkor för detta manskaps krigsduglighet." Jag antydde således redan då, att denna öfningstid af 60 dagar, plus de förberedande öfningarne i hem-

orten, vore ett minimum, och den är i sanning så ringa att någon minskning icke kan från militärisk synpunkt ifrågasättas eller medgifvas.

Då man emellertid uttalat sin förundran deröfver, att jag icke nu vidhållit dessa af mig år 1868 tillstyrkta, förberedande öfningar, ber jag få erinra att, om jag än då ansåg och fortfarande anser dem såsom ett medel att bereda de värnepligtige i vissa tätt befolkade trakter någon lindring i vapenöfningarnes tunga, jag likväl fann mig föranlåten framhålla de många praktiska svårigheter de skulle komma att medföra. I nyss åberopade underdåniga memorial har jag i detta afseende anfört: "I vissa delar af riket, t. ex. i Norrland, Dalarne och delar af Wermland, kunna dock svårigheter möta för utförande af de ifrågasatta förberedande öfningarne, i anseende till den glesa befolkningen i dessa orter, till följd hvaraf större väglängder måste af de till öfningarne kallade tillryggaläggas, hvarjemte svårigheter kunna uppstå, att, utan jemförelsevis stora uppoffringar, tillhandahålla tillräckligt antal instruktörer." Jag nedlade sålunda från början en viss reservation mot dessa öfningars allmännare tillämplighet; och jag framhöll äfven nödvändigheten deraf, att beväringsmanskapet i vissa orter, der de långa afstånden skulle göra ett ofta återkommande till öfningar förenadt med besvär och kostnader, underkastades så många dagars längre ordinarie öfning å mötesfälten, som motiverades utaf det antal dagar, som för de förberedande öfningarne i hemorten bort användas.

En talare, som velat se dessa öfningar tillämpade, har, såsom det vill synas, i den omständigheten, att de kunde komma att utgöra verkliga folknöjen, funnit ännu en anledning att vid dem fästa förhoppningar; men jag må tillstå, att jag icke skulle vilja se att de militära öfningarne betraktades som folknöjen, ty uppfattades de såsom sådana, skulle de tvifvelsutan komma att helt och hållet förfela sitt ändamål; och månne icke i Schweitz det faktum, att de förberedande öfningarne (hvilka enligt meddelande derifrån befunnits mindre ändamålsenliga) liksom i viss mån de ordinarie betraktats såsom folknöjen, föranledt den mindre allvarliga uppfattning af de militära pligterna, hvilken i sin tur bidragit till det otillfredsställande skick, hvari arméen vid sättande på krigsfot befunnit sig och hvarom, bland annat, General Herzogs rapport rörande tillståndet inom den under sista fransk-tyska kriget sammandragna observationskorpsen lemnar talande bevis.

En talare på Göteborgsbänken har under debatten förliden gårdag uttryckt sitt ogillande deröfver, att ifrågavarande öfningar, hvilkas värde och praktiska nytta han tyckes skatta högt, icke blifvit af mig ånyo förordade och i Kongl. Maj:ts proposition till antagande föreslagna. Då han häröfver uttalat sitt ogillande var han i sin fullkomliga rätt; men då han, under förmenande att jag ej angifvit några skäl för den anmärkta urakt-låtenheten, sagt den härröra af likgiltighet för ungdomens militära uppfostran och fysiska utveckling och såmedelst ingått i bedömande af motiverna för mitt handlingssätt, så har han öfverskridit denna rätt. Det är icke så alldeles ovanligt att förslag bedömas utan att ens hafva blifvit genomlästa, och så synes äfven här vara förhållandet, ty i det nu ifrågavarande finnes verkligen angifvet, att jag, på grund af de praktiska olägenheter dylika öfningar medföra, ansett mig ej böra föreslå desamma. Jag vill icke tillåta mig att bedöma hvarken de bevekelsegrunder eller om-

ständigheter, hvilka kunnat föranleda den mot mig gjorda anklagelsen, men ber att få fästa uppmärksamheten på några omständigheter, som göra de förberedande öfningarne förenade med stora praktiska svårigheter. Vill man draga någon verklig nytta af dessa öfningar, så måste de företagas med så pass stor styrka att de i rekrytskolan förekommande rörelserna må kunna utföras. Att öfva några här och några der, dertill skulle icke heller befälet blifva tillräckligt. Sammandrager man åter större afdelningar till öfning, så fordras derför exercisfält och i öfrigt lämpliga platser, och skulle öfningarne, såsom det i vissa hänseenden vore lämpligast, fortgå under flera dagar efter hvarandra, då måste de exercerande antingen kantoneras eller förläggas i läger, hvilket i sin ordning skulle nödvändiggöra tillhandahållandet af tält, gevär och persedlar af allehanda slag. Och der dessa icke kunde å exercisfälten deponeras, der skulle de mellan dessa och regementenas depoter fram- och återtransporteras, hvilket återigen skulle åstadkomma icke så ringa utgifter. Alla dessa omständigheter har jag begrundat, och orsaken, hvarföre jag icke föreslagit dessa öfningars införande, är ingalunda att söka i bristande omtanke för den stora angelägenhet jag har om händer, än mindre i likgiltighet för en sak, den uppväxande ungdomens militära uppfostran, för hvilken jag verkat långt innan mången af Er, mine Herrar, ens ännu tänkt derpå. Till hvad jag i öfrigt yttrat angående de förberedande öfningarne, vill jag tillägga, att Kongl. Maj:t ej heller år 1869 föreslagit några sådana, utan att framställningen om desamma endast var ett uttryck af min enskilda åsigt och aldrig ingått i Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen.

Man har yttrat, att det vore besynnerligt att i förslaget till värnepligtslag icke vore intaget åtminstone ett medgifvande för landstormen att öfva sig i vapen. En talare på Skånebänken har redan besvarat denna anmärkning, hvarföre jag endast i förbigående vill fästa uppmärksamheten derpå, att det vore besynnerligt om en sådan *rätt* skulle i lagen vara omtalad. De frivilliga skarpskytteföreningarnes rätt att öfva sig i vapen är ju icke genom lag bestämd, men ingen har, såvidt jag vet, velat bestrida densamma.

En talare har hållit före, att beväringsöfningarne icke behöfde gifvas den ifrågasatta utsträckningen, sedan man numera hade att motse en annan dugligare och mera öfvad stam. Vi hafva likväl ännu icke sett denna nya stam, och veta än mindre hvilken duglighet den kan komma att få; och för min del är jag öfvertygad att den ingalunda blifver dugligare än den nuvarande, och ser ej huru detta skulle tillgå, då man ej, såsom det vill synas, afser att öfva den mer, eller gerna kan ifrågasätta att rekrytera den ur en annan samhällsklass, än denna.

Dessutom kan denna den nya stammen, efter vanlig beräkning af afgången inom indelta armén, icke hinna blifva fullt organiserad förr än 22 år härefter, då först de väntade fördelarne skulle inträda, som gjorde beväringens ökade öfning öfverflödig. Det anförda skälet är, som hvar man finner, alldeles ohållbart.

Jag tror mig härmed hafva besvarat de invändningar, som mot den föreliggande punkten blifvit gjorda, och slutar med den förklaringen, att den föreslagna exercistiden ej kan inskränkas, såvida vi vilja se bevärin-

gen så öfvad, att den med något hopp om framgång må kunna föras emot fienden.

Herr O. B. Olsson: Då Utskottet föreslagit, att den stående arméen skall blifva lika stor, om ej större, än den nuvarande, så har jag anledning tro, att den tid af 60 dagar för beväringens vapenöfningar, som Krigsministern vid 1869 års riksdag ansåg vara tillräcklig, äfven nu bör vara det, hvarföre jag yrkar att beväringens öfningstid endast måtte för närvarande bestämmas till 60 dagar samt att en ersättning för denna långa öfningstid måtte de beväringsskyldige beviljas. Jag har så mycket större skäl att påyrka denna ersättning, som den obemedlade torparen, tjenstedrängen och dagakarlen icke kunna hafva hvarken samma skyldighet eller intresse att uppoffra tid och krafter för fosterlandets försvar, som den hvilken har åtskilliga tusen riksdaler i årlig inkomst, antingen af jordbruk, rörelse, kapital eller lön. Dessutom tror jag ett sådant beslut skulle vara denna Kammares majoritet, som representera rust- och rotehållare, värdigt; ty derigenom vore tillbakavisade de beskyllningar, som under denna frågas behandling så ofta både i tal och skrift blifvit gjorda, att rust- och rotehållare endast vilja befria sig från indelningsverket eller den börda, som trycker dem, för att lägga denna på andra samhällsklasser och deribland dem, som hafva minsta förmågan att bära densamma.

Emellertid yrkar jag återremiss på denna paragraf, på det Utskottet må komma i tillfälle att taga de af mig och andra uttalade åsigter i öfvervägande.

Slutligen beklagar jag att den vackra idéen om militära öfningars införande i folkskolorna nu blifvit öfvergifven.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Då jag är en bland de många, som känna en djup bedröfvelse öfver det beslut, som i går här fattades och nyss i dag har blifvit bekräftadt, vill jag, såsom anledning till denna bedröfvelse, nämna, att vi mycket frukta för de svåra följder som detta beslut en gång skall komma att medföra — att denna fruktan så snart skulle besannas och följderna inträffa så omedelbart efter beslutets fattande, som de nu börjat visa sig, det hade jag åtminstone dock sannerligen aldrig kunnat föreställa mig.

Genom gårdagens beslut bestämde man här mycket stränga vilkor för sitt samtycke dertill, att vi, genom den föreslagna värnepligtslagens antagande, skulle få bereda oss ett starkare och säkrare försvar för vårt land än vi för närvarande ega; men bör nu denna lag ibland oss behandlas, som afser att gifva åt vårt försvar den förökade styrka, som icke utan stor fara kan undvaras, då hör man ibland dem, som nyss förklarat sig ej vilja antaga densamma utan vilkor, många betydande röster höjas, som begära att lagen nu skall ändras i en af sina vigtigaste bestämmelser, och att den deri visst icke för långt bestämda tiden för beväringens öfningar skall förkortas, ehuru först det i går fattade beslutet snarare borde föranleda nödvändigheten, att få densamma än längre utsträckt.

De vilkor, som man här uppställt för sitt bifall till den allmänna värnepligtens åtagande, innefatta, att den i många skiften väl pröfvade

gamla indelta stamhärens upphäfvande eller tillintetgörelse skall beslutas, innan ännu hvarken kändt eller afgjordt är, hvilken starkare eller bättre arméorganisation skall kunna sättas i dess ställe, samt att indelningsverkets under århundraden på en del af den svenska jorden hvilande börda nu i sin helhet inom en kortare tidrymd skall lyftas derifrån, utan att någon ersättning derför behöfver lemnas; och hvad än kan vara att säga om dessa fordringars befogenhet, måste väl erkännas, att man genom deras framställande begär att så stora och dyrbara offer skola göras, att man väl knappast kan vänta, att någon regering i Sverige frivilligt skall lemna sitt medgifvande dertill, och att säkerligen aldrig förut en dylik eftergift har blifvit gjord inom något samhälle till en enda samhällsklass' förmån. Men när nu det pris skall bestämmas, som man för så stora uppoffringar vill erbjuda landets försvar att få uppbära, och härvid icke fordrar någonting annat än den möjligast korta förlängning af den för de värnepligtige hittills föreskrifna öfningstiden, då tyckes man, genom försök att, efter sitt eget tycke, men utan afseende å försvarets behof, minska öfningsdagarnes antal, vilja börja dagtinga om denna ringa ersättning för en så värdefull gåfva; och detta beklagliga förhållande måste inge oro för det sätt, hvarpå våra försvarsangelägenheter skola för framtiden komma att vårdas af dem inom denna Kammare, åt hvilka det kanske redan har visat sig att alltför mycken makt i detta angelägna hänseende har blifvit anförtrodd.

Jag känner, att jag icke kan låta bli att yttra mig med värma vid detta tillfälle; men jag har en särskild personlig anledning dertill. Jag var nemligen en ibland dem, som lifligt och verksamt bidrog till den stora förändring i vårt samhällsskick, som i December 1865 lugnt och lyckligt blef genomförd, och under de enskilda öfverläggningar, som föregingo denna minnesvärda tilldragelse, fanns det många inom den del af den fordna representationen som jag tillhörde, som vände sig till mig och yttrade, att de väl i öfrigt voro beredvillige att göra det offer af ärfda dyrbara rättigheter, som då af dem förlorades, men att de fruktade för vår gamla fasta arméorganisation, att den skulle komma att duka under, derföre att den samhällsklass, som komme att få den största makten inom den nya representationen — vare sig af oriktig uppfattning om dess nytta eller af andra orsaker — skulle undandraga den sitt stöd eller rikta sina anfall deremot; men jag svarade då härpå, att det väl kunde hända, att mer eller mindre väsendtliga förändringar skulle ifrågaställas i afseende på det sätt, hvarpå vårt försvar, med den indelta stammen till stöd, då var ordnadt, och att man möjligen också skulle komma att göra anspråk på några jemkningar i den börda, som man ansåg kanske alltför mycket hvila på en enda samhällsklass; men att jag, på grund af den kännedom som jag trodde mig ega om landets jordbrukande befolkning, genom den beröring som jag under en lång följd af år haft, icke blott med dess upplyste förståndige och fosterländskt sinnade representanter vid riksdagarne, utan äfven, under mångahanda förhållanden, med folket uti landsbygden, hyste den lifliga öfvertygelsen, att, om än denna talrika samhällsklass erhölle en betydligt ökad makt under det nya statsskicket, den dock alltid skulle veta att väl begagna densamma, genom att visa sig lika villig som andra sam-

hällsmedlemmar att med offer af både penningeanslag och personliga ansträngningar göra allt, som kunde erfordras, för att på fullt tillförlitligt sätt betrygga vårt gemensamma kära fosterlands försvar. Detta omdöme, som, då det uttalades, kanske lugnade mer än en betänklighet, har jag sedan under mitt deltagande i den nya representationen hågkommit såsom ett åtaget ansvar, och gör det ännu i denna stund, ehuru jag måste bekänna, att min tillit till dess riktighet har börjat svigta genom det nya införda statsskickets hittills visade oförmåga att på något mera verksamt sätt kunna bidraga till lösningen af den tvistiga frågan om införandet af en ny förstärkt försvarsorganisation, och än mera genom hvad som nu sednast i sådant afseende olyckligtvis här inträffat, hvilket dock tyckes utvisa, att man icke nog klart inser de nuvarande tidshändelsernas till fosterländsk uppoffrande handling manande allvar, och icke föreställer sig möjligheten, att de, i den stund vi minst vänta, kunna bringa stora faror öfver oss.

Fastän ofta sagdt måste jag upprepa, att vi, af hvilket skenbart lugn vi än må omgifvas, dock icke kunna och icke få känna oss säkra, och att vi derföre måste göra oss färdige att genast afvärja ett anfall, hvarifrån det än må komma. Och vilja vi blott på fullt allvar försvara oss, så stå vi i af naturen så starkt skyddad ställning, att vi kunna göra det, om vi åtaga oss de mödor, kostnader och uppoffringar som dertill erfordras. Det första och angelägnaste vilkoret härför är, att hela den manliga ungdomen öfvas i vapnens bruk, men att dessa öfningar utföras på ett sådant sätt och göras så långvariga, att den krigsduglighet, som de värnepligtige derigenom förvärfva, icke blott blir användbar under någon kortare tid efter dess inhemtande, utan sedan sitter qvar under hela lifstiden, eller åtminstone så länge, som tjensteförpligtelsen inom landstormen ännu fortfar. Först då landet är fullt af sådana ynglingar och män, som äro krigsbildade nog att i behofvets stund genast kunna deltaga i försvaret af sina fäders jord, först då tror jag, att vi kunna känna oss trygga i medvetandet om vår förmåga att kunna hålla oss uppe i alla skiften. Härtill förslår dock ej den i lagförslaget föreskrifna öfningstiden, som man likväl nu här vill förkorta; ty den utgör blott ett begynnande godt steg framåt, som ökar vår styrka och gör oss tidigare stridsfärdiga, och som derföre nu bör uttagas. Det större målet deremot — att försätta oss uti ett på hela folkkraftens omsorgsfulla utveckling grundadt fullkomligt betryggande försvarstillstånd — det kunna vi ej vänta att vinna utan betydligt utsträckta vapenöfningar i de unga åren och hela arméorganisationens byggande på den allmänna värnepligtens fullt konseqvent tillämpade grundsats med åtföljande stora både pekuniära och personela uppoffringar; men för att göra en sådan vinst, tror jag att ganska många, som nu bestrida detsamma, skulle vara villige att antaga det i gårdagens beslut uppställda vilkoret. Att förstöra den indelta stamhären och aflyfta hela indelningsbördan, och till motsvarighet för ett sådant offer endast bjuda den reela fördelen af en något ökad öfningstid, som man redan söker minska, och det högst osäkra löftet om en, åtminstone ännu på mycket lös grund hvilande, ung stambildning, det tyckes mig hvar och en borde inse skulle vara att gifva bort långt mera, än man får igen, och att göra en förlust i stället för en åsyftad vinst, vid nu tillämnade förstärkning af vår för-

svarsorganisation; och jag förstår derföre icke, huru man ens kan tänka sig, att ett sådant anspråk skall hafva framgång. Efter min uppfattning, både om de följder hvartill regeringens nu framlagda förslag vid sin tilllämpning måste föranleda, och af i landet uppkomna olika meningsriktningar i afseende å försvarets ordnande, samt med stöd af mina egna åsigter om det vigtiga ämnet, har jag ansett, att vi nu stå vid början af en öfvergång till en på alldeles ny grund byggd arméorganisation, och trott, att det steg, som nu skulle tagas på den vägen, borde motsvaras af den eftergift af en femtedel i indelningsbördan, som jag ifrågasatt, samt att man sedan på samma väg skulle kunna varsamt fortgå, ända till dess utbytet af det gamla emot det nya hade hunnit fullständigt verkställas. Men att nu, utan visad benägenhet till de stora personela uppoffringar, som den utsträckta värnepligten otvifvelaktigt kräfver, besluta att nedbryta den gamla arméorganisationen, utan att ega visshet att kunna uppbygga en annan mera stark och god i stället, det kan ej vara att handla så som klok omtanke om fäderneslandets säkerhet i denna stund bjuder; och om den makt, som begagnas att fatta ett sådant beslut, tror jag med skäl kan sägas — såsom en talare från Stockholms bänken förut har yttrat — att den, ehuru skenbart stark, dock snart skall visa sig icke ega förmåga att uträtta någonting.

Här skedde nu afbrott i öfverläggningen, af den anledning nästföljande paragraf visar.

§ 3.

Efter anmälan företrädde tvänne Hans Maj:t Konungens Öfverstekammarjunkare, hvilka på Hans Maj:ts höga vägnar inbjödo Herr Talmannen och Kammarens ledamöter att i morgon Fredag öfvervara begrafningsakten efter framlidna Hennes Maj:t Drottningen.

Under anhållan att till Hans Maj:t Konungen måtte blifva framförda uttrycken af Kammarens undersåtliga vördnad och djupa deltagande, förklarade Herr Talmannen, att den nådiga inbjudningen skulle af Kammaren hörsammas.

§ 4.

Härefter återupptogs öfverläggningen i den under föredragning varande frågan och fortsatte

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Jag vill tillägga ännu endast några ord för att komma till slutsatserna af hvad jag förut har yttrat:

Jag anser tvingande nödvändighet fordra att genom längre utsträckt allmän värnepligt, och dermed förenade ökade vapenöfningar, bereda oss möjlighet att med tillräckliga, genast färdiga försvarskrafter kunna möta och tillbakasta ett fiendtligt anfall; men den början de utveckling i denna riktning, som nu är föreslagen, tror jag ej gifva vårt försvar den ökade styrka, att vi derföre kunna våga besluta, att vår gamla fasta indelta stamhär skulle upplösas. För min del har jag ej kunnat deltaga i ett

sådant beslut, och jag tror att ingen kan vänta, att bifall dertill skall lemnas af dem utom denna Kammare, af hvilka den vigtiga sakens afgörande jemväl beror. Om det af härvarande majoritet uppställda vilkoret vidhålles, skall det derföre endast leda till den dock mycket beklagliga påföljden, att den behöfliga förstärkningen af våra försvarskrafter kanske under många år förhindras, och att, om under vår fortfarande svaghet ett anfall emot oss göres, vi då, derföre att med oöfvade beväringsskaror ingenting kan uträttas, skola blifva allt för fåtaliga i striden, för att kunna bevara vårt land ifrån undergång. Men må då åtminstone vår lilla men fasta stamhär finnas qvar, och förd af Sveriges Konung fienden till mötes vid vår strand der i vår sista strid kämpa och falla med ära kring sina fanor.

Af hvad jag nu sagt framgår, att jag anser den manliga ungdomens utbildning till full vapenskicklighet utgöra den hufvudgrund, hvarpå hela vårt försvar bör byggas, och att jag derföre icke kan medgifva någon minskning af den uti nu föredragna lagparagraf föreskrifna öfningstid för de värnepligtige. Jag kan icke heller föreställa mig, att denna Kammare skall samtycka dertill, äfven af det skäl att jag hoppas att majoriteten här ej kan vilja göra sig skyldig till en sådan handling som att, efter det beslut som i går fattades, nu icke låta det derigenom uppställda stränga vilkoret få motsvaras åtminstone af den ifrågavarande lagbestämmelsens antagande i oförändradt skick.

De förberedande öfningar inom kommunen, hvarom man här talat, behöfvas nog ändå, men kunna i intet fall ersätta dem som vid gemensamma möten böra hållas.

Jag kan icke annat än på det kraftigaste yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Rydberg:

Herr Anders Johansson från Jönköpings län: Jag vill icke förlänga diskussionen i denna fråga, utan vill endast förena mig med dem, som yrka återremiss i det af Herr Carl Ifvarsson angifna syftet.

Herr Engman: Herr Talman! mine Herrar! Då jag tillhör den så mycket klandrade Utskotts-majoriteten, som beslutat denna fråga, och det icke i betänkandet finnes någon reservation, kunna Herrarne veta hvar jag är; jag tillåter mig dock yttra några ord, för att angifva min ståndpunkt i detta fall. Jag slutade mitt förra anförande, för 2 dagar sedan, dermed, att endast vi fingo vårt försvar ordnadt i enlighet med de vilkor Utskottet framställt, skulle jag vara en af de första att instämma med regeringen i fråga om värnepligtslagen. Jag står vid hvad jag sagt, och jag anser det icke vara Andra Kammaren värdigt, att, efter det beslut vi fattat att ordna vårt försvarsväsende på ett tidsenligt sätt, nu säga, att vi ingenting vilja göra, icke ens tillräckligt öfva vår beväring. Jag kommer således att med min röst bidraga till samma slut, hvartill Utskottet kommit; och jag förstår icke, hvarföre Herrar Liss Olof Larsson och Carl Ifvarsson nu skulle framkomma med ett sådant yrkande, som de gjort; man bör ej gifva lastarenom rum. Jag anser det vara politiskt oklokt, och för min

del bifaller jag Utskottets förslag, ty äfven om man i framtiden kan få anledning ifrågasätta någon nedsättning uti de föreslagna öfningarne, så borde sådant icke nu framkommit inom denna Kammare.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Herr Talman, mine Herrar! Efter den i min tanke lyckliga utgång den stora frågan efter trenne dagars heta strider, på nattens sena timme, i går i denna Kammare fick, förundrar det mig, att röster i dag kunna höjas för en inskränkning af tiden för de af Utskottet föreslagna beväringsöfningarne. Jag hade sannerligen i detta afseende väntat mig motsatsen. Ännu mera förundrar det mig att höra representanter uppträda mot den föreslagna öfningstiden, hvilka undertecknat en ärad ledamot af denna Kammare, Herr Mankells motion, som föreslår en mycket längre öfningstid än den här är ifrågasatt. Jag hemställer till Kammaren, huruvida detta kan kallas konseqvens. Skulle jag för min del förena mig om återremiss, så skulle det vara af ett annat skäl än de föregående talarne omnämnt, då jag anser den föreslagna öfningstiden visst icke vara för lång, i synnerhet under öfvergångstiden och intill dess man kan hinna få arméen efter det nya systemet fullt ordnad. Vilja vi nu hafva bort det bestående eller den indelta arméen, så få vi väl ställa så till, att vi få något nytt, som bättre motsvarar tidens fordringar än det gamla, eljest är det väl icke mycket bevändt med vår organisation. Jag uppskattar mycket högt det sätt, som Herr Krigsministern år 1868 för Riksdagen föreslog, att inrätta öfningar mellan skol- och beväringsåldern, och anser detta mycket riktigt, ty under det ynglingarne under deras skolgång öfvas uti begagnande af vapen, så göra de ingenting under mellantiden, och således glömma bort hvad de redan hafva lärt. I synnerhet skulle denna tid, då ynglingen är mest lifvad och mottaglig för öfningar af alla slag, vara särdeles lämplig för sådana i målskjutningar, hvarigenom han vid inträdande i beväringsåldern skulle kunna vara fullt öfvad och således då nästan helt och hållet utbildad som krigare. Då först kan det vara tid att tänka på, om inskränkning i den föreslagna öfningstiden kan ega rum, sedan erfarenheten visat oss hvad vi i det fallet kunna hafva skäl att göra. Det skulle derföre, efter mitt förmenande, icke vara olämpligt att till Herr Krigsministern göra en hemställan, om icke för framtiden ett dylikt arrangement skulle kunna gå för sig, då man väl ej har mycket hopp om att få försvarsväsendet på ett ändamålsenligt sätt ordnadt vid denna riksdag. Om jag alltså skulle yrka återremiss, så skulle det vara för att få ett tillägg i beväringslagen i den riktning jag nu antydt.

Medan jag har ordet, skall jag bedja att få besvara ett par yttranden, som under diskussionen öfver det föredragna momentet blifvit fällda. Herr Krigsministern yttrade ungefärligen om den af Utskottet föreslagna stammen: att den icke vore att sätta mycket värde på, och att man vet hvad man har, men icke hvad man får. Jag vill härpå svara, att Utskottet har föreslagit upprättande af en stamtrupp, större än den vi för närvarande hafva, och att den skall förläggas på landet, i likhet med hvad som nu eger rum. Det är således endast sättet för dess anskaffande och aflöning, som afviker från nuvarande förhållandet, och jag får i det hänseendet hemställa, om soldaten skulle blifva sämre, för det Kongl. Maj:t

ordnar detta, än om rust- och rotehållarne ombesörja detsamma. Och då väl ingen lärer bestrida Kongl. Maj:t att på ändamålsenligaste sätt ordna stamtruppen, till såväl anskaffande, underhåll och öfning — ty alla önska vi ett kraftigt och godt försvar — torde man alltså ej hafva befogade skäl att klandra hvad Utskottet i detta afseende föreslagit.

Efter som jag uppfattade Herr vice Talmannens mening i sitt för en stund sedan gjorda anförande i denna fråga, läto anspelningarne så, som skulle representationen, hufvudsakligen denna Kammare, i framtiden möjligen komma att neka anslag till ordnande af försvarsväsendet, i fall man lösryckte underhållet af den nuvarande stående arméen från jorden. Jag vill och kan icke tro, att någonting sådant skall komma att ega rum inom denna riksförsamling, synnerligast i en så vigtig fråga som när det gäller fosterlandets försvar. Detta försvar står så högt inför det svenska folket, att det omöjligen skulle kunna undandraga sig de uppoffringar, hvarken i ett eller annat afseende, som derför äro erforderliga för att bevara dess frihet och skydda sig för obehöriga inkräktare. Men derföre erfordras lika rättigheter och lika skyldigheter, som framför allt torde kunna innebära full rättvisa i en sak sådan som denna, då det gäller ett folks dyraste pligter eller fäderneslandets försvar. Får man denna rättvisa, tror jag ej man skall få skäl klaga öfver att denna Kammare motsätter sig behöfliga utgifter, aldra minst för försvarsväsendets ordnande på ett förståndigt sätt. Jag yrkar på det lifligaste bifall till Utskottets hemställan i det föredragna momentet, hvilket jag också hoppas skall blifva denna Kammares beslut. En motsatt utgång skulle utan tvifvel väcka ett berättigadt klander, synnerligast af våra motståndare i den inom denna Kammare afgjorda frågan om indelningsverkets upphäfvande.

Herr *Olof Larsson* i Nasta instämde.

Herr Jöns Rundbäck: Herr Talman, mine Herrar! Jag skall ställa mig det oss nyss gifna rådet till efterrättelse och yttra mig kort; men då jag blifvit missuppfattad här, torde det tillåtas mig yttra några ord till mitt försvar. Jag vill icke ingå i någon undersökning, med anledning af hvad en talare på skånska bänken yttrat om hvad ett nobelt beslut skulle vara eller icke vara. Men med afseende å beväringstiden vågar jag påstå, att jag aldrig yrkat någon inskränkning derutinnan, men jag har önskat att en del af desamma förlades i hemorten. Detta har jag gjort dels af det skälet, att Herr Krigsministern redan år 1868 uttalade en dylik åsigt, dels derföre att den allmänna meningen och min enskilda öfvertygelse är den, att dylika förberedande öfningar skulle vara mindre kostsamma, men lika fördelaktiga som på allmänna mötesplatser.

För öfrigt får jag tillägga, att det ingalunda varit min afsigt att uti mina yttranden i dessa ämnen på något sätt beskylla vederbörande för likgiltighet eller dylikt. Jag får tvärtom på det uppriktigaste försäkra, att jag visst icke underkänner de bemödanden, som från regeringens sida gjorts för att ordna vårt försvar. Från min ringa ståndpunkt — huru föga värde ett sådant uttalande än må hafva för dem — får jag alltså härför betyga regeringens Herrar ledamöter min största högaktning och min lifligaste tacksamhet. Jag vill alltså icke opponera mig mot dem, men då

jag icke ansett skäl förefinnas till ändrande af de åsigter, som år 1868 uttalades, så tog jag mig friheten upplysa om, att jag för min del står fast vid min öfvertygelse.

Herr Per Nilsson i Espö: Jag vill vara kort som vanligt. Jag förvånar mig öfver, att man i denna Kammare kan vilja uppträda mot den utaf regeringen föreslagna öfningstiden. Huru kan man vilja bära ansvaret för ett dylikt handlingssätt, att först begära ett nationalförsvar och sedan icke vilja gifva sina ynglingar tillräcklig öfning, så att de i farans stund må kunna handtera sina vapen. Här har i dag talats äfven om de fattiga klasserna. Ja, den fattige kan vid många tillfällen användas; men den som eger något, den rike, kan icke heller finna det tungt att deltaga i försvaret af lif och egendom, af vårt gemensamma fosterland. Hvad den fattige angår, så får han ju för öfrigt under tiden både kläder och föda. Det finnes dessutom en samhällsklass både å landet och i staden, som vi kalla "sprättar"; det skulle göra dem ganska godt att få sig tre månaders öfning i att lära sig kämpa för landets försvar. Jag skulle kunna hafva mycket mera att säga, men jag vill ej upptaga Kammarens tid, utan får jag endast på det allvarligaste yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Mankell: Herr Talman, mine Herrar! Min ståndpunkt i afseende på frågan om de förberedande öfningarne i hemorten, för så vidt de skola afse den taktiska utbildningen, har jag tydligt och klart angifvit i min motion. Dylika öfningar äro, i min tanke, både betungande för de värnepligtige och af ringa militäriskt värde. Betungande, emedan de, så framt man med dem verkligen vill vinna något, måste vara obligatoriska, hvilket åter skulle förutsätta rulleföring, straff för uteblifvande o. d. — af ringa värde i militäriskt hänseende, emedan de icke kunde företagas i så stor skala, som vore nödvändigt för att åstadkomma ett tillfredsställande militäriskt resultat.

Skulle man anordna några öfningar i hemorten, så borde det vara målskjutningsöfningar. I min motion N:o 130 har jag förslagit, att den värnepligtige, som underkastat sig dylika öfningar, med det resultat att de kunde förete prof på en viss grad af skjutfärdighet, skulle blifva befriad från 14 dagar utaf det första rekrytmötet; detta dock under förutsättning af sammanlagdt 114 dagars öfningstid. Nu har man blott föreslagit 90 dagars öfningstid, och jag har vid sådant förhållande icke ansett mig böra yrka på dylika skjutöfningar, då exercistiden hufvudsakligen bör afse de taktiska öfningarne.

Man har här kanske något för mycket ondgjort sig öfver de förslag, som utaf flere talare blifvit väckta, att nemligen söka åvägabringa dylika öfningar i hemorten, och man har derutinnan sett ett bemödande att vilja förkorta den här föreslagna öfningstiden. Jag tror icke, att detta varit deras mening, utan att de endast åsyftat att på ett, enligt deras föreställning, lämpligare sätt fördela de 90 dygnen. En enda röst har höjt sig för en minskning från 90 till 60 dygn, men densamma har icke kommit från den sidan, som i går utgjorde majoriteten. Den här föreslagna öfningstiden är den minsta, som bör komma i fråga, om arméen skall hafva någon karakter af folkbeväpning. Jag hade helst sett, att den blefve

längre, och jag föreslog derföre i nyssnämnda motion 114 dygn; om jag ansett mig derför hafva ringaste utsigt till framgång, skulle jag otvifvelaktigt föreslagit ännu mera.

Såsom förhållandena nu stå, vågar jag emellertid på det allvarligaste uppmana Kammaren att i denna fråga fatta ett henne värdigt beslut. Hafva vi sagt a, måste vi också säga b och antaga beväringslagen utan någon inskränkning i afseende på öfningarnes längd eller beskaffenhet. Jag yrkar bifall till punkten i oförändradt skick.

Herr Lyttkens: Herr Talman! Jag tror mig i går hafva så tydligt uttalat min mening, att man ej för närvarande kan hafva en tanke på att förminska stammen, att jag ej härom behöfver orda mycket. Men i afseende på beväringsöfningarne och deras fördelning hyser jag den föreställning, att man mycket gerna kunde att börja med ej utsträcka beväringsöfningarne så långt och dessutom förlägga de förberedande öfningarne inom kommunen. Till dessa enkla öfningar fordras icke stora förberedelser, ty beväringsynglingarne kunde exercera i sina egna kläder och förse sig sjelfve med kost. Jag vill derföre yrka på, att de första 20—22 dagarne utaf öfningstiden skola användas till öfningar inom kommunen. Man bör nemligen akta sig för att genom för stränga åtgärder skrämma folket ur landet, hvilket beklagligtvis redan inträffat, ty en panisk förskräckelse har uppstått på flera ställen. Jag vill derför icke gifva mitt bifall till en så brådstörtad öfvergång, utan jag vill, att man utan språng går med säkra steg och småningom målet till mötes. Jag yrkar derföre återremiss af punkten i fråga.

Herr Johan Erik Johansson: Herr Talman! mine Herrar! Då jag deltagit i Utskottets beslut utan att reservera mig, så är min ställning klar i denna fråga. Jag hade önskat, att en del af öfningarne förlades inom hemorten, och att det Kongl. förslaget till denna likasom till 1869 års Riksdag varit grundadt på en sådan framställning från Herr Krigsministern, men då Kongl. Maj:t icke nu ansett detta lämpligt, så vill jag icke yrka derpå. Jag har ansett det vara en hufvudsak, att vi få ett fast och starkt försvar, och yrkar derföre bifall till Utskottets förslag.

Herr Jonas Jonasson: Jag ber blott att få tillkännagifva, att jag på de af flere föregående talare framlagda skälen yrkar återremiss af den förevarande punkten.

Herr Liss Olof Larson: Herr Talman! mine Herrar! Jag skall icke såsom några föregående endast *lofva* att yttra mig kort, utan jag ärnar också *hålla* mitt löfte. Jag protesterar mot den uppfattning af mitt förra yttrande som några talare tyckas hafva, då de göra anspelning på, att sedan majoriteten här i Kammaren voterat bort indelningsverket, så vill man äfven nu taga bort eller inskränka öfningstiden för de värnepligtsskyldige. Jag ansåg det vara nödvändigt att förebygga en sådan missuppfattning, hvarföre jag ock började mitt förra anförande med att säga, att jag ville ålägga alla den öfning, som är erforderlig; och jag för-

klarar nu ytterligare, att jag i det fallet är färdig att åtaga oss till och med längre och mera öfning än Kongl. Maj:t föreslagit, om det vore behöfligt för att få vårt försvar fullt betryggande. Men jag anser tillika, att man skulle kunna förlägga en del af dessa öfningar i mindre distrikt eller i hemorten; ty när jag är öfvertygad om att ändamålet med dessa öfningar vinnas lika bra, om icke bättre på detta sätt, och då detta sätt derjemte är mindre kostsamt så väl för staten som den enskilde, så tvekade jag icke att framställa ett sådant yrkande som jag gjorde; dessa öfningar blifva nog tillräckligt betungande ändå, utan att man skall göra dem värre än som behöfves, och jag protesterar derföre ännu en gång mot en sådan uppfattning af mina ord, att jag icke skulle vilja underkasta beväringen öfningar. Jag ansåg mig hafva tillräckligt stöd för min önskan, att en del af öfningarne skulle förläggas till hemorten, deruti att Chefen för Landtförsvars-departementet år 1868 sjelf framlade ett dylikt förslag.

Det torde derföre ursäktas mig, att jag framkommit med ett sådant yrkande och att jag fortfar med detsamma.

Herr Jöns Pehrsson: Herr Talman! mine Herrar! Det torde icke vara ur vägen, att äfven jag tillkännagifver, hvilken åsigt jag förfäktar i denna fråga. Då Kongl. Maj:ts proposition remitterades till Utskottet, yttrade jag, att jag icke ansåg det vara rätt att hålla en dyr stående armé, och att mindre öfva beväringsynglingarne. Det är dock icke min mening, att beväringens öfningar skola alltför långt utsträckas. Om någon skulle våga yttra det ringaste tvifvel om behofvet af den nu begärda öfningstiden, då är man genast frammé och beskyller en för att icke vara fosterlandsvän o. s. v. Meningarne kunna dock äfven i detta afseende vara delade. Äro emellertid verkligen de behof, som förefinnas, så stora, så vill jag visst icke sätta mig mot deras fyllande. Men det finnes en omständighet, som måste tagas med i beräkningen, nemligen huruvida icke dessa dagar för infanteriet skulle kunna inskränkas till två år. Man skulle derigenom göra en inbesparing af 80,000 dagars underhållskostnad. Jag har endast velat fästa uppmärksamheten på detta förhållande, utan att vilja framställa något bestämdt yrkande. Vidare tillåter jag mig fästa uppmärksamheten derpå, att den föreliggande punkten alldeles icke har någonting att göra med det beslut, som fattades i går, utan endast och allenast med Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Carl Ifvarsson: Jag anhåller om ursäkt, derföre att jag nu tager Kammarens uppmärksamhet i anspråk, men jag har begärt ordet, emedan man synes mig hafva oriktigt uppfattat det förslag, som här blifvit framställdt, nemligen att man borde förlägga en del af ifrågavarande öfningar till hemorten. Jag ber, att man ännu en gång tänker på saken, innan man fattar beslut i frågan. Det har här blifvit yttradt, att det är nödvändigt, att folket med välvilja omfattar den nya beväringsinrättningen och värnepligtslagen. Ja, just af detta skäl är det så mycket mera nödvändigt att gå varsamt till väga, ty man kan vara förvissad derom, att, om öfningstiden nu höjes till tredubbelt mot den nuvarande, detta skall väcka mycket uppseende i landsorten, och det är, enligt min tanke, vida bättre att nu förlägga en del af öfningarne inom kommunerna

och låta den gemensamma öfningstiden så småningom tillväxa. Man säger, att det nu skulle vara mindre svårt att fatta beslut i denna fråga, derföre att man redan försvagat försvaret genom att borttaga den indelta arméen. Jag betviflar detta. Utskottet har ju föreslagit bildandet af en lika stor stam som den indelta arméen. Jag föreställer mig, att de talare, som nu yttrat sig varmt för detta förslag, icke heller vilja afslå bildandet af en sådan stam, och om man då förlänger öfningstiden från 30 till 60 dagar och förlägger öfningarne under den återstående tiden i hemorten, så har man ju betydligt ökat försvaret och icke försämrat detsamma. Jag tror, att de, som nu uppträda med sådan ifver emot förslaget om ersättning till beväringsynglingarne under öfningstiden, göra detta till någon del derföre, att de tro att indelningsverket ej kommer att aflösas lika lätt, utan att vilkoren blifva hårdare vid en förändring i detta afseende. Jag önskar visserligen indelningshafvarne allt godt, men jag tror, att vi icke få gå för våldsamt till väga mot andra samhällsklasser och derigenom bortskämma den sak, som man vill befrämja. Om det nu så är, att den föreslagna öfningstiden icke kan inskränkas, — hvilket jag för min del icke kan bedöma, ehuru jag sett förslag af Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet förut vara afgifvet i sådan riktning — så må vi dock betänka, att vi icke böra motsätta oss att betala något för dem, som uppoffra sin tid för att bereda sig för landets försvar. Jag tror, att man genom en återremiss skulle vinna detta, och jag fortfar således att yrka punktens återremitterande i den af mig förut uttalade syftningen.

Med Herr Carl Ifvarsson förenade sig Herr *Ola Månsson.*

Herr Uhr: Det ser verkligen ut af denna diskussion, som om det vore på modet att yttra sig vidt och bredt och skena öfver skacklorna. Jag har begärt ordet egentligen blott för att lugna den *varme* fosterlandsvännen, vår aktade vice Talman dermed, att jag vill bifalla denna punkt, och jag tror att den äfven af Kammaren bifalles, äfven om den nu återremitteras. Men de, som hafva en annan tro, må dock icke ondgöras deröfver, att en och annan önskar att förlägga dessa öfningar i hemmet på ett sätt, som blir mindre kostsamt, om det låter sig göra; och derföre finnes, enligt min tanke, intet hinder i denna punkt, ty den bestämmer icke orten för öfningarnas anställande, utan blott öfningstidens längd. Jag är en varm vän af vapenöfningar både i hemmet och i skolan och jag är öfvertygad derom att, om kärleken till dessa öfningar inplantas i skoláldern och öfningarne fortgå allt sedermera, vi icke skola behöfva riskera, att den nu föreslagna öfningstiden behöfver förlängas åtminstone ännu på någon tid. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Johan Jönsson: Jag har alltid varit af den öfvertygelsen, att, om hvarje svensk man erhölle ett godt vapen och kunde handtera detsamma, Sverige skulle hafva ett godt försvar, men då det icke är möjligt att åstadkomma detta utan tillräckliga öfningars anställande, så yrkar jag bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Sven Andreasson: Jag anser mig nästan uppfordrad af en föregående talare att yttra mig nu. Han har antagit nemligen, att jag oriktigt uppfattade hans yttrande i går afton, men jag får förklara, att så icke var förhållandet, utan att jag, såsom jag tror, först sade, att jag såväl från en ärad talare på Göteborgs-bänken i går afton som från flere talare i dag förnummit yttranden, som så öfverensstämde med mina egna åsigter, att jag har föga att tillägga, och att jag sedan tillkännagaf mina egna åsigter i ämnet. Jag nämnde dervid äfven, att jag icke tilltror mig att kunna bedöma, huru långa dessa öfningar böra vara, och att jag af sådan anledning icke ville framkomma med något bestämdt yrkande, men härmed har jag icke velat säga, att jag kommer att rösta för afslag på Utskottets hemställan i denna punkt. Det är endast detta jag velat tillkännagifva.

Herr Peter Andersson: Ehuru den af Utskottet föreslagna krigsbildningen kommer att verka menligast för jordbrukarne, till hvilkas antal jag hörer, kan jag detta oaktadt icke motsätta mig hvad Utskottet föreslagit i denna punkt. Det är nödvändigt, att folket, om det skall kunna försvara sig, erhåller nödig bildning i krigarens yrke, ty utan yrkesskicklighet i detta afseende inträffar samma förhållande som med nybörjare i andra yrken, nemligen att icke veta huru de skola göra. Jag yrkar således bifall till Utskottets förslag i denna punkt, dock under den förhoppning att allt, som erfordras för försvaret, kommer att utjemnas på alla svenska medborgare i mån af hvars och ens tillgångar, utan afseende på dessa tillgångars natur och beskaffenhet.

Herr Nils Nilsson från Blekinge län: Jag vill endast hafva till protokollet antecknadt, att jag till alla delar instämmer med dem, som yrka bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Öfverläggningen var slutad. Kammaren biföll Utskottets förslag.

Herr Carl Ifvarsson yttrade: Då jag hört Kammarens mening i denna fråga temligen allmänt uttalad, så har jag icke velat begära votering, men jag kan icke underlåta att reservera mig mot det nyss fattade beslutet, hvilket jag önskar icke måtte hafva några menliga följder, ehuru jag befarar detta.

Likaledes anmäldes reservationer mot beslutet af Herrar *J. Rundbäck* och *C. A. Jönsson.*

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. 3 ¼ e. m.

In fidem
H. Husberg.

Lördagen den 22 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 15 i denna månad.

§ 2.

Vid den nu fortsatta föredragningen af det förslag till lag angående den allmänna värnepligten, som Särskilda Utskottet framlagt under sjette punkten af dess utlåtande N:o 1, förekom nu i ordningen:

Mom. 2 i berörda lagförslags 22 §; och blef detta moment, äfvensom:

Mom. 3 i samma §

af Kammaren bifallna.

Mom. 4.

Herr Mankell: Utskottet föreslår i detta moment, att behörighetsvilkoren för reservbefälet och, efter hvad jag antager, äfven sättet för dess utbildning äfvensom antalet skola bestämmas af Kongl. Maj:t, såsom jag förmodar genom en allmän kungörelse eller generalordres. För min del anser jag, att dessa bestämmelser böra ordnas genom en *särskild* lag, som antages af Kongl. Maj:t och Riksdagen gemensamt, och jag har någon anledning till den förutsättningen, att Herr Krigsministern äfven delade min uppfattning i detta hänseende, då han i 18 punkten 2 mom. af det Kongl. förslaget intog bestämmelser i afseende å längden af den öfningstid, som reservbefälet borde underkastas. Jag föreställer mig, att för värnepligtig, som önskade utbilda sig till befäl, bör vara af vigt att på förhand känna, hvilka behörighetsvilkor och öfriga fordringar han måste fullgöra, äfvensom att vara temligen förvissad, att dessa icke när som helst kunna ändras, t. ex. under den tid af flera månader, som åtgå till hans utbildning. Denna uppfattning delas äfven i andra länder, der i de särskilda värnepligtslagarne dessa vilkor äro intagna. Med bestämdhet vet jag, att detta är förhållandet i Danmark, der i den allmänna lagen för värnepligtige vilkoren för reserv- eller beväringsbefäls antagande och sättet för dess utbildning äro på det noggrannaste bestämda.

Jag tror, att detta exempel så mycket heldre bör mana till efterföljd äfven hos oss, som i saken ingår en finansiel fråga af icke ringa vigt

eller den som angår kostnaderna för utbildningen; och då uppgift å dessa kostnader måste framläggas för Riksdagen, som eger att anvisa nödiga medel till deras bestridande, synes äfven sättet för utbildningen böra samtidigt uppgifvas för representationen, hvilken svårligen kan derförutan ingå i fullständig pröfning af det begärda anslagets behöflighet.

Men ehuru jag således antager, att dylika bestämmelser böra genom lag stadgas, följer deraf icke, att jag anser dem böra inryckas i beväringslagen. Det hufvudsakligaste skäl, hvarföre Utskottet velat, att det skulle tillkomma Kongl. Maj:t ensamt att pröfva och besluta förändringar i dessa bestämmelser, härleder sig från Utskottets öfvertygelse derom, att såväl behörighetsvilkoren som sättet för utbildningen borde rättas efter tillgången till resevbefäl, och detta skäl gillar jag för min del.

Min åsigt är således den, att ämnet bör ordnas genom lag, men icke afhandlas i beväringslagen, för att ej onödigtvis förorsaka rubbningar i en så vigtig del af lagstiftningen. I öfverensstämmelse härmed har jag äfven tagit mig friheten i reservationen föreslå, att detta moment erhåller följande lydelse: "Den af arméens beväring, som önskar att i egenskap af befäl eller underbefäl fullgöra sin värnepligt, vare underkastad de behörighetsvilkor och den utbildning, som i särskild lag angående arméens beväringsbefäl stadgas;" anhållande jag att Herr Talmannen behagade derå framställa proposition.

Friherre Ericson: Herr Mankell påminner sig naturligtvis mycket väl orsaken, hvarföre detta moment i Utskottets förslag till värnepligtslag blef redigeradt, på sätt här skett, eller att Utskottet fann den stipulation, som Kongl. Maj:ts förslag innehöll rörande reservbefälet, oantaglig ur alla synpunkter och isynnerhet i anseende till otillräckligheten af den öfningstid, som der var bestämd för utbildningen af fullgodt sådant befäl; och enär Utskottet icke ville sjelft uppgöra något förslag i detta hänseende, beslöt Utskottet att för Riksdagen framlägga momentet, såsom det här lyder. Detta var emellertid icke det enda skäl, som föranledde Utskottet till ett dylikt beslut. Dertill fanns äfven ett annat skäl, som för Utskottet var mycket bestämmande. Utskottet fann det nemligen svårt att genom lag stadga hvad som för reservbefäl skall gälla för att befordras från den ena till den andra graden af befäl. Såsom Herrarne veta, tillkommer det för närvarande Kongl. Maj:t att föreskrifva vilkoren för avancement från korporal till underofficer, och naturligtvis måste förhållandet äfven vara ordnadt på detta sätt. Att genom lag bestämma sådant, är olämpligt äfven derföre, att krigsstyrelsen, med hänsyn till fordringarne å befälet, måste följa med tidens utveckling och fördenskull bör härutinnan hafva friare händer.

Utskottet har derföre ansett lämpligast att åt det föredragna momentet gifva den uppställning, som här föreligger, helst Utskottet framför allt trott sig böra lägga vigt uppå, att detta reservbefäl icke komme att försättas i en sådan favoriserad undantagsställning, att öfrigt befäl i arméen med skäl kunde säga, att beväringsbefälet gjort så litet för att vinna sina platser, och att det icke kan i afseende å kompetens med det andra befälet ställas i paritet. Jag yrkar bifall.

Grefve Sparre: Om någonting bör vara föremål för den administrativa lagstiftningen, torde det väl vara bestämmandet af de vilkor, hvarunder befordran i statens tjenst skall ega rum. Och om officerare äfven vid beväringen böra betraktas såsom embetsmän, måste det väl vara Kongl. Maj:t förbehållet att föreskrifva vilkoren för deras antagande. Icke göras *de* bestämmelser, som gälla i och för befordran till *andra* tjenster till föremål för civil lagstiftning eller den, som tillkommer Kongl. Maj:t och Riksdag gemensamt, och jag kan icke inse, hvarföre detta skulle vara mera på sin plats i det hänseende, som nu är i fråga. Det är naturligt, att, om ock en sådan lag genom en ömsesidig öfverenskommelse mellan statsmakterna kunde åstadkommas, så att Riksdagen godkände hvad Kongl. Maj:t funne anledning att föreslå, omständigheter likväl kunde inträffa, som gjorde det nödvändigt att i hast förändra en dylik lag, och Kongl. Maj:t skulle då vara derifrån förhindrad, om stadgandet tillkommit i vanlig civil lagstiftningsform.

Derest vi vilja af de värnepligtige göra ett verkligt värn för vårt land, kan jag således icke finna annat, än att vi också måste betrakta det ur dem framgångna reservbefälet såsom en del af arméen och följaktligen äfven låta samma lagar gälla för detta befäl som för allt öfrigt befäl inom den svenska härordningen.

Herr Mankell: Till svar å den talare, som näst efter mig hade ordet och förmenade, att svårigheter skulle möta att genom lag bestämma de förhållanden, om hvilka nu är fråga, kan jag inskränka mig att hänvisa till det vittnesbörd erfarenheten i detta hänseende lemnat i vårt grannland Danmark. Der hafva på det mest detaljerade sätt fordringarne å reservbefälet blifvit fastställda genom lag, och under den tid af fyra eller fem år, som dessa bestämmelser varit der i gällande kraft, har man funnit sig väl af dem och icke rönt någon olägenhet af deras tillämpning. Jag kan således icke inse, att det skulle vara mera omöjligt för oss att här gå till väga på samma sätt. Deraf följer alldeles icke, likasom det icke heller är meningen, att reservbefälet skulle komma i någon undantagsställning. Det skall naturligtvis i allt fall först genomgå sin öfningstid som vanliga beväringsynglingar samt sedermera undergå särskild ytterligare utbildning i praktiskt och teoretiskt hänseende.

Hvad åter beträffar Grefve Sparres anmärkning derom, att Riksdagen icke skulle vara i stånd att bestämma och bedöma öfningstidens längd och behörighetsvilkoren för reservbefälet med hvad mera hit hörer, må jag säga, att jag för min del icke kan finna, att detta bör vara mera svårt, än då Riksdagen antager bestämmelser angående beväringsmanskapets öfningar. Dessa bestämmelser innehålla nemligen ganska noggranna föreskrifter angående beväringsynglings kroppsliga beskaffenhet och militära anlag, hans längd och fördelningen af manskapets öfningar m. m. Slutligen anhåller jag att än en gång få fästa uppmärksamheten uppå, att det måste anses i hög grad nyttigt för det — såsom vi må hoppas — icke ringa antal reservbefäl, som kommer att framgå ur de värnepligtiges led, att detta med visshet känner, att kompetensfordringarne icke kunna oförmodadt ändras genom någon Kongl. generalorder eller kungörelse. Jag vidhåller således mitt yrkande.

Herr Sven Nilsson i Östersslöf: Då man står i beredskap att ingå på en så vidsträckt allmän värnepligt, som här är i fråga, kan det icke vara annat än angeläget för folket i allmänhet att se till och veta, att icke allt för stora kunskapsprof fordras af den värnepligtige, som önskar att blifva antagen till lägre befäl. Vid sådant förhållande synes det mig äfven vara af vigt för representationen att deltaga i pröfningen af de bestämmelser angående behörighetsvilkoren, som skola blifva gällande för arméens beväringsbefäl och på grund af denna min uppfattning af saken finner jag mig föranlåten att understödja Herr Mankells förslag.

Herr Johan Erik Johansson: På de skäl, som nu blifvit anförda af Friherre Ericson och hvilka äfven blifvit af Utskottet uttalade, samt enär jag anser, att Kongl. Maj:t och särskildt Herr Krigsministern lämpligast kunna bestämma de kompetensvilkor, om hvilka nu är fråga, yrkar jag bifall till föredragna momentet, sådant det här lyder.

Öfverläggningen var slutad. Momentet biföll.

Mom. 5 och *6.*

Biföllos.

§ 23, och

§ 24, mom. 1 och *2,*

Blefvo likaledes bifallna.

Mom. 3.

Herr O. B. Olsson: Då jag vid denna riksdag väckte motion derom, att Kongl. Maj:t icke skulle ega rätt att förklara krig, och detta mitt förslag fick en utgång, som jag för min del icke kan gilla, men ett tillfälle här erbjuder sig, hvarigenom den mening, jag i sådant hänseende hyst och uttalat, möjligen skulle kunna vinna ett slags gehör och samma syftemål uppnås, föranledes jag att till förevarande moment föreslå ett tillägg, hvarigenom momentet skulle få följande lydelse:

Den, som blifvit uppbådad, vore skyldig att tjenstgöra inom de förenade rikena Sveriges och Norges gränser till krigets slut.

Jag tror, att detta tillägg är alldeles nödvändigt, i all synnerhet som i Norges grundlov finnes ett stadgande, hvilket bestämmer, att — som det heter:

"Landværnet og de övrige Norske Tropper, som ikke til Linie Tropper kunne henregnes, maae aldrig bruges udenfor Norges Grændser."

Härvid bör särskildt bemärkas, att det förslag till unionsakt, hvilket nyligen undergått behandling i Norges Storthing, bland andra förändringar äfven åsyftade, att Norrmännen skulle afstå från denna i deras grundlag dem tillerkända rätt, men att förslaget i denna del likasom i öfriga delar icke vunnit Storthingets bifall, utan underkänts.

I betraktande häraf kan jag således icke annat finna, än att svenska folket äfven borde erhålla samma rättighet, och detta så mycket heldre som fråga nu är å bane, att detta folk skall åtaga sig en högst betydligt utsträckt värnepligt. Jag föreställer mig, att, om svenska folket kunde antaga, att blott en enda gång i framtiden deras söner kunde komma att föras ut i ett krig, hvilket icke vore föranledt af nödvändigheten att betrygga landets försvar samt värna dess sjelfständighet, utan endast blifvit förklaradt till följd af en regents maktbegär eller krigiska lynne eller andra orsaker, hvilka icke egentligen kunde anses betingade af verklig hänsyn till landets sanna fördel och intressen, jag är, säger jag, förvissad, att för möjligheten af blott ett enda dylikt krig svenska folket icke skulle vilja samtycka till en sådan utsträckning af värnepligten, som Utskottet här föreslagit, utan att några garantier särskildt bestämmas, hvilka kunna vara egnade att betrygga folket för denna våda. Emellertid anhåller jag om återremiss af denna punkt. Men skulle jag äfven icke vinna understöd i detta yrkande, har jag derigenom åtminstone vunnit tillfredsställelsen att hafva min mening förvarad i protokollet, och måhända skall en kommande tid erkänna, att jag haft rätt i den afsigt, som legat till grund för det förslag jag tillåtit mig här underställa Kammarens pröfning.

Herr Jöns Pehrsson: Äfven för min del kan jag icke finna annat än nödvändigt, att ett sådant tillägg göres till det nu föredragna momentet, som den föregående talaren föreslagit. Då fråga här var å bane om inrymmande af rättighet åt Riksdagen att deltaga i bestämmande af krig eller fred, var jag för min del icke med om, att vi skulle taga till oss en sådan makt genom ett särskildt stadgande i grundlagen. Att någon bestämmelse i sådan syftning intages i beväringslagen, anser jag deremot vara rätt mycket på sin plats. Jag tror visserligen icke, att någon här skulle vilja votera för krig, men för att visa både oss sjelfva och hela verlden — att jag så må säga — att vi icke önska något anfallskrig mot någon makt, synes det mig att vi böra uttryckligen förklara, att ifrågavarande beväring icke får användas för något annat ändamål än till landets försvar. Jag vill härmed ingalunda påstå, att tider *skola* komma, då sådant kan inträffa. Det är dock icke så ofantligt länge sedan, som landet hade tillfälle att bevittna, hurusom den beprisade snillekonungen framtvingade det finsk-ryska kriget på ett särdeles besynnerligt sätt, då han lät tillverka ryska soldatkläder i Stockholm och genom ett anfall af sina till Ryssar utklädda finska soldater tog sig anledning förklara Ryssland krig. Jag upprepar, att jag icke tror att något dylikt skall inträffa hädanefter; men icke desto mindre anser jag likväl det vara en pligt för oss, den stora svenska allmänhetens ombud, att tillse, att icke under några förevändningar eller omständigheter dess söner må kunna användas till något annat än till försvaret af sin fosterjord. Jag föreställer mig, att en sådan föreskrift är så mycket mera lämplig att här inrymma, som Norges grundlov redan innehåller ett dylikt stadgande. I § 25 af denna grundlag bestämmes nemligen först och främst, att "til Angrebs-Krig maae Norges Tropper och Roeflotille ikke anvendes uden Storthingets Samtykke";

och

och ett stycke längre fram i samma paragraf stadgas vidare, att "Landværnet og de øvrige Norske Tropper, som ikke till Linie Tropper kunne henregnes, maae aldrig bruges udenfor Norges Grændser." Skulle det nu vara mindre angeläget för oss att här i beväringslagen uttala vår tanke derom, att våra söner och våra försvarare aldrig må brukas utanför Sveriges och Norges gränser? Jag kan icke finna det, och jag yrkar derföre bifall till det amendement, som den föregående talaren framställt.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Detta moment lyder, såsom Herrarne hörde, sålunda: "Den, som blifvit uppbådad, vare skyldig att tjenstgöra till krigets slut". Jag vill fråga hvilken som helst af eder, mina Herrar, huru det skulle tillgå i ett krig, om krigsmannen icke vore pligtig att stadna qvar i ledet till krigets slut. Man säger visserligen, att man på intet sätt vill förhindra detta. Man afser blott, att beväringsmanskapet endast skall kunna användas inom Sveriges, likasom inom Norges gränser. Detta må nu vara godt och väl. Det kan dock icke bestridas, att sådana förhållanden *kunna* inträffa, som gjorde det nödvändigt att just under krigets lopp våra trupper måste marschera utom rikets gränser. Skulle då Herrar beväringsynglingar hafva rätt att säga: "nej, det vilja vi icke; vi vända hem igen", får man väl erkänna, att detta vore en nog vådlig frihet. Jag kan således icke finna annat, än att det föreslagna stadgandet är nödvändigt, förutsatt att nödigt stadgande icke finnes förut, och jag anser, att det bör stå här, på det att beväringsynglingarne må veta, att de äro skyldige, då de träda under fanan, att lyda hvart fanan går.

Hvad åter vidkommer åtskillige talares yttranden angående nödvändigheten att begränsa den rätt, som nu är Kongl. Maj:t medgifven att föra arméen och beväringen utom rikets gränser, vill jag erinra att den frågan icke afhandlas i denna punkt, och jag delar icke heller deras åsigt. Jag tror, att, då det gäller en så allvarsam sak som krig, får man underordna sig ganska stränga bestämmelser. Jag yrkar bifall till momentet utan förändring.

Herr Åke Andersson: Detta är kanske icke den rätta punkten, till hvilken ett sådant tillägg bör fogas, som här blifvit föreslaget. Men jag får ändock förklara, att, derest fråga blir om återremiss, jag vill understödja den förste talaren och förena mig i det yrkande han framställt i sådan syftning. Visserligen anser jag det vara rätt och i sin ordning, att, i händelse af ett försvarskrig, beväringsynglingarne få följa med till slut. Deremot föreställer jag mig, att ett annat förhållande inträder, om Kongl. Maj:t skulle vilja sända hjelptrupper utom landets gränser t. ex. öfver sundet, der de sannolikt endast skulle komma att tjena till kanonmat; och då är det icke säkert, att vi hafva någon Manderström till rådgifvare i regeringen, som kan afstyra ett sådant företag. Försigtigheten synes mig fördenskull bjuda, att något stadgas, som betryggar landets värnepligtige söner för en dylik möjlighet, och jag gillar alltså fullkomligt innehållet af den förste talarens amendement.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Med anledning af den siste tala-

rens yrkande om momentets återförvisning fäster jag hans och öfrige talares uppmärksamhet uppå, att en återremiss antagligen icke skulle tjena till något annat än att skicka protokollsutdrag till Utskottet och derefter få ett tryckt betänkande tillbaka. Jag inser icke, hvad man skulle vinna med ett dylikt beslut, så vida det icke möjligen är Herrarnes önskan att spilla tid och kostnad på sådant. Jag tror således icke, att man vidare bör hålla på en återremiss, och för min del påyrkar jag fortfarande godkännande af momentet.

Herr Jöns Pehrsson: Jag finner mig befogad att ännu en gång uppträda och yttra min åsigt angående en af mig ofta hörd tanke, att under vissa förhållanden det kunde vara lika klokt att göra ett hastigt anfall på en fiende som att afvakta hans angrepp. Jag föreställer mig, att, om vi skola få någon fiende, vi hafva att vänta den från öster eller söder, ty jag tror icke, att vi behöfva hysa någon dylik farhåga, hvad beträffar det lilla Danmark eller England. Men är det icke i så fall uppenbart, och hafva vi ej helt nyligen haft bevis uppå, att stater sådana som dessa äro i stånd att i hast sammanrafsa till antalet så enorma härmassor, att vår armé, om den skickades dit, den visserligen icke skulle blifva något annat än en munsbit i vilddjurets gap, och jag säger, att det är oförklarligt, att någon kan fatta och fasthålla en sådan tanke.

För öfrigt har man ofta tröstat oss med, att, om vi här i Sverige skulle hafva en stor armé, vi också behöfva en stor flotta för att betrygga den, och att det möter ofantliga svårigheter att öfverföra en större här öfver hafvet. Och då vi numera endast ega en liten eller ingen flotta, måste naturligtvis ett dylikt företag blifva ännu mera riskabelt. För den skull anser jag, på sätt jag förut yttrat, det vara nödvändigt att inför samtid och efterverld uttala, att vi icke vilja att våra värnepligtige söner skola användas annat än till landets försvar inom dess gränser. De Herrars åsigt, som anse ett sådant förbehåll öfverflödigt, respekterar jag, men den kan icke föranleda mig att ändra min mening.

Friherre Ericson: Herr Talman! mine Herrar! Jag får till en början erkänna, att, när ifrågavarande moment af denna paragraf förevar till behandling i Utskottet, jag först kände mig böjd att omfatta den mening, Herr Ola Bosson Olsson nu uttryckt, men att jag sedermera, på skäl som godkändes af alla Utskottsledamöterne för en motsatt åsigt, bragtes att afstå från någon framställning i ämnet. Desse ledamöter framhöllo nemligen, att Konungen visserligen eger rättighet att föra arméen utom landets gränser, men att förhållandet mellan de båda statsmakterna numera vore sådant, att man icke gerna kunde föreställa sig, att något dylikt från Kongl. Maj:ts sida kunde företagas emot folkets önskan, och såvida icke en tvingande nödvändighet dertill föranledde. En sådan uppfattning tyckes ju äfven hafva vunnit bekräftelse genom det beslut, Kammaren fattat helt nyligen i fråga om en här väckt motion angående upphäfvande af Konungens rätt att förklara krig. Den förändring uti ifrågavarande moment, som här föreslagits, omfattar ju tydligen, fastän under annan form, enahanda syfte, som afsågs med nämnda motion, och de skäl som anfördes vid afslåendet af denna motion kunna derför anses vara fullt

tillämpliga äfven nu. Det anfördes vidare, att då icke gerna några praktiska vådor kunde uppkomma genom stadgandet i förevarande moment men den deri föreslagna ändringen sannolikt skulle af Kongl. Maj:t tydas såsom ett misstroende och kunna framkalla en spänning mellan de båda statsmakterna, som skulle vara lyckligast att undvika m. m., så vore bäst icke göra någon ändring i föreslagna stadgandet. Då jag för min del, på nu anförda skäl, inom Utskottet frångått min förutvarande åsigt, kan jag icke nu annat än tillstyrka, det Kammaren måtte besluta, att förevarande moment må i oförändradt skick uti värnepligtslagen qvarstå.

Efter denna öfverläggning bifölls momentet.

§ 25 och *§ 26.*

Mom. 1 och *2.*

Biföllos.

Mom. 3).

Grefve Sparre: Under diskussionen rörande första punkten af förevarande betänkande talades flera gånger om emigration eller åtminstone om att personer kunde, af fruktan för de utsträckta vapenöfningarne och den långvariga militära tjenstgöringen, begifva sig till annat land och der uppehålla sig någon tid för att undgå denna tjenstgöring. Jag har mig särskildt bekant, att, från det län jag tillhör, en stor mängd personer årligen begifvit sig till Norge och der antagit tjenst för längre eller kortare tid. Det synes mig, som om Utskottets förslag, att beväringsskyldigheten må upphöra efter 27:de lefnadsåret icke är fullt lämplig, utan att högre lefnadsålder för åtnjutande af nämnda frihet bort hafva stadgats. Såsom förslaget nu är, synes det innefatta rent af en uppmaning till personer, åtminstone sådane som bo i gränsorten, att under den korta tid de äro i beväringsåldern hålla sig undan i kringliggande länder, för att derigenom undgå de stadgade vapenöfningarne. Vi hafva hört under det sednaste kriget mellan Tyskland och Frankrike, med hvilken noggrannhet en del personer ifrån Tyskland, som bosatt sig här, efterforskades och reqvirerades för fullgörande af värnepligten, och jag tror nog, att om man hos oss inför en sådan lag som den nu föreslagna, vi äfven måste hos våra grannar eftersöka en del af vår värnepligtige ungdom. Jag anser äfven, att en person vid 27 års ålder icke kan betraktas såsom saknande krafter att fullgöra sina vapenöfningar eller på annat sätt dertill kan vara olämplig, då han ju vid denna tid af sitt lif är i sin kraftfullaste period. Då jag således icke kan förstå anledningen till detta, efter min uppfattning olämpliga stadgande, skulle jag känna mig tacksam att erhålla upplysning om orsaken, hvarföre man nu föreslagit detsamma.

Friherre Ericson: Jag ber att få fästa den siste ärade talarens uppmärksamhet på, att den paragraf i värnepligtslagen, hvarom nu är fråga, handlar endast om sådane personer, hvilka af laga förfall varit för-

hindrade att å föreskrifven tid fullgöra sin beväringsskyldighet, eller af en eller annan orsak erhållit tillstånd att uppskjuta dem eljest föreskrifna vapenöfningar, hvilket den ärade talaren torde finna, om han genomläser denna paragraf. Hvad deremot beträffar de personer, som talaren tyckes hafva afsett, eller sådana som sjelfvilligt och förfallolöst uteblifvit från mönstring eller afhållit sig från anbefallda vapenöfningar, så finnes om dem stadgadt i 25 § af denna lag, i hvars andra moment bland annat finnes föreskrifvet, att de, som göra sig skyldige till en dylik försummelse, må kunna i beväringen qvarhållas ända till dess de fyllt 40 år. Detta synes mig vara ett tillräckligt korrektiv mot desse personer, som vilja undandraga sig fullgörandet af sin värnepligt; och hoppas jag, att den ärade talaren, då hvad han afsett redan finnes stadgadt, efter denna min förklaring känner sig tillfredsställd.

Grefve Sparre: Jag erkänner, att jag icke med tillräcklig uppmärksamhet genomläst förevarande paragraf, och att jag följaktligen icke beaktat det förhållande, hvarom jag nu erhållit upplysning. Uti mitt förra anförande framställde jag icke heller något yrkande, och gör det ej heller nu.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll äfven detta moment.

§§ 27 och *28.*

Biföllos.

§ 29.

Friherre Ericson: Jag ber blott att vid denna paragraf få anmärka ett tryckfel, som insmugit sig, i det efter paragraftecknet står orden "mom 1". Då paragrafen icke är indelad i moment, torde lätteligen inses, att nämnda ord böra utgå; och yrkar jag att paragrafen efter denna förändring må af Kammaren godkännas.

Herr Jöns Pehrsson: Herr Talman! mine Herrar! Jag har icke något att anmärka emot den nu föredragna paragrafen. Tvärtom finner jag med tillfredsställelse, att beväringen genom stadgandena i denna paragraf är ganska väl tillgodosedd i ett afseende, hvars nödvändighet jag flera gånger förut tagit mig friheten påpeka, nemligen i beklädnadsafseende. Det finnes dock ett förhållande, som jag anser böra i sammanhang med öfverläggningen om denna paragraf beaktas, och hvilket förhållande jag hoppas, att Kammaren behagar taga i öfvervägande; det är nemligen beväringsynglingarnes behof att erhålla någon ersättning under den tid de fullgöra sina vapenöfningar. Jag för min del är af den uppfattning, att, då dessa öfningar enligt nu framlagda värnepligtslag blifva ganska långvariga, beväringen bör erhålla någon godtgörelse för den tid som derunder förspilles, och jag tager mig derföre friheten föreslå, att till ifrågavarande paragraf måtte i nämnda syfte göras ett tillägg af följande lydelse:

Beväringsyngling åtnjute derjemte ersättning af statsmedel med 40

öre per dag för de bestämda öfningsdagarne utöfver de nu gällande trettio dagarne; denna ersättning uppbäres först efter hvarje års fullgjord öfningstid och lyftes hos ortens kronouppbördsman, hvartill beväringsyngling hör.

Man har talat så mycket om, att rotehållareintresset i denna Kammare skulle vara det förherrskande, men här finnes ett tillfälle för oss rotehållare att ådagalägga, att vi icke hafva för afsigt att nedtrycka de mindre bemedlade klasserna, om vi blott vilja gå in på hvad nu föreslagits. Alla dessa handtverkare, torpare, statkarlar, mindre jordbrukare med flera, hvilka äro familjefäder och kanske ibland hafva ända till två à tre manliga barn i beväringsåldern på en gång, skulle ju genom detta stadgande vinna en särdeles stor lättnad, och vi böra betänka att vi icke skola lägga en förökad börda på deras skuldror, som icke hafva förmåga att bära den. Jag skulle visserligen anse önskligt, om man kunde uppdraga en gräns emellan de verkligt fattige och de icke behöfvande bland beväringsynglingarne för att blott till de förra utbetala omförmälda ersättning, men då uppdragandet af en sådan gränslinie är omöjligt, måste ersättningen utgå lika till alla, och det blir i alla fall för de skattdragande icke något annat, än att taga ur ena handen och lägga i den andra. Det skulle icke vara nyttigt för beväringsynglingen, om han under öfningarnes fortgång finge uppbära den föreslagna ersättningen, enär han i sådant fall med sin ålders obetänksamhet lätt kunde förslösa den, men det vore deremot för honom en stor fördel att hafva denna ersättning att tillgå, sedan öfningarne vore fullgjorda. Det kan äfven inträffa, att de utaf beväringsmanskapet, som äro i andra eller tredje åldersklassen, äro gifta och hafva familj, och då är den ifrågasatta ersättningen så mycket mer af nöden, på det icke dessa familjer skola lida brist, under den tid familjefadern, af hvars arbete familjen skall hafva sitt uppehälle, är borta och hindrad att arbeta. Jag ber derföre, att Kammaren måtte väl betänka och öfverväga mitt nu framlagda förslag. Om detsamma, i händelse af Kammarens bifall, icke genast kan träda i tillämpning, så hafva ju ändock regeringens ledamöter fått en anvisning om hvad vi önska uti förevarande afseende. Man förskräckes troligen af de stora belopp, hvartill den ifrågasatta ersättningen skall uppgå, men det är ej så farligt, ty om detta belopp fördelas på hela landets inkomster, så blir det en försvinnande bråkdel. Ännu en gång tager jag mig derföre friheten bedja Kammaren beakta mitt förslag och dertill lemna sitt bifall.

Herr *Gunnarsson* instämde med Herr Jöns Pehrsson.

Herr Gumælius: Jag kan icke dela den sednaste talarens åsigt. Den fråga, han uppkastat, är visserligen icke utan stor betydelse i ekonomiskt afseende, så för det allmänna som för den enskilde, ehuruväl derutinnan kan sägas åtskilligt både för och emot; men vigtigare förefaller mig en annan sida af saken. I den allmänna värnepligtens fullgörande vill jag se utöfvandet af en medborgerlig pligt och rättighet, som icke bör vänta penningeersättning och ej dermed kan godtgöras. Nej, vill staten från sin sida, såsom den för visso bör, tillerkänna sina försvarare någon gengäld för, att de göra sig redo att, om så påfordras, offra lif och blod åt fullgörandet af sin medborgarepligt, så kan detta enligt min mening ej

ske på annat sätt, än genom att verkligen erkänna dem såsom hela menniskor och medborgare, genom att åt dem upplåta vidgade borgerliga, politiska rättigheter; och om värnepligtslagen genomföres, lär staten ej dröja, ej kunna dröja att inlösa denna sin förbindelse. Det är ur sådan synpunkt jag yrkar afslag på Herr Pehrssons framställning.

Herr Carl Ifvarsson: Min ståndpunkt i denna fråga har jag redan förut tillkännagifvit. Jag tror, att det minsta man kan göra för denna beväring, med hvilken vi i farans stund tänka värna oss, är att gifva dem en mindre aflöning, såsom godtgörelse för den tid och möda de få offra på fullgörande af dem ålagda vapenöfningar. Hvad beträffar de utsträckta politiska rättigheter, en talare föreslagit, att man skulle gifva dem såsom ersättning i förevarande hänseende, så har jag visserligen icke något deremot, men jag anser dock, att man kan betrakta denna ersättningsfråga först ur ekonomisk synpunkt och till en början tillerkänna beväringen något mindre penningebelopp. Vill man sedermera gifva dem utsträckta politiska rättigheter, så är det godt och väl, men dertill erfordras kanske en särskild uppfostran i fråga om de rättigheter och skyldigheter de hafva mot fosterlandet. Jag vill således, dock utan afseende att förslaget kommit från Herr Jöns Pehrsson, understödja hvad han i förevarande hänseende hemställt.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Då jag i allo delar de åsigter Herr Carl Ifvarsson i detta ämne uttalat, vill jag, för att ej förlänga diskussionen, blott tillkännagifva, att jag förenar mig uti hvad af honom blifvit anfördt rörande den föredragna paragrafen.

Herr Åke Andersson: Jag får instämma till alla delar i hvad den förste talaren uti detta ämne yttrat, såväl i hvad han anförde om att ersättning borde beviljas beväringsynglingarne, som äfven i hans förslag att denna ersättning icke skulle utgå under pågående beväringsmöte utan först efter mötets slut. Jag vill dock i sistnämnda hänseende gå ännu längre än den nämnde talaren, enär jag skulle vilja, att man insatte den beväringen tillkommande ersättning uti sparbanker, derifrån medlen först i händelse af behof finge uttagas. Jag vågade för ett par riksdagar sedan föreslå, att vissa procent af tjenares aflöning skulle för tjenarens räkning af husbonden insättas i sparbanken, men detta förslag mötte motstånd hufvudsakligen på den grund, att detsamma skulle innefatta ett ingrepp i eganderätten. Här kan emellertid icke vara fråga om något sådant ingrepp, då ifrågavarande ersättning endast kan betraktas såsom en skänk. På samma gång jag således yrkar bifall till Herr Jöns Pehrssons förslag, får jag såsom min åsigt anföra, att ifrågavarande ersättning må, såsom en uppmaning till sparsamhet, för beväringens räkning insättas i sparbankerna, af hvilken åtgärd jag tror att mycken nytta kan uppkomma för landet i sin helhet.

Herr Ola Bosson Olsson: Jag har redan uttalat min mening i denna fråga, då 22 § af denna lag behandlades. Jag kan icke dela den uppfattning, den ärade talaren å Örebro-bänken uttalade, att ekonomisk

fördel uti ifrågavarande hänseende bör alldeles förbises för utvidgade politiska rättigheter. Jag tror, att man bör och måste beakta äfven den ekonomiska sidan af saken. Man måste medgifva, att icke alla samhällsklasser hafva lika stor fördel af att den ökade värnepligten införes, ty de, som hafva en större förmögenhet, hafva naturligtvis mera intresse af att fäderneslandets sjelfständighet bevaras, än de som äro fattiga och icke hafva något att försvara. Man måste äfven komma ihåg, huru tryckande den nya beväringsskyldigheten blir i synnerhet för de fattigare klasserna, som äro beroende af sitt arbete. Min öfvertygelse är, att i händelse icke dessa klasser beredes någon penningeersättning såsom godtgörelse för den tidsspillan och den möda de offra på vapenöfningarne, den fattiga befolkningen skall i massor öfverflytta till Amerika, hvilken utflyttning deremot kan förekommas, endast vi medgifva ifrågavarande ersättning. Jag yrkar bifall till det af Herr Jöns Pehrsson framlagda förslaget.

Herr *Johan Jönsson* förenade sig i detta anförande.

Friherre Ericson: Vid behandlingen af denna paragraf inom Utskottet lutade jag verkligen åt den åsigten, att någon godtgörelse i penningeväg borde beredas beväringsynglingar för den tid, de af vapenöfningarne voro förhindrade att sköta sina fredliga värf. Jag gjorde dock icke någon framställning derom i Utskottet, enär jag redan på förhand förnam, att mina kamrater derstädes hyste en motsatt uppfattning. Ehuru jag således torde anses minst skyldig att försvara Utskottets åsigt i detta fall, vill jag likväl redogöra för de skäl, som inom Utskottet uttalades emot ifrågavarande godtgörelse. Utskottet ansåg först och främst, i likhet med de åsigter Herr Gumælius uttalat, det icke vara lämpligt och landet fullt värdigt att göra något sådant som fullgörandet af den allmänna pligten emot fäderneslandet till en ekonomisk fråga, eller att uppskatta denna pligt i ett visst penningevärde. För det andra ansåg man, att de personer, som fullgöra sin beväringsskyldighet, i allmänhet icke äro gifta och hafva familjer att underhålla, hvarför äfven, då de under exercistiden åtnjuta kläder och föda, man ansåg dem icke göra någon nämnvärd uppoffring. Jag vill dock härvid påminna, att det finnes verkligen en viss klass af personer, som kunna komma att lida kännbara uppoffringar genom fullgörande af sin värnepligt, nemligen sådane af hvilka jag vill såsom exempel nämna jernvägsbokhållare, som åtnjuta viss månadspenning. Desse måste hålla sig med rum och kläder och hafva andra bestämda utgifter, som utgå för hela året utan afseende på om de äro borta från sin plats en eller annan månad eller icke, men de gå, det oaktadt, under den tid de äro sysselsatte med vapenöfningarne, antagligen i mistning af sin månadspenning. Jag vet icke huru förhållandet härmed är vid statens jernvägar, men vid enskilda jernvägsanläggningar och industriela företag i allmänhet torde man få antaga, att den tjenstemännen beviljade månadspenning kommer under den tid de sålunda äro borta att dragas in. Men i händelse man ville lemna sådana personer godtgörelse, skulle likväl ersättningsbeloppet uppgå till vida högre summa än nu är föreslagen, och då alla ju måste hafva lika, blefve det för hela beväringen en oerhörd summa, som för de aldra flesta vore mycket för hög. Utskottet ansåg

slutligen, att om i framtiden visade sig behof för beväringen att erhålla någon ersättning, detta behof ganska lätt kunde när som helst afhjelpas, ty det blefve blott en statsregleringsfråga, man tillade blott den nödiga summan på anslagstiteln "Beväringsmanskapets vapenöfningar", och något stadgande derom behöfde alls icke inflyta i värnepligtslagen. Detta sista skäl anser jag vara fullt giltigt, och då man ännu icke har någon erfarenhet, i hvad mån ifrågavarande ersättning kan vara af nöden, kan man gerna vänta någon tid för att inhemta en sådan erfarenhet, helst, såsom jag redan nämnt, i händelse behof deraf visar sig, sådant genast kan afhjelpas. Jag yrkar, att paragrafen i oförändradt skick må af Kammaren godkännas.

Grefve Sparre: Den fråga, hvarom framställning här blifvit gjord, är, efter min uppfattning, af största vigt. Det kan icke förvåna någon, om i ett land, der för ögonblicket icke några sådana riksolyckor förefinnas, som påkalla de ansträngningar och försakelser, som två à tre månaders vapenöfningar innebära, det kan, säger jag, icke förvåna någon, om under dylika förhållanden genomförandet af en värnepligtslag, sådan som denna, mötes med en viss motvilja. Det var efter det olyckliga slaget vid Jena som Preussen underkastade sig de uppoffringar i militäriskt hänseende, som gjort detta land till hvad det nu är, men vi äro lyckligtvis icke i den belägenhet, att vi af nöd tvingas till dylika uppoffringar, och man kan icke begära hos alla samhällsklasser den höga uppfattning af dess pligt emot fäderneslandet, att de skola villigt underkasta sig de uppoffringar, som blifva en följd af de ökade vapenöfningarne. Det torde vara bekant för en hvar af eder, mine Herrar, att våra beväringsynglingar liksom våra soldater aldrig gå till mötesplatsen, utan att de måste hafva något penningar med sig, ty äfven om de iakttaga den största sparsamhet, kunna de icke lefva borta från hemmet i vecko- eller månadtal utan att få vidkännas åtskilliga utgifter. Det kan icke förvåna oss, om dessa ynglingar, hvilka, enligt hvad Herr Krigsministern behagade upplysa, till största delen äro obemedlade, icke kunna undgå att känna värnepligtsbördan tung, då de icke allenast få egna sina krafter och sin tid åt fäderneslandets försvar, utan äfven derjemte nödgas antingen uppoffra den lilla skärf, som de med mycken sparsamhet under årens lopp kunnat samla, eller ock, i händelse de icke hafva någon sparpenning, skuldsätta sig. Under sådana förhållanden tror jag, att ifrågavarande framställning icke saknar skäl för sig.

Den siste talaren påstod, att det skulle vara tids nog att bevilja beväringen någon penningeersättning, sedan erfarenheten visat, att dylik ersättning vore af nöden. Jag skulle vilja kasta om detta påstående och i dess ställe hemställa, om icke, då vi vilja pålägga våra unga män en svår börda, det vore lämpligt att just i början och, för att öfvervinna deras motvilja för denna börda, gå dem till mötes och göra dem samma börda i någon mån drägligare. Jag tog mig nyss den friheten att af Herr Krigsministern enskildt begära upplysning på de ungefärliga kostnader, som skulle blifva en följd af den föreslagna godtgörelsen till beväringen. Han var af den godheten och upplyste, det de för beväringen beräknade portioners antal uppgick till omkring 1,549,000 stycken, hvilket således blir

det antal dagar, fördeladt på hela beväringen, som densamma öfvas. Om man nu också ville gå ännu längre än förslagets upphofsman och tillerkänna beväringen ersättning à 40 öre per dag för *hela* öfningstiden, så skulle, såvidt jag räknar rätt, kostnaden för ifrågavarande ersättning uppgå till omkring 620,000 R:dr. Detta är visserligen en stor summa, men vi böra besinna, att det är penningar, som komma att utdelas till våra söner och åt dem, som till större delen äro i behof och utan tillgångar. Jag är icke beredd att nu genast besluta i detta ämne, men jag får tillkännagifva, att jag finner mycket tala för den gjorda framställningen, hvarför jag äfven, för den händelse Kammaren anser densamma vara värd att tagas i öfvervägande, hemställer, att punkten, för undergående af förnyad pröfning i förevarande syfte, måtte af Kammaren till Utskottet återremitteras.

Herr Lyttkens: Jag är till stor del förekommen af flere talare, som före mig haft ordet, och jag vill derföre endast framhålla huru välgörande ett stadgande, sådant som det föreslagna, skulle vara för att tillfredsställa den allmänna meningen, som påtagligen icke eljest kan blifva gynnsam mot de nya och strängare föreskrifterna. Jag vill derjemte erinra om, att en ganska stor del af beväringsynglingarne äro tjenstedrängar, som till följd af den långa öfningstiden i de flesta fall komma att vidkännas afdrag på sina årslöner, och då detta skall för dem blifva ganska känbart, ligger häruti ett ytterligare skäl för bifall till Herr Jöns Pehrssons förslag. Att äfven förmögne ynglingar, som icke behöfva något dylikt understöd, likväl komme att erhålla sådant, är visserligen en oegentlighet, men något särskildt undantagsstadgande med afseende å dem kan icke lämpligen föreskrifvas.

På grund häraf yrkar jag bifall till ifrågavarande förslag.

Herr Ola Månsson: Jag gillar fullkomligt de åsigter, som uttalats af Herrar Carl Ifvarsson och Jöns Pehrsson, och jag gör detta desto heldre, som den utsträckta värnepligten kommer att borttaga så mycken tid och äfven förorsaka kostnader för många, som icke hafva andra tillgångar, än dem de kunna genom arbete förvärfva; och vid sådant förhållande är det, enligt min åsigt, icke mer än billigt, om de få någon om än ringa ersättning för sina uppoffringar för det gemensamma bästa.

Alltså yrkar jag bifall till det väckta förslaget.

Herr Fredricson: Jag vill endast förklara, att jag instämmer uti det af Herr Jöns Pehrsson väckta förslaget; jag anser det nemligen vara med rättvisa och billighet öfverensstämmande, att de värnepligtige erhålla någon ersättning för de uppoffringar, de under vapenöfningarne måste vidkännas.

Herr Magni: Då det af Herr Jöns Pehrsson framställda förslaget, enligt min åsigt, har goda skäl för sig, så kommer jag att rösta för bifall till detsamma.

Herr Carlén: Jag kan icke neka till, att detta förslag, då jag på det gemensamma mötet i och för försvarsfrågan först hörde det framställas, ganska mycket anslog mig. Det föreföll mig nemligen, som om billigheten talade för detsamma. Men då jag sedan dess närmare öfvervägt förslaget, har jag fått en annan uppfattning derom och funnit öfvervägande skäl för den åsigten, att staten icke bör åtaga sig ifrågavarande förbindelse.

Man bör nemligen tänka på af hvilka elementer beväringen består. Der finnas dels rika personer, och för dem bör någon ersättning icke kunna ifrågakomma; der finnas vidare burgna personer, och dessa äro icke heller i behof af någon godtgörelse; och der finnas äfven fattiga personer, hvilka dock få — hvad de kanske eljest sakna — goda kläder och tillräcklig föda, och sålunda behöfva de icke heller något understöd. Inom beväringen finnas äfven sådane, som eljest arbeta mot dagspenning; då dessa äro upptagne af vapenöfningarne, äro de visserligen icke i tillfälle att göra några besparingar, men man har väl skäl att fordra det äfven desse skola uppoffra något för fosterlandets försvar. De som mest komma att vidkännas olägenheterna af värnepligten blifva utan tvifvel sådane, som innehafva årstjenst. För dem kommer denna skyldighet antagligen att kännas svårast. Om äfven svårighet för dem ej möter att under beväringsåldern erhålla tjenst, så blir det troligen mot en lägre lön, och denna minskning i hvad de eljest kunnat beräkna kan blifva kännbar nog. Om det vore lämpligt att stifta en särskild lag till förmån för dem, som till följd af värnepligten komme att vidkännas uppoffringar, större än öfriga samhällsklassers, så skulle jag icke hafva något deremot; men då man icke lärer kunna bestämma föreskrifter specielt för en viss klass, torde man ej böra, för att bereda lättnad åt denna klass, förrycka hela beväringsinstitutionen. Ty detta skulle man verkligen göra, om man aflönade alla beväringsynglingarne, hvilka sålunda förvandlades till legoknektar.

Ett ytterligare skäl emot förslaget ligger deruti, att kostnaden skulle blifva alltför betungande för statsverket. En talare har angifvit denna kostnad till ett belopp af något öfver 600,000 R:dr, men jag hörde nyss af en person, som bäst är i tillfälle att döma derom, att densamma komme att uppgå till icke mindre än 720,000 R:dr; och jag frågar, om det kan vara klokt att till förmån för dels rika och välbergade, som icke äro i behof deraf, och dels fattiga, som under öfningstiden, i jemförelse med hvad de eljest äro vana vid, hafva riktiga sötebrödsdagar, om det kan vara klokt — säger jag — att till desse utbetala ett så ofantligt belopp. Jag tror, att man år efter annat, då budgeten bestämmes, skulle — fastän det då vore för sent — komma att ångra sin alltför stora liberalitet.

På dessa grunder motsätter jag mig det gjorda yrkandet.

Herr Hjelm: Jag vill icke uppehålla Kammaren med anförande af de många skäl, som jag finner talande för att någon ersättning bör lemnas åtminstone till de medellöse beväringsynglingarne, utan endast anföra ett par.

Det blifver nemligen allt för svårt för desse, som naturligtvis bero af

årstjenst eller daglön, att de skola tvingas bortsätta hela tre månader af lika många års dyrbaraste tid på de krigiska öfningarne, om de åtminstone icke erhålla så mycket som de oundgängligast i penningar nödgas uppoffra under mötestiden. Vi få dervid icke förbise, att mathållningen på åtminstone en del lägerplatser är sådan, att beväringen icke med bibehållandet af helsa och krafter kan endast lefva på Kronans gage. Hvad åter de mindre jordbrukarne vidkommer, så händer icke så sällan, att ynglingen af en eller annan orsak emottagit eget gårdsbruk vid den tid han blifver myndig; han uppehåller det med eget arbete — är för medellös att hålla sig en dräng, men tvingas naturligtvis att skaffa sig en karl under den tid han är på lägret, och den kostar penningar. Äfven för dem, som bero af sina söners arbete, och som begagna dem för sitt jordbruk, blir den långa öfningstiden en lika oläglig som kostsam sak. Under sådana och likartade förhållanden, som jag haft äran påpeka, finner jag stort skäl uti, att någon ersättning bör lemnas; men jag vill icke deruti gå så långt som den förste talaren yrkat, utan förenar mig i den af Grefve Sparre yrkade återremissen, på det Utskottet må komma i tillfälle taga frågan under ompröfning. Jag tror icke heller, att det skall blifva så svårt att kunna skilja mellan rika och obemedlade som Herr Carlén anfört. Vi hafva både bevillningsberedningskomitéen, kommunalnämnd och stämma, som kunna med full sakkännedom yttra sig derutinnan.

Herr Törnfelt: Jag finner mig desto heldre föranledd att instämma i det väckta förslaget, som i min hemort personer ur de fattigare klasserna, deribland äfven mindre jordegare, gjort mig uppmärksam på, huru nödvändigt det vore att, derest beväringens vapenöfningar i betydlig mån utsträcktes, tilldela dessa ynglingar någon dagspenning. Det är nemligen icke tillräckligt att de erhålla kläder och föda, utan de böra också hafva någon ersättning för den ganska dyrbara tid, som de nu måste använda på öfningarne, och detta behöfs så mycket heldre som den utsträckta värnepligten för dem nödvändigt kommer att förorsaka uppoffringar, som i allt fall blifva ganska känbara.

På dessa skäl förordar jag bifall till förslaget.

Herr Jöns Pehrsson: Det hade verkligen varit för mycket, om man hade väntat, att detta förslag skulle tillvinna sig allas bifall. Jag finner det fägnesamt att det erhållit så pass mycket understöd, som det redan fått, ty jag bekänner öppet, att jag hemtat tanken ur 1812 års riksdagsprotokoll, hvarest uttalas temligen allmänna sympatier för ett dylikt förslag. Att det nu skulle möta motstånd, är ganska naturligt; men det gladde mig verkligen, att grefve Sparre förordade detsamma. Denne representant har på sednare tider ofta uttalat så vackra och sanna åsigter i många fall, att deraf synes, att han börjat inse rättvisan af de ringare samhällsklassernas fordringar; och jag kan icke annat än önska honom lycka på den väg han sålunda beträdt.

Hvad Herr Carlén nyss yttrade emot förslaget uppväckte deremot min förvåning, ty han har förut till mig enskildt i smickrande ordalag förklarat, att han funnit en god tanke i detsamma. I dag var han deremot af annan åsigt. Jan anser det ingalunda vara för mycket, om man

lemnar den föreslagna lilla ersättningen åt desse beväringsynglingar, som man nu vill ställa i fullkomlig paritet med den indelta soldaten, hvilken har en ganska tillräcklig aflöning, ehuru den utgår på annat sätt, än det jag föreslagit med afseende å beväringen.

I anledning af hvad Friherre Ericson yttrade om olämpligheten af mitt förslag, derföre att enligt detsamma äfven bättre lottade ynglingar komme att få del af ersättningen, vill jag nämna, att jag i likhet med honom anser det icke vara fullt lämpligt, att de, som äro i denna lyckliga kategori, äfven undfå ersättning; men då man icke i detta fall kan uppdraga någon gräns emellan bemedlade och icke bemedlade, så finnes ingen annan utväg än att låta stadgandet omfatta alla; och deraf uppstår i sjelfva verket ingen annan olägenhet, än att de rika få med ena handen utgifva hvad de erhållit i den andra.

Jag är, såsom jag redan sagt, tacksam för det understöd, som kommit förslaget till del, och jag vidblifver äfven mitt förra yrkande.

Herr Ola Lasson: Äfven jag är af den åsigt, att beväringsynglingarne böra ersättas med 40 eller kanske 50 öre om dagen, helst då man går så långt i sina fordringar, att man vill ställa dem i ledet utmed den indelta soldaten; och derföre förordar jag bifall till den föregående talarens yrkande.

Herr Sahlström: Jemte det jag instämmer i Grefve Sparres yrkande om återremiss af denna punkt, vill jag framhålla, huru önskligt det vore, om beväringsynglingarne någorlunda allmänt komme att sjelfve bekosta sin beklädnad, mot rättighet för dem att åtnjuta slitningsersättning af statsverket. Härigenom skulle helt visst en icke obetydlig besparing kunna beredas åt det allmänna, utan att de beväringsskyldige, som sjelfve kunde skaffa sin beklädnad till billigare pris än statsverket, finge vidkännas andra kostnader än dem, för hvilka de af statsmedel blefve ersatte. Och genom en sådan åtgärd skulle man kunna undvara de stora "beklädnadsförråden," som nu måste hopas i magasinerna, och som äro utsatta för skada samt derjemte förorsaka dryga förvaltningskostnader. Jag hade tänkt mig att kläderna borde göras efter en viss bestämd form och sålunda blifva en nationaldrägt.

Jag upprepar mitt yrkande om återremiss.

Herr Statsrådet Abelin: De åsigter jag i denna fråga hyser, hafva fått sitt uttryck i de yttranden, som Herrar Gumælius, Carlén och Friherre Ericson afgifvit, och från dem af Kammarens ledamöter, hvilka hysa en motsatt mening, har jag icke hört uttalas något skäl, som i ringaste mån förmått rubba min uppfattning i frågan.

Man har fästat uppmärksamheten på hvilka kostnader den föreslagna tillökningen i aflöningen skulle åstadkomma; och jag tillåter mig med anledning deraf hänvisa Kammarens ledamöter till bilagan N:o 14 i det underdåniga memorialet af den 29 December 1870, hvaraf finnes, att summan af de portioner, som för beväringsmanskapet beräknats utgå, utgör 1,541,840, hvilken siffra också angifver antalet dagar, hvarunder samtliga manskapet är under öfning. Multiplicerar man denna siffra med 40

öre, så får man en summa af 616,736 R:dr, till hvilket belopp således den ökade kostnaden komme att uppgå, ifall hvarje beväringsyngling skulle tilldelas 40 öre dagligen under öfningstiderna. Härvid är att märka att denna beräkning blott afser en öfning af 82 dagar, hvilket antal öfningsdagar endast kan anses tillräckligt, under förutsättning af beväringsmanskapets samöfning med en väl disciplinerad stamtrupp. Skulle man åter komma i nödvändigheten att stödja försvaret på uteslutande värnepligtige trupper, då skulle dessa komma att öfvas en vida längre tid än den nu föreslagna, hvarigenom ock den, genom det ifrågasatta aflöningstillägget, ökade kostnaden komme att blifva högst betydlig; men en återgång från det en gång antagna aflöningssättet skulle då, måhända, blifva svår att genomföra.

Att särskildt aflöna de beväringsskyldige strider dessutom mot den allmänna värnepligtens idé och den uppfattning man i allmänhet har derom, att fullgörandet af denna för alla lika medborgerliga pligt icke bör betalas.

Hela den omtvistade frågan skulle för öfrigt kunna på administrativ väg lösas, ty likasom de nuvarande portionspenningarne (den så kallade tobaksskillingen) på sådant sätt bestämts till 6 öre om dagen, kan denna siffra på samma sätt höjas exempelvis till 46 öre; hvarföre ej heller är behöfligt att intaga något stadgande derom i värnepligtslagen.

Man har här uttalat den önskan, att beväringsyngling borde vara berättigad att sjelf få förse sig med beklädnad, och man har framhållit fördelarne deraf. Dessa fördelar äro ej heller af mig förbisedda, och Kongl. Maj:t har redan, på derom gjord framställning, anbefallt vissa anordningar i sådan syftning. I 46 § af det förslag till kungörelse angående allmänna värnepligten, som är Kongl. Maj:ts nådiga proposition om landtförsvarets ordnande bifogad, är också den bestämmelse upptagen, att manskapet i visst fall må förse sig med egen mundering, med rättighet att erhålla slitningsersättning i förhållande till densammas värde.

Herr Liss Olof Larsson: Jag vill icke nu yttra mig hvarken för eller emot det af Herr Jöns Pehrsson väckta förslaget, och anser det icke heller behöfligt, då jag tror att Kammaren icke vill, så att säga, på rak arm fatta beslut derom, hvadan en återremiss derför torde böra beslutas.

Tillika vill jag nämna, att om Herr Jöns Perssons förslag hade åsyftat att bereda någon ersättning åt beväringsmanskapet för marschen till och från mötesplatsen, så skulle jag icke tvekat ett ögonblick att bifalla detsamma; ty jag anser att, då många bland beväringsynglingarne bo så långt aflägset från mötesorten, att de måste tillbringa flera dagar på marschen, desse böra hafva godtgörelse härför, hvilket torde vara desto mera billigt, som de naturligtvis måste komma att vidkännas större uppoffringar både i tid och penningar, än de som bo i närheten af mötesplatsen.

Jag anser äfven af detta skäl en återremiss af denna punkt vara nödvändig, och jag hoppas att Utskottet skall taga i öfvervägande, om icke detta mitt förslag utan synnerliga olägenheter kan genomföras; och ehuru jag anser mig icke nu kunna angifva ett lämpligt belopp å marschpen-

ningarne, förmodar jag, att Utskottet må finna sig oförhindradt att föreslå den summa, som kan vara lämplig.

Herr Engman: Jag kan, för min del, icke bifalla förslaget, att beväringsmanskapet skall erhålla dagspenning under öfningstiden och marscherna till och från mötet. Jag tror, att landets kostnad för detta ändamål redan förut är tillräckligt stor. Om man räknar att 20,000 man äro borta i 90 dagar, så uppstår derigenom en nationalekonomisk förlust af 1,800,000 dagsverken, hvilket, med beräkning af 40 öre för hvart dagsverke, representerar en summa af 720,000 R:dr. Då landets kostnad för beväringsöfningarne, utom underhåll, skulle uppgå till denna summa, vore det väl icke skäl att betunga statsverket med beväringsmanskapets aflöning.

Man har talat om återremiss af paragrafen, men jag kan för min del icke inse hvartill detta skulle tjena, då Första Kammaren redan fattat sitt beslut, och ingen kan väl tro, att Första Kammarens ledamöter hvarken i Utskottet eller Kammaren skulle gå in på ett sådant förslag som det här framställda. Jag yrkar derföre bifall till paragrafen i dess nuvarande form.

Grefve Sparre: Jag erkänner riktigheten af Herr Krigsministerns anmärkning, att det beror på Kongl. Maj:t att bestämma portionsskillingens storlek, och att saken på detta sätt lämpligast kan regleras, men jag tror ändå att det torde blifva svårt för Kammaren att så här i hast formulera ett beslut i frågan, utan anser jag det vara lämpligast att återremittera densamma, på det att Utskottet må taga i öfvervägande huruvida en hemställan bör göras till Kongl. Maj:t och anslaget till beväringsöfningarne ökas. Jag fortsätter derföre min begäran om återremiss.

Man måste besinna, att när en ung man nu vid 20 års ålder erhåller en tjenst gör husbonden vid lönens bestämmande afseende på att han måste vara borta under årets beväringsmöte, och huru mycket mera afseende måste han då icke fästa vid den omständighet, att tjenaren måste lemna sin tjenst under tre gånger så lång tid.

Jag vill icke påstå, att mitt beslut är orubbligt fattadt i denna fråga; jag vill fästa skyldigt afseende på Herr Krigsministerns invändning och tror att möjligen saken kan afhjelpas genom att öka portionsskillingen, men det torde vara nyttigt, att Utskottet får taga paragrafen under förnyad behandling.

Friherre af Schmidt: Jag vill endast göra de ledamöter, som förordat aflöning åt beväringsmanskapet, uppmärksamme på en omständighet, som måhända skall göra att de tänka något närmare på saken och finna förslaget mindre nyttigt och nödvändigt.

Förslaget afser naturligtvis att åt hvarje beväringsyngling lemna en kontant aflöning, i likhet med de belopp han nu erhåller under namn af marschaflöning och tobaksskilling. Hvad blefve följden häraf? Jo, att flertalet använde denna kontanta aflöning till extra förplägning under mötena, och detta anser jag vara mindre behöfligt. Hvar skulle väl denna ersättning stadna? Hos marketentarne, som alltid äro till hands och all-

tid beredvilliga att lemna förtäring på kredit, till dess aflöningen utfaller. Man skulle således endast göra marketentarne en tjenst genom att lemna beväringsmanskapet den ifrågaställda, till flera hundra tusen R:dr årligen uppgående ersättningen.

Herr Jöns Pehrsson: Med anledning af Krigsministerns uppträdande i frågan vill jag yttra några ord. Om det varit ett synnerligt nöje för honom att motsätta sig förslaget, endast derföre att det kommit ifrån mig, så torde det väl vara mindre nöje för honom att motsätta sig den allmänna meningen i landet och representationen.

Den siste talaren måtte icke riktigt hafva uppfattat mitt yrkande, ty jag har icke föreslagit, att beväringsmanskapet skulle erhålla ersättningen under sjelfva mötet, utan först efter dess slut. Om under mötestiden, då de beväringsskyldiges arbetskrafter äro borta från deras familjer, dessa skulle komma i behof, så finnes nog välvilliga personer, som förskotterade några medel, när de veta att de beväringsskyldige få ersättning vid mötestidens slut. Med den stora kostnaden har det just ingen fara, ty jag ber Herrarne observera, att jag icke begärt ersättning för alla dagarne utan endast för de 52, och om man räknar noga, uppgår kostnaden endast till 394,000 R:dr, som visserligen är ett stort belopp, men ändock icke mera än en sextiondedels procent af hela landets beskattningsbara kapital. Man kan visst tillämpa det gamla ordspråket: "många bäckar små göra en stor å", men denna kostnad blefve dock ett korrektiv som gjorde den nya beväringslagen mindre förhatlig.

Herr Key: Hindrad af illamående att bevista gårdagens öfverläggning om beväringslagen, ber jag att vid denna punkt få yttra några ord och tillkännagifva, att jag förenar mig med dem, som yrkat att beväringsynglingarne torde böra erhålla någon aflöning under öfningstiden, och jag tror icke, att man kan anse deras tjenstgöring derigenom neddragen till ett legoknektsåliggande lika litet som i Preussen, der äfven en viss ersättning lemnas, helst de i alla fall på Kronans bekostnad skola förses med erforderlig beklädnad, beväpning och underhåll.

För den som söker en årstjenst och är i beväringsåldern skall alltid en ökad beväringsskyldighet medföra pekuniär uppoffring, emedan en husbonde icke gerne, åtminstone icke mot så stor lön som eljest gifves, till tjenare antager den, som skall vara borta från tjensten i flera månader.

Jag tror derföre, att det skulle vara icke blott moraliskt rätt utan äfven politiskt klokt att, åtminstone till en början och intill dess man samlat erfarenhet, lemna beväringsmanskapet något understöd, emedan man derigenom säkrast skulle förtaga missnöjet med den förlängda öfningstiden, och redan från början få den ansedd, icke som en börda utan som en fördel, hvilken man helsar med glädje.

På dessa grunder anhåller jag om återremiss af paragrafen.

Herr von Geijer: Det förefaller mig verkligen, som om den botten, på hvilken man vill gå att bygga vårt försvar, redan börjar svigta, innan grunden ännu blifvit lagd. Det torde kanske vara öfverflödigt af mig att yttra mig i motsatt syfte mot de fleste talare som uppträdt i frågan, då

jag icke kan tro, att mina ord skola kunna inverka på någons åsigter, men jag anser det såsom en skyldighet mot mig sjelf att gifva tillkänna den mening, jag hyser i förevarande fråga.

Jag anser, att den föreslagna ersättningen till beväringsmanskapet helt och hållet strider emot beväringsinstitutionens idé, och jag tror icke att man i något land i Europa någonsin varit betänkt uppå att engagera de beväringsskyldige.

Jag får bekänna, att jag icke uppfattade huruvida förslaget äfven innebär, att beväringsmanskapet skall erhålla underhåll jemväl då de uppbådas till rikets försvar och draga ut i fält, eller om meningen är, att ersättningen skall tilldelas dem endast under öfningarne i fredstid. I förra händelsen kan man beräkna kostnaden till flera hundra tusen R:dr, men om manskapet äfven vid uppbåd skulle åtnjuta denna ersättning, skulle kostnaden uppgå till ett så oerhördt kapital, att ensamt detta skulle försvåra alla förberedelser till krig.

Af Herr Krigsministern har blifvit anfördt, att den enda tillökning till naturaförplägningen, som beväringsmanskapet bör erhålla, utgör den s. k. tobaksskillingen, och att det beror på Kongl. Maj:ts godtfinnande att öka denna så, att manskapet derigenom kunde erhålla någon förbätttring i sina vilkor under vapenöfningstiden. Jag kan dock icke finna det vara lämpligt att under namn af tobaksskilling låta utgå en ersättning af 40 öre om dagen, hvilket är allt hvad beväringen i andra länder, förutom brödportionen, har att lefva af.

Jag föreställer mig, att man kommit till denna tanke vid betraktandet af det förhållande, att vid sidan af beväringsynglingen skall komma att stå den likaledes med naturaportion försedde, men dessutom gagerade indelta stamsoldaten. Ja! detta är utan tvifvel ett ogynnsamt förhållande i ledet, men ligger i institutionen. Att för häfvandet af detta missförhållande jemväl aflöna de värnepligtige, vore dock att rent frångå allmänna värnepligtens innersta tanke.

Jag har ofta sagt, att jag önskar beväringsinstitutionens utveckling efter måttet af våra krafter, men jag anser att just det här föreslagna sättet verkligen skulle öfverskrida detta mått.

Man har talat om den ökade svårigheten för beväringsynglingen att skaffa sig en tjenst, sedan beväringsöfningarne blifvit utsträckta. Jag tror att detta är en sak som kommer att reglera sig sjelf, ty olägenheten träffar alla lika både arbetsgifvare och arbetstagare, och arbetsgifvaren kommer lika väl hädanefter som förut att behöfva den 21—22-åriga tjenaren.

Jag kan icke begripa hvarifrån man fått summan 40 öre, och jag tror att, äfven om nu den största enighet råder i afseende på denna siffra, så skall framdeles den största strid uppstå om förändringen deraf.

Det kan väl hända, att vid sammankallandet af beväringsmanskapet åtskillige af beväringsynglingarne från de fattigaste klasserna sakna det nödvändigaste. Det torde då blifva kommunernas skyldighet att träda emellan och bispringa dessa olyckligt lottade, och jag tror icke att någon kommun skall undandraga sig att i sådana fall underkasta sig en uppoffring, som i alla fall måste blifva mindre än kommunens kostnad, derest alla beväringsynglingar, både fattiga och rika, skulle erhålla aflöning.

På

På grund af hvad jag nu anfört, anser jag den föreslagna ersättningen vara högst olämplig och yrkar bifall till paragrafen sådan den lyder i Utskottets förslag.

Herr Martin: Då det var fråga om att afskaffa indelningsverket, yrkade man att detta skulle ske på det att bördan för försvaret måtte blifva mera jemnt fördelad och icke ensamt tynga på *en* samhällsklass. Nu synes det mig, som om man ville förvandla skyldigheten att bidraga till landets försvar till en vinstgifvande sysselsättning. En aflöning af 40 öre om dagen gör för år räknadt 146 R:dr och icke många drängar finnas, som hafva så stor lön, hvarjemte staten dessutom bekostar beväringsynglingarne kläder. Om den nu också skall aflöna dem, så frågar jag, om icke staten derigenom förvandlar dem till legoknektar och häremot vill jag för min del protestera.

Det har blifvit sagdt, att denna Kammare behandlar försvarsfrågan helt och hållet som en ekonomisk fråga och denna åsigt skulle vinna ytterligare stöd, i fall Kammaren nu beslutade att beväringsmanskapet skulle aflönas. Jag yrkar derföre bifall till Utskottets förslag.

Herr Johan Erik Johansson: Det var oväntadt att höra en diskussion om denna fråga och då allmänna meningen tycks uttala sig för något understöd åt beväringsmanskapet vill jag förklara, att jag för min del icke har något deremot. Likväl tror jag det vore bättre att i stället för kontant ersättning lemna beväringsynglingarne något mera och bättre proviant. I min ort kunna de icke lefva på Kronans kost utan måste sjelfve skaffa sig mat. Jag vill visst icke motsätta mig den föreslagna aflöningen, men, då en återremiss icke torde tjena till någonting, är ej annat att göra än bifalla Utskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades slutad. Derunder hade yrkats dels att Utskottets förslag, med rättelse af det deri anmärkta tryckfel, i öfrigt måtte bifallas, dels att punkten måtte återförvisas, och dels slutligen att dertill måtte fogas ett sådant tillägg som Herr Jöns Pehrsson föreslagit. Propositioner gåfvos på dessa yrkandena och fann Herr Talmannen ja öfvervägande för bifall till det här ofvan främst anförda. För den votering, som då begärdes, antogs Herr Jöns Pehrssons förslag till kontraproposition, i följd hvaraf omröstningspropositionen erhöll följande lydelse:

Den, som bifaller 29 § i det förslag till värnepligtslag, som af Särskilda Utskottet blifvit framlagdt i dess Utlåtande N:o 1, endast med den ändring, att orden "*mom 1*" i paragrafens början skola utgå,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med godkännande af den föreslagna paragrafen såsom ett första moment, beslutit att dertill skall fogas ett andra moment af följande lydelse:

Mom. 2.

Beväringsyngling åtnjute derjemte ersättning af statsmedel med 40 öre per dag för de bestämda öfningsdagarne utöfver de nu gällande trettio dagarne; denna ersättning uppbäres först efter hvarje års fullgjord öfningstid och lyftes hos ortens kronouppbördsman, hvartill beväringsyngling hör.

Omröstningen utföll med 107 ja mot 55 nej, och hade alltså Kammaren beslutit i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Sedan voteringens utgång blifvit Kammaren meddelad, yttrade

Herr Jöns Pehrsson: Jag får nedlägga min lifliga reservation mot det nu fattade beslutet, på samma gång jag hembär min tacksamhet till de 55 ledamöter, som röstade för mitt förslag. Utgången af voteringen visar nödvändigheten af att flera komma in här i Kammaren, som föra folkets talan, och man måste derföre arbeta för en utsträckt politisk och kommunal rösträtt.

Reservationer mot beslutet anmäldes vidare af Herrar *O. B. Olsson*, *Per Nilsson* i Kulhult, *Ola Nilsson, Johan Jönsson, C. I. Bengtsson, Åke Andersson, Jöns Andersson* och *Anders Andersson* från Wermlands län.

§ 30.

Mom. 1.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: I 29 § af Kongl. Maj:ts förslag, hvilken motsvarar den nu föredragna paragrafen i Utskottets förslag, hade Kongl. Maj:t föreslagit, att »de af beväringen, hvilka, för vinnande af behörighet att i egenskap af befäl eller underbefäl fullgöra sin beväringspligt, genomgå de i § 18 mom. 2 omförmälda öfningar, ega att derunder åtnjuta underofficers aflöning jemte beklädnadsbidrag i förhållande till de med munderingens uppsättande förenade kostnader". Som man finner, hade Kongl. Maj:t sålunda föreslagit större fördelar för dessa befälsaspiranter, än Utskottet ansett sig böra tillstyrka. Jag vill väl icke framställa något från Utskottets förslag afvikande yrkande, då sådant icke lär tjena till något, men jag anser mig böra tillkännagifva, det jag finner Kongl. Maj:ts förslag i denna del hafva bort bifallas. Det synes mig nemligen vara alldeles klart, att, då man så mycket utsträcker värnepligten, man ock behöfver ega en så god tillgång på befäl, som det är möjligt att åstadkomma. Och då det väl icke lärer kunna förnekas, att äfven bland den mindre bemedlade klassen kunna finnas ämnen till befäl, hade det varit väl, om man gjort fördelarne större för detta beväringsbefäl. Vid Utskottets provisoriska beslut i frågan bifölls Kongl. Maj:ts förslag, men när det definitiva beslutet fattades, lyckades det mig icke att uppehålla det förra.

Jag vill, såsom nämndt är, nu icke påyrka någon förändring, efter som det antagligen icke tjenar till något, men anser Kongl. Maj:ts förslag ega företräde framför Utskottets.

Herr Statsrådet Abelin: Utan att vilja yrka någon förändring af den nu förevarande paragrafen, sådan den blifvit af Utskottet uppställd, må jag likväl tillstå, att densamma icke tillfredställer mig. Kongl. Maj:t har med sitt förslag afsett att från första början bereda de värnepligtige, hvilka kunna vara lämplige och villige att tjenstgöra såsom befäl, en fördel, hvarigenom denna väg lemnades öppen äfven för mindre bemedlade. Utskottet har deremot ifrågasatt, att endast för de dagar, dessa värnepligtige utöfver den i allmänhet bestämda öfningstiden tjenstgöra, Kongl. Maj:t skulle ega att tillägga dem den ersättning, som kan finnas skälig. Sannt är visserligen, att Kongl. Maj:t härigenom lemnats öppet att sätta denna aflöning så högt, att den betäcker äfven de utgifter, de under den tid, de egentligen fullgjort sin värnepligt, fått vidkännas. Men detta är dock icke detsamma. En fattig yngling ser nemligen gerna från början på de uppoffringar, han får underkasta sig i följd af en sådan anställning, och han skulle icke våga beträda banan, der han icke, under den tid han bereder sig till sitt nya lönlösa kall, ser sig skyddad från egna förluster. Utskottets förslag öppnar sålunda vägen till befälsplatser, fruktar jag, endast för de mera bemedlade; men på det sättet anser jag icke statens ändamål och behof hafva blifvit så, som sig bör, tillgodosedda. Såsom skäl för hvad som blifvit föreslaget anför Utskottet, "att staten, då förmånen beviljas, icke eger någon visshet, att den, som deraf kommer i åtnjutande, skall till slut fortsätta sin utbildning till befäl eller dertill befinnas lämplig." Den farhåga torde dock vara något öfverdrifven. I de allra flesta fall lära väl dessa befäls- och underbefälsaspiranter komma att fortsätta sina öfningar till slut. Men äfven om någon gång motsatsen skulle inträffa, har ändock genom den strängare förberedande utbildning, de, i likhet med stammens rekryter, erhållit, alltid något vunnits, hvaraf staten i händelse af behof kan draga fördel. Dessutom finnes, intet som hindrar att, om fordringarne på humanistisk bildning icke visa sig tillfyllestgörande för att inom det behöriga begränsa antalet aspiranter, utan tilloppet skulle blifva för stort af personer, som anmäla sig till tjenstgöring såsom befäl och underbefäl, bestämma ett visst antal dylikt befäl på hvarje regemente. Vederbörande myndigheter, som måhända finge emottaga ansökningar från flera, än som kunde erhålla anställning, hade då att pröfva hvars och ens betyg om den skicklighet och fallenhet för yrket, som kunnat visa sig under de militära öfningarne i skolorna, och derefter utvälja dem, de funno lämpligast. Statens ändamål blefve härigenom tvifvelsutan bäst befrämjadt, och man riskerade ej, att på bekostnad af dugligheten gifva framgång åt förmögenheten.

Utskottet har, vid motiveringen af sitt förslag i denna punkt, ingått i bevisning öfver olämpligheten deraf, att reservbefäl skulle under sin tjenstgöringstid, såsom sådant åtnjuta aflöningsförmåner motsvarande det ordinarie befälets så väl dagtraktamente som fasta löneförmåner, *förutsättande* dervid att Kongl. Maj:t med sitt förslag *afsett* detta aflöningssätt. Jag måste tillstå, att jag haft anledning hoppas, att Utskottet skulle förutsätta att Kongl. Maj:t med sitt förslag afsett något helt annat; ty oafsedt den omständighet, som gifvit direkt anledning till detta hopp, och oafsedt det förhållande att man i dagligt tal, såsom teknisk term för ersättning i och för tjenstgöring under en kortare obestämd tid, begagnar

ordet "aflöning", hade Utskottet i de motiv, som återfinnas i memorialet den 31 December 1868, hvartill jag hänvisat, och i hvilka talas om den "*brödlösa* banan", kunnat finna att Kongl. Maj:t med sitt förslag ingalunda *afsett* att i och med reservbefälsinstitutionen öppna en lockande "inkomstkälla" eller ett lönande "lefnadsyrke".

Friherre Ericson: Skilnaden emellan de båda förslagen är egentligen den, att Kongl. Maj:t föreslagit, det redan en anmälan, att man vill tjenstgöra såsom reservbefäl, skulle medföra förmåner, dem Utskottet åter ansett icke böra inträda förr, än man fullgjort den öfningsskyldighet, som är för alla värnepligtige gemensam. Jag tror för min del, att Utskottets åsigt är den rätta. Det har, efter mogen öfverläggning, kommit till densamma. Man har nemligen icke kunnat undgå att frukta ett för starkt tillopp af befälsaspiranter och befara, att staten onödigtvis skulle komma att bortkasta penningar på rätt många, som sålunda komme att anmäla sig till att blifva reserbefäl, men sedermera befunnos dertill olämplige, utan att staten häraf hade en motsvarande fördel. Med hänsyn till hvad Utskottet föreslagit i 29 §, som Kammaren redan godkänt, nemligen att man för den tid, då man fullgör sin värnepligt, icke bör åtnjuta någon ersättning, vore det icke heller rätt lämpligt, att de, som förut åtnjutit fördelen af kostnadsfri undervisning äfven i humanistiska bildningsämnen, tillika skulle erhålla en ekonomisk fördel, som icke ansetts böra tillkomma alla. Utskottet har derföre ansett konseqvent och riktigt, att äfven dessa fullgöra sin värnepligt utan ersättning, men att deras tjenstgöring derutöfver är ett plus, som kommer staten till godo, och derför staten följaktligen äfven bör lemna dem godtgörelse. Ehuru något annat yrkande icke blifvit gjordt, hemställer jag, att Kammaren måtte bifalla Utskottets förslag.

Herr Sven Nilsson i Östersloöf: Jag vill blott nämna, att, om Utskottet fruktat få för mycket reservbefäl, då denna fråga förevar i Utskottet, fruktan härför dock var alldeles försvunnen, när man kom till frågan om landstormen, ty då hade man svårt att få ihop tillräckligt befäl. Den der fruktan räckte sålunda blott en enda dag; och jag tror verkligen icke att det var den, som dikterade Utskottets beslut.

Öfverläggningen var slutad. Momentet bifölls.

Mom. 2 och *3*.

Biföllos.

§§ 31—34.

Biföllos.

Mom. 1.

Biföll*s*

Mom. 2.

Herr Jöns Rundbäck: Mig förefaller det, som om detta stadgande icke rätt väl står i sammanhang med Utskottets förslag och Kammarens numera fattade beslut om indelningsverkets upphörande. Jag finner det vara olämpligt att hafva en sådan bestämmelse i lagen. Och skulle derföre gerna önska en upplysning om anledningen till densamma och den egentliga meningen dermed.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Då denna paragraf skrefs, var beslut ännu icke fattadt om indelningsverkets upphörande. Det var blott föreslaget inom Utskottet. Men hade detta förslag ogillats och deremot beväringslagen godkänts, tror jag den siste talaren skulle vara rätt belåten med att ett sådant stadgande funnes i densamma infördt. Kommer nu indelningsverket bort, är stadgandet fullkomligt oskadligt, då det icke kan vinna någon tillämpning, men i motsatt fall tror jag, såsom sagdt är, att det kan vara bra att hafva.

Vidare anfördes ej. Momentet bifölls.

§ 36.

Bifölls.

§ 37.

Herr Mankell: Ehuru denna punkt till sina resultat egentligen rörer en militärisk fråga, ber jag att något få fästa uppmärksamheten derpå. Genom antagandet af den bestämmelsen, att endast fem åldersklasser skola utgöra landstormens första uppbåd, skulle landstormen blifva alldeles för svag. Det är nemligen tydligt, att under den närmaste framtiden första uppbådet blir den enda del af landstormen, som kan fast organiseras, ordnas och beväpnas. Tillsammans utgöra de fem klasser, hvilka skulle bilda detta första uppbåd, icke mera än omkring 60,000 man. Tänker man sig nu dessa spridda öfver hela Sveriges yta, blir den aktiva landstormen för hvarje ställe onekligen för svag, så svag till och med, att den icke förmår göra något motstånd ens emot fiendens mindre afdelningar. Deremot blir det andra uppbådet, hvars åtta klasser utgöra 80,000 man, alldeles för starkt. Andra uppbådet kan nemligen under den närmaste framtiden hufvudsakligen endast användas såsom arbetsmanskap; men så mycket arbetsmanskap kan ej behöfvas. Min åsigt är fördenskull den, att första uppbådet bör bestå af sju klasser och andra uppbådet endast af de öfriga sex, i enlighet hvarmed jag derför yrkar ändring uti paragrafen.

Man har inom Utskottet såsom skäl emot en förökning af första uppbådets styrka anmärkt, att det skulle blifva svårt att anskaffa befäl åt detsamma. Jag vågar dock tro, att denna invändning redan blifvit vederlagd på ett tillfredsställande sätt. Det är nemligen klart att, förutom det befäl som erhölles genom afskedade men i arméen qvarstående office-

rare, befäl för landstormen hufvudsakligen skulle utgöras af det värnepligtiga befäl som bildats i linien. Det bör sålunda vara tydligt, att, af huru många klasser första uppbådet än kommer att bestå, befälet i allt fall relativt blir ungefär lika stort, vare sig dessa klasser blifva färre eller flera. Invändningen synes mig sålunda icke hafva någon betydelse; och jag får derföre föreslå, att paragrafen ändras så, att den kommer att lyda: "De sju yngsta åldersklasserna af det manskap, som, efter uttjent beväringstid i linien, blifvit till landstormen öfverfördt, bilda dess första uppbåd, och allt öfrigt till landstormen hörande manskap andra uppbådet".

Friherre Ericson:

Herr Statsrådet Abelin: Herr Talman! mine Herrar! Om det än, ur viss synpunkt sedt, vore fördelaktigt, om våra stridskrafter kunde ökas utöfver den gräns Kongl. Maj:t i dess nådiga proposition afser, är jag likväl öfvertygad, att den truppstyrka, som genom Kongl. Maj:ts förslag kan göras rörlig, uppgående, då den större krigsfoten och landstormens första uppbåd mobiliseras, till icke mindre än omkring 160,000 man, är den största vi under närvarande förhållanden skulle kunna under kriget hålla fulltalig och underhålla; och jag vågar äfven tro att den, med de hjelpmedel samma förslag i öfrigt förutsätter, bör vara för ändamålet, ett betryggande försvar, fullt tillräcklig, när man, i fråga om landstormens första uppbåd, förklarat detsamma vara för svagt, tillåter jag mig erinra att detta uppbåd, som i första rummet är afsedt att utgöra reserv för fältarméen, ingalunda i denna egenskap kan kallas svagt, då det, beräknadt till en styrka af 62,000 man, utgör omkring $^{2}/_{3}$ af fältarméen, ty man beräknar vanligen icke reservtruppernas styrka högre än hälften af fältarméens.

Den anmärkning man framkastat, att de två yngsta klasserna af landstormens första uppbåd skulle genast utgå såsom förstärkningsmanskap till fältarméen, hvarigenom uppbådet från första början komme att försvagas och rubbas i sin sammansättning, är återigen fullkomligt grundlös; och vill jag med anledning af den vilseledande uppgiften fästa uppmärksamheten derpå, att 2:dra och 3:dje åldersklasserna i linien äro såsom ersättningsmanskap för fältarméen beräknade och skola i sådan egenskap utgå innan de yngsta klasserna i landstormen för ändamålet anlitas. Det skulle för öfrigt tvifvelsutan kännas rätt betungande, om åldersgränsen för de värnepligtige af landstormens första uppbåd skulle utsträckas öfver det 32:dra lefnadsåret, sedan, enligt Utskottets förslag, samma bestämmelser, i afseende å anmälan vid flyttning m. m., som gälla för linien, äfven skola på landstormens första uppbåd tillämpas. Utsträckningen synes mig äfven öfverflödig, än mer sedan en bestämmelse influtit uti lagen, som gör de två yngsta klasserna af andra landstormsuppbådet skyldiga att, i händelse af behof, ersätta afgången inom det första.

I den mot andra landstormsuppbådet gjorda anmärkning, att detsamma hufvudsakligast skulle utgöra ett uppbåd af arbetsmanskap, ligger, äfven med tanke på närmaste framtiden efter lagens genomförande, en så

påtaglig öfverdrift, att anmärkningen ej förtjenar något afseende. Man bör dessutom icke tänka sig landstormens andra uppbåd sådant, som det skulle vara om de nuvarande åldersklasserna mellan 33 och 40 år uppbådades, utan sådant det kommer att blifva, när förhållandena hunnit att gestalta sig enligt de nya bestämmelserna och det stora flertalet af de till landstormen hörande män undergått de nu för liniens manskap ifrågasatta öfningarne.

Herr Johan Erik Johansson: Då frågan förevar i Utskottet, yrkades liksom nu att tvänne åldersklasser skulle till landstormens första uppbåd öfverflyttas från andra uppbådet. Min åsigt var då liksom nu att Kongl. Maj:t bäst förstår att bedöma dessa anordningar inom de tvänne uppbåden, i anledning hvaraf jag yrkar bifall till denna paragraf af Utskottets förslag, som står i full öfverensstämmelse med hvad Kongl. Maj:t i detta hänseende föreslagit.

Herr Mankell: Inom Utskottet tog jag mig friheten påpeka den stora brist ur militärisk synpunkt, som Kongl. Maj:ts förslag i denna del företer, och jag har åtminstone af den diskussion, som angående denna paragraf i dag förts, icke funnit skäl anförda, som kunnat ändra min åsigt härutinnan.

Den förändring jag föreslår uti 37 § af Utskottet förslag till värnepligtslag, hvilken, oberäknadt siffran 7 i stället för 5, är affattad med samma ordalag som motsvarande paragraf i Kongl. Maj:ts förslag, skulle icke, såsom man här förmodat, medföra någon ökad börda i fredstid. Den skulle åtminstone blifva så obetydlig, att den icke komme att på något sätt kännas. Den värnepligtige, som ville flytta, skulle åläggas att uppgifva detta för sitt dåvarande och blifvande befäl — detta vore hela den ökade bördan i fredstid.

Vid ett krigstillfälle deremot vore den anordning, jag föreslagit, af stor nytta. Ty med endast fem åldersklasser blir första uppbådet — jag upprepar det — alldeles för svagt. Det skulle blifva omkring 60,000 man, hvilket för Sveriges vidsträckta yta vore en alltför ringa styrka. Genom att tillägga ytterligare tvänne klasser skulle detta uppbåd komma att räkna omkring 80,000 man och motsvarar då vida bättre det dermed afsedda ändamålet.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Jag vill endast tillkännagifva, att jag inom Utskottet understödt Herr Mankells yrkande om att tvänne åldersklasser ytterligare skulle tilläggas landstormens första uppbåd, derför att jag anser detta böra göras så stort och starkt som möjligt, emedan det andra uppbådet troligen aldrig kommer att användas.

Öfverläggningen var slutad. Paragrafen bifölls.

§§ 38—42.

Biföllos.

§ 43.

Mom. 1.

Herr Jöns Rundbäck: Uti 16 § stadgas att mönstringar hvarje år skola förrättas med de beväringsskyldige, som tillhöra första åldersklassen. Utskottet har således ansett en mönstring vara tillräcklig under den tid af 7 år, som den värnepligtige qvarstår i linien. Jag kan derföre icke förstå, hvarför Utskottet anser att mönstringar *årligen* skola förrättas med de värnepligtige, som tillhöra landstormens första uppbåd. Det blir ett ganska betydligt tillägg till den nya beväringsbördan, ty det gör ytterligare 5 dagar, utom den tid, som för mera aflägset från mötesplatsen boende åtgår för dit- och hemfärden. Då dessutom, på sätt momentet 2 föreskrifver, den beväringsskyldige har förpligtelse att hos befälet anmäla flyttning, så anser jag de uti föreliggande paragraf 43 föreslagna mönstringar för alldeles onödiga.

Den kostnad de skulle medföra kan beräknas till minst 75 à 100,000 R:dr årligen, och är detta äfven en omständighet som torde förtjena afseende; hvarföre jag yrkar återremiss på det antingen ändring eller borttagande af 1 mom. i denna § må kunna ega rum.

Herr Liss Olof Larsson: Det är visserligen icke mycket hopp om att få återremiss, då Kammaren nu kommit i farten med att bifalla, men jag kan likväl icke underlåta att yttra några ord angående denna paragraf, dervid till en del redan förekommen af den förre talaren.

För min del anser jag bestämmelserna i denna paragraf vara en "hämsko", lagd på friheten, men som ej är nödvändig för sakens skull. Jag tror att de olägenheter, dessa mönstringar skulle medföra, äro ännu större än den förre talaren befarade. Det finnes nemligen, i vissa delar af landet, stora massor af folk, som vandra ut 10, 20 ända till 30 mil, för att söka arbete och som måste göra det för sin utkomst. Men dessa arbetsresor blifva i hög grad försvårade, om de värnepligtige på en viss dag skola vara åter i hemorten blott för att visa sig för befälet.

En annan anmärkning är också att i denna § föreskrifves, att dessa mönstringar skola ske kompani- eller bataljonsvis, hvaraf följden blir att flera mindre folkrika kommuner måste sammanslås för att tillsammans bilda ett mönstringsdistrikt; de mera aflägset boende kunna då få ända till 6 à 10 mil ja ofta mer till mötesplatsen och således ytterligare förspilla en dyrbar tid med att färdas fram och åter. Till en stor del skulle dessa olägenheter afhjelpas, om mönstringen finge ske socknevis, der så fordrades i anseende till lokala omständigheter.

Jag för min del har tänkt mig saken så, att förteckningarne öfver de beväringsskyldige, som tillhöra landstormens första uppbåd, kunde i sammanhang med mantalsskrifningarne granskas och rättas, då någon af befälet kunde vara närvarande. Något formuleradt förslag har jag icke att framlägga, utan önskar Utskottet måtte göra det, hvarföre jag yrkar återremiss.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Jag tror att, om landstormen skall blifva användbar, den måste mönstras årligen, så att det icke allenats blir en organisation på papperet, utan äfven i verkligheten.

En talare tyckte det vara tillräckligt med det i momentet 2 förekommande stadgande, att manskapet skall anmäla flyttningar hos befälet. Jag vill då fästa hans uppmärksamhet på, att de beväringsskyldige icke kunna åläggas att anmäla, när de dö. För att få veta huru stor del af manskapet är befintligt eller icke, är det således nödvändigt att hålla årliga mönstringar.

Hvad Liss Olof Larsson anfört om att dessa mönstringar till följd af långa afstånd kunna blifva besvärliga nog, vill jag icke bestrida, att den *kan* blifva besvärlig, men jag tror att så kan ordnas dermed att den icke *bör* blifva det, och anser derföre att för närvarande det icke är lämpligt att göra ändring i paragrafen. Återremiss tjenar till ingenting annat än litet besvär för Utskottet och tidspillan för Kammaren. Jag yrkar bifall till paragrafen.

Herr Törnfelt: Jag anser det alldeles nödvändigt att årliga mönstringar företagas med landstormens första uppbåd. Det kan icke skada att åtminstone en gång om året få räta upp sig och lystra till ett kommandoord, så att man icke glömmer bort att man är soldat.

Jag yrkar bifall.

Herr Jöns Rundbäck: Jag finner mig på de skäl, jag förut anfört, och på grund af hvad under diskussionen förekommit, böra ändra mitt yrkande på så sätt, att jag yrkar afslag å momentet 1 af förevarande paragraf.

Friherre Ericsson:

Herr Liss Olof Larsson: Jag hade verkligen trott att Utskottets ledamöter skulle haft bättre skäl för sitt förslag, än de nu framställt, hvilka jag får bekänna icke varit egnade att öfvertyga mig. En talare, Herr Sven Nilsson, har sagt, att en sådan mönstring vore alldeles nödvändig, på det man måtte kunna få veta huruvida den person, som tillhör landtstormen, är lefvande eller död. Jag hade icke väntat denna invändning emot mitt förslag, då jag yttrade min åsigt vara den, att förteckningen öfver dem, som tillhöra landstormen, kunde granskas och rättas i sammanhang med mantalsskrifningarna, ty om dessa, som jag tror, tillgå något så när lika i Skåne som i Dalarne, så skulle den talarens argument icke utgöra något synnerligt skäl för mönstringarne, enär vid mantalsskrifningarne man nog tager reda på, och skiljer emellan de lefvande och de döde.

En annan talare från Östergötland ansåg mönstringen nödvändig för att truppen skulle få tillfälle att räta upp sig en gång om året. Om mönstringen icke är till för annat än att räta upp truppen, då är den då visst icke nödig, ty äro våra krigare sådana, att de icke räta på sig mer än en gång om året, och då tvingas dertill, då är det icke mycket med vårt försvar. Man har äfven såsom skäl för mönstringens nödvändighet anfört, att densamma komme att utgöra en erinran för landstormens medlemmar, att de vore krigare och tillhörde försvaret. Jag tror att vårt försvar blir bra dåligt, om det skall blifva nödvändigt att på-

minna medborgarne om deras pligter genom dylika upprop eller mönstringar; sina pligter såsom sitt lands försvarare veta de nog utaf, utan en sådan erinran, och om erinran är behöflig, så har man ju den då Utskottet i en annan punkt föreslagit, att ett exemplar af värnepligtslagen skall tilldelas hvarje approberad värnepligtig; och som det väl icke är meningen att fråntaga honom detta exemplar, sedan han fullgjort sin skyldighet i linien, utan att han får behålla det äfven sedermera, så har han just i denna beväringslag den erinran om sina pligter, som man ansett nödig. Men om jag oaktadt allt detta till och med skulle erkänna att mönstringarne äro nödvändiga, kan jag dock icke inse, hvarföre de ovilkorligen skola försiggå i så stora kretsar, som bataljons- eller kompanivis, och icke i stället i mindre, såsom t. ex. inom hvarje kommun, då omständigheterna sådant fordrade. Ty det måtte väl alltid vara lättare att flytta en och annan officer från det ena stället till det andra, än att flytta alla de personer, som tillhöra landstormen, från den ena kommunen till den andra. En talare har härpå visserligen svarat, att man icke kan fästa afseende på förhållandena i de särskilda landsorterna. Men man bör väl icke heller helt och hållet förbise en del af landet under det man lagstiftar för en annan, i synnerhet när man, utan att det stora hela lider derpå, kan tillmötesgå sådana anspråk, som, isynnerhet hvad de norrländska provinserna angår, äro fullt berättigade. Jag tror att man bör fästa afseende vid den omständigheten, att den fattige arbetaren, om ett sådant stadgande, som det nu föreslagna, antages, nödgas hålla sig qvar i hemorten hela året, äfven om hans existens beror på att gå ut och söka arbetsförtjenst, eller också företaga en lång och kostsam resa midt under arbetstiden, för att inställa sig vid en mönstring, som upptager en timma eller så, samt att man bör söka om möjligt förekomma sådana olägenheter. Man har förut talat om att bevilja dagspenning åt beväringsynglingarne under öfningstiden, detta afslogs hufvudsakligen derföre, att man ansåg, att dertill fordras mycket pengar, här begäres nu en sak, på hvilken hvarken staten eller försvaret vinner eller förlorar, men der den enskilde vinner mycket; är det då skäl att afslå en sådan framställning?

Samme talare, nemligen Herr Ericsson, har sagt, att här endast är fråga om en enda arbetsdag. Vore detta fallet, så skulle jag visst icke hafva något emot densamma. Visserligen gäller det blott en dag för den som bor nära mönstringsstället, men den, som bor långt borta, för honom gäller det veckor, som han får uppoffra för en mönstring, som jag tror tjenar till bra litet.

Jag får således fortfarande yrka återremiss å punkten, på det Utskottet må komma i tillfälle att inkomma med nytt förslag i ämnet.

Herr *Tjernlund* förenade sig i detta anförande.

Herr Nils Larson: Ehuru jag erkänner nyttan af att hvarje år få utröna hvilka och huru många som då stå qvar i landstormen, så kan jag dock icke annat än medgifva att hvad Herr Larsson anfört mot denna paragraf är af rätt tänkvärd beskaffenhet, hvarföre jag ock instämmer med honom i hans begäran om återremiss. Jag föreställer mig att saken kunde ordnas på ett lämpligare sätt, äfvensom jag anser att det bötes-

belopp, Utskottet föreslagit för förfallolöst uteblifvande från någon sådan mönstring, är väl högt tilltaget, i synnerhet om man ihågkommer den omständighet, som Herr Larsson omnämnt, att åtminstone hvad dalallmogen beträffar, en stor mängd folk äro för sitt uppehälle nödsakade att under lång tid af året befinna sig ute på vandring, för att söka arbete. Här har blifvit sagdt, att man med en återremiss icke kunde vinna annat än att Utskottet kommer tillbaka och uppmanar Kammaren att fatta beslut. Det är visserligen sannolikt, att detta blir den första åtgärd Utskottet kommer att vidtaga, eftersom Första Kammaren redan fattat sitt beslut i frågan. Men om också ingenting annat med en återremiss kan vinnas, så har man åtminstone fått tid på sig att uppställa nya bestämmelser i denna paragraf och sålunda, sedan en förändrad redaktion af paragrafen, som vi dock här på stående fot icke kunna göra, blifvit öfverenskommen, då vara beredde att fatta definitivt beslut.

Herr Granlund: Jag kan för min del inte tro, att skyldigheten att sammanträda en gång om året för mönstring, skall medföra så stora uppoffringar, som här blifvit påstådt, enär vi väl kunna antaga, att inom de större församlingarne det skall komma att finnas ett kompani, då, i så fall, vägen till mönstringsplatsen ej blifver lång. Men det var icke egentligen härom jag ville yttra mig, utan det var med anledning af talarens från Dalarne yttrande om de stora svårigheter, som mötte för dem, hvilka vandrat ut från hemorten, för att söka sig arbete, att kunna inställa sig vid sådan mönstring, som jag ville fästa uppmärksamheten på föreskriften i 27 § af denna lag, der det heter: "vederbörande dock obetaget att, då andra än nu sagda förfall förebäras, pröfva, om de äro af den vigt, att de såsom ursägt må gälla". Och jag tror att, hvad beträffar mönstringen af landstormen, det i sådana fall, som nyssnämnde talare åberopat, kommer att blifva vederbörande obetaget att säga det laga skäl för uteblifvandet anförts, då man i anseende till behöflig arbetsförtjenst för de sinas uppehälle, måst begifva sig till annan ort.

Jag yrkar bifall till det föredragna momentet.

Herr Sahlström: Jag ber att få upplysa, att det icke är allenast i Dalarne och Norrland som stora olägenheter skulle följa af antagandet af denna paragraf. Inom några orter af Wermland är $^9/_{10}$ af den manliga befolkningen, som är i åldern att de tillhöra landstormen, borta under den tid mönstringen skulle pågå, hvilket jag föreställer mig blifva samtidigt med den nuvarande beväringsmönstringen — eller inom Mars månad. Olägenheterna skulle således i denna del af provinsen äfven blifva orimligt stora, enär den, som nödgades resa hem, finge bereda sig på en 30 à 40 mils resa, antingen från Dalarne, Helsingland, Norrland, der de uppehålla sig på timmerdrifning. Jag förenar mig med dem, som yrka återremiss i denna punkt.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Jag hade verkligen icke väntat mig att någon skulle yrka afslag å detta moment, men så har dock skett. Hvad beträffar den gjorda anmärkningen i afseende på afståndet från mötesplatsen, så synes mig de talare, som framstält densamma, hafva

tagit alldeles för afgjordt att mönstringarne ovilkorligen skola förrättas på regementenas mötesplatser. Men detta innehåller icke paragrafen, utan deri sägs, att mönstringen skall ske bataljons- eller kompanivis, och jag kan icke föreställa mig att meningen är, att hvarje man, som bor aflägset från mötesplatsen, kommer att marschera till regementets mötesplats, utan han kommer att mönstra kompanivis, och då lärer väl icke afstånden blifva så stora. Beträffande vitesbestämmelsen, så medger jag att beloppet 10 R:dr är kanske väl högt; men detta kan hjelpas derigenom, att summan bestämmes till *högst* 10 R:dr, i hvilket fall vederbörande kunna allt efter omständigheterna bestämma ett lägre belopp.

Herr Statsrådet Abelin: De skäl, som blifvit anförda mot de bestämmelser, som innefattas i 1:sta momentet af denna punkt, hafva, såsom mig synes, blifvit på ett fullt tillfredsställande sätt bemötta. Att åtskilliga olägenheter följa af ifrågavarande bestämmelser, kan ej förnekas; men de äro oundvikliga konseqvenser af den utsträckta värnepligten. Önska vi derföre denna, och det synes mig som de flesta gjorde detta, så måste vi ock taga dess konseqvenser. Det finns intet land, der allmän värnepligt ligger till grund för krigsförfattningarne, der man uppställer så ringa fordringar i detta hänseende, som de, hvilka innefattas i Kongl. Maj:ts förslag. I de flesta länder förekomma öfningar inom såväl reserven, som landstormen, och det är utan tvifvel en svaghet i nu föreliggande förslag till värnepligtslag, att föreskrifter om dylika öfningar deri icke blifvit intagna. Men då detta, af lätt insedda skäl, icke skett, är det så mycket angelägnare att åtminstone mönstringar med första uppbådet hållas, på det att de rullor, som skola utvisa landstormens styrka och sammansättning, och medelst hvilka landstormsskyldighetens fullgörande skall kontrolleras, må kunna behörigen föras och kompletteras, och på det de värnepligtige inom landstormen må ega någon påminnelse om sina fortgående pligter med afseende å landets försvar. Beslutade Kammaren på annat sätt, än här blifvit föreslaget, skulle jag deri icke kunna se annat än ett tillbakagående och ett bevis derpå, att man icke hade för afsigt att genomföra den lag, om hvars önskvärdhet man så länge talat.

Öfverläggningen var slutad. Enligt de yrkanden, som blifvit gjorda, framställdes propositioner såväl på bifall till momentet, som på återförvisning. Herr Talmannen fann ja öfvervägande för bifall, men då votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1:sta mom. i 43 § af det förslag till värnepligtslag, som af Särskilda Utskottet blifvit framlagdt i dess Utlåtande N:o 1,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren besluta till Utskottet återförvisa ifrågavarande moment.

Den i vanlig ordning företagna omröstningen visade 68 ja mot 68 nej, i följd hvaraf den förseglade sedeln öppnades, och då densamma befanns innehålla ett "nej", hade alltså Kammarens beslut utfallit i öfverensstämmelse med nejpropositionen.

Mom. 2.

Bifölls.

§ 44.

Bifölls.

§ 45.

Herr Hörnfeldt: Det förefaller mig som om Kammaren i anledning af det beslut, som fattats rörande 43 § 1 mom., måste återremittera denna paragraf, i hvilken just ofvanberörda moment, som man således icke känner, är åberopadt.

Vidare anfördes ej. Enligt Herr Hörnfeldts yrkande blef paragrafen till Utskottet återförvisad.

§ 46.

Mom. 1.

Bifölls.

Mom. 2.

Herr Lars Ersson: Då nu Kammaren återremitterat 43 §, samt den 45:te, så skulle jag önska att äfven denna paragraf blefve återremitterad, på det Utskottet måtte kunna förvänta den, i syfte att staten åtminstone skulle vara skyldig proviantera landstormens manskap, ty vid denna ålder är man vanligen gift och har barn och det kan finnas familjefäder, som hvarken hafva föda eller kläder för dagen för sig och sina barn, och ändå skulle vara skyldig att i krig förse sig sjelf med båda delarne. Men hvart skall en sådan då taga vägen för att få lifsuppehälle? Icke har han kredit, inte kan han få låna en riksdaler, och inte får han plundra i eget land. Huru skall han då bära sig åt, om han icke är i tillfälle att förse sig med mat? att frysa, svälta och segra tillika lärer gått för sig för omkring 60 år sedan, om man får tro skalden Runeberg; men att nu vid ordnandet af vårt försvarsväsende taga Fänrik Ståls Sägner som ett mönster i denna fråga, hvilket flera ledamöter här har gjort, torde i allmänhet ej hålla streck.
Som sagdt, jag yrkar återremiss.

Friherre Ericson: Med anledning af den föregående talarens

yrkande, ber jag att få referera anledningen hvarför Utskottet inlagt ofvanberörda bestämmelser i paragrafen. Det är naturligt att uppkallandet af andra uppbådet icke kan ske annat än i trängande fall, då fienden står för dörren, och äfven då endast för hemortens försvar. Att vid sådant förhållande säga, att staten skulle föda manskapet, vore opraktiskt, ty dertill fordras kommissariat, leverantörer, tross och en hel attiralj, som vid sådana tillfällen icke kan antagas vara att tillgå. Derföre måste manskapet vara beredt på att hafva matsäck med sig. Den får sedan ersättning af staten för födan. Det är naturligt att, om det finnes någon möjlighet för Konungens befallningshafvande att skaffa manskapet mat direkte, så gör han det; men man kan dock icke gerna förutsätta en dylik möjlighet under sådana förhållanden, som uppkalla landstormens andra uppbåd. Jag tror derföre att någon anmärkning icke med skäl kan göras mot denna paragraf, och yrkar bifall till densamma.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Såsom den siste talaren sagt, hade Utskottet verkligen icke tänkt sig möjligheten att staten skulle tillhandahålla proviant i de särskilda orterna, hvilket naturligtvis blefve nödvändigt om manskapet skulle födas af staten. Under sådana förhållanden som då andra uppbådet inkallas torde det icke kunna tillgå på annat sätt, än att manskapet sjelft får skaffa sig föda på bästa sätt, mot ersättning sedermera af staten. Jag tror till och med att anmärkaren sjelf skulle hafva svårt att föreslå ett sätt att ordna denna sak, i enlighet med sitt förslag och yrkar bifall till det föredragna momentet.

Öfverläggningen var slutad. Momentet bifölls.

§ 47.

Bifölls.

Föredrogs *det förra* af de näst efter 47:de §:n (sid. 44) föreslagna stadganden.

Herr Jöns Rundbäck: Redan vid det tillfälle då det var fråga om beväringsynglingens ställande under krigslag under den tid han är i tjenstgöring, påpekade jag nödvändigheten för honom att hafva kännedom om denna lag. Som jag då hörde flera talare förena sig med mig i detta yrkande, tager jag mig nu friheten att föreslå att till det nu föredragna tillägget måtte fogas följande ord: "likasom ett utdrag af krigsartiklarne, innefattande de delar, som röra värnepligtsskyldigheten."

Friherre Ericson: Jag har inte något egentligt emot det af föregående talare föreslagna tillägg till denna punkt; men jag ber att få fästa uppmärksamheten på att just detta tillägg innehåller den föreskrift, att ett exemplar af denna lag skall vid mönstringstillfället tilldelas hvarje approberad värnepligtig. Att nu äfven tilldela honom ett exemplar af krigsartiklarne har jag visserligen ingenting att invända emot, men jag tror det icke skulle tjena till någonting, ty, såsom redan nämndt, upp-

läsas för beväringen första gången den kommer i tjenstgöring de paragrafer i krigsartiklarne, som äro särskildt tillämpliga på manskapet. Krigsartiklarnes utdelande innebär alls icke detsamma som förslaget om utdelandet af värnepligtslagen. Utskottet har dermed afsett, att en lag, som ingriper så djupt i folkets förhållanden, måtte blifva så spridd och allmänt känd som möjligt. Jag får dessutom fästa uppmärksamheten derpå, att Herr Rundbäcks förslag är förenadt med en utgift af ett par tusen riksdaler om året.

Herr Ola Månsson: Jag gillar fullkomligt de åsigter, som blifvit af Herr Rundbäck uttalade; men jag anser det vara klokast att här icke framställa något bestämdt förslag, utan endast i dess syfte återremittera punkten.

Efter denna öfverläggning blef det föreslagna stadgandet bifallet.

I afseende å det *sednare* stadgandet yttrade:

Herr Mankell: Ehuru jag hör till dem, som på inga vilkor vilja medgifva, att tiden för beväringsöfningarne skulle förminskas eller sålunda fördelas, att någon minskning i deras militära nytta deraf kunde blifva en följd, så kan jag icke annat än hysa stora betänkligheter mot att nu genast och omedelbarligen medgifva åtagandet af alla de vidsträckta förpligtelserna i öfningsväg. Jag fruktar, att en dylik plötslig rubbning af de bestående förhållandena blefve alltför tvär, att den blefve alltför tryckande för befolkningen, och kanske äfven i national-ekonomiskt hänseende ofördelaktig. Jag fruktar till och med, att hela värnepligtsinrättningen skulle derigenom råka i sådan misskredit, att en reaktion till skada för densamma gjorde sig gällande, hvilket jag på det högsta skulle beklaga.

I min motion angående landtförsvarets ordnande, har jag föreslagit, att beväringsöfningarne successive skulle ökas för hvart tredje år, sålunda att de första året efter allmänna värnepligtlagens antagande förlängdes med 25 dygn och sedan med omkring 15 dygn i fyra omgångar till dess de 114 dygnen voro fullt åtagna.

Nu vill jag gerna medgifva, att den öfvergångstid, jag med afseende på normala förhållanden föreslog, möjligtvis något skulle kunna förkortas, sålunda t. ex. att öfningarne förlängdes hvartannat år i stället för hvart tredje. I min reservation har jag föreslagit ett sätt, hvarpå den nu åtagna förlängningen skulle ske under 5 år i stället för 3. Detta kan emellertid rangeras på mångahanda sätt; och lämpligast torde vara, att låta regeringen framlägga förslag derom. Men i afseende på hufvudsaken vill jag uttala en bestämd varning mot att gå för brådstörtadt tillväga. Då jag emellertid sjelf icke formulerat något bestämdt förslag, yrkar jag nu endast återremiss af punkten.

Herr Sven Andreasson: Herr Talman! Mine Herrar! Då Kammaren redan fattat ett beslut, som strider mot denna punkt, så torde det vara nödvändigt, att orden "år 1872" utgå och i stället derför något

annat insättes, t. ex. "det års början, som inträder året näst efter det då båda statsmakterna etc." eller någon annan lämplig uppställning deraf.

Friherre Ericson: Herr Talman! Mine Herrar! Det af Herr Mankell föreslagna uppskofvet utaf den tjenstgöring, som faller inom allmänna värnepligtens område, kan jag icke förstå hvartill det skulle tjena. Om, såsom Herr Mankell föreslog, nästa år öfningarne skulle vara endast ett mindre antal dagar, — ehuru Herr Mankell visserligen ej gjorde något bestämdt yrkande — så är detta icke en sådan lindring, som skulle komma hela nationen på något sätt tillgodo, utan fördelen skulle då slumpvis tillfalla dem, som då fylla 21 år, men icke dem, som komma efter. Då detta alltså icke kan göra öfvergångstiden lindrigare för befolkningen i dess helhet, då i allmänhet den omtalade rubbningen i förhållandena icke är af så väsendtlig beskaffenhet och dessutom förr eller sednare måste inträda, så yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Herr Nils Larson: Herr Talman! Mine Herrar! Jag får liksom någon föregående talare erinra om, att man ej kan bifalla den föredragna punkten, sedan Kammaren uppställt som vilkor för värnepligtslagen indelningsverkets upphörande. Jag instämmer således i yrkandet om återremiss af den ifrågavarande punkten.

Herr Carl Ifvarsson: Jag är förekommen af Herr Nils Larsson och vill endast instämma med honom. Det är naturligt och klart, att, till följd af föregående beslut, den närvarande punkten icke kan antagas. Jag trodde, att hvar och en hade insett detta, men det låter, som om detta icke vore förhållandet, hvarför jag tagit mig friheten fästa uppmärksamheten derå, och anhåller om återremiss.

Herr Sven Andreasson: Som det af Herr Nils Larsson framställda förslag om återremiss afser samma ändamål som det af mig framställda förslag, så afstår jag från mitt yrkande och instämmer med honom om yrkande af återremiss.

Öfverläggningen var slutad. Det ifrågavarande förslaget till stadgande blef till Utskottet återförvisadt.

I afseende å *lagförslagets ingress*, som, sedan sjelfva förslaget blifvit i dess helhet genomgånget, nu förekom till granskning, yttrade:

Herr Nils Larson: Då det ännu torde vara ovisst, huru snart denna lag kan komma att träda i kraft, så föreställer jag mig, att det ännu är något för tidigt att besluta om upphäfvande af hittills gällande författningar angående den allmänna beväringen, och jag hemställer derför, att Kammaren måtte bestämma sig för att för närvarande icke besluta om nu omtalade författningars upphäfvande.

Herr

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Jag tycker att det är skäl att återremittera denna ingress på samma sätt som vi gjorde med sista punkten, emedan de ordalag, som skola begagnas, måste bli närmare bestämda af Utskottet, än här är fallet. Jag får således yrka återremiss.

Efter dessa yttranden blef den föreslagna ingressen till Utskottet återförvisad.

Enligt den för föredragningen bestämda ordning företogs nu till afgörande *Femte punkten*, och blef Utskottets hemställan i denna punkt af Kammaren bifallen.

Punkten 7.

Bifölls.

Punkten 8.

Herr Statsrådet Abelin: Herr Talman! mine Herrar! Jag ber blott att, med anledning af hvad i denna och nästföljande punkter förekommer, få hänvisa till de åsigter jag förut uttalat. Att de förslag, som här göras, icke öfverensstämma med dessa åsigter, framgår utaf alla mina yttranden. Jag vill nu således blott uttala mitt ogillande af här ifrågavarande förslag för att icke genom min tystnad synas hafva i någon mån biträdt desamma.

Vidare blef ej anfördt. Utskottets förslag bifölls.

Punkterna 9 och *10.*

Bifö1los.

Då *Utskottets slutliga yttrande* (öfverst å sid. 47) nu föredrogs och Herr Talmannen hemställde, huruvida Kammaren ville godkänna samma yttrande, begärdes ordet af

Herr Nils Larson, som anförde: Jag ber att få erinra, att det nu upplästa stycket icke innehåller någonting, som kan föranleda till någon åtgärd eller påkalla godkännande från Kammarens sida. Det innefattar blott ett yttrande utaf Utskottet, och jag anhåller att, i fall något beslut derom skall fattas, det icke må bli annat än att lägga punkten till handlingarne.

I anledning af hvad Herr Nils Larson sålunda anfört, ville Herr Talmannen hafva erinrat att, ehuru Utskottets yttrande icke omedelbarligen påkallade någon annan åtgärd från Kammarens sida än endast ett läggande till handlingarne, sådant likväl icke hindrade, att, om någon af de motionärer, som genom Utskottets ifrågavarande yttrande fått sina

motioner besvarade, skulle mot Utskottets uppfattning hafva någon anmärkning att göra, tillfälle till en sådan anmärknings framställande borde lemnas dem öppet. Då emellertid någon dylik anmärkning icke afhördes, ville Herr Talmannen nu gifva proposition på Herr Nils Larssons förslag, i enlighet hvarmed Utskottets ifrågavarande yttrande lades till handlingarne.

Sedan sålunda Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1 blifvit i sin helhet behandladt, begärdes ordet af

Friherre Gripenstedt: Den långvariga öfverläggningen om detta vigtiga ärende är nu afslutad, och skall man döma efter tidsutdrägten, måste man anse, att besluten äro efter mogen pröfning fattade. Det vigtigaste, eller mest afgörande beslutet, består, såsom vi alla veta, deruti att den indelta arméen enligt detsamma inom kort tid skulle komma att upplösas och att först sedan detta skett de här fattade besluten angående en utsträckt värnepligt skulle kunna tillämpas. Detta är i hufvudsak resultatet af vårt arbete, och jag förmodar att det flertal bland Kammarens ledamöter som åstadkommit detta resultat anser detsamma vara ganska godt och tror sig derigenom hafva gjort något nyttigt för fäderneslandet. För min del är jag likväl af annan mening och vill således icke heller tillegna mig den ringaste del utaf den förtjenst, som sålunda må vara inlagd. Hvad som härvid först och främst faller i ögonen är utan tvifvel den omständigheten att befrielse från indelningsverket har varit hufvudföremålet för majoritetens sträfvande. Beslutet härom står derföre också ganska riktigt i spetsen för de öfriga, och man har till yttermera visso sökt att så absolut som möjligt sammanbinda frågan om den indelta arméens upplösning med ordnandet af värnepligten. Endast under detta vilkor, med uteslutande af hvarje annat alternativ, har en ökad värnepligt blifvit medgifven. Enligt min tanke är det ganska sorgligt och bedröfligt, att man sålunda på förhand förklarat att någon annan uppgörelse icke skulle vara tillfredsställande.

Man borde väl eljest kunna tänka sig, åtminstone såsom möjligt, att något så beskaffadt förslag till lindringar eller modifikationer i indelningsverket skulle kunna utfinnas, att man icke på förhand borde skjuta det ifrån sig, utan äfven på denna grund skulle vilja ingå på det ordnande af värnepligten, hvilket vi ju alla erkänna vara nödvändigt för betryggande af landets försvar. Men man har nu, så framt ej genom Medkammarens beslut deri kan vinnas ändring, sannolikt för sig afskurit möjligheten af denna utväg. Det är också ganska anmärkningsvärdt att, då man förut aldrig, så vidt jag vet, sträckte sina påståenden längre än att man, stödd på knektekontrakten, sade: "vi yrka befrielse från ökad värnepligt", så har man nu deremot vändt om frågan och säger: "vi yrka befrielse från indelningsverket, om vi skola åtaga oss någon utsträckt värnepligtsskyldighet". Detta sednare yrkande är likväl någonting helt annat än det förra, och på denna omkastning af påståenden, nemligen i ena fallet om befrielse från *ökad värnepligt* och i det andra från *indelningsverket*, kunde verkligen med något skäl tillämpas hvad som en värd talare förut yttrat om tumlettsprång i bevisningen. Af allt detta synes emellertid öppet och klart, att indelningsverkets förstörande är det mål man åsyftar,

och att man endast under den förutsättningen vill åtaga sig de ökade besvär fosterlandets försvar fordrar. Jag hoppas likväl att denna uträkning om indelningsverkets tillintetgörelse må vara en missräkning; jag hoppas att den sålunda påräknade vinsten utaf indelningsverkets upplösning ännu ganska länge skall låta vänta på sig och att äfven i detta fall det gamla välkända folkordspråket må hafva sin riktighet, att man icke bör sälja huden förrän man fällt björnen, hvilken väl här icke torde bli så lätt att fälla. En sanning är det emellertid att de, som uppställt det omförmälda vilkoret för en ökad värnepligt, hafva förmåga att derigenom förhindra ett lämpligt ordnande af denna allmänna medborgerliga skyldighet och således äfven af fäderneslandets försvar. Detta står, som sagdt, visserligen i deras förmåga, men den ära, som på denna väg kan vara att vinna, anser jag får min del icke afundsvärd. Jag har under fortgången af denna långvariga öfverläggning funnit många beslut stridande mot min öfvertygelse, men jag har ansett ej blott onyttigt, utan äfven olämpligt, att upptaga tiden och fördröja afgörandet genom att vid hvarje särskildt tillfälle förfäkta min mening. Jag finner mig nu blott böra förklara, att mot den lösning som försvarsfrågan — denna för fosterlandet så vigtiga fråga — fått genom Andra Kammarens beslut, måste jag vördsamt reservera mig, samt att jag dermed äfven fritager mig från ansvaret för alla de följder, hvilka deraf, förr eller sednare, direkt eller indirekt kunna komma att uppstå.

Vidare yttrade

Herr Mankell: Jag ber att mot den föregående talarens bittra ord på det högsta få protestera. Min afsigt, såväl som pluralitetens i denna fråga, har icke varit att förstöra indelningsverket, utan att ordna fäderneslandets försvar på så rättvisa grunder, att den personliga och ekonomiska krigsbördan blir jemnt och lika fördelad på alla medborgare. Detta och intet annat.

Herr Abraham Rundbäck: Jag åter ber att få instämma med Friherre Gripenstedt i de ord, med hvilka han slutade sitt anförande.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Jag vill erinra den ärade förste talaren att frågan om indelningsverkets borttagande ingalunda kan liknas vid ett tumlettsprång. Han har varit med vid Riksdagen längre än jag och lika länge som jag suttit i denna Kammare. Han bör kunna erinra sig att redan vid 1867 års riksdag väcktes af mig motion om införandet af allmän värnepligt mot indelningsverkets borttagande. Yrkandet om värnepligtens utsträckning har Kongl. Maj:ts regering adopterat, men vilkoret för dess åtagande, upphörande af indelningsverket, har hon icke låtsas om. Den ärade talaren hoppades att uträkningen att blifva fri ifrån indelningsverket ej måtte gå i fullbordan. Jag deremot hoppas att rättvisa skall ske såväl i detta som i andra fall; och jag nästan förvånar mig öfver att samme talare, som för några år sedan räckte en verksam hand till en rättvisare fördelning af de politiska rättigheterna, som var själen i den stora förändring som då skedde, och som då ställde sig på rättvi-

sans och fosterlandskärlekens grund, icke nu anser det mödan lönt att i aldra ringaste mån gå önskningarne om ett jemnare och rättvisare fördelande af bördorna för vårt försvar till mötes. Jag tror att, om han hade låtit leda sig af samma rättskänsla nu som då, så skulle vi kanske varit lösningen af denna fråga närmare än vi nu äro.

Herr *Sven Nilsson* i Efveröd och Herr *Per Nilsson* i Kulhult instämde med Herr Sven Nilsson i Österslöf.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. ½ 3 e. m.

In fidem
H. Husberg.

Måndagen den 24 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 17:de, äfvensom protokollsutdrag för den 19:de, 20:de och 22:dra i denna månad, innefattande redogörelse för Kammarens beslut angående Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1.

§ 2.

Herr Talmannen tillkännagaf, att, enligt derom vid sednaste talmanssammanträde fattadt beslut, komme gemensamma voteringar öfver åtskilliga af Riksdagens båda Kamrar godkända voteringspropositioner att, jemlikt 65 § Riksdags-ordningen, anställas vid början af det sammanträde, som komme att hållas nästa Torsdag den 27:de i denna månad.

§ 3.

Förekom till afgörande Stats-Utskottets utlåtande N:o 42, i anledning af väckta förslag, dels om beviljande af anslag till stambanor, dels om uppgörande och fastställande af plan för enskilda jernvägsanläggningar samt anvisande af statsbidrag till dylika anläggningar.

Rörande sättet för föredragningen af detta utlåtande anförde

Herr Ljunggren: Det har väckt en viss uppmärksamhet att Stats-Utskottet i detta betänkande omkastat den ordningsföljd, i hvilken ären-

dena förekomma i Kongl. Maj:ts proposition. Stats-Utskottet har nemligen satt frågan om den norra stambanan framför frågan om den östra, under det att deremot i Kongl. Maj:ts proposition ett motsatt förfarande blifvit iakttaget. På den tid jag hade äran af att vara ledamot af Stats-Utskottet under de fyra sista ståndsriksdagarne, iakttog man vanligen den uppmärksamhet mot Kongl. Maj:t, att man besvarade hans framställningar i den ordning de blifvit gjorda, och det torde måhända vara rådligt att äfven nu gå så till väga. Jag hade åtminstone väntat, att Stats-Utskottet hade framlagt något skäl för sitt nuvarande handlingssätt i detta afseende, men deraf finnes ej ett spår, hvadan jag måste tro att Utskottet betraktat detta endast såsom en smakfråga och som beroende på ett enskildt tycke. Då jag nu går att föreslå den förändring i föredragningssättet, att detta måtte verkställas i enlighet med den i den Kongl. propositionen uppställda ordningsföljden af frågorna, så tager jag mig friheten fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att, om detta mitt förslag bifalles, Kammaren dermed icke handlat värre emot Stats-Utskottet än Utskottet redan gjort mot den Kongl. propositionen. Det gäller nemligen här icke blott en form- eller smakfråga, utan det vore verkligen, efter min uppfattning, en stor fördel att återgå till behandlingen af dessa frågor i den ordning Kongl. Maj:t framlagt dem. Då man nemligen har att utreda en invecklad fråga, hvarest flera obekanta förekomma, så kommer man vanligen lättast till målet genom att först skaffa bort den af de obekanta, hvars värde är lättast att finna. Här föreligger nu ett sådant problem, nemligen att fördela anslagen för nästkommande år till jernvägsbyggnader på den östra och norra stambanan äfvensom på de enskilda jernvägsbyggnaderna. Jag tror att frågan är så ställd, att man lättast löser den genom att först bestämma anslaget till den bana, hvars utförande är oomtvistadt, och så är onekligen förhållandet med den östra stambanan. Om vi deremot bestämma oss för att, i enlighet med Utskottets uppställning, först behandla frågan om anslagsbeloppet till den norra stambanan, så möta oss dervid genast stora svårigheter, enär angående denna fråga vid dess behandling i Första Kammaren flera olika förslag blifvit framställda, hvarjemte vi äfven i denna Kammare fått oss tillsända ett par enskilda försök att lösa denna omtvistade fråga. Allt detta gör, att diskussionen angående den norra banan tvifvelsutan kommer att sväfva in allt för mycket på de enskilda intressenas område, derest anslaget till densamma komme att företagas till behandling, innan anslaget till den östra stambanan vore bestämdt. Afgjordes deremot denna sednare fråga först, så visste man derigenom på förhand huru mycket man hade att disponera för den norra banans fortsättande, och derigenom blefve äfven diskussionen angående denna sak vida mindre invecklad. Det är på grund häraf som jag vågar föreslå, att Kammaren behagade besluta, att andra punkten i det föreliggande utlåtandet måtte till behandling företagas före den första, och anhåller jag vördsamt om Herr Talmannens proposition å detta mitt yrkande.

Herr Nils Larson: I fall den näst föregående talaren hade behagat egna den uppmärksamhet åt Kammaren och de reglementariska föreskrifterna för Riksdagen, att han i ett föregående plenum framställt det

yrkande om en omkastning af föredragningsordningen, som han nu gjort, så skulle jag för min del ej hafva satt mig emot ett förslag i detta afseende. Det är nemligen enligt dessa reglementariska föreskrifter tillåtet för Kamrarne att ändra föredragningsordningen, sådan densamma på föredragningslistan blifvit upptagen, men sådant kan endast ske genom att derom i ett föregående plenum fatta beslut. Grunden till detta stadgande är öppen och klar. Man har nemligen derigenom velat bestämma, att hvarje representant, något förr än sjelfva hufvudsaken till behandling i Kammaren förekommer, skall vara i tillfälle att bereda sig på hvarje ämne i den ordning detsamma å föredragningslistan finnes upptaget. Då, såsom nu är händelsen, det i betänkandet först förekommande ämnet är af den omfattning, att hvar och en kan med säkerhet påräkna och förutse, att det skall komma att upptaga en tid af flera timmars öfverläggning, innan man kan skrida till votering i saken, så är det ganska förklarligt, att man företrädesvis beredt sig på detta ämne och ansett det vara tids nog att sedermera förbereda sig på de efterföljande punkterna af detta utlåtande. Skulle man, på sätt den föregående talaren föreslagit, nu omkasta ordningsföljden i ärendenas behandling omedelbart innan man ingår i pröfning af sjelfva saken, så skulle man derigenom lätt kunna åstadkomma, hvad man måhända äfven åsyftat, nemligen en öfverrumpling af en del af Kammarens ledamöter, och mot en sådan åtgärd får jag på det kraftigaste nedlägga min protest. Jag medgifver visserligen, att en sådan omflyttning af ärendena skulle kunna ske äfven vid det plenum, då hufvudfrågorna skola till slutlig behandling företagas, derest alla Kammarens ledamöter derom vore enhälligt öfverens, men, om så ej är händelsen, måste jag för min del motsätta mig den påyrkade omkastningen.

Herr Carl Ifvarsson: Jag vill icke inlåta mig i strid derom, huruvida det kan vara af synnerlig vigt eller värde att, såsom nu blifvit föreslaget, göra en omkastning i ordningsföljden af de ärenden, hvilka på föredragningslistan finnas upptagna. Jag vill likväl erinra, att Stats-Utskottet i år följt samma ordning i afseende å dessa båda banor som vid föregående riksdag. Dessutom är det ej alldeles utan skäl som Utskottet uppställt dessa frågor i den ordning de nu till behandling föreligga. Såsom man vet har nemligen frågan om anslag till fortsättandet af den östra stambanan ej utgjort föremål för stridiga meningar, hvilket deremot är förhållandet i afseende å beviljandet af anslag till fortsättande af den norra stambanan. Om man nemligen nu beviljar anslag till den norra stambanans fortsättande, så kommer detta tvifvelsutan att utöfva ett visst inflytande på beloppet af det anslag, som sedermera kommer att anvisas för den östra stambanan. Jag föreställer mig, att det är meningen att bevilja statsanslag både till stambanor och enskilda banor; men, för den händelse något anslag till norra stambanan nu ej skulle beviljas, blefve deraf följden, att man skulle kunna använda en större del af det för jernvägsbyggnader afsedda beloppet till den östra stambanan och möjligen äfven till att i någon mån ytterligare understödja enskilda jernvägsanläggningar.

Af dessa skäl tror jag det vara fullt rätt och lämpligt att vid dessa ärendens behandling iakttaga den ordningsföljd, som af Utskottet blifvit

uppställd, hvadan jag ock hemställer, att det nu väckta förslaget om ändring i detta afseende må få förfalla.

Herr Ehrenborg: Jag ber Herrarne slå upp 2 § af reglementariska föreskrifter för Riksdagen. I sista momentet af nämnda paragraf stadgas, att ändring i den förteckning, som vid ärendenas föredragning följes, kan af Kammaren för ett kommande sammanträde beslutas. Då nu representanten från Jemtland åberopat denna paragraf såsom hinder för den ifrågasatta omflyttningen af första och andra punkterna i detta utlåtande, så får jag för min del säga, att det synes vara alldeles uppenbart, att detta stadgande afser en omkastning i ordningsföljden för utlåtanden *i deras helhet*, men alldeles icke en omflyttning af *vissa punkter* i ett och samma betänkande. Mot denna sednare åtgärds beslutande samma dag betänkandet till behandling företages lägger deremot den omnämnda paragrafen ej det ringaste hinder, likasom ock det är ganska vanligt, att i ett betänkande vid dess föredragning i Kammaren en sednare punkt behandlas före en föregående, efter derom samma dag fattadt beslut. Då sålunda ett dylikt förfarande hvarken strider emot arbetsordningen eller mot antagen praxis, så kan jag ej annat än, med godkännande af de skäl den förste talaren anfört för det af honom framlagda förslag, dertill tillstyrka bifall.

Herr Hedin: Jag afstår från ordet och förenar mig med den siste talaren, hvilken fullständigt utredt denna sak och grundligt påvisat det misstag, hvartill representanten från Jemtland gjort sig skyldig i sin uppfattning af 2 § af reglementariska föreskrifter för Riksdagen.

Herr Carlén:

Herr Asker: För min del tillåter jag mig uttrycka den mening, att man här vida bättre kan använda sin tid än att tvista om föredragningssättet af de frågor som till behandling föreligga. Den förste ärade talaren har visserligen åberopat några skäl för sin framställning i detta afseende, men samma skäl gällde äfven med samma kraft under föregående riksdag som nu, och det oaktadt ifrågasattes ej ens då att göra någon ändring i den ordningsföljd för dessa frågors afgörande, hvilken af Utskottet blifvit uppställd; och denna Kammare torde väl icke heller nu vilja bestrida, att frågan om statsanslag för den norra stambanan bör afgöras före frågan om anslaget till den östra. I det hela kan visserligen föredragningssättet vara likgiltigt, men vill man se hufvudfrågan från grundsatsernas synpunkt, så tror jag att skilnaden är ganska stor mellan dessa båda frågor, ty den östra stambanan utgör otvifvelaktigt den aldra sista länken i stambanesystemet söder om Mälaren, och ej den ringaste skiljaktighet förefinnes derom, att denna bana bör fullbordas på sätt Riksdagen redan beslutat. I afseende å den norra stambanan åter måste man medgifva, att den ur principiel synpunkt i sjelfva verket eger en större betydelse derigenom, att denna bana icke kan anses utgöra slutpunkten i stambanesystemet norr om Mälaren. Det förefinnes således en ganska stor skilnad mellan dessa båda frågor, oberäknadt de stridiga me-

ningar, som ligga i sjelfva frågan angående denna banas byggande eller icke. Då härtill kommer, att nästlidne Riksdag behandlade frågan om den norra banan före den östra, och då jag ej kan förstå, hvilka skäl som nu finnas att rubba den historiska kontinuiteten i detta afseende, så hemställer jag till Kammaren, huruvida vi ej, utan att längre strida om föredragningssättet, helt enkelt kunna öfvergå till dessa frågors behandling i den ordning de af Utskottet blifvit uppställda.

Herr Gumælius: I likhet med den föregående talaren anser äfven jag, att denna debatt angående föredragningssättet ej bör uttänjas; men i motsats mot honom vill jag fatta mig kort. Han anmärkte, att Stats-Utskottet äfven i fjol uppställt den norra banan framför den östra. Det är sannt; men då hade Kongl. Maj:t gifvit Utskottet anledning dertill genom att sjelf nämna den norra banan främst. I år har deremot Kongl. Maj:t nämnt den östra banan i första, och den norra i det andra rummet, och jag tror, att Kongl. Maj:t haft fullt giltiga skäl att så förfara. På grund häraf yrkar jag, att föredragningen af dessa punkter måtte ske i den ordning Herr Ljunggren föreslagit.

Herr Asker: Jag tror mig ej begå ett misstag, om jag vågar bestrida den siste talarens uppgift derom, att Kongl. Maj:t vid nästlidne riksdag skulle hafva satt den norra stambanan före den östra. Om jag icke irrar mig, var ordningsföljden af dessa båda frågor i Kongl. Maj:ts proposition i fjol så till vida densamma som nu, att motiverna beträffande riktningen m. m. först afsågo den östra och sedermera den norra stambanan; men då Utskottet det oaktadt, då såsom nu, ansett frågan om den norra stambanan vara af den beskaffenhet, att densamma bort sättas främst med hänseende till föredragningen af båda dessa frågor, så kan jag verkligen ej finna, hvarföre man ej nu skulle vilja åtnöja sig med den af Utskottet uppställda föredragningsordning, hvilken utan anmärkning följdes vid frågornas behandling i denna Kammare sistlidne riksdag.

Herr Lithner: Jag skall ej närmare skärskåda den frågan, huruvida det kan vara rätt eller icke att kasta om den ordningsföljd som Utskottet i de tvänne första punkterna uppställt, men då man nu söker åstadkomma något sådant, så synes det ej vara så alldeles obefogadt att misstänka det någonting ligger bakom ett dylikt bemödande. Det förekommer mig nästan, som inom denna Kammare funnes ett visst parti, som ville göra denna omkastning till en manöver i frågan.

Under sådant förhållande kan jag ej annat än vädja till Kammarens rättskänsla, huruvida vi nu, sedan Riksdagen i fjol fattat beslut angående den norra stambanans byggande, möjligen i år skulle åter vilja kasta oss i nya strider och manövrer rörande denna sak.

För min del tror jag mig veta, att Kongl. Maj:t både i år och i fjol satt den östra banan framför den norra, men att Stats-Utskottet det oaktadt begge åren ansett sig böra göra tvärtom. Frågan blir då helt enkelt den: finnas nu verkligen fullt giltiga skäl att göra en omkastning af den ordning för dessa frågors behandling, hvilken Utskottet uppställt; eller står förslaget derom i något samband med det program, som i detta

ämne blifvit ibland oss utdeladt, och hvars mening synes vara att försöka upprifva det beslut, som i fjol fattades angående den norra stambanans byggande? Är det nu så, att detta program och denna mening hafva majoritet för sig, så lärer allt diskuterande här vara lönlöst, och ej annat återstå för den, som är i minoriteten, än att protestera mot detta sätt att gå tillväga.

Öfverläggningen om föredragningssättet var härmed slutad. Herr Talmannen gaf proposition såväl på bifall till Herr Ljunggrens förslag, som på afslag å samma förslag och iakttagande af den föredragningsföljd, som utlåtandet angaf. Den sednare propositionen fann Herr Talmannen med ja besvarad, men då omröstning begärdes, blef densamma anställd enligt en så lydande voteringsproposition:

Den som, i afseende å sättet för föredragningen af Stats-Utskottets utlåtande N:o 42, bifaller det af Herr Ljunggren väckta förslag derom, att *andra* punkten i samma utlåtande skall till behandling och afgörande förekomma före *första* punkten,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Herr Ljunggrens förslag beslutit, att förenämnde tvänne punkter skola behandlas i den af Utskottet angifna ordning.

Omröstningen utföll med 63 ja mot 106 nej; och blef alltså nu först föredragen:

Punkten 1.

Herr Statsrådet Bergström: Sedan nu striden om föredragningssättet blifvit slutad, ber jag att få inlåta mig på sjelfva hufvudsaken. Dervid vill jag till granskning upptaga den vigtiga frågan, huru stort belopp årligen kan och bör afses för byggande af stambanor och enskilda banor. Åsigterna äro i detta afseende mycket vexlande, från jernvägskomitéens, som föreslagit det minsta beloppet eller 4,000,000, till Herr Nordenfelts, hvilken i sin reservation föreslagit det högsta eller 5,500,000 R:dr. Midt emellan dessa båda yttersta gränser håller sig regeringens beräkning, som går ut på 5,000.000 R:dr. Jag har i mitt underdåniga anförande till statsråds-protokollet af den 9 Januari detta år uppgifvit de förhållanden, hvilka enligt min åsigt talade för antagande, att den årliga kapitalbildningen numera vore så stark, att man, utan att undandraga näringarne de för dem behöfliga kapital- och arbetskrafter, kunde utan olägenhet fortsätta jernvägsbyggandet med ett årligt belopp af 5,000,000 R:dr. Det är från nyss angifna synpunkt, hvarifrån man hufvudsakligen bör betrakta frågan om bestämmande af det årliga anslagsbeloppet för jernvägsbyggnader. Såsom man vet, har dock Stats-Utskottet vid 1868 års riksdag uppställt den grundsats, åtminstone hvad angår stambanor,

att man ej bör bygga för större upplånt kapital än att det kan amorteras genom den årliga medeltillökningen i trafikinkomsten. Med tillämpning af denna grundsats vill jag söka visa, att äfven den, om den nemligen får användas i sin fulla utsträckning, förer till den siffra af 5,000,000 R:dr, som regeringen ansett vara den rätta. I sådant afseende föreligga redan beräkningar, hvilka blifvit gjorda år 1867 och hvilkas tillförlitlighet nu blifvit pröfvad af erfarenheten. Dessa beräkningar hafva blifvit uppgjorda dels af Chefen för statens jernvägsbyggnader, öfverste Beijer, dels ock af Chefen för statens jernvägstrafik, generaldirektören Troilius; och både brutto- och netto-inkomsterna hafva i verkligheten öfverträffat dessa beräkningar. Öfverste Beijer börjar sin beräkning med år 1868 då 100 mil jernvägar skulle vara öppnade för trafik. Med antagande af 60,000 R:drs bruttoinkomst per banmil får han denna bruttoinkomst sålunda att uppgå till 6,000,000 R:dr. Han antager vidare, att denna inkomst år för år ökas med 5 procent, hvilket är att förstå, ej sålunda att tillökningen hvarje år skulle utgöra 5 procent af det belopp, hvarifrån han utgick, utan sålunda, att inkomsterna hvarje följande år skulle öfverstiga det föregående årets med 5 procent, deraf och på sådan grund har han beräknat bruttoinkomsten för år 1869 till 6,300,000 R:dr, och för år 1870 till 6,615,000 R:dr. Herr Troilius åter har börjat sina beräkningar från och med år 1867, då 97 mil voro upplåtna för trafik. Äfven han antager den årliga bruttoinkomsten till 60,000 R:dr per banmil, och följaktligen uppgår då hans beräkning af hela bruttoinkomsten för år 1867 till 5,820,000 R:dr. Men derefter följer han en annan grund för beräkning af den årliga tillväxten, hvilken enligt hans kalkyler utgör 290,000 R:dr, till följd hvaraf hela bruttoinkomsten för år 1868 skulle uppgå till 6,110,000 R:dr, för år 1869 till 6,400,000 R:dr, samt för år 1870 till 6,690,000 R:dr. I medeltal hafva båda dessa beräkningar af bruttoinkomsten befunnits vara något lägre än i verkligheten. Derom kan man äfven förvissa sig genom att kasta en blick å Herr Troilii promemoria, hvilken finnes bifogad en af reservationerna vid detta betänkande. Hvad särskildt angår bruttoinkomsten för år 1870, finner man, att densamma i verkligheten uppgått ända till 6,791,192 R:dr. Beträffande vidare nettoinkomsten, så beräknades den af öfverste Beijer till 33⅓ procent af bruttoinkomsten, hvaraf öfriga 66⅔ procent antogos motsvara kostnaden för drift och underhåll. Äfven i detta afseende hafva de verkliga inkomsterna öfverstigit hans beräkningar. Hvad särskildt angår åren 1867—1868, så anvisades under dessa år af hvad jernvägstrafiken efter afdrag för kostnaderna för drift och underhåll inbragt stora summor för nybyggnader och inventarier m. m., nemligen för år 1867 1,297,568 R:dr och för år 1868 1,209,483 R:dr. Detta vållade, att den till statsverket inlevererade behållningen för dessa år ej utvisar den verkliga nettoinkomsten, hvilken i sjelfva verket utgjorde år 1867 2,366,449 R:dr och år 1868 1,934,745 R:dr. Beträffande deremot nettoinkomsterna för åren 1869—1870, så, äfven om man från dessa afdrager omkostnaderna för nybyggnader och inventarier m. m., öfverstiga dock dessa års behållna till statsverket utbetalda trafikinkomster högst betydligt Herrar Beijers och Troilii beräkningar af nettoinkomsterna. De verkliga inkomsterna för år 1869 öfverträffa nemligen med 343,837 R:dr Beijers och med 691,837 R:dr Troilii be-

räkningar. Likaså för år 1870 öfverträffas af verkligheten den förres beräkningar med ett belopp af 710,661 R:dr och den sednares med en summa af 971,660 R:dr. Men både jernvägskomitéen och Stats-Utskottet hafva ändock vid beräkningen af den årliga medeltillökningen skyggat tillbaka, och vidtagit en nedprutning; jernvägskomitéen har nemligen afdragit 20 procent och Stats-Utskottet 15 procent. Låter man deremot beräkningsgrunden få gälla hvad den kan, kommer man till ett årligt upplåningsbelopp af 5,100,000 R:dr och enligt Beijers beräkningar till 5,900,000 R:dr. Härvid är ytterligare att anmärka, att hvarken jernvägskomitéen eller Stats-Utskottet ansett sig böra taga i betraktande de annuiteter, hvilka skulle inbetalas från de enskilda jernvägsbolag, som kunde komma att erhålla statsbidrag, ej heller den utomordentliga stegring i inkomster, som alltid blir en följd af större banors, såsom nordvestra, norra och östra banornas öppnande i deras helhet för trafiken. I detta afseende vill jag påpeka, att, sedan vestra stambanan år 1862 fullständigt uppgjorts för trafiken, inkomsterna per banmil följande år ökades med 5,000 R:dr. År 1864 öppnades i sin helhet södra stambanan för trafiken, och följande år stego inkomsterna per banmil med 7,000 R:dr.

Vidare har hvarken jernvägskomitéen eller Stats-Utskottet tagit i betraktande den indirekta fördel, som bibanorna i form af ökad trafik tillskynda stambanorna. I detta afseende och för att ej alltför mycket trötta Kammaren hänvisar jag endast till de statistiska data, hvilka finnas upptagna i Herr Keys reservation. Endast ett enda faktum af nyaste datum tillåter jag mig få anföra. Under året 1870 öfvergick från Kristianstads—Hessleholms-banan på statens bana bränvin till så stort belopp, att frakten derför bragte staten en inkomst af 71,693 R:dr. Detta belopp, fraktinkomsten af en enda artikel, utgör 9,95 procent af det försträckningsbelopp som staten lemnat till denna bana, eller 720,000 R:dr, å hvilken summa nämnde enskilda bana dessutom betalar statuerad ränta. Detta faktum visar, hvilken stor nytta stambanorna kunde hafva af en med klok beräkning anlagd bibana. Man kan visserligen mot betydelsen af det utaf mig anförda faktum invända, att någon del af detta bränvin i alla händelser bort passera den södra stambanan; men visst är, att större delen af detsamma skulle hafva tagit vägen öfver Christianstad och Åhus, såvida ej Christianstads—Hessleholms-banan funnits, och man icke derjemte genom kombinerade fraktlindringar och aftal mellan stambanan och den enskilde banan dragit till sig denna högst betydliga inkomst.

Om man vidare fäster sig vid de af Herr Troilius innevarande år uppgjorda beräkningar, så finner man, att han med tillämpning af förut följda grunder beräknat den årliga medeltillökningen i trafikinkomster per banmil till 2,400 R:dr. Denna årliga tillökning har likväl, enligt hvad Herr Troilius upplyst (se pag. 47 af betänkandet), uppgått under de fyra sistförflutna åren till dubbelt så stort belopp. Jag anser följaktligen, att man utan fara kan antaga 5,000,000 R:dr, såsom det belopp hvilket årligen bör afses för jernvägsbyggnader under den närmaste framtiden; och skulle någon förändring i beräkningen af detta belopp böra ske, så är jag för min del mera benägen att höja denna summa till 5,500,000 R:dr än att, såsom Utskottet föreslagit, endast beräkna detta belopp till 4,300,000 R:dr. Vidare ber jag få fästa uppmärksamheten på den ekonomiska för-

lust, som skulle blifva en följd af att gå för långsamt tillväga vid byggandet af våra stambanor; och får jag i detta hänseende hänvisa till de alternativ, som i Herr Ekmans reservation blifvit framlagda, och hvilka blifvit upprättade af chefen för Statens jernvägsbyggnader. I händelse Utskottets förslag bifalles af Kammaren, blir äfven följden den, att den särdeles vigtiga delen af östra stambanan mellan Norrköping och Linköping ej för trafiken kan blifva färdig så tidigt som beräknadt är, eller redan nästa år, hvilket deremot kan inträffa, om regeringens förslag antages, ehuru äfven då möjligen en anticipation på 1873 års anslag torde vara erforderlig. Det är äfven gynnsamt att under nuvarande förhållanden fortskynda detta arbete för att snart få detsamma afslutadt, enär det för närvarande finnes en stor mängd af dugligt arbetsmanskap och skickligt arbetsbefäl; hvartill äfven kommer att för närvarande priset på skenor ställer sig särdeles billigt, ty sådana kunna, såsom jag tror, i denna stund erhållas för ett pris af 5 R:dr 50 öre per centner.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra tillåter jag mig hemställa, om ej regeringens beräkningar i afseende å det årliga anslagsbelopp som för jernvägar bör afses äro de riktigaste, och om ej Kongl. Maj:ts proposition både i afseende å den norra och den östra stambanan bör i allo af Kammaren bifallas.

Herr Ljunggren: Jag får till en början anmärka, att den fördolda tanke, om hvilken man här talat, icke är mera fördold, än att den ligger klart uttryckt i de förslag, hvilka man söker att göra till Riksdagens beslut i andra, fjerde och sjette punkterna af förevarande betänkande.

Hvad mig särskildt beträffar, har jag för öfrigt under alla riksdagar, då den fråga, som nu utgör föremål för öfverläggning, blifvit behandlad, ansett tjenligast att rösta för den norra stambanans anläggning i riktning mot Sevalla, emedan jag föreställt mig, att en sådan bana skulle på bästa sätt befrämja bergslagernas intresse och möjliggöra försändning af deras produkter på genaste väg till hufvudstaden. Denna åsigt har jag icke heller haft anledning att förändra. Sedan emellertid numera för anläggning af tvänne särskilda banor norr om Mälaren kommit till stånd två bolag, hvilka, enligt mitt förmenande, bättre tillgodose Norrlands verkliga och välförstådda intresse än dess egna representanter, finner jag, för min del, bäst att öfvergifva Kongl. Maj:ts proposition, i hvad den afser anslag till forsättning af norra stambanan från Upsala till Sala öfver Bolandet Brovallen och Krylbo till Storvik. Det program, som här föreligger och hvilket uttrycker en del af Kammarens ledamöters tanke i frågan, lyder, hvad norra jernvägen beträffar, sålunda:

2:o) a) att, enär enligt till Kongl. Maj:t gjorda anmälanden särskilda bolag bildats för anläggande af jernvägar, dels från Upsala till Margretehill eller annan plats å Gefle—Dala jernväg, dels från Thureberg till Norbergs jernväg med utgrening till Köping, Riksdagen i underdånighet anhåller, att Kongl. Maj:t täcktes låta påbörjandet af den tillämnade utsträckningen af Norra stambanan anstå till 1 nästkommande Oktober, på det att tillförlitlig upplysning må vinnas, dels huruvida omförmälda jernvägsanläggningar dessförinnan sättas i verket, dels ock att de komma att fullbordas; samt

b) att Riksdagen anvisar ett belopp af 1,500,000 R:dr att af Kongl. Maj:t disponeras för *Norra stambanans* fortsättande från Upsala öfver Sala till Storvik, derest de i föregående mom. a) nämnda enskilda jernvägsföretag icke före sagda tidpunkt blifvit påbörjade;

4:o) att, enär, derest Norra stambanan icke kommer att fortsättas, det bolag, som bildas för anläggande af jernväg mellan *Storvik* och *Krylbo*, lärer ega att påräkna låneunderstöd af de medel, Riksdagen till befordrande af enskilda jernvägar anvisar, det i Herr Stenbäcks motion framställda förslag icke bör till någon åtgärd föranleda.

Af dessa förslag gillar jag obetingadt det, som finnes framställdt i mom. a). Jag tror att man bör invänta förverkligandet af de prospekter, som blifvit framlagda af de bolag, hvilka bildats för utförande af dessa båda jernvägar, som sträcka sig mot Norrland, samt att dermed rätt ingenting förloras, åtminstone ingenting, som uppväger den fördel Norrland kan hemta af dessa planers realiserande. Ty om dessa enskilda bolag — hvilket jag har mycken anledning att antaga för säkert — visa sig vara i stånd att fullborda de bibanor, som de i sin anmälan till Kongl. Maj:t åtagit sig att utföra, åstadkommes derigenom en jernvägsförbindelse, som närmar sig Norrland på ett ganska lyckligt sätt. Den kan komma till Dalelfven i närheten af Gefle och den är icke heller långt från Dalelfven i Krylbo.

Genom uträkningar, som i en annan promemoria blifvit här för Riksdagen framställda, skulle slutligen för de medel, som besparas, i händelse staten slipper bygga vägen mellan Upsala och Krylbo, göras tillgängligt ett så stort belopp, att dermed kunde byggas en jernväg 17 mil längre uppåt Norrland. Man må icke invända att det är osäkert, huruvida detta besparade belopp komme Norrland till godo; ty för min del anser jag en eftergift nu å Norrlands sida göra detsamma berättigadt till en dylik ersättning. Ytterligare fästes uppmärksamheten vid den tidsvinst som genom bifall till det af mig förordade förslag skulle uppkomma, i det kommunikationen med Stockholm genom tvänne vägar kunde hinnas färdig mycket förr än stambanan kan fullbordas. Det är dessa fördelar jag för min del anser, att Norrlands representanter borde taga vara på och söka att åt sin hemort förvärfva.

Härvid kan dock möjligen från deras sida göras den anmärkning, att genom en dylik anordning det icke är säkert, att något bolag skulle komma att bildas för att fullborda vägen emellan Krylbo och Storvik. Äfven jag måste medgifva, att sådant kan hända, och derföre vill jag gå så långt Norrland till mötes, att jag vill medgifva, att det belopp af en och en half million R:dr, som Utskottet föreslagit Riksdagen att bevilja för fortsättning af norra stambanan från Upsala till Sala, under vilkor, att de tvänne bolag, om hvilka nu är fråga, komma till stånd, anvisas till fullföljd af stambanan från Krylbo till Storvik. Då föreställer jag mig, att åtminstone icke *jag* skall kunna anklagas för att icke vilja se Norrlands bästa till godo. Jag önskar således, att till punkten 2 mom. a) i den promemoria, som jag här har i mina händer — hvilken punkt jag uppläst och som handlar om, huru tillgå skulle med uppskofvet till 1 Oktober för att få utrönt, om dessa bolag kunna realisera sina planer — må fogas ett tillägg af denna lydelse: "att Riksdagen anvisar ett belopp

af 1,500,000 R:dr att af Kongl. Maj:t disponeras alternativt för norra stambanans fortsättning från Upsala till Sala eller för en jernvägsanläggning från Krylbo till Storvik, vare sig helt och hållet på statens bekostnad eller genom understöd åt enskilda bolag.

På detta förslag begär jag proposition, för hvilket ändamål jag anhåller att få uppläsa detsamma i sin helhet. Det lyder, som följer:

"a) att, enär enligt till Kongl. Maj:t gjorda anmälanden särskilda bolag bildats för anläggande af jernvägar, dels från Upsala till Margretehill eller annan plats å Gefle—Dala jernväg, dels från Thureberg till Norbergs jernväg, med utgrening till Köping, Riksdagen i underdånighet anhåller, att Kongl. Maj:t täcktes låta påbörjandet af den tillämnade utsträckningen af Norra stambanan anstå till 1 nästkommande Oktober, på det att tillförlitlig upplysning må vinnas, dels huruvida omförmälda jernvägsanläggningar dessförinnan sättas i verket, dels ock att de komma att fullbordas;

b) att Riksdagen anvisar ett belopp af 1,500,000 R:dr att af Kongl. Maj:t disponeras, alternativt för Norra stambanans fortsättning från Upsala till Sala, eller för en jernvägsanläggning från Krylbo till Storvik, vare sig helt och hållet på statens bekostnad eller genom understöd åt enskilda bolag.

Friherre Tamm: Då sistlidne riksdag fattade beslut angående norra stambanans fortsättande från Upsala till Sala och vidare öfver Bolandet, Brovallen och Krylbo till Storvik förefunnos icke de förhållanden, hvilka sedermera inträffat, i det att tvänne enskilda bolag bildats för att utan något statens direkta betungande norr om Mälaren bygga tvänne banor i ändamål att sätta Norrland i förbindelse med det öfriga jernvägsnätet i mellersta och södra Sverige. Ehuru jag icke vill inlåta mig här i någon undersökning eller uttala något omdöme om det relativa företrädet mellan Sevalla- och Salabanan, är jag likväl öfvertygad, att, om under förra riksdagen ställningen i antydt hänseende varit densamma, som den är för närvarande, beslutet skulle då hafva utfallit annorlunda. Nu kan det måhända invändas, att något bestämdt faktum icke föreligger, att dessa bolag verkligen kunna utföra dessa banor, som de föresatt sig att bygga. Detta är också visserligen i viss mån förhållandet, ty intetdera bolaget har ännu påbörjat arbetena å de tillämnade banorna, likasom bolagen icke heller visat, att de disponera tillräckliga medel för ändamålet. Men just derföre hafva bolagen äfven anhållit hos Riksdagen om lån på vanliga vilkor. Då jag temligen noga känner ställningen vid ett af dessa bolag, anser jag mig böra derom lemna några upplysningar. För anläggning af en jernväg från Upsala till Margretehill eller annan plats vid Gefle—Dala jernväg har sålunda föreskrifvits ett aktiebelopp af 1,200,000 R:dr fördeladt i 12,000 aktier. Detta belopp har genom teckning numera uppnåtts och något öfverskridits. Det utgör en tredjedel af beräknade anläggningskostnaden för en smalspårig och en fjerdedel af kostnaden för en bredspårig bana. Då bolaget bildades, ansåg man först, att en smalspårig jernväg skulle vara tillräcklig för upphemtande af den trafik, som å banan vore att förvänta, men sedermera kom bolaget till öfvertygelsen, att trafikens behof komme att bättre tillgodoses genom en jernväg med breda

spår, enär den skulle sammanbinda tvänne bredspåriga banor. I den motion jag i ämnet afgifvit vid denna riksdag, har jag äfven utgått från samma förutsättning, och jag hyser intet tvifvel, att det belopp, som ytterligare erfordras att af aktietecknarne kontant utgöras för att uppnå en tredjedel af anläggningskostnaden för en bredspårig bana, skall kunna med lätthet åstadkommas.

Hvad åter beträffar den föreslagna så kallade bergslagsbanan, vill jag icke derom yttra mig, då tillförlitliga meddelanden angående densamma torde komma att lemnas af någon i sådant hänseende mycket bättre underrättad representant. Emellertid föreställer jag mig, att det för denna banas anläggning bildade bolags ställning är något bättre så till vida, som aktieegarne redan fullgjort en inbetalning samt aflemnat sina förbindelser för återstoden.

Nu är det sannt, att förra Riksdagen beslöt, att staten skulle för sin räkning anlägga en bana norr om Mälaren öfver Sala och att Kongl. Maj:t beräknat utgiften för arbetena å denna bana till 1,900,000 R:dr för nästkommande år. Jag tillåter mig likväl att fästa uppmärksamheten derpå, att hela utgiften för norra stambanans anläggande torde kunna besparas för statsverket genom ett antagande af de erbjudanden, som ifrågavarande tvänne bolag afgifvit, och dessa medel i stället utlånas, hvarefter de kunna i mån, som de åter småningom inflyta, om Riksdagen så vill, användas till befrämjande af ytterligare jernvägsanläggningar. I den omständigheten, att Kongl. Maj:t ännu icke stadfästat arbetsplaner för norra stambanan, ser jag ett stöd för den uppfattningen, att Kongl. Maj:t ansett hinder icke möta för ett, till följd af den i viss mån förändrade ställningen, förändradt beslut. Af Herr Civilministerns anförande i Första Kammaren, hvilket jag hade tillfälle att åhöra, framgår äfven att regeringen velat öfverlemna åt representationen sjelf att i frågan besluta. I detta hänseende får jag förklara, att jag för min del ingalunda skulle vilja tillstyrka eller medgifva frånträdande af detta beslut, om förutsättningarne nu vore desamma som vid den tid, då beslutet fattades, men såsom jag redan ådagalagt, är detta icke längre förhållandet. Jag skulle icke heller önska någon rubbning i detta beslut, om det kunde visas, att genom en förändring af detsamma enskilda personer skulle komma att blifva lidande. Detta har lika litet blifvit ådagalagdt och jag tror icke heller, att det kan ådagaläggas. Så långt anser jag i allt fall det en gång fattade beslutet böra bestå, att de medel, som sistlidne riksdag anvisat för arbeten å den bana, som skulle förena Norrland med det öfriga Sverige, äfven böra i denna riktning komma att användas.

För öfrigt ber jag få erinra, att icke så få exempel finnas uppå, att Riksdagen ändrat sina föregående beslut — jag vill visserligen icke säga något sådant, som blifvit fattadt under ett närmast förflutet år, men väl sådana, som tillkommit för några år tillbaka. Sålunda har *denna* Riksdag upphäft 1866 års Riksdags beslut angående sjöförsvarets fördelning i tvänne vapen och beslutit deras återförening till ett enda. Den fråga, som nu föreligger, är dessutom efter min åsigt af rent ekonomisk natur, så att ett frångående af Riksdagens beslut i detta fall icke bör kunna anses innebära något bevis för politisk ostadighet. Icke heller ur denna

synpunkt kan jag således finna anledning till någon fara af ett förändradt beslut.

Deremot skulle, genom ett sådant förfarande, som jag nu förordat, vinnas den fördelen att för samma anslagsbelopp genast kunde byggas en och en half gång mera jernväg, än om staten byggde sjelf och för egen räkning; — hvartill kommer, att, såsom jag redan erinrat, medlen småningom återkomma till statskassan och kunna användas till nya banor. Mig synes äfven, att det allmännas fördel bäst betjenas derigenom, att i så stor utsträckning som möjligt lätta kommunikationer i landet uppkomma och betjena industrien i alla dess delar.

För att vinna det syftemål, som föranledt mig att nu begära ordet, skulle jag dock icke vilja åstadkomma uppskof med frågans slutliga afgörande än en gång, så att den åter skulle vid nästa riksdag förekomma till behandling och sålunda ånyo väcka till lif dessa intriger och partigrupperingar, hvilka i denna och dylika frågor vi länge nog haft tillfälle att beklagligen bevittna, utan önskar jag, att bestämd tid nu må föreskrifvas, inom hvilken dessa bolag skola vara förbundne att aflemna sådana bestämda garantier på sin förmåga att påbörja och fullborda de tillämnade banorna, som Kongl. Maj:t kan finna för godt att föreskrifva.

Man får vid behandling af jernvägsfrågor ofta höra sägas, det enskilda intresset skulle vara bestämmande för den enskilde representantens votum. Men om tillgodoseendet af den egna fördelen skulle å min mening utöfva något inflytande, skulle denna i verkligheten icke sammanfalla med intresset hos den ort, för hvilken jag blifvit vald och hvars talan jag för, utan snarare ställa mig på de norrländska representanternas sida, emedan jag uti Norrland i förevarande fall har vigtigare personliga intressen att bevaka.

Med hvad jag nu haft äran anföra tror jag mig hafva visat, att genom det förfarande jag förordat statens fördel i ekonomiskt afseende bäst befrämjas; att någon tidsutdrägt icke förorsakas, och att ännu mindre någon fara är för handen, att en bana till Norrland icke skall komma till stånd. Deremot framgår tydligen af min framställning, att, genom bifall till mitt förslag, i stället för en enda, *tvänne* särskilda banor skulle i sådan riktning komma till utförande; och då ingen enskild persons rätt skulle derigenom förnärmas, ber jag att få instämma i det yrkande Herr Ljunggren framställt angående andra punkten, mom. a) och jag ber att Herr Talmannen behagade framställa proposition på mom. b) oförändradt, såsom det i den framlagda tryckta promemorian finnes redigeradt.

Herr Carl Ifvarsson: Jag har begärt ordet egentligen för att fästa uppmärksamheten uppå den finansplan Utskottet framlagt här i betänkandet och äfven följt vid sitt förslag angående anslagsbeloppet till ifrågavarande bana för nästkommande år.

I sådant hänseende har blifvit anmärkt, att Utskottet beräknat de blifvande inkomsterna af statens jernvägstrafik alltför lågt. För min del befarar jag dock, att Utskottet i detta fall snarare gjort sig skyldigt till en något för hög beräkning. Jag medgifver gerna, att det alltid är vanskligt att grunda sitt beslut på sådana beräkningar, ty de äro i mera eller

mindre

mindre mån endast probabilitetskalkyler. De äro visserligen byggda på erfarenheten, men denna erfarenhet är likväl i detta fall af sådan beskaffenhet, att den omöjligen kan grundlägga någon absolut säker visshet om beräkningarnes blifvande öfverensstämmelse med den verkliga inkomsten af trafiken. Vi mäkta icke förutse, huru snart vi åter kunna få ett missväxtår, men vi veta, att för icke så länge sedan vi hade ett sådant och att ett nytt år med felslagna skördar kan åter vara att förvänta. Och när helst detta förhållande inträffar, kan det icke undgå att menligt inverka å trafiken på stambanorna och följaktligen äfven å den behållna inkomsten.

Den grund, på hvilken dessa beräkningar hvila, är oviss och vansklig, äfven i så fall att den kan vara beroende af förhöjning eller minskning i tillfälliga utgifter; och om under ett eller annat år dessa utgifter för tillfälliga behof icke varit så stora som förut, har naturligtvis denna omständighet äfven i sin mån bidragit att verka på behållningen under detta år, så att denna visar ett bättre resultat, än under de föregående åren. Men detta är icke något *normalt* förhållande. Jag kan således icke finna, att den grund, på hvilken kalkylen är byggd, kan anses vara fullt riktig, likasom icke heller att beräkningar, i hvilka ingå sådana faktorer, blifva så tillförlitliga, att man kan antaga dem utgöra en länk i en konstant fortgående progression. De äro blott approximativa och då det såsom möjligt kan antagas, att inkomsterna i verkligheten icke komma att gå till samma belopp, som beräkningarne utvisa, synes det i så fall vara bättre och klokare, att de icke på förhand upptagas till för stort belopp. Denna omständighet torde äfven böra tagas i betraktande af en annan anledning. Erfarenheten har nemligen gifvit vid handen, att det gemenligen går ganska lätt att få förhöjdt ett redan beviljadt anslag för jernvägsarbetens utförande, men att det icke är lika lätt att åter förminska detsamma. Åtminstone har jag för min del funnit allt sedan den tid, då stambanor först började att anläggas för statens räkning, hurusom det icke mött någon synnerlig svårighet att få anslagsbeloppen ökade, emedan man föreburit — och jag vill icke heller bestrida riktigheten *i och för sig* af detta påstående — att banbyggnaden derigenom skulle blifva fortare färdig och således förr gifva inkomst. Att emellertid staten icke bör bygga alltför fort, har jag klart för mig af ett annat skäl.

I afseende å de beräkningar, om hvilka nu är fråga, af väntad behållning för kommande år, med ledning af den behållna inkomst, som uppkommit under en viss tid, som redan förflutit, anser jag således försigtigheten bjuda att åtminstone icke gå längre än Utskottet gjort, helst jag befarar, att redan detta är väl långt gånget.

Jag nämnde, att ett påskyndadt byggande af jernvägar för statens räkning, enligt min öfvertygelse, icke vore ändamålsenligt. I detta hänseende ber jag att få fästa uppmärksamheten uppå, att en ganska stor ekonomisk förlust svårligen kan undgå att tillskyndas jordbruket och den inhemska industrien i allmänhet, om staten på en gång använder allt för många arbetskrafter för improduktiva företag, ty — säge hvad man vill — är dock jernvägsbyggande ett sådant i och för sig sjelft. Dessa arbetskrafter dragas derigenom ifrån näringarne, hvilka, i behof af dem, blottställas för

kännbara olägenheter och starka rubbningar. Å andra sidan kan den arbetspersonal, som sålunda lockas ifrån den gagneliga och produktiva verksamhet, åt hvilken den förut egnat sig, äfven blifva på en sådan anordning lidande, för så vidt som det lätt kan åter inträffa, såsom det hände för några år sedan, att jernvägsbyggnadernas fortsättning med samma fart, med hvilken de förut bedrifvits, tvärt upphörde och arbetarne blifva nästan utan arbete. Under tiden har måhända jordbruket och landets öfriga näringar nedgått och minskat sin företagsamhet. Dessa näringar äro då icke i tillfälle att emottaga och absorbera detta plötsliga öfverflöd på arbetskrafter och många af dessa arbetare hafva således knappast någon annan utväg, än att blifva tiggare eller något ännu värre.

Det vådliga i detta förhållande, hvilket dock i det närmaste är den gifna konseqvensen af ett dylikt system, lärer jag icke behöfva vidare påpeka. Jag tror, att hvar och en nogsamt inser nödvändigheten, att staten för framtiden vid jernbanebyggandet går varsamt till väga. *Huru långt* man med behörigt iakttagande af sådan varsamhet lämpligen bör gå, kan åter bero på tycke och smak till någon del. Emellertid har det visat sig, att man gått för långt under några år förut, och jag befarar, att det kan komma att ske än en gång. Jag önskar derföre icke, att årsanslagens belopp må bestämmas större, än Stats-Utskottet föreslagit, åtminstone under de närmaste åren. Jag önskar det icke, särskildt derföre, att man derigenom komme derhän, att, såsom jag nyss antydt, använda allt för många arbetskrafter å dessa företag, till men för landets näringar.

Hvad slutligen beträffar det väckta förslaget om förändring af beslutet angående norra stambanan och dess sträckning, anser jag med få ord, att, då Riksdagen förlidet år beviljade medel till denna bana, ett frångående af detta beslut icke vore någon värdig handling eller öfverensstämmande med det förtroende för Riksdagen, som det synes mig vara af vigt och en pligt för oss att förvärfva och bevara. För min del kommer jag ensamt på denna grund att rösta för bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Abraham Rundbäck: Jag begärde ordet för att yttra mig angående samma punkt som den siste talaren, fastän i en något olika riktning. Innan jag börjar mitt anförande, ber jag likväl att få i korthet tillkännagifva, att äfven jag för min del, i likhet med honom, utgår från den förutsättningen, att föregående Riksdags beslut skall respekteras.

Såsom vi veta, har regeringen föreslagit, att för fullbordande af norra och östra stambanorna skulle för hvartdera af de närmast följande åren användas 4,000,000 R:dr samt att såsom understöd för byggande af enskilda jernvägar borde afses 1,000,000 R:dr årligen, eller tillsammans 5,000,000 riksdaler om året. I Utskottets förslag har i stället beräknats till fortsättning af de beslutade stambanebyggnaderna 3,000,000 R:dr och för enskilda jernvägsföretag 1,300,000 R:dr om året.

Skiljaktigheten härutinnan beror på olikheten i den finansplan, som blifvit följd af regeringen och af Stats-Utskottet.

En föregående talare har ganska riktigt anmärkt, att Utskottet i detta hänseende velat göra gällande en grundsats, som det lånat från 1868 års Riksdag och dess Stats-Utskott, hvilken han fann riktig och äf-

ven jag för min del gillar — den grundsatsen nemligen, att staten i och för jernvägsbyggnadernas utförande icke bör upplåna mera för hvarje år än att tillökningen i nettobehållningen af statens jernvägstrafik till fullo betäcker annuiteterna för den upplåning, som för jernvägsanläggningarne måste ega rum. Den beräkning, hvarpå Utskottet sedermera grundat sitt påstående, att staten icke bör upplåna *mera än 4,300,000 R:dr om året*, anser jag deremot för min del icke vara lika giltig. Utskottet utgår dervid från trenne särskilda antaganden, som återfinnas på 9 och 10 sidorna i betänkandet, och hvilka jag finner vara, alla tre, i viss mån felaktiga.

Det första antagandet är, att från och med år 1872 tillökningen i nettobehållningen på statens jernvägstrafik skulle blifva 2,300 R:dr per banmil. Det andra antagandet är, att, när norra och östra stambanorna år 1878, eller efter sju år, blifva öppnade för trafiken, den årliga medeltillökningen af nettoinkomsten å statens jernvägar skulle utgöra omkring 308,000 R:dr. Slutligen anser Utskottet — och detta är dess tredje antagande — att den sålunda beräknade medeltillökningen i trafikinkomsten af "försigtighet" bör nedsättas med 15 procent, eller till 260,000 R:dr.

Nu erkänner jag visserligen, att, såsom den föregående talaren äfven erinrat, detta är en sannolikhetskalkyl, och att den således, i likhet med all sådan beräkning, icke kan antagas vara fullt exakt och pålitlig. Men genom den stora försigtighet Utskottet iakttagit vid beräkningens uppgörande har dock, enligt min öfvertygelse, denna beräkning förlorat sin egenskap af sannolikhetskalkyl. Jag skall nemligen söka visa, att de trenne antaganden, på hvilka kalkylen är byggd, alla äro mindre riktiga. Det första — enligt hvilket nettoinkomsttillökningen beräknas till 2,300 R:dr per banmil — är ett antagande, som Utskottet lånat från jernvägskomitéen. Det står emellertid icke i öfverensstämmelse med den officiela uppgift, som förekommer på 45:te sidan i detta betänkande, enligt hvilken medeltillökningen under sistförflutna åtta år stigit med 2,466 R:dr för hvarje under året trafikerad banmil, eller omkring sju procent högre än Utskottet antagit. Och att denna siffra icke är för hög, finner man — på sätt Herr Civilministern nyss jemväl antydt — till fullo ådagalagdt på 47:de sidan, der det visas, att den verkliga medeltillväxten af nettobehållningen per mil under de 4 sista åren varit dubbelt så stor, som här ofvan förut blifvit beräknadt.

Det andra antagandet, som är gjordt under förutsättning, att norra och östra stambanorna icke skulle blifvit fullbordade förr än år 1878, härleder sig åter derifrån, att man skulle anslå endast 3,000,000 R:dr årligen till dessa banor, men anvisar man ett högre belopp — såsom jag vill påyrka — så att man får dem färdiga ett år tidigare, så erhåller man äfven en med omkring 70,000 R:dr högre slutsumma i kalkylen.

Hvad slutligen beträffar det tredje antagandet — angående rabatt å den beräknade medelinkomsten — kan jag icke förstå, hvarföre en sådan åtgärd skall vara nödvändig. En talare på statsrådsbänken har redan erinrat, att vid en sådan kalkyl som denna man å ena sidan bör taga i beräkning dels räntan på lån till enskilda jernvägar och dels äfven den *tillökning* i trafiken å stambanorna, som måste blifva en nödvändig följd af de enskilda jernvägsanläggningar, hvilka genom beviljande af låneunderstöd kunna antagas komma till stånd. Härtill kommer, att, då nordvestra

stambanan blir färdig, den del af denna bana, hvilken hitintills gifvit förlust, skall lemna vinst, hvarjemte slutligen enskilda delar af de båda andra stambanorna komma att öppnas för trafiken, förr än beräknats af Stats-Utskottet.

På dessa skäl kan jag för min del icke finna, att någon reduktion i kalkylen kan vara behöflig och aldraminst att denna reduktion bör, på sätt Utskottet gjort, utgöra ända till 15 procent. För säkerhetens skull vill dock äfven jag rabattera 10 procent.

Korrigerar jag nu Utskottets räkning i enlighet med hvad jag nu anfört, hvarvid jag anser mig göra mera afseende på sannolikheten än Utskottet, så erhåller jag en årlig medeltillökning i trafikinkomsten å statens jernvägstrafik af — icke 260,000 R:dr såsom Utskottet — utan öfver 300,000 R:dr, hvilket belopp just motsvarar efter 6 procent annuiteten för ett lån å 5,000,000 R:dr. Då man således, efter min öfvertygelse, kan med trygghet upplåna denna summa, anser jag också, att man bör anvisa ett något högre belopp, än Stats-Utskottet tillstyrkt, till fortsättning af arbetena å norra och östra stambanorna, helst det måste vara en gifven fördel att få dessa banor fortare färdiga. Och att det så förhåller sig, kunna Herrarne finna vid ett uppmärksamt genomläsande af Öfverste Beyers promemoria rörande byggnadskostnadens tillväxt ju längre banbyggnaden pågår.

Jag vill emellertid icke i allo instämma i regeringens förslag, derföre att Utskottet hemställt, att 1,300,000 R:dr borde afses såsom lån till understöd för enskilda jernvägsföretag och jag deruti icke vill göra någon ändring, likasom jag icke heller vill öfverskrida en upplåning af 5,000,000 R:dr för hvarje år. Deremot har Första Kammaren fattat ett beslut, som synes mig vara lämpligt, då Kammaren i afseende å första punkten godkänt Utskottets förslag om beviljande af 1,500,000 R:dr till norra stambanan, men vid andra punkten antagit hvad Kongl. Maj:t föreslagit och således till östra stambanan anvisat ett årsanslag af 2,100,000 R:dr. Statsverkets årliga utgift för dessa båda stambaneanläggningars utförande kommer derigenom att uppgå till 3,600,000 R:dr, och då härtill lägges det af Utskottet beräknade låneunderstödet till enskilda jernbanor af 1,300,000 R:dr för år, erhåller man en slutsumma af 4,900,000 R:dr, eller i det närmaste det belopp af 5,000,000 R:dr, hvilket jag antagit kunna utan kännbar olägenhet årligen användas för byggande af jernvägar.

Det enda skäl, som möjligen skulle kunna anföras emot antagande af detta förslag är det, som blifvit åberopadt af den föregående talaren — så vidt nemligen han skulle hafva rätt i hvad han säger, med hänsyn till tillämpningen deraf i förevarande fall — eller att det icke går an att genom beviljande af ett för stort anslag till jernvägsanläggningar draga allt för många arbetskrafter från jordbruket och näringarna, emedan derigenom skulle föranledas rubbningar, som vore betänkliga. I och för sig erkänner jag sanningen af detta påstående och jag anser äfven för min del, att man bör gå varsamt till väga. Och vore det antagligt, att mitt förslag, i hvad det skiljer sig från det, som Utskottet här framlagt, kunde medföra sådana följder, men sådant deremot icke skulle vara att befara af det förslag den föregående talaren förordat, får jag förklara, att jag skulle vilja frångå den mening jag uttalat. Jag kan dock icke tro, att

den jemförelsevis mindre summa, hvarmed mitt förslag öfverskjuter Utskottsförslaget, kan hafva med sig någon synnerlig våda i det hänseende man antydt.

På grund af hvad jag nu anfört yrkar jag derföre, att, hvad angår första punkten, Utskottets förslag godkännes, så som det blifvit af Utskottet formuleradt, och medan jag har ordet, får jag derjemte tillkännagifva, att jag i afseende å andra punkten kommer att rösta för bifall till regeringens förslag.

Herr Helander: Som jag haft något att skaffa med jernvägskomitéens betänkande samt i detsamma befintliga uträkningar och kalkyler, ber jag att, i anledning af den siste talarens anmärkning derom, att Stats-Utskottet från Jernvägskomitéens betänkande skulle hemtat sin oriktiga uppgift derom, att medeltalet per banmil af årliga tillökningen i öfverskottet af trafikmedlen å statens jernvägar vore 2,300 R:dr, då åter sidan 45 i nu diskuterade betänkandet, enligt uträkning af Chefen för Jernvägstrafikstyrelsen, visade att beloppet rätteligen är 2,466 R:dr, få upplysa, att Jernvägskomitéen, hvars arbete slutade i Augusti 1870, följaktligen icke kunde i beräkning intaga förhållandet för nämnda år, på sätt Chefen för Trafikstyrelsen gjort, och att för öfrigt den senare fått sitt medeltal på grund af uppgifter för åren 1863—1870, då åter Jernvägskomitéen anställt sin beräkning för åren 1862—1869, samt att alltså talet 2,300 alldeles icke är oriktigt, derföre att talet 2,466 är riktigt. Jag påstår, och anser mig härigenom hafva visat, att det förra, för den tid det är uträknadt, är fullt exakt.

Hvad de årliga öfverskotten på trafikinkomsten, och den upplåning, som på grund af denna öfverskjutande inkomst må vara tillrådlig, beträffa, så kan jag icke bestrida att ju det beräknade högre lånebeloppet har skäl för sig, att döma af förhållandena för de år, för hvilka beräkningarne blifvit anställda; men jag ber likväl få erinra derom, dels att det svårligen kan vara sannolikt, att, om för en lång följd af år i framtiden förhållandet beräknas blifva enahanda som hitintills, tillökningen i trafiken verkligen kan blifva så betydlig, som resultatet af en sådan beräkning gifver vid handen, hvilket förutsätter en för vårt land förvånande utveckling af rörelsen, och dels att, om ock afvikelser från den beräknade regelmessiga årliga tillvexten i allmänhet icke så särdeles inverka på det förmodade medeltalet efter en längre period, det dock ej är omöjligt att i vårt för missväxt, minskad rörelse och andra menliga förhållanden utsatta land dylika olyckor lätt nog kunde ofta följa på hvarandra, och sålunda rubba beräkningens tillförlitlighet. Jag anser det derföre klokt att, på sätt jernvägskomitéen och Stats-Utskottet gjort, från beräknade beloppet 15 à 20 procent blifvit afdragna; i synnerhet som det ännu torde ifrågakomma, att en del af trafikinkomsten blir använd till förstärkning af materiel m. m. Något yrkande i fråga om nu föredragna punkten har jag icke att framställa.

Herr Hedin: Herr Talman! Ingen här lär hafva glömt, under hvilka egendomliga förhållanden riksdagens beslut om norra stambanans fortsättning från Upsala öfver Sala till Storvik förlidet år tillkom. I

tvänne voteringar vägrade denna Kammare, hvardera gången med 97 röster, anslag till denna bana, och denna Kammares mening skulle äfven säkerligen hafva segrat i den gemensamma voteringen, hade ej från visst håll krafter satts i rörelse, för att i denna statsekonomiska fråga slå en politisk fraktion: slaget vanns, men derpå följde, som vi minnas, ett bakslag för segerherrarne.

Sedan dess hafva nu nya omständigheter af vigt tillkommit och förhållandena äro väsentligen förändrade. Tvenne bolag, af Kongl. Maj:t sanktionerade i början af detta och slutet af föregående år, erbjuda sig att, utan statskassans betungande, på sin höjd med anlitande af statens kredit, besörja de så önskvärda jernvägsförbindelserna från Stockholm norrut. Jag tillät mig under jernvägsdiskussionen i fjor anmärka, att ingen bana från Stockholm till Norrlandsgränsen, vore dess riktning än af den högsta vishet bestämd, kan *ensam* tillfredsställa de tre intressen, som under behandlingen af denna fråga så ofta omtalats, nemligen Stockholms, Bergslagens och Norrlands. Om detta, som jag tror, ej kan bestridas. så är svaret lätt på den frågan: hvilketdera bör föredragas, antingen *en* statsbana norrut, eller *två* enskilda banor? Valet står oss nu öppet, då tvänne bolag stå färdiga att bygga från Upsala till Margretehill och från Thureberg öfver Sevalla till Bergslagen, eller när, med andra ord, den enskilda företagsamheten är beredd att befria staten från en stor utgift och på samma gång vida bättre, än staten förmår, främja det afsedda ändamålet. Det är detta jag kallar väsentligen förändrade förhållanden, som böra föranleda ett annat beslut än förlidet år. Visserligen har jag hört den anmärkningen, att bolagen bildades redan förra vintern, och att Riksdagen icke dess mindre fattade sitt beslut om anslag till Salabanan; men jag ber att få erinra om, att skilnaden likväl är betydlig. *Då* ej blott sades det, utan kunde också tilläfventyrs med sken af sannolikhet sägas, att man ej kunde med någon visshet antaga, att dessa i en hastig vändning tillkomna bolag erbjödo en tillförlitlig borgen för utförandet af de företag, hvarom deras prospekter talade. *Nu* deremot äro dessa bolag bildade med ett finansielt resultat, hvarom vi, beträffande det ena, nyss hört en tillförlitlig och tillfredsställande uppgift, och hvarom, beträffande det andra, icke mindre hugnande upplysningar föreligga i den till vederbörande inlemnade promemoria, som i dag utdelats till Kammarens ledamöter.

Man vill göra det föreslagna beslutet om uppskof med norra stambanans fortsättning och om dess eventuella inställande förhatligt, genom att stämpla det med benämningen "upprifning" af ett Riksdagens beslut. Hvad vi yrka, är dock endast att Riksdagen, ansigte mot ansigte med så väsendtligt förändrade förhållanden, ej skall drifva det formalistiska konseqvensmakeriet till sin spets. Vi yrka några månaders anstånd, på det att afgjordt må blifva, om ej det ändamål, hvarför staten skulle utgifva tio millioner R:dr, kan långt fullständigare vinnas genom enskilda krafters förenade bemödanden. Vi framställa detta yrkande i sådan form och med sådana vilkor att, derest ej inom den korta, föreslagna uppskofsterminen, denna visshet af Kongl. Maj:t pröfvas vara vunnen, fortsättning af norra stambanan då må ofördröjligen börja, samt denna tvistefråga icke vidare komma under Riksdagens behandling. Med de medel, som för

en sådan eventualitet ställas till Kongl. Maj:ts förfogande, och de som af förra Riksdagen beviljades, kunna ju arbetena tydligen så påskyndas, att det ifrågasatta uppskofvet alls icke fördröjer förverkligandet af Norrlands önskan, att komma i jernvägsförbindelse med mellersta Sverige. Är väl då detta en orimlig begäran, är den ej tvärtom under gifna förhållanden helt naturlig? Att Kongl. Maj:t ansett antagligt, att innevarande Riksdag skulle finnas benägen att revidera sitt under så egendomliga förhållanden och med knapp majoritet i fjor fattade beslut, är åtminstone tydligt. Eller hvilken annan slutsats skall man väl draga deraf, att Kongl. Maj:t ej fastställt detta beslut, om icke den, att Kongl. Maj:t ej velat på förhand afskära möjligheten af en förnyad pröfning af frågan? Och vid sådant förhållande kan man ej heller med fog påstå, att en rubbning af förra Riksdagens beslut skulle ådraga enskilde opåräknade förluster, ty just uppskjutandet af Kongl. Maj:ts fastställelse måste ju för hvar och en hafva inneburit den tydligaste fingervisning, att tillsvidare ej på förra Riksdagens beslut om norra stambanan grunda några entrepriser.

Konseqvens är en god sak, men hvart leder den grundsatsen, att man aldrig, hur omständigheterna än vexla, skall få ändra ett beslut — som till på köpet varit, att så säga, hvilande, och ej ens börjat träda i verkställighet? Jo, den leder direkt per jernväg in i de Abderiters land.

Jag anhåller att få fästa uppmärksamheten på en för denna frågas bedömande ytterst vigtig, men — jag fruktar — nästan alldeles förbisedd omständighet i Herr Statsrådets och Chefens för Landtförsvars-departementet memorial af den 29 December 1870. Herr Statsrådet framhåller der, sidd. 103—104, den strategiska vigten af vissa jernvägars snara utförande. "Till dessa", — säger han — "räknar jag en jernväg norr om Mälaren, förbindande hufvudstaden ej mindre med de betydliga områden, hvilka omfatta Uppland, Westmanland, Dalarne och de norrländska landskapen, än ock med det jernvägsnät, som, fullbordadt till Köping, erbjuder lätt kommunikation äfven i denna riktning med vestra och södra orterna." Sedan Herr Statsrådet närmare utvecklat detta ämne, slutar han med att betona "vigten deraf, att en bana norr om Mälaren bringas till utförande och, så skyndsamt omständigheterna möjligen medgifva, sättes i förbindelse med den redan på Mälarens norra strand befintliga jernväg."

Om nu i fjor den stora strategiska vigten af en jernbana på norra Mälarstranden, bringande hufvudstaden i förbindelse med vestra Sveriges jernvägar, var allmänt insedd, och om efter 1870 års händelser denna synpunkt vunnit en ytterligare förstärkt betydelse, ligger då ej häri en kraftig maning att väl betänka det steg, som nu är i fråga? Skall staten, jemte Upsala—Storviksbanan, bygga äfven en strandbana utefter Mälaren, och har staten råd dertill? Om det bolag, som vill bygga en bredspårig bergslagsbana, af konkurrensen med statens norra stambana föranledes att antaga det smalspåriga systemet, för att nedsätta anläggningskostnaderna, skall då staten, emedan genom det smalspåriga systemets användning å denna bana, det militäriska ändamålet i det närmaste förfelades, måhända förbjuda bolaget att bygga, för att sjelf i en aflägsen framtid utföra detta företag, om och när staten dertill en gång kan få råd?

Enskildt har jag ofta hört upprepas, att man ej har någon "garanti", att bolagen bringa sina företag till utförande? Mig synes att, då man

står i begrepp att till Kongl. Maj:ts förfogande ställa högst betydliga medel till enskilda jernvägsföretags understödjande, hvilket väl också förutsätter en granlaga pröfning af mångfaldiga omständigheter, innan understöd beviljas, man äfven kunde tilltro Kongl. Maj:t förmåga att pröfva utsigterna för förverkligandet af de jernvägsplaner, hvarom nu är fråga, och för hvilka bolag redan stå färdiga med ett vackert finansielt resultat.

Hur jag än betraktar denna sak, finner jag ett nej till det begärda uppskofvet orimligt. Om det dock uttalas, skall det ej vittna om mycken benägenhet att lyssna till talande skäl, men väl om "den tysta kraften" i det jernband, som så länge förenat Norrländska och Östgöta-intressen.

Herr Asker: Det var icke så alldeles oväntadt att de gamla striderna angående norra stambanan skulle ånyo uppflamma vid denna riksdag; men uti sjelfva stridföringssättet — om det tillåtes mig begagna detta ord — har från ett visst håll inträdt en ganska märkbar förändring. Det kan i detta hänseende icke vara något för denna fråga egentligen främmande, om man kastar en återblick huru inom detta läger åsigterna skiftat i förhållande till frågans ställning förr och nu.

År 1869 väcktes motion angående ett utsträckt jernvägs-system, och dåvarande Stats-Utskott inkom med anledning deraf till Riksdagen med ett utlåtande, i hvilket Utskottet tillstyrkte Riksdagen att såsom stambana antaga en viss bansträckning, dock utan att då anslå medel till densammas utförande. En framstående representant, som då var ledamot af Första Kammaren, yttrade, då detta Utlåtande derstädes behandlades, bland annat: "om det ock inträffar, hvad nu inträffat, att man tillstyrker riktningen men afstyrker anslag, så blir det icke annat eller värre, än en opinionsyttring af Utskottet, vid hvilken Kammaren eger fästa det afseende, som den förtjenar — men *Riksdagens beslut är bindande*". Om man får tyda dessa ord efter den mening, som det vanliga språkbruket innebär, så skulle väl den ärade talaren vid denna tidpunkt ansett, att, om Riksdagen bifallit Utskottets förslag angående bansträckningen, skulle detta beslut, äfven om medel till banans utförande icke anslagits, hafva varit bindande. Nu deremot, sedan Riksdagen icke blott fattat beslut angående norra stambanans sträckning utan ock anvisat medel till arbetets påbörjande samt derjemte vid samma riksdag bekräftat detta beslut genom ett nytt, angående uppläggande af ett lån å 40 millioner, för att såmedelst bereda tillgång till kostnaden för denna och andra bansträckningar, oaktadt allt detta — säger jag — vill man nu draga i tvifvelsmål, huruvida förra Riksdagens beslut kan vara bindande. Häruti ligger, enligt min uppfattning, en högst besynnerlig motsägelse.

Samme ärade talare i Första Kammaren yttrade vidare: "Den meningsskiljaktighet, som inom större politiska församlingar vanligtvis gör sig gällande i frågor, hvilkas afgörande hufvudsakligen beror på praktiska förhållanden, kan, då sanningen ej är mera än *en*, endast härröra af tvänne orsaker, af hvilka den ena af den ärade talaren uppgifvits vara enskilda intressen, hvilka förblinda eller fördunkla representantens syn och göra, att han öfverskattar de fördelar, som en jernväg bereder honom, och öfverskattar dessa intressen så, att han gör dem till statsintressen och identifierar dem med det allmänna." Jag vill ingalunda bestrida rik-

tigheten af detta yttrande och jag kan det så mycket mindre, som jag uti en från "Stockholms—Westerås—Bergslagens jernvägsaktiebolag" till Kongl. Maj:t ingifven underdånig ansökning funnit en strof, som ger vitsord åt det citerade yttrandet. Der säges nemligen angående den af bolaget tillämnade banan: "Då nu bruttoinkomsten för mil beräknas till 63,000 R:dr, samt utgifterna för banans trafikerande och underhåll icke böra öfverstiga 55 procent häraf, eller 34,650 R:dr, så uppstår en behållen inkomst af 28,350 R:dr för hvarje mil, hvilket för en banlängd af 17,5 mil ger ett belopp af 496,125 R:dr, motsvarande 6,2 procent å den beräknade högsta anläggningssumman 8 millioner R:dr — ett redan i och för sig särdeles godt resultat, men hvilket utan tvifvel skulle år efter år blifva alltmera gynnsamt". — Om dessa beräkningar äro riktiga, hvilket jag icke betviflar, emedan de stöda sig på officiela uppgifter, så torde icke någon kunna förundra sig öfver dessa ifriga sträfvanden att förmå staten till att afstå från byggandet af en stambana, som — då nemligen allt som sagdts till förmån för Sevallabanan lika väl kan sägas om Salalinien — genast vid sitt första öppnande skulle lemna öfver 6 procent på anläggningskostnaden, och att i stället öfverlemna företaget åt enskilda, som framträda och säga: denna bana, som berör å ena sidan statsbanorna och å andra sidan en af de mest trafikerade banor i verlden, är så fördelaktig, att *vi* måste bygga densamma, och staten skall icke behöfva göra annat än bistå oss med penningar.

Samme ärade ledamot af Första Kammaren yttrade också vid samma riksdag: "Jag tror också att klokheten bjuder, att vi så mycket som möjligt afhålla oss från af enskilda uppgjorda beräkningar och i stället hålla oss till sådana, som äro officiela, som äro uppgjorda af särskilda dertill utsedda komitéer. Ty det är en erkänd sak, att statistiska siffror bevisa mycket, om de äro rätt uppställda; men huru de äro uppställda, beror vanligen på uppställarens egen smak, och är denne intresserad af frågan, så må jag bekänna, att jag har bra litet förtroende till dem".

I detta yttrande ber jag att få lifligt instämma; och jag tror äfven att Kammaren bör med mycken varsamhet och försigtighet mottaga alla beräkningar, som komma från hvilket håll det vara må, derest de icke grunda sig på officiela uppgifter, och att Kammaren således, då det är fråga om att rubba föregående riksdagsbeslut, icke skall gå till väga med alltför lätt hand i en till sina följder så vigtig fråga som denna.

Ett annat yttrande under nämnda riksdag af samme talare tillåter jag mig äfven anföra. Der utlåter han sig sålunda: "Att jernvägar ej kunna hafva någon varmare vän än jag, det torde vara allmänt bekant; och kan jag således ej komma att motsätta mig något *anslag*, som för sådant ändamål begäres". Denna försäkran oaktadt, fann man under den derpå följande riksdagen att samme talare icke ville bevilja något som helst anslag till statsbanor; han hade alldeles slagit om och ville, att staten skulle helt och hållet afstå från stambanornas fullbordande.

Under denna riksdag har bland Kammarens ledamöter utdelats ett underdånigt betänkande rörande de topografiska, geologiska och ekonomiska kartverken. Uti detta betänkande finnas, bland andra, intagna fyra kart-blad, å hvilka genom en förunderlig ödets skickelse finnes utsatt namnamnet Thureberg. Om Herrarne ge akt på en af dessa kartor, nemligen

den geologiska, så finna Herrarne, att den är till en ganska stor del utstyrd med en vacker röd färg, som, enligt hvad af förklaringen synes, betecknar *granit*. Jag har ingalunda hänvisat till denna karta i afsigt att söka göra troligt att denna trakt icke skulle vara fördelaktig för en jernvägsanläggning, ty jag vet sjelf mycket väl och vill icke heller fördölja, att färgbeteckningen å geologiska kartor har ett helt annat ändamål, än att utpeka, huruvida trakten är för jernvägsanläggning lämplig eller icke; men då jag har i minnet, huruledes en viss representant i denna Kammare under förra riksdagen förevisade en annan större geologisk karta, för att dymedelst söka öfvertyga Kammaren, att Salabanan skulle komma att ledas genom en ödemark, har jag velat anföra detta, för att visa, huru man argumenterar i det motsatta lägret.

Allt sedan den tid, då stambanorna först började byggas, har jag varit deras varma anhängare och har icke någonsin funnit anledning att förändra åsigt. Vi hafva i dag hört, huru den behållna inkomsten af dessa banor stiger år efter år, och att det resultat, de lemnat, visat sig fördelaktigare, än hvad Byggnads- och Trafikstyrelserna förslagsvis beräknat. När vi derjemte nu kommit så långt, att endast den sista delen af bansystemet återstår ofullbordad, så synes det mig vara oriktigt att nu öfvergifva detta system, som dock visat sig vara i hög grad gagneligt för landet. Enligt min öfvertygelse skulle Sverige, derest endast enskilda bolag skolat anlägga dess jernvägar, ännu i närvarande ögonblick hafva saknat många bland de banor, som nu sammanbinda landets långt åtskiljda trakter, ty endast staten har kunnat inom så kort tid utföra detta stora arbete. Då nu staten gjort betydliga uppoffringar för fullbordande af den del af jernvägssystemet, som omfattar södra Sverige, så vore det besynnerligt, om staten skulle upphöra med jernvägsbyggnaderna, just då dessa kommit till den punkt, derifrån de, enligt de mest säkra beräkningar, skulle kunna fortsättas med vida större fördel, än som kan beräknas af de redan fullbordade bansträckningarne. Det bästa beviset härpå är, att det enskilda bolaget åberopar en behållen inkomst af sin bana till öfver 6 procent; och staten må väl kunna beräkna på samma sätt. Jag inser då icke något skäl, hvarför staten skulle åt ett enskildt bolag upplåta en så vinstbringande jernväg, som derjemte, om staten fullbordar densamma, skulle komma att fulländα statsbanesystemet.

Här har under öfverläggningen yttrats, att man ingalunda hade för afsigt att helt och hållet upprifva föregående Riksdags beslut, utan att man endast åsyftade att deri göra en modifikation, i det att staten skulle bygga en bana emellan Storvik och Krylbo. En sådan jernväg blefve i sanning den mest besynnerliga stambana i verlden. Den komme nemligen att ligga inklämd mellan tre enskilda banor; och jag kan sannerligen icke heller förstå, huru den skulle kunna anses tillhöra statsbanesystemet.

Man har under diskussionen också sagt, att här endast vore fråga om att uppskjuta verkställandet af förra Riksdagens beslut. Men detta uppskof innebär i sjelfva verket ingenting annat än ett upphäfvande af samma beslut, ty det är klart att, sedan man väl en gång fattat ett uppskofsbeslut, så kan det icke sedermera blifva särdeles svårt att derpå grunda andra, efter omständigheterna lämpade högre anspråk. Jag vill i sammanhang härmed erinra om, att det bolag, som nu ifrar för ett

uppskofsbeslut, i sjelfva verket redan åtnjutit detta uppskof under en tid af omkring 14 år, ty det var redan vid 1857 års riksdag, som Kongl. Maj:t framlade förslag om norra stambanans anläggande i den riktning, som Riksdagen numera antagit; och den tid, som sedan dess förflutit, må med skäl kunna anses hafva varit tillräckligt rundlig för bolaget att sätta arbetet på sin bana i gång. Då bolaget, detta oaktadt, först nu, sedan Riksdagen beslutat, att banan skall utföras på statens bekostnad, anmäler sig vara färdigt till att anlägga sin bana, så tyckes denna anmälan komma nästan sent.

Jag skall icke vidlyftigt orda om faran af att ändra Riksdagens förut fattade beslut, ty jag föreställer mig, att det i denna Kammare icke finnes särdeles många, som ej inse hvarthän sådant kan leda. Börjar man ändra riksdagsbeslut i hvad man kallar ekonomiska eller statsregleringsfrågor, så skall ett sådant prejudikat helt visst kunna åberopas och leda till upphäfvande af riksdagsbeslut äfven i andra frågor. Jag är också öfvertygad om, att Kammaren sätter sådant värde på sina beslut och vill utkräfva så mycken aktning för desamma, att Kammaren icke nu skall obetänksamt gifva anledning till att rubba dess beslut äfven i andra af Riksdagen afgjorda frågor.

Här har också, så vidt jag icke misstager mig, blifvit sagdt, att norra stambanan ännu icke skulle vara påbörjad. Men, mine Herrar, den är icke allenast påbörjad, utan till och med *färdig* från Stockholm *ända till Upsala*. Det första spadtaget på denna bana innebar ett löfte att en stambana skulle byggas till Norrland; och det är icke så likgiltigt för norrlänningarne, antingen en stambana eller en enskild bana nu kommer att byggas. Man skulle möjligen kunna säga, att det är endast det norrländska intresset, som söker göra sig gällande; men man må icke förgäta, att Norrland är ett stort begrepp, icke blott med hänseende till ytinnehållet, utan ock med afseende å alla dess förvärfskällor, som nu ligga slumrande, men som skola väckas till ett kraftigt lif, om man blott vill unna dessa vidsträckta landskap de medel, som äro oundgängliga för att bringa dem till välstånd. Ett talande exempel på detta är just Gefle—Dalabanan. Denna bana visar påfallande hvad Norrland kan erbjuda, om blott det erhåller lämpliga kommunikationsmedel. En hvar, som minnes, hurudant utseende den trakt, der Gefle—Dalabanan nu går fram, hade, innan denna jernväg anlades, blir gladt öfverraskad, då han nu reser denna väg och finner, huruledes icke blott en mängd industriela anstalter vuxit upp, utan ock att förut föga begagnade marker här och der förvandlats till odlade och bärande fält.

För att än en gång återkomma till det åt norrlänningarne gifna löftet om en stambana, så vill jag säga att detta löfte efter lång väntan framträdde i form af förhoppning vid 1863 års riksdag, ty då det beslöts att Upsalabanan skulle dragas öster om Sigtunafjärden, så gaf man handslag på att löftet skulle fullbordas; och det beror nu på Riksdagen, huruvida den förhoppning, som dessa vidsträckta trakter så länge hyst, skall uppfyllas eller gå om intet derigenom att man icke ens vill rygga tillbaka för att tillintetgöra ett riksdagsbeslut.

Med hänseende till namnet å den bana, som det enskilda bolaget nu vill anlägga, tillåter jag mig anmärka, att redan uti den förändrade benämningen ligger något, som tydligen ger tillkänna, att denna bana skulle

komma att blifva af en mera enskild natur än en stambana. Salabanan deremot uppfyller icke allenast alla de fordringar, man kan hafva på en bergslagsbana, och gör detta i högre grad till och med än den af bolaget tillämnade kan göra, men den uppfyller derjemte ännu något mera, ty den motsvarar fullkomligt de fordringar man kan hafva på en stambana. Hvad en talare på Stockholms-bänken nämnde om, att chefen för Landtförsvars-departementet ansett en bana norr om Mälaren vara nödvändig i militäriskt hänseende, uppfattade jag såsom ett ytterligare skäl för den åsigten, att vi derstädes måste hafva en stambana, hvilken sedan borde från Sala sammanbindas med Westerås och Köping. Min åsigt har alltid varit den, att denna sammanbindningsbana är af sådan vigt, att den med samma skäl som föreningsbanan emellan Jönköping och Falköping bör betraktas såsom stambana och följaktligen byggas af staten. Jag vågar under denna förutsättning påstå, att Salabanan är ovilkorligen nödvändig, och att staten af densamma skall erhålla vinst i ekonomiskt och trygghet i militäriskt hänseende.

Under diskussionen har man äfven sagt, att frågan om norra stambanan ännu stode öppen, enär Kongl. Maj:t icke hittills sanktionerat Riksdagens derom fattade beslut. Jag har under min riksdagstid aldrig hört talas om någon annan Kongl. sanktion å beslut angående jernvägsfrågor, än att Kongl. Maj:t först vidtagit förberedande åtgärder och, sedan dessa blifvit verkställda, slutligen anbefallt arbetets påbörjande. I afseende å denna bana har Kongl. Maj:t redan vidtagit fyra förberedande åtgärder, som visa, att Kongl. Maj:t ingalunda ämnar draga i betänkande att gifva verkställighet och helgd åt Riksdagens beslut. Kongl. Maj:t har nemligen bemyndigat Riksgälds-kontoret att upplägga ett lån å 40 millioner R:dr i ändamål att bereda tillgång till jernvägsbyggnaderna. Det är sannt att i detta Kongl. Maj:ts bemyndigande inrymmes en punkt om att äfven de enskilda jernvägarne skulle tillgodoses, men stambanorna nämnas särskildt. Vidare har Kongl. Maj:t beslutat om en ny undersökning af norra stambanan för att få utröndt, huruvida den kunde åstadkommas billigare än den ursprungliga beräkningen visade. Hade Kongl. Maj:t ansett Riksdagens beslut icke förtjena afseende, så hade denna nya undersökning naturligtvis icke kunnat komma i fråga. Dernäst har Kongl. Maj:t infordrat arbetsplan för företagets verkställande, och slutligen har Kongl. Maj:t, såsom af statsråds-protokollet inhemtas, med gillande af departementschefens förslag, befallt att till Riksdagen skulle aflåtas nådig proposition om norra stambanans fortsättande och för detta ändamål äskat ett anslag af 1,900,000 R:dr. Alla dessa åtgärder visa obestridligen, att Kongl. Maj:t fästat tillbörligt afseende å Riksdagens beslut.

Under våra många och långa jernvägsstrider hafva Friherre Ericsons åsigter utöfvat ett väsendtligt inflytande på jernvägsfrågornas lösning. Herrarne torde alla påminna sig, att han under förra riksdagen utgaf en brochyr med benämning: "Ytterligare om jernvägarne norr om Mälaren", och denna brochyr afslutar han med följande ord: "Sedan ofvanstående var nedskrifvet, har jag med uppmärksamhet genomläst de inom hufvudstaden cirkulerande, till dess representanter ställda adresser, dels från medlemmar af Stockholms Börs, dels från Slöjdföreningens styrelse m. fl. Jag vänder mig nu särskildt till dem, som undertecknat dessa adresser, och beder dem med oväld genomläsa hvad jag här ofvan yttrat. Utan tvifvel

skola då alla, som ej beherrskas af förutfattade meningar, lika med mig inse, att de linier, jag nu föreslagit, i vida högre grad komma att uppfylla de önskningar, som i adresserna finnas uttalade, än hvad linien Thureberg—Sevalla—Westerås—Köping någonsin kan komma att göra, och jag vågar fortfarande påstå, att hufvudstadens intresse endast i det fallet sammanstämmer med hela landets, att Sala-linien väljes i stället för Sevalla-linien. Stockholm den 2 Mars 1870."

Jag har tillåtit mig att uppläsa dessa slutord i brochyren för att få dem intagna i Kammarens protokoll och såmedelst ställda under framtidens dom. För min del är jag fullt och lifligt öfvertygad, att denna dom på pröfningens vigtskålar skall utfalla till heder åt ett stort namn och en stor fosterländsk tanke.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

I Herr Askers anförande instämde Herrar *J. G. Brolin*, *Engman*, *Magnus Johnsson*, *Jan Andersson*, *O. Wikström*, *Tjernlund* och *Hörnfeldt*.

Herr Jöns Rundbäck: Ehuru jag visserligen är öfvertygad om att en hvar bland Herrarne tagit noggrann kännedom om Stats-Utskottets förevarande utlåtande, så vill jag yttra några ord i ämnet, eftersom jag deltagit vid detsammas handläggning inom Utskottet och anser mig icke böra lemna de här framställda anmärkningarne emot utlåtandet alldeles obesvarade.

Härvid ber jag att först få yttra några ord om den så kallade finansplanen. Herrarne torde alla påminna sig att det var först år 1868, som den grundsatsen blef godkänd, hvarigenom bestämdes dels på hvad sätt och dels för huru stora summor årligen statens jernvägar borde byggas. Denna grundsats har sedermera blifvit genom här förut omrörda 1869 års riksdags skrifvelse och af jernvägskomitéen vidare utvecklad, och de skäl, som af komitéen härför anförts, återfinna Herrarne på 63—65 sidorna af komitéens betänkande, hvilka skäl tillika med flera andra Utskottet i sitt utlåtande åberopat. Äfven i Kongl. Maj:ts proposition finnas framlagda åtskilliga skäl, som mana till aktsamhet i afseende å allt för stora anslag till jernvägsanläggningarne, så att vi å dem icke må använda för stora summor, hvarigenom näringar och industri blefve hämmade och vår kredit möjligen rubbad och hvaraf äfven kunde följa, att vi snart nog måste allt för mycket inskränka våra jernvägsanläggningar, hvilket visst icke skulle behöfvas om vi gingo varliga till väga.

Man har här både under denna och föregående riksdag framvisat kartor, för att dymedelst ådagalägga beskaffenheten af de orter, der jernvägarne skola framgå, och detta föranleder mig att påvisa en annan hithörande karta eller grafisk framställning, som åskådliggör Riksdagens sätt att gå till väga då det är fråga om anslag till jernvägar. Framställningen visar, att de så kallade principer, som Riksdagen uti ifrågavarande fall följt, äro ena gången så spetsiga, andra åter så stupiga, att det fordras mera en Alpjägares vana och kallblodighet än en statsmans lugna eftersinnande för att ej hissna för dessa klippor och bråddjup eller, om man så vill, snedsprång. Det må väl medgifvas att ett sådant förfarande ej är rätt, och är det derföre af vigt, att vi måtte komma på en fastare ståndpunkt och fasthålla vid en bestämd plan, enligt hvilken vi kunna

gå framåt lugnt, säkert och jemnt. På sådant sätt skola vi, enligt min fulla öfvertygelse, hädanefter kunna bygga våra jernvägar både bättre och hastigare än förut. Jag är således af den tanken att Utskottet andragit tillräckligt starka skäl för den åsigten, att vi nu icke böra åt stambanorna anvisa större belopp, än hvad Utskottet angifvit; och jag vill derjemte fästa uppmärksamheten på, att ju mera vi anslå till stambanor, desto mindre hafva de enskilda jernvägarne att påräkna.

Det har från statsrådsbänken och äfven af en reservant emot Utskottets förslag påpekats, att, om staten bygger sina banor långsamt, så skola stora förluster uppstå synnerligast genom förvaltningskostnadernas deraf föranledda stegring, hvaremot en jemförelsevis större vinst uppkommer, om arbetena bedrifvas kraftigare och fortare. Jag ber att med anledning häraf få göra ett par jemförelser. Af den i betänkandet — sidan 43 — intagna kalkyl, som blifvit upprättad af chefen för jernvägsbyggnadsstyrelsen, synes att, om norra och östra stambanorna fullbordades under loppet af 5 år, så skulle statsverket i aflönings- och förvaltningskostnader få betala en million riksdaler. Om banorna deremot fullbordades först inom 7 år, på sätt Utskottet föreslagit, så skulle, enligt nämnda kalkyl, statens utgifter å samma kostnader komma att uppgå till 1,220,000 R:dr, således 220,000 R:dr mera än om banan fullbordas inom 5 år. Men jag ber, att härvid få omnämna äfven en annan kalkyl angående dessa förhållanden. Af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående stambanornas fortsättande inhemtas, att chefen för Civil-departementet infordrat en uppgift från chefen för jernvägsbyggnadsstyrelsen angående den drygare och billigare kostnad, som skulle uppstå i ena fallet om stambanan byggdes fortare, i andra fallet om den byggdes långsammare, och i afseende härå innehåller den afgifna uppgiften följande: "att minskning i förvaltningskostnaden med 73,000 R:dr bereddes till följd deraf, att tiden för banornas fullbordan inskränktes från 6 eller 7 till 4 eller 5 år."

Enligt den vid statsråds-protokollet fogade promemorian, har chefen för byggnadsstyrelsen således sagt, att, om dessa banor skulle fullbordas inom en tid af 7 år, så skulle härigenom förorsakas en kostnad, som vore 73,000 R:dr större, än om de fullbordades på 5 år. I den kalkyl, som jag först omnämnde, har han likväl sagt, att skilnaden komme att uppgå till 220,000 R:dr. Häraf ses, huru pass tillförlitliga kalkyler kunna vara; och jag kan, för min del, icke sätta mera förtroende till den första än till den sista. Jag vill härjemte påminna om, att, då förra Riksdagen fattade beslut angående lånet å 40 millioner samt angående sättet för detsammas upptagande, så beräknades att detta lån skulle blifva tillräckligt för jernvägsanläggningar under 6 år; och jag hoppas att man nu icke måtte slå in på en väg, hvarigenom denna beräkning rubbas.

Herr Statsrådet och chefen för Civil-departementet har äfven hänvisat till en annan kalkyl, nemligen den som upprättats af reservanten emot Utskottets förslag, Herr Key, och som visar, huruledes inkomsterna stigit vid de stationer å stambanorna, der enskilda banor finnas. I denna kalkyl visas att inkomsterna stigit vid flera stationer, deribland vid Herrljunga, från 22,864 R:dr år 1863 till 215,652 R:dr år 1869. Enhvar skulle genom dylika uppgifter lätteligen kunna tro, att bibanorna äro den

egentliga orsaken till att inkomsterna blifvit fördubblade å stambanorna; men för att visa att så icke är förhållandet, vill jag nämna åtskilliga stationer, derifrån inga sådana banor utgå. Inkomsterna hafva nemligen stigit:

vid Elmhults station från 37,000 R:dr år 1863 till 69,118 R:dr år 1869,
„ Ousby „ „ 43,479 „ „ „ „ 128,576 „ „ „
„ Säfsjö „ „ 3,709 „ 1864 „ „ 116,623 „ „ „

Häraf synes, att inkomsterna stigit i samma mån vid dessa stationer, ehuru icke några enskilda banor der tillstöta; och man må derjemte komma ihåg, att, om än de enskilda banorna tillföra stambanorna åtskillig trafik, så draga de äfven bort sådan derifrån.

Med hvad jag nu yttrat tror jag mig hafva visat, att motsidans skäl, hvilka icke grunda sig på fullständiga eller väl genomtänkta kalkyler, böra förkastas; och deraf följer, att jag önskar, det Kammaren i afseende å den så kallade finansplanen måtte besluta i enlighet med Utskottets välgrundade förslag.

Jag vill vidare yttra några ord angående första punkten i föreliggande utlåtande, och vill dervid bekänna, att jag sistlidne riksdag röstade emot fortsättandet af stambanorna; men då Riksdagen fattade beslut i motsatt riktning, så anser jag, att man nu icke bör ställa sig, så att säga, i opposition mot detta beslut, utan fullfölja den väg man sålunda beträdt. Jag har jemväl funnit att, sedan Rikets Ständer år 1863 anslagit medel till Stockholm-Upsala-banan, det uti den till Kongl. Maj:t aflåtna underdåniga skrifvelsen heter, att medlen anvisades för påbörjande af norra stambanan. Och äfven har Kongl. Maj:t, i motsats mot hvad här blifvit sagdt, redan godkänt förra Riksdagens beslut, ty, såsom af statsråds-protokollet synes, har Kongl. Maj:t uppå Herr Civilministerns hemställan, att det för norra stambanan för detta år beviljade anslag måtte, på sätt Riksdagen beslutat, användas på banan mellan Upsala och Storvik, under vilkor att arbetet började vid Upsala, bifallit denna hemställan. Se vidare bil. N:o 5 b) till Kongl. Maj:ts proposition N:o 1.

Jag anser, att man icke kan få mera tydliga bevis på att Kongl. Maj:t och Riksdagen äro ense om norra stambanans utförande, åtminstone kan jag för min del icke inse, att någonting annat ligger uti hvad jag ur statsråds-protokollet anförde. På grund häraf anser jag mig alltså ovilkorligen böra rösta för bifall till Utskottets förslag. Jag vill härvid dock icke ingå i något bedömande om hvilken riktning banan rätteligen bör hafva, ty jag känner icke lokalförhållandena tillräckligt. Det vill dock af alla de fördelar, som från ömse sidor anförts för hvardera bansträckningen, synas som om begge linierna skulle vara lika lämpliga.

I fråga om det bolag, som skulle bygga Sevalla-linien, så får jag upplysningsvis nämna eller påminna derom, att detta bolag åtminstone för närvarande icke har för afsigt gå till Storvik eller annan punkt på Gefle—Dala-banan, utan är dess afsigt, att draga banan åt Engelsberg, och der möter Norbergs jernväg, hvarmed en sammanhängande förbindelse med statsbanorna och jernvägarne norrut icke erhålles på annat sätt än att staten åter från denna Sevalla-linie skulle bygga upp en jernvägsbit till Gefle—Falu-banan och en dylik förbindelse vill jag i allo motsätta mig.

Man har sagt att här blott vore fråga om ett uppskof med verkställandet af Riksdagens beslut till den 1 Oktober, men jag tror att staten icke bör så mycket gå tillmötes det enskilda bolagets intresse, synnerligen som bolaget haft god tid att göra sig färdigt och derjemte bort redan nu inkomma med ett ordentligt förslag. Fråga om uppskof har icke ens blifvit väckt inom Riksdagen på grundlagsenligt sätt, och jag inser derföre icke huru derom skall kunna framställas proposition.

På dessa skäl kommer jag att understödja Utskottets förslag och gör det desto heldre, som jag erinrar mig en försäkran i början af riksdagen, att bolaget skulle utföra sin bana, *huru än* Riksdagens beslut om norra stambanan utfölle. Staten skulle genom att gå så väl Thureberg—Sevalla, som Upsala—Margretehill-bolagets önskningar till mötes icke heller göra någon vinst, ty då å ena sidan kostnaden för norra stambanans byggande beräknas till 9,688,000 R:dr, så vilja å andra sidan dessa bolag af staten låna 7,618,000 R:dr och derjemte åtnjuta räntefrihet å detta belopp under tre år, hvadan det understöd staten skulle lemna åt bolagen komme att i kapital och ränta uppgå till nära 9,000,000 R:dr, eller nästan lika mycket som norra stambanan skulle komma att kosta.

Jag finner således alla skäl tala för bifall till Utskottets förevarande förslag och upprepar derföre mitt nyss framställda yrkande.

Herr Gumælius: Då jag kom att begära ordet, just när Herr Asker slutade sitt anförande och samtidigt med att många här i mitt granskap uppstodo att förklara sig med honom instämma, så kunde man möjligen hafva trott, att äfven jag ville instämma i hans yrkande; men detta är ingalunda min mening. Fastmera vill jag till bemötande upptaga något, af hvad Herr Asker anförde. Dervid skall jag dock akta mig för att inlåta mig på den förra delen af hans anförande, i hvilken han talade åtskilligt om, huruledes krigsföringssättet i ett visst läger undergått förändring på sednaste tider; och, om jag icke fattade oriktigt, så var detta angrepp mot den så kallade nihilismen riktadt emot en hans embetsbroder; men om dessa ärade herrar hafva något att uppgöra sins emellan, vill jag icke blanda mig deri, och icke heller vill jag fälla något omdöme om, hvilkendera af herrarne står fullkomligast fri från hvarje spår till egennytta.

Den ärade representanten från Gefle sade, att den *sista delen* af statsbanesystemet nu återstode att fullborda, menande dermed förmodligen linien Upsala—Sala—Storvik; men han, som strängt vill hålla på förra Riksdagens beslut, må väl ock få antagas vidhålla hvad han yttrat förut i detta samma plenum; och om jag ej hörde oriktigt lät han för ett par timmar sedan undfalla sig det yttrande, att man ej visste huru långt norra stambanebyggandet kan komma att utsträckas och hvar det må komma att sluta — en djerf tanke, afstickande mot de vida beskedligare norrländska anspråken inför fjolårsprotokollet, men hvilken, sammanställd med det förhållande, att Kongl. Maj:t gått i författning om verkställande af undersökningar för norra stambanans fortsättande norr om Gefle—Dalabanan visar, att stambaneifrarne ingalunda hafva benägenhet att stadna vid Storvik. För mig, som i år, liksom i fjol, är en motståndare till tanken

ken

ken att mer och mer fördjupa staten i jernvägsaffärer, innebär den utsigt, som Herr Asker öppnar om en oändlig utsträckning af stambanebyggandet, ingenting uppmuntrande att öfvergifva min förra ståndpunkt, utan fastmer en ytterligare maning att vidhålla densamma.

Och förutom denna redan ifrågasatta stambana norr om Gefle—Dalabanan hägrar för oss ännu en annan stambana, om vi bygga denna nu ifrågavarande. Herr Krigsministern har nemligen i sitt memorial af den 29 December sistlidet år inför Kongl. Maj:t påpekat, att för vårt försvarsväsende voro fyra nya jernvägslinier af behofvet påkallade, nemligen i första rummet en *norr om Mälaren*, samt vidare: en emellan Carlsborg och vestra stambanan, en emellan Wexiö och Carlskrona och en i Norrland. Då Herr Krigsministern sålunda nämnt banan norr om Mälaren i första rummet och såmedelst ur strategisk synpunkt satt denna långt framför Carlskrona-banan, hvilken Stats-Utskottet likväl ansett vara af sådan vigt, att Utskottet, för att få den till stånd, velat tillråda Riksdagen att bortskänka inemot halfva anläggningskostnaden, så kan man med visshet förutse, att mäktiga krafter komma att sättas i verksamhet för att erhålla en strategisk bana norr om Mälaren. Och äfven denna bana måste staten utföra, derest icke det nyligen bildade bolaget vidhåller sin afsigt att bygga Thureberg—Sevalla-linien, äfven om Sala-linien kommer till stånd. Om återigen staten undgår detta derigenom, att verkligen en enskild bana kommer att anläggas emellan Thureberg och Norbergs bergslag, samt om derjemte Upsala—Margretehill-linien kommer till stånd, så finnes ju ingen rimlig utsigt för, att Sala-linien, belägen midt emellan dessa båda andra, skall kunna bära sig. Med dessa förhållanden för ögonen anser jag, att man icke skäligen bör hålla fast vid förra Riksdagens beslut. Visserligen förmenade den ärade representanten för Gefle, att en utgrening från Sala öfver Westerås till Köping skulle på ett utmärkt sätt uppfylla alla anspråk, som från militärisk synpunkt kunna göras på en bana norr om Mälaren; men jag tror icke, att detta påstående ens behöfver bemötas, och jag betviflar storligen, att Herr Krigsministerns anspråk på strategisk bana norr om Mälaren fyllas af en sådan, på hvilken truppsändningar skulle få göra den stora kroken upp till Sala för att sedan komma in på den alltför litet skyddade Upsala—Stockholms-banan.

Samme representant anmärkte, att här skulle vara fråga om att vinna uppskof endast för att vid nästa riksdag ånyo söka genomdrifva ytterligare uppskof, och att dessa obehagliga jernvägstvister sålunda skulle komma att förnyas år efter år. Det synes, som om den ärade representanten icke ens hade genomläst det särskildt utdelade, tryckta förslaget, på hvars hithörande punkter proposition yrkats, ty då borde han hafva funnit, att det icke är fråga om uppskof till nästa riksdag utan endast om uppskof till den 1 instundande Oktober samt att då öfverlemna afgörandet åt Kongl. Maj:t. På dessa fem månader skulle svenska staten, om den, såsom jag hoppas, sluppe bygga norra stambanan, kunna sägas bespara 2,000,000 R:dr i månaden, och dessutom vore alla vidare riksdagsstrider i denna fråga förebyggda.

Den förste ärade talaren anmärkte att det icke vore Riksdagen vär-

digt att upprifva ett föregående beslut, och jag har hört, att samma anmärkning framställts äfven inom Första Kammaren. Om nämnda Kammare verkligen skulle hafva en sådan uppfattning om saken, vore det mindre att undra på, eftersom Första Kammaren i fjol stod på den sidan, som segrade. Men majoriteten inom Andra Kammaren intog en annan ställning till frågan, i det den två gånger beslöt att ej bygga Sala-banan, och om vid sådant förhållande denna Kammares värdighet skulle trädas för nära genom att den nu vidhölle sin fjolårsmening, det må jag lemna osagdt. Dessutom är det ganska lätt att framdraga åtskilliga prejudikat, visande, att Riksdagen icke alltid vidhållit föregående Riksdags beslut. Jag må såsom exempel erinra, att det icke är länge sedan, som Riksdagens begge Kamrar beslöto att åter förena de båda sjövapnen, och derigenom upprefs dock ett beslut, som för några år sedan fattades efter grundliga och vidlyftiga debatter. Föröfrigt hafva vi i denna Kammare, snart sagdt, hundratals exempel på att motioner väckas, som af sina upphofsmän kallas gengångare, d. v. s. sådana, som vid något föregående tillfälle blifvit afslagna af Riksdagen; och jag har icke hört, att någon ansett det vara på något sätt ogrannlaga att ånyo framlägga ett förut ogilladt förslag, om hvars fördelar motionären dock är öfvertygad.

Den ärade talaren från Gefle erinrade om jernvägsstriderna på 1850-talet. Hänvisningen var från hans ståndpunkt mindre lyckligt vald. Dessa olyckligt ryktbara strider visade, huruledes man — måhända icke utan den dåvarande Gefle-representantens medverkan — kunde komma derhän, att ett beslut, som fattats i ett stånd, blef kort derefter vid samma riksdag af samma stånd åter upprifvet.

I hufvudsak instämmer jag med Friherre Tamm, dock med den erinran, att, då han visserligen icke yrkade, men dock förordade, att uppskof skulle beviljas för längre tid än fem månader, så vill jag icke deruti förena mig med honom, utan yrkar jag bifall till de af honom upplästa momenten a och b af andra punkten i det tryckta förslaget.

Herr Kinmanson: Det tillhör visserligen icke närmast mig att förorda hvad som kan vara Norrlands intresse; men då flere bland de Norrländske representanterna hafva uttryckt en mening, som är stridande mot min uppfattning af frågan, må det tillåtas mig, att tillägga några ord i detta hänseende.

Den förändring i statens jernvägsanläggning, som en talare på Uplandsbänken föreslagit, — med åberopande deraf att tvänne enskilda jernvägsbolag stå färdiga för att bygga, det ena en väg från Thureberg öfver Sevalla med sträckning åt Norberg, det andra en väg från Upsala till Margretehill vid Gefle—Dala-jernvägen, — denna förändring rubbar alldeles icke den af förra Riksdagen bestämda planen i dess helhet, ty Stockholm å ena sidan och Storviks station vid Gefle—Dala-vägen, å den andra, blifva fortfarande de ändpunkter, som skulle sökas; och, fastän något bolag ännu icke är bildadt för anläggande af en bana emellan Krylbo och Storvik, må man likväl icke kunna betvifla utan deremot med visshet antaga, att ett sådant enskildt bolag snart nog skulle komma till stånd, enär detta måste framkallas genom behofvet af en naturlig och nödvändig kommunikationsled äfven till sistnämnda punkt å Gefle—Dala-vägen och

på samma gång visa sig såsom ganska lönande. Utsigten att af staten erhålla låneunderstöd till samma företag skulle sätta dess utförande utom allt tvifvel.

En representant från Gefle yttrade, under antagande att Sala-banan kommer att byggas, åtskilligt om nödvändigheten af en bansträckning från Sala öfver Westerås till Köping; men jag bör då erinra om den vigtiga omständigheten att, enligt den förändrade planen, någon sådan särskild kommunikationslinie med dess särskilda kostnad icke alls erfordrades, ty denna plan omfattar jemväl förbindelse mellan hufvudstaden samt Westerås och Köping, ledande således derifrån till Sevalla och vidare norr ut.

Det kan väl icke heller vara stridande mot Norrlands intresse att, såsom nu blifvit föreslaget eller förutsatt, få två jernvägar norr om Mälaren i stället för en enda, båda sammanbindande Norrland med hufvudstaden och beredande tillika en utfart från Norrland till Westerås och Köping samt vestra stambanan.

Jag kan häri icke finna annat än fördelar också för Norrland. Och ehuru jag vill undvika att i denna sak beröra äldre tvister, må det likväl vara tillåtet påminna derom att, på samma gång som den nya jernvägssträckningen bibehåller utan all rubbning förhållandena norr om Norberg och Krylbo, densamma dock ej skulle, såsom Sala-banan, hindra eller försvåra den betydande rörelsen från orterna söder derom, hvilken rörelses befrämjande just utgör det innersta af denna fråga.

Hvad beträffar det väckta förslaget, särskildt med afseende å hvad för staten vore gagnande, är det obestridligt att, om redan vid förra riksdagen funnits bildade bolag för de särskilda banorna Thureberg—Sevalla —Köping och Norberg samt Upsala—Margretehill, så skulle Riksdagen visserligen icke hafva lemnat anslag för en stambana öfver Sala. Beslutet om denna bana hade sitt uppgifna stöd deri, att någon visshet om att nämnda bolag skulle komma till stånd icke ansågs förefinnas. Alltjemt har också vid Sala-liniens framhållande såsom stambana åberopats att man ej trodde på möjligheten att kunna åstadkomma tvänne jernvägar till Norrland från Stockholm och derföre fann det ej vara lämpligt att framdraga norra stambanan vare sig rakt i norr från Upsala eller i sydvest åt Sevalla, utan heldre förordade en linie midt emellan dessa begge.

Genom det nu framlagda förslagets antagande skulle en högst betydlig besparing för statsverket kunna beredas, ty de millioner, staten eljest måste utgifva för Sala-banan, skulle då komma att utgå på sin höjd såsom förskott åt de enskilda bolagen för en del af anläggningskostnaden under det att landets jernvägsnät förlängdes på det hela med omkring 16 mil.

Man har frågat hvarföre önskas ett uppskof, och hvarföre bör icke Riksdagen nu fatta ett definitivt beslut? Svaret häruppå är således, att det vore högeligen önskligt både att Riksdagen ville vidtaga åtgärd till besparing af flera millioner för staten, och att Riksdagen icke ville förqväfva den glädjande lifaktighet i omförmälda hänseenden, som redan framträdt och som, om den icke hämmas, skall befria staten från att utsträcka stambanors byggande utöfver det verkliga behofvet.

Här har mycket talats om aktningen för den föregående Riksdagens beslut, och man har ansett att detta icke af någon anledning finge för-

ändras. För min del får jag säga att, om än det må vara beklagligt att Riksdagen fattade beslut, hvars beskaffenhet sedermera gjorde en rättelse behöflig, jag likväl måste finna att något sådant fall alldeles icke nu är för handen, utan att den gjorda erinringen till alla delar beror på missförstånd. Man bör ej fästa sig endast vid ett i Riksdagens beslut förekommande uttryck; ty en verklig rubbning ligger icke deri att det formela ändras, utan deri att Riksdagen kunde hafva ombytt åsigt. Om detta, såsom jag tror, är riktigt, må man ock se till, huruvida en annan bestämmelse i afseende å norra jernbansträckningen nu skulle innefatta ett väsendtligt frångående af de åsigter, förra Riksdagen derom hyste. Det visar sig då att dessa grundade sig på en förutsättning, som redan upphört att finnas till, nemligen den att ifrågavarande två enskilda jernvägsbolag icke skulle komma till stånd. Ty denna förmodan, om också för tillfället befogad, har nu mera gifvit sig en, af sakens egen vigt frammanad verklighet, i det att full visshet förefinnes derom, att de båda enskilda banorna, med något billigt låneunderstöd af staten, skola blifva byggda. Hvad som derjemte bestämde mångas mening var det, att man ville bereda staten en besparing genom att välja Upsala till utgångspunkt för norra stambanans fortsättning, emedan banan var färdig till denna stad. Men nu åter kan en vida större besparing ernås, derigenom att staten, för jernvägars byggande till Gefle—Dala-banan, icke alls behöfver af egna medel använda något annorledes än såsom tillfälligt låneförskott till enskilda bolag.

Då den förutsättning, hvarpå Riksdagen förra året grundade sitt beslut, sålunda icke mera förefinnes, och då just Riksdagens egna uppgifna åsigter böra, med de inträdda nya förhållandena, äfven föranleda förändrade åtgärder, får jag förklara att jag, långt ifrån att hafva någon betänklighet mot att förena mig uti Friherre Tamms förslag, måste tillstyrka att detsamma varder af Kammaren gilladt.

Grefve Sparre: Den beskyllning för egennytta för egna intressen, som man i denna fråga såväl vid flera föregående riksdagar som äfven vid denna framkastat emot mig, skulle hafva hållit mig tillbaka från att besvära Herrarne med något vidare yttrande deri, om jag icke å andra sidan befarat, att min tystnad vid afgörandet af en fråga, för hvilken jag med hela öfvertygelsens värma arbetat under 15 år, skulle kunna tydas såsom en affektation, något hvartill jag aldrig gjort mig skyldig. Jag anser mig, i fråga om det egna intresset, endast böra nämna, att jag sedan sista riksdagen hyst någon oro i afseende å detta ämne, visserligen icke af bekymmer att få en jernväg till min 3 mil från Stockholm invid Mälaren belägna, med daglig ångbåtskommunikation försedda egendom, från hvilken dessutom blott är ¼ mil till Rotebro jernvägsstation, ett bevis för att mitt eget intresse i saken ej är synnerligen stort, utan för att att jag icke skulle kunna inlösa mitt ord, att en bana skulle anläggas ifrån Stockholm till Norberg och Köping. Ty ännu aldrig har något löfte af mig gifvits, det jag icke äfven inlöst, ehuruväl jag stundom kunnat darra för fullgörandet deraf. Denna sak är dock nu afgjord; och jag tror mig lugnt kunna säga, att jag icke vidare har något eget intresse för frågans utgång. För det bolag, som bildats, är det af störrre fördel. att det får sjelft bygga sin bana smalspårig. Den utsedda trafikchefen

vid banan har ock förklarat, att en sådan bana vore fördelaktigare för bolaget; och jag begär derföre icke för min del någon annan bana. Jag är visserligen icke ledamot af detta bolags styrelse; men vore jag det, skulle jag på det ifrigaste motsätta mig hvarje begäran om understöd för denna banas anläggande under andra vilkor. Företaget skall komma till stånd i alla fall. Samma löfte har äfven blifvit afgifvet inom Första Kammaren, såväl af Stockholmsrepresentanter, som af delegare i Margretehill-bolaget. Man åker för öfrigt och transporterar sina produkter fullt ut lika bra på en smalspårig bana som på en bredspårig. Det vet jag af egen erfarenhet. Jag har således nu, äfven med antagande af att jag icke kunde vara belåten med de kommunikationer, som redan finnas, *intet* eget intresse utaf frågan. Väl kan det för staten ur strategiska skäl vara nyttigare, att den blifvande banan emellan Köping och Thureberg bygges bredspårig; och det kunde derföre vara önskligt, att så skedde. Men i ortens intresse är det fullkomligt likgiltigt, om den blir bred- eller smalspårig; och, mine Herrar, den banan kommer till stånd.

Om jag nu, efter denna förklaring, ber att ytterligare få tillägga något, så sker det derföre, att jag är öfvertygad, att vi för närvarande hafva få frågor af större vigt för vårt land än våra jernvägar. Den meningen har jag uttryckt redan för två à tre år sedan, och jag kommer att hylla den, så länge jag lefver. I ett land, sådant som vårt, med stor utsträckning, der de inre distanserna följaktligen äro stora, der man har långt till hafvet, der produktionen förnämligast afser tunga råvaror samt industrien är svag, är ingenting så maktpåliggande, som jernvägar. Att under sådana förhållanden kasta bort 10 millioner för att bygga 14 mil jernväg, då man med ett lån af 8 millioner kan få 28 mil bygda, det är ovilkorligen en misshushållning, och kan icke få något annat namn. Efter fyra, fem dagars eller rättare dygns resultatlös diskussion om ökandet af våra försvarskrafter, och sedan denna Riksdag beviljat anslag för anskaffande af försvarsmateriel till belopp, som i förhållande till våra tillgångar måste anses ofantliga, kan det icke annat än glädja mig, att vi nu hafva kommit till en fråga af mera omedelbart intresse, nemligen den, om sättet och vilkoren för vår egen inre utveckling. Dessa vilkor äro nemligen just jernvägarne. Jag tror, att många ledamöter af denna Kammare finnas, som icke rätt uppfatta vigten deraf, som betrakta med en viss ogenhet dessa rop på jernvägar, som från olika delar af landet höjas. Jag beklagar, att så är. Ty huru mycket man än må tänka på en utsträckning af våra försvarskrafter är det dock, i händelse af krig, angelägnast för oss att hafva män och tillgångar. Kriget fordrar väl, har man sagt, endast tre saker, penningar, penningar och åter penningar; men först och främst fordrar det likväl män. Man har här under de föregående dagarne å ena sidan varnat för emigrationen, och å andra sidan förlöjligat den och frågat, om dessa, som nu emigrera, kunna vara de gamla Carolinernas ättlingar. Men det är dock ett faktum, som icke kan förnekas, att emigrationen hos oss tillväxt i en fruktansvärd grad. Jag tror mig hafva någon gång förut nämnt, att de statistiska berättelserna utvisa, att, till följd af denna emigration, rikets folkmängd under de sednaste åren minskats icke obetydligt. Enligt dessa berättelser gestaltar sig nemligen förhållandet så, att sedan folkmängden tillväxt 1860

med 1,90 procent, 1861 med 1,49 procent, 1862 med 1,24 procent, 1863 med 1,43 procent, 1864 med 1,18 procent, 1865 med 1,08 procent, 1866 med 1,13 procent, och 1867 ännu med 0,84 procent, 1868 deremot icke blott icke utvisar någon tillväxt utan en förminskning af 22,601 personer och 1869 en ytterligare förminskning af 14,323 personer; och uti förklaringen öfver dessa sifferuppgifter säges, att orsaken till denna folkmängds minskning är att söka "hufvudsakligen i den utvandring till utlandet, hvilken, redan 1868 stegrad till det öfveraskande antalet af 27,024 personer, under 1869 beröfvat landet ej mindre än 39,064 innevånare", d. v. s. nära en procent af dess befolkning. En minskning det ena året af 22,000 och det andra af 14,000 menniskor på en folkmängd af allenast 4 millioner är, efter min uppfattning, ett så bekymmersamt förhållande, att jag anser, att vi måste göra allt hvad vi kunna, för att genom uppmuntran åt industrien och näringarne motverka dess fortsättande. Dessa, som redan emigrerat, skrifva hem till sina vänner och locka dem att äfven utvandra; och ehuruväl emigrationen under år 1870 något nedgått, är det dock att befara, att den under innevarande år åter kommer att ökas. Enligt rapporter, som hemifrån kommit mig till handa, fortgår emigrationen der med en oroande fart; och bland andra underrättelser jag erhållit är äfven den, att en folkskolelärare ock slagit sig på att värfva emigranter. Dessa förhållanden skulle väl kunna betraktas såsom ett afsteg från det normala, men emigranterna skulle dock icke öfvergifva fäderneslandet, om de icke der saknade utsigt till uppehälle och förkofran. Se vi oss omkring på förhållandena i det öfriga Europa, finna vi, att det hufvudsakligen är ifrån de länder, der det industriela lifvet icke blomstrar, som man emigrerar. I England utgår emigrationen sålunda hufvudsakligen ifrån Irland. I Tyskland från Mecklenburg, Hessen, delar af Bayern och Würtemberg, men icke från Sachsen och Rhenprovinserna, samt föga från Schlesien, med ett ord, icke från de orter, der industrien är blomstrande, derföre att den lemnar större utsigt till förkofran åt befolkningen, än jordbruket kan erbjuda. Derföre har jag ock gjort till mitt lifs uppgift, att inom min lilla verkningskrets, efter måttet af mina krafter, befordra, uppamma och omhulda industrien. Det är också vår enda hjelp. Det är den, som skall uppmuntra jordbruket och hålla befolkningen qvar i landet. Men denna industriens utveckling är omöjlig utan jernvägar. Sjelf har jag vunnit en säker erfarenhet deraf, och Herrarne hafva hört, huru representanten från Gefle omtalat, att omkring Gefle—Dala-banan uppvuxit en mängd industriela anläggningar. Så är ock förhållandet i min hemort. Och det är helt naturligt, att så måste vara, ty der icke jernvägar finnas, der kunna icke heller fabriker anläggas. Man fordrar nemligen, att producenterna skola på dagen lemna sina varor, och dertill äro de endast i stånd, om de hafva jernvägar att tillgå. Derföre beror industriens utveckling nästan uteslutande af jernvägarne, och isynnerhet är detta förhållandet med en industri, som fordom bedrefs här i Sverige i stor skala, nemligen jernindustrien. Sverige, som i fordna tider producerade jern i sådana qvantiteter, att de åtminstone till någon del fyllde verldsmarknadens behof, lemnar nu icke mera, än hvad som kan användas i några få fabriker i England. Denna industri har hos oss stått stilla, medan den med jättesteg gått framåt i andra länder. Och hvarföre? Jo, derföre, att jernvägar här i Sverige aldrig anlagts med afseende å jernindustriens behof,

utan i de orter, der det vigilerats bäst, och som varit starkast representerade på riksdagarne, icke der jernvägarne i jernets land bäst befordrat jernindustrien. Omsider började väl 1869 års Riksdag, i anledning af den motion jag då väckte, att tänka på saken, och förklarade sig i skrifvelse till Kongl. Maj:t önska bergslagsbanans anläggande, sedan man förut under 15 år fått banor anlagda öfverallt annorstädes. Men ännu 2 år derefter äro vi icke längre komna än förut, så att vi ännu icke hafva fått några bergslagsbanor. Nu hafva emellertid tvänne bolag uppträdt och erbjudit sig att anlägga jernvägar till våra två rikaste bergslager, för att tillfredsställa rörelsens behof, det ena till Dannemora och det andra till Norberg. Och hvad det sednare angår, så är det icke meningen att stadna i Norberg, utan fortsätta vägen midt igenom bergslagen ända till Smedjebacken. Det är således för första gången efter nära 18 års förlopp, som man nu omsider tänker på att anlägga jernvägar der de egentligen och företrädesvis behöfvas; ty det är en känd erfarenhet, att åkerbruksdistrikten icke äro de förmånligaste för jernvägars anläggande, utan att detta är mindistrikten, hvarföre äfven ett engelskt bolag skyndat att öfvertaga anläggningen af vägen emellan Falun och Frövi. När nu sålunda omsider Stockholms köpmän och dess bästa namn, inseende behofvet för Stockholm och jernindustrien af en jernväg i den sträckning, der den naturliga handelsvägen af ålder gått, erbjudit sig att anlägga denna väg, när ett annat bolag åtagit sig att anlägga en jernväg i den naturliga handelsvägen till Norrland mellan Upsala och Gefle, och då härigenom beredes en besparing för statsverket, som i kapital kan beräknas till 10 millioner och åtminstone medför en räntevinst af 3 procent, månne det under sådana förhållanden kan vara skäl att fortsätta med anläggningen af en stambana, som icke går genom bergslag? Ty man kan väl icke säga, att Sala—Krylbo-vägen går genom bergslag, då endast två jernbruk, Mölnbo och det lilla Skattmansö ligga derinvid. Men denna bana träffar icke bergslagen, utan en enskildt bolag nödgas derifrån anlägga en bibana till bergslagen. Stambanan kommer först ofvanför Krylbo att träffa bergslagen, hvaremot största delen deraf, nemligen de 10 milen ifrån Upsala till Krylbo, icke går igenom bruksdistrikt. Man kommer sålunda på denna väg hvarken till Dannemora eller Norberg. Men vill man upphjelpa jernindustrien, måste jernvägen gå midt igenom bergslagen. Lägges den också icke längre än 2 mil derifrån, är det likväl detsamma, som om den icke funnes. Derföre måste ock enskilda bolag komma denna stambana till hjelp, för att den skall nå bergslagen. Genom de två vägar, som enskilda bolag nu erbjuda sig att anlägga, kommer deremot den allmänna rörelsen att gagnas medelst en betydlig förkortning i väglängden. Genom vägen från Upsala till Gefle eller Margretehill blir nemligen vägen från Stockholm till Gefle endast 16 mil, under det att vägen till Gefle öfver Upsala, Sala och Storvik är 24 mil och sålunda en tredjedel eller 8 mil längre. Jag frågar eder, mine Herrar, om detta kan vara en naturlig väg, och om det kan vara i rörelsens intresse man bygger en sådan jernväg isynnerhet när den icke berör bergslagen eller befordrar bruksrörelsen, utan till på köpet går genom en jemförelsevis fattig landsträcka. I afseende å detta sista torde Herrarne minnas de lysande färgerna på den karta, jag vid förra riksdagen visade eder. Den andra tillämnade vägen från Stockholm leder till Westerås—

Köping och berör Köping—Uttersbergs-banan, Falu—Frövi-banan samt Norberg. Denna väg från Stockholm till Westerås är 11 eller 12 mil lång, d. v. s. landsvägen är så lång, och jernvägen torde sålunda blifva något kortare eller 10 mil. Men stambanevägen från Westerås öfver Sala och Upsala till Stockholm skulle blifva 14 eller 15 mil, och således skulle äfven här uppstå en förlängning af vägen med en tredjedel. Skulle denna stambana sålunda vara en väg i statens intresse, som med en tredjedel förlänger trafiken på Norrland liksom på Westmanland utan att gå igenom någon bergslag?

Man har sagt, att en strandbana har den olägenheten med sig, att trafiken derå icke kan uthärda konkurrensen med sjötrafiken. Detta lärer väl dock bero på den taxa, man åsätter trafiken. När tågen gå ständigt, bör man med ringa kostnad kunna trafikera jernvägen. Men är det för öfrigt sannt, att sjötrafiken är en svår konkurrent för jernvägen, icke lärer väl detta kunna hjelpas derigenom att den sednare gör en omväg på 4½ mil. Härtill kommer en annan sak. Herr Civilministern har nyss vidrört en punkt, som af en reservant inom Utskottet blifvit påpekad, nemligen den betydliga tillökning i trafik, som uppkommer genom bibanor. Den är så märkvärdigt stor, att medan inkomsten vid Herrljunga station år 1863 före Borås- och Uddevalla-banornas anläggning utgjorde i rundt tal 22,000 R:dr, hade den år 1869 stigit till 215,000 R:dr. Vid Alfvestad var den år 1863 13,000 R:dr, men år 1869 194,000 R:dr. Vid Hessleholm år 1863 54,000 R:dr, men år 1869 180,000 R:dr samt vid Eslöf år 1863 12,000 R:dr, men år 1869 295,000 R:dr. Så högst betydligt öka bibanorna trafiken på stambanorna, just derföre att de förra anläggas der de behöfvas, men stambanorna endast der en riksdagsmajoritet förlägger dem, ofta utan att lyssna till hvad Kongl. Maj:t föreslagit, oaktadt han ovilkorligen måste vara i tillfälle att bäst bedöma förhållandet. Detta bevisar ock den bestämda fördelen af att anlägga två bibanor till bergslag i stället för en stambana, som icke kommer dit.

Nu har den ärade representanten från Gefle sagt oss, att norra stambanan skall komma att blifva så förträfflig, att den blir den mest inkomstgifvande bana vi hafva.

De, som i likhet med mig bevistade 1862 års riksdag, torde dock påminna sig, att man då från samma sida försäkrade oss, att Upsalabanan skulle blifva lika så förträfflig, och att det vore skada, om vi icke genast satte den i gång. Huru förträfflig har dock sistnämnda bana visat sig? Jo, den gifver 2,383 procent.

Hvad angår vägen emellan Storvik och Krylbo, är det visserligen en bergslagsbana, men jag ber att få erinra om hvad som äfven blifvit sagdt i Första Kammaren, nemligen att Gefle—Dala-bolaget har i dess kontrakt med staten förbundit sig att fortsätta Gefle—Dala-vägen till Insjön i Dalarne, så snart jernvägen lemnar 8 procent. Bolaget lärer nu icke hafva lust att fullgöra detta vilkor; men månne icke, om staten erbjöde bolaget att i stället bygga banan Storvik—Krylbo med låneunderstöd, hvilken bana ju skall blifva så vinstgifvande, månne icke man kunde hoppas, att den på det viset skulle komma till stånd, månne icke staten till och med egde rätt att fordra det, och månne vid sådant förhållande Norrland hade skäl att klaga, när det finge en 8 mil genare väg till Stockholm,

och dessutom en väg att ifrån bergslagen forssla malm till Norrland? Skulle det kanske för Norrland vara af något synnerligt intresse, att få göra åtskilliga krokar på vägen till Stockholm? Men, svarar man, vi hafva fått löfte om en stambana, och det är just sista delen af stambanesystemet, som det nu är fråga om. Jag får säga, att jag för min del icke vet hvad det betyder att hafva en stambana. Om staten stundom byggt stambanor, derföre att den ansett jernvägar nödiga emellan vissa orter och ingen annan velat bygga dem, kan Norrland derföre fordra, att få åka på stambana, äfven när enskilda erbjuda sig att bygga jernvägar, på hvilka man färdas och transporterar sina produkter lika väl och kortare väg? Jag begriper icke, huru man vid sådant förhållande kan pocka på ett löfte eller bestrida att icke Norrlands intresse bättre befordras genom en kortare enskild bana än genom en lång stambana.

Man har sagt, att detta är *sista delen* af stambanesystemet, hvarom nu är fråga, och i samma andedrag har man likväl talat om anläggande af än den ena, än den andra nya stambanan, dels från Sala till Köping, dels från Storvik till Sundsvall. Det tyckes då vara så långt ifrån, att detta är *sista* delen af systemet, att det snarare låter som om man ännu vore alldeles i början deraf, åtminstone hvad Norrland angår.

Man har äfven talat om upprifvandet af Riksdagens beslut och varnat derför. Ja, vore det nu fråga om att åter strida om anslag till en stambana, kunde det väl sägas gälla ett sådant upprifvande af Riksdags beslut. Men det har icke blifvit ifrågasatt, och diskussionen bevisar äfven, att det nu gäller en annan fråga, den nemligen, att när enskilda personer vilja bygga en fördelaktig bana, är det då skäl för staten att bygga en ofördelaktig. Derom är just frågan, men icke kan detta kallas upprifvande af ett Riksdagens beslut. Inom den juridiska verlden veta vi för öfrigt, att beslut i ekonomiska frågor icke vinna laga kraft, då nya förhållanden kunna inträffa, som göra modifikationer nödvändiga i de beslut, som en gång fattats. Om t. ex. en kommun beslutar att anlägga en väg i en viss riktning och detta beslut fastställes af vederbörande myndighet, är det dock intet, som hindrar att sedermera besluta att ändra vägen och gifva den en fördelaktigare riktning. Det ligger i sakens natur, att ett föregående beslut i frågor af dylik art icke kan vara bindande för ett sednare, utan att förändringar måste oberoende deraf kunna vidtagas; och detta gäller isynnerhet beträffande industriela ärenden, dit väl jernvägsanläggningar äfven böra räknas.

En del talare hafva sagt, att Riksdagen skulle ställa sig under bolagen genom att besluta ett uppskof med saken. Men jag kan väl icke säga, att jag ställer mig under en annan, derför att jag, om jag har för afsigt att bygga en jernväg, när denne andre kommer och säger sig vilja bygga samma väg, dröjer några månader med mitt byggnadsföretag, för att få se, om han verkligen ämnar bygga vägen. Icke kan det kallas att ställa sig under en annan. Men det finnes ett annat skäl — och det kanske det vigtigaste — hvarföre jag skulle vilja påyrka ett slut på stambanebyggnaderna. Det är nemligen denna frågas antecedentier från föregående riksdagar. Jag har länge deltagit i riksdagsförhandlingarne äfven före år 1856. På den tiden var det intresse, lif och värme i göromålens behandling, men ifrån det ögonblick stambanorna kommo med i

spelet, har detta arbete blifvit pinsamt. Man diskuterar icke sakerna nu såsom fordom, man tager och gifver icke skäl. Man *räknar* endast. Man säger: vi hafva Skåningar, Östgötar o. s. v. på vår sida. Och hvad som bestämmer frågornas utgång är allenast de egna intressena. Denna omständighet torde hafva mycket bidragit att spränga den gamla representationen; och jag vågar säga, att om icke dessa enskilda intressen så tagit öfverhand vid riksdagen man icke skulle vågat att, såsom för några dagar sedan skedde, göra ett beslut om landets försvar beroende af de egna fördelarne. Dessa egna intressen framträdde då fullkomligt ohöljda; och, mine Herrar, det är just jernvägarne, som ledt oss in på den vägen. Skola vi fortsätta densamma, ser jag vår framtid i mörka färger. Men just af denna orsak anser jag tvärtom, att det skulle vara en välsignelse för Sverige, om vi nu gjorde ett slut på stambanesystemet. Ty detta vigilerande leder, jag vill icke säga hvart.

Regeringen kan endast derigenom få en bestämd vägledning, i fråga om hvilka jernvägsföretag äro för landet fördelaktiga, att enskilda framträda och förklara sig beredvilliga till uppoffringar för den eller den banans anläggande; och i samma mån dessa uppoffringar äro betydliga, i samma mån kan regeringen lita på, att företaget äfven är nyttigt. Deri ligger ock en anledning, hvarföre man bör understödja enskilda jernvägar men upphöra med byggande af stambanor.

Redan vid 1862 års riksdag yttrade fyra ledamöter af konseljen, Herrar Friherre De Geer, Grefve Manderström, Lagerstråle och Grefve Platen, att Sverige, som emellan Grisslehamn och Norska gränsen har sin största bredd, der icke kunde hjelpa sig med en bana, och trenne bland dem förordade redan då en stambana från Upsala till Margretehill samt en annan vester om Sigtunafjärden till bergslagen. Hade man då kunnat ana, att vi redan nu skulle vara så långt komna i enskild företagsamhet, att bolag erbjöde sig att bygga båda dessa banor, månne ens någon tanke kunnat uppstiga på att anlägga en jernväg i obygden emellan Upsala och Sala.

Jag ber om ursäkt för, att mitt anförande råkat blifva något långt, och vill nu icke längre upptaga Herrarnes tid, utan endast inskränka mig till att säga, att det lifliga intresse, jag hyser för jernvägarne, såsom varande det väsendtliga vilkoret för vårt lands förkofran, gör, att jag anser det vara ett fel att, i stället för att, såsom understöd åt enskilda bolag, använda 10 millioner på anläggande af jernvägar i andra trakter, derifrån de möjligen komma att fortsättas vidare uppåt Norrland, nedlägga dessa penningar på en plats, som icke kommer att gifva annan reveny än de framtidsdrömmar, som hägra för mångas inbillning.

Jag vill genom mitt uttalande till protokollet rentvå mig från hvarje misstanke, att jag skulle hafva deltagit i ett beslut, hvarigenom man lagt en stambana emellan två enskilda banor, en stambana, som dessutom aldrig kommer att blifva en verklig stambana, emedan den icke får några grenar — andra än dem, som möjligen kunna tvingas fram — derföre att den icke går till bergslag.

Jag instämmer för min del i yrkandet, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om anstånd med påbörjande af arbetet å norra stambanan till den 1 instundande Oktober.

Herr Lithner: Ibland de många saker, den föregående ärade talaren i sitt långa anförande androg, fäste jag mig isynnerhet vid inledningen och slutet, hans vackra polemik mot de egna intressena samt deras makt och inflytande inom representationen. Jag vill nu icke slå in på samma väg; jag vill icke mot hvarken den ene eller andre framkasta några förebråelser, utan endast försöka framlägga några objektiva fakta, sådana de efter min uppfattning i denna fråga föreligga.

Efter en mångårig och häftig strid beslöt sistlidet års Riksdag att norra stambanan skulle sträckas från Upsala till Sala och vidare öfver Bolandet, Brovallen och Krylbo till Storvik. Att de personer, som stredo emot norra stambanans sträckande i denna riktning, dervidlag hade egna intressen, det lära de väl icke kunna förneka.

Men oaktadt detta talar man ändå om att saken icke är afgjord. Man har hittat på nya utvägar och jag har verkligen svårt att tro, att man icke skulle vilja nu i frågans fjerde skede söka åstadkomma en rubbning i Riksdagens beslut. Jag sade frågans fjerde skede: ty i det första befann hon sig, efter min uppfattning, år 1857, då man beslöt vestra stambanans byggande söder om Mälaren; i det andra 1863, då norra stambanans läggande öster om Sigtunafjärden till Upsala, hvilken bit endast är begynnelsen af Sala-linien, beslöts med uteslutande af en strandbana utefter Mälaren, med hvilket namn denna än må uppnämnas — vare sig Sevalla, Örsundsbro, Kålhammar, Thureberg, ehuru Rikets Ständer då icke funno sig kunna anvisa medel till byggnad längre än till Upsala; i det tredje, sistlidet år då Riksdagen beviljade 1,000,000 R:dr för fortsättande af arbetena å norra stambanan från Upsala öfver Sala—Krylbo till Storvik och det fjerde skedet måtte väl vara Kongl. Maj:ts redan beslutade åtgärder, med anledning af sista Riksdagens beslut, hvilket man säger icke vara af Kongl. Maj:t sanktioneradt.

Om man läser statsrådsprotokollet öfver civilärenden för den 16 December 1870, finner man att departementschefen slutar sitt anförande med följande ord: "Under åberopande af allt hvad jag i ämnet anfört och i öfrigt i de sakkunniga myndigheternas utlåtanden vidare förekommer, hemställer jag slutligen i underdånighet, att i afseende på användandet under år 1871 af de medel, en million riksdaler, som 1870 års Riksdag för förstberörda år beviljat till fortsättande af arbetena å norra stambanan emellan Upsala och Storvik, *under vilkor* att dessa arbeten började vid Upsala, Eders Kongl. Maj:t täcktes anbefalla Styrelsen öfver statens jernvägsbyggnader att uppgöra och Eders Kongl. Maj:ts nådiga pröfning i vanlig ordning underställa arbetsplan"; och derefter heter det:

"Hvad föredragande departementschefen sålunda anfört, och hvaruti Statsrådets öfrige ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen i nåder godkänna."

Det är väl möjligt att man från den siste ärade talarens juridiska ståndpunkt kan upptäcka en eller annan utväg att bereda sig utgång ur den ställning, hvaruti frågan sålunda befinner sig, men jag tror icke att en sådan åtgärd skulle öfverensstämma med den aktning vi äro skyldiga så väl oss sjelfva som Kongl. Maj:t, ty då Kongl. Maj:t bifallit Departementschefens förslag om arbetenas påbörjande och i samma beslut yttrat sig om användande af de medel, som 1870 års Riksdag beviljat, allt i

öfverensstämmelse med Riksdagens beslut, så måtte väl detta ändå icke vara annat än en Kongl. sanktion?

Emot allt detta, både Riksdagen och Konungen ställer man nu tillkomsten af tvänne bolag. Och dessa bolag betraktar man såsom redan i verkligheten existerande. Jag tillåter mig härvid blott anmärka, att jag väl sett anteckningslistan för aktier i bolag, bolagsordning, förteckning på interimsstyrelser med mera dylikt, som plägar föregå bolags trädande i verksamhet; men egentliga garantier har jag ännu ej sett. Om verkliga garantier funnos, så är jag öfvertygad att de, som så ifrigt tala för Thureberg—Sevalla-bolaget, i denna stund skulle hafva annat att bjuda på än endast löften och förhoppningar.

Utaf talare på nämnda sida har väl blifvit yttradt, att 2,000,000 R:dr skulle blifvit tecknade, men härmed är banan ingalunda byggd — icke ens garanterad, ty om jag ser på Utskottets hemställan i sjette punkten af förevarande betänkande, så finner jag att Utskottet, såsom vilkor för åtnjutande af statsbidrag till enskild jernvägsanläggning, föreslagit att "ansökning om erhållande af statsbidrag skall åtföljas af sådana handlingar, som tillförlitligen ådagalägga att bolaget kan, under vilkor, som af Kongl. Maj:t godkännas, anskaffa den del af det för jernvägens anläggande erforderliga kapital, som icke betäckes af aktieteckningen och det påräknade statsbidraget".

Om än icke detta Stats-Utskottets förslag nu antages, så lärer väl Riksdagen ändå vara betänkt på att för statsbidrag till jernvägar fastställas garantier, som äro något när betryggande. Såsom nyss sagdt är, så beskaffade garantier har jag dock ännu ej sett och till dess de blifva synliga, påstår jag — man må derom säga hvad man vill — att de icke finnas. Jag tillåter mig visst icke att mot de aktade affärsmän i Stockholm, som tecknat stora bidrag, framkasta några insinuationer, men tänkas kan det, och omöjligt är det icke att bakom teckningen ligger en fördold plan och att, derest det påräknade statsbidraget icke inflyter, den tiondedel, som blifvit inbetalad och hvars inbetalande åberopats såsom garantier, för dessa rika män icke betyder något annat än en på ett försök abandonerad summa.

Jag vill vidare försöka se till huru dessa omtalade bolag skulle uppfylla de ändamål, som Riksdagen afsett med sitt beslut om norra stambanans sträckning öfver Sala till Storvik, nemligen Stockholms förbindelse med Westmanlands och sydöstra Dalarnes bergslager, dessa bergslagers förbindelse med de stora koldistrikten i Norrland. Hvad finna vi nu i prospekten, som Thureberg—Sevalla-bolaget framlagt? Jo ett *löfte* om en bibana från Sevalla till Engelsberg, der en liten smalspårig bibana för malmtransport vidtager till Norberg. Rörande deremot bana från Norberg till Krylbo och från Krylbo till Storvik har man intet annat förnummit än i en tendensbrochyr den vackra förmodan uttalad att de aktade affärsmän, som så ifrigt intressera sig för en bana mellan Norberg och Krylbo, nog skulle åstadkomma densammas fortsättning ända till Storvik. Detta är visst en möjlighet, kunde ock blifva en sannolikhet, men en verklighet är det icke; och för sådana förespeglingar och löften, bakom hvilka icke någon garanti finnes, vill man nu att vi skola öfvergifva ett redan fattadt beslut! Man säger till och med att vi Norrländingar, som våga bestrida

allt detta, icke förstå Norrlands sanna intressen. Våra motståndare få dock ursäkta oss att vi, såsom det gamla ordspråket säger, anse att "en fågel i handen är bättre än tio i skogen".

På tal om allt detta kan jag icke undgå att finna anmärkningsvärdt att på våra pulpeter i dessa dagar blifvit utdelad en skrift undertecknad C. Adelsköld. Jag vill nu icke närmare inlåta mig på denna skrifts innehåll, utan blott tillkännagifva att jag instämmer i författarens egna ord, då han säger, att han egentligen icke har med saken att göra. Likväl må jag säga att då af författaren den beskyllning blifvit utkastad mot Norrlands representanter, att de icke förstå sina provinsers sanna intressen, och skriften blifvit införd i allmänna tidningarne, så synes det mig som författaren gått längre än som varit fullt lojalt. Hvad intresse en jernvägsingeniör, som ej tillhör byggnadsstyrelsen, kan hafva af stora enskilda banors anläggning, derom vill jag icke yttra mig.

Man har betraktat sig såsom fullkomligt berättigad att upphäfva föregående Riksdags beslut och sagt att, om man begått en dumhet en gång, så bör man en annan gång reparera detta. Jag hemställer likväl till denna Kammare, som säkerligen kräfver respekt för sina beslut, om det är konstitutionelt, om det kan vara nyttigt att beträda den vägen att man börjar upprifva föregående Riksdagars beslut. Man har här talat om prejudikater och åberopat att vi för några veckor sedan ändrat en föregående Riksdags beslut i afseende på sjöförsvarets organisation. Jag tror att om man vill vara uppriktig, så skall man finna att det är en stor skilnad, om man efter åtskilliga års erfarenhet om följderna af ett beslut i organisationsväg beslutar att ingå till Kongl. Maj:t med anhållan att Kongl. Maj:t ville tillse, om icke organisationen kunde ändras, eller om man i en fråga af den beskaffenhet, som frågan om en jernvägssträkning, rubbar det beslut, som näst föregående Riksdag fattat. Jag ser icke huru man, med ett sådant sätt att behandla Riksdags beslut, någonsin skall komma till något slut, enär ett parti, som en riksdag segrat och följande riksdag blifvit besegradt, naturligen då återkommer den tredje riksdagen, kanske då segrar och den fjerde besegras o. s. v. i oändlighet. Jag är rädd att det kunde hända att vi sjelfva en gång skulle tycka att det varit rätt olyckligt, om vi gifvit ett sådant exempel, och jag tror att vidhållandet af fattade beslut, som ju ändå omöjligen kunna vara alla till lags, bäst skall leda till fred, enighet och ömsesidig aktning. Den siste talaren yttrade att han kännt oro öfver att han möjligen icke skulle kunna inlösa sina löften. Riksdagens ord och löften äro väl ändå i denna sak mer att hålla på än hans, och då vi se huru dessa jernvägsfrågor förmå tända sinnena, så borde väl Riksdagen känna oro öfver till och med försöket att rygga ett gifvet löfte.

Under allt detta talas om huru lätt och billigt den nya banan skall komma att trafikeras, ehuru hvar och en vet, att ännu icke några enskilda banor kunnat trafikeras så billigt som statens stambanor.

Det talas till slut om hufvudstadens intressen. Jag för min enskilda del får tillstå, att jag icke kan förstå hvarföre hufvudstaden skulle vara så intresserad att gå öfver Sevalla till Norberg i stället för att gå öfver Sala till Norberg. Det är visserligen en liten skilnad i väglängd, men den är så ringa, att derpå ej kan fästas afseende.

Men betecknande synes det mig att det ser ut så som den privata banans byggande kommer att upphöra vid Engelsberg och således Norrland förblifver afskuret från denna malmrika bergslag. Man saknar icke allt fog för den tro, att kanske just den tanken på Norbergs, så att säga monopoliserande för hufvudstaden, är det motiv, som lifvat till de gjorda löftena om stora uppoffringar. Men jag tillåter mig då fråga, huruvida det icke för vår nationela industri, jernhandteringen, i fosterlandets intresse är bättre, om jernet förädlas inom landet, än om det utföres såsom råvara. Om det förra alternativet är att föredraga, så finnes ej annan väg att gå, än att Norbergs grufvor genom jernvägsförbindelse förenas just med Norrlands vidsträckta skogsbygder, der träkol kunna erhållas till det pris, att jernet kan förädlas på ett sätt, som i marknaden håller svenska jernets pris högt, åtminstone högre än allt stenkolsverkadt. Blir åter Norberg, såsom meningen synes vara, slutpunkten för banan, eller om banan ledes på något annat sätt, än till de norra koldistrikten, så ser jag för bergsbruket ingen annan frukt af densamma, än att Stockholm kommer i tillfälle att bedrifva en storartad malmexport.

Det är en gammal taktik att man söker brännmärka Gefle- och Norrlandsintresset såsom egennytta. Jag vågar dock påstå, att detta intresse icke så alldeles saknar betydelse. Den af Herrarne, som det vill, kan vid en blick på Kommers-kollegii berättelse få se, att det dock just är denna del af Sverige, som lemnar största bidraget till den export, som är nödig för att betäcka annuiteterna på de stora statslånen, hvilka Norrland, som nu anklagas för egennytta, redan på 18:de året tåligt sett användas till södra Sveriges gagn.

Det torde icke vara öfverensstämmande med en sund statsekonomi att för en konstlad linie från hufvudstaden åt ett visst håll från förbindelse med det öfriga Sverige utestänga just de delar af landet, som, mest i behof af lättade kommunikationer, visa sig ega resurser större än någon annan landsdel.

Ehuru jag gerna skulle önska att Riksdagen för norra stambanan ansloge den större summa, som Kongl. Maj:t begärt, så tror jag att för närvarande det finnes skäl att inskränka anslaget till det belopp, stort 1,500,000 R:dr, hvilket Stats-Utskottet förordat, och yrkar jag alltså bifall till denna punkt af Utskotts-betänkandet.

Herr *Östman* förenade sig med Herr Lithner.

Härefter åtskiljdes Kammarens ledamöter kl. half 3 e. m., och skulle behandlingen af punkten 1 i förevarande utlåtande fortsättas vid det sammanträde, som blifvit anslaget att hållas

Kl. 6 e. m.

§ 4.

Då nu öfverläggningen fortsattes angående 1:sta punkten af Stats-Utskottets utlåtande N:o 42, anförde

Herr Ribbing: I ett ämne så genomdiskuteradt som detta anser jag det hvarken nödigt eller lämpligt att vara mångordig. Gör man en jemförelse mellan banan Thureberg—Sevalla—Storvik och banan Upsala—Sala—Storvik — en jemförelse, som redan många gånger fullständigt blifvit gjord — och beräknar fördelarne och nackdelarne af den ena och den andra linien, så framgår, såvidt jag kunnat finna och inse, *en* fördel af den förra framför den sednare såsom obestridlig: den nemligen, att då för en del af bergslagen vägen till Stockholm öfver Sala blifver något längre än öfver Sevalla, och sålunda sannolikt skulle blifva en följd af Salabanans byggande, att åtskilliga malmer snarare ginge till Gefle än till hufvudstaden, Sevalla-banan deremot möjligen skulle tvinga en del af bergslagens produkter till Stockholm, mera än som med Sala-banan blefve fallet. Men denna, den enda obestridliga fördel Sevalla-banan har framför Salabanan är dock icke tillräckligt afgörande, ty något skäl att tvinga transporten af malm, som till ej ringa del skall norrut, från sin naturliga utfartsväg, förefinnes icke, ej heller är, efter hvad jag har mig bekant, Stockholm någon större ort för malmförädling. För öfrigt har man visserligen hört påståenden, att Upsala—Sala-banan skulle gå genom ödemarker o. s. v.; men huru dermed sig rätteligen förhåller, det tror jag vara fullt utredt: opartiska upplysningar hafva tillräckligt ådagalagt att banan från Upsala skulle genomlöpa i flera afseenden vida rikare trakter än Sevalla-banan komme att göra; någonting som också är ganska naturligt, då den sednare under en stor del af sin sträckning på ena sidan om sig har Mälaren. De nämnda äro emellertid de gamla hufvudskälen, man brukat anföra för Sevalla-linien. Under diskussionen i dag har jag för densamma endast hört trenne nya skäl, hvilka jag dock icke alls kan tillerkänna någon afgörande betydelse. Det första är det faktum, att Kongl. Maj:t dröjt med stadfästandet af det utaf nästföregående Riksdag fattade beslutet om Upsala-banans fortsättande öfver Sala, hvilket dröjsmål man tolkat så, som skulle det innebära att Kongl. Maj:t ansåge en förnyad pröfning af denna fråga för Riksdagen nödig och nyttig och derföre velat lemna densamma oafgjord. Detta är dock ingalunda förhållandet; skälet, hvarföre afgörandet dröjt, har, såsom Herr Civilministern vid riksdagens början otvetydigt gaf tillkänna, varit att fullständigt förslag om byggnadssättet ej förr än den 16 sistlidne December till Kongl. Maj:t från vederbörande inkommit. Den tolkningen af dröjsmålet, att Kongl. Maj:t derigenom velat gifva Riksdagen en anvisning att ånyo taga saken i öfvervägande, är således icke riktig. Det andra argumentet för Sevalla-banan, hvilket vi i dag för första gången fått höra, är att industri och bergsbruksrörelse skulle så betydligt befordras genom en jernväg i den riktningen, emedan, med undantag af Mölnbo, intet enda jernbruk skulle finnas på linien Upsala—Sala. För den, som känner dessa trakters geografi, är det dock väl bekant, att på den delen af linien, under hvilken de båda banorna skulle vara mest åtskilda, det icke finnes mera industri eller större bruksrörelse på den ena linien än på den andra, på Sevalla-linien än på Sala-linien, såvida icke möjligtvis under den aldra sednaste tiden man i Mälaren upptäckt några särdeles rika sjömalmer — ett fynd, som dock ej ännu låtit höra af sig. Deremot i den mån bruksrörelsen börjar, börjar ock närmandet mellan de båda banorna. Det tredje skälet var

emigrationen till Amerika, hvaraf skulle följa — jernvägens dragande öfver Sevalla; quod erat demonstrandum. Jag har dock icke hört att emigrationen från trakten kring Sevalla-linien och från herrgårdarne deromkring är större än från andra delar af landet. Lemnom således detta! — Hvad vi måste hafva klart för oss är, om förhållandena sedan förra riksdagen blifvit så väsendtligen förändrade, att det beslut, som då fattades, bör ändras. Jag medgifver nemligen, att förhållandena kunna vara sådana, att ett fattadt beslut bör upphäfvas, antingen derföre att man tydligt och klart funnit detsamma vara oriktigt redan då det fattades, eller också derföre att nya skäl sedan dess tillkommit, hvilka göra beslutet, oaktadt fullt grundadt då det togs, numera till ogrundadt. Men något sådant väsendtligt och otvetydigt skäl måste finnas, då dylikt upprifvande af fattadt beslut alltid i och för sig är betänkligt. Således, i den nu föreliggande frågan, skulle antingen visas att Sevalla-banan vore bättre än Upsala—Sala-banan, eller ock att nya förhållanden inträffat, hvilka borde förändra synpunkten för frågans bedömande, och detta skulle då naturligen vara tillkomsten af de tvänne bolagen. Det förra alternativet är redan skärskådadt. I sednare afseendet vill jag erinra, att dessa bolag — det ena för byggandet af en jernväg Upsala—Margretehill, det andra Thureberg—Sevalla — icke på något sätt var en obekant sak för fjolårets Riksdag; de framdrogos då så väl som nu såsom ett skäl emot norra stambanans fortsättande från Upsala. Sannt är visserligen, att bolagen nu kommit ett stycke längre fram än då; men *vår* ställning, det *praktiska* af saken är densamma nu, som då: väntan rekommenderades då för att se hvad bolagen kunde komma att göra, och väntan rekommenderas nu af samma skäl. Ännu hafva de ej gjort någonting, ej byggt en enda fot jernväg. — Men härtill kommer, att den enda verkligt afgörande synpunkten för staten vid anläggandet af jernvägar ej är: huru få den för bästa priset? Detta är icke hufvudfrågan, utan den är: hvilken jernväg är för kulturen och dess befrämjande den bästa och lämpligaste? Det är just ur den synpunkten staten bör bygga sina jernbanor; de enskilda bolagen åter må gerna uteslutande taga billigheten i betraktande, ty för dem är och måste ju *affären* vara hufvudsaken. Ser jag nu saken ur den nämnda synpunkten för staten, så hafva de skäl, som i fjol anfördes för Upsala—Sala-banan, ej ännu blifvit vederlagda; på södra sidan har Upsala-banan samma rayon som Sevalla-banan, norr om den förra finnas skogar och jernbruk, söder om den sednare åter endast sjön, hvilken dessutom en stor del af året lämpar sig för transporter — en omständighet, hvilken, med tillämpning af den gamla regeln, att när man icke har råd att bygga jernvägar både vid vattendrag och inne i landet, man först skall bygga på det sistnämnda stället, äfven den utgör ett starkt skäl för Upsala-banans fortsättning — Slutligen: äfven *om* man tager den pekuniära sidan i betraktande, torde det alldeles ej vara så säkert afgjordt, att vinsten af Upsala-banans afbrytande blefve så särdeles stor: stambanan från Upsala till Storvik skulle visserligen kosta något öfver 9½ millioner R:dr, men låneunderstödet till Thureberg—Sevalla-banan, ungefär 8 millioner R:dr, skulle för staten medföra en årlig ränteförlust af omkring tre procent under flera års tid, och härtill kommer en alldeles gifven förlust i trafiken

fiken och trafikkostnaden på banan mellan Tureberg och Upsala. Dels skulle nemligen tvänne så nära hvarandra belägna banor som Tureberg—Sevalla och Tureberg—Upsala taga bort trafiken för hvarandra, dels komme behållningen af Upsalabanan, om den ej vidare fortsattes, att blifva mycket mindre, än om den framdroges ända till Storvik, då den skulle kommunicera med Falu—Geflebanan. Vinsten är således åtminstone problematisk; — och den synpunkten är, som jag redan sagt, ej heller den förnämsta.

Under sådana förhållanden kan jag icke inse, att omständigheterna i någon väsendtlig mån blifvit förändrade mot i fjol, och äro de det icke, så är det ej heller skäl att frångå Riksdagens då fattade beslut. Jag har erkänt, att sådana förhållanden kunna inträffa, hvilka göra upphäfvandet af ett föregående beslut fullt berättigadt, oaktadt, i ett fall såsom detta, derigenom alltid skulle uppstå ofördelaktiga följder för dem, hvilka i beräkning på dess fasthållande inlåtit sig i industriela företag, en viss osäkerhet för framtiden i afseende på vidhållandet af andra beslut, som på industriidkarnes ställning kunna utöfva inflytande. Men att nu i denna fråga fatta ett dylikt beslut, då förhållandena äro precist desamma som i fjol, dertill finnes ingen grund, och ett sådant beslut skulle vara ett högst vådligt prejudikat. Utan att ingå i frågans alla detaljer, har jag nu anfört de skäl, som göra att jag för min del yrkar, att Riksdagen skall stå qvar vid sitt beslut i fjol, och anhåller jag således om bifall till den nu förevarande punkten af utlåtandet.

Herr Lars Persson: Då man i denna Kammare så ofta hör talas om sparsamhet, om det stora behofvet deraf, så är det verkligen högst förvånande att man nu, då tillfälle gifves att bespara staten flera millioner, icke vill höra talas derom, icke vill göra talet till verklighet, i synnerhet som det åsyftade målet — bergslagernas och Norrlands förbindelse med hufvudstaden genom lättade kommunikationer — lika väl kan vinnas utan som med statens tillhjelp, genom den enskilda företagsamheten. Norrländingarne kunna — jag är derom fullt öfvertygad — ingenting förlora, om det förslag, som blifvit af en föregående talare framstäldt, bifalles, utan tvärtom, ty derigenom skulle ju tvänne jernvägar till hufvudstaden komma till stånd i stället för en. Jag vill ej upprepa de utaf flere föregående talare för afslag å Utskottets förslag anförda skäl, utan anhåller helt enkelt att få instämma i de af Herr Gumælius anförda, och instämmer för öfrigt i det af honom anförda yrkandet.

Friherre Gripenstedt: Jag har vid sistlidne riksdag, äfvensom vid de föregående, då denna fråga förekommit, förenat mig med dem, hvilka understödt Upsala—Salabanan. De skäl, som härtill bestämt mig, har jag då temligen fullständigt uppgifvit. De bestodo förnämligast deri, att jag ansåg den lösning af frågan, som enligt min åsigt var den aldra bästa, nemligen att få tvänne särskilda banor norr om Stockholm, af ekonomiska skäl icke kunna komma till stånd, och att då fråga således blott vore om *en* bana, man skulle, genom att välja Salabanan, så vidt ske kunde, bäst och rättvisast tillgodose de olika intressen, som dervid borde tagas i

betraktande, äfvensom att Salabanan, hvilken skulle af staten byggas, blefve billigare än den såsom alternativ uppställda Sevallabanan och slutligen derföre att den redan färdigbygda banan till Upsala skulle, om den ej fortsattes, blifva utan väsendtligt gagn. Om frågan nu vore i samma ställning som förr, så skulle jag otvifvelaktigt vidhålla min då yttrade mening, men jag kan icke förneka, att omständigheterna nu äro i väsendtlig mån olika. Det finnes visserligen icke någon bestämd visshet derom, att båda dessa norra banor, hvilka jag anser af behofvet påkallade, skola komma till stånd, men det är åtminstone ganska möjligt och till och med sannolikt att så skall ske. Vid sådant förhållande synes det mig vara orätt att blott af det skäl, att man förut understödt en annan mening, fortfarande vidhålla densamma, då de vilkor och förutsättningar, hvarunder detta skedde, ej mera äro för handen. Ty om det verkligen skulle visa sig, att begge de ifrågavarande banorna kunde utföras genom enskild försorg och utan annat understöd från statens sida, än genom lån, d. v. s. att staten egentligen blott biträdde med sin kredit och möjligen med något mindre medgifvande vid ränteberäkningen, samt att således det ändamål, som med norra stambanan åsyftats, ej blott lika väl, utan kanske till och med bättre och bestämdt säkert, med väsendtligt mindre uppoffring för staten kunde på detta sätt uppnås, så kan jag icke finna hvarföre jag skulle motsätta mig en sådan lösning af frågan. Och då slutligen det äfventyr, som genom ett uppskof till dess sig visat huruvida banorna kunna komma till stånd eller ej, kan uppstå, icke kan anses vara af någon nämnvärd betydelse — ty hela uppskofvet vore ju blott fem månader, och deraf kan väl icke något särdeles menligt inflytande i något fall uppkomma — så får jag för min del förklara, att jag, i frågans nuvarande ställning, förenar mig i det förslag, som utaf Friherre Tamm blifvit framställdt.

Herr Sjöberg: Då frågan om anslag till fortsättande af norra stambanan vid förra riksdagen förevar, hade jag icke tillfälle att derom yttra min mening. Det tillfälle, jag nu eger, kan jag icke begagna, emedan jag lider af en svår bröståkomma, som hindrar mig att säga många ord i ämnet. Jag måste således inskränka mig till att förena mig med dem, hvilka begärt uppskof i saken, en begäran, hvilken synes mig vara så mycket mera berättigad, som, genom ett bifall till densamma, något äfventyr icke är att befara, men deremot kan vinnas en ganska väsendtlig besparing för staten, hvilken för den tid, som närmast stundar, synes behöfva alla sina tillgångar, och jag anhåller derföre om bifall till Friherre Tamms förslag.

Herr Nordenskiöld: Oaktadt jag för min del gillar den åsigten, att en efterföljande Riksdag i allmänhet icke bör rubba den föregåendes beslut, så kan jag dock icke neka att omständigheter finnas, som kunna föranleda, om icke upphäfvande af, åtminstone uppskof med dem. Så mycket bör och kan man göra, som att afvakta, om icke bolag för de ifrågasatta tvänne banorna kunna komma till stånd; och på den grunden kommer jag att med min röst understödja Friherre Tamms förslag.

Herr Almquist: Jag hade icke tänkt att uppträda i denna fråga, men då här dels blifvit yttradt, att man anser att Norrlands representanter icke inse och uppfatta hvad för de norrländska provinserna i denna fråga kan vara till verkligt gagn, och dels å andra sidan — hvilket sednast varit sagdt — att man anser de förslag, som här blifvit framställda, hvilka åsyfta att bereda uppskof med utförandet af det af förlidet års Riksdag fattade beslut, derföre att man har anledning förvänta att bolag skola komma till stånd, hvilka hafva för afsigt att bygga tvänne jernvägar, den ena pekande åt norr och den andra åt vester, skola för Norrland ej endast bereda allt det gagn, som med den norra stambanans anläggning från Upsala öfver Sala till Storvik kunnat afses, utan i flera fall vida större fördelar, än denna kunnat åstadkomma, så har jag trott mig böra i frågan yttra några ord. Hvad nu först beträffar det påståendet, att Norrlands representanter icke skulle förstå hvad som är gagnande för de norrländska provinserna, så får jag säga, att jag tror, att de med en sällspord enstämmighet uppfattat betydelsen af det beslut, som i fjol af Riksdagen fattades, eller bestämmandet af den norra stambanans fortsättande från Upsala öfver Sala till Storvik. Man tyckes i allmänhet antaga, att hvad Norrland behöfver företrädesvis, är en lätt och beqväm kommunikation med hufvudstaden; och utan allt tvifvel är det för Norrland en vigtig fråga att i det afseendet vinna en förbättring i det nuvarande förhållandet. Men för Norrland är behofvet att komma uti en nära och lätt förbindelse med de stora bergslagsorterna dock af vida större och mer omfattande framtida betydelse. Den rörelse, som landvägen från Norrland går på Stockholm, är i sjelfva verket ganska obetydlig: litet persontrafik och vintertiden några s. k. norrlandsvaror, bestående af lin, väf, renkött och fogel m. m., då det deremot för hela den stora norrländska industrien är af en alldeles ofantlig och oberäknelig vigt att kunna tillgodogöra sig och använda någon del af de rika malmer, som finnas inom de vidsträckta bergslagsorter, med hvilka Norrland skulle komma i direkt förbindelse genom den norra stambanans sträckning så som vid förra årets riksdag bestämdes. Det är i Norrland tvänne bolag under bildande — jag är öfvertygad att de ej undgått någons uppmärksamhet i denna Kammare — ett vid Ljusne och ett högre upp, hvilka hafva för afsigt att i stor skala förädla malm till jern och jern till sådana artiklar, som sedermera på den utländska marknaden kunna vinna en säker och god afsättning. Men för att detta skulle kunna åstadkommas, och det i så stor omfattning, som fordras för att sådana anläggningar skola bära sig, och för att jernet må blifva af bästa beskaffenhet, är det nödvändigt, att malmer med lätthet kunna erhållas från Norbergs och Grangärdes ypperliga malmfält. Å andra sidan skulle ock Bergslagen derigenom få gagn af sådana skogstillgångar, hvilka i affall från sågverken och annorledes i Norrland i rikligt mått finnas att tillgå, som för bergverksrörelsen kunde blifva af den största betydelse, ehuru de sakna värde för den egentliga trävaruhandteringen. Den norra stambanan är således i dubbelt hänseende af vigt för Norrland, dels i afseende på den lättare kommunikation den är afsedd att bereda med mellersta och södra Sverige, hvarigenom lifligare afsättning åt de norrländska produkterna bör kunna förväntas, och dels för tillgodoseende af det behof af malmer, hvaraf den

nu pågående associationen, bruks- och sågverksrörelsens samfälda bedrifvande i en till hvarandra afpassad utsträckning, är till stor del beroende. I detta sednare afseende är det just den delen af banan, som sträcker sig från Krylbo till Storvik, som är af den största vigt. Det är nu tvänne bolag, som hafva för afsigt att bygga jernvägar, hvilka, säger man, skulle bättre, än som kan ske genom norra stambanans fortsättning, tillgodose Norrlands intressen; det ena af dem är redan bildadt, det andra under bildande; det förra skall bygga jernvägen från Tureberg öfver Sevalla till Engelsberg, det sednare från Upsala till Margretehill. Att Norrlands intresse genom någon af dessa banor skulle vara tillgodosedt, detta är icke förhållandet. Tureberg—Sevallabanan, hvilken är afsedd att gå i snart sagdt fullt vestlig riktning från hufvudstaden, skall sluta der den egentliga sädesbygden i Westmanland upphör, och der Bergslagen börjar; och den banan kan således icke betraktas såsom en bana, afsedd för Norrlands behof. Lika litet kan den, jag vågar påstå det, bereda Bergslagen någon väsendtlig fördel, då den skall sluta vid Engelsberg, hvarifrån visserligen en smalspårig jernbana, 1½ mil lång, sträcker sig till Norberg, men der är det också slut med densamma; jernvägen kommer aldrig till den stora Bergslagen, hvilken dock naturligtvis är den del af landet man företrädesvis borde sätta i förbindelse med den öfriga. Från Engelsberg finnes också kommunikation sjöledes både till Smedjebacken och till Stockholm, dels på kanalen, dels, der denna slutar, på Mälaren; på den vägen har man länge transporterat malm och jern till Stockholm, och då transporten på densamma säkerligen fortfarande blir ej endast billigare, utan jemväl beqvämare än hvad den nu ifrågavarande jernvägen lärer kunna erbjuda, helst då vattenkommunikationen ändock måste till någon del begagnas för de flesta bergslagsprodukterna, eller för alla dem, som komma från Smedjebacken och derofvan liggande bergslager, lärer trafiken ock, efter all sannolikhet, fortfarande komma att företrädesvis gå sjöledes. Det gagn, Bergslagen skulle få af denna bana, är derföre påtagligen jemväl ganska obetydligt. Hvad återigen angår Upsala—Margretehillbanan, så kan den visserligen vara af någon betydelse för Norrland, men jag får dock säga, att jag anser äfven denna ganska liten. Huru lång den skulle blifva, derom har jag ingen bestämd kännedom, då jag icke sett någon officiel uppgift i det afseendet. Enligt en af Herr C. Adelsköld undertecknad tabell, hvilken jag nu har i min hand, tyckes den få en utsträckning af 11 $^{96}/_{100}$ mil. Vägen från Norrland till Stockholm skulle visserligen på det sättet blifva kortare, än öfver Sala och Upsala, men skilnaden i väglängden uppgår dock ej till mer än omkring tre mil, hvarvid man icke kan fästa något synnerligt afseende, särdeles som banan skulle blifva smalspårig, under det att Upsala—Sala—Storviksbanan skulle få samma bredd som statens öfriga banor och således för visso jemnare och hastigare, än en smalspårig enskild, betjena trafiken. Fördelen af denna bana skulle således, äfven den, blifva för Norrland ytterst ringa, om ens någon.

I det på våra pulpeter denna dag framlagda förslag till Riksdagens beslut beträffande vissa punkter af jernvägsbetänkandet, vidröres banan Storvik—Krylbo blott i förbigående. Man yttrar nemligen endast att för den händelse norra stambanan icke kommer att fortsättas, så lä-

rer det bolag, som bildas för anläggande af jernväg mellan Storvik och Krylbo, ega att påräkna låneunderstöd af de medel, Riksdagen till befordrande af enskilda jernvägar anvisar.

Man tyckes således afse att, om arbetets vidtagande för fortsättningen af norra stambanans byggande uppskjutes till den 1 nästkommande Oktober och om bolagen Tureberg—Sevalla—Engelsberg och Upsala—Dannemora—Margretehill dessförinnan blifva fullständigt konstituerade och börjat sin verksamhet, ej endast norra stambanans fortsättning skall omintetgöras, utan ock att den kommunikationsled, som genom nämnda stambana varit bestämd att öppnas mellan Gefle—Falubanan eller de norrländska orterna samt Stora Kopparbergs- och Westmanlands bergslager, skall alldeles lemnas å sido. Således vill man helt och hållet ignorera banan från Storvik till Krylbo, som jag dock för min del anser vara den aldra vigtigaste delen för de norrländska orterna af hela den ifrågavarande stambanan.

Jag måste således protestera emot, att de båda ifrågasatta enskilda jernvägarne mellan Tureberg och Engelsberg samt mellan Upsala och Margretehill kunna på något sätt motsvara det gagn och de fördelar, som den norra stambanans fortsättning från Upsala öfver Sala och Krylbo till Storvik är egnad att bereda såväl åt Norrland som åt de omnämnda bergslagerna. I sammanhang dermed protesterar jag jemväl mot den här uttalade åsigten, att de norrländska representanterna icke skulle fatta och förstå hvad som är med de ifrågavarande provinsernas sanna fördel bäst öfverensstämmande.

Efter min uppfattning hafva deremot de, som anse att de tvänne nu ifrågavarande enskilda banorna skola utgöra full ersättning för fortsättningen af den norra stambanan, icke gjort sig reda för hvad med denna stambana afses, eller ock sakna de kännedom om de orters beskaffenhet och industriela förhållanden som denna bana företrädesvis afser att gagna.

Man angifver vidare såsom stöd för upphäfvandet af förra årets riksdagsbeslut, beträffande den norra stambanans fortsättning från Upsala till Storvik, de besparingar som derigenom skulle kunna beredas statsverket. Den genom stambanan afsedda kommunikationen mellan Stockholm och Norrland samt Bergslagens förbindande såväl med hufvudstaden som med de norrländska orterna lärer dock få anses såsom hufvudsak och en möjlighet till besparing böra underordnas densamma. Jag lemnar i öfrigt derhän huruvida besparingen skulle bli så synnerligt betydlig. Det är visserligen sannt, att i ena fallet endast rent anslag ifrågakommer, i det andra lån; men besparingen blir i alla fall ganska ringa. I den af Herr Adelsköld utarbetade promemorian heter det visserligen, "att statsverket genom att lemna lån till enskilda bolag, som bildats och antagligen komma att bildas för jernvägsanläggningar norr om Mälaren i de sträckningar trafiken kräfver, emot att såsom statsbana utföra Upsala—Sala—Storvikslinien, skulle göra en besparing af 1,695,000 R:dr. Ja, det må vara sannt; men om utom de bolag, som nu äro bildade, det äfven uppstode ett bolag för byggandet af jernvägen Norberg—Storvik, så skulle denna besparing minskas med omkring 1,199,000 R:dr och hela vinsten för staten således endast komma att uppgå till 496,000 R:dr. Det är visserligen sannt, att det blott är lån, som ifrågasättes, och att statens uppoffring således endast skulle be-

stå i förlust af räntan under tiden tills banorna blifvit färdiga, eller högst tre år jemte räntan å de amorteringsbelopp, hvilka staten komme att utbetala innan bolagens amortering vidtoge, som skulle ske först tre år efter den tiden då bolagens skyldighet att börja erlägga ränta för de erhållna försträckningarne inträdt, men denna förlust blefve dock icke så obetydlig.

Om något bolag icke bildar sig för anläggningen af jernväg mellan Storvik och Norberg, utan staten blefve nödsakad att göra det, skulle, förutom det högst anmärkningsvärda och besynnerliga förhållandet, att staten egde och trafikerade en jernbanebit inpassad mellan flera enskilda bolags jernvägar, besparingen för statsverket af den vidtagna åtgärden blifva än obetydligare.

Skulle Sevallabanan blifva så fördelaktig i ekonomiskt afseende som det i prospekten uppgifves, eller komma att afkasta 6 procent, så bör Upsala—Salabanan gifva ännu mera, i synnerhet den delen som skulle gå mellan Krylbo och Storvik, och då vore det för staten ur ren affärssynpunkt betraktadt en fördel att bygga denna bana; men ehuru jag icke dervid vågar fästa mig och fastän jag för min del anser besparingar för staten ganska vigtiga, kan jag icke i den omständigheten, att en sådan möjligen skulle kunna göras genom inställandet af norra stambanans fortsättande ens af sparsamhetsskäl finna tillräcklig anledning till förändring af 1870 års riksdagsbeslut. Man har här framhållit det betänkliga uti att upphäfva ett så nyligen fattadt och ännu icke i verket satt Riksdagens beslut. Jag instämmer häruti och är af den åsigten, att man bör vara mycket försigtig i det afseendet och ej vidtaga en sådan åtgärd utan högst vigtiga skäl. På denna och andra grunder kommer jag att lemna min röst för vidhållandet af det i fjol fattade beslutet. Man har från den motsatta sidan, bland annat, äfven sökt framhålla det menliga förhållande, som skulle inträda för stambanan genom konkurrensen med tvänne enskilda banor, en på hvardera sidan om sig. Jag har icke kännedom om att bolagen för de tvänne banorna ännu äro fulltecknade eller definitivt bildade och ännu mindre tror jag att det är absolut säkert att båda banorna verkligen skola komma till stånd. Min öfvertygelse är dessutom, att Salabanan skulle komma att lida ganska obetydligt af Sevallabanan, ty denna är afsedd att gå genom en slättbygd och kommer påtagligen icke att uppfånga någon annan trafik än just de produkter som derstädes finnas att tillgå — spanmål och ladugårdsprodukter, hvilka, som man vet, vid transporten inbringa ytterst litet, hvarföre det ej blefve af någon betydenhet för Upsala—Salabanan att förlora dessa produkter; och sannolikt skulle största delen af dem ändå ej komma att taga vägen öfver Sevalla, utan sjövägen transporteras till Stockholm.

Hvad beträffar Upsala—Dannemora—Margretehillbanan, så tror jag visserligen, att denna skulle komma att förorsaka Upsala—Salabanan en liten förlust, men denna blefve dock mycket ringa, bestående i minskad persontrafik och någon nedsättning i varutrafiken. För öfrigt är jag fast öfvertygad, att, om vi vidhålla förra Riksdagens beslut, Tureberg—Sevallabanan icke kommer till stånd och detta derföre att det är alldeles påtagligt att den aldrig kan komma att bära sig, men väl hyser jag den för-

hoppningen, att Upsala—Margretehillbanan, som är i någon mån nyttig för Norrland och dessutom för den bergslag den skall genomgå behöflig, verkligen skall blifva anlagd.

Några yttranden hafva under diskussionen i dag blifvit fällda, hvilka jag anser mig böra besvara. En talare har sagt, att man nu endast åsyftar ett uppskof med norra stambanans fortsättning, ej att för all framtid inställa densamma. Det är visserligen sannt, att ett uppskof är hvad man i främsta rummet vill hafva, men meningen är ingalunda att stadna dervid, utan att sedermera göra Riksdagens i fjol fattade beslut definitivt om intet. Det har vidare yttrats, att beslutet om stambanans fortsättning öfver Sala sannolikt tillkommit endast derföre, att man då icke egde kännedom om de tvänne nu ifrågavarande bolagen. Häruti ligger dock ett fullkomligt misstag. Aktierna voro redan då till en del tecknade, och om dessa bolag talades både under debatten i Kammaren och man och man emellan ganska mycket. Beslutet stödde sig endast på en fast öfvertygelse hos Riksdagens majoritet om rättvisan och billigheten af den norra stambanans fortsättande till Gefle—Falu-banan. Vidare har man sagt, att dessa banors läge skulle blifva af stort inflytande på folkmängdsförhållandena i riket, på emigrationen. Jag kan icke inse detta, jag tror att det skälet icke har den aldra ringaste betydelse, utan endast blifvit framkastadt för att derigenom söka blanda bort saken. Det skälet saknar, om man rätt skärskådar det, i likhet med så många andra, all djupare halt. Samme talare från Wenersborg, som framställt detta påstående, nämnde äfven att det förvånade honom ofantligt att man icke ville understödja förslaget om uppskof, då de föreslagna tvänne banorna skulle komma att gå igenom landets erkändt största bergslager. Ett sådant yttrande tjenar endast till att förvilla omdömet hos dem som icke äro närmare bekanta med förhållandena. Ingendera af de tvänne banorna går igenom landets största berslager: den ena närmar sig till gränsen af en bergslag, den andra går visserligen igenom en sådan, de hufvudsakligaste aktietecknarnes egen bergslag, men denna, oaktadt ganska värdefull, är dock icke den största i riket. De skäl, hvilka här blifvit för afslag å Utskottets betänkande anförda, äro således, i min tanke, ohållbara.

På alla dessa grunder och då jag derjemte anser att de norrländska provinserna kunna hafva berättigade skäl till den förhoppning, att representationen, sedan såväl det mellersta som det södra och det vestra Sverige redan fått stambanor, samt då det derjemte redan blifvit beslutadt att den norra stambanan skall fortgå till den sydligaste delen af Norrland, så att äfven denna del af landet måtte komma i åtnjutande af de fördelar jernvägarne medföra, hoppas jag att majoriteten i denna Kammare skall bifalla Stats-Utskottets förslag. För min del hade jag visserligen aldra helst velat understödja Kongl. Maj:ts förslag och yrka bifall till detta, men då Första Kammaren redan godkänt Utskottets hemställan, så inskränker jag mig till att anhålla om bifall till densamma.

Herrar *Hæggström* och *Per Jonsson* förenade sig med Herr Almquist.

Herr Wennérus: Jag ber att endast få tillkännagifva, att jag på de af Herr Grefve Sparre anförda skäl yrkar uppskof med fortsättandet af arbetena å norra stambanan i den hittills beslutade sträckningen.

Herr Lindberg: Då man här synes hysa så stor förskräckelse för den s. k. Bergslagsbanan, anhåller jag, att med några ord få redogöra för tillkomsten af det bolag, som bildat sig för anläggande af denna bana. Detta bolag hade icke bildat sig före början af nästlidna års riksdag och man hade icke ens tänkt på att genom enskilda personers intresserande för en sådan bana bilda ett bolag, utan först sedan Riksdagen beslutit sig för norra stambanans sträckning i linien Upsala—Sala och således föredragit denna riktning framför den äfven påyrkade Sevalla-linien, åstadkom man ifrågavarande bolag, hvars medlemmar utgöras af personer, bosatte förnämligast i Westmanland och i Stockholm. Jag är öfvertygad derom, att Herrarne icke hysa tvifvel om bolagets tillvaro, ehuru man visserligen här påstått sådant och sökt att leda detta i bevis. Men på det att hvarje tvifvel, om sådant ännu finnes, må försvinna, anhåller jag att få meddela den på verkliga förhållandet grundade uppgift, att detta bolag redan har att disponera öfver icke blott inbetalda 10 procent af det tecknade aktiebeloppet i kontanta penningar utan äfven säkra skuldförbindelser, hvilka representera ett kapital, som jemte ofvannämnda 10 procent uppgår till 2,000,000 R:dr. Bolaget har beslutat, att ifrågavarande bana skall sträckas till Engelsberg och derifrån till Krylbo samt högre upp belägna orter. Härutinnan finnes icke något, som bör skrämma någon, ty denna bana skall vara fullbordad långt före statens stambana. Om bolaget icke erhåller det påräknade statsbidraget och således icke kan bygga banan, blir följden den, att staten i sista hand får öfvertaga det ofullbordade arbetet. Jag hoppas, att detta icke skall inträffa. Det är alldeles otvifvelaktigt, att en besparing för statsverket uppkommer genom att medgifva bolaget det begärda låneunderstödet och i stället afstå från fortsättande af arbetena å norra stambanan. Om bolaget nemligen erhåller ett låneunderstöd af 7,618,000 R:dr, så bygger detsamma en bana af 25,96 mil; men om staten deremot utgifver det beräknade kostnadsbeloppet för norra stambanan, eller 11,983,000 R:dr, så erhåller man en bana af blott 20,86 mil. Deraf framgår, att staten i det förra fallet beredes en direkt besparing af 4,365,000 R:dr. Dessutom erhåller staten ränta på detta belopp. Man säger visserligen, att staten, om låneunderstödet beviljas, kommer att lida en förlust derigenom att den icke kan få någon ränta under de första åren, men denna förlust inträffar äfven om staten sjelf bygger banan, och det är mera sannolikt, att det enskilda bolaget kommer att erhålla sex procent ränta på denna bana, än att staten får samma ränta. Enskilda bolag bygga nemligen billigare än staten. Af dessa omständigheter har man ansett, att staten skulle göra en direkt vinst genom att slippa en utgift af öfver 11,000,000 R:dr och i stället utlåna något öfver 7,000,000 R:dr.

Jag yrkar på grund häraf bifall till det af Friherre Tamm framställda förslag.

Herr Fredricson: Då jag anser allt vidare ordande i denna fråga

öfverflödigt, inskränker jag mig till att yrka afslag å Utskottets hemställan i denna punkt och bifall till det af Friherre Tamm framställda förslag.

Herr Nils Larsson: På det att denna fråga måtte så snart som möjligt afgöras, inskränker jag mig till att instämma med Herr Almquist och således yrka bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Grefve Sparre: Jag ber att få blott med några ord söka bemöta ett yttrande, som blifvit af Herr Almquist afgifvet. Nämnde värde talare behagade till vederläggning upptaga åtskilligt af hvad jag förut yttrat, men han citerade dervid icke mina ord riktigt, utan berättade helt andra saker. Den ärade talaren yttrade, att den stora vigten för Norrland af Salabanan låge deruti att malmen kunde på densamma föras från Krylbo eller Norbergs bergslag till Storvik och vidare derifrån till Gefle. Om detta är ett stort intresse, och jag vill icke antaga annat, måste jag icke då tillika antaga, att ett bolag skall bilda sig, som med vanligt understöd af staten utför denna väg? Måste icke den omständighet, att ett bolag bildar sig för att bygga en sådan bana, vara det enda ojäfaktiga bevis derför, att det verkligen finnes ett stort intresse? och kan icke ett sådant bolag komma till stånd, så är ju i och med detsamma bevisadt, att detta intresse, om det finnes, åtminstone ej vill göra något för saken? Men det finnes ett annat intresse än Norrlands, och detta är det mellersta Sveriges. En annan talare har sagt, att det blott vore fråga om att på bergslagsbanan transportera malmen till Stockholm. Nej, det är alldeles icke fråga härom! Ändamålet är att befordra utvecklingen af jernindustrien och att genom en jernväg få den närmaste vägen från Stockholm till Bergslagen och *in i sjelfva Bergslagen*. Detta ändamål vinnes genom Sevallaliniens dragande till Norbergs bergslag samt vidare till Smedjebacken och Grangärdes bergslag. Nu frågar jag om det icke är lika stort intresse att vid bruken i dessa orter åstadkomma en förädling af malmen, som att föra densamma till Norrland? Om man drager jernvägen i denna riktning, så beredes derigenom icke allenast tillfälle att föra Norrlands produkter på den kortaste vägen till Stockholm, utan äfven den synnerligen stora fördelen, att från Stockholm hemta stenkol att användas vid jernets förädling, ty man har redan kommit så långt, att en betydlig del af våra jernbruk använda stenkol till jernförädlingen. Detta är ändamålet med denna jernväg. Man har sagt, att vinsten af denna banas anläggning i stället för Salalinien är obetydlig, ty det är blott ett par mils skilnad i dessa liniers längd. Skilnaden mellan dessa linier är dock icke blott denna, utan meningen med Sevallalinien är *först och främst* att på ett närmare eller fjermare håll beröra alla dessa bergslager och bruk, såsom Norbergs bergslag, Ramnäs bruk, Fagersta, Högfors, Svanå m. fl., från hvilka genom krokvägen till Krylbo, Sala och Upsala vägen till Stockholm förlänges med 5 à 6 mil och att för dessa bruk underlätta transporten af stenkol från Stockholm och af det förädlade jernet till Stockholm. Om Norrlands intresse kräfver, att malmen föres till Norrland, må de enskilda intressena då verka för detta ändamål, likasom enskilda intressen nu erbjuda sig att bygga bergslagsbanan, men icke är det skäl att staten gör uppoffringar för att bygga en bana från Upsala till Krylbo, om hvilken

bana icke någon kan påstå, att den berör någon bergslag. Jag har icke velat göra representanterna från Norrland någon tillvitelse, derföre att de förfäkta sin orts intresse; men vi påyrka, att de orter, som vilja förfäkta sina egna intressen, bevisa sina ord med sina gerningar och icke framkomma med det anspråket, att staten skall ensamt för dem uppoffra många millioner R:dr, då de sjelfva icke vilja "lägga två strån i kors" för att befrämja sina intressen. Den ärade representanten från Upsala gifver jag det svar, att frågan *icke* är nu densamma som förr. Han säger, att vi nu inlåtit oss i strid om egna fördelar och om riktningen af de norra stambanorna. Nej, striden rör sig icke derom. Vi debattera blott frågan om det är skäl, att staten bygger stambanor för 10,000,000 R:dr, då bolag finnas, som äro beredvilliga att bygga ändamålsenligare och efter orternas och rörelsens behof mera lämpade banor. Man säger, att Norrland är lottlöst på jernvägar. Nej, det har icke blifvit lottlöst, den första jernväg, som bygdes med statsunderstöd, var Gefle—Falubanan, och sedermera har sådant understöd lemnats åt Söderhamn-, Hudiksvall- samt en projekterad jernväg till Lule elf, och nu är det fråga om understöd till en 20 mil lång bana från Sundsvall till Norska gränsen. Jag tror visserligen, att vi vilja understödja Norrland, men vi vilja att Norrland sjelf gör något för ändamålets vinnande, synnerligast som man i det mellersta Sverige är beredvillig till stora uppoffringar i detta afseende.

Vidare har man yttrat, att, om de enskilda bolagens jernbanor lemna 6 procent ränta i afkastning, staten bör kunna erhålla samma ränta på sina banor. Ja, detta vore en möjlighet, såvida staten kunde bygga sina banor till samma pris, som de enskilda kunna; men nu betinga de förra banorna en anläggningskostnad af 870,000 R:dr per mil och de sednare ett pris af blott 430,000 R:dr per mil, och det är således omöjligt för staten att erhålla samma ränta som de enskilda, då banornas anläggning kostar dubbelt så mycket. Om staten kunde bygga till samma pris som de enskilda, så borde staten bygga banor öfver allt i landet; men då erfarenheten visar motsatsen, och derjemte att staten förlorar 3 procent på sina banor, är det då skäl att staten bygger jernvägar åtminstone i de orter der enskilda erbjuda sig att bygga dem?

Representanten för Hernösand uttryckte vidare den förmodan, att bandelen Engelsberg—Tureberg icke skulle bära sig. I händelse denna förmodan visar sig vara grundad, då beklagar jag i sanning de personer i Stockholm, Upland, Westmanland och hela Norbergs bergslag, som icke förstått se sig bättre tillgodo än att de uppoffrat sina penningar på ett lönlöst företag; det blir ju emellertid deras sak att bortkasta sina penningar, och jag finner dem verkligen handla mera liberalt, då de göra uppoffringar, ehuru de se att denna linie icke skall bära sig, än desse representanter från Norrland, hvilka, derföre att de icke sjelfve vilja uppoffra något, fordra att staten skall anvisa medel till jernväg åt dem, ty låtom oss se till huru saken är i dess största enkelhet: då de enskilda icke vilja, skall staten bygga jernbanorna.

Man säger ock, att ifrågavarande banor icke gå till någon bergslag. Då frågar jag: går icke linien Upsala—Margretehill till Dannemora grufvor? "Jo, men felet är att denna jernväg icke *slutar der*," säger man, utan går till Dalelfven och sedan till ofvannämnda punkt på Gefle—Falu-

banan. Ja, *är* detta ett fel, då erkänner jag, att banan icke slutar vid Dannemora. Men i min enfald ansåg jag det som en förtjenst. Går icke den andra banan till Norbergs bergslag? Jo, men icke heller den ämnar stadna der, utan fortsätta till Grangärde och Smedjebacken och förbinda dessa bergslager. Är det då icke besynnerligt, att Norbergs bergslag gjort stora uppoffringar för denna bana, att kommuner finnas, som tecknat sig för aktier till belopp af 20,000 R:dr och att ett bolag tecknat sig för 36,000 R:dr? Äro icke alla dessa menniskor högst enfaldiga och är det icke onaturligt att de kasta ut penningar på den föreslagna banan, då de i stället kunde med största lätthet draga en bana upp till Krylbo och derifrån i spetsig vinkel ned till Sala? Belägenheten af Westmanlands bergslag är sådan, att nedanför malmfälten framgå strömmar, såsom Kolbäcksån, der flera jernverk, som bearbeta norbergsmalmen, ligga; dessa vatten gå ned mot slättbyggden och Mälaren; derföre gå också alla kommunikationsleder från Bergslagen ned emot slätten, såsom Strömsholms-kanalen, Köping—Uttersbergsbanan, Frövi—Falu och Norbergsbanan. Tron I då, mine Herrar, att Sevallalinien icke skall komma att gagna orten, då den förmedlar trafiken mellan de sädesbärande orterna och Bergslagen? Eller tron I måhända, att något vinnes genom en väg, hvilken, såsom linien Upsala—Sala, går genom sterila trakter, utan bruksrörelse. Tron I, att det vore möjligt att i denna trakt få i gång en aktieteckning för en jernväg, under det att i hela den trakt, hvarigenom Sevallalinien går, icke finnes en enda kommun, som icke i större eller mindre mån bidragit till åstadkommandet af denna jernväg, och deribland Westerås stad med 300,000 R:dr och Stockholm med 1,200,000 R:dr?

Jag ber om förlåtelse derför att jag nu åter upptagit Kammarens tid, men jag har gjort det, emedan en talare i förmiddagens plenum behagade debitera mig för ett yttrande, som jag skulle hafva fällt vid nästlidna års riksdag. Han påstod, att jag då vid frågan om den norra stambanan skulle hafva uppgifvit, att en stambana till Sevalla skulle anläggas. Detta är icke sannt. Jag har i dag genomsett Andra Kammarens diskussionsprotokoll för i fjol, men i detta protokoll står intet, som bevisar riktigheten af nämnda påstående. Vid sistlidna riksdag beslog jag en representant från Norrland dermed, att han icke riktigt citerat vissa ord, och nu måste jag ytterligare beslå representanten från Gefle med en liten dikt. Han påstod nemligen att Kongl. Maj:ts proposition vid nästlidna riksdag om statsverkets tillstånd och behof upptog de äskade anslagen till arbetena å östra och norra stambanorna i samma ordning, som den, hvaruti dessa anslag äro uppförda i den Kongl. propositionen vid denna riksdag. Det är icke förhållandet. Det förefaller mig högst besynnerligt, att man alltid skall erfara misstag från detta håll.

Slutligen må det tillåtas mig att fästa uppmärksamheten derpå, att vi måste hafva ett slut på dessa strider om statens jernvägar, som nu i mer än 15 år upplågat vid riksdagarne. Genom att fortsätta denna kamp spränga vi oss sjelfva. Jag fordrar, att de orter, som begära statsunderstöd för underlättande af kommunikationsväsendet, skola med sina gerningar bevisa sitt intresse för saken och att de äro beredvilliga att sjelfva göra uppoffringar för ändamålet, på det att det måtte blifva ett

slut på dessa styggelser, som i mer än 15 år vid riksdagarne bedrifvits till olycka för vårt land och till skam för vår representation.

Herr Johan Erik Johansson: Herr Talman! mine Herrar! Då diskussionen i denna fråga redan blifvit alltför långvarig, så hade jag icke ämnat begära ordet, derest icke flere talare framkommit med så oriktiga uppgifter i saken, att jag funnit mig nödsakad att vederlägga desamma. En talare på Stockholmsbänken åberopade nyss en i Kammaren utdelad, med namnet Adelsköld undertecknad "Jemförelsetabell", som skulle visa fördelen af att öfvergifva och upprifva nästlidna riksdags åsigt och beslut om norra stambanans sträckning. Denna tabell är dock så vilseledande, att jag måste beriktiga densamma. Tabellens författare uppgifver i fråga om det begärda låneunderstödet af statsmedel till Upsala—Margretehill-banan, att detta lånebidrag skulle uppgå till endast 2,400,000 R:dr. I Friherre Tamms förslag upptages likväl detta låneunderstöd till 3,226,000 R:dr, således har tabellförfattaren begått ett misstag af icke mindre än 826,000 R:dr. Det begärda lånebidraget till Sala—Westerås—Köpings-banan upptager han till 1,955,000 R:dr, men efter den aproximativa beräkningen af kostnaden för denna banas anläggning skulle för densamma erfordras ett belopp af endast 1,297,110 R:dr, och således har han äfven härutinnan begått ett misstag af 657,890 R:dr. På endast dessa begge poster har han således begått ett misstag, möjligen ofrivilligt, af 1,483,890 R:dr; de öfriga uppgifterna i tabellen äro icke heller riktiga. Häraf synes det, hvilka försök från vissa håll göras att missleda representationens omdöme om det rätta i denna fråga. Jag kan för min del icke gilla och godkänna tabellförfattarens åsigter och yttranden i något annat, än der han säger: "Mången kan måhända tycka att författaren af dessa rader icke har med denna fråga att göra och att hans uppträdande således är fullkomligt obehörigt." Ja, deruti instämmer jag till alla delar med honom och vill endast tillägga den önskan, att sådana försök att förvilla folkets representanter icke måtte fortsättas. Vidare säger samme författare, att han "icke har den ringaste enskilda fördel af huru jernvägarne norr om Mälaren läggas". Detta bestrider jag likväl, och jag vågar påstå, att ett stort och vidsträckt ingeniörsintresse framträdt i denna fråga, såväl genom tabeller och broschyrer som genom tidningsartiklar, i hvilka sednare man tidt och ofta fått göra bekantskap med en okänd ingeniörs penna. Ingeniörsintresset i denna sak består deruti att först få verkställa undersökningar samt uppgöra kostnadsförslag och att sedan möjligen få bygga de enskilda jernbanorna, och derföre göra ingeniörerna allt för att frånrycka staten dess fördelar och öfverlemna dem åt enskilda bolag; men jag hoppas, att alla deras intriger skola komma på skam.

Flere talare hafva här framkommit med det påståendet, att chefen för Landtförsvars-departementet skall hafva vid föredragning af frågan om landtförsvarets ordnande inför Hans Maj:t Konungen i Statsrådet yttrat, att ytterligare en jernväg norr om Mälaren måste byggas för de strategiska behofven, och de hafva dermed velat söka skrämma dem, som äro benägna att vidhålla nästlidna Riksdags beslut om norra stambanans sträckning. Detta beror antingen af en missuppfattning eller en förvrängning af Herr Krigsministerns yttrande till protokollet. I det underdåniga me-

morialet, pag. 104, heter det tydligen: “Så länge frågan om norra stambanans riktning ännu var oafgjord, underlät jag icke heller att, i hvad på mig kunde ankomma, förfäkta den bansträckning, som enligt min öfvertygelse bäst skulle hafva tillfredsställt landets militära behof; men då Riksdagen funnit dessa syften böra tillmätas ett underordnadt inflytande på sitt beslut, återstår för mig att i detta hänseende endast framhålla vigten deraf, att *en* bana norr om Mälaren bringas till utförande och, så skyndsamt omständigheterna möjligen medgifva, sättes i förbindelse med den redan på Mälarens norra strand, befintliga jernväg“ etc. etc. Häraf framgår oförtydbart, att Herr Statsrådet icke afsett tvänne jernvägar norr om Mälaren utan blott en enda, och genom banan Sala—Westerås—Köping, för hvilkens anläggning ett bolag redan bildat sig och tecknat lika stor summa i förhållande till anläggningskostnaden, som den för Sevalla-linien tecknade, blir ju Herr Statsrådets önskan om en sammanbindning af det norra och det vestra jernvägsnätet tillfredsställd. Således finnes den framhållna vådan och nödvändigheten af ytterligare en banas byggande norr om Mälaren endast i dessa talares egen fantasi.

Jag har visserligen till besvarande antecknat många andra talares yttranden, men då tiden redan är långt framskriden och Kammaren kunde med skäl blifva otålig öfver en längre utsträckt diskussion, ber jag endast att få fästa Kammarens uppmärksamhet på några af Herr Grefve Sparres yttranden, dem jag nu vill försöka att i största korthet bemöta. Herr Grefven yttrade till en början, att han under en tid af 16 år med värma ifrat för Tureberg—Sevalla-banan. Detta är visserligen icke otroligt, men bevisar blott, att Riksdagen har under lika lång tid ansett den af honom förordade riktningen oriktig, ty i annat fall hade väl förslaget derom bifallits, synnerligast, då den haft en så energisk och genom allmänt förtroende för hans verksamhet ansedd man till sin förespråkare. Jag hoppas likväl, att det sjuttonde året skall aflöpa lika fruktlöst i detta afseende som de föregående sexton åren. Herr Grefven yttrade vidare, att han sedan föregående år varit högst orolig deröfver, att hans löfte vid sista riksdagen, det en bana från Stockholm till Norbergs bergslag och Köping skulle komma till stånd, icke skulle kunna inlösas. Således är det nu hans enskilda intresse att kunna hålla sitt löfte, som han förfäktat och hvartill han nödvändigt behöfver Riksdagens medverkan på det sätt att Riksdagen frångår sitt förut fattade beslut om norra stambanans riktning. Då försvarsfrågan förevar i denna Kammare yttrade den ädle Grefven, att “de enskilda intressena aldrig borde herrska inom en svensk Riksförsamling.“ Nu har han dock frångått denna åsigt och med kraft och värma försvarat sina enskilda intressen. Månne detta är konseqvent?

Herr Grefven påstod ytterligare, att han icke påyrkade något statsunderstöd till Sevallabanan. Jag ber, att Kammaren måtte hafva detta yttrande i minnet, då vi komma till frågan om det af en motionär i Första Kammaren begärda anslag af 5,000,000 R:dr till låneunderstöd för Sevallabanan.

Derefter framkom Herr Grefve Sparre med den öfverraskande uppgiften, att på tio mils afstånd ifrån Upsala icke finnes något bergsbruksdistrikt.

Detta är en oförsynt osanning. Endast 2½ mil derifrån påträffar

man skogsdistrikt, som komma att trafikera banan; på 3½ mils afstånd finner man Skattmansö bruk; emellan fyra och fem mil från Upsala ligger Molnebo bruk, och der har man under det sista året verkställt stora ombyggnader för att kunna uppdrifva så väl stångjerns- som tackjernstillverkningen, äfvensom en hytta blifvit anlagd för förädling af koppar och nickelmalmer, hvarjemte man låtit för brukets räkning inmuta hela det så kallade Åby malmfält, som efter gjorda undersökningar omfattar en qvadrat af cirka en fjerdedels mil. I de så kallade Springargrufvorna brötos under år 1869, enligt de statistiska uppgifterna, 65,500 centner malm. Om norra stambanan bygges i den redan beslutade riktningen, så uppstår inom några få år i dessa trakter en bergsbruksrörelse, som hittills ingen anat. Att skogsprodukter till afsalu der omkring finnas, bevisas bäst deraf, att oaktadt i Enåkers socken på omkring en half mils afstånd från banan tvänne ångsågar redan varit anlagda, så har en grosshandlande i Stockholm nu i vinter bygt den tredje ångsågen i samma socken. Allt det virke, som sågas vid dessa sågar, kommer således att transporteras på Upsala—Sala-banan.

Nästan allt, hvad den ädle Grefven yttrar, anser jag vara så vigtigt, att jag fäster stort afseende dervid. Vid ett föregående tillfälle yttrade Herr Grefven i denna Kammare, att han varit representant i 25 år. Det är i sanning högst beklagligt, att han under denna långa tid icke kunnat uppfatta representantkallet bättre, än att detta skulle bestå uti att genom alla möjliga försök godtyckligt och till fördel för enskilda intressen upprifva redan grundlagsenligt fattade beslut. Jag hade åtminstone icke ifrån detta håll väntat något sådant.

Under diskussionen vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition om statsverkets tillstånd och behof yttrade slutligen Herr Grefven, att "om en regering har en fast öfvertygelse om behofvet af en utgift och äskar anslag dertill, så är detta fullt konstitutionelt handladt." Jag instämmer till alla delar häruti. I nu föreliggande fråga har regeringen till Riksdagen framställt förslag om ett anslag af 1,900,000 R:dr för år 1872 till fortsättande af arbetena å norra stambanan, och detta anser äfven jag för konstitutionelt. Men då Utskottet föreslagit, att detta anslag måtte nedsättas till 1,500,000 R:dr och gjort detta af skäl, som jag godkänner, så finner jag mig för min del föranlåten att yrka bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Östman: Jag har deltagit i Riksdagarnes öfverläggningar redan innan man tänkte på att bygga jernvägar i Sverige, men så långt jag minnes tillbaka, har aldrig en sednare Riksdag ändrat hvad en föregående beslutat. Väl har man levererat många strider om jernvägarnes riktning, emedan hvar och en velat hafva dem till sin stuga, men pluralitetens beslut har alltid hållits i helgd, och såsom ett bevis derpå må nämnas, att när den ena Riksdagen beslöt, att nordvestra stambanan skulle dragas åt Carlstad och påföljande Riksdag försök gjordes att få planen ändrad och banan dragen till närheten af Filipstad, så misslyckades försöket helt och hållet. Och hvad är väl meningen dermed att det nu arbetas på att få beslutet om norra banan uppskjutet, annat än att omintetgöra beslutet om banans dragande från Upsala till närheten

af Sala, och att den i dess ställe skulle taga sin början vid Tureberg och gå öfver Sevalla. Jag anser att, om man skulle nu medgifva ett uppskof och lemna rådrum för en dylik spekulation, man derigenom skulle få en skugga på Riksdagens åtgöranden, och är det af dessa skäl som jag yrkar bifall till Stats-Utskottets betänkande i denna punkt.

Herr Jan Andersson i Jönvik: Jag afstår från ordet och yrkar endast bifall till Utskottets förslag.

Herr Ljunggren: Då det af mig framställda förslag icke vunnit understöd inom Kammaren, finner jag mig föranlåten att återtaga detsamma och i stället förena mig med dem, som yrka bifall till Friherre Tamms förslag.

Herr Stenbäck: Då ur norrländsk synpunkt Herr Almquist yttrat så mycket tillmötesgående, som att Bergslagsbanan och Upsala—Margretehillbanan skulle tillfredsställa dess behof, för såvidt den för dem vigtigaste banan Storvik—Krylbo komme till stånd; så fäster jag norrlandsintressets uppmärksamhet på min motion, som är en modifikation i förra årets riksdagsbeslut, att någon af dess representanter må yrka på bifall till Herr Reutersvärds reservation, som fyller denna brist. Det har anmärts, att Storvik—Krylbo-banan blefve utan sammanhang med öfriga stambanenätet; som sammanbindningsbanan mellan landets rikaste jernmalmsdistrikt och dess största skogs- och vattenfall, blefve den antagligen för staten den hittills mest lönande jernväg och tänkte jag vid motionens väckande banan trafikerad af Bergslags- eller Gefle—Dala-banan.

Att motionen ur norrländsk synpunkt är värd att beaktas, synes af yttranden i ortens press, t. ex. af den som mer än någon arbetat och uppoffrat för Norrlandskommunikationer, f. d. Landssekreteraren Thomée i tidskriften Norrland och dess framtid: "*det synes oss ovedersägligt: att Norrland får vida kortare väg till Stockholm genom Margretehill—Upsalabanan än genom Salabanan;* att medelst Margretehill—Upsala-banan och Norberg—Krylbo—Storvik-banan Norrland beredes tillfälle att få god och lätt kommunikation med två af de Sveriges malmfält, som under närvarande förhållanden mest anlitas för Norrlands jerntillverkning; att genom sistnämnda bana i förening med Norberg—Köping-banan Norrland sättes i en god förbindelse med mellersta och vestra Sverige; och att enligt vår mening Norrland genom den föreslagna förändringen i nämnda hänseende blir bättre tillgodosedt än genom Salalinien. Äfven synes det oss alldeles uppenbart, att nämnda förändring skall blifva till verkligt gagn för hela det öfriga Sverige, möjligen med undantag af trakten mellan Sala och Upsala, som likväl jemförelsevis icke är af den vigt, att den med något skäl bör kunna söka omöjliggöra en plan af den stora betydelse för Sverige, som den föreslagna förändringen onekligen är."

Bergslagsbanan har fått en oväntad och rätt betydelsefull bundsförvandt i Friherre Gripenstedt, men: "jag beklagar, han kom dock en timma för sent." Det är en s. k. offentlig hemlighet, att om icke han och en Första Kammarens representant förra riksdagen uppskrämt och utöfvat en viss påtryckning på regeringen, så hade nihilismen då segrat,

hvarigenom med två tredjedelar låneanslag bygts 37 mil, emot att med denna summa bygges endast 20 mil stambana.

Jag yrkar bifall till Friherre Tamms förslag.

Efter det öfverläggningen förklarats slutat, gaf Herr Talmannen propositioner på så väl bifall till Utskottets hemställan, som jemväl på afslag å samma samma hemställan samt antagande i stället af det förslag, som, först framstäldt af Friherre Tamm, sedermera förordats af åtskilliga ledamöter. Ja förklarades öfvervägande för den förstnämnda propositionen, men då votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i *första* punkten af dess utlåtande N:o 42,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, beslutit:

a) att, enär, enligt till Kongl. Maj:t gjorda anmälan, särskilda bolag bildats för anläggande af jernvägar, dels från Upsala till Margretehill eller annnan plats å Gefle—Dala jernväg, dels från Tureberg till Norbergs jernväg med utgrening till Köping, Riksdagen skall hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta påbörjandet af den tillämnade utsträckningen af norra stambanan anstå till den 1 nästkommande Oktober, på det att tillförlitlig upplysning må vinnas, dels huruvida omförmälda jernvägsanläggningar dessförinnan sättas i verket, dels ock att de komma att fullbordas; samt

b) att Riksdagen anvisar ett belopp af 1,500,000 R:dr, att af Kongl. Maj:t disponeras för norra stambanans fortsättande från Upsala öfver Sala till Storvik, derest de i föregående mom. *a*) nämnda enskilda jernvägsföretag icke före sagda tidpunkt blifvit påbörjade.

Omröstningen utföll med 109 ja mot 69 nej, i följd hvaraf Utskottets förslag bifallits.

Punkten 2.

Herr Abraham Rundbäck: På de skäl, jag under förmiddagens plenum hade äran anföra, förnyar jag mitt då gjorda yrkande, att anslaget till fortsättande af arbetena å östra stambanan för år 1872 måtte höjas från det af Utskottet förslagna belopp, 1,500,000 R:dr, till 2,100,000 R:dr, i enlighet med hvad Kongl. Maj:t föreslagit, och anhåller om proposition på detta yrkande.

Herr Carl Ifvarsson: Det skulle visserligen kunna låta sig göra att höja anslaget till fortsättande af arbetena å östra stambanan för år 1872 från det af Utskottet föreslagna till det af Kongl. Maj:t äskade belopp

lopp

lopp, såvida man nemligen kunde taga för gifvet, att bolagen för byggande af enskilda jernbanor ville nöja sig med att för nämnda år undvara alla statsanslag, men då jag på goda skäl betviflar detta och af denna anledning icke vill med min röst bidraga till anslagets höjande utöfver hvad Utskottet föreslagit, så yrkar jag bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Gumælius: Ehuru jag anser, att vigtiga skäl finnas för att bestämma anslaget till östra stambanan till det af Kongl. Maj:t äskade belopp, hvilket äfven är upptaget i den tryckta promemoria, till hvars framställning beträffande norra stambanan jag anslutit mig, nödgas jag likväl, enär den förutsättning, hvarunder promemorian blifvit uppgjord och framlagd, numera icke förefinnes, och då jag fruktar, att, om anslaget till östra stambanan nu skulle höjas till 2,100,000 R:dr, vi alltför betänkligt skulle anlita de tillgångar, som vi ega att använda till jernvägsföretag, numera yrka bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Åstrand: Jag anhåller att få fästa Kammarens uppmärksamhet derå att, om Riksdagen för år 1872 icke beviljar anslaget till fortsättande af arbetena å östra stambanan med högre belopp än det af Utskottet föreslagna, den vigtiga delen af denna bana eller den emellan Norrköping och Linköping sannolikt icke kommer att öppnas för trafiken förr än år 1873. Det kan enligt mitt förmenande icke anses vara i statsekonomiskt afseende rätt att nu lemna så ringa anslag till denna bana, att arbetet å nämnda bandel kommer att afstadna för en tid af 8 eller 9 månader och banan stympas på en mils afstånd från Linköping. Både på persontrafik och varutrafik samt statens inkomster af denna trafik skall Riksdagens beslut att gilla Utskottets förslag komma att medföra de menligaste följder. Då Kammaren nedsatt det af Kongl. Maj:t för fortsättande af arbetena å norra stambanan äskade belopp, 1,900,000 R:dr, till 1,500,000 R:dr, så återstår i alla händelser, äfven om anslaget till den östra banan höjes till 2,100,000 R:dr, ett belopp af 400,000 R:dr till Riksdagens disposition för att lemna såsom låneunderstöd till de enskilda banorna. Då det i statens intresse icke kan vara annat än klokt att få arbetena å östra stambanan så snart som möjligt fullbordade, yrkar jag bifall till den Kongl. propositionen om anslaget för nästa år till denna bana.

Öfverläggningen var slutad. Mellan de båda yrkanden, som förekommit, nemligen dels bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick och dels bifall till samma förslag i öfrigt, men med förhöjning af anslagsbeloppet till 2,100,000 R:dr, blef, då ja förklarades öfvervägande för den förra meningen, omröstning begärd, och försiggick alltså densamma, enligt en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller i oförändradt skick hvad Stats-Utskottet hemställt i andra punkten af dess utlåtande N:o 42,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med bifall i öfrigt till Utskottets hemställan, beslutat att det af Utskottet tillstyrkta anslagsbeloppet skall höjas till och utgå med 2,100,000 R:dr.

Denna omröstning utföll med 106 ja mot 63 nej. Kammaren hade följaktligen äfven i denna punkt bifallit Utskottets hemställan.

Punkterna 3—5.

Biföllos.

Punkten 6.

Föredrogos först Utskottets samtliga hemställanden under

Litt. *"A"*:

Härvid anförde då:

Herr Helander: Då det är mig bekant, att många bland Kammarens ledamöter, i afseende å understödssättet för enskilda jernvägsanläggningar, anse försträckning till $^2/_3$ af kostnadsbeloppet vara att föredraga direkt understöd till $^1/_4$ af samma belopp som Stats-Utskottet föreslagit, och då jag antager att de icke derföre anse enskilda jernvägar, som understödjas af staten, böra byggas långsammare än eljest blefve händelsen, så måste jag, vid det förhållande att Utskottet, på grund af det understödssätt detsamma förordat, uti ingressen till mom. A af denna 6:te punkt, till enskilda jernvägsanläggningars understödjande föreslagit 15 millioner R:dr, hvilket belopp måste blifva otillräckligt om lån till $^2/_3$ af Riksdagen beviljas, fästa uppmärksamheten derå, att, om förslagen i de särskilda afdelningarne af nu föredragna punkt afgöras i den ordning de i betänkandet förekomma, det kan inträffa, att i händelse af bifall till ingressen i mom. A, man vid afgörandet af litt. c) utaf nämnda moment blefve försatt i nödvändighet att bifalla det deri föreslagna understödssättet, sedan man på förhand förbundit sig att använda ett belopp som, om $^2/_3$ af kostnaden skulle beviljas såsom lån, vore allt för otillräckligt för så lång tid som 15 år. Med anledning häraf får jag föreslå den förändring i föredragningen af denna punkt, dels att litt. c) af mom. A måtte först behandlas och dels att, emedan ingressen till mom. A och hela mom. B påtagligen böra i ett sammanhang bedömas, dessa begge måtte till afgörande förekomma näst efter litt. c af mom. A.

Friherre Gripenstedt: Jag delar fullkomligt den föregående talarens åsigt derutinnan, att sjelfva den princip, som man vill tillämpa i och för understödjandet af enskilda jernvägsbyggnader, först bör afgöras, innan något annat i denna fråga bestämmes, samt anser derföre, i likhet med honom, att punkten c) under litt. A först bör komma under öfverläggning.

I öfverensstämmelse med hvad sålunda blifvit yrkadt, beslöt Kammaren dels att, gemensamt med litt. *A*, äfven Utskottets hemställanden under litt. *B* och *C* i förevarande 6:te punkt skulle komma under samtidig öfverläggning, dels jemväl att, sedan sådan öfverläggning försiggått, skulle till slutligt afgörande främst upptagas det *mom.* under litt. A, som, betecknadt med bokstafven c, innefattade Utskottets förslag rörande sättet för enskilda jernvägsanläggningars understödjande.

Sedan, med anledning af detta beslut, äfven Utskottets hemställanden under litt. B och C blifvit till föredragning upptagna, lemnades ordet åt:

Herr Gumælius: Då jag har för afsigt att framställa ett förslag, som hänför sig närmast till ifrågavarande moment, men jemväl berör alla delar af 6:te punkten, så finner jag intet lämpligare tillfälle att göra detta än nu. Vi hafva redan tillgodosett norra och östra stambanorna med 1,500,000 R:dr hvardera, och då torde det icke vara ur vägen att tillgodose de enskilda jernvägsanläggningarne. Lämpligaste sättet att meddela understöd synes mig vara att bevilja lån, och jag fruktar, att, om vi, såsom Stats-Utskottet föreslår, lemna direkta anslag till ¼ af anläggningskostnaden, så gör staten derpå endast en förlust, på samma gång den inleder en mängd bolag i affärer, som äro mindre säkra och lätteligen torde föra dem i utländska jernvägsspekulanters händer samt föranleda en kappspringning för erhållande af lån, lika menlig för statens som för de täflande bolagens kredit.

Det är efter samråd med liktänkande vänner som jag anhåller få framställa följande yrkande, hvilket är en med anledning af de numera fattade besluten i vissa delar gjord förändring af det förslag, som förut blifvit på tryckta blad till Herrarne utdeladt. Jag tillåter mig nemligen hemställa:

att till *låneunderstöd för enskilda jernvägsanläggningar* beviljas och till Kongl. Maj:ts disposition ställes ett extra anslag af 10 millioner R:dr, att utgå under 5 år med 2 millioner under hvartdera af åren 1872, 1873, 1874, 1875 och 1876, å hvilket anslag Kongl. Maj:t eger när som helst anvisa af Kongl. Maj:t beviljade understödsbelopp, att utgå med högst de här ofvan för hvarje år bestämda belopp samt i enlighet med följande vilkor och bestämmelser:

1) att kostnadsförslag och arbetsplan fastställas af Kongl. Maj:t, som ock närmare bestämmer de ställen, hvilka jernväg skall beröra;

2) att låneunderstödet må utgöra högst två tredjedelar af anläggningskostnaden efter det fastställda kostnadsförslaget, samt lyftas i mån af arbetets fortgång, på sätt och å tider Kongl. Maj:t bestämmer;

3) att annuiteten beräknas till 6 procent å ursprungliga försträckningsbeloppet, af hvilken annuitet först godtgöres ränta efter fem för hundra å oguldet kapitalbelopp, och återstoden utgör afbetalning derå;

4) att räntefrihet må beviljas för högst tre år, dock icke utöfver ett år från den dag, då, enligt Kongl. Maj:ts bestämmelse, jernväg sednast skall vara färdig och för trafik öppnad;

5) att kapitalafbetalning vidtager tre år efter sistnämnda dag;

6) att banan med alla dertill hörande byggnader och materiel utgör underpant för den af staten lemnade försträckning; hvarjemte

Riksdagen i underdånighet anhåller, att Kongl. Maj:t täcktes tillse, huruvida i lånekontrakt lämpligen må intagas bestämmelse derom, att företrädesvis svensk materiel må användas.

Herr Helander: Att understödssättet med $\frac{2}{3}$ af anläggningskostnaden har stora fördelar, synnerligast derföre att banorna dymedelst fortare komma till stånd och bolagen icke blifva så beroende af utländska entreprenörer som eljest, kan jag ingalunda bestrida; men med antagande af detta understödssätt måste man öfvergifva den grund för statens upplåning af medel till enskilda jernvägsbyggnaders understödjande, som här förut med rätta blifvit förordad, och som består deruti, att denna årliga upplåning icke skulle uppgå till högre belopp än att ränta och amortering derå kunde bestridas medelst den årliga tillökningen i trafikinkomsten af statens jernvägar. Skulle lån beviljas till $\frac{2}{3}$ af anläggningskostnaden, så måste man naturligtvis vara beredd på att högst betydligt öka statsskulden och att tillika komma i stor osäkerhet i afseende å denna skulds amortering, i fall, såsom ej osannolikt torde vara, med enskilda jernvägsbolag aftalade annuiteter icke på bestämda förfallotider erlades och man afsett att med dem amortera jernvägsstatsskulden. Exempel saknas icke derå att dylika annuiteter uteblifvit. Så har t. ex. ett enskildt jernvägsbolags skuld till staten, hvarå amorteringen skulle börja med år 1868, i följd af uteblifna annuiteter, i stället för att minskas, vid 1869 års slut blifvit ökad med ett belopp af 58,677 R:dr 26 öre. Skulle staten icke för lånen till de enskilda bolagen vidkännas någon förlust, utan endast, såsom det heter, mellankomma med sin kredit, så torde försträckningarne för bolagen blifva ganska dyra. De måste nemligen betala icke blott den ränta staten sjelf erlägger, utan derjemte hvad som i ränteväg kan erfordras till följd af den kapitalrabatt, som staten måste vid lånets upptagande vidkännas. Icke heller skulle i sådant fall räntefrihet under byggnadsåren kunna bolagen beviljas. Medgifves åter dylik räntefrihet för tre år, så bör man ihågkomma att detta motsvarar, om staten sjelf erlägger 6 procent ränta på sina lån, ett kontant anslag af 12 procent på hela anläggningskostnaden, således nära hälften af det belopp, som lemnas ifall staten skänker $\frac{1}{4}$ af nämnda kostnad. Om ock staten för något billigare pris än så skulle erhålla sina lån, är det dock säkert att staten ytterligare gör en betydande uppoffring om annuiteten för bolagen beräknas till endast 6 procent; i det hela blir skänken betydligare genom lån på antydda vilkor än genom direkt anslag till $\frac{1}{4}$ af kostnaden.

Vill man icke inskränka jernvägsbyggnaderna och man således upplånar de betydliga belopp som för låneunderstöd till $\frac{2}{3}$ erfordras, nemligen $2\frac{2}{3}$ gånger mer än som behöfves för direkt understöd till $\frac{1}{4}$, så skulle jag hafva mindre att erinra mot låneunderstödssättet; men då man ifrågasätter att, oaktadt detta understödssätt, blott lemna 1 à 2 millioner R:dr om året, hvilket vill säga detsamma som att ensamt för understöd till redan anmälda banor skulle åtgå en tid af omkring 100 till 50 år, så finner jag detta vara vida sämre än det direkta understödssättet. Att, för undvikande af jernvägsstriderna vid riksdagen, ställa till Kongl. Maj:ts disposition de anslag, som varda beviljade för att under loppet af 5 år anvisas till jernvägar, som Kongl. Maj:t anser böra understödjas, finner jag icke

hafva något företräde framför Utskottets förslag i detta hänseende, enligt hvilket, jemte det att ett mindre belopp ställes till Kongl. Maj:ts dispositon, ett större dylikt distribueras af Riksdagen sjelf för en tid af 15 år, genom hvilket sednare förslag jernvägsstriderna vid riksdagen således återkomma tre gånger sednare än enligt det förra. Jag ber att för öfrigt få gifva till känna att jag, i likhet med hvad Riksdagen år 1869 gjort, anser det vara i hög grad nödvändigt att en bestämd plan för enskilda jernvägar, hvilka med statsmedel understödjas, varder fastställd, om man skall för framtiden undvika sådana förvecklingar och stridigheter, som förevarit i afseende å norra stambanans riktning. Leder det till ett sådant mål om Kongl. Maj:t bestämmer hvilka jernvägar, som skola understödjas, så fäster jag ingen särdeles vigt vid om Riksdagen förbehåller sig eller lemnar ifrån sig denna rätt. Då jag emellertid, såsom jag redan antydt, på sätt nu är föreslaget att tillämpa principen om statens mellankommande med sin kredit för enskilda jernvägars understödjande med lån till ⅔ af anläggningskostnaden, anser detta understödssätt sämre än det som Utskottet föreslagit; så förordar jag Utskottets förslag i mom. A litt. c). Men emedan jag anser det vara af vigt att hvarje bolag, som uppfyllt föreskrifna vilkor och är berättigadt till understöd, äfven må bestämdt veta hvad detsamma har att påräkna i understöd, hvarförutan det torde uppstå stora svårigheter att bilda bolagen, och då jag anser, att hvarje sådant bolag bör hafva lika rätt, föreslår jag den ändring, att orden "der Kongl. Maj:t så finner för godt" å *andra*, och ordet "högst" å *tredje* raden uteslutas.

Herr Appeltofft: Jag kan icke instämma i Utskottets förslag, att till understöd för enskilda jernvägsanläggningar bevilja statsanslag, motsvarande en fjerdedel af hela anläggningskostnaden, med vilkor att staten utaf nettobehållningen å trafikinkomsterna skall bekomma hälften af hvad denna öfverstiger 4½ procent å den beräknade anläggningskostnaden, enär, på grund af den erfarenhet vi nu hafva om inkomsten af våra jernvägar, det är sannolikt att staten i sådant fall icke skall få, åtminstone icke på länge, någon utdelning som motsvarar ens halfva räntan å det tillsläppta kapitalet. Dessutom torde det vara en omöjlighet för de enskilda bolagen att sjelfva anskaffa de öfriga tre fjerdedelarne af anläggningskostnaden, utan att nödgas inlåta sig i transaktioner med utländska bolag, hvilket åter kan hafva till följd att staten inblandas och utsättes för en mängd trakasserier. Att deremot, såsom hittills, understödja enskilda jernvägsanläggningar med lån till två tredjedelar af anläggningskostnaden, skall jag för min del icke draga i betänkande att tillstyrka, förutsatt att staten erhåller nödig garanti för utbekommande af de fastställda annuiteterna samt under förutsättning tillika att de enskilda delegarne kunna få någon utdelning. Staten bör nemligen, efter min åsigt, icke fästa strängare vilkor vid beviljandet af lånen, än att det må ligga i de enskilde intressenternas fördel att så handhafva banan och upparbeta trafiken å densamma, att den största möjliga inkomst deraf må vinnas. Derigenom har staten äfven den största möjliga garanti för återbekommandet af de medel den förskotterar. Utgående härifrån anhåller jag få föreslå, att staten, för det understöd den beviljar åt enskilda aktiebolag, vare sig till halfva eller

två tredjedelar af anläggningskostnaden, enligt Kongl. Maj:ts bepröfvande, erhåller preference-aktier med 4 procent utdelning samt vidare, i mån af understödet, utdelning af jernvägens nettobehållning, då den öfverstiger 4 procent å anläggningskostnaden.

Herr Hedin: Herr Talman! Äfven jag får på det lifligaste yrka afslag å Stats-Utskottets plan för understödjande af enskilda jernvägsföretag och bifall till det förslag i ämnet, som blifvit i tryck till Kammarens ledamöter utdeladt, och om hvilket ett stort antal af dessa på förhand sig förenat — nu endast med de smärre förändringar, som böra blifva en följd af Kammarens redan i jernvägsfrågan fattade beslut. För dem, som äro motståndare af statsbanebyggandet, måste Stats-Utskottets förslag, rörande enskilda banors understödjande, framstå såsom i hög grad olyckligt, ty det är i sjelfva verket föga annat än en modifikation af statsbaneprincipen, med alla dess nogsamt kända, allt annat än glädjande följder. Om nemligen enskilda jernvägsföretag skola uppmuntras med ett anslag, en present af en fjerdedel af anläggningskostnaden, så kommer man för det första att härmed räcka handen åt, och till fortsättning af den täflan, som allt igenom stambanebyggnadsperioden varit för riksdagsarbetet och landet så menlig, framkalla alla möjliga enskilda jernvägsintressen. Nu är det visserligen vår mening att, genom två tredjedelars låneunderstöd, främja enskilda jernvägsföretag, men sättet är så olika, att sjelfva de intressen, som önska det förra understödssättet, och de, som äro belåtna med det sednare, blifva himmelsvidt olika. De förra äro jernvägssvindelsintressena, de sednare äro de af ett verkligt behof frammanade och af en verklig benägenhet till enskilda uppoffringar och ansträngningar stödda jernvägsintressena. De förra önska en fjerdedels anslag såsom lockbete för utländska förläggare och entreprenörer, och detta understödssätt skall alstra jernvägsskoj. De sednare, som äro tillfredsställda med biträdet af blott statens kredit, vittna i och derigenom om sin sunda natur. Jag ber att få illustrera denna sats med åberopande af sista jernvägskomitéens betänkande, hvilket är en produkt af den sega statsbanebyggnads-grundsatsen i dess nya modifikation, enligt hvilken ytterligare jernvägsföretag, utöfver norra och östra stambanorna, hädanefter skola framkallas genom en fjerdedels statsanslag. Nämnda betänkande åtföljes, som bekant, af en karta. Denna karta skulle jag dock heldre vilja kalla en politisk-anatomisk plansch, föreställande statens hud, der de fina och vackra röda, gröna, gula, gredelina linierna utmärka de breda remmar, som skola skäras ur besagda hud. När man finner en officiel jernvägskomité såsom hufvudskäl för en jernväg anföra det visserligen ostridiga faktum, att en Jönköping—Halmstadsbana skulle förbinda den sednare orten med den förra och med åtskilliga andra orter, så torde det vara förlåtligt, om man fattar en afgjord misstro till jernvägssystem, uppgjorda af dylika komitéer och baserade mera på statsunderstöd än på enskild företagsamhet. Den enda "komité", som duger, den enda som skall förstå och vilja lägga en bana der den verkligen behöfves och der den har utsigt att bära sig, det är enskilda bolag, som ej rygga tillbaka, ehuru de ej få några presenter af staten, utan blott understödjas af dess kredit.

För det andra må erinras, att endast genom antagande af försträck-

ningsgrundsatsen och med fullkomligt förkastande af anslags- eller present-systemet det så önskvärda målet kan nås, att ändtligen befria Riksdagen från jernvägsstrider och jernvägsintriger. Huru mycket man än må önska att komma derhän, är det förklarligt, om man ej vill deltaga i en så betydlig inskränkning af Riksdagens beskattningsmakt, som beslutet att till Kongl. Maj:ts disposition anvisa stora summor att utdelas såsom presenter åt enskilda jernvägsbolag skulle innebära. Deremot synas inga betänkligheter böra möta mot öfverlemnandet åt Kongl. Maj:t att, utan Riksdagens medverkan, fördela till låneunderstöd beviljade medel.

Herr *Wennérus* förenade sig med Herr Hedin.

Herr Carl Ifvarsson: Ogerna tager jag till ordet för att besvara föregående talares nästan ohemula yttrande. Då han så skarpt klandrar fjerdedelssystemet, borde han likväl hafva betänkt att detta system är grundlagdt af Riksdagen för ett par år sedan, och på grund deraf har åter Kongl. Maj:t uppmanat till ansökningar, som inkommit från alla håll, samt tillsatt en komité, som äfven bygt på samma grund. Utskottet har likaledes bygt på samma system. Från början var det till och med Riksdagens mening att fjerdedelen skulle lemnas utan återbetalningsskyldighet, men komitéen föreslog den ändringen, att, ifall en bana komme att bära sig bra, det skulle vara en möjlighet för staten att få igen något genom att bekomma en viss andel af inkomsten, på sätt Utskottet nu äfven i nästföljande punkt d) föreslagit. Om man nu anser det vara så ofantligt bra att lemna lån i stället, så vet jag just icke om den nämnde talarens skäl i detta hänseende äro så synnerligen bindande. Det kan visserligen hända att utländingar komma in med uti företagen, men dertill finnas åtminstone icke större anledningar i ena än i andra fallet, och det beror alltid i lika måtto på Kongl. Maj:ts medgifvande, vare sig bidrag lemnas på ena eller andra sättet, om de komma in såsom jernvägsbyggare eller delegare. Således tror jag att det skälet, som anfördes till bevisande af detta utaf talaren s. k. skoj, icke var så särdeles hållbart. Hvad sjelfva understödet beträffar, så beror det i båda fallen på de vilkor som fästas dervid. Man kan vid ett lånebidrag fästa sådana vilkor, att det blir mycket fördelaktigt för de enskilde, och således i samma mån mycket betungande för staten, och mer betungande än ett direkt anslag. Något ditåt har förr blifvit tillämpadt, och jag tror icke den methoden är att föredraga framför den andra. I alla händelser tror jag att tvåtredjedelssystemet kan leda derhän, att jernvägar komma till stånd på orter, der de mycket dåligt bära sig, och der staten således kan få öfvertaga dem; och detta vore icke något att tacka för. Jag tror således det är lika bra att använda fjerdedelssystemet, ty då kommer jernvägen åtminstone icke till stånd med mindre än att bolagsmännen sjelfva kunna på ett eller annat sätt skaffa sig de återstående tre fjerdedelarne.

Jag vill icke längre upptaga Kammarens tid med något resonnement i detta hänseende, emedan jag föreställer mig att uti denna såsom i de flesta andra jernvägsfrågor hvar och en förut stadgat sitt omdöme, och att utgången således blir densamma hvad man än nu här må anföra. Min afsigt har endast varit att försvara Utskottet, och jag har hänfört mig

till de af detta, såväl som af komitéen framställda motiven, hvilka jag tror hafva fullt lika mycket berättigande som den värde Stockholmsrepresentantens tal om skoj, om jag ock medgifver, att hans utfall kunde vara i viss mån ursäktligt, sedan nu stambanornas öde blifvit afgjordt och i sammanhang dermed äfven en viss privatbanas.

Lika med Nyköpingsrepresentanten tror jag, att man kan stryka ut de af honom angifna orden "högst" och "der Kongl. Maj:t så finner för godt", hvilket synes medföra en ganska lämplig ändring, och med iakttagande af denna, yrkar jag bifall till det nu förevarande mom. c.)

Herr Key: För dem, som gjort sig besvär att genomläsa min vid förevarande Utskottsbetänkande fogade reservation, torde det icke vara obekant att jag uttalat mig för ett högre belopp och ett annat utlåningssätt än Utskottet, nemligen för 10 millioner, att utgå med 2 millioner årligen, samt för understöd till två tredjedelar af den beräknade kostnaden såsom lån med tre års räntefrihet. Redan vid förra Riksdagen uttalade jag mig mot understöd utan återbetalningsskyldighet till en *fjerdedel* af de enskilda jernvägarnes anläggningskostnad, och ansåg att, om detta understödssätt skulle begagnas, minst en *tredjedel* borde lemnas, på det att statens biträde skulle innebära någon verklig hjelp. Sedan dess hafva förhållanden inträffat och en erfarenhet vunnits, som ökat mina betänkligheter mot att kasta våra enskilda jernvägsbyggnader i armarne på utländska entreprenörer och bolag, hvilket bestämdt skulle blifva en följd genom antagandet af Utskottets understödsförslag, under det att resultatet af våra enskilda hittills bygda jernvägar år ifrån år mer och mer bekräftar riktigheten af det gamla understödssättet genom lån till två tredjedelar af anläggningskostnaden.

Mot Utskottets förslag har jag dessutom åtskilliga andra anmärkningar att göra, och detta icke blott mot fjerdedelsbeloppet, hvilket, som sagdt är, enskilda bolag skola få svårt att begagna sig utaf, utan äfven mot de vilkor, som dervid äro fästade. Utskottet säger i mom. *a*) på 38:de sidan, att "ansökning om erhållande af statsbidrag skall åtföljas af sådana handlingar, som tillförlitligen ådagalägga att bolaget kan, under vilkor, som af Kongl. Maj:t godkännas, anskaffa den del af det för jernvägens anläggande erforderliga kapital, som icke betäckes af aktieteckningen och det påräknade statsbidraget." Meningen synes påtagligen vara, att bankinrättningar, som vilja försträcka penningar åt bolaget, skola komma in med bindande anbud, hvilka sedan skola underställas Kongl. Maj:ts pröfning. Jag tviflar dock högeligen på, att solida förläggare skola finnas villige att låta sina anbud blifva liggande ett år eller så bortåt innan de antagas eller förkastas. Skulle anbudet slutligen antagas, så vore detta visserligen en förmån för bankiren i fall penningekonjunkturerna under tiden blifvit bättre, men det är troligare att det då afslås; blifva konjunkturerna åter sämre, äro desse förläggare bundne vid anbud, som för dem skola medföra gifna förluster. Jag tror derföre med visshet att jernvägsbolagen icke skola lyckas att prestera så beskaffade säkerheter, som Utskottet fordrar.

Vidare föreslår Utskottet i mom. *b*), att "bolagsmännens aktieteckning skall medföra förbindelse för dem att utaf egna tillgångar tillskjuta

hvad utöfver statsbidraget och aktiekapitalet jemte upplånta eller annorledes med Kongl. Maj:ts tillstånd anskaffade medel erfordras för att, i enlighet med i nåder fastställd plan, fullborda jernvägen och dertill hörande anläggningar samt anskaffa den transportmateriel, som enligt samma plan anses erforderlig.“ Detta innebär att bolaget skall åtminstone under byggnadstiden vara solidariskt. Sådant har visserligen äfven egt rum förr, men då lemnades likväl två tredjedelar såsom lån och den öfriga tredjedelen var redan förut tecknad, så att bolaget följaktligen var under tak, såsom man säger, och hade sin affärsställning klar *innan* det började bygga, hvadan ock solidariteten då icke innebar så stor risk, som den skulle göra om endast en fjerdedel lemnades såsom lån eller anslag och resten skulle af bolaget sjelf anskaffas. Jag tviflar på att solida affärsmän i orterna skola finnas villige att ingå såsom bolagsmän i ett dylikt obegränsadt vådligt företag.

Ytterligare är det klart att, med Utskottets förslag tillämpadt, skall en konkurrens de olika bolagen emellan uppstå, och en jagt efter kapital, sådan som de enskilda hypotheksföreningarnes, innan de uppgingo i den allmänna hypotheksbanken, blifva en följd. Men icke nog härmed, utan om de särskilda bolagen skola operera hvart för sig, så blifva penningarne icke endast dyrare för dem, utan äfven för staten sjelf, när den skall uppträda som lånsökande.

Jag ber vidare få erinra, att klokheten fordrar att man icke sätter understödsbeloppet till de enskilda jernvägsanläggningarne för lågt, ty annars skola förr eller sednare alla hålldammar brista, och en öfversvämning af understödsanspråk ega rum, våldsammare i samma mån den länge blifvit tillbakahållen. För min del har jag trott mig kunna föreslå beloppet till 2 millioner R:dr per år, med ledning af Herr Civilministerns beräkning och den sakrika utredning han, på grund af de båda jernvägsstyrelsernas uppgifter i ämnet, lemnat, hvaraf framgår att minst 5 millioner är den summa, hvartill årliga inkomsten af våra redan färdiga jernvägar kan beräknas. Nu äro af oss 3 millioner anvisade till östra och norra stambanorna, alltså återstå 2 millioner, som kunna användas för enskilda jernvägsanläggningar.

Jernvägar äro, det erkänna vi ju alla, en numera väsendtlig faktor i ett lands utveckling. Här har ofta förut blifvit taladt om emigrationen och de statsekonomiska förluster den medför, men månne icke en stor orsak till denna är just afstadnandet af jernvägsbyggnaderna, hvarom det sednast utkomna sammandraget af Sveriges officiela statistik ger närmare upplysning. Der visar det sig nemligen att emigrationen, efter att under åren 1858—1860 hafva nedgått till i medeltal 400 emigranter per år, år 1861 uppgick till 2,286 och sedan dess varit i ett sakta, men jemnt stigande till år 1867, då den belöpte sig till 9,334, men påföljande år 1868 höjde den sig med ens till 27,024 och har sedan ännu ytterligare stigit. Månne icke vårt plötsliga afbrott i jernvägsbyggandet de sednaste åren haft någon andel häri? Emigrationen har åtminstone inträffat samtidigt.

När Ryssland slutat Krimkriget, så var dess första åtgärd till läkande af krigets sår att uppmuntra byggandet af jernvägar på enskild spekula-

tion öfver allt inom landet, och dess regering gjorde det med en ifver som gällde det lif eller död.

Likaså började Österrike först efter sitt olyckliga krig med Preussen att i stor skala utvidga sina jernvägskommunikationer. Huru mycket lyckligare äro ej vi, som icke behöft ett olyckligt krigs varningar och aga till att få öppna ögon för den betydelse jernvägar ega, icke blott för jordbruk, handel och näringar, utan äfven i militäriskt hänseende? För oss isynnerhet, med vårt både långsträckta och vidsträckta land, ingå jernvägar såsom en hufvudfaktor i vårt försvar, och jag tror derföre att vi kraftigt bidraga till dettas stärkande genom att uppmuntra enskilda jernvägsbyggnadsföretag.

Att jag icke är någon vän af stambanor och anser att staten *icke* bör bygga, detta har jag förr många gånger uttalat, men jag erkänner att *när* man skall bygga sådana likt och olikt finansiela skäl tyckas tala emot att lemna gång efter annan blott mindre årsbidrag till deras fortsättande, emedan en bana alltid blir dyrare genom att byggas långsamt. Men härvid möter den omständigheten, att, under det staten ännu icke har full ränta å hvad den på sina stambanor uppoffrat, så har den först och främst direkt ränta och amortering på de lånebiträden den lemnat enskilda jernvägsföretag och derjemte en högst betydlig indirekt inkomst genom en af dessa enskilda jernvägar ökad trafik å stambanorna. Hvad som förloras på att bygga dessa långsamt, det ersättes rikligen genom att i större skala understödja de för staten mera lönande enskilda jernvägarne. Jag anser derföre att man bör befrämja ett hastigare byggande af dessa, och tror att, ur hvilken synpunkt man än betraktar saken, anslagsbeloppets höjande till 2 millioner är befogadt.

Vidare tror jag för närvarande åtminstone rätta sättet vara att lemna hvarje bolag två tredjedelar af anläggningskostnaden för dess jernväg. Vi hafva sett på den sednaste tiden förnyad bekräftelse af de olägenheter, som förorsakas genom att enskilda bolag nödgas anlita understöd af utländska kapitalister; så t. ex. bolaget för Lule elfs kanalisering, Gellivarabolaget, Nässjö—Oscarshamns—Frövi—Ludvika-banorna med flera. Ett annat exempel af något äldre datum torde icke vara allmänt bekant, men det är mycket talande. År 1851 sammanbragtes i Skåne genom enskild subskription medel till jernvägsundersökningar derstädes. Tvänne engelska ingeniörer, Mr Gisborne och Mr Cogland, inkallades och uppgjorde kostnadsförslag samt ritningar och profiler. Landshöfdingen i Malmö hade satt sig i spetsen för företaget, och allt var godt och väl. När så Riksdagen, jag tror år 1852, beslöt byggandet af stambanor, så uppträdde desse ingeniörer och förklarade sig missbelåtne med den betalning de fått, emedan de tänkt sig att äfven få utföra byggnaden af de projekterade jernvägarne, förklarande, att hade icke denna förutsättning varit, skulle de fordrat mera för de arbeten de gjort. Härpå svarades visserligen, att kontraktet alldeles icke innehöll det ringaste löfte om annat än hvad de redan fullt upp erhållit, men de höllo sig vid att "Guvernören i Skåne", såsom de kallade Landshöfdingen i Malmö, hade kontrakterat med dem å statens vägnar. Man sade förgäfves att han såsom *enskild person* uppgjort öfverenskommelsen, men det hjelpte icke, utan jag tror mig veta att det slutligen kom en artig påtryckning från engelska kabinettet till det

svenska, och att resultatet blef att man plötsligt och diplomatiskt fann, det en del af de gjorda undersökningarne kunde passas in och begagnas för stambanan genom Skåne, och så togs — har man berättat mig — af statens jernvägsundersökningsmedel till en ytterligare "jouissance" åt dessa ingeniörer, hvilka efter min tanke hade ett alldeles obefogadt anspråk på ersättning af statsmedel för hvad de gjort åt ett bolag eller för en del deraf. Emellertid ser man här till hvilka invecklade förhållanden dylika jernvägsföretag kunna leda, och jag tror man får vara varsam och två gånger se sig för innan man inleder våra jernvägsbolag i affärer med utländske kapitalister eller ingeniörer. Det sätt åter, hvarpå våra enskilda jernvägar hittills blifvit bygda, har man icke anledning att klaga öfver, det har skett både fort och billigt, och bolagen hafva fullgjort sina skyldigheter till staten, om det än varit svårt en och annan gång. När vi således hafva ett gammalt bepröfvadt sätt att lemna de enskilda bolagen understöd, så vet jag icke hvarföre vi skulle gå ifrån detta och gifva oss in på ett nytt och ovisst, som redan i sin *första* tillämpning visat frön till slitningar och tvister? Vi skola komma ihåg att vi ej blott äro ett litet folk, utan ett folk som behöfver vända oss till kapitalstarkare länder för att skaffa oss medel till våra företag, och när dessa äro England och Tyskland komma de af oss ingångna kontrakten alltid att tolkas till vår nackdel.

Jag tror således af dessa skäl och af andra, som finnas angifna i min reservation, att låneunderstöden böra lemnas till två tredjedelar af kostnaden, och att staten till en början under fem år bör årligen tillsläppa 2,000,000 R:dr till de enskilda jernvägsbolagen; men då bland olika förslag äfven återremiss blifvit yrkad, och det torde vara svårt att så här på stående fot besluta om detta vigtiga och invecklade ärende, så vill jag instämma i yrkandet om återremiss på det att Stats-Utskottet vid frågans förnyade behandling må taga i betraktande hvad här under diskussionen blifvit framställdt.

Herr Statsrådet Bergström: Om under en längre följd af år ett system varit följdt och tillämpadt, och derefter fråga uppstår att afvika från detsamma och antaga ett annat, synes mig med all befogenhet den fordran kunna uppställas, att man, såsom skäl till ett sådant förfarande, åstadkommer en tvåfaldig bevisning. Först och främst torde man böra visa, att det system, man vill utdöma, är så felaktigt och oriktigt, att det icke vidare bör eller kan tillämpas, och vidare, att det system, som man vill sätta i stället för det förra, är bättre och erbjuder större fördelar än detta. Då, såsom man vet, i vårt land hittills städse följts det system, i fråga om understöd af statsmedel till enskilda jernvägsanläggningar, att man till de bolag, som bildats för utförande af dylika anläggningar, lemnat såsom försträckning två tredjedelar af anläggningskostnaden, hvars återstående tredjedel tillvägabragts genom aktieteckning i orten, men man sedermera vid 1869 års riksdag framkastat den grundsats, att man borde till enskilda jernvägsanläggningar anslå en fjerdedel af anläggningskostnaden såsom ren gåfva; så lärer det med skäl kunna fordras, att man till försvar för ett sådant ombyte af system åvägabringar den tvåfaldiga be-

visning, jag förut antydt. Jag vågar dock påstå, att både jernvägskomitéen och Stats-Utskottet brustit i en sådan bevisning.

Man har sagt, att statens kredit blir i vida högre grad ansträngd i det fall, att man följer försträcknings-systemet, än om man hyllar present-systemet. Detta är visserligen sannt, men deri kan jag icke finna något fel, då ju statens kredit i sådant fall användes till produktiva ändamål och den återfår hvad den lemnat i försträckning.

Man har vidare påstått, att staten skulle blifva mera inblandad i enskilda jernvägsanläggningar, om den till sådana företag anvisade medel såsom försträckning, än om den understödde anläggningarne med en gåfva. Jag tror dock icke, att detta påstående är riktigt, åtminstone bevisas det icke af hvad jernvägskomitéen föreslagit. Denna komité föreslår nemligen, att i de fall, der staten till enskilda jernvägsbyggnadsföretag lemnar en fjerdedel af anläggningskostnaden såsom anslag utan återbetalningsskyldighet, staten skall insätta en ledamot i bolagsdirektionen äfvensom utse en revisor. Ett sådant stadgande finnes icke föreslaget för de fall, att staten till dylika företag beviljar medel såsom försträckning, och redan detta bevisar, att statens inblandning blir starkare, om man tillämpar det af komitéen föreslagna systemet, än vid tillämpningen af det gamla.

Jag för min del håller före, att man, då fråga är att från statens sida understödja enskilda jernvägsanläggningar, bör uppställa följande tvänne ledande grundsatser. Den ena, att man bör hjelpa dylika företag på sådant sätt, att de verkligen blifva hulpna, och den andra, att man vid understödets meddelande bör tillse, att statens uppoffring blir den möjligast minsta. Ingen af dessa grundsatser har dock blifvit följdriktigt tillämpad uti det system, som af jernvägskomitéen och Stats-Utskottet förordats. Andra banor lära näppeligen böra med statsmedel understödjas än sådana, hvilka visats hafva så pass stora sympatier i den ort, der de skola anläggas, att man kan åstadkomma aktieteckning till en tredjedel af anläggningskostnaden; och jag anser tillvaron af sådan teckning såsom en proba på, att banan är någorlunda vinstgifvande. Deraf drager jag äfven den slutsatsen, att det hittills följda systemet vid understöds meddelande är det bästa. Otvifvelaktigt skall, om man tillämpar det system Stats-Utskottet nu föreslagit, sådant leda derhän, att de banor, som erhålla ett så ringa understöd som en fjerdedel af anläggningskostnaden, skola kasta sig i händerna på utländska entreprenörer. En ledamot i jernvägskomitéen har anfört i min tanke högst behjertansvärda skäl emot det af komitéen föreslagna sätt att understödja enskilda banor; och då jag antager, att Kammarens samtlige ledamöter uppmärksamt genomläst komitéens betänkande, hänför jag mig blott till de af nämnde ledamot anförda skäl, hvilka jag i hufvudsaken gillar.

Här finnas exempel i vårt land på enskilda jernvägsanläggningar, hvilka råkat i händerna på utländska entreprenörer. Jag vill icke lägga sten på börda, men då jag nämner Nässjö—Oscarshamns-banan, tror jag, att jag uppställer ett högst afskräckande exempel på, hvarthän det kan leda, om man påbörjar en enskild jernvägsanläggning utan ett kraftigare stöd än som lemnas af utländska entreprenörer. Uti det af komitéen föreslagna systemet ligger verkligen en våda för vårt land, ty dessa utländske entreprenörer sky icke några medel för att befrämja sin egen för-

del, tillåta sig uppgifter, hvilka icke äro grundade, med ett ord beträda utan tvekan humbugens väg, och de prospekter, som af dem utfärdas angående enskilda jernvägar, bevisa bäst, hvart det kan leda, om man nödgas anlita desse entreprenörer.

Denna Kammare har beslutat att till stambanornas fortsättande skulle utgå 3 millioner R:dr. Då Kongl. Maj:t ansett, att 5 millioner R:dr borde afses för byggande af jernvägar, såväl stambanor som enskilda banor, lärer Kammarens beslut, förutsatt nemligen att Kongl. Maj:ts beräkning af Kammaren godkännes, innebära, att Kammaren afser öfriga 2 millioner R:dr för understöd under år 1872 af enskilda jernvägsanläggningar. I sådan händelse vågar jag såsom önskligt uttala, att dessa 2 millioner R:dr ställas till Kongl. Maj:ts disposition. Den betänklighet, en eller annan af denna Kammare kan hysa deremot, att till Kongl. Maj:ts disposition ställes en så stor fond som 10 millioner, torde minskas eller försvinna vid erinran, att det endast undantagsvis kan blifva fråga om att använda dessa medel till anslag utan återbetalningsskyldighet samt att hufvudsakliga ändamålet dermed är att i form af försträckning understödja enskilda jernvägsanläggningar. Vi hafva præcedensfall i detta hänseende, i det man förut till Kongl. Maj:ts disposition ställt belopp för understödjande af industriela företag, t. ex. afledande af vatten för vinnande af odlingsbar mark, och jag skulle anse lyckligt, om Riksdagen äfven nu i detta fall ville tillämpa ett dylikt system, hvarigenom man från Riksdagarne skulle aflägsna de stridigheter, som nu äro en följd deraf, att de, som här intressera sig för enskilda jernvägsanläggningar, också äro domare i egen sak.

I Första Kammaren har beslutet i denna fråga utfallit så, att man till Kongl. Maj:ts disposition ställt en summa af 6,500,000 R:dr att utgå med ett belopp af 1,300,000 R:dr under loppet af 5 år, med förbehåll för Kammaren att särskildt besluta i fråga om bidraget till den i 7:de punkten af betänkandet omförmälda jernvägen mellan Wexiö och Carlskrona. Skulle Första Kammaren vid sidan af nu omförmälda beslut till Wexiö—Carlskrona-banan, på sätt en reservant, Herr Ekman, föreslagit, anslå 3,700,000 R:dr, så blefve det sammanlagda beloppet, som Första Kammaren afsåge för understödjande af enskilda jernvägsanläggningar, 10,200,000 R:dr, hvilken summa i det närmaste sammanfaller med det belopp, 10 millioner R:dr, som här är i fråga.

Hvad angår de vilkor, hvarunder försträckning borde lemnas enskilda banor, så torde en eller annan finna dessa vilkor, sådana de af Kongl. Maj:t föreslagits, vara något stränga. Jag hade på förmiddagen tillfälle att uttala mig om de fördelar, som tillskyndas statens banor derigenom, att de sättas i förbindelse med enskilda bibanor, hvilka fördelar ådagalades dels genom de trafik-fakta Herr Key åberopat, dels ock genom hvad jag upplyste i fråga om det bränvin, som under år 1870 från Christianstad—Hessleholms-banan öfvergått till stambanorna. Skulle Kammaren anse dessa förhållanden skäligen böra föranleda till lindring i och modifikation af de för lemnande af försträckning åt enskilda banor föreslagna vilkor, så har jag intet att deremot invända.

Friherre Fock: I likhet med de båda nästföregående talarne, kan jag icke instämma i det slut, hvartill Stats-Utskottet kommit i denna

fråga. Jag skall dock kunna fatta mig helt kort, enär frågan redan är temligen utredd.

Om, enligt Utskottets förslag, enskilda jernvägsanläggningar skola understödjas med statsbidrag till belopp af ¼ af anläggningskostnaden, så, äfven under förutsättning, att det skulle lyckas för bolagen att på papperet uppdrifva anläggningskostnaden så högt som möjligt, för att få ett desto större statsbidrag, och äfven under förutsättning att banorna börja byggas, så kan för företagens fullbordande svårligen finnas mer än två utvägar. Den ena är, att de enskilda jernvägsbolagen genom obligationers utsläppande i marknaden söka skaffa nödiga medel. Följden af en dylik åtgärd skulle naturligen blifva, att vi tillsammans med Riksgäldskontorets s. k. jernvägsobligationer, hvilka nu fått en ganska god spridning inom landet, skulle erhålla 10, 12 eller 15 olika bolags obligationer i marknaden, hvilken konkurrens nödvändigt skulle stegra räntan till men såväl för statsverket, som för näringarne. Detta vore dock, efter min uppfattning, icke den största olägenheten af en dylik åtgärd, ty ändå större fara ligger deri, att dessa obligationer otvifvelaktigt skola tränga sig in äfven på den utländska penningemarknaden, der de nog småningom skola komma att i mer eller mindre mån gälla såsom svenska statsobligationer, eller åtminstone såsom obligationer för svenska industriela företag, hvilka äro i högre eller mindre grad understödda och garanterade af svenska staten. Om det då skulle inträffa, att ett eller annat bolag blefve urståndsatt att fullgöra sina förbindelser, så hemställer jag, om icke svenska statens kredit härpå kunde blifva betydligt lidande, och detta till en grad, som möjligen skulle kunna förmå statsverket att inlösa obligationerna.

Den andra utvägen bolaget, för fullbordande af en jernvägsanläggning, till hvilken staten lemnat bidrag, skulle kunna anlita, och af hvilken utväg man redan här i landet begagnat sig och skördat mindre goda frukter, vore att under vissa vilkor öfverlemna hela anläggningen åt utländska entreprenörer. Säkert är emellertid, att dessa då komma att föreskrifva, såväl för bolaget som för kommunerna, ganska stränga och tryckande kontrakt, hvarjemte man genom en dylik anordning i väsendtlig mån motverkar realiserandet af den ständigt uttalade önskan om svensk materiels användande; ty gifvet är, att de utländska entreprenörerne icke skola gå denna önskan till mötes.

Man har såsom en fördel af att lemna anslag till enskilda jernvägar bland annat låtit hägra för oss perspektivet af framtida vinst, sedan nettobehållningen på dessa jernvägar öfverstigit 4½ procent af anläggningskostnaden. Jag tror icke, att man får fästa särdeles stor förhoppning vid den statsinkomst, som på detta sätt skall vinnas. Många sätt finnas att fördröja den tidpunkt, då staten sålunda skulle få komma i åtnjutande af någon del utaf inkomsten. Man har uppgifvit att, på det af Stats-Utskottet föreslagna sätt, genom anslags beviljande, staten icke skulle behöfva blanda sig i de enskilda bolagens affärer; men man har på samma gång föreslagit, att staten skulle insätta en ledamot i bolagens direktion, äfvensom utse en revisor, och jag hemställer, om icke, åtminstone när den lyckliga tidpunkt nalkades, att staten borde få vara med om vinsten, den äfven då måste blanda sig i affärerna, och detta möjligen till en ingalunda obetydlig grad.

Man har vidare sagt, att staten löper större risk, om den till enskilda jernvägsföretag beviljar lån till $^2/_3$ af anläggningskostnaden, än om den till samma företag anvisar ett anslag af $^1/_4$ af nämnda kostnad. Det är visserligen obestridligt, att $^2/_3$ är mera än $^1/_4$, men härvid bör ej förbises, att i ena fallet utgår understödet i form af lån med återbetalningsskyldighet, och i det andra fallet i form af anslag utan dylik skyldighet. Om man tänker sig, att ett enskildt jernvägsbolag, som åtnjutit statsbidrag i ena eller andra formen, skulle råka i den olyckliga belägenheten, att det icke kunde fullgöra sina förbindelser, utan företaget nedlägges, hvad blefve då statens risk i dylikt fall? Jo! i händelse staten till detta bolag beviljat ett anslag, motsvarande $^1/_4$ af anläggningskostnaden, så vore detta belopp utan räddning förloradt, då deremot, om staten lemnat försträckning, staten egde öfvertaga hela jernvägen. Skulle nu händelsen vara, hvilket jag dock betviflar någonsin kommer att ske, att den jernväg, staten måst öfvertaga, blifvit anlagd under så ofördelaktiga vilkor, att staten icke kunde till annat bolag försälja jernvägen för ett pris, motsvarande skilnaden mellan $^2/_3$ och $^1/_4$ eller $^5/_{12}$ af anläggningskostnaden, då först kunde man säga att det varit förlust för staten att hafva lemnat understödet i form af lån i stället för i form af anslag.

Man har äfven anfört, att uti systemet att bevilja anslag till $^1/_4$ af anläggningskostnaden skulle ligga någon säkerhet mot anläggandet af jernvägar, som hafva alltför ringa utsigt att bära sig. Jag tror ej denna säkerhet hafva mycket att betyda vid sidan af den numera högt uppdrifna konsten att skrifva inbjudande prospekter; och ganska talande bevis för denna min åsigt skulle kunna anföras. Större säkerhet i detta hänseende synes mig verkligen ligga deruti, att vederbörande bolag, som erhåller låneunderstöd, tillförbindes att sjelf tillskjuta minst $^1/_3$ af anläggningskostnaden, ett belopp så stort, att ej något bolag torde vilja våga det på ett blott experiment.

På grund af hvad jag nu anfört och hvad föregående talare yttrat, anhåller jag att få förena mig uti det af Herr Key gjorda yrkandet.

Herr Carlén: Den siste talaren äfvensom de båda talare, som före honom hade ordet, hafva så fullständigt utredt fördelen af att understödja enskilda jernvägsanläggningar medelst lån, framför understöd medelst anslag, att icke något torde återstå att tillägga rörande denna sak. Jag vill blott fästa uppmärksamhet på, att de, som här hafva talat för den åsigt, att enskilda jernvägsföretag böra understödjas medelst anslag, icke hafva såsom stöd derför framdragit ett enda skäl, som icke redan blifvit till fullo vederlagdt, om icke man såsom ett ännu icke vederlagdt skäl får anse ett yttrande af en talare på Hallands-bänken, hvilken påstod, att Stats-Utskottet och Jernvägskomitéen, innan de kommit till bestämd åsigt i ämnet, mycket noga och gång efter annan vägt frågorna om de olika understödssätten mot hvarandra. Om likväl komitéen och Utskottet första gången vägt oriktigt, och sedan fullföljt dermed, så tror jag icke, att i detta vägande kan ligga något stöd för en åsigt, som visat sig icke kunna försvaras. Jag instämmer fullkomligt i de yrkanden, som här framställts, att alla statsbidrag till enskilda jernvägsanläggningar böra utgå i form af lån. Jag instämmer äfven i, att det belopp, som afses

för dylika låneunderstöd, må bestämmas till 10,000,000 R:dr, att utgå med 2,000,000 årligen under loppet af fem år, äfvensom deruti, att detta anslag ställes till Kongl. Maj:ts disposition.

Hvad de vilkor beträffar, som här äro föreslagna för åtnjutande af omförmälda låneunderstöd, så äro ju de af alldeles enahanda beskaffenhet med de af Kongl. Maj:t uti den nådiga propositionen föreslagna, med den enda skilnad blott, att annuiteten här föreslagits till 6 procent, då Kongl. Maj:t i sådant afseende velat hafva stadgadt 7 procent. Herr Civilministern nämnde äfven, det han ansåg de föreslagna vilkoren vara i någon mån för stränga, och nog får man medgifva, att det är bra strängt att stadga annuiteten å lånen till 7 procent, åtminstone om man tager i betraktande de förhållanden, som dermed förut egt rum, ty såvidt jag icke misstager mig, har man förut beviljat statsanslag mot endast 5, ja till och med 3 ½ procents annuitet. Att nu genast höja densamma till 7 procent tyckes mig vara för strängt, då 6 procent redan synes vara tillräckligt. Då vilkoren emellertid uti här framlagda förslag icke synas vara riktigt fullständigt angifna, torde det vara försigtigast att återremittera frågan i det afseendet till Utskottet, hvadan beslut nu skulle fattas endast derom, att enskilda jernvägsanläggningar må understödjas genom lån till två tredjedelar af anläggningskostnaden samt att för detta ändamål till Kongl. Maj:ts disposition ställes ett extra anslag af 10,000,000 R:dr, att utgå under fem år med 2,000,000 R:dr under hvartdera året. Sedan man fattat ett sådant beslut, skulle man för närmare formulerande af de vilkor och bestämmelser, hvarunder omförmälda låneunderstödet komme att utgå, återförvisa frågan i denna del till Utskottet, som hade att med förslag derom till Kammaren inkomma. Jag instämmer med de Herrar, hvilkas yrkanden gått i nu af mig omförmälda riktning.

Herr Hierta: Sedan jag anmälde mig till erhållande af ordet, har jag blifvit så förekommen af hvad flere talare redan anfört, att för mig icke återstår annat än att i likhet med den siste talaren säga, att frågan blifvit fullständigt utredd. Om jag sammanlägger den utredning, Herr Civilministern med enkelhet och klarhet lemnat, med det sakrika anförandet af talaren här midt öfver, äfvensom med den skildring af de vådor, hvilka af Stats-Utskottets förslag kunna härflyta, som af min kamrat på Stockholmsbänken framlagts, hade det egentligen varit öfverflödigt att jag tagit till ordet. Jag vill derföre blott tillägga att jag beklagar den civilminister, som, i händelse man såsom norm fastställer, att enskilda jernvägsanläggningar skola erhålla statsanslag, motsvarande en fjerdedel af anläggningskostnaden, skall nödgas skilja mellan den massa olika ansökningar om understöd som i sådant fall skulle tillströmma. Jag tror, att äfven detta är en sak, som bör beaktas, att icke en departementschef blir alltför mycket besvärad. För öfrigt inskränker jag mig till att förena mig med dem, hvilka yrkat afslag å Stats-Utskottets ifrågavarande hemställan, härvid åberopande de skäl, som af Herrar Gumælius och Key blifvit framlagda.

Grefve Posse: Herr Talman! mine Herrar! Jag har icke deltagit i Stats-Utskottets under denna punkt gjorda hemställan, emedan jag åtnjöt

njöt tjenstledighet, då detta ärende förevar till behandling inom Utskottet. Jag anhåller derföre att nu få anmäla, det jag icke i alla delar kan understödja Stats-Utskottets förslag.

Det har blifvit här åberopadt, att man redan vid 1869 års riksdag inom Stats-Utskottet gått in på åsigten om lämpligheten af att till understöd för enskilda jernvägsanläggningar medgifva dessa anslag, motsvarande $\frac{1}{4}$ af anläggningskostnaden. Då jag vid sistnämnda riksdag deltog i åberopade beslutet, ber jag att få meddela Kammaren innehållet af detsamma. Det lyder icke alldeles såsom man här velat påstå, ty det innehåller endast en hemställan, "att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t behagade pröfva, dels hvilka jernvägsanläggningen må anses för utveckling af landets industri mest af behofvet påkallade under den närmaste tiden af 12 till 15 år samt den ungefärliga kostnad, hvartill deras anläggning kan antagas uppgå, dels lämpligaste sättet att befordra deras utförande genom ett eller flera enskilda bolag, *vare sig genom direkt anslag till belopp af högst* $^1/_4$ *af anläggningskostnaden* **eller på annat sätt.** Det är således tydligt, att Stats-Utskottet då icke hade fattat något definitivt beslut rörande lämpligheten af att understödja enskilda jernvägar medelst anslag, då ju Stats-Utskottet i sin hemställan, såsom jag nyss anförde, tillägger orden "*eller på annat sätt*". Det torde erinras, hvilken uppsjö af motioner som vid nämnda riksdag framlagts i fråga om understöd till enskilda jernvägsanläggningar, och i sin förlägenhet att på lämpligt sätt afböja allt definitivt beslut angående dessa motioner tillgrep Stats-Utskottet försöket att föreslå berörda skrifvelse.

Jag har numera kommit till full klarhet och insigt att understödssättet medelst anslag till $\frac{1}{4}$ af kostnaden är särdeles olämpligt. Detta understödssätt medför bland annat en bestämd olägenhet derigenom, att följden deraf utan tvifvel skall blifva, att några enskilda jernvägsanläggningar icke kunna komma till stånd, åtminstone icke annorlunda än under högst ogynsamma förhållanden. Hvar och en, som haft någon befattning med de enskilda jernvägsföretag, hvilka redan utförts, vet mycket väl, att det anses särdeles lyckligt, om man kan uppdrifva aktieteckningen till $\frac{1}{2}$ af anläggningskostnaden; och jag betviflar, att man i något fall kan bringa aktieteckningen till $\frac{3}{4}$ af kostnaden. Om det af Stats-Utskottet nu förordade systemet antages, blir det således nödvändigt för jernvägsbolag att skaffa sig medel utöfver hvad de såväl genom statsbidrag som aktieteckning lyckats hopbringa, dervid de antingen kunna vända sig till utländska kapitalister, som vanligen föreskrifva hårda vilkor, eller ock sjelfva uppträda på lånemarknaden och konkurrera med statens, rikshypoteksföreningens, städernas m. fl. lånetransaktioner och göra mycken villervalla.

Jag anser, som jag nämnde, för en stor olägenhet, derest enskilda jernvägsanläggningar icke kunde komma till stånd. Jag önskar deremot, att vi måtte erhålla många sådana här i landet, och detta af den anledning att erfarenheten visat oss, att dessa enskilda banor, som ansluta sig till stambanorna, medföra för de sednare en särdeles stor tillökning i trafikinkomster. Jag behöfver icke till stöd härför anföra några siffror; jag hänvisar blott till Herr Keys reservation äfvensom till hvad Herr Civilministern i dag yttrade om Christianstad—Hessleholmsbanan. Denna sistnämnda

bana har ensamt på artikeln bränvin tillfört angränsande stambana en ökad trafikinkomst af 70,000 R:dr, ett belopp som motsvarar ungefär 10 procent af det lånebidrag, staten lemnat för denna bansträckning.

Det förefaller mig äfven minst sagdt tvifvelaktigt, om representationen har rätt att skänka bort statens medel. Härvid torde man möta mig med en hänvisning till hvad som innefattas under litt. d) af ifrågavarande moment uti Utskottets betänkande, nemligen att, så snart den behållna trafikinkomsten å den med anslag hugnade enskilda jernvägen öfverstiger 4½ procent af anläggningskostnaden, skall staten ega att under all framtid uppbära hälften af det öfverskjutande beloppet. Vi veta likväl litet hvar, huru räkenskaper kunna föras, och vi veta i ett särskildt fall huru de verkligen förts. Det finnes nemligen ett jernvägsbolag, som åtnjutit låneunderstöd af staten emot erläggande af 2 procent ränta, men med skyldighet att öka sina årsbetalningar till staten, så snart bolagets inkomster uppgått till viss högre ränta på det ursprungliga kapitalet. Jag tror mig veta, att detta bolags inkomster uppgått till, ja mångdubbelt öfverskridit den fastställda räntefoten, men det oaktadt har staten ännu icke kommit i åtnjutande af den betingade fördelen. Häraf visar sig, att det föreslagna stadgandet om, att staten under vissa vilkor skulle komma i åtnjutande af en del utaf jernvägsbolagens vinst, blott kommer att blifva en bokstafsföreskrift, som i de flesta fall sannolikt icke blir af någon praktisk betydelse. Jag hyser den föreställning, att det gamla systemet för understödjande af enskilda jernvägar är det mest lämpliga, och jag får också förorda detta system på det bestämdaste. Det har visat sig, att de bolag, som fått låneunderstöd, hittills kunnat fullgöra sina förbindelser till staten. Skulle så olyckligt inträffa, att dessa bolag icke dertill äro i stånd, så är påföljden gifven, nemligen att staten blir egare till en sådan bana, som icke kan betala sin annuitet, och sådant vore väl, ehuru känbart för bolaget, icke en så särdeles stor olycka för staten, som vid sådant förhållande obestridligt komme i besittning af en jernbana för särdeles godt pris. Man torde härvid inväda, att en följd af understödssättet medelst lån skulle blifva, att här skulle uppstå en mängd enskilda jernvägar, af hvilka flertalet icke skulle kunna lemna tillräcklig trafikinkomst. Jag kan dock för min del icke förstå, huru man kan vara berättigad till en dylik förutsättning, ty, såsom frågan nu står, ligger det ju i representationens hand att afslå understöd till sådana banor, som antagligen icke kunna bära sig, och skulle representationen, på sätt nu är föreslaget, afsäga sig sin beslutanderätt i detta fall, komme det att bero på regeringen att vägra understöd till banor, som icke kunna anses blifva räntebärande. Jag komner således att rösta för den meningen, att enskilda jernvägsanläggningar böra understödjas med lån till belopp af två tredjedelar utaf anläggningskostnaden med räntefrihet under de 3 första åren, allt i öfverensstämmelse med det förslag Herr Gumælius framlagt.

Man har här yrkat återremiss för att af Stats-Utskottet få beslutet annorlunda formuleradt. Jag vill dock fästa uppmärksamhet på, att, enligt hit ankommet protokollsutdrag, Första Kammaren redan i ämnet fattat beslut i ungefär enahanda syftning, men dock ej öfverensstämmande med Herr Gumælii förslag. Skulle nu Andra Kammaren godkänna Herr Gumælii förslag, så blir deraf en följd, att Stats-Utskottet är pligtigt att sammanjemka besluten och derefter ånyo underställa frågan Kamrarnes

pröfning, och i sådant fall blir ju Stats-Utskottet, utan att återremiss behöfver ifrågakomma, satt i tillfälle att på annat sätt formulera beslutet, äfvensom de för understödens erhållande ifrågasatta vilkoren och bestämmelserna.

Herr Grill: Den fråga, som här till behandling föreligger, anser jag vara af lika stor vigt, som den vi nyss afgjorde rörande norra och östra stambanorna. Dessa banor hafva åtminstone den fördelen, att de en gång blifva afslutade, men frågan om anläggande af enskilda jernvägar kommer att fortlefva långt efter det dessa stambanor blifvit färdigbyggda.

Det förslag, som Stats-Utskottet här framlagt, att understödja enskilda jernvägsanläggningar medelst statsanslag till ¼ af anläggningskostnaden, har redan af föregående talare blifvit så fullständigt bemött och vederlagdt, att jag icke har något vidare att tillägga, utan jag förenar mig blott med de Herrar, hvilka ansett, att enskilda jernvägsföretag böra understödjas medelst lån till två tredjedelar af kostnaden, öfverlemnande till Kongl. Maj:ts afgörande hvilka banor deraf böra komma i åtnjutande; och då jag anser att återremiss af frågan icke är af nöden, yrkar jag direkt bifall till det af Herr Gumælius framlagda förslaget.

Herr Dahm: Äfven jag kunde inskränka mig till att helt enkelt yrka bifall till det förslag, som Herr Gumælius framlagt, dels på de grunder, som af Herr Key i hans reservation blifvit uttryckta, och dels på de skäl, som föregående talare anfört, om jag icke hade ett särskildt skäl att tillägga. Det har här blifvit upplyst, att om man skulle fatta beslut i enlighet med Herr Gumælii förslag, man icke skulle upprifva något af Riksdagen förut fattadt beslut, emedan Riksdagen aldrig bestämdt uttalat sig för den åsigten, att enskilda jernvägsanläggningar böra tilldelas statsanslag till ¼ af anläggningskostnaden; men äfven om så hade varit förhållandet, tror jag vi hade bort betänka oss ännu en gång, innan vi bestämt oss för en sådan åsigt, ty erfarenheten har lärt oss, att den icke är i sina följder välgörande. Det torde vara för flere af Herrarne bekant, att man i min hemort sökt åstadkomma aktieteckning för en jernväg, som der skulle anläggas, och att detta skett under inflytande af den uppfattning, att man för den blifvande jernvägsanläggningen icke hade att påräkna något högre statsbidrag än ¼ af anläggningskostnaden. Denna aktieteckning har dock gått så dåligt, att deraf visat sig, att det icke är möjligt att med beräkning på ett sådant statsbidrag kunna få den erforderliga summan fulltecknad. När det nu blifvit bekant, att man vill stadga några ytterligare stränga vilkor för åtnjutandet af nämnda fjerdedel, kommer troligen aktieteckningen helt och hållet att upphöra, derföre att direktionen icke vill locka personer att teckna bidrag till ett jernvägsföretag, hvilket man tydligen inser icke kan utföras. Detta är en erfarenhet, som jag tror kan innefatta ett bevis, att i de aldra flesta fall det blir omöjligt att bygga enskilda jernvägar, om man följer det af Stats-Utskottet för understöds meddelande nu förordade systemet.

Det yttrades nyss af en talare, att det kunde vara lika lätt för enskilda jernvägsbolag att erhålla lån som för staten. Detta yttrande synes

mig dock innefatta ett misstag, ty äfven om bolagen kunde erhålla lån, så få de dervid vidkännas vida hårdare vilkor, än då staten upptager lån, enär staten är känd, hvilket deremot bolagen icke äro, och erfarenheten har lärt oss, att okända låntagare alltid behandlas mera strängt än de kända. Jag skulle gerna vilja helt och hållet instämma i de åsigter, som Herr Key uttalat i sin reservation, om icke sista momentet i densamma förefunnits, nemligen att bidragen till enskilda jernvägar skulle bero på Riksdagens pröfning. Jag är öfvertygad, att om sådant skulle blifva Riksdagens beslut, det aldrig skulle blifva något slut på Riksdagens gräl rörande dessa enskilda banor; och då denna sak synes blifva ordnad på ett vida beqvämligare sätt, om man godkänner näst sista punkten i Herr Gumælii förslag, så inskränker jag mig till att instämma med de ledamöter, som yrkat bifall till hvad Herr Gumælius föreslagit.

Herr Berg: Enär de åsigter jag i denna sak hyser blifvit uttalade sedan jag begärde ordet, ber jag blott få instämma i Herr Gumælii förslag.

Herr Liss Olof Larsson: Det vill synas, som om det icke lönade mödan att söka uppträda till försvar för Utskottets förslag i denna punkt, då nästan alla talare enstämmigt förkastat detsamma, men då jag i Utskottet till hufvudsakliga delar instämt i nämnda förslag, ber jag att med några ord få uttala min mening. Jag har antecknat åtskilligt af hvad som här blifvit yttradt och vill söka besvara något af detsamma.

Herr Civilministern fordrade, att man skulle framlägga en tvåfaldig bevisning till stöd för den åsigten att det skulle vara bättre att skänka enskilda jernvägsföretag en fjerdedel af anläggningskostnaden än att bevilja dem lån. Jag tilltror mig icke att kunna framlägga skäl, som kunna verka på honom, då de skäl, som dels vid 1869 års riksdag och dels utaf den af Kongl. Maj:t tillsatta komitéen uttalats till försvar för en sådan åsigt, att enskilda jernvägsföretag böra understödjas med anslag, icke på honom haft någon inverkan. Emellertid synes det mig, att de skäl, som dessa auktoriteter anfört, varit så talande och fullständiga, att jag icke af hvad som här blifvit anfördt kunnat bibringas en annan åsigt, helst man här, såsom jag tyckt mig finna, icke velat riktigt uppfatta Utskottets förslag. Herr Civilministern yttrade nemligen, att Utskottet tillstyrkt, att man skulle skänka åt de bolag, som vilja bygga enskilda jernvägar, en fjerdedel af anläggningskostnaden. Om jag rätt förstår Utskottets förslag, så har deri icke talats om någon sådan skänk, enär man förutsatt, att bolagen skulle återbetala hvad de fått af staten, så snart banan lemnade en viss inkomst. Jag tror således, att man kan anse det af Utskottet föreslagna understödssättet såsom ett lån, ehuru under annan form.

Man har sagt, att icke några jernvägsbolag skulle kunna bildas, såvida man till jernvägsföretag vill lemna endast sådana bidrag, som Utskottet föreslagit. Jag tviflar dock på, att dessa bolag skola blifva bättre hjelpta, om man antager de af Kongl. Maj:t för understödets åtnjutande föreslagna vilkor, hvaribland förekommer, att bolagen skola betala 7 procent på det kapital, som de såsom lån af staten fått emottaga. Jag tror, att få bolag skola kunna gå ut med att betala så hög ränta, isynnerhet då

man föreslagit, att denna räntebetalning skall vidtaga så kort tid efter banans öppnande.

Man har föreslagit att ställa en viss summa till Kongl. Maj:ts fria disposition för att dermed bestrida de understöd till jernvägsföretag, som kunna anses erforderliga; det vill säga, att Riksdagen icke skulle få ett enda ord med i laget, utan Kongl. Maj:t ensam besluta, hvilka jernvägsanläggningar skola af dylika understöd komma i åtnjutande. Jag tviflar icke på att regeringen skulle önska något sådant. Det skulle alltid blifva ett sätt för regeringen att belöna dem, som gjort sig förtjenta af understöd på ett eller annat sätt; men jag tror likväl, att äfven Riksdagen bör hafva en röst med i fråga om hvilka banor som böra understödjas. Det är en möjlighet, att, sedan vi ställt den föreslagna summan till Kongl. Maj:ts disposition utan vidare föreskrifter, vi snart skola få se statsunderstöd lemnas till sådana jernvägsanläggningar, hvilka Riksdagen för sin del förut bekämpat, såsom t. ex. en strandbana utmed Mälarens norra strand.

Jag har redan förut omnämnt det af flere talare, deribland äfven Stats-Utskottets ärade ordförande, framställda påståendet, att icke några jernvägsbolag skola komma till stånd, om de veta, att den blifvande jernvägsanläggningen icke har att påräkna annat understöd af statsmedel än en fjerdedel af anläggningskostnaden. Det är dock eget nog, att en stor del af de framställningar om understöd till enskilda jernvägsanläggningar, som ingifvits till Riksdagen och äfven till Jernvägskomitéen, just innehållit begäran om statsbidrag till en fjerdedel af anläggningskostnaden. Deri ligger således ett bevis på, att det verkligen finnes ganska många bolag, som tro sig kunna åstadkomma jernvägsanläggningar på det sätt och under de vilkor Stats-Utskottet föreslagit. Om ett bolag icke skulle kunna åstadkomma en jernvägsanläggning med statsunderstöd till en fjerdedel af anläggningskostnaden, d. v. s. om bolaget icke, såsom i Stats-Utskottets förslag för understöds åtnjutande finnes föreskrifvet, kunnat genom aktieteckning tillskjuta minst en fjerdedel af nämnda kostnad och dessutom upplåna skilnaden i anläggningskostnaden, emellan hvad de erhålla af staten och hvad de sjelfva tillskjuta, hvilket således blir högst hälften, så tror jag, att ett bolag, hvars företag lemnar så ringa utsigt till vinst, att detsamma icke kunnat tillvinna sig så mycket förtroende, icke heller och ännu mindre borde af staten erhålla låneunderstöd till två tredjedelar af anläggningskostnaden, ty kan det icke lemna ränta på halfva anläggningskostnaden, så kan det ännu mindre betala ränta på två tredjedelar af densamma, och staten bör ej underkasta sig en sådan risk.

Stats-Utskottets ärade ordförande satte i fråga, om Riksdagen hade rättighet att skänka bort penningar. Detta var en besynnerlig fråga, isynnerhet när han på samma gång vill lemna lån emot flera års räntefrihet. Jag anser nemligen, att en sådan räntefrihet också är ett bortskänkande af statens medel, och då gör han ju sig sjelf skyldig till det fel han anmärkt hos sina motståndare.

En talare från Calmar-bänken anförde hurusom ett bolag sökt att i hans hemort åstadkomma aktieteckning till en jernvägsanläggning, men att, sedan kändt blifvit att åsigterna hos vederbörande lutade derhän, att endast en fjerdedel af anläggningskostnaden vore att af statsmedel påräkna, bolaget måst afstå från all tanke på det åsyftade företaget, eme-

dan det ej kunde få låna hvad som erfordrades utöfver statsbidraget plus deras eget tillskott. Detta bevisade dock ingenting annat, än att den föreslagna banan icke gaf någon utsigt att lemna tillräckligt stor inkomst, ens för att betala annuitet å halfva anläggningskostnaden, men ändock vill man, att staten till dylika jernvägsföretag skall släppa till två tredjedelar af kostnaden, hvaraf blir en nästan gifven följd, att staten får öfvertaga banan eller ock efterskänka sin fordran.

En representant från Stockholm uppdrog en ganska mörk skildring öfver hvad som kunde blifva följden af Utskottets förslag. Han fann deri nästan en uppmuntran till "jernvägsskoj" och fann åtminstone i detsamma icke några garantier mot sådant skoj. Jag vet icke hvilket jag skall förutsätta, antingen att han icke genomläst Utskottets betänkande eller att han icke förstått detsamma. Då jag icke kan förutsätta det sednare, måste jag således antaga, att han icke läst betänkandet; ty såvidt jag kan finna, innehåller Utskottets förslag temligen starka garantier för att några vinglerier eller något skoj vid jernvägsföretag icke må kunna ifrågakomma. Det föreskrifves nemligen i Utskottets förslag, bland annat, att, innan något understöd till jernvägsanläggningar beviljas, skall Kongl. Maj:t pröfva kostnadsförslaget och se till, huruvida detsamma är riktigt uppgjordt. Deri ligger således en garanti för att icke kostnadsförslagen kunna upptagas för högt, och för att man icke derigenom skall kunna tillnarra sig penningar. Dessutom är af Utskottet föreslaget, att bolaget skall inför Kongl. Maj:t tillförlitligen ådagalägga, att bolaget kan anskaffa de utöfver statsbidraget erforderliga medel, hvilket stadgande innefattar säkerhet för att bolaget, om det erhåller statsbidraget, verkligen har allvarligt uppsåt och förmåga att utföra den ifrågasatta jernvägsanläggningen. En ytterligare garanti mot alla bedrägliga afsigter ligger uti föreskriften, att det beviljade understödet endast får lyftas i mån af arbetets fortgång. Jag kan således icke finna annat, än att Stats-Utskottet föreslagit tillräckligt starka garantier.

Jag för min del hyser den öfvertygelsen, att det ifrågaställda understödssättet medelst anslag till en fjerdedel af anläggningskostnaden är bättre än det förra systemet, nemligen lån till två tredjedelar af nämnda kostnad. Man har nemligen redan förut funnit, att, vid tillämpningen af det gamla understödssättet, de privata jernvägarne haft åtskilliga svårigheter att bekämpa för att kunna betala sina annuiteter. Då man nu tyckes vilja för lånets erhållande föreskrifva ännu strängare vilkor än hittills, blir det naturligtvis ännu mycket svårare för bolagen att fullgöra deras förbindelser, hvaraf följden blir, att staten antagligen kommer att få öfvertaga en del enskilda jernvägar, hvilket jag, för min del, anser vara förenadt med så mycken risk, att jag af detta skäl ensamt icke skulle vilja understödja det hittills följda systemet att medgifva så stora lån åt jernvägsbolag. Man kan ju tänka sig, att en trakt eller några kommuner känna behof af att erhålla lättade kommunikationer, hvarföre de inom sig utan att behöfva göra någon särdeles uppoffring tillskjuta en tredjedel af anläggningskostnaden för en jernväg, dels genom upplåtande af jord, anskaffande af slipers, dagsverkens utgörande etc., utan att de någonsin påräkna någon direkt inkomst af banan, under det de anse sig fullt ersatta för sina uppoffringar genom den indirekta inkomst de hafva genom

en lättare kommunikation. Staten lemnar sedermera de återstående två tredjedelarne af kostnaderna och en jernbana blir byggd. Emellertid, när densamma börjar trafikeras, gör man den erfarenheten, att banan icke bär sig, hvadan den öfverlemnas helt enkelt åt staten, som får sköta banan bäst den kan, under det orten emellertid vunnit den åsyftade fördelen af bättre kommunikationer och derigenom har ersättning för hvad den uppoffrat. Jag vill icke längre upptaga Kammarens tid, utan slutar med att yrka bifall till hvad Utskottet föreslagit i detta moment, med undantag dock af hvad Utskottet hemställt i Litt. A. punkten d), emot hvilken hemställan jag och flere andre af Utskottets ledamöter från denna Kammare afgifvit reservation, uti hvilken föreslagits, att jernvägsbolagen skola vara skyldiga att, så snart banan lemnar 4½ procent af anläggningskostnaden, till staten erlägga den öfverskjutande delen af nettobehållningen, intilldess beloppet motsvarar 6 procent å det lemnade statsbidraget, men att denna skyldighet att erlägga 6 procent å statsanslaget i alla händelser skall inträda och i all framtid fortfarande utgöras sedan 16 år förflutit från det statsbidraget blifvit lyftadt. Jag har biträdt denna reservation, derföre att man genom det deri föreslagna stadgandet skulle kunna förekomma, att bolagen skulle dölja sin verkliga inkomst och derigenom undandraga sig att betala till staten dess andel i vinsten, och att man under alla händelser vid en viss tid hade att påräkna en bestämd inkomst för staten.

Jag får således, såsom jag nyss nämnde, yrka godkännande af Utskottets förslag i de delar, detsamma icke strider mot nämnda reservation, till hvilken jag tager mig friheten jemväl förorda bifall. Jag förutser, att Utskottets förslag kommer att underkännas, och att ett annat beslut kommer att fattas; jag beklagar detta, och jag önskar, mer än jag vågar hoppas, att vi icke allt för snart få stora skäl att ångra det beslut majoriteten nu går att fatta. Månne man icke allt för litet beaktar den omständigheten, att efter Utskottets förslag får man lika många jernvägar med ett statsunderstöd af 15 millioner som med 40 millioner efter det sätt att understödja, som här tycks hafva majoriteten för sig? Och månne man icke här, liksom i många andra fall, allt för litet betänker, att det äfven blir vårt åliggande att anskaffa alla de oerhörda summor som vi bevilja? Jag tror, att man icke bör taga saken så lätt, som några talare här gjort.

Herr Jöns Rundbäck: Herr Statsrådet och Chefen för Civildepartementet har framställt under denna diskussion tvänne frågor, hvarå han önskade svar, den ena, att man skulle bevisa, hvilka olägenheter det hittills för understöd åt enskilda jernvägar följda systemet medfört, och den andra, hvilka företräden det nya systemet erbjuder. Då jag är ledamot af den afdelning i Utskottet, som haft att handlägga detta ärende, anser jag det vara min skyldighet att, så godt jag kan, söka besvara dem. Hvad dervid den första frågan beträffar, behöfver jag till hvad ett par talare redan anfört endast lägga den omständigheten, att, i händelse det gamla systemet fortfarande skulle blifva rådande, statens upplåning af penningar endast för detta ändamål och för stambanebyggnader inom tio år säkerligen skulle komma att stiga till hundra millioner och derutöfver; och

det skulle, efter mitt förmenande, komma att verka skadligt på statens kredit, derest den behöfde anskaffa penningar för något annat vigtigt ändamål. Vidare synes mig detta system vara behäftadt med det felet, att när staten lemnar så stor försträckning som två tredjedelar af anläggningskostnaden, man lätt kan frestas att taga till kostnadsförslaget för en bana så högt, att dessa två tredjedelar blifva hela den verkliga kostnaden, då staten sålunda får bygga hela banan och tvifvelsutan äfven öfvertaga många sålunda tillkomna banor. Dessa skäl synas mig vara fullt tillräckliga att bestämma mig för att emot en vidare fortsättning af det gamla systemet nedlägga en allvarlig protest.

Hvad åter det nya systemets företräden angår, synes mig dervid först och främst klart, att bolagen med tillämpning deraf aldrig skola kunna göra någon vinst genom upprättande af för höga kostnadsförslag. Vidare medför det den nyttan, att bolagen måste sjelfva anstränga sina krafter. För min del är också jag af den åsigten, att staten aldrig bör befatta sig med industriela anläggningar för egen räkning, då den enskilda företagsamheten derigenom förlamas, utan den bör så mycket som möjligt eggas till egna ansträngningar, för att ej nämna de drygare förvaltningskostnader, som en statsbana alltid drabbas af. Understöd med en fjerdedel af anläggningskostnaden är äfven för bolagen sjelfva bättre än lån af två tredjedelar deraf. Jag vill icke nu besvära Herrarne med en massa sifferuppgifter för att visa detta, utan endast erinra om den beräkning, en reservant, Herr Ekman, gjort i sin reservation. Han säger, att om en bana erhåller låneunderstöd till två tredjedelar af anläggningskostnaden, den skulle vara i stånd att till fullo betala detta efter 53 år, men att om den af staten endast finge understöd till en fjerdedel och deremot nödgades på annat håll upptaga lån till hälften af anläggningskostnaden, den skulle behöfva 54 år för att amortera detta lån. Skilnaden blir sålunda icke större än ett år. Men det är dervid att märka, att i förra fallet bolaget under dessa 53 åren icke får någon utdelning på sin tillskjutna tredjedel, under det att deremot i det sednare fallet bolagen fått 6 procent på den aktietecknade fjerdedelen af anläggningskostnaden.

Man har emot det nu föreslagna systemet invändt, att det skulle komma att medföra den vådan, att bolagen nödgades kasta sig i händerna på utländska kapitalister, som skulle för sitt bistånd framställa nog stränga fordringar på ersättning genom hög skilnad emellan entreprenadsumman och den verkliga anläggningskostnaden. Vi hafva dock i banan Sundsvall—Throndhjem ett temligen färskt exempel på att dessa fordringar ändå icke torde blifva alltför stränga. Af svenska ingeniörer har nemligen anläggningskostnaden för denna jernväg beräknats till 468,000 R:dr per mil; och nu har ett engelskt bolag förklarat sig villigt att tillsläppa två tredjedelar af anläggningskostnaden, om entreprenadsumman bestämmes till 472,000 R:dr per mil, eller ungefärligen lika mycket som den antagna verkliga kostnaden.

Vidare har man sagt, att bolagen sjelfva icke skulle vilja hafva det föreslagna understödet af en fjerdedel. Häremot ber jag dock att få erinra, att af de 34 föreslagna banor, som varit föremål för komiterades pröfning, 16 önskat detta understöd af en fjerdedel, 5 alternativt understöd eller lån till två tredjedelar och endast 4 lån af två tredjedelar och 9 under-

stöd, som det heter, lika som andra; och af de framställningar om anslag till enskilda jernvägsanläggningar, som vid riksdagen gjorts, gå 8 ut på lån till två tredjedelar, 6 alternativt på detta eller understöd till en fjerdedel och 6 afse endast det sistnämnda; och detta likväl efter det Kongl. Maj:ts proposition i ämnet afgifvits.

Skulle Kongl. Maj:ts förslag bifallas och bolagen sålunda erhålla lån till två tredjedelar af anläggningskostnaden räntefritt under 3 år, men med skyldighet att derefter betala 5 procent ränta och 2 procent i amortering, är jag öfvertygad, att de banor, som på detta sätt komma att byggas, efter 10 år skola tillhöra staten, då det blir dem omöjligt att fullgöra sina förbindelser. Ty för att kunna fullgöra räntebetalningarne, skola de utan tvifvel, då trafiken åtminstone i början är svag, nödgas att undan för undan göra nya upplåningar, till dess skulden slutligen växer till oerhörda summor. Jag skulle kunna framlägga kalkyler häröfver för Herrarne, men vill nu icke upptaga tiden dermed, utan endast angifva hvarthän ett sådant understödssätt leder, och som detta understödssätt jemväl leder derhän, att det sätter regeringen i bryderi, tror jag mig hafva bevisat, att det understödssätt, 1869 års Riksdag önskat, jernvägskomiterade för- och vitsordat och Stats-Utskottet tillstyrkt, som det i alla afseende bästa, borde af Kammaren bifallas.

Genom bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick skulle dock staten komma att på förhand skänka bort en stor del af de anslag den beviljar bolagen. Ty jag är säker derom, att de lätt nog skola draga försorg derom, att nettobehållningen icke skall synas öfverstiga $4^1/_2$ procent af anläggningskostnaden, då staten icke kunde få något igen till ersättning för dess tillskott. Detta hafva jag och de, som instämt i min reservation, sökt förekomma genom vårt förslag, att efter 16 år, sedan statsbidraget lyftades, bolagen skola hafva skyldighet att derå erlägga 6 procent, derest de icke föredraga att inbetala detsamma jemte upplupna räntor derå. På det viset uppkommer icke heller någon sammanblandning af statens och bolagens affärer, och staten får äfven igen hvad den utlagt.

Såsom bevis på att bolagen blifva i stånd att fullgöra den af oss föreslagna betalningsskyldigheten, ber jag endast att få hänvisa till pag. 88 och 89 i Jernvägsstyrelsens berättelse, deraf inhemtas, att de banor, som af enskilda bolag hittills blifvit byggda, visat ett resultat af den beskaffenhet, att den fordran, vi vilja ställa på bolagen för framtiden, ingalunda synes vara obillig.

På de skäl jag sålunda anfört, och då deraf framgår, att det för bolagen är fördelaktigast att få detta statsunderstöd af en fjerdedel samt staten af detta sätt att understödja bolagen skördar den vinst, att den slipper blanda sig i bolagens affärer, yrkar jag bifall till Utskottets förslag med undantag af mom. d), i fråga hvarom jag hemställer, att Kammaren måtte besluta i öfverensstämmelse med den i min reservation uttryckta meningen.

Friherre Gripenstedt: Redan vid sista riksdagen och äfven vid flera föregående tillfällen har jag så bestämdt uttalat min mening uti ifrågavarande hänseende, nemligen att det skulle vara högst illa om vi ut-

bytte det hittills följda systemet att understödja enskilda jernvägsanläggningar med lån emot den nu föreslagna methoden, att detta understöd skulle lemnas i form af direkt tillskott, att jag icke, för min egen skull, behöfver yttra mig något vidlyftigare derom. Än mindre synes Kammaren vara i behof af en vidare utredning af skälen för denna min mening, då dessa skäl redan blifvit af föregående talare så fullständigt framlagda. Det är endast ett enda moment, jag anser lämpligt att något närmare vidröra, så mycket heldre som detta är af ganska stor vigt och äfven blifvit åberopadt både af Utskottet och af den siste talaren. Man har nemligen uppgifvit, att statens kredit skulle mera blottställas genom lånesystemet än genom det nu föreslagna, derföre att det i förra fallet vore behöfligt att upplåna en större summa än i det sednare. Det är nog ganska riktigt, att, om statens understöd lemnas i form af lån, summan blifver större, än om det gifves endast såsom tillskott af en fjerdedel utan återbetalningsskyldighet. Skilnaden blir nemligen lika stor som emellan två tredjedelar och en fjerdedel eller emellan åtta tolftedelar och tre tolftedelar, så att i förra fallet måste åtta tolftedelar upplånas, men i det sednare endast tre tolftedelar. Eller, för att göra detta ännu tydligare, om jag antager, att de enskilda jernvägarne framdeles komme att erfordra ett låneunderstöd af 80.000.000 R:dr, skulle det icke behöfvas mer än 30,000,000 R:dr, derest man väljer den andra formen för statsbidragets meddelande åt dem. Och just i det förhållandet, att det i förra fallet fordras en så stor summa, skulle faran ligga. Jag vågar dock tro, att statens kredit mera blottställes genom det system, som tyckes hafva den fördelen att erfordra den mindre summan. Och skälet för denna min åsigt är det, att i hvilkendera formen statens bidrag än kommer att utgå, måste dock för jernvägsbyggnadernas utförande i båda fallen samma summa på ett eller annat sätt anskaffas, nemligen det belopp som jernvägarne kosta. I ena fallet sker detta genom lån af staten till två tredjedelar af kostnaden samt aktieteckning för återstoden. I det andra fallet tillskjuter staten en fjerdedel och resten måste åstadkommas på ett eller annat sätt, genom aktier, obligationer eller andra intermediära åtgärder. Skilnaden blir blott den, att i förra fallet är det staten, som upptager det lån som behöfves; och då staten alltid på ett fullkomligt punktligt, väl ordnadt sätt uppfyller alla sina förbindelser, lider dess kredit ingalunda derpå. Tvärtom vågar jag påstå, att då det är för ett produktivt ändamål lånet upptages, och då de deraf härflytande förbindelserna alltid med noggranhet fullgöras, stadgas krediten genom vanan att anse dessa papper såsom fullkomligt säkra och goda. Efter det andra systemet deremot, så, jemte det staten nödgas upplåna de 30 millionerna, skall den återstående summan anskaffas antingen af bolagen sjelfva eller af mellankommande entreprenörer, likaledes genom upplåning. Det är dock ej fullt säkert, att deras sätt att handhafva affärerna alltid är så lyckligt. Åtminstone har erfarenheten lemnat mer än ett bevis på motsatsen. I utlandet gör man icke så skarp skilnad emellan svenska statens obligationer och de enskilda svenska bolags, hvilka under hvarjehanda namn der söka lån, utan man är på den utländska marknaden benägen att sammanblanda statens kredit med bolagens eller, för att nyttja ett mera exakt uttryck, att endast afse *landets* kredit i sin helhet; och denna lider deraf att ibland dessa många

bolag icke alla på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina förbindelser. Det synes mig derföre klart, att fastän det i förra fallet är en större summa, som staten genom lån måste anskaffa, statens kredit ändock af detta sätt att gå till väga mindre blottställes än genom det nu föreslagna, då i följd af den mängd olika svenska bolag, som skulle komma att uppträda såsom lånesökande, landets anseende i detta fall och möjligen också dess politiska förhållanden skulle kunna komma i äfventyr. Äfven ur denna synpunkt anser jag fördenskull lånesystemet ega ett bestämdt företräde.

Hvilken form man väljer för att återremittera ärendet, vare sig i enlighet med Herr Gumælii eller Herr Keys förslag, synes mig i afseende å tidsvinsten vara fullkomligt likgiltigt. I bådadera fallen måste ett nytt utlåtande afgifvas. Och då jag tror det vara mindre rådligt att vi nu på fri hand formulera ett afgörande beslut i frågan, skulle jag önska, att Kammaren endast ville bestämma den summa, som skall för ändamålet ställas till Kongl. Maj:ts disposition, och i öfrigt återremittera saken till Utskottet.

Herr Key: Oaktadt Kammarens otålighet får jag anhålla om några ögonblicks uppmärksamhet; jag skall yttra mig helt kort. Herr Gumælii förslag skiljer sig icke från det af mig dels i min reservation och dels under diskussionen framställda, hvarken i afseende på beloppets storlek eller sättet på hvilket staten bör lemna understödet. Enda skilnaden ligger deruti, att jag dragit i betänkande att, såsom han föreslagit, ställa medlen till Kongl. Maj:ts disposition, och jag får tillstå, att jag ryggat tillbaka för ett sådant förtroendevotum i förskott. Vi veta väl hvem Civilministern är i dag, men icke hvem han är framdeles. Å andra sidan tala äfven goda skäl för Herr Gumælii förslag. Representationens tid upptages verkligen för mycket af dessa evinnerliga kapplöpningar om segerpriset än till den ena banan, än till den andra. Jag är öfvertygad att mången här i Kammaren, liksom jag sjelf, är hjertligen utledsen vid dem.

Det kan ju kanske gå an försöka att ställa medlen till regeringens förfogande, ty 5 år härefter är väl ändock icke så långt bort som till tidernas ända, och om man under tiden finner att man begått ett misstag, så är ju en erfarenhet vunnen, som gör det lätt att aldrig göra så mer; jag vill derföre biträda äfven denna del af Herr Gumælii förslag.

En talare har anfört, att en återremiss icke skulle tjena till något, då Första Kammaren redan fattat sitt beslut i frågan, men detta är till någon del ett misstag, ty Första Kammaren har ännu endast fattat beslut om en del af frågan, nemligen om punkterna a) och b) och derifrån undantagit till och med den delen, som rör frågan om huruvida staten skall lemna en fjerdedel såsom understöd eller två tredjedelar såsom lån.

Då jag således nu förenar mig med Herr Gumælius, anhåller jag att *första* och *andra punkterna* i hans förslag måtte *bifallas*, men att för öfrigt såväl *de andra momenten under Litt. A* i Utskottsbetänkandet, som äfven *Litt. B och C* må till Utskottet återremitteras, ty annars skola vi ohjelpligen köra fast bland mängden af yrkanden.

Herr *Fredricson* och Herr *Hedin* instämde med Herr *Key*.

Herr Jöns Pehrsson: Jag var fast besluten att icke yttra mig i denna fråga, emedan jag är oberörd af både stam- och bibaneintressen, men då jag tyckt mig finna, att man håller på att fatta ett beslut att ställa de beviljade medlen till regeringens disposition, så vill jag mot ett sådant förslag till protokollet nedlägga min lifliga protest.

Jag kan väl hysa tvifvel om det sätt, på hvilket staten vill understödja enskilda banor, men deremot är jag fullt deciderad i min åsigt, att det är högst vådligt att ställa millioner till regeringens förfogande. En talare har sagt, att han vore trött vid jernvägsstrider, men genom ett sådant beslut skulle man förflytta agitationerna från Riksdagen till ett håll der de mera tyst bedrifvas.

En talare på Stockholms-bänken yttrade vid riksdagens början, att det borde höra till de fromma önskningarne, att endast de 5,000,000 R:dr, som regeringen då begärt, skulle ställas till Kongl. Maj:ts disposition, men han har nu frångått sin åsigt och vill lemna icke allenast dessa 5,000,000 utan allt hvad som blifvit föreslaget. Jag tror att det är välbetänkt att förbehålla sig sjelf den beslutande rätten i afseende på medlens användande, och jag vill varna Kammaren för att afstå från sin rätt derutinnan. Det torde derföre vara klokast att återremittera hela punkten, men att uttala det förbehåll att Riksdagen sjelf må afgöra millionernas användande. Jag ser uti förslaget en framkastad krok, och det kan väl hända, att den bana, som i dag blifvit underkänd, skulle få brorslotten af de medel, som blefve ställda till Kongl. Maj:ts disposition. Jag vill derföre mot ett dylikt förslag nedlägga min protest.

Herr Kallstenius: Då jag af sjukdom varit hindrad att deltaga i behandlingen af denna fråga inom Utskottet, och jag har en annan åsigt än Utskottet, anser jag mig böra gifva detta till känna. Jag sluter mig till dem, som anse, att staten bör direkt genom lån understödja enskilda jernvägsanläggningar; och ehuru jag skulle tro att det vore klokast, om Kammarens beslut utfaller i öfverensstämmelse med denna åsigt, att punkten i öfrigt återremitterades, vill jag dock icke, då ingen annan yrkat derpå, nu framställa ett sådant yrkande, utan kommer att, i händelse proposition om återremiss framställes, rösta derför; hvarom icke, så röstar jag för bifall till Herr Keys förslag.

Herr Palander: Då jag väckte motion om anslag till en jernväg emellan Wexiö och Carlskrona, stödde jag mig på jernvägskomitéens förslag, påyrkande såsom anslag en fjerdedel af den för *orternas* behof fullkomligt tillfyllestgörande smalspåriga banans anläggningskostnad plus skilnaden mellan smal- och bredspårig banas kostnad, ifall *statens* behof ansågs kräfva, att den ifrågasatta jernvägen byggdes bredspårig. Under den öfverläggning, som här egt rum, hafva de fleste talare yttrat sig för enskilda jernvägars understödjande medelst lån till två tredjedelar af kostnaden, i stället för anslag af en fjerdedel, och jag får bekänna att äfven jag, som mer och mer närmat mig denna åsigt, om dess riktighet blifvit fullt öfvertygad af de skäl, som flere talare här så väl framhållit.

Den jernväg, rörande hvilken jag väckt motion, har lyckligtvis af Utskottet blifvit framför alla framhållen till understöd, särskildt på grund af

dess stora strategiska betydelse och de förhållanden, hvilka inträdt, sedan och i följd af att Riksdagen beslutat anvisa medel för Carlskronas befästande.

Genom det beslut angående sjette punkten, hvarom nu är fråga, befarar jag emellertid, att man, mot sin vilja, kunde för sig afklippa möjligheten att så kraftigt som är af nöden, på sätt Utskottet i sjunde punkten föreslagit, bevilja understöd till jernvägen emellan Wexiö och Carlskrona; men då detta säkerligen icke kan vara Kammarens mening, sedan Stats-Utskottet rörande denna jernväg så enhälligt uttalat sig, så anhåller jag att få här framställa det i Medkammaren förut gjorda och bifallna yrkandet, nemligen att vid det beslut, som rörande denna punkt fattas, fästes det förbehåll, att Kammaren eger öppen rätt att angående Carlskrona—Wexiö-banans understödjande särskildt besluta.

Det kan synas oformligt att framställa ett sådant yrkande, då sjunde punkten ännu icke blifvit föredragen, men det torde, såsom sagdt är, vara af nöden, såvida icke den vigtiga fråga, som i sistnämnda punkt förekommer, skall löpa fara att i förväg afklippas.

Herr Gumælius: Jag ville endast instämma i Herr Keys yrkande om bifall till första afdelningen af det förslag, jag haft äran framlägga, och återremiss i öfrigt.

Herr Dahm: Öfvertygad att Kammaren är oförhindrad att besluta såsom Herr Palander önskat, vill jag återtaga mitt yrkande och anhåller få instämma med Herr Palander.

Herr Carl Ifvarsson: I händelse Kammaren icke åtnöjer sig med Utskottets förslag, torde återremiss vara lämpligast, emedan vi annars kunde komma in i en labyrint, ur hvilken vi skulle få svårt att hitta vägen. Jag tror likväl, att Utskottets förslag är bättre än något af de under öfverläggningen framställda förslagen.

Jag förundrar mig emellertid öfver den omkastning i åsigter, som egt rum hos flere ledamöter sedan närmast föregående riksdagarne. Vid 1869 års riksdag uttalades den åsigt, som Utskottet nu velat tillämpa, och när det i fjor var fråga om, att staten skulle upptaga ett större lån för jernvägsanläggningar, beräknades dettas storlek efter den då gällande åsigten, att staten endast med en fjerdedel af anläggningskostnaden skulle understödja enskilda jernvägsanläggningar. Om staten nu i stället skall bidraga med lån till belopp af två tredjedelar utaf anläggningskostnaden, så skulle förra årets lån blifva otillräckligt.

Man har klandrat, att Utskottet vidhållit åsigten, att statsbidraget borde utgöra endast en fjerdedel af anläggningskostnaden, men om Utskottet gått ifrån denna åsigt, hade man säkerligen frågat efter anledningen dertill, och Utskottet hade i alla händelser, såsom alltid är fallet när enskilda intressen göra sig gällande, fått sitta emellan. Man skulle säkert frågat af hvilken anledning Utskottet funnit sig föranlåtet att frångå en af Riksdagen för två år sedan uttalad åsigt, helst sedan denna föranledt regeringen att framkalla en mängd ansökningar på sådan grund

och jernvägskomitéen äfven afgifvit utlåtande i denna riktning. Det kunde då kanske med mera fog sagts, att Utskottet handlat orätt än nu.

De, som nu ifra för låneunderstöd till två tredjedelar, anse att detta skulle vara särdeles fördelaktigt, derföre att anläggningen af bibanor derigenom skulle underlättas. Detta beror dock helt och hållet på vilkoren, under hvilka låneunderstöden lemnas, och om dessa blifva sådana, som Herr Gumælius föreslagit, vill jag visst icke missunna bibanorna deras fördelar.

Jag befarar dock, att sådana omständigheter kunna inträffa, att vi nödgas för andra ändamål anlita statens kredit, och vi finge då, i händelse vi blefve tvungna att sälja obligationer till underpris, sota för beslutet att lemna enskilda jernvägsbolag två tredjedelar af anläggningskostnaden såsom lån.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till Utskottets förslag, men om detta icke skulle komma i fråga vid omröstningen, så är, såsom jag sagt, återremiss att föredraga framför något annat här framstäldt förslag.

Herr Hæggström: Då jag anser det af Herr Gumælius framställda förslaget i flera afseenden bättre än Utskottets, vill jag inskränka mig till att instämma med honom och på de af Herr Friherre Fock anförda skälen i öfrigt yrka ärendets återremitterande till Utskottet.

På samma gång får jag uttrycka min synnerliga förundran öfver ombytligheten i åsigter hos den Stats-Utskotts-ledamot, hvilken, sedan han i fjor yrkat på att staten skulle åt enskilda bolag lemna bidrag till en tredjedel af anläggningskostnaden, nu, då Utskottet i hufvudsaken gått in på detta hans förslag, endast med en liten sifferförändring, dock kunnat reservera sig i alldeles motsatt syfte, eller att staten, i stället för direkt *bidrag* till större eller mindre belopp af anläggningskostnaden, borde genom *lån* understödja enskilda jernvägsbyggnadsföretag.

Herr Grill: Jag får endast förklara, att jag afstår ifrån mitt förra yrkande och förenar mig med Herr Key.

Herr Fredrik Petersson: Jag vill blott tillkännagifva, att jag instämmer med det af Herr Key antydda yrkandet.

Herr Carlén: Derest det yrkande jag framställt icke uppfattats såsom öfverensstämmande med Herr Keys, ber jag att nu få förena mig med honom.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade rörande det *moment c)* under *Litt. A*, som, enligt förut fattadt beslut, först borde komma till afgörande, följande yrkanden blifvit framställda, nemligen: 1:o) bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick; 2:o) bifall till samma förslag i öfrigt, med den förändring Herr Helander påyrkat; 3:o) bifall till det af Herrar Gumælius och Key framställda förslaget; 4:o) bifall till Herr Appeltoffts yrkande; 5:o) momentets återförvisande till Utskottet; 6:o) bifall till Herr Gumælii ofvannämnda förslag, dock med det förbehåll som dervid blifvit fästadt af Herr Palander och 7:o) bifall till det förslag Herr L. O.

Larsson, Herr J. Rundbäck m. fl. framställt. Då Herr Talmannen erinrade, att af nu uppräknade yrkanden det sednast anförda närmast hänförde sig till mom. d) under Litt. A och dessutom afsåge ett vilkor, hvarom icke kunde afgöras, förrän Kammaren först fattat sitt beslut om sjelfva sättet för de enskilda jernvägsanläggningarnes understödjande, anhöllo de ledamöter, som framställt berörda yrkande, att med pröfningen af deras förslag måtte få anstå, till dess hithörande moment af förevarande sjette punkt komme under pröfning. Å alla öfriga här ofvan angifna meningar gaf Herr Talmannen derefter propositioner, och då ja förklarades öfvervägande för det af Herrar Gumælius och Key framställda förslaget, äskades votering. Efter fattadt beslut att till kontraproposition skulle antagas det andra i ordningen af här ofvan omförmälda yrkanden, skedde omröstning enligt följande voteringsproposition:

Den, som vill att Kammaren, med afslag å hvad Stats-Utskottet under Litt. A, mom c) hemställt i sjette punkten af dess utlåtande N:o 42, måtte besluta:

dels att till låneunderstöd för enskilda jernvägsanläggningar beviljas och till Kongl. Maj:ts disposition ställes ett extra anslag af tio millioner R:dr, att utgå under 5 år med två millioner under hvartdera af åren 1872, 1873, 1874, 1875 och 1876; å hvilket anslag Kongl. Maj:t eger när som helst anvisa af Kongl. Maj:t beviljade understödsbelopp, att utgå med högst de här ofvan för hvarje år bestämda belopp samt i enlighet med följande vilkor och bestämmelser:

1:o) att kostnadsförslag och arbetsplan fastställes af Kongl. Maj:t, som ock närmare bestämmer de ställen, hvilka jernväg skall beröra; och

2:o) att låneunderstödet må utgöra högst två tredjedelar af anläggningskostnaden efter det fastställda kostnadsförslaget, samt lyftas i mån af arbetets fortgång, på sätt och å tider Kongl. Maj:t bestämmer;

dels jemväl att, med afseende å sammanfattandet af öfriga, här ofvan icke bestämda lånevilkor, momentet skall till Utskottet återförvisas,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är förevarande moment af Kammaren bifallet, endast med de ändringar, att dels i andra raden orden: "der Kongl. Maj:t så finner för godt" och dels i tredje raden ordet: "högst" skola utgå.

Omröstningen utföll med 115 ja mot 43 nej, och hade Kammaren alltså beslutit i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

I sammanhang med detta beslut och med afseende å de ändringar, som deraf påkallades i Utskottets öfriga hemställanden i förevarande punkt, beslöt Kammaren, att såväl *återstående momenten under Litt. A* som äfven de förslag, hvilka blifvit framställda under *Litt B* och *C*, skulle till Utskottet återförvisas.

Punkten 7.

Herr Palander: I anledning af det beslut, Kammaren nyss fattade, yrkar jag återremiss af denna punkt.

Herr Carl Ifvarsson: Jag kan knappast tro, att meningen är att i år anslå ännu mera medel till jernvägsbyggnader. Det står ju detta bolag, liksom alla andra enskilda jernvägsbolag, öppet, att om det nyss fattade beslutet vinner framgång söka få byggnadsunderstöd af statsmedel, och det beror då på Kongl. Maj:t, om denna bana skall anses vara mera behöflig och nyttig än andra.

Jag yrkar derföre afslag å denna punkt af betänkandet.

Herr Liss Olof Larsson: Lika med den föregående talaren anser jag det olämpligt att, efter det beslut angående sättet för utgående af statsunderstöd till enskilda jernvägsbolag, som Kammaren i dag fattat, ytterligare ingå i pröfning af privata banors sträckning samt den ordning, i hvilken de böra ega företräde, något hvarom Kongl. Maj:t nu ensam har att besluta.

Jag yrkar derför afslag å denna punkt.

Grefve Posse: Det andra sättet att reda frågan ur den ställning, den nu innehar, synes mig vara en återremiss. Förhållandet är nemligen så, att Första Kammaren från den summa, som blifvit ställd till Kongl. Maj:ts disposition i och för understödjande af privata jernbanor, fråndragit det belopp, som anses böra utgå till Carlskrona—Wexiö-banan. I händelse af återremiss kan emellertid Stats-Utskottet uppgöra ett jemkningsförslag, hvarigenom Kammaren kan komma i tillfälle att i frågan fatta beslut, utan att öfverskrida den summa, som är afsedd för understödjande af enskilda banor.

Herr Sahlström: Jag yrkar afslag å nu föredragna punkt af betänkandet.

Herr Carl Ifvarsson: Om en enkel återremiss eger rum, kan jag icke inse på hvad grund ett sammanjemkningsförslag skall kunna ske, ty för att sammanjemka, måste det finnas beslut att jemka på, i annat fall låter det sig icke göra. Det synes mig derföre som beslut i saken är bäst, och i denna fråga anser jag rent afslag mest passande, såsom följd af Kammarens nyss fattade beslut i en föregående punkt.

Herr Palander: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att de förhållanden, Herr Ordföranden i Stats-Utskottet påpekat, verkligen kunna leda till ett sammanjemkningsförslag, så att ett beslut, liknande det som Utskottet enhälligt, med undantag af tvänne, till en del sig skiljande reservanter fattat, äfven kan blifva Riksdagens beslut, naturligtvis med de förändringar, hvartill det nu beslutade sättet rörande enskilda jernvägars understödjande måste föranleda.

Stats-Utskottet har föreslagit Carlskrona-banan till erhållande af statsunderstöd framför andra enskilda banor, till följd af denna banas stora strategiska vigt, äfvensom för att de befästningsanslag, som förut blifvit till Carlskrona beviljade, ej skola förfela det dermed afsedda ändamålet.

Jag får dessutom fästa Kammarens uppmärksamhet på, att om icke ifrågavarande bana behandlas oberoende af andra privata banor och lem-

nas

nas särskildt statsunderstöd, så kommer den ej att byggas bredspårig, ty orten är fullt tillfreds med en smalspårig bana. Sydöstligaste Sveriges finansiela krafter räcka högst till att åstadkomma en sådan bana, hvarföre — om statens intressen fordra att den bygges bredspårig — staten också får till denna bana lemna större understöd än till andra privata banor, eller ock bygga banan sjelf.

Jag yrkar derföre fortfarande återremiss, och hoppas att vinna understöd i detta mitt yrkande af Stats-Utskottets samtlige Herrar ledamöter, med undantag möjligen af en ledamot från Halland, hvilken i sin reservation mot Utskottets förslag i denna punkt uppställer sådana förutsättningar, som göra den strategiskt nödvändiga bredspåriga banans åstadkommande omöjligt.

Öfverläggningen förklarades slutad. Enligt de yrkanden, som blifvit gjorda, gaf Herr Talmannen propositioner såväl på återremiss som på afslag. Då den förra propositionen ansågs besvarad med öfvervägande ja, begärdes votering, som försiggick enligt följande voteringsproposition:

Den som vill, att sjunde punkten i Stats-Utskottets utlåtande N:o 42 skall till Utskottet återförvisas,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets hemställan i förevarande punkt af Kammaren afslagen.

Omröstningen visade 74 ja mot 65 nej, och hade punkten alltså blifvit till Utskottet återförvisad.

Punkten 8.

Bifölls.

§ 5.

På hemställan af Herr Talmannen beslöt Kammaren, att de ärenden, som blott en gång voro bordlagda, skulle sättas främst till föredragning i nästa sammanträde.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $^{3}/_{4}$ 12 e. m.

In fidem

H. Husberg.

Rättelser:

Band.	2,	sid.	519	rad.	18	nedifr.	*står:*	blir officer	*läs:*	lemnar skolan
,,	,,	,,	527	,,	22	uppifr.	,,	statistiska	,,	stilistiska
,,	,,	,,	572	,,	4	nedifr.	,,	Kongl. flottan	,,	Stora flottan
,,	3	,,	119	,,	22	nedifr.	,,	anda	,,	cadre
,,	,,	,,	121	,,	5	uppifr.	,,	beståndet	,,	tillståndet
,,	,,	,,	,,	,,	8	,,	,,	endast	,,	en del

